

नेपाल

मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००१

यस वर्षको उल्लेख्यः

द्रुद्ध मूल्यांकन र समायोजनका उपायहरु

(सन्दर्भ - माओवादी जनयुद्ध)

मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००१

(०५६ पुस १७ गतेदेखि ०५७ पुस १६ गतेसम्म अर्थात् सन् २००० भएका घटनाहरूको संकलन)

संयोजक
किरण माली

सम्पादन
कृष्ण गौतम
प्रकाश ज्ञवाली

मानवअधिकार र सामाजिक न्यायका निम्ति
अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्र (इन्सेक)

कलंकी, स्युचाटार
पोष्ट बक्स २७२६, काठमाडौं, नेपाल
फोन नं. २७८७७०, फ्याक्स नं. २७०५५१

e-mail: insec@wlink.com.np
Web-site: www.insec-nepal.com www.hri.ca/partners/insec

मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००१

प्रकाशन मिति

०५७ चैत २७ गते

संख्या

दुई हजार प्रति

प्रकाशक

अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्र (इन्सेक)

सर्वाधिकार

इन्सेकमा सुरक्षित

(यस पुस्तकमा प्रकाशित सामाग्री इन्सेकको अनुमति
लिएर श्रोत उल्लेख गरी पुनर्मुद्रण गर्न सकिनेछ।)

आई.एस.बी.एन. ९९९३३-२६-०४-६

आवरण

महेन्द्र श्रेष्ठ

एम्जु माउस, पुतलीसडक

फोन नं. २६५९४४

टाइप सेटिङ

गोविन्द त्रिपाठी

गीता माली

मूल्य

रु. २००/-

मुद्रक

इन्द्रेणी अफसेट प्रेस

अनामनगर, फोन नं. ४३७४४८

विषय सूची

पृष्ठ संख्या

भूमिका

परिच्छेदहरू

परिच्छेद १	द्वन्द्व मूल्यांकन र समायोजनका उपायहरू (सन्दर्भ - माओवादी जनयुद्ध)	१
परिच्छेद २	राज्य र मानवअधिकार	
	२.१ न्यायपालिका	१९
	२.२ कार्यपालिका	३७
	२.३ व्यवस्थापिका	४७
परिच्छेद ३	अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डका आधारमा - सन् २००० को मानवअधिकार स्थिति	७१

अनुसूचीहरू

अनुसूची १	सन् २००० र मानवअधिकार उल्लंघनका तथ्यहरू	
	१. पूर्वाञ्चल	८९
	२. मध्यमाञ्चल	१४३
	३. पश्चिमाञ्चल	२३१
	४. मध्यपश्चिमाञ्चल	२७९
	५. सुदूरपश्चिमाञ्चल	३४१

अनुसूची २ . मानवअधिकार उल्लंघन तथ्यांक २०००	३६१
अनुसूची ३ सन् २००० को मानवअधिकार स्थितिबारे राजनीतिक पार्टीका धारणाहरू	३८९
अनुसूची ४ सन् २००० को मानवअधिकार स्थितिबारे विभिन्न क्षेत्रका धारणाहरू	४०१
अनुसूची ५ क्रिया / प्रतिक्रिया	४०९
अनुसूची ६ वर्ष पुस्तक २००१ तयारीका क्रममा संलग्न व्यक्तिहरू	४२५
अनुसूची ७ सन् २००० मा राज्यद्वारा पीडित भएकाहरूको संख्या (नक्शामा)	४२७

जिल्लागत विषय सूची

१. पूर्वाञ्चल

१.१ भापा	८९
१.२ इलाम	९२
१.३ पाँचथर	९५
१.४ ताप्लेजुङ	९८
१.५ मोरङ	९९
१.६ सुनसरी	१०७
१.७ धनकुटा	१११
१.८ तेह्रथुम	११४
१.९ भोजपुर	११६
१.१० संखुवासभा	११८
१.११ सप्तरी	१२०
१.१२ सिराहा	१२४
१.१३ उदयपुर	१२९
१.१४ खोटाङ	१३४
१.१५ ओखलढुङ्गा	१३६
१.१६ सोलुखुम्बु	१३९

२. मध्यमाञ्चल

२.१ धनुषा	१४३
२.२ महोत्तरी	१४८
२.३ सर्लाही	१५१
२.४ सिन्धुली	१५५
२.५ रामेछाप	१६५
२.६ दोलखा	१७१
२.७ रौतहट	१७४
२.८ बारा	१७८
२.९ पर्सा	१८२
२.१० चितवन	१८५
२.११ मकवानपुर	१९१
२.१२ ललितपुर	१९५
२.१३ काभ्रे	१९८
२.१४ भक्तपुर	२०२
२.१५ काठमाडौं	२०६
२.१६ धादिङ	२१५
२.१७ सिन्धुपाल्चोक	२१९
२.१८ नुवाकोट	२२४
२.१९ रसुवा	२२७

३. पश्चिमाञ्चल

३.१ तनहुँ	२३१
३.२ गोरखा	२३७
३.३ लमजुङ	२४०
३.४ स्याङ्जा	२४२
३.५ कास्की	२४४
३.६ मनाङ	२५०
३.७ नवलपरासी	२५१
३.८ रूपन्देही	२५५
३.९ पाल्पा	२५८
३.१० कपिलवस्तु	२६०
३.११ अर्घाखाँची	२६४
३.१२ गुल्मी	२६६
३.१३ बाग्लुङ	२६८
३.१४ पर्वत	२७१
३.१५ म्याग्दी	२७३
३.१६ मुस्ताङ	२७६

४. मध्यपश्चिमाञ्चल

४.१ दाङ	२७९
४.२ प्युठान	२८३
४.३ रोल्पा	२८६
४.४ सल्यान	२९३
४.५ रूकुम	२९६
४.६ बाँके	३०१
४.७ बर्दिया	३०३
४.८ सुर्खेत	३०९
४.९ जाजरकोट	३१४
४.१० दैलेख	३१९
४.११ डोल्पा	३२२
४.१२ जुम्ला	३२४
४.१३ कालिकोट	३२७
४.१४ मुगु	३३५
४.१५ हुम्ला	३३६

५. सुदूरपश्चिमाञ्चल

५.१ कैलाली	३४१
५.२ अछाम	३४५
५.३ डोटी	३४८
५.४ बाजुरा	३५०
५.५ बझाङ	३५१
५.६ कञ्चनपुर	३५३
५.७ डडेलधुरा	३५५
५.८ बैतडी	३५७
५.९ दार्चुला	३५९

अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्र (इन्सेक)

अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्र (इन्सेक) सन् १९८८ देखि मानवअधिकार तथा सामाजिक न्यायका लागि कार्यरत छ। लगभग ५० वटा आवद्ध संस्थाहरू मार्फत यसका कार्यक्रमहरू देशभर संचालित छन्। मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरूलाई अध्ययन अनुगमन गर्नका लागि यसले देशका पचहत्तरै जिल्लामा स्थायी प्रतिनिधिहरूको व्यवस्था गरेको छ। पाँचैवटा विकास क्षेत्रमा यसका क्षेत्रीय कार्यालयहरू छन्।

गएको वर्ष २०५६ चैत २८ गते भएको साधारण सभाले ३ वर्षका लागि नयाँ कार्यसमिति चयन गरेको छ।

वर्तमान कार्यसमितिका सदस्य तथा सल्लाहकारहरू :

सल्लाहकार	- बद्रीप्रसाद खतिवडा
अध्यक्ष	- डा. शिव शर्मा
महासचिव	- सुबोधराज प्याकुरेल
कोषाध्यक्ष	- दिपकराज काफ्ले
सदस्यहरू	- पवनकुमार ओम्हा - सन्तोष प्याकुरेल - हमिद अन्सारी - विनयकुमार कसजू - यमुना भट्टराई - कुन्दन अर्याल - सुजिता शाक्य - ज्ञानु गैरी

कार्यकारी निर्देशक, निर्देशकहरू तथा निम्न केन्द्रहरूमार्फत इन्सेकको दैनन्दिन कार्य सम्पादन गरिन्छ।

मानवअधिकार शिक्षा केन्द्र

साक्षरता संचेतना मार्फत ग्रामीण क्षेत्रमा मानवअधिकार शिक्षा, मानवअधिकार शिक्षा रेडियो कार्यक्रम, मानवअधिकार शिक्षा रेडियो श्रोता क्लब

बाल अधिकार केन्द्र

बाल अधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धनका लागि औपचारिक तथा अनौपचारिक शिक्षा, बालअधिकार संचेतना समूह

महिला अधिकार केन्द्र

महिलाहरूको सशक्तिकरणका लागि कार्यक्रम, निर्वाचित महिला जनप्रतिनिधि समूह

कृषि मजदुर केन्द्र

कृषकहरूका अधिकारका लागि अभियान/आन्दोलनको कार्यक्रम

जातीय विभेद केन्द्र

जातीय विभेद अन्त्यका लागि विभिन्न कार्यक्रम

मानवअधिकार वर्ष पुस्तक तथा प्रलेख केन्द्र

मानवअधिकार उल्लंघन सम्बन्धी घटनाहरूको अध्ययन/अनुसन्धान तथा वर्ष पुस्तक प्रकाशन

व्यवस्थापन सहयोग केन्द्र

माथिका सबै कार्यक्रमहरूको व्यवस्थापनमा सहयोग

क्षेत्रीय कार्यालयहरू :

- पूर्वाञ्चल क्षेत्रीय कार्यालय, जनपथ टोल, विराटनगर। फोन नं. २८५२१, २७१६४
- मध्यमाञ्चल क्षेत्रीय कार्यालय, कलंकी, काठमाण्डौ। फोन नं. २८५४६१
- पश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय कार्यालय, नागदुंगा, पोखरा। फोन नं. २६५१२
- मध्यपश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय कार्यालय, कौशिल्या मार्ग, मुक्तिपुर, नेपालगञ्ज। फोन नं. २१९६५, २२०६८
- सुदूरपश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय कार्यालय, हसनपुर, धनगढी। फोन नं. २३२४४, २१०८९

भूमिका

मानवअधिकार वर्ष पुस्तकको नवौं शृङ्खला तपाईंको हातमा छ। वर्ष पुस्तक १९९२ को तयारीको प्राथमिक चरणमा नै अथक मानवअधिकार योद्धा एवं इन्सेकका तत्कालिन महासचिव प्रकाश काफ्लेको देहावसान भयो। उहाँको यो सोच पूरा गर्न लागिरहँदा हामी अनुभव शून्य अवस्थामा थियौं। मुख्यतः अनुभवबाट सिक्दै लगातार ९ वर्षको यात्रा पूरा गरेर हामी आज यहाँसम्म आइपुगेका छौं। मानवअधिकारप्रतिको संचेतना र अधिकारबाट विमुख पारिएका नेपाली जनता हाम्रो यस कामको केन्द्रभागमा छन् र रहिरहने छन् भन्ने बचनबद्धता म यहाँ पुनः दोहोर्‍याउन चाहन्छु। यस अधिका सबै वर्ष पुस्तकहरूको भूमिका लेखक एवं इन्सेकका तत्कालिन अध्यक्ष सुशील प्याकुरेल यो वर्षको पुस्तक तयारी गर्दा गर्दै मानवअधिकार आयोगको सदस्यमा नियुक्त हुनु भएको छ। हामीले पोहरसम्मको वर्ष पुस्तक उहाँको प्रमुख नेतृत्वमा तयार गरेका थियौं। वर्ष पुस्तकको मूल मर्म र परम्परालाई यसपटक पनि हामीले आफ्नो क्षमताले भ्याएसम्म अघि बढाएका छौं।

धेरैलाई थाहा छ कि, गएको पाँच वर्षदेखि, हाम्रो सुन्दर मुलुक नेपाल हिंसात्मक गतिविधि र राजनीतिक अन्यौलको चपेटामा छ। यतिबेला हामी मानवअधिकारकर्मीहरू जनताको शान्तिका लागि काम गर्दै छौं। जनता, जो कोही अर्काको लागि, नबुझेको सिद्धान्तका लागि, दुःख पाउन र अकालमा मर्न चाहँदैन। जनता, जो जीवनलाई सुखमय, शान्तिपूर्ण बनाउन चाहन्छन् र जो मिलिजुली देशको विकास गर्ने सिद्धान्त तथा त्यस्तो सिद्धान्तलाई व्यवहारमा रूपान्तरण गर्ने असल राजनेताको खोजीमा छ। नेपाली जनता हस्तक्षेप विनाको शान्तिपूर्ण जीवन बाँच्न चाहन्छन्। यस्तो संक्रमणकालीन परिस्थितिमा अनन्त सम्भावनाहरूले भरिपूर्ण सुन्दर नेपालका परिश्रमी, सोभा जनता छट्पटाई रहेका छन्।

सन् २००० मा पनि सरकारले केही राम्रा कामहरू गर्‍यो। राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगको गठन, बालअधिकार सम्बन्धी उपलेखमा हस्ताक्षर, कमैया मुक्तिको घोषणा, कृषि मजदुरको न्यूनतम ज्यालाको निर्धारणलाई राज्य पक्षको सकारात्मक कदमका रूपमा लिन सकिन्छ। थुप्रै घटनाका सम्बन्धमा छानबीन समिति र आयोग पनि यो वर्ष बनाइयो।

बिगत वर्षहरूमा जस्तो न्यायपालिकाले जनताको मूल्यांकनको घेराभन्दा माथि रहेर टिप्पणी गर्न डराउनु पर्ने निकायको रूपमा आफूलाई राखेन। न्यायपालिकाले गल्ती-त्रुटी गरेको रहेछ भने उचित तवरले दर्शाइदिन प्रधान न्यायाधीशज्यूले नै सार्वजनिक आग्रह गर्नुभयो।

संसदभित्र जनजीवनका ज्वलन्त समस्याका बारेमा गम्भीर बहस भए। संसदीय समितिहरू पनि क्रियाशील रहे। विभिन्न गम्भीर सवालमा संसदीय समितिहरूले स्थलगत अध्ययन गरी सार्वजनिक रूपमा आफ्ना प्रतिक्रिया जनाए।

राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगले मानवअधिकार उल्लंघनका मामिलामा सरकारसंग केयन पटक सोधपुछ गर्‍यो। केही मामिलामा आयोग आफैले हस्तक्षेप गरेर भए पनि मानवअधिकारको रक्षा गर्‍यो।

व्यक्त गरिएका सरकारी प्रतिबद्धताहरूलाई व्यवहारमा रूपान्तरण गर्ने सवालमा भने यो वर्ष भनै निरासाजनक रह्यो। सत्ता पक्षभित्रको आपसी द्वन्द्व र विपक्षसंगको शत्रुतापूर्ण व्यवहारको प्रतिछायाँ वर्षभरि सरकारको क्रियाकलापमा परिरह्यो।

जिल्ला-जिल्लामा गठन गर्नुपर्ने बाल कल्याण समितिहरूको क्रियाशीलता रहेन। जिल्ला अदालतमा गठन गरिने बाल इजलास पनि वास्तविकतामा बनेन। सरकारले प्रकट गरेका वचनबद्धताहरू पूर्णरूपमा पालन

भएको पाइएन। सरकारी सुरक्षा निकायप्रतिको अविश्वास स्वरूप न्यायाधीशहरूको सम्मेलनले न्यायपालिकाको आफ्नै सुरक्षा निकाय स्थापनाको माग गर्नुपऱ्यो। न्यायालयका निर्णयलाई प्रहरी बल लगाएर बारम्बार उल्लंघन गरियो र अदालतले छोडेको व्यक्तिलाई अदालत भित्रैबाट समेत प्रहरीले घिसारेर लग्यो। विभिन्न घटना र समस्याका सन्दर्भमा बनेका समिति र आयोगको प्रतिवेदन लगायत विभिन्न संसदीय समितिको प्रतिवेदनका आधारमा दीर्घकालिन रूपमा समस्या समाधान गर्ने दृष्टिकोण बनेको पाइएन। गृहमन्त्रीले जेल सुधारको घोषणा गर्नुभयो र बिसर्नु भयो। सम्पत्ति माथि महिलाको समान हकको विधेयक यो वर्ष पनि पारित हुन सकेन।

कमैयाको मुक्तिको घोषणा गरिए पनि तिनीहरूको पुनर्स्थापनाको काम सरकारले गर्न सकेन। न्यूनतम ज्याला लागू गर्ने सन्दर्भमा संरचनाको निर्माण गरिएन। जातीय छुवाछूतको अपराध गर्नेहरू उपर कारवाही भएन। गम्भीर मामिलालाई प्राथमिकता दिनुपर्ने कुरामा सरकार र संसद दुवैको यथोचित ध्यान गएको पाइएन। सुविचारित विकल्पका साथ निरन्तर प्रस्तुत भइरहने जिम्मेवारीलाई विपक्षले पनि निर्वाह नगरेको अनुभूति भयो। भ्रष्टाचार, कुशासन, बेरोजगारी, गरिबी, बढ्दो ऋण, हडताल, अशान्ति जस्ता अव्यवस्थाको चर्चा शिस्वरमा रह्यो।

माओवादीहरूले संचालन गरेको “जनयुद्ध” र यसको उपचारका नाममा भएको सरकारी दमनका कारण थप हजारौं परिवारले दुःख पाउनु पर्‍यो। यस वर्ष माओवादीका नाममा प्रहरीद्वारा १ सय ७९ जना र माओवादीद्वारा जनविरोधीका नाममा २ सय १८ जनाको हत्या गरियो। यस वर्ष हत्या गर्ने, यातना दिने, अपहरण गर्ने र वेपत्ता पार्ने लगायतका मानवअधिकार प्रतिकूलका व्यवहार माओवादीले बढी गरे। यिनै परिस्थितिको बीचमा यो मानवअधिकार अभिलेख हामीले प्रस्तुत गरेका छौं। संविधानको भावना र अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता अनुरूप हामी मानवअधिकारको रक्षा र विकास हाम्रो देशमा होस् भन्ने चाहन्छौं।

हाम्रो जस्तो पिछडिएको अशिक्षित मुलुकमा चुनाव जित्नका लागि चाहिने विशेषता र राष्ट्र हाँक्नका लागि चाहिने विशेषज्ञता फरक-फरक कुरा हो कि ? शायद त्यसैले होला चुनाव प्रणालीमा परिवर्तन गर्नुपर्ने कुरा पनि जोडतोडले उठेको थियो। महिला र दलितहरूले आ-आफ्नो तर्फबाट राजनीतिमा हस्तक्षेप गर्ने कुरा उठाएका छन्। शायद प्रभावशाली ढंगले उनीहरूले हस्तक्षेप गर्न सके राज्य लोककल्याणकारी बन्ला। राष्ट्रको ८० प्रतिशत भन्दा बढी मानिसको जीवन निर्वाहको आधार बनेको कृषि क्षेत्रमा आमूल परिवर्तन गर्न भूमि सुधार गर्नुपर्ने माग पनि जोडतोडले उठेको छ। माओवादीहरूले स्थानीय “जनसरकार” बनाएको ठाउँका जनताले उनीहरू समक्ष आफ्ना आवश्यकता र अपेक्षा प्रस्तुत गर्न थालेका छन्। भनिन्छ, प्रजातन्त्रको मर्म भनेको लोक-सार्वभौमसत्ता (Popular Sovereignty) का आधारमा चल्ने राज्यप्रणाली हो। जनताका यी मर्म र अपेक्षा यथेष्ट रूपमा सतहमा आएका छन्। हाम्रा नेताहरूले यसलाई बुझ्ने कोसिस गर्नु भएको रहेछ भने आगामी दिनमा हाम्रो देशले पनि असल बाटो समाउला।

मानवअधिकारको क्षेत्रमा देखिएका यावत् मुद्दाहरूलाई पाँच वर्ष अघिदेखि सुरु भएको “माओवादी जनयुद्ध” का क्रममा भइरहेका हिंसात्मक कारवाहीहरूले ओभेलमा पारिदिएका छन्। यो विषयलाई यस वर्षको उल्लेख्य विषयका रूपमा परिच्छेद १ मा समेटेका छौं। द्वन्द्व समाजको नियमित प्रक्रिया हो। बुझ्न सके द्वन्द्वले सच्याउन, बाधा पन्छाउन र परिमार्जित बन्न मद्दत गर्छ, नबुझे विनास तर्फ धकेल्छ। यस विषयमा हामीले आधारभूत तहको सत्यताको आधारमा विश्लेषण गर्ने कोसिस गरेका छौं।

परिच्छेद २ अन्तरगत राज्यका तीन अंगहरू न्यायपालिका, कार्यपालिका र व्यवस्थापिकाको वर्ष भरिको क्रियाकलापलाई मानवअधिकारको दृष्टिकोणले प्रकाश पारिएको छ। कतिपय मामिला प्रत्यक्ष सम्बन्धित नदेखिएलान्। तर, निरन्तरता अथवा समग्र राज्य पक्षमा पार्ने प्रभावका हिसाबले पनि तिनलाई उल्लेख गरिएको छ। वर्षभरिका घटनाहरूलाई मानवअधिकारको अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेजका आधारमा वर्गीकरण गरी परिच्छेद ३ मा प्रस्तुत गरेका छौं।

राज्य र गैर राज्य पक्षबाट हुने गरेको मानवअधिकार उल्लंघन विश्वभरि नै चर्चा र विरोधको विषय बन्दै गएको छ। यस्तो बेलामा यो अभिलेखले मानवअधिकारको रक्षा र विकास गर्नुपर्छ भन्ने चेतनामा थप

योगदान दिन सकास् भन्ने अपेक्षा हामीले राखेका छौं। हामीले सबै राजनीतिक पार्टी, सम्बन्धित मन्त्रालय तथा विभिन्न निकायहरूलाई वर्ष भरिको मानवअधिकार स्थिति बारे प्रतिक्रिया पठाइदिन आग्रह गरेका थियौं। प्राप्त प्रतिक्रियाहरू अनुसूची ४ मा समावेश गरेका छौं। विभिन्न जिल्लामा आयोजित वर्ष पुस्तक समीक्षा गोष्ठीमा व्यक्त गरिएका तथा लिखित रूपमा पठाइएका प्रतिक्रियाहरू अनुसूची ५ मा उल्लेख छ। सर्वोच्च अदालत, गृहमन्त्रालय, कारागार व्यवस्थापन विभाग र नेपाल प्रहरीले आ-आफ्ना निकायलाई राष्ट्रभरि परिपत्र गरेर हाम्रो काममा बहुमूल्य साभेदारी गरेको छ। प्रत्यक्ष सम्बन्धित, पर्यवेक्षक र विज्ञ पाठकहरूबाट विगतमा जस्तै अमूल्य सुझाव एवं समालोचनाको अपेक्षा सहित सोको लागि सबैमा हार्दिक अनुरोध गर्दछु।

अष्टयारो परिस्थितिमा समेत जुटेर यो पुस्तकको लागि सूचना संकलन गर्न वर्ष पुस्तक प्रतिनिधिहरूले प्रशंनीय ढंगले काम गर्नु भएको छ। वर्ष पुस्तक तथा प्रलेख केन्द्रका साथीहरूले अहोरात्र मेहनत गर्नु भएको छ। यो पुस्तकको परिच्छेद लेखनमा मुकुन्द कट्टेल, टीकाराम भट्टराई, पुरुषोत्तम सुवेदी, श्रीराम सिंह बस्नेत र कृष्ण उपाध्यायको बहुमूल्य योगदान रहेको छ। अग्निशिखा र राजवले सम्पादन एवं अनुवादका क्रममा साह्रै मेहनत गर्नु भएको छ। कार्य समितिका तर्फबाट कुन्दन अर्यालले योगदान गर्नु भएको छ।

इन्सेकोको सिंगो कार्यकर्ता पत्तिले यो काममा आफ्नो पसिना बगाएको छ। मानवअधिकार वर्ष पुस्तक इन्सेको आबद्ध सबैको सामूहिक प्रयासको प्रतिफल हो। अन्त्यमा, मानवअधिकारको रक्षा र विकासको लागि प्रतिबद्ध सम्पूर्ण नेपाली, माथि उल्लेखित सम्पूर्ण निकाय तथा व्यक्तिहरू र यो वर्ष पुस्तक परियोजनालाई सहयोग गर्ने इको-नेदरल्याण्डस, इजेडई-जर्मनी, नोराड-नर्वे र डानिडा-डेनमार्क जस्ता अन्तर्राष्ट्रिय मित्र-संस्थाहरू प्रति समेत मुरी-मुरी धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु।

जनआन्दोलन दिवस

२०५७ चैत २७

सुबोधराज प्याकुरेल

महासचिव

परिच्छेद १

**दृढ मूल्यांकन र
समायोजनका उपायहरू**
(सन्दर्भ - माओवादी जनयुद्ध)

१. अध्ययनको पृष्ठभूमि

विकसित र विकासशील दुवै समाजमा द्वन्द्व जीवनको अभिन्न पक्ष हो। शासक र शासितहरूबीच, मजदुर र मालिकहरूबीच, सरकारी र गैरसरकारी संस्थाहरू/कार्यकर्ताकाबीच, फरक-फरक विचारवाहक राजनीतिक र सामाजिक संस्थाहरूबीच, महिलावादीहरू तथा पुरुषप्रधान मान्यताहरूकाबीच द्वन्द्व नियमित रहन्छ। यसको उचित समायोजन र व्यवस्थापनबाट जीवन सहज र सरल रूपमा अघि बढ्दछ।

क्रान्तिकारी समाज परिवर्तनको दर्शनले द्वन्द्वलाई सहजमात्र नभएर अपेक्षित सामाजिक प्रक्रियाको रूपमा स्वीकारेको छ। सामाजिक परिवर्तन द्वन्द्वको तीव्रता र उच्चतम अवस्था सापेक्ष हुन्छ। यो सबै परिवर्तनकारी दर्शनको सार हो। सामाजिक शोषण, उत्पीडन र असमानता अन्त्य गर्न उत्पादन सम्बन्धहरूको रूपान्तरण हुनुपर्छ। किनकि, उत्पादन सम्बन्धमाथिको एकछत्र नियन्त्रणका माध्यमबाट माथिल्लो वर्गले तल्लो वर्गलाई सधैं थिचोमिचो र उत्पीडन गर्दछ। यस अवस्थाको परिवर्तनका लागि तल्लो वर्गका (थिचिएका) मान्छेहरू माथिल्लो वर्गको अत्याचारको बारेमा सजग, सचेत र आन्दोलित हुनुपर्छ, र उनीहरूको नियन्त्रणमा रहेको उत्पादन सम्बन्धमाथिको एकाधिकार अन्त्य गर्नुपर्छ। यसरी प्रगतिशील दृष्टिकोणबाट हेर्दा द्वन्द्व सहजमात्र होइन आवश्यक पनि छ।

असमान र अविकसित समाजहरूमा विलास र आवश्यकताबीचको अन्तरद्वन्द्व लामो समयसम्म समायोजन हुन नसक्दा नियमित द्वन्द्व हिंसात्मक रूपमा अभिव्यक्त हुन्छ। समयक्रममा व्यवस्थापन गर्न नसकिएका द्वन्द्वहरूको आकृति कति पीडादायक हुन्छ भन्ने कुरा नव्वेको दशकको मध्यतिर मानव इतिहासमा लेखिएका केही कहाली लाग्दा कथाहरूले प्रष्ट पारेका छन्। सैनिक शक्तिको भरमा जनआवाज दबाएर शासन गर्दाको दुस्वद परिणति १९९४ मा रूवाण्डाले बेर्होनु पर्‍यो। सैन्य शक्तिको भरमा विरोधका स्वरहरू दबाएर ठूलो समूहमाथि शासन गर्ने सानो समूह सधैं खतराभित्र हुन्छ। हुटु बहुसंख्यकद्वारा लगभग ३ महिनामा अल्पसंख्यक टुट्सी समूह तथा हुटु समूह विरोधी ५ लाखभन्दा बढी मानिसहरू मारिए। यो संख्या युगोस्लाभ द्वन्द्वमा ४ वर्षमा मारिएका मान्छेहरूको भन्दा ५ गुणा बढी थियो। व्यवस्थापन गर्न नसकिएका द्वन्द्वको कहाली लाग्दा अनुहार बोस्निया, चेचेन्या र अन्य थुप्रै मुलुकहरूका

जनताले ९० को दशकभित्रै व्यहोरेका छन्। वितेको २० औं शताब्दीमा मात्र सशस्त्र युद्धमा १० करोड मान्छेहरूको घाँटी रेटियो भने राजनीतिक हिंसामा थप १७ करोडको ज्यान गयो।^१ यस्तो तथ्यका सामू “द्वन्द्व” सहज प्रक्रिया हो भनेर चित्त बुझाउनु भने ठूलो भूल हुन्छ।

द्वन्द्वको रूप कतै सतही हुन्छ त कतै संरचनात्मक हुन्छ। पीडक र पीडित वर्गका बीचको द्वन्द्व संरचनात्मक प्रकृतिको हुन्छ। संरचनात्मक द्वन्द्वहरू सहजै बुझ्न, व्यवस्थापन र समाधान गर्न सकिने खालका हुँदैनन्। यस्ता द्वन्द्वहरू इतिहासको लामो कालखण्डदेखि विकसित भएका हुन्छन् र समाजमा गहिरोसँग यिनको जरा गाडिएको हुन्छ। अन्यायपूर्ण वितरण प्रणालीका माध्यमबाट स्रोत र साधनमाथि एकाधिकार कायम गरी अकुत सम्पत्ति र शक्तिका मालिक बनेका केही व्यक्तिहरू र सधैं अभाव र विपत्तिमा बाँचिरहेका बहुसंख्यक मान्छेहरूबीचको यो द्वन्द्व न्यायपूर्ण वितरण प्रणालीको व्यवस्था नहुँदासम्म कायमै रहन्छ। यस्तो द्वन्द्व समायोजनको एउटै अर्थ हुन्छ- अन्यायपूर्ण उत्पादन, नियन्त्रण र वितरण प्रणालीको संरचनात्मक अन्त्य।

द्वन्द्व र हिंसा भने फरक-फरक विषयवस्तु हुन्। द्वन्द्वको उपस्थिति आफैमा हिंस्रक हुँदैन, जस्तै वादविवाद द्वन्द्वको एक रूप हो, तर त्यहाँ हिंसा या घृणाको कुनै अंश हुँदैन। यसैले सबै द्वन्द्वलाई हिंसाको पृष्ठभूमिमा हेर्न मिल्दैन। तर नियमित प्रक्रियाबाट समायोजन र व्यवस्थापन गर्न सकिने भने नियमित द्वन्द्वको रूप अप्रिय, हिंसात्मक र विनाशकारीमा परिवर्तन हुन्छ। विश्वले यस्ता धेरै उदाहरणहरू समेटेको छ। त्यसैले द्वन्द्वलाई सामान्य प्रक्रियाको रूपमा वेवास्ता गर्न पनि मिल्दैन।

नेपालको सन्दर्भमा पनि द्वन्द्व कुनै नयाँ विषय होइन तथापि यो शब्दावली माओवादी जनयुद्धको पाँचौं वर्षपश्चात् मात्र नेपाली जनबोलीमा भुण्डियो। अर्थात्, द्वन्द्वलाई जनयुद्धको क्रममा मरेका/मारिएका व्यक्तिहरूको सन्दर्भमा बुझ्ने प्रयास भयो। माओवादी “जनयुद्ध” सञ्चालकहरूको क्रियाकलाप र “जनयुद्ध” दबाउने नाममा सरकारी पक्षबाट नेपाली समाजमा हिंसात्मक द्वन्द्वको सूत्रपात भयो। अर्थात्, सन् २००० सम्ममा आइपुग्दा नेपाली समाजमा माओवादी जनयुद्धसम्बन्धी द्वन्द्व समायोजन गर्ने नसकिने गरी असहजरूपमा अभिव्यक्त भइरहेको छ। र, यही कारण चर्चामा छ। नेपाली समाज हाल

सुस्त प्रकृतिमा विकसित द्वन्द्व र हिंसात्मक द्वन्द्वको चपेटामा छ। यो आलेख भने जनयुद्धसम्बन्धी हिंसात्मक द्वन्द्वको सन्दर्भ हो।

१.२ औचित्य, विधि र सीमा

समाजशास्त्रीय दृष्टिकोणमा जनयुद्ध सामाजिक समस्या हो। यसका स्पष्ट राजनीतिक, आर्थिक र सांस्कृतिक आधारहरू र सम्बन्धहरू छन्। यो आलेखमा जनयुद्धलाई यसै परिप्रेक्ष्यमा विश्लेषण गर्ने प्रयास गरिएको छ। जनयुद्धको पृष्ठभूमि पंचायती व्यवस्था र ५ वर्षे बहुदलीय व्यवस्थाभित्र हुकिएका राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक विसंगतिहरूको एकमुष्ट रूप हो। यो पक्षहरूलाई नजरअन्दाज गर्दा समस्याको सही रूपमा पहिचान गर्न सकिन्छ।

अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा विभिन्न प्रकारका द्वन्द्वहरूको व्यवस्थापनसम्बन्धी थुप्रै अध्ययनहरू भएका छन्। अध्ययनहरूको निष्कर्ष छ : मानवीय पहलबाट मानिस र समाजलाई हिंसाको सञ्जालमा फस्नबाट जोगाउन सकिन्छ। यस्ता अध्ययनहरूको सन्दर्भमा पनि जनयुद्धलाई दाँजे जमर्को गरिएको छ।

यो आलेख यो विषयको समग्रता होइन, एउटा साधारण रूपरेखामात्र हो। यसमा सन्दर्भ-सामग्रीहरूको प्रयोग भएको छ।

२. हिंसात्मक द्वन्द्वको पृष्ठभूमि

पंचायती व्यवस्थाका विरुद्ध अन्तिम आन्दोलन उदुभन्दा ठीक दश वर्षअघि नेपाल धरापमा^१ पुगिसकेको चेतावनी केही विदेशी विद्वानहरूले दिएका थिए। कुनै मनोगत आग्रह या दुराग्रहका आधारमा नभएर लगभग ४ वर्षको स्वतन्त्र अध्ययनको निष्कर्षका आधारमा यो चेतावनी दिइएको थियो। यो धरापको कारण आर्थिक र राजनीतिक विकासका लागि आवश्यक हुने उत्पादनशील संगठनहरूको अभाव थियो। अध्ययनकर्ताहरूको अर्को तर्कमा नेपाललाई औपचारिक राजनीतिक स्वतन्त्रता उपयोग गर्न सहयोग पुऱ्याइरहेको खास प्रकारको विस्तारवाद पनि धरापको अर्को कारण थियो। अर्धसाम्राज्यवादी यो अवस्थाले उत्पादन र उत्पादकत्वलाई गतिहीन बनायो, यसकारण सीमित जमीनमा जनचाप बढ्यो, बसाइँ सराईको क्रम बढ्यो र वातावरणीय विनाशको चपेटामा नेपाली समाज पुग्यो।

नौ वर्षपछि नेपालमा मानवअधिकारको स्थितिको मूल्यांकन गर्दै अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्था एशिया वाचले उल्लेख गरेको थियो, “धेरै विदेशीहरूका लागि हिमाली अधिराज्य नेपाल अचम्भ्यतापूर्ण ऐतिहासिक सुन्दरता र साहसिक यात्राको देश हुन सक्छ। त्यसका वासिन्दाका लागि भने जीवन त्यति सहज छैन। जनता चर्को सरकारी दमनद्वारा थिचिएका छन्, राजनीतिक विरोध असहज मानिन्छ। बन्दीहरू विवेकहीन यातनाका शिकार बनेका छन्। राजाको शक्तिमाथि कुनै प्रकारको नियन्त्रण छैन।”^३ चर्को सरकारी दमनका कारण पंचायती

व्यवस्थाले सबै प्रकारका विमती र विरोधहरू निस्तेज बनाएको थियो।

पंचायतकालीन नेपालको आर्थिक नीति छिमेकी राष्ट्रहरू (खासगरी चीन र भारत) को राजनीतिक तथा आर्थिक अभिरूची र तत्कालीन शासकहरूको चाहनाको आधारमा निर्देशित थियो। पंचायतकालीन अर्थ नीति अत्यन्तै सानो वृत्तका सम्भ्रान्त शासक वर्गको सुरक्षाको सवालसँग मात्र गाँसिएको थियो।

असीको दशकको अन्त्यतिर निरंकुश राजनीति तथा पराश्रित आर्थिक नीतिका कारण गतिहीन अर्थतन्त्रको परिणाम अस्तव्यस्त बनेको नेपाली जनजीवन व्यवस्थाविरोधी आन्दोलनका लागि गोलबन्द हुन थाल्यो। त्यही बेला, भारत सरकारले नेपाल सरकारविरुद्ध व्यापारिक नाकाबन्दी लगायो। त्यसै पनि पीडित नेपाली समाज भारतीय नाकाबन्दीका कारण अझ बढी पीडित बन्न पुग्यो। सरकार समस्या समाधानमा असफल बन्दै गयो, सरकारी असफलताप्रति जनता आक्रामक बन्दै गए। बढ्दो जनचेतना सरकारविरोधी प्रदर्शनीका रूपमा अभिव्यक्त हुँदै गयो।

जनता र शासकबीचको यो प्रत्यक्ष द्वन्द्व शान्तिपूर्ण थियो। करिब साढे एक महिनाको संघर्षपछि निरंकुश पंचायती व्यवस्थाको अवसान भयो। बहुदलीय व्यवस्थाको पुनर्स्थापना भयो। तत्पश्चात नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०४७ लागू भयो। तर सबै बहुदलवादीहरू यो संविधानको सवालमा एक हुन सकेनन्। नेपाली काँग्रेसले यसलाई ऐतिहासिक दस्तावेजको रूपमा लियो। तत्कालिन नेकपा (माले) ले यसलाई आलोचनात्मक रूपमा समर्थन गर्‍यो भने नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (चौम) तथा अन्य जनजातीय संगठन र राजनीतिक पार्टीहरूले यसको तीव्र विरोध गरे। यसको कारण थियो, बहुदलीय संविधानले पनि धर्म, भाषा आदि सम्बन्धी उनीहरूको मागलाई निष्पक्षरूपमा स्थान दिन सकेन।

उच्च आकांक्षाका साथ प्रजातन्त्रको पुनर्स्थापनाको आन्दोलनमा सहभागी नेपालीहरू आन्दोलनपछिका दुई/तीन वर्षभित्रै निराश हुन पुगे। जनआन्दोलन दबाउने क्रममा जन-धनको ध्वंसक र मानवअधिकार उल्लंघनकर्ताहरूमाथि कुनै कारवाही भएन। जनआन्दोलनका अपराधीहरूको छानबिन गर्न बनेको मल्लिक आयोगको प्रतिवेदनले अघि सारेका सुझावहरू प्रजातान्त्रिक सरकारले लागू गर्न सकेन। जनआन्दोलनका अपराधीहरूलाई कारवाही गर्नका लागि निर्वाचित सरकार तथा प्रतिपक्षीहरू त्यति उत्सुक देखिएनन्। अपराधीलाई कारवाही गर्न राष्ट्रव्यापी जनदबावको जरूरी थियो, तर त्यसका लागि उनीहरूको खास पहल भएन। बरु, अपराधीहरूलाई बहुदलवादीहरूको दलभित्र सम्मानितरूपमा भित्र्याइयो। यी नयाँ राजनीतिक जोगीहरू नयाँ धरमा बहुदलीय व्यवस्थाको संरक्षण गर्ने नाममा कठोर र आक्रामक पहरेदारका रूपमा उभिए। नेपाली काँग्रेसले सरकार बनायो, उसलाई सबैथोक पुग्यो।

वामपन्थीहरूले पनि स-साना कुवाका ठूला माछाको मनोवृत्तिभन्दा माथि उठेर सोच्न सकेनन्। फिना-मसिना दलगत स्वार्थको जालोमा उनीहरू बेरिए। उनीहरू सरकार नबनाईकन देश र जनताका लागि केही गर्ने सकिन्न भन्ने मानसिक दरिद्रताका दास भए। जनआन्दोलनपछि नेपाली राजनीतिकवृत्तमा जनता एकातिर र पार्टी नेताहरू अर्कातिर लागे। जनताको जीवनस्तर भन्ने खस्कदै गयो, पार्टी नेताहरू रातारात साहू महाजन बन्दै गए। राजनीतिक पार्टीहरू सरकार बनाउन र त्यसलाई टिकाइराख्नका लागि जे गरे पनि हुन्छ भन्ने चिन्तनले ग्रस्त भए।

पंचायती व्यवस्थामा तालिम प्राप्त कर्मचारी प्रशासनको नाममात्र फेरियो। प्रहरी प्रशासनको पोशाकमात्र फेरियो। पुरानो आततायी, भ्रष्ट र निरंकुश मानसिकता र कार्य प्रणालीमा कुनै परिवर्तन भएन। सुधार गर्ने नाममा कैयौं आयोगहरू बने तर तिनले पेश गरेका कुनै पनि सुभाव लागू भएन।

एकदलीय व्यवस्थाको अन्त्य र बहुदलीय प्रजातान्त्रिक व्यवस्थाको पुनर्स्थापना भए पनि सामान्य जनतामा परिवर्तनको कुनै आभाष भएन। देशका सुदुर तथा दुर्गम पहाडी र हिमाली क्षेत्रका जनता प्रजातन्त्रको उदयपछि पनि दमन र उत्पीडनको शिकार बनिने रहे। जनआन्दोलनका सहयात्री शक्तिहरू कम्युनिष्ट र काँग्रेस बीच उत्पन्न राजनीतिक असहिष्णुताले विशेषगरी मध्यपश्चिम नेपालका रूकुम, रोल्पा, सल्यान, जाजरकोट र पश्चिम नेपालका केही जिल्लाहरूको जनजीवन पूर्णरूपमा विभाजित भयो। स्थानीय जनताको चाहना र आवश्यकतालाई पुनर्स्थापित प्रजातन्त्रको भावना अनुकूल रूपान्तरण गरिएन। बरु, राजनीतिक लाइनका आधारमा विभाजन अझ बढाउने काम भयो। जनतामा उत्पन्न असन्तुष्टि र गुनासाहरूले अशान्ति र हिंसाको रूप लिन थाले। नेपाली काँग्रेसमा पंचहरूको बढ्दो प्रवेशले पंचायत र प्रजातन्त्रमा केही भिन्नता रहेन। स्थानीय पंच, सामन्त, साहू-महाजनहरूले बहुदलको आगमनपश्चात् आफूलाई सत्ताधारी पार्टीमा प्रवेश गरेको घोषणा गरी आफ्ना पुराना कर्तुतहरू अझ गर्वका साथ दोहोर्‍याए। ती क्षेत्रहरूमा जनमोर्चाका कार्यकर्ता तथा मतदाताहरूलाई विभिन्न बहानामा दुःख दिने कार्यहरू हुन थाले। आखिर यो किन भयो ? एकदलीय व्यवस्थाको अन्त्यपछि पनि किन सौहार्दपूर्ण वातावरण बन्न सकेन ? किन बहुदलवादीहरू नै विभाजित भए ? यस्ता प्रश्नहरूको उत्तर खोज्नु जरूरी छ।

3. हिंसात्मक पृष्ठभूमिमा बहुदलीय नेपाल

गिर्दो आर्थिक अवस्था र बढ्दो राजनीतिक दमनका कारण अस्तव्यस्त नेपाली समाज नब्बेको दशकसम्म आइपुग्दा पंचायती व्यवस्थाका स्वराबीका बारेमा धेरै हदसम्म सचेत बनेको थियो। पंचायती व्यवस्थाका भ्रमहरू र वास्तविकताका बारेमा तत्कालीन भूमिगत कम्युनिष्ट पार्टीहरू र नेपाली काँग्रेसले नेपाली जनतालाई निकै हदसम्म सचेत र जागरूक

गराइसकेका थिए। स्वासगरी राजधानीलगायत देशका मुख्य शहरहरू भूमिगत पार्टीहरूको संगठनभित्र आवद्ध थिए।

राजनीतिक स्वतन्त्रता, आर्थिक विकास र सामाजिक सुरक्षा जनताको अपेक्षा थियो। भूमिगत दलहरूले पंचायतको अन्त्यपछि यो सबै सम्भव छ भन्ने कुरामा जनतालाई आश्वस्त पारेका थिए। पंचायती व्यवस्थाले संरक्षण दिएको भ्रष्ट र अपारदर्शी प्रशासनिक तथा कानूनी संरचनाको अन्त्य हुनासाथ आफ्ना पीडा पनि समाप्त हुनेछन् भन्ने जन विश्वास थियो। पंचायतको अन्त्य हुनासाथ यसै जनविश्वासको सेरोफेरोमा नयाँ संविधानको निर्माण भयो।

तर, संविधान निर्माणकै प्रक्रियादेखि नै जनतामाथिको भेदभाव शुरू भयो। संविधानले खण्ड ४ मार्फत धार्मिक विभेदलाई संस्थागत गर्‍यो। क्षेत्रीय, जातीय, भाषिक र धार्मिक सवालमा समानताका लागि उठेका विभिन्न जातजातिका मागहरूको पूर्णतया वेवास्ता गरी हिन्दू धर्मलाई राष्ट्रिय धर्मको रूपमा स्थान दिइयो। यसरी जनआन्दोलनपछि पनि पुरानो भाग्यवादी/पुरोहितवादी सोच नै हावी भयो। हिन्दू धर्मले संस्थागत गरेको जातिगत बर्नौटको सामाजिक श्रम विभाजन राज्य संचालनको आधार बन्यो। यो कुनै भूलवस हुन गएको घटना नभएर सुनियोजित निर्णय थियो। संविधान निर्माणताका चर्चाको शिखरमा रहेका न्यायाधीश विश्वनाथप्रसाद उपाध्यायका अनुसार संविधान सुभाव आयोगमा प्राप्त बहुसंख्यक सुभावहरू भाषिक, धार्मिक, जनजाति र क्षेत्रीय मुद्दाहरूसँग सम्बन्धित “सतही” कुराहरूमात्र थिए।¹⁸ र, यो उनको विचारमा “दुर्भाग्यपूर्ण” थियो। प्रजातान्त्रिक संविधानभित्र पनि जनताका गुनासाहरू र आवाजहरूलाई “सतही” भनी स्थान दिइएन। अर्को पटक जनआवाजहरू दबाइए।

संविधानको घोषणा भएपछि पहिलो आम निर्वाचनमा नेपाली काँग्रेसले बहुमत ल्याई गिरिजाप्रसाद कोइरालाको नेतृत्वमा सरकार बनायो। कट्टर कम्युनिष्टविरोधीका रूपमा आफूलाई प्रस्तुत गर्न चाहने कोइरालाले संसदभित्र तथा संसदबाहिरका कम्युनिष्ट प्रतिपक्षीहरूलाई फुटेको कौडीजति पनि गनेनन्। गिरिजाको नेतृत्वमा पुराना भ्रष्ट पंचहरू पार्टीमा भित्र्याइए। प्रहरी र प्रशासनलाई सत्तापक्ष काँग्रेसको तावेदारी गर्ने निकायको रूपमा विकास गरियो। प्रजातन्त्रपछि काँग्रेसको तानाशाही शुरू भयो। र, यो तानाशाही काँग्रेस, पंच र प्रशासनको संयुक्त तानाशाही थियो। यसबाट काँग्रेसभन्दा भिन्न सोच राख्ने जनता तथा प्रतिपक्षीहरू शिकार बने। बहुदलीय व्यवस्थाभित्रै पनि कुनै स्वास विचार राखेकै कारण अपहेलित र दण्डित हुनु पर्ने भयो।

नेपालको अति दुर्गम गाउँहरूमा अत्याचार अझ बढेर गयो। पुरानो व्यवस्थामा भ्रष्ट पंचहरूको मात्र शिकार बनेका सामान्य जनता अब पंचमिश्रित काँग्रेस र प्रशासनको शोषणमा परे। हिंसा र लुटपाट दैनिक जीवनको नियति बन्न थाल्यो।

प्रजातान्त्रिक परिवर्तनपछि नेपाली राजनीति मूलतः काँग्रेसको सत्ता र कम्युनिष्टहरूको प्रतिपक्षमा विभाजित भयो। तर, यी दुईबीचको सम्बन्ध भने शत्रूतापूर्ण रह्यो। काँग्रेसले

सत्ताको आडमा केन्द्रदेखि गाउँसम्म विभेदपूर्ण सम्बन्धको निर्माण गयो। कांग्रेसको यो चरित्रको विरोधलाई प्रजातन्त्रकै विरोधको रूपमा लिइयो। शिशु प्रजातन्त्रको नाममा नेपालको प्रजातन्त्र भ्रष्टाचार, दुराचार र सामान्य जनताको शोषणको प्रतीक बन्यो।

राजनीतिक चरित्रको रूपमा पंचायत र प्रजातन्त्रमा स्वार्थ परिवर्तन देखिएन। पंचायतकालीन अपराधीहरू प्रजातान्त्रिक व्यवस्थामा पनि हालीमुहाली चलाउने भए। प्रजातान्त्रिक सरकार र यसको संरचनामा पंचायतभन्दा भिन्न कुनै नयाँपन भेटिएन। एउटैखाले पारिवारिक पृष्ठभूमि भएका नेताहरू राजनीति र राजनीतिक पार्टीहरूमा हावी भए। उनीहरू पुरानै संरचनाको आडमा आफ्नै चाहना र प्राथमिकताअनुसार शासन गर्न लागे।

प्रतिनिधिमूलक निर्वाचन प्रजातान्त्रिक शासन व्यवस्थाको अनिवार्य शर्त हो। जनसहभागिता विस्तारको एउटा माध्यम आवधिक निर्वाचन हो। जसमाफर्त जनता आफ्नो इच्छाअनुसार सार्वजनिक गरिएका दलहरूका नीति कार्यक्रमका आधारमा निर्भिक र निष्पक्षरूपमा मतदान गरी प्रतिनिधि छान्दछन्। तर, हाम्रो निर्वाचन अभ्यासमा जनतालाई आफ्नो पक्षमा मतदान गर्न बाध्य पार्ने खालका गतिविधिहरू हुने गरेका छन्। परिणामस्वरूप प्रजातान्त्रिक निर्वाचन पनि पारदर्शी, निष्पक्ष र स्वतन्त्र हुन सकेका छैनन्। अर्कोतर्फ, दलहरूमा तस्करहरूको प्रवेशले संसदीय अभ्यासमा स्वराबी भित्रियो। नेपालको संसदीय अभ्यासको यो विसंगत तस्वीर विद्वान भुवकुमारले यसरी खिच्युभएको छ : प्रजातन्त्रका सरकारहरू नै अपराधीहरूका विरुद्ध दर्ता गरिएका मुद्दाहरू फिर्ता गर्न लालायित हुन्छन्, पंचायती व्यवस्थाले जेल हालेका लागु औषध तस्कर तथा माफियालाई समेत जेल मुक्त गर्दछन् र तिनीहरूलाई पार्टीका विभिन्न तहमा सामेल गराउँछन्। तिनीहरूलाई माथिल्लो सभामा मनोनित गर्दछन् र संसद सदस्यका लागि उम्मेदवारको रूपमा चुनावमा पठाउँछन्। अब संसद पैसा, अपराधीहरू र भ्रष्टाचारको चंगुलमा फस्दछ। दुःखको कुरा, प्रधानमन्त्री कोइराला आफैँ यस्तो प्रवृत्तिलाई वढावा दिन र प्रजातान्त्रिक शासनलाई ठगहरूको बहुमतद्वारा शासन गरिने व्यवस्थाको रूपमा रूपान्तरण गर्न कम जिम्मेवार छैनन्।^५

३.१ राजनीतिक विसंगति : अपराधीकरण र दण्डहीनता

प्रजातान्त्रिक परिवर्तनको अर्थ पुरानो व्यवस्थाका स्वराबीहरूको अन्त्य हुनु हो। भ्रष्ट र अपराधीहरू दण्डित हुनु हो। यस्तै आशयकासाथ अन्तरिम सरकारले जनार्दनलाल मल्लिकको अध्यक्षतामा “मल्लिक आयोग” को गठन गरेको थियो। आयोगको लक्ष्य ०४६ सालको जनआन्दोलनको क्रममा भएका घटनाका विषयमा छानविन गरी प्रतिवेदन पेश गर्ने थियो। आयोगले समयमा नै काम सम्पन्न गरी आफ्नो प्रतिवेदन तत्कालीन मन्त्रिपरिषद् समक्ष पेश गर्‍यो। र, मन्त्रिपरिषद्ले “प्रतिवेदन कार्यान्वयन गर्न” महान्यायाधिवक्तासमक्ष पठायो। तर महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयले यही आयोगको सिफारिसको

आधारमा मात्र कसैमाथि कारवाही गर्न नसक्ने राय दिएपछि आयोगको प्रतिवेदन लागू भएन। अब सबै “अपराधीहरू” दण्डमुक्त रहे। समयक्रममा उनीहरू प्रजातान्त्रिक व्यवस्थाका नीति निर्माता पनि बने। जस्तो कि, मल्लिक आयोगले दोषी ठहर्‍याएका कमल थापा तथा डा. मोहम्मद मोहसिन प्रजातान्त्रिक व्यवस्थामा मन्त्री बने। हाल मोहसिन सदनको माथिल्लो सभाका अध्यक्ष छन्। त्यस्तै, बद्री मण्डल सदभावनाको तर्फबाट सांसद चुनिएका छन्। ०४६ चैत २४ गते भएको घटनाका मुख्य जिम्मेवार मानिएका लोकेन्द्रबहादुर चन्द प्रजातान्त्रिक व्यवस्थाका प्रधानमन्त्री नै बने।^६

त्यस्तै काठमाण्डौ, ललितपुर तथा भक्तपुरमा भएका घटनाका मुख्य जिम्मेवार तत्कालीन कार्यवाहक प्रहरी नायब महानिरीक्षक अच्युतकृष्ण खरेल प्रजातान्त्रिक व्यवस्थाको प्रहरी प्रमुख नै बने।

पंचायतकालमै हत्या, हिंसा, गुण्डागर्दी आदि अपराधमा सजाय भोगिरहेका कैयौँ व्यक्तिहरूलाई पहिलो जननिर्वाचित नेपाली काँग्रेसको सरकारले सजायमुक्त गर्‍यो र पंचायतले समेत जफत गरेको सम्पत्ति फिर्ता गर्‍यो। ती पूर्व अपराधीहरूमध्ये डी. वी. लामा हाल नेपाली काँग्रेसका निर्वाचित सांसद छन् भने भीमप्रसाद गौचन नेकपा (एमाले) मा भित्र्याइएका छन्।

पंचायती शासनको अन्त्यपछि शासन गर्ने दलहरूमा शक्ति संचय गर्ने होडबाजीका क्रममा पंचायती शासन कालमा सत्ताका आडमा हुर्किएका गुण्डाहरू र राजनीतिक अपराधीहरू नेपाली काँग्रेस र कम्युनिष्ट पार्टीहरू, स्वासगरी नेकपा (एमाले), भित्र समाहित भइसकेका छन्।^७ अपराधीहरू पैसा या विशेष हैसियतका कारण पार्टीमा पसेको हुँदा यिनीहरूको प्रभाव विशेष प्रकारको रहन्छ। चुनाव वा नीति निर्माणका अन्य चरणहरूमा दलहरू प्रत्यक्ष/परोक्षरूपमा यी नव प्रवेशीहरूको प्रभावमा आउँछन्। सरकार बन्ने बनाउने प्रक्रियामा यिनीहरूकै विशेष भूमिका रहन्छ। यसरी बनेका सरकारहरू सामान्य जनताको पक्षमा उभिन सक्दैनन्। चुनावमा शारीरिक बल र पैसा लगायी गर्नेहरूलाई ब्याज तिर्नमा सरकार व्यस्त हुन्छ।

निर्दलीय व्यवस्थाका अपराधीजस्तै प्रजातान्त्रिक व्यवस्थामा समेत अपराधीहरू दण्डमुक्त नै रहे। अझ उनीहरू त “आफै रक्षक आफैँ भक्षक” बने। यसको एउटा उदाहरण यस्तो छ : ०५१ कार्तिक १७ गते विजौरी, दाङ्गमा गोली हानी मान्छे मारेको अभियोगमा मुद्दा चलिरहेकै बेला खुमबहादुर खड्का गृहमन्त्री भए। खड्का सम्मिलित मन्त्रीमण्डलको पहिलो बैठकमै उनको विरुद्धका मुद्दा फिर्ता गर्ने निर्णय भयो।^८

अपराधको आरोप लागेका व्यक्ति गृहमन्त्री भएपछि मुद्दा स्वारेज गरी दण्डमुक्त गरियो। दण्डका भागी हुनु पर्ने यस्ता कैयौँ अदालती मुद्दाहरू सत्ताको आडमा स्वारेजीमा परेका उदाहरणहरू प्रशस्त छन्।

राजनीतिक, सामाजिक तथा कानूनी संरक्षण, ढिलासुस्ती र अकर्मण्यताका कारण मौलाइरहेको दण्डहीनता अपराधीहरूको मनोबल उठाउने स्थायी प्रक्रियाको रूपमा विकसित भएको छ।

राज्यका सबै अंग र निकायहरू दण्डहीनताको प्रभावभित्र परेका छन्। अपराधी, भ्रष्टाचारी र तस्करीहरूको चंगुलमा नेतृत्व फसिसकेको छ। धनी र गरिबबीचको दूरी बढ्दो छ र यही क्रममा अन्तरद्वन्द्व र आक्रोश पनि चर्कंदो छ।

३.२ भ्रष्टाचार

भ्रष्टाचार प्रजातान्त्रिक व्यवस्थाको सबैभन्दा ठूलो कलंकको रूपमा रहेको छ। भ्रष्टाचारका समाचारहरू यति नियमित भएका छन् कि मानौं भ्रष्टाचार नेपाली समाजको नियमितता हो। पंचायतकालीन ३० वर्षभित्र १८ वटा भ्रष्टाचारका मुख्य घटना घटेका थिए^९ प्रजातन्त्रका १० वर्षभित्रै भण्डै यस्ता घटनाहरू त्यसकै हाराहारीमा पुगेका छन्।

प्रायः सबै दल तथा सांसदहरू भ्रष्टाचारका कुनै न कुनै घटनामा मुछिएका देखिन्छन्। हवाईजहाज स्वरिद गर्दा, पंचायतकालीन अपराधीहरूलाई सजाय मुक्त गर्दा, मलविउ स्वरिदमा, सत्ता टिकाउने र गिराउने क्रममा थुप्रै भ्रष्टाचार भएका छन्। ०५३ पुसमा शेरबहादुर देउवाले सत्ता टिकाउनका लागि ३३ लाख, २० लाख र १५ लाख रूपैयाँमा सांसदहरू स्वरिद गरेको समाचार सार्वजनिक भएको थियो।^{१०} अविश्वास प्रस्ताव विफल बनाउन, सांसदहरूको औषधोपचारको नाममा र रातोपासपोर्ट दुरुपयोगमार्फत भ्रष्टाचारका घटनाहरू सार्वजनिक भएका छन्।

निष्ठाको राजनीति गर्नु समाज र देश विकासका लागि जिम्मेवार नागरिकको कर्तव्य पूरा गर्नु हो। असमान र अन्यायपूर्ण संरचनाको अन्त्य गरी न्यायपूर्ण समाज व्यवस्थाको स्थापनाका लागि निष्ठाको यस्तो राजनीति गर्नेहरू इतिहासका महान् व्यक्ति मानिन्छन्। व्यक्तिगत दुस्खेसाहरू त्याग्न सक्ने यस्ता मान्छेहरू सामान्य मान्छेभन्दा फरक हुन्छन् र सामुदायिक सुखमा रमाउँछन्।

नेपालको राजनीतिमा राजनीति गर्नु (र, यसका कारण जेल बस्नु र दुःख पाउनु) साह्र महाजनहरूले ब्याजका लागि पैसा लगानी गर्नु सरह भएको छ। प्रजातन्त्रको उदय हुनासाथ पंचायती व्यवस्थाको अन्त्यका लागि (कतिपयले त पंचायत जोगाउनका लागि नै) राजनीति गरेबापत “पीडित” बनेकाहरूका लागि क्षतिपूर्ति दिने र लिने निर्णय भयो। व्यवहारले सावित गर्‍यो कि यो निर्णय नेता तथा ती नजिकका व्यक्तिलाई ध्यानमा

तालिका १ : राजनीति पीडितहरूको नाममा रकम लिने मुख्य व्यक्तिहरू^{११}

नाम	राजनीतिक पद	रकम
कृष्णप्रसाद भट्टराई, कांग्रेस	प्रधानमन्त्री (दुई पटक)	७५,०००/-
गिरिजाप्रसाद कोइराला, कांग्रेस	प्रधानमन्त्री (चार पटक)	७५,०००/-
महेन्द्रनारायण निधि, कांग्रेस	मन्त्री	७५,०००/-
रामचन्द्र पौडेल, कांग्रेस	उपप्रधानमन्त्री, समामुख	७५,०००/-
मनमोहन अधिकारी, एमाले	प्रधानमन्त्री	७५,०००/-
के.पी. ओली, एमाले	मन्त्री	७५,०००/-
मोदनाथ प्रश्रित, एमाले	मन्त्री	७५,०००/-
प्रदिप नेपाल, एमाले	मन्त्री	७५,०००/-
राधाकृष्ण मैनाली, माले	मन्त्री	७५,०००/-
भल्लनाथ खनाल, एमाले	मन्त्री	५०,०००/-
अमृत बोहरा, एमाले	मन्त्री	५०,०००/-
माधव नेपाल, एमाले	मन्त्री	५०,०००/-
केशव बडाल, एमाले	मन्त्री	५०,०००/-
मरतमोहन अधिकारी, एमाले	मन्त्री	५०,०००/-
सौ. पी. मैनाली, माले	मन्त्री	५०,०००/-
हिरण्यलाल श्रेष्ठ, माले	मन्त्री	५०,०००/-

राखी गरिएको थियो। यो नैतिक भ्रष्टाचारको एउटा सानो नमूना हो। (हेर्नुहोस् तालिका १ र २)

प्रजातन्त्र पुनर्स्थापनापछिका पहिलो निर्वाचित प्रधानमन्त्री गिरिजाप्रसाद कोइरालाले थुप्रै “प्रजातान्त्रिक” निर्णय गरे। ती मध्ये एउटा थियो- आफ्नै समकालीन कृष्णप्रसाद भट्टराईको एकल नियन्त्रणमा चल्ने राजनीति पीडित सहायता समितिको गठन। पहिलो निर्वाचित प्रधानमन्त्रीले गरेका अरू निर्णयहरू कार्यान्वयन भए नभए पनि यो सहायता समिति भने “युद्धस्तरमा” कार्यरत छ।

एक सदस्यबाट शुरू भएको समितिको संख्या मन्त्रिपरिषद्को परिवर्तनसँगै बढ्दै गयो र त्यसको केही आधारहरू बनाइए। जस्तो कि लगातार ७ वर्षसम्म जेल

तालिका २ : झुठा पीडितहरू

नाम	पद	जेल अवधि	रकम
गिरिजाप्रसाद कोइराला	प्रधानमन्त्री	७ वर्ष नपुगेको (सार्वजनिक भएको छ।)	७५,०००/-
विष्णु कोइराला, कांग्रेस (पूर्व पंच)	मन्त्री	१ वर्ष ३ महिना	७५,०००/-
विमलेन्द्र निधि, कांग्रेस	मन्त्री	१० महिना १३ दिन	५०,०००/-
भल्लनाथ खनाल, एमाले	मन्त्री	४ वर्ष ३ महिना	५०,०००/-

नेता + सांसद + मन्त्री/प्रधानमन्त्री + पैसा = राजनीतिक क्षतिपूर्ति

बसेकाका लागि रु. ७५,०००।-, ५ देखि ७ वर्षसम्म (लगातार) का लागि रु. ५०,०००।- र, ३ देखि ५ वर्षसम्मकाका लागि रु. ३०,०००।- इत्यादि। अति न्यून आय भएकाहरूलाई सहायता वितरण गर्नु पर्नेमा भुटा पीडितहरू खडा गरी सत्ता केन्द्रित आफ्ना व्यक्तिहरूलाई पोस्ने कामसमेत गरियो।

मन्त्रीभन्दा तलका नेता-कार्यकर्ताको कुरै नगर्ने। यतिसम्म कि पंचायतकालीन मन्त्रीहरू प्रयागराजसिंह सुवाल, मेघबहादुर श्रेष्ठ, सिंहध्वज खड्का, बस्वानसिंह गुरुङ्ग र परशुरामरायण चौधरीले क्रमशः रु. ५०,०००।- का दरले रकम लिएका छन्। जनस्तरका वास्तविक पीडितहरूलाई भने आन्दोलनपछि प्रायः सबैले बिर्सिएका छन्।

हालसम्म १५ करोड रूपैयाँ यसरी बाँडिएको छ। जसमध्ये १० करोड रूपैयाँ २ हजार ३ सय ७६ कांग्रेसीहरूलाई (७३ प्रतिशत), ३ करोड रूपैयाँ ५ सय ८८ एमाले नेता तथा कार्यकर्ताहरूलाई (१९ प्रतिशत), ५७ लाख रूपैयाँ १ सय ५५ संजमो नेता तथा कार्यकर्तालाई (३.५ प्रतिशत) र २८ लाख रूपैयाँ ६३ माले नेता तथा कार्यकर्तालाई (२ प्रतिशत)^{१३} दिइयो।

वर्ष २००० मा मात्र लाउडा एयर र मोबाइल टेलिफोनसम्बन्धी भ्रष्टाचारहरू दशककै सबैभन्दा ठूला भ्रष्टाचारको घटनाका रूपमा चर्चित भए। नेपाली कांग्रेसको सरकारका वरिष्ठ मन्त्रीहरू र प्रधानमन्त्री स्वयंको संलग्नता रहेका यी भ्रष्टाचार काण्डहरूमध्ये लाउडा एयर भ्रष्टाचारको प्रसंग यो आलेख तयार पारून्जेलसम्म एकमात्र राष्ट्रिय मुद्दाको रूपमा उठिरहेको छ। यसै विषयलाई लिएर सम्पूर्ण प्रतिपक्षीहरू प्रधानमन्त्रीको राजीनामा माग गरी संसद अवरुद्ध गरिरहेका छन्। तर, प्रधानमन्त्री गिरिजाप्रसाद कोइराला र उनका निकटस्थहरू प्रतिपक्षीको दबाबमा राजीनामा नदिने हठ गरिरहेका छन्। जेहोस, लाउडा काण्डमा प्रधानमन्त्रीको संलग्नताले जनस्तरमा कुख्याती कमाइसकेको छ। तर, कोइराला भने आफ्नो प्रधानमन्त्रीको कुर्सिलाई प्रजातन्त्रसँग गाँसेर भ्रष्टाचारको प्रसंगलाई गैरप्रजातान्त्रिक भन्दै अन्यत्र मोड्न चाहिरहेका छन्।

लाउडा स्वरिद प्रक्रिया वृत्तीपूर्ण छ भन्ने कुरा एयरलाइन्ससँग सम्बद्ध संगठनहरू, नेपाल एयरलाइन्स पाइलट एसोसिएसन (नापा), शा. ने. वा. नि. कर्मचारी संघ र शा. ने. वा. नि. कर्मचारी युनियनले एक संयुक्त विज्ञप्ति प्रकाशित गरी सार्वजनिक गरेका छन्- “यो लाउडा सम्झौताले आर्थिक काण्डमा निगमलाई फसाई निगमको अस्तित्वमाथि नै प्रश्नचिन्ह लगाउने ठूलो षडयन्त्र हुन लागेको हाम्रो ठहर छ”।^{१४} कर्मचारीहरूको विरोधमात्र होइन प्रधानमन्त्रीले अस्वियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको नीतिगत निर्णय, प्रतिनिधिसभा सार्वजनिक लेखा समितिको आदेश र सम्बन्धित युनियनहरूको अनुरोधसमेतको वेवास्ता गर्दै लाउडा विमान भाडा काण्ड गराइछाडे।

त्यस्तै, नेपालमा सेलुलर मोबाइल फोनको क्षमता जम्मा १० हजार लाइनमात्र भए पनि तत्कालीन सूचना तथा संचारमन्त्री जयप्रकाशप्रसाद गुप्ताले ०५६ को आमनिर्वाचनअगाडि ६२

हजार वटा मोबाइल टेलिफोन सेटको बित्री वितरणको अनुमति दिएर अनियमितता गरेको समाचार स्पेस टाइम दैनिकले प्राथमिकताका साथ छापेको छ।^{१५} र, यसको पुष्टि गुप्ता आफैले एक सञ्चार माध्यमलाई अन्तरवार्ता दिदै गरेका छन्। अनुमान छ, यस प्रकरणमा ३ अर्ब जतिको भ्रष्टाचार भएको छ।

भ्रष्टाचारका घटनाहरूमा सिंगो राजकीय संरचनाको दुरुपयोग भएको पाइएको छ। एक प्रतिवेदनका अनुसार राजश्व चुहावट र तस्करीमा अर्थ, गृह, सामान्य प्रशासन र पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालयका कार्य क्षेत्र भित्रका विभिन्न विभाग र निकायहरू प्रत्यक्षरूपमा संलग्न भएका छन्।^{१६} त्यस्तै भ्रष्टाचार राजनीतिक नियुक्तिदेखि पदपूर्ति र विदेश भ्रमणको सन्दर्भसम्म पनि गाँसिएको पाइएको छ।^{१६} अर्को एक अध्ययनका अनुसार प्रहरी, अनुसन्धान तथा विशेष प्रहरी निकायहरूको संलग्नतामा नै तस्करीको योजना बनाइन्छ।^{१६}

३.३ जनसहभागिता

राजनीतिक, सामाजिक, साँस्कृतिक र अन्य व्यक्तिगत तथा सार्वजनिक जीवनका क्षेत्रहरूमा सहभागिताका माध्यमबाट व्यक्तित्व विकास र सामाजिक सम्मानको विकास गर्ने अवसर व्यक्तिलाई मिल्दछ। आफू र आफू बस्ने समाजका राजनीतिक, सामाजिक, आर्थिक र साँस्कृतिक विषयहरूमा एक आपसमा विश्लेषण गरी त्यसको आधारमा परिवर्तन/परिमार्जन या परिष्कृत गर्ने मार्ग तयार हुन्छ। परिवर्तनको आधार हो- सहभागिता, जसको माध्यमबाट सामूहिक आवश्यकता र भलाइको निक्कैल हुन्छ।

राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक विषयमा स्वयं सहभागी भई उपयुक्त नीति नियम बनाई त्यसको कार्यान्वयन गर्ने/गराउने पहुँच र शक्ति आर्जन गर्ने वातावरण जनसहभागिता हो। सम्बन्धित जनसमुदायको इच्छा र आवश्यकताबमोजिम “सहभागिता” को वातावरण बन्छ। कुनै पनि प्रकारको बल, धम्की या प्रलोभनको प्रभावमा परेको सहभागिताको अर्थ रहँदैन। एकदलीय व्यवस्थामा जनसहभागिता गौण हुन्छ किनकि यस्तो व्यवस्था स्वेच्छाचारी हुन्छ।

हाम्रो प्रजातान्त्रिक अनुभवमा एकदलीय व्यवस्थाको दाँजोमा जनसहभागिताको केही विस्तार भएको छ- राजनीतिक तथा गैरराजनीतिक दुवै क्षेत्रमा। तर, यो चुनावमुखी सहभागितामा मात्र सीमित छ, नीति निर्माणको तहमा होइन।

व्यवस्था परिवर्तनपछि पनि केन्द्रकृत राजनीतिक र प्रशासनिक संरचना कायमै रहेको र सामाजिक, साँस्कृतिक जीवन उच्च-नीच र छुट-अछूतबीच विभेदयुक्त नै रहेकाले सबै क्षेत्रमा जनसहभागितासम्बन्धी समानता प्राप्त हुन सकेको छैन।

प्रजातान्त्रिक परिवर्तनपछि केही हदसम्म निष्पक्ष निर्वाचनहरू त भए, तर यो प्रतिनिधिमूलक र उत्तरदायीपूर्ण हुन भने सकेन। मतदानमा महिला र पुरूषको सहभागिता भण्डै हाराहारीमा रहे पनि उम्मेदवार बन्नका लागि तिनले सर्विधानले

व्यवस्था गरेको अनिवार्य महिला सहभागिताको न्यूनतम संख्या (५ प्रतिशत) मा मात्र सीमित हुनु पर्‍यो। आजसम्मको संसदीय निर्वाचनमा कुनै पनि दलले ९ प्रतिशतभन्दा बढी महिला उम्मेदवार बनाएका छैनन्। तालिका नं. ३ यसको प्रत्यक्ष प्रमाण हो।

नेपालको राजनीति शताब्दीयौँदेखि राज्य संचालनको वरिपरि बसेका टाठाबाठा मानिसहरूबाट नियन्त्रित छ। देखावटीरूपमा आधुनिक प्रजातन्त्रका अनुयायी भए पनि विचार र व्यवहारमा पुरातनवादी नियन्त्रित कार्यशैली र विचारबाट नेतृत्व ग्रस्त भएको पाइन्छ।

परम्परागत चिन्तनले ग्रस्त भएका उच्च जातिका पुरुषहरूको बाहुल्य रहेको संसदले महिलालाई बढी अधिकार दिलाउने र महिला पुरुषको बीचमा समानता स्थापित गराउने दिशामा विधेयकहरू तयार गर्ने र पारित गर्ने कुरामा शंका गर्ने प्रशस्त ठाउँ छ। संसदमा महिलाहरूको कानूनी, सामाजिक र आर्थिक समानताको खुल्लै विरोध गर्ने सांसदहरू पनि छन्।

जनजातिहरू, दलित वर्गहरू र पिछडिएका समुदायहरूको सहभागिताको कुरालाई पनि यसै सन्दर्भमा हेर्न सकिन्छ। नेपाली कांग्रेस र नेकपा (एमाले) दुवै पार्टीहरूमा अधिक संख्यामा ब्राह्मण जातिको बाहुल्यता छ। निर्वाचित सांसदहरूमा भण्डे ४० प्रतिशत ब्राह्मण जातिका छन्। स्मरणीय के छ भने ०४८ को जनगणनाअनुसार ब्राह्मण जातिको संख्या नेपालमा १२.६ प्रतिशत मात्र छ। बाँकी ठूलो अंश क्षेत्री तथा नेवार जातिले ओगटेका छन्। पिछडिएका जनजातिको संख्या लगभग ४० प्रतिशत छ, तर यसको तुलनामा संसदमा उनीहरूको प्रतिनिधित्व ज्यादै नै न्यून छ।

वास्तविकताको अनुपातमा नेता र नेतृत्व सचेत र परिवर्तित हुन सकेनन्। तिनका सिद्धान्त र अभ्यासहरू, बोली र व्यवहार एक आपसमा मेल खाँदैनन्। पुरानो व्यवस्थामा जस्तै

प्रजातन्त्रमा पनि एउटा सानो हिस्साले ठूलो जमातमाथि शासन जमाइरह्यो। पितृसत्तात्मक संस्कारबाट कुनै दलहरू मुक्त भएनन्। निर्वाचनका नाममा उम्मेदवारको व्यक्तित्व, ऊर्सा भएको स्रोत र प्रशासनिक सहयोगबाट कुनै खास उम्मेदवारको पक्षमा जनमत सिर्जना भयो।^{१८} संसदमा र अन्य राजनीतिक नीति निर्माणका तहमा सही प्रतिनिधित्व भएन। जाति, जातीयसम्बन्ध र अन्य यस्तै गैरराजनीतिक मुद्दाहरू निर्वाचनका विषय बने। र, विभिन्न नाम, बहाना र प्रभावमा दलहरूमा पसेका पुराना पंचहरू नै प्रजातान्त्रिक व्यवस्थाका शासक भए।

समष्टिमा, प्रजातान्त्रिक परिवर्तनका नाममा शासकको वृत्तमात्र विस्तार भयो। अब राजा, पंच, कांग्रेस र कम्युनिष्टहरू सत्ताधारी भए र यसैलाई परिवर्तनको नाम दिइयो। स्टेफिन मिकसेलले उल्लेख गरेभैं आन्दोलनपछि नेताहरू मन्त्री भए, वकिलहरूले पैसाका भरमा कम्युनिष्टहरूको विपक्ष र कांग्रेसको पक्षमा बहस गरे, इन्जिनियरहरू अबै डलरको परियोजनाको प्रमुख भए र मृतकहरू “शहीद” भए। ऋण थोपर्ने क्रम जारी नै रह्यो। मन्त्रीहरू पुरानो परिपाटीभैं सभा, सम्मेलन, कुटनीतिक पार्टीहरू आदिमा कैद भए, कर्मचारीतन्त्र आफ्नै व्यक्तिगत रूचीको संरक्षण र विस्तारमा लाग्यो। सामान्य जनताको अवस्था स्वस्कँदै गयो।^{१९} नेताहरूको सम्पति चुलिँदै गयो। प्रजातान्त्रिक व्यवस्थामा पनि नेपाली समाज पीडक र पीडित, ज्ञाता र मूर्ख तथा शासक र शासितमा विभक्त भयो। यी बीचको दूरी बढेर गयो।

३.४ बहुदलीय अर्थव्यवस्था

प्रजातन्त्रको उदयपछि पनि भूमि वितरण र स्वामित्वमा रहिरहेको असमानता हटाउन कुनै प्रयास भइरहेको छैन। आर्थिक र सामाजिक जीवनको मूल आधार खेतियोग्य जमीन सम्पन्न वर्गको नियन्त्रणमा रहिरहेकाले निम्नस्तरका जनताको

तालिका ३ : आम निर्वाचन ०५६ मा महिला-पुरुष सहभागिता

	नेपाली कांग्रेस	नेकपा (एमाले)	नेकपा (माले)	राप्रपा थापा	राप्रपा बन्द	सद्भावना	राजमो	संजमो	नेमकिपा	जम्मा
उम्मेदवार	२०५	१९५	१९७	१९६	१८४	६८	५३	४०	४१	२२३५
पुरुष	१९०	१८४	१८६	१८१	१७१	६२	४९	३७	३८	२०९७
महिला	१५	११	११	१५	१३	६	४	३	३	१३८
महिला प्रतिशत	७.३२	५.६४	५.५८	७.६९	७.०७	८.८२	७.५५	७.५०	७.३२	६.१७
निर्वाचित	११०	७०	०	११	०	५	५	१	१	२०३
निर्वाचित पुरुष	१०५	६५	०	९	०	५	५	१	१	१९१
निर्वाचित महिला	५	५	०	२	०	०	०	०	०	१२
महिला निर्वाचित प्रतिशत	४.५५	७.१४	०.००	१८.१८	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	५.९१

स्रोत : मानवअधिकार वर्ष पुस्तक (नेपाली) २०००, पाना नं. ३१

आयस्तर गिर्दो अवस्थामा छ। बेरोजगार र अर्धबेरोजगारको प्रतिशत बढ्दो छ। जनसंख्याको वृद्धि र बजारभाउको वृद्धिको अनुपातमा उत्पादन र रोजगारीको क्षेत्रको विस्तार नहुँदा जनताको आर्थिक जीवन फन् फन् स्वस्कंदो छ। लगभग आधाजति जनता गरिबीको रेखामुनि रहेका छन्।

६९ प्रतिशत घरपरिवारसँग एक हेक्टरभन्दा पनि कम र ८८ प्रतिशत घर परिवारसँग २ हेक्टरमात्र जग्गा छ। नेपालको तल्लो वर्गका ४० प्रतिशत परिवारले जम्मा ९ प्रतिशत कृषिजन्य भूमिमा खेती गर्छन्। माथिल्लो वर्गका ६ प्रतिशतले (जो खेती गर्दैनन्) अधिकतम जमीन ओगटेका छन्।^{१०} राष्ट्रिय उत्पादनको वितरण र उपयोगमा त्यतिकै असमानता छ। यो असमानताको प्रत्यक्ष प्रभाव शिक्षा, स्वास्थ्य र जीवनस्तरमा परेको छ। कम आय भएका घरपरिवारका सदस्यहरू शिक्षा र स्वास्थ्यका लागि आवश्यक खर्च जुटाउन सक्दैनन्।

अत्यन्त कठोर परिश्रमका बावजुद कृषिमा आश्रित आधाभन्दा कम परिवारलाईमात्र स्वाध्यान पुग्दछ। यसर्थ प्रतिवर्ष बेरोजगारहरूको संख्या बढ्दो छ। कृषिश्रमिकहरूका लागि गत वर्षमात्र न्यूनतम ज्याला तोकिएको छ तापनि यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन र अनुगमन हुन सकेको छैन। अझै पनि ग्रामीण क्षेत्रमा घरायसी समस्या तथा आपत-विपत टार्न अत्यन्त चर्को ब्याजदरमा स्थानीय सामन्त र साहू महाजनबाट ऋण लिनुपर्ने बाध्यता छँदैछ।

गरिबी प्रतिवर्ष ३ प्रतिशतका दरले बढिरहेको छ। विगत २० वर्षमा गरिबहरूको संख्या लगभग दोब्बर भएको छ। अर्थात्, अभाव, मानवीय सम्मान र अन्य सामाजिक मर्यादाबाट विमुख हुने नेपालीहरूको संख्या प्रति वर्ष बढ्दो छ। यो संख्या तराईमा भन्दा पहाडमा बढी र पहाडमा भन्दा हिमाली क्षेत्रमा बढी छ। त्यस्तै विकास क्षेत्रहरूमध्ये सबैभन्दा धेरै गरिबी सुदूरपश्चिमाञ्चल क्षेत्रमा छ, त्यसपछि क्रमशः मध्य पश्चिमाञ्चल, पूर्वाञ्चल र मध्याञ्चलमा छ (तालिका नं. ४)।

तालिका ४ : गरिबीको क्षेत्रगत परिमाण, १९९६
(शीर्ष गणना सूचकांक प्रतिशतमा)

विकासक्षेत्र	भौगोलिक क्षेत्र			कूल
	हिमाल	पहाड	तराई	
पूर्वाञ्चल	५७	६८	२७	४३
मध्याञ्चल	४८	३१	३४	३४
पश्चिमाञ्चल	५२	४६	४४	४५
मध्यपश्चिमाञ्चल	७२	६६	४७	५९
सुदूरपश्चिमाञ्चल	८०	७३	४९	६५
कूल	६३	५०	३७	४५

साभार : नेपालमा मानवीय विकास, १९९८, पाना ७९

४. जनचेतनाको विकास

प्रजातान्त्रिक परिवर्तनपछि चेतना र शिक्षाको क्षेत्रमा भने सकारात्मक परिवर्तन आएको छ। समसामयिक राजनीतिक र सामाजिक सवालमा पार्टीहरूका घोषणापत्र, राजनीतिक सभा र पार्टी-पार्टीले गर्ने एक-अर्काको मूल्यांकन (स्वासगरी अर्को पार्टीको आलोचना) का माध्यमबाट जनताले विश्लेषण गर्ने अवसर पाएका छन्। आफूले भोगिरहेको पीडाको अनुभव र सुनेका कुराको आधारमा आफ्नै अवस्थाको विश्लेषण गर्न सक्ने भएका छन्।

प्रजातन्त्रको उदयपछि नेपाली समाजमा अर्को एउटा पक्षको विकास भएको छ, केहीहदमा निष्पक्ष र वस्तुवादी नागरिक समाज। यसले सरकारी आचरण र जनताको अवस्थाबीचको अन्तरविरोधका बारेमा चर्चा, परिचर्चा, विश्लेषण गरी जनजागरणका लागि बाटो खोलेको छ। मानवअधिकारवादी गैरसरकारी संस्थाहरूले न्याय-अन्याय, अधिकार-कर्तव्य, प्रजातन्त्र र निरंकुशता, मानवअधिकार आदि विषयमा जनचेतनाका लागि विशेष भूमिका निर्वाह गरिरहेका छन्। आवधिक निर्वाचनहरूको पर्यवेक्षण गरी यिनका सबल तथा कमजोर पक्षका बारेमा जनतालाई सुसूचित गरिरहेका छन्।

त्यस्तै विकासवादी गैरसरकारी संस्थाहरू गरिबी, पर्यावरण, सामुदायिक सरसफाई, वन-जंगल संरक्षण, बाटोघाटो निर्माणजस्ता सामाजिक तथा आर्थिक जीवनसँग प्रत्यक्ष रूपमा सम्बन्ध राख्ने सवालहरूमा स-साना समूह बनाई जनपरिचालन गरिरहेका छन्। थोरैमात्र भए पनि यसबाट सामूहिक रूपमा परिवर्तनको सम्भावना छ भन्ने चेतना बढेको छ। गरिबी के हो र किन मान्छे गरिव हुन्छन् भन्ने विषयमा पुरानो व्यवस्थाले थोपरेको भाग्यवादी अवधारणा जनस्तरबाट विस्तारै हट्दैछ। यसरी, जनता श्रम, सहभागिता, संगठन परिवर्तन आदिका बारेमा जागरूक र शिक्षित भइरहेका छन्। कानूनको पालना, संविधान र संवैधानिक नैतिकताका बीचका अन्तरविरोधहरूका बारेमा जानकारी भइरहेका छन्।

५. माओवादी जनयुद्ध

नेपालमा तत्कालीन राजनीतिक, सामाजिक र आर्थिक व्यवस्थाभित्रका विसंगतिहरूका विरुद्ध लक्षित आन्दोलन विभिन्न समय क्रममा सशस्त्र र शान्तिपूर्ण दुवैरूपमा अभिव्यक्त भएका छन्। लमजुङ्गका जम्दार श्रीपती गुरुङ्गले राणा शासनको सूत्रधार जंगबहादुर राणाको विरोधबाट शुरू गरेको विद्रोह वर्तमान माओवादी जनयुद्धसम्म आइपुगेको छ।

जनआन्दोलनबाट प्रजातन्त्र स्थापना भएको ठीक ५ वर्षपछि वर्तमान सत्ताको अन्य र नयाँ जनवादी सत्ताको स्थापना^{११} का लागि माओवादीहरूले सशस्त्र आन्दोलनको घोषणा गरे। लगभग ५ वर्षको अन्तरालमा १ हजार ४ सय ५० मानिसहरू मारिइसकेका छन्, र करोडौं धनमालाको क्षति भएको छ। जनयुद्धको प्रभाव लगभग ५० जिल्लामा पुगिसकेको छ। करीव

१५ लाख नेपालीहरू माओवादी प्रभावित क्षेत्रमा बसोबास गर्दछन्। माओवादी जनयुद्ध नेपाली राजनीतिको केन्द्रविन्दुका साथै वर्तमान नेपालको अस्थिरताको प्रमुख कारकको रूपमा चित्रित छ।

“जनयुद्ध” किन शुरू भएको हो ? यो राजनीतिक आन्दोलन हो वा आतंककारी हिंसा ? यी र यस्ता धेरै प्रश्नको उत्तर स्वांजन जनयुद्धको राजनीतिक, सामाजिक, भौगोलिक र सांस्कृतिक कारणहरू स्वांजु जरूरी हुन्छ।

५.१ संवैधानिक पक्ष

हिन्दूलाई राज्यधर्मका रूपमा स्वीकारेर संविधानले हिन्दू वर्णव्यवस्थामा आधारित तहगत जातीय प्रणालीलाई राज्य संचालनको माध्यम बनायो। प्रजातान्त्रिक परिवर्तन भनिए पनि पुरानो व्यवस्थाले थोपरेको भाग्यवादी अवधारणा (दूलाबडाले जे भन्छन् त्यसलाई बिना हिर्चाक्याहट पालन गर्ने) मा आधारित शिक्षा प्रणालीमा परिवर्तन आएन। धार्मिक, सांस्कृतिक दृष्टिले पूर्वाग्रही यो संविधान जनयुद्धको नैतिक बल उठाउन सहायक छ।

५.२ भौगोलिक, आर्थिक पक्ष

भौगोलिकरूपमा हिमाल, पहाड र तराईमा विभाजित हाम्रो देश आर्थिक दृष्टिले विषमरूपमा विभाजित छ। तराईको भन्दा पहाडको जीवन र पहाडको भन्दा हिमाली भेगको जीवन विकराल छ। काठमाण्डौ, तराई र अन्य सुगम जिल्लाहरूमा मात्र घुमिरहने विकासको चक्कर पश्चिमका पहाड र हिमाली भेगमा पुग्नको छैन। अर्थात्, त्यहाँको जनजीवन निराशा र दमित विद्रोहको आक्रोशभित्र बाँचेको छ। निराशाको पराकाष्ठामा बाँचेको यो क्षेत्रका जनताका लागि माओवादी जनयुद्धले आकर्षणको मसला दिएको छ। गरिवी, दमन र सरकारी बेवास्ताले धैर्यको सीमा नाघेपछि, जनतासँग दुईटामात्र विकल्प रहन्छ- हतियार उठाउनु या अन्यत्रै बसाइ सार्नु। यो तहका जनताका लागि अन्यत्र जाने ठाउँ नहुने भएकाले उनीहरू हतियार नै उठाउँछन्।^{१७} माओवादी जनयुद्धमा हतियार उठाउनेहरूमध्ये धेरै विकल्पहीन जनता नै छन्।

५.३ राजनीतिक पक्ष

जनआन्दोलनले ३० वर्षे पंचायतको अन्त्य त गर्‍यो, तर आन्दोलनका प्राप्तिका उपभोगकर्ताहरू भने गाउँदेखि केन्द्रसम्मका वृज्जकहरू, त्यसमा पनि पुरानै व्यवस्थाका हिमायतीहरू मात्र रहे। परिवर्तनपछि ग्रामीण भूमिपतिहरू, साहू-महाजनहरू, शहरी व्यापारीहरू, धनी र माथिल्लो जातिका पार्टी नेता र तिनका वरिपरि घुम्ने कार्यकर्ताहरू शासकीय वृत्तमा समाहित भए। उनीहरूले पुरानै व्यवस्थाको शैलीमा शासन संचालन गर्न थाले। परिवर्तनपछि पनि आधारभूत तहका जनताले कुनै परिवर्तन देख्दै देखेनन्।

प्रजातान्त्रिक परिवर्तन पछि पनि “जीवन भन्नु जटिल हुँदै गएको छ। कृषि विकास परियोजनाहरूले गाउँलेहरूलाई पहिलेभन्दा अप्ठ्यारो अवस्थामा पुर्‍याएका छन्, शहरका ठालुहरू उनीहरूको जग्गा हड्फेछन्। उनीहरूकै चेलीहरू विदेशी वेश्यालयमा बँचिन्छन्। यस्तो विसंगतिको सूची बढ्दो छ।”^{१८}

प्रजातन्त्रमा पनि पंचहरूको भन्दा फरक राजनीतिक डच्छा शक्तिको विकास भएन। राजनीतिक पक्षपात बढेर गयो, जनसमुदायहरू विभाजित गरिए। पेशा र खास मुद्दामा आधारित संगठन विभाजित भएका कारण उनीहरूका आवश्यकताहरूमा ध्यानाकर्षण गराउन चाहिने दबाव बन्न सकेन। यसका कारण उच्च पदस्थ कर्मचारीहरू, व्यवस्थापकहरू, मन्त्रीहरू र अन्य विशिष्ट पदमा आसीनहरू व्यक्तिगत स्वार्थपूर्ति र घोटालामा नै व्यस्त रहे। “परिवर्तन” र “प्रजातन्त्र” को नाममा औपनिवेशिक कुटनीति- फुटाउ र शासन गर- प्रजातान्त्रिक नेपालको राजनीतिक चरित्र नै बन्यो,^{१९} र यो चरित्र कतिपय अर्थमा पुरानो व्यवस्थाभन्दा पनि कठोर र पंगु भयो।

परिवर्तनपछि समाजिक संरचनामा कुनै पनि परिवर्तन नदेख्दा निराशा र आक्रोशित बनेको पहाडी जिल्लाहरूको युवा जमात बढ्दै गरिवी र पीडाप्रति आक्रोशित बन्दै गयो। मण्डले र कम्युनिष्ट एकै हुन्, कांग्रेस पार्टीभित्रमात्र आशा, भरोसा र भविष्य छ भन्दै प्रहरी, प्रशासन र कर्मचारीहरूको माध्यमबाट कांग्रेसविरोधीहरूको विनाशका लागि जुटेका कोडरालाको निशाना बने- अभावमा आक्रोशित युवाहरू। रूकुम, रोल्पा, सल्यान, जाजरकोट जस्ता पश्चिमी पहाडी जिल्लाहरू अब पूर्ण रूपमा दुई ध्रुवमा बाँडिए। एकातिर प्रहरी प्रशासन र सत्ताधारीहरूको दमनको अभियान थियो, अर्कातिर यसको प्रतिकारमा जुटेका उत्साही युवाहरू। साधारण जनताले पनि यो सरकारी अभियानको डटेरै प्रतिकार गरे, जुन आवश्यक थियो। पीडितहरूको पक्षमा न्याय सम्पादनमा ढिलाई र बेवास्ता भएपछि जनताहरू थप आक्रोशित भए। हिंसात्मक प्रतिकार शुरू भयो, युवाहरू जंगल पसी प्रतिकार गर्न थाले। यो कुनै आकस्मिक घटनाको उपज नभएर कांग्रेसको नेतृत्वले कम्युनिष्ट कार्यकर्ताहरूको दमन गरी दमनमार्फत् त्यस क्षेत्रका मतदाताहरू आफ्नो पक्षमा ल्याउन गरेको राजनीतिक योजना थियो।^{२०}

५.४ राप्ती-विकास

जनयुद्धको शुरूवात मध्यपश्चिमी पहाडी अञ्चल राप्तीबाट भएको हो। औसत प्रतिव्यक्ति वार्षिक आय रु. ६ हजार २ सय ८० रुपैयाँ र २४.६८ प्रतिशत साक्षरता दर भएको राप्ती पहिलेदेखि नै कम्युनिष्ट कार्यकर्ताहरूको केन्द्रविन्दुको रूपमा थियो।

राप्तीको अर्को उल्लेख्य पक्ष हो अमेरिकी नमूनाको विकास। सन् १९५६ मै अमेरिकी सरकारले समतामूलक भूमि वितरण, उत्पादनशील स्वैती प्रणाली, उच्चस्वास्थ्य सेवा र समाज सेवाको नमूना आयोजनाको रूपमा स्थापित गर्ने उद्देश्यका साथ राप्ती उपत्यका विकास परियोजनाका लागि १०

लाख डलर बराबरको आर्थिक सहयोग उपलब्ध गराएको थियो।^{१६} त्यसयता गरिबी र पछिछेपन अन्त्यका लागि भनेर राप्तीमा लगभग ५ करोड अमेरिकी डलर खर्च भएको छ।^{१७}

अमेरिकी सहयोग मुख्यतः दुई उद्देश्यका साथ दिइन्छ : गरिबीको अन्त्य र सम्भावित कम्युनिष्ट आन्दोलनको रोकथामका लागि।^{१८} राप्तीको सन्दर्भमा यी दुवै लक्ष्यमा अमेरिकी सहयोग असफल भयो।

राप्तीको “नमूना” विकासले सामान्य जनतालाई युस. एस. ए. आई. डी. जस्ता विकास संस्थाहरूको विकास चरित्रबारे बुझ्न भने सहयोग गर्‍यो। राप्तीका जनताको आँखामा यो विकास संयुक्त राज्यका नागरिकहरूका लागि विस्तारित रोजगारीको केन्द्र थियो। केही तल्ला पदहरू पश्चिमा देशहरूमा पढेलेखेका काठमाण्डौवासी तथा स्थानीय बुजुर्कहरूका लागि थिए। यो आयोजना धेरै तलब पाइने, नीला प्लेटका गाडीहरू चढ्न पाइने र आयातित जीवन बाँच्ने केन्द्र बन्यो। यो आयोजनालाई यस्तो खालको सहयोगको राजनीतिमा सामान्य जनताले आफूलाई सेता (विदेशीहरू) र सेताकापछि कुटने केही गहुँगोरा नेपालीहरूद्वारा शोषण गरिने वस्तुका रूपमा बुझे।

अर्को पक्षमा राप्ती (खासगरी रोल्पा र रूकुम) धेरै समयसम्म यातायात, संचार र सूचनाको संसारबाट टाढै रह्यो, कर्मचारीतन्त्र र सूचनाको दृष्टिले धेरै पहिलेदेखि नै काठमाण्डौ र बाँकी नेपालभन्दा अलगथलग रह्यो। त्यहीँका छोटै राजाहरू (धनीमानी, साहू महाजनहरू) राज गर्दथे। प्रजातन्त्रको उदयपछि तिनै पुराना छोटै राजाहरू नेपाली कांग्रेसभित्र पसेर राज गर्न थाले। शासन संचालनको नीति थियो- “जसको शक्ति उसको भक्ति”। यसले राप्तीवासीहरूमा सरकारी नेतृत्वप्रति अत्यन्त घृणा र तिरस्कारको विकास गर्‍यो।

रोल्पालाई जनयुद्धको केन्द्रबिन्दु बनाउन केही व्यक्तिहरूको भूमिका पनि जिम्मेवार छ। ती प्रतिनिधिमूलक नामहरूको उल्लेख नगर्दा जनयुद्धका नाममा मरकाप्रति अन्याय हुन्छ। रोल्पाका तत्कालीन प्रमुख जिल्ला अधिकारी अब्दुल रइस खाँ, तत्कालीन उदीयमान कांग्रेस नेता सुरेन्द्र हमाल (हाल कांग्रेसका तर्फबाट सांसद छन्, भर्खरै उनले श्रम राज्यमन्त्रीपदबाट राजिनामा दिएका छन्) आदिको भूमिकाको कारण राप्तीको बिग्रँदो अवस्थाका बारेमा इन्सेकले बारम्बार सरकार र सम्बन्धित पक्षलाई सजग गराएको थियो।^{१९} बढ्दो अत्याचार र राजनीतिक दमन तत्काल नरोक्ने परिस्थिति कावुभन्दा बाहिर जाने चेतावनी दिएको थियो। तर, सरकारले यसलाई वास्ता गरेन, कम्युनिष्ट दबाउ अभियानमा दृढ रह्यो। तत्कालीन सांसद तथा नेकपा (एमाले) महासचिव मदनकुमार भण्डारीले पनि बिग्रँदो सम्भावनाको बारेमा सरकारसमक्ष चिन्ता व्यक्त गर्नुभएको थियो। सरकारको चरित्रको बारेमा उहाँको मूल्यांकन थियो “वहुदलीय प्रजातन्त्रको स्थापना भएको केही समयपछिदेखि नै कम्युनिष्टहरूको विरोध गर्नु त्यसले (नेपाली कांग्रेसले) आफ्नो मुख्य काम बनाएको छ।”^{२०} त्यस्तै अर्को प्रसंगमा भण्डारीको भनाई थियो- “भिडन्तको स्थिति आयो भने,

अग्रिय, अशोभनीय र हेर्न बेमुनासिव कुनै त्यस्तो दृश्य आयो भने, त्यसको जिम्मेवारी सर्वप्रथम गिरिजाप्रसाद कोइरालाले लिनुपर्छ।”^{२१}

तत्कालीन संयुक्त जनमोर्चाका अध्यक्ष (हाल नेकपा माओवादीका नेता) डा. बाबुराम भट्टाराले पनि तत्कालीन सरकारी व्यवहारको चर्चा गर्दै एक प्रसंगमा उल्लेख गर्नु भएको छ “विभिन्न समयमा बनेका सरकारहरूले ती मागहरू (संजमोले उठाएका मागहरू) पूरा गर्नुको सट्टा उल्टै आन्दोलनकारीहरूमाथि भीषण दमन गर्दै र सयौं जनाको ज्यान लिने काम गर्दै आए, जसको सबभन्दा नागो रूप केही महिना पहिले रोल्पामा भएको सशस्त्र प्रहरी अप्रेसनमा देखा पर्‍यो।”^{२२}

एउटा प्रसंगमा माओवादी आक्रमणबाट पीडित भूपनारायण घर्तीले पनि यस्तै विवरण दिएका छन् “रोल्पामा संजमोका कार्यकर्ताहरू समातिए, प्रमुख जिल्ला अधिकारीको कार्यालयमा लिएर र नेपाली कांग्रेस पार्टीको सदस्यता लिन बाध्य पारिए।”^{२३} प्रहरी र प्रशासनको भरमा तत्कालीन नेपाली कांग्रेस सरकारले यति विघ्न दमन गर्‍यो कि जनता यसको प्रतिकारमा हतियार उठाउन बाध्य भए।

५.५ जनजागरण र सशक्त संघर्ष

सरकारी दमनका विरुद्ध जनतालाई परिचालन गर्नका लागि तत्कालीन संजमोले “सिज” नामको सांस्कृतिक जनजागरण कार्यक्रम संचालन गर्‍यो। सिविधानले छुट दिएको सांस्कृतिक अधिकारको उपयोग पनि सरकारका लागि मान्य भएन। कार्यक्रममा सहभागी संजमो कार्यकर्ताको धरपकड भयो, उनीहरूलाई अमानवीय यातना दिइयो। त्यतिबेला, सरकारप्रतिको घृणा र आक्रोश चुलिमै पुगेको बेला संजमोले ४० सूत्रीय माग राखी विभिन्न विषयमा शेरबहादुर देउवाको नेतृत्वमा रहेको तत्कालीन सरकारको ध्यानाकर्षण गर्‍यो। राजनीतिक दमन नरोक्ने विद्यमान राज्यसत्ताको विरोधमा सशस्त्र संघर्षको बाटोमा उत्र्न बाध्य हुनुपर्ने चेतावनी दियो। तर सरकारले यसलाई त्यति महत्त्वका साथ लिएन। अभावभित्र मरेतुल्य र अमर्यादित जीवन बाँचिरहेका युवाहरूका लागि सशस्त्र संघर्ष एउटा विकल्पको रूपमा प्रस्तुत भयो। रोमाण्टिक विकल्प नै सही, उनीहरू हतियार उठाएर सरकारविरोधी आन्दोलनमा उत्रिए।

कम्युनिष्ट दबाउने राजनीतिक लक्ष्यका साथ सरकारले गरेको चर्को दमनको प्रतिरोध गर्न संजमो कार्यकर्ताहरू र उनीहरूका प्रभावभित्रका मान्छेहरू नेकपा माओवादी पार्टीमा आबद्ध भए र सो पार्टीद्वारा घोषित जनयुद्धमा सामेल भए। यो उनीहरूको राजनीतिक दमनको राजनीतिक विकल्पको खोजी थियो। सरकारले यो विकल्पलाई “आतंककारी क्रियाकलाप” को संज्ञा दियो र तत्कालीन गृहमन्त्री खुम्बहादुर खड्काले “आतंककारीहरूलाई कडा से कडा कार्रवाही गर्ने सरकारी नीति” रहेको सार्वजनिक गरे।^{२४} सरकारको विश्वास थियो- यस्तो क्रियाकलाप ४, ५ दिनमा नै नियन्त्रणमा आउने छ। त्यसयता

स्वमवहादुरपछि थुप्रै “बहादुरहरू” गृहमन्त्री भए, ५ दिन हैन ५ वर्ष पूरा भयो, तर जनयुद्ध रोकिएन। जनयुद्ध विस्तारको क्रममा छ। सरकार कमजोर हुँदै गएको अनुभव गर्न सकिन्छ। र, निरपराध जनता यी दुवैको हानाहानमा शिकार भएका छन्।

६. द्वन्द्व व्यवस्थापन

६.१ पीडितहरूलाई प्राथमिकता

माओवादी जनयुद्धको सन्दर्भमा विकास भइरहेको घातक द्वन्द्व अन्त्यहीन हुनुहुन्न। यसबाट हुनसक्ने थप क्षतिहरू, हिंसाका घटनाहरूको रोकथाम गर्न सकिन्छ/सक्नुपर्छ। अर्को शब्दमा भन्दा हिंसा र हत्याको सिलसिला बन्देको यो द्वन्द्वको व्यवस्थापन गर्नु अत्यावश्यक छ। अधिल्ला परिच्छेदहरूमा यसको राजनीतिक, सामाजिक, आर्थिक पृष्ठभूमिको चर्चा भइसकेको छ।

माओवादी जनयुद्धका साथ गाँसिएको हिंसात्मक “द्वन्द्व” लाई द्वन्द्व समायोजनको अवधारणात्मक परिदृश्यमा राखेर हेर्नु जरूरी छ। यसो गर्दा यसको प्रकृति बुझ्न सकिन्छ, र समायोजनका लागि आवश्यक उपायहरू अवलम्बन गर्न सहज हुन्छ। लामो समयसम्म यस क्षेत्रमा काम गरेका विद्वानहरू या जनस्तरमा काम गर्ने सामाजिक कार्यकर्ताहरूको अनुभवको रूपमा स्वारिएका सिद्धान्तहरूको परिप्रेक्ष्यमा जनयुद्धलाई हेर्दा यससँग सम्बन्धित द्वन्द्व संरचनात्मक द्वन्द्वको प्रकृतिको छ।^{३५} व्यक्तिगत दुखेसाहरू, गुनासाहरू र रूचीभन्दा पनि पीडक र पीडित वर्ग बीचका राजनीतिक, सामाजिक र सांस्कृतिक मुद्दाहरूका बीचको द्वन्द्व हो। यस्तो द्वन्द्वको समायोजनका लागि पीडित पक्षको आवाजप्रति संवेदनशील हुनैपर्छ। किनकि “संरचनात्मक रूपमा हेर्दा गरिव र शोषितले उठाएको मुद्दा सही र न्यायपूर्ण हुन्छ। धनी या पीडकको तर्क जेसुकै होस् त्यो गलत हुन्छ। उनीहरू जतिसुकै डमान्दार र लगनशील देखिए पनि उनीहरूको मुद्दा संरचनात्मक रूपमा नै गलत हुन्छ।”^{३६}

माओवादी जनयुद्धका सहभागीहरूले राष्ट्रियता र जनजीविकासम्बन्धमा उठाएका सवालहरू सही र न्यायपूर्ण छन्, तिनको वेवास्ता गर्न मिल्दैन।

६.२ नवीन सोचको आवश्यकता

पुरातनवादी सोच नै द्वन्द्वको कारण हो। सिर्जनात्मक कल्पना र सकारात्मक भविष्यका लागि हामी सवैले सिर्जनात्मक सोच राख्नुपर्छ र सिर्जनशील काममा जुट्नुपर्छ। पुराना समस्याहरूको बारेमा नयाँ सोच र नयाँ कार्य प्रणाली अपनाइएन भने हामी २१ औँ शताब्दीमा बाँच्न सक्दैनौं।^{३७} यसको शुरुवात गर्न दमित, विस्थापित, दलित र उत्पीडितहरूको दुखेसा सुन्नै पर्छ। यसो गर्नु न्यायको ग्यारेण्टी गर्नु हो।

६.३ उदार राजनीतिक व्यवस्था

द्वन्द्व अवश्यम्भावी होइन। घातक द्वन्द्वहरूको रोकथाम गर्न सकिन्छ। समयमै सचेत भई गर्नुपर्ने काम गर्न नसक्दा या

नचाहँदा घातक द्वन्द्वहरूले प्रश्रय पाउँछन्। युद्ध र आमहिंसा प्रायः जसो राजनीतिक निर्णयका कारण जन्मन्छन्।^{३८} नेपालमा “जनयुद्ध” अधोषित तर सुनियोजित राजनीतिक निर्णयको परिणामस्वरूप जन्मिएको घटना हो। यसको सम्भावनाको बारेमा धेरै पहिलेदेखि सरकारलाई जानकारी थियो। इन्सेकले आफ्ना वर्ष पुस्तकहरू र अन्य प्रकाशनका माध्यमबाट समयमै चेतावनी नदिएको होइन तर यसतर्फ सरकारले अपेक्षित ध्यान दिएको अर्थात्, “जनयुद्ध” घातक हिंसाको रूपमा उदुना प्रमुख रूपमा तत्कालीन सरकार जिम्मेवार छ।

६.४ अस्तित्व र पहिचानको संरक्षण

आन्तरिक द्वन्द्वहरूको वातावरण त्यत्तिखेर बन्छ जतिसेर कुनै समूह, तह या तप्काका मानिसहरूलाई लाग्छ- विद्यमान राजनीतिक, आर्थिक या सामाजिक नीति या व्यवहारका कारण उनीहरूको अस्तित्व र पहिचान संकटमा परेको छ।^{३९} जब सरकारहरू पीडित पक्षका गुनासाहरू समाधान गर्न सक्दैनन् या चाहँदैनन्, नियमित (सामान्य) राजनीति विभाजित हुन्छ र आन्तरिक द्वन्द्व शुरू हुन्छ। जस्तोसुकै प्रकृति र रूपमा देखिए पनि आन्तरिक द्वन्द्वहरू “तिरस्कार र अपेक्षा” का कारण नै शुरू हुन्छन्। माओवादी जनयुद्धको पृष्ठभूमि पनि यही हो। जनयुद्धका प्रभावशाली हस्तीहरूमध्येका एक कृष्णबहादुर महराका अनुसार “राजनीतिक अस्तित्वको रक्षाका लागि” उनीहरू निर्वाचन बहिष्कार गर्दै जनयुद्धको बाटोतिर लागेका हुन्।^{४०}

यस्तो आन्दोलनका दुई वटा दीर्घकालीन लक्ष्यहरू हुन्छन्। आन्दोलनप्रति जनताको ध्यानाकर्षण गर्ने, आन्दोलन ठीक छ भन्ने कुरामा सामाजिक जनमत तयार गर्ने र पीडितहरूले क्षतिपूर्ति पाउनुपर्छ भन्ने वातावरण बनाउने। अर्को लक्ष्य, गुमेको पहिचान फिर्ता लिनका लागि आवश्यक शक्ति आर्जनका लागि आन्दोलन गर्नु हो। माओवादी जनयुद्धले यी दुवै प्रक्रियालाई एकसाथ लगेको छ। पहिलो लक्ष्यमा युद्धका योजनाकारहरू सफल भइसकेका छन्। माओवादी जनयुद्ध हाल सामाजिक, आर्थिक र राजनीतिक विषयवस्तुको केन्द्रमा छ। र, दोस्रो लक्ष्यका लागि उनीहरू आन्दोलनरत छन्। यसको शान्तिपूर्ण निकासकालागि उनीहरूका पहिचानसम्बन्धी गुनासा र पीडाहरूको उपचार गर्न वर्तमान सामाजिक, राजनीतिक र आर्थिक संरचनाको पुनर्समायोजन जरूरी हुन्छ। अन्यथा यो द्वन्द्व कुनै न कुनै रूपमा रहिरहन्छ।

६.५ संवाद

“संवाद” द्वन्द्व समायोजनको एउटा अपेक्षित उपाय हो। संवादका माध्यमबाट जंगल र मैदानको सैन्य भाषा बोल्नहेका शक्तिहरू (आन्दोलनकारी तथा सरकार) टेवलमा बसी समस्या समाधानका विषयमा हाकाहाकी छलफल गर्दछन्। तर, यो त्यति सहज छैन। दुईमध्ये एक पक्ष कमजोर रहेकै अवस्थामा संवादका लागि मनोवैज्ञानिक वातावरण तयार भएको हुँदैन।^{४१}

बलियो पक्षले शक्ति प्रयोग गरी कमजोरलाई नामेट गर्न स्वोर्जिरहेकै हुन्छ र कमजोर पक्ष पराजयको पीडाले भयभीत हुन्छ। सरकारसँग कानून छ, अदालत छ, सेना, प्रहरी, प्रशासन र आवश्यक स्रोत साधन छ। ऊ थप कानून या अन्य कुनै संरचनाको आवश्यक भए त्यो पनि सहजै निर्माण गर्न र लागू गर्न सक्छ। आन्दोलनकारीहरूसँग संघर्षबाहेक अरू केही हुँदैन। शक्ति सन्तुलनको यो असमान अवस्था रहेसम्म संवाद सम्भव छैन।

युद्ध या विद्रोहमा सामेल हुनु भनेको सरकारका नियम, कानून या संयन्त्रहरूको तिरस्कार गर्नु हो। आन्दोलनकारीहरू आन्दोलनबाहेक अन्य कुनै चीजसँग उत्तरदायी हुँदैनन्। उनीहरूको अस्तित्व नै संघर्ष हो। सरकारसँग अरू धेरै बाध्यता र उत्तरदायित्व हुन्छ। थुप्रै कामहरू र जिम्मेवारीहरू हुन्छन्। जसलाई आन्दोलनकारीहरूलाई दबाउने नाममा बेवास्ता गर्न मिल्दैन। आन्दोलनकारीले हारेन भने सबैथोक जित्दछ, सरकारले आन्दोलनकारीहरूलाई जित्न सकेन भने सबैथोक हाँछ। अर्थात्, जित्नु आन्दोलनकारीहरूको लक्ष्य हो। उनीहरूलाई पराजयसँग कुनै डर नै भएन किनकि उनीहरू हरेक क्षेत्रमा पराजित (तिरस्कृत) भएकै कारण विजयका लागि युद्धमा सामेल भएका हुन्। सरकारको स्थिति यस्तो होइन, ऊ सधैं जितिरहेको छ र पराजयको कल्पना पनि गर्न सक्दैन। यस्तो अवस्थामा उचित निर्णय गर्ने जिम्मेवारी सरकारको हुन्छ। अर्थात्, नहार्नका लागि उसले आन्दोलनकारीहरूलाई संवादमा

ल्याउनुपर्छ। यसका लागि हरतरहको प्रयास, प्रयत्न र पहल गर्नुपर्छ। यो संवादको एउटा पाटो हो।

अर्कोतिर आन्दोलनकारीहरू भित्रै जंगलमै भए पनि एउटा छुट्टै राज्य र यसको राजकीय संरचना स्थापित भएको हुन्छ। त्यसको आफ्नै राजनीति र अर्थनीति हुन्छ, तहगत संरचना र जिम्मेवारी हुन्छन्, आन्दोलनकारीहरू आफैभित्र एक प्रकारको शासक र शासितहरू हुन्छन्। आन्दोलन त्यागनासाथ यी सबै अवस्था (शर्त, सुविधा) को अन्त्य हुन्छ भन्ने डरले आन्दोलनकारी नेतृत्व अनुदार हुन सक्छ। विश्वसामु यस्ता धेरै उदाहरणहरू छन्।

जनयुद्धको सन्दर्भमा संवादको वातावरण नबन्नुमा, प्रमुखरूपमा सरकार पछि परेको देखिन्छ। जनयुद्धको नेतृत्वले बारम्बार “वार्ता” का लागि उपयुक्त वातावरण बनाउन सरकारलाई आग्रह गर्दा पनि सरकार उदारताका साथ आउन सकेको छैन। यस्तो लाग्छ, संवाद सरकारको प्राथमिकता होइन। ऊ “संवाद” लाई आफ्नो शक्ति सञ्चय गर्ने कार्डकारूपमा प्रयोग गरिरहेको छ। आन्दोलनकारीहरू सहजरूपमा राजनीतिक मूलधारमा फर्कन चाहिरहेका छन्। सरकार यसको विपक्षमा छ। माओवादीहरूलाई राजनीतिक प्राणीको रूपमा हेर्न नचाहनु र व्यापक विरोधका बाबजुद सशस्त्र प्रहरी बलको स्थापना गरी सेना परिचालनको वातावरण बनाउने^{४१} सरकारी तयारीले यो शंकालाई सावित गर्दछ। माओवादी नेतृत्वले पनि यस्तै कार्ड फ्याँकेको हुन सक्छ, तर

यसलाई सहीरूपमा परीक्षण गर्ने वातावरण सरकारले बनाउन सकेको छैन। त्यसैले प्रमुख दोषी सरकार नै हो।

संवाद र वादविवाद फरक कुरा हुन्। आ-आफ्ना हठ र स्वार्थहरू त्याग्न नसकेसम्म संवादको वातावरण बन्दैन। सम्बन्धित पक्षले इमान्दारीपूर्वक केही अनुशासन पालन गर्नेपर्छ ताकि विवादको अवस्था संवादमा परिणत होस्। यस विषयमा तालिका ५ सहयोगी हुनसक्छ।

जनयुद्धको सन्दर्भमा कुरा गर्दा निश्चित राजनीतिक स्वार्थ पूर्तिका लागि मात्र “संवाद” शब्दको प्रयोग भएको देखिन्छ। यसका लागि वास्तविक पहल भएको छैन।

तालिका ५ : संवाद - वादविवाद

संवाद	वादविवाद
म र अरूको बीचमा समझदारी बढाउनु संवादको लक्ष्य हो।	मेरो तर्कले प्रतिद्वन्द्वीलाई सफलतापूर्वक हराउनु वादविवादको लक्ष्य हो।
समझदारी बढाउने सोचका साथ अरूको कुरा सुन्छु।	म प्रतिवाद गर्नका लागि सुन्दछु।
सबल पक्षहरूलाई स्थूल गरेर सुन्छु ताकि सिक्न र स्वीकार गर्न सकिyoसु।	कमजोर तर्कलाई स्थूल राख्छु ताकि प्रतिद्वन्द्वीलाई पराजित गर्न सकिyoसु।
म आफ्नै अनुभव र ज्ञानका आधारमा मेरै लागि बोल्दछु।	अरूको स्थिति र अभिप्रेरणामा आधारित अवधारणाका बारेमा बोल्दछु।
समझदारी बढाउनका लागि प्रश्न सोध्छु।	भ्रममा राख्न र अप्ठ्यारो पार्न प्रश्न गर्छु।
अरूको भनाइ पूरा गर्ने दिन्छु।	बीचैमा बोल्दछु, विषय परिवर्तन गर्छु।
अरूको शब्दहरू र संवेदनामा ध्यान दिन्छु।	उसको कुरा काट्न ध्यान दिन्छु।
अरूहरूको अनुभव सही र ठोस हुन्छ भन्ने स्वीकार्दछु।	अरूहरूको अनुभव गलत र अप्रासांगिक ठानी आलोचना गर्दछु।
समझदारी बढाउन र सन्तुष्टि हुन वास्तविक अनुभव र अनुभूति राख्छु/सुन्दछु।	मेरो अनुभूति अरूहरूलाई भ्रममा पार्ने गरी प्रस्तुत गर्दछु। अरूहरूको अनुभूति गलत हुन्छ भन्ने सन्न्यता राख्छु।
मौनताको सम्मान गर्छु।	मौनता पराजय हो भन्ने ठान्छु।

साभार : Mediation and Facilitation Training Manual (1998), Page 211

६.६ सत्य र पुनर्मिलन

विगतमा भएका अत्याचार र उन्पीडनको सत्य सार्वजनिकरूपमा स्वीकार्दै यसले गर्दा सिर्जना भएको हानिनोक्सानी (भौतिक या मनोवैज्ञानिक) मनन गरी आइन्दा यस्तो हुन नदिन आ-आफ्नो (व्यक्तिगत र सामाजिक दुवै) तहबाट प्रतिज्ञा गर्नु हिंसात्मक द्वन्द्व समायोजनको अर्को औजार हो। यसमा सिंगो समाज, पीडक, पीडित, शासक र शासितले आफ्नो भोगाइहरू, अत्याचारहरू र भोगिएकाको वारंसा आफ्नो अनुभव, अनुभूति, पश्चाताप र पीडा एक-अर्कालाई सुनाउँछन्। एकले अर्काको पीडा र वाध्यता बुझ्दछन्, पश्चाताप गर्छन् र विगतको यो राक्षसले भविष्यमा शासन नगरोस् भन्ने प्रण गर्छन्। मनोवैज्ञानिक र भौतिकरूपले टुटेको व्यक्तिगत या सामाजिक सम्बन्ध यो सत्यको आधारमा पुनर्मिलनको बिन्दुमा आइपुगछ। लगभग छिन्नभिन्न भएको दक्षिण अफ्रिकी समाज यही सत्य र पुनर्मिलनको अवधारणामार्फत् सुदृढ बन्दै आइरहेको छ। यससम्बन्धमा “नोबेल शान्ति पुरस्कार” विजेता पादरी डेस्मण्ड टुटुका शब्दहरू अत्यन्त मार्मिक र मननयोग्य छन्- “विगतको राक्षसको आँखामा हेरेर, क्षमा मागेर दिएर, गल्ती सच्याएर विगतको ढोका बन्द गरौं। जे भयो सबै थोक विर्सनका लागि होइन, तर विगतको राक्षसले हामीलाई कैदी नवनाओस् भन्नका लागि। नयाँ समाज निर्माणका लागि गौरवशाली भविष्यको बाटोमा हिंडौं। हामीले त्यस्तो समाज निर्माण गर्नु छ जुन विगतको जस्तो द्वन्द्व, अन्याय र अत्याचारको साटो प्रेम, सद्भाव र सहयोगमा आधारित हुनेछ। सबै वर्ग, रंग, जाति र लिंगका सबै दक्षिण अफ्रिकीहरूलाई मानवअधिकार, प्रजातन्त्र, शान्तिपूर्ण सहअस्तित्व र विकासका अवसरहरू उपलब्ध गराउन नयाँ समाज सक्षम हुनेछ”।⁸³

जनयुद्धका सन्दर्भमा पनि यो सिद्धान्त लागू हुनुपर्छ। हिंसा र घृणाका सम्बन्धमा आ-आफ्नै जिम्मेवारी मनन गरी जिम्मेवार पक्ष भुक्नु पर्छ। सरकारी जिम्मेवारी सरकारले लिनुपर्छ। उसले जनता सामू भन्नुपर्‍यो- किन ऊ अपराधमा सामेल भयो, उसका वाध्यता के थिए र किन थिए। आममाफी माग्नु पर्‍यो। देखावटी हैन, हृदयदेखि नै पीडितहरूको आँखा हेरेर, उनीहरूको हृदय छाँमेर। माओवादी नेतृत्वले पनि उसको तहको हिंसा र घृणाको जिम्मेवारी लिनुपर्छ र आममाफी माग्नुपर्छ। ता कि पीडित पक्षले माफ गर्न सकून्। हामी नेपालीहरू पनि “नयाँ समाज निर्माणका लागि गौरवशाली भविष्यको बाटोमा” लाग्नेपर्छ।

आ-आफ्नै घमण्डमा बाँचिरहेको “सानो कुवाको ठूलो भ्यागुतो” नेपाली नेतृत्वलाई यो तर्क हास्यास्पद लाग्न सक्छ। सरकारको लागि आफ्नो प्रशासनिक र प्रहरीवृत्त भुक्नु “ग्लानी” या “मानहानी” हुन्छ। किनकि माओवादी जनयुद्ध सरकारी अकर्मण्यता, प्रहरी र प्रशासनिक पक्षबाट लुकाउने बहाना पनि बनेको छ। त्यस्तै माओवादीहरूका लागि यो तर्क “घोर दक्षिणपन्थी” या “गान्धीवादी” लाग्न सक्छ। तर, दुवैले बुझ्नु जरूरी छ, कुनै वर्ग या व्यक्ति शासन गर्नकालागि मात्रै जन्मेको

हुन्छ भन्ने मान्यता जारहरूको अन्त्यपछि नै गलत सावित भइसकेको छ। प्रजातन्त्र कुनै व्यक्तिको स्वार्थका आधारमा परिभाषित गरिने चीज होइन, र कुनै पनि संरचना अमर हुँदैन। वस्तुतः “वाद” कुनै स्वास परिस्थितिको सामाजिक, राजनीतिक व्याख्या गर्ने सैद्धान्तिक आधार हो। समय र समाजको विकासक्रमसँगै यसको आधारभूमिमा स्वतः परिवर्तन हुन्छ। जडता जीवन होइन, परिवर्तन जीवन हो। दुवै पक्षले आ-आफ्नो अतिवाद, कानूनी र प्रशान्तिक आधारमा उभिएको सरकारी अतिवाद र अस्तित्वको खरानीपछि मात्र नवनिर्माणको सपना देख्ने माओवादी रोमाण्टिक अतिवाद, त्यागी सर्वमान्य (सामान्य जनतालाई मान्य हुने) प्रक्रिया अवलम्बन गर्नु जरूरी छ। “हिंसाले हिंसालाई जन्माउँछ” भन्ने इतिहास जतिकै पुरानो मान्यतालाई त्याग्न नसक्ने मानसिक जडता कुनै अर्थमा सिर्जनशील होइन। शान्ति प्रगतिको आधार हो। यो अनुभव र इतिहासको मान्यता नेपाली नेतृत्वका लागि अपवाद हुन सक्दैन। त्यसैले “आ-आफुले गरेका अपराध र अन्याय स्वीकार गरौं” सरकार र माओवादीबीचको दूरी कम गरौं या “समदूरी कायम गरौं” र “एकले अर्कालाई भविष्यमा कस्तो व्यवहार गर्ने” प्रष्ट पारौं र पुनर्मिलनको बाटोबाट अधि बढौं।⁸⁴

७. निष्कर्ष

विद्रोह मान्छेहरूको नैसर्गिक अधिकार हो। इतिहासका विभिन्न घटनाक्रमहरू हेर्दा विद्रोह या युद्धहरू समाज परिवर्तनको सशक्त माध्यमका रूपमा स्थापित भएका छन्। प्रजातन्त्र र मानवअधिकारका लागि थुप्रै युद्धहरू सकारात्मक परिणाम दिन सफल भएका पनि छन्। मानव जातिकै कलंककोरूपमा रहेको दक्षिण अफ्रिकाको रंगभेद विरुद्धको युद्धलाई ताजा उदाहरणको रूपमा हेर्न सकिन्छ।

विद्वान जीन डेज र अर्थशास्त्रका लागि नोबेल पुरस्कारले पुरस्कृत अमर्त्य सेनले ३ सय वर्ष अगाडिको जोन ड्राइडनको चेतावनी उद्धरण गर्दै भन्नुभएको छ- “शान्त मान्छेको आक्रोशसँग सावधान”।⁸⁵ अर्थात्, शान्त मान्छे (पीडित, उपेक्षित, अपहेलित मान्छे) आक्रोशित भयो भने यसको परिणाम डरलाग्दो हुन्छ। तीन सय वर्षपछि पनि यो चेतावनी त्यनिकै सान्दर्भिक छ।

सम्मानित लेखकहरू अगाडि भन्नुहुन्छ- लाम्राँ तिरस्कृत र उपेक्षितहरू अशिक्षा, भोक र गरिवीका विरुद्ध आक्रोशित नभएसम्म परिवर्तन हुँदैन। त्यस्तै विकासको अधिकारसम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघका विशेषज्ञ अर्जुन सेनगुप्ता इतिहासमा भएका सबै आन्दोलनहरू उपेक्षितहरूको आक्रोशको परिणाम हो भन्ने ठान्नुहुन्छ।⁸⁶

नेतृत्व सक्षम र नैतिकवान नभएको समाजमा विसंगति नै यथार्थको रूपमा देखा पर्छ। वर्तमान नेपाली समाज त्यस्तै अवस्थामा छ। नितान्त निजी र पारिवारिक स्वार्थले जेलिएको पितृसनात्मक नेपाली नेतृत्व नै विद्यमान सम्पूर्ण खराबीको जिम्मेवार हो। मुस्किलले साक्षर यो नेतृत्व आमरूपमा परिवर्तन

नभएसम्म जनता निराशामुक्त हुँदैनन्। समाज हिंसाबाट मुक्त हुँदैन।

जनयुद्धका पक्षधरहरूले शान्तिपूर्ण रूपमा पनि परिवर्तन गर्न सकिन्छ भन्ने सत्यमा आउनु जरूरी छ। हिंसालाई आदर्श मान्ने माओवादी नेतृत्वले श्रीलंकाली राजनीतिक पार्टी (जे.भि.पी.) को राजनीतिक जीवन नजिकैबाट विश्लेषण गरेको हुनुपर्छ। माओको नेतृत्वको साँस्कृतिक क्रान्ति गलत थियो भन्ने वर्तमान चिनियाँ कम्युनिष्ट पार्टीको नेतृत्व माओवादी नेतृत्वले सोचेजस्तै मूर्ख होला त ? दक्षिण अफ्रिकाको परिवर्तन परिवर्तन होइन ? उत्सर्गका लागि तयार माओवादी कार्यकर्ताहरू सिर्जनात्मक बाटोमा आउनु जरूरी छ। जनतालाई संगठित र सुसूचित गरी शान्तिपूर्ण आन्दोलनमार्फत् विद्यमान राजनीतिक, सामाजिक, आर्थिक, साँस्कृतिक र संवैधानिक स्वराबीहरूको अन्त्य गर्नु सबै नेपालीको साभा कर्तव्य हो।

नेपाली समाजको विडम्बना स्वतन्त्र संचार, स्वतन्त्र नागरिक समाज र स्वतन्त्र बुद्धिजीवीको अभाव हुनु हो। यी तीनै पक्ष पंगु राजनीतिक नेतृत्वको जुत्ता पालिस नगरे आफ्नो भविष्य देख्दैन। जनताका गुनासाहरूप्रति संवेदनशील भई नपुंसक नेतृत्वको घाँटी निमोदनु सक्ने हैसियतमा रहनु पर्ने यो वर्ग यो या त्यो धारमा बाँडिएका कारण, यो या त्यो लोभमा फसेका कारण निकम्मा भएको छ। संचारक्षेत्र, नागरिक समाज र बुद्धिजीवी वर्ग सशक्त र निष्पक्ष भइदिन शासकहरू निरंकुश हुन सक्तैनन्। “विद्वानहरूको कर्तव्य सत्य बोल्नु हो।”^{४७} तर, नेपालमा चाहिँ यो लागू हुँदैन, किनकि यहाँ “अपवाद” नियमित हुन्छ र “सच्चाई” अपवाद।

संवैधानिक निकायहरू र अदालतबीचको विवाद अर्को दुःखदायी पक्ष हो। न्यायसम्पादन छिटो-छरितो नहुनु प्रजातान्त्रिक नेपालको नियति नै बनेको छ। अदालतले गरेको निर्णयहरू बेलाबखत विवादास्पद पनि बनेका छन्। अर्कोतिर संवैधानिक निकायहरू र अदालतहरू एक अर्काका पुरक नभएर विभाजित रूपमा देखा परेका छन्। संवैधानिक निकायका निर्णयहरू अदालतले उल्टाउने गरेको छ। यसबाट जनमानसमा “संवैधानिक नैतिकता”^{४८} प्रति प्रश्न उठ्छ, र अदालतप्रतिको आशा र निष्ठा कम हुन्छ। अदालत र संवैधानिक अंगहरू सक्षम र सबल भएमात्र पनि राजनीतिक पार्टीहरूले र सरकारले मनोमानी गर्न पाउँदैनन्। राजनीतिक नेतृत्वसँग असहमत पक्षले पनि कमिमा न्यायिक संस्थाहरूसँग भने विश्वास राख्न सक्छ। न्यायिक निकायहरूको विभाजित अवस्था भने विसंगति हुर्काउने माध्यम बन्न सक्छ।

अन्त्यमा, सम्भाव्य हिंसात्मक द्वन्द्वको प्रसंगको चर्चा गरौं। माओवादी जनयुद्धमात्र नेपालको पहिलो र अन्तिम हिंसात्मक अभियान होइन। विद्वानहरूको भनाइ छ नेपाल अझ घातक द्वन्द्वोन्मुख छ। उचित व्यवस्थापनतिर ध्यान नदिने हो भने त्यस्ता द्वन्द्वहरूको विस्फोटन अवश्यम्भावी छ।

समाजशास्त्री कृष्ण भट्टचन भन्नुहुन्छ- नेपाल सम्भावित जनजातिहरूको विद्रोहको पूर्वसन्ध्यामा छ। नेपाल अधिराज्यको

संविधान, २०४७ ले जनजाति-राजनीतिलाई दबाइराख्ने सिद्धान्त अपनाएका कारण, जनजाति-विद्रोह एकमात्र विकल्पको रूपमा प्रस्तुत छ।^{४९} त्यस्तै उच्च जातका हिन्दूवादी पहाडे बाहुन क्षेत्री शासकहरूले दमन गर्न र पराधीन पार्न छाडेनन् भने दलितहरू, मधिसे, मुस्लिमहरू र क्रिश्चियनहरू पनि विद्रोहको बाटोमा लाग्न बाध्य हुनेछन्, भट्टचनको तर्क छ।

राजनीतिक विचार र आर्थिक रूचीका आधारमा मात्र नभएर साँस्कृतिक सम्बन्ध र धार्मिक समानताका आधारमा जनमत धुवीकरण भइरहेको आजको विश्वमा^{५०} आदिवासी र जनजातिहरूसम्बन्धी द्वन्द्व पनि स्थायित्वका लागि घातक छ। यसतर्फ पनि नेपाली शासकहरूको ध्यानाकर्षण जरूरी छ।

माओवादी जनयुद्धको नाममा नेपालमा विगत पाँच वर्षदेखि देखा परेको हिंसात्मक द्वन्द्व राजनीतिक दमनका कारण उत्पन्न भयो। समाजमा चलिआएको भेदभावमुखी परम्पराले त्यसलाई मलजल गऱ्यो। राजनीतिक दर्शनले त्यसलाई विस्फोटक बनायो। यतिबेला शान्तिको कामना गर्नेहरूले- “जनताको शान्ति” को चाहना गर्नु पर्छ। माओवादी र सरकारी हिंसाको चपेटामा परेका जनता शान्तिपूर्वक र विना हस्तक्षेप जीवन यापन गर्न चाहन्छन्। मानिसको जीवन शैलीमा बाह्य हस्तक्षेप हुन नदिने जिम्मेवारी बोकेको सरकारले हस्तक्षेप रोक्ने नाममा जनताको मौलिक अधिकार हनन गर्न थालेपछि यो समस्या चर्किएर गएको हो। पार्टी राजनीति र राज्यसत्ता बीचको भिन्नता नबुझेकाहरूको नेतृत्वमा राजनीतिक होडबाजी र प्रतिकारको काम भएपछि सम्पूर्ण प्रजातान्त्रिक प्रक्रिया तथा आदर्शलाई तिलाञ्जली दिने काम भयो।

जनता सार्वभौम सत्ता सम्पन्न भएको समाजमा सामन्ती हैकम चलाउनेहरूलाई नयाँ, प्रजातान्त्रिक परिवेशका बारेमा सुशिक्षित नपाइकनै स्थानीय राजनीतिमा स्थापित गरिएको चर्चा यो लेखमा गरिएको छ। तिनीहरूले बुझेको राजनीति भनेको सम्पूर्ण राजकीय शक्ति र स्रोतमा आधारित राजनीति थियो जसको अभिन्न अंग कर्मचारी, पुलिस आदि हुन्छन्। यतिबेला ज्यादतिका नायक र प्रतिरोधका नाममा प्रतिहिंसा गर्नेहरूले यथार्थ बुझ्ने चेष्टा गरेका होलान्। तर मुलुकको अभिभावकको रूपमा रहेको सरकारले प्रजातान्त्रिक आदर्शमय व्यवहारद्वारा जनताको नैतिक दबाव सृजना गर्न नसक्नाले द्वन्द्व समायोजनको बाटोमा तगारो लागेको छ। आफ्ना गल्ली, कमजोरी स्वीकार गरेर प्रतिद्वन्द्वीउपर नैतिक दबाव सृजना गर्न हाम्रो राज्यपक्ष सक्षम हुन्छ कि हुँदैन। द्वन्द्व समायोजनको भविष्य त्यसैमा भरपर्छ।

हजारौं जीवन समाप्त पारेर, लाखौं परिवार र सिंगो राष्ट्रको अर्थतन्त्र, सामाजिक, राजनीतिक परिस्थितिलाई डाँवाडोल पार्ने “माओवादी जनयुद्ध” को द्वन्द्व समायोजनका लागि आशलाग्दा आधारहरू छन्।

- जुन पार्टीको सरकारको पालनामा जनयुद्धको विरुद्ध रोपियो र औपचारिक रूपमा थालियो त्यही पार्टी सरकारमा छ।

- सत्तापक्षसमेत सबैले समस्यालाई राजनीतिक समस्याका रूपमा स्वीकारेका छन् र वार्ताद्वारा समाधान गर्नुपर्ने बचनबद्धता प्रकट गरेका छन्।
- माओवादीहरूले समानान्तर स्थानीय “जन सरकार” गठन गरेका ठाउँका जनताको दैनन्दिन समस्या र विकासको अपेक्षा उनीहरूले पूरा गर्नुपर्छ। सरकारी सहयोगबेगर यो सम्भव छैन।
- माओवादी समस्याग्रस्त ठाउँका जनता दिनपरदिन किनारामा धकेलिदै छन्। जनताको विश्वास र सहयोग बेगर सरकार र माओवादी दुवै पक्षको अस्तित्व संकटमा पर्नेछ।
- प्रशासन र प्रहरीमा देखा परेको सैनिकीकरणको मनोविज्ञानबाट सरकार चिन्तित छ। माओवादी पक्ष उनीहरूका कार्यकर्ता, सेनाबाट भएका अनियन्त्रित र निर्दयी व्यवहारका कारण बारम्बार आलोचित र आत्मालोचित बनेको छ।
- राष्ट्रप्रतिको जिम्मेवारी बाँध दुवै पक्षले बारम्बार सार्वजनिक रूपमा स्वीकार गरेका छन्।

उल्लेखित आधारहरूको न्यायोचित प्रयोग गर्ने कुरामा हाम्रो देशको सम्पूर्ण राजनीतिक शक्ति कति प्रभावशाली हुन्छ, त्यसैमा विद्यमान द्वन्द्व समायोजनको भविष्य निर्भर गर्छ। नागरिक समाज यसका लागि भरपर्दो सहजकर्ता बन्न सक्छ।

नोट :

- घातक द्वन्द्व निवारण (Preventing Deadly Conflict), पाना ६, ११
- नेपाल धरापमा (Nepal in Crisis) पाना ५
- नेपालमा मानवअधिकार उल्लंघन सम्बन्धी एशिया वाचको प्रतिवेदन, १९८९
- नब्बेको दशकमा नेपाल (Nepal in the Nineties), पाना ३६
- स्थानीय द्वन्द्व (Domestic Conflict...) पाना २
- इन्टरेड इन्टरन्याशनल (२०४७), मल्लिक आयोगको प्रतिवेदन र अन्य सामाग्रीहरू, पाना २९९, ३३१, ३३८
- इन्सेक (१९९७), मानवअधिकार वर्ष पुस्तक, पाना ७४/७५
- इन्सेक (१९९७), मानवअधिकार वर्ष पुस्तक, पाना ७७
- स्थानीय द्वन्द्व (Domestic Conflict...) पाना ३४
- इन्सेक (१९९९), मानवअधिकार वर्ष पुस्तक, पाना ९१
- नेपाली टाइम्स (Nepali Times) ९-१५ मार्च, २००१, पाना ६/७
- ऐजन, पाना ७
- नेपाल राष्ट्रिय पाक्षिक, १६-३० फागुन २०४७, पाना २०
- स्मैस टाइम दैनिक, २ चैत ०५७, पाना १
- राजस्व चुहावटको छानबिन सम्बन्धी संयुक्त समितिको प्रतिवेदन ०५५, पाना २६७
- अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, नवौँ वार्षिक प्रतिवेदन (०५५/५६), पाना ७३
- नेपाली आवाज (भ्रष्टाचार विशेषांक वर्ष १६, अंक १, ०५६), पाना १६२
- नेपाल मानव विकास प्रतिवेदन (अंग्रेजी), पाना १३७
- नेपालमा वर्ग, राज्य र संघर्ष (Class, State and Struggle in Nepal), पाना १५
- नेपाल मानव विकास प्रतिवेदन (नेपाली), पाना ७३
- नेपालमा जनयुद्ध, ०५४, पाना १५
- पिटर लिम्केको (Peter Limquco) को “हिमाल” (सेप्टेम्बर-अक्टोबर १९९७) मा प्रकाशित लेख, पाना ३४-३६
- नेपालमा वर्ग, राज्य र संघर्ष (Class, State and Struggle in Nepal), पाना ११३
- नेपालमा जनयुद्धको समाजशास्त्र (Sociology of the 'People's War' in Nepal), पाना ३२-३३
- ऐजन, पाना ८३-८४
- विदेश सहायता र विदेश नीति (Foreign aid and Foreign Policy), पाना १३४
- सुधिर शर्माको हिमाल पाक्षिक, नेपाली (१-१५ साउन, ०५७) मा प्रकाशित लेख, पाना ३०-३७
- विदेश सहायता र विदेश नीति (Foreign aid and Foreign Policy), पाना १३४
- हेर्नुहोस् इन्सेक मानवअधिकार वर्ष पुस्तक १९९२ देखि १९९५, रूकुम र रोल्पा जिल्लाको विवरण
- केन्द्रीय कमिटी, नेकपा एमाले (२०५२), मदन भण्डारीका संकलित रचनाहरू, भाग १
- मदन भण्डारीसंगको अन्तरवार्ता, दृष्टि साप्ताहिक, वर्ष १०, अंक १९, ११ चैत ०५९
- नेपालमा जनयुद्ध ०५४, पाना १९
- नेपालमा जनयुद्धको समाजशास्त्र (Sociology of the 'People's War' in Nepal), पाना ३७
- नेपालमा जनयुद्ध ०५४, पाना ९६-९७

३५. सहजकार्य र मध्यस्तता तालिम निर्देशिका (Mediation and Facilitation Training Manual) पाना नं. २८
३६. ऐजन्
३७. शान्ति स्थापना र द्वन्द्व रूपान्तरण (Peace Building and Conflict Transformation), पाना १
३८. घातक द्वन्द्व निवारण (Preventing Deadly Conflict), पाना XVII
३९. धुमिल शान्ति (Elusive Peace), पाना ५
४०. नेपालमा जनयुद्धको समाजशास्त्र (Sociology of the 'People's War' in Nepal), पाना नं. ४१
४१. धुमिल शान्ति (Elusive Peace), पाना ८-९
४२. नेपाल राष्ट्रिय पाक्षिक, १-१५ चैत ०५७
४३. सत्य र पुनर्मिलन आयोग (Truth and Reconciliation Commission), दक्षिण अफ्रिकाको इन्टरनेटमा राखिएको सामग्रीबाट
४४. पश्चिमी पपुवाको राजनीति र मानव अधिकार ... (Reconciliation Perspective on West Papuan...), पाना ५
४५. भारत : आर्थिक विकास र सामाजिक अवसर (India : Economic Development and Social Opportunity), पाना ८७
४६. विकासको अधिकार लागू गर्दा (Delivering the Right to Development), पाना १
४७. नम चोम्स्की, शक्ति र सम्भावनाहरू (Powers and Prospects), पाना ५५
४८. यो शब्द भारतीय संविधान निर्माता अम्बेदकरको हो। अम्बेदकर भन्नुहुन्छ- संविधानमा कानूनी व्यवस्थाको अस्थिरपञ्जर मात्र हुन्छ, यसलाई जीवन भनेर काम कानूनको व्याख्या र न्याय सम्पादन गर्ने व्यक्तिहरूको हो। बहुमतको नाममा तानाशाही र अल्पमतको बेवास्ता, र कानूनी व्याख्या र न्याय सम्पादनको नाममा सामान्य जनताको विवेक र आस्था विचलित हुने अवस्था प्रजातन्त्रको आदर्श होइन। न्यायकर्मीहरूले यो संवैधानिक नैतिकताको पूर्ण पालन गर्न नसके प्रजातन्त्र अर्थहीन हुन्छ।
४९. स्थानीय द्वन्द्व (Domestic Conflict...), पाना १५०-१५५
५०. सभ्यताहरू बीचको द्वन्द्व (The Clash of Civilisations...), पाना ३६

References

- Bhattachan, KB Dr. 2000. "Possible Ethnic Revolution in a Predatory Unitary Hindu State, Nepal", in Dhurba Kumar (ed.) *Domestic Conflict and Crisis of Governability in Nepal*. Kathmandu: Centre for Nepal and Asian Studies
- Blaikie, Piers, John Cameron and David Seddon. 1982. *Nepal in Crisis, Growth and Stagnation at the Periphery*. Oxford University Press (Second Impression).
- Carnegie Corporation. 1997. *Preventing Deadly Conflict Final Report, 1997*. New York
- Chomsky, Noam. 1996. *Powers and Prospects*. Delhi: Madhyam Books
- Clements, Kevin P. 2000. *Peace Building and Conflict Transformation*. [http://www.gmu.edu/academic/pcs/clements]. 15 March 2001
- Dhruba Kumar. 2000. "Introduction" and "What Ails Democracy in Nepal", in Dhurba Kumar (ed.) *Domestic Conflict and Crisis of Governability in Nepal*. Kathmandu: Centre for Nepal and Asian Studies
- Dreze, Jean and Amartya Sen. 1996. *India: Economic Development and Social Opportunity*. Delhi: Oxford
- Heffelfower, Duane Ruth. 2000. *Reconciliation Perspective on West Papuan Political and Human Rights Problems*. [http://www.fresno.edu/]. 15 March 2000.
- Hungtington, SP. 1997. *The Clash of Civilisation and the Re-making of World Order*. New Delhi: Viking.
- Hutt, Michael. 1994. "Drafting the 1990 Constitution" in Michael Hutt (ed.) *Nepal in the Nineties*. India: Oxford University Press
- Kattel, Mukunda Raj. 2000. *Sociology of the 'People's War' in Nepal*. Unpublished MA Dissertation. Kathmandu: Central Department of Sociology and Anthropology, TU
- Khadka, Narayan. 1997. *Foreign Aid and Foreign Policy: Major Powers and Nepal*. New Delhi: Vikas Publishing House
- Limquenco, Peter. 1997. "No Revolution Without Democracy, No democracy Without Revolution." *HIMAL*. Kathmandu, September/October 1997.
- Mennonite Conciliation Service. 1998. *Mediation and Facilitation Training Manual*. Akron.
- Mikesell, Stephen Lawrence. 1999. *Class, State and Struggle in Nepal*. India: Manohar
- Sengupta, Arjun. 2000. "Delivering the Right to Development: ESCR and the NGOS." *INFORMAL*. Kathmandu: INSEC, June 2000.
- Zartman, I William. 1995. "Dynamics and Constraints in Negotiations in Internal Conflicts", in I William Zartman (ed.) *Elusive Peace Negotiating an End to Civil Wars*. Washington: The Brookings Institution

परिच्छेद २

राज्य ८ मानवअधिकार

२.१ न्यायपालिका

विषय प्रदेश

मानवअधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धनमा राज्यका अन्य निकाय कार्यपालिका र व्यवस्थापिकाको भन्दा न्यायपालिकाको भूमिका प्रमुख र प्रभावकारी मानिन्छ। व्यवस्थापिकाले कानूनको निर्माण मात्र गर्दछ भने कार्यपालिकाले जहिले पनि कानून आफ्नो हातमा लिएर आफ्नो राजकीय सत्ता वा स्वार्थको परिधि उल्लंघन नगर्ने शर्तमा मात्र त्यसको उपभोग गर्न नागरिकलाई प्रेरित गर्दछ या अधिकारको दुरुपयोग गर्न उद्दत रहन्छ। तर, न्यायपालिका यी दुवै निकायभन्दा अधिकार, सीमा र दायित्वको दृष्टिकोणले पृथक, स्वतन्त्र र स्वायत्त रहन्छ। तसर्थ मानवअधिकारको संरक्षण वा सम्बर्द्धनमा न्यायपालिकाको भूमिका विश्वव्यापीरूपमा नै प्रमुख रहन्छ। त्यसमा नै न्यायपालिकाले आफ्नो शक्ति आर्जन गरिरहेको पाइन्छ। त्यसकारण यसले आफ्नो स्वतन्त्र र स्वायत्त पहिचान स्थापित गर्न सकेको छ। यदि न्यायपालिका कार्यकारिणी वा व्यवस्थापिकाबाट अनुचित रूपमा प्रभावित भयो वा हुने स्वतन्त्र उत्पन्न भयो भने त्यस्तो अवस्थामा मानवअधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धनमा गम्भीर स्वतन्त्र उत्पन्न हुन्छ। फलस्वरूप, मानवअधिकारको आन्दोलनमा अवरोध खडा हुने मात्र नभई राज्यलाई नै अधिनायकवादतर्फ उन्मुख गराएर व्यक्तिका मानवोचित अधिकारहरूमा पनि अनुचित प्रतिबन्ध लगाइने स्थिति सिर्जना हुन्छ। तसर्थ, राज्यका अन्य निकाय वा व्यक्तिहरूको अनुचित प्रभावबाट न्यायपालिकालाई पृथक राख्न सक्नु नै आजको प्रमुख चुनौति हो।

संविधान वा कानूनद्वारा प्रत्याभूत गरिएका मानवोचित हक, अधिकारहरूलाई लिखितबद्ध मानवअधिकार भनिन्छ। यसका साथै सामाजिक, साँस्कृतिक र प्रथागतरूपमा मानव विकासको क्रममा स्वभाविक रूपमा विकसित मानवीय मूल्य र मान्यताहरू पनि मानवअधिकारको परिभाषाभित्र समेटिएका हुन्छन्। त्यस्ता मूल्य र मान्यताहरूलाई अलिखित मानवअधिकार भनेर बुझ्न सकिन्छ। लिखित मानवअधिकारको उल्लंघन भएको अवस्थामा त्यस्तो विषय न्यायिक पुनरावलोकनको क्षेत्रभित्र पर्दछ तर अलिखित मानवअधिकारको प्रत्याभूति र प्रचलनमा पनि अदालतको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ। त्यस्ता अलिखित मानवअधिकारको संरक्षण र प्रचलन गराउन न्यायका विश्वव्यापी स्वीकृत मान्यताहरू (Universally accepted

judicial standards) विकसित भएका छन्। त्यस्ता विकसित मान्यताका आधारमा न्यायालयले अलिखित मानवअधिकारको पनि प्रचलन गराउन सक्दछ।

नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ को धारा ८४ मा उल्लेखित “नेपाल अधिराज्यको न्यायसम्बन्धी अधिकार यो संविधान र अन्य कानून तथा न्यायका मान्य सिद्धान्तअनुसार अदालत तथा अन्य न्यायिक निकायहरूबाट प्रयोग गरिनेछ” भन्ने वाक्यांशले मानवअधिकारको संरक्षणका क्षेत्रमा विकसित भई न्यायका मान्य सिद्धान्तको रूपमा स्थापित भएका तर संविधान वा कानूनको परिधिभित्र पर्न नसकेका हक, अधिकारहरू पनि अदालतद्वारा प्रचलन गराउन सकिने देखिन्छ। व्यवहारमा हाम्रा अदालतहरूले त्यो अनुरूपको साहस प्रदर्शन गर्न सकेका छन् वा छैनन् भन्ने विषयमा वस्तुनिष्ठ आधारमा समीक्षा गर्न सकिन्छ तर धारा ८४ वर्तमान संविधानका प्रमुख उपलब्धिहरू मध्ये एक हो भन्ने विषयमा दुईमत हुन सक्दैन।

मानवअधिकारप्रतिको प्रतिबद्धता र राज्यको दायित्व

नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ मानवअधिकारप्रतिको प्रतिबद्धताको दृष्टिकोणले लगभग एक पूर्ण दस्तावेज हो। विश्वमा विकसित मानवअधिकारका आधारभूत मान्यताहरू यो संविधानमा समावेश गरिएका छन्। तर पनि मानवअधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्र १९४८ लाई आधार मानेर विश्लेषण गर्दा नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ मा मानवअधिकारसम्बन्धी निम्न महत्वपूर्ण प्रावधानहरू समावेश भएका छैनन् :

- (क) धारा ३ द्वारा प्रत्याभूत जीवनको अधिकार
- (ख) धारा १४ द्वारा प्रत्याभूत शरणार्थीसम्बन्धी अधिकार
- (ग) धारा १५ द्वारा प्रत्याभूत नागरिकता प्राप्त सम्बन्धी अधिकार
- (घ) धारा १६ द्वारा प्रत्याभूत विवाह तथा सम्बन्ध विच्छेदसम्बन्धी अधिकार
- (ङ) धारा २२ द्वारा प्रत्याभूत सामाजिक सुरक्षा प्राप्त गर्न सक्ने अधिकार
- (च) धारा २३ द्वारा प्रत्याभूत मानव मर्यादासम्बन्धी अधिकार
- (छ) धारा २६ द्वारा प्रत्याभूत शिक्षा प्राप्त गर्न पाउने अधिकार।

हाम्रो संविधानमा छुट हुन गएका उपरोक्त अधिकारहरू धारा ८४ को माध्यमद्वारा अदालतले व्याख्याको आधारमा प्रचलन गराउन सक्ने देखिन्छ। माथि उल्लेख गरिए भैं वर्तमान संविधानको एक मौलिक विशेषताको रूपमा रहेको धारा ८४ को अधिकार मात्र प्रयोग गरी हालसम्म हाम्रो न्यायालयले कुनै फैसला गरेको छैन। तर, यो धाराले त्यसो गर्न सक्ने बाटो खुल्ला गरेकोले भविष्यमा न्यायालयले त्यसो गर्न सक्छ र त्यो हिम्मत गर्न सबै क्षेत्रबाट प्रेरित गर्नु जरूरी छ। राजनीतिक तहमा समझदारीको विकास हुन सकेको खण्डमा ती अधिकारहरूलाई संविधानको मौलिक हकमा पनि समावेश गर्न सकिन्छ या कानूनको निर्माणद्वारा पनि स्थापित गराउन सकिन्छ। यी केही प्रमुख अधिकारबाहेक अन्य लगभग सम्पूर्ण अधिकार हाम्रो संविधान र संविधानको अख्तियारीबमोजिम बनेका अन्य विधायकी कानूनमा समावेश गरिएका छन्। संविधान र कानूनले प्रत्याभूत नगरेका तर राज्यमा कानूनसरह लागू हुने, राज्य पक्ष भई राज्यले अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा औपचारिक रूपमा हस्ताक्षर वा सम्मिलन वा स्वीकृति जनाएका अन्तर्राष्ट्रिय कानूनहरूद्वारा सृजित दायित्वलाई पनि राज्यको न्यायपालिकाद्वारा प्रचलन गराउन सकिने प्रावधान सन्धि ऐन २०४७ ले गरेको छ। यो ऐनबमोजिम नेपाल पक्ष भएका अन्तर्राष्ट्रिय कानूनहरू नेपालमा नेपाल कानूनसरह लागू हुन्छन् र नेपाल कानून र त्यस्ता अन्तर्राष्ट्रिय कानूनहरू एक आपसमा बाफिएको अवस्थामा नेपाल कानून निष्क्रिय हुने र त्यस्ता अन्तर्राष्ट्रिय कानून भने सक्रिय र मान्य हुन्छन्। यो प्रावधानबमोजिम नेपालको संविधान वा कानूनमा उल्लेख नभएको तर नेपाल पक्ष भएको अन्तर्राष्ट्रिय कानूनमा उल्लेख भएको हक, अधिकार उल्लंघन भएको अवस्थामा त्यस्तो हक, अधिकार प्रचलन गराउने दायित्व पनि हाम्रो न्यायपालिकामा निहित रहेको देखिन्छ। अन्तर्राष्ट्रिय कानूनलाई राष्ट्रिय कानूनभन्दा प्राथमिकता दिने नेपालको जस्तो प्रतिबद्धता संसारका विकसित राष्ट्रहरूले पनि गर्न नसकेको परिप्रेक्ष्यमा मानवअधिकारको दृष्टिकोणले यो हाम्रो महत्वपूर्ण र सारभूत उपलब्धि हो भन्दा अतिशयोक्ति नहोला।

नेपाल कानून सरह लागू हुने अन्तर्राष्ट्रिय कानूनहरू :

- (१) दासत्व उन्मूलन महासन्धि १९२६
- (२) जाति हत्या अपराधको रोकथाम र सजायसम्बन्धी महासन्धि १९४८
- (३) संयुक्त राष्ट्रसंघीय मानवअधिकार घोषणापत्र १९४८
- (४) जीउ मास्ने, बेच्ने तथा अरूको शारीरिक शोषणको दमनका लागि व्यवस्था भएको महासन्धि १९४९
- (५) नारीको राजनीतिक अधिकारसम्बन्धी महासन्धि १९५२
- (६) दासत्व महासन्धिलाई संशोधन गर्ने प्रोटोकल १९५३
- (७) दासत्व, दास-व्यापार र दासत्व समान संस्था र अभ्यासहरूको उन्मूलनसम्बन्धी पूरक महासन्धि १९५६

- (८) सबै प्रकारका जातीय भेदभाव उन्मूलन गर्ने अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि १९६५
- (९) आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिज्ञापत्र १९६६
- (१०) नागरिक तथा राजनीतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिज्ञापत्र १९६६
- (११) नागरिक तथा राजनीतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिज्ञापत्रको स्वेच्छिक प्रोटोकल १९६६
- (१२) रंगभेद अपराधको दमन र दण्डसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि १९७३
- (१३) महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलनसम्बन्धी महासन्धि १९७९
- (१४) यातना तथा अन्य क्रुर, अमानवीय वा अपमानजनक व्यवहार वा दण्ड विरुद्धको महासन्धि १९८४
- (१५) खेलकुदमा रंगभेद विरुद्धको अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि १९८५
- (१६) बालअधिकार सम्बन्धी महासन्धि १९८९
- (१७) मृत्युदण्ड उन्मूलन गर्ने उद्देश्यले व्यवस्था भएको नागरिक तथा राजनीतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय दोस्रो स्वेच्छिक प्रोटोकल १९८९

उपरोक्त अन्तर्राष्ट्रिय कानूनहरूमा व्यवस्था गरिएका दायित्वहरू राज्यले दुई प्रकारबाट पूरा गर्नु पर्दछ।

- (१) कानूनको निर्माण वा संशोधनद्वारा
- (२) न्यायिक निकायले गरेको फैसला वा निर्णयको कार्यान्वयनद्वारा

यी दुई उपायहरू मध्ये पहिलो उपाय अर्थात् कानूनको निर्माण वा संशोधनको माध्यमबाट अन्तर्राष्ट्रिय कानूनमा व्यवस्था गरिएका दायित्वहरू पूरा गर्नु राज्यको दायित्व हो। राज्यले यी दायित्व पूरा गर्न सकेन वा गरेन भने यी दायित्व पूरा गराउन सरोकारवाला नागरिक कुनै पनि तहको न्यायिक निकायमा जान सक्दछ र न्यायिक निकायले त्यो दायित्व पूरा गर्नु पर्दछ। सन्धि ऐन २०४७ को दफा ९ मा व्यवस्था गरिएको अन्तर्राष्ट्रिय कानून पालना गर्नुपर्ने राज्यको दायित्वका सम्बन्धमा धेरै कानून व्यवसायी तथा न्यायाधीशहरूलाई थाहा नभएर हो वा पालना गर्न वेवास्ता गरेर हो, हालसम्म व्यवहारमा प्रचलित हुन नसक्नु दुःखद विषय हो। अन्तर्राष्ट्रिय कानूनद्वारा व्यवस्था गरिएका दायित्व पूरा गर्ने, गराउने सबालमा नेपालका अदालतहरूमा मुद्दा दर्ता भएको तथ्य हालसम्म सार्वजनिक हुन नसकेबाट यसको पुष्टि हुन्छ। साथै, अदालतहरूले अन्तर्राष्ट्रिय कानूनको प्रावधान उल्लेख गरेर हक प्रचलन गराएको तथ्य पनि सार्वजनिक भएको छैन। यी दुवै तथ्यहरूले अन्तर्राष्ट्रिय कानूनद्वारा सृजित राज्यको दायित्व पूरा गर्ने वा गराउने विषयमा राज्य वा नागरिक दुवै पक्षले अपेक्षाकृत सरोकार नराखेको देखिन्छ।

अन्तर्राष्ट्रिय कानूनी दायित्व पूरा नगरेको सरकारी स्वीकारोक्ति

अन्तर्राष्ट्रिय कानूनहरूद्वारा व्यवस्था गरिएको राज्यका कानूनी दायित्व पूरा गर्ने क्रममा राज्यले अवलम्बन गरेका नीति तथा कार्ययोजनाहरूको बारेमा राज्यले सम्बन्धित निकायमा आफ्नो प्रतिवेदन आबधिकरूपमा प्रस्तुत गर्नुपर्ने प्रावधान सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय कानूनमा नै गरिएको हुन्छ। माथि उल्लेख गरिएका नेपाल पक्ष भएका १७ वटा मानवअधिकारसँग सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय सन्धिका प्रावधानहरू पूरा गराउने क्रममा राज्यले के कस्तो सुधार, परिमार्जन गरेको देखिन्छ वा कार्ययोजना बनाएको छ भन्ने सम्बन्धमा छुट्टै अनुसन्धान गरिनु आवश्यक छ। तर, ती मध्ये नेपाल पक्ष भएको र प्रजातन्त्रको पुनर्स्थापनाको लगत्तै अन्तरिम सरकारको पाला (२२ अप्रिल १९९१) मा नेपालले हस्ताक्षर गरेको “महिला विरूद्ध हुने सबै प्रकारको भेदभाव उन्मूलन महासन्धि १९७९” ले व्यवस्था गरेका दायित्वहरू पूरा गर्ने सन्दर्भमा सोही महासन्धिको धारा १८ बमोजिम नेपालले गरेका प्रयासहरूको जानकारी नेपाल सरकारले १५ मे १९९९ मा संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासन्धि सम्बन्धी समितिमा प्रस्तुत गरेको थियो। उक्त प्रतिवेदनमा सरकारले महासन्धिका प्रावधानहरू लागू गर्न, गराउन नसकेको कुरा स्पष्ट रूपमा स्वीकार गरेको छ। श्री ५ को सरकारले प्रस्तुत गरेको उक्त प्रारम्भिक प्रतिवेदनका मुख्य अंशहरू निम्नवमोजिम छन् :

- (१) संविधान र कानूनले महिला विरूद्ध कुनै प्रकार, तरिका वा धारणाले भेदभाव नगरिने प्रतिबद्धता व्यक्त गरेको छ तर व्यवहारमा संविधान र कानूनका विभिन्न प्रावधानहरूले महिला अधिकार र विकासका सम्बन्धमा भेदभावपूर्ण व्यवस्था गरेको छ। गरीब, प्रथागत व्यवहार, परम्परागत सामाजिक मूल्यले पनि महिला र पुरुषबीच भेदभाव र असमानता बढाइरहेको छ।
- (२) केही जातिहरूमा महिला र पुरुषको स्थान समान रहेको भए पनि बहुसंख्यक जातिहरूमा महिलाको भूमिका पुरुषको अधिनस्थ रहेको छ।
- (३) विशेष गरी पिछडिएको र गरीब रहेको स्थानका केही महिला भारतमा बेचबिखन हुने गरेका छन्। जबरजस्ती करणी, वेश्यावृत्ति र हिंसाको पीडित हुने क्रम निरन्तर रहेको छ।
- (४) छोराछोरी वा स्वास्थ्यले नागरिकता प्राप्त गर्न निवेदन दिँदा बाबु, दाजु वा लोभनेको नागरिकता पेश गर्नु पर्दछ। यस कारणले गर्दा नेपाली आमा मार्फत नागरिकता प्राप्त गर्न गाह्रो छ।
- (५) स्वास्थ्य सेवा पुर्‍याउने न्यून संरचनाका कारण नेपाली महिलाको स्वास्थ्य स्थिति पनि साधारणतः नराम्रो रहेको छ। गरीब, स्वास्थ्यसम्बन्धी चेतनाको कमी र रूढीवादी

प्रचलन पनि महिलाको स्वास्थ्य सेवा प्राप्तमा मुख्य अवरोधहरू हुन्।

- (६) छोरीले अंश पाउन ३५ वर्ष उमेर पूरा भएको र अविवाहित रहेको हुनु पर्दछ जबकि छोराको लागि यस्तो कुनै बन्देज छैन।
- (७) नेपालमा महिला अधिकार र विकासका मुख्य बाधक तत्वहरू अझै विद्यमान रहेका छन्। सबैभन्दा प्रमुख अवरोध पुरुष-प्रधान सामाजिक मूल्य-मान्यता हो। अन्य कारणहरूमा रूढीवादी चेतना, गरीब, जनचेतना र शिक्षाको कमी रहेका छन्।
- (८) महिला विकासका प्रशासनिक अवरोधहरूमा महिला अधिकार सम्बन्धी कानूनको कमजोर कार्यान्वयन तथा प्रयोग रहेका छन्।

यसरी, उपरोक्त प्रतिवेदनमा महिलाहरूको स्थिति भल्काउने चित्र प्रस्तुत गरिए पनि महिलाको स्थितिमा सुधार ल्याई महिला विरूद्धका सबै भेदभाव उन्मूलन गर्न कस्तो नीति, कानून, कार्यक्रम वा बजेटको व्यवस्था गर्नु पर्दछ भन्ने जस्ता विषयमा राज्यको मौनता रहेको देखिन्छ। प्रतिवेदनमा कतिपय सैद्धान्तिक र कानूनी प्रतिबद्धता उल्लेख गरिए पनि महिलाहरूले वास्तविक तथा व्यवहारिक रूपमा अधिकार प्रयोग गर्न सके, नसकेको विषयमा समेत प्रतिवेदन मौन रहेको छ।

भेदभावपूर्ण कानूनहरूको अन्त्य गर्ने राज्यको दायित्व अझै कार्यान्वयन भएको छैन

नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ को प्रस्तावनामा प्रत्येक व्यक्तिको आधारभूत मानवअधिकारको संरक्षण गर्ने र कानूनी राजको स्थापना गरी समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने प्रतिबद्धता जाहेर गरिएको छ। संविधानको धारा ११ मा जात, जाति, लिंग, वर्ण र धर्मका आधारमा नागरिकहरूका बीचमा कुनै पनि प्रकारको भेदभाव नगरिने प्रतिबद्धता पनि जाहेर गरिएको छ। धारा १ मा संविधानलाई देशको मूल कानून घोषणा गरी संविधानसँग बाफिने कानूनहरू अमान्य हुने व्यवस्था गरिएको छ। त्यसैगरी धारा ८८ (१) मा संविधानसँग बाफिएका कानूनहरू अमान्य घोषणा गर्ने अधिकार सर्वोच्च अदालतलाई प्रदान गरिएको छ। त्यति मात्र होइन, धारा १३१ मा संविधान लागू भएको मिति अर्थात् ०४७ कार्तिक २३ गतेदेखि १ वर्ष (०४८ कार्तिक २३ गते) सम्म संविधानसँग बाफिने कानूनहरू बाफिएको हदसम्म स्वतः निष्क्रिय हुने व्यवस्था समेत गरिएको छ। यसरी संविधानले स्पष्ट र जोडदाररूपमा भेदभावजन्य कानूनहरू उन्मूलन गर्ने घोषणा गरेको र अन्तर्राष्ट्रिय कानूनहरूले पनि त्यस्ता कानूनको अन्त्य गर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गरी त्यसको दायित्व राज्यलाई सुम्पिएको भए पनि हालसम्म कैयौं कानूनहरू भेदभावजन्य र अमानवीय रूपमा नेपालमा क्रियाशील रहेका छन्। ती मध्ये प्रमुख भेदभावजन्य कानूनहरू निम्न छन् :

- (१) बोनस ऐन २०१६ अनुसार कुनै कर्मचारीको मृत्यु भएमा निजले पाउने बोनस निजका पति वा पत्नी भएमा उनीहरूले पाउँछन् र पति वा पत्नी नभएमा छोराहरूले पाउँछन्। छोराहरू पनि नभए वा भए पनि छोरीहरूले चाहिँ प्राप्त गर्न सक्दैनन्।
- (२) मुलुकी ऐन विहावारीको ८ नं. ले कुनै अविवाहित लोग्ने मानिसलाई कसैले कुनै विधवा अथवा सधवासँग कन्या हो भनी भुक्त्याई विवाह गरी दिएमा सो गरिदिने व्यक्ति, विधवा वा सधवा महिला दुवैलाई एक वर्ष कैद वा पाँच सय रूपैयाँ जरिवाना वा दुवै सँजाय हुन सक्छ तर लोग्ने मानिसले आफ्नो विवरण ढाँटी सोही प्रकृतिको अपराध गरेमा लोग्ने मानिस सँजायको भागी बन्नु पर्ने कुरा उल्लेख छैन।
- (३) सैनिक ऐन २०१६ को दफा १० ले महिलाहरूलाई शाही नेपाली सेनामा भर्ना हुन निषेध गरेको छ।
- (४) व्यक्तिगत घटना दर्ता ऐन २०३३ को दफा ४ ले जन्म दर्ताको अधिकार लोग्ने वा अन्य परिवारको प्रमुखलाई मात्र प्राप्त छ, स्वास्नी वा आमालाई छैन।
- (५) मुलुकी ऐन धर्मपुत्रको दफा २, ९ र १२ का प्रावधानहरूले स्वास्नी मानिसले धर्मपुत्र राख्दा लोग्नेको अनुमति लिनु पर्ने तर लोग्नेले राख्दा स्वास्नीको अनुमति लिनु नपर्ने र एउटा मात्र छोरा हुनेले धर्मपुत्र दिन नपाइने व्यवस्था गरेको छ तर एउटी मात्र छोरी हुनेलाई कुनै प्रतिबन्ध लगाएको छैन।
- (६) मुलुकी ऐन विहावारीको महलले स्वास-स्वास अवस्थामा लोग्ने मानिसले दोस्रो विवाह गर्न पाउने छुट प्राप्त गरेका छन् तर महिलालाई कुनै पनि अवस्थामा त्यो छुट छैन।
- (७) मुलुकी ऐन पशुकरणीको महलको दफा २ र ३ का अनुसार कुनै महिलाले पशुसँग करणी गरेमा निजलाई एक वर्षको कैद सँजाय र पाँच सय रूपैयाँ जरिवाना हुन्छ तर त्यस्तै प्रकृतिको अपराध गरेमा लोग्ने मानिसलाई ६ महिना कैद सँजाय र दुई सय रूपैयाँसम्म जरिवाना अर्थात् ठीक आधा दण्ड जरिवाना हुन्छ।

मुख्य कानूनहरूमा रहेका यी भेदभावजन्य प्रावधानका अतिरिक्त मुलुकी ऐन र अन्य प्रचलित कानूनमा यस प्रकृतिका भेदभावजन्य प्रावधानहरू अझै पनि क्रियाशील छन्। राज्यले हालसम्म यी भेदभावहरूको अन्त्यका निम्ति प्रभावकारी कार्ययोजना र कार्यक्रम सार्वजनिक गरेको छैन।

नेपाल पक्ष भएको र नेपालमा कानूनसरह लागू हुने अन्तर्राष्ट्रिय कानून “महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मुलन सम्बन्धी महासन्धि” ले स्पष्ट रूपमा भेदभावको परिभाषा गरेको छ। उक्त परिभाषामा भनिएको छ- “महिला विरुद्धको भेदभाव भन्नाले महिलाले राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, नागरिक वा अरू कुनै विषयसम्बन्धी मानवअधिकार तथा स्वतन्त्रता आफ्नो वैवाहिक स्थिति जे जस्तो भए पनि पुरुष र महिलाको समानताको आधारमा उपभोग

गर्नमा वा प्रयोग गर्नमा व्यवधान पार्ने वा त्यसको मान्यतालाई नै क्षति वा शून्यकरण पार्ने उद्देश्य भएको लिंगको आधारमा हुने कुनै पनि भेदभाव वा बहिष्कार वा प्रतिबन्धलाई सम्झनु पर्दछ।”

यसरी राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय कानूनहरूले भेदभावजन्य कानून, व्यवहार र प्रचलनहरू अबिलम्ब अन्त्य गर्ने दायित्व पाएको राज्य यसप्रति अपेक्षाकृत संवेदनशील भएको देखिँदैन। अन्तर्राष्ट्रिय मञ्चमा कागजीरूपमा प्रजातन्त्र र मानवअधिकारप्रति पूर्ण प्रतिबद्ध देखिएको नेपालले आफ्नो प्रतिबद्धता व्यवहारमा कार्यान्वयन गर्न अबिलम्ब नीति, योजना र कार्यक्रम बनाउनु जरूरी देखिएको छ। अन्यथा, हाम्रो प्रतिबद्धतामाथि अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा उद्दे प्रश्न अहितकर मात्र होइन लाजको विषय पनि हुनेछ।

न्यायपालिकासँग सम्बन्धित

यस वर्षका महत्वपूर्ण घटनाहरू

न्यायपालिकाको गरिमा, प्रतिष्ठा र यसप्रतिको जनआस्था अभिवृद्धि गर्नका लागि यस वर्ष केही महत्वपूर्ण प्रयास र उपलब्धिहरू भएका छन्। राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा भएका यी प्रयास र उपलब्धिहरूको परिणाम निकट भविष्यमा देखिने अपेक्षा गरिएको छ। ती मध्ये केही प्रमुख घटनाहरू निम्न छन् :

१. सार्कस्तरीय आठौं कानून सम्मेलन

सन् १९९१ मा श्रीलंकाको कोलम्बोमा भएको न्यायाधीश, कानून व्यवसायी तथा कानूनविदहरूको प्रथम सार्कस्तरीय सम्मेलनदेखि नियमितरूपमा हुँदै आएको सम्मेलन यस पटक नेपालमा गत सेप्टेम्बरमा सम्पन्न भयो। नियमित सार्क सम्मेलनमा विशेषतः निम्न विषयमा छलफल र निर्णय गर्ने गरिन्छ :

- (क) न्याय छिटो, छरितो र कम खर्चिलो बनाउनका लागि गरिनुपर्ने सुधारहरू।
- (ख) अन्तर्राष्ट्रिय कानूनद्वारा प्रत्याभूत राज्यको दायित्व पूरा गर्न राज्यले अबलम्बन गर्नुपर्ने सुधार तथा कार्य योजनाहरू।
- (ग) विज्ञान, प्रविधि र संचारको द्रुततर विकासका कारण उत्पन्न चुनौतिहरूको सामना गर्न कानून र न्याय क्षेत्रमा गर्नुपर्ने सुधारका प्रयासहरू।
- (घ) यस क्षेत्रमा देखा परेका नयाँ-नयाँ समस्याहरूको सामूहिकरूपमा अपनाउनु पर्ने समाधानका उपायहरूको अबलम्बन।
- (ङ) न्यायाधीश तथा कानून व्यवसायीहरूको दक्षता अभिवृद्धि गर्न अपनाउनु पर्ने उपायहरू।
- (च) कानूनको शिक्षालाई उपयोगी, स्तरीय र व्यवहारिक बनाउन गरिने सुधारका संभावित क्षेत्रहरूको पहिचान गर्नु।
- (छ) मानवअधिकारको संरक्षण, सम्बर्द्धन र प्रचलनमा देखा परेका समस्याहरू र तिनको समाधान।

(क) काठमाडौं घोषणापत्र

सार्वस्तरिय आठौं कानून सम्मेलनले सार्क क्षेत्रको न्याय सम्पादन र मानवअधिकारसँग सम्बन्धित विभिन्न विषयहरूलाई समेटेर १९ बुँदे काठमाडौं घोषणापत्र समेत जारी गरेको छ। ती मध्ये न्यायपालिका र मानवअधिकारसँग सम्बन्धित केही महत्वपूर्ण बुँदाहरू निम्न वमोजिम छन् :

- (१) दक्षिण एशियामा मानवअधिकारको संरक्षण र अनुगमन तथा प्रचलन गराउनका लागि दक्षिण एशियाली मानवअधिकार आयोग र मानवअधिकार अदालतको गठन गर्ने।
- (२) मानवअधिकार, प्रजातन्त्र, शान्ति र सद्भावका क्षेत्रमा भएका उपलब्धिहरू तथा प्रविधिहरू एक-आपसमा आदान-प्रदान गर्नका लागि नियमित संरचनाको विकास गर्ने।
- (३) महिला, बालबालिका तथा पिछडिएका जात-जाति, जनजाति तथा आर्थिकरूपले विपन्न जनसमुदायको मानवअधिकारको संरक्षणका लागि राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको संगठन निर्माण गर्ने।
- (४) सामाजिक न्याय प्राप्तिका लागि आर्थिक, सामाजिक, राजनीतिक र सांस्कृतिकरूपले पिछडिएका वर्गका लागि विशेष कानूनहरूको निर्माण, परिमार्जन र संशोधन गर्न सदस्य राष्ट्रहरूलाई अनुरोध गर्ने।
- (५) महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन महासन्धिदेखि गरेका व्यवस्थाहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने पूर्वाधारहरूको विकास गर्ने।
- (६) लैंगिक समानता कायम गर्ने, सदस्य राष्ट्रहरूको प्रतिबद्धता कार्यान्वयनका लागि न्यायाधीशहरू, कानूनव्यवसायीहरू र कानून लागू गराउने निकायमा कार्यरत अधिकारीहरूलाई आवश्यक तालिम तथा प्रविधिको ज्ञान दिलाउन सदस्य राष्ट्रहरूलाई अनुरोध गर्ने।
- (७) भ्रष्टाचारको नियन्त्रण र भ्रष्टाचारमा संलग्न व्यक्तिहरू माथि आवश्यक कारवाहीका लागि आवश्यक कानूनी सुधारहरू गरी यस क्षेत्रमा कार्यरत नागरिक समाजलाई प्रोत्साहित गर्न सदस्य राष्ट्रहरूलाई अनुरोध गर्ने।
- (८) न्याय सम्पादनलाई पारदर्शी र न्यायपालिकालाई जवाफदेही तथा उत्तरदायी बनाउने।
- (९) सार्क विधि विज्ञान विश्व विद्यालयको स्थापना गरी यस क्षेत्रमा कानूनका विद्यार्थीहरूलाई स्तरीय कानूनी शिक्षा प्रदान गर्न आवश्यक कार्य गर्ने।
- (१०) न्याय प्राप्तिको वैकल्पिक उपायकारूपमा सार्क मध्यस्थ केन्द्र (SAARC Centre for Arbitration) को स्थापना गर्ने।

(११) विधायिकाका लागि हुने प्रत्यक्ष निर्वाचनमा महिलाहरूलाई निर्धारित सिट आरक्षण गरी महिला स-शक्तिकरणलाई प्रभावकारी बनाउन सदस्य राष्ट्रहरूलाई अनुरोध गर्ने।

यसरी यस सम्मेलनले यस क्षेत्रकै न्यायपालिकाको गरिमा र स्तर विकासका लागि स्वास मार्ग निर्देशन गरेको छ। मानवअधिकारको संरक्षण, सम्बर्द्धन, प्रचलन र अनुगमनका लागि दक्षिण एशियाली मानवअधिकार आयोग र मानवअधिकार अदालतको स्थापना गर्ने सांच र कार्यक्रम यस सम्मेलनको महत्वपूर्ण उपलब्धि हो।

गरीब, पछिपत, अशिक्षा, रूढीवाद र अन्धविश्वासका कारण परम्परागत जीवन धान्न बाध्य दक्षिण एशियाका जनताको औसत जीवनस्तर प्रायः समान नै रहेको छ। अशिक्षा, गरीब र चेतनाको अभावका कारण यस क्षेत्रको मानवअधिकार स्थिति त्यति सन्तोषजनक छैन। त्यसमा पनि आर्थिक र सामाजिक तथा सांस्कृतिकरूपले पिछडिएका जाति, जनजाति र महिलाहरूको अवस्था न भनै चिन्ताजनक अवस्थामा रहेको छ। पिछडिएका जातजाति तथा वर्गहरूको उत्थान र विकासका लागि विशेष कानूनको निर्माण र प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि काठमाडौं घोषणापत्रले स्पष्ट मार्ग पहिचान गरेकोले यसलाई पनि उल्लेख्य उपलब्धि मानिएको छ। महिला विरुद्धका सबै खाले भेदभाव र असमानताहरू हटाउने र विधायिकी निर्वाचनमा महिलाहरूका लागि स्वास स्थान आरक्षण गर्नुपर्ने घोषणापत्रको प्रतिबद्धता पनि यो सम्मेलनको अर्को महत्वपूर्ण उपलब्धि हो।

न्याय सरल, पारदर्शी र कम खर्चिलो बनाउने प्रतिबद्धता र स्वास-स्वास विषयमा विवाद समाधानको वैकल्पिक उपायका पद्धति अबलम्बन गरिने घोषणाले न्याय सम्पादनको क्षेत्रमा सकारात्मक प्रभाव पारेको देखिन्छ। परिवर्तित समय र सन्दर्भमा न्यायाधीश तथा न्याय सम्पादनमा संलग्न अन्य पक्षहरूलाई दक्ष, स्तरीय र सक्षम बनाइने सम्मेलनको उद्घोषले कानूनी शिक्षाप्रतिको आकर्षण बढाएको मात्र छैन, पीडित र आम सरोकारवाला नागरिकहरूलाई पनि उत्साहित बनाएको छ। प्रजातन्त्रको सुदृढीकरण, मानवअधिकारको प्रत्याभूति, शान्ति र अमनचयन तथा सामाजिक न्याय प्राप्तिका लागि विद्यमान कानून तथा कार्ययोजना र कार्यक्रमहरूमा समसामयिक सुधार गर्नुपर्ने सुझावले यस क्षेत्रकै प्रजातन्त्र र जनअधिकारको सुदृढीकरणमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउने छ।

२. आठौं न्यायाधीश सम्मेलन ०५७

प्रत्येक वर्ष नियमितरूपमा आयोजना गरिने सर्वोच्च अदालतका न्यायाधीशहरू तथा पुनरावेदन अदालतका मुख्य न्यायाधीशहरूको आठौं न्यायाधीश सम्मेलन ०५७ साउन ९ देखि ११ गतेसम्म सम्पन्न भयो। उक्त सम्मेलनले परम्परागत आन्तरिक समस्याका अतिरिक्त कानून र न्याय क्षेत्रमा प्रभाव

पार्ने केही उल्लेख्य निर्णयहरू गरेको छ। दूरगामी महत्व राख्ने त्यस्ता केही प्रमुख निर्णयहरू निम्न बमोजिम छन् :

विश्वव्यापीकरणको प्रभाव र असरलाई उपयोग तथा सामना गर्नका लागि निम्नलिखित कुरामा कानूनको निर्माण तथा सोच राख्न आवश्यक देखिन्छ।

- (क) अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा नेपालले सन्धि गरेअनुरूपका कानूनहरू राष्ट्रियस्तरमा अबिलम्ब निर्माण गरिनु पर्ने।
- (ख) राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय कानून बाभिएमा (Conflict between Municipal and International Law) के गर्ने भन्ने सम्बन्धमा स्पष्ट सोच बनाउनु पर्ने।
- (ग) राष्ट्रिय कानूनहरूको प्रयोगमा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्राधिकारको सम्बन्धमा।
- (घ) जहाज अपहरण तथा सुपुर्दगी सम्बन्धी कानूनको सम्बन्धमा।
- (ङ) अन्तर्राष्ट्रिय कानून प्रयोगको नीतिको सम्बन्धमा।
- (च) सन्धि ऐनको प्रावधानको सम्बन्धमा।
- (छ) अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा म्याद तामेलिको सम्बन्धमा।
- (ज) मानवअधिकारको संरक्षण, अन्तर्राष्ट्रिय अपराध नियन्त्रण, सन्धि-सम्मौता कार्यान्वयन, सामाजिक र सुरक्षा आदिका सम्बन्धमा।
- (झ) मानव संशाधन विकास, विशेषीकरण र कानूनी शिक्षाको तौर-तरिकामा सूचना प्रविधिले ल्याउने परिवर्तनका सम्बन्धमा।

यसरी नेपालको न्यायपालिकाको सबभन्दा माथिल्लो तह सर्वोच्च अदालतका प्रधानन्यायाधीश र अन्य न्यायाधीशहरू सम्मिलित सम्मेलनले पनि दूरगामी दृष्टि राखी विश्वव्यापीकरण र यसको असर, प्रभाव तथा उपयोगलाई नियमित गर्नको लागि कार्यकारिणी (सरकार) को गम्भीर ध्यानाकर्षण गरेको छ। सम्मेलनले दिएको सुझाव कार्यान्वयन गर्ने दायित्व सरकारको हो र सरकारले यो दायित्व पूरा गर्नका लागि आवश्यक पूर्वाधारहरूको विकास र उपयुक्त नीति तथा कार्यक्रमहरूको तर्जुमा गर्नु अत्यावश्यक भएको छ।

३. विशेष अदालतको गठन स्वतन्त्र

न्यायपालिकाका लागि गम्भीर चुनौति

विशेष अदालतको गठन यस वर्ष न्यायपालिकाको लागि मात्र नभएर समग्र मुलुककै लागि एक उल्लेख्य र गम्भीर घटनाको रूपमा स्थापित भएको छ। श्री ५ को सरकारले ०५७ पुस १० गते नेपाल राजपत्रमा एक सूचना प्रकाशित गरी पुनरावेदन अदालत राजविराजका न्यायाधीश मोहनप्रकाश सिटौलाको अध्यक्षतामा पुनरावेदन अदालत इलामका न्यायाधीश ज्ञानेन्द्रबहादुर कार्की र पुनरावेदन अदालत पोखराका न्यायाधीश जगन्नाथ पाठक सम्मिलित एक विशेष अदालत गठन गरेको घोषणा गरेको छ। उक्त सूचनामा यो विशेष

अदालतलाई निम्न ४ प्रकृतिका मुद्दाहरू हेर्ने अधिकार सुम्पिएको छ।

(क) विदेशी विनियम नियमित गर्ने ऐन २०१९ अन्तर्गतका मुद्दा।

(ख) लागु औषध नियन्त्रण ऐन २०३३ अन्तर्गतका मुद्दा।

(ग) जीउ मास्ने बेच्ने कार्य नियन्त्रण ऐन २०४३ अन्तर्गतका मुद्दा।

(घ) राज्य विरूद्धको अपराध र सँजाय ऐन २०४६ अन्तर्गतका मुद्दा।

काठमाडौं उपत्यकामा मुकाम कायम गरिएको यो विशेष अदालतले आफ्नो इजलास अधिराज्यका कुनै पनि स्थानमा राख्न सक्ने व्यवस्था भएको पनि प्रकाशित राजपत्रको सूचनामा उल्लेख गरिएको छ। हालसम्म कानून न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालयको हाताभित्र राखिएको यस अदालतले आफ्नो कार्य प्रारम्भ गरिसकेको छ।

(क) विशेष अदालत सम्बन्धमा उठेका गम्भीर

संवैधानिक तथा कानूनी र अन्य प्रश्नहरू

नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ को प्रस्तावनाले नै स्वतन्त्र र सक्षम न्यायप्रणालीको परिकल्पना गरी कानूनी राज (Rule of Law) को अवधारणालाई भाषिकरूपमै स्वीकार गरेको छ। पंचायती शासनकालमा न्यायपालिकालाई कार्यकारिणीको अधिनस्थ राखिएकाले न्यायपालिकाबाट अपेक्षित निष्पक्ष न्याय सम्पादन हुन नसकेको तीतो यथार्थलाई आत्मसात गरी संविधान निर्माणको क्रममा संविधानविद्हरूले न्यायपालिकालाई पूर्ण स्वतन्त्र, सक्षम र स्वायत्त बनाउने परिकल्पनाका साथ न्यायाधीशहरूको नियुक्ति, सरुवा, बढुवा वा पदस्थापनका लागि एक छुट्टै संयन्त्रको आवश्यकता महसूस गरे। सो प्रयोजनका लागि संविधानको धारा ९३ मा न्याय परिषद्को व्यवस्था गरिएको छ। कार्यकारिणीले आफूले चाहेको वा नचाहेको अवस्थामा न्यायाधीशहरूलाई उपयोग गर्न नसकोस भन्ने उद्देश्यले धारा ९२ मा स्पष्टरूपमा न्यायाधीशहरूलाई अन्य काममा लगाउन नसकिने व्यवस्था गरिएको छ। न्यायाधीशलाई कारवाही गर्ने व्यवस्था पनि न्यायाधीशहरूकै बाहुल्यता रहेको न्याय परिषदलाई सुम्पिएको छ। लगभग असंभव हुने महाअभियोग लगाएर मात्र सर्वोच्च अदालतका न्यायाधीशहरूलाई बर्खास्त गर्न सकिने प्रावधान संविधानमा राखिएको छ। यी सबै प्रावधानहरूबाट न्यायपालिकालाई कार्यकारिणीको हस्तक्षेप वा नियन्त्रणबाट विल्कुल अलग र स्वतन्त्र राख्ने मनसाय स्पष्ट भल्किन्छ। संविधानको धारा ८५ को उपधारा २ को प्रतिबन्धात्मक वाक्यांशले कुनै खास मुद्दाका लागि विशेष अदालत वा न्यायाधिकरण गठन गर्न पूर्णरूपमा निषेध गरेको छ। तर धारा ८५(२) ले खास-खास किसिमका मुद्दाहरू हेर्न कानूनद्वारा खास किसिमका अदालत वा न्यायाधिकरणको स्थापना गर्न भने छुट दिएको छ। बुझ्न सजिलो होस् भन्ने हेतुले संविधानको धारा ८५ को व्यवस्थालाई यहाँ जस्ताको तस्तै प्रस्तुत गरिएको छ।

“धारा ८५ (१) : नेपाल अधिराज्यमा निम्नलिखित तीन तहका अदालतहरू हुनेछन्-

- (क) सर्वोच्च अदालत
- (ख) पुनरावेदन अदालत र
- (ग) जिल्ला अदालत।

(२) उपधारा (१) मा उल्लेख भएका अदालत बाहेक कुनै खास किसिमका मुद्दा हेर्न कानूनद्वारा खास किसिमका अदालत वा न्यायाधिकरणको स्थापना गर्न सकिनेछ।

तर कुनै खास मुद्दाका लागि विशेष अदालत वा न्यायाधिकरण गठन गरिने छैन।”

उल्लेखित धारा ८५ (२) ले कानूनद्वारा परिभाषित खास किसिमका मुद्दा हेर्न खास किसिमका अदालत स्थापना गर्न अर्थात् स्थायी प्रकृतिका अदालतहरू निर्माण गर्न सकिने व्यवस्था गरेको छ। खास प्रकारका मुद्दाहरू खास प्रकारको ज्ञान, सीप वा प्रविधि भएका व्यक्तिहरूले मात्र हेर्न सक्छन्। त्यस्ता मुद्दाहरू हेर्न विशेषज्ञताको आधारमा स्थायी प्रकृतिका अदालतहरूको स्थापना गर्न सकिन्छ भन्ने सिद्धान्तका आधारमा यो व्यवस्था गरिएको हो। अर्थात् बाल अदालत, पारिवारिक अदालत, फौजदारी अदालत, संवैधानिक अदालत वा निर्वाचन अदालत वा वित्त अदालत प्रकृतिका अदालतहरू स्थापना गर्ने प्रयोजनका लागि संविधानको ८५ (२) मा यस्तो व्यवस्था गरिएको हो। तर यसै धाराको प्रतिबन्धात्मक वाक्यांशले सरकारले तोकेका मुद्दा हेर्नका लागि विशेष अदालत गठन गर्नमा पूर्ण प्रतिबन्ध लगाएको छ। यहाँ ८५(२) मा “स्थापना गर्न सकिनेछ” र त्यसको तलको प्रतिबन्धात्मक वाक्यांशमा “तर गठन गरिने छैन” भन्ने फरक-फरक शब्द चयनले (स्थापना र गठन) फरक-फरक अर्थ राखेका छन्। अर्थात्, स्थापना गर्न सकिने गठन गर्न नसकिने भन्नुको अर्थ स्थायी रूपमा स्थापना गर्न सकिन्छ तर अस्थायी रूपमा गठन गर्न सकिँदैन भन्ने नै हो। तसर्थ श्री ५ को सरकारले ०५७ पुस १० गते राजपत्र प्रकाशित गरी गठन गरेको विशेष अदालत संवैधानिक भावना विपरित भएको स्पष्ट छ।

(ख) विशेष अदालतको गठनले उब्जाएका मुख्य सवाल

(१) उल्लेखित चार प्रकारका मुद्दाहरू हेर्न नियमित अदालतहरू कं कारणले सक्षम वा दक्ष भएनन् भन्ने विषयमा सरकारले स्पष्ट गरेको छैन।

(२) न्यायपालिकालाई कार्यकारिणीको अधिनस्थ राख्न र कार्यकारिणीले चाहेको बखत न्यायाधीशहरूलाई चाहेको मुद्दामा खटाउन नमिल्ने स्वतन्त्र न्यायपालिका र कानूनी राजको अवधारणा विरुद्ध विशेष अदालतको गठन गरिएको छ।

(३) विधायिकाद्वारा निर्मित कानून (ऐन) ले स्पष्टरूपमा उल्लेखित चार प्रकारका मुद्दाहरू हेर्न जिल्ला अदालत र जिल्ला प्रहरी कार्यालयलाई तोकेंकोमा सरकारले आदेश जारी गरी विधायिकी मनसाय विपरित अदालतको क्षेत्राधिकार घटबढ गर्न मिल्छ कि मिल्दैन?

(४) गठित विशेष अदालतमा तोकिएका ३ जना न्यायाधीशहरू पुनरावेदनमा कार्यरत पुनरावेदन तहका न्यायाधीशहरू हुनुहुन्छ। कानून र स्थापित मान्यतावमोजिम पुनरावेदन तहका न्यायाधीशहरूले छिनेको मुद्दाको पुनरावेदन सर्वोच्च अदालतले मात्र हेर्न र छिन्न सक्दछ तर सूचित आदेशमा विशेष अदालतले छिनेको मुद्दामा पुनरावेदन अदालतले पुनरावेदन हेर्ने भनी तोकिएको छ। यसले स्वतन्त्र र सक्षम न्यायपालिकाको मान्यतामाथि गम्भीर प्रश्न उब्जाएको छ।

(५) विशेष प्रकृतिका मुद्दाहरू विशेषज्ञ सम्मिलित विशेष अदालतले हेर्न सक्ने संवैधानिक भावना विपरित साधारण अदालतका न्यायाधीशहरूलाई विशेष अदालतमा तोकिएकोले विशेष अदालतको गठन औचित्यहीन छ।

(६) विशेष अदालतले हेर्ने उपरोक्त ४ प्रकारका मुद्दाहरू हाल अधिराज्यका ७५ वटै जिल्ला अदालतहरूले हेरिरहेका थिए। अब उपरान्त ती मुद्दाहरू विशेष अदालतले मात्र हेर्न सक्ने भएकोले त्यस्तो मुद्दामा पक्राउ परेका वा तारेखमा रहेका अभियुक्तहरू अधिराज्यभरबाट काठमाडौंमा नै आउनु पर्ने हुन्छ। त्यसो गर्दा आर्थिक कठिनाई र मानसिक यातना समेत हुने हुँदा सक्षम र सरल न्याय प्राप्त गर्ने, गराउने संवैधानिक भावना विपरित विशेष अदालतको गठन भएको छ।

८. कार्यपालिकाद्वारा न्यायपालिकाको

आदेश उल्लंघन गर्ने प्रयासहरू

नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ को प्रस्तावनाले स्वतन्त्र र सक्षम न्यायपालिकाको परिकल्पना र व्यवस्था गरी प्रत्येक व्यक्तिको आधारभूत मानवअधिकारको संरक्षण गर्ने प्रतिबद्धताका साथ तदनुसूपका संवैधानिक तथा कानूनी निकायहरूको समेत व्यवस्था गरेको छ। संविधानको धारा ८४ ले न्यायसम्बन्धी अन्तिम अधिकार केवल अदालतलाई मात्र हुने स्पष्ट व्यवस्था गरेको छ भने धारा ८८(२) ले नागरिकको मौलिक हकको हनन भएको अवस्थामा पूर्णरूपमा न्याय गरी उचित उपचार प्रदान गर्ने असाधारण अधिकार सर्वोच्च अदालतलाई सुम्पेको छ।

संविधानको धारा ९६ ले स्पष्ट शब्दमा “मुद्दा मामिलाको रोहमा अदालतले दिएको आदेश वा निर्णयको सबैले पालना गर्नु पर्दछ” भनी सरकारलगायत सबैलाई अदालतको आदेश मान्नु पर्ने वाध्यात्मक व्यवस्था गरेको छ। त्यतिमात्र नभएर धारा ९६(२) मा “मुद्दा मामिलाको रोहमा सर्वोच्च अदालतले गरेको कानूनको व्याख्या वा प्रतिपादन गरेको कानूनी सिद्धान्त श्री ५ को सरकार तथा सबै अड्डा अदालतहरूले मान्नु पर्नेछ” भन्ने व्यवस्था गरी अदालतको आदेश कार्यान्वयन गर्नेपर्ने विकल्पविहीन संवैधानिक प्रावधान रहेको छ। यस्तो स्पष्ट वाध्यात्मक र विकल्पविहिन अवस्था हुँदाहुँदै पनि यस वर्ष अधिराज्यका विभिन्न अदालतहरूले गरेको निर्णय वा आदेश श्री ५ को सरकारले उल्लंघन गरेका वा उल्लंघन गर्ने प्रयास

गरेका प्रशस्त घटनाहरू भएका छन्। ती मध्ये केही प्रमुख घटनाहरू निम्न बमोजिम छन् :

बुटवल घटना

माओवादी कार्यकर्ता भएको आशंकामा पक्राउ परी अनुसन्धानको क्रममा प्रहरी हिरासतमा रहेका ताराप्रसाद भुसालले आफ्नो गिरफ्तारी गैरकानूनी र गैरसंवैधानिक भएको दावी गर्दै गैरकानूनी थुनाबाट रिहा गरी पाउँ भनी पुनरावेदन अदालत बुटवलमा बन्दी प्रत्यक्षीकरणको निवेदन दिई कारवाही हुँदा अदालतले निजलाई गैरकानूनी रूपमा थुनामा राखिएको ठहर गरी ०५७ असार ११ गते गैरकानूनी थुनाबाट मुक्त गर्न विपक्षी श्री ५ को सरकारको नाममा बन्दी प्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी गरेको थियो। सो आदेशद्वारा रिहा गरिएका निज भुसाललाई पुनः सोही दिन अदालतभित्रैबाट पक्राउ गरी अदालतको आदेशको उल्लंघन गरियो। उक्त घटनाको सम्बन्धमा सोही दिन बसेको पुनरावेदन अदालतको पूर्ण बैठक (Full Court) ले दुःख व्यक्त गर्दै अदालतको आदेशको पालना र अदालतको सुरक्षा गर्नका लागि सर्वोच्च अदालतको ध्यानाकर्षण गराएको थियो। सो विषयमा सर्वोच्च अदालतले समेत छानबिन गरेको थियो। उक्त घटनालाई नेपाल वार एसोसिएशन तथा जनसरोकार समिति र अन्य मानवअधिकारवादी संघ-संस्थाहरूले समेत कानूनी राजको अवधारणा विपरित भनी विरोध र भर्त्सना गरेका थिए।

हेटौँडा घटना

बुटवलमा भएको उक्त घटनाको दुई दिनपछि हेटौँडामा पनि सोही प्रकृतिको घटना भयो। हेटौँडा पुनरावेदन अदालतले दिएको आदेश उल्लंघन गर्ने काम भयो। व्यापक विरोध र आलोचनाको बाबजुद दुई दिन पछि त्यस्तै प्रकृतिको घटना दोहोरिनुले ती दुई घटना संयोग मात्र नभएर कार्यकारिणीको पूर्वनिर्णयित निर्णय बमोजिम नै भएका हुन् भन्ने स्पष्ट देखिन्छ।

रौतहट जिल्लामा कानून व्यवसाय गर्दै आएका अधिवक्ता सोमराज तिमिल्सिनालाई प्रहरीले माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको अभियोगमा गिरफ्तार गरी अनुसन्धानको सिलसिलामा थुनामा राखेको थियो। उक्त थुना गैरकानूनी भएको जिकिर गर्दै निज तिमिल्सिनाले पुनरावेदन अदालत हेटौँडामा बन्दी प्रत्यक्षीकरणको निवेदन दिएका थिए। निजले दिएको सो निवेदनउपर छानबिन र कारवाही हुँदा थुना गैरकानूनी ठहर गरी पुनरावेदन अदालत हेटौँडाले ०५७ असार १३ गते निज सोमराज तिमिल्सिनालाई बन्दी प्रत्यक्षीकरणको आदेशद्वारा रिहा गर्ने फैसला गरेको थियो। अदालतको आदेशबाट रिहा भएका तिमिल्सिनालाई सोही दिन प्रहरीहरूले पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको ढोकामै रहेको नारायणी ल फर्मबाट पुनः गिरफ्तार गरी तत्कालै अदालतको आदेशको उल्लंघन गरे। बयोबृद्ध वरिष्ठ अधिवक्ता कृष्णप्रसाद भण्डारीलागायत् अन्य २५-३० जना

कानून व्यवसायीहरूले अदालतको आदेशको सम्मान गर्न र आदेशको उल्लंघन नगर्न अनुरोध गर्नुका साथै गिरफ्तारीबाट जोगाउने अथक प्रयत्न गर्दागर्दै पनि प्रहरीहरूले निजलाई लछारपछार पाउँ जबरजस्ती पक्राउ गरेर लगेका थिए।

सिन्धुपाल्चोक घटना

हातहतियार र स्वरस्वजना मुद्दाको अभियोगमा पक्राउ परी अनुसन्धानको क्रममा नख्खु जेलमा राखिएका सिन्धुपाल्चोकका विष्णुलाल श्रेष्ठ र पूर्णबहादुर तामाङलाई सिन्धुपाल्चोक जिल्ला अदालतले निर्दोष ठहर गरी थुनाबाट मुक्त गर्न ०५७ मंसिर ४ गते आदेश जारी गरेपछि सो आदेश बमोजिम जेलबाट मुक्त गर्दा प्रहरीले पुनः पक्राउ गर्ने आशंकाले बन्दीका आफन्तहरू सो जिल्लाबाट निर्वाचित प्रतिनिधिसभा सदस्य माननीय सुवास कर्माचार्यलाई लिएर ०५७ मंसिर ५ गते नख्खु जेल गएका थिए। सांसद कर्माचार्यसहित बन्दीका आफन्तहरूको टोली नख्खु जेल पुग्दा जिल्ला प्रहरी कार्यालय काठमाडौँ, हनुमानढोकाको प्रहरीम्यान नख्खु जेल बाहिर रहेको देखेपछि पुनः पक्राउ हुने आशंकाले सो दिन बन्दीलाई रिहा गर्ने प्रक्रिया अघि बढाइएन। त्यसको भोलिपल्ट मानवअधिकार आयोगका सदस्य कपिल श्रेष्ठले गृहमन्त्री रामचन्द्र पौडेललाई अदालतको आदेशको सम्मान गर्न र अदालतले निर्दोष सावित गरेका व्यक्तिहरूलाई पुनः पक्राउ नगर्न अनुरोध गर्नु भएको व्यहोरा ०५७ मंसिर ६ गतेको कान्तिपुर दैनिकमा प्रकाशित भएको थियो। मानवअधिकार आयोगको पहलमा जेलबाट छुटेका श्रेष्ठ र तामाङलाई प्रहरीले सांसद कर्माचार्यको घरबाट पुनः पक्राउ गर्न खोजेको भनी पत्रपत्रिकामा व्यापकरूपमा समाचारहरू प्रकाशित भएका थिए। यसरी यो घटनामा पनि अदालतको आदेशको उल्लंघन गर्ने सरकारी प्रयास स्पष्ट देखिन्छ।

प्रधानन्यायाधीशको आदेश समेत उल्लंघन गर्ने प्रयास

मातहत अदालतले गरेका निर्णय वा उपरोक्त बमोजिमका आदेशहरू उल्लंघन गर्ने र अदालतको निरन्तर मानहानी गर्ने प्रवृत्तिले सर्वोच्च अदालतका सम्माननीय प्रधानन्यायाधीशको आदेश पनि उल्लंघन गर्ने प्रयास गरेको थियो। ०५७ मंसिर १४ गते प्रकाशित सम्पूर्ण दैनिक पत्रपत्रिकाहरूले यो घटनालाई प्रमुखताका साथ स्थान दिएका थिए।

बारा जिल्लाको गंजभवानिपुर गाविसबाट गिरफ्तार गरी शान्तिसुरक्षा ऐन अन्तरगत थुनामा राखिएका शिवशंकर साहु तेलिले आफ्नो थुना गैरकानूनी भएको जिकिर गर्दै सर्वोच्च अदालतमा बन्दी प्रत्यक्षीकरणको निवेदन दिएका थिए। सर्वोच्च अदालतका सम्माननीय प्रधानन्यायाधीश केशवप्रसाद उपाध्याय र माननीय न्यायाधीश हरिप्रसाद शर्माको इजलासले तेलीको थुना गैरकानूनी भएको ठहर गर्दै निजलाई अदालत परिसरबाटै थुनाबाट मुक्त गरिदिन ०५७ मंसिर १३ गते आदेश गरेको थियो। यहाँ स्मरणीय तथ्य के छ भने, अदालतहरूको आदेश व्यापकरूपमा उल्लंघन भैरहेको र अदालतले छोड्नासाथ

अदालतको ढोका बाहिरबाटै पुनः गिरफ्तार गर्ने सरकारी प्रवृत्तिलाई नियन्त्रण गर्न र अदालतको आदेशको कार्यान्वयन हुन दिई अदालतको मर्यादा कायम राख्न प्रधानन्यायाधीश स्वयंले यो मुद्दामा बन्दीलाई अदालत परिसर भित्रैबाट रिहा गर्न लिखित आदेश दिनु भएको थियो। घटनाक्रमहरूले प्रधानन्यायाधीशको आशंकाको पुष्टि गरिदियो र निज बन्दीलाई अदालत परिसरबाट रिहा गर्न प्रहरीहरूले अस्वीकार गरे। ढोका बाहिर निस्कनासाथ पुनः गिरफ्तारीमा पर्ने आशंकाले ढोका बाहिर जान बन्दीले अस्वीकार गरे। अदालतको आदेशको उल्लंघन गर्ने प्रयास गर्दै जेलरले बन्दीलाई लिएर आउन आफूलाई आदेश गरेको र आफू अदालतको आदेश नमान्ने, जेलरकै आदेश मुताविक गर्ने अडान प्रहरीले लियो। सर्वोच्च अदालतको परिसरमा कानून व्यवसायी, पत्रकार, कर्मचारी र सर्वसाधारणको अगाडि प्रधानन्यायाधीशको आदेश उल्लंघन गर्ने प्रयासका श्रृङ्खला सबैको लागि चिन्ताको विषय थियो। अन्त्यमा सर्वोच्च अदालतका रजिष्ट्रार श्रीप्रसाद पण्डितले प्रधानन्यायाधीशको आदेश उल्लंघन नगर्न प्रहरी महानिरीक्षकसँग फोनमार्फत् अनुरोध गरेपश्चात् प्रहरीले बन्दीलाई छाडेको थियो।

यसरी देशको सर्वोच्च न्यायिक निकायका सर्वोच्च पदाधिकारी प्रधानन्यायाधीश स्वयंको लिखित आदेश कार्यान्वयन गर्न सरकार (प्रहरी) ले अस्वीकार गरेर मानवअधिकारप्रतिको संवैधानिक भावनामा चोट पुऱ्याएको त छ नै, त्यसका अतिरिक्त यस घटनाले अदालतको मर्यादा र न्यायपालिकाको स्वतन्त्रता र स्वायत्ततामा समेत गम्भीर प्रश्न चिन्ह खडा गरेको छ। सरकारका हरेक निकायले अदालतको आदेश कार्यान्वयन गर्न हरतरहले सहयोग गर्नुपर्नेमा आदेश उल्लंघन गर्न लागिपर्नुले संविधान र कानूनको पालना सरकार स्वयंले नगरेको तथ्यको पुष्टि भएको छ।

५. कार्यपालिकाप्रति अदालतको अविश्वास

यसरी निरन्तररूपमा अदालतको आदेश उल्लंघन हुन थालेको र अदालतले छाडेका बन्दीहरूलाई प्रहरीले पुनः अदालत भित्रै वा अदालतको ढोकाबाटै गिरफ्तार गरेको घटनाहरूले न्यायपालिका र कार्यपालिकाबीच अघोषित द्वन्द र मनमुटाव शुरू हुन पुगेको देखिन्छ। अदालतको सुरक्षा व्यवस्था हालसम्म कार्यपालिका अन्तरगतकै नेपाल प्रहरीले गरिराखेको छ र त्यसको संचालन तथा नियन्त्रण गृहमन्त्रालय अन्तरगत गरिन्छ। अदालतको सुरक्षार्थ स्वटिका प्रहरीहरूले उनीहरूको विभागीय निकायको हित विपरित भएको अवस्थामा वा अदालतको आदेश कार्यान्वयन नगर्ने निर्देशन प्राप्त भएको अवस्थामा अदालतको आदेश कार्यान्वयन गर्न सहयोग नगरेका घटनाहरू पटक-पटक दोहोरिएकोले न्यायपालिकाले आफ्नै नियन्त्रण र संचालनमा सुरक्षा व्यवस्था स्थापना गर्न माग गरेको छ।

सर्वोच्च अदालतका न्यायाधीश र पुनरावेदन अदालतका मुख्य न्यायाधीशहरूको ०५७ साउनमा सम्पन्न आठौं सम्मेलनले पारित गरेको यस सम्बन्धी प्रस्तावमा भनिएको छ- “अदालतको आन्तरिक सुरक्षा तर्फको व्यवस्थापन अदालतकै नियन्त्रण भित्र हुनु आवश्यक देखिन्छ। अदालतको आन्तरिक सुरक्षा व्यवस्थापन न्यायपालिका बाहेकका निकायको निर्देशन र नियन्त्रणको परिधिभित्र राखियो भने त्यसबाट न्यायपालिकाको स्वतन्त्रतामा आँच पुग्ने अवस्थाहरू पनि सृजना हुन सक्दछन्। न्यायिक स्वतन्त्रताको मूल्यमा सुरक्षा अवधारणा अपनाउन पनि सकिदैन। तसर्थ, अदालतको आन्तरिक सुरक्षा व्यवस्थाका लागि आवश्यक व्यवस्थापनको अस्तित्वारी सहितको साधन-स्रोत र सक्षम जनशक्ति न्यायपालिकालाई नै उपलब्ध गराइनु पर्दछ।”

६. यस वर्षका केही चर्चित मुद्दाहरू र न्यायपालिकाको दृष्टिकोण

विगत वर्षहरूमा भैं यसपटक पनि सर्वोच्च अदालतलगायत देशका विभिन्न अदालतमा जनसरोकार र मानवअधिकारसँग सम्बन्धित विविध मुद्दाहरू दर्ता र फैसला भएका छन्। न्यायसम्बन्धी अन्तिम अधिकार न्यायालयमा रहने हाम्रो संवैधानिक व्यवस्थाका कारण न्यायालयको फैसला कानूनसह मान्य र बाध्यात्मक हुन्छ। नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ को प्रस्तावनाले प्रत्येक व्यक्तिको आधारभूत मानवअधिकारको संरक्षण गरिने प्रतिबद्धता जाहेर गरेको छ भने संविधानमा उल्लेखित राज्यको निर्देशक सिद्धान्तले सामाजिक न्याय कायम गर्ने उद्देश्य राखेको छ। मानवअधिकारको संरक्षण र सामाजिक न्याय प्राप्तिको मार्गमा असमानता, भेदभाव वा स्वेच्छाचारिता भएको खण्डमा संविधान वा कानूनले उपचारको व्यवस्था समेत गरी त्यस्तो उपचार अदालतबाट प्राप्त हुने व्यवस्था गरेको छ। स्वतन्त्र एवं सक्षम न्याय प्रणाली स्थापना गर्ने प्रस्तावनाको उद्देश्य अनुरूप संविधानको धारा ८८(१) तथा ८८(२) ले मौलिक हक हनन भएको अवस्थामा सिधै सर्वोच्च अदालतसमक्ष रिट निवेदन दिन सकिने व्यवस्था गरेको छ। यसको अतिरिक्त सार्वजनिक सरोकारको विषयमा कुनै पनि नेपाली नागरिकले सर्वोच्च अदालतमा असाधारण अधिकार क्षेत्रअन्तर्गत रिट निवेदन दिन सक्ने व्यवस्था पनि संविधानले गरेको छ। यिनै संवैधानिक र अन्य प्रचलित कानूनबमोजिम प्राप्त नागरिकहरूका मौलिक तथा कानूनी हकको प्रचलनका लागि अदालतमा मुद्दा दर्ता हुने गर्दछन्। त्यस्ता मुद्दाहरू मध्ये, प्रमुख र दूरगामी महत्त्व राख्ने यस वर्षका केही मुद्दा र फैसलाहरू तथा तिनको प्रभावका बारेमा निम्न बमोजिम उल्लेख गरिएको छ :

(क) सांसदहरूको पेन्सन सुविधा सम्बन्धी मुद्दा

०५२ साल भदौ १२ गतेको सर्वोच्च अदालतको फैसलाको परिणामस्वरूप तत्कालीन प्रधानमन्त्री मनमोहन अधिकारीले

नेतृत्व गर्नुभएको नेकपा (एमाले) को सरकारले सत्ता छाडेपछि गठन भएको नेपाली काँग्रेस, राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी र सद्भावना पार्टी सम्मिलित शेरबहादुर देउवाले नेतृत्व गर्नुभएको सरकारको पालामा संसदबाट पारित भै ०५२ माघ १७ गतेदेखि लागू भएको “संसदका पदाधिकारी तथा सदस्यहरूको पारिश्रमिक र सुविधा सम्बन्धी ऐन ०५२” ले एकपटक निर्वाचित वा मनोनित भएका प्रत्येक सांसदहरूले आफ्नो कार्यकालपछि आफू जीवित रहुन्जेलसम्म निश्चित रकम विशेष भत्ताको रूपमा प्राप्त गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको थियो। उक्त व्यवस्थाअनुसार प्रत्येक वर्ष राष्ट्रिय ढुकुटीबाट करिब १ करोड ५० लाख रूपैयाँ पूर्व सांसदहरूलाई विशेष भत्ता (पेन्सन) स्वरूप छुट्याउनु पर्दथ्यो। उक्त ऐनले गरेको व्यवस्थाअनुसार एक कार्यकाल पूरा गर्ने सांसदलाई आफूले तत्काल स्वाईपाड आएको रकमको ५० प्रतिशत, दुई कार्यकाल पूरा गर्नेलाई ६० प्रतिशत र तीन कार्यकाल वा सोभन्दा बढी कार्यकाल पूरा गर्नेलाई ७५ प्रतिशत रकम दिइने गरिन्थ्यो।

उक्त ऐनले गरेको त्यो व्यवस्था जनस्तरमा समेत व्यापक विरोध र आक्रोशको विषय बनेको थियो। जननिर्वाचित सांसदहरू सुविधाभोगी र जागिरे भएको व्यापक आरोप लागेको थियो। यो प्रावधानका कारण बहुदलीय संसदीय शासन प्रणाली विरोधी शक्तिहरूलाई “बहुदलीय व्यवस्थामा यस्तै हुने गर्छ” भनेर टिप्पणी गर्ने अवसर प्रदान गरेको थियो। यिनै चर्चा र टिप्पणीका बीच भरतमणि जंगमले उक्त ऐनको उक्त प्रावधान सविधानको धारा ६७ र ११ सँग बाभिएकाले बदर गरी पाउँ भनी सर्वोच्च अदालतमा रिट निवेदन दिनु भएको थियो। ०५६ असार १८ गते दर्ता भएको उक्त रिट निवेदनमा- “सविधानका धाराहरूको निर्दिष्ट भावना र निर्दिष्ट विषयलाई चलाखीपूर्वक आफ्नो शक्तिको प्रभावमा आफ्नो हातमा पारी राज्यलाई नोक्सानी पार्ने र आफूलाई फाइदा पुग्ने हिसाबले ऐनमा विशेष भत्ताको व्यवस्था गरेकोले उक्त ऐन सविधानको धारा ६७ सँग बाभिएको छ। किनकि धारा ६७ ले केवल बहालवाला सांसदहरूलाई मात्र पारिश्रमिक दिनसक्ने कानून बनाउने अधिकार विधायिकालाई प्रदान गरेको छ न कि पूर्व सांसदहरूलाई। तसर्थ उक्त ऐनको दफा २५ सविधानको धारा ६७ सँग बाभिएकाले प्रारम्भदेखि नै बदर घोषित गरी पाउँ” भनी माग गरिएको थियो।

उक्त रिट निवेदनको अन्तिम सुनुवाई हुँदा सर्वोच्च अदालतका वरिष्ठ न्यायाधीश लक्ष्मणप्रसाद अर्यालको वृहत् इजलासले उक्त ऐनको विशेष भत्ता दिने दफा २५ को प्रावधान सविधानको धारा ६७ सँग बाभिएको ठहर गरी फैसला भएको मितिदेखि सांसदहरूले विशेष भत्ता (पेन्सन) लिन नपाउने गरी फैसला गर्‍यो। सर्वोच्च अदालतको यो फैसलाले न्यायपालिका प्रतिको जनआस्था अभावित त गरेको छ नै, साथै न्यायपालिकाको सक्षमता र अपेक्षित भूमिकाको अपेक्षा पनि पूरा गरेको छ। विधायिका र कार्यपालिकाले गरेका गलत,

गैरसंवैधानिक र आलोचित कार्यहरू न्यायपालिकाबाट सुधारन सकिन्छ भन्ने विश्वास जनतामा जगाइदिएको छ।

(ख) बन्दीहरूको अधिकार र न्यायपालिका

नेपालका विभिन्न कारागारहरूमा बन्दी तथा कैदी जीवन बिताइरहेका थुनुवाहरूले सविधानले परिकल्पना गरेको आधारभूत मानवअधिकारको उपयोग गर्न पाएका छैनन् भन्ने विषयमा विभिन्न समयमा मानवअधिकारकर्मी संघ संस्था तथा नेपाल वार एशोसिएशनको मानवअधिकार समिति, प्रतिनिधिसभाको परराष्ट्र सम्बन्ध तथा मानवअधिकार समितिले सरकारको ध्यानाकर्षण गराउँदै आएका छन्। ०५६ चैत ५-६ मा दण्ड सुधार अन्तर्राष्ट्रिय संस्था (पि. आर. आई.) र यातना पीडित सरोकार केन्द्र (सिभिकट) ले संयुक्त रूपमा आयोजना गरेको “नेपालमा दण्ड सुधार” विषयक कार्यशाला गोष्ठीले स्थलगत अध्ययनको आधारमा तयार गरेको प्रतिवेदनका आधारमा निकालेको निष्कर्षमा कैदी तथा बन्दीहरूको अवस्था दयनीय रहेको उल्लेख गरिएको छ। उक्त प्रतिवेदनको मुख्य निष्कर्षमा भनिएको छ- “तल्लो वर्गका बन्दीहरू साह्रै उपेक्षित छन्। मानसिक विरामी व्यक्तिहरू कारागारमा राखिएका छन्। १६ वर्ष मुनिका अल्पवयस्क पनि कारागारमै राखिएका छन्। बन्दीहरूप्रति साह्रै थोरै सार्वजनिक चासो छ र उनीहरूले निम्न वा शून्य प्राथमिकता पाएका छन्। कारागारभित्रको स्वास्थ्य तथा सरसफाई, भान्सा, खेलकूद र शिक्षा जस्ता आधारभूत विषयहरू अत्यन्त दयनीय छन्। पारिवारिक भेटघाटका निमित्त मानवीय व्यवस्था र वकिल तथा अन्यसँगको भेटघाटका लागि गोप्यतापूर्वक वार्ता गर्ने कक्ष जस्ता आधारभूत आवश्यकताको अभाव रहेको छ।”

यो निष्कर्षले बन्दीहरूले न्यूनतम आधारभूत मानवअधिकारको उपभोग गर्न पाएका छैनन् भन्ने तथ्यलाई स्पष्ट गरेको छ। यसै वर्ष सर्वोच्च अदालतले यो भेदभावपूर्ण कानूनी व्यवस्थाको अन्त्य गरिदिएको छ। प्रस्तुत छ सो सम्बन्धी मुद्दाको तथ्य र अदालतको ठहर :-

चन्द्रकान्त जवालीसमेत, विरुद्ध श्री ५ को सरकार

कारागार ऐन ०१९ को दफा २७ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी श्री ५ को सरकारले बनाएको कारागार नियमावली ०२० को नियम २.१ ले बन्दीहरूलाई क, ख र ग श्रेणीमा विभाजन गरेको छ। सो नियमावलीको नियम २.१ (१) ले “शिक्षा वा रहनसहनले ठूलो औकातमा बस्ने बानी परेकालाई “क” श्रेणीमा राखिने व्यवस्था गरेको छ भने नियमावलीको अनुसूची ३ ले “क” श्रेणीको थुनुवालालाई अन्यको तुलनामा सिसा र सुविधा बढी दिने व्यवस्था गरेको छ। यसरी कानूनद्वारा नै आर्थिक वा शैक्षिकरूपले सम्पन्न वर्गका व्यक्तिहरूलाई बढी र आर्थिक वा शैक्षिकरूपले कमजोर वर्गका थुनुवाहरूलाई कम सिसा र सुविधा दिई कैदीहरूको बीचमा असमान व्यवहार गर्ने राज्यको

व्यवहार गैरसंवैधानिक र गैरकानूनी भएको जिकिर गर्दै अधिवक्ता चन्द्रकान्त ज्ञवाली समेतले सर्वोच्च अदालतमा दिनु भएको रिट निवेदनमा सुनुवाई हुँदा माननीय न्यायाधीश लक्ष्मणप्रसाद अर्याल, कृष्णकुमार बर्मा र केंदारप्रसाद गिरीको विशेष इजलासले ०५७ असार ५ गते उक्त असमानपूर्ण कानूनहरू गैर संवैधानिक भएको ठहर गरी बदर गर्‍यो।

उक्त फैसलाको प्रमुख अंशमा भनिएको छ- “कानूनले शिक्षित, अशिक्षित भन्ने आधारमा नभई व्यक्तिको कसुरको आधारमा सजाय निर्धारण गर्दछ। त्यसरी नै सजायस्वरूप कारागारभित्र रहेका कैदीहरूलाई पनि शिक्षा वा रहनसहनको आधारमा तल्लो वा माथिल्लो श्रेणीमा वर्गीकरण गर्ने भन्ने कुरा मनासिव देखिँदैन। कसुरका आधारमा सजाय पाएका सबैले समानरूपमा त्यसलाई भोग्नुपर्ने हुन्छ। शिक्षित वा ठूलो औकातमा बस्ने बानी पर्दमा त्यसले छुट वा सुविधा पाउने भन्ने हुँदैन। ठूलो र सानो औकात भन्ने मात्रैको आधारमा व्यक्तिहरूबीच भेदभाव गर्नु समतामूलक समाजको स्थापना गर्ने संविधानको भावनाको प्रतिकूल हुन जान्छ। तसर्थ उपरोक्त बमोजिमको कारागार नियमावलीको उक्त भेदभावजन्य प्रावधान संविधान विपरित भएकोले संविधानको धारा ८८ र धारा १ का साथै धारा १३१ समेतका आधारमा अमान्य र निष्क्रिय हुने ठहर्छ।”

सर्वोच्च अदालतको यो फैसलाले बन्दीहरूबीचको असमानपूर्ण व्यवहारको अन्त्य गरिदिएको छ भने संविधानमा उल्लेखित सामाजिक न्याय र आधारभूत मानवअधिकार तथा समानताको सिद्धान्तको संरक्षण र पालना गरेको छ। यो फैसलाले नेपालको दण्ड सुधार प्रक्रियामा र योजनामा समेत अनुकूल प्रभाव पारेको छ भन्नुमा अत्युक्ति हुने छैन। आधारभूत मानवअधिकारको प्रयोग र परिपालनमा आफ्नो संवैधानिक दायित्व पूरा गर्ने क्रममा सर्वोच्च अदालतको यो फैसलाले सकारात्मक भूमिका निर्वाह गरेको छ।

(ग) शान्तिपूर्ण नेपाल बन्द गर्न पाइने सर्वोच्चको फैसला

(अच्युतराज बुढाथोकी, विरुद्ध श्री ५ को सरकार)

पटक पटक आह्वान गरिने बन्द कार्यक्रमहरूले जनताको जीउ, धन र सुरक्षाका साथसाथै व्यक्तिगत स्वतन्त्रतामासमेत प्रतिकूल असर पारेकोले त्यस्ता बन्द कार्यक्रमहरू आयोजना गर्नमा रोक लगाइ पाउँ भनी अधिवक्ता अच्युतराज बुढाथोकीले सर्वोच्च अदालतमा दिनु भएको सार्वजनिक सरोकारको मुद्दामा यसै वर्ष फैसला भयो। माननीय न्यायाधीशहरू कृष्णजंग रायमाझी र कृष्णकुमार वर्माको संयुक्त इजलासबाट ०५७ वैशाख ९ गते भएको फैसलामा शान्तिपूर्ण नेपाल बन्द कार्यक्रम संवैधानिक नै भएकाले रोक लगाउन नमिल्ने उल्लेख गरिएको छ।

यो फैसलाले शान्तिपूर्ण विरोध कार्यक्रम गर्न पाइने स्वतन्त्रताका साथै विचार, अभिव्यक्तिको संवैधानिक स्वतन्त्रताको सम्मान, संरक्षण र पालना गर्ने काम गरेको छ।

पटक-पटकको बन्द कार्यक्रम निश्चय पनि जनताको हित र इच्छा विपरित हुन्छ तर त्यस्तो शान्तिपूर्ण र संवैधानिक हकमा प्रतिबन्ध लगाउने कार्य भन्ने प्रजातान्त्रिक व्यवस्था र प्रजातान्त्रिक संविधानको विरुद्धमा हुन जान्छ। राजनीतिक दलका कार्यक्रम र नीतिहरूप्रति जनताले आफ्नो धारणा र मूल्यांकन आफै गर्दछन्।

(घ) एउटा जटिल संवैधानिक प्रश्नमा सर्वोच्च अदालत मौन

(अम्बर राउत, विरुद्ध निर्वाचन आयोग)

नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ ले द्विसदनात्मक व्यवस्थापिकाको व्यवस्था गरी धारा ४६ ले राष्ट्रिय सभाको गठन विधि निर्धारण गरेको छ। जसअनुसार प्रत्येक विकास क्षेत्रबाट एकल संक्रमणीय निर्वाचन पद्धतिका आधारमा ३/३ जना गरी १५ जना सदस्यहरू स्थानीय जनप्रतिनिधिद्वारा निर्वाचित भएर आउँछन्। एकल संक्रमणीय निर्वाचन पद्धति भनेकै २ भन्दा बढी आवश्यक संख्या पदपूर्ति गर्ने स्थानमा मात्र आकर्षित हुन्छ, त्यसो भएर नै संविधानले कम्तिमा ३ जनासम्मको आवश्यक संख्यामा मात्र एकल संक्रमणीय निर्वाचन पद्धति लागू हुने व्यवस्था गरेको हो। तर यो स्पष्ट र वाध्यात्मक कानूनी व्यवस्था विपरित विगत वर्षहरूदेखि नै १ आवश्यक संख्या भएको स्थानमा पनि एकल संक्रमणीय पद्धति (वस्तुतः बहुमत पद्धति) को आधारमा निर्वाचन गराउने परिपाटी रहेको छ। एकल संक्रमणीय निर्वाचन पद्धति भन्नाले भाषिक रूपमै एकले पाएको आवश्यकभन्दा बढी मत दोस्रोमा सर्दै जाने पद्धति हो, जहाँ २ वा सोभन्दा बढी आवश्यक संख्या अनिवार्य छ। यो पद्धति बहुमत पद्धतिको विकल्पमा आएको वैज्ञानिक पद्धति हो। यस्तो वाध्यात्मक संवैधानिक व्यवस्था र निर्वाचन विधिशास्त्र विपरित एक स्थानमा पनि एकल संक्रमणीय निर्वाचन गराउने निर्वाचन आयोगको अभ्यास कानून तथा संवैधानिक भावना विपरित भएको र राष्ट्रिय सभाको निर्वाचन गैरकानूनी रूपमा दलीय आधारमा गराउने परिपाटीका विरुद्ध दुवै कार्य र अभ्यासहरू संविधान तथा कानून विपरित भएको जिकिर गर्दै अधिवक्ता अम्बर राउतले सर्वोच्च अदालतमा दिनु भएको रिट निवेदनमा ०५७ मंसिर ६ गते फैसला हुँदा सर्वोच्च अदालतले प्राविधिक आधारमा रिट निवेदन स्वारज गर्ने गरी फैसला गरेको छ। फैसलामा भनिएको छ- “निवेदकले उठाएको दल दर्ता र निर्वाचन प्रक्रियासम्बन्धी विषयको सम्बन्धमा सो कार्यहरू सम्पन्न भैसकेकाले रिट निवेदनको औचित्यभित्र प्रवेश गरी निर्णय गर्नुपर्ने अवस्था नदेखिँदा रिट निवेदन स्वारज हुने ठहर्छ।”

यसरी गम्भीर संवैधानिक र कानूनी प्रश्न उठेको यो रिट निवेदन औचित्यभित्र प्रवेश नै नगरी स्वारज गरिएबाट सार्वजनिक सरोकारको विषयलाई पनि अदालतले परम्परागत मान्यताका आधारमा स्वारज गरेको देखिन्छ। वस्तुतः सार्वजनिक सरोकारका विषयमा अनिवार्य आवश्यकताको अवस्थामा वाहेक प्राविधिक आधारमा स्वारज गर्ने अन्तर्राष्ट्रिय

अभ्यास पनि पाइदैन। यो विषय गत राष्ट्रिय सभा निर्वाचनको विषय मात्र नभएर आगामी राष्ट्रिय सभाको निर्वाचनको विषय पनि भएकाले यो प्रश्नलाई अदालतले त्यसरी प्राविधिक आधारमा स्वारेज गर्नु निश्चय पनि सक्षम अदालतको मान्यता विपरित र सार्वजनिक सरोकारका विवादमा विकसित अन्तर्राष्ट्रिय प्रचलन, मान्यता र नजिर विपरित पनि हो। वस्तुतः सार्वजनिक सरोकारको विषयमा अदालतले सकसम्म न्यायिक सक्रियतावाद (Judicial Activism) को मान्यतालाई अबलम्बन गर्नु पर्छ।

(ड) बालअधिकार र न्यायपालिका

बालबालिकासम्बन्धी ऐन, २०४८ ले १५ वर्ष मुनिका बालबालिकाले गरेको अपराधमा सजाय गर्दा उमेर पुगेका व्यक्तिलाई गरिने सजायको आधा सजाय गरिनु पर्दछ भन्ने व्यवस्था गरेको छ। त्यसैगरी सन्धि ऐन, २०४७ को दफा ९ ले नेपाल कानूनसरह मान्यता प्रदान गरेको र नेपाल पक्ष भएको बालअधिकार सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासन्धिसमेतले बालबालिकालाई दण्ड सजाय गर्दा विशेष संरक्षण, सहानुभूति र विशेष व्यवस्था गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ।

अशोक श्रेष्ठ, विरुद्ध श्री ५ को सरकार

सिराहा जिल्ला धनगढी गाविस-४ का १४ वर्षीय नाबालक अशोक श्रेष्ठलाई आफ्नी भाउजुले आफूलाई दिनहुँ स्नान नदिएको रिसको भोकमा खुकुरी प्रहार गर्दा भाउजु निशा श्रेष्ठको तत्काल मृत्यु भएको अभियोगमा ज्यान मुद्दा लागेको थियो। श्रेष्ठलाई सिराहा जिल्ला अदालतले सर्वश्वसहित जन्मकैद गर्ने फैसला गरेको र सो फैसलालाई पुनरावेदन अदालत राजविराजसमेतले सदर गरेकोले सो फैसलामा चित्त नबुझी सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन गर्दा सर्वोच्च अदालतले ०५७ साउन २२ गते फैसला गरी शुरू फैसलालाई नै सदर गरेको छ। उक्त फैसलाको प्रमुख अंशमा भनिएको छ- “यी प्रतिवादी श्रेष्ठले आफ्नो उमेरको सम्बन्धमा जिल्ला र पुनरावेदन तहमा कम उमेरको भनी जिकिर लिन नसकेको र दोस्रो तहको पुनरावेदनमा मात्र आफू १४ वर्षको मात्र भएको भनी जिकिर लिएको देखिँदा पुनरावेदकतर्फका कानून व्यवसायीको वहससँग सहमत हुन सकिने। शुरू जिल्ला अदालतको फैसला सदर हुने ठहर्छ।”

यो फैसलाले बालबालिकासम्बन्धी ऐन २०४८, संयुक्त राष्ट्र संघीय महासन्धि र हाम्रो संवैधानिक भावनाको उल्लंघन गरेको त छ नै, त्यसका अतिरिक्त प्रमाण ऐन, २०३१ समेतको विपरित हुने गरी फैसला गरेको छ। प्रमाण ऐन २०३१ ले नियमितरूपमा कुनै कार्यालयमा राखिएका खाता, श्रेस्ता र बहिहरूलाई प्रमाणमा लिइने कानूनी व्यवस्था गरेको छ। यो मुद्दामा जिल्ला प्रशासन कार्यालयद्वारा वितरण गरिएको नागरिकतामा निज श्रेष्ठको उमेर तत्कालीन अवस्थामा १४ वर्ष उल्लेख छ। बालबालिकालाई उमेरको आधारमा सजाय छुट वा कमी गरिने विषय तथ्यगत

विषय नभएर विल्कूल कानूनी प्रश्न समावेश भएको विषय हो। कानूनी प्रश्न मातहत अदालतमा नउठाएकाले माथिल्लो अदालतमा उठाउन पाइँदैन भन्ने सर्वोच्च अदालतको यो व्याख्या कानून, नजिर, अभ्यास र न्यायका मान्य सिद्धान्त विपरित छ।

(च) यातना र क्षतिपूर्तिको सम्बन्धमा

अदालतको भूमिका सकारात्मक

नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ तथा यातना र क्षतिपूर्ति ऐन, २०५३ ले सबै प्रकारका यातनालाई निषेध गरी यातना दिने व्यक्तिहरूलाई दण्ड तथा जरिवाना र पीडित व्यक्तिलाई उचित क्षतिपूर्ति दिने व्यवस्था गरेको छ। यो ऐनले गरेका कतिपय कानूनी व्यवस्थाहरू अपूर्ण र अव्यवहारिक भएको भए पनि यस वर्ष यो ऐन अन्तरगत परेका मुद्दाहरूमा अदालतको भूमिका पीडित व्यक्तिको पक्षमा सकारात्मक देखिएको छ। यस वर्षका त्यस्ता केही प्रमुख मुद्दाहरू र अदालतका फैसलाहरू निम्न बमोजिम सूचकृत गरिएको छ :-

हस्तबहादुर राई, विरुद्ध आइतबारे प्रहरी चौकी इलामसमेत

०५६ भदौ २८ गते बजारबाट घर फर्कदै गरेको अवस्थामा आइतबारे प्रहरी चौकीका प्रहरीहरूबाट गिरफ्तार गरिएका हस्तबहादुर राईलाई सोही चौकीका इन्चार्ज पूर्णबहादुर खड्का समेतले लाठी, बोट र बन्दुकको कुन्डाले मरणासन्न हुने गरी कुटपिट गरी बेहोस बनाई शरीरको विभिन्न भागमा घाउ समेत बनाएको र घाउ जाँच गर्न इलाम अस्पतालमा जाँदा समेत सामान्य घाउचोट लागेको भनी अस्पतालका अहेबलाई सिफारिस गर्न दबाव दिएका थिए। तर पछि पीडित राईकी पत्नीले इलाम जिल्ला अदालतमा घाउ जाँचको निवेदन दिई पुनः जाँच हुँदा यथार्थ विवरण उल्लेख भएको थियो। निज राईले यातनाको यथार्थ विवरण, प्रमाण साथै राखी इलाम जिल्ला अदालतमा क्षतिपूर्ति दिलाइ पाउँ भनी दिएको मुद्दामा ०५७ भदौ २२ गते सुरेन्द्रवीर सिंह बस्नेतको इजलासले फैसला गर्दा विपक्षी प्रहरीहरूले निज राईलाई कुटपिट गरी यातना दिएको ठहर भै पीडित राईलाई पाँच हजार रूपैयाँ क्षतिपूर्ति दिलाउने गरी फैसला भयो।

पुनः कुटपिट नगर्ने प्रहरीको लिखित प्रतिबद्धता पछि मिलापत्र

भाषा जिल्ला मेचीनगर नपा-१२ का सुमन दर्जालाई इलाका प्रहरी कार्यालय धुलाबारीका शिवराज राई र सोही कार्यालयका असई अम्बरबहादुर तामाङले प्रहरी हिरासतमा कुटपिट गरेको भनी निज दर्जाले भाषा जिल्ला अदालतमा क्षतिपूर्तिको माग गर्दै दिएको फिरोद र प्रतिवादी प्रहरीहरूले आफूले कुटपिट नगरेको भनी दर्ता गराएको प्रतिउत्तरपत्रमा ०५७ असार १२ गते भाषा जिल्ला अदालतमा मिलापत्र भयो। उक्त मितिमा भएको मिलापत्रमा भनिएको छ- “हामी प्रतिवादीहरूले वादीलाई कुटपिट गरेको होइन भनी प्रतिउत्तर पत्र फिरोदको भए

तापनि वादीलाई कुटपिट गरेको कुरामा सहानुभूति राखी अब उप्रान्त हामी प्रतिवादीले कसैलाई कुटपिट नगर्ने र कुनै रिसडवी नराख्ने गरी प्रतिउत्तर जिकिर छाडी कुटपिट गरेकोमा गल्ती स्वीकार गरी मिल्न तयार छौं।”

यसरी प्रहरीहरूले कुटपिट गरी यातना दिएको कुरामा स्वीकार गरी पुनः कुटपिट नगर्ने प्रतिबद्धता अदालतको रोहवरमा लिखित रूपमा गरेपछि मिलापत्र भएको छ। एकजनालाई कुटपिट गरी निश्चित रकम क्षतिपूर्ति तिरेर पुनः सांही कार्य दोहोर्‍याउनु भन्दा गल्ती स्वीकार गरी भविष्यमा त्यस प्रकारको गल्ती नदोहोर्‍याउने प्रतिबद्धता जाहेर गर्नु पनि मानवअधिकारको संरक्षणमा थप प्रतिबद्धता जाहेर गर्नुसमेत भएकाले भाषा जिल्ला अदालतमा भएको यो मिलापत्रलाई अन्यथा भन्न सकिन्न। तर, क्षतिपूर्तिको बदलामा उपचार स्वर्चसम्म व्यहोर्‍ने गरी मिलापत्र भएको भए पुनः यातना नदिने प्रहरीको प्रतिबद्धता भन्ने परिपक्व र विश्वसनीय हुने थियो।

(छ) चितवन जिल्ला अदालतमा अनुकरणीय शुरुवात

यातना सम्बन्धी क्षतिपूर्ति ऐन २०५३ ले अनुसन्धान, तहकिकात वा पुर्पक्षको सिलसिलामा वा अरू कुनै किसिमले थुनामा रहेको कुनै पनि व्यक्तिलाई यातना दिन नहुने भनी स्पष्ट रूपमा परिभाषा गरेको छ। यो ऐनले यातनाको परिभाषाभित्र शारीरिक, मानसिक यातना वा अपमानजनक व्यवहार समेतलाई समेटेको छ। ऐनको दफा ३(२) ले कुनै पनि व्यक्तिलाई थुनामा राख्दा वा छाड्दा संभव भएसम्म सरकारी सेवामा रहेका चिकित्सक र चिकित्सक उपलब्ध हुन नसकेको अवस्थामा सम्बन्धित अधिकारी आफैले थुनुवाको शारीरिक अवस्थाको जाँच गरी, गराई सो को अभिलेख खडा गरी राख्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ। यसको प्रमुख उद्देश्य थुनुवालालाई शारीरिक यातना दिनु हुँदैन र दिइएको भए अभिलेखमा जनाइनु पर्दछ भन्ने नै हो। यो दफामा प्रयोग भएको प्रावधानले यातना उन्मूलन गर्ने सवैधानिक भावनाको कार्यविधि तय गरेको छ। यो वाध्यात्मक कानूनी व्यवस्था हो तर यसबारेमा संभवतः धेरैलाई थाहा छैन। थाहा भए पनि यसको प्रयोग हुन सकेको छैन। तर चितवन जिल्ला अदालतका माननीय न्यायाधीश शम्भुबहादुर खड्काले यो दफालाई प्रयोगमा ल्याउनु भएको छ। चितवन जिल्ला अदालतमा म्याद थपको लागि लगिने प्रत्येक बन्दीहरूका फाइलका साथमा उनीहरूको शारीरिक जाँचको स्वास्थ्य प्रतिवेदन पनि अनिवार्यरूपले साथमै रहनु पर्ने अभ्यास शुरू गरिएको छ। त्यसैगरी चितवन जिल्ला अदालतमा म्याद थप गर्ने वा नगर्ने सम्बन्धमा पनि दुवै पक्षका कानून व्यवसायीहरूलाई बहस गराउने गरिएको छ। चितवनमा शुरू गरिएका यी दुई अभ्यासहरूले यातनाको अन्त्य र आधारभूत मानवअधिकारको संरक्षण एवं परिपालना र प्रयोगमा अनुकरणीय योगदान दिएका छन्। ०५७ पुस १५ गते नेपाल वार एशोसिएसन मानवअधिकार तथा जनसरोकार समितिद्वारा चितवनमा आयोजित “मानवअधिकारको संरक्षणमा कानून

व्यवसायीको भूमिका” विषयक राष्ट्रिय गोष्ठीले पारित गरेको “चितवन प्रतिबद्धता” मा पनि चितवन जिल्ला अदालतको यो कार्यको सन्धान गर्दै सबै जिल्ला अदालतहरूले यस्तै कार्यको थालनी गर्नुपर्ने उल्लेख गरिएको छ।

(ज) भ्रष्टाचार, ढिलासुस्ती र अनियमितता :

न्यायपालिकाका स्थायी शत्रु

राज्यका अन्य अंग र निकायहरूमा देखिएको भ्रष्टाचार, ढिलासुस्ती र अनियमितता न्यायपालिकामा पनि रहेको तथ्यमा अब कसैको दुईमत छैन। प्रधानन्यायाधीश वा अन्य न्यायाधीशहरूले समेत बेला-बेलामा आफ्ना सार्वजनिक अभिव्यक्तिद्वारा यो तथ्यलाई स्वीकार गर्नुभएको छ। पत्रपत्रिकामा आएका सबै समाचारहरू भुटा र अतिरंजनापूर्ण मात्र छन् भन्न सकिन्न।

प्रत्येक वर्ष हुने न्यायाधीशहरूको सम्मेलनद्वारा पारित प्रस्ताव वा नेपाल वार एशोसिएसनका नियमित सम्मेलन, बैठक, भेला र प्रकाशनहरूले न्यायपालिकाभित्र भ्रष्टाचार र ढिलासुस्ती छ भन्ने तथ्यलाई स्वीकारिरहेका छन्।

न्यायपालिकामा हुने भ्रष्टाचार विगतदेखिकै समस्या हो। चाहे ०२७ मा गठन भएको शाही न्याय सुधार आयोग होस् वा ०४२ मा गठन भएको न्याय सुधार आयोग, ती सबै आयोगका प्रतिवेदनहरूले न्यायालयमा भ्रष्टाचार र ढिलासुस्ती रहेको तथ्यलाई स्वीकार गरेका छन्। डेढ वर्ष अघि मात्र, न्यायालयमा भएको भ्रष्टाचारका विरुद्ध नेपाल वार एशोसिएसनले ०५६ भदौ ९ गते देशव्यापीरूपमा एकदिने बहस विहङ्कारको कार्यक्रम आयोजना गरेको थियो। ०५६ भदौ ७ गते नेपाल वार एशोसिएसन र सर्वोच्च अदालतका बीचमा पाँच बुँदे लिखित सहमति भएपश्चात् उक्त विरोध कार्यक्रम स्थगित गरिएको थियो। त्यसै सहमतिअनुरूप न्यायपालिकाको स्वच्छन्दता, स्वतन्त्रता र शुद्धता कायम गर्न सर्वोच्च अदालतका वरिष्ठ न्यायाधीशको संयोजकत्वमा नेपाल वार एशोसिएसनका वर्तमान तथा भूषू अध्यक्षहरू समेत सम्मिलित एक समन्वय समिति गठन गरिएको थियो। त्यो समिति हालसम्म क्रियाशील रहेको छ। उक्त सहमतिको पाँचौँ बुँदामा “स्वराव आचरणको नियन्त्रण तथा न्याय प्रशासन र व्यवस्थापनको सम्बन्धमा वारका तर्फबाट प्रस्तुत भएका तत्कालै सुधार गरिनु पर्ने विषयको सम्बन्धमा यथाशिघ्र सुधारका कार्यहरू थालनी गरिनेछ” भन्ने उल्लेख गरिएको थियो। यो सहमतिका आधारमा सुधारका केही प्रयत्नहरूको थालनी गरिए पनि अनियमितता, भ्रष्टाचार र ढिलासुस्ती प्रभावकारी रूपमा नियन्त्रण हुन सकेको छैन। मुद्दा दर्ता, तारेख थाम्ने, पेशी चढाउने, प्रमाण भिक्काउने र फैसला लेखन जस्ता कार्यमा कर्मचारीको तहबाट हुने भ्रष्टाचार र अनियमितता तथा न्याय सम्पादनकै क्रममा कानून व्यवसायी वा न्यायाधीशको संलग्नतामा हुने अनियमितताका सन्दर्भमा गुनासो नआउने गरी नियन्त्रण गर्न न्यायपालिका पूर्ण सक्षम भैसकेको छैन। न्यायाधीशहरूको अनुशासन र आचरण कायम राख्ने तथा

अनुशासन र आचरण उल्लंघन भएको बखत कारवाही गर्ने निकाय न्याय परिषद्को काम कारवाही प्रभावकारी, पारदर्शी र सक्षम हुन सकेको छैन। वर्तमान संविधान लागू भए यताका दश वर्षहरूमा न्यायपालिकाभित्र भएका भनिएका अनियमितता तथा भ्रष्टाचारका घटनाहरू पटक-पटक सार्वजनिक हुँदा पनि न्याय परिषद्ले हालसम्म एक जना न्यायाधीशलाई पनि प्रभावकारी कारवाही गर्न नसकेबाट यो संस्थाको औचित्यमाथि प्रश्न उठेको त छ नै, यसले न्यायपालिकाको गरिमा र मर्यादामा समेत चोट पुऱ्याएको छ।

यसका अतिरिक्त समयमा प्रभावकारी उपचार प्रदान गर्न नसकेका कारणले पनि कैयौं नागरिकहरू अदालत प्रवेश गर्न नचाहने र अन्याय सहेर बस्ने गरेका छन्। प्रवेश गरेकाहरूले पनि गैरन्यायिक बाटो अबलम्बन गर्ने प्रवृत्ति देखाएका छन्। समयमा मुद्दालाई प्राथमिकता नदिने वा अत्यावश्यक अवस्थामा पनि अन्तरिम आदेश जारी नगर्ने र कार्यकाल समाप्त भएपश्चात् वा औचित्य समाप्त भएपश्चात् सोही कारण जनाएर मुद्दा स्वारेज गर्ने प्रवृत्ति खासगरी पुनरावेदन अदालत र सर्वोच्च अदालतमा निरन्तर बढ्दै गएको छ। यो न्यायपालिकाको गम्भीर चुनौती हो। यसले न्यायपालिकाप्रतिको जनआस्थामा गम्भीर असर गर्दछ र भविष्यमा या त न्यायपालिकामा प्रवेश नगर्ने या न्यायलाई गैरकानूनी प्रभावद्वारा आफू अनुकूल बनाउने प्रवृत्तिलाई प्रोत्साहित गर्दछ। त्यसले परिणामतः समाजमा अपराधिक प्रवृत्ति र गलत आचरणको विकास गराउँछ। तसर्थ भौतिक अवस्था, साधन-स्रोत र पूँजीको वृद्धि गरेर भए पनि न्यायालयलाई स्वच्छ, सरल र पारदर्शी बनाउन न्यायपालिका स्वयंले अझै अग्रसरता लिनु जरूरी छ।

७. निष्कर्ष र सुझाव

निष्कर्ष

माथि विभिन्न शीर्षक र प्रकरणमा विवेचित तथ्य, घटना र विश्लेषणहरूको आधारमा यो वर्षको नेपालको न्यायपालिकाको प्रवृत्ति हेर्दा हामी निश्चित निष्कर्षमा पुग्न सक्ने अवस्थामा रहेका छौं। यसै वर्ष नेपालमा सम्पन्न अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको कानूनविदहरूको भेला (सार्कस्तरीय प्रधानन्यायाधीश सम्मेलन एवं आठौं सार्कस्तरीय कानून सम्मेलन) र सर्वोच्च अदालतका न्यायाधीश तथा पुनरावेदन अदालतका मुख्य न्यायाधीशहरूको सम्मेलनद्वारा पारित प्रस्ताव र निष्कर्षहरूका आधारमा यथार्थ अवस्थाको चित्रण गर्न ठोस आधारहरू प्राप्त भएका छन्। त्यसैगरी माथि उल्लेखित विभिन्न घटना एवं मुद्दाहरूको विश्लेषण र ती मुद्दाहरूमा न्यायपालिकाले राखेको दृष्टिकोणबाट हामी हाम्रो न्यायपालिकाको यो वर्षको कार्य सम्पादनको मूल्यांकन गर्न सक्छौं। यसका अलावा प्रकाशमा नआउने अदालतका दैनन्दिन न्यायप्रशासनसँग सम्बन्धित विविध घटना एवं तथ्यहरूको आधारमा यो वर्ष न्यायपालिकाको यथार्थ स्थितिको मूल्यांकन गर्दा निम्न निष्कर्षहरूमा पुग्न सकिन्छ :

१. नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ तथा अन्य प्रचलित कानूनहरूद्वारा सृजित र संरक्षित वैयक्तिक स्वतन्त्रताको संरक्षण एवं प्रचलन तर्फ अदालतहरूले आफ्नो भूमिका सन्तोषजनक रूपमा नै निर्वाह गरेका छन्। विशेषतः माओवादी जनयुद्धको सिलसिलामा विभिन्न अभियोग लगाई वैयक्तिक स्वतन्त्रताबाट वञ्चित गरिएका वा गर्न खोजिएका नागरिकहरूप्रति अदालतहरूको भूमिका संविधान र कानूनद्वारा सृजित दायित्वानुरूप उदार र सकारात्मक नै देखियो।

२. विगत वर्षहरूको तुलनामा यो वर्ष अदालतमा हुने भ्रष्टाचारका समाचार, टिप्पणी वा आक्रोशहरू अपेक्षाकृतरूपमा कम मात्रामा प्रकाशमा आए।

३. न्यायपालिकाको नेतृत्वमा भएको परिवर्तनको लगत्तै सर्वोच्च अदालतद्वारा न्यायप्रशासन र न्यायिक कार्यविधिका सम्बन्धमा जारी भएको १३ बुँदे निर्देशनले न्यायपालिकाको आन्तरिक प्रशासन र न्याय सम्पादनमा सुधारका प्रारम्भिक लक्षणहरू देखा पर्न थालेका छन्। विशेषतः म्याद तामेली निर्देशिका, मुद्दाको फर्स्ट, दैनिक पेशी सूची र अदालतको अभिलेख प्रणालीमा विगतको तुलनामा सुधारोन्मुख अवस्था रहेको छ।

४. बहुदलीय शासन प्रणालीलाई विकृत बनाउने सांसदहरूको पेन्सन सुविधालाई असंवैधानिक ठहर्‍याएको सर्वोच्च अदालतको यो वर्षको फैसलाले न्यायपालिकाप्रतिको आस्था, विश्वास र गरिमामा बृद्धि भएको छ।

५. यो वर्ष अपूर्वरूपमा कार्यपालिकाले न्यायपालिकाको स्वतन्त्रता, मर्यादा र गरिमा तथा अधिकार क्षेत्रमा हस्तक्षेप गर्ने कार्य गऱ्यो। माथि विभिन्न प्रकरणमा उल्लेख भएका हेटौँडा, बुटवल, सिन्धुपाल्चोक र सर्वोच्च अदालतका घटनाहरू स्वतन्त्र एवं सक्षम न्यायपालिकाका लागि निन्दनीय र चुनौतिपूर्णसमेत रहेका छन्।

६. नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ ले परिकल्पना गरेको कानूनी राज, स्वतन्त्र न्यायपालिका तथा पूर्ण न्यायको मान्यताको विपरित हुने गरी श्री ५ को सरकारद्वारा यसै वर्ष गठन भएको विशेष अदालत स्वतन्त्र एवं सक्षम न्यायपालिकाका लागि चुनौतीपूर्ण घटना हो भने यसले न्यायप्राप्तिको लागि अव्यवहारिक, जटिल, खर्चिलो र फन्फटिलो कार्यवाहहरू समेत सृजना गरेकाले यो सरल र छरितो न्यायको मान्यताको विपरित रहेको छ।

७. सर्वोच्च अदालतका तत्कालीन वरिष्ठ न्यायाधीश एवं वर्तमान सम्माननीय प्रधानन्यायाधीश केशवप्रसाद उपाध्यायको संयोजकत्वमा गठित अदालत व्यवस्थापन समितिले न्याय सरल, कम खर्चिलो र पारदर्शी बनाउनका लागि सिफारिस गरेका सुझावहरू हालसम्म कार्यान्वयन हुन नसक्नुले कार्यकारिणी न्यायपालिकाप्रति अपेक्षित सकारात्मक छैन भन्ने बुझ्न सकिन्छ।

८. यो वर्ष कार्यपालिका र न्यायपालिकाको बीचमा आन्तरिक द्वन्द्व बढेको सहज अनुमान गर्न सकिन्छ। बुटवल र

हेटौडाको घटनापछि गत साउनमा सम्पन्न न्यायाधीशहरूको सम्मेलनमा कार्यकारिणीको अधिनस्थ रहेको नेपाल प्रहरीको सट्टा आफ्नै नियन्त्रणमा रहने न्यायिक प्रहरी (Judicial Police) को स्थापना हुनुपर्ने निष्कर्ष निकालिनुले न्यायपालिका आफ्नो स्वतन्त्रता र सक्षमताप्रति दृढ छ भन्ने पुष्टि गर्दछ।

९. विगत वर्षहरूमा देखिने वार र बेज्जको स्वटपट र मनमुटाव यो वर्ष अपेक्षाकृतरूपमा कम देखियो।

सुभाव

१. न्याय सरल, छिटो, कम खर्चिलो र पारदर्शी बनाउनका लागि अदालत व्यवस्थापन समितिको प्रतिवेदनले दिएका सुभावहरू अबिलम्ब कार्यान्वयन गरिनु पर्दछ।

२. अदालतमा हुने ढिलासुस्ती र भ्रष्टाचारको अनुगमन, नियन्त्रण र समाधानका लागि केन्द्रमा प्रधानन्यायाधीशको प्रत्यक्ष नेतृत्व र निगरानीमा वारको समेत प्रतिनिधित्व हुने गरी एक छुट्टै संयन्त्र र पुनरावेदन तथा जिल्ला अदालतमा पनि सोही प्रकृतिको संयन्त्रको निर्माण गरी त्यसमा प्राप्त उजुरीहरूमाथि कारवाही गर्ने तथा आफ्नो कार्यक्षेत्र भित्रका सुभाव तथा गुनासा नभए उचित कारवाहीको लागि न्याय परिषद्, नेपाल कानून व्यवसायी परिषद् र अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग तथा प्रतिनिधिसभाको कानून न्याय तथा संसदीय समितिमा पठाउने व्यवस्था गरिनु पर्दछ।

३. दैनिक तथा साप्ताहिक पेशीको सूचिमा चल्ने मुद्दा तथा तिनको प्राथमिकताक्रम पारदर्शी हुनुपर्छ र निश्चित मापदण्डद्वारा निर्देशित हुनुपर्छ।

४. दुई तह पराजित भएका पक्षहरूले सर्वोच्च अदालतमा मुद्दा दोहोर्नाई पाउँ भनी दिएका निवेदनहरू यथाशक्य चाँडो पेशीमा चढाउने प्रवन्ध गरी दोहोर्नाउने निस्सा प्रदान नगर्दा समेत आधार र कारण स्पष्ट खोल्ने व्यवस्था सर्वोच्च अदालत नियमावलीमा गरिनु पर्दछ।

५. एक इजलासमा प्रारम्भिक सुनुवाई हुने रिट तथा अन्य निवेदनहरू पेशीमा चढाउँदा सोही दिन कारवाही हुन सक्ने गरी छुट्टै इजलासमा राख्ने परिपाटीको अबलम्बन गरिनु पर्दछ।

६. वन्दी, बालक तथा अशक्त र वृद्धहरूको मुद्दामा चाँडो सुनुवाई हुने कानूनी व्यवस्थालाई कडाइका साथ पालना गर्नुपर्दछ।

७. सार्वजनिक सरोकार वा निजी सरोकारसमेतका मुद्दाहरूमा प्राविधिक कारण उल्लेख गरी औचित्यभित्र प्रवेश नै नगरी निवेदन खारेज गर्ने प्रवृत्ति यो वर्ष अदालतमा अपेक्षाकृत बढी मात्रामा देखियो। यस्तो प्रवृत्तिले सक्षम न्याय र दक्ष न्यायपालिकाको संवैधानिक अपेक्षा पूरा हुन सक्दैन। अनिवार्य आवश्यकतामा बाहेक यो प्रवृत्तिलाई निरुत्साहित गरिनु पर्दछ।

८. औचित्यहीन आदेश गर्ने र मुद्दा निर्णय सुनाउने (नि. सु. राख्ने) प्रचलनको सकेसम्म अन्त्य गरिनु पर्दछ।

९. न्यायाधीश तथा कानून व्यवसायीको आचरणको पूर्णरूपमा परिपालन हुन सकेको छैन। यसलाई पूर्णरूपमा पालन गर्नु पर्दछ र पालन नगर्ने कानून व्यवसायी तथा न्यायाधीशहरूको सम्बन्धमा आवश्यक प्रक्रिया पूरा गरी उनीहरूको नाम सम्बन्धित निकायले सार्वजनिक गर्नु पर्दछ।

१०. न्यायाधीशको बढुवा वा नियुक्तिमा जेष्ठतालाई मात्र आधार मानिने प्रचलनको अबिलम्ब अन्त्य गरी संविधान तथा न्याय परिषद् ऐन २०४८ को भावनाअनुरूप बढुवा तथा नियुक्ति गर्ने परिपाटी बसालिनु पर्दछ।

११. अदालतमा हुने भ्रष्टाचार वा ढिलासुस्तीको कारणले अदालत जानु भन्दा अन्य गैरकानूनी निकायमा जाने वा अन्याय सहेर बस्ने वर्तमान प्रवृत्तिको अन्त्यका लागि प्रभावकारी कार्यक्रम र कार्ययोजना अबिलम्ब शुरू गरिनु पर्दछ र न्याय परिषद्ले आफ्नो औचित्य पुष्टि हुने गरी आफ्नो कार्य गर्न सक्नु पर्दछ।

१२. जिल्ला अदालत समेतलाई बन्दी प्रत्यक्षीकरणको मुद्दा हेर्ने अधिकार क्षेत्र तोकिनु पर्दछ।

१३. माथि उल्लेख भएको चितवन जिल्ला अदालतमा हाल शुरू गरिएको थुनुवाको स्वास्थ्य परीक्षण प्रतिवेदन, म्याद थपको लागि थुनुवालालाई अदालत लैजाँदा साथै लानु पर्ने र म्याद थप गर्नुपर्ने वा नपर्ने भन्ने सम्बन्धमा थुनुवा र सरकारी पक्ष दुवै तर्फका कानून व्यवसायीहरूलाई राखी छलफल गर्ने परिपाटीको शुरूवात सबै जिल्ला अदालतहरूले गर्नु पर्दछ।

१४. थुनुवाले आफ्नो कानून व्यवसायीसँग भेट गर्न र सरसल्लाह गर्न पाउने संवैधानिक मौलिक हकको प्रचलनका लागि प्रत्येक प्रहरी कार्यालयमा त्यस्तो प्रयोजनका लागि निश्चित समय र स्थान निर्धारण गर्नु पर्ने व्यवस्था अबिलम्ब शुरू गरिनु पर्दछ।

१५. न्याय र कानूनका आधुनिक अवधारणाहरूको ज्ञान प्रत्येक न्यायाधीश तथा कानून व्यवसायीका लागि अनिवार्य आवश्यकता भएकाले न्यायाधीश तथा कानून व्यवसायीहरूका लागि त्यस प्रकृतिको तालिम र शिक्षाको प्रवन्ध तथा व्यवस्थापन गर्न एक छुट्टै निकायको स्थापना गरिनु पर्दछ।

१६. अदालतको आदेशको कार्यान्वयन र अदालतलाई आवश्यक सहयोग गर्न सरकारले अझ विशेष ध्यान दिनु पर्दछ।

१७. गैरसरकारी क्षेत्र र राजनीतिक दलहरूले समेत न्यायपालिकाको गरिमा, मर्यादा र स्तर अभिवृद्धि गर्न आवश्यक सहयोग गर्नु पर्दछ।

परिच्छेद २

राज्य ८ मानवअधिकार

२.२ कार्यपालिका

त्रिशंकु संसदको पीडाबाट देशको राजनीतिलाई मुक्त पार्न ०५६ (सन् १९९९) मा आमनिर्वाचन भएपछि बहुमत प्राप्त नेपाली काँग्रेसको सरकार बन्यो। तथापि, सत्तारूढ पार्टीभित्रको अन्तरकलह, स्वचलो र कुर्सी तानातानको प्रवृत्तिका कारण प्रधानमन्त्री कृष्णप्रसाद भट्टराईको सरकारलाई आफैभित्रबाट ढालियो। हत्या-हिंसा, आतंक, भ्रष्टाचार, मूल्यवृद्धि र बेरोजगारी, सामाजिक तथा राजनीतिक असन्तोष, सरकारी उदासिनता र अकर्मण्यताका कारण बहुमतप्राप्त भट्टराई सरकारको दश महिने कार्यकालमा मुलुकमा राजनीतिक स्थिरता रहेन भने यस्तै मुद्दा उठाएर आफ्नै पार्टीका प्रधानमन्त्रीलाई पदच्युत गरी प्रधानमन्त्रीको कुर्सीमा आसीन गिरिजाप्रसाद कोइरालाको सरकारले पनि मुलुकमा राजनीतिक स्थिरता दिन सकेन। जल्दाबल्दा समस्याबाट मुलुकलाई मुक्त गर्न सकेन। मार्चको उत्तरार्द्ध (२०५७ चैत) देखि प्रधानमन्त्रीको जिम्मेवारी सम्हाल्नु भएका कोइरालाले पनि सन् २००० भरि नै आफ्नै पार्टीको कलहमा फस्नु पर्यो। हत्या-हिंसा, आतंक र भ्रष्टाचार मुलुकमा अभि वृद्धो। बहुमतप्राप्त सरकारको शासनमा समेत नेपाली जनताले सरकारको अस्तित्व अनुभूति गर्न सकेनन्। फलतः सन् २००० मा नेपालको कार्यपालिकाको स्थिति विगतको भन्दा फरक रहेन। औपचारिक जिम्मेवारी सम्पन्न गर्ने सिलसिलामा मात्र कही सकारात्मक प्रयासहरू गरिए।

सन् २००० को शुरू (पुस २९) मा सरकारले कृषि मजदुरहरूको न्यूनतम ज्याला दैनिक रु. ६० तोकियो भने दैनिक कार्य समय ८ घण्टा तोकियो। साथै, प्रति घण्टा रु. ७।५० को ज्याला तोकियो।

०५६ माघ १५ गते सरकारले सबै जिल्ला अदालतमा बाल इजलासको गठन गर्ने घोषणा गर्‍यो। बालबालिका सम्बन्धी राष्ट्रसंघीय महासन्धिको पक्ष राष्ट्रको नाताले यो घोषणा गरिएको भए तापनि सबै जिल्लामा लागू गर्न भने सकेको छैन।

०५६ माघ २८ गते सरकारले माओवादी प्रभावित तथा दुर्गम जिल्लाहरूमा विशेष कार्यक्रम थालनीको घोषणा गर्‍यो। २५ जिल्लामा लागू गरिएको यो थप योजनाबाट १६ वटा साना जलाविद्युत योजना, बाटो, सिंचाई जस्ता रोजगारी मूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने लक्ष्य राखिएको छ। विशेष क्षेत्र विकास समितिले यो कार्यक्रम संचालन गर्ने छ।

०५७ वैशाख ३ गते सरकारले आर्थिक नीति सुधारको दस्तावेजलाई अनुमोदन गर्‍यो। उक्त दस्तावेजमा आर्थिक तथा वित्तीय संरचनामा सुधार, विकेन्द्रीकरण, सुशासन, निजामती सेवामा सुधार, वित्तीय क्षेत्रको सुधार, वैदेशिक सहायताको प्रभावकारिता, प्राथमिकता तथा त्यसमा नागरिक समाजको भूमिकाको बारेमा राज्यको दृष्टिकोण समावेश गरिएको छ।

वैशाख ६ गते सरकारले मन्त्रालयको संख्या २६ बाट घटाएर २१ मा भाग्यो।

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको ०५७ जेठ १३ गते गठन गरियो। संसदबाट तीन वर्षअघि पारित भई श्री ५ बाट लालमोहर समेत लागेको राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोग ऐन, २०५३ अनुसार आयोग गठन गर्न मानवअधिकारकर्मीहरूले पटक-पटक सडक संघर्ष गर्दै माग गर्नु परेको थियो। पूर्व प्रधानन्यायाधीश नयनबहादुर खत्रीको अध्यक्षतामा गठित ५ सदस्यीय उक्त आयोगको सदस्यहरूमा समाजसेवी डा. गौरीशंकरलाल दास र पूर्व सचिव इन्दिरा गणा रहनु भएको छ। मानवअधिकार आन्दोलनका दुई अगुवाहरू सुशील प्याकुरेल र कपिल श्रेष्ठ पनि आयोगमा सदस्य छानिनु भएको छ। अध्यक्ष खत्री र सदस्य दास राजसभा स्थायी समितिका सदस्य हुनुहुन्छ। डा. दास भूतपूर्व सरकारी अधिकृत पनि हुनुहुन्छ।

असार १० गतेदेखि सरकारी संचार माध्यम रेडियो नेपालको सुर्खेत प्रसारण केन्द्रबाट डोटेली र मगर खाम भाषामा रेडियो प्रसारण आरम्भ गरियो।

०५७ साउन २ गते सरकारले संसदमा कर्मैया प्रथा उन्मूलन गरी करीव १ लाख कर्मैयालाई उनीहरूको सौकी (ऋण) बाट पनि मुक्त गरिएको घोषणा गर्‍यो। मध्य र सुदूर पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रका ५ जिल्ला दाङ्ग, बाँके, बर्दिया, कैलाली र कञ्चनपुरमा युगौंदेखि रहेको दास प्रथाको अवशेषलाई राजनीतिक घोषणाद्वारा अवैध घोषित गरियो।

साउन २ गते राष्ट्रिय सभामा गृहमन्त्री गोविन्दराज जोशीले ०५५ सालमा बद्राम भण्डारीको अध्यक्षतामा गठित जेल सुधार सुभाव कार्यान्वयन समितिको प्रतिवेदनको आधारमा सरकारले जेलको सुधार गर्न लागेको घोषणा गर्नुभयो। तर वर्ष विन्दा पनि कुनै प्रयास भएको पाइएन। स्मरण रहेको, उक्त प्रतिवेदनमा मोरङ जिल्लाको महिला कारागारलाई १० मिनेट भित्रमा अन्यत्र सार्नुपर्ने लेखिएको थियो।

साउन ७ गतेदेखि स्वाद्य ऐन लागू भएको घोषणा गरियो। उक्त ऐनअनुसार स्वाद्य सामाग्रीको गुणस्तर परीक्षण र अनुगमनको व्यवस्था गरिएको छ। तर, ऐनको व्यवस्था लागू गर्ने संरचना क्रियाशील भएको पाइएको छैन।

०५७ मंसिर ३ गते सरकारले बालबालिकालाई जोस्विमपूर्ण र हानिकारक काममा लगाउन निषेध गरिएको अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठन (आई. एल. ओ.) को अभिसन्धि १८२ लाई अनुमोदन गर्‍यो।

अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध

अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्धका दृष्टिकोणले पनि यो वर्ष सुखद रहेन। सन् १९९९ डिसेम्बरको अन्तिम सातामा भएको भारतीय विमानको अपहरण काण्डका सिलसिलामा भारतीय संचार माध्यमको हेपाहा प्रवृत्ति साँढै नराग्ररी उजागर भयो। काठमाडौँबाट उडेको उक्त विमानलाई भारतका शहरहरू हुँदै अफगानिस्तानको कन्दाहार पुर्‍याइएको थियो। उक्त विमानमा यात्रा गर्ने नेपाली यात्रु गजेन्द्रमान ताम्राकारलाई निजी क्षेत्रको भारतीय च्यानल जिटिमिले लगातार एक सातासम्म अपहरणकारी भनेर चित्रित गरिरह्यो। जनवरी १ (०५६ पुस १७) मा नेपाली यात्रुहरू स्वदेश फर्किए।

अपहरण काण्डको छानबिन गर्न पूर्व प्रहरी महानिरीक्षक हेमबहादुर सिंहको अध्यक्षतामा गठित आयोगको प्रतिवेदनको आधारमा विमानस्थलका महाप्रबन्धक, सुरक्षा र कर्मचारी गरी १८ जना उपर कारवाही गरियो। भारतीय विमान सेवा इण्डियन एयरलाइन्सले केही समयसम्म सेवा बन्द गर्‍यो। अन्ततः विमानस्थलमा सुरक्षा प्रबन्ध थपियो र भारतीय विमान सेवाले आफैं सुरक्षा जाँचको प्रबन्ध गर्ने प्रावधान पनि थप गरियो।

सन् २००० को शुरुवातमै ०५६ फागुन ९ गते एम्नेस्टी इन्टरनेशनलका महासचिव पियरे सानेले हिंसाको श्रृङ्खला रोक्न माओवादी र सरकार दुवैलाई सार्वजनिक रूपमा अपिल गर्नुभयो। त्यसको एक साता मात्र अघि (फागुन २ गते) गैर न्यायिक हत्या सम्बन्धी राष्ट्रसंघीय प्रतिवेदक आश्मा जहाँगीरले नेपाल भ्रमणका सिलसिलामा, प्रहरीद्वारा गैर न्यायिक हिंसा भइरहेको तर प्रहरीलाई जिम्मेवार नबनाइएकोमा चिन्ता व्यक्त गर्नु भएको थियो। दुवै जनाले सरकार र माओवादी हिंसाका कारण साधारण जनता, महिला र कंटाकंटी प्रताडित भएकोमा चिन्ता व्यक्त गर्नुभएको थियो।

सिराहा जिल्लाको लाहानमा पूर्वमन्त्री पद्मनारायण चौधरीको घरमा ०५६ चैत ४ गते मरेको पाडो फाल्न चमार जातिका मानिसहरूले अस्वीकार गरे। पुस्तौनीदेखि गराई आएको काम नगरेको रिसमा पद्मनारायण चौधरीले उपल्लो जातिका मानिसहरूको भेला डाके। भेलाको निर्णयलाई पोष्टर र माइकिङ्ग गरी सार्वजनिक गरियो। चैत १० गतेदेखि चमारहरूलाई कामबाट निकाल्ने, इनार, कलबाट पानी लिन नदिने, औषधी लगायतका सामान किन्न र बाटोमा हिँड्नसमेत रोक लगाइयो। चमारहरूले संघर्ष समिति गठन गरे।

प्रधानमन्त्रीलाई ज्ञापनपत्र दिइयो। मानवअधिकारकर्मीहरू लाहानमा भेला भई तल्लो भनिने जातिहरूसँग सहभोजमा सहभागी भए। ०५६ चैत २५ गते लाहान प्रहरी कार्यालयमा यस्तो असंवैधानिक एवं गैरकानूनी क्रियाकलाप विरुद्ध उजुरी दर्ता गरियो। उपल्लो भनिने जातिकाले गठन गरेको चमार जाति वहिष्कार समितिका संयोजक, राजनीतिक दलका प्रतिनिधि र पीडित समुदायको बीचमा अनेक पटक वार्ता भयो। उपल्लो भनिने जातिका मानिसहरूको पक्षबाट सत्तापक्ष नेपाली काँग्रेसको एउटा समूह उल्टै धर्नामा बस्यो। भूमिसुधार तथा व्यवस्था राज्यमन्त्री गोपाल राई लाहान जानु भयो। चमारहरूको उजुरी रद्द गरिएको घोषणा गरेर उहाँले धर्ना तोडाउनु भयो र काठमाडौँ फर्किनु भयो। ०५७ साउन १३ देखि लाहानको छिमेकी जिल्ला सप्तरीको हरिपुर, हरिहरपुर, कोचाबखारीमा पनि यस्तै घटना भए। त्यहाँ पनि उपल्लो जातिका मानिसहरूको प्रभावमा परेर प्रशासनले केही गरेन बरू जातीय वहिष्कार र भेदभावलाई सामान्य व्यवहारका रूपमा स्वीकार गर्‍यो। चमार जातिका मानिसले आफ्नो समुदायको लागि खोलेको फसलमा लुटपाट मच्चाइयो। उनीहरूको खुट्टा भाँचियो। परिस्थिति बुझ्न गएका पत्रकार तथा मानवअधिकार कार्यकर्ताहरूलाई समेत कुटपिट गरियो। जातीय भेदभाव गर्ने पुरातन विचारका पृष्ठपोषक ठालूहरू विरुद्ध कारवाही गर्ने मानसिकता यस वर्ष पनि सरकारमा पाइएन।

देशभरि जातीय छुवाछूतका घटनाको रोकथाम गर्न सरकार असफल मात्र भएको होइन कि उल्टै सत्तापक्षका प्रभावशाली व्यक्ति र पदासीन मन्त्रीहरू नै जातीय विभेद गर्ने काममा खुलेआम संलग्न भएका घटनाहरू पनि घटे।

जेठ ३० गते भारतीय पत्रिका इन्डिया टुडेले “नेपाल गेम प्लान” नामको तथाकथित जासुसी रिपोर्ट प्रकाशित गर्‍यो। त्यसमा नेपालका मूर्धन्य राजनीतिक व्यक्तित्वहरूलाई पाकिस्तानी जासुसी संस्था “आई एस आई” का दलालका रूपमा चित्रित गरिएको थियो। यो रिपोर्ट भारतीय जासुसी संस्था “र” द्वारा तयार गरिएको हवाला दिइएको थियो। जनस्तरबाट यसको व्यापक विरोध भयो।

राप्ती नदीमा बाँध निर्माण गर्ने सिलसिलामा भारतीय पक्षबाट बाँकेमा नेपाली जमीनको अतिक्रमण भएको र उक्त बाँधका कारण डुबानमा परी हजारौँ नेपाली परिवारको बिचल्ली भएको विषय पनि यस वर्ष चर्चित रह्यो। भारतले अन्तर्राष्ट्रिय कानून मिचेको ठहर संसदको परराष्ट्र सम्बन्ध तथा मानवअधिकार समितिले गरी असार ४ गते सरकारलाई लिखित जानकारी गरायो।

असार ११ गते प्रकाशित मानव विकास प्रतिवेदन २००० अनुसार नेपालको अवस्था निराशाजनक रहेको छ। १७४ राष्ट्रमध्ये नेपालको स्थान १४४ औँ रहेको छ। तथापि, साक्षरता दर ३८ बाट ३९.२ प्रतिशत र विद्यालय भर्ना दर ५९ बाट ६१ प्रतिशतमा वृद्धि भएको छ।

असार २३ गते नगरकोटमा नेपाल-भारतबीच सचिवस्तरीय वार्ता सम्पन्न गरियो। उक्त वार्तामा आतंकवाद र अपराधको प्रतिकार गर्ने, सीमा सुरक्षाका लागि स्थानीय निकायहरूलाई प्रभावकारी बनाउने र यसका लागि नियमित सम्पर्क र भेटघाट गर्ने सहमति भएको थियो।

भारत भ्रमणको क्रममा साउन १६ गते प्रधानमन्त्री गिरिजाप्रसाद कोइरालाले कालापानीको नेपाली भू-भागबाट भारतीय सेना हटाउन गर्नु भएको आग्रहलाई भारतद्वारा अस्वीकार गरियो। सोही भ्रमणका अवसरमा नेपालको नियमअनुसार युरो १ मापदण्डमा पर्ने प्रमाणित सवारी साधनहरू मात्र आयात गर्न पाइने सम्बन्धमा भारतीय सवारी साधन निर्माता आफैले प्रमाणित गरिदिए पुग्ने सहमति गरियो।

उल्लेखित कुनै पनि मामिलामा सरकारले राष्ट्रिय स्वाभिमानको रक्षाका खातिर प्रभावशाली कदम चालेको अनुभूति नेपाली जनताले गर्न पाएनन्।

०५७ असोज महिनामा वीवीसी रेडियोले एउटा प्रश्नावली सार्वजनिक गर्‍यो। त्यसमा “नेपाललाई भारतमा गाभ्नु ठीक होला कि ?” भन्ने जस्ता प्रश्न सोधिएको थियो। व्यापक विरोध पश्चात् ०५७ असोज २५ गते वीवीसी ले सो प्रश्नावली र कार्यक्रम रद्द गर्‍यो। र, सो प्रश्नावलीले नेपालीहरूको राष्ट्रिय भावनामा चोट पुर्‍याएको भनी क्षमायाचना समेत गर्‍यो।

पुस ११ गते भूटानी शरणार्थी समस्या समाधान गर्न नेपालमा मन्त्रीस्तरीय वार्ता सम्पन्न भयो। नेपाल र भूटानको संयुक्त टोलीले एक महिनाभित्र शरणार्थीहरूको वर्गीकरण र प्रमाणीकरणको प्रक्रिया थाल्ने निर्णय गरियो। तर, यो प्रक्रिया शिविरमा रहेका शरणार्थीका बीचमा मात्र र सहमति भएकाको हकमा मात्र लागू हुनेछ। शिविरमा दर्ता नभएका करीव १५ हजार र भारतमा रहेका करीव १० हजार गरी २५ हजार शरणार्थी नेपालमै रहनु पर्ने स्थिति देखा परेको छ। ४ वर्गमा शरणार्थी वर्गीकरणको प्रक्रियाका कारण पनि समस्या रहेको छ। नेपाली मूलका मानिसहरूको पुरानो बसोबास रहेको दक्षिणी भूटानमा भूटानी सरकारले अन्य जातिका मानिसलाई बसाउने प्रक्रिया तेज गतिले थालेको कारण भूटानमा फर्किन नचाहने शरणार्थीहरूको संख्या पनि बढ्दो छ।

भ्रष्टाचार प्रकरण

०५७ पुस ६ गते प्रधानमन्त्री गिरिजाप्रसाद कोइरालासँग सार्वजनिक लेखा समितिले लाउडा एयरको हवाईजहाज भाडामा अनियमितता भएको विषयमा समितिमा बोलाई बयान लियो। बयानका क्रममा उहाँले छानबिन गरी अपराधीलाई दण्डित गरिने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्नुभयो। यसै सन्दर्भमा पर्यटनमन्त्री तारिणीदत्त चटौतले राजिनामा दिनुभयो भने शाही नेपाल वायुसेवा निगमका संचालक समितिका अध्यक्ष हरिभक्त श्रेष्ठ निलम्बनमा पर्नुभयो।

निराशाजनक अभिव्यक्तिहरू

राष्ट्रको परिस्थितिका बारेमा महत्वपूर्ण व्यक्तिहरूले निराशाजनक अभिव्यक्ति दिएको कुरा बारम्बार प्रकाशमा आएको छ। ०५६ पुस १९ गते उद्योगमन्त्री ओमकार श्रेष्ठले सरकारी ठेक्कामा वास्तविक कार्य ३० प्रतिशत मात्र हुने गरेको बताउनु भयो।

०५६ माघ ३ गते राष्ट्रिय योजना आयोगका सदस्य हरिशंकर त्रिपाठीले दीर्घकालीन कृषि योजना लक्ष्यअनुरूप अधि बढ्न नसकेको बताउनु भयो।

०५६ फागुन १८ गते श्री ५ महाराजधिराजबाट सरकारलाई राजनीतिक दलसम्बन्धी विधेयक, माओवादी समस्या समाधानको बाटो र आगामी निर्वाचन निष्पक्ष, शान्तिपूर्ण र पारदर्शी बनाउने विषयमा लिखित निर्देशन दिइएबाट पनि राष्ट्रको गम्भीर परिस्थिति र कार्यपालिकाको सक्षमताउपर प्रश्न चिन्ह लागेको अवस्थाको चित्रण हुन्छ।

०५७ साउन २७ गते राजधानीमा आयोजित एक कार्यक्रममा नै प्रधानमन्त्री गिरिजाप्रसाद कोइरालाले संसदमा तस्करहरूको प्रतिनिधित्व बढेको बताउनु भयो।

०५७ मंसिर २५ गते विश्व मानवअधिकार दिवसको उपलक्ष्यमा आयोजित एक कार्यक्रममा वर्तमान संविधानका मस्यौदाकार मध्येका एक तथा सर्वोच्च अदालतका न्यायाधीश लक्ष्मणप्रसाद अर्यालले सरकार मानवअधिकारको रक्षक होइन कि सरकारी संयन्त्र नै मानवअधिकार उल्लंघनमा सक्रिय रहेको गम्भीर आरोप लगाउनु भयो। दश वर्षको अवधिमा सरकार र विपक्षले मानवअधिकारको ओढ्ने ओढेर आ-आफ्नो डम्फू मात्र बजाएको र माओवादी जनयुद्ध शुरू भएयता सुरक्षाको कारण देखाएर धरपकड गरेको, अदालतले रिहाईको आदेश दिएकोलाई पनि विना कारण पुनः गिरफ्तार गरेको, सरकार “हुतिहारा” भएको र कानून उल्लंघनको क्रम चिन्तायुक्त रहेको विचार उहाँले व्यक्त गर्नुभयो।

छानबिन र कारवाही

यस वर्ष पनि अनेकौं आयोग र छानबिन समितिहरू गठन गरियो। कनिष्ठको प्रतिवेदन पनि सरकारले प्राप्त गर्‍यो। ती मध्ये केही निम्नानुसार छन्।

०५६ चैत १६ गते रौतहट जिल्ला विकास समितिका सदस्य जयप्रकाश कौशललाई हतियारबन्द व्यक्तिहरूले जिल्ला विकास समितिको कार्यालयबाटै अपहरण गरेका थिए। अपहरण गर्न राज्यमन्त्री मोहम्मद अफताव आलमको गाडी प्रयोग भएको र उहाँको भाई मोहम्मद मोहताव आलमको नेतृत्वमा अपहरण गरी मन्त्रीकै घरमा थुनेर यातना दिएको भनी प्रमुख प्रतिपक्षले संसदमा व्यापक विरोध गर्‍यो। ०५७ वैशाख २९ गते तत्सम्बन्धी छानबिन गर्न पुनरावेदन अदालत जनकपुरका न्यायाधीश गोविन्दप्रसाद पराजुलीको संयोजकत्वमा एक न्यायिक आयोग गठन गरियो। राज्यमन्त्री नै उक्त अपराधिक

घटनामा संलग्न भएको प्रतिवेदन प्रस्तुत भएपछि साउन १६ गते उहाँले मन्त्री पदबाट राजीनामा दिनुभयो।

असार ३१ गते भ्रष्टाचार निवारणसम्बन्धी प्रतिवेदन कार्यान्वयन सुभाव टोलीले आफ्नो प्रतिवेदन उपप्रधानमन्त्री रामचन्द्र पौडेललाई बुझायो। प्रतिवेदनका सुभाव लागू गर्ने र त्यसका लागि आवश्यक कानूनी व्यवस्थासमेत गर्ने प्रतिबद्धता सरकारले व्यक्त गर्‍यो।

साउन ३१ गते संस्थानहरूको संरचनामा व्यापक सुधार गर्न, व्यवस्थापनको सुदृढीकरण गर्न र संस्थानको आर्थिक वित्तीय अवस्थाको मूल्यांकन गरी कर्मचारीको सुविधा पुनरावलोकन गर्न सरकारले सम्बन्धित पक्ष समेतको सहभागिता रहेको ५ सदस्यीय समिति गठन गरियो। २ महिना म्याद पाएको उक्त समिति गठन भएपछि तत्कालीन अवस्थामा हडतालरत संस्थानका कर्मचारीहरूले आन्दोलन फिर्ता लिए।

असोज ११ गते डोल्पा जिल्लाको सदरमुकाम दुनैमा भएको घटनाका सम्बन्धमा छानबिन गर्न सरकारले मधुसुदन गोर्खाली र मोहन बज्जाडे सदस्य रहेको जाँच आयोग गठन गर्‍यो। असोज ९ गते माओवादीले दुनैमा आक्रमण गरी जिल्ला प्रहरी कार्यालय ध्वस्त पारिदिएका थिए। जिल्ला कारागारमा पनि आक्रमण गरेर कैदीहरू भगाएका थिए। रातभरि दुनै माओवादीहरूको कब्जामा रहेको थियो। प्रमुख जिल्ला अधिकारी स्वयंले मुस्किलले आफूलाई जोगाउनु परेको थियो। स्थानीय नेपाल बैंक लिमिटेडबाट माओवादीहरूले ६ करोड रूपैयाँ लुटेको कुरा सरकारले बताएको थियो। यस क्रममा १४ प्रहरीको मृत्यु भएको थियो र ४२ जना प्रहरी घाइते भएका थिए। उक्त आक्रमणको प्रतिरोध गर्न सहायता माग्दा सेनाले नटरेको र सो काण्डमा शेरबहादुर देउवाको सहयोग रहेको अभिव्यक्ति तत्कालीन गृहमन्त्री गोविन्दराज जोशीले सार्वजनिक गर्नुभयो। यसको व्यापक आलोचना सत्तापक्षबाटै भएपछि असोज १३ गते उहाँले राजीनामा दिनुभयो। असोज २६ गते सरकारले एक निर्णय गरी प्रमुख जिल्ला अधिकारीको तर्जबिजमा सेना परिचालन गर्न सक्ने व्यवस्थाको घोषणा गर्‍यो। आयोगले घटनाको व्यापक अध्ययन गरी त्यसको ठहर र भावी कार्यदिशा सहितको प्रतिवेदन असोज २७ गते सरकारसमक्ष बुझायो।

माओवादी समस्याको समाधानका सम्बन्धमा १९९९ मा गठित उच्चस्तरीय आयोगले ०५७ कार्तिक २२ गते आफ्नो प्रतिवेदन सरकारलाई बुझायो। पूर्व प्रधानमन्त्री शेरबहादुर देउवाको संयोजकत्वमा गठित उक्त समितिका वारेमा समितिका सदस्यहरू बीच प्रतिवेदनमा मतभेद रह्यो। समितिको बैठकमा सत्ताधारी दलको महामन्त्री रहनु भएका सदस्य सुशील कोइरालाको अनुपस्थिति रह्यो। अर्का सदस्य एवं गृहमन्त्री रामचन्द्र पौडेलले समितिको प्रतिवेदनप्रति सार्वजनिक रूपमै असहमति व्यक्त गर्नुभयो।

सरकारलाई प्रतिवेदन बुझाई संकेपछि समितिका संयोजकद्वारा सार्वजनिक गरिएको जानकारी अनुसार समस्याको समाधान वार्ताबाट खोज्न, सुरक्षाको समुचित बन्दोबस्त गर्न र

आर्थिक, सामाजिक विकासका प्याकेज कार्यक्रम लागू गर्न प्रधानमन्त्रीलाई आग्रह गरिएको छ।

देउवा आयोगको प्रतिवेदन आउनु अघि पद्मरत्न तुलाधरको प्रयासमा उपप्रधानमन्त्री र माओवादीका प्रतिनिधि रविन्द्र श्रेष्ठबीच प्रत्यक्ष वार्ता भएको थियो। माओवादीद्वारा स्थिति सार्वजनिक गर्न माग गरिएका दिनेश शर्मा र दिनानाथ गौतमलाई प्रहरीको घेरामा सरकारद्वारा आयोजित पत्रकार सम्मेलनमा जबरजस्ती उक्त पार्टी परित्याग गरेको बोल्न लगाइएको भनी साउन २३ गते माओवादीले वार्ता परित्याग गर्‍यो। दिनेश शर्माले पनि सरकारी आतंक र प्रहरी दमनका कारण पार्टी परित्याग गरेको भनी पत्रकार सम्मेलनमा आफूले बोलेको जनाउँदै अर्को प्रेस वक्तव्य जारी गरेका थिए।

देशको एकमात्र सरकारी बाल अस्पताल कान्ति बाल अस्पतालले आफ्नो सेवा शुल्कमा २४ गुणा वृद्धि गर्‍यो। ०५७ मंसिर ५ गते स्वास्थ्य मन्त्रालयले शुल्क पुनरावलोकन गरी प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्न अस्पताल प्रशासनलाई एक हप्ताको समय दिएको थियो।

०५७ मंसिर २३ गते पेट्रोलियम पदार्थमा हुने गरेको मिसावटबारे छानबिन गरी प्रतिवेदन पेश गर्न उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालयका सहसचिव निरञ्जन बरालको संयोजकत्वमा ३ सदस्यीय समिति गठन गरियो। उक्त समितिलाई १ महिनाको म्याद दिइएको थियो।

राजधानीमा ऋतिक रोशन प्रकरणमा मच्चिएको हिंसा काण्डको विस्तृत अनुसन्धान गरी प्रतिवेदन पेश गर्न पुस १२ गते पूर्व सचिव भोजराज पोखरेलको संयोजकत्वमा ३ सदस्यीय समिति गठन गरियो। भारतीय सिने कलाकार ऋतिकले आफूलाई मन नपर्ने देश र जनताको रूपमा नेपाल र नेपाली उल्लेख गर्दै टिभीमा अन्तरवार्ता दिए भन्ने भुठो अफवाहको आधारमा काठमाण्डौमा पुस ११ देखि यस वर्षको अन्त्यसम्म हिंसात्मक विरोध भयो। देशव्यापी बनेको यो आन्दोलनका क्रममा काठमाण्डौमा ५ र सप्तरीमा १ गरी ६ जनाको प्रहरीको गोलीद्वारा लाग्नाले मृत्यु भएको थियो। उक्त समितिलाई त्यही सिलसिलामा सप्तरीमा भएको हिंसाको छानबिन गर्ने जिम्मेवारी पनि दिइएको थियो।

कपिलवस्तुको चनौटा र रूकुमको खारामा भएको घटनाका सम्बन्धमा छानबिन गर्न पनि छानबिन समिति गठन गरिएको थियो। विभिन्न मितिमा सरकारद्वारा गठित विभिन्न आयोग र समितिका प्रतिवेदनहरूलाई आमरूपमा सार्वजनिक गरिएन। कतिपय त्यस्ता समितिका प्रतिवेदन सार्वजनिक गर्नुपर्ने जरूरत न सरकारले ठान्यो, न त जनस्तर वा राजनीतिक क्षेत्रबाट त्यसको माग गरियो। मन्त्री आफैताव आलमले छानबिन समितिको प्रतिवेदनले दोषी ठहर्‍याएपछि राजीनामा दिनुभयो। प्रमुख प्रतिपक्षसमेतको सहमतिका व्यक्तिकहरू समावेश गरी उक्त समिति बनाइएको थियो। देउवा आयोगको प्रतिवेदनको सारांश उहाँ स्वयंले सार्वजनिक गर्नुभयो।

संसदमा रहेको परराष्ट्र सम्बन्ध तथा मानवअधिकार समितिले नेपाल पक्ष भएका विषयमा संयुक्त राष्ट्रसंघमा पठाइएको प्रतिवेदन माग गर्दा परराष्ट्र मन्त्रालयले ०५६ फागुन २३ गतेको पत्रबाट सो कारवाही उक्त मन्त्रालयको संयुक्त राष्ट्र संघ महाशाखाबाट भएको भन्ने जवाफ पठाएबाट कार्यपालिकाको गैर जिम्मेवार चरित्र स्पष्ट हुन्छ।

सरकारद्वारा राष्ट्रको गम्भीर समस्याहरूका बारेमा चिन्तन गरिएन भन्न सकिन्न। वर्षभरि प्रधानमन्त्री, मन्त्री र प्रमुख प्रतिपक्षका नेताबाट समेत उपदेशमूलक प्रवचन नेपाली जनताले सुने। तर, बोलिसकेपछि व्यवहारमा बिसिँएको र दीर्घकालीन प्रभावको मूल्यांकन नै नगरी निर्णय गर्ने गरेको पाइयो। राज्यपक्षका अंगहरूमा कार्यपालिका, विधायिका र न्यायपालिका सबै पर्दछन् भन्ने कुराको हेक्का रहेको पाइएन। सम्पूर्ण स्वरावी, कमजोरीका लागि सरकारलाई मात्र दोषी ठहर्‍याउने, आलोचना गर्ने गरियो। उपयुक्त विकल्प प्रस्तुत गर्ने जिम्मेवारीबाट विमुख हुने प्रतिपक्षीय व्यवहार वर्षभरि देखापरे। निर्वाचन प्रणालीलाई दोषमुक्त बनाउनका लागि प्रतिनिधित्वको प्रणालीमा फेरबदल आवश्यक छ कि ? भ्रष्टाचार निवारण गर्न सम्पत्ति कर, पैतृक सम्पत्तिकर लागू गर्न आवश्यक छ कि ? गरीब निवारणका लागि भूमि सम्बन्धमा आमूल परिवर्तनकारी भूमि व्यवस्थापन प्रणालीको आवश्यकता छ कि ? सामाजिक सबलीकरणका लागि पैतृक सम्पत्तिमा महिलाहरूलाई छोरा सरहको समान अधिकार आवश्यक छ कि ? यस्ता विषयहरू प्रसंग आइपर्दा जोडनोडले उठाउने, त्यसपछि भुसुकै बिसिने रंगबाट कुनै पनि राजनीतिक दल मुक्त रहेनन्। विकासप्रतिको अवधारणा सरकारी बजेटको रकम र ठेकेदारको काम हो भन्ने मानसिकतामा परिवर्तन आएन।

गिरिजाप्रसाद कोइरालाले प्रधानमन्त्री कृष्णप्रसाद भट्टराई विरुद्ध कांग्रेस संसदीय दलमा अविश्वासको प्रस्ताव दर्ता भएको दिन फागुन ४ गते विगत दश वर्षका आर्थिक नीतिको पुर्नमूल्यांकनको आवश्यकता भएको विचार व्यक्त गर्नु भएको थियो। तर ०५६ चैत ७ गते आफू प्रधानमन्त्री भएपछि उहाँले ती सारा कुरा सम्झनु भएको आभाष सरकारको क्रियाकलापबाट पाउन सकिएन। प्रधानमन्त्रीको अध्यक्षतामा गठित उच्चस्तरीय समिति अन्तरगतको “निर्वाचनसम्बन्धी व्यवस्थापन, ऐन, नियम सुधार सुभाव समिति” ले देशभरि राय सल्लाह वढुल्यो। अनेक गोष्ठी-भेला गयो। ०५७ असार २७ र २८ गते केन्द्रीय गोष्ठी पनि गयो। तर, त्यसको निष्कर्ष र सुभाव अहिले सत्ता र प्रतिपक्ष दुवैका लागि एकाएक गौण भएको छ। उक्त समितिमा सत्तापक्ष र प्रमुख प्रतिपक्ष दुवैको संलग्नता रहेको थियो।

सरकारद्वारा ०५७ कार्तिकमा २० वर्ष भन्दा पुराना सवारी साधनलाई एक वर्षपछि विस्थापन गर्ने निर्णय गरियो। यस निर्णयको औचित्यकोरूपमा प्रदुषण रोक्नका लागि भनियो। सरकारले प्रदुषणको मापदण्ड तय गरेको छ। प्रदुषणका लागि इन्धनमा हुने मिसावट, नक्कली पार्टपुर्जा, सडकको अवस्था

आदि दोषी छन्। अतः प्रदुषणको मापदण्डलाई कडाईका साथ पालन गरियोस् र गाडीको उमेरलाई मात्र आधार नबनाइयोस् भनी यातायात क्षेत्रले जोडदार माग गरेको छ।

सरकारद्वारा मानवअधिकार आयोगको गठनको घोषणा गरियो। तर बजेटमा छुट्याइएको रकमको ४० प्रतिशत पनि निकास गरिएन। आयोगलाई सरकारबाट जति सहयोग हुनुपर्ने हो त्यति हुन सकेन। आयोगले दिएको निर्देशनलाई पालना गर्नु पर्नेमा गृहसचिव तथा प्रहरी अधिकृतहरूबाट नकारात्मक टिप्पणी गरेर प्रत्युत्तर पठाउने काम भयो। आयोगले समय समयमा माग गरेका विवरणहरू पनि सरकारबाट उपलब्ध गराइएको पाइएन।

०५६ पुस २९ (जनवरी १३) मा कृषि मजदुरको न्यूनतम ज्याला निर्धारण गरियो। तर धनुषा जिल्लामा रहेको राष्ट्रिय धानवाली अनुसन्धान कार्यक्रम, बनिनियाँमा कार्यरत कृषि मजदुरहरूलाई निर्धारित न्यूनतम ज्याला भन्दा २० रूपैयाँ कम ४० मात्र दिइने गरेको पाइयो। त्यस्तै अर्को सरकारी कृषि फार्म नकटाभिजमा ४५ देखि ५२ रूपैयाँ २० पैसासम्म दिइयो। निर्धारित न्यूनतम ज्याला पाउन मजदुरहरूले हडताल नै गर्नुपरेको छ।

०५७ साउन २ गते कमैया मुक्तिको घोषणा सरकारले गर्‍यो। तर मुक्त कमैयाको पुनर्स्थापनाको लागि कुनै प्रयास भएन। उल्टो, सरकारी जमीनमा आश्रय लिएका मुक्त कमैयाहरूको भुण्डा आगो लगाएर लखेटियो। कमैया मुक्तिको घोषणा गर्दा अर्थमन्त्रीले पुनर्स्थापनाको लागि सरकारले उनीहरूको ऋणमोचनको लागि छुट्याएको रकम ३ करोड १९ लाख रूपैयाँ खर्च गर्ने बताउनु भएको थियो। कमैया रहेका पाँच जिल्लामा जिल्ला विकास समितिका सभापतिको अध्यक्षतामा ११ सदस्यीय जिल्ला समन्वय तथा अनुगमन समिति गठन गरिएको थियो। सन् २००० वर्ष भरिमा पाँच पटक समयबद्ध रूपमा प्रति परिवार ५ कठ्ठा जमिन दिइने घोषणा सरकारले गर्‍यो। तर न जमीन दिइयो, न राहत, न अस्थायी आश्रय। सुकुम्बासी समस्या समाधानका लागि पनि कुनै ठोस कामहरू हुन सकेन।

माओवादी समस्या प्रभावित जिल्लाहरूमा लागू गरिएको दुर्गम जिल्ला विशेष कार्यक्रम निकै विवादित रह्यो। प्रत्येक गाविसलाई दिइने वार्षिक बजेट रु. ५ लाखको आधा रकम काटेर बास्केटफण्डमा जम्मा गरियो। गणेशमान शान्ति अभियान र महिला जागृति कार्यक्रमको रकम सत्ता पक्षका कार्यकर्ता पोस्न दुरुपयोग गरिएको आरोप संसदभित्र र बाहिरका प्रतिपक्षीलगायत माओवादीले पनि जोडदार ढंगले उठाए।

०५६ पुस २३ गते स्वाध्यान्त्र न्यून भएका अति दुर्गम जिल्लामा रहेका नेपाल स्वाद्य संस्थानको ६७ वटा स्वाद्य डिपोलाई हटाइयो। जनताको आधारभूत आवश्यकताप्रतिको संवेदनहीनताको रूपमा सरकारको व्यापक आलोचना भएको छ।

०५६ चैत १२ गते शैक्षिक प्रवर्द्धन केन्द्रले जनाएअनुसार नेपालका ३० प्रतिशत बालबालिका प्राथमिक शिक्षाबाट वञ्चित रहेका छन्। ५७ प्रतिशत शिक्षकले कुनै पनि तालिम पाएका छैनन्।

नेपाल मानव विकास प्रतिवेदन १९९८ का आधारमा बजेटको ६ प्रतिशत स्वास्थ्यमा छुट्याइएको देखिन्छ। विश्वमा जनताको स्वास्थ्य स्थिति चिन्ताजनक भएका मुलुकहरू मध्येमा नेपाल पर्दछ। कूल बालमृत्युदर मध्ये २५ प्रतिशत मृत्यु भाडापस्वालाका कारण हुने गर्छ। ४४ प्रतिशत महिलाहरूको विवाह १८ वर्षको उमेरमा भइसक्यो। ६४ प्रतिशत महिलाहरू गर्भवती अवस्थामा रक्त अल्पताले ग्रस्त हुने गर्छन्। स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर एवं क्षेत्रगत विस्तारमा अपेक्षित प्रगति भएको छैन।

कोरियाली निर्माण कम्पनी कानेकोलाई आयोजनाको काम सकिएको ३ वर्ष पछि हर्जाना दिने निर्णय गरिएको पौने ८ करोडको रकम नदिन जुलाई १४ मा सार्वजनिक लेखा समितिले सरकारलाई निर्देशन दियो। १० हजार मोबाइल फोनको लाइन भएको देशमा ६२ हजार मोबाइल फोन सेट मगाउन जारी गरिएको लाइसेन्स र हरेक पटक हवाईजहाज भाडामा लिँदा वा किन्दा चल्ने गरेको भ्रष्टाचारको चर्चाका कारण सरकारको प्रत्येक काममा भ्रष्टाचारको आशंका रहने गरेको छ। संसदको राज्य व्यवस्था समितिले जनाएअनुसार नेपाल प्रहरीले हेलिकप्टरको भाडाबापत तिरेको रकम २६ करोड ४० लाख रूपैयाँ नाघेको छ। र, यति रकम ३ वटा हेलिकप्टर खरिद गर्न पर्याप्त हुने हुँदा भाडामा लिनुको सट्टा हेलिकप्टर नै खरिद गर्न समितिले निर्देशन दिएको छ।

०५७ जेठ १७ गते ९१ अर्ब ६२ करोड रूपैयाँको बजेट संसद समक्ष सरकारले पेश गर्‍यो। यसै वर्ष प्रस्तुत महालेखा परीक्षकको प्रतिवेदनले उल्लेख गरेअनुसार बेरुजुको रकम २४ अर्ब रूपैयाँ अर्थात् वार्षिक बजेटको २६ प्रतिशत भन्दा बढी छ। त्यसमा पनि ५ अर्ब भन्दा बढीको रकम आर्थिक दुरुपयोग भएको तथ्य प्रतिवेदनमा जनाइएको छ। आर्थिक वर्ष ०५७/५८ को बजेटमा सरकारले ५३ अर्ब रूपैयाँ राजस्व संकलन गर्ने लक्ष्य राखेको छ। तर आर्थिक वर्षको अर्धवार्षिक प्रगति हेर्दा २१ अर्ब १७ करोड रूपैयाँमात्र संकलन भएको छ। नेपाल राष्ट्र बैंकले प्रदान गरेको जानकारीअनुसार राजस्व संकलन लक्ष्यको ८० प्रतिशत भन्दा कम हुने सम्भावना देखा परेको छ।

सन् २००० भरिमा माओवादी समस्याको सिलसिलामा करिब ४ सय जनाको ज्यान गयो। मारिनेमध्ये प्रहरीद्वारा मारिएकाहरूको संख्या १ सय ७० भन्दा बढी र माओवादीद्वारा मारिएकाहरूको संख्या २ सय भन्दा बढी छ। गत वर्ष प्रहरीद्वारा ३२८ जना र माओवादी पक्षबाट १४१ को ज्यान गएको थियो। तर, यता आएर माओवादीद्वारा हत्या गरिएको संख्यामा बढोत्तरी भएको छ।

माओवादीहरूले रूकुम, जाजरकोट र सल्यान जिल्लामा "स्थानीय रूपमा निर्वाचित जनसरकार" गठन गरेको घोषणा

गरेका छन्। देशका ६८ जिल्लामा माओवादीहरूको गतिविधि देखा परेको छ। कुनै जिल्लामा सशस्त्र बलको अत्याधिक प्रयोग, कुनै जिल्लामा स्थानीय जनसरकार र मिलिसिया आधारित र कुनै जिल्लामा व्यापक जनपरिचालनको कार्य प्रणाली माओवादीले अस्वित्यार गरेको पाइएको छ।

निष्कर्ष

प्रजातन्त्रमा लोक सार्वभौमसत्ता (Popular Sovereignty) को सर्वाधिक महत्त्व हुन्छ। निरंकुश शासन प्रणाली कानूनी सार्वभौमसत्ता (Legal Sovereignty) का आधारमा चल्ने गर्छ।

प्रजातान्त्रिक सरकारहरूको मूल्यांकनको आधार सविधानको निर्देशक सिद्धान्त हो। किनकि, शासन व्यवस्थामा रूपान्तरणको अपेक्षाहरूको प्रलेखका रूपमा निर्देशक सिद्धान्तलाई राखिन्छ।

प्रजातान्त्रिक शासन व्यवस्थामा सम्पूर्ण विचार र प्रतिक्रियाहरूलाई निर्विधिरूपमा प्रकट हुन प्रोत्साहित गरिन्छ। समाजमा प्रभावशाली अन्तरक्रियाको परिवेश प्रजातन्त्रको मूल तत्व हो।

आलोचना र आत्मालोचनालाई सहजरूपमा प्रयोग गर्ने, न्यायपूर्ण कानूनको शासन, आम जनताप्रति जिम्मेवार सरकार र आधारभूत तहका जनताले निकालेको निष्कर्षको प्रतिनिधित्व गर्ने नेतृत्वको निर्माण प्रजातन्त्रको दिगो विकासका आधारशीला हुन्।

उपरोक्त मापदण्डका आधारमा विश्लेषण गर्दा यस वर्ष पनि हाम्रो कार्यपालिकाले आशाको सञ्चार गर्न सकेन। नागरिक समाजको कुनै पनि अंगसँग सरकारको सम्बन्ध राम्रो पाइएन। प्रतिपक्षसँग सरकारको सम्बन्ध कहिल्यै राम्रो रहेन। न्यायालयले गरेका फैसलालाई प्रहरी बल प्रयोग गरेर पटक-पटक उल्लंघन गरियो। सरकारले जनतालाई दिएको आश्वासनको परिपालन गरेन। संसदीय बहुमतको घमण्डका कारण लोक सार्वभौमसत्ता (Popular Sovereignty) लाई बेवास्ता गरियो। सत्तापक्षले आफ्नै चुनावी घोषणापत्रलाई पनि गम्भीरतापूर्वक लिएको पाइएन। जनतामा सरकारप्रतिको चरम अविश्वास र आक्रोशको प्रमाणस्वरूप ऋतिक रोशन प्रकरणको घटनालाई लिन सकिन्छ।

माओवादी समस्यालाई राजनीतिक समस्याको रूपमा स्वीकार गरेर पनि राजनीतिक समाधान खोज्न सरकार सक्षम भएन। माओवादी प्रभावित क्षेत्रमा सरकारले सेना परिचालन गर्न खोज्दा सेनाले ठाउँ अस्वीकार गरिदियो। सरकारको संबैधानिक पहुँच र पकडप्रति यो ठूलो प्रश्नका रूपमा खडा भएको छ।

माओवादी समस्या सृजना हुनुमा सामाजिक विभेद, आर्थिक शोषण, गरिबी र प्रशासन तथा प्रहरीको राजनीतिकरण तथा विगतमा प्रहरीद्वारा गरिएको अत्याचार जिम्मेवार छ। यसका बारेमा ती समस्याग्रस्त जिल्लाका आफ्नै कार्यकर्ताको अनुभव र विचार सुन्ने, बुझ्ने प्रयास पनि सरकारले गरेन। "स्थानीय जनसरकार" गठन गरेको ठाउँमा माओवादीहरू

जनताका दैनिक समस्यासँग एकाकार हुनुपर्ने अवस्थाको निर्माण भएको छ। उनीहरूलाई सामाजिक यथार्थसँग नजिक पुऱ्याउने र सामाजिकीकरण गर्ने अवसरका रूपमा यसको प्रयोग गर्ने चिन्तन र दृष्टिकोण सरकारमा देखिएन।

मानवअधिकार समुदायप्रति सरकारका मन्त्रीहरू नै आक्रामक रहे। माओवादीले हिंसा गरेको कारण सरकारको प्रतिहिंसा जायज छ भन्ने अडान उनीहरूको रह्यो। चितवन जिल्लाको भरतपुर नगरपालिकाको हरिकर्तन चौकमा मंसिर २४ गते अनेमसंघ (क्रान्तिकारी) को कार्यक्रम गर्न नदिने भनी प्रहरीले दमन गर्‍यो। कार्यक्रम स्थलबाट १ सय ५० मिटर पर गइसकेकी गौरी सापकोटाको प्रहरीले चलाएको गोली लाग्नाले मृत्यु भएको थियो। उक्त घटनाको स्थलगत तथ्य संकलन गरी मानवअधिकार तथा सामाजिक न्याय मञ्चले आफ्नो प्रतिवेदन सार्वजनिक गर्‍यो।

प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएअनुसार जिल्ला प्रहरी कार्यालयका प्रमुख प्रहरी उपरीक्षक रमेश चन्दको भनाई थियो- “संविधानमा जे व्यवस्था गरेको भए पनि उनीहरूलाई सरकारले अवैध घोषणा गरेको छ। ... हाम्रो उद्देश्य कार्यक्रम हुन नदिने हो। पुलिसको एक्सन आफ्नै ठाउँमा हुन्छ। हामीले नीति फलो गर्दा सुरक्षा कायम गर्ने क्रममा सो दुर्घटना भएको हो।” त्यही सवालमा प्रमुख जिल्ला अधिकारी टिकाराम अर्यालले भन्नुभएको छ- “काम गर्ने क्रममा हामीबाट केही गल्ती भएका हुन सक्छन्।” यो घटनामा प्रहरी अधिकृतको अभिव्यक्तिले सरकारी पक्षको सैनिकीकरण भइसकेको मानसिकता उजागर गरेको छ।

प्रधानमन्त्रीको समेत पद सम्हाल्नु भएको बेला उपप्रधानमन्त्री तथा गृहमन्त्रीले ०५७ भदौ २२ गते आफ्नो गृहजिल्ला तनहुँमा आयोजित एउटा कार्यक्रममा अदालतका विषयमा गम्भीर टिप्पणी गर्नुभयो। “भ्रष्टाचार नियन्त्रणका लागि अदालतले पनि आफ्नो धर्म राखिदिनु पर्छ। अस्वित्थारले मुद्दा चलाउनासाथ अदालतले भ्रष्टाचारीको पक्षमा मात्र निर्णय गर्नु हुँदैन।” उपप्रधानमन्त्री पौडेलको उक्त अभिव्यक्तिबाट कार्यपालिकाले स्वतन्त्र न्यायपालिकाको अधिकार माथि हस्तक्षेप गर्न खोजेको स्पष्ट हुन्छ।

०५७ भदौ २३ गते नेपाल कानून समाजद्वारा आयोजित एक समारोहमा गृह सचिवले आयोग र समितिहरूको स्वतन्त्रताको नाममा बढ्दै गएको निरंकुशता रोक्न सकिएन भने भन् स्वतन्त्रता आउने बताउँदै आयोग र समितिद्वारा गृहप्रशासनलाई दिइने निर्देशनप्रति आपत्ति जनाउनु भयो। आफ्नो व्यवहारमा परिवर्तन गर्नु त परै जाओस् अन्य निकायले आफ्नो कार्यमा कुनै औलो नउड्याउनु भन्ने चाहना गृहप्रशासनको रहेको सन्देश यस भनाईले दिएको छ।

अन्तर्राष्ट्रिय जिम्मेवारीअनुरूप पठाउनु पर्ने प्रतिवेदनहरूका मामिलामा पनि सरकार आलोचनाको घेरामा पर्‍यो। अभियुक्तलाई र जेल सजाय काटेर निस्केकालाई पनि प्रहरीले बलपूर्वक पुनः पक्राउ गर्‍यो। न्यायालयले छोडेको बन्दीलाई न्यायालयको कार्यक्षेत्रबाटै घिसारेर प्रहरीले लगेर वेपत्ता पारेको घटना पनि पटक पटक दोहोरियो। ०५७ असार ११ गते बुटवल पुनरावेदन अदालतद्वारा मुक्त गरिएका ताराप्रसाद भुसाललाई प्रहरीले अदालत भित्रैबाट समात्‍यो। त्यस किसिमका घटना सर्वोच्च अदालत, पुनरावेदन इलाम, विराटनगर, हेटौँडामा समेत भए। यो मामिलामा सरकारको सर्वत्र आलोचना भयो। ०५७ भदौ १९ गते मितेरी अस्पतालमा उपचारको लागि आएका २ जना घाइतेलाई अप्रेसन कक्ष भित्रै छिरेर प्रहरीले पक्राउ गर्ने प्रयास गर्‍यो। यस मामिलामा राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगले उपचारमा बाधा नपुऱ्याउन, आयोगलाई पूर्व सूचना नदिई स्थानान्तरण नगर्न र उपचारको प्रबन्ध गर्न सरकारलाई निर्देशित गर्‍यो।

व्यवस्थापिका भित्रका विभिन्न समितिका निर्णय र सिफारिसहरू तथा महालेखा परीक्षकलगायत अन्य संवैधानिक निकायका टिप्पणीहरू पनि सरकारप्रति आलोचनात्मक ढाँचाकै रह‍यो।

मुख्य चिन्ताको विषय के देखियो भने कार्यपालिकाले आफूलाई सच्याउने प्रयास गरेको पाइएन। दीर्घकालीन प्रभावको मूल्यांकन नगरी निर्णय गर्ने गर्नाले सरकार आलोचनाको पात्र बनिरह्यो। गृहमन्त्रालयले शान्ति सुरक्षाको सूचना संकलनका लागि आफ्नो तजबिजमा खर्च गर्ने वार्षिक १ करोड ५० लाख रूपैयाँको बारेमा पनि सार्वजनिक लेखा समितिले छानबिन गर्‍यो।

०५६ चैत ३ गते प्रधानमन्त्री कृष्णप्रसाद भट्टराईलाई नेपाली कांग्रेस संसदीय दलमा अविश्वासको प्रस्ताव पारित गराई पदच्युत गरिएपछि सत्तापक्ष भित्रको आन्तरिक द्वन्द्व चर्किएर गयो। सत्तापक्ष आन्तरिक विवादमा फसेपछि विपक्ष भनै आक्रामक भयो। तर विपक्षको आक्रमण पनि वैकल्पिक समाधानका सुविचारित उपायसहित प्रस्तुत गरिएन। यसले गर्दा आम जनतामा सत्ताको लुछाचुँडीमा सत्तापक्ष र विपक्ष निर्लिप्त भएको धारणा बढ्न गयो। सरकारमा जान खोज्नुको अर्थ अनियमितताद्वारा अकुत सम्पत्ति र शक्ति आर्जन गर्न खोज्नु हो भन्ने अर्थमा विस्तारै नेपालको राजनीति बदनाम हुने क्रम बढेको छ। निष्कर्षमा, कार्यपालिकाको प्रभावहीनता यो वर्षभरि सम्पूर्ण क्षेत्रमा देखा पर्‍यो।

परिच्छेद २

राज्य ८ मानवअधिकार

१.३ व्यवस्थापिका

प्रजातन्त्रको आत्मा नै जनप्रतिनिधित्व हो। जनप्रतिनिधिहरू रहने राज्यको अङ्गलाई व्यवस्थापिका वा विधायिका भनिन्छ। राज्यको पहिलो र सर्वोपरी मानिने यस अङ्गको सफलता, प्रभावकारिता र स्वच्छतामा नै देश र जनताको भविष्य निर्भर गर्दछ।

जनप्रतिनिधिबाट व्यवस्थापिकाको गठन हुने व्यवस्था त्यति पुरानो होइन। मन्टेस्क्युको भनाइअनुसार प्राचीन समयमा जनप्रतिनिधिहरूबाट गठन हुने व्यवस्थापिकाबारे कसैलाई थाहा थिएन। प्राचीनकालमा कानून निर्माण गर्ने अधिकार कसैलाई प्रत्यायोजित नगरिएकोले यो अधिकारको प्रयोग राजा वा शासकमा नै सीमित थियो। तर, वर्तमान प्रजातान्त्रिक मान्यताअनुसार जनताको प्रतिनिधित्व गर्ने र कानून निर्माण गर्ने काम व्यवस्थापिकाले गर्दछ। व्यवस्थापिकाले निर्माण गरेको कानूनलाई कार्यान्वयन गर्ने दायित्व कार्यपालिकाको हो भने कानूनको व्याख्या गर्ने र रक्षा गर्ने कार्य न्यायपालिकाको हो। तदनुसार व्यवस्थापिकालाई राज्यको पहिलो अङ्ग, कार्यपालिकालाई दोस्रो अङ्ग र न्यायपालिकालाई तेस्रो अङ्गको रूपमा मान्यता दिइएको छ।

व्यवस्थापिकाको हातमा राज्यको सर्वोच्च शक्ति सजिलैसँग आएको छैन। विश्व राजनीतिको इतिहास हेर्दा जनप्रतिनिधिहरूको हातमा राज्यको निर्णायक शक्ति आउनका लागि ठूलठूला संघर्ष भएको पाइन्छ। संसदीय प्रजातन्त्रको जननी मानिने बेलायतमा पनि लगभग तीन सय वर्षको लामो संघर्षपछि मात्र संसदले यो शक्ति प्राप्त गर्‍यो। नेपालमा पनि एक सय चार वर्षको राणा शासनभरि नै जनताको सर्वोच्च शक्तिमाथि कुठाराघात भयो। त्यसपछि पनि वास्तविक रूपमा देशको सार्वभौमिकता जनताको हातमा आएन। ०४६ सालको जनआन्दोलनको सफलताबाट मात्र जनताको हातमा राज्यको शक्ति प्राप्त हुन सक्यो। यसरी नेपालमा पनि वास्तविक रूपमा जनताको हातमा शासनसत्ता स्थापित गरी निर्वाचित जनप्रतिनिधि रङ्गको व्यवस्थापिकाको माध्यमबाट राज्य सञ्चालन गर्ने परिपाटीलाई सुनिश्चित गर्न करीब एक सय ५० वर्ष लामो समय लागेको देखिन्छ।

व्यवस्थापिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार

व्यवस्थापिकाको मूल कार्य राज्यको सर्वोच्च व्यवस्थापकीय निकायमा जनताको प्रतिनिधित्व गर्नु तथा राज्य

सञ्चालनको आवश्यकताअनुसार समयानुकूल ऐन कानूनको व्यवस्था गर्नु हो। यसका अतिरिक्त संविधानले तोके अनुसार अरू विभिन्न कार्यहरू पनि व्यवस्थापिकाले गर्दछ। संसदीय प्रजातान्त्रिक व्यवस्था भएका मुलुकमा व्यवस्थापिकाले गर्ने मूल कार्यहरू यस प्रकार छन्-

१. जनप्रतिनिधित्व

राज्य सञ्चालनमा जनप्रतिनिधिहरूको प्रत्यक्ष सहभागिता गराउने अवधारणाबाट व्यवस्थापिकाको प्रादुर्भाव भएको हो। प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष निर्वाचन प्रक्रियाद्वारा जनप्रतिनिधि चयन गरी व्यवस्थापिका गठन गरेर सरकारमा जनताको प्रतिनिधित्व गराइन्छ। यी जनप्रतिनिधिहरूले व्यवस्थापिकामा जनडोहो, आकांक्षा, असन्तुष्टि, समस्या आदि मुखरित गर्दछन्। त्यसैअनुरूप जनहितलाई ध्यानमा राखी नीतिनियम, कार्यक्रम बनाइन्छ। सरकारले जनआकांक्षा बुझ्ने सबैभन्दा सशक्त र आधिकारिक माध्यम व्यवस्थापिका हो भने जनताले आफ्ना आकांक्षाहरू जनप्रतिनिधिमाफत प्रकट गर्ने सबैभन्दा प्रभावकारी थलो पनि व्यवस्थापिका नै हो। त्यसैले व्यवस्थापिकाले सरकार र जनताको सम्पर्कका लागि साँघुरो भूमिका निर्वाह गरिरहेको हुन्छ। प्रजातान्त्रिक परिपाटीमा सामान्यतया बहुमतले बढी महत्व पाउँछ भने अल्पमतका आवाजलाई पनि यथाचित स्थान दिने काम व्यवस्थापिकाबाट नै हुन्छ। नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ को धारा ४५ र ४६ मा नेपालको व्यवस्थापिकाको जनप्रतिनिधित्वमूलक भूमिकाबारे उल्लेख गरिएको छ।

२. कानून निर्माण

व्यवस्थापिकाको सबैभन्दा महत्वपूर्ण कार्य जनतालाई सुविधायुक्त जीवन दिनु, भयबाट मुक्त पार्नु, ज्यू-धनको सुरक्षा गर्नु, राज्यव्यवस्थालाई सुव्यवस्थित गर्नु र देश र जनताको सर्वोपरी हितलाई कानूनी रूपमा सुनिश्चित गर्न आवश्यक पर्ने सबै किसिमका ऐन, कानूनहरूको निर्माण गर्नु हो। व्यवस्थापिकाले आवश्यकतानुसार नयाँ कानूनको निर्माण गर्दछ भने विद्यमान कानून अनावश्यक भए स्वीकृत गर्ने वा समयानुकूल संशोधन एवं परिमार्जन गर्ने काम पनि गर्दछ। प्रजातान्त्रिक व्यवस्थामा मुलुकको सार्वभौमिकता जनतामा निहित हुनुपर्छ भन्ने अवधारणालाई व्यवस्थापिकाको कानून

बनाउने यही अधिकारले नै मूर्तरूप दिइरहेको हुन्छ। शासकवर्गबाट बनाइने कानून स्वेच्छाचारी हुने र त्यसमा जनसमर्थन नहुने भएकोले जनतामा सार्वभौमिकता सुरक्षित रहेका हरेक मुलुकमा कानून बनाउने, स्वराज गर्ने र संशोधन गर्ने दायित्व व्यवस्थापिकामै निहित रहन्छ। हाम्रो वर्तमान संविधानको भाग ९ मा व्यवस्थापिकाको यो दायित्वबारे उल्लेख गरिएको छ।

३ संवैधानिक कार्य

व्यवस्थापिकाको अधिकार र कर्तव्यको सीमारेखा संविधानले नै निर्धारण गरिदिएको हुन्छ। यद्यपि विद्यमान संविधानलाई संशोधन गर्ने अधिकार व्यवस्थापिकामा मात्र निहित हुन्छ। व्यवस्थापिकाको काम ऐन कानून बनाउने मात्र नभई आवश्यकतानुसार संविधानको संशोधन गर्नु पनि हो। व्यवस्थापिकामा नै जनताको वास्तविक प्रतिनिधित्व रहने भएकोले देशको कानून तथा संविधान संशोधन गर्ने अधिकार पनि व्यवस्थापिकालाई नै दिइएको हुन्छ। कानून बनाउने र संशोधन गर्ने कार्य व्यवस्थापिकाको सामान्य बहुमतबाट पनि हुन सक्छ। तर, संविधान संशोधनजस्तो विशेष महत्वपूर्ण र गम्भीर कार्य व्यवस्थापिकाको दुई-तिहाइ बहुमतबाट मात्र हुन सक्छ। नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ को धारा ११६ मा हाम्रो व्यवस्थापिकाको संवैधानिक कार्यबारे उल्लेख गरिएको छ।

४ आर्थिक कार्य

मुलुकको दुकुटी नियन्त्रण गर्ने कार्य पनि व्यवस्थापिकाकै जिम्मा हुन्छ। व्यवस्थापिकाले मुलुकको वार्षिक बजेट स्वीकृत नगरिकन कार्यपालिकाले स्वर्च गर्न पाउँदैन। राजस्व संकलन गर्ने, कर लगाउने आदि सम्पूर्ण आर्थिक कारोवारसम्बन्धी नीति नियममा व्यवस्थापिकाको नियन्त्रण रहन्छ। यति मात्र नभई महालेखा परीक्षकको प्रतिवेदन व्यवस्थापिकामै प्रस्तुत हुन्छ। वेरूजु फर्स्यौट, आर्थिक अनियमितताको छानबिन, आर्थिक विधेयक आदि सबै कार्यमा व्यवस्थापिकाको निर्णायक भूमिका रहन्छ। हाम्रो संविधानको भाग ९ मा व्यवस्थापिकाको आर्थिक कार्यबारे उल्लेख गरिएको छ।

५ कार्यपालिकामाथि नियन्त्रण

कार्यपालिकालाई नियन्त्रण गर्नु, गलत कार्य गर्नबाट रोक्नु र त्यस्तो कार्य गरेमा त्यसको आलोचना गर्नु व्यवस्थापिकाको अर्को महत्वपूर्ण कार्य हो। सरकार र सरकारका मन्त्रीहरू व्यक्तिगत वा सामूहिक रूपमा व्यवस्थापिकाप्रति उत्तरदायी हुन्छन्। कार्यपालिका प्रमुखलगायत यसका सबै जिम्मेवार सदस्यहरूसँग (प्रधानमन्त्रीदेखि सहायकमन्त्रीसम्म) व्यवस्थापिकाले तिनको कार्यबारे प्रश्न सोध्न सक्दछ, यसको जवाफ दिनु उनीहरूको कर्तव्यभित्र पर्दछ।

यतिमात्र होइन, कार्यपालिकाको विरुद्ध अविश्वासको प्रस्ताव प्रस्तुत गरी मौजुदा कार्यपालिकालाई व्यवस्थापिकाले हटाउन पनि सक्दछ। कार्यपालिकाले प्रस्तुत गरेका हरेक प्रस्ताव, नीति तथा कार्यहरूमाथि विचार विमर्श गरी त्यसलाई स्वीकृत गर्ने वा नगर्ने अधिकार व्यवस्थापिकामा नै निहित रहन्छ। व्यवस्थापिकाको स्पष्ट बहुमत प्राप्त नगरी कुनै पनि कार्यपालिका अस्तित्वमा रहन सक्दैन। यसरी राज्यका अंगहरूबीच नियन्त्रण र सन्तुलनको व्यवस्था गरिएको हुन्छ। हाम्रो संविधानको धारा ५९ मा व्यवस्थापिकाले कार्यपालिकामाथि नियन्त्रण गर्ने प्रक्रियाबारे स्पष्ट व्याख्या गरिएको छ।

६ निर्वाचनसम्बन्धी कार्य

विभिन्न महत्वपूर्ण संवैधानिक पदहरूमा पदाधिकारीहरूको नियुक्ति गर्नु व्यवस्थापिकाको अर्को महत्वपूर्ण कार्य हो। कार्यपालिका प्रमुख (राष्ट्रपति वा प्रधानमन्त्री), व्यवस्थापिका प्रमुख, उपप्रमुख (सभामुख, उपसभामुख, अध्यक्ष, उपाध्यक्ष) आदिको निर्वाचन गर्ने कार्य व्यवस्थापिकाका सदस्यहरूबाटै हुन्छ। यतिमात्र होइन कतिपय महत्वपूर्ण विषयमा निर्णय लिनुपर्दा मतदानको प्रक्रिया अपनाउने कार्य पनि व्यवस्थापिकामा गरिन्छ। हाम्रो संविधानको धारा ५१ मा प्रतिनिधिसभाको सभामुख र उपसभामुख तथा धारा ५२ मा राष्ट्रियसभाका अध्यक्ष र उपाध्यक्षको निर्वाचन गर्ने व्यवस्था उल्लेख छ।

७ न्यायिक कार्य

न्यायिक क्षेत्रमा पनि व्यवस्थापिकाको केही भूमिका रहेको पाइन्छ, यद्यपि यो यसको सर्वोपरी कार्य होइन। संयुक्त राज्य अमेरिका तथा भारतमा राष्ट्रपतिमाथि महाअभियोग लगाउन सक्ने अधिकार व्यवस्थापिकामा निहित छ। वेलायतको माथिल्लो सदनले सर्वोच्च पुनरावेदन अदालतको समेत भूमिका निर्वाह गर्दछ। नेपाल अधिराज्यको संविधानले प्रतिनिधिसभाका सभामुख र सर्वोच्च अदालतका न्यायाधीशहरू महाअभियोग लगाउने र त्यस प्रस्तावमाथि छलफल गरी अन्तिम निर्णय गर्ने अधिकार व्यवस्थापिकालाई दिएको छ। यसका अतिरिक्त विभिन्न महत्वपूर्ण मामिला वा घटनाबारे छानबिन गर्ने, त्यसको प्रतिवेदन पेश गर्ने र दोषीमाथि कानूनी कारवाही गर्ने, गलत काम भएको वा हुन लागेको छ भने त्यसलाई रोक्ने अधिकार व्यवस्थापिकामा रहेको हुन्छ। आफ्नो विशेषाधिकार हनन भएमा त्यसका विरुद्ध कारवाही गर्ने अधिकार पनि व्यवस्थापिकालाई दिइएको हुन्छ।

सन् २००० मा नेपालको व्यवस्थापिका

संसद अधिवेशन

सन् २००० मा नेपालको संसद अधिवेशन दुईपटक बस्यो। हिउँदे अधिवेशनको रूपमा १७ औँ अधिवेशन ०५६ फागुन १८ गते (तदनुसार १ मार्च २०००) देखि शुरू भई ०५६ चैत २३ (तदनुसार ५ अप्रिल २०००) सम्म चल्यो। यसैगरी वर्षे वा बजेट

अधिवेशनको रूपमा १८ औं अधिवेशन ०५७ जेठ २ गते (तदनुसार मे २०००) देखि शुरू भई ०५७ भदौ २ गतेसम्म (तदनुसार १८ अगष्ट २०००) चल्यो। मानवअधिकारको दृष्टिकोणले ती दुवै अधिवेशनमा भएका महत्वपूर्ण कार्यहरूको सान्दर्भिक प्रसंगहरू यहाँ चर्चा गरिएका छन्।

सत्रौ अधिवेशन

कूल २५ दिन बैठक बसेको १७ औं अधिवेशन तनावपूर्ण वातावरणमा चल्यो। यो अधिवेशन प्रारम्भ हुँदा कृष्णप्रसाद भट्टराई प्रधानमन्त्री हुनुहुन्थ्यो भने अधिवेशन समापन हुँदा सरकारको नेतृत्व परिवर्तन भई गिरिजाप्रसाद कोइराला प्रधानमन्त्री बन्नुभयो। सत्तारूढ दल नेपाली काँग्रेसभित्रको शक्ति संघर्षले राष्ट्रिय राजनीतिसँगै संसद् अधिवेशन पनि प्रभावित रह्यो।

कृष्णप्रसाद भट्टराईलाई प्रधानमन्त्री पदबाट हटाउन सत्तारूढ नेपाली काँग्रेसकै संसदीय दलभित्रबाट दबाव सिर्जना गरी असहज स्थिति पैदा गरिएपछि प्रधानमन्त्री भट्टराईले ०५६ चैत ३ गते प्रतिनिधिसभाको बैठकमा विशेष समय लिई आफूलाई प्रधानमन्त्री पद त्याग्न बाध्य पारिएको बताउनुभयो।

नेपालको समसामयिक राजनीतिमा विशेष महत्वपूर्ण र मार्मिक मानिएको उक्त सम्बोधनमा उहाँले धेरै गम्भीर प्रश्नहरू उठाउनुभयो। प्रधानमन्त्रीको रूपमा आफ्नो अन्तिम सम्बोधनमा उहाँले भन्नुभयो- “म प्रधानमन्त्री बनेको दुई/तीन हप्ता नवित्दै मेरोखिलापमा शुरू भएको कचमच आज साँच्चै नै यो मुलुकको राजनीतिक स्थिरताउपर प्रश्नचिह्नको रूपमा र सुशासनको दिशामा एउटा अड्चनको रूपमा तर्सिएको मैले अनुभव गरेको छु। किनभने जबजब सरकारले यो देशको प्रगतिको बाधक भ्रष्टाचार र कमिसनतन्त्रमाथि प्रहार गर्न शुरू गरेको हुन्छ, जब एयरपोर्टदेखि तस्करीहरू कमाउन नपाएर अत्तालिएका हुन्छन्, जब सरकार निरक्षर जनतालाई न्याय दिने कार्यक्रमका साथ सुशासनको दिशामा अगाडि बढेको हुन्छ, जब प्रतिपक्षका साथ सौहार्दपूर्ण छलफल गरेर “यो देश सबैको साझा हो त्यसैले सबै मिलेर वैथीति हटाउँ पारदर्शिता ल्याउँ अनि हिंसा र आतंक रोकौं” भनेर नयाँ पहलहरू शुरू भएका हुन्छन्, तबतब यहाँ अस्थिरताका ज्वारभाटा किन उठ्ने गर्छन् ? ०५२ सालदेखि सबैको चिन्ताको विषय बनेको कथित माओवादी जनयुद्ध र हिंसाका खेल खेल्नेहरू वार्ताको टेबुलमा आएर समस्याको दुंगो लगाउन तयार भई जुनबेला प्रतिनिधि खटाइरहेका हुन्छन् त्यही मौका पारेर अविश्वासको तानाबाना किन बुनिन्छ ?”

यही सिलसिलामा नेपालको स्वस्कंदो राजनीतिक संस्कारप्रति चिन्तित हुँदै उहाँले प्रश्न गर्नुभयो- “देशभक्ति दर्पित हुने भीम मल्ल र भीमसेन थापाका कथा र व्यथाहरूबाट अभिसप्त इतिहासबाट हामी नेपालीले कहिले छुटकारा पाउने हो ?”

साथै आफ्नो दशमहिने कार्यकालमा हासिल भएका उपलब्धिहरूको उल्लेख गर्दै उहाँले प्रश्न उठाउनुभयो-

“नेपालको अन्तर्राष्ट्रिय छवि प्रवर्द्धनमा उपलब्धि हाँसिल भैरहेको बेला सत्ता परिवर्तनको हतार देखापर्नुले के कुसतर्फ संकेत गर्छ ?”

आमनिर्वाचनमा नेपाली काँग्रेसले भावी प्रधानमन्त्रीको रूपमा आफूलाई प्रस्तुत गरी जनतासँग मत मागेको र सम्भवतः त्यही कारणले नेपाली काँग्रेसले सुविधाजनक बहुमत हासिल गर्न सम्भव भएको बताउँदै उहाँले काँग्रेसलाई मत दिने जनतालाई मैले के जवाफ दिने ? भनी प्रश्न गर्नुभयो।

प्रतिनिधिसभामा यसरी राजीनामाको घोषणा गरेर त्यहाँबाट सोफै राजदरबार गई उहाँले राजीनामा दिनुभयो। त्यसको भोलिपल्ट अर्थात् चैत ४ गते बिहान श्री ५ महाराजाधिराजबाट उक्त राजीनामा स्वीकृत गरिबक्सि अर्को मन्त्रिपरिषद् गठन नभएसम्म सोही मन्त्रिपरिषद्लाई कार्य संचालन गरिरहन ताकिबक्सियो।

यसरी भट्टराईले अप्रिय परिस्थितिमा प्रधानमन्त्री पद त्याग गरेपछि रिक्त हुनआएको पदपूर्तिका लागि सत्तारूढ नेपाली काँग्रेसको संसदीय दलको नेता चयन गर्न चैत ५ गते निर्वाचन भयो। संसदीय दलको नेताको लागि नेपाली काँग्रेसमा पहिलोपटक भएको उक्त निर्वाचनमा गिरिजाप्रसाद कोइराला ६९ मत प्राप्त गरी विजयी हुनुभयो भने उहाँका प्रतिद्वन्दी शेरबहादुर देउवा ४३ मत प्राप्त गरी पराजित हुनुभयो। उक्त निर्वाचनमा एक मत बदर पनि भएको थियो। विद्यमान प्रतिनिधिसभामा नेपाली काँग्रेसका ११३ सांसद छन्।

तत्पश्चात् चैत ७ गते श्री ५ महाराजाधिराजबाट गिरिजाप्रसाद कोइरालालाई प्रधानमन्त्री पदमा नियुक्त गरिबक्सियो।

यसरी संसद् अधिवेशन चलिरहेकै अवधिभित्र सत्तारूढ दलभित्र राजनीतिक घटनाक्रम तीव्र गतिमा परिवर्तन भइरहेकोले त्यसको प्रत्यक्ष प्रभाव संसद् अधिवेशनमा पर्नु स्वाभाविकै थियो।

तत्कालीन वन तथा भू-संरक्षण राज्यमन्त्री मोहम्मद अफताव आलमको रौतहट जिल्ला राजपुर फरहदवा गाविसस्थित घरमा ०५६ चैत १५ गते राति माओवादी क्रियाकलापमा संलग्न सशस्त्र समूहले आगो लगाउने र तोडफोड गर्ने काम गरेको र त्यस घटनाको सिलसिलामा चैत १७ गते राज्यमन्त्री आलमका भाइ मोहम्मद मोहताव आलमको नेतृत्वमा रौतहट जिल्ला विकास समितिका सदस्य जयप्रकाश कौशललाई अपहरण गरी यातना दिएको भन्ने विषयले सत्रौ अधिवेशनको शुरूका दिनहरू पूरै प्रभावित हुन पुगे।

प्रतिनिधिसभाको चैत १८ गतेको बैठकमा यस विषयलाई लिएर प्रमुख प्रतिपक्षी दल नेकपा (एमाले) का सांसदहरूले राज्यमन्त्री आलमलाई सो पदबाट बर्खास्तगी र उक्त घटनाका दोषीहरूमाथि कारवाहीको माग गर्दै वेल घेराउ गरेपछि एक घण्टाका लागि बैठक स्थगित गरियो।

यसअघि सो दिनको बैठक प्रारम्भ हुनासाथ प्रमुख प्रतिपक्षी दल नेकपा (एमाले) संसदीय दलका उपनेता खड्गप्रसाद शर्मा

ओलीले राज्यमन्त्री आलमको भाइ मोहम्मद मोहताव आलमको नेतृत्वमा सशस्त्र गुण्डाहरूले हिजो (चैत १७ गते) दिउँसो १ बजे रौतहट जिविस सदस्य कौशललाई जिविस कार्यालयबाट अपहरण गरी राजपुर गाउँमा लगेर यातना दिएको र राति ११ बजेमात्र प्रहरीले उनलाई अपहरणकारीहरूबाट मुक्त गराएको बताउँदै राज्यमन्त्री आलमलाई पदबाट हटाउन माग गर्नुभयो।

उपनेता ओलीले जिविस सदस्यलाई अपहरण गर्न राज्यमन्त्री आलम र उहाँको मन्त्रालयको गाडी प्रयोग गरिएको, राज्यमन्त्रीको घरमा आगो लगाएको घटनाको जिम्मेवारी माओवादीहरूले लिइसके तापनि राज्यमन्त्रीको निर्देशनमा रौतहटमा प्रतिपक्षीका कार्यकर्ताहरूलाई धरपकड गरी यातनासमेत दिएको बताउनुभयो।

सोही दलका डा. वशिधर मिश्र, जगन्नाथ खतिवडा, रघुजी पन्त, राजेन्द्रप्रसाद पाण्डे, प्रेमबहादुर सिंह, प्रदीपकुमार ज्ञवाली र उर्मिला अर्याल, राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टीका बुद्धिमान तामाङ, संयुक्त जनमोर्चाका लिलामणि पोखरेल, राष्ट्रिय जनमोर्चाका चित्रबहादुर केसीले पनि उपनेता ओलीको भनाइलाई समर्थन गर्दै सोही माग दोहर्‍याउनुभयो।

त्यसपछि बैठकको अध्यक्षता गरिरहनुभएकी उप-सभामुख चित्रलेखा यादवले सो घटनाबारे सरकारको ध्यान गएकै हुनुपर्छ, अब बैठकको नियमित कारवाही अगाडि बढाऔं भनी शून्यसमय संचालन गर्न थाल्नु भएपछि नेकपा (एमाले) का सांसदहरूद्वारा वेल घेराउ गरियो।

सभामुखको आशुनबाट बैठकको नियमित कारवाही अघि बढाउन पटक-पटक कोसिस भए पनि प्रमुख प्रतिपक्षबाट राज्यमन्त्री आलमको बर्खास्तगी र अपहरणकारीहरूमाथि कारवाही नभएसम्म सदनको कारवाही चलन नदिने अडान लिइएपछि एक घण्टाको लागि बैठक स्थगित भयो।

एक घण्टाको लागि भनिए तापनि करिब पाँच घण्टापछि पुनः बसेको बैठक पनि अघि बढ्न सकेन। नेकपा (एमाले) का सांसद राजेन्द्रप्रसाद पाण्डेले आफ्नो पार्टीले राखेका मागबारे के भयो ? भनी प्रश्न गर्नुभयो।

सत्तापक्षका मुख्य सचेतक गोपालमान श्रेष्ठले प्रमुख प्रतिपक्षीले उठाएका मागहरूबारे भइरहेको वार्ता नसकिएको जानकारी दिएपछि सभामुखको आसनबाट उप-सभामुख श्रीमती यादवले तीन दिनको लागि बैठक स्थगित गर्नुभयो।

तीन दिनपछि अर्थात् चैत २१ गते बिहान ११ बजे बस्नुपर्ने बैठक ६ घण्टा ढिलो सँभ ५ बजे वसे तापनि संसद सुचारूपले अघि बढ्न सकेन। बैठक शुरू हुनासाथ नेकपा (एमाले) का रघुजी पन्त र सुवास नेम्वाङले राज्यमन्त्री आलमको बर्खास्तगी नभएसम्म बैठकको कारवाही चलन नदिने अडान दोहर्‍याउनुभयो।

बैठकको अध्यक्षता गरिरहनु भएकी उप-सभामुख श्रीमती यादवले नेपाली काँग्रेसका राजेन्द्र खरेललाई बोल्न समय दिनु भएपछि प्रमुख प्रतिपक्षी दलका सांसदहरू वेल तथा राष्ट्रममा आई राज्यमन्त्री आलमको बर्खास्तगी, अपराधीहरूमाथि

कारवाहीलगायतका माग राख्दै करिब २५ मिनेट नारावाजी गर्नुभयो।

बैठक चलन सम्भव नदेखेपछि उप-सभामुखले चैत २३ गते दिनको २ बजेसम्मका लागि बैठक स्थगित भएको घोषणा गर्नुभयो।

यही विषयलाई लिएर राष्ट्रियसभाको बैठक पनि अवरूढ भयो। निर्धारित समयभन्दा करिब तीन घण्टा ढिला शुरू भएको चैत २१ गतेको बैठक प्रारम्भ हुनासाथ राष्ट्रियसभामा प्रमुख प्रतिपक्षी दलका सचेतक सुरेन्द्रप्रसाद पाण्डेले सो विषय उठाउनुभयो।

प्रमुख प्रतिपक्षीका अरू सांसदहरूले पनि राज्यमन्त्री आलमको बर्खास्तगी र अन्य माग पूरा नभएसम्म बैठकको कारवाही अघि नबढाइयोस् भन्नुभयो।

उता सत्तापक्षका वासुदेव रिसाल लगायतका सांसदहरूले रौतहटको दुवै घटना दुःखद भएको बताउँदै यस घटनाको निष्पक्ष छानबिन गरिनुपर्ने तर यसै विषयलाई लिएर सदनको कारवाही अवरूढ गर्न नहुने तर्क प्रस्तुत गर्नुभयो।

त्यसपछि बैठकको अध्यक्षता गरिरहनु भएका डा. मोहम्मद मोहसिनले प्रतिनिधिसभा र राष्ट्रियसभाको भूमिकामा भिन्नता हुन्छ, कुनै विषयलाई लिएर प्रतिनिधिसभाका सदस्यहरूले बैठकको नियमित कारवाही अवरूढ गर्नुभयो भन्दै हामीले पनि त्यसै गर्नु उचित हुँदैन, प्रतिनिधिसभामा पानी पर्दा हामीले छाता ओइने हो भने त्यसले हाम्रो भूमिकालाई अल्मल्याउँछ भन्दै बैठकको नियमित कारवाहीलाई अघि बढाउने कार्यमा सहयोग गर्न सबैलाई पटक-पटक अनुरोध गर्नुभयो।

तर, प्रमुख प्रतिपक्षी दलका सांसदहरूले आफ्नो अडानलाई यथावत राख्दै वेलमा आएर नारावाजी गर्न थालेपछि अध्यक्ष मोहसिनले चैत २३ गते दिउँसो १२ बजेसम्मको लागि बैठक स्थगित गर्नुभयो।

चैत २३ गतेको बैठक पनि सुचारूपमा चलन सकेन। प्रतिनिधिसभामा बैठक शुरू हुनासाथ प्रमुख प्रतिपक्षी दलका राजेन्द्रप्रसाद पाण्डेले रौतहट घटनाका सम्बन्धमा आफ्नो पार्टीका मागहरू दोहर्‍याउँदै सोही दिन बिहान अनेराखवियुले शान्तिपूर्ण ढंगले सिंहदरवारको ढोकामा धर्ना दिन खोज्दा प्रहरीद्वारा उक्त युनियनका अध्यक्ष हिकमत कार्कीलगायत १ सय ५८ जना विद्यार्थीलाई गिरफ्तार गरिएकोमा उनीहरूको तत्काल रिहाईको माग गर्नुभयो।

त्यसपछि बैठक अवरूढ गर्न नहुने र बैठक अगाडि बढाउन नहुने विषयमा सत्तापक्ष र प्रतिपक्षबीच लामो तर्क वितर्क चल्यो। यसै होहल्लाबीच सभामुख तारानाथ रानाभाटले पटक-पटक प्रतिपक्षका सांसदहरूलाई सदनको कारवाही अघि बढाउन सहयोग गर्न आग्रह गर्नुभए तापनि उहाँहरू आ-आफ्नो स्थानबाट उठी वेलनजिक पुगेर विभिन्न नाराहरू लगाउन थाल्नुभयो।

यस्तै होहल्लाबीच सभामुखले त्यस दिनको बैठकको कार्यसूचीमा रहेका सबै कार्यहरू हटाइएको घोषणा गर्दै १७ औं

अधिवेशन अन्त्य भएको सम्बन्धमा राजदरबारबाट प्राप्त पत्र पढेर सुनाई अधिवेशन अन्त्य गर्नुभयो।

सोही दिनको राष्ट्रियसभाको बैठकमा पनि प्रतिनिधिसभाको जस्तै दृश्य दोहरियो। अध्यक्ष डा. माहसिनले बैठकको कारवाहीलाई सुचारुरूपले अघि बढाउन पटक-पटक अनुरोध गर्दा पनि प्रमुख प्रतिपक्षका सांसदहरूले आफ्ना मागहरू दोहर्‍याउँदै वेलमा नारावाजी जारी राखेपछि अध्यक्षले त्यस दिनको बैठकको कार्यक्रमहरू कार्यसूचीबाट हटाई १७ औं अधिवेशन अन्त्य भएको बारे राजदरबारबाट प्राप्त पत्र पढेर सुनाई अधिवेशन अन्त्य गर्नुभयो।

यसरी १७ औं अधिवेशन तनावपूर्ण वातावरणमा टुगियो।

विधेयकसम्बन्धी कारवाही

हिउँदै अधिवेशनलाई सामान्यतया विधेयक अधिवेशन भनेर चिनिन्छ तर सन् २००० को हिउँदै अधिवेशनमा अपेक्षा गरिएअनुसार विधेयकहरू आएनन्। विधेयकको दृष्टिकोणले यो अधिवेशन उपयोगी हुन सकेन भन्दा अत्युक्ति नहोला। लामो समयदेखि चर्चामा रहेका मुलुकी ऐन ११ औं संशोधन (महिला अधिकार विधेयक) लगायत प्रतीक्षारत कतिपय विधेयकहरू अगाडि बढ्न सकेनन्। अधिवेशनका अधिकांश समय आपसी विवाद र तनावमै बितेकाले यस अधिवेशनमा विधेयकहरूले अपेक्षित समय पाउन सकेनन्।

सत्रौं अधिवेशनमा प्रतिनिधि सभामा उत्पत्ति भई दुवै सदनबाट पारित भएपछि लालमोहर लागेका विधेयकहरूमा बालश्रम (निषेध र नियमित गर्ने) विधेयक २०५६, जग्गा (नापजाँच) आठौं संशोधन विधेयक २०५६ छन् भने राष्ट्रिय सभामा उत्पत्ति भई दुवै सदनबाट पारित भएपछि लालमोहर लागेका करार विधेयक २०५६ छ। यसरी यस अधिवेशनमा तीन वटामात्र विधेयक पारित भए।

मानवअधिकारको दृष्टिकोणले बालश्रम (निषेध र नियमित गर्ने) ऐन २०५६ बढी चासोको विषय भएकोले यसका मुलभूत कुराहरू यहाँ चर्चा गर्नु प्रासंगिक हुनेछ। यस ऐनले नाबालकलाई कलकारखाना, खानी वा यस्तै अन्य श्रमपरक जोखिमपूर्ण काममा लगाउन निषेध गर्ने तथा बालबालिकालाई अन्य काममा लगाउँदा उनीहरूको स्वास्थ्य, सुरक्षा तथा सेवा र सुविधाका सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गर्ने उद्देश्य राखेको छ।

यस ऐनले १६ वर्ष उमेर पूरा नगरेका बालक र बालिकालाई “बालक” भनेर परिभाषित गर्नुको साथै १४ वर्ष उमेर पूरा नगरेका बालकलाई कसैले पनि श्रमिकको रूपमा काममा लगाउन निषेध गरेको छ। साथै बालकलाई जोखिमपूर्ण काममा लगाउन नपाइने, बालकको इच्छाविरुद्ध काममा लगाउन नहुने, १४ वर्षमाथिका बालकलाई बेलुका ६ बजेदेखि बिहान ६ बजेसम्मको अवधिभर काममा लगाउन नहुने, एक दिनमा ६ घण्टा र एक हप्तामा ३६ घण्टाभन्दा बढी अतिरिक्त परिश्रमिक दिई वा नदिई काममा लगाउन नहुने, दिनको आधा

घण्टा र हप्ताको एक दिन आराम गर्न विदा दिनु पर्ने प्रावधानको व्यवस्था गरेको छ। साथै बालकको स्वास्थ्य र सुरक्षाको बारेमा कानूनी प्रत्याभूति र सो ऐनको उल्लंघन गर्नेलाई दण्ड सजाय (अधिकतम एक वर्षसम्म कैद वा ५० हजार जरिवाना वा दुवै) को व्यवस्थासमेत गरेको छ।

संसदमा गृहमन्त्रीको जवाफ

प्रतिनिधिसभाको ०५६ फागुन २३ गतेको बैठकमा गृहमन्त्री पूर्णबहादुर खड्काले सांसदहरूद्वारा शान्ति-सुरक्षाको विषयमा उठाइएका विभिन्न प्रश्नको जवाफ दिँदै ०५२ सालमा कथित माओवादी जनयुद्ध शुरू भएदेखि “आतंककारी” हरूको आक्रमणबाट १ सय ८७ जना स्थानीय व्यक्ति, १ सय ४४ जना प्रहरी सुरक्षाकर्मी, प्रहरी र सुरक्षाकर्मीहरूसँगको दोहरो भिडन्तमा १ सय ७४ जना “आतंककारी” हरू, स्थानीय व्यक्तिहरूसँगको मुठभेडमा दुईजना “आतंककारी” हरूसमेत गरी जम्मा १ हजार २ सय ७ जनाको मृत्यु भइसकेको र करिब ११ करोड रूपैयाँभन्दा बढीको धनमालको क्षति भएको जानकारी दिनुभयो।

उहाँले संसद्को १६ औं अधिवेशनपश्चात्मात्र हालसम्म स्थानीय व्यक्ति, प्रहरी र “आतंककारी” गरी २ सय ३९ जनाको मृत्यु भएको बताउनुभयो।

गृहमन्त्रीले जुम्ला जिल्लाको रारालिही, अछाम जिल्लाको ढाकु गाविस, सल्यानको रामपुर कालिमाटी, रोल्पाको घर्तीगाउँ र रूकुमको खारामा विभिन्न मितिमा भएका घटनाका सम्बन्धमा सदनलाई अवगत गराउँदै ती स्थानहरूको स्थलगत निरीक्षण गरी यथार्थ पत्ता लगाई १५ दिनभित्र सुभावसहित प्रतिवेदन पेश गर्न गृहमन्त्रालयका सहसचिवको अध्यक्षतामा तीन सदस्यीय छानबिन समिति गठन भई काम शुरू भइसकेको जानकारी दिनुभयो।

उहाँले अशान्ति र असुरक्षाको बढ्दो स्थितिलाई ध्यानमा राखी नेपाल प्रहरीभित्र सशस्त्र प्रहरी सेवाको छुट्टै इकाई गठन गर्न सान्दर्भिक देखिएको बताउनुभयो।

यसैगरी गृहमन्त्री खड्काले तीनदिनपछि अर्थात् फागुन ७ गते राष्ट्रियसभाको बैठकमा सोही विषयको जानकारी दिनुहुँदा “आतंककारी घटना” को सिलसिलामा मृत्यु हुनेहरूको संख्यामा थप ६ जनाले वृद्धि भई १ हजार २ सय १३ पुगेको बताउनुभयो। साथै उहाँले माओवादीका नाममा “आतंककारी क्रियाकलाप” को सन्दर्भमा कारवाहीको सिलसिलामा हालसम्म ५ हजार ३ सय ७४ जना पक्राउ गरिएकोमा छानबिनपछि ३ हजार ७ सय ७८ लाई छाडिएको र १ हजार ५ सय ९६ जनालाई कारवाही चलाइएको जानकारी दिनुभयो।

क्षमायाचना

सरकारमा नेतृत्व परिवर्तन भएपछि गृहमन्त्री बन्नुभएका गोविन्दराज जोशीले ०५६ चैत १६ गते प्रतिनिधिसभाको बैठकमा सोही दिन बिहान सिंहदरबार परिसरभित्र रहेको महिला तथा समाजकल्याण मन्त्रालयको ढोका अगाडि महिला सांसदहरूप्रति

प्रहरीद्वारा भएको अभद्र व्यवहारप्रति क्षमायाचना गर्दै आइन्दा यस किसिमको घटना हुन नदिने बताउनुभयो।

श्री ५ को सरकारद्वारा संचालित महिला जागृति आयआर्जन कार्यक्रममा कांग्रेसीकरण गरिएको हुँदा सो कार्यक्रमलाई स्थानीय निकायमार्फत् लागू गरियोस् भन्ने माग राखी अखिल नेपाल महिला संघको आयोजनामा महिला तथा समाज कल्याण मन्त्रालयको ढोकाअगाडि धर्ना कार्यक्रम भइरहेको बेलामा प्रहरीले अभद्र हस्तक्षेप गरेको थियो।

यस विषयलाई लिएर प्रमुख प्रतिपक्षी तथा अन्य प्रतिपक्षी सांसदहरूद्वारा प्रतिनिधिसभामा गृहमन्त्रीबाट तत्काल जवाफ र क्षमायाचनाको माग गर्दै सदनको बैठक करिब दुई घण्टा अवरुद्ध गरिएको थियो।

अठारौँ अधिवेशन

विगतमा सधैंजसो असार महिनाको पहिलो हप्तामा शुरू हुने वर्षे अधिवेशन यसपटक करिब एक महिनाअघि नै ०५७ जेठ २ गते प्रारम्भ भयो। बजेट अधिवेशन असारमा शुरू गर्ने पुरानो प्रचलनले गर्दा बजेट पारित भइसकेपछि केन्द्रीयदेखि स्थानीयस्तरसम्म बजेट निकासी गरी सम्बन्धित स्थानमा पठाउँदा धेरै समय लाग्ने भई विकास-निर्माणका कार्यमा ढिलासुस्ती र हड्बड दुबै हुने भएकोले श्री ५ को सरकारले यो समस्यालाई हल गर्न छिट्टै अधिवेशन शुरू गरी बजेट पारित गराउने नयाँ नीति अस्वित्थार गरेर यस पटकदेखि बजेट अधिवेशन छिटो शुरू गरिएको हो।

जेठ २ गतेदेखि भदौ २ गतेसम्म जम्मा ९६ दिन चालू रहेको यस १८ औँ अधिवेशनमा प्रतिनिधिसभामा बैठक बसेको ६४ दिनमा ७४ पटक बैठक बस्यो र ती बैठकहरूले जम्मा ३ सय २४ घण्टा ४५ मिनेट समय लियो।

यस अधिवेशनमा विगत अधिवेशनका विचाराधीन र चालू अधिवेशनको प्रतिनिधिसभामा उत्पत्ति भएका २७ वटा र राष्ट्रियसभामा उत्पत्ति भएका एक विधेयक गरी जम्मा २८ वटा विधेयकमध्ये १४ वटा विधेयक पारित भए। अस्वित्थार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग (दोस्रो संशोधन) विधेयक २०५६ र पशुपति क्षेत्र विकास कोष (दोस्रो संशोधन) विधेयक २०५६ गरी दुईवटा विधेयक फिर्ता लिइयो र बाँकी १२ वटा विधेयकमध्ये प्रतिनिधिसभामा आठवटा र सम्बन्धित समितिमा ४ चारवटा विधेयक विचाराधीन रहे।

यस अधिवेशनमा राष्ट्रियसभाबाट अस्वीकृत भई फिर्ता आएको नेपाल नागरिकता (छैटौँ संशोधन) विधेयक २०५६ लाई प्रतिनिधिसभाले पुनः पारित गर्‍यो।

प्रतिनिधिसभामा एउटा जरूरी सार्वजनिक महत्वको प्रस्ताव माथि छलफल भयो। साथै तीनवटा विषयमा सम्बन्धित मन्त्रीको ध्यानाकर्षण गरियो र चारवटा विषयमा सम्बन्धित मन्त्रीद्वारा सार्वजनिक महत्वको वक्तव्य र सार्वजनिक महत्वका अन्य १० वटा विषयमा जानकारी दिइयो। अधिवेशनमा मौखिक प्रश्न ७

सय ३० र लिखित प्रश्न १७ वटा सोधियो र तिनको उत्तर दिइयो।

यसैगरी ९६ दिन चालू रहेको यस अधिवेशनमा राष्ट्रियसभाको बैठक ४० दिनमा ४३ पटक बसी १ सय १८ घण्टाको समय लियो।

यस अधिवेशनमा राष्ट्रियसभामा उत्पत्ति भएका दुईवटा विधेयकमध्ये नेपाल स्वास्थ्य सेवा (दोस्रो संशोधन) विधेयक २०५६, विशेष समितिको प्रतिवेदनसहित पारित भयो भने जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान विधेयक २०५७, लाई दफावार छलफलका लागि विशेष समितिमा पठाइयो। प्रतिनिधिसभामा उत्पत्ति भई राष्ट्रियसभामा प्राप्त भएका १३ वटा अर्थ विधेयकमध्ये दुईवटा विधेयक सुभाबसहित र ११ वटा विधेयक सुभाबबिना प्रतिनिधिसभामा फिर्ता पठाइयो भने नेपाल नागरिकता (छैटौँ संशोधन) विधेयक २०५६ माथि विचार गरियोस् भन्ने प्रस्ताव राष्ट्रियसभाको बहुमतबाट अस्वीकृत भयो। प्रधानमन्त्रीलगायत अन्य सातजना मन्त्रीहरूद्वारा सार्वजनिक महत्वका विभिन्न विषयहरूमा वक्तव्य दिइयो। साथै बैठकमा १ सय १७ वटा मौखिक प्रश्नहरू सोधिनुको साथै ४५ वटा मौखिक प्रश्नका उत्तरहरू टेबुल गरिए।

अठारौँ अधिवेशनका मुख्य कारवाही

श्री ५ महाराजाधिराज वीरेन्द्रवीर विक्रम शाहदेवबाट संवैधानिक प्रावधान र संसदीय परम्पराअनुसार २०५७ जेठ ६ गते प्रतिनिधिसभा र राष्ट्रियसभाको संयुक्त बैठकलाई सम्बोधन गरिबक्स्यो।

शाही सम्बोधनमा निहित श्री ५ को सरकारको नीति तथा कार्यक्रममा “नेपाली जनतालाई भयरहित स्वतन्त्र जीवनको प्रत्याभूति दिन, प्रजातान्त्रिक एवं समुन्नत नेपालको परिकल्पना साकार पार्न श्री ५ को सरकारले शान्ति सुरक्षाको विश्वसनीय वातावरण कायम गर्दै स्वच्छ, निष्पक्ष तवरबाट समयमै सेवा र सुविधा प्रदान गरी सुव्यवस्था र सुशासन कायम गर्ने प्रयत्नहरूलाई दृढतापूर्वक अघि बढाउने छ” भनी उल्लेख गरिएको छ।

श्री ५ को सरकारको उक्त नीति तथा कार्यक्रममाथि जेष्ठ ९ गतेदेखि छलफल शुरू भयो। छलफल प्रारम्भ हुनासाथ विभिन्न दलका सांसदहरूले नीति तथा कार्यक्रममाथि आ-आफ्ना दलका तर्फबाट ल्याइएका संशोधन प्रस्तावमा सेन्सर गरिएकोमा आपत्ती जनाउनुभयो। यसरी आपत्ती जनाउनेहरूमा संयुक्त जनमोर्चा नेपालका लिलामणि पोखरेल, राष्ट्रिय जनमोर्चाका नवराज सुवेदी र नेपाल मजदुर किसान पार्टीका नारायणमान बिजुक्छे हुनुहुन्थ्यो।

सभामुख तारानाथ रानाभाटले संशोधन प्रस्तावमाथिको सेन्सर सभामुखको हैसियतले आफूले गरेको जानकारी दिँदै “सार्वभौमसत्तामाथि आँच आउने” शब्द प्रमाणित नभएको, महाकाली सन्धि संसदको दुबै सदनले दुई तिहाई बहुमतले पारित गरेकोले सो सन्धिका विषयमा प्रयोग गरिएका शब्दहरू

सेन्सर गरिएको र सरकारी कामकाजको भाषा राष्ट्र भाषा हो भनी सर्वोच्च अदालतद्वारा मान्यता दिइएकोले ती सेन्सर गरिएको स्पष्ट गर्नुभयो।

सोही बैठकमा नेपाली कांग्रेसका रामजनम चौधरीले आफूलाई संसदमा आउँदा प्रहरीले रोक लगाएको र त्यसबारे गृहमन्त्रीलाई जानकारी गराउँदा कुनै चासो नदेखाइएको बताउनुभयो भने नेकपा एमालेका रघुजी पन्तले विराटनगरमा पत्रकार मोहन भण्डारीलाई मोरङका प्रहरी उपरीक्षकद्वारा आक्रमण गराइएको भन्ने समाचारका बारेमा गृहमन्त्रीले तुरुन्त ध्यान दिनुपर्ने बताउनुभयो।

प्रतिनिधिसभामा सत्तापक्षका मुख्य सचेतक विनयध्वज चन्द प्रस्तावक र सचेतक टेकबहादुर चोख्याल समर्थक भई पेश गरिएको धन्यवादको प्रस्तावद्वारा शाही सम्बोधनमा उल्लिखित श्री ५ को सरकारको नीति तथा कार्यक्रममाथिको छलफलमा भाग लिँदै प्रमुख प्रतिपक्षी दल नेकपा (एमाले) का नेता माधवकुमार नेपालले कार्यक्रमले दश वर्षको प्रजातन्त्र र संसदीय अभ्यासको दौरानमा मुलुकले भोगेका अनुभवहरू समेटी समस्याको ठोस समाधानका बुँदा सरकारले पेश गर्न नसकेको, नवौँ योजनालाई समेटिएको सत्ता र प्रतिपक्षबीच चलि रहेको वार्ताको उपलब्धि प्रतिविम्बित नभएको, माओवादी समस्याबारे सरकारको स्पष्ट धारणा नआएको भनी कार्यक्रमको आलोचना गर्दै आफ्नो पार्टीका तर्फबाट ५६ बुँदाको संशोधन पेश गर्नुभयो।

संशोधनमा सशस्त्र प्रहरी बल तथा राष्ट्रिय सुरक्षापरिषद्बारे सरकार स्पष्ट हुनुपर्ने, भ्रष्टाचार र राजस्व चुहावटसम्बन्धी अध्ययन प्रतिवेदन लागू गर्नुपर्ने, जनजाति प्रतिष्ठान स्थापना गर्ने, छुवाछूत र जातीय भेदभाव अन्त्य गर्न ठोस कार्यक्रम आउनुपर्ने, मानवअधिकार आयोग सोही अधिवेशन अवधिभित्र गठन हुनुपर्ने, कालापानीलगायत नेपाल-भारत सीमा समस्या समाधान गर्नुपर्ने, सन् १९५० को नेपाल-भारत सन्धिलगायत सबै असमान सन्धिहरूलाई देशको हितअनुकूल पुनरावलोकन गर्नुपर्ने आदि बुँदाहरू छन्।

यसैगरी राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टीका तर्फबाट नौ संशोधन बुँदाको प्रस्ताव प्रस्तुत गर्दै पशुपति शम्सेर राणाले नेपाल प्रहरी र राष्ट्रिय अनुसन्धान विभागलाई राजनीतिबाट पूर्णतया मुक्त राखी योग्यता र दक्षताको आधारमा नियुक्ती गरिनुपर्ने, बढ्दो आतंक र असुरक्षाका कारण घरबार छाडी आन्तरिक शरणार्थीको रूपमा मुलुकका विभिन्न भागमा कष्टमय जीवन बिताइरहेका जनताका लागि विशेष व्यवस्था गरिनुपर्ने, नेपाली नागरिकलाई सरलरूपमा नागरिकता प्रमाणपत्र उपलब्ध गराउनुपर्ने आदि विषयमा जोड दिनुभयो।

सरकारको नीति तथा कार्यक्रममाथि नेपाल सद्भावना पार्टीका हृदयेश त्रिपाठी, राष्ट्रिय जनमोर्चाका चित्रबहादुर कंसी र संयुक्त जनमोर्चाका लिलामणि पोखरेलले पनि आ-आफ्नो पार्टीको तर्फबाट संशोधन प्रस्ताव प्रस्तुत गर्नुभयो।

राष्ट्रियसभामा सत्तापक्षका नेता वासुदेव रिसाल प्रस्तावक र सांसद दिलबहादुर घर्ती मगर समर्थक भई जेठ ६ गते प्रस्तुत धन्यवादको प्रस्तावद्वारा श्री ५ बाट वक्सेको शाही सम्बोधनमा उल्लिखित श्री ५ को सरकारको नीति तथा कार्यक्रममाथि जेठ १० गते शुरू भएको छलफलमा नेकपा (एमाले) का तर्फबाट युवराज ज्ञवाली, नेकपा (माले) का तर्फबाट सीतानन्दन रायले संशोधन प्रस्तुत गर्नुभयो।

प्रतिनिधिसभामा जेठ ९, १०, ११, १२ र १३ गतेसम्म चलेको नीति तथा कार्यक्रममाथिको छलफलमा सत्तापक्ष र प्रतिपक्ष गरी १ सय २९ जना र राष्ट्रियसभामा जेठ ९, १०, ११, १२, १३ र १४ गतेसम्म चलेको छलफलमा ४७ जना गरी जम्मा १ सय ७६ जनाले भाग लिनुभयो।

छलफलमा भाग लिने सत्तापक्षीय सांसदहरूले सरकारको नीति तथा कार्यक्रममा विगतमा जस्तो कुनै सस्त्रो नारा समावेश नभएको, देशको वास्तविक स्थिति भल्किएको, शान्तिसुरक्षालाई प्राथमिकता दिइएको, सुशासन, भ्रष्टाचार नियन्त्रण, गरिबी निवारण, कर्मैया प्रथा उन्मूलन, शरणार्थी समस्या समाधानजस्ता देशका जल्दाबल्दा समस्याहरूलाई विशेष जोड दिइएको धारणा व्यक्त गर्नुभयो।

प्रतिपक्षी सांसदहरूले आ-आफ्नो पार्टीद्वारा प्रस्तुत संशोधन प्रस्तावमाथि जोड दिनुका साथै नीति तथा कार्यक्रममा मुलुकका समस्याहरूको समाधानका लागि ठोस कार्यक्रम नआएको, शान्ति-सुरक्षाको प्रत्याभूति दिन विश्वस्त कार्यक्रम नल्याइएको, नवौँ योजनाको अवधारणालाई बेवास्ता गरिएको, सबैभन्दा जटिल समस्याको रूपमा रहेको माओवादी क्रियाकलापप्रति सरकारको स्पष्ट दृष्टिकोण नआएको भनी आलोचना गर्नुभयो।

उक्त सरकारी नीति तथा कार्यक्रममाथिको छलफलमा सांसदहरूले उठाएका प्रश्नहरूको जवाफ दिने परिपाटीअनुसार जेठ १६ गतेको प्रतिनिधिसभा र राष्ट्रियसभाको बेग्लाबेग्लै बैठकमा प्रधानमन्त्री गिरिजाप्रसाद कोइरालाले देशमा शान्तिसुरक्षा कायम गर्दै आतंकरहित एवं भयमुक्त समाजको स्थापना गर्ने कार्यलाई सांसदहरूद्वारा दिइएको प्राथमिकताअनुरूप नै सरकारले पनि यस कार्यलाई आफ्नो आधारभूत जिम्मेवारीको रूपमा लिएको बताउनुभयो।

उहाँले मुलुकमा यता केही वर्षदेखि माओवादीका नाममा संचालित हिंसा, हत्या र आतंकलाई नियन्त्रण गर्न सरकारको ध्यान गम्भीररूपमा केन्द्रित भएको र यसका लागि पारस्परिक संवाद र वार्ताको सम्भावनालाई प्रयोग गर्न सरकार निरन्तर क्रियाशील छ भन्नुभयो।

प्रधानमन्त्रीले नेपालको भौगोलिक विकटता र क्षेत्रीयस्तरमा फैलँदै आतंकवादलाई समेत ध्यानमा राखी मुलुक र जनताको हितमा शान्तिसुरक्षा कायम गर्न यथाशीघ्र सुरक्षासम्बन्धी निकायहरूलाई कानूनबमोजिम संगठित एवं प्रभावकारी ढंगले परिचालन गरिने उल्लेख गर्नुभयो।

वर्तमान सरकार मानवअधिकारको संरक्षण एवं संबर्द्धन गर्न प्रतिबद्ध छ भन्दै प्रधानमन्त्रीले यसै सन्दर्भमा भर्खरमात्र राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगको गठन भएको र यस आयोगको गठनले सरकारका विभिन्न निकायहरूलाई मानवअधिकार शिक्षा र चेतनालाई बिस्तार गर्ने दिशामा अग्रसर रहन र मानवअधिकार हनन हुने प्रवृत्तिलाई नियन्त्रण गर्न मद्दत पुग्ने विश्वास लिइएको बताउनुभयो।

अन्तर्वाताप्रति आपत्ति

प्रतिनिधिसभाको जेठ १६ गतेको बैठकमा नेपाली काँग्रेसका डा. रामशरण महतले राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगका नवनियुक्त अध्यक्षले अहिलेको बहुदलीय व्यवस्थाभन्दा पञ्चायत व्यवस्था नै ठीक रहेको, पञ्चायत व्यवस्थामा नै बढी मानवअधिकार भएको र आफू पञ्चायत व्यवस्थाप्रति

आस्थावान रहेको भनी एक साप्ताहिक पत्रिकालाई अन्तरवाता दिनु आपत्तिजनक भएको बताउनुभयो।

बैठकमा प्रधानमन्त्री गिरिजाप्रसाद कोइरालाले श्री ५ को सरकारको नीति तथा कार्यक्रमबारे सांसदहरूद्वारा उठाइएका प्रश्नहरूको जवाफ दिनुभएपछि प्रधानमन्त्रीसँग स्पष्टीकरण माग गर्ने क्रममा डा. महतले एउटा पदीय दायित्वमा बसेको व्यक्तिबाट यस्ता अभिव्यक्तिहरू आएकोले सरकारले जवाफ दिनुपर्ने माग गर्दै यस्ता नियुक्तिहरू संसदीय समितिको सिफारिसमा हुनुपर्ने धारणा पनि राख्नुभयो।

यस विषयमा नेपाली काँग्रेसकै राजेन्द्र खरेलले पञ्चायत व्यवस्थाप्रति प्रतिबद्ध व्यक्तिलाई कसरी मानवअधिकार आयोगको अध्यक्षमा नियुक्त गरियो भनी प्रश्न गर्नुभयो भने नेकपा (एमाले) का विजय सुब्बाले वर्तमान व्यवस्था विरोधी अभिव्यक्ति दिने अध्यक्षका हरेक भनाइप्रति सबैले चनाखो भई

संसदको अठारौँ अधिवेशन (२०५७/२/२ - २०५७/५/२)

विधेयक, सन्धि-सम्झौतासम्बन्धी सूची

क्र.स. विधेयकको नाम

द्वै सदनबाट पारित :

१. विनियोजन विधेयक, २०५७
२. केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने विधेयक, २०५७
३. सर्वेक्षण उठाउने विधेयक, २०५७
४. आर्थिक विधेयक, २०५७
५. सैनिक (चौथो संशोधन) विधेयक, २०५७
६. औषधि (दोस्रो संशोधन) विधेयक, २०५७
७. सहकारी (पहिलो संशोधन) विधेयक, २०५७
८. नेपाल स्वतन्त्रपानी संस्थान (दोस्रो) विधेयक, २०५७
९. मर्दंग (पहिलो संशोधन) विधेयक, २०५७
१०. शाहीद गंगालाल राष्ट्रिय हृदय रोग केन्द्र विधेयक, २०५७
११. सञ्चारसम्बन्धी केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने विधेयक, २०५७
१२. नेपाल फार्मसी परिषद् विधेयक, २०५७ (सुभाष सहित)
१३. नेपाल नागरिकता (छैटौँ संशोधन) विधेयक, २०५७ (स.स.द्वारा अस्वीकृत भएकोमा प्र.स.बाट नमूर्ण सदस्य संख्याको बहुमतद्वारा पुनः पारित)

प्रतिनिधि सभाबाट मात्र पारित

१. राजनीतिक दलसम्बन्धी विधेयक, २०५७

फिर्ता विधेयकहरू :

१. अस्तिधार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग (दोस्रो संशोधन) विधेयक, २०५६
२. पशुपति क्षेत्र विकास कोष (दोस्रो संशोधन) विधेयक, २०५६

प्रतिनिधिसभामा प्रस्तुत भई विचारार्थीन राखी अधिवेशनमा बर्ता भएकामध्ये :

१. आन्तरिक प्रशासनसम्बन्धी केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने विधेयक, २०५६
२. मुलुकी (एघारौँ संशोधन) विधेयक, २०५६

अठारौँ अधिवेशनमा बर्ता भएकामध्ये :

१. नेपाल नर्सिङ परिषद् (पहिलो संशोधन) विधेयक, २०५७
२. अदालत व्यवस्थापन तथा न्याय प्रशासनसम्बन्धी केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने विधेयक, २०५७

कैफियत

- लालमोहर स्वीकृत (२०५७/३/३०)
लालमोहर स्वीकृत (२०५७/४/२६)
लालमोहर स्वीकृत (२०५७/५/०५)
लालमोहर स्वीकृत (२०५७/५/०५)
लालमोहर स्वीकृत (२०५७/५/१४)
लालमोहर स्वीकृत (२०५७/५/१४)
लालमोहर स्वीकृत (२०५७/५/२१)
लालमोहर स्वीकृत (२०५७/५/२१)
लालमोहर स्वीकृत (२०५७/१०/४)
लालमोहर स्वीकृत (२०५७/१०/४)

रा.स.मा सन्देश देबुल हुन बाँकी

फिर्ता : २०५७/३/६

फिर्ता : २०५७/५/२

राज्यव्यवस्था समितिमा विचारार्थीन
का.न्या. तथा स. व्य. समितिमा विचारार्थीन

जनसंख्या तथा सामाजिक समितिमा विचारार्थीन

का.न्या तथा स. व्य. समितिमा विचारार्थीन

ध्यान दिनुपर्छ भन्नुभयो। संयुक्त जनमोर्चा नेपालका लिलामणि पोखरेलले पनि मानवअधिकार आयोगका अध्यक्षबाट त्यस्तो अभिव्यक्ति आउनु गम्भीर विषय हो भन्नुभयो। तर प्रधानमन्त्रीले अरू विभिन्न प्रश्नहरूको जवाफ दिनुभए पनि यो प्रश्नको भने उल्लेख गर्नुभएन।

श्री ५ महाराजाधिराजबाट संसदको दुबै सदनको संयुक्त बैठकलाई जेट ६ गते सम्बोधन बक्सेकोमा मौसुफका जुनाफमा धन्यवाद चढाउने प्रस्तावलाई जेट १६ गतेको प्रतिनिधिसभा र राष्ट्रियसभाको बैठकले स्वीकृत गर्‍यो। साथै बैठकले शाही सम्बोधनमा निहित श्री ५ को सरकारको नीति तथा कार्यक्रममाथि विभिन्न दलबाट प्रस्तुत गरिएका पाँच संशोधन प्रस्तावहरूलाई बहुमतद्वारा अस्वीकृत गर्‍यो।

बजेट

अर्थमन्त्री महेश आचार्यले जेट १७ गते संसदको दुबै सदनको संयुक्त बैठकमा आर्थिक वर्ष ०५७/५८ का लागि ९१ अर्ब ६२ करोड १२ लाख ३५ हजार रूपैयाँको अनुमानित बजेट प्रस्तुत गर्नुभयो।

बजेटमा साधारण स्वर्चलाई ४३ अर्ब ५१ करोड २७ लाख ४६ हजार रूपैयाँ तथा विकास स्वर्चतर्फ ४८ अर्ब १० करोड ८५ लाख ८९ हजार रूपैयाँ छुट्याइएको छ।

यो बजेट गत आर्थिक वर्ष ०५६/५७ को बजेटको तुलनामा साधारणतर्फ २७ प्रतिशत र विकासतर्फ ४४.५ प्रतिशत र कूल स्वर्चतर्फ ३५.६ प्रतिशतले बढी छ। उक्त बजेटमाथि संसदको दुबै सदनमा जेट २०, २१ र २२ गते सामान्य छलफल भयो। छलफलमा प्रतिनिधिसभाका ६३ जना र राष्ट्रियसभाका ४१ जना सांसदले भाग लिनुभयो।

३. शिक्षा (सातौँ संशोधन) विधेयक, २०५७	जनसंख्या तथा सामाजिक समितिमा विचाराधीन
४. मुख्य अभिवृद्धि कर (पहिलो संशोधन) विधेयक, २०५७	प्रस्तुत - २०५७/५/१
५. बीमा (दोस्रो संशोधन) विधेयक, २०५७	प्रस्तुत - २०५७/५/२७
६. क्रमैया श्रम (निषेध गर्ने) सम्बन्धी विधेयक, २०५७	प्रस्तुत - २०५७/५/१
७. विशेष अदालत विधेयक, २०५७	प्रस्तुत - २०५७/५/१
८. भ्रष्टाचार निवारण विधेयक, २०५७	प्रस्तुत - २०५७/५/१
९. संसद सचिवालयसम्बन्धी विधेयक, २०५७	प्रस्तुत - २०५७/५/१
१०. अस्त्रियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग (दोस्रो संशोधन) विधेयक, २०५७	प्रस्तुत - २०५७/५/१
राष्ट्रियसभामा उत्पन्न विधेयकहरू :	
१. नेपाल स्वास्थ्य सेवा (दोस्रो संशोधन) विधेयक, २०५७	प्र.स.मा टेबुल
२. जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान विधेयक, २०५७	विशेष समितिमा विचाराधीन
यताँ भै सदनमा प्रस्तुत हुन नसकेका :	
१. सडक बोर्ड विधेयक, २०५७	प्राप्त - २०५७/३/३
२. राहदानी विधेयक, २०५७	प्राप्त - २०५७/३/८
३. स्वास्थ्यसम्बन्धी कर्तौ नेपाल ऐन संशोधन गर्ने विधेयक, २०५७	प्राप्त - २०५७/३/९
४. स्थानीय प्रशासन (चौथो संशोधन) विधेयक, २०५७	प्राप्त - २०५७/५/९
५. विद्युत अर्गनिकृत चुहावर नियन्त्रण विधेयक, २०५७	प्राप्त - २०५७/५/१२
सन्धि-सम्झौता :	
१. एसिया तथा प्रशान्तमा अन्तर्गत विज्ञान र प्रविधि शिक्षाको केन्द्रको स्थापना गर्नेसम्बन्धी सम्झौता (संयुक्त राष्ट्रसंघ आबद्ध) Center for Space Science and Technology Education in Asia and the Pacific	अनुमोदन - २०५७/५/१
२. ०५६ फागुण १ गतेदेखि ०५७ वैशाख मसान्तसम्मको वैदेशिक सहयोग सम्बन्धमा भएका सम्झौताहरू	पेश - २०५७/३/१
३. संयुक्त राष्ट्रसंघ तथा यससँग सम्बद्ध निकायमा काम गर्ने व्यक्तिको सुरक्षा विधेयक महासन्धि Convention on the Safety of United National and Associated Personnel	सम्मिलन - २०५७/५/९
४. औद्योगिक सम्पत्ति संरक्षणको लागि पेरिस महासन्धि १८८३ (संशोधन, १९७९ संशोधन) Paris Convention for the Protection of Industrial Property, 1883 and amendment 1979	अनुमोदन - २०५७/५/९

स्रोत : संसद सचिवालय, विधेयक शाखा

बजेटमाथिको सामान्य छलफलमा भाग लिन सत्तापक्षीय सांसदहरूले बजेटमा गरिबी निवारण, भ्रष्टाचार नियन्त्रण, शान्ति-सुरक्षा, कर्मचारीको तलब वृद्धि, दलित जातिसम्बन्धी विशेष कार्यक्रम, राष्ट्रिय महिला आयोग, दीर्घकालीन कृषि योजनाको कार्यान्वयन, स्वरोजगार कार्यक्रम दुर्गम क्षेत्र विकास विशेष कार्यक्रमजस्ता प्रशस्त सकारात्मक पक्षहरू रहेको भनी बजेटको सराहना गर्नुभयो।

प्रतिपक्षी सांसदहरूले बजेटले गरिबी निवारणका लागि ठोस र भरपर्दो कार्यक्रम दिन नसकेको, कर्मचारीका लागि तलब वृद्धि भए पनि समानुपातिक नभएको, राजश्व संकलनका लागि विश्वस्त आधार नभएको, कृषि र उद्योग क्षेत्रमा कुनै ठोस कार्यक्रम नआएको आदि तर्क प्रस्तुत गरी बजेटको आलोचना गर्नुभयो।

प्रतिनिधिसभा स्थगित र बहिष्कार

सभामुख तारानाथ रानाभाटले प्रतिनिधिसभाको जेठ २६ गतेको बैठकमा विनियोजन विधेयक २०१७ को विभिन्न शीर्षकहरू माथिको छलफल शुरू हुँदा अर्थमन्त्री तथा अर्थमन्त्रालयका कुनै पनि अधिकारी उपस्थित नभएका कारण आधा घण्टाका लागि बैठक स्थगित गर्नुभयो।

उहाँले सत्तापक्षका प्रमुख सचेतक विनयध्वज चन्दलाई आसनबाट उद्गन आदेश दिँदै “विनियोजन विधेयकका शीर्षकहरू जस्तो महत्वपूर्ण विषयमा सदनमा छलफल शुरू हुँदा अर्थमन्त्री र अर्थमन्त्रालयका कर्मचारीहरू किन उपस्थित हुनुहुन्न ?” भनी प्रश्न गर्नुभयो। प्रमुख सचेतक चन्दले उहाँहरू नभए पनि राष्ट्रिय योजना आयोगका सदस्यहरू बैठकमा उपस्थित रहनुभएको बताउनुभयो तर सभामुखले उहाँहरूलाई तुरुन्त खबर गरी बोलाउने र उहाँहरूको प्रतीक्षा गर्न बैठक स्थगित गरिने बताउनुभयो।

आधा घण्टाका लागि स्थगित भनिएको बैठक करिब एक घण्टापछि अर्थमन्त्री महेश आचार्यको उपस्थितिसहित शुरू भयो। तर, राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी, संयुक्त जनमोर्चा नेपाल, राष्ट्रिय जनमोर्चा, नेपाल मजदुर किसान पार्टी र नेपाल सद्भावना पार्टीका सांसदहरूले समानुपातिक विकासको सिद्धान्तानुरूप बजेट विनियोजन नभएको, बजेट बाँडफाँडमा अत्यधिक राजनीतिकरण र पक्षपात गरिएको र सांसदहरूको सल्लाह एवं भावनालाई पूर्णरूपमा बेवास्ता गरिएको आरोप

लगाउँदै बैठक बहिष्कार गरे। प्रमुख प्रतिपक्षी दल नेकपा (एमाले) का सांसदहरूले पनि सोही विषय उठाई आपत्ती प्रकट गरे। यसबारे स्पष्ट गर्न सभामुखले अर्थमन्त्री आचार्यलाई समय दिनुभयो। तर, अर्थमन्त्रीको स्पष्टीकरण सन्तोषजनक र स्पष्ट नभएको भनी प्रमुख प्रतिपक्षबाट वेल र रोष्टम घेराउ गरियो। सभामुखद्वारा छलफल संचालन गर्न पटक-पटक प्रयास गर्दा पनि सो सफल नभएपछि भोलिपल्टसम्मका लागि बैठक स्थगित गर्नुभयो।

बजेट विनियोजन समानुपातिक नभई पक्षपातपूर्ण भएको भन्ने विवादका कारण जेठ २६ गतेदेखि अबेरुद्ध भएको विनियोजन शीर्षकमाथिको छलफल २७ र २८ गते पनि अघि बढ्न सकेन। जेठ २९ गते सत्तापक्ष र प्रतिपक्षबीच सहमति भई गतिरोध समाप्त भएपछि मात्र छलफल अघि बढ्यो। सत्तापक्ष र प्रतिपक्षबीच बजेट निर्माण प्रक्रियामा अब आयन्दा सुधार गर्ने, बजेट निर्माणमा पारदर्शिता ल्याउने, बजेटको नीतिगत प्रक्रियामा सुधार गर्ने, आगामी बजेट बनाउँदा संसदको अर्थसमितिलाई क्रियाशील बनाउने, विनियोजन रकमको सम्बन्धित शीर्षकमाथि छलफल शुरू हुने एक दिनअघि सम्बन्धित मन्त्रालयले जानकारी गराउने आदिबारे सहमति भएको थियो।

मुठभेडबारे सदनमा जानकारी

गृहमन्त्री गोविन्दराज जोशीले ०१७ जेठ २७ गते प्रतिनिधिसभाको बैठकमा जेठ २५ गते जाजरकोट जिल्लाको पाँचकटिया इलाका प्रहरी चौकीमा “आतंककारी” र प्रहरीबीच राति दुई घण्टासम्म दोहोरो मुठभेड भएको र त्यसबेला ठूलो पानी परेकाले सदरमुकामबाट थप प्रहरी बल तत्काल पठाउन नसकिएको र काठमाण्डौबाट पठाइएको हेलिकोप्टर पनि प्रतिकूल मौसमले गर्दा अवतरण गर्न नसकेकाले घटनाको वास्तविक तथ्य थाहा भइनसकेको बताउनुभयो।

विवादास्पद विधेयक अस्वीकृत

राष्ट्रिय सभाको जेठ ३१ गतेको बैठकले अर्थमन्त्री महेश आचार्यले प्रस्तुत गर्नु भएको नेपाल नागरिकता (छैटौँ संशोधन) विधेयक २०१६ माथि विचार गरियोस् भन्ने प्रस्ताव बहुमतद्वारा अस्वीकृत गर्‍यो।

अध्यक्ष डा. मोहम्मद मोहसिनले ध्वनी मतद्वारा उक्त विधेयक निर्णयार्थ प्रस्तुत गर्नु हुँदा पक्ष/विपक्षमा स्पष्ट बहुमत नदेखिएपछि मत विभाजनको प्रक्रिया अपनाउँदा प्रस्तावको पक्षमा नेपाली कांग्रेसका २० जना सांसदको र विपक्षमा नेकपा (एमाले), नेकपा (माले), राप्रपा, राप्रपा (चन्द) र मनोनित सांसदहरू गरी २२ मत परेको थियो। मतदान हुँदा बैठकमा उपस्थित ४२ जना सांसद मध्ये कोही पनि तटस्थ बस्नु भएन। त्यतिखेर नेपाली कांग्रेसका सांसदहरू प्रकाशमान

संसदमा दोभाषेको माग

प्रतिनिधिसभाको ०१७ जेठ २६ गतेको दोस्रो बैठकमा नेपाल सद्भावना पार्टीका मृगेन्द्रसिंह यादवले बजेट विनियोजनप्रति असन्तोष व्यक्त गर्दै सदाभै हिन्दी भाषामा बोलिरहनुहुँदा नेपाली कांग्रेसका रोमी गौचन थकालीले आफू पहाडी भेगको भएकाले हिन्दी भाषा बुझ्न नसकेको भनी दोभाषेको माग गर्नुभयो। त्यसपछि सांसद यादवले “त्यसो भए नेपालीमै बोल्छु” भनी नेपाली भाषामा बजेट विनियोजनको आलोचना गर्दै बैठक बहिष्कार गर्नुभयो। नेपाल सद्भावना पार्टीका सांसदले प्रतिनिधिसभाको बैठकमा नेपाली भाषामा बोलेको यो पहिलोपटक हो।

सिंह, भीमबहादुर श्रेष्ठ, महेन्द्रकुमार मिश्र र जितबहादुर पुरी बैठकमा अनुपस्थित हुनुहुन्थ्यो भने नागरिकताको प्रश्नलाई सधैं माथिल्लो प्राथमिकता दिने नेपाल सदभावना पार्टीका गजेन्द्रनारायण सिंह पनि अनुपस्थित हुनुहुन्थ्यो। विधेयकसम्बन्धी कारवाहीमा राष्ट्रियसभामा निर्णय लिइँदा यसरी मतदान प्रक्रिया अपनाइनु परेको यो पहिलो पटक हो।

मतदानअघि उक्त प्रस्तावमाथिको छलफलमा भाग लिन १५ जना सांसदहरूमध्ये सत्ता पक्षका चारजनाले विगतमा नागरिकतासम्बन्धी गठित आयोगहरू र राज्यव्यवस्था समितिको सुझावलाईसमेत ध्यानमा राखी ल्याइएको संशोधन प्रस्तावलाई पारित गर्नुपर्ने तर्क राख्नु भएको थियो भने प्रतिपक्षका ११ जनाले प्रस्तुत संशोधनले नागरिकतासम्बन्धी समस्या समाधान गर्न नसक्ने भएकाले यसमाथि पुनर्विचार हुनुपर्ने, प्रतिनिधिसभाले पारित गर्दैमा राष्ट्रियसभाले पनि हुबहु पारित गर्न नहुने धारण राख्नुभएको थियो।

सभामुखको निर्देशन र सरकारको जवाफ

प्रतिनिधिसभाको ०५७ असार १ गतेको बैठकमा सभामुख तारानाथ रानाभाटले बाँके जिल्लाको राप्ती नदीमा भारतीय पक्षबाट बाँध बाँधेकोमा सत्तापक्ष र प्रतिपक्षका सबै सांसदहरूको ध्यानाकर्षण भएको उल्लेख गर्दै यस बाँधबाट त्यस क्षेत्रका जनतामा पर्ने सामाजिक तथा वातावरणीय असरबारे अध्ययन गरी प्रतिवेदन सदनमा पेश गर्न परराष्ट्र सम्बन्ध तथा मानव अधिकार समितिलाई निर्देशन दिनुभयो।

त्यस दिनको बैठकको विशेष समयमा नेपाली काँग्रेसका रोमी गौचन थकालीले राप्ती नदीमा भारतीय पक्षले बाँध निर्माण गरेपछि बाँके जिल्लाको धेरै गाविसहरूमा परेको असरबारे सदनको ध्यानाकर्षण गराउनु भएपछि सभामुखले उक्त निर्देशन गर्नुभएको हो।

यसैगरी असार ३ गतेको बैठकमा सभामुखले जाजरकोटको पाँचकटियामा भएको घटनाबारे थप विवरण बैठकमा राख्न सरकारलाई पहिले पनि निर्देशन दिइसकेकोमा सो पूरा नभएकोले पुनः निर्देशन दिनुभयो। नेकपा (एमाले) का विरोध स्वतिवडाले सो घटनाबारे सरकारको भनाई राख्न माग गर्नु भएपछि सभामुखले सो निर्देशन दिनुभएको हो।

सो निर्देशनको पालना गर्ने क्रममा गृहमन्त्री गोविन्दराज जोशीले असार ४ गतेको बैठकमा जेठ २५ गते पाँचकटियामा भएको घटनामा चारजना “आतंककारी” र पाँचजना प्रहरीको गोली लागी मृत्यु भएको साथै अधिक वर्षाको कारण स्थितिको यथार्थ जानकारी लिन समस्या भइरहेको अवगत गराउनुभयो।

प्रतिनिधिसभाको असार ६ गतेको बैठकमा गृहमन्त्री गोविन्दराज जोशीले सार्वजनिक महत्वको वक्तव्य दिँदै ०५२ साल फागुन १ गतेदेखि हालसम्म “आतंककारी” क्रियाकलापबाट कुल १ हजार ३ सय ६६ जनाको मृत्यु हुनुका साथै १८ करोड भन्दा बढीको धनमाल लुटीएको जानकारी दिनुभयो। उहाँले “आतंककारी” हरूको आक्रमणबाट २ सय

२३ जना सर्वसाधारण र १ सय १९ जना सुरक्षाकर्मी मारिएको, सुरक्षाकर्मीहरूको कारवाहीमा परी ९४६ जना र स्थानीय व्यक्तिहरूको कारवाहीमा ३ जना “आतंककारी” को मृत्यु भएको बताउनुभयो। यसैगरी “आतंककारी” हरूले २ सय १७ जनाको अपहरण गरेको ती मध्ये २१ जनाको हत्या गरेको, १ सय १३ जनालाई फर्काएको र ८३ जनालाई आफ्नो कब्जामा लिइराखेको उल्लेख गर्नुभयो। उहाँले कारवाहीको सिलसिलामा प्रहरीले ५ हजार ५ सय ६५ जनालाई पक्राउ गरेकोमा छानबिनपछि ३ हजार ९ सय ४४ जनालाई छाडिएको र १ हजार ६ सय २१ जनालाई कानूनी कारवाही चलाइएको पनि जानकारी दिनुभयो।

गृहमन्त्रीले सोही दिनको प्रश्नोत्तर कालमा सांसदहरू गंगाप्रसाद नेपाल र तिलकुमार मेयाडवोको प्रश्नको उत्तर दिँदै पहिले हटाइएका प्रहरी चौकीहरू आवश्यक साधन र स्रोतको समुचित व्यवस्था गरी पुनः सोही स्थानमा वा सुरक्षाको दृष्टिले उपयुक्त स्थानमा स्थापना गर्ने कार्य शुरू भइसकेको जानकारी दिनुभयो।

असार ७ गतेको प्रतिनिधिसभाको बैठकमा गृहमन्त्री जोशीले सार्वजनिक महत्वको वक्तव्य दिँदै असार ५ गते बिहान सिराहा जिल्ला विकास समितिका पूर्व सभापति चन्द्रनारायण यादवलाई गोली हानी हत्या भएको जानकारी दिँदै त्यस घटनाको सिलसिलामा दुई जनालाई पक्राउ गरिएको बताउनुभयो।

असार १३ गतेको प्रतिनिधिसभाको बैठकमा जलस्रोतमन्त्री खुमबहादुर खड्काले सार्वजनिक महत्वको वक्तव्य दिँदै राप्ती नदीमा भारत सरकारबाट निर्माण भएको बाँध र तटबन्धका कारण नेपालको बाँके क्षेत्रमा हुन सक्ने डुवान समस्याबारे सोही दिन भारतीय राजदूतलाई भेटी समस्याको यथाशीघ्र समाधान गर्न प्राथमिकताकासाथ पहल गर्न आफूले अनुरोध गरेको र जलस्रोतसम्बन्धी सबै विषयमा छलफल गर्न जलस्रोत मन्त्रालयले भारतका जलस्रोत सचिवलाई निमन्त्रणा पठाई सकेको जानकारी दिनुभयो।

कमैया प्रथा उन्मूलन

उन्नाइसौँ अधिवेशनको एक प्रमुख उपलब्धिकोरूपमा कमैया प्रथा उन्मूलनलाई लिन सकिन्छ। सदियौँ अधिदेखि भूमिहीन कृषि मजदुरहरूमाथि जमीन मालिकहरूले गर्दै आएको शोषण र दासप्रथाको अवशेषकोरूपमा नेपालको पश्चिम तराईमा चलिआएको कमैया प्रथालाई श्री ५ को सरकारले ०५७ साउन २ गतेदेखि अन्त्य गर्‍यो।

प्रतिनिधिसभा र राष्ट्रियसभाको साउन २ गतेको बैठकमा सार्वजनिक महत्वको वक्तव्य दिँदै भूमिसुधार तथा व्यवस्थामन्त्री सिद्धराज ओझाले मन्त्रिपरिषदको सोही दिनको बैठकले नेपाल अधिराज्यभर कमैयाको नामबाट कुनैपनि व्यक्तिलाई काममा लगाउन निषेध गर्ने निर्णय गरी सोही दिनदेखि सो निर्णय लागू भएको घोषणा गर्नुभयो।

कमैया श्रमिकले ऋणदातालाई बाँकी रहेको कुनैपनि रकम तिरि नपर्ने घोषणा गर्दै मन्त्री ओभाले यस नीतिविपरित कसैले काम गरे गराएमा कडा कानूनी कारवाही गरिने बताउनुभयो।

नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ तथा प्रचलित कानून मुलुकी ऐनले मानिसलाई बेचबिखन गर्न, दास तुल्याउन, बाँधा बनाउन वा कुनै किसिमले कुनैपनि व्यक्तिलाई उसको इच्छाविपरित काम गराउन निषेध गरेको भएपनि अधिराज्यका केही भागहरूमा कमैया प्रथाको नाममा असहाय एवं अशिक्षित श्रमिकहरूलाई काममा लगाई शोषण गर्ने परिपाटी कायम रहेको उल्लेख गर्दै मन्त्री ओभाले कमैयाको रूपमा काम गर्न बाध्य बनाइएका व्यक्ति सोही दिनदेखि कमैया श्रमिकबाट स्वतः छुटकारा पाउने जानकारी गराउनुभयो।

कमैया वा बाँधा वा त्यस्तो कुनै पनि नामबाट लिखित वा मौखिक रूपमा प्रचलित कानूनविपरित श्रम लिने, दिने कार्य निषेधित एवं दण्डनीय मानिने जानकारी दिँदै मन्त्री ओभाले प्रचलित कानूनविपरित साविकमा कुनैपनि कमैया वा तिनका परिवारको कुनै सदस्यसँग श्रम गराउने वा त्यस्तै कुनै प्रयोजनका लागि कुनै सम्झौता वा लिखित गराएको भए सोसमेत सोही मितिदेखि अमान्य एवं दण्डनीय हुने बताउनुभयो। उहाँले घरेलु तथा कृषिलगायत कुनैपनि क्षेत्रमा न्यायोचित ज्याला लिनेदिने गरी काम गर्ने गराउने तथा श्रमिकहरूको हकहितको संरक्षण गर्न उपयुक्त कार्यविधि एवं संस्थागत व्यवस्थालागि आवश्यक विधेयक संसद सचिवालयमा दर्ता गर्ने निर्णय गरेको जानकारी पनि दिनुभयो।

कारागार सुधारको वचनबद्धता

राष्ट्रियसभाको साउन २ गतेको बैठकमा गृहमन्त्री गोविन्दराज जोशीले वि.सं. ०५५ मा मन्त्रीपरिषद्को निर्णयअनुसार बद्रीराम भण्डारीको अध्यक्षतामा गठित जेल सुधार सुभाष कार्यन्वयन समितिको प्रतिवेदनको आधारमा सरकारले जेलहरूको सुधार गर्न लागेको बताउनुभयो।

सांसदहरूद्वारा सोधिएका प्रश्नहरूको जवाफ दिने क्रममा गृहमन्त्रीले धेरै कैदीहरूलाई एकै ठाउँमा नराख्न, तालिम दिन र उनीहरूको मानसिक स्थितिमा परिवर्तन ल्याउन काठमाण्डौको केन्द्रीय कारागारलाई सार्नुपर्ने अवस्था रहेको छ भन्नुभयो।

केन्द्रीय कारागारमा हालै योगाभ्यास कार्यक्रम शुरू गरिएको उल्लेख गर्दै उहाँले सरकारले ठोस कार्यक्रमकासाथ जेललाई सुधार गृहको रूपमा परिणत गर्न लागेको बताउनुभयो।

प्रतिलिपि नपाउँदा बैठक अवरुद्ध

श्री ५ को सरकार र एसियाली विकास बैंकबीच सम्पन्न विद्युतसम्बन्धी सम्झौताको प्रतिलिपि सांसदहरूलाई उपलब्ध नगराइएकोमा सो प्रतिलिपिहरूको माग गर्दै प्रतिनिधिसभाको बैठक पाँच दिनसम्म अवरुद्ध भयो।

साउन ४ गतेको बैठक प्रारम्भ हुनासाथ नेकपा (एमाले) का प्रदीप नेपालले सरकारले एसियाली विकास बैंकसँग सम्झौता

गर्दा ३० प्रतिशत विद्युत महसुल बढाउने शर्त मानेकाले सांसदसम्बन्धी सम्झौताको प्रति सदनमा प्रस्तुत नगरीएसम्म बैठकको कारवाही अगाडि नबढाइयोस भन्नुभयो।

त्यसपछि नेकपा (एमाले) का प्रमुख सचेतक भरतमोहन अधिकारी, संयुक्त जनमोर्चाका लिलामणि पोखरेल, नेपाल सदभावना पार्टीका हृदयेश त्रिपाठी, राष्ट्रिय जनमोर्चाका परी थापा, राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टीका डा. प्रकाशचन्द्र लोहनीलगायतका प्रतिपक्षी सांसदहरूले जनतालाई मूल्यबृद्धिको मार पर्ने सो सम्झौताका प्रतिलिपिहरू सदनमा पेश नगरेसम्म बैठक अगाडि नबढाउन माग गर्नुभयो।

त्यसपछि जलस्रोत राज्यमन्त्री रामबहादुर गुरूङले एसियाली विकास बैंकसँग भएको सम्झौताको विवरण प्रस्तुत गर्नुभयो। तर, त्यसप्रति असन्तुष्टि प्रकट गर्दै सम्झौताको प्रतिलिपिकै माग गर्दै राष्ट्रबाहेक प्रतिपक्षी सांसदहरूले वेल घेराउ गरी बैठकको कारवाही अघि बढ्न नदिएपछि सभामुख तारानाथ रानाभाटले एक घण्टाको लागि बैठक स्थगित गर्नुभयो। एक घण्टाको लागि स्थगित भएको बैठक करिब तीन घण्टापछि शुरू भयो। तर, दोस्रो बैठकमा पनि सोही प्रतिलिपिको माग गर्दै शुरू भएको चार मिनेटपछि नै सभामुखले भोलिपल्ट दिनको २ बजेसम्मका लागि बैठक स्थगित गर्नुभयो।

प्रतिनिधिसभामा वेल घेर्ने यो क्रम साउन ५ गते पनि जारी नै रहेकाले सो दिन पनि बैठकको कारवाही अघि बढ्न सकेन।

यसले राष्ट्रियसभाको बैठकलाई पनि प्रभाव पार्‍यो। साउन ६ गतेको राष्ट्रिय सभाको बैठकमा नेकपा (एमाले) का सुरेन्द्रप्रसाद पाण्डे, कंदार न्यौपाने, बाचस्पति देवकोटा र सांसद चन्दा शाहले सो सम्झौताको प्रतिलिपिको माग गर्नुभयो।

राष्ट्रिय सभाका अध्यक्ष डा. मोहम्मद मोहसिनले सदनलाई सूचनाको हक रहेको उल्लेख गर्दै दलीय व्यवस्थामा सत्ता पक्ष र प्रतिपक्षबीच सदन बाहिर पनि छलफल भई सहमतिको बिन्दु पत्ता लाग्न सक्ने भएकाले सो प्रयोजनका लागि सो दिनको बैठक स्थगित गरी अर्को बैठक साउन ११ गते बस्ने जानकारी गराउनु भयो।

साउन ९ गतेको प्रतिनिधिसभाको बैठकमा जलस्रोतमन्त्री खुमबहादुर खड्काले सरकार र एसियाली विकास बैंकबीच भएको सम्झौताको प्रतिलिपि संसदमा टेवल गर्नुकासाथै निकट भविष्यमा विद्युत महसुल नबढ्ने स्पष्ट पार्नु भएपछि साउन ४ गतेदेखि उत्पन्न संसदभित्रको गतिरोध अन्त्य भई बैठक सुचारुरूपमा अघि बढ्यो।

राष्ट्रिय महिला आयोगको माग

प्रतिनिधिसभाको साउन १० गतेको बैठकमा महिला सांसदहरूले राष्ट्रिय महिला आयोगको गठन र मुलुकी ऐनमा ११ औं संशोधनसम्बन्धी विधेयक ल्याउनेबारे साउन ३ गते प्रधानमन्त्रीसमक्ष सुभाबसहितको जापनपत्र दिइएको, त्यसमा प्रधानमन्त्रीले सकारात्मक आश्वासनसमेत दिनुभएको तर्फ

अहिलेसम्म त्यसतर्फ कुनै कारवाही नभएकोमा ध्यानाकर्षण गराउनुभयो।

यसरी सदनको ध्यानाकर्षण गराउनुहुनेहरूमा नेकपा (एमाले) का विद्यादेवी भण्डारी, अष्टलक्ष्मी शाक्य, उर्मिला अर्याल, सुशीला नेपाल, तीर्था गौतम र नेपाली कांग्रेसका सावित्री बंगटी पाठक हुनुहुन्थ्यो।

विधेयक फर्काउन सदन बहिष्कार

प्रतिनिधिसभाको साउन १२ गतेको बैठक प्रमुख प्रतिपक्षीलगायत अन्य प्रतिपक्षी दलहरूले बहिष्कार गरेका कारण केही नेपाल ऐन सशोधन विधेयक २०५७ पारित हुन सकेन।

कानून न्याय तथा संसदीय व्यवस्थामन्त्री महन्थ ठाकुरले सो विधेयक दफावार छलफलका लागि सदनमा प्रस्तुत गर्नासाथ सबै प्रतिपक्षी सांसदहरूले सो विधेयक समितिमा लगी गम्भीर छलफल नगर्दा सदनमा बहुमतको दवावबाट जवर्जस्ती पारित गराउन खाँजिएको कारण देखाई बैठक बहिष्कार गरे।

बहिष्कार गर्नुअघि नेकपा (एमाले) का भरतमोहन अधिकारी, प्रदीपकुमार ज्ञवाली, प्रेमबहादुर सिंह, सुवास नेम्वाङ, राप्रपाका डा. प्रकाशचन्द्र लोहनी, नेपाल सदभावना पार्टीका बदीप्रसाद मण्डल, राष्ट्रिय जनमोर्चाका चित्रबहादुर केसी, संयुक्त जनमोर्चाका लिलामणि पोखरेल र नेपाल मजदुर किसान पार्टीका नारायणमान विजुक्छेले सो विधेयकमाथि १२ वटा संशोधन आउँदाआउँदै बहुमतको बल मिच्याईबाट पारित गर्न खोज्नु अप्रजातान्त्रिक र घोर आपत्तिजनक कार्य हो भन्नुभयो।

यसरी प्रतिपक्षीबाट दवाव दिइएपछि भोलिपल्ट अर्थात् साउन १३ गतेको प्रतिनिधिसभाको बैठकमा सो विधेयक फिर्ता गर्ने प्रस्ताव सर्वसहमतबाट स्वीकृत भयो। तत्पश्चात सभामुखले आफूमा अन्तर्निहित अधिकार प्रयोग गरी सो विधेयकलाई राज्यव्यवस्था समितिमा पठाउनुभयो।

सदनमा हातपात

सत्रौँ अधिवेशनमा रौतहट जिल्ला विकास समितिका सदस्य जयप्रकाश कौशललाई अपहरण गरी यातना दिइएको भन्ने विवादमा मुछिनुभएका वन तथा भू-संरक्षण राज्यमन्त्री मोहम्मद अफताव आलमले प्रधानमन्त्रीमार्फत् आफ्नो पदबाट चढाई पठाउनुभएको राजीनामा साउन १६ गते श्री ५ महाराजाधिराजबाट स्वीकृत भयो। तर, यो विवाद यत्तिकैमा टुँगिएन। मन्त्रीपदबाट हटेको लगत्तै अर्थात् साउन १७ गते प्रतिनिधिसभाको बैठकमा आलमले प्रमुख प्रतिपक्षीदलका नेताको षडयन्त्रका कारण आफ्नो घरमा आगो लगाइएको आरोप लगाई प्रतिपक्षीदलका नेताको राजीनामा माग गरेपछि सत्ता पक्ष र प्रतिपक्षबीच सदनभित्रै हात हालाहालको स्थिति उत्पन्न भयो।

मर्यादापालकहरूले दुवैपक्षका सांसदहरूलाई शान्त गराउने प्रयास गरे तापनि दुवैपक्षबीच तनावको स्थिति रहेपछि

सभामुखले एक घण्टाको लागि बैठक स्थगित गर्नुभयो। तर, सात घण्टापछि मात्र बसेको दोस्रो बैठकमा सभामुखले आजको पहिलो बैठकमा भएका अवरोधका सम्बन्धमा विभिन्न दलहरूसँग छलफल जारी रहेकाले १८ गते दिउँसो दुई बजेसम्मका लागि बैठक स्थगित गर्नुभयो।

लापवाही गर्नेमाथि कारवाहीको माग

०५७ साउन २२ गते राति शाहज्यादा पारसविक्रम शाहद्वारा लापवाहीपूर्वक चलाइएको श्री ५ महेन्द्र प्रकृति संरक्षण कोषको गाडीको ठक्करबाट प्रसिद्ध संगीतकार एवं गायक प्रवीण गुरूङको राजधानीमा मृत्युभएको दुःखद घटनाप्रति प्रतिनिधिसभा र राष्ट्रियसभाका सत्तापक्ष एवं प्रतिपक्षका सांसदहरूले साउन २४ र २५ गतेको शून्य समय र विशेष समयमा गम्भीररूपमा दुःख व्यक्त गर्नुकासाथै राजपरिवारजस्तो सम्मानित एवं संवेदनशील संस्थासँग सम्बन्धित विशिष्ट व्यक्तिबाट भएको त्यस्तो आचरणप्रति आपत्ति प्रकट गरे। सांसदहरूले अपराधी जोसुकै भएपनि कानूनबमोजिम कारवाही गर्नुपर्ने माग पनि गरे।

नेपाली कांग्रेसका सचेतक टेकबहादुर चोख्यालले साउन २५ गतेको विशेष समयमा पारस शाहबाट यसअघि नारायणगढ र काठमाण्डौको पुतलीसडकमा पनि गाडी ठक्कर दिई दुई जनाको मृत्यु भइसकेकोले यसरी कानून तोडी मानिस मार्ने व्यक्तिलाई कारवाही भएन भने संसद आँखा चिम्लेर बस्न सक्दैन भन्दै यस्ता घटनाहरूले राजपरिवारप्रति जनताको आस्था र विश्वास घट्न सक्ने भएकाले उहाँलाई तत्काल शाहज्यादा पदबाट हटाउन श्री ५ मा विनित्त गर्न चाहन्छु भन्नुभयो।

त्यसको प्रतिक्रियामा सभामुख तारानाथ रानाभाटले यस विषयमा सत्तापक्ष र प्रतिपक्ष दुबैको चासो रहेकाले यसबारे संसदलाई जानकारी गराउन गृहमन्त्रीको ध्यानाकर्षण गराउनु भयो। तत्पश्चात् गृहमन्त्री गोविन्दराज जोशीले सोही दिनको बैठकमा संगीतकार गुरूङको मृत्युको सम्बन्धमा घटनाको अनुसन्धान भइरहेको र अनुसन्धानबाट दोषी ठहरिएका व्यक्तिलाई कानूनी कारवाही गरिने बताउनु भयो।

यसैबीच खड्गबहादुर भुजेल नामका एक नक्कली अभियुक्त खडा गरी पारसविक्रम शाहलाई निर्दोष ठहर्‍याउने प्रयास भइरहेको कुरा चर्चामा आयो। भदौ १ गतेको बैठकमा दुवै सदनमा सत्तापक्ष र प्रतिपक्षका सांसदहरूले यस कुराको पनि कडा विरोध गर्दै वास्तविक दोषीलाई नै कारवाही गर्नुपर्ने माग गरे। तर भदौ २ गते नै १८ औँ अधिवेशनको अन्त्य भएकाले यो विषय संसदमा कुनै ठोस निष्कर्षमा पुग्न सकेन। यस घटनामा मृतककी पत्नी स्वयंले दोषीसँग सशर्त मिलापत्र गरेको भन्ने पत्रपत्रिकामार्फत् सार्वजनिक भएको थियो।

संसदमा तस्करहरूको प्रवेश ?

प्रधानमन्त्री गिरिजाप्रसाद कोइरालाले ०५७ साउन २७ गते प्रतिनिधिसभा कानून, न्याय तथा संसदीय व्यवस्था समिति र नेपाल कानून समाजको संयुक्त तत्वावधानमा आयोजित “संसदीय मूल्य र मान्यताको सम्बर्द्धनमा सांसदहरूको भूमिका”

विषयक अन्तरक्रिया कार्यक्रमको उद्घाटन गर्दै संसदमा तस्करहरूको प्रवेशले गर्दा विभिन्न विकृति र अन्यौल बढ्दै गएको बताउनुभयो।

यो भनाईलाई लिएर प्रतिनिधिसभाको साउन ३० गतेको बैठक अवरूद्ध भयो। प्रमुख प्रतिपक्षी दल नेकपा (एमाले), राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी र नेपाल सदभावना पार्टीले प्रधानमन्त्रीको उक्त भनाईप्रति गम्भीर आपत्ति जनाउँदै सदनमा को-को तस्कर छन् प्रधानमन्त्रीले सदनमा आई स्पष्ट गर्नुपर्ने माग राख्दै बैठक बहिष्कार गरे। यसरी प्रतिपक्षीहरूबाट बैठक बहिष्कार भएपछि बैठकको अध्यक्षता गरिरहनुभएका उपसभामुख चित्रलेखा यादवले बैठक तीन दिनसम्मका लागि स्थगित गर्नुभयो।

भदौ १ र २ गतेको बैठकमा पनि प्रतिपक्षद्वारा यो प्रसंग उठाइएको थियो। तर, २ गते संसद अधिवेशन नै अन्त्य भएकाले यो विवाद संसदमा स्वतः निष्क्रिय भयो।

बाढी पहिरोबाट जनधनको ठूलो क्षति

प्रतिनिधिसभाको साउन ३० गतेको बैठकमा गृहमन्त्री गोविन्दराज जोशीले वर्षायाममा मुलुकका ७२ जिल्ला प्रभावित भई बाढी पहिरोबाट १ सय १० जनाको मृत्यु भएको र ११ जना हराइरहेको जानकारी दिनुभयो।

उहाँले बाढी पहिरोको कारण ७० जना घाइते भएका र ८ हजार ६ सय ३० परिवार प्रभावित भएका, ३ सय ७१ पशुधन, २ हजार ७ सय ६६ घर र १ सय ९३ गोठलगायत सडक, पुल, पुलेसा, विद्यालय भवन तथा अन्य सार्वजनिक सम्पत्तिसमेत गरी करिब ४४ करोड रूपैयाँ बराबरको क्षति भएको बताउनुभयो।

गृहमन्त्रीले प्रकोप पीडितहरूका लागि निर्धारित मापदण्डअनुसार राहत वितरण गर्न केन्द्रीय दैवी प्रकोप सहायता कोषबाट जिल्ला दैवी प्रकोप सहायता कोषमा १ करोड ४१ लाख ३१ हजार पाँच सय रूपैयाँ निकास पठाइसकेको पनि जानकारी दिनुभयो।

शहीदको पहिचान

गृहमन्त्री गोविन्दराज जोशीले ०५७ साउन ३० गते राष्ट्रिय सभाको बैठकमा सांसदहरूद्वारा सोधिएका मौखिक प्रश्नहरूको उत्तर दिँदै श्री ५ को सरकारद्वारा गठित राजनीति पीडित सहायता समितिले ०५७ वैशाखसम्ममा २ सय ४७ जनालाई शहीदका रूपमा पहिचान गरेको बताउनुभयो।

उहाँले मुलुकमा प्रजातन्त्र स्थापनाका लागि संघर्ष गर्दा शहीद भएका व्यक्तिहरूको पहिचान गरी उनीहरूको सम्मान गर्न एवं पीडित परिवारलाई सहयोग गर्न श्री ५ को सरकार सदा कटिबद्ध रहेको पनि बताउनुभयो।

परराष्ट्र सम्बन्ध तथा मानव अधिकार समितिको गतिविधि

तेस्रो प्रतिनिधिसभाको गठन भएपछि संसदीय समितिहरूको गठन गर्ने क्रममा प्रतिनिधिसभा नियमावली २०५४ को नियम १८८ बमोजिम ०५६ भदौ १६ गते परराष्ट्र सम्बन्ध तथा

मानवअधिकार समितिको गठन भएको थियो। तर, सभापतिको निर्वाचन ०५६ पुस २ गतेमात्र सम्पन्न भएको थियो। जसबाट नेकपा एमालेका सोमप्रसाद पाण्डे समितिको सभापति पदमा निर्वाचित हुनुभएको थियो। समितिले प्रतिनिधिसभाको बैठकमा ०५७ साउन २७ गते आफ्नो प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्‍यो। यस समितिको क्षेत्राधिकारभित्र परराष्ट्र सम्बन्ध, मानवअधिकार, वाणिज्य, आपूर्ति र पर्यटन तथा नागरिक उड्यन आदि विषयहरू पर्दछन्। तर, मानवअधिकार वर्ष पुस्तकको विशेष सरोकार मानवअधिकारसँग भएकाले यस समितिले मानवअधिकारका सन्दर्भमा गरेका क्रियाकलाप र प्रतिवेदनमा उल्लेखित मानवअधिकारसँग सम्बन्धित अंश यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ।

१) मानवअधिकार आयोग गठनबारे

मानवअधिकार आयोग विधेयक संसद्को दशौँ अधिवेशनमा पेश भएपछि सो विधेयक दफावार छलफलका लागि यस समितिमा आएकोमा समितिले विस्तृत छलफल गरी संशोधनसहितको प्रतिवेदन पेश गरेको थियो। उक्त विधेयकमा ०५३ पुस २४ गते लालमोहर लागेपछि ऐनमा व्यवस्था भएबमोजिमको आयोग गठन हुनुपर्छ भनी समितिले विगतमा धेरैपटक श्री ५ को सरकारको ध्यानाकर्षण गरेको थियो। मानवअधिकार विषय समितिको कार्य क्षेत्रभित्र पनि पर्ने र समितिको अत्यन्त चासोको विषय पनि भएकाले वर्तमान समिति गठन भएपश्चात् ०५६ पुस १२ गते आयोग गठन प्रक्रियामा ढिलाइ हुन गएको सम्बन्धमा मन्त्रिपरिषद्सँग जवाफ माग गरेको थियो। मन्त्रिपरिषद्बाट प्राप्त जवाफमा ऐनको उद्देश्यअनुरूप बन्नुपर्ने नियमावलीको तर्जुमा भइरहेको र चाँडै नै आयोग गठन गरिने जानकारी प्राप्त भए तापनि आयोग गठन गर्ने सन्दर्भमा यस समितिले पटक-पटक ध्यानाकर्षण गर्ने काम गर्‍यो। जसको फलस्वरूप लामो प्रतीक्षापछि मानवअधिकार आयोग गठन भएकोमा समितिले ०५७ जेठ १७ गतेको निर्णयानुसार श्री ५ को सरकारलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्‍यो।

२) मानवअधिकार विषयमा समितिको धारणाबारे

प्रत्येक वर्ष नेपालमा मानवअधिकार स्थितिबारे खोजतलास गरी संग्रहको रूपमा अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्र (इन्सेक) ले सन् १९९२ देखि मानवअधिकार वर्ष पुस्तक प्रकाशित गर्दै आएको सन्दर्भमा गत वर्ष “मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २०००” प्रकाशित भयो। उक्त पुस्तक प्रकाशित गर्ने क्रममा इन्सेकले समितिसँग मानवअधिकारको विषयमा आधिकारिक धारणा माग गरेको थियो। समितिले मानवअधिकारको समष्टिगत दृष्टिकोणसहितको धारणा उपलब्ध गरायो। उक्त धारणा “मानवअधिकार पुस्तक २०००” मा प्रकाशित भयो।

३) मानवअधिकार सम्बन्धमा समितिमा अन्तर्क्रिया

समितिले ०५६ फागुन ६ गते “माओवादी समस्या र मानवअधिकार रक्षाको प्रश्न” विषयमा छलफल गर्न मानवअधिकारसँग सम्बन्धित संघ संस्थाहरूलाई समितिमा आमन्त्रण गरेको थियो। सो अवसरमा ११ वटा मानवअधिकारवादी संघसंस्थाका प्रतिनिधिहरूले समितिमा आ-आफ्नो रायसुझावहरू पेश गर्नुभएको थियो। उक्त छलफल तथा अन्तर्क्रिया कार्यक्रममा निम्नानुसारका विषयमाथि विचारविमर्श भएको थियो।

क) सरकारले शान्ति सुरक्षाका नाममा पक्राउ परेका व्यक्तिहरू बेपत्ता पारेको आरोप लगाउँदै अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्र (इन्सेक) बाट प्रकाशित “उनीहरू कहाँ छन् ? (भाग २) बेपत्ता पारिएका नागरिकहरू २०५६” बारेको पुस्तक समिति समक्ष पेश गरियो। उक्त पुस्तकमा उल्लेखित बेपत्ता पारिएका व्यक्तिहरूका बारेमा सरकारले स्पष्ट जानकारी दिनुपर्ने माग गरियो।

ख) सरकारबाट संविधानमा उल्लेखित मानवअधिकारको उपभोग हुन नसकेको, मानवअधिकारको उपयोगमा सरकारी क्षेत्रबाट हस्तक्षेप भएको, मानवअधिकार आयोग गठन हुन नसकेको आदि विषयमा समितिको ध्यानाकर्षण गरियो।

ग) माओवादी क्रियाकलाप संचालन भएदेखि प्रहरी ज्यादती बढेको, गृह मन्त्रालयले प्रहरी प्रशासन चलाएको छ कि ? प्रहरीले गृह प्रशासन चलाएको छ ? भनी प्रश्न गरियो।

घ) संविधानमा समान अधिकारको कुरा भएपनि महिलाहरूले समान अधिकार नपाएको, पैतृक सम्पत्तिमा महिलाहरूको अधिकार नभएको, महिलाहरू शोषित पीडित अवस्थामा रहेको आदि अवस्थाप्रति ध्यानाकर्षण गराइयो।

ङ) नेपालका कतिपय जिल्लाहरूमा कानूनी राज्य स्थापना हुन नसकेको, सर्वसाधारण जनता आतंकित अवस्थामा रहेको, आफ्नै देश र स्थानमा पनि स्वतन्त्रतापूर्वक आवत-जावत गर्ने अवस्था नरहेको आदि विषयमा चर्चा भयो।

च) ऐतिहासिक जनआन्दोलनपछि निर्माण भएको प्रजातान्त्रिक संविधान लागू भएपछि संविधानबमोजिम मानवअधिकारको उपयोगमा बाधा दिने बिगतका ५६ वटा कानूनहरू संविधानको भावनाअनुरूप संशोधन हुन नसकेको तर्फ समितिको ध्यानाकर्षण गरियो।

४) श्री ५ को सरकारसँग मानवअधिकार स्थितिबारे जानकारी माग क) समग्र स्थिति बारेमा :

वर्तमान समिति गठन भएपछि मानवअधिकार रक्षाको प्रश्नमा श्री ५ को सरकारसँग पटक-पटक जानकारी माग गरियो। मानवअधिकार आयोग अविलम्ब गठन गर्नेदेखि लिएर माओवादी समस्या, भूतानी शरणार्थी, मानवअधिकार केन्द्रको स्थापना, मानवअधिकार उल्लंघनको विषयमा सरकारको प्रतिक्रिया लगायत मानवअधिकारको स्थिति अध्ययन गर्ने

विषयमा सरकारसँग समितिमा छलफल गरिएको थियो। यसै सन्दर्भमा समितिको ०५६ फागुन १९ गतेको बैठकमा मानवअधिकारको स्थितिबारे श्री ५ को सरकारसँग जानकारी माग गरिएको थियो। उक्त बैठकमा तत्कालीन गृहमन्त्रीले रूकुमलगायत विभिन्न ठाउँमा आगलागीबाट भएको धनजनको क्षति तथा मानवअधिकारको उल्लंघन विषयमा जानकारी उपलब्ध गराउने जानकारी दिनुभयो। त्यस्तै प्रहरी महानिरीक्षकले अहिलेसम्म नेकपा (माओवादी) द्वारा संचालित जनयुद्धको दौरानमा माओवादी छापामारहरू ९ सय २ जना, सर्वसाधारण १ सय ९० जना, प्रहरीहरू १ सय ४६ समेत १ हजार २ सय ६८ जनाको ज्यान गुमिसकेको जानकारी गराउँदै उक्त घटनामा प्रहरी ४ सय ५१, र नागरिकहरू ४ सय १२ जना घाइते भएको विवरण पेश गर्नुभयो। त्यसैगरी यस अवधिमा लुटपाटका २ सय ५१, कुटपिटका ५ सय ३, विष्फोटन २ सय ८०, तोडफोड ५५, आगजनी १ सय १६, प्रहरीमाथि आक्रमण १ सय ९, प्रहरीसँग मुठभेडका ७ सय ९२ वटा घटना घटेको जानकारी गराउनु भयो। सरकारी पक्षबाट सो अवधिमा “आतंकवादी” क्रियाकलापको आरोपमा ५ हजार ३ सय ७५ जना पक्राउ गरिएकोमा आवश्यक अनुसन्धानपछि ३ हजार ४ सय ८७ जनालाई छोडिएको र १ हजार ५ सय ९६ जनालाई कानूनी कारवाहीका लागि पठाइएको जानकारी गराउँदै यस अवधिमा २ हजार ३ सय जनाले माओवादी गतिविधि परित्याग गरी आत्मसमर्पण गरेको विवरण पेश गर्नुभयो। मानवअधिकार रक्षाको सिलसिलामा प्रहरीबाट पनि केही गल्ती हुन गएकोमा कार्यवाहीको प्रक्रिया अगाडि बढाइएको जानकारी गराउँदै गत वर्षमा २३ जना प्रहरीहरू यस्तो कारवाहीमा परेको विवरण पेश भयो।

ख) खारा तथा ढाँकु घटनाहरूको बारेमा:

यस समितिको मानवअधिकार उल्लंघनका प्रश्नहरूप्रति गंभीर चासो र सरोकार रहँदै आएको सन्दर्भमा अछाम जिल्लाको ढाँकु र रूकुम जिल्लाको खारालगायतका गाउँहरूमा माओवादीहरूको खोजी एवं नियन्त्रण गर्ने क्रममा क्रमशः ०५६ पुस ३० र फागुन १० गते भएका गोलीकाण्ड एवं आगजनीहरूबारे समितिको बैठकको छलफलपछि ती घटनाहरूबारे अध्ययन गरी समितिसमक्ष प्रतिवेदन पेश गर्न ०५६ फागुन १९ गते सांसद नवराज सुवेदीको संयोजकत्वमा नारायणमान विजुक्छे, शिवप्रसाद हुमागाई, पशुपति चौलागाई र गोविन्दविक्रम शाह समितिले ५ सदस्यीय अध्ययन प्रतिवेदन उप-समिति गठन गरियो। समितिलाई प्राप्त प्रारम्भिक प्रतिवेदनअनुसार अछामको ढाँकु गाविसको ढुंगालमा रहेको कालिका प्राविमा माओवादीहरूले आयोजना गरेको एउटा साँस्कृतिक कार्यक्रमको अन्त्य भएको लगत्तै प्रहरीहरूको एउटा समूहले जथाभावी गोली चलाउँदा उक्त कार्यक्रम हेरेर फर्किएका र चिया पसलमा बसिरहेका व्यक्तिहरूलगायतका ९ जनाको मृत्यु भएको थियो भने प्रहरी जवान गणेश खत्रीमाथि माओवादी

पक्षबाट भएको गोली प्रहारपछि उत्तेजित प्रहरीको समूहले ०५६ फागुन १० गते रूकुमको स्वारा, रूँघा र मुरुलगायतका गाउँहरूमा जथाभावि आगो लगाउँदा १५ जना व्यक्तिहरूको मृत्यु भएको समितिको प्रतिवेदनमा उल्लेख छ।

उक्त दुवै घटनाको सम्पूर्ण पृष्ठभूमिहरू के थिए ? उक्त घटनाहरू के कसरी भए ? त्यसका पछाडि कुन व्यक्ति वा व्यक्तिहरू के कति मात्रामा दोषी छन् ? कसको के कति उत्तरदायित्व छ र उनीहरूले प्रचलित कानूनी व्यवस्थाअनुसार के कति दायित्व वहन गर्नुपर्ने हो त्यसबारे उपसमितिद्वारा अध्ययन नभएकोले विस्तृत विवरण एवं सिफारिस दिन समिति असमर्थ भयो। किनकी ०५६ फागुन १९ गते गठित उक्त उप-समितिले यसै समितिका सभापतिमार्फत् र प्रत्यक्षरूपमा पनि प्रतिनिधिसभाका सभामुख र उपसभामुखलाई भेटेर घटनास्थलसम्म अध्ययन उप-समितिका सबै सदस्यहरूलाई पुर्‍याउन एवं आवश्यक कर्मचारी एवं यातायात व्यवस्था मिलाइदिन अनुरोध गरेको थियो। त्यस सिलसिलामा सभामुखले गृहमन्त्रालयसँग सम्पर्क गरेरमात्र जानकारी दिने जवाफ दिनु भएको थियो। पछि सभामुखले कर्मचारी र यातायात व्यवस्थाबारे उपसमितिलाई सहयोग गर्न तत्पर रहेको कुरा जानकारी गराउनु भएको थियो। त्यसपछि उपसमिति उक्त घटनाहरूबारे अध्ययन गर्न जाने कुरा सुरक्षाको विषयले रोकिनुपुग्यो। करिब १५ देखि ५० जनासम्मको सशस्त्र सुरक्षा प्रहरी नलगी उक्त स्थानहरूमा अध्ययन उपसमितिका सदस्यहरूलाई पठाउन नसकिने जानकारी सभामुखबाट प्राप्त भएको थियो। त्यो जानकारीको लगत्तै ०५७ जेठ १७ गते बसेको उपसमितिको बैठकले उक्त गोलीकाण्ड एवं आगजनी भएका स्थानमा स्थलगत अध्ययन गर्न त्यत्रो ठूलो प्रहरी बल साथै लगेर गएमा घटनाको प्रत्यक्ष विवरण एवं स्थानीय जनताको बयान स्वतन्त्र, निष्पक्ष र निर्भिकतापूर्वक आउन नसकेर अध्ययनमा बाधा पुग्ने ठहर गयो र त्यसरी सुरक्षाकर्मसहित घटनास्थलतर्फ जान उचित नहुने निर्णयमा उपसमिति पुग्यो। यसरी श्री ५ को सरकारद्वारा सुरक्षाका कारण देखाई अप्रत्यक्षरूपमा उपसमितिलाई स्थलगत अध्ययनमा जान नसक्ने वातावरण तयार गरिएकाले उपसमिति ती घटनाहरूबारे स्थलगत अध्ययन गरी आफ्नो प्रतिवेदन दिन असमर्थ हुनगयो। भविष्यमा यसप्रकारका छानबिन र अध्ययन गर्न समिति र उपसमितिलाई स्थलगत अध्ययन गर्नका निम्ति घटनास्थलमा जान स्वतन्त्र एवं नियन्त्रणमुक्त वातावरण श्री ५ को सरकारले बनाउनुपर्दछ भन्ने समितिको निष्कर्ष रह्यो।

५) मानवअधिकारको विषयमा समिति

र अन्तर्राष्ट्रिय संघसंस्था

क) समिति र एमनेस्टीबीच छलफल

एमनेस्टी इन्टरनेशनलका महासचिव पियर सानेको ०५६ फागुन ८ देखि १३ सम्म भएको नेपाल भ्रमणका अवसरमा नेपालमा मानवअधिकारको स्थितिबारे छलफल तथा

विचारविमर्श भएको थियो। उक्त अवसरमा माओवादी क्रियाकलापबाट परेको प्रभाव, भुटानी शरणार्थी, मानवअधिकार आयोगको गठन र विशेषगरी माओवादीहरूलाई दबाउन सरकारले संसदमा पेश गरेको केही नेपाल ऐनहरूको संशोधनप्रति गम्भीर आपत्ति जनाउँदै समितिले विशेष ध्यान दिनुपर्नेबारेमा ध्यानाकर्षण गरायो।

ख) समिति र युरोपियन पार्लियामेन्टबीच छलफल

युरोपियन पार्लियामेन्टको दक्षिण एशियायी देशहरूसँगको सम्बन्धसँग सम्बन्धित समितिको सभापति गेराई कोलिन्स (Gerard Collins) को नेतृत्वमा नेपाल भ्रमणमा आएको १८ सदस्यीय प्रतिनिधि मण्डलले ०५७ वैशाख ९ गते यस समितिका सभापति र सदस्यहरूसँग द्विपक्षीय वार्ता तथा छलफल गर्‍यो।

छलफल भएका विषयहरू:

- १) प्रधानमन्त्रीले देशमा सुशासन, शान्ति सुरक्षा तथा भ्रष्टाचार नियन्त्रण सम्बन्धमा गरेको प्रतिबद्धतालाई पूरा गर्नेतर्फ जोड दिनुपर्ने। श्री ५ को सरकारले माओवादीहरूसँग वार्ता गर्नुपर्ने।
- २) माओवादीका नाममा सञ्चालित “आतंककारी” कार्य रोक्नुपर्ने र शान्ति सुरक्षा कायम गर्दा प्रहरी बल सकेसम्म कम मात्रामा उपयोग गर्नुपर्ने।
- ३) मानवअधिकारको उल्लंघनको विषयमा गम्भीर चासो राख्दै महिला बेचबिखन र बालश्रम नियन्त्रणमा जोड दिनुपर्ने र मानवअधिकारको संरक्षणमा जोड दिनुपर्ने।
- ४) प्रशासनिक सुधार र वित्तीय पारदर्शिता हुनुपर्ने।
- ५) प्रजातन्त्रबाट जनता लाभान्वित हुनुपर्ने।
- ६) वित्तीय सुधारका कार्यक्रम लागू हुनुपर्ने, यसका लागि ऋण र सहायताभन्दा पनि विषयगत रूपमा आवश्यकताअनुसार युरोपियन देशहरूले कार्यक्रमको आधारमा सहयोग गर्न तयार रहेको जानकारी।
- ७) भुटानी शरणार्थी समस्या समाधान हुनुपर्ने। शरणार्थी समस्या सधैं स्वतन्त्र हुने भएकाले भविष्यमा यस्तो समस्या दोहोरिन नदिन आवश्यक व्यवस्था हुनुपर्ने। भुटानी शरणार्थी समस्या समाधान गर्न वित्तीय सहयोग गर्न तयार।
- ८) तिब्बती शरणार्थीको विषयमा साधारण छलफल भएको। नेपालको भूमिबाट छिमेकी देशहरूको हितविपरित कुनै कार्य वा गतिविधि गर्न नदिने नीति स्पष्ट गरिएको।
- ९) न्यायपालिका स्वतन्त्र हुनुपर्ने, स्वतन्त्ररूपमा न्याय सम्पादन गर्ने वातावरण हुनुपर्ने।
- १०) विश्वव्यापीकरण र निजीकरणका सन्दर्भमा नेपालले गरेको प्रयासबारे छलफल भएको।

६) मानवअधिकार सम्बन्धमा समितिको सिफारिस

क) विगत प्रतिवेदनको कार्यान्वयन सम्बन्धमा:

यस समितिबाट मानवअधिकारका विविध पक्षबारे विभिन्न १२ वटा सुभावसहितको प्रतिवेदन ०५४ असोजमा संसदसमक्ष पेश गरी त्यसको कार्यान्वयनको लागि श्री ५ को सरकारलाई अनुरोध गरिएको थियो तापनि हालसम्म समितिको सिफारिस कार्यान्वयन हुन सकेको देखिएन। संविधानप्रदत्त जनताका मौलिक हकहरूको उपभोगमा हुने बाधा, गतिरोध तथा मानवअधिकारको हननको विषयलाई समितिमा गम्भीरतापूर्वक छलफल गरी दिइएको सुभावहरू पनि कार्यान्वयन हुन नसक्दा सरकार समितिप्रति अनुत्तरदायी भएको भान हुन्छ।

कैही समय यता देशमा मानवअधिकारको स्थिति एकदमै विग्रँदो अवस्थामा छ। आमजनतामा भय, त्रासको वातावरण विद्यमान छ। माओवादीको “आतंक” को पृष्ठभूमिमा यस किसिमको स्थिति पैदा भएको भएपनि स्वयम् सरकारको कदम पनि मानवअधिकारको रक्षा गर्ने र कानूनको शासन प्रत्याभूत गर्ने कुरामा विधि, विधान र परम्पराबाट विचलित र उदासीन छ। सरकारले माओवादीहरूको कदमलाई जनतामा गलत सिद्ध गर्नुको सट्टा उनीहरूलाई प्रकारान्तरले फस्टाउन मद्दत गरेजस्तो देखिएको छ। माओवादीसँग जोडेर कैयौं व्यक्तिहरूमाथि सरकारले यातना, दिने र गिरफ्तार गरिएका व्यक्तिहरूलाई हिरासतबाट गायब गर्ने एवं अदालती निर्णय र आदेशसमेत प्रहरी प्रशासनद्वारा अवज्ञा गरिएका घटनाहरू पनि भए। यस्तो स्थिति रहिरहेमा उक्त समस्या भन्नु बढ्ने र मानवअधिकार अपहरणको स्थिति भन्नु विकराल बन्ने अवस्था पर्दछ। सरकार सबैको निमित्त हो र सबैको अभिभावक हो भने सरकारले निष्पक्षतापूर्वक आफ्ना संयन्त्रहरू परिचालन गर्नुपर्दछ। त्यसको प्रत्याभूति नभएमा व्यक्तिले अर्कै बाटो रोज्न सक्छ। त्यसैले यस दिशातिर सरकार गम्भीर नभएर पनि मुलुकमा मानवअधिकार उल्लंघनको स्थिति जटिल भएको भन्नेतर्फ समेत समितिले सरकारको ध्यानाकर्षण गरायो।

प्रशासन र प्रहरी प्रशासन दुवैले निष्पक्ष तवरले काम गर्न नसकेको, भनाई र गराईमा धेरै भिन्नता देखिएको, जनताको जीउधनको सुरक्षा हुन नसकेको, कानूनी दृष्टिकोणले सबै नागरिक समान भनिए तापनि व्यवहारमा असमान व्यवहार गरेको आदि उदाहरणहरू धेरै भेटिएका छन्। अतः श्री ५ को सरकारले र पदीय दायित्व बोकेका जिम्मेवार निकायबाट कुनै पनि किसिमको असमान व्यवहारलाई समाप्त पार्ने कुरा भाषणमा मात्र सीमित नराखी साँच्चकै व्यवहारमा लागू गरी त्यसको अनुभूति जनताले गर्न पाउनु पर्ने स्थितिको सृजना गर्नुपर्ने समितिको धारणा रहेको छ।

ख) मानवअधिकारसम्बन्धी विश्वव्यापी घोषणापत्र र नेपाल:

नेपालले मानवअधिकारसम्बन्धी विश्वव्यापी घोषणापत्र र सो घोषणाका अनुबन्ध तथा थप प्रोटोकलहरू र नेपाल पक्ष

भएका मानवअधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेजहरूमा आफ्नो प्रतिवद्धता जाहेर गर्दै अनुमोदनसमेत गरेको छ। यसरी अनुमोदन गरेपछि त्यसको पालना गर्नु, गराउनु सरकारको दायित्वभित्र पर्दछ। सरकारले यस किसिमको दायित्व के कति हदसम्म पूरा गरेको छ सोको प्रगति विवरण सम्बन्धित निकायमा पठाउनु पर्ने हुन्छ। यसै सन्दर्भमा समितिबाट श्री ५ को सरकार परराष्ट्र मन्त्रालयलाई श्री ५ को सरकारले विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाका मानवअधिकारलगायत विविध विषयहरूमा पठाउनु पर्ने नियमित प्रतिवेदनहरू र अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलनहरूमा नेपालका तर्फबाट पेश भएका अन्य प्रतिवेदनहरू उपलब्ध गराउन अनुरोध गरेकोमा परराष्ट्र मन्त्रालयको ०५६ फागुन २३ गतेको पत्रबाट मन्त्रालयको संयुक्त राष्ट्रसंघ महाशाखाबाट कारवाही भएको भन्ने ३ लाइनको जवाफ प्राप्त भयो भने हालसम्म त्यसको कुनै प्रगतिविवरण दिइएको छैन। सरकारले आफ्नो दायित्व पूरा गर्न नसकेको तर्फ समितिले ध्यानाकर्षण गराएको छ।

ग) न्याय क्षेत्र र मानवअधिकार:

स्वतन्त्र र सक्षम न्यायपालिकाको अभावमा मानवअधिकारको रक्षा हुन सक्दैन भने मानवअधिकारको विषयलाई पनि न्यायालयले प्राथमिकता दिनुपर्दछ। धेरैजसो मानवअधिकारको मुद्दाहरूमा सर्वोच्च अदालतमा प्राथमिकता पाउनु पर्ने र सकेसम्म यस्तो मुद्दा हेर्ने सर्वोच्च अदालतभित्र एउटा छुट्टै निकाय वा वेञ्चको व्यवस्था हुनुपर्ने धारणा समितिले व्यक्त गर्‍यो।

घ) महिला र मानवअधिकार:

१. आधाधर्ती र आधाआकाश ढाकेका महिला वर्गको हक र अधिकारहरूको बारेमा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा नै चर्चा परिचर्चा चलिरहेको सन्दर्भमा नेपालमा महिलाहरूको लागि समानताको हक प्रदान गर्नेबारे पैतृक सम्पत्तिमा महिलाहरूको समान अधिकार दिने विधेयक संसदमा पेश भएको छ। संसदको दोस्रो कार्यकालमा पनि उक्त विधेयक पेश भएको थियो तर पारित हुन सकेन। महिलाहरूलाई पैतृक सम्पत्तिको अधिकार दिने विषयमा धेरै चर्चा-परिचर्चा भए तापनि ठोस निष्कर्षमा पुग्न सकेको देखिएन।

२. तेस्रो प्रतिनिधिसभाको चालू अठारौँ अधिवेशनमा मुलुकी ऐन ११ औँ संशोधन विधेयकमार्फत महिलाहरूलाई पैतृक सम्पत्ति विभिन्न पक्षबाट राय, सुभाव तथा संशोधनलाई समावेश गरी प्रस्तुत विधेयक यथाशक्य छिटो पारित गरियोस् भन्ने विषयमा समितिले श्री ५ को सरकारको ध्यानाकर्षण गर्‍यो।

३. त्यस्तै महिलाविरुद्ध हुने कुनै पनि किसिमको भेदभाव र असमान व्यवहारलाई हटाउने कानूनको तर्जुमा हुन सकेको देखिएन। महिला वर्गको हितलाई ध्यानमा राख्नुका साथै राष्ट्रको विकासमा महिला सहभागिता वृद्धि गर्ने

वातावरणको सृजना हुनु पर्दछ। कतिपय नेपाली महिलाहरू विभिन्न कारणले गर्दा विदेशी वेश्यालयहरूमा रहेका छन्। तिनीहरूको पुनर्स्थापनाका लागि कुनै ठोस कार्यक्रम कार्यान्वयन हुन सकेको देखिएन। महिला सशक्तीकरण, महिला उत्थान कार्यक्रम अझ प्रभावकारिताका साथ लागू गरी महिला वर्गको हित र उत्थानका लागि वास्तविक समस्याहरूको पहिचान गरी जात, जाति, क्षेत्र, वर्गका आधारमा विशेष कार्यक्रमहरू संचालन गर्नुपर्ने धारणा समितिले व्यक्त गर्‍यो।

ड) उत्पीडित जातिहरूको सम्बन्धमा:

मानवअधिकारको विषयसँग दलितहरूको समस्या अभिन्न रूपले जोडिएको छ। नेपालमा दलितहरूको संख्या भन्दा ४० लाख जति अर्थात् कूल जनसंख्याको १७ प्रतिशत रहेको छ। २१ औं शताब्दीमा प्रवेश गरिसक्दा पनि छुवाछूतका व्यवहार एवं दलितहरूलाई सामाजिक बहिष्कार गर्ने परम्परा हामीकहाँ विद्यमान छ। दलितहरूप्रति मानवीय सम्मान र सहानुभूति प्रकट गर्नुको सट्टा उनीहरूलाई तिरस्कार र सामाजिक उपयोगका कुराबाट वञ्चित गर्नेमात्र नभई शारीरिक, मानसिक यातना दिनेजस्ता कार्य मुलुकमा भइरहेका छन्। केही महिना अगाडि देशका अन्य भागलगायत सिराहाको लाहानमा सिनो नफाल्ने अठोट गरेका चमार जातिका व्यक्तिहरूमाथि प्रतिशोध लिन बनाइएको “चमार बहिष्कार समिति” त्यसको ज्वलन्त उदाहरण हो। घटनाको यो पृष्ठभूमिले राज्य र सरकारले नै कानूनतः निषेध गरेको र दण्डनीय बनाएको विषय प्रतिकूल छुवाछूतको व्यवहार प्रत्यक्ष प्रदर्शन गर्नका लागि औपचारिक रूपमै घोषित “चमार बहिष्कार समिति” विरुद्ध कुनै कदम नचाल्नुबाट दण्डहीनताको स्थिति देशमा सृजना हुन गएको छ। यस्ता घटनाहरूको परिणामबाट अन्ततः नेपाली जनसंख्याको एउटा तूटो हिस्सा निर्भय र आत्मसम्मानपूर्वक समाजमा बाँच्न पाउने अधिकारबाट वञ्चित हुन्छ। मानवअधिकार उल्लंघनका यस्ता सवालहरूमा सरकारले गम्भीरतापूर्वक ध्यान दिनुपर्दछ र दलित वर्गहरूको हकहितको दृढतापूर्वक रक्षा गर्नुपर्दछ भन्ने धारणा समितिले प्रस्तुत गर्‍यो।

च) बालअधिकार सम्बन्धमा:

नेपालमा बालबालिकाको अधिकारको संरक्षण गर्दै तिनीहरूको स्वास्थ्य, शिक्षालगायतका सुविधाहरूको उपभोग गर्ने वातावरणको सृजना गरी कुनैपनि बालबालिका शोषित हुन नपाउनु भन्ने उद्देश्यले बालश्रम निषेध गर्ने विधेयक संसदसमक्ष पेश भइसकेको छ। तथापि आजका परिस्थितिमा हजारौं बालबालिकाहरू पढ्ने लेख्ने कलिलो उमेरमा कसैको घरमा, होटलमा तथा कारखानाहरूमा काम गर्न बाध्य छन्। भविष्यका देशका कर्णधार आजका बालबालिकाहरूलाई उचित संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने दायित्व सरकारले लिनुपर्दछ। कसैको सहारा नपाएर सडकपट्टीमा बस्ने बालबालिकाको हेरविचार राज्यले गर्नुपर्ने हुन्छ। अतः उचित अवसरबाट वञ्चित यस्ता

बालबालिकाको पालन पोषण, शिक्षादिको आदि विषयमा एउटा ठोस कार्यक्रम संचालन गरी बालअधिकारको संरक्षण गरिनुपर्ने समितिको धारणा रहेको छ।

छ) कमैया प्रथा सम्बन्धमा:

देशमा लामो समयदेखि विद्यमान रहेको मानवअधिकारविरुद्धको कमैया प्रथालाई सबैको मागबमोजिम वर्तमान सरकारले ०५७ साउन २ गतेदेखि अन्त्य गरेको घोषणा गर्‍यो। तर, यति कदममात्र कमैयाहरूका सम्बन्धमा पर्याप्त छैन। कमैया प्रथाको अन्त्य भएका घोषणापछि कमैयाहरूको वैकल्पिक बसोबास, व्यवसाय, पेशा एवं रोजगारीको पनि सरकारले प्रबन्ध गर्नु आवश्यक छ। त्यसरी उनीहरूलाई कुनै किसिमको सहारा वा संरक्षण राज्यका तर्फबाट नमिल्ने हो भने कमैया प्रथा उन्मूलन गरेको घोषणाको पनि स्वास अर्थ रहँदैन। यस किसिमका वैकल्पिक व्यवस्थासम्बन्धी समस्याबाट पन्छेर “कुनै एउटा मौसम वा अवधिका लागि कमैयाहरू जमिन्दारसँग फेरि मिलिजुलि बस्नुपर्दछ” भन्ने आशयका कुराहरू पनि पुनः प्रकाशमा आएका छन्। यस्ता कुराहरूले एक पटक मुक्त भएका कमैयाहरूलाई पुरानै जमिन्दार वा साहु कहाँ गएर जातिनु पर्ने अवस्थामा पुर्‍याउँछन्। त्यति मात्र नभई यस्ता कदमले समाजलाई पछाडि धकेल्ने छ। त्यसैले मुक्त कमैयाहरूको बसोबास र व्यवसायका बारेमा सबै क्षेत्र र तहमा राम्ररी सोचिनुपर्दछ। खासगरी राज्य र सरकारले नै यसको मुख्य दायित्व वहन गर्नुपर्दछ। तत्सम्बन्धमा सरकारले अपनाउने सही उपाय वा कदमहरूका सम्बन्धमा मद्दत गर्न जनस्तरका सबै संगठन, सामाजिक संघ संस्था र समितिसमेत तत्पर रहनुपर्दछ। वस्तुतः कमैयाहरूले एउटा बन्धनबाट मुक्त भएर पुनः अर्को प्रकारको बन्धनमा पर्नु पर्ने सबै परिस्थितिविरुद्ध सरकारले उचित सचेतनता र पहलकदमी समयमै लिनुपर्दछ भन्नेतर्फ पनि समितिले सरकारको ध्यानाकर्षण गर्‍यो।

ज) माओवादी समस्या सम्बन्धमा:

०५२ सालदेखि मुलुकका विभिन्न भागमा नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी) द्वारा संचालित जनयुद्धबाट उत्पन्न हिंसात्मक परिस्थिति एउटा जटिल स्वतन्त्रपूर्ण मोडमा पुगेको छ। ०४६ सालको ऐतिहासिक जनआन्दोलनबाट प्राप्त प्रजातन्त्रको रक्षाका लागि यो एउटा चुनौती बनेको छ। माओवादी र सरकारबीच भएको भिडन्तबाट ज्यान गुमाउनेको संख्या पनि हजार नाघिसक्यो। हाल दिनदिनैजस्तो भिडन्त र मृत्यु भएका घटनाहरू आइरहन्छन्। पहिला रूकुम र रोल्पाबाट शुरू भएको यो घटना अहिले अधिराज्यका अधिकांश जिल्लाहरूमा यसको प्रभाव परेको छ भने विशेषगरी कर्णाली, राप्ती र भेरी अञ्चल ज्यादै प्रभावित भएका छन्। देशमा शान्ति सुरक्षाको स्थिति ज्यादै नाजुक अवस्थामा रहेको छ। यसको प्रत्यक्ष उदाहरणको लागि माओवादी प्रभावित क्षेत्रबाट बाध्यतावश विस्थापित भएका कतिपय व्यक्तिहरू आफ्नै देशमा शरणार्थी बन्न बाध्य भएको

स्थिति देखाउन सकिन्छ। यस्ता घटनाहरूकोबारेमा गम्भीरतापूर्वक छानविन गरी सरकारले उचित वातावरणको तत्काल सिर्जना गर्नुपर्छ। सरकारले शान्ति सुरक्षा दिन नसकेको स्पष्ट देखिएको छ। यसैबीच सरकारको असक्षमताले गर्दा माओवादीहरूको मनोबल भन् भन् वढेको देखिन्छ। विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संचार माध्यमहरूमार्फत् माओवादी नेताहरूको अन्तर्वार्ता आउनु, दिनदिनै आमनागरिकको हत्या हुनु र संचार माध्यमको मुख्य विषयवस्तु नै यही माओवादीसँग सम्बन्धित हुन पुगेको छ। यस्तो परिस्थितिबाट मुलुकलाई समयमै मुक्त गराउन समस्याको समाधान वार्ताबिना सम्भव छैन। साथै वार्ताद्वारा नै समस्याको समाधान स्वांजिनु पर्ने र कुनै पनि समस्याको समाधान बल प्रयोगको भरमा हुन नसक्ने धारणाप्रति पटक-पटक परराष्ट्र सम्बन्ध तथा मानवअधिकार समितिले सरकारको ध्यानाकर्षण गराउँदै आएको थियो। सरकारी पक्षबाट दिलै भएपनि वार्ता टोली गठन गरी वार्ताको माध्यमलाई स्वीकार गरेको स्थितिमा वार्ता अगाडि बढ्न नसक्नु निश्चय पनि दुःखको कुरा हो। वार्ताको पहल सरकारबाटै हुनुपर्ने र जतिसक्थो चाँडै यो समस्या समाधान गरिनु पर्छ। माओवादीलाई कारवाही गर्ने वहानामा धेरै निर्दोष व्यक्तिहरू गिरफ्तार भएको, धेरैलाई यातना दिइएको, मारिएको आदि घटना पनि सार्वजनिक भइसकेका छन्। सरकार र माओवादी दुवै पक्षबाट भएका मानवअधिकार उल्लंघनका कार्यहरू अविलम्ब रोकिनु पर्दछ।

राज्यको दायित्व

राज्यले आफ्ना प्रत्येक नागरिक र आफ्नो भौगोलिक सीमाभित्र वैधानिकरूपमा रहेका विदेशी नागरिकहरूको समेत संरक्षण गर्ने र सम्मान गर्ने दायित्व वहन गर्नुपर्दछ। प्रजातान्त्रिक व्यवस्था र जनप्रतिनिधिमूलक परिपाटी भएको मुलुकको राज्य व्यवस्थाका लागि यी दायित्व अझ गम्भीर जिम्मेवारी मानिन्छन्। मानवअधिकारको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न र सर्वसाधारण जनताले आफ्नो अधिकार रक्षा भएको अनुभूति गर्न पाउने सुनिश्चित गराउन राज्यले खेलको भूमिकाको मूल्यांकन गर्न राज्यले यी दायित्व कसरी निर्वाह गरेको छ भनेर नियाल्नु जरूरी हुन्छ। राज्यका यी मूलभूत दायित्वहरूलाई अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त विभिन्न संघसंस्थाहरूले परिभाषित गरेका छन्। ह्याविटाट इन्टरन्यासनलले राज्यका दायित्वहरूको वर्णन यसरी गरेको छ -

(क) नागरिकहरूको संरक्षण गर्ने दायित्व अन्तर्गत राज्य र यसका प्रतिनिधिले अन्य व्यक्तिहरू र गैरराज्य पक्षबाट नागरिकको सुरक्षा वा संरक्षणमा हुने हानलाई रोक्नुपर्दछ। यदि नागरिकका अधिकारहरू हनन भई सुरक्षा वा संरक्षणमा प्रतिकूल असर परेमा राज्यले कानूनी उपचार उपलब्ध गराई नागरिकहरूको मौलिक हकको सुरक्षा गर्नुपर्दछ।

यस दृष्टिकोणले हेर्दा हाम्रो राज्य सक्षम देखिएको छैन। राजनीतिको आडमा पनि निर्दोष मानिस मारिने र राज्य

व्यवस्थाले एक अर्गको रूपमा रहेको प्रहरी वा सुरक्षा निकायको कामकागवाहीबाट पनि मानिस मारिने क्रम नियन्त्रण हुनुको साटो अझ वृद्धि हुँदैछ। माओवादी जनयुद्ध अघि बढाउने र त्यसलाई नियन्त्रण गर्ने नाममा देशभित्र विगत पाँच वर्षदेखि चलिरहेको दांहांसो हत्या र हिंसाको शृंखलाप्रति १७ औँ र १८ औँ अधिवेशनमा सांसदहरूले प्रशस्त चिन्ता व्यक्त गरे। तर, सांसदहरूले चिन्ता व्यक्त गर्ने र सरकारी पक्षबाट घटनाको जानकारी दिने र जनधनको क्षतिको तथ्यांक प्रस्तुत गर्नेबाहेक यस जटिल समस्या समाधान गरी नागरिकको ज्यू-धनको सुरक्षा गर्ने सन्दर्भमा कुनै ठोस कार्य हुन सकेको छैन। माओवादी हिंसाका अतिरिक्त अन्य गैरराजनीतिक घटनामा पनि नागरिकको जीवनको सुरक्षा हनन हुने र त्यस्ता घटनालाई ढाकछापसमेत गर्ने (जस्तै प्रवीण गुरूङको घटना) गलत प्रवृत्ति बढिरहेको पाइन्छ।

(ख) नागरिकहरूको सम्मान गर्ने राज्यको दायित्व अन्तर्गत राज्यका सबै अङ्ग र प्रतिनिधिहरूले आफ्ना नागरिक वा विदेशी नागरिकको सुरक्षा हनन गर्ने, गर्न लगाउने अथवा त्यस्तो स्थिति रहिरहने कुनै पनि अभ्यास, नीतिगत वा कानूनी पक्षमा नरहने कुराको प्रत्याभूति माग गर्दछ। यस दायित्व अन्तर्गत नागरिकका अधिकारहरूको पक्षमा उपयुक्त कानूनी र प्रशासनिक व्यवस्था हुनुपर्दछ। तर, हाम्रो राज्य व्यवस्था यो दायित्व पूरा गर्ने सन्दर्भमा पनि धेरै पछाडि परेको छ। भ्रष्टाचार, दिलासुस्ती, हरेक क्षेत्रमा राजनीतिक भेदभाव, नातावादजस्ता गलत प्रवृत्तिहरू नियन्त्रण हुनुको साटो वृद्धि भइरहेकाले आम नागरिकहरूले आफूलाई सम्मानित महसूस गर्न पाइरहेका छैनन्। जनप्रतिनिधि सांसदहरू माथिसमेत प्रहरी हस्तक्षेप भएका घटनाहरू पाइन्छन्। राज्यव्यवस्थालाई आफ्नो यो प्रमुख दायित्व निर्वाह गराउन सक्षम बनाई आम नागरिकहरूलाई सम्मानित जीवनको प्रत्याभूति दिलाउन हाम्रो व्यवस्थापिकाले ठोस भूमिका खेल्न अझ बाँकी नै रहेको देखिन्छ।

(ग) राज्यको अर्को दायित्व परिपूर्तिको दायित्व हो। यस दायित्व अन्तर्गत सरकारी व्यय, अर्थसम्बन्धी नियम-विनियम, आधारभूत सेवाका प्रावधानहरू र यसका निमित्त चाहिने आधारभूत सुविधा तथा वितरणका विषयहरू पर्दछन्। यस दायित्व अनुरूप नागरिकका अधिकार सुनिश्चित गर्ने व्यवस्था उपलब्ध गराउन चाहिने प्रभावकारी व्यवस्थाहरू पर्दछन्। यस दृष्टिमा हाम्रो व्यवस्थामा व्यापक सुधार र परिमार्जन आउनु जरूरी देखिन्छ। हाम्रो सदनमा विधेयकसम्बन्धी स्पष्टता छैन भने जुन ढंगले विधेयकहरू मस्यौदा गरिन्छन् र परिपक्वताविना, विना विचार विमर्श हतार-हतार पारित गरिन्छन्, यसमा सुधार हुनु अति जरूरी छ। बजेट तर्जुमा र बजेट विनियोजनमा पनि सत्तापक्ष र प्रतिपक्ष दुवैतर्फका जनप्रतिनिधिहरूको व्यापक गुनासो रहने गरेको छ। राज्यले परिपूर्तिको यो दायित्व कुशलतापूर्वक निर्वाह गर्न व्यवस्थापिका र कार्यपालिकामा धेरै नीतिगत र प्रक्रियागत सुधार ल्याउनु

आवश्यक छ। यसका लागि व्यवस्थापिकाको अग्रणी भूमिका वाञ्छनीय छ।

निष्कर्ष तथा सुझाव

निष्कर्ष

सन् २००० मा बसेका दुईवटा संसद अधिवेशन (१७ औं र १८ औं) लाई उपलब्धिमूलक र आम नेपाली जनताको आकांक्षाअनुरूपको मान्न सकिने ठाउँ छैन। १७ औं अधिवेशन त उपलब्धिमूलक हुनुको सटो तनावमूलक बन्न पुग्यो। रौतहट काण्डको कारण यो अधिवेशनको विधिवत समापनसमेत हुन पाएन। विगतका अन्य अधिवेशनहरू समापन हुँदा सभामुख, प्रधानमन्त्री, प्रमुख प्रतिपक्षी दलका नेता र अन्य संसदीय दलका नेताले समापन मन्तव्यमार्फत अधिवेशनको लेखाजोखा गर्ने परिपाटी रहेकामा सत्रौं अधिवेशनको अन्तिम बैठकसम्म पनि सदन तनावपूर्ण नै भएकोले सौहार्दपूर्ण वातावरणमा अधिवेशन दुगिन पाएन।

सत्रौं अधिवेशनको तुलनामा अठारौं अधिवेशन केही शान्त देखिए पनि यो अधिवेशन प्रारम्भ हुँदा गरिएको अपेक्षाअनुसार नै उपलब्धिमूलक हुन सकेन। यस अधिवेशनमा विभिन्न १४ वटा विधेयकहरू पारित भए। तर, लामो समयदेखि प्रतीक्षा गरिएको बहुचर्चित विधेयक मुलुकी ऐन एघारौं संशोधन विधेयक प्रस्तुत हुन सकेन भने पर्याप्त छलफल र परिमार्जन विना ल्याइएको आन्तरिक प्रशासन सम्बन्धी केही नेपाल ऐन संशोधन विधेयक २०१६ लाई राज्य व्यवस्था समितिमा फिर्ता गरियो। मुलुकी ऐन एघारौं संशोधन विधेयकमा पैतृक सम्पत्तिमा महिला अधिकारको कुरालाई उठाइएको छ। विधवा महिलालाई सम्पत्तिको स्वामित्वमा सहज गरिएको छ। महिलाहरूको सन्दर्भमा मुलुकी ऐनमा प्रयोग भएका अपशब्दहरू हटाइएको छ। गर्भपतन र संरक्षण सम्बन्धमा पनि नयाँ व्यवस्था गरिएको छ। जबरजस्ती करणीको अपराधमा संलग्न हुनेलाई सजायमा वृद्धि गरिएको छ। आन्तरिक प्रशासन सम्बन्धी केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने विधेयकमा ६ वटा ऐनलाई संशोधन गर्ने प्रस्ताव गरिएको छ। प्रस्तावित ऐनहरूमा स्थानीय प्रशासन ऐन २०२८, हातहतियार स्वरस्वजना ऐन २०१९, विस्फोटक पदार्थ ऐन २०१८, राज्य विरुद्धको अपराध ऐन २०४६, चन्दा ऐन २०३० र मुलुकी ऐन २०२० रहेको छ। ती ऐनहरूमा संशोधन गर्न खाँजिएका बुँदाहरू प्राप्त प्रजातान्त्रिक अधिकारमा कुठाराघात र कानूनी राजको सिद्धान्तको विपरित रहेका छन्।

यसैगरी नेपाल नागरिकता (छैठौं संशोधन) विधेयक २०१६ लाई प्रतिनिधिसभाले दुईपटक पारित गरे पनि राष्ट्रियसभाले पारित गरेन। यसरी यो विवादास्पद विधेयक विवादास्पद नै रहिरह्यो। अठारौं अधिवेशनले विवादको ढुंगो लगाउन सकेन। जबकि देशका प्रत्येक नागरिक र तिनका सन्तान समेतसँग प्रत्यक्ष सरोकार रहेको यो विधेयकलाई यसरी अन्यायपूर्ण अवस्थामा छोड्नु कुनैपनि दृष्टिले उपयुक्त थिएन।

यो अधिवेशन पनि माओवादीहरूको बढ्दो हिंसा एवं प्रहरी दमनकै छायाँमा वित्यो। तर, देशले भोगिरहेको सबैभन्दा जटिल समस्या समाधान गर्नेतर्फ संसदले कुनै ठोस पहल गरेको जनताले अनुभव गर्न पाएनन्। यतिमात्र होइन, माओवादीहरूसँग वार्ता अपरिहार्य हुँदाहुँदै पनि टेबुलमा पुगिसकेको वार्ता बीचैमा भाँडियो। यस्ता गहन विषयमा संसदले प्रभावकारी भूमिका खेल्न नसक्नु अवश्य पनि भन्नु चिन्ताको विषय हो।

मानवअधिकारको दृष्टिकोणले सन् २००० लाई केही उपलब्धिमूलक मान्नुपर्दछ। किनकि राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगको गठन र कमैया प्रथा उन्मूलन यसै वर्ष भयो। यो उपलब्धिलाई सम्बर्द्धन गर्न सकेको खण्डमा मानवअधिकारको क्षेत्रमा यो दुई कदम ऐतिहासिक ठहरिन जानेछन्।

छिटै बजेट पारित गरेर जिल्ला जिल्लामा बजेट निकास पठाउन अठारौं अधिवेशनदेखि नयाँ प्रयास शुरू भयो। यसले गर्दा हतार हतार विकास निर्माणको काम गर्ने प्रवृत्ति हटाई व्यवस्थित रूपले काम गर्ने परिपाटी बसाल्न सघाउ पुर्‍याउने अपेक्षा गरिएको छ।

प्रतिनिधिसभा र राष्ट्रियसभाका सदस्यहरूले सदनका बैठकहरूमा शून्य समय, विशेष समय, विनियोजन छलफल, प्रश्नोत्तर, शान्ति सुरक्षाको गिर्दो स्थिति, चर्को मूल्यबृद्धि, लक्ष्मणपुर बाँधको विवाद, वेरोजगारी समस्या, भ्रष्टाचार, चेलीवन्दी बेचबिखन, जातीय भेदभावलगायत देश र जनताका अनेकौं जल्दावल्दा समस्याप्रति सदनको ध्यानकृष्ट गराए। तर, ती समस्याहरू समाधान गर्न ठोस पहल गरिएका दृष्टान्तहरू पाउन सकिनेन।

सदनमा एउटै राजनीतिक दलको स्पष्ट बहुमत नभएको कारण विगतमा रहेको राजनीतिक अस्थिरता एउटा दलले स्पष्ट बहुमत पाएपछि हट्छ भनेर जनताले लिएको विश्वास यथार्थमा परिणत भएको अनुभव गर्न पाइएन।

एउटा पार्टीले स्पष्ट बहुमत प्राप्त गरेपनि सरकारमा नेतृत्व परिवर्तनको आरोह अवरोह र सत्तारूढ दलभित्रै सन्तुष्ट र असन्तुष्ट पक्षको गतिविधिले गर्दा नेपालको राजनीतिक वातावरणमा अपेक्षित स्थिरता आउन सकेन। यो स्थितिको प्रत्यक्ष प्रभाव व्यवस्थापिकामा पनि पर्नु स्वभाविकै हो। यी सबै कारणहरूको परिणामस्वरूप सन् २००० मा हाम्रो व्यवस्थापिकाबाट उत्साहजनक प्रतिफल प्राप्त हुन नसकेको देखिन्छ।

सुझाव

हाम्रो व्यवस्थापिकामा टड्कारूपमा देखिएका कमी कमजोरीहरूलाई सुधार गरी संसदलाई बढी प्रभावकारी, जनअपेक्षाअनुरूप र उपलब्धिमूलक बनाउनमा निम्न प्रयासहरू गर्नु पर्ने देखिन्छ :

(१) व्यवस्थापिकाको प्रमुख कार्य कानून बनाउनु हो। तर, विधेयकसम्बन्धी कतिपय अस्पष्टता, प्रक्रियागत जटिलता र

अपेक्षित गम्भीरताको अभाव रहेकोले हाम्रो संसद आफ्नो यस भूमिकामा जति सक्रिय हुनुपर्ने हो, त्यति सक्रिय हुन सकेको छैन। संविधानमा अर्थ विधेयकसम्बन्धी स्पष्ट व्याख्या नहुनाले करिब ९० प्रतिशत विधेयकमा अर्थ विधेयकको छाप लाग्ने गरेका छन्। यसले गर्दा राष्ट्रियसभाले विधेयक नपाउने तर प्रतिनिधिसभामा विधेयकको घुइँचा लाग्ने गरेको छ। सांसदहरूद्वारा र राष्ट्रियसभा एवं प्रतिनिधिसभाका प्रमुखहरूबाट समेत यस स्थितिमा सुधार ल्याउनु पर्ने धारणा व्यक्त भईसकेको छ। अतः सबैजसो विधेयकलाई अर्थ विधेयक मान्ने परिपाटीलाई सुधार्नु आवश्यक छ।

(२) विधेयकको मस्यौदाबारे अभै हामीकहाँ स्पष्टता नरहेको पाइन्छ। विधेयकको मस्यौदा कानून सुधार आयोग, कानून मन्त्रालयका साथै गैरसरकारी संस्थाहरू र व्यक्ति विशेषले समेत गर्ने गरेको पाइन्छ। यसले गर्दा मस्यौदा चरणमा जुन गम्भीरता अपनाइनु पर्ने हो त्यो हुन सकेको छैन। फलतः विधेयक पारित भएको लगत्तै विभिन्न त्रुटीहरू देखिने र संशोधन प्रस्ताव ल्याउनु पर्ने हुने गरेको छ। त्यसैले विधेयकको मस्यौदा गुणस्तरयुक्त बनाउन पहल गर्नु अत्यावश्यक छ।

(३) सबै समस्या वा विवादको समाधान प्रतिनिधि सभा वा राष्ट्रिय सभाको बैठकमा हुन सक्दैन। त्यसैले सदनको बैठकमा आउनुभन्दा बाहिरै आपसी समझदारी कायम गरेर कुनैपनि समस्या वा विवादलाई हल गर्ने प्रयास हुनुपर्दछ। यसो गरेमामात्र सदनको समयको पूर्ण सदुपयोग हुन्छ। साथै सदनभित्र तनावको वातावरण बन्न नदिन र असोभनीय घटना हुन नदिन पनि यस्ता आपसी समझदारी कायम गर्न सबै पक्षबाट इमान्दार प्रयास हुनुपर्दछ।

(४) बहुदलीय संसदीय व्यवस्था पुनर्स्थापना भएको एक दशक वितिसक्दा पनि संसदभित्र बोलिने भाषा र लगाइने पोशाकका बारेमा अन्यौल कायमै रहनु शोभनीय होइन। पहिलो संसद अधिवेशनदेखि नै हिन्दी भाषा र राष्ट्रिय पोशाक लवेदा सुरुवातबाहेकका अरू पहिरनहरूले पनि प्रवेश पाइरहेका छन्। संसदको नियमावलीमा यसरी संसदमा जुनसुकै भाषा र पोशाकले पनि स्थान पाउने व्यवस्था छैन। त्यसैले या त त्यो नियम संशोधन गरी जुनसुकै भाषा र पोशाकलाई पनि मान्यता दिइनु पर्‍यो नभए नियमको पूर्ण पालना हुनु पर्‍यो।

(५) संसदको बैठकमा प्रस्तुत गर्ने कागजात र तथ्यांकहरूमा शुद्धता नहुनु हाम्रो संसदको अर्को कमजोरी हो। यसले गर्दा बेलाबेलामा संसदमा विवाद सिर्जना हुनेगरेको छ। यतिमात्र होइन यस्ता कमी कमजोरी कायमै रहेमा कागजात वा तथ्यांक प्रस्तुत गर्नेको विश्वसनीयता माथि नै प्रश्न चिन्ह लाग्न सक्छ। अतः सदनमा प्रस्तुत हुने हरेक कागजात, विवरण वा तथ्यांक सही र विश्वसनीय हुनु अत्यावश्यक छ।

(६) संसदीय समितिहरू संसदीय व्यवस्थाका मुख्य यन्त्र हुन्। समितिहरूमा भएका अभ्यासबाट ठोस निष्कर्षमा पुगेपछि मात्र कुनै पनि विषयले संसदबाट मूर्तरूप लिन सक्छ। संसदीय समितिका निर्णयहरू संसदकै निर्णयसरह महत्वपूर्ण हुन्छन्। संसदीय प्रजातन्त्रको लामो इतिहास भएका बेलायत, फ्रान्सजस्ता देशहरूमा संसदीय समितिहरूलाई मेरूदण्डको रूपमा लिइन्छ र यसका निर्णयहरूलाई विशेष महत्व दिइन्छ। तर, नेपालमा संसदीय समितिका निर्णयहरूलाई जति गम्भीरतापूर्वक लिइनुपर्ने हो त्यति लिएको पाइँदैन। यसले गर्दा ती निर्णयहरूको कार्यान्वयन पक्ष पनि फितलो हुन गएको छ। संसदीय व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाउन संसदीय समितिका निर्णय र सिफारिसहरूलाई संसद, सरकार र सम्बन्धित निकायहरूले गम्भीर रूपमा लिएर त्यसको कार्यान्वयन गर्नु गराउनु अत्यावश्यक छ। जसबाट संसदमा हुन सक्ने तनावलाई समेत धेरैहदसम्म घटाउन सकिन्छ।

(७) प्रजातन्त्रको पुनर्स्थापनापछि नेपालमा १८ वटा नियमित संसद अधिवेशनको अभ्यास भइसकेको छ। तर, अधिवेशनको बैठकमा आउनु पर्ने परिपक्वता आइसकेको छैन। सांसदहरूले बोल्नुअघि गर्ने गृहकार्य वा तयारी, सांसदहरूले उठाउने प्रश्नहरूको गुणात्मकता, त्यसमा मन्त्रीहरूबाट दिइने उत्तरमा गम्भीरता र जिम्मेवारी देखिनुपर्छ। प्रधानमन्त्री र प्रतिपक्षी संसदीय दलका नेताहरूको उपस्थिति, बैठकमा मन्त्रीहरूको सहभागिता, सांसदहरूको गणपुरक संख्या, सत्ता पक्ष र प्रतिपक्षबीचको आपसी सहिष्णुता र समझदारी, संसदद्वारा बेलाबेलामा गठित विभिन्न समितिहरूको प्रतिवेदन कार्यान्वयन आदिमा धेरै परिमार्जन आउन बाँकी नै छ। एक दशकको निरन्तर अभ्यासपछि पनि यी पक्षहरूमा जति सुधार आउनु पर्ने थियो त्यति आएको महसुस गर्न सकिएको छैन।

परिच्छेद ३

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डका आधारमा
सन् २००० को मानवअधिकार स्थिति

मानवअधिकार राजनीतिकर्मी, राजनीतिक पार्टी, प्रहरी, कानून व्यवसायी र विभिन्न सामाजिक संगठनहरूको थंगोजस्तै भएको छ। प्रजातन्त्र पुनर्स्थापनाको एक दशकको अवधिभित्र भण्डै दशवटा अन्तर्राष्ट्रिय मानवअधिकारका प्रावधानहरूलाई राष्ट्रले स्वीकार गरिसकेको छ। यी प्रावधानहरूले प्रत्याभूत गरेका अधिकारहरूलाई व्यवहारमा उतार्नका लागि दशौं पुराना ऐन, कानून तथा नियमहरू संशोधन गरिएका छन्। विधायिकाको क्षेत्रमा यस्तो प्रगति हुँदाहुँदै पनि देश मानवअधिकार उल्लंघनका धेरै घटनाको प्रत्यक्षदर्शी बनेको छ। इन्सेकले संकलन गरेको अभिलेख तथा मानवअधिकार वर्ष पुस्तकले यस गतिविधिका नयाँ तथ्यहरू देखाएका छन्।

१. मानवअधिकार उल्लंघनमा राज्य नै लगातार मुख्य दोषी रहे पनि नेकपा (माओवादी) जस्ता राजनीतिक समूह मानवअधिकारको अर्को उल्लंघनकर्ताको रूपमा देखा परेका छन्। विशेषतः “जनयुद्ध” को प्रारम्भपछि नेकपा (माओवादी) ले प्रहरी तथा सत्तारूढ दल, विशेषतः नेपाली काँग्रेससँग सम्बद्ध व्यक्तिहरूसँग आक्रमण गरेर सरकारमाथि दबाव दिने कार्य जारी राखेको छ। यसबाहेक अन्य राजनीतिक दलका कार्यकर्ताहरू पनि प्रहरी र माओवादी दुवैको हिंसाका शिकार बनेका छन्।

२. नेपालको ग्रामीण इलाकामा व्याप्त रहेको मानवअधिकार उल्लंघनका केही स्वरूपहरूमा कमी आएको देखिन्छ। जनयुद्ध प्रभावित क्षेत्रमा बलात्कार तथा पारिवारिक हिंसा जस्ता घटनामा कमी आएको छ। धेरैजसो घटनाहरू माओवादी गतिविधि र प्रहरी दमनको संरोधको रूपमा भएका छन्। गत सात वर्षका घटनाहरूको विश्लेषण गर्दा सरकारको दमनले गर्दा नै माओवादी हिंसा भड्केको देखिन्छ। त्यसको प्रतिकारस्वरूप अपनाइएको माओवादी प्रतिहिंसात्मक गतिविधिका कारण मारिएको संख्या सन् २००० मा मात्र २ सय ४९ मारिए। विगत वर्षको यही अवधिमा माओवादीद्वारा १ सय ४१ मारिए।

३. शान्ति सुरक्षामुखी ऐनको दुरुपयोगमा वृद्धि भइरहेको छ। प्रहरी र प्रशासन जस्ता अर्धन्यायिक निकायहरूको आदेशका भरमा माओवादीको आशंकामा गिरफ्तार गर्ने र बेपत्ता पार्ने क्रम वढ्दो छ। सरकारी निकायहरूले माओवादी

गतिविधिलाई तीव्र निगरानीमा राखेका छन्। अदालतले छोड्ने आदेश दिएका बन्दीहरूलाईसमेत प्रहरीले पुनः गिरफ्तार गर्ने गरेको तथ्य यसको उदाहरण हो। बन्दीहरूलाई मुख्यरूपमा राज्यविरुद्धको अपराधको अभियोग, केही सार्वजनिक अपराध, हातहतियार स्वरखजाना, डाँका जस्ता मुद्दा लगाइने गरिन्छ।

४. दशकौं अगाडि कानूनीरूपमा बन्देज लगाइसकेका भए पनि केही विभेदकारी प्रथा कायमै रहेका थिए। बहुदलीय व्यवस्थाको पुनर्स्थापनापछि त्यसको उन्मूलनका लागि सामाजिक आन्दोलन शुरू भयो। दासप्रथा उन्मूलन भएको करिब आठ दशक भैसक्यो। त्यस्तै, छुवाछूतलाई गैरकानूनी मानिएको पनि पचास वर्ष भैसक्यो। तथापि दासप्रथाको अवशेषकारूपमा रहेको कमैया प्रथा कमैयाहरू स्वयंले आन्दोलन गरेपछि मात्र सरकारद्वारा अन्त्य गरिएको घोषणा भएको छ। त्यसैगरी आफूले सामना गरिरहेको जातीय भेदभाव र सामाजिक असमानताको विरुद्धमा तल्ला जातिका भनिनेहरूले आन्दोलन संचालन गरे। यस वर्ष पूर्वी नेपालका सप्तरी, सिराहालगायतका जिल्लामा जातीय भेदभावविरोधी गतिविधिहरू संचालन गरिए। त्यसक्रममा तल्लो जातिका भनिनेहरूले आफूहरूले परम्परागत रूपमा गर्दै आएको “तुच्छ ठहरिने” (सिनो फ्याँक्ने) कार्य नगरी जातीय भेदभावप्रति विरोध जनाए। त्यसपछि उनीहरूमाथि माथिल्लो जातिका भनिनेहरूबाट चर्को दमन र सामाजिक, आर्थिक बहिष्कारसमेत भयो। त्यस्तो बहिष्कारविरुद्ध पीडितहरूसमेत विभिन्न दलित तथा मानवअधिकार संस्थाहरूद्वारा नारा-जुलुस, धर्ना, सभा आदि गतिविधि संचालन गरिए। साथै जातीय भेदभावविरुद्ध समानताको सन्देश दिने उद्देश्यले सहभोजको आयोजनासमेत गरियो। यसलाई तल्लो जातिका भनिनेहरूमा जागरण ल्याउन र उनीहरूको मनोबल उच्च पार्न भएको प्रयासकारूपमा लिन सकिन्छ।

५. स्थापित नीति नियम कार्यान्वयन नगर्नु नेपालको शासकीय पद्धतिको स्थायी चरित्र रहिआएको छ। ०५६ पुस २९ गतेदेखि सरकारद्वारा घोषणा भएको न्यूनतम ज्यालादर अभिसम्म प्रभावकारिरूपमा लागू हुन सकेको छैन।

६. हाम्रो समाजमा परापूर्व कालदेखि नै दण्डहीनताको स्थिति यथावत रहिआएको छ। मानवअधिकार उल्लंघन गर्ने भ्रष्ट प्रशासक तथा मन्त्रीहरूलाई न्यायालयको कठघरामा उभ्याउने गरिएको छैन। भ्रष्ट प्रशासक तथा मन्त्रीहरूलाई गरिने कारवाही पनि मुख लुकाउने कारवाहीमा सीमित हुन पुगेको छ। उनीहरूलाई बढीमा सरुवा गर्ने वा पदबाट हटाउने गरिएको पाइन्छ। दण्डहीनताको संस्कृति पञ्चायतकालदेखि नै फस्टाउँदै आएको छ। थुप्रै मानवअधिकार उल्लंघनकर्ताहरूलाई सजायको भागी बनाइएको छैन। ०४६ सालको जनआन्दोलनका दमनकारीहरूलाई दण्ड दिनुको सट्टा राजनीतिक समीकरणका लागि प्रश्रय दिइएको छ। राजनीतिको शिखरमा रहिरहने र सत्ता, शक्ति र धनको बाँडफाँड गर्न राजनीतिक पार्टीबीच अपवित्र गठबन्धन हुने गरेको छ। “राजनीतिक स्थायित्व” को बहानामा राजनीतिक निर्णयका साथ यस्ता अपवित्र उद्देश्यहरू पूर्ति गर्ने गरिएको छ। “राजनीतिक स्थायित्व” थेंगो सरकारको स्थायित्वको रूपमा समेत प्रयोग गरियो। आम नागरिकका मानवअधिकारमा यसले नकारात्मक असर पार्‍यो। राजनीतिक गतिविधि मुख्यतः यिनैको सेरोफेरेमा केन्द्रित भए। तर, नागरिकहरूको सवाललाई भने ओझेलमा पारियो।

७. उपरोक्त परिप्रेक्ष्यमा देशका प्रजातान्त्रिक संस्थाहरू लगातार कमजोर हुँदै गए। भ्रष्टाचार, दूराचार, रूष्ण शासनविरुद्ध लड्ने र मानवअधिकारलाई बढावा दिने संस्थाहरूलाई कमजोर गराउँदै लगियो। अस्वित्‍यार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, न्यायिक संस्थाहरू, लोकसेवा आयोग र सही सूचनाको दायित्व बोकेका संस्थाहरूका साथै सञ्चार माध्यमहरूको वेवास्ता गरियो र तिनको महत्त्व तथा प्रासंगिकतामाथि प्रश्नचिन्ह खडा गरियो। उदाहरणका लागि राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगलाई लिन सकिन्छ। धेरै राजनीतिकर्मी र उच्च पदस्थ अधिकारीहरूले यसलाई “हाम्रो सन्दर्भमा अप्रासंगिक” भन्ने गरेका छन्। यसबाट नेपाली नागरिकको मानवअधिकार नकारात्मक स्थितिमा रहन पुगेको प्रमाणित भएको छ। प्रजातान्त्रिक संस्थाहरूलाई कमजोर पारेर, मानवअधिकारको दावी गर्ने स्थितिका लगभग असम्भव पारिएको छ। साधारणतः देशले नियन्त्रण र सन्तुलनको व्यवस्था गुमाएको छ जुन जीवित प्रजातन्त्रको प्रमुख विशेषता हो।

राज्य र मानवअधिकार

सन् २००० मा मानवअधिकारको विषयमा कार्यकारिणी केही लापरवाह नै रह्यो। यस वर्ष अनिश्चितता र निष्क्रियताका बाबजुद मानवअधिकार आयोगको गठन गरियो। सरकारले ०५६ पुस २९ गते कृषि क्षेत्रमा काम गर्ने मजदुरहरूको न्यूनतम ज्याला दर तोक्यो। सरकारले ०५७ साउन ७ गते खाद्य नियम ल्यायो जसलाई लागू हुने, नहुनेमा आशंका रहे पनि, एक सकारात्मक कदमको रूपमा लिन सकिन्छ। बालबालिका

ओसार-पसार र बाल सेना विरुद्धको अन्तर्राष्ट्रिय बालअधिकारका दुई ऐच्छिक अभिसन्धिमा हस्ताक्षर गरेर नेपाल बालअधिकारको पक्षपाती राष्ट्रको पक्षमा उभिन पुगेको छ।

नकारात्मक पक्षमा सरकारभित्रको भ्रष्टाचार चर्चामा आइरहने गरेको छ। भ्रष्टाचारविरुद्ध इमान्दारितापूर्वक कार्य गरिएको छैन। भ्रष्टाचारको सवाल राजनीतिक विपक्षको मुख्य नारा रहने गरेको छ। एक कार्यक्रममा प्रधानमन्त्री गिरिजाप्रसाद कोइराला स्वयंले गत साउनमा संसदमा तस्करहरूको प्रतिनिधित्व बढिरहेको बताउनु भएको थियो।

आवश्यकीय संवामा निजीकरणलाई बढावा दिने सरकारको प्रवृत्तिले जनताको स्वस्थ रहने, स्वाने र स्तरपूर्ण बसाईको अधिकारमा नकारात्मक प्रभाव परेको छ। स्वास्थ्य, शिक्षा र स्वानेपानीका क्षेत्रहरू निजीकरणअन्तर्गत परेका छन्। सरकारद्वारा संचालित एकमात्र बाल अस्पताल कान्ति बाल अस्पतालको सेवा शुल्क बढाइनुले जीवन रक्षाबाट र स्वास्थ्य सुविधाबाट वञ्चित देशका लाखौं बालबालिकाको स्वास्थ्यमा नकारात्मक असर परेको छ।

गैरकानूनीरूपमा थुनामा रहेका र नजरबन्दीमा परेका बन्दीहरूलाई न्याय दिने सवालमा न्याय क्षेत्रबाट भएका निर्णय प्रशंसनीय नै रहे। न्यायालयको निर्णयद्वारा कैयौं बन्दीहरू मुक्त भए। तर, यस वर्ष पुस्तकमा उल्लेख भएअनुसार त्यस्ता बन्दीहरू अदालतको परिसरबाटै पुनः गिरफ्तार भएको पाइन्छ।

एकदमै प्रचारित मुद्दामध्ये सांसदहरूको पेन्सन सुविधा स्वारेजीको सम्बन्धमा रिटकर्ताको पक्षमा अदालतले दिएको फैसलालाई अर्को उदाहरणीय निर्णय मान्न सकिन्छ। सो सुविधासम्बन्धी कानून नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ को धारा ६७ को प्रावधानविरुद्ध रहेको ठहर अदालतले गरेको थियो। पूर्वसांसदहरूलाई सुविधाबापत स्वर्चिएको राष्ट्रको ठूलो रकमको बोभलाई अदालतको त्यस फैसलाले हटायो।

अर्को मुद्दामा, सर्वोच्च अदालतले कानूनको अगाडि सबै बराबर हुनु भन्ने फैसला दियो। व्यक्तिको पृष्ठभूमिको आधारमा कारागार ऐन (सन् १९६९) ले दिने गरेको सुविधाका कारण बन्दीहरूबीच कायम विभेदको प्रावधानलाई अदालतको जुलाई महिनाको फैसलाले स्वारेज गरिदिएको छ। “नेपाल बन्द” माथि प्रतिबन्धको माग गर्दै दायर गरिएको रिटको सन्दर्भमा आम हडताल संविधानसम्मत रहेको फैसला गरेर सर्वोच्च अदालतले प्रजातान्त्रिक अधिकारको संरक्षण गरेको छ। अदालतले यातना पीडितहरूलाई पनि न्याय दिएको छ। हिरासतको अवधि बढाउनका लागि डाक्टरी जाँचको प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्ने कुरा यातनाविरुद्ध क्षतिपूर्ति ऐनले आवश्यक रहेको जनाए पनि यसको परिपालन विरलै गरिएको छ। तर, त्यस्तै एक उल्लेखनीय मुद्दामा चितवन जिल्ला अदालतका न्यायाधीश शम्भुबहादुर खड्काले स्वास्थ्य परिक्षणको प्रतिवेदनविना हिरासतको अवधि बढाउन अनुमति नदिएको कार्य सकारात्मक हो।

अधिकारहरू	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना		पीडित संख्या		घटना		पीडित संख्या	
	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
१. जीवन र व्यक्तिगत सुरक्षाको अधिकार								
जीवनको अधिकार	४८२	४६९	११३	६०४	१२६	१८१	२१	२०२
गैरकानुनी गिरफ्तारी/ व्यक्तिको सुरक्षा	१९६६	१८१६	६२२	२४३८	६३८	१४३१	१८१	१६१२
२. विषम अदालती कारवाही तथा सुनुवाईको अधिकार					६	४	२	६
कानूनको दृष्टिमा मानिस हुनुको अधिकार *								
कानूनको दृष्टिमा समानताको अधिकार								
३. बन्दीहरूको अधिकार								
मृत्यु दण्डविस्तृतको अधिकार								
सम्पत्ति असम्पत्ति टाँप्न पत्न गर्न सम्बन्धको अन्त्य *								
यातना मुक्तिको अधिकार					४४९	९१४	१०१	१०२४
४. राजनीतिक जीवनमा सहभागिताको अधिकार								
५. विचारको स्वतन्त्रता								
गोपनीयताको अधिकार *								
धार्मिक स्वतन्त्रताको अधिकार	६	४		३				
अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता	३०४							
६. संगठन स्वतन्त्रताको अधिकार								
७. शान्तिपूर्वक भेला हुन पाउने अधिकार	१४	४४	१	३४	९२	६१८	२६	६४४
८. हिंडुल गर्ने पाउने अधिकार								
हिंडुल गर्ने पाउने १ वसोवासको अधिकार								
देश निकाला गर्दाको विदेशीहरूको अधिकार *								
९. कामको अधिकार								
जीवनयापनको निम्ति काम गर्ने अधिकार	३	२		२	१०	१८४	१८	१८४
स्वतन्त्ररूपले काम छान्ने र स्वीकार गर्ने अधिकार								
१०. काममा उपयुक्त वातावरणको अधिकार								
काममा न्यायपूर्ण तथा उपयुक्त वातावरणको अधिकार								
उचित पारिश्रमिकको अधिकार								
दासत्वबाट स्वतन्त्र हुने अधिकार								
ट्रेड यूनियन स्थापना र सदस्यता हुने अधिकार								
हडताल गर्ने अधिकार								
११. पर्याप्त जीवनस्तरको अधिकार								
पर्याप्त जीवनस्तरको अधिकार								
पर्याप्त भोजनको अधिकार								
मोकबाट मुक्तिको अधिकार	१० नोकबाट मुक्त							
पर्याप्त आवासको अधिकार								
सामाजिक सुरक्षाको अधिकार								
१२. स्वास्थ्यको अधिकार								
१३. परिवार, मातृत्व र बालबालिको अधिकार								
परिवारको अधिकार								
मातृत्वको अधिकार								
बालबालिकाको अधिकार	६०	४६	३४	४४	१	४	२	४
१४. सांस्कृतिक जीवनमा भाग लिने पाउने अधिकार								
१५. शिक्षाको अधिकार								
शिक्षाको अधिकार								
प्राथमिक शिक्षाको अधिकार								

+ यो संख्या व्यक्तिगत सुरक्षा शीर्षकमा समावेश भइसकेको

* यस वर्ष अध्ययन/अनुगमन नगरिएको

(तथ्यांक नभएका शीर्षकहरूलाई विवरणमा मात्र उल्लेख गरिएको छ)

७३ वटा घटनामा ९ जना महिलासमेत २ सय १२ जना पीडित भए। तथापि, गोली प्रहारका घटना माओवादीहरूद्वारा पनि भएको छ।

बम विस्फोटन तथा धरापबाट यो वर्ष जनताको व्यक्तिगत सुरक्षामासमेत धक्का लागेको छ। त्यस्ता घटनामा ८४ जना घाइते हुन पुगे। एउटा घटनाबाहेक अन्य यस्ता घटनामा माओवादीहरू जिम्मेवार रहेका छन्। दुई विशेष घटनामा एकजना प्रहरी आफ्नै धरापमा परेर मरे भने दुई माओवादीहरू बम विस्फोट गराउने क्रममा आफ्नै गल्लीले मारिए।

भिन्नाभिन्ने १५ वटा घटनामा प्रहरीले व्यापक लाठी प्रहार गरी ९ महिलासहित १०४ जनालाई घाइते तुल्यायो। हिरासतमा नभइकन पनि ३३ महिलासहित २ सय ३१ जना यातना पीडित भए। तिनीहरू मुख्यतः प्रहरीबाट कुटपिट गरिएका थिए। त्यसैगरी, ७ सय ८५ घटनामा माओवादीलगायत गैरराज्यपक्षबाट १ सय ७५ महिलासहित कम्तीमा १ हजार १ सय ४३ जना कुटपिट गरिएका थिए। माओवादीहरूद्वारा कुटपिट गरिएकाहरूमध्ये धेरैलाई “प्रहरीको लागि सुराकी गरेको” आरोप लगाइएको थियो।

यस वर्ष कूल ५ सय ३६ जनालाई ज्यान मार्ने धम्की र मार्ने त्रास देखाइएको थियो। त्यसमध्ये १ सय ३२ जनालाई पीडित बनाउनमा राज्यपक्ष (मुख्यतया प्रहरी) जिम्मेवार रहेको देखिन्छ। माओवादीको आरोपमा घर खानतलासी गर्ने र धम्की दिने काम प्रहरी प्रशासनबाट भएको पाइन्छ। बाँकी ४ सय ४ जना मुख्यरूपले माओवादीद्वारा धम्की दिएका थिए। धेरैजसो घटनामा माओवादीद्वारा निर्वाचित स्थानीय पदाधिकारीहरूलाई राजीनामा गर्न धम्की दिइएको थियो।

सदाभै यस वर्ष पनि महिलाविरुद्धको सामाजिक हिंसाअन्तरगत ओसार-पसार (किनबेच), ओसार-पसारको प्रयास, बलात्कार र बलात्कारको प्रयासका घटनाहरू संकलित भएका छन्। त्यस्ता घटनामा ३ सय ३० जना पीडित भएका छन्। सामाजिक हिंसा मुख्यतः महिलाविरुद्ध नै लक्षित थिए।

त्यस्ता घटनामा बाँकीको आरोपमा महिलाहरूलाई कुटपिट गर्ने तथा यातना दिने गरिएको थियो। अज्ञानता र अन्धविश्वासका कारण तथा शत्रुता साँध्न त्यस्तो घटना भएको पाइन्छ। महिला ओसार-पसार (किनबेच) का धेरैजसो घटनामा महिलाहरूलाई करकापद्वारा वंश्यावृत्तीमा लगाउन भारतमा लगेर बेचिने गरिएको पाइन्छ। बलात्कार र बलात्कारको प्रयासका २ सय ११ घटना भएका छन्। त्यसले कूल २ सय २० महिला र बालिकालाई पीडित बनाएको देखिन्छ।

नेपालमा अहिले पनि पारिवारिक हिंसा यथावत छ। तर, धेरैजसो घटना प्रकाशमा आउँदैनन्। सार्वजनिकरूपमा प्रकाशमा आएका घटनालाई मात्र इन्सेकको वर्ष पुस्तक तथा प्रलेख केन्द्रले दर्ज गरेको छ। महिला अधिकारको उल्लंघन गर्ने ८८ वटा पारिवारिक हिंसाका घटनामा ८९ जना पीडित भएका छन्। यसैगरी, बहुविवाह र जारीका १ सय ४ वटा घटनालाई अलग्गै दर्ज गरेको छ, जसमा १ सय ५ महिला पीडित भएका छन्।

यसरी हेर्दा पारिवारिक हिंसाका १ सय ९२ वटा घटनामा १ सय ९४ जना महिला पीडित भएको देखिन्छ।

गर्भपतनसम्बन्धी स्पष्ट कानूनको अभावका कारण महिलाहरूको व्यक्तिगत सुरक्षामा समेत आँच पुगेको छ। गर्भपतनविरुद्धको नेपाली कानून अत्यन्त कडा छ र यसबाट धेरै महिला पीडित भएका छन्। यस वर्ष दर्ज भएका गर्भपतनसम्बन्धी ४४ वटा घटनामध्ये १७ वटा जबर्जस्ती गर्भपतन गराइएका घटना पर्दछन्। गर्भपतन गर्न बाध्य पारिएका महिलाहरू दण्डको भागीसमेत बन्नु पर्ने स्थिति रहेको छ। उल्लेख्य के छ भने, धेरैजसो महिला बन्दीहरू यस्तै घटनासँग सम्बन्धित छन्। शहरी महिलाका यस्ता घटनाहरू लुकेका हुन्छन् भने ग्रामीण इलाकाका महिलाहरू भने यस्तै घटनामा दण्डित हुने गरेका छन्। थुप्रै उदाहरणमा, बालिका र महिलाहरू बलात्कृत हुन्छन्, गर्भपतन गर्न बाध्य पारिन्छन् र अन्ततः कानूनको कठघरामा उभ्याइन्छन् र दण्डित हुन्छन्।

२. निष्पक्ष अदालती कारवाही तथा

सुनुवाईको अधिकार (ICCPR 14)

सन् २००० मा अदालतले मुक्त गर्ने आदेश दिएका बन्दीहरूलाई पुनः गिरफ्तार गरिएको पाइन्छ। उदाहरणमा तारा भूषाल छन्। जिल्ला अदालत, इलाम जिल्ला अदालत र सर्वोच्च अदालतले मुक्त गर्न आदेश दिएका यस्ता धेरै बन्दीहरूलाई पुनः गिरफ्तार गरिएको छ। यस्ता धेरै घटनाहरू प्रमुख जिल्ला अधिकारीजस्ता अर्धन्यायिक अधिकारवालाको निर्देशनमा भएको पाइन्छ। अदालतले तिनलाई मुक्त गरे पनि सार्वजनिक सुरक्षाको नाममा तिनलाई प्रशासनले पुनः गिरफ्तार गर्‍यो। यस्तो अभ्यास बढ्दो छ। यस वर्ष ६ जना व्यक्तिहरू निष्पक्ष अदालती कारवाहीबाट वञ्चित भएका छन्।

अदालतले मुक्त गरेको फैसलाको जानकारी पत्रमा नुटि भएकाले थुनाको म्याद सकिएको अवस्थामा पनि थुनामा बस्नुपर्ने अवस्था रहेको भेटिन्छ। ०५७ भदौ १९ गते विराटनगर उपनपा-४ की गीता चौधरीलाई थुनाबाट मुक्त गर्न सफाई दिइएकोमा कारागार शाखा राजविराजले गीता चौधरी (उराव) लाई थर नमिलेको भनी रिहा गर्न अस्वीकार गर्‍यो। अदालतको दोश्रो पत्रबाट थर सच्याई ०५७ असोज ६ गते गीतालाई रिहा गरियो।

३. बन्दीहरूको अधिकार

विभिन्न अध्ययन, इन्सेकको वर्ष पुस्तक तथा प्रलेख केन्द्रको विवरणअनुसार, नेपालका कारागार आदिको अध्ययन अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको हुन सकेको छैन। बन्दीको संख्याको आधारमा कारागारको क्षेत्रफल समुचित छैन। विराटनगर, भीमफेदी र धोराहीलगायतका कारागारहरूमा बन्दीहरू खचाखच भरिएका छन्। नेपालका धेरैजसो कारागारहरूमा चर्पी, भान्सा, सुत्ने कोठा, ढल र कंटाकंटी तथा विरामीहरूका लागि छुट्टै कोठाजस्ता आधारभूत सुविधाहरूको अभाव छ।

पर्याप्त स्वास्थ्यकर्मी र बजेटको अभाव छ। यसले गर्दा बन्दीहरूको स्वास्थ्यमा नकारात्मक असर परिरहेको छ। धेरैजसो कारागारहरूमा शिक्षा तथा नालिमको पनि अभाव छ। कारागारहरू सुधार गृह बन्न सकेका छैनन्। अझै पनि यातना गृहको स्तरबाट माथि उठ्न सकेका छैनन्।

मृत्युदण्डविरुद्धको अधिकार

नेपालको संविधानले मृत्युदण्डलाई बन्देज गरेको छ। तथापि, चालु अवस्थामा रहेका केही पुराना कानूनहरूमा केही निश्चित क्षेत्रमा मृत्युदण्डको प्रावधान कायम रहेको छ। उदाहरणको रूपमा मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० ले सैनिक ऐन र राज्यविरुद्धको अपराधजस्ता कानूनहरू विद्यमान रहेको उल्लेख गरेको छ। सन् २००० सम्ममा पनि त्यस्ता कानूनहरू यथावत रहेका छन्। तर, सन् २००० भन्दा यस्ता कानूनान्तरगत कसैलाई पनि मृत्युदण्ड दिइएको पाइएन।

यातना मुक्तिको अधिकार (ICCPR 7)

यो वर्ष कूल १ हजार ३५ जना गिरफ्तारी तथा यातनाबाट पीडित भएको घटना इन्सेकले दर्ज गरेको छ। धेरैजसो गिरफ्तार गरिएकाहरूलाई (विशेषगरी माओवादी आरोपित) यातना दिइने गरेको पाइन्छ। भाषा जिल्लास्थित वन कार्यालयमा दिइएको यातनाका कारण एक जनाको मृत्यु भयो।

नवलपरासी जिल्ला देवगाउँ गाविस-१ का २६ वर्षीय अमरनारायण लोनियालाई कीर्ते नागरिकताको आरोपमा ०५७ जेठ २३ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा हिरासतमा निर्ममतापूर्वक यातना दिई अपाङ्ग तुल्याए। पीडितलाई भित्तामा ठोक्काउने, बन्दुकको कुन्दाले हिकानेजस्ता यातना दिइएको थियो।

८. राजनीतिक जीवनमा सहभागिताको अधिकार (ICCPR 25)

समान्यतः देशमा मताधिकारको कदर गरिएको छ। तर पनि, के थाहा पाइन्छ भने, गत १९९९ को चुनावको अवधिमा हिंसा र धम्कीको घटनाले मताधिकारमा व्यवधान पुऱ्यायो। चुनावी धाँधलीका कारण उत्पन्न धेरै घटनामा जनडिक्काको कदर भएन। नेपालको निर्वाचनमा महिला सहभागिता विश्वमा नै उच्च छ। तर, राजनीतिमा महिला सहभागिता भने एकदमै न्यून छ। तथापि स्थानीय तहमा राजनीतिक पार्टीहरूले महिला उम्मेदवारीको लागि पालन गर्नुपर्ने प्रावधानका कारण ४ हजार महिला जनप्रतिनिधि स्थानीय राजनीतिक निकायमा कार्यरत छन्। तिनीहरूको क्षमता वृद्धि गर्ने प्रयास भने कमैमात्र भएको छ। त्यसो भएता पनि सरकार र सामाजिक संस्थाका साथै इन्सेकले निरन्तर तिनको कार्यमूलक समर्थन गरिरहेका छन्।

५. विचारको स्वतन्त्रता

गोपनियताको अधिकार (ICCPR 17)

यद्यपि, संविधानले मौलिक अधिकारको रूपमा व्यक्तिगत गोपनियताको अधिकार प्रदान गरेको छ, तापनि यसको कार्यान्वयनका लागि अहिलेसम्म कुनै कानून लागू गरिएको छैन। यसतर्फ सरकार र संसद यो वर्ष पनि उदासिन रह्यो।

धार्मिक स्वतन्त्रताको अधिकार (ICCPR 18)

संविधानले धार्मिक स्वतन्त्रता पनि प्रदान गरेको छ। यसले जबर्जस्ती धर्म परिवर्तनमा बन्देज लगाएको छ। सन् २००० मा जबर्जस्ती धर्म परिवर्तन गराएको अभियोगमा केही व्यक्ति गिरफ्तार भएका छन्।

अभिव्यक्ति स्वतन्त्रताको अधिकार (ICCPR 19-20)

संविधानले अभिव्यक्ति स्वतन्त्रताको अधिकार र सूचनाको अधिकार प्रदान गरेको छ। तर, अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता र सूचनाको स्वतन्त्रताको अधिकारसम्बन्धी विधेयक निर्माण कार्य हालसम्म भएको छैन। साथै, संसदले यो वर्ष पनि यससम्बन्धमा कुनै छलफल चलाएन।

यो वर्ष राज्य र गैरराज्य पक्षबाट ३५ जना पत्रकारहरू धम्की, कुटपिट तथा गिरफ्तारी जस्ता घटनाहरूबाट पीडित भए।

यद्यपि, कानूनले शान्ति र भाइचाराविरुद्धको कार्यमाथि प्रतिबन्ध लगाएको छ, तर केही अस्वभावहरूले “जनयुद्ध” का समाचार र विचारहरूलाई उल्लेख्य रूपमा प्रकाशित गरिरहेका छन्। कुनै न कुनै रूपमा “जनयुद्ध” को पक्षमा समाचार र विचारहरू प्रकाशित गरेर यो अधिकारको उल्लंघन गरिरहेका छन्। अफ, प्रधानमन्त्री गिरिजाप्रसाद कोइरालाले गृहयुद्ध अपरिहार्य भएभैं सशस्त्र प्रहरी बल गठनका लागि जोड दिनु भएको छ।

६. संगठन स्वतन्त्रताको अधिकार (ICCPR 22)

नेपालको संविधानले यो अधिकारको प्रत्याभूति गरेको छ। अपवादको रूपमा, माओवादीहरूको अग्र दस्तालाई लिन सकिन्छ। उनीहरूलाई खुल्ला रूपमा आफ्नो गतिविधि गर्ने अनुमति दिइएको छैन। त्यसैगरी माओवादीहरूले पनि अन्य राजनीतिक पार्टी तथा समूहहरूलाई निश्चित क्षेत्रमा गतिविधि गर्न दिएका छैनन्।

७. शान्तिपूर्वक भेला हुने अधिकारको स्वतन्त्रता (ICCPR 21)

माओवादी गतिविधिबाट उत्पन्न हिंसा रोक्ने बहानामा सरकारले शान्तिपूर्ण रूपमा भेला हुने अधिकार समेतमा बन्देज लगाइदिएको छ। गत असोजमा सरकारले दमनकारी नीति अख्तियार गर्दै सार्वजनिक सुरक्षाको नाममा अभ्यासमा आइरहेको मशाल जुलुसमाथि प्रतिबन्ध लगायो। यसले, ०४६

सालमा पुनर्स्थापित प्रजातन्त्रको शान्तिपूर्ण रूपमा भेला हुन पाउने सर्वाधिकार प्रदान अधिकार कुण्ठित गरेको छ। यस वर्ष राज्यले ९२ वटा घटनामा ७५४ जनाको शान्तिपूर्वक भेला हुने अधिकारको हनन गरेको छ।

८. हिंडुल गर्न पाउने स्वतन्त्रताको अधिकार

स्वतन्त्रतापूर्वक हिंडुल गर्न पाउने तथा बसोबासको अधिकार (ICCPR 12)

मुख्यतः राज्यपक्ष र माओवादीहरूले स्थानीय जनताको आवत-जावत गर्ने अधिकारको हनन गरेका छन्। माओवादीहरूले “जनसरकार” गठन गरेको ठाउँमा स्थानीय जनतालाई आफ्नो गाउँबाट सजिलै बाहिर जान दिइदैन। बाहिर जाने अनुमति दिइए पनि त्यो अनुमति समय सीमाभित्र बाँधिएको हुन्छ। त्यस्तै माओवादी प्रभावित जिल्लाहरूमा प्रहरीले सजिलै हिंडुल गर्न दिइएको पाइँदैन।

९. कामको अधिकार

जीविकोपार्जनको लागि काम गर्ने अधिकार (ICESCR 6)

नेपालमा बेरोजगारीको स्थिति विकराल छ। ग्रामीण इलाकामा भन्नु बढी छ। यसले जनताको कमाउने स्वतन्त्रताको अधिकारमा असर पारेको छ। सरकारी सेवामा भएकाहरू नीति-नियमअनुसार काम गर्छन्। तथापि, अस्थिरता र अनियमितता संसारका अन्य विकासशील देशहरूमा भैं नेपालमा पनि भइरहेको छ। यस वर्ष १९४ जनालाई सरकारी जागिरबाट निकालियो। १५ जनालाई पक्षपातपूर्ण तरिकाले सरुवा गरियो।

औद्योगिक क्षेत्रमा प्रत्येक वर्ष ३ लाख मजदुर श्रमबजारमा प्रवेश गर्दछन्। खुल्ला बजार र बजार भाड्यारको नीतिले गर्दा अनिश्चितता छाएको छ।

स्वतन्त्ररूपले काम छान्ने वा स्वीकार गर्ने अधिकार (ICESCR 6)

नेपालमा अद्यापि जातीय छुवाछूत प्रथा कायम नै छ। जसले गर्दा तल्लो भनिने जातिका मानिसहरूलाई उनीहरूको परम्परागत कामलाई निरन्तरता दिइरहन बाध्य पारिएको छ। उदाहरणकारूपमा मुसहर जातिलाई लिन सकिन्छ। तिनीहरूलाई खेतीपातीको काम गर्न दिइँदैन।

०५६ चैत महिनादेखि सिराहा र सप्तरी जिल्लामा सिनो फाल्न नमानेबापत चमार जातिका मानिसलाई उच्च जातिका भनिनेहरूले सामाजिक विहृष्कार गरे। चमारहरूलाई उनीहरूले गरिरहेको अन्य कामबाट निकालियो। जस्तो, चमार भएकै कारणले गाडीमा काम गर्ने खलासीहरूलाई समेत कामबाट निकालियो। उच्च जातिकाले तिनलाई कुनै काममा नलगाउने निर्णय गरे। साथै, सत्तारूढ पार्टीका स्थानीय सम्प्रान्तहरूले जनावरको एउटा सिनो चमार वस्तीको इनारभित्र फालिदिए। तर, सरकार यस्तो घटनामा समेत तटस्थ रह्यो।

सरकारी सेवामा तथा सरकारद्वारा गठित आयोग तथा समितिहरूमा दलित समूहलाई प्रवेश नदिनुको कारक तत्व समाजमा रहेको छुवाछूतको आधारमा फैलिएको व्यापक असमानता नै हो।

१०. काममा उपयुक्त वातावरणको अधिकार

काममा न्यायपूर्ण तथा उपयुक्त वातावरणको अधिकार (ICESCR 7)

उचित पारिश्रमिकको अधिकार (ICESCR 7a)

इन्सेक लगायतका गैरसरकारी मानवअधिकार संस्थाहरूको लामो दबावपश्चात् आर्थिक वर्ष ०५६/५७ मा सरकारले कृषि मजदुरहरूको न्यूनतम ज्याला दर तोकियो। तर, घोषित ज्याला दर यति थोरै छ कि त्यसबाट मजदुरका सरदर चार जनाको परिवारलाई दुई छाक खान पनि पुग्दैन। अर्कोतर्फ यस ज्याला दरको कार्यान्वयन र अनुगमनको व्यवस्था अद्यापि भएको छैन। इन्सेकले सप्तरी जिल्लामा संचालन गरेको एक अध्ययनअनुसार छिन्नमस्ता र लालापट्टिका नव्वे प्रतिशत जवाफकर्ताहरूले न्यूनतम पारिश्रमिकबारे आफूलाई थाहा नभएको बताए।

यस वर्ष सरकारले सरकारी कर्मचारीहरूको तलव प्राथमिकताका साथ बढायो। तथापि, यो विभेदपूर्ण छ। पियनको शुरू तलव १६ प्रतिशतले बढाइयो भने मन्त्रालयका सचिवहरूको शुरू तलवमानमा ९१ प्रतिशतले वृद्धि गरियो। बजेटले सम्पूर्ण श्रमको विकासमा ०.१५ प्रतिशत मात्र छुट्यायो।

दासत्वबाट स्वतन्त्र हुने अधिकार (ICESCR 8)

०५७ साउन २ गते सरकारले पुस्तौदेखि वैधुवा जीवन बिताइरहेका कर्मैयाहरूलाई मन्त्रीमण्डलीय निर्णयबाट मुक्त गरिएको घोषणा गर्‍यो। यो निर्णयबाट करीव १ लाख जनता दासत्वबाट मुक्त भए। तर, यसले तिनको स्थितिमा सुधार ल्याएन। यो वर्षको अन्त्यसम्ममा सरकारले मुक्त भएका कर्मैयाहरूको पुनर्स्थापना र संरक्षणका कुनै कार्यक्रम नल्याएका कारण उनीहरूको भविष्यमा अनिश्चितता छाएको छ। लगभग २० हजार परिवार अस्थायी भुपडीमा बसेका छन्।

ट्रेड युनियन खोल्न पाउने र सहभागी हुने अधिकार (ICESCR / ICCPR 22.1)

अन्तरसंस्थान कर्मचारी संघ र अन्तरवैकिक कर्मचारी संघले आयोजना गरेको हडताललाई दबाउन सरकारले जुलाई १० मा थोपरेको सार्वजनिक सेवा ऐनले श्रमिकहरूको संगठन गर्ने र संगठित दबाव सिर्जना गर्ने अधिकार प्रतिबन्धित गरेको छ।

हडताल गर्ने अधिकार (ICESCR 8.1d)

०५७ असारमा विराटनगर जुट मिलका मजदुर आन्दोलनकारी कार्यकर्ताहरू र मजदुरहरू गिरफ्तार भए।

तिनीहरू मजदुरहरूको सुविधा वृद्धिको माग गरिरहेका थिए। त्यही महिनामा कामको राम्रो वातावरणको माग गर्दै त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमान स्थलका मजदुरहरू हडतालमा उत्रिएका थिए। मजदुर आन्दोलनकारी कार्यकर्ताहरूको समूहलगायत डिकोन्टका अध्यक्षसमेत गिरफ्तार भए।

०५७ साउन साउन १३ गते प्रहरीले सयौं महिलाहरूलाई धरपकड गर्नुको साथै सार्वजनिक क्षेत्रका हजारौं कर्मचारीमाथि निर्ममतापूर्वक लाठीचार्ज गर्‍यो। तिनीहरूले असमानरूपमा वृद्धि भएको तलबमानको विरोध गरिरहेका थिए। धेरै घाइते महिलाहरूलाई हिरासतमा राखियो। उक्त हडताल असार २७ गतेदेखि सार्वजनिक क्षेत्रका दुई स्वतन्त्र कर्मचारी संघ, अन्तरसंस्थान कर्मचारी संघ र अन्तरबैकिङ्ग कर्मचारी संघले सञ्चालन गरेका थिए।

११. पर्याप्त जीवनस्तरको अधिकार (ICESCR 11.1)

नेपालमा गरीबी एकदम व्याप्त छ। यस वर्ष पनि गरीबको प्रतिशत ४२ नै रह्यो। आधारभूत सेवा र आवश्यकता परिपूर्तिको लागि नागरिकहरूले विकट समस्याहरूको सामना गर्नु परिरहेछ। मानव विकास प्रतिवेदन १९९८ अनुसार प्रजातान्त्रिक राजनीतिक प्रणालीको यो एक दशकको अवधिमा पनि क्षमतापूर्ण क्षेत्रमासमेत प्रगति हुन सकेन। यस्तो स्थितिले गर्दा पर्याप्त भोजन, आवास, शिक्षा र स्वास्थ्यजस्ता अत्यावश्यक सेवा प्राप्त गर्ने जनअधिकारमा समेत नकारात्मक असर पर्न गएको छ।

पर्याप्त भोजनको अधिकार (ICESCR 11.1)

सन् १९९६ मा सरकारले खाद्य संरक्षणको सुधारका लागि विस्तृत गुरुयोजना तर्जुमा गर्‍यो, तर यसको कार्यान्वयन भने भएन। त्यस्तै १९९० तक श्री ५ को सरकारले साना किसान तथा भूमिहीनहरूको आयमा वृद्धि गर्ने उद्देश्यले कृषि क्षेत्रको गतिविधि र ग्रामीण क्षेत्रमा कृषि इतर पेशालाई बढावा दिन बीस वर्षे कृषि योजना तर्जुमा गरी स्तरपूर्ण जीवन यापनको अधिकार लागू गरेको थियो। “उच्च मूल्य-न्यून आयतन” को बालीको विकास गर्नु दुर्गम क्षेत्रमा खाद्य संरक्षण गर्ने एक उपाय हो।

यति गर्दागर्दै पनि नेपालमा खाद्यान्न अभावको स्थिति बढ्दो छ। पहाडी र हिमाली क्षेत्रमा खाद्यान्न अभावको यो स्थिति अझ गम्भीर छ। १९९९ को खाद्य अभावको स्थितिले भोजनको अधिकारमाथि नकारात्मक असर परेको छ। धेरैजसो पहाडी जिल्लाहरू खाद्यान्न अभावले ग्रस्त भएका थिए। त्यसकारण तराइमा सञ्चित खाद्यान्नले पहाडी इलाकाको अभाव पूर्ति

गरिएको थियो। तर, अहिले यो स्थितिमा भिन्नता आइसकेको छ। छिमेकी मुलुक भारतबाट भित्रिएको चामलले नेपालमा बजार पारेको छ। तराईमा उत्पादन भएको धानले बजार नपाएर कृषकहरू मर्कामा परेका छन् भने अर्कोतर्फ दुर्गम क्षेत्रका जनता भोकले मर्ने स्थिति छ। यस्तो विरोधाभाष स्थिति हुनु सरकारी नीतिको अस्पष्टता नै हो।

उल्लेखनीय के छ भने तीन वर्षमुनिका ४८.४ प्रतिशत नेपाली बालबालिकाहरू कुपोषणको शिकार भएका छन्। सम्पूर्ण जनसंख्याको ३३.२ प्रतिशत जनता सुरक्षित खानेपानीबाट वञ्चित हुनपुगेका छन्। यसले नेपाली जनता पर्याप्त भोजनको अधिकारबाट वञ्चित छन् भन्ने कुरा स्पष्ट देखाउँछ।

भोकबाट मुक्तिको अधिकार (ICESCR 11.2)

माथि भनिएभै देशको गरीबीबाट उत्पन्न खाद्यान्नको अभाव र खाद्यान्न शून्यताले गर्दा जनता लगभग भोकमरीको सामना गर्नुपर्ने स्थितिमा छन्, यो स्थिति विशेषगरी खाद्यान्न अभाव भएको क्षेत्र, मुख्यतः पहाडी र हिमाली क्षेत्रमा व्याप्त छ। कर्णाली अञ्चलको पुरै पाँच जिल्ला भोकमरीको मारमा परेका छन्। यस वर्ष त्यहाँका ८५ जना भोकमरीले मरेका थिए। कर्णाली एकीकृत विकास समाजअनुसार विगत तीनवर्षेभित्र कर्णाली अञ्चलमा मात्रै कूल १ हजार ५ सय ६१ नागरिक भोकमरीबाट मरिसकेका छन्। त्यसै वर्ष पाँच मुक्त कमैयाहरू भोकमरीबाटै मरे। यस्तो विकराल स्थिति हुँदाहुँदै १९९९ मा सरकारले दुर्गम स्थानहरूका ६७ खाद्यडिपोहरू बन्द गरी दियो। बन्द गरिएका त्यस्ता डिपोहरूमध्ये कर्णाली अञ्चलका डिपोहरू बढी पर्दछन्।

पर्याप्त आवासको अधिकार (ICESCR 11.1)

मन्त्रिमण्डलीय निर्णयद्वारा ०५७ साउन २ गते मुक्त गरिएका कमैयाहरू उल्टै सुरक्षित आवासबाट वञ्चित हुन पुगे। सुदूर पश्चिमी तराइका अठार हजार कमैया परिवारहरू जिल्लाका विभिन्न स्थानहरूमा पालमुनि बसिरहेका छन्। उल्लेख्य के छ भने मुक्त कमैयाहरूलाई आ-आफ्ना भुपडी छोडेर पालमुनि बस्न प्रेरित गरियो। नेपाल ट्रेड युनियन महासंघ (जिफन्ट), अखिल नेपाल किसान संघ र इन्सेकले तिनलाई भुपडीमै बस्न, दैनिक ज्यालामा खेतमा काम गरिरहन र अन्तर्राष्ट्रिय श्रम स्तरको माग पूर्ति गर्न आवाहन गरेका थिए।

सामाजिक सुरक्षाको अधिकार (ICESCR 9)

कूल जनसंख्याको थोरैमात्र नागरिक सरकारी सेवामा छन् र तिनले मात्र सञ्चयकोष जस्तो सुविधा र अन्य यस्तै सुविधाहरू पाइरहेका छन्। सरकारमा रहेका सैनिक, प्रहरी, प्रशासक, स्वास्थ्यकर्मी र सार्वजनिक विद्यालयका शिक्षकहरू यस्तो सुविधा भोग्नेमा पर्दछन्। वास्तवमा बहुसंख्यक जनता

वर्ष	१९९४/९६	१९९६/९७	१९९७/९८	१९९८/९९
कुल उत्पादन (एक हजार मेट्रिक टनमा)	३९१३	३९७३	४०३७	४०९९
कुल माग (एक हजार मेट्रिक टनमा)	३९४८	४०७९	४१७८	४२८५
	-३५	-१०६	-१४१	-१८६

स्रोत : केन्द्रीय तथ्यांक विभाग (२०००)

सामाजिक सुरक्षाको प्रावधानको दायराभन्दा बाहिर पर्दछन्। १९९४ मा एमालेको सरकारले ७५ वर्ष नाघेका वृद्धहरूलाई वृद्ध भत्ता दिने निर्णय गरेको थियो। त्यसपछि बनेको सरकारले वृद्ध भत्तालाई निरन्तरता दिँदै असहाय विधवाहरूलाई विधवा भत्ता दिने निर्णय गरेको थियो। यस्तो भत्ता वितरणमा धाँधली हुने गरेको गुनासो यस वर्ष पनि पाइयो। अफ धेरै वृद्धहरू आफूलाई भत्ता दिन मद्दत गरिदिएवापत कर्मचारीहरूलाई केही निश्चित प्रतिशत घुस दिन परेको गुनासो पनि गर्छन्। कतिपय गाविसहरूले त्यस्ता भत्ताहरू वितरण नगर्ने तथ्यहरू पनि प्रकाशमा आइरहेका छन्।

१२. स्वास्थ्यको अधिकार (ICESCR 12)

स्वास्थ्यलाई अधिकारका रूपमाभन्दा सुविधाको रूपमा गणना गरिन्छ। स्वास्थ्य हाम्रो अधिकार हो भन्ने कुराको कानूनी आधार नेपाली जनताले अझसम्म खाँजेका छैनन्। यद्यपि स्वास्थ्य संयन्त्रहरू नेपालका सबै कुनामा छरिएका छन्। तर, डाक्टर तथा स्वास्थ्यकर्मीको अभाव, औषधीको अभाव, सुविधाप्रति चेतनाको अभाव र स्वास्थ्य सुविधा प्राप्त हुन्छ भन्ने सूचनाको ज्ञान नहुनाले स्वास्थ्य सुविधाको लागि स्थापित त्यस्ता संयन्त्रहरूमा नकारात्मक असर परिरहेछ। यद्यपि बालमृत्यु दर, रोगको प्रकोप र पोषणको स्तरबारे सूचना पाइन्छ तर सम्बन्धित स्वास्थ्यकर्मीहरूको बेवास्ता र गैरहाजिरीको सूचना र तिनको त्यस्तो लापवाहीबाट पीडित हुन पुगेकाको भने सूचना अझसम्म पाइन्न। यसले गर्दा नेपालमा स्वास्थ्य अधिकारको स्थितिको विश्लेषण गर्न कठिनाई पर्ने गरेको छ।

१३. परिवार, मातृत्व र बालबालिकाहरूको अधिकार परिवारको अधिकार (ICESCR 10.1)

जातिगत भेदभावको कारणले धेरैजसो परिवारको अधिकार उल्लंघन हुने गरेको छ। धेरै घटनामा दलित र गैरदलितबीचको विवाहबन्धन जबर्जस्ती तोडिने गरेको देखिन्छ। इन्सेकले सन् २००० भरिको यस्तो अधिकार उल्लंघनको घटना संकलन गरेको छ। धेरैजसो घटनामा, ग्रामीण समाजका सदस्यहरूले त्यस्ता नवविवाहिता जोडीको वहिष्कार गरेको देखिन्छ। उदाहरणको रूपमा काठमाण्डौ उपत्यकासँगै जोडिएको नुवाकोट जिल्लाका विवाहित जोडी गोकर्ण दर्जी र रेखा तामाङ्गमाथि गरिएको मानसिक र शारीरिक ताडना बहुप्रचारित छ। सन् २००० को जूनमा तिनलाई आफ्नो गाउँ बेत्रावतीबाट निकालियो। हुल बाँधेर दयाँप्रो ठोक्दै तिनलाई गाउँ घुमाइयो। ती दम्पती अहिले काठमाडौँमा बस्छन्। सोह्र वर्षदेखि वसोबास गरेका गोकर्ण दर्जीका बाबु अर्जुन दर्जीलाई पनि घर छोड्न बाध्य पारियो। एक प्रहरीको सहायताले गाउँलेहरूले संयुक्तरूपमा उनलाई घर छाड्न बाध्य पारे। अहिले उनी आफ्नै घरछेउको छाप्रोमा बस्छन्। यस्ता धेरै घटना वर्ष पुस्तकको जिल्लागत विवरणमा पाउन सकिन्छ।

मातृत्वको अधिकार (ICESCR 10.2)

अन्य विश्वकोभन्दा नेपालको मातृ मृत्यु दर अत्यधिक छ। भनिन्छ नेपालमा प्रतिएकलाख आमाहरूमा ८ सय ७५ आमाहरूको मृत्यु हुने गर्दछ। यहाँ मातृ स्याहार केन्द्रहरू पर्याप्त छैनन्। आमाले छोरा वा छोरी के पाउँछे त्यस आधारमा ग्रामिण इलाकामा सुत्केरी आमाको स्याहार गरिन्छ। बालक जन्माएको एक हप्तासम्म आमालाई गाई-गाठमा बस्न बाध्य पारिने अन्धविश्वासपूर्ण कुरीति अझसम्म फैलिएकै छ। एकदमै स्याहारमा बस्न आवश्यक हुने समयमा आमाले त्यस्तो भयानक उपेक्षा खप्नुपर्दछ। नेपालको सुदूर पश्चिमका पहाडी इलाकामा यस्तो प्रथा छ जहाँ महिलाहरू यस्तो दुर्भाग्यको सामना गर्न बाध्य छन्। यस्तो समस्याको अध्ययन गर्न वार्षिकरूपमा अझसम्म कुनै पनि समिक्षण गरिएको छैन। सारांशमा अन्य खण्डमा उल्लेख गरेअनुसार धेरै आमाहरूलाई इच्छाविरुद्ध गर्भपतन गर्न लगाइन्छ जसले तिनलाई कानूनी विवादको सीमासम्म धकेलिदिन्छ।

बालबालिकाको अधिकार (ICESCR 10.3)

नेपाल पनि बालअधिकारको अभिसन्धिमा हस्ताक्षर गर्ने एक पक्ष राष्ट्र हो। साथै यसले यस अभिसन्धिअनुरूपको कानून पनि लागू गरेको छ। तर मानवअधिकार तथा बालअधिकारसँग सम्बन्धित कार्यकर्ताहरू भन्छन् बालअधिकारका उल्लंघनकर्तालाई कानूनी कठघरामा उभ्याउन सक्ने आवश्यक संयन्त्रको अभावमा यस्तो कानून दान्ता नभएको बाधसरह भएको छ। तथापि, साधारणतः तिनलाई सबै कोटीका शोषण, दूर्व्यवहार र मानवअधिकार उल्लंघन हुनबाट संरक्षण भने गरिएको छ।

यस वर्ष इन्सेकले ८४ बालबालिकाको बालअधिकार उल्लंघन भएको ४९ घटनाको अभिलेख राखेको छ। तर, यस्तो घटनाको अभिलेख संकलन क्षेत्र एकदम कम उपलब्ध छ। छुट्टाछुट्टै शीर्षकमा बलात्कारको, पारिवारिक हिंसाको र जातिगत भेदभावको सूचना संकलित गरिएको छ।

नेपालको जनसंख्याको ५२ प्रतिशतको संख्यामा रहेका (१८ वर्षमुनिका) बालबालिकाहरू मानवअधिकारको सबै किसिमको उल्लंघनबाट पीडित हुनेहरूमध्येमा पर्दछन्। सिविनका अनुसार सन् २००० मा बालबालिकाविरुद्धको १९६ हिंसाका घटनाहरू भए। यसले जम्मा २६ बालबालिकाहरू पारिवारिक हिंसा र कलहले मारिएको अभिलेख राखेको छ। यस वर्ष ३२ जना नवजात शिशुहरू पनि मारिए।

नेपाली समाजमा बालविवाह अद्यापि चालू छ। कूल नेपाली विवाहमध्ये ३३ प्रतिशत विवाह बालविवाहले नै ओगटेको छ। सन् २००० मा सिविनले यस्ता ४१ विवाहको अभिलेख राखेको छ।

धेरै किसिमका सरकारी संस्था र गैरसरकारी संस्थाहरूको प्रयासका बावजुद पनि बालबालिकाको ओसारपसारको

अपराधिक कार्य चालु नै छ। सिविनका अनुसार सन् २००० मा बालिका बचबिस्वनको २ सय ४० घटनाहरू प्रकाशमा आयो। तर, ९७ जना पीडक मात्र समातिए।

बालबालिकाहरूले धेरै शारीरिक सजायको पनि भागी बनू परेको छ। सिविनले सन् २००० मा भएका १ सय २८ यस्ता शारीरिक सजाय भोगेको अभिलेख राखेको छ। त्यस्तो सजाय पाउनेमध्ये विद्यालय जाने उमेरका ४५ जना बालबालिका छन्। बालश्रमिकमध्ये २८ जनालाई क्रुरतापूर्ण ढङ्गले यातना दिइयो भने काठमाण्डौको एक बाल स्याहार केन्द्रमा ३४ जना बालबालिकालाई दूर्व्यवहार गरियो र सताइयो।

यातना क्षतिपूर्तिसम्बन्धी ऐन अफसम्म पूर्ण परिपालन गरिएको छैन। यातनासँग सम्बन्धित ४० वटा घटनाको निराकरण हुन अझ बाँकी छ। अहिलेसम्म एकदम थोरै घटनाको मात्र निराकरण भएको छ। सर्वोच्च अदालत र जिल्ला अदालत गरी देशका दुबै कोटीका अदालतमा यातना पीडितको पक्षमा थुप्रै रिट निवेदन परेका छन्।

१४. साँस्कृतिक जीवनमा भाग लिन पाउने अधिकार आ-आफ्नो संस्कृतिमा सहभागी हुन पाउने अधिकार (ICESCR 15a)

यस रिपोर्टमा उल्लेख भएअनुसार जनताको धेरैजसो साँस्कृतिक सहभागिता जातिगत आधारमा नै हुने गरेको छ। अदालतले काठमाण्डौमा भएको पशुपतिनाथको मन्दिरमा दलितलाई प्रवेश गराउनु पर्ने आदेश दिएको छ। तापनि यस्ता अन्य कतिपय मन्दिरहरूमा र धार्मिक उत्सवहरूमा दलितहरूलाई प्रवेश गर्न दिइँदैन। देशका विभिन्न मन्दिरहरूमा दलितहरू अहिले पनि प्रवेश गर्न पाउँदैनन्।

१५. शिक्षाको अधिकार

शिक्षाको अधिकार (ICESCR 13a)

शिक्षाको अधिकारभित्र, निःशुल्क तथा अनिवार्य प्राथमिक शिक्षा, उच्च शिक्षा, प्राविधिक शिक्षा र व्यावसायिक तालिममा प्रवेशको समानताको साथै आवश्यक हुनेका निम्ति विशेष शिक्षाको अधिकारसमेत पर्दछ। तर, नेपालमा यी कुरा देखावटी रूपमा मात्र छन्, व्यवहारमा यी प्रावधानलाई उतारिएको छैन।

हालको स्थितिमा नेपालको साक्षरता दर ४२ प्रतिशतमात्र छ। पढ्नसक्ने, लेख्नसक्ने र साधारण हरहिसाब गर्न सक्नेलाई साक्षरमा गणना गरिएको छ। महिला र कंटीहरूबीचको साक्षरता दर २५ प्रतिशतको मात्र छ। छोरा र छोरीलाई शिक्षा दिने सवालमा सामाजिकरूपमै व्यापक भेदभाव छ। यस सन्दर्भमा बेला बेला जातजातिको सवाल खडा गरेर पनि भेदभाव गरिन्छ। नेपाल मानवविकास प्रतिवेदन १९९८ ले १४ र १५ वर्ष उमेर बीचका प्रति ६ जना बालबालिकामा १ जनाले मात्र उत्तर प्राथमिक शिक्षामा प्रवेश गर्छन् भन्ने उल्लेख गरेको छ। तल्लो

दर्जाका शैक्षिक संस्थाहरूको संख्या बढ्दो छ। तर यिनको शैक्षिक स्तर एकदम तल्लो स्तरको मानिन्छ।

प्राथमिक शिक्षाको अधिकार (ICESCR 13b)

शिक्षाको अधिकार लगातार समस्याग्रस्त बन्दै छ। शिक्षा निःशुल्क भनिन्छ। तर अभिभावक अन्य नाममा थोपरिएका शुल्क तिर्न बाध्य छन्। त्यसैले व्यावहारिकरूपमा यहाँ शिक्षा निःशुल्क छैन। यसले गर्दा अभिभावकहरू अद्यापि आफ्ना बालबच्चाहरूलाई विद्यालयमा भर्ना गर्ने गर्दैनन्। सन् २००० मा ६१ प्रतिशत बालबालिका मात्र विद्यालयमा भर्ना भए। यो दर अधिल्लो वर्षभन्दा थोरैले बढी छ। तर, भर्ना भएर बीचैमा विद्यालय छोड्नेको संख्या भने अधिल्ला वर्षहरूभन्दा बढेको (५० प्रतिशत) छ। त्यस्तै यस वर्ष १० प्रतिशत दलित केटाकेटीहरूमात्र विद्यालय भर्ना भए। विद्यालय छोड्ने केटाकेटीहरूमा प्राथमिक शिक्षामा भर्ना हुनेहरूको संख्या बढी छ। विशेषगरी घरायसी काममा लाग्नुपर्ने भएर, विद्यालय सञ्चालनमा अनियमितता हुने गरेर, गरिब हुनाले, विद्यालय र घर टाढा हुनुले, जातिगत भेदभाव हुनुले र विद्यालयका शिक्षकहरूले आफ्नो मातृभाषा नबोलीदिनाले त्यस्ता केटाकेटीहरू बीचैमा विद्यालय छोड्ने गर्छन्।

यो वर्ष “माओवादी जनयुद्ध” का कारण पनि शिक्षाको अधिकारमाथि नकारात्मक असर पर्यो। माओवादी निकट विद्यार्थी संगठन अनेरास्ववियू (क्रान्तिकारी) ले ०५७ मंसिरको अन्त्यतिर एकहप्तासम्म अधिराज्यभरका विद्यालयहरू बन्द गर्ने चेतावनी दिए र प्रायः विद्यालयहरू बन्द भए। विभिन्न जिल्लामा कतिपय विद्यालयहरू संचालन नै गर्न नपाउने गरी बन्द गर्न बाध्य पारियो। त्यसरी बन्द गरिएका विद्यालयमा च्याउभैँ उम्रिएका चर्को शुल्क लिने भनिएका “डङ्गलिस बोर्डिङ स्कूल” हरू पर्दछन्। सो विद्यार्थी संगठनले अनिवार्य संस्कृत शिक्षाको विरोध गर्दै संस्कृत विषयका प्रश्नपत्र तथा उत्तरपुस्तिका च्यात्ने, लुट्ने तथा परीक्षा नै संचालन हुन नदिने जस्ता कार्यक्रम संचालन गर्‍यो।

सारांशमा मानवअधिकारको अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डको (विशेषगरी १९६६ को नागरिक तथा राजनीतिक अधिकारको सविधा तथा आर्थिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक अधिकारको सविधा) आधारमा हेर्दा नेपालको मानवअधिकारको स्थिति अझ पनि कहाली लाग्दो नै देखिन्छ। नेपालको सविधान र कानूनहरूले जनताको आधारभूत स्वतन्त्रताहरूको संरक्षण गरेका छन् तर ती अधिकारहरूको हननमा यो वर्ष पनि कुनै कमी आएन। सबै अधिकारहरूको सारको रूपमा रहेको जीवनको अधिकारको हनन बन्दुक र लाठीले मात्र गरेनन्, स्वाद्य पदार्थहरूको वितरण र व्यवस्थापनमा रहेको दुरावस्था पनि यसको निम्ति जिम्मेवार रहे।

अनुसूची १

**सन् २००० र
मानवअधिकार
उल्लंघनका तथ्यहरू**

उल्लेख गर्नुपर्ने केही कुराहरू

- यो वर्ष पुस्तकमा सन् २००० भएका अर्थात् ०५६ पुस १७ देखि ०५७ पुस १६ गतेसम्मका घटनाहरू समावेश गरिएका छन्।
- घटनाहरूको संकलनपश्चात् यथाशक्य विश्वसनीय घटनाहरू मात्रै वर्ष पुस्तकमा उल्लेख गरिएका छन्। केही घटनाहरूलाई विश्वसनीयताको अभावमा प्रकाशित गर्न सकििएन।
- मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरूलाई प्रचारमा ल्याउने, त्यस्ता घटनाहरूबाट नागरिकहरूलाई सचेत गराउने, मानवअधिकार चेतनाको विकासमा सहयोग पुर्याउने, मानवअधिकारको स्थितिलाई सकारात्मक दिशातिर उन्मुख गराउने मनसाय वर्ष पुस्तकको हो। यस क्रममा उल्लेखित घटनाबाट कसैको निजी जीवन, मान-सम्मान र स्वाभिमानमा आघात पर्न गएको भए हामी दुःखका साथ क्षमा चाहन्छौं।
- वर्ष पुस्तक प्रकाशनको सिलसिलामा घटनाहरू संकलन गर्न ७५ वटै जिल्लामा प्रतिनिधिको व्यवस्था गरिएको छ। तर विविध कारणले जिल्लाहरूको प्रत्येक गाउँ र ठाउँमा पुगेर घटनाहरू संकलन गर्न सम्भव भएन। त्यसकारण सार्वजनिक जानकारीमा नआएका केही घटनाहरू हाम्रा लागि अज्ञात नै रहन पुगेका पनि हुन सक्छन्। तापनि विभिन्न सम्भाव्य माध्यमद्वारा हामीले भए जति घटनाहरूलाई सकेसम्म संकलन गर्ने र पुष्टि गराइ उल्लेख गर्ने प्रयत्न भने गरेका छौं।
- विभिन्न पत्रपत्रिकाहरू पनि वर्ष पुस्तकको सूचना स्रोतका आधारहरू मानिएका छन्। यसमा प्रकाशित सूचनाको आधारमा सम्बन्धित पक्ष वा निकायमा सम्पर्क गरी पुष्टि भएपछि मात्र घटनाहरूलाई समावेश गरिएको छ।
- बेपत्ता पारिएको भन्ने शीर्षकमा यस वर्ष हामीले अपहरण गरिएको भन्ने पनि थप गरेका छौं। त्यसभित्र राज्य तथा राजनीतिक समूहबाट बेपत्ता पारिएका वा अपहरण गरिएका घटनाहरू समावेश गरेका छौं।
- महिला बेचबिखन, पारिवारिक हिंसा, बलात्कार, गर्भपतन जस्ता महिलासँग सम्बन्धित सबै विषयलाई यस पटक महिला अधिकार विषयअन्तर्गत राखी बहुविवाह र गर्भपतन तथा पारिवारिक हिंसाका घटनाहरू तथ्यांकमा

मात्र उल्लेख गरिएको छ। केही विशेष खालका घटना भने उल्लेख गरिएको छ।

- यस वर्ष पनि बलात्कार र किनबेचका प्रायः घटनाहरूमा पीडित महिलाहरूको नाम दिइएको छैन। पीडित महिलाहरूको सामाजिक एवं व्यक्तिगत जीवनमा कुनै समस्या नपरोस् भन्ने धारणाले नाम उल्लेख नगरिएको हो।
- यस पटक संगठित समूह र राज्यद्वारा गरिएका हत्याका घटनाहरूलाई मात्र हत्या/गोली शीर्षक अन्तरगत राखिएको छ। गोली चलेका वा बम बिस्फोटन भएका तर त्यसबाट कसैलाई केही नभएका घटनाहरू धम्की शीर्षकमा राखिएको छ। व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका केही विशेष खाले घटनाबाहेक अन्यलाई संख्यामा मात्र उल्लेख गरिएको छ। यस्ता घटना उल्लेख गर्दा तिनीहरूलाई अरूबाट पृथक देखाउन छुट्टै अक्षर (इटालिक) प्रयोग गरिएको छ।
- आत्महत्या, विपत्ति, दुर्घटना जस्ता मानवअधिकारसँग प्रत्यक्ष असम्बन्धित घटनाहरूलाई यस पटक तथ्यांकमा नजोडी छुट्टै रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ।
- जिल्लाको तथ्यांकमा यो पुस्तक प्रकाशित भइसकदासम्म धेरै फेरबदल भइसकेको हुन सक्छ। यसमा प्रस्तुत तथ्यांकका आधारहरू भनेको सम्बन्धित जिल्ला प्रतिनिधिद्वारा जिल्लास्थित सम्बन्धित निकायबाट संकलित तथ्यांक नै हो।
- स्थानीय बोली, भाषा र लय आदि जस्ता कारणले गर्दा कतिपय व्यक्ति र ठाउँको नाम पनि केही फरक पर्न गएको हुनसक्छ। यस्तो भेटिएको खण्डमा जानकारी दिन हामी सबैमा हार्दिक अनुरोध गर्दछौं।

तथ्यांकका अन्य आधारहरू

क. केन्द्रीय तथ्यांक विभागको वर्ष पुस्तक २०००

ख. नेपाल डिष्ट्रिक्ट प्रोफाइल, १९९९

ग. स्थानीय सामाजिक संघ, संस्था र व्यक्तिहरू

घ. स्थानीय न्यायिक, अर्धन्यायिक, प्रशासनिक, सञ्चार र सुरक्षासम्बन्धी निकायहरू

ड. मानवअधिकार वर्ष पुस्तक १९९२ देखि २०००

च. विविध।

पूर्वाञ्चल

१.१ झापा	१.९ भोजपुर
१.२ इलाम	१.१० संखुवासभा
१.३ पाँचथर	१.११ सप्तरी
१.४ ताप्लेजुड	१.१२ सिराहा
१.५ मोरङ	१.१३ उदयपुर
१.६ सुनसरी	१.१४ खोटाड
१.७ धनकुटा	१.१५ ओखलढुंगा
१.८ तेहथुम	१.१६ सोलुखुम्बु

१.१ भाषा

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

गरामनीका रवि उप्रेतीलाई वनबाट काठ चोरेको आरोपमा ०५७ असार २ गते बिहान ५ बजे चन्द्रगढी वन कार्यालयमा कार्यरत अरूणकुमार मिश्र, सुवर्णलाल माभी, पदम कुमार तथा प्रहरीसहितको एक समूहले गिरफ्तार गरी वन कार्यालयमा निर्मम ढंगले कुटपिट गर्दा असार ३ गते मृत्यु भयो। पीडकहरूमध्ये अरूणकुमारलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी थुनामा राखेकोमा १५ हजार रूपैयाँ धरोटीमा रिहा गरे।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका १५ वटा घटनामा अढाई र सात वर्षीय दुई बालकसहित १० जना पुरुष र आठ वर्षीय एक बालिकासहित ६ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये -

महेशपुर गाविस-१ का अढाई वर्षीय आशिष लिम्बुलाई ०५६ फागुन ३० गते रोइरहेको अवस्थामा फकाउँदा नमानेका कारण आफ्नै बाबु राजेश लिम्बुले उचालेर पछार्दा गंभीर घाइते भएकोमा ०५६ चैत ४ गते धरानमा उपचार गर्दागर्दै मृत्यु भयो। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी पुर्पक्षका लागि थुनामा राखेको छ।

स्वजुरगाछी गाविस-६ की ४० वर्षीय रिता शाहलाई चरित्र ठीक नभएको आरोपमा ०५७ वैशाख ३ गते आफ्नै पति ४६ वर्षीय सूर्यनारायण शाहले खुकुरी प्रहार गरी हत्या गरे र आफूले पनि आत्महत्या गरे।

राजगढ गाविस-६ की ६४ वर्षीय जसरानी लिम्बु र उनकै नातिनी ८ वर्षीय बसन्ती लिंगदेन (लिम्बु) लाई घरायसी

जनसंख्या :	६८९२०३
साक्षरता प्रतिशत :	५७.३
महिला साक्षरता प्रतिशत :	४५.४
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	९६०६
गाविस/नपा संख्या :	४७/३
निर्वाचन क्षेत्र :	६
विद्यालय :	५२४
क्याम्पस/उच्च मावि :	२/२८
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	४/५०
टेलिफोन लाइन :	४५७६
मोटर सडक (कि.मी.) :	४०८
प्रहरी कार्यालय संख्या :	४३
हुलाक संख्या :	५५

भगडाका कारण ०५७ भदौ २८ गते राति जलथल गाविस-९ का कुमार भन्ने राजकुमार योडहाड, उनकै पत्नी धनमाया श्रेष्ठ र तारावीर ढुङ्गानाले खुकुरी प्रहार गरी हत्या गरे। पीडकहरूलाई थुनामा राखिएको छ।

चन्द्रगढी गाविस-३ की २१ वर्षीय सन्ध्या राजवंशीलाई ०५७ असोज २९ गते राति सोही गाविसका लीलाराज गौतम, मनोज खड्कासमेतका ३ जनाले नजिकैको जङ्गल छेउको खेतमा लगी बलात्कार गरी हत्या गरे। पीडितको लास भोलिपल्ट भुण्डिएको अवस्थामा फेला परेको थियो। पीडकहरूमध्ये लीलाराज र मनोजलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी पुर्पक्षका लागि थुनामा राखेको छ।

जेल र बन्दीहरू

भाषा जेल "ख" श्रेणीमा पर्दछ। यस जेलको बन्दी क्षमता २ सय जना रहेको छ। हाल यस जेलमा २ सय ५६ जना बन्दी छन्। जसमध्ये कैद नतोकिएका ८६ पुरुष र ५ महिला तथा कैद तोकिएका १ सय ६५ पुरुष छन्। यसबाहेक २

बालक आश्रित छन्।

जेल भित्र ७ वटा कोठा छन्। एउटा कोठामा महिला र बाँकीमा पुरुष बन्दीहरूलाई राखिएको छ। जेलमा १० वटा चर्पी, ३ वटा द्युबेल, ८ वटा पानीको धारा छन्। पुरुषका लागि ३८ र महिलाका लागि ५ थान पंखा राखिएको छ। महिला र पुरुषको लागि छुट्टाछुट्टै टि.भी.को व्यवस्था गरिएको छ। ०५७ वैशाख १ गतेदेखि पत्रपत्रिकाहरूमा बन्देज लगाइएपछि बन्दीहरूले पत्रपत्रिका पढ्न पाउनु पर्छ भन्ने माग राखेका कारण सो बन्देज हटाइएको छ।

गिरफ्तारी र यातना

भूटानी शरणार्थी शिविर बेलडाँगीस्थित बाल बचाउ कोषको कार्यालयमा प्रशासन सहायक पदमा कार्यरत भूटानी शरणार्थी लक्ष्मण पौडेललाई चोरी गरेको आरोपमा ०५७ जेठ १५ गते राति प्रहरीले गिरफ्तार गरी यातना दिए। पीडितसँग भएको ३ हजार ७ सय ७९ रूपैयाँ प्रहरीले लगे।

धम्की, ज्यानमान धम्की र कुटपिट

काँकडभिट्टा प्रहरी कार्यालयका हवलदार ३२ वर्षीय जयप्रसाद खरेललाई ०५७ असार ३ गते राति वकिल मगरसमेत ३ जनाले खुकुरी प्रहार गरी घाइते बनाए। गणेशप्रसाद चौहानको घरमा पीडकहरूले मोटरसाइकल चोर्न लागेका बेला गिरफ्तार

वन कार्यालयको छिटाखतमा खिड्को यातनाका फाटण मृत्यु भएका रवि उप्रेती

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हतन				राज्यद्वारा भएका हतन			
	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला	जम्मा	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला	जम्मा
हत्या	१५	११	४	१५				
बलात्कारपछि हत्या	१		१	१				
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर					१			
गिरफ्तारी र यातना					१	१		१
कुटपिट	७	८	१	९				
धम्की	१	१		१				
मेला र संगठित हुने अधिकार					१			
लाठी चार्ज					१	१	४	५
महिला किनबेच	१		२	२				
महिला किनबेच प्रयास	२		२	२				
बलात्कार	१२		१२	१२				
बलात्कार प्रयास	३		३	३				
पारिवारीक हिंसा	१		१	१				
महिला भएको कारण यातना	१		१	१				
जम्मा	४४	२०	२८	४८	४	२	४	६

गर्न खोज्दा खुकुरी प्रहार गरिएको थियो। पीडकहरूमध्ये वकिललाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी थुनामा राखेको छ भने अन्य फरार छन्।

सतासीधाम गाविस-१ डुडावारीकी पुण्यलता कुँवरलाई ०५७ साउन ४ गते राति घरमा ३२-३३ जना व्यक्तिको एक समूहले अश्लील शब्दहरू प्रयोग गरिरहेको अवस्थामा घरबाट ढोका खोलेर बाहिर निस्कन लाग्दा छुरा प्रहार गरी घाइते बनाए। पीडकहरू पत्ता लाग्न सकेका छैनन्।

गौरादहस्थित नेपाल बैंक लिमिटेड उपशाखामा ०५६ चैत २२ गते दिउँसो १२:१५ बजे दुईवटा मोटरसाइकल र ६ वटा साइकलमा बन्दुक र खुकुरी बोकेका व्यक्तिहरूले बैंक मेनेजर डिल्लीराम खनाललाई हतियार देखाई ३ लाख ४४ हजार ३ सय ८३ रूपैयाँ लुटेर लगे। यस घटनामा माओवादीको संलग्नता भएको आशंका गरिएको छ।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार
(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

दमक नपा-११ मा ०५७ वैशाख ७ गते भारतीय नागरिक ५२ वर्षीय रामबहादुर शर्माको हत्या भएकोमा पीडकहरूलाई कारवाही गर्न ढिलाई भएकाले ०५७ वैशाख ८ गते दमक इलाका प्रहरी कार्यालयमा जनताले विरोध जुलुस निकाल्दा प्रहरीले ४-५ राउण्ड हवाई फायर गरे। उक्त दिन दमकमा हडताल भएर यातायात बन्द भयो।

अनेराखवियु (क्रान्तिकारी) को ०५६ माघ २० गते सुरूझा गाविस-५ पशुहाटमा आयोजित सातौँ जिल्ला सम्मेलनको उद्घाटन समारोह सुरु हुनासाथ प्रहरीले विना चेतावनी हवाई फायर, अश्रुग्याँस प्रहार तथा लाठीचार्ज गरे। साथै संगठनका

जिल्ला संयोजक स्वर्ग लकान्दी, लक्ष्मीदेवी न्यौपानेसमेत जिल्ला स्तरीय कार्यकर्ताहरूलाई गिरफ्तार गरे। कैयौँ विद्यार्थीहरू लाठीचार्जबाट घाइते भए।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा गत वर्षको जिवम्वारी सरेर आएका ५ सय १३ वटा र यस वर्ष दर्ता भएका ९ सय ५३ वटा गरी कूल १ हजार ४ सय ६६ वटा मुद्दा रहे। जसमध्ये ३ सय ५३ वटा फर्यौट भए भने १ हजार १ सय १३ वटा फर्यौट हुन बाँकी रहे।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लामा आर्थिक वर्ष ०५६/५७ को तथ्यांकअनुसार ३३ हजार ४ सय ३२

अव्यवस्थित घर परिवारहरू रहेका छन् भने १६ हजार सुकुम्बासीले सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगमा निवेदन दिएका छन्। यस वर्षको अन्त्यसम्म १ हजार ८ सय ५९ जनालाई जग्गा धनी प्रमाण पुर्जा वितरण गरिएको छ।

यस वर्षको अन्त्यसम्म असहाय एवं विधवा गरी ५ हजार ९ सय ८५ जना रहेको कुरा जिविसले जनायो।

महिला अधिकार

तोपगाछी गाविस-२ की ११ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ माघ १४ गते बिहान आफ्नै काका ५० वर्षीय बैसाकी चौधरीले बलात्कार गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

दमक नपा-११ की एक युवतीलाई ०५६ माघ १७ गते सोही नपा-३ का टंकप्रसाद दुङ्गनाले घरको कोठामा बलात्कार गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

मेची नपा-१० काँकडभिट्टाकी १६ वर्षीय एक युवतीलाई ०५७ मंसिर ६ गते सोही ठाउँका २८ वर्षीय फुच्चे भन्ने सोमबहादुर भुजेलले बलात्कार गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

सुरूझा गाविस-७ की ५ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ फागुन २६ गते सोही गाविस-७ का १७ वर्षीय हरि बस्नेतले ललाई फर्काई आफू सुत्ने कोठामा लगी बलात्कार गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

सतासीधाम गाविस-८ की ७ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ चैत २ गते बेलुका सोही गाविस-४ का २५ वर्षीय प्रेमबहादुर वस्तीले बलात्कार गरे। पीडक फरार छ।

भुटानी शरणार्थी क्याम्प बेलडाँगीकी ४ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ चैत ४ गते ४७ वर्षीय शरणार्थी तिलाचनले बलात्कार गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

अनारमनी गाविस-४ की ६ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ चैत १७ गते गति १०:३० वजे सुतिरहेको अवस्थामा अनारमनी गाविस-४ का २२ वर्षीय डम्बर श्रेष्ठले बलात्कार गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

शनिश्चरे गाविस-६ की २ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ चैत २७ गते सोही गाविस-६ न्यू गिरी टी स्टेटको बगानमा लगी सोही गाविसका २४ वर्षीय गणेश पुरीले चकलेट दिएर फर्काई बलात्कार गरे। पीडितको मेची अञ्चल अस्पतालमा उपचार गरियो भने पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

गरामनी गाविस-७ की ९ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ जेठ १४ गते सोही गाविसका १८ वर्षीय दिपक श्रेष्ठले विभिन्न डर त्रास देखाई घरमै बलात्कार गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

दुलागडी गाविस-९ की १० वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ जेठ १६ गते सोही गाविसका ३५ वर्षीय शत्रुघ्न ठाकुरले घरमा बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे।

लखनपुर गाविस-१ की १० वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ असार ५ गते घरमा कोही नभएको अवस्थामा उनकै भइकल्ला बाबु ५२ वर्षीय तुलाराम मगरले बलात्कार गरे। पीडकलाई हाल थुनामा राखिएको छ।

धरमपुर गाविस-९ की २० वर्षीय मनमाया तामाङलाई ०५७ असार १९ गते सोही गाविस-८ का दिपक बाँहोरांले विवाह गर्छु भनी विभिन्न प्रलोभन देखाएर भारतको सिलिगुडीमा लगी विक्री गर्न खोज्दा पीडित भाग्न सफल भइन्। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी हाल पुर्पक्षका लागि थुनामा राखेको छ।

शनिश्चरे गाविस-५ की १३ वर्षीय कुमारी घिमिरेलाई ०५७ असार २४ गते खुदुनाबारी गाविस-८ का हरिलाल शाह र उनकै पत्नी मिना शाह (विश्वकर्मा) ले घुम्न जाउँ भनी भारतको मद्रास लैजान प्रयास गरेको कुरा थाहा पाएपछि स्थानीय वासिन्दाहरूले प्रहरीसमक्ष खबर गरे। पीडकहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे।

चारपाने गाविस-४ की १६ वर्षीय एक युवतीलाई ०५७ साउन ४ गते दुवागढी गाविस-५ घर भई चारपाने स-मिलमा कार्यरत रूपलाल राजवंशीले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

इलाम जिल्ला चुलाचुली गाविस-८ की २० वर्षीय एक महिलालाई ०५७ साउन ११ गते लखनपुरका किरण भुजेल र दमकका सहदेव माझीले घरतर्फ जाने गाडीमा चढाई दिन्छौं भनी रिक्सांमा राखी दमक नपा-१५ स्थित चिया बगानको एकान्त ठाउँमा लगी बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडित भाग्न सफल भइन्। पीडकहरूलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

चारपाने गाविस-११ की ५ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ साउन २१ गते अनारमनी गाविस-६ का २२ वर्षीय डम्बरबहादुर

श्रेष्ठले बलात्कार गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

बनियानी गाविस-५ की १४ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ भदौ ३१ गते विहान ८ वजे घाँस काट्न वारीमा गएको अवस्थामा बालुवाडी गाविस-२ का २० वर्षीय बाङलाल राजवंशीले बलात्कार गरे। पीडक फरार छन्।

गौरादह-४ की ४ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ असाँज ६ गते दिउँसो ११:३० वजेतिर सोही ठाउँका १८ वर्षीय वेदनी भट्टराईले ललाई फर्काई बलात्कार गरे। पीडक फरार छन्।

बनियानी गाविस-८ की चन्द्रमाया तामाङलाई आपसी झगडाका कारण ०५६ वैशाख १ गते जंगलमा गएको अवस्थामा आफ्नै पति चन्द्रबहादुर तामाङले धारिलो हतियार र दाउराले हिकाए। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

चन्द्रगढीकी २० वर्षीय एक युवतीलाई ०५६ चैत ७ गते बेलुका ४:३० वजेतिर सोही ठाउँका २२ वर्षीय रामकुमार दाहालले होलीको दिन भएकाले रंग लगाउने बहानामा यौन दुर्व्यवहार गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेको थियो।

बालअधिकाार

महेशपुर गाविस-९ स्थित चियाबगानमा ०५६ माघ ४ गते एक नवजात शिशुको शरीर नभएको टाउको मात्र भएको लास फेला पर्यो।

आर्थिक अधिकार

भापा जिल्लाको चारआली र इलाम जिल्लाको सडकमा पर्ने चिया बगानका ५ सय मजदुरहरूले १० हप्तादेखि आफ्नो ज्याला नपाएकोमा ०५७ जेठ ११ गते हडताल गरे। सोही क्रममा प्रहरीले हवाई फायर, लाठीचार्ज र अश्रुग्याँस प्रहार गरी ७-८ जना मजदुरलाई घाइते बनाए।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

भद्रपुर नपा-१० का अर्जुन किस्कुलाई ०५६ माघ १ गते आफन्तलाई भेटेर फर्किरहेको अवस्थामा बसबाट लडेर घाइते भएपछि उपचारका लागि पूजा क्लिनिक बिर्तामोडमा उपचार गराई प्रहरीले घरतर्फ पठाएको बताए तापनि पीडित घर नपुगेको भनी नैकाँ भद्रपुर नगर समितिले जिल्ला प्रशासन कार्यालयसमक्ष ज्ञापनपत्र बुझाएको।

अतिरिक्त जानकारीहरू

व्यक्तिगत रिसइवीका कारण भएका कुटपिटका ३ वटा घटनामा ३ जना पुरुष पीडित भए। ९ जना पुरुष र ९ जना महिलाले आत्महत्या गरे। लुटपिटका ३, आगलागीका १, चोरी डकैतीका ८ वटा घटना भए।

१.२ इलाम

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

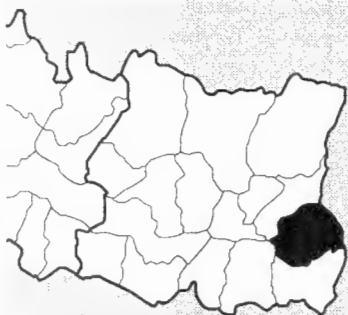
यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ८ वटा घटनामा एक जना दश वर्षीय बालकसहित ५ जना पुरुष र एक जना तीन वर्षीय बालिकासहित ३ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये -

साखेजुङ गाविस-५ की २९ वर्षीय जानुका राईलाई परपुरुषसँग यौन सम्बन्ध राखेको आशंकामा ०५६ माघ ५ गते आफ्नै पति ३० वर्षीय जयबहादुर राईले कुटपिट गरी हत्या गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी पुर्षक्षका लागि थुनामा राखेको छ।

चिसापानी गाविस-५ का १० वर्षीय अरूण दर्जीलाई ०५६ माघ १७ गते २२ वर्षीय मनबहादुर दर्जी र ३० वर्षीय इन्द्रमाया दर्जीले हत्या गरे। पीडकहरू देवर-भाउजु यौन सम्पर्क गरिरहेको देखेका कारण पीडितको हत्या गरेका थिए। पीडकहरूलाई पुर्षक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

सोयाङ गाविस-९ का ६० वर्षीय पहलमान तामाङलाई मादक पदार्थ सेवन गरी गाली बेइज्जती गरेको आरोपमा ०५७ असार २९ गते आफ्नै पत्नी दालमाया तामाङ तथा छोरीहरू १७ वर्षीय निमलमु तामाङ र १३ वर्षीय सरिता तामाङले धारिलो हतियार प्रयोग गरी हत्या गरे। पीडकहरूलाई पुर्षक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

श्रीअन्तु गाविस-७ सल्लेरीकी ३ वर्षीय रमीका राईलाई घरायसी विवादका कारण ०५७ मंसिर १४ गते आफ्नै आमा ३५ वर्षीय आशा राईले शरीरमा मट्टितेल खन्याएर आगो लगाई हत्या गरिन्। पीडकले आफ्नो शरीरमा पनि मट्टितेल खन्याई

जनसंख्या	२२९२१४
साक्षरता प्रतिशत	६५.९
महिला साक्षरता प्रतिशत	३९.०
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	१७०३
गाविस/नपा संख्या	४८/१
निर्वाचन क्षेत्र	३
विद्यालय	४५६
क्याम्प/उच्च मावि	१/५
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	१/४७
टेलिफोन लाइन	७३७
मोटर सडक (कि.मी.)	१६१
प्रहरी कार्यालय संख्या	२८
हुलाक संख्या	५२

आगो लगाएर आत्महत्या गर्ने प्रयास गरिन्। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

इलाम जेल "ग" श्रेणीको हो। जेलको बन्दी क्षमता ५० पुरुष र ५ महिला गरी ५५ जना रहेको छ। हाल ४६ जना पुरुष र ६ जना महिला गरी ५२ जना बन्दी रहेका छन्। यसबाहेक १ जना आश्रित बालक समेत छन्। बन्दीहरूमध्ये कैद नतोकिएका १५ पुरुष र ४ महिला छन् भने कैद तोकिएका ३१ पुरुष र २ महिला छन्। कैद नतोकिएका बन्दीहरूमा १५ वर्ष मुनिका १ जना बालक र १ जना बालिका गरी २ जना रहेका छन्।

यस जेलमा मानवअधिकार वर्ष पुस्तक जिल्ला प्रतिनिधि र मानवअधिकार मञ्चले संयुक्त रूपमा गत वर्षदेखि पुरुष वार्डमा पुस्तकालयको व्यवस्था गरिदिएका छन् भने महिला वार्डमा वर्ष पुस्तक जिल्ला प्रतिनिधिले अनौपचारिक कक्षा महिला बन्दीहरूकै माध्यमबाट संचालन गरेका छन्। सिभिकटको सहयोगमा वर्ष

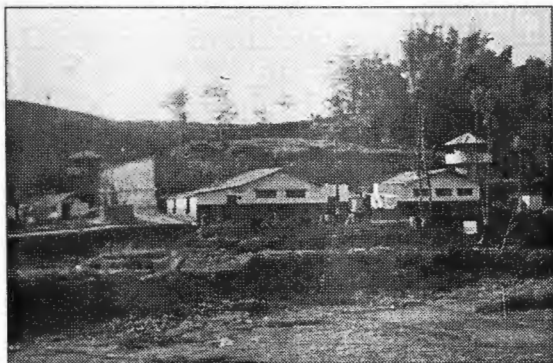
पुस्तक जिल्ला प्रतिनिधि र मानवअधिकार मञ्चले कारागारका बन्दीहरूको स्वास्थ्य उपचार गरे।

यो जेल हाल जीर्ण अवस्थामा रहेको छ। महिला वार्डको ढोका कुनै पनि समयमा ढलेर दुर्घटना हुने संभावना रहेको छ। ०४५ सालमा चर्किएको भागको अहिलेसम्म मर्मत गरिएको छैन। पुरुष वार्डमा बन्दीको अनुपातमा चर्पीको संख्या कम छ। बन्दीहरूको कोठामा हावा र प्रकाश पर्याप्त रूपमा प्रवाह नहुने स्थिति छ। जेलमा पानीको समस्या रहेको छ।

पानीको समस्याको कारणले गर्दा ०५७ जेठ २८ र २९ गते तत्कालीन अवस्थामा रहेका ६८ जना बन्दीहरूले ४ छाक खाना खान र पानी पिउनबाट वञ्चित भए। जेठ ३० गते बन्दी तथा सुरक्षाकर्मीहरूले जिल्ला प्रहरी कार्यालय र जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा पटक पटक सम्पर्क गर्दा पनि बेलुका ५ बजेसम्म खानेपानीको व्यवस्था नगरिएपछि बन्दीहरूले जेलमा नारा जुलुस लगाउँदै विरोध प्रदर्शन गरे। कुल्लीद्वारा पानी बोकाएर आपूर्ति गरेपछि विरोध कार्यक्रम स्थगित गरियो।

गिरफ्तारी र यातना

मोरङ जिल्ला गोविन्दपुर गाविस-४ का २१ वर्षीय गणेश उप्रेती, भुपा जिल्ला शान्तिपुरका २५ वर्षीय बोधराज दाहाल र ३० वर्षीय भीम स्वतिवडालाई माओवादीको आरोपमा ०५६ माघ १८ गते राति इलाम नपा-८ बाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे।

इलाम छाठगाउँ

पीडितहरूमध्ये बोधराज र भीमलाई २२ गते रिहा गरियो भने गणेशलाई २४ गते सार्वजनिक अपराध ऐन अन्तर्गत मुद्दा दर्ता गरी थुनामा राखियो।

लक्ष्मीपुर गाविस-९ का अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का २० वर्षीय देवेन्द्र पौडेललाई ०५७ भदौ १७ गते घरछेउको बाटोबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दा चलाई थुनामा राखिएको छ।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

मोरङ जिल्ला गोविन्दपुर गाविस-१ का अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का २१ वर्षीय गोपाल दंगललाई मोरङ जिल्ला मधुमल्ला गाविस-४ बाट प्रहरीले गिरफ्तार गरी निर्मम यानना सहित अड्डा सार गर्दै ०५६ पुस १८ गते इलाम ल्याए। पीडितलाई फिक्कल बजारमा विस्फोटक पदार्थसहित गिरफ्तार गरिएको आरोप लगाई २२ दिन पछि ०५६ माघ ८ गते हानहतिyar स्वरस्वजना ऐनअन्तर्गत मुद्दा दर्ता गरी थुनामा राखियो। पीडितलाई ०५७ असोज १० गते प्रहरीले बेपत्ता पारेकोमा मोरङ जेलमा राखिएको जानकारी प्राप्त भयो।

मोरङ जिल्ला गोविन्दपुर गाविस-४ का ३१ वर्षीय गणेश उप्रेतीलाई ०५७ भदौ १६ गते पुनरावेदन अदालतको आदेशबमोजिम रिहा गर्नुपर्नेमा ०५७ भदौ २० गते प्रहरीले थुनाबाट हिरासतमा ल्याई भदौ २१ गते अड्डासार गर्ने निहुँमा बेपत्ता पारे। पीडितलाई मोरङ जेलमा लगी ०५७ असोज ११ गते सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दामा २८ हजार रूपैयाँ धरौटी राख्न नसकेको भनी थुनामा राखियो। यसअघि पीडितलाई ०५६ माघ १८ गते इलाम नपा-८ बाट प्रहरीले गिरफ्तार गरी इलाममा थुनामा राखिएको थियो।

अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) जिल्ला कमिटीका अध्यक्ष महमाई गाविस-८ का २३ वर्षीय धीरेन्द्र शर्मा निर्मलिसना र उपाध्यक्ष भाषा जिल्ला गरामनी गाविस-१ की २० वर्षीय लक्ष्मीदेवी शर्मा न्यौपानलाई ०५७ असोज २ गते अदालतको आदेशबमोजिम रिहा हुनेवित्तिकै प्रहरीले अदालतको हानाबाट तेश्रोपटक पुनः गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई जिल्ला प्रहरी कार्यालय र पुवाखोला जलविद्युत आयोजनाको गाडीमा राखी बेपत्ता पारियो। यसअघि पीडितहरूमध्ये धीरेन्द्र शर्मालाई पहिलोपल्ट ०५६ चैत २१ गते र दोश्रोपल्ट ०५७ भदौ २० गते थुनाबाट रिहा हुनासाथ प्रहरीले गिरफ्तार गरेका थिए। त्यस्तै लक्ष्मीदेवीलाई ०५६ माघ २० गते भाषा प्रहरीले गिरफ्तार गरी ०५७ जेठ २५ गते इलाममा ल्याई थुनामा राखिएको थियो भने दोश्रोपल्ट ०५७ भदौ २० गते पुनरावेदन अदालतले रिहा गर्ने आदेश दिएपछि पुनः गिरफ्तार गरिएको थियो। पीडितहरूलाई बेपत्ता पारी मोरङ जेलमा लगियो र ०५७ असोज १५ गते सार्वजनिक अपराध सम्बन्धी मुद्दामा २८ हजार रूपैयाँ धरौटी राख्न नसकेका कारण थुनामा राखेको जानकारी दिइयो।

भाषा जिल्ला सुरूङ्गा गाविस-१ घर भई सोही जिल्ला मेची क्याम्पसमा अध्ययनरत २७ वर्षीय सुरेश पोग्रललाई ०५७

कार्तिक ९ गते पुनरावेदन अदालत इलामको आदेशबमोजिम रिहा गरिएकोमा इलाम नपा-१ बाट भाषा जिल्ला प्रहरी कार्यालयबाट आएका प्रहरीले पुनः गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारे। पीडितलाई ०५७ कार्तिक १५ गते मोरङ लगियो र ०५७ मंसिर ८ गते सुनसरी पुर्‍याई हातहतियार स्वरस्वजना सम्बन्धी मुद्दामा पुर्पक्षका लागि थुनामा राखियो।

दोलखा जिल्ला सुनखानी गाविस-९ का २२ वर्षीय कृष्णबहादुर घताने भन्ने वर्जुमान घतानेले आफूलाई वेरीतसँग थुनामा राखिएकाले वेरीतको आदेश बढेर गरिपाउँ भनी ०५७ असोज २९ गते कारागार शास्त्रामार्फत पुनरावेदन अदालतमा निवेदन दिए। पीडितलाई मुद्दा फर्‍याउनु नहुँदै ०५७ पुस १३ गते जेलबाट बेपत्ता पारियो। हाल मोरङ जेलमा राखिएको छ।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस अनेरास्ववियुका प्राक सदस्य अनिशचन राईलाई ०५७ असोज ५ गते नेपाल बन्दको सिलसिलामा प्रहरीले गिरफ्तार गरी भोलिपल्ट नै रिहा गरियो।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस जिल्लामा पुनरावेदन र जिल्ला अदालत गरी २ वटा अदालत छन्। यस वर्ष पुनरावेदन अदालतमा १ हजार ४६ वटा मुद्दा दर्ता भए भने गत वर्षको जिम्मेवारी संरेर आएका ७ सय ४९ वटा मुद्दा गरी कूल १ हजार ७ सय ९५ वटा मुद्दा रहे। तीमध्ये १ हजार ५९ वटा मुद्दा फर्‍याउनु भए। दुई वर्षदेखि फर्‍याउनु हुन बाँकी मुद्दा ४ वटा छन्। जिल्ला अदालतमा अधिल्लो वर्षको जिम्मेवारी संरेर आएका ४ सय ७१ र यस वर्ष दर्ता भएका ४ सय २३ गरी ८ सय ९४ वटा मुद्दा छन्। तीमध्ये ५ सय ८४ वटा फर्‍याउनु भई ३ सय १० वटा मुद्दा फर्‍याउनु हुन बाँकी छन्। यस अदालतमा विगत दुई वर्षदेखि फर्‍याउनु हुन नसकेका मुद्दा ५ वटा छन्। सर्वोच्च अदालतबाट मिसिल नआइपुगेका कारण मुद्दा आजसम्म पेसीमा चढ्न सकेका छैनन्।

भाषा जिल्ला सुरूङ्गा गाविस-९ का ३९ वर्षीय युक्तप्रसाद भेटवालले ०५६ जेठ ३ गते सम्पन्न प्रतिनिधि सभा सदस्यको निर्वाचनमा क्षेत्र नं. ४ को मतगणनामा धाँधली भएको भनी ०५६ असोज १६ गते निर्वाचन विशेष अदालत इलाममा मुद्दा दिएकोमा मुद्दा फर्‍याउनु नहुँदै ०५७ पुस ७ गते अदालतको म्याद सकिएकाले न्याय पाउनबाट वञ्चित भए।

भाषा जिल्ला अनारमनी गाविस-३ की ६६ वर्षीय गिरीराजकुमारी प्रसाईंले ०५६ जेठ ३ गते सम्पन्न प्रतिनिधि सभा सदस्यको निर्वाचनमा क्षेत्र नं. २ मा धाँधली भएकाले पुनः मतगणना गरिपाउँ भनी ०५६ असोज ६ गते निर्वाचन विशेष अदालत इलाममा दिएको मुद्दा फर्‍याउनु हुन नपाउँदै ०५७ मंसिर

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएको हनन				राज्यद्वारा भएको हनन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या			घटना संख्या	पीडित संख्या		
		पुरुष	महिला	जम्मा		पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	६	४	३	७				
गोलीद्वारा हत्या	१	१		१				
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	१							
जेलमा भएको घटना					१			
गिरफ्तारी र यातना					५	६	३	८
वेपत्ता पारिएको					५	५	१	६
कुटपिट	३१	३३	३	३६				
घम्की	५	५		५	१	३		३
निष्पक्ष न्यायिक अधिकार					५	४	१	५
सरुवा/घटुवा/पक्षपात आदि					१	१		१
महिला किनबेचको प्रयास	१		५	५				
बलात्कार	३		३	३				
बलात्कार प्रयास	१		१	१				
बहुविवाह	४		४	४				
बाल अधिकार	१		१	१				
अमानवीय व्यवहार	१		१	१				
जम्मा	४६	३३	३०	६३	१८	१८	४	३३

७ गते अदालतको म्याद सकिएकाले न्याय पाउनबाट वञ्चित भइन्।

पंचकन्या गाविस-८ का ३० वर्षीय हस्तबहादुर राईलाई जिल्ला प्रहरी कार्यालयको हिरासतमा यातना दिइएको ठहर गरी पुनरावेदन अदालतले ०५७ भदौ २२ गते यातनासम्बन्धी क्षतिपूर्ति ऐनअन्तर्गत ५ हजार रूपैयाँ क्षतिपूर्ति पाउने फैसला गर्‍यो।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगसमक्ष ३ हजारभन्दा बढी निवेदन दर्ता भए तापनि हाल सुकुम्बासीहरूले जग्गा पाउन सकेका छैनन्।

इलाम नपाका प्रमुख रमेश बस्नेत, उपप्रमुख कृष्णप्रसाद श्रेष्ठ र सोही नपा-२ का वडाध्यक्ष गणेश राईले आफूले पाउने भत्ता नेपाल बैंक लिमिटेडमा खाता खोली जम्मा गरेर १ लाख ३० हजारमा २१ रोपनी जग्गा खरिद गरी नगरपालिकाभित्रका सुकुम्बासीको पहिचान गरी वितरण गर्न नेकपा (एमाले) नगर कमिटीलाई जिम्मा दिए।

यस वर्ष २ हजार २ सय ४७ जना वृद्ध नागरिक, २ हजार २ सय ९३ जना विधवा र ४९ जना अशक्तलाई भत्ता वितरण गरियो।

महिला अधिकार

शान्तिपुर गाविस-७ की १८ वर्षीय एक लाटी महिलालाई ०५६ पुस १८ गते सोही ठाउँस्थित जंगलमा दाउरा खोज्न गएको अवस्थामा खुदुनाबारी गाविसका २७ वर्षीय गोपाल दाहालले

बलात्कार गरे। पीडक पक्षले पीडित पक्षलाई केही रकम दिएर मलापत्र गरियो।

चुलाचुली गाविस-७ की २० वर्षीय रन्जिता राई, २५ वर्षीय सरस्वती राई, गोदक गाविस-४ की २४ वर्षीय चन्द्रमाया विश्वकर्मा, दोलखा जिल्लाकी २४ वर्षीय अन्तिजा गुरुङ र धादिङ जिल्लाकी २५ वर्षीय रीतमाया राईलाई कुवेतमा रोजगारी दिलाउने बहानामा ०५७ वैशाख १२ गते रामेछाप जिल्ला घर भई हाल काठमाडौं जिल्ला कोटेश्वरमा डेरा गरी बस्ने हर्क थापा, कुमार थापा र सोही जिल्ला बालाजुका हरि श्रेष्ठले बिक्री गर्न भारतमा लैजाँदै गर्दा भारतीय प्रहरीको सहयोगमा सिलगुढीबाट पीडितहरूलाई फर्काइयो।

फिक्कल गाविस-६ की ५ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ जेठ १६ गते दिउँसो घरमा कोही नभएको अवस्थामा

सोही ठाउँका २४ वर्षीय इन्द्र चेम्जोङले बलात्कार गरे। पीडकलाई पुर्पक्षको लागि थुनामा राखिएको छ।

शान्तिपुर गाविस-५ की २१ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ भदौ ७ गते महेश्वर ढुंगानाले बाटो छेउको जंगलको एकान्त ठाउँमा लछारपछार गरी बलात्कार गर्ने प्रयास गरे।

चुलाचुली गाविस-७ की १७ वर्षीय गोमा मगरलाई ०५० वैशाख ६ गते ४० वर्षीय सुकु तामाङ र ४५ वर्षीय धनबहादुर तामाङले भारतको बम्बईमा लगी २० हजार रूपैयाँमा बिक्री गरेकोमा पीडित फर्कन सफल भई ०५७ पुस १३ गते जिरफकामा निवेदन दिइन्। पीडकहरूलाई हालसम्म कारवाही भएको छैन।

फिक्कल गाविस-६ की ६ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ पुस ९ गते सोही ठाउँका १८ वर्षीय दिनेश राईले आफ्नै गोठमा लगी बलात्कार गरे। पीडकलाई पुर्पक्षको लागि थुनामा राखिएको छ।

साखेजुङ गाविस-१ की २५ वर्षीय माया थापासँग सोही ठाउँका ३० वर्षीय चन्द्रबहादुर घिमिरेले यौन सम्पर्क गरी गर्भवती बनाई फरार भए। हाल छोरी ५ वर्ष पुगिसके पनि बाबु नभएकाले जन्म दर्ता हुन सकेको छैन भने पीडित माया विचल्लीमा परेकी छिन्।

बालअधिकार

फिक्कल गाविस-५ रम्फोकस्थित रम्फोक प्रावि छेउस्थित जंगलमा ०५७ जेठ ४ गते सालनालसहितको एक ज्यूँदो शिशु छुप्पीले छोपिएको अवस्थामा फेला परेकोमा ३ दिनपछि मृत्यु भयो। शिशुलाई कसले छाडेको हो थाहा हुन सकेन।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

नेपाल उत्पीडित दलित जातीय मुक्ति समाज जिल्ला समितिले दलितहरूलाई आरक्षणको व्यवस्था, मुलुकी ऐनको अदलको महल १७ खारेजी गरियोस् भन्ने १८ सूत्रीय माग राखी ०५७ जेठ २ गते जिल्ला प्रशासन कार्यालयमार्फत् प्रधानमन्त्रीलाई ज्ञापनपत्र बुभायो।

अनेरास्ववियु जिल्ला कमिटीले कक्षा ५ र ८ को जिल्ला स्तरीय परीक्षा केन्द्र परिवर्तन गरेको विरोध गर्दै ०५७ जेठ १२ गते आ-आफ्नै विद्यालयमा परीक्षा केन्द्र तोकियोस् भन्ने माग राखी जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा ज्ञापन पत्र बुभायो।

मानवअधिकार मञ्चले जिल्ला शिक्षा कार्यालयमार्फत् प्राथमिक शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क व्यवहारमा लागू गर्न अनुरोध गर्दै ०५७ जेठ ३० गते शिक्षा मन्त्रीलाई ज्ञापनपत्र बुभायो।

अन्तर संस्थान र अन्तर बैकिङ्ग कर्मचारी संघ संयुक्त जिल्ला संघर्ष समितिले ०५७ साउन २ गतेदेखि खाडपाई आएको सुविधा कटौति गरेको विरुद्धमा चरणबद्ध आन्दोलनको घोषणा गरी आन्दोलनमा उत्रिए। कार्यक्रमअनुसार साउन १५ देखि १७ गतेसम्म कार्यालय प्रमुखको कार्यालयमा धर्ना, साउन १८ र १९ गते कलम बन्द तथा साउन २० गते जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा धर्ना दिए भने साउन २२ देखि २६ गतेसम्म कलम बन्द गरी साउन २७ गतेदेखि आम हडताल गरे। भदौ १ गतेदेखि आन्दोलन स्थगित भयो।

अनेरास्ववियु जिल्ला कमिटीले १३ सूत्रीय माग राखी ०५७ भदौ २५ गते जिल्ला शिक्षा कार्यालयसमक्ष ज्ञापनपत्र बुभायो।

अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का जिल्ला अध्यक्ष धीरेन्द्र शर्मा तिमिल्सिना र उपाध्यक्ष लक्ष्मीदेवी न्यौपानेलाई पुनरावेदन अदालतको आदेशमा मुक्त गरी पुनः अदालतको गेट बाहिरबाट

गिरफ्तार गर्नुका साथै घटना संकलन गर्न गएका पत्रकारहरूको क्यामरा जफत गरी अभद्र व्यवहार गरेको विरोधमा नेपाल पत्रकार महासंघ जिल्ला शाखाले ०५७ असोज २ गते एक प्रेस वक्तव्य जारी गर्‍यो। साथै सोही घटनाको विरोधमा मानवअधिकार मञ्चले पनि प्रेस वक्तव्य जारी गर्‍यो।

नेराशिसंगठन जिल्ला समितिले दिएको जानकारीअनुसार सरस्वती प्रावि नयाँबजारका नरबहादुर अधिकारी, युवावर्ष प्रावि दानाबारीका कृष्ण कार्की, नेपालज्योति प्रावि नामसालिङका रूद्र आचार्य र गाग्रेभञ्ज्याङ प्रावि मंगलबारेका सोमप्रसाद लुंगेलीलाई राजनीतिक आस्थाका आधारमा विभिन्न मितिमा प्रधानाध्यापक पदबाट घटुवा गरियो। आस्थाका आधारमा भएको पक्षपातलाई लिएर नेपाल राष्ट्रिय शिक्षक संगठन जिल्ला समितिले ११ सूत्रीय माग राखी ०५७ कार्तिक २७ गते जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा ज्ञापन पत्र दियो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत रिसडवीका कारण भएका कुटपिटका ७ वटा घटनामा ७ जना पुरुष र २ जना महिला पीडित भए। २८ पुरुष र १४ महिलाले भुण्डिएर, ६ पुरुष र ५ महिलाले विष सेवन गरेर तथा १ महिलाले खोलामा हाम्फालेर आत्महत्या गरे। बाढी पहिरोबाट ६ जनाको मृत्यु भयो। मोटर दुर्घटनामा परी १० पुरुष र २ महिला पीडित भए। खोलामा डुबेर १२ पुरुष र २ महिलाको मृत्यु भयो भने भीरबाट लडेर ४ पुरुष र १ महिलाको मृत्यु भयो। खोलाले ४ जना बगायो। चट्याडमा परी १ पुरुष र २ महिलाको मृत्यु भयो। आगोका कारण २ पुरुष र १ महिला पीडित भए। बन्दुक पड्किएर १ महिलाको ज्यान गयो भने कोक्रोको पासो लागी १ बालिकाको मृत्यु भयो।

१.३ पाँचथर

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत ४३ वर्षीय प्रहरी हवलदार रामबहादुर बोगटीलाई ०५७ मंसिर २४ गते बसको छतबाट वटुक् दल गुल्ममा कार्यरत सैनिक जवान २९ वर्षीय अजिरमान रूमजाली राईसमेतका व्यक्तिले धकेली बाटोमा खसाले। पीडितको सैनिक अस्पतालमा उपचार हुँदाहुँदै मंसिर २७ गते मृत्यु भयो। अदालतले अजिरमानसमेत २२ वर्षीय कुलबहादुर कटुवाल र २३ वर्षीय रेशमबहादुर अधिकारीलाई कारवाही ठहर हुनेगरी हाल सैनिक हिरासतमा पुर्पक्षका लागि राख्ने आदेश दियो।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ८ वटा घटनामा ६ जना पुरुष र २ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये -

हाङ्गुम गाविस-२ का ३८ वर्षीय थामबहादुर राईलाई अंश सम्बन्धी विवादका कारण ०५७ जेठ २५ गते आफ्नै भाई ३० वर्षीय जसबहादुर राईले धारिलो हतियार प्रहार गरी हत्या गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

कुल २५ जना बन्दीको क्षमता भएको यस जिल्लाको जेलमा हाल ३२ जना बन्दी छन्। बन्दीहरूमध्ये कैद नतोकिएका ५ जना पुरुष तथा कैद तोकिएका २६ जना पुरुष र १ जना महिला छन्। बन्दीहरूलाई सुत्नका लागि खाटको व्यवस्था छ। महंगी वढेकाले बन्दीहरूलाई दिइने रकममा बृद्धि हुनुपर्ने, गर्मीमा भूल र पंखाको व्यवस्था हुनुपर्ने, खाना खाने भाँडा पाउनु पर्ने, सिरक डसना शुरूमै दिइनु पर्ने माग बन्दीहरूको छ। बन्दीहरूले इन्सेकले उपलब्ध गराएको रेडियो सुन्ने, पत्रपत्रिका आफैँ किनेर पढ्ने गरेका छन्।

गिरफ्तारी र यातना

फिदिम गाविस-६ का पत्रकार २३ वर्षीय कुमार ओझालाई देउसी भैलो खेलिरहेका फिदिमको एक समूहलाई प्रहरीले गिरफ्तार गर्न लाग्दा फोटो खिचेको आरोपमा ०५७ कार्तिक १२ गते राति ९ बजे फिदिम बजारबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई भोलिपल्ट रिहा गरियो।

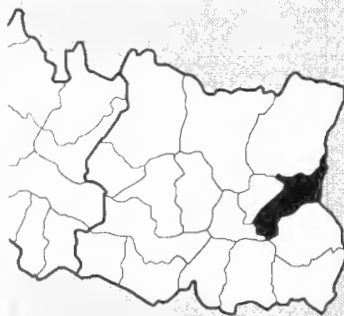
सुभाङ्ग गाविस-२ एकचोपाका २० वर्षीय मोहन तिम्सिना र २८ वर्षीय नेत्र सुवेदीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ कार्तिक १६ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई सांसद बसन्तकुमार नेम्वाङ्ग र जिविस सभापति उपेन्द्र दंगालको जमाना २ दिनपछि रिहा गरियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

जिप्रकामा कार्यरत असई २२ वर्षीय सुरेशमणी नेपालसमेतका प्रहरीलाई ०५६ चैत ८ गते बेलुका ८ बजे फिदिममा डेरा गरी बस्ने पासाङ्ग तामाङ, लक्ष्मण गुरुङ, सजिव योङ्गहाङ्गसमेत ८ जनाले कुटपिट गरे। पीडकहरूमध्ये पासाङ्ग, लक्ष्मण र सजिवलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा पासाङ्गलाई १० हजार र अन्य दुईजनालाई २०-२० हजार रूपैयाँ धरौटीमा रिहा गरियो। अन्यलाई कारवाही भएन।

जिल्ला शिक्षा कार्यालयका प्रमुख करिव ५० वर्षीय मोहमद हसरत अलि र ३४ वर्षीय दिनेश न्यौपानेलाई तल्लो तहका कर्मचारीलाई धम्की दिने गरेको, आर्थिक हिनामिना गरेको, घुस लिएको तथा एसएलसी परीक्षामा खटाइएका व्यक्तिहरूलाई भत्ता वितरण नगरेको आरोपमा ०५७ वैशाख १२ गते राति १० बजे कार्यालय हाताभित्रै अज्ञात व्यक्तिहरूले कुटपिट गरे।

अमरपुर गाविस-६ हाङ्गुमका २८ वर्षीय लक्ष्मीप्रसाद

जनसंख्या :	१७५२०६
साक्षरता प्रतिशत :	५७.४८
महिला साक्षरता प्रतिशत :	४४.०३
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	१२४१
गाविस/नपा संख्या :	४१
निर्वाचन क्षेत्र :	२
विद्यालय :	३६२
क्याम्पस/उच्च मावि :	१/५
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	१/३४
टेलिफोन लाइन :	२१८
मोटर सडक (कि.मी.) :	९१
प्रहरी कार्यालय संख्या :	१८
हुलाक संख्या :	४६

जोगीलाई विद्यार्थीको परीक्षा रोकिन नहुने विषयलाई लिएर ०५७ असार ७ गते अमरपुर गाविस-४ स्थित पसलमा किनमेल गरिरहेको अवस्थामा नागी गाविस-८ का २३ वर्षीय कुमार खेवाङ्ग र उनकै भाई २० वर्षीय हरि खेवाङ्गले कुटपिट गरे।

रानीगाउँ गाविस-६ का बमबहादुर सम्बाहाम्फेको घरमा ०५७ असार २८ गते राति ८ बजे अज्ञात समूहले पिस्तौल देखाई उनकी पत्नीसँग बन्दुक मागे। बन्दुक बमबहादुरले काठमाडौं लिएर गएको बताएपछि २ वटा भाला र एउटा तरबार लिएर गए।

पञ्चमी गाविस-८ सिबुवाका कृष्णप्रसाद योङ्गालाई ०५७ असार २९ गते बेलुका ६ बजे २५ जनाको समूहले नमस्कार गरी छातीमा बन्दुक तेर्स्याएर पछि फिर्ता गर्ने गरी बन्दुक लगे।

मालपोत कार्यालय रहेको इन्द्रमाया आडदेम्बेको घरमा ०५७ भदौ १५ गते बेलुका ६ बजे माओवादीहरूले पाइप बम विस्फोट गराई अग्रभागमा क्षति पुऱ्याए।

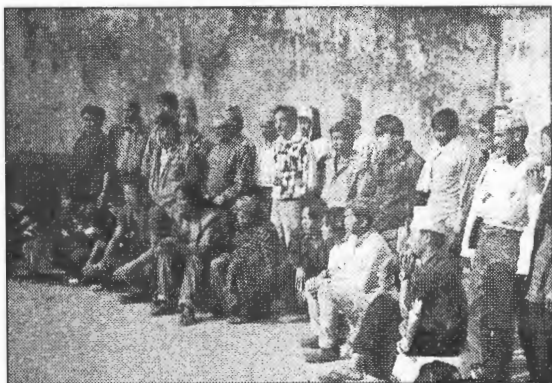
कृषि विकास बैंकको कार्यालयमा ०५७ वैशाख १ गते माओवादीहरूले बम विस्फोट गराए भने जिल्ला अदालतमा राखिएको पाइप बम विस्फोट हुन सकेन।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार (राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

नौ वाम समूहले ०५७ असोज ५ गते आयोजना गरेको नेपाल बन्द कार्यक्रमका सिलसिलामा ०५७ असोज ४ गते बेलुका लैनबहादुर थापा, उद्धव काफ्ले, लयप्रसाद बाँस्तोला, नरेन्द्र प्रसाई, बालकृष्ण सुवेदी, गोपीकृष्ण सुवेदी, दुर्गा चाम्लिङ, देवी थापा, प्रेम अधिकारी, चन्द्र सुवेदी, दिननाथ घिमिरे, वीरेन्द्र तुम्बापो र विपी नेम्वाङलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई २४ घण्टापछि रिहा गरियो।

नौ वाम समूहले आयोजना गरेको नेपाल बन्दको सिलसिलामा ०५७ कार्तिक ३० गते बेलुका ६ बजे फिदिम चोकमा निकालिएको लालटिन जुलुसमा सहभागी भएको अवस्थामा दिननाथ घिमिरे, माधव ओझा, ध्रुव आडदेम्बे, श्री नेम्वाङ, भरत खड्का, विष्णु राई, प्रेम तुम्बापो, ऐन्द्र थापासमेतका व्यक्तिहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई राति ९ बजे रिहा गरियो।

पाँचघट खेलका धन्डीहरू

धार्मिक स्वतन्त्रता

यासोक गाविस-५ का २८ वर्षीय पुष्प धमलालाई धार्मिक कारणले ०५७ जेठ ११ गते बिहान १० बजे सोही गाविस-३ का ४७ वर्षीय नरेन्द्रप्रसाद निरौलासमेत ८ जनाले आफूले इच्छाएको धर्म क्रिश्चियन भएकाले आमाको लास छुनबाट वञ्चित गरे। पीडितले अदालतमा मुद्दा दायर गर्न लाग्दा किरियामा लाग्ने स्वर्घ पीडक पक्षबाट लिई धरमा लगाइएको ताला समेत खोलेर मिलापत्र गरे।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा दुनियावादी देवानी विगतको जिम्मेवारी सरेर आएका १ सय ७१ र यस वर्ष दर्ता भएका ८४ गरी २ सय ५५ मध्ये ७९ फर्स्यौट भई १ सय ७६ बाँकी रहे। त्यसैगरी सरकारवादी फौजदारी विगतको जिम्मेवारी सरेर आएका १४ र यस वर्ष दर्ता भएका १४ गरी २८ वटा मध्ये १३ वटा फर्स्यौट भई १५ वटा बाँकी रहे। दुनियावादी फौजदारी विगत वर्षको जिम्मेवारी सरेर आएका १ सय ८५ र यस वर्ष दर्ता भएका १ सय २६ गरी ३ सय ११ मध्ये १ सय २५ फर्स्यौट भई १ सय ८६ बाँकी रहे। यसरी यस वर्ष विगतको जिम्मेवारी सरेर आएका ३ सय ७० र यस वर्ष दर्ता भएका २ सय २४ गरी ५ सय ९४ वटा मुद्दा रहेकोमा २ सय १७ वटा फर्स्यौट भई २ सय ७७ वटा बाँकी रहे।

यस वर्ष जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा सार्वजनिक अपराध मुद्दा १३ वटा दर्ता भएकोमा ८ वटा फर्स्यौट भई ५ वटा बाँकी रहे।

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा यस वर्ष आत्महत्याका ६, भवितव्य ज्यान ८, कर्तव्य ज्यान ३, केही सार्वजनिक अपराध ३, सवारी ज्यान २ र जबर्जस्ती करणी १ वटा मुद्दा दर्ता भए।

जिल्ला वन कार्यालयमा २ वटा मुद्दा दर्ता भएकोमा छानबिनमा रहेका छन्।

मालपोत कार्यालयमा २८ वटा मुद्दा दर्ता भएकोमा १७ वटा फर्स्यौट भई ११ वटा बाँकी रहे।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लामा भूमिहीन र सुकुम्बासी गरी २ हजार निवेदन दर्ता भएका छन्। त्यसमध्ये सुकुम्बासीहरू ५-६ सयसम्म रहेको अनुमान गरिएको छ। वृद्ध र विधवा भत्ता क्षेत्र नं. १ का गाविसहरूमा १० महिनाको वितरण गरिएको तथा क्षेत्र नं. २ का २३ वटा गाविसमा ११ महिनाको वितरण गरिएको जिविसले जनायो। अपुग रकम भने मन्त्रालयले नपठाएको जानकारी दिइयो। जिल्लामा वृद्धाश्रम र अनाथालयको व्यवस्था छैन।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हतन			राज्यद्वारा भएका हतन		
	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला
हत्या	८	६	२	८	१	१
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	२					
गिरफ्तारी र यातना				३	३	३
कुटपिट	२८	२६	६	३२		
धम्की	३	४		४		
भेला र संगठित हुने अधिकार				२	२१	२१
धार्मिक स्वतन्त्रता	१	१		१		
बलात्कार	१		१	१		
पारिवारिक हिंसा	२		२	२		
महिला भएकै कारण यातना	१		१	१		
गर्भपतन	१		१	१		
अमानवीय व्यवहार	१		१	१		
जम्मा	४८	३७	१४	५१	२५	२५

महिला अधिकार

सुभाङ्ग गाविस-४ की ९ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ जेठ ९ गते बिहान ७ बजे पल्लोबारी भन्ने ठाउँमा घाँस काटिरहेको अवस्थामा सोही ठाउँका २८ वर्षीय बालकृष्ण खरेलले फर्काई बलात्कार गरे। पीडकलाई जिल्ला अदालतले ४ वर्ष कैद तोकिदिएको छ भने पीडकले पुनरावेदन अदालत इलाममा मुद्दा दर्ता गराएका छन्।

यस वर्ष यो जिल्लामा पारिवारिक हिंसाका २ वटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए। दुवै घटनामा २ जना महिला आफ्ना पतिहरूद्वारा पीडित भएका थिए।

नागीन गाविस-३ की १७ वर्षीय सुशीला न्यौपानेलाई आफ्नै काका ४३ वर्षीय मित्र न्यौपानेले यौन सम्पर्क गरी गर्भ रहेपछि ०५७ साउन २ गते सामाजिक बहिष्कार गरियो। आपसमा यौन सम्पर्क गरी गर्भ रहेपछि मित्रले सुशीलालाई भापा जिल्लाको एक होटलमा काम गर्ने मजदुरसँग आर्थिक प्रलोभनमा जिम्मा लगाएको दुई महिनापछि सुशीलाले बच्चा जन्माइन्। त्यसपछि मजदुरले सुशीलालाई छोडिदिए। हाल उनी अलपत्र परेकी छन्।

रानीगाउँ गाविस-१ की २८ वर्षीय मञ्जु विश्वकर्मा (मगर) लाई दाइजो सम्पत्ति नबाँडेको आरोपमा ०५७ जेठ २६ गते आफ्नै देवर २० वर्षीय चन्द्रबहादुर विश्वकर्मा र १६ वर्षीय चन्द्रकला विश्वकर्माले कुटपिट गरेका कारणले ५ महिनाको गर्भ पतन भयो। पीडित र पीडकबीच मिलापत्र भयो।

बालअधिकार

भारपा गाविस-७ का १२ वर्षीय डिवेन्द्र रिजालको दुवै हात भाँचिएपछि उपचारार्थ ०५६ पुस २५ गते अनिरुद्र मेडिकल हलमा लगिएकोमा बायाँ हात काट्नु पर्यो। पीडितको हात जिल्ला अस्पतालमा कार्यरत अहेब ५२ वर्षीय सत्यनारायण ठाकुरको लापरवाहीका कारणले काटिनु परेको पीडित पक्षले बताए। पीडित

लापटवाही उपचारका फाटमा हात फाटिनु परेका डियोन्ड रिवाल

पक्षले गाविसमा उजुरी दिएपछि सत्यनारायणले पीडितलाई १५ हजार रूपैयाँ क्षतिपूर्तिस्वरूप दिएपछि मिलापत्र भयो।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

आयाम गाविस-२ की ३६ वर्षीय बुद्धकुमारी सेलिङ्गलाई लेनदेनको विषयलाई लिएर ०५७ वैशाख १ गते बेलुका सोही ठाउँका ३५ वर्षीय रत्नकुमार सेलिङ्ग, उनकै पत्नी ३० वर्षीय रामकुमारी सेलिङ्ग र २४ वर्षीय विनिता सेलिङ्गले घरको कोठाभित्र थुनेर उमालेको पानी खन्याई सस्त घाइते हुनेगरी कुटपिट गरे। पीडकहरूले पीडितलाई उपचार स्वर्च दिएपछि मिलापत्र भयो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका २६ वटा घटनामा २२ जना पुरुष र ८ जना महिला पीडित भए। भवितव्यमा परी ७ पुरुष र ८ महिलाको मृत्यु भयो। सबारी साधन दुर्घटनामा परी १ महिला र २ पुरुष घाइते भए भने ३ पुरुष र ३ महिला भुण्डिएर आत्महत्या गरे। गोली प्रहार गरी १ जना पुरुषले आत्महत्या गरे भने १ जना पुरुषले भुण्डिएर आत्महत्या गर्ने प्रयास गरे। डुबेर १ पुरुषको मृत्यु भयो। ढुंगाले किचेर १ पुरुष घाइते भए। यसका साथै एउटा चोरीको घटना भयो। विष सेवनबाट १ पुरुष र आगोले पोलेर १ महिलाको मृत्यु भयो।

१.८ ताप्लेजुङ

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

जेल र बन्दीहरू

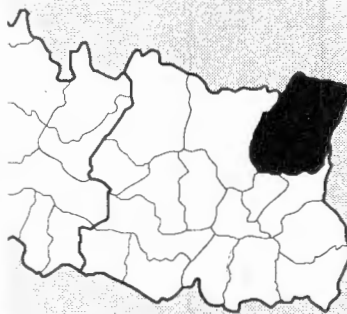
यस जेलमा कैद नतोकिएका ४ र कैद तोकिएका १३ गरी जम्मा १७ जना बन्दी रहेका छन्। पत्रपत्रिका पढ्ने सुविधा कम रहेको बन्दीहरूको गुनासो छ। बन्दीहरूलाई हप्तामा २ पटक आफन्तसँग भेटघाट गर्न दिइन्छ। बन्दीहरूलाई सिक्के धुप बनाउने तालिम र टोपी बुन्ने काममा सहभागी गराइएको छ। जेलभित्र चर्पी र धारा बनाइएको छ तर बन्दीहरूले पाउने सुविधा पूर्ण रूपमा उपलब्ध छैन।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

इस्वावु गाविस-९ का ५५ वर्षीय दलबहादुर राईलाई राजनीतिक प्रतिशोधका कारण ०५७ भदौ ९ गते राति नेकाँका कार्यकर्ताहरूले ढुङ्गामुढा गरी घर तोडफोड गर्नुका साथै ज्यानमार्ने धम्की समेत दिए।

खेजेनिम गाविस-३ का ३० वर्षीय धनेश्वर लिम्बुलाई ०५७ भदौ ५ गते राति सुतिरहेको अवस्थामा राप्रपाका कार्यकर्ता रनबहादुर लिम्बुसमेत ३० जनाले खुकुरी प्रहार गरी सस्त घाइते बनाए। पीडितलाई उपचार स्वर्च दिने शर्तमा मिलापत्र गरियो।

सिनाम गाविस-४ का ४० वर्षीय सोमप्रसाद प्रसाईलाई ०५७ असोज २२ गते बेलुका सोही ठाउँका नेकाँका कार्यकर्ता

जनसंख्या	१२००५३
साक्षरता प्रतिशत	४६.९
महिला साक्षरता प्रतिशत	३२.५
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	३६४६
गाविस/नपा संख्या	५०/०
निर्वाचन क्षेत्र	२
बिद्यालय	२४४
क्याम्पस/उच्च मावि	१/३
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	१/५१
टेलिफोन लाइन	२०३
मोटर सडक (कि.मी.)	२४
प्रहरी कार्यालय संख्या	१०
हुलाक संख्या	५१

जबरजस्ती चन्दा संकलन गरिएको थियो।

मौलिक अधिकार

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

जिल्ला अदालतमा विगत वर्षको जिम्मेवारी सरेर आएका १ सय ८० वटा मुद्दा रहेका छन्। यस वर्ष १ सय ७३ वटा

सन्तबहादुर लिवाङले कुटपिट गरी सस्त घाइते बनाए। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा धरौटीमा रिहा गरियो।

तल्लोक गाविस-५ का २५ वर्षीय जीतबहादुर राईलाई ०५७ चैत २२ गते राति सोही ठाउँका कृष्ण लिङ्गदेनसमेत ६ जनाले कुटपिट गरी खुट्टा भाँचिदिए। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

मेची कार्यक्रमका कार्यक्रम अधिकृत हरिबहादुर गुरूङलाई ०५६ फागुन १३ गते लिवाङ गाविस-६ का रमेश लिवाङले खुकुरी प्रहार गरी ज्यानमार्ने धम्की दिँदै आधा घण्टासम्म कोठामा थुनेर राखे। पीडकले कोठा बाहिर ल्याई खुकुरी प्रहार गर्ने प्रयास गर्दा पीडित भाग्न सफल भए। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी सार्वजनिक मुद्दा चलाए। हाल पीडकलाई धरौटीमा रिहा गरिएको छ।

सरस्वती मावि हाम्पाङका सबै शिक्षकहरूबाट ०५७ मंसिर ५ गते माओवादीहरूले जबर्जस्ती ५० हजार रूपैयाँ चन्दा संकलन गरे। यसरी नै तेम्बे, चांगं स्वाँक्लिङ्गका माविहरूमा पनि

मुद्दा दर्ता भए। यस वर्ष ८४ वटा मुद्दा फर्स्यौट भए भने २ सय ६९ वटा बाँकी रहे। २ वर्षसम्म फर्स्यौट हुन बाँकी मुद्दा ६ वटा छन्। यसरी लामो समयसम्म मुद्दा फर्स्यौट नहुनाले सदरमुकाम धाइरहनु परेको पीडितहरूको गुनासो रहेको छ।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस वर्ष ४ सय ४१ परिवारले सुकुम्बासी भएको उल्लेख गर्दै जग्गा प्राप्तिका लागि सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगसमक्ष निवेदन दिए। ३ वर्ष अघि जग्गा दिने प्रचारले सुकुम्बासीहरू जग्गा पाइन्छ भनेर उत्साहित भएका थिए तर हालसम्म नपाएका कारण निराशा छाएको छ। विभिन्न ठाउँमा भएको सरकारी जग्गा पनि धनी-मानी र कर्मचारीको मिलेमतोमा व्यक्तिको नाममा दर्ता गर्ने क्रम तीव्र भइरहेको गुनासो छ।

समयमा वृद्ध भत्ता प्राप्त गर्न नसकेको गुनासो वृद्धहरूको छ। नागरिकता समस्याका कारण वास्तविक वृद्धले भत्ता लिन गाह्रो परेको गुनासो पनि त्यत्तिकै छ।

जिल्ला शिक्षा कार्यालयले निरक्षर प्रौढहरूलाई साक्षर बनाउने नाममा ठूलो मात्रामा भ्रष्टाचार गरेको चर्चा यस वर्ष व्याप्त रह्यो। एउटै व्यक्तिलाई पटक-पटक साक्षर बनाएको प्रगति प्रतिवेदनले अनौपचारिक शिक्षाप्रति जनविश्वास घटेको स्थानीय बासिन्दाहरू बताउँछन्।

महिला अधिकार

हाम्पाङ गाविस-४ की १५ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ कार्तिक १५ गते राति आफ्नै घरमा बसेको अवस्थामा सोही ठाउँका रामकुमार लिम्बुले बोलाई कोदोबारीमा लगी बलात्कार गरे। पीडितलाई ४ हजार रूपैयाँ दिई जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा मुद्दा मिलाइयो।

फुङलिङ गाविस-७ की ३७ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ पुस २५ गते घर नजिकको जङ्गलमा गाईवस्तु चराउन गएको

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा
		पुरुष	महिला			पुरुष	महिला	
कुटपिट	३३	१८	६	३४				
धम्की	९	९		९				
बलात्कार	१		१	१				
बलात्कार प्रयास	१		१	१				
बहुविवाह	१		१	१				
गर्भ पतन	१							
महिला भएकै कारण यातना	२		२	२				
जम्मा	४८	३७	१२	४९				

अवस्थामा सोही ठाउँका राजकुमार गुरूङले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडितकी छोरी कराउँदै गाउँमा गएपछि गाउँलेहरू घटनास्थलतर्फ जाँदा पीडक भागे। पीडकलाई कुनै कारवाही भएन।

दुङ्गेसाँगु गाविस-५ की ४२ वर्षीय मनमाया भण्डारीलाई बोक्सीको आरोपमा ०५७ कार्तिक २१ गते पिपलबोटे तामाङले दिसा खुवाए। पीडकलाई कुनै कारवाही भएन।

गर्भपतनको एउटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आयो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत रिसइवीका कारण भएका कुटपिट तथा ज्यानमार्ने धम्कीका ९ वटा घटनामा ९ जना पुरुष र १ जना महिला पीडित भए। ४ जना पुरुष र २ जना महिलाले भुण्डिएर आत्महत्या गरे। घरमा आगलागी हुँदा फुङलिङ गाविस-१ का ३ वर्षीय सुकबहादुर लिम्बु र दुङ्गेसाँगु गाविस-४ का ४० वर्षीय गोपीलाल विश्वकर्माको मृत्यु भयो। माओवादी कार्यकर्ता प्रकाश प्रसाईले ०५७ साल कार्तिक २७ गते जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा आत्मसमर्पण गरे। खोलाले बगाएर एक जनाको तथा विषालु च्याउ खाएर एक जनाको मृत्यु भयो। एक जना पुरुषको लास फेला पऱ्यो भने एकजनाको भीरबाट लडेर मृत्यु भयो। फुरुम्बु गाविस-१ का चन्द्रबहादुर कटुवाल शिकार खेलन गएको अवस्थामा आफ्नै बन्दुक पड्काँदा सस्त्र घाइते भए।

१.५ मोरङ

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका १३ वटा घटनामा १० जना पुरुष र ३ जना महिला पीडित भए। त्यसैगरी व्यक्तिगत कारणले गोली प्रहार गरिएका २ वटा घटनामा १ जना पुरुष र २ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये -

उर्लाबारी गाविस-५ सुनभोडाका २६ वर्षीय रोशन थापालाई घरायसी मामलामा हस्तक्षेप गरेको आरोपमा ०५६ चैत १५ गते राति सोही गाविस-८ का ५९ वर्षीय सरदोर राईले भाला प्रहार गरी हत्या गरे। पीडकलाई पनि सोही ठाउँका व्यक्तिहरूले आक्रोशमा आई कुटपिट गरी हत्या गरे। हत्याको आरोपमा सोही गाविस-९ का ३५ वर्षीय भक्तबहादुर धिमाललाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

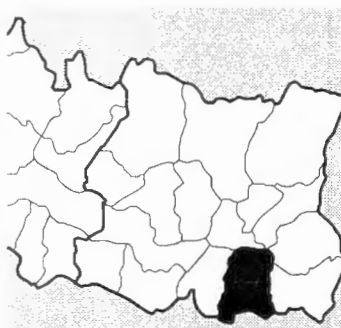
राजघाट गाविस-९ की १६ वर्षीय शोभा घिमिरेलाई घरायसी भगडाका कारण ०५७ वैशाख ३ गते आफ्नै पति २२

वर्षीय पदम घिमिरेले टाउकोमा धारिलो हतियार प्रहार गरी हत्या गरे। पीडकलाई पुर्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

मझरे गाविस-७ घर भई रघुपति जुट मिलमा कार्यरत २० वर्षीय एक युवतीलाई ०५७ भदौ १९ गते सुनसरी जिल्ला दुहवीका ३५ वर्षीय चन्द्रमान गुप्ता, २८ वर्षीय राजकुमार पासवान, २५ वर्षीय मञ्जु मरण्डीसमेतका व्यक्तिले बलात्कार गरी हत्या गरे। पीडकहरूमध्ये चन्द्रमान, राजकुमार र मञ्जुलाई हाल पुर्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

बुधनगर गाविसका उपाध्यक्ष ४५ वर्षीय कालीप्रसाद बिसुन्केलाई ०५७ कार्तिक १९ गते राति सुतिरहेको अवस्थामा १०-१२ जना अज्ञात व्यक्तिहरूले गोली हानी हत्या गरे। सो घटनामा संलग्न भएको आरोपमा सीताराम सिंहलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा हाल थुनामा राखिएको छ।

बेलबारी गाविस-२ का ९ वर्षीय सहरमान राईलाई दिसा गर्न जाँदा पानी नदिएको आरोपमा ०५६ मंसिर १४ गते सोही ठाउँका डम्बरकुमार श्रेष्ठ (राजन) ले घाँटी निमोठेर हत्या गरे। पीडकलाई पुर्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

जनसंख्या :	८३०१०९
साक्षरता प्रतिशत :	४७.८
महिला साक्षरता प्रतिशत :	३५.२
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	१८५५
गाविस/नपा संख्या :	६५/१
निर्वाचन क्षेत्र :	७
विद्यालय :	६२३
क्याम्पस/उच्च मावि :	१२/१४
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	५/७०
टेलिफोन लाइन :	९१४५
मोटर सडक (कि.मी.) :	६०९
प्रहरी कार्यालय संख्या :	७३
हुलाक संख्या :	७०

मुद्दाको सुनुवाईमा बन्दीलाई अदालत लैजान-ल्याउन यातायातको साधन जेल व्यवस्थापनसँग नहुनुले थप समस्या हुने गरेको गुनासो छ।

यस वर्ष पुरुष बन्दी गृहमा एक जना बन्दी हंपाटाइटिस “बी” को रोगी रहेका कारण जेलभित्र आतंक सिर्जना भयो। तर ती रोगीलाई कोशी अञ्चल अस्पतालमा लगिएपछि पुनः जेलमा ल्याइएन। लागु औषधसम्बन्धी कारणबाट थुनामा रहेकाहरूलाई पनि एड्ससमेतका रोगले ग्रस्त पारेको बन्दीहरू बताउँछन्। अन्य रोगका विरामी बन्दीहरूलाई पनि एकै ठाउँमा राखिएको छ।

जेलमा लत्ताकपडा, स्वाद्यान्न, स्वास्थ्योपचार, पुस्तकालय, कक्षा संचालन आदिको व्यवस्था गर्नेतर्फ बेवास्ता गरिएको भन्दै ०५७ कार्तिक ३ गतेदेखि ४ गतेसम्म बन्दीहरूले नारा जुलुस गरे।

बन्दी नवराज भन्ने लक्ष्मीप्रसाद पौडेललाई ०५७ मंसिर २८ गते जेलमा प्रहरीले कुटपिट गरी एउटा हात र करड भोँचिदिए। ०५७ पुस ७ गते जिल्ला अदालतमा यातना क्षतिपूर्ति ऐनअन्तर्गत मुद्दा दर्ता गरिएकोमा अदालतले मुद्दा नचल्ने बतायो। पीडितलाई हाल भाषा जेलमा सरुवा गरिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

कूल २ सय ५० जना बन्दी क्षमता भएको यस जिल्लाको जेलमा हाल ३ सय ७५ जना बन्दी रहेका छन्। बन्दीहरूमध्ये कैद नतोकिएका १ सय ८६ र कैद तोकिएका १ सय ८९ जना छन्। कैद नतोकिएका ८ जना र कैद तोकिएका १९ जना महिला छन्। महिला बन्दी गृहमा २ जना बालक र १ जना बालिका आश्रितकारूपमा रहेका छन्। यस वर्षको अन्त्यमा यो जेलमा १४ जना राजनीतिक बन्दी रहे जसमा विन्दु सुब्बा, खड्ग लकान्द्री, टीका पोख्रेल, दुर्गा चौलागाईं, छत्र तिम्सिना, राजेश थापा, कुवेर आपगाईं, गजेन्द्र लुईटेल, गोपाल दंगाल, गणेश उप्रेती, धीरेन्द्र शर्मा, लक्ष्मीदेवी न्यौपाने, शिव हमाल र सरस्वती मगर थिए। यीमध्ये ५ जनालाई हातहतियार स्वरस्वजाना, २ जनालाई राज्य विरुद्धको अपराध र ७ जनालाई सार्वजनिक अपराध ऐनअन्तर्गत थुनामा राखियो।

महिला बन्दी गृहको वरिपरी भित्तामा बरिपिपल जस्ता बोटबिरूवा उम्रिएका कारण तिनका जराले गर्दा पर्साल भत्कने संभावना छ। महिला र पुरुष बन्दी गृहको भौतिक अवस्था जीर्ण छ। जेलर बस्ने आवासको अभाव भएका कारण प्रशासनिक कारवाहीमा समस्या उत्पन्न भएको गुनासो छ। यस जेलमा मोरङ र सुनसरी जिल्लाका बन्दीहरू राखिने भएकाले

गिरफ्तारी र यातना

बुधनगर गाविस-१ का ५० वर्षीय नन्दा ऋषिदेवलाई चोरी गरेको आरोपमा ०५६ माघ १२ गते प्रहरीले हिरासतमा यातना दिनुका साथै सई किरण सुवेदी र असई श्याम चौधरीले ३ हजार रूपैयाँ लिई भोलिपल्ट रिहा गरे। पीडकहरूले पीडितको ३ हजार रूपैयाँ फिर्ता गरिदिए। पीडकहरूलाई अन्य कुनै कारवाही भएन।

बुधनगर गाविस-१ का बढी कामतलाई ०५६ माघ १४ गते जुलुसबाट फर्किरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरी भोलिपल्ट रिहा गरे।

विराटनगर उमनपा-१५ का अभिषेक श्रेष्ठलाई हातहतियार स्वरस्वजानासम्बन्धी अभियोगमा ०५६ फागुन २३ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी यातना दिए।

भुर्किया गाविस-९ का डिल्ली गुरागाईं र सिजुवा गाविस-८ का कृष्ण गुरागाईंलाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५७ जेठ २ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूमध्ये कृष्णलाई सोही दिन र डिल्लीलाई जेठ ४ गते रिहा गरियो।

भोगटेनी गाविस-१ स्थित सिंहवाहिनी प्राविका शिक्षक गोपाल तामाङ, सोही ठाउँका सन्ते मगर, डिकबहादुर तामाङ, हरिवहादुर मगर, हरिप्रसाद कट्टेल, भद्रबहादुर खड्का, हरिवहादुर राई र लक्ष्मण राईलाई डकैती गरेको आरोपमा ०५७ जेठ २२ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी बाँसको लाठी र बन्दुकको कुन्डाले हिकोएर यातना दिए।

वयरवन गाविस-४ का चन्द्र तिवारी र सुनिल सुनुवारलाई विस्फोटक पदार्थ बोकेको आरोपमा ०५७ असार २१ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी हिरासतमा कटबाँसको लाठी र बुटले हिकोई यातना दिए। पीडितहरूलाई थुनामा राखिएको छ।

शनिश्चरे गाविस-४ की रमा गिरी, शिव हमाल, राजघाट गाविस-५ की सरस्वती मगर, उर्लाबारी गाविस-४ का कुवेर आपागाई र डाँगीहाट गाविस-६ का ध्रुव महतलाई पुनरावेदन अदालत विराटनगरले ०५७ साउन १५ गते रिहा गर्ने आदेश दिएकोमा प्रहरीले पुनः गिरफ्तार गरे। पीडितहरूमध्ये ध्रुव र रमालाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न नहुने कागज गराई भदौ १२ गते रिहा गरियो।

रमितखोला गाविस-५ का गंगा राई र श्रीबहादुर राईलाई ०५७ साउन २० गते आस्थाका आधारमा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई भदौ १७ गते हातहतियार स्वरस्वजाना मुद्दा अन्तर्गत पुर्षक्षका लागि थुनामा राखियो।

शनिश्चरे गाविस-१ स्थित भूटानी शरणार्थी शिविरका ११ वर्षीय गुमान सिंहलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ भदौ १७ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी मंगलबारेस्थित वन कार्यालयमा १ दिन राखी रिहा गरे। साथै शिविरमा प्रहरीले २ राउण्ड हवाई फायर गरे।

वयरवन गाविस-९ का १५ वर्षीय नेत्र ओम्हा, ११ वर्षीय विष्णु बास्कोटा र १४ वर्षीय राजु राईलाई तोडफोड तथा चोरी गरेको आरोपमा ०५७ कार्तिक ११ गते रमाईला प्रहरी चौकीमा कार्यरत प्रहरी जवान भक्तबहादुर बस्नेतले हिरासतमा कटबाँसको लाठीले प्रहार गरी यातना दिए। पीडकले १ हजार रूपैयाँ जरिवाना गरी माफी मागे।

गोविन्दपुर गाविस-५ का अनेरास्ववियु जिल्ला सदस्य शिवकुमार मण्डललाई माओवादीको आरोपमा ०५७ कार्तिक २३ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई कार्तिक २६ गते रिहा गरियो।

विराटनगर उमनपा-३ का दिग्दर्शन साप्ताहिकका व्यवस्थापक सुभाष कार्की, सोही साप्ताहिकमा कार्यरत राजेन्द्र पौडेल र गोपाल बस्नेतलाई ०५७ कार्तिक २० गते राति लाइसेन्सविना मोटरसाइकल चलाएको निहुँमा नगर प्रहरी कार्यालयका असई जगतबहादुर लिम्बुले हिरासतमा बुट र लाठीले हिकोई यातना दिए। पीडकलाई कुनै कारवाही भएन।

विराटनगर उमनपा-१२ का १८ वर्षीय आगम परवेज र २० वर्षीय फिरोज खानलाई डकैती गरेको आशंकामा ०५७ मंसिर १५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा हिरासतमा यातना दिए। पीडितहरूलाई निर्दोष ठहर्‍याई रिहा गरियो।

वयरवन गाविस-६ का पहलमान खड्का, कृष्णबहादुर खड्का, जानुका भट्टराई (खड्का) र मञ्जु कटुवाललाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भई लुटपाट गरेको आरोपमा ०५७ पुस २ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई २४ दिनपछि ३-३ हजार रूपैयाँ धरौटीमा रिहा गरियो।

खोटाङ जिल्ला डुम्रेपानी गाविस-५ घर भई महेन्द्र मोरङ बहुमुखी क्याम्पस विराटनगरमा अध्ययनरत अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का जिल्ला सचिव कोमल पाण्डेलाई ०५७ पुस ९ गते मागपत्र बुझाउन गएको अवस्थामा जिल्ला प्रशासन कार्यालयको गेटबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई करिव १ महिनापछि २८ हजार रूपैयाँ धरौटीमा रिहा गरियो।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

टर्किसिनुवारीस्थित गणेश प्लाष्टिक इण्डष्ट्रिजमा कार्यरत मनोजकुमार खेतानलाई इण्डष्ट्रीको अवैध धन्दा सार्वजनिक भएको सम्बन्धी विवादमा ०५७ असोज २० गते मालिक सुरेशकुमार अग्रवालको सहयोगमा प्रहरीले बेपत्ता पारे। पीडितलाई ०५७ मंसिर १५ गते भण्टाबारीस्थित प्रहरी चौकीको हिरासतबाट भारतीय भूमीमा लगी रिहा गरियो।

सुन्दरपुर गाविस-२ घर भई इन्द्रपुरस्थित सुकुना बहुमुखी क्याम्पसमा अध्ययनरत हिमाल कोइरालालाई ०५७ भदौ १२ गते बाटोमा हिँडेरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारेकोमा भोलिपल्ट क्षेत्रीय इकाई प्रहरी कार्यालय धरानबाट रिहा गरियो। पीडित असुरक्षित महसूस गरी लामो समयसम्म आफन्तको घरमा बसे।

सुनसरी जिल्ला धरान नपा-१५ का किरण राईलाई ०५७ भदौ ३ गते जेलबाट रिहा हुनासाथ प्रहरीले पुनः गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारे।

धम्की, ज्यानमानै धम्की र कुटपिट

विराटनगरस्थित महेन्द्र मोरङ आदर्श बहुमुखी क्याम्पसका सहायक प्राध्यापक बोधराज घिमिरेलाई परीक्षा कडा गरेको आरोपमा ०५७ वैशाख १५ गते सोही क्याम्पसका विद्यार्थी मातृका मण्डलले कुटपिट गरी टाउको फुटाइदिए। पीडकलाई पाँच वर्षसम्म अध्ययन गर्न नपाउने गरी क्याम्पस प्रशासनले निष्काशन गर्‍यो।

विराटनगर उमनपा-६ का पत्रकार मोहन भण्डारीलाई पत्रिकामा प्रकाशित समाचारको विषयलाई लिएर ०५७ जेठ १ गते वेलुका सुनसरी जिल्ला अमरडुवाका किर्तन यादवसमेतका व्यक्तिहरूको एक समूहले कुटपिट गरी घाइते बनाए। पीडकहरूमध्ये किर्तनलाई ८ हजार रूपैयाँ धरौटीमा रिहा गरियो।

प्रहरी यातनाबाट पीडित
छिद्राङ गोपाल तामाङ

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हतन				राज्यद्वारा भएका हतन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा
		पुरुष	महिला			पुरुष	महिला	
हत्या	१०	८	२	१०				
गोलीद्वारा हत्या	२	२		२				
बलात्कारपछि हत्या	१		१	१				
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	३	१	१	२	३	६		६
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	४							
जेलमा भएको घटना					१			
गिरफ्तारी र यातना					२०	८०	१३	११३
लाठी चार्ज					४	३१		३१
बेपत्ता पारिएको					३	३		३
कुटपिट	१९	१७	४	२३	४	११		११
धम्की	१७	३०	१	३१	१	१		१
मेला र संगठित हुने अधिकार					३	१३	१	१७
निष्पक्ष न्यायिक अधिकार					१		१	१
भूमिहीन/सुकुम्बासी समस्या					१	३		३
महिला किनबेच	१		२	२				
महिला किनबेच प्रयास	३	१	३	४				
बलात्कार	४		४	४				
बलात्कार प्रयास	२		३	३				
बहुविवाह	१		१	१				
गर्भपतन	२							
पारिवारिक हिंसा	२		२	२				
बाल अधिकार	२		२	२	१		१	१
आर्थिक अधिकार	२	१	१	२				
जातीय छुवाछूत	१	१		१				
अमानवीय व्यवहार	१	१		१				
जम्मा	७८	६२	२९	९१	४३	१०८	१६	१२४

विराटनगरस्थित कोशी अञ्चल अस्पतालमा कार्यरत डा. नारायण बस्नेतलाई विरामीसम्बन्धी विवादमा ०५७ जेठ २२ गते केही अज्ञात व्यक्तिहरूले अस्पतालभित्रै कुटपिट गरी सस्ल घाइते बनाए।

विराटनगर उमनपा-४ का प्रहरी उपरीक्षक कल्याणकुमार तिमिसिनाको घरमा ०५७ असार २ गते अज्ञात व्यक्तिले बम प्रहार गरी क्षति पुर्याए।

विराटनगरस्थित महेन्द्र मोरङ आदर्श बहुमुखी क्याम्पसका प्रमुख डा. उपेन्द्रकुमार कोइराला र सहायक प्रमुख भोलाराम बस्नेतलाई चर्को शुल्कको विरोध गर्दै ०५७ साउन ३ गतेदेखि ७ गतेसम्म नेविसंघ क्याम्पस इकाईका सभापति केदार कार्कीको नेतृत्वमा विद्यार्थीहरूले कार्यक्षमा तालाबन्दी गरी थुनेर राखे।

केराब्राही गाविस-२ स्थित मच्छिन्द्र उच्च माविका शिक्षक गजेन्द्रप्रसाद चौधरीलाई ०५७ साउन ७ गते सोही विद्यालयमा अध्ययनरत सुमित्रा भन्ने उमा थापाले धारिलो हतियार प्रहार गरी सस्ल घाइते बनाइन्। पीडकले पनि सोही दिन धारिलो हतियार प्रयोग गरी आत्महत्या गरिन्।

पथरी गाविस-१ का पत्रकार २४ वर्षीय सुमन राईलाई काठ चोरीको समाचार लेखेको आरोपमा ०५७ साउन २९ गते सोही ठाउँस्थित शान्ति हरियाली वन उपभोक्ता समितिका उपाध्यक्ष कृष्णराज लिम्बुले कुटपिट गर्ने तथा ज्यानमार्ने धम्की दिए।

विराटनगर उमनपा-१९ स्थित जुट मिलभित्र ०५७ असोज २ गते अज्ञात व्यक्तिहरूले बम प्रहार गरी सामान्य क्षति पुर्याए।

विराटनगर उमनपा-१६ स्थित वडा कार्यालयमा कार्यरत ३२ वर्षीय पवन रेग्मी र २८ वर्षीय राघवेंद्र चौधरी तथा जिल्ला निर्वाचन कार्यालयका प्रमुख ३७ वर्षीय प्रेमप्रसाद सञ्जेललाई मतदाता नामावलीसम्बन्धी विवादका कारण ०५७ साउन १९ गते विराटनगर-१६ का लालबहादुर मुखिया, लाल ऋषिदेव, किशनदेव कामत, विन्देश्वर कामतसमेतका व्यक्तिहरूले घेराउ गरी कुटपिट गर्ने धम्की दिए।

बेलबारी गाविसस्थित इलाका मालपात कार्यालयमा ०५७ भदौ ७ गते दिउँसो अज्ञात व्यक्तिहरूले बम प्रहार गरी भ्यालका शिशा फुटाउनुका साथै पर्खाल भत्काइदिए।

मृगौलिया गाविस-९ स्थित इलाका वन कार्यालयमा कार्यरत शान्त राईलाई ०५७ भदौ १५ गते राति माओवादीहरूले टाउकोमा बन्दुक तेस्याएर हल्ला गरे ज्यानमार्ने धम्की दिँदै ४ वटा बन्दुक, ४७ वटा गोली र वन कर्मचारीहरूका कपडासमेत लुटेर लगे।

भुर्किया गाविस-९ का घनश्याम कोइरालालाई ०५७ भदौ १० गते माओवादीहरूले ज्यानमार्ने धम्की दिई घरबाट एउटा बन्दुक लुटेर लगे।

गोविन्दपुर गाविस-४ स्थित सुनवर्सी माविका प्रधानाध्यापक भगतलाल विश्वकर्मालाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ भदौ १७ गते माओवादीहरूले कान समाई उठवस गर्न लगाए। साथै सुराकी गरेमा ज्यानमार्ने धम्की दिए।

बरडंगा गाविस-७ कल्याणपुरका चक्रबहादुर कार्कीलाई ०५७ असोज १ गते माओवादीहरूले ज्यानमार्ने धम्की दिई घरबाट एउटा बन्दुक लुटेर लगे।

उर्लाबारीस्थित सुनपकुवा माविका प्रधानाध्यापक प्रेम सापकोटासमेत रामचन्द्र खनाल, तेजनाथ निरौला र मातुका साहलाई ०५७ कार्तिक ७ गते अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) ले विद्यालयमा संस्कृत नपढाउन र पढाए कुटपिट गर्ने धम्की दियो।

उर्लाबारी गाविस-७ का किरण थापा, भूपाल न्यौपाने, सोही गाविस-८ का टंक राई, गंगा घिमिरे, मिस्त्री थापा, रेञ्जपोटका पुरन श्रेष्ठ, इलाका वन कार्यालय उर्लाबारीका श्यामानन्द पाठक र गंगाराम चौधरीलाई अवैध धन जम्मा गरेको आरोपमा ०५७ कार्तिक ८ गते माओवादीहरूले जनकारवाही गर्ने धम्की दिए।

सिजुवा गाविस-४ का बस चालक मोहन राई र खलासी वीरबहादुर धिमाललाई ०५७ कार्तिक १२ गते सोही ठाउँस्थित इलाका प्रहरी कार्यालयका प्रहरी जवानहरू राजु श्रेष्ठ र भीम पौडेलले कुटपिट गरे। पीडकहरूलाई सरुवा गरियो।

मोरङका विमल निरौला र भाषाका मानबहादुर साँवालालाई माओवादीको नाममा उद्योगपति र व्यापारीहरूबाट रकम असुल गरेको आरोपमा ०५७ कार्तिक २२ गते माओवादीले मृत्युदण्ड दिने धम्की दिए।

टाँडी गाविस-७ का ३५ वर्षीय हरि लिङ्देलेलाई यौन दुराचार गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर १ गते माओवादीहरूले कान समाई उठवस गर्न लगाउनुका साथै १२ रोपनी जग्गाको धनीपुर्जा लुटेर लगे।

सुन्दरपुर गाविस-७ का ४० वर्षीय सुनिल आचार्यलाई ०५७ मंसिर ३ गते माओवादीहरूले ज्यानमार्ने धम्की दिई घरबाट ३ वटा बन्दुक लुटेर लगे।

पथरी गाविस-७ स्थित जनता माविका प्रधानाध्यापक मेघनाथ ओभालालाई ०५७ मंसिर ७ गते अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) ले विद्यार्थीद्वारा एकमुष्टरूपमा लिइएको रकम फिर्ता गर्न र त्यसो नगरे भौतिक कारवाही गरिने धम्की दिइयो।

डाँगीहाट गाविस-६ का २५ वर्षीय गोरबहादुर मोक्तान, कृष्णबहादुर र विनिता मोक्तानलाई यौन दुराचार गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर १५ गते माओवादीहरूले जनकारवाही गर्ने धम्की दिए।

सुन्दरपुर गाविस-५ का ६० वर्षीय तारानाथ आचार्य र ४५ वर्षीय वीरबहादुर तामाङ्गलाई अवैध यौन सम्बन्ध कायम गरी महिलाहरूलाई गर्भवती बनाएको आरोपमा ०५७ मंसिर १२ गते माओवादीले सार्वजनिक स्थानमा कान समाई उठवस गर्न लगाउनुका साथै गर्भवती महिलाको नाममा आधा सम्पत्ति दिने कागज गराए। साथै प्रहरीमा उजुरी गरे अर्को कारवाही गर्ने धम्की दिए।

पथरी गाविस-१ मा पान पसल गरी बस्ने कृष्णबहादुर बस्नेतलाई ०५७ मंसिर २५ गते प्रहरी चौकी पथरीका हवलदार किशोरविक्रम साहले मादक पदार्थ सेवन गरी कुटपिट गर्ने र थुन्ने धम्की दिई गालीगलोज गरे। पीडकले सार्वजनिक माफी मागे।

उर्लाबारी गाविस-६ स्थित इलाका वन कार्यालयमा कार्यरत श्यामप्रसाद पाठक, इलाका प्रहरी कार्यालयका प्रमुख रूपकुमार नेउपाने र प्रहरी ध्रुव वलीलाई काठ तस्करी गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर २४ गते माओवादीहरूले ज्यानमार्ने धम्की दिए।

सुन्दरपुर गाविस-३ का हरि ढकाललाई ०५७ मंसिर २७

गते सोही ठाउँका युवराज बराल र संजय सिंहले ऋण लिएको रकम फिर्ता नगरेमा माओवादी ल्याई हत्या गर्ने धम्की दिए।

वयरवना गाविस-६ का ६० वर्षीय चन्द्रबहादुर भट्टराईलाई छोराले अवैध गर्भ बाँकाएको आरोपमा ०५७ मंसिर ३० गते माओवादीहरूले दुई विधा जग्गा दिनुपर्ने कागजमा हस्ताक्षर गराई कान समातेर उठवस गर्न लगाए। साथै एक मनभन्दा बढी धान-चामल समेत लुटेर लगे।

विराटनगर उमनपा-१७ स्थित विकेमीएम बोर्डिङ स्कूलमा ०५७ भदौ २६ गते अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) ले वम प्रहार गरी भूयाल, ढोका तोडफोडसमेत गरे। साथै प्रिन्सिपल रमेश मिश्रलाई भर्ना शुल्क नलिन धम्की दिए भने पियन बोधराज पराजुलीलाई प्रहरीमा उजुरी नगर्न र गरेमा कारवाही गर्ने धम्की दिए।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

विराटनगर उमनपा-१२ स्थित रामजानकी मन्दिरमा ०५६ पुस १७ गते अनेमसंघ (क्रान्तिकारी) को क्षेत्रीय भेलामा प्रहरीले रोक लगाए। सोही क्रममा संघकी केन्द्रीय सदस्य लक्ष्मी मुडभरी, जिल्ला सचिव सरस्वती मगर, जिल्ला सदस्य रमा गिरी, शिव हमाल, अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का रमेश कार्की, स्वमराज भट्टराई र कुबेर आपागाईलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई २८ हजार रूपैयाँ धरौटी माग गरिएकोमा स्वमराजलाई धरौटीमा रिहा गरियो भने अन्यलाई धरौटी राख्न नसकेका कारण थुनामा राखियो।

उर्लाबारी गाविस-३ का ४८ वर्षीय इन्द्रबहादुर राई र सोही गाविस-२ का सुवास डाँगीलाई ०५७ जेठ ११ गते भाषा-मोरङको सीमा माओखोला नियन्त्रणको माग राख्दै उर्लाबारीस्थित महेन्द्र राजमार्गमा जाम गरेको अवस्थामा प्रहरीले लाठीचार्ज तथा गोली प्रहार गरी घाइते बनाए। साथै सोही ठाउँका बुद्धिलाल निरौला, स्वमराज पौडेल, मनिष चेम्जोङ, मनोहरलाल राजवंशी र विजय गिरीलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी २ दिनपछि रिहा गरे।

पथरी गाविस-१ का श्याम घिसिङ, ४१ वर्षीय रामबहादुर गुरुङ र उर्लाबारी गाविस-६ का ३० वर्षीय गजेन्द्र कटुवाललाई पथरी गाविस-१ स्थित महेन्द्र राजमार्गमा दुर्घटनाको विषयलाई लिएर ०५७ साउन २८ गते सडक अवरुद्ध भएको अवस्थामा प्रहरीले लाठीचार्ज गरी घाइते बनाउनुका साथै २ राउण्ड हवाई फायर गरे।

नेकपा (माले) का जिल्ला सचिव महेश रेग्मी, वल्लभ पौडेल, मोरा अर्याल, भरत दाहाल, शिव कार्कीसमेत दर्जनौंलाई ०५७ असोज ४ गते विराटनगरमा मसाल जुलस प्रदर्शन गर्न खोज्दा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई भोलिपल्ट रिहा गरियो।

विराटनगरस्थित महेन्द्र मोरङ आदर्श बहुमुखी क्याम्पसमा अध्ययनरत सागर थापा, मिनकुमार आचार्य, हरिवहादुर बस्नेत, भानु पौडेल र विष्णु श्रेष्ठलाई पेट्रोलियम पदार्थमा भएको मूल्य वृद्धिको विरोधमा बजार बन्द गरेको आरोपमा ०५७ कार्तिक ३ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई भोलिपल्ट रिहा गरियो।

पेट्रोलियम पदार्थमा भएको मूल्यवृद्धिको विरोधमा नौ वाम समूहद्वारा ०५७ कार्तिक ६ गते मसाल जुलुस निकाल्न खोज्दा प्रहरीले रोक लगाउनुका साथै महेश रेग्मी, बल्लभ पौडेल, मेघनाथ आचार्य, मीरा अर्याल, विद्या सापकोटासमेत १० जनालाई गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई सोही राति रिहा गरियो।

विराटनगर उमनपा-५ मा टुक ऐनविपरित चलेका स्वदेशी तथा विदेशी टुकहरू जाँच गर्नुपर्ने माग राखी ०५७ कार्तिक २२ गते बाटो अवरोध गरेको अवस्थामा हरिकृष्ण ढकाल, हिरण्य श्रेष्ठ, अशोक मिश्रसमेतका व्यक्तिलाई प्रहरीले लाठीचार्ज गरी घाइते बनाए।

पेट्रोलियम पदार्थमा भएको मूल्यवृद्धिको विरोधमा नौ वाम समूहद्वारा ०५७ कार्तिक ३० गते आयोजना गरिएको मसाल जुलुस निकाल्न खोज्दा प्रहरीले रोक लगाउनुका साथै प्रेम पराजुली, बद्री भण्डारी, नारायण चौधरी, शुशीला घिमिरे, भीमबहादुर बुढाथोकी, महेश रेग्मी, कमल भट्ट, सोनेलाल मण्डलसमेत २४ जनालाई गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई सोही राति रिहा गरियो।

विराटनगरस्थित बसपार्कमा बसभाडासम्बन्धी विवादका कारण मजदुर र विद्यार्थीबीच भएको फडपमा ०५७ मंसिर ५ गते प्रहरीले लाठीचार्ज, हवाई फायर र अश्रुग्याँस प्रहार गरे। विद्यार्थी रविन वानियाँ र शम्भु सुवेदी गोलीद्वारा सख्त घाइते भए भने रामनरेश यादव, गणेश बराल, घनश्याम पोखरेल, पत्रकार मधुसुदन ज्ञवालीसमेत दर्जनौं लाठीचार्जबाट सख्त घाइते भए।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस जिल्लामा पुनरावेदन र जिल्ला गरी दुई वटा अदालत छन्। अदालतले मुक्त गरेको फैसलाको जानकारी पत्रमा त्रुटि भएकाले थुनाको म्याद सकिएको अवस्थामा पनि थुनामा बस्नुपर्ने अवस्था रहेको भेटिन्छ। ०५७ भदौ १९ गते विराटनगर उमनपा-४ की गीता चौधरीलाई थुनाबाट मुक्त गर्न सफाई दिइएकोमा कारागार शाखा राजविराजले गीता चौधरी (उराव) लाई थर नमिलेको भनी रिहा गर्न अस्वीकार गर्‍यो। दोश्रो अदालतको पत्रबाट थर सच्याई ०५७ असोज ६ गते गीतालाई रिहा गरियो।

पुनरावेदन अदालतमा यस वर्ष ३ हजार २ सय ३६ वटा मुद्दा रहेकोमा २ हजार ९ सय वटा फर्स्यौट भई १ हजार २ सय २७ वटा बाँकी रहे। तीमध्ये यस वर्ष निशेधाज्ञा र परमादेशका ४ सय २ वटा मुद्दामध्ये २ सय ८३ वटा फर्स्यौट भई १ सय १९ वटा बाँकी छन्। बन्दी प्रत्यक्षीकरणका ५८ वटा मुद्दामध्ये ५६ वटा फर्स्यौट भए।

जिल्ला अदालतमा यस वर्ष १ हजार ८ सय ७ वटा मुद्दामध्ये ५ सय २८ वटा फर्स्यौट भई १ हजार २ सय ७९ वटा बाँकी रहे। दुई वर्षदेखि फर्स्यौट नभएका ६९ वटा मुद्दामध्ये ४ वटा मुलतवीमा रहे। तीन वर्षसम्म फर्स्यौट नभएका १ सय १ वटा मुद्दा रहे।

एक वर्षअघि प्रहरीको भ्यानामा विस्फोटक पदार्थ प्रहार गरेको आरोपमा राज्य विरुद्धको अपराधअन्तर्गत थुनामा राखिएका गजेन्द्र लुईटेलको मुद्दामा जिल्ला अदालतले कैयौं पटक पेसी सारेर फर्स्यौट गर्न ढिलाई गर्‍यो। ०५७ पुस १६ गते विशेष अदालतले हेर्ने भनी विवाद खडा गरियो र पेसी सारियो।

यस वर्ष जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा ८५ जटा सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दा दर्ता भए। ०५० साउन ३१ गते शनिश्चरेका डम्बरकुमार वेनेमको सार्वजनिक अपराध ऐनअन्तर्गतको मुद्दा हालसम्म पनि फर्स्यौट भएको छैन। सो मुद्दाको मिसिल राजनीतिक अभियोगको हो भनी काठमाण्डौ लगेकोमा हालसम्म अंग नपुगेको भनी फर्स्यौट गरिएको छैन।

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी ९३ वटा मुद्दा दर्ता भए। त्यसैगरी भवितव्य ५१, सवारी दुर्घटना ३९, लागु औषध ३४, हत्या २३, ज्यानमान उद्योग १० र बलात्कार १४ वटा मुद्दा दर्ता भए। यसबाहेक चोरीका १८, डकैतीका २, बहुविवाहका ४, कुटपिटका ५ र हातहतियार स्वरखजानाका १४ वटा मुद्दा दर्ता भए।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

बेलबारी गाविस-२ का टेकबहादुर श्रेष्ठ, जीतबहादुर पुरी र गोपाल परियारको घर एलानी जग्गामा बनेको आरोपमा ०५६ फागुन २२ गते इलाका वन कार्यालय बेलबारीले भत्काइदियो।

यस जिल्लाका सुकुम्बासीहरूलाई ०५५ सालदेखि जग्गा वितरण गरिएको छैन। अधिक जनसंख्या रहेका शनिश्चरे र बयरवन गाविसमा सुकुम्बासीहरूको संख्या पनि अधिक नै रहेको छ। तर पनि सुकुम्बासीहरूको स्पष्ट तथ्यांक छैन। भारतसँगको खुला सिमानाका कारण भारतबाट नेपाल आउनेहरूको संख्या दिन प्रतिदिन बढिरहेको छ। यसका कारण दक्षिणी भागमा भूमिहीनहरूको संख्या क्रमशः बढ्न थालेको छ। जिल्लाको सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगले उल्लेख्य काम गर्न सकेको देखिदैन।

यस जिल्लामा वृद्ध नागरिक ४ हजार ९ सय ४९, असहाय, विधवा ४ हजार ६ सय ५७ र अपाङ्ग ८३ जना रहेको कुरा जिविसले जनाएको छ।

महिला अधिकार

उदयपुर जिल्ला हडिया मुसहरी गाविस-५ की १७ वर्षीय भुमा कटुवालालाई विवाह गर्ने बहानामा ०५७ वैशाख २७ गते विराटनगर उमनपा-१० का २८ वर्षीय मुकुन्द दाहालले भारतको जोगवनी लगी दुई जनासमक्ष बुझाए। हाल मुकुन्दलाई जीउ मास्ने बेच्ने मुद्दा लगाई थुनामा राखिएको छ।

उदयपुर जिल्लाकी १४ वर्षीय जमुना वि.क. र १३ वर्षीय देवी वि.क.लाई ०५७ जेठ २१ गते उनकै दाजु हिरा वि.क., ईश्वरी वि.क., गोकुल वि.क., विराटनगर उमनपा-१९ की मञ्जु वि.क. र गंगादेवी बरालले सर्कसमा लगाइदिने भनी बिक्री गर्ने उद्देश्यले भारततर्फ लैजाँदै गर्दा भारतको जोगवनीबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई माइती नेपालमार्फत् अभिभावकको जिम्मा लगाइयो भने पीडकहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी कारवाही चलाए।

भारतको केरला घर भई सुनसरी जिल्ला इटहरी नपा-१ मा बस्ने १३ वर्षीय अरूणा दासलाई ०५७ साउन १२ गते भारत जोगवनीस्थित रिलायन्स स्पेयरिड्स मिल्समा कार्यरत २२ वर्षीय प्रमोद सिंह, २५ वर्षीय पंकजकुमार सिंह र ३० वर्षीय पप्पु सिंहले ललाई-फकाई विवाह गर्ने बहानामा बिक्री गर्ने उद्देश्यले भारततर्फ लैजाँदै गर्दा जोगवनीबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडकहरूलाई थुनामा राखिएको छ।

शनिश्चरे गाविस-१ घर भई काठमाण्डौ जिल्ला स्वयम्भुस्थित गलैंचा कारखानामा कार्यरत २१ वर्षीय सुशीला बस्नेत र १८ वर्षीय हरिमाया दाहाललाई ०५७ असार १४ गते चितवन जिल्ला भरतपुर घर भई सोही कारखानामा कार्यरत मानबहादुर तामाङ, व्यापारी तिलकबहादुर तामाङ, भापा जिल्ला दमकका भीम गुरूङ र काठमाण्डौ कीर्तिपुरकी रिता राईले भारतमा लगी बिक्री गरे। पीडकहरूमध्ये मानबहादुरलाई ०५७ भदौ ५ गतेदेखि चितवनमा पुर्षका लागि थुनामा राखिएको छ भने अन्य फरार छन्। पीडितहरू हालसम्म पनि फेला परेका छैनन्।

विराटनगर उमनपा-१८ की २८ वर्षीय एक महिलालाई ०५६ माघ १६ गते घरमा सुतिरहेको अवस्थामा केही अज्ञात व्यक्तिहरूले बलात्कार गर्नुका साथै टिभी, घडी, फूली र १२ हजार रूपैयाँसमेत लुटेर लगे।

दर्वेशा गाविस-७ की १० वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ वैशाख २० गते सोही ठाउँका ३५ वर्षीय मुक्तिनाथ सञ्जेलले बलात्कार गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

गोविन्दपुर गाविस-५ की १७ वर्षीय एक युवतीलाई ०५७ जेठ १९ गते मामा घरतर्फ गइरहेको अवस्थामा सुन्दरपुर गाविस-८ का २२ वर्षीय विमल मगरले मृगौलिया गाविस-८ स्थित बाटोमा घर पुऱ्याइदिन्छु भनी मकै बारीमा लगी बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा १६ हजार रूपैयाँ धरौटी राख्न नसकेकाले थुनामा राखिएको छ।

मधुमल्ला गाविस-२ की १० वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ असार ६ गते राति १० बजेतिर सुतिरहेको अवस्थामा सोही ठाउँका १७ वर्षीय रणबहादुर राईले बलात्कार गरे। पीडकलाई पुर्षका लागि थुनामा राखियो।

डायनियाँ गाविस-५ का १५ वर्षीय र १३ वर्षीय बालिकालाई ०५७ असोज ५ गते डायनियाँ माविबाट घर फर्किरहेको अवस्थामा सोही गाविस-२ का महबुब मियाँ, सोही गाविस-७ का साफिक मियाँसमेत ३ जनाले बलात्कार गर्ने

प्रयास गरे। पीडकहरूमध्ये महबुबलाई पुर्षका लागि थुनामा राखिएको छ भने अन्य फरार छन्।

सुन्दरपुर गाविस-४ की माया विश्वकर्मालाई ०५७ कार्तिक २३ गते बेपत्ता पारियो। पीडितलाई बिक्री गरिएको आशंका गरियो तर पीडक फेला परेनन्। पीडितका बारेमा जानकारी प्राप्त भएन।

मधुमल्ला गाविस-१ की १२ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ कार्तिक २५ गते आफ्नै हजुरबुवा ६५ वर्षीय ध्वजमान देवानले बलात्कार गरे। पीडकलाई पुर्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

डाँगीहाट गाविसस्थित माविमा अध्ययनरत एक बालिकालाई ०५७ मंसिर ७ गते सोही विद्यालयका शिक्षक प्रदिप साहले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई सार्वजनिकरूपमा माफी मगाइयो।

गर्भपतनको एउटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आयो।

बालअधिकार

पथरी गाविस-१ स्थित प्यागोडा आवासीय माविमा अध्ययनरत ५ वर्षीय कविता राईलाई ०५७ मंसिर १५ गते सोही माविकी शिक्षिका पासाङ्ग श्रेष्ठले शरीरमा नीलडाम हुने गरी लाठीले कुटपिट गरिन्। पीडकले अभिभावकसमक्ष माफी मागिन् भने पीडितको उपचार विद्यालयले गरिदियो।

इन्द्रपुर गाविस-८ स्थित मकैबारीमा ०५६ चैत २५ गते एक नवजात बालिका जीवित अवस्थामा फेला परिन्। प्रहरीको रोहवरमा लेटाङ गाविस-२ की छत्रमाया गिरीले पालनपोषण गर्ने गरी जिम्मा लिइन्।

यसबाहेक २ वटा शिशुका लास फेला परे।

आर्थिक अधिकार

विराटनगर जुट मिलमा कार्यरत ३८ वर्षीय टिकादेवी सञ्जेललाई ०५६ पुस २६ गते पियन पदबाट आस्थामा आधारमा निष्काशन गरियो र सो ठाउँमा करारमा नयाँ नियुक्ति दिइयो।

प्रहरीको गोलीछाटा घाइते भई अस्पतालमा उपचार भेटाइरहेका मजकुर मोहनज दुल्लान

भोगटेनीमा प्रहरीले गेटोको ज्याकुटीको विरोधमा जिल्ला प्रशासन कार्यालय अगाडि अनशन धरौंका नेकपा (एमाले) का कार्यकर्ताहरू

विराटनगर जुट मिलमा कार्यरत ३९ वर्षीय सुनिल दाहाललाई ०५६ पुस २८ गते संचालक समितिले विनाकारण निष्काशन गरी अर्को व्यक्तिलाई अस्थायी नियुक्ति दियो।

विराटनगर जुट मिलका मजदुरहरूले ०५७ जेठ १६ गते मिल व्यवस्थापनले सुविधा कटौती गरेको विरोधमा ०५७ असार २० गतेसम्म हडताल गरे। सोही क्रममा सुरेश गुप्ता, भरत सिंहसमेतका मजदुरहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा रिहा गरिदिएपछि मिल पुनः चालु गरियो।

विराटनगर जुट मिलमा कार्यरत ४४ वर्षीय मोहमद सुल्तान, राजकुमार मण्डल र विनोदकुमार साहलाई ०५७ असार १७ गते जुलुसमा सहभागी भएको अवस्थामा प्रहरीले गोली प्रहार तथा लाठीचार्ज गरी सस्त्र घाइते बनाए। त्यसैगरी मजदुरहरू देवीप्रसाद स्वतिवडा, जागिर आलम, वीरेन्द्र साह, राजकुमार साह, शेखर काफ्लेसमेत दर्जनालाई प्रहरीले लाठीचार्ज गरी घाइते बनाए। प्रहरी इन्स्पेक्टर गोविन्द बुढाथोकीलाई मजदुरहरूले घाइते बनाए। लक्ष्मण मण्डल, दिलिप श्रेष्ठ, अर्जुन मगर, भोला आचार्य, वीरेन्द्र दाससमेतका मजदुरहरूलाई यातायातका साधन तोंडफाँड गरेको आरोपमा प्रहरीले गिरफ्तार गरी असार २० गते रिहा गरे।

संस्थान तथा बैंकहरूमा सरकारले सुविधा कटौती गरेको विरोधमा कर्मचारीहरू केदार कार्की, विश्वम्भरराज अधिकारी, प्रेम दंगाल, घनश्याम पौडेलसमेतका कर्मचारीहरूले ०५७ साउन १९ देखि ३० गतेसम्म नारा जुलुस, कालोपट्टी बाँधेर धर्ना र हडताल गरे।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

डाँगीहाट गाविस-५ का टेकबहादुर महारालाई चामलको पीठो छोएको आरोपमा ०५७ कार्तिक १२ गते सोही ठाउँको राधा न्यौपाने र उनका छोराको कुटपिट गरे। पीडकहरूलाई एक रात हिरासतमा राखी माफी मागेपछि रिहा गरियो।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

बुधनगर गाविस-१ का नन्दा ऋषिदेवलाई चोरी गरेको आरोपमा ०५६ माघ १६ गते सोही ठाउँस्थित प्रहरी कार्यालयका सई किरण सुवेदी र असई श्याम चौधरीले कुटपिट गरेको घटनाको विरोधमा नेकपा (एमाले) जिल्ला सदस्य जीवन घिमिरेले एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरे।

विराटनगर उमनपा-१२ रामजानकी मन्दिरमा अनेमसंघ (क्रान्तिकारी) द्वारा ०५६ पुस १७ गते आयोजित भेलामा प्रहरीले रोक लगाई महिला कार्यकर्ताहरूलाई गिरफ्तार गरेको घटनाको विरोधमा इन्सेकका कृष्ण सुवेदी, कानून व्यवसायी जगत थापा, सिभिकटका पुरूषोत्तम महर्जन, पत्रकार दीनानाथ स्वतिवडा र वर्ष पुस्तकका जिल्ला प्रतिनिधि दिपेन न्यौपानेले संयुक्तरूपमा एक प्रेस विज्ञप्ति जारी गरे।

अतिरिक्त जानकारीहरू

विराटनगरको २२ वर्षीय निलम बस्नेतको ०५७ साउन २७ गते विराट नर्सिङ होममा अप्रेशन गरिएकोमा ०५७ साउन ३२ गते दोश्रो अप्रेशन गर्दा निधन भयो। पीडित गर्भवती भएको र रगतको कमी भएको अवस्थामा लापरवाहीपूर्ण तरिकाले अप्रेशन गर्दा निधन भएको पीडित पक्षको भनाई छ।

विराटनगर उमनपा-१० का ज्ञानु निरौलालाई ०५७ असोज २ गते प्रदिप कलवारले कुदाएको टिप्परले ठक्कर दिएकोमा उपचार हुँदाहुँदै मृत्यु भयो। पीडकलाई जिल्ला अदालतको आदेशमा पुर्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका ९ वटा घटनामा ७ जना पुरूष र ४ जना महिला पीडित भए। ७० जना पुरूष र ४६ जना महिला गरी १ सय १६ जनाले आत्महत्या गरे। दुर्घटना, विपत्ति र भवितव्यका ६० वटा घटनामा ७० जना पुरूष र ३० जना महिला पीडित भए। चोरी, डकैतीका २२ वटा घटनामा २४ जना पुरूष र ११ जना महिला पीडित भए। ४ जना पुरूष र १ जना महिलाको लास फेला पयो।

१.६ सुनसरी

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ११ वटा घटनामा ७ जना पुरुष र ४ जना महिला पीडित भए। अर्को एक घटनामा १ जना पुरुष गोलीद्वारा घाइते भए। जसमध्ये -

इनरूवा नपा-२ घर भई कृषि विकास कार्यालय सप्तरीमा कार्यरत ३७ वर्षीय राम निरौलालाई ०५७ मंसिर ९ गते बेलुका श्रीपुर जब्दी गाविस-६ मा मोटरसाइकलमा यात्रा गरिरहेको अवस्थामा अज्ञात व्यक्तिहरूको एक समूहले गोली हानी हत्या गरे।

गौतमपुर गाविस-८ की २५ वर्षीय मीनादेवी साहलाई ०५६ चैत ५ गते आफ्नै पति २९ वर्षीय मनोजकुमार साहले कुटपिट गरी हत्या गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

इटहरी नपा-८ की ३८ वर्षीय कृष्णमाया कार्कीलाई घरयासी विवादका कारण ०५६ चैत १९ गते आफ्नै पति ४५ वर्षीय गोविन्दबहादुर कार्कीले खुकुरी प्रहार गरी हत्या गरे। पीडक हालसम्म फरार छन्।

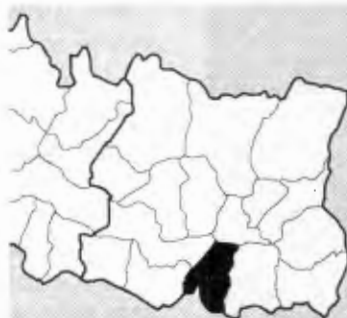
गिरफ्तारी र यातना

सिमरिया गाविस-९ का ३० वर्षीय टिकाप्रसाद स्वतिवडा र २५ वर्षीय प्रविण खड्गीलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन १० गते राति प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई हातहतियार स्वरस्वजना र सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दा लगाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

धरान नपा-१५ का १६ वर्षीय सागर राई, १७ वर्षीय तुलाराम आले र १९ वर्षीय दिपेन्द्र थापालाई माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत ८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दा लगाइएको छ।

भरौल गाविस-५ घर भई धरानमा अध्यनरत २५ वर्षीय ओम पौडेललाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५६ चैत १३ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दा चलाई तारेखमा रिहा गरियो।

धरान नपा-५ का २२ वर्षीय नविन घिमिरे र सोही नपाका १९ वर्षीय नारायण राईलाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५७ जेठ ८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी हिरासतमा यातना दिए। पीडितहरूलाई सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दा लगाइएकोमा नविन घिमिरेलाई धरौटीमा

जनसंख्या :	४६३४८१
साक्षरता प्रतिशत :	४५
महिला साक्षरता प्रतिशत :	३०.३
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	१२५७.७०
गाविस/नपा संख्या :	४९/३
निर्वाचन क्षेत्र :	५
विद्यालय :	३५८
क्याम्पस/उच्च मावि :	७/८
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	३/५७
टेलिफोन लाइन :	७४५०
मोटर सडक (कि.मी.) :	३१३
प्रहरी कार्यालय संख्या :	४०
हुलाक संख्या :	५५

रिहा गरियो भने नारायणलाई धरौटी राख्न नसकेका कारण थुनामा राखिएको छ।

भादगाउँ सिनुवारी गाविस-५ का २५ वर्षीय भूमक खड्का, सोही गाविस-२ का २४ वर्षीय गजेन्द्र थापा, सोही गाविस-९ का २६ वर्षीय विदुर कोइराला र सोही गाविस-५ का २८ वर्षीय रमेश भट्टराईलाई प्रहरी जवान योगेन्द्र पोखरेलको हत्यामा संलग्न भएको आरोपमा ०५७ जेठ २४ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी हिरासतमा शारीरिक तथा मानसिक यातना दिएको कुरा पीडितहरूले बताए।

भापा जिल्ला जलथल गाविस-८ का २४ वर्षीय टिका पोखरेल र सोही जिल्ला खुदुनाबारी गाविस-२ का २८ वर्षीय खड्गबहादुर विश्वकर्मालाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५७ जेठ ३० गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई हातहतियार स्वरस्वजना मुद्दा चलाई थुनामा राखिएको छ।

दुहवी गाविस-७ का ३६ वर्षीय बलराम राईलाई होहल्ला गरेको आरोपमा ०५७ साउन ४ गते राति प्रहरीले गिरफ्तार

गरी इलाका प्रहरी कार्यालयमा पेटी, भाटा र बुटले हिराएर शारीरिक यातना दिए। पीडितलाई भोलिपल्ट रिहा गरियो।

धरान नपा-१३ का २८ वर्षीय प्रकाश राई, सोही नपा-३ का ३१ वर्षीय टिकाबहादुर राई, २३ वर्षीय रामकुमार राई र सोही नपा-१५ का २३ वर्षीय तिर्थ विश्वकर्मालाई सार्वजनिक स्थलमा होहल्ला गरेको आरोपमा ०५७ साउन ३१ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी यातना दिए। पीडितहरूलाई सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दा चलाईयो।

श्रीपुर जब्दी गाविस-६ का २४ वर्षीय अरविन्द पाठकलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ १९ गते इनरूवा नपा-५ महेन्द्रचोकबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई प्रत्येक हप्ता जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा हाजिर हुने शर्तमा ६ दिनपछि रिहा गरियो।

भरौल गाविस-५ स्थित जगनाथ डेडराज जनता मा.वि. भरौलमा १० कक्षामा अध्यनरत १७ वर्षीय उमीता विश्वकर्मालाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५७ भदौ २० गते विद्यालयकै गेटनेरबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई ५ दिनपछि रिहा गरियो।

इनरूवा नपा-९ का २२ वर्षीय जीवनाथ घिमिरेलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ २७ गते राति ११ बजे आफ्नै घरमा सुतिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई हातहतियार स्वरस्वजनासम्बन्धी मुद्दा चलाई कारवाही गरियो।

गाडी झाडाको घियादमा प्रहरीले गिटफूटाट गरी एकदिन हिटातमा टाउत्री
घनकुम्को कुन्दा ट मुटले डिफर्ड यातना दिइएका पीडितहरू

धरान नपा-९ का ३५ वर्षीय रामनारायण यादवलाई चोरी गरेको आरोपमा ०५७ भदौ २७ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी हिरासतमा शारीरिक यातना दिइयो। पीडितलाई ४ दिनपछि रिहा गरियो। आफूलाई भुटा आरोप लगाइएको कुरा पीडितले बताए।

मोरङ जिल्ला विराटनगर उपनपा-१५ का १९ वर्षीय श्रृजान प्याकुरेल, १७ वर्षीय युवराज कार्की, सोही उमनपा-७ का १७ वर्षीय सहनवा अस्त्रर, १९ वर्षीय हरि सिलवाल, सोही उमनपा-१२ का १८ वर्षीय निरज साह, सोही उमनपा-१७ का १७ वर्षीय नविन गौतम, १७ वर्षीय विलसन घिमिरे र सोही उमनपा-१३ का १९ वर्षीय सुशील कार्की र १७ वर्षीय रविन थापालाई गाडीको भाडासम्बन्धी विवादमा ०५७ मंसिर १० गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई बन्दुकको कुन्दा र बुटले हिकार्ए यातना दिई भोलिपल्ट रिहा गरे।

धरान नपा-८ का बस चालक ५० वर्षीय पदमबहादुर खड्कालाई ०५७ मंसिर २४ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी हिरासतमा यातना दिए। पीडितलाई हेडम भण्डारीसँग भगडा भएको वहानामा गिरफ्तार गरी २ दिनपछि रिहा गरिएको थियो।

सिमरिया गाविस-८ का २१ वर्षीय रामबहादुर कार्की, सोही गाविसका २१ वर्षीय टिकाराम स्वतिवडा र महेन्द्रनगर गाविस-८ का दिपक सिटौलालाई माओवादी गतिविधिमार्ग संलग्न भई ग्रिनेट बोकेर हिंडेको आरोपमा ०५७ मंसिर २७ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई राज्यविरुद्धको अपराध र हातहतियार स्वरस्वजनासम्बन्धी मुद्दा चलाई थुनामा राखिएको छ।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

नरसिंह गाविस-३ का २२ वर्षीय रमेशप्रसाद यादव र उनकै पत्नी २० वर्षीय यशोदा यादवलाई ०५७ साउन २ गते घर पुऱ्याइदिने भनी प्रहरीले भ्यानमा राखी राति ९ बजे पश्चिमतिर लगेकोमा एक हप्तासम्म बेपत्ता पारे। पीडितहरू हाल आफ्नै घरमा रहेका छन्।

महेन्द्र क्याम्पस धरानमा अध्ययनरत अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का तत्कालीन जिल्ला सचिव निमेश आचार्यलाई राज्य विरुद्धको अपराधअन्तर्गत ३ वर्ष अगाडि थुनामा राखिएकोमा ०५७ भदौ ८ गते रिहा गरिएपछि अदालतबाट बाहिर निस्कनेबित्तिकै प्रहरीले आफ्नो कब्जामा लिई ५ दिनसम्म बेपत्ता पारे। पीडितलाई भदौ १३ गते रिहा गरियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

इटहरी नपा-१ स्थित पिस एण्ड हेप्पी डान्स रेष्टुरेण्टका संचालकद्वय २३ वर्षीय गोपाल प्रसाई र ३२ वर्षीय कृष्णकुमार शाहीलाई ०५६ माघ १८ गते राति कालीबहादुर गण इटहरीका सैनिक मेजर दिप सिंहले कुटपिट गरे। उक्त घटनालाई लिएर स्थानीय जनताले ३ दिनसम्म यातायात र बजार पूर्णतः बन्द गरी पीडकलाई कार्वाही गर्ने माग सहित संघर्ष गरेका थिए।

पकली गाविस-५ का थारू जातिको परम्परागत मेलामा ०५७ वैशाख १३ गते जुवामा हारेको रिसमा दंगा नियन्त्रण गण पकलीका प्रहरीले स्थानीय बासिन्दालाई कुटपिट गरी घाइते बनाउनुका साथै ६ राउण्ड हवाड फायर समेत गरे।

बक्लौरी गाविस-६ का ४८ वर्षीय खुशिलाल चौधरीलाई ०५७ असोज ६ गते माओवादी कार्यकर्ताहरूले बन्दुक माग गर्दै नदिएमा ठीक नहुने धम्की दिए।

बक्लौरी गाविस-१ का मोहन रिजाल, सोही गाविस-३ का ४८ वर्षीय प्रेमकला दाहाल, सोही गाविसका ४२ वर्षीय गोपाल श्रेष्ठ र ३४ वर्षीय उपेन्द्र कटुवाललाई सुराकी गरेको, अर्काकी पत्नीलाई कुटपिट गरेको र चेलीबेटी विरुद्ध अनैतिक कार्य गरेको आरोपमा ०५७ असोज १४ गते माओवादीहरूले अब उप्रान्त गल्ती गरेमा ठीक नहुने लिखित चेतावनी दिए।

सिंगिया गाविस-२ का ३८ वर्षीय राजाराम माफ्रीलाई तस्करी, सुराकी र मादक पदार्थ सेवन गरेको आरोपमा ०५७ कार्तिक ५ गते माओवादीहरूले कुटपिट गर्नुका साथै बानी नसुधारेमा ज्यानमार्ने धम्की दिए।

रामगञ्ज बेलगछिया गाविस-१ का ४९ वर्षीय स्वटर यादवलाई ०५७ मंसिर २७ गते माओवादीहरूले कुटपिट गर्नुका साथै ४८ हजार नगद, एउटा पिस्तोल, एउटा खुकुरी, ५ तोला चाँदी र आधा तोला सुन लुटेर लगे।

इटहरी गाविस-७ का ४७ वर्षीय रमेशकुमार चौधरीलाई सामन्ती आचरण अपनाएको आरोपमा ०५७ मंसिर २९ गते राति आफ्नै घरमा माओवादीहरूले कान समाई उठबस गराउनुका साथै ज्यानमार्ने धम्की समेत दिए।

मौलिक अधिकार

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा ३ हजार १ सय १६ मुद्दा रहेकोमा १ हजार ७ सय ३० फर्स्यौट भई १ हजार ३ सय ८६ वटा मुद्दा बाँकी रहे। देवानी मुद्दा १ हजार ९ सय ५० मध्ये १ हजार ८० फर्स्यौट भई ८ सय ७० बाँकी रहे। सरकारवादी

फौजदारी मुद्दा ३ सय ५१ वटा दर्ता भएकोमा २ सय १० फर्स्यौट भई १ सय ४१ बाँकी रहे। दुनियाँवादी ८ सय ९ वटा दर्ता भएकोमा ४ सय ४० वटा फर्स्यौट भई ३ सय ६९ वटा बाँकी रहे। कूल मुद्दामध्ये विगत वर्षदेखि जिम्मवारी सरंर आएका १ हजार ४ सय २० र यस वर्ष दर्ता भएका १ हजार ६ सय ६९ थिए।

यस वर्ष भूमिसुधार कार्यालयमा १ हजार ५ सय ४६ मुद्दा दर्ता भएकोमा ६ सय ८९ फर्स्यौट भई ८ सय ५७ बाँकी रहे।

त्यसैगरी जिल्ला वन कार्यालयमा ३ सय ३९ मुद्दा दर्ता भएकोमा २ सय ५० वटा फर्स्यौट भए।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लामा सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगले हाल ५ वटा गाविसमा मात्रै काम शुरू गरेको आयोगका उपसभापतिले जानकारी दिए। भोक्रहा गाविस-२ को एलानी जग्गामा वर्षौंदेखि बसोबास गर्दै आएका सुकुम्बासीहरूलाई निर्वाचनमा आफ्नो पार्टीलाई मत नदिएको भोकमा गाविस अध्यक्ष ब्रम्हदेव उराँवले हटाउने उद्देश्यले पटक-पटक कुटपिट गर्नुका साथै भुप्रा भत्ताइएको कुरा पीडितहरूले बताए।

यस वर्ष अशक्त विधवा ३ हजार १ सय ९१ जना, अपाङ्ग ४६ जना, वृद्ध २ हजार ४ सय ९७ जना गरी जम्मा ५ हजार ७ सय ३४ जनालाई भत्ता वितरण गरियो। स्थानीय विकास मन्त्रालयबाट प्राप्त १ करोड ७ लाख रूपैयाँ ३ किस्तामा वितरण गरिने कुरा जिविसले जनायो।

महिला अधिकार

धरान नपा-११ की १३ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ माघ १ गते सोही नपाका १७ वर्षीय सन्दिप तामाङ्ग र १८ वर्षीय मिथुन राईले बलात्कार गरे। पीडकहरू हालसम्म फरार छन्।

नरसिंह गाविस-३ की ५५ वर्षीय एक महिलालाई ०५६ माघ ४ गते हाटबाट फर्कदै गर्दा प्रकाशपुर गाविस-४ मा ओद्राह गाविस-१ का ३५ वर्षीय लालमोहन मुखियाले बलात्कार गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

खनार गाविस-६ की १७ वर्षीय मञ्जुकुमारी चौधरीलाई ०५६ पुस २१ गते सोनापुर गाविस-६ का ३० वर्षीय अल्लाउद्दिन मियाँ, ३५ वर्षीय अहमद मियाँ र ३५ वर्षीय दाउद मियाँले भारतमा लगी विक्री गरे। पीडित माघ १८ गते त्यहाँबाट भागेर आएपछि पीडकहरूउपर कारवाहीका लागि निवेदन दर्ता गरे। हाल पीडकहरू फरार छन्।

इटहरी नपा-४ की १३ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ माघ १९ गते भापा जिल्ला सारडाँगी गाविस-५ का १६ वर्षीय भीम सुब्बा, मेची नपा-४ का १७ वर्षीय पदम लिम्बु, हाँसपोसा गाविस-३ का २३ वर्षीय कुमार राना मगर र इटहरी नपा-१ का २३ वर्षीय विष्णु ठाकुरले इटहरीस्थित छाला संकलन केन्द्रको गोंदामघरमा ३ दिनसम्म थुनेर बलात्कार गरे। पीडकहरूलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

इनरूवा-२ की २५ वर्षीय एक महिलालाई ०५६ फागुन १ गते मधुवन गाविस-५ घर भई इनरूवास्थित नेपाल विद्युत प्राधिकरणको कार्यालयमा कार्यरत ३६ वर्षीय जगनारायण स्वर्णकारले मिटर हेर्ने बहानामा बलात्कार गरे। पीडक फरार छन्।

रामगंज बेलगाछिया गाविस ८ की ८ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ फागुन २३ गते सोही ठाउँका १६ वर्षीय चन्द्रमणीकुमार रायले बलात्कार गरे। पीडकलाई हाल थुनामा राखिएको छ।

धरानबाट प्रकाशित हुने क्वास्ट टाइम्स दैनिक पत्रिकाले ०५६ चैत ६ गते एक प्रतिष्ठित विदेशी कम्पनीमा २२ जना महिला कामदारको आवश्यकता भएकाले १४ वर्ष पूरा भई १५ वर्ष ननाघेका अविवाहित महिलाले तुरुन्त सम्पर्क राख्नु भन्ने विज्ञापन प्रकाशित गरेपछि धरान नपा-६ मा रहेको “बेलुका होटल” मा सम्पर्क राख्न भनेपछि स्थानीय समाजसेवीहरू गई वुभुदा भारत घर बताउने २१ वर्षीय प्रविणकुमार गुप्ता र २५ वर्षीय प्रतापकुमार ठाकुर शंकास्पद अवस्थामा भेटिएको र चेलीबटी बेचबिखन गर्ने गिरोह भनी ठहर गरे। प्रहरीले दुबैलाई गिरफ्तार गरी कारवाही चलाउँदा सरकारी बकिलको कार्यालयले प्रमाणको अभाव देखाई हाजिर जमाना छाड्यो।

धनकुटा जिल्ला मूर्तिढुंगा गाविस-६ घर भई हाल हाँसपोसा गाविस-२ मा आफन्तको घरमा बस्दै आएको १९ वर्षीय एक युवतीलाई ०५६ चैत १४ गते जंगलमा घाँस काट्न गएको अवस्थामा सोही ठाउँका २५ वर्षीय सुमन के.सी.समेत ५ जनाले बलात्कार गरे। पीडकहरूमध्ये सुमनलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ भने अन्य फरार छन्।

खनार गाविस-५ की ११ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ चैत १ गते सोही ठाउँका लाल सरदार, श्याम सरदार र प्रेमकुमार साहले बलात्कार गरे। पीडकहरू फरार छन्।

इटहरी नपा-४ की २५ वर्षीय गोमादेवी विश्वकर्मालाई कामको प्रलोभन देखाई ०५६ चैत १८ गते सिरहा जिल्ला हनुमाननगर गाविस-६ घर भई इटहरी नपा-४ मा बस्दै आएको ३५ वर्षीय गीता दाहालले विक्री गर्ने उद्देश्यले लैजाँदै गरेको अवस्थामा सोही ठाउँका महिलाहरूले पक्राउ गरी प्रहरीलाई बुझाएका थिए। पीडकलाई जीउ मार्ने बेच्ने महल अन्तरगत मुद्दा चले पनि प्रमाणको अभावमा सफाई दिइयो।

कप्तानगंज गाविस-२ का १२ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ वैशाख ४ गते सोही गाविस-६ का १७ वर्षीय वसिर मियाँ र सोही गाविस-२ का २५ वर्षीय दाउद मियाँले बलात्कार गरे। पीडकहरू फरार छन्।

गोरखा जिल्ला घर भई हाल काठमाडौं मनपा-३३ ज्ञानेश्वर वस्ने ४ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ जेठ २५ गते राति दुहवी गाविस-४ स्थित आफन्तको घरमा पाहुना आएको अवस्थामा पिसाव गर्न बाहिर निस्कँदा भापा जिल्ला दमक नपा-८ घर भई दुहवीमा वस्ने ३९ वर्षीय टेकनाथ अधिकारीले बलात्कार गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या			घटना संख्या	पीडित संख्या		
		पुरुष	महिला	जम्मा		पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	११	७	४	११				
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	१	१		१	१			
गिरफ्तारी र यातना					१६	३६	१	३७
बेपत्ता पारिएको					१	१		१
कुटपिट	३५	४४	३	४७	१	१		१
धम्की	३१	३३	३	३५				
भूमिहीन/सुकुम्बासी समस्या					१	१		१
महिला किनबेच	१		१	१				
महिला किनबेचको प्रयास	१		१	१				
बलात्कार	१५		१५	१५				
पारिवारिक हिंसा	१		१	१				
बहुविवाह	४		४	४				
महिला भएकै कारण दिइने या	५		५	५				
गर्भपतन	१		१	१				
बाल अधिकार	१	१	१	१	१	१		१
अमानवीय व्यवहार								
जम्मा	१०१	७६	४०	११६	३१	४१	१	४३

औराबनी गाविस-९ की ५ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ जेठ २८ गते सोही ठाउँका ५३ वर्षीय बेचु विश्वकर्माले बलात्कार गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

स्नार गाविस-४ की १३ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ भदौ २० गते सोही गाविसका २४ वर्षीय चन्देश्वर साहले बलात्कार गरे। पीडक फरार छन्।

इटहरी नपा-८ की ६ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ असोज १२ गते मोरङ जिल्ला सुन्दरपुर गाविस-६ घर भई इटहरीमा डेरा गरी बस्ने २६ वर्षीय नवराज स्वतिवडाले बलात्कार गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

स्नार गाविस-४ की २५ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ मंसिर ८ गते इटहरी नपा-९ का २७ वर्षीय लतित मियाँसमेत २ जनाले बलात्कार गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

बहुविवाहको ४ वटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए।

महेन्द्रनगर गाविस-१ की २१ वर्षीय लक्ष्मी थापालाई सोही ठाउँका २९ वर्षीय विजय ढकालले विवाह गर्छु भनी फकाएर यौन शोषण गर्दै आएकोमा विवाह गर्न इन्कार गरेपछि सोही ठाउँका जनताले लक्ष्मीलाई विजयको घरमा भित्र्याइदिएपछि विजय फरार भए। विजय फरार भएपछि उनका बाबु विष्णु ढकालले ०५७ जेठ २९ गते लक्ष्मीलाई गाली गलौज गरी दुर्व्यवहार गरे। माओवादीहरूले विवाह दर्ता गरी बुहारीको रूपमा स्वीकार गर्न धम्की दिएका कारण पीडकहरूले बाध्य भएर विवाह दर्ता गरी लक्ष्मीलाई बुहारीको रूपमा स्वीकार गरेका छन्।

भादगाउँ सिनुवारी गाविस-२ की २५ वर्षीय शोभा रेग्मी (रायमाभी) लाई ०५७ कार्तिक १२ गते आफ्नै पति २७ वर्षीय पूर्ण रेग्मीले मादक पदार्थ सेवन गरी कुटपिट गरे। पीडकले

घरको जायजंथा जथाभावी बिक्री गरी छोराछोरीलाई पढ्न, लाउन र खानबाट समेत वञ्चित गरे। पीडित हाल माइतीमा बसेकी छन्।

दुहवी गाविस-८ की रेनुकाकुमारी रौनियारलाई विरामी भएर ०५६ फागुन २ गते उपचारका लागि औरावनी गाविस-८ का ३४ वर्षीय श्रवणकुमार चौधरीको घरमा लगेको अवस्थामा बोक्सीले यस्तो भएको भनी बोक्सी बकाउन बाँसको भाटा र बेतको छडीले अनुहार, पैताला तथा शरीरका विभिन्न भागमा अमानवीय ढंगले हिकार्डि घाइते बनाए। पीडकलाई कार्वाही भएन।

पाँचकन्या गाविस-३ की ३५ वर्षीय राधा श्रेष्ठलाई आफ्नो लोग्नेलाई फकाएको आरोपमा ०५६ चैत १ गते धरान नपा-१५ की २४ वर्षीय दिलमाया परियार, ३२ वर्षीय चन्द्रा परियार र २२ वर्षीय मिना परियारले घरको कोठामा थुनेर कुटपिट गर्नुका साथै खुकुरी र कैंचीले

कपाल काटी मुडुलो बनाइदिए। पीडकहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा तारेस्वमा रिहा गरियो।

इनरूवा नपा-३ की १७ वर्षीय एक युवतीलाई सोही ठाउँका ३१ वर्षीय मधुसुदन निरौलाले विवाह गर्ने प्रलोभन देखाई पटक-पटक यौन सम्पर्क गरी गर्भवती बनाएकोमा विवाह नगरी धोका दिए। पीडितले ०५७ जेठ २९ गते छोरा जन्माइन्। पीडित आफन्तकहाँ बसेर जीवन धानिरहेकी छन् भने जिल्ला अदालतमा अंशसम्बन्धी मुद्दा चलिरहेको छ।

बविया गाविस-२ की ३७ वर्षीय शान्तिदेवी मेहतालाई दुना लगाएर विरामी बनाएको आरोपमा ०५७ असार १९ गते राति १२ बजे सोही ठाउँका ३९ वर्षीय सहदेव मेहता, उनका परिवार र छिमेकीहरूले घर घेराउ गरी ज्यानमार्ने धम्की दिए। पीडकहरूमाथि कुनै कार्वाही भएन।

तेहथुम जिल्ला जलजले गाविस-२ घर भई पिण्डेश्वर क्याम्पस धरानमा अध्ययनरत १८ वर्षीय एक युवतीलाई धरान नपा-१४ का २२ वर्षीय कमल खड्काले जबर्जस्ती सिन्दुर हाली विवाह गर्न खोजे। पीडक फरार छन्।

भरौल गाविस-४ की २६ वर्षीय निरकला राईलाई ०५७ कार्तिक १६ गते सोही ठाउँका ३८ वर्षीय चन्द्रकला लिम्बुले कुटपिट गरेका कारण ६ महिनाको गर्भपतन भयो। पीडक फरार छन्।

पाँचकन्या गाविस-२ की २५ वर्षीय अम्बिका प्रसाईंलाई ०५७ मंसिर ६ गते सोही ठाउँका १९ वर्षीय पूर्णबहादुर राईले कुटपिट गर्दा ६ महिनाको गर्भपतन भयो। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

बालअधिकार

मधेसा गाविस-६ का १२ वर्षीय दिले चौधरी र ११ वर्षीय दसन चौधरीलाई ३ वर्षीय एक बालिकालाई बलात्कार गरेको आरोपमा ०५६ चैत २ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई १२ दिनसम्म प्रहरी हिरासतमा राखी विभिन्न प्रकारले प्रश्न सोधेर मानसिक यातना दिइयो।

पाँचकन्या गाविस-२ का ६ वर्षीय बृहस्पति राईलाई ०५७ जेठ ७ गते सोही ठाउँका १९ वर्षीय बिजु श्रेष्ठले ललाई फर्काई मुखमैथुन गराए। पीडकलाई सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दामा कारवाही चलाउँदा धरौटी राख्न नसकेका कारण थुनामा राखिएको छ।

महेन्द्रनगर गाविस-४ चक्रघट्टीकी ७ वर्षीय सुनिता श्रेष्ठलाई ०५७ असार ६ गते सोही ठाउँका २२ वर्षीय दिलिप राई र २५ वर्षीय सुपला बंगालीले मादक पदार्थ सेवन गरी खुकुरी प्रहार गरी घाइते बनाए। पीडकहरूलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

भादगाउँ सिनुवारी गाविस-२ का देवेन्द्र अटलको घरमा काम गर्ने १४ वर्षीय मोहन अधिकारीलाई ०५७ कार्तिक २७ गते मालिक देवेन्द्रले धम्की दिई पारिश्रमिक समेत नदिएर घरबाट निकाले।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

सामाजिक सचेतनाका लागि सूचना केन्द्र (सिक्सा) ले ०५७ जेठ १३ गते निष्पक्ष रूपमा सुकुम्बासीहरूको बसोबासको व्यवस्था गरिनुपर्ने माग राखी एक जुलुससहित सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगमा धर्ना दिई विरोध पत्र बुझायो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा माओवादी र त्यसका जनवर्गीय संगठनका नेता, कार्यकर्ता र छापामारहरूको संयुक्त कारवाहीमा ५० जना व्यक्ति परे। माओवादीहरूले १६ घरबाट २० वटा बन्दुक जबर्जस्ती लुटेर लगे।

व्यक्तिगत रिसइबीका कारणले भएका कुटपिट तथा धम्कीका घटनामा २६ जना पुरुष र ५ जना महिला पीडित भए। चोरी तथा डकैतीका ८ वटा घटना भए भने २५ जना पुरुष र १६ जना महिलाले आत्महत्या गरे। दुर्घटना तथा विपत्तिका कारण २१ जना पुरुष र ६ जना महिला पीडित भए भने भवितव्यमा परी २० जना पुरुष र ५ जना महिलाको मृत्यु भयो।

१.७ घनकुटा

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

मारेकटहरे गाविस-६ मा माओवादीहरूले कार्यक्रम गरिरहेको अवस्थामा ०५७ असोज १ गते प्रहरीले थाहा पाई उक्त कार्यक्रम बिथोल्न फायरिङ गरे। करिब ४५ मिनेटसम्म माओवादी र प्रहरीबीच दोहोरो भीडन्त हुँदा माओवादी तर्फका दुईजना घाइते भए। घाइते हुनेहरूमा एकजना महिलाको कञ्चटमा र एकजना पुरुषको त्रिग्रामा गोली लागेको थियो। उक्त घटनामा स्थानीय ७ जनालाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे।

छिन्ताङ गाविस-१ डाँडागाउँका ७३ वर्षीय गोविन्दवालिङ राईलाई ०५७ कार्तिक १९ गते आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले खुकुरी प्रहार गरी हत्या गरे।

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका

८ वटा घटनामा २ जना बालकसहित ८ जना पुरुष र १ जना बालिकासहित ३ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये -

मारेकटहरे गाविस-५ चित्रेकी २८ वर्षीय लिलामाया गुरूङ्ग, उनकै छोराहरू १३ वर्षीय भक्तबहादुर गुरूङ्ग, १० वर्षीय मानबहादुर गुरूङ्ग र ८ महिनाकी एक छोरीलाई ०५६ चैत १३ गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा आफ्नै देवर तथा काका २१ वर्षीय धनबहादुर गुरूङ्गले बञ्चरो प्रहार गरी हत्या गरे। पीडकलाई भोलिपल्ट प्रहरीले गिरफ्तार गरी हिरासतमा राखेको अवस्थामा चैत १५ गते बिहान हिरासतमै पासो लगाई आत्महत्या गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई उपचारका लागि घनकुटा अस्पताल पुर्‍याउँदा मृत्यु भयो।

कुरुले तेनुपा गाविस-५ का ५५ वर्षीय टंक पोखरेललाई महिलालाई हातपात गरेको आरोपमा ०५७ कार्तिक १२ गते सोही गाविस-८ की २० वर्षीय प्रमिला मोक्तान, २२ वर्षीय मिना घिसिङ्ग, १९ वर्षीय अशोक मोक्तान, ४० वर्षीय पूर्णमान तामाङ्ग, ५२ वर्षीय कमल स्वइका, २२ वर्षीय महेश तामाङ्ग, २७ वर्षीय

आफ्नै छेपटुकाटा हत्या गरिएका लिलामाया गुरूङ्ग, उनका छोटा भाइबहादुर गुरूङ्ग र ८ महिनाकी छोरी

भीमबहादुर जिम्बा, २२ वर्षीय दलबहादुर मोक्तान, ३६ वर्षीय राजबहादुर मोक्तान, १९ वर्षीय जीवन मोक्तान र सोही गाविस-२ का १९ वर्षीय जीतु यास्वाले कुटपिट गरी हत्या गरे। पीडकहरूमध्ये ७ जनालाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे।

जेल र बन्दीहरू

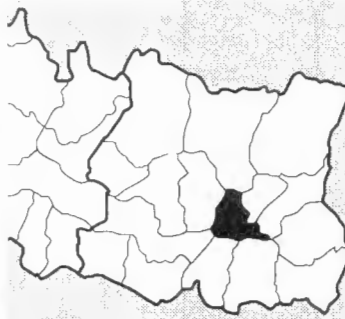
धनकुटा जेल “घ” श्रेणीमा पर्दछ। यसको क्षमता ३५ जनाको बताइए तापनि २० जनालाई समेत साँघुरो हुने स्थिति छ। हाल यस जेलमा ३ जना बाल बन्दी समेत २२ जना बन्दी छन्। जसमा कैद नतोकिएका १३ जना र कैद तोकिएका ९ जना बन्दी रहेका छन्। राजनीतिक बन्दीका रूपमा माओवादी आस्था राख्ने ओमप्रकाश ढकाल र नक्कली माओवादीका रूपमा पदमबहादुर राईलाई थुनामा राखिएको छ। बन्दीहरूले दैनिक दिँदै आएको १५ रूपैयाँ वर्तमान अवस्थामा ज्यादै कम भएको र सो बढाइनु पर्ने भनी ९ सूत्रीय मागपत्र जेलरसमक्ष पेश गरेका छन् भने ०५७ असार १५ गते विभिन्न माग राखी १ दिने भोक हडताल गरेर जेलरको विरोधमा नारासमेत लगाए। राजनीतिक बन्दी ओमप्रकाश ढकाल बी.ए. दोश्रो वर्षको आशिक र तेश्रो वर्षको परिक्षा दिन नपाएको गुनासो गर्दछन्।

गिरफ्तारी र यातना

घोर्लिस्वर्क गाविस-४ की १९ वर्षीय मैजुमाया तामाङलाई ०५७ असार ५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी असार ८ गते मात्र रिहा गरे। पीडितले पहिलो पतिलाई छोडी दोश्रोसँग विवाह गरेपछि पहिलो पतिले प्रहरी चौकी हिलेमा दिएको उजुरीका आधारमा प्रहरीले गिरफ्तार गरेको थियो। उनलाई सोही दिन

धनकुटा जेलका बन्दीहरूका साथ इन्डोके प्रतिनिधि

जनसंख्या :	१७१६३२
साक्षरता प्रतिशत :	४९
महिला साक्षरता प्रतिशत :	३३.५
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	८९१
गाविस/नपा संख्या :	३५/१
निर्वाचन क्षेत्र :	२
विद्यालय :	३५७
क्याम्पस/उच्च मावि :	१/४
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	१/३७
टेलिफोन लाइन :	८४८
मोटर सडक (कि.मी.) :	१६१
प्रहरी कार्यालय संख्या :	२३
हुलाक संख्या :	३७

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा पुर्‍याइएकोमा असार ७ गतेसम्म पनि रिहा नगरेपछि कानून व्यवसायी डा. गोपालबहादुर भट्टराईले प्रमुख जिल्ला अधिकारी र जिल्ला प्रहरी कार्यालयका प्रमुख विरुद्ध जिल्ला अदालत धनकुटामा बन्दी प्रत्यक्षीकरणको रिट दिए। अदालतले असार ८ गते फैसला गर्नु अगावै स्थानीय मानवअधिकारकर्मी, जनप्रतिनिधि आदिको छलफलले पीडितलाई छोडिसकिएकोले मुद्दा अन्त्य भएको फैसला गर्‍यो।

भोजपुर जिल्ला तिवारीभञ्ज्याङ गाविस-६ का ३३ वर्षीय ध्यानबहादुर श्रेष्ठ र २७ वर्षीय विन्दा ढकाललाई ०५७ भदौ ७ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। सोही दिन नेपाल दूर संचार संस्थानको भवनमा प्रेसरकुकर बम पड्किएपछि सो घटनामा संलग्न भएको आशंकामा धनकुटा नपा-४ को एक लजबाट पीडितहरूलाई गिरफ्तार गरिएको थियो। पीडितहरूलाई ४ दिनसम्म अदालतमा पेश नगरेपछि पीडितका तर्फबाट

अदालतमा बन्दी प्रत्यक्षीकरणको रिट दिइयो। प्रहरीले २४ घण्टासम्म मात्र थुनामा राखेको व्यहोरा अदालतमा पेश गरी ०५७ भदौ १७ गते रिहा गरियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

धनकुटा नपा-३ का २७ वर्षीय रामबहादुर राईलाई सडकमा सुतेको आरोपमा ०५७ कार्तिक १३ गते प्रहरीले कुटपिट गरी बेहोस बनाए। यसको विरोधमा सोही ठाउँका जनताले प्रहरी कार्यालय घेराउ गरे। डिएसपी पोषेन्द्रध्वज स्वाँणले जनतासँग माफी मागेपछि विरोध साम्य भयो।

धनकुटा नपा हिले बजारमा औषधी पसल गरी बस्ने सन्तोष भन्ने आर. डी. यादवलाई ०५६ पुस २६ गते सोही नपाका प्रमुख वाइदी लामाले मादक पदार्थ सेवन गरी कुटपिट गरे। पीडकले माफी मागे।

धनकुटा नपा-५ स्थित गोकुण्डेश्वर बालमन्दिर माविका शिक्षक प्रदिप श्रेष्ठलाई ०५७ जेठ २७ गते सोही विद्यालयमा अध्ययनरत धर्मेन्द्र राईले परीक्षा दिइरहेको अवस्थामा खुकुरी प्रहार गरी घाइते बनाए। पीडक फरार छन्।

सान्ने गाविसस्थित उपस्वास्थ्य चौकीमा कार्यरत डम्बरबहादुर पराजुली, कृष्णमाया गौतम र इन्द्रबहादुर कार्कीलाई ०५७ असार ९ गते सोही गाविस-४ का २८ वर्षीय टाइम भन्ने किरण तामाङ्गले कुटपिट गरी घाइते बनाए।

मुढेवास गाविस-६ सोगुमस्थित जानकी बुढा सुब्बा प्राविका

प्रधानाध्यापक लोमस पोख्रेललाई आर्थिक अनियमितताको विषयलाई लिएर ०५७ असार २६ गते कुरुले तेनुपा गाविसका अध्यक्ष उपेन्द्र लावती र सोही विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष भीमबहादुर लावतीले कुटपिट गरे। पीडकहरूले माफी मागे।

नेपाल दूरसंचार संस्थानको भवनमा ०५७ भदौ ७ गते बेलुका ७:३० बजे अज्ञात व्यक्तिहरूले प्रेसर कुकर बम विस्फोट गराए। सो विस्फोटबाट संस्थानमा कार्यरत प्रेमबहादुर राई घाइते भए।

धनकुटा नपा-३ की महिला जनप्रतिनिधि इन्द्रकुमारी राईलाई केटाकेटीबीच भएको सामान्य फगडाका कारण ०५७ मंसिर २४ गते सोही नपाका सुरेश खड्काले कुटपिट गरे। पीडक हाल फरार रहेका छन्।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

राष्ट्रिय जनमोर्चाका गगन पुरी, गोपाल वि.क., बुद्ध परियार र वालकृष्ण शर्मालाई ०५७ असोज ४ गते बेलुका धनकुटा नपा-७ मा मसाल जुलुस प्रदर्शन गर्ने क्रममा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई ०५७ असोज ५ गते बेलुका रिहा गरियो।

नेकाँका सक्रिय सदस्य अम्बिका अधिकारी, दिपक श्रेष्ठ र रामशरण मैनालीलाई ०५७ कार्तिक २९ गते नगरस्तरीय चुनावमा भोट दिन उभिएको अवस्थामा सोही पार्टीका मुकेश श्रेष्ठ, विजय थापा, श्रीकृष्ण श्रेष्ठ, आशिष कर्माचार्य, जेसिस श्रेष्ठ र दिवाकर श्रेष्ठले अपहरण गरी बेलुकी ५ बजे मात्र मुक्त गरे।

राजारानी गाविसबाट अनेरास्ववियु (छैठौँ) का विद्यार्थीहरू नवराज धिमिरे, जीवनाथ ढुङ्गाना र ढुण्डीराज ढुङ्गानालाई आफ्नो संगठनको प्रचार प्रसार गरिरहेको अवस्थामा ०५७ कार्तिक २९ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई भोलिपल्ट रिहा गरियो।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस जिल्लामा पुनरावेदन र जिल्ला गरी दुई अदालत रहेका छन्। यस वर्ष पुनरावेदन अदालतमा ६ सय ८ वटा मुद्दा रहे जसमा जिम्मेवारी सरेर आएका देवानी २ सय १० र फौजदारी ८४ गरी २ सय ९४ रहे। यस वर्ष देवानी २ सय १८ र फौजदारी ९६ गरी ३ सय १४ वटा मुद्दा दर्ता भए। यस वर्ष देवानी २ सय १८ र फौजदारी १ सय १४ गरी ३ सय ३२ वटा

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हतन				राज्यद्वारा भएका हतन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा
		पुरुष	महिला			पुरुष	महिला	
हत्या	८	८	३	११				
गोलीद्वारा घाइते					१	१	१	३
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	३	१		१				
जेलमा भएको घटना					३	१		१
गिरफ्तारी र यातना					३	६	३	९
कुटपिट	३६	३९	८	३६	१	१		१
धम्की	२	३		३				
भेला र संगठित हुने अधिकार	१	३	१	३	३	६		६
बलात्कार	१		१	१				
बलात्कार प्रयास	१		३	३				
बहुविवाह	३		३	३				
पारिवारिक हिंसा	४		४	४				
महिला भएकै कारण यातना	१		१	१				
जातीय छुवाछूत	३	३	१	३				
जम्मा	४३	४४	३३	६६	९	१६	३	२०

मुद्दा फर्स्यौट भए। २ सय ७६ वटा मुद्दा फर्स्यौट हुन बाँकी छन्।

जिल्ला अदालतमा देवानी ७३ तथा दुनियावादी फौजदारी ६७ वटा मुद्दा दर्ता भए। देवानी १० र फौजदारी १५ वटा फर्स्यौट भए।

जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी ७ वटा मुद्दा फर्स्यौट हुन बाँकी छन्।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लामा सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोग गठन भए तापनि सुकुम्बासीको पहिचान गर्न सकेको छैन। भूमिहीन सुकुम्बासीका ५ सय ८३ निवेदन दर्ता भएका छन्।

यस वर्ष वृद्ध, अशक्त र विधवा भत्ता पहिलो किस्ता मात्र वितरण गरियो। जसमा १८ लाख ९८ हजार रूपैयाँ वितरण भएको कुरा जिविसले जनायो।

महिला अधिकार

धनकुटा नपा-७ स्थित जिल्ला अस्पतालमा उपचार गराइरहेका दुई जना महिलालाई ०५७ कार्तिक ४ गते राति ९:३० बजे सोही अस्पतालमा कार्यरत रामनारायण श्रेष्ठले मादक पदार्थ सेवन गरी बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई कारवाही भएन।

कुरुले तेनुपा गाविस-३ की २५ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ असार २९ गते सोही गाविसका २१ वर्षीय कुमार सुवेदीले बलात्कार गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी थुनामा राखेकोमा ०५७ कार्तिक २० गते अदालतबाट सफाई दिएपछि रिहा गरियो।

कुरुले तेनुपा गाविस-४ की २८ वर्षीय चम्पा भण्डारीलाई

छोक्सीको आटोपमा कुटपिट भई घाइते भई छत्राङ्गली हर्कमोती लिम्बु

०५७ जेठ २० गते आफ्नै पति ऋषिराम भण्डारीले खान-लाउन समेत नदिई अपहेलना गरेर घर छाड्न बाध्य पारे। हाल पीडित माइतमा बसेको छिन्।

खोकु गाविस-६ की ३८ वर्षीय लक्ष्मी राईलाई ०५७ असार १५ गते आफ्नै पति सन्तानसिंह राईले कुटपिट गरे। पीडितले छोडपत्रका लागि गाविसमा निवेदन दिइन्।

बेलहारा गाविस-१ की ३६ वर्षीय सीता पराजुलीलाई ०५७ कार्तिक

२१ गते राति आफ्नै पति भरत पराजुलीले आग्लोले हिकारि घाइते बनाए।

बहुविवाहका दुई वटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए।

डाँडाबजार गाविस-६ की ६० वर्षीय हर्कमोती लिम्बुलाई बोक्सीको आरोपमा ०५७ वैशाख १९ गते सोही गाविसका खान्कु लिम्बु, हर्षराज लिम्बु, बुद्धिमान लिम्बु, मनकुमार लिम्बु, विष्णु लिम्बु, लीला लिम्बु, मीना लिम्बु, कमला लिम्बु, खान्कुनी लिम्बुसमेतका व्यक्तिहरूले मरणासन्न हुने गरी कुटपिट गर्नुका साथै दिसा समेत खुवाए। पीडकहरूले आफूलाई आँखा, नाक, मुख तथा शरीरका अन्य भागमा गम्भीर चोट हुने गरी कुटपिट गर्नुका साथै दिसा खुवाउने, मुखमा पिसाब गरिदिने, आँखामा हिकाउने तथा हत्या गर्ने उद्देश्यले घाँटी थिच्ने र लात्तीले शरीरमा

कुल्चनेजस्ता अमानवीय कार्य गरेको कुरा पीडितले बताइन्। पीडकहरू र पीडितबीच ०५७ वैशाख २६ गते जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा सम्पूर्ण उपचार स्वर्च पीडकहरूले बेहोर्ने र अबदेखि यस्तो घटना नदोहोर्याउने शर्तमा मिलापत्र भयो।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

धनकुटा नपा-६ का रामबहादुर दर्जीलाई ०५७ जेठ २० गते धनकुटा नपा-६ सिरान बजारस्थित शिव-पार्वती र सन्तोषी माँको मन्दिरमा पूजा गर्न गएको अवस्थामा पुजारी गोविन्द पोखरेलले पूजा गर्न दिएनन्।

घोर्लिखर्क गाविस-९ का २५ वर्षीय लिलम विश्वकर्मालाई ०५७ जेठ २२ गते सोही ठाउँका ३६ वर्षीय रेवतीप्रसाद रिजालले सार्वजनिक होटलमा प्रवेश गर्न रोक लगाउनुका साथै गाली बेइज्जती गरे।

धनकुटा नपा-२ सेउलेकी राममाया विश्वकर्मालाई तल्लो जात भनी उनले उत्पादन गरेको दुध ०५७ साउन १ गते डेरी संचालक अमरबहादुर घिमिरेले स्वरीद गर्न बन्द गरिदिए।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

नेपाल शिक्षक परिषद्, नेपाल राष्ट्रिय शिक्षक संगठन र नेपाल शिक्षक संघले शिक्षक प्रदिप श्रेष्ठमाथि भएको खुकुरी प्रहारको विरोधमा ०५७ जेठ २७ गते संयुक्तरूपमा प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरे।

अतिरिक्त जानकारीहरू

व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका २१ वटा घटनामा २० जना पुरुष र ६ जना महिला पीडित भए। भुण्डिएर १८ जना र विष सेवनबाट ५ जनाले आत्महत्या गरे। भवितव्यमा ९ जना र सवारी दुर्घटनामा ३ जनाको मृत्यु भयो।

१.८ तेहथुम

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

जिरिखिमि बजारमा पसल गरी बस्ने योगेन अधिकारी ०५७ भदौ ७ गते बेलुका माओवादीहरूले विस्फोट गरेको प्रेसरकुकर बममा परी सस्ल घाइते भए। पीडित धरानको घोषा क्याम्पमा उपचार गराई घर फर्किए।

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत रिसइवीका कारण भएको हत्याको एउटा घटनामा एकजना पुरुष पीडित भए।

जेल र बन्दीहरू

यस जिल्लामा रहेको “घ” श्रेणीको जेलको क्षमता ३० जनाको छ। यस जेलमा कैद नतोकिएका ३ पुरुष र १ महिला गरी ४ जना तथा कैद तोकिएका १६ पुरुष र ८ महिला गरी २४

जना छन्। बन्दीहरूले पाउने सम्पूर्ण सुविधा उपलब्ध गराइएको कुरा जेलर बताउँछन्। जेलमा पानीको लागि ४ वटा धाराको व्यवस्था गरिएको छ। ओढ्ने ओच्छ्याउने कपडा र भाँडाहरू समयमै व्यवस्था गरिनुपर्ने बन्दीहरूको माग छ।

गिरफ्तारी र यातना

मोरङ जिल्ला टाँडी गाविस घर बताउने २२ वर्षीय दलबहादुर दर्जीलाई माओवादीको आशंकामा ०५७ भदौ ८ गते वसन्तपुर बजारबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई केही दिनपछि मोरङ पठाएको कुरा डिएसपी गोविन्द निरौलाले बताए।

छातेदुङ्गा गाविस-६ का २० वर्षीय प्रदिप सेडाईलाई माओवादीको आशंकामा ०५७ कार्तिक २८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दा लगाई २० दिन थुनामा राखी २८ हजार रूपैयाँ धरौटीमा तारेखमा रिहा गरियो।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

म्याङलुङ गाविस-९ का ३२ वर्षीय रामकृष्ण लकान्दीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ जेठ १२ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा हाल कहाँ राखिएको छ भन्ने बारे थाहा हुन सकेको छैन।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

म्याङलुङ स्थित जिल्ला प्रहरी कार्यालयका प्रहरी जवान कृष्णबहादुर राई र राजेश राईलाई मादक पदार्थ सेवन गरी म्याङलुङ बजारमा होहल्ला गर्नुका साथै अश्लिल शब्दहरू प्रयोग गरेको आरोपमा ०५७ कार्तिक १३ गते सोही ठाउँका जनताले मरणासन्न हुने गरी कुटपिट गरे।

जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा ०५७ असार १ गते माओवादीहरूले बम प्रहार गरी नागरिकता फाँटको कोठाका भ्यालको शिशा नष्ट गरे।

चुहानडाँडा गाविसस्थित प्रहरी चौकीमा ०५७ कार्तिक ३ गते माओवादीहरूले बम प्रहार गरी ध्वस्त बनाए।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार (राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

नेकपा (माले) का सुरेन्द्रकुमार फम्बो, काजी तुम्बाहाम्फे, जिविस उपसभापति तेजमान कन्दङ्वा, तीर्थ अधिकारी, पुरुषोत्तम अधिकारी र कृष्ण तुम्बाहाम्फेलाई नेपाल बन्दका सिलसिलामा ०५७ असोज ४ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी असोज ५ गते बेलुका ७ बजे रिहा गरे।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

जिल्ला अदालतमा २ वर्षसम्म फर्सीत नभएका फौजदारी २ र देवानी ३ गरी ५ वटा मुद्दा छन्। १ वर्षसम्म फर्सीत नभएका फौजदारी ४, देवानी २१ र सरकारवादी १ गरी २६ वटा मुद्दा छन्। त्यसैगरी ६ महिनासम्म फर्सीत नभएका फौजदारी ४०, देवानी ४८ र सरकारवादी ५ गरी ९३ वटा मुद्दा छन्।

जनसंख्या	१०२८७०
साक्षरता प्रतिशत	५५.४
महिला साक्षरता प्रतिशत	३४.७५
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	६७९
गाविस/नपा संख्या	३२/०
निर्वाचन क्षेत्र	१
विद्यालय	२३५
क्याम्पस/उच्च मावि	२/
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	१/३२
टेलिफोन लाइन	२२८
मोटर सडक (कि.मी.)	०
प्रहरी कार्यालय संख्या	११
हुलाक संख्या	४२

महिला अधिकार

बहुविवाहको एउटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आयो।

म्याङलुङ गाविस-९ मा विगत केही वर्षदेखि एउटा पाटीमा बस्दै आएको एक लाठी महिला ०५७ जेठ १९ गते एउटा बालक जन्म दिइन्। योभन्दा ४ वर्ष अगाडि पनि एउटी छोरी जन्माएको थिइन्। तीन वर्षपछि उक्त छोरीको मृत्यु भयो। यसरी पीडित पटक पटक यौन दुराचारको शिकार बन्दै आएको छिन्।

बालअधिकार

इवा गाविस-९ का २९ वर्षीय बाल कक्षा शिक्षक जयराम घिमरेले ०५७ साउन ३२ गते आफ्नै बालिका विद्यार्थीहरूलाई ५ र १० रूपैयाँको लोभ देखाई यौन दुर्व्यवहार गर्ने प्रयास गर्दै आएकोले अभिभावकहरूले कारवाही गरे।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

ओस्ने गाविस-१ को २० वर्षीय शारदा अधिकारी र म्याङलुङ गाविस-६

का २१ वर्षीय युवराज रसाइलीबीच ०५७ कार्तिक २१ गते अन्तरजातीय विवाह सम्पन्न भयो। यसअघि ०५७ जेठ १० गते शारदा अधिकारी सदरमुकाममा उच्च मा.वि.को परीक्षा दिन आएका बेला युवराज रसाइलीसित भेट भई प्रेम सम्बन्ध स्थापित भएको थियो। युवराज रसाइलीसमेत ३ जनालाई शारदाको घरमा भेट्न गएको अवस्थामा कुटपिट गरिएको थियो। केटी पक्षका व्यक्तिहरूले जबर्जस्ती शारदा अधिकारीलाई जाहेरीमा राखी जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हतन			राज्यद्वारा भएका हतन		
	घटना संख्या	पीडित संख्या	जम्मा	घटना संख्या	पीडित संख्या	जम्मा
हत्या	१	१	१			
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	३	१	१			
गिरफ्तारी र यातना				३	३	३
बेपत्ता पारिएको				१	१	१
कुटपिट	१३	१०	४	१	१	१
धम्की	१	३	३	१	१	१
भेला र संगठित हुने अधिकार				१	१	१
बहुविवाह	१	१	१			
पारिवारिक हिंसा	१	१	१			
महिला भएको कारण यातना	१	१	१			
जातीय छुवाछूत	१	१	१			
जम्मा	२१	१५	९	६	६	६

सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दा दर्ता गर्न लगाए। पीडित शारदालाई उनका बाबुले घरमा लगी कुटपिट गरी घरभित्र पस्न समेत दिइएन। खानासमेत घरबाट बाहिर ल्याई दिने गरियो। पीडित शारदा कार्तिक २१ गते घरबाट भागेर आई युवराज रसाइलीसँग विवाह गरी बस्दै आएको छिन्।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष भुण्डिएर आत्महत्याका ५ वटा घटनामा ३ पुरुष र ३ महिलाको मृत्यु भयो। विष सेवनबाट २ पुरुष, रूखबाट लडेर १ पुरुष, भीरबाट लडेर १ पुरुष, पानीमा डुबेर १ महिलाको मृत्यु भयो। मृत अवस्थामा १ महिला र १ पुरुषको लास फेला पर्थे भने आगलागीका २ वटा घटनामा १ बालक र १ बालिकाको मृत्यु भयो।

१.५ भोजपुर

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

छिनामखु गाविस-८ का ६५ वर्षीय भक्तबहादुर बस्नेतलाई चर्को ब्याजमा तमसुक गरेको आरोपमा ०५७ असार ११ गते राति ८ बजे केही अज्ञात व्यक्तिहरूले घरभित्रबाट आँगनमा ल्याई खुकुरी प्रहार गरी हत्या गरे। पीडकहरू सम्बुवान हुन सक्ने आशंका गरिएको छ।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ९ वटा घटनामा ८ जना पुरुष र १ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये -

ओख्रे गाविस-१ का ५० वर्षीय विष्णुकुमार राईलाई मादक पदार्थ सेवन गरेर घरमा आई कुटपिट गरेका कारण ०५७ जेठ २५ गते आफ्नै छोरा १६ वर्षीय भिमराज राईले दाउराले हिकार्डि हत्या गरे। पीडकलाई पुर्पक्षको लागि थुनामा राखिएको छ।

सोलुखुम्बु जिल्ला नेचा बेतघारी गाविस-४ घर भई मानेभञ्ज्याङ प्रहरी चौकीमा कार्यरत असई गणेशबहादुर के.सी. लाई ०५७ मंसिर २७ गते भगडा गरिरहेको ठाउँमा छुट्याउन जाँदा बासिस्वोरा गाविस-१ का ५७ वर्षीय रत्नबहादुर राईले छुरा प्रहार गरी हत्या गरे। पीडकलाई पुर्पक्षको लागि थुनामा राखिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

भोजपुर जेल “घ” श्रेणीको हो। यसको क्षमता २५ जनाको छ। जेलमा कैद नतोकिएका ७ जना पुरुष र १ जना महिला तथा कैद तोकिएका २५ जना पुरुष र २ जना महिला गरी कूल ३५ जना बन्दी रहेका छन्। यसबाहेक १ जना नाबालक आश्रित छन्। जेलमा पुरुष र महिलातर्फ गरी ५ वटा चर्पी रहेका छन् भने खानेपानीको लागि ५ वटा धारा छन्। बन्दीहरूले टोपी बुन्ने

जनसंख्या :	१९८७८४
साक्षरता प्रतिशत :	४६.४
महिला साक्षरता प्रतिशत :	३५.४९
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	१५०७
गाविस/नपा संख्या :	६३/०
निर्वाचन क्षेत्र :	२
विद्यालय :	३१४
क्याम्प/उच्च मावि :	१/३
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	१/६३
टेलिफोन लाइन :	२१७
मोटर सडक (कि.मी.) :	०
प्रहरी कार्यालय संख्या :	१७
हुलाक संख्या :	६३

काम गर्दछन्। बन्दीहरूका लागि एउटा टेलिभिजन, क्यारेमबोर्ड र चेतको व्यवस्था गरिएको छ। ०५७ वैशाख ५ गतेदेखि पुस्तकालयको पनि स्थापना गरिएको छ।

गिरफ्तारी र यातना

तिम्मा गाविस-५ का २२ वर्षीय हेमकुमार राईलाई ०५६ फागुन २ गते सदरमुकामबाट घरतर्फ गइरहेको अवस्थामा बाटोमा बच्चाहरूलाई जिस्काएको आरोपमा प्रहरीले गिरफ्तार गरी कुटपिट गरेर रिहा गरे।

चम्पे गाविस-९ का वसन्त राना मगरलाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५६ चैत २७ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई १० दिनसम्म थुनामा राखी रिहा गरियो।

तिवारीभञ्ज्याङ गाविस-९ का २४ वर्षीय लक्ष्मी मुडभरीलाई माओवादीको आरोपमा प्रहरीले गिरफ्तार गरी ०५७ वैशाख १३ गते विराटनगरबाट भोजपुर ल्याए। पीडितलाई २५ दिनसम्म

हिरासतमा राखी हातहतियार स्वरखजना मुद्दा अन्तरगत थुनामा राखिएकोमा चितवन पुर्‍याई हाल रिहा गरिएको छ।

हेलौँछा गाविस-६ का ३२ वर्षीय दुर्गाबहादुर थापा, २२ वर्षीय भीमबहादुर तामाङ, २२ वर्षीय स्वेचरबहादुर कार्की र देउरालीका बालकृष्ण विष्टलाई हेलौँछामा मृत्यु भएका एक व्यक्तिको मलामी गएको आरोपमा ०५७ वैशाख १९ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई यातना दिई ६ दिनपछि रिहा गरियो।

धम्की, ज्यानमाने धम्की र कुटपिट

तिवारीभञ्ज्याङ गाविस-३ घर भई जिल्ला अदालतमा कार्यरत ४४ वर्षीय खड्गबहादुर भण्डारीलाई ०५७ जेठ १३ गते म्याद टाँस्न गएको अवस्थामा सोही गाविसकी देवीकुमारी राई,

विष्णु राई, कमला राई, सम्मनी राई, मनु राई र कुमारी राईसमेतले कुटपिट गरी घाइते बनाए।

सगरमाथा मावि धोरेटार परीक्षा केन्द्रका परीक्षार्थी २० वर्षीय पशुपति राईलाई ०५७ वैशाख ५ गते पिसाब गर्न चर्पीतर्फ गइरहेको अवस्थामा धोरेटार प्रहरी चौकीका प्रहरी जवान विष्णु राईले छातीमा बन्दुकको कुन्दा र भाटाले हिकाई कुटपिट गरे।

भोजपुर गाविस-७ मा गस्ती गरिरहेका प्रहरी हवलदार कर्णबहादुर कार्कीलाई ०५६ माघ १३ गते बोया गाविस-८ का २५ वर्षीय कृष्णबहादुर राईले मादक पदार्थ सेवन गरी कुटपिट गरे। पीडकलाई सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दा लगाइयो।

दलगाउँ गाविस-७ का सेतिदेवी निमाविका प्रधानाध्यापक ४० वर्षीय भुवनप्रसाद पोखरेललाई ०५७ वैशाख १२ गते सामुदायिक वनको वैठकमा बोलाई सोही ठाउँका खड्गबहादुर राई, मानबहादुर थापा, वासुदेव राई, गिरीराज श्रेष्ठ, गजेन्द्रबहादुर कार्कीसमेत १६-१७ जनाले कुटपिट गरे।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार
(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

नौ वाम समूहद्वारा आयोजित नेपाल बन्दका सन्दर्भमा ०५७ कार्तिक ३० गते बेलुका ६:१५ बजे भोजपुर सदरमुकाममा मसाल जुलुस निकाल्नेक्रममा प्रहरीले मसाल खोसी बाल्न दिएनन्।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा दुनियावादी देवानी मुद्दा २ वर्षदेखि फर्स्यौट नभएका ४ वटा तथा १ वर्षदेखि फर्स्यौट नभएका १०, त्यस्तै दुनियावादी फौजदारी ३५, सरकारवादी फौजदारी ५ रहेकोमा हाल सरकारवादी फौजदारी मुद्दा ५, दुनियावादी देवानी १४ र दुनियावादी फौजदारी ६९ गरी जम्मा ८८ वटा मुद्दाहरू रहेका छन्।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लाको सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगले २ वर्ष अगाडि ३५ जना सुकुम्बासीलाई जग्गा प्रदान गरेको थियो। तर हाल जिल्लामा रहेको आयोगलाई सरकारले कुनै काम गर्न

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या			घटना संख्या	पीडित संख्या		
		पुरुष	महिला	जम्मा		पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	१०	९	१	१०				
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	१							
गिरफ्तारी र यातना					४	५	३	६
कुटपिट	६	६	३	९	१	१		१
भेला र संगठित हुने अधिकार					१			
बलात्कार	१		१	१				
बलात्कार प्रयास	१		१	१				
पारिवारिक हिंसा	१		१	१				
जम्मा	३१	१६	६	२२	६	६	३	८

अनुमति नै नदिएको कुरा आयोगका अध्यक्ष चक्रप्रसाद राईले बताउनु भयो।

यस जिल्लाका २ हजार ४ सय ९५ जना वृद्ध र २ हजार ९ सय ५९ असहाय विधवा तथा ५० जना अपाङ्गलाई भत्ता दिइएको कुरा जिविसले बतायो। तर सबै गाविसमा भत्ता वितरण भएको छैन।

महिला अधिकार

टक्सार गाविस-८ की १० वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ साउन २१ गते उनकै भिनाजु ३२ वर्षीय पुष्प ढकालले बलात्कार गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

भोजपुर गाविस-९ की ११ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ भदौ २४ गते गोरख बक्स गुल्मका हवलदार राजबहादुर श्रेष्ठले फर्काई बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडित बालिका भाग्न सफल भइन्।

भोजपुर गाविस-१ की २४ वर्षीय सुमित्रा श्रेष्ठलाई ०५७ असार ३ गते आफ्नै पति ३२ वर्षीय बन्दी मोक्तानले मादक पदार्थ सेवन गरी कुटपिट गरे।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

नेपाल राष्ट्रिय शिक्षक संगठन जिल्ला कार्य समितिद्वारा ०५७ मंसिर १ र २ गते जिल्ला शिक्षा कार्यालय भोजपुरमा “काम रोक” धर्ना कार्यक्रम सम्पन्न भयो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका ४ वटा घटनामा ४ जना पुरुष र २ जना महिला पीडित भए। भवितव्य ज्यानका १० वटा घटनामा ६ पुरुष, २ महिला र २ नाबालकको मृत्यु भयो। १२ पुरुष र ८ महिलाले आत्महत्या गरे।

१.१० संखुवासभा

सम्मानित रूपले बाँचे अधिकार

जेल र बन्दीहरू

संखुवासभा जेल “ड” श्रेणीमा पर्दछ। यो जेलको क्षमता २५ जनाको रहे तापनि हाल ३४ जना बन्दी छन्। जसमध्ये कैद नतोकिएका १० जना पुरुष तथा कैद तोकिएका २० जना पुरुष र ४ जना महिला बन्दी छन्। जेलमा पुरुष र महिला बन्दीका लागि २-२ वटा कोठा छन्। बन्दीहरूका लागि टोपी बुन्ने व्यवस्था छ। रेडक्रसबाट प्रौढ कक्षा संचालन गरिएको छ। इन्सेकद्वारा वितरण गरिएको रेडियो र जेलबाट सुविधाका रूपमा पत्रपत्रिकाहरूको व्यवस्था गरिएको छ। जेल र अदालतको दूरी करिब एक दिन लाग्ने भएकाले बन्दीहरूलाई मुद्दाको सन्दर्भमा अदालत लैजान ल्याउन समस्या पर्दछ।

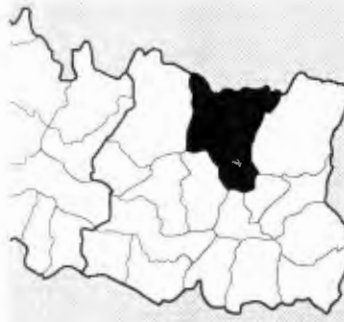
जेलभित्र खानेपानीको धारा भए पनि पानी नआउने हुँदा जेलदेखि १५-२० मिनेटको दूरीबाट बन्दीहरूलाई प्रहरीको साथ लगाएर पानी बोक्न लगाइन्छ।

गिरफ्तारी र यातना

खाँदबारी नपा-११ का २८ वर्षीय रामबहादुर वि.क.लाई माओवादीको आरोपमा ०५६ माघ २२ गते शितलपाटी गाविस-४ स्थित मावली घरबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई थुनामा राखिएको छ।

जलजला गाविस-७ का ४६ वर्षीय स्वङ्गबहादुर पाण्डेलाई एक महिलासँग यौन सम्पर्क गरेको आरोपमा ०५७ वैशाख १७ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी मरणासन्न हुने गरी यातना दिए। पीडितलाई ४ हजार रूपैयाँ असुल गरी रिहा गरियो। आफूलाई राजनीतिक प्रतिशोधका कारण सो आरोप लगाइएको कुरा पीडितले बताए।

महेन्द्र ज्योति माविका प्रधानाध्यापक ४३ वर्षीय चन्द्रमणी दाहाल, आवरूवा माविका शिक्षक ४१ वर्षीय भवानी लुईटेल, वोडडाँडा प्राविका प्रधानाध्यापक ३३ वर्षीय गुरू नेपाल र सरस्वती माविका शिक्षक ३५ वर्षीय गोपाल दाहाललाई माओवादीको आरोपमा ०५७ जेष्ठ १६ गते विद्यालयमा परीक्षा संचालन भइरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई तारेखमा रिहा गरियो।

जनसंख्या :	१६३२३१
साक्षरता प्रतिशत :	५०.८
महिला साक्षरता प्रतिशत :	३४
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	३४६८.१७
गाविस/नपा संख्या :	३३/१
निर्वाचन क्षेत्र :	२
विद्यालय :	३०३
क्याम्पस/उच्च मावि :	३/२
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	१/४०
टेलिफोन लाइन :	३४२
मोटर सडक (कि.मी.) :	४
प्रहरी कार्यालय संख्या :	२१
हुलाक संख्या :	३८

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

जलजला गाविस-६ का २१ वर्षीय निमा शेर्पालाई राजनीतिक प्रतिशोधका कारण ०५६ माघ ५ गते सोही ठाउँका २२ वर्षीय निमा वाङ्दी शेर्पाले मादक पदार्थ सेवन गरी कुटपिट गरे।

खाँदबारी नपा-१ स्थित टि.एम.आई. को कार्यालयबाट ०५६ चैत १ गते माओवादीहरूले ३ लाख रूपैयाँ बराबरको धनमाल लुटेर लगे।

माम्मलिङ गाविस-७ का २३ वर्षीय पेम्बा शेर्पा र १८ वर्षीय दोर्चे शेर्पालाई माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत १० गते प्रहरी चौकी मुडेशनिचरेमा कार्यरत असई रत्न चौधरी र प्रहरी जवान राजेन्द्र रिजालले मरणासन्न हुने गरी कुटपिट गरे। पीडितहरूलाई भोलिपल्ट बसन्तपुरबाट आएका प्रहरीले उपचारार्थ ७ हजार रूपैयाँ दिई उपचारका लागि धरान पठाइयो। पीडकहरूलाई सरेवा गरियो।

आखीभुईँ गाविस-१ का ४८ वर्षीय नन्दराम खत्रीको घरबाट ०५७ वैशाख ७

गते राति करिब ८.३० बजे माओवादीहरूले करिब ६५ लाख ४८ हजार ५ सय ३८ रूपैयाँ बराबरको तमसुक जफत गरे।

मादिराम्बेनी गाविसस्थित नेपाल बैंक लिमिटेडको शाखा कार्यालयमा ०५७ वैशाख १५ गते दिउँसो माओवादीहरूले आक्रमण गरी सुरक्षाकर्मीबाट एक बन्दुक खोसेर लगे।

चैनपुर गाविस-२ चैनपुरबजारस्थित इलाका मालपोत कार्यालयमा ०५७ असार १ गते राति माओवादीहरूले बम विस्फोट गरे।

मौलिक अधिकार

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा साधारण देवानी १ सय १९, सरकारवादी फौजदारी १७ र साधारण फौजदारी ८८ गरी २ सय २४ वटा मुद्दा दर्ता भए। अदालतमा अधिल्लो वर्षको जिम्मेवारी सरेर आएका साधारण देवानी २ सय ४, सरकारवादी फौजदारी २५ र साधारण फौजदारी ६१ गरी २ सय ९० वटा मुद्दा फर्स्वौट हुन बाँकी छन्। यस वर्ष ३ सय वटा मुद्दा फर्स्वौट भए भने साधारण देवानी ८२, सरकारवादी फौजदारी ९ र साधारण फौजदारी ५१ गरी १ सय ४२ वटा मुद्दा फर्स्वौट हुन बाँकी छन्।

सरेवा, घटुवा र पक्षपात आदि

जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा कार्यरत २८ वर्षीय तारा दंगाललाई राजनीतिक पूर्वाग्रहका कारण ०५७ असार २५ गते

ताप्लेजुङको अलोङचुङगोलामा सुरूवा गरियो। पीडितलाई एक वर्षअघि ताप्लेजुङबाट संखुवासभा सुरूवा गरिएको थियो।

महिला अधिकार

खाँदबारी नपा-९ को १४ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ जेठ २७ गते गोठालो गएको अवस्थामा आफ्नै दाजु पर्ने १८ वर्षीय उत्तम वि.क.ले बलात्कार गरे। पीडक फरार छ।

खाँदबारी नपा-१ को १५ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ असार १४ गते जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत प्रहरी जवान अन्दाजी २७ वर्षीय कमल कट्टेलले मादक पदार्थ सेवन गरी बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई कुनै कारवाही भएन।

पारिवारिक हिंसा र बहुविवाह

ताम्कु गाविस-१ घर भई खाँदबारी नपा-१० बस्ने ४५ वर्षीय कुमारी राई र उनकै छोरी १८ वर्षीय विना राईलाई आफूले भनेको नमानेको आरोपमा ०५७ जेठ ३१ गते आफ्नै पति तथा बाबु अन्दाजी ७० वर्षीय वस्वतबहादुर राईले खुकुरी प्रहार गरी सस्त घाइते बनाए। पीडितहरूको उपचार खाँदबारी अस्पतालमा भयो भने पीडकलाई गिरफ्तार गरियो। पीडितहरू एक वर्ष अघि खाँदबारीमा होटल गरी बस्दै आएका थिए। आफूलाई ताम्कुमा बस्दा पनि पीडकले पटक-पटक कुटपिट गर्ने गरेको र सो दिन पीडकले ताम्कु जाउँ भन्दा नमानेका कारण खुकुरी प्रहार गरेको पीडित कुमारीले बताइन्।

यस वर्ष बहुविवाहका दुई वटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए। जसमध्ये -

खाँदबारी नपाका नेका क्षेत्र नं. १ का नेता तथा सांसद ३६ वर्षीय टंकप्रसाद राईले घरमा दुई पत्नी तथा छोराछोरी हुँदाहुँदै ०५६ माघ १८ गते वरुण क्याम्पसमा अध्ययनरत २१ वर्षीय लिलादेवी कटुवालसँग तेश्रो विवाह गरे।

तीन जना युवतीलाई विभिन्न प्रलोभन देखाई गर्भवती बनाएर अलपत्र पारेका घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना		पीडित संख्या		घटना		पीडित संख्या	
	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
बम प्रहार	१							
गिरफ्तारी र यातना					२	५		५
कुटपिट	९	५	५	१०	२	३		३
धम्की	३	२		२				
सुरूवा/घटुवा/पक्षपात आदि					४	४		४
बलात्कार	१		१	१				
बलात्कार प्रयास					१		१	१
बहुविवाह	२		३	३				
महिला भएको कारण यातना	१		१	१				
बाल अधिकार	१		१	१				
अमानवीय व्यवहार	२		२	२				
जम्मा	२०	७	१३	२०	९	१२	१	१३

जसमध्ये एक जना युवतीलाई गर्भवती बनाएर अरूण नदीमा धकेली ज्यानमार्ने प्रयास समेत भयो तर पीडित बाँच्न सफल भइन्।

गर्भपतनका दुई वटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

नेकपा (एमाले) जिल्ला कमिटीले ०५७ असार ५ गते एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरी जिल्ला शिक्षा कार्यालयले शिक्षक नियुक्तिमा राजनीतिक आस्थाका आधारमा पक्षपात गरेको जनाउँदै उक्त कार्यप्रति विरोध जनायो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका १० वटा घटनामा ७ जना पुरुष र ३ जना महिला पीडित भए। ७ जना महिला र २ जना पुरुषले आत्महत्या गरे। आगलागीका ३ वटा घटनामा १ जना महिलाको मृत्यु भयो। दुर्घटनाका ५ वटा घटनामा २ जना महिला र ३ जना पुरुषको मृत्यु भयो। भवितव्यका १२ वटा घटनामा २ जना नाबालिका, २ जना महिला र ९ जना पुरुषको मृत्यु भयो।

१.११ सप्तरी

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

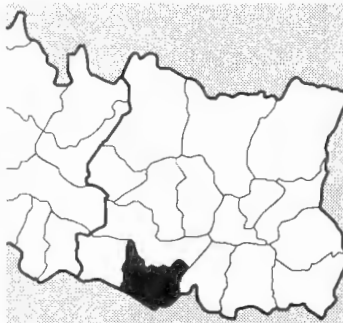
कमलपुर गाविस-७ का २८ वर्षीय कैलु भन्ने वलिहारी शर्मा ०५७ वैशाख २५ गते नेकाँका कार्यकर्ता भरत माभीले गाविसको विवादमा नेकपा (एमाले) का हिरालाल खड्कालाई चलाएको गोली लाग्न गई घाइते भए। सरकारी संरक्षणका कारण पीडकलाई कारवाही भएन।

छिन्नमस्ता गाविस अध्यक्ष सत्यनारायण मण्डल र सचिव भुवनेश्वर भालाई ०५७ जेठ ३२ गते राजविराज नपा-७ मा जीपमा गइरहेको अवस्थामा छिन्नमस्ताकै जयनारायण मण्डलले बम प्रहार गरे। बम प्रहारबाट भुवनेश्वर भा घाइते भए। त्यसपछि जयनारायण मण्डललाई सत्यनारायण यादवले गोली प्रहार गरे। प्रहरीले जयनारायण मण्डललाई गिरफ्तार गरे।

भारदह गाविस-४ का ३५ वर्षीय राम मलाहलाई काठ चोरेको आरोपमा ०५७ साउन ३० गते कोशी नदीमा सुनसरी जिल्ला हरिपुरका सैनिकले गोली हानी हत्या गरे। तर सैनिकले कसैलाई हत्या नगरेको र नदीमा हाम्फालेर भागेको बताए।

भारदह गाविस-३ का २६ वर्षीय रविन्द्र पण्डितलाई काठ तस्करी गरेको आरोपमा नन्दबक्स गुल्मका सैनिकले वैरवा गाविस-९ स्थित कोशी नदीको किनारमा उभ्याई गोली हानी हत्या गरे।

जमुनी मधेपुरा गाविस-६ का ४२ वर्षीय खुसीलाल यादवलाई ०५७ पुस १६ गते राजविराजमा नेपाल सद्भावना पार्टीद्वारा आयोजित जुलुसमा सहभागी भइरहेको अवस्थामा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। साथै राजविराज नपा-७ का

जनसंख्या :	४६५६६८
साक्षरता प्रतिशत :	३९
महिला साक्षरता प्रतिशत :	१७
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	१३६३
गाविस/नपा संख्या :	११४/१
निर्वाचन क्षेत्र :	५
विद्यालय :	३१५
क्याम्पस/उच्च मावि :	१/५
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	१/११८
टेलिफोन लाइन :	१४८९
मोटर सडक (कि.मी.) :	३३०
प्रहरी कार्यालय संख्या :	४२
हुलाक संख्या :	११६

महेन्द्र चौधरी, सिम्राहा सिहीयौनका उमेश साहलाई गोली हानी घाइते बनाए।

जण्डौल गाविस-८ स्थित मोहन थापाको होटलमा ०५६ चैत १३ गते राति अज्ञात व्यक्तिहरूले बम विस्फोट गराई २१ वर्षीय बलराम अधिकारीलाई सस्त्र घाइते बनाए।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका १२ वटा घटनामा १० जना पुरुष र १ जना बालिकासहित २ जना महिला पीडित भए। २ जना पुरुष गोलीद्वारा घाइते भए। जसमध्ये -

भारदह गाविस-९ का ६५ वर्षीय मोहन यादवलाई ०५७ असोज १४ गते बास्राले बाली खाएको निहुँमा सोही ठाउँका भागवत ठाकुर, रामचन्द्र ठाकुर, लक्ष्मी ठाकुर र गजेन्द्र ठाकुरले लाठीले हिकार्दै घाइते बनाएकोमा उपचार गर्दागर्दै मृत्यु भयो। पीडित पक्षलाई आर्थिक क्षतिपूर्ति दिई मिलापत्र गरियो। जाहेरी दिइएन।

गोवरगाढा गाविसका अध्यक्ष

सुकदेव यादवलाई पुरानो रिसइवीका कारण ०५७ कार्तिक ३ गते भारतका जलाई यादवसमेतका १५-२० जनाले सोही गाविसमा टाउको छिनाई हत्या गरे। पीडकहरूमध्ये जलाई यादवलाई पुर्पक्षको लागि थुनामा राखिएको छ भने अन्य फरार छन्।

जेल र बन्दीहरू

“ग” श्रेणीको सप्तरी जेलको बन्दी क्षमता १ सय २५ जनाको हो। हाल यस जेलमा कैद नतोकिएका ५० जना पुरुष तथा कैद तोकिएका ४२ जना पुरुष र ४ जना महिला छन्। जेलमा खेलकुदका सामग्री उपलब्ध गराइनुपर्ने, स्थायी विद्यालय संचालन गर्नुपर्ने, उत्पादनमूलक कामको व्यवस्था हुनुपर्ने, सीपमूलक तालिम लिएकाहरूका लागि कामको व्यवस्था हुनुपर्ने, उत्पादन गरिएका सामानहरूको बजार व्यवस्था मिलाइदिनुपर्ने जस्ता माग बन्दीहरूको छ। आपराधिक मनोवृत्तिलाई हतोत्साहित गर्ने गरी बेला-बेलामा जेलमा कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने, सार्वजनिक तहमा रहेका व्यक्तिहरूले जेलमा दिएका आश्वासन पूरा गरे राम्रो हुने विचार जेलर होमनाथ खत्रीले व्यक्त गरे।

यस जेलमा रहेका जनादेश साप्ताहिकका सम्पादक कृष्ण सेनले आफूलाई एम. ए. को परीक्षा दिन काठमाण्डौमा नलगिएको विरोधमा ०५७ कार्तिक ३० गतेदेखि ०५७ मंसिर २ गतेसम्म मुखमा कालो पट्टी बाँधी विरोध जनाए।

अप्टाटी जेलका धन्दीहरूका साथ दण्डेल प्रतिनिधिजमेत. एकजना धन्दी ताब धुन्दै

गिरफ्तारी र यातना

वरसाइन गाविस-३ का ३२ वर्षीय कुमेन्द्रकुमार यादवलाई ०५६ पुस २६ गते इलाका प्रहरी कार्यालय वरसाइनका प्रहरीले कुटपिट गरी गिरफ्तार गरे। जनताले प्रहरीलाई माफी मगाए। पीडक प्रहरीलाई सुरूवा गरियो।

कमलपुर गाविस-१ का ४५ वर्षीय रामदेव यादवलाई ०५६ फागुन १२ गते भाँही ठाउँस्थित रेञ्जपोष्टमा कार्यरत पंचदेव माझीले सैनिक बोलाई कुटपिट गर्नुका साथै पोष्टमा लगी यातना दिए। पीडकलाई सुरूवा गरियो।

फत्तेपुर गाविस-३ का परशुराम भट्टराईलाई वजारमा भगडा भड्कनेको सम्बन्धमा सूचना दिन ०५६ चैत ५ गते प्रहरी चौकी फत्तेपुरमा गएको अवस्थामा प्रहरीले कुटपिट गरी यातना दिए। जनताले प्रहरी चौकी घेराउ गरी प्रहरीलाई लिखित माफी मगाउनुका साथै पीडितको उपचार गर्न लगाए।

कमलपुर गाविस-७ का कंदार मण्डल र दुमेश्वर खड्गालाई कुटपिटमा संलग्न भएको आरोपमा ०५७ वैशाख २५ गते प्रहरीले विनापुर्जी गिरफ्तार गरे। पीडितलाई २ दिनपछि रिहा गरियो।

फत्तेपुर गाविस-३ का रामकुमार परियारलाई छोरी बेचन सहयोग गरेको आरोपमा ०५७ वैशाख २६ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई ७ दिन हिरासतमा राखी निर्दोष भएको भनी रिहा गरियो।

नेकपा (माओवादी) का नेता देवनारायण यादव र सप्तरीका राधेश्याम पण्डितलाई ०५७ साउन १० गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूमध्ये देवनारायणलाई विभिन्न ठाउँमा गोप्य ढंगले राख्दै सिराहा पठाइयो भने राधेश्यामलाई आत्मसमर्पण गर्न लगाइयो।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

सिन्धुली जिल्ला कमलामाई नपा-१८ का इन्द्रप्रसाद दुङ्गेल र सोही जिल्ला महादेवस्थान गाविस-४ का युद्धसिंह कुर्बेराई पुनरावेदन अदालत राजविराजले ०५७ मंसिर २३ गते रिहा गर्ने आदेश दिएकोमा प्रहरीले अदालत परिसरबाट पुनः गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारे। पीडितहरूलाई माओवादीको आरोपमा गिरफ्तार गरिएको थियो। पीडितहरूलाई मकवानपुर लगिएको प्रहरीले जनाए।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

घोघनपुर गाविस-५ का ५५ वर्षीय रतनलाल चौधरीलाई बोलाउँदा नआएको आरोपमा ०५६ माघ १४ गते कोशी टप्पुका सैनिकले कुटपिट गरे।

राजविराज नपा-८ क्याम्पस छेउ र सोही नपा-९ तितरगाछीमा ०५६ चैत २३ गते माओवादीहरूले बम विस्फोट गराए।

सहायक सिडिओ भरतमणी भट्टराईलाई ०५७ वैशाख ४ गते कार्यालयमा सिडिओ नभेटिएको निहुँमा नेपाल सद्भावना

पार्टीका सूर्यनारायण मण्डलसमेतका कार्यकर्ताहरूले कुटपिट गरे। सूर्यनारायणलाई धरोटी राख्न नसकेका कारण थुनामा राखियो।

कोशी परिचर्मा नहरका इञ्जिनियर शत्रुघनप्रसाद सिंहलाई ०५७ जेठ ५ गते राजविराज नपा-८ का प्रमेशकुमार चौधरीले माओवादीको नाममा ५० हजार रूपैयाँ नदिए ज्यानमार्ने धम्कीसहितको पत्र पठाए। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा अदालतको आदेशबमोजिम धरोटीमा रिहा गरियो।

पिप्रापूर्व गाविस-७ का सूर्यनारायण मण्डललाई आरक्षभित्र भैँसी चराएको आरोपमा ०५७ साउन २२ गते नन्दबक्स गुल्मका सैनिकले कुटपिट गरे।

जोगिनिया गाविस-१ स्थित राष्ट्रिय प्रा.वि.का प्रधानाध्यापक जयसुन्दर यादवलाई आफूले भनेअनुसार काम नगरेको आरोपमा ०५७ साउन २४ गते सोही गाविसका अध्यक्षले कुटपिट गरे।

मुक्ति समाजका केन्द्रीय सदस्य विश्वेन्द्र पासवान, डिल्ले मिजार, पत्रकार विजय सिंहसमेत ११ जनालाई चमार जातिलाई उक्साएको आरोपमा ०५७ भदौ ४ गते कोचाबखारी गाविस-६ चमार जाति बहिष्कारसम्बन्धी घटनाको बारेमा बुझ्न गएको अवस्थामा सोही गाविस-२ का भरत शर्मासमेतका व्यक्तिहरूले हातपात गर्नुका साथै डायरी खोस्ने तथा क्यामरा र जीप तोडफोड गर्ने प्रयास गरे। पीडकहरूले भदौ २१ गते सर्वपक्षीय अन्तरक्रियामा क्षमायाचना गरे।

राजविराज नपा-४ स्थित भूमिसुधार कार्यालयको हाताभित्र ०५७ भदौ ७ गते अज्ञात व्यक्तिहरूले बम विस्फोट गराए।

धरमपुर गाविस-८ स्थित सप्तकोशी कोल्ड स्टोरेजमा ०५७ कार्तिक २८ गते राति अज्ञात व्यक्तिहरूले पाइप बम विस्फोट गराई सामान्य क्षति पुऱ्याए।

कोचाबखारी गाविस-२ की ४० वर्षीय मायादेवी राम र ४२ वर्षीय सन्ध्यादेवी रामलाई चमार जातिका व्यक्तिले सिनो नफाल्ने निर्णय गरेपछि चमार बस्तीमा फ्याँकिएको सिनोको बारेमा ०५७ भदौ १ गते वास्तविकता बुझ्न आएका इलाका प्रहरी कार्यालय छिन्नमस्तामा कार्यरत प्रहरी चिरञ्जीवी भाले कुटपिट गरे।

पत्रकार तथा दलित नेता यामबहादुर किसान र विकास रण पैली लाई हरिहरपुर गाविस-२ भट्टीगढीमा भएको चमार जाति विरुद्धको नाकाबन्दीबारे बुझ्न ०५७ भदौ १३ गते जनकल्याण प्रतिष्ठानको नेतृत्वमा आएको अवस्थामा सोही गाविसका उपाध्यक्ष रामप्रसाद यादवको नेतृत्वमा आएको समूहले आक्रमण गरी भिडियो क्यामरा, क्यामरा, वाकमेनसमेतका सामानहरू लुटनुका साथै ३ घण्टासम्म बन्दी बनाए। लुटिएको सामान “यहाँ केही भएको छैन” भन्ने कागज गराई अडियो क्यासेटबाहेक सबै फिर्ता गरे। पीडकविरुद्ध सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दा दर्ता गरिए पनि प्रहरीले गिरफ्तार गरेन।

पिप्रापूर्व गाविस-३ का २५ वर्षीय जहरू यादवलाई आरक्ष छेउमा धान खेती गरेको आरोपमा ०५७ भदौ १६ गते नन्दबक्स

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हतन				राज्यद्वारा भएका हतन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या			घटना संख्या	पीडित संख्या		
		पुरुष	महिला	जम्मा		पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	१०	९	१	१०	१	१		१
गोलीद्वारा हत्या	२	१	१	२	२	२		२
गालीद्वारा घाइते	३	३		३	१	२		२
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	५	२		२				
जेलमा भएको घटना					१	१		१
गिरफ्तारी र यातना					६	९		९
बेपत्ता पारिएको					१	२		२
कुटपिट	९	१५	१	१६	४	३	३	६
धम्की	४	१६		१६	१	१		१
भेला र संगठित हुने अधिकार					२	३	१	४
धार्मिक स्वतन्त्रता	१	१		१				
बलात्कार	१		१	१				
बलात्कार प्रयास	१		१	१				
बहुविवाह	२		२	२				
पारिवारिक हिंसा	१		१	१				
अमानवीय व्यवहार	१	२	२	४				
जातीय छुवाछूत	८	४		४				
जम्मा	४८	५३	१०	६३	२०	२४	४	२८

गुल्मका सैनिकले मरणासन्न हुने गरी कुटपिट गर्नुका साथै आर्थिक दण्डसमेत गरे।

नेकाँ महाधिवेशन प्रतिनिधिको निर्वाचनका लागि अधिकृत भई आएका प्राध्यापक गोपाल कट्टेललाई आफ्ना पक्षका व्यक्तिको नाम मतदाता सूचीबाट हटाएको आरोपमा ०५७ कार्तिक २५ गते जिविस सभापति एवं नेकाँ जिल्ला सदस्य दिनेश यादवको नेतृत्वमा रहेका व्यक्तिहरूले कुटपिट गरी घाइते बनाए। प्रहरीले भोगेन्द्र यादवलाई गिरफ्तार गरी रिहा गरे।

सादा पोशाकमा रहेका प्रहरी जिवछ स्वत्री र बाटोमा हिँडिरहेका संजीव राउतलाई ०५७ पुस १६ गते नेपाल सद्भावना पार्टीले राजविराजमा निकालेको जुलुसका सहभागीहरूले कुटपिट गरी खुट्टा भाँचिदिनुका साथै सस्त्र घाइते बनाए। त्यसैगरी सोही दिन पहाड भएको आरोपमा हरियाली नेपाल पार्टीका अध्यक्ष कुबेर शर्माको घरमा ढुङ्गापुछा गरे भने राजविराज नपा-६ का हिरा श्रेष्ठको घरको शिशा फुटाइदिए।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

नेपाल सद्भावना पार्टीका दिलिप सिंह, ममता भा, महेश यादव, दिनेश यादवसमेतलाई ०५७ वैशाख २५ गते जिप्रका घेराउ कार्यक्रममा सहभागी भएको अवस्थामा प्रहरीले लाठीचार्ज गरी गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई सोही दिन बेलुका रिहा गरियो। लाठीचार्ज गरेको फोटो खिचेको आरोपमा पत्रकार

हेमशंकर सिंहलाई प्रहरीले लछारपछार गर्नुका साथै क्यामराको रिल भिर्केर फ्याँकिदिए।

जिल्लास्तरीय वाम नेताहरू कैलाश यादव, उमेश यादव, महन्थलाल श्रेष्ठसमेत ४५ जनालाई ०५७ असोज ४ गते नौ वाम समूहको आह्वानमा मसाल जुलुसमा सहभागी भएको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरी भोलिपल्ट रिहा गरे।

धार्मिक स्वतन्त्रता

ब्रम्हपुर गाविस-५ का लोकेन्द्रकुमार भालाई आर्थिक प्रलोभन देखाई धर्म परिवर्तन गराउन खोज्ने नर्वेका एक नागरिक, ललितपुर जिल्लाका तिमोथी राई, फत्तेपुर गाविस-३ का प्रेमबहादुर राई र तपेश्वरी गाविस-१ का देवीप्रसाद भट्टराईलाई ०५७ कार्तिक १३ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडकहरूमध्ये नर्वेका नागरिक र तिमोथी राईलाई पुर्पक्षका लागि

थुनामा राखिएको छ भने अन्यलाई धरौटीमा रिहा गरियो।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगमा यस वर्ष २२ हजार ६ सय ४० निवेदन दर्ता भएकोमा २ सय ३७ सुकुम्बासीलाई ३५ विघा ८ कठ्ठा ३ धुर जग्गा तथा ४ सय ९९ अव्यवस्थित बसोबास भएकाहरूलाई १ सय ४ विघा ५ कठ्ठा १५ धुर जग्गा वितरण गरियो। ५३ सुकुम्बासीलाई ३ विघा ३ कठ्ठा ६ धुर तथा अव्यवस्थित बसोबासअन्तर्गत २ सय ५५ जनालाई १ सय ५१ विघा ४ कठ्ठा १३ धुर जग्गा निर्णय भई वितरण हुन बाँकी रहेको कुरा आयोगले जनायो।

यस आर्थिक वर्षमा छात्रवृत्ति वितरण नगरिएको कुरा जिशिले बताए। गत वर्ष समेत वितरण गर्न भनी विद्यालयमा निकास भई गएको रकम असारको अन्तिम हप्तामा मात्र शिर्षक समेत नखुलाई अन्त्यमा मात्र पठाएको कारण वितरण हुन गाह्रो परेको कुरा एक प्रधानाध्यापक शम्भु घिमिरेले बताए।

यस जिल्लामा वृद्ध नागरिक १ हजार ५ सय २४ महिला र १ हजार ४ सय ४१ पुरुष गरी २ हजार ९ सय ६५ जना, अशक्त विधवा ४ हजार २ सय ५९ जना तथा अपाङ्ग ४७ जना रहेको र यस वर्ष ९७ लाख ४० हजार ७ सय रूपैयाँ निकास भई वितरणका लागि पठाइएको कुरा जिविसले जनायो।

महिला अधिकार

काचन गाविस-६ की २३ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ असार १४ गते सोही गाविसका सचिव रामकुमार यादवले

राजविराज नपा-६ स्थित एक घरमा बलात्कार गर्ने प्रयास गरे।
पीडकलाई कारवाही भएन।

पिप्रापूर्व गाविस-४ की १५ वर्षीय परमेश्वरी सरदारलाई
०५७ साउन १० गते आफ्नै पति जयप्रसाद सरदारले कुटपिट
गरे।

बहुविवाहका २ वटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए।
जसमध्ये -

भारदह गाविस-४ की द्रौपदीदेवी मलाहलाई छोरी मात्र
जन्माएको आरोप लगाई पति सागर मलाहले अर्कैसँग विवाह
भई माइती वसेकी ३० वर्षीय चन्द्रिकादेवी मलाहसँग ०५७
साउन २० गते दोश्रो विवाह गरे। प्रहरीले दुवैपक्षलाई मिलाए।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

पिप्रापश्चिम गाविस-६ का दुखिलाल चौधरी र उनकी पत्नी
५० वर्षीय स्वेदनी चौधरीलाई ०५६ चैत ४ गते बोक्सो-बोक्सी
भएको आरोपमा सोही गाविसका उपाध्यक्ष सुख चौधरी,
स्वास्थ्य चौकीमा कार्यरत आनन्द चौधरीसमेतका व्यक्तिहरूले
हातखुट्टा बाँधी दिसा खुवाए।

हरिहरपुर गाविस-२ मटीगढीका चमार जातिका व्यक्तिलाई
सोही ठाउँका विन्तिलाल चौधरीको मरेको भैंसी ०५७ साउन १३
गते नफालेको आरोपमा गाविस अध्यक्ष बद्रिनारायण चौधरी,
उपाध्यक्ष रामप्रसाद यादव, विन्तिलाल चौधरी आदिको
अगुवाईमा आर्थिक, सामाजिक, धार्मिक नाकाबन्दी गरियो।
उक्त नाकाबन्दीको विरुद्ध सामाजिक तथा मानवअधिकार
संस्थाहरूले विभिन्न गतिविधि संचालन गरे।

नकटी रायपुर गाविस महुवा पिप्राहीका ८ वर्षीय घुरन
मरिकलाई डुम भएको आरोपमा ०५७ साउन ३० गते सोही
ठाउँस्थित जनता प्राविशिक शिक्षक रामेश्वर यादव तथा पियन
जंगली भुरे यादवले विद्यालयबाट निकालिदिए।

कोचाबखारी गाविस-६ लोखरमका चमार जातिका
व्यक्तिले सिनो नफालेको कारण ०५७ भदौ १ गते सोही
गाविस-२ का भरत शर्मा, विष्णुदेव दाससमेतका व्यक्तिहरूले
मरेको गाई चमार वस्तीमा फ्याँकिदिनुका साथै नाकाबन्दी गरे।
भदौ २१ गते सर्वपक्षीय अन्तरक्रिया गरी प्रशासनले पीडकलाई
क्षमायाचना गर्न लगायो। तैपनि चमार जातिका व्यक्तिहरूलाई
दुःख दिने काम बेला-बेलामा भइरहन्छन्।

कोचाबखारी गाविस-६ का ३० वर्षीय सुखराम रामलाई
चमार जातिले सिनो फाल्ने पेशा छोडेको कारण ०५७ भदौ १६
गते पराल किन्न गएको अवस्थामा लक्ष्मण ठाकुरको नेतृत्वमा
गाविस अध्यक्ष वैद्यनाथ ठाकुरको उपस्थितिमा बाँधेर कुटपिट
गरियो। प्रहरीले पीडितलाई बन्धनमुक्त गरे पनि पीडकहरूलाई
कारवाही भएन।

मलेकपुर गाविस-६ का ३५ वर्षीय विष्णुदेव राम, ४०
वर्षीय गुपर रामलाई चमार जातिका व्यक्तिले पितापुर्खाले गर्दै
आएको दशैंमा ढोल बजाउने काम नगर्ने भनेका कारण ०५७
असोज १५ गते सोही गाविसका अध्यक्ष सुरेन्द्र यादवसहितका

व्यक्तिविरुद्ध गेटिएको श्रव्याचाटको विरोधमा निशिरामको जुलुस

व्यक्तिहरूले कुटपिट गरी नाकाबन्दी गरे।

हरिपुर गाविस-८ र ९ का चमार जातिका व्यक्तिले
छेदीलाल चौधरीको मरेको भैंसी नफालेको आरोपमा ०५७
असोज १८ गते गाविस उपाध्यक्ष बाबुलाल चौधरीको नेतृत्वमा
सिनो नफालेसम्म नाकाबन्दी गर्ने निर्णय गरियो। कार्तिक १२
गते इलाका प्रहरी कार्यालयमा छलफल गरी नाकाबन्दी
हटाइयो।

हरिपुर गाविस-८ र ९ मा चमार जातिका व्यक्तिले पूर्व
सूचनाविना नै परम्परागत पेशा छोडेको भनी ०५७ कार्तिक १२
गते छलफलमा उपस्थित व्यक्तिहरूले निर्णय गरेको कुरा
अन्यायपूर्ण भयो भनेका कारण लक्ष्मण रामसमेतका व्यक्तिलाई
प्रहरी कार्यालयको हाताभित्र सोही गाविस-८ का दिनेश
यादवसमेतका व्यक्तिहरूले कुटपिट गरे। भोलिपल्ट छलफलको
क्रममा चमार जातिमाथि भएको दुर्व्यवहारको विषयमा समाजका
तर्फबाट बाबुलाल चौधरीले माफी मागे

हरिहरपुर गाविस-२ का चमार जातिका व्यक्तिले मरेको
सिनो नफालेको आरोपमा हलो जोतिदिएवापत दुवै हिस्सा स्वाने
गरी कमाउन दिएको जग्गामा चमार जातिका व्यक्तिले लगाएको
धान वाली ०५७ कार्तिक २० गते गाविस अध्यक्ष बद्रिनारायण
चौधरी, उपाध्यक्ष रामप्रसाद यादव, मुक्तिनाथ चौधरी, डम्बरलाल
चौधरी, मोहनदास चौधरीसमेतका व्यक्तिहरूले लुटेर लगे।
पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

पत्रकार हेमशंकर सिंहलाई ०५७ वैशाख २५ गते नेपाल
सद्भावना पार्टीको आयोजनामा जिप्रका घेराउ कार्यक्रममा
सहभागीहरूमाथि लाठीचार्ज गरेको फोटो स्विकेको आरोपमा
प्रहरीले लछारपछार गर्नुका साथै क्यामराको रिल फिकेर
फ्याँकिदिएको घटनाप्रति नेपाल पत्रकार महासंघ जिल्ला शाखाले
विरोध जनायो।

कोशी पश्चिमी नहर सिंचाई कार्यालयका पीडित कर्मचारी
संघर्ष समितिले सम्झौता अनुसार काम नभएको भनी ०५६ पुस
२२ गते कार्यालय प्रमुखसमक्ष ज्ञापनपत्र बुझाए।

छिन्नमस्ता गाविस-७ मा पुल निर्माणमा गाविस अध्यक्षले भ्रष्टाचार गरेको आरोपमा ०५६ फागुन १९ गतेदेखि संघर्ष समितिले गाविस भवनमा अनसन कार्यक्रमको आयोजना गर्‍यो। भ्रष्टाचार गरेको रकम तिर्ने गरी संभौता गरियो।

जिविस सभापति दिनेश यादवले विकास निर्माणको रकम हिनामिना गरेको, एक महिनामा पान खाएको बिल डेढ लाख देखाएको, गाडी मर्मतका नाममा लाखौं रकम लिएको आदि आरोपमा ०५६ चैत १५ गते जिविस सदस्य मानपुर चौधरी, विशेश्वर रजक, प्रतापनारायण चौधरीसमेतले जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा रिले अनसन गरे। सिडिओले दोषीमाथि कारवाही गर्ने लिखित प्रतिबद्धता जनाएपछि अनसन तोडियो।

हरिहरपुर र कोचाबखारी गाविसमा भएको चमार जाति वहिष्कारविरुद्ध संयुक्त संघर्ष समितिले ०५७ भदौ १ गते राजविराजमा दलित ज्वाला तथा आमसभा सम्पन्न गर्‍यो।

महदेवा गाविस-१, २, ३, ४, ५, ७ र ९ का वडाध्यक्षहरूले लामो समयदेखि गाविस अध्यक्ष एवं सचिवले गाविसको बैठक नबोलाएको, गाविस ऐनको उल्लंघन गरेको र व्यापक भ्रष्टाचार गरेको जनाउँदै ०५७ असोज २७ गते गाविस भवनमा तालाबन्दी गरे। जिविसको पहलमा केही दिनपछि ताला खोलियो।

चमार जाति वहिष्कार विरुद्धको संघर्ष समितिले ०५७ भदौ ११ गते जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा ज्ञापनपत्र बुझाए।

हरिहरपुरमा भएको चमार जाति वहिष्कार तथा आन्दोलनका बारेमा बुझ्न आएका पत्रकार तथा गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनिधिमाथि भएको सांघातिक हमलाको विरुद्धमा ०५७ भदौ १६ गते जुलुस तथा सभा सम्पन्न भयो।

चमार जाति विरुद्ध भएको नाकाबन्दीको विरोधमा संयुक्त संघर्ष समितिले ०५७ भदौ १८ गतेदेखि जिप्रका अगाडि धर्ना दियो। सिडिओ र आन्दोलनकारीबीच वार्ता भई भदौ २३ गते आन्दोलन तोडियो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष व्यक्तिगत रिसइवीका कारणले भएका कुटपिटका ४ वटा घटनामा १ महिलासहित ६ जना पीडित भए। डकैतीका ४ वटा घटना भए। ५ महिला तथा ६ पुरूषले आत्महत्या गरे। डुबेर ७ जनाको मृत्यु भयो। सडक दुर्घटनाका २१ वटा घटनामा ६ महिलासहित २४ जनाको मृत्यु भयो। जंगली पशुका कारण २ जनाको मृत्यु भयो भने करेन्ट लागेर २ जनाको मृत्यु भयो। चट्याङ् परेर १ जनाको मृत्यु भयो। आगलागीका ४ वटा ठूला घटना भए। जसमध्ये राजविराज नपा-१ स्थित गुड्रिहटियामा ०५६ चैत २३ गते आगलागी हुँदा ३ सय वटा छाप्रा र पसल नष्ट भए भने इटहरी विष्णुपुर गाविस-६ स्थित टहरोमा ०५७ पुस ३ गते आगलागी हुँदा ४ जना बालिकाको मृत्यु भयो।

१.१२ सिराहा

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

मेडिया गाविस-३ की १४ वर्षीय बालिका बस्मतीया मुसहर्नी र मिर्चैयाका ३५ वर्षीय गिना सदायलाई ०५६ फागुन १६ गते बेलुका ७ बजेतिर रामनगर मिर्चैया गाविस-३ स्थित इलाका प्रहरी कार्यालय नजिकै अज्ञात व्यक्तिहरूले बम प्रहार गरी घाइते बनाए।

कर्जन्हा गाविस-३ का बजरंगप्रसाद महतोलाई ०५७ जेठ २५ गते राति करीब १० बजेतिर मोटरसाइकलमा घर फर्किरहेको अवस्थामा बस्तीपुर गाविस नजिकको सडकमा केही अज्ञात व्यक्तिहरूले गोली हानी हत्या गरे। हत्यामा संलग्न भएको आरोपमा बडहरामाल गाविस-९ का दिपक के.सी. र कर्जन्हा गाविसका वलदेव साहलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ भने सोही गाविस-२ का विल्टु साहलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा ४५ हजार रूपैयाँ धरोटीमा रिहा गरियो।

गोली हानी हत्या गटिका चम्कनाटायाण यादवको छाप (इन्टेन्सिभ उज्जो फोटो)

भूपू जिविस सभापति तथा नेकाँ जिल्ला कार्य समितिका सदस्य सिराहा नपा-२ का चन्द्रनारायण यादवलाई ०५७ असार ५ गते बिहान आफ्नो पत्नीसँग घुमेर घरतर्फ फर्किरहेको अवस्थामा दुईजना अज्ञात व्यक्तिहरूले गोली हानी हत्या गरे। पीडकहरू माओवादी भएको आशंका गरिएको छ। प्रहरीले हत्यामा संलग्न भएको आरोपमा एमालेको तर्फबाट निर्वाचित

लक्ष्मीनिया गाविसका अध्यक्ष रामसोथगारथ यादव, सोही गाविस-९ का विश्वेश्वर राय र भारत मधुवनीका रामबाबु रायलाई गिरफ्तार गरी पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ भने जिवछ रायलाई तारेखमा रिहा गरिएको छ। एमालेले थुनामा रहेका व्यक्तिहरूलाई आस्थाका आधारमा पूर्वाग्रही ढंगले फसाइएको आरोप लगाएको छ।

फुलबरिया गाविस-८ का ६७ वर्षीय कुशमाप्रसाद घिमिरेलाई ०५७ असोज ९ गते राति १२ बजेतिर अज्ञात व्यक्तिहरूले गोली हानी हत्या गरे। पीडितकी पत्नी लक्ष्मीदेवी घिमिरे, छोरा रमेशप्रसाद घिमिरे, बुहारी तारादेवी घिमिरे र छिमेकी कुशेश्वर महारालाई पनि कुटपिट गरी सस्त्र घाइते बनाए। पीडकहरू फेला परेका छैनन्।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका २ वटा घटनामा २ जना पुरुष पीडित भए। जसमध्ये -

कृष्णपुर गाविस-७ का ४३ वर्षीय सुरेशप्रसाद यादवलाई एक महिलासँग यौन सम्पर्क गरेको आरोपमा ०५६ चैत २० गते राति करीब १० बजेतिर सोही गाविसका व्यक्तिहरूको एक समूहले हकपारा गाविस-८ को चौरमा लगेर कुटपिट गरी शरीरमा मट्टितेल खन्याएर आगो लगाई हत्या गरे। पीडितले मृत्यु हुनु अघि कृष्णपुर गाविस-६ का रामचन्द्र यादव, बुधन साह, रामदेव मोची, सोही गाविस-७ का गंगाराम यादव, रामनारायण यादव र रामपुकार यादवले आगो लगाएको बताए। पीडकहरूमध्ये बुधनलाई पुर्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

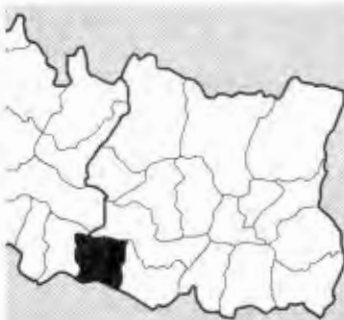
जेल र बन्दीहरू

“घ” श्रेणीको सिराहा जेलको क्षमता ५० जनाको छ। यस जेलमा कैद तोकिएका ८० पुरुष र २ महिला गरी ८२ जना र कैद नतोकिएका १ सय १३ पुरुष र ३ महिला गरी १ सय १६ जना बन्दी रहेका छन्। जसमध्ये १५ वर्ष भन्दा मुनिका १ जना बन्दी छन् भने १ जना बालक आश्रितरूपमा रहेका छन्। यस वर्ष यो जेलमा ५० जना बन्दी थपिए।

यस जेलमा प्रेमकुमार यादव र रामकुमार पासवानलाई राज्यविरुद्धको अपराधअन्तर्गत थुनामा राखिएको छ। आफूहरूलाई माओवादीको आरोपमा गिरफ्तार गरिएको उनीहरू बताउँछन्। त्यसैगरी माओवादी नेता देवनारायण यादव, लोकनाथ यादव, विष्णुदेव यादव र फुल्येन साहलाई कर्तव्य ज्यानसम्बन्धी मुद्दामा थुनामा राखिएको छ। जसमध्ये प्रेमकुमार र रामकुमारलाई ०५६ असोज ११ गतेदेखि र विष्णुदेव र लोकनाथलाई ०५६ मंसिर १२ गतेदेखि थुनामा राखिएको छ।

बन्दीहरू बस्ने सबैजसो कोठामा बिजुली र पंखाको व्यवस्था गरिएको छ भने पिउने पानीको लागि द्युबबेल र धारोको व्यवस्था छ। जेलमा बन्दीहरूलाई नियमअनुसार दिइने कपडामा पुरुषलाई कुर्ता सुरुवाल र महिलालाई सारी, चोलो र ओढ्ने दिने गरिएको जेलर कुमार बस्नेत बताउँछन्।

यस जेलमा बन्दीहरूलाई पढाउनका लागि प्राथमिक विद्यालय स्तरको एक जना शिक्षकको व्यवस्था गरिएको छ। जेलमा शिक्षकको व्यवस्था भए पनि पुस्तक, कलम, कापी तथा अन्य पठन-पाठन सामग्रीको अभाव भएको बन्दीहरूको गुनासो छ। बन्दीहरूलाई स्वास्थ्य उपचारको लागि एक जना स्वास्थ्य

जनसंख्या :	४६०७४६
साक्षरता प्रतिशत :	२९
महिला साक्षरता प्रतिशत :	१३.३
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	११८८
गाविस/नपा संख्या :	१०६/२
निर्वाचन क्षेत्र :	५
विद्यालय :	३४४
क्याम्पस/उच्च मावि :	२/३
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	२/११२
टेलिफोन लाइन :	१२५०
मोटर सडक (कि.मी.) :	१४४
प्रहरी कार्यालय संख्या :	२१
हुलाक संख्या :	१०६

सहायकको व्यवस्था गरिएको छ। साधारण बिरामीको जेलभित्रै उपचार गरिने र जटिल स्वालका बिरामी भएमा अवस्थाअनुसार बाहिर लैजाने गरिएको जेलर बताउँछन्। जेलभित्र बन्दीहरूले पुस्तकालयको स्थापना गरेका भए पनि पुस्तक र पत्रपत्रिकाको अभाव देखिन्छ।

जेलको आन्तरिक सुधारसम्बन्धी विभिन्न मागहरू राखी ०५७ वैशाख ४ गतेदेखि ६ गतेसम्म बन्दीहरूले रिले अनसन गरे। जेलको सुधारसम्बन्धी उद्देश्यले बन्दीहरूले ०५७ वैशाख १३ गते ७ सदस्यीय कारागार सुधार समिति गठन गरे। जसमा अध्यक्ष रामसोमारथ यादव, उपाध्यक्ष बैधनाथ साह, सचिव प्रेमकुमार यादव, कोषाध्यक्ष विष्णुदेव यादव, सदस्यहरू रामकुमार पासवान र विश्वेश्वर राय तथा सल्लाहकार देवनारायण यादव रहे।

गिरफ्तारी र यातना

जनादेश साप्ताहिकका सम्पादक कृष्ण सेनलाई शान्ति सुरक्षा ऐनअन्तर्गत ०५६ वैशाख ६ गते प्रहरीले काठमाण्डौको सुन्धाराबाट गिरफ्तार गरेकोमा ०५६ फागुन ६ गते जिल्ला प्रशासन कार्यालय सिराहामा हातहतियार स्वरस्वजना सम्बन्धी मुद्दामा २४ हजार २ सय ५० रूपैयाँ धरौटी राख्न नसकेको भनी ०५६ फागुन ८ गतेदेखि सिराहामा थुनामा राखियो। पीडितलाई सप्तरी जेलमा सरुवा गरियो।

दुर्गापुर गाविस-५ का अनेरास्ववियु (२०२२) का १९ वर्षीय रामलाल कामती र २१ वर्षीय रामविलास मण्डललाई माओवादीको आशंकामा ०५६ फागुन १३ गते बल्ही भन्ने ठाउँमा राष्ट्रिय सम्मेलनका लागि चन्दा उठाइरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई इलाका प्रहरी कार्यालयमा लगी

सिराहा जेलमा बन्दीहरू ठुला पुन्डै

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा
		पुरुष	महिला			पुरुष	महिला	
हत्या	१	१		१				
गोलौद्वारा हत्या	३	३		३				
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	२	१	१	२				
जेलमा भएको घटना					१			
गिरफ्तारी र यातना					५	६		६
लाठी चार्ज					२	५	१	८
बेपत्ता पारिएको					१	१		१
कुटपिट	११	१२	१	१३	१	१		१
धम्की	४	५		५				
भेला र संगठित हुने अधिकार					१			
महिला किनबेच	१		१	१				
बलात्कार	१		१	१				
बलात्कार प्रयास	२		२	२				
महिला भएकै कारण यातना	१		१	१				
जातीय छुवाछूत	४							
अमानवीय व्यवहार	१	१		१				
जम्मा	३१	३३	६	३०	११	१४	१	१५

खुट्टा र पैतालामा बाँसको लाठीले हिकार यातना समेत दिइयो।

नेकपा (माओवादी) का नेता देवनारायण यादवलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे। उनलाई ०५७ साउन १३ गते धनगढी गाविसको जिरोमाइल भन्ने ठाउँबाट गिरफ्तार गरिएको कुरा प्रहरीले बताए तर आफूलाई ०५७ साउन ९ गते सप्तरी जिल्लाको रूपनी र राजविराजको बीचबाट गिरफ्तार गरिएको कुरा पीडितले बताए। पीडितलाई महेशपुर पतारी चौकीमा भएको आक्रमण, प्रहरी हवलदार पशुपति यादव र ब्रम्हदेव यादवको हत्यासम्बन्धी घटनामा संलग्न भएको आरोपमा क्रमशः १५ हजार, २० हजार र ३० हजार गरी ६५ हजार रूपैयाँ धरौटी तोकिएकोमा सो नबुझाइएकाले थुनामा राखिएको छ।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का जिल्ला अध्यक्ष २२ वर्षीय जितेन्द्र महतालाई ०५७ पुस १२ गते गौरीपुर जाने बाटोबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारे। पीडितलाई सो दिन गौरीपुर गाविसमा मतदाता परिचय पत्र बनाउनका लागि फोटो खिच्न गएका क्यामेराम्यानहरूको क्यामेरा स्प्रिन्ट क्रममा प्रहरीले गिरफ्तार गरेका थिए।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

नेपाल बैंक लिमिटेड गोलबजार उपशाखामा कार्यरत गार्ड सुकबहादुर राना मगरलाई ०५६ फागुन १७ गते दिउँसो अज्ञात व्यक्तिहरूले कुटपिट गरी बन्दुक खाँसेर लगे। पीडकहरू माओवादी भएको आशंका गरिएको छ।

लहान नपाका तत्कालीन सचिव पुष्पराज ढुंगानालाई वडा संचालन स्वर्च निकासो नगरिदिएको तथा एकपक्षीय रूपबाट नगर प्रमुखको मात्र काम गरेको आरोपमा ०५६ चैत ११ गते उपमेयर राजेन्द्र महता र वडा अध्यक्षहरू फागु चौधरी, देवनाभ यादव र हरिदेव रायले कार्यालयमै कुटपिट गरे। पीडकहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा धरौटीमा रिहा गरियो।

वस्तीपुर गाविस-५ मा रहेको कुणाल प्लाइउड कारखानामा ०५६ चैत २१ गते राति ९:३० बजे ५०-६० जना अज्ञात व्यक्तिहरूले पेट्रोल खन्याई आगो लगाए।

असनपुर गाविस गोलबजारका कुन्दन छारापानेलाई ०५७ वैशाख २७ गते राति अज्ञात व्यक्तिहरूको समूहले मरणासन्न हुनेगरी कुटपिट गर्नुका साथै घरबाट ८८ हजार रूपैयाँ बराबरको धनमाल लुटेर लगे। घटनाप्रति विरोध

जनाउँदै गोलबजारका पसलेहरूले ६ घण्टाजति बजार बन्द गरे।

लक्ष्मीनिया गाविस-९ तारापट्टिका विश्वेश्वर राय र भारत मधुवनी मेहतरपट्टिका राम रायलाई भूपू जिविस सभापति तथा नेकाँ जिल्ला कार्य समितिका सदस्य चन्द्रनारायण यादवको हत्यापछि अनुसन्धानका क्रममा ०५७ असार ५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी भ्यानमा राखेर प्रहरी कार्यालयतिर लैजाँदै गर्दा चन्द्रनारायणको घर नजिक आक्रोशित समूहले दुवै जनालाई भ्यानबाट निकाली मरणासन्न हुने गरी कुटपिट गरे। सो अवस्थामा भ्यानका शिशा पनि तोडफोड गरे। प्रहरीले स्थितिलाई नियन्त्रण गर्न ६ राउण्ड हवाई फायर गरे।

मोरङ जिल्ला विराटनगरस्थित महेन्द्र मोरङ बहुमुखी क्याम्पसका प्राध्यापक बाबुराम तिमिल्सिनालाई ०५७ असार ७ गते जेएस मुरारका क्याम्पस लहानमा परीक्षा संचालन गर्न गएको अवस्थामा चिट चोर्न नदिएको आरोपमा ७-८ जना विद्यार्थीहरूको समूहले कुटपिट गरे।

लहानस्थित प्राविधिक शिक्षालयमा अध्ययनरत फणिन्द्र लोहनीलाई ०५७ भदौ २५ गते १० बजेतिर छात्रावास हाताभित्रै ८-१० जना अज्ञात व्यक्तिहरूको समूहले कुटपिट गरे।

सिरहाबाट प्रकाशित हुने “जनक आवाज” दैनिक पत्रिकाका कार्यकारी सम्पादक दिनेश्वरप्रसाद गुप्तालाई ०५७ कार्तिक ६ गते राति धनगढी गाविसस्थित उग्रचण्डी आयल निगममा लहान नपाका उपमेयर राजेन्द्र महतासमेतका व्यक्तिहरूले कुटपिट गरे। उपमेयर राजेन्द्रलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडित पक्षसँग घटनाको सम्बन्धमा क्षमा मागेपछि उपमेयरलाई ७-८ घण्टा पछि रिहा गरियो।

अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का विद्यार्थीहरूले ०५७ पुस ६ गते पशुपति मावि लहान, वस्तीपुर मावि र ढोढनाको माविबाट संस्कृत विषयको परीक्षाको उत्तर पुस्तिकाहरू खोसेर सो विषयको परीक्षा रद्द गराए।

रामनगर मिर्चैया गाविसस्थित शारदा डिस्टिलरी उद्योगको भवनमा ०५७ कार्तिक ३० गते बिहान ४ बजे तिर अज्ञात व्यक्तिहरूको समूहले बम विस्फोट गराई सामान्य क्षति पुऱ्याए।

वर्छवा गाविसमा मतदाता परिचय पत्रको लागि फोटो खिचेर फर्किएका व्यक्तिहरूको रिलसहितको एउटा क्यामरा ०५७ मंसिर ३ गते माओवादीहरूले लुटेर लगे।

पोखराभिण्डा गाविसका चतुरानन्द ठाकुरको घरबाट ०५७ मंसिर ७ गते राति १० बजे माओवादीहरूले तीन वटा बन्दुक लुटेर लगे।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

लहान नपाका उपप्रमुख राजेन्द्र महतालाई ०५७ माघ २८ गते आर्थिक सहायता नदिएको आरोपमा राप्रपाका कार्यकर्ताहरूसमेत विपक्षीहरूले नगरपालिकामा हों-हल्ला गरी दुद्गा प्रहार गरे। त्यसपछि प्रहरीले लाठीचार्ज गरी तीन जना महिलालाई घाइते बनाए। साथै दिनेश्वरप्रसाद गुप्ता र पूर्व वडाअध्यक्ष विन्देश्वर महतालाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी सोही दिन वेलुका रिहा गरे।

लहान नपाका चमार जातिका व्यक्तिहरूलाई सामाजिक वहिष्कार गरिएको घटनाका दोषीहरूमाथि कारवाहीको माग गर्दै ०५७ वैशाख १४ गते बलान खोलाको पुलनजिकै चक्काजाम गर्न बसेका दलितहरूमाथि प्रहरीले लाठीचार्ज गरी विश्वेन्द्र पासवान, सियावती देवी, लोचन महारा, रामऔतार राम, रामकिशुन मण्डलसमेतका व्यक्तिहरूलाई घाइते बनाए।

सिराहा नपा स्थित पेट्रोल पम्पमा ०५७ कार्तिक ३० गते कृपनबाट वितरण गरिने मट्टितेल छैन भनेर कृपन फर्काइन थालेपछि आक्रोशित समूहलाई नियन्त्रण गर्ने क्रममा प्रहरीले ७ राउण्ड हवाई फायर गर्नुका साथै लाठीचार्ज समेत गरे। सोही दिन आक्रोशित भीडले जिल्ला प्रशासन कार्यालय हाताभित्र नारा जुलुस लगाउन थालेपछि प्रहरीले पुनः लाठीचार्ज गरे।

हुनुमाननगर गाविस-३ का चन्द्रदेव कामती, अर्नमा गाविसका अध्यक्ष किरण वि.सी. र संजमोका जिल्ला सदस्य रामरिफन यादवलाई ०५७ असोज ४ गते नौ वाम समूहद्वारा आयोजित नेपाल बन्दका सन्दर्भमा सिराहाको क्याम्पस गेट नजिकबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई सोही दिन वेलुका ८ बजे रिहा गरियो।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

जिल्ला अदालतमा ३ वर्ष देखि फर्स्यौट नभएको एउटा दुनियावादी देवानी मुद्दा रहेको छ भने २ वर्षसम्म फर्स्यौट

नभएका ५ वटा दुनियावादी देवानी मुद्दा छन्। यसैगरी एक वर्षसम्म फर्स्यौट नभएका दुनियावादी देवानी ३ सय ८७, सरकारवादी फौजदारी ४३ र दुनियावादी फौजदारी ५७ गरी जम्मा ४ सय ८७ वटा मुद्दा रहेका छन् भने ७ महिनासम्म फर्स्यौट नभएका दुनियावादी देवानी ४ सय ८४, सरकारवादी फौजदारी ३३ र दुनियावादी फौजदारी १ सय ६ गरी ६ सय २३ वटा मुद्दा छन्। यस अदालतमा गत वर्षदेखि जिम्मेवारी संरेर आएका मुद्दासहित यस वर्ष १ हजार ९ सय ६६ मुद्दा रहेकोमा ८ सय ५० मुद्दाहरू फर्स्यौट भई १ हजार १ सय १६ वटा मुद्दा फर्स्यौट हुन बाँकी रहे।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस वर्ष वृद्ध, असहाय विधवा र अपाङ्गलाई गरी १ करोड ७ लाख ६३ हजार ३ सय रूपैयाँ वितरण गरिएको कुरा जिविसले जनायो। यसैगरी बाढीपीडित, अग्नीपीडित तथा चट्याङपीडितका करिव तीन सय घर परिवारलाई जिल्ला प्रशासन कार्यालयबाट ३ लाख १२ हजार ५ सय रूपैयाँ बराबरको रकम राहतस्वरूप वितरण गरियो।

महिला अधिकार

इनर्वा गाविस-३ की १६ वर्षीय एक युवतीलाई ०५६ माघ २ गते राति ९ बजेतिर आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा सोही गाविस-२ का संजय कुमार कर्णले मदिरा सेवन गरी बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडक फरार छ।

नहरारिगोल गाविस-६ की २५ वर्षीय एक महिलालाई ०५६ फागुन २० गते दिउँसो चौरमा घाँस काटिरहेको अवस्थामा सोही गाविस-६ का वडाध्यक्ष नन्दीलाल यादवले कुटपिट गरी बलात्कार गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

वस्तीपुर गाविसकी १९ वर्षीय एक युवती ०५७ वैशाख २३ गतेदेखि बेपत्ता भइन्। पीडितलाई महोत्तरी जिल्ला मटिहानी गाविस-६ का लालबहादुर मण्डलले भारतमा लगी बिक्री गरेको कुरा प्रहरीले जनाए। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

लहान नपा-६ का एक जना व्यक्तिको घरमा काम गर्न वसेकी ११ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ असार २८ गते सोही नपामा डेरा गरी बस्ने जे. एस. मुरारका क्याम्पस लहानका प्राध्यापक राजेन्द्रप्रसाद कर्णले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई तीन दिन हिरासतमा राखी पीडितलाई ४० हजार क्षतिपूर्ति दिलाएर मिलापत्र गरी रिहा गरियो।

सिराहा नपा-६ बटकोलवाकी ६० वर्षीय सनेचरी मण्डललाई बोक्सीको आरोपमा ०५७ जेठ १९ गते बिहान ९ बजेतिर दुध बेच्न गइरहेको अवस्थामा सोही ठाउँका प्रभु मण्डल, कमल मण्डल, रामकुमार मण्डल र राजकुमार मण्डलले दिसा घोलेर खुवाए।

चमार् जातिविरोध गटिप्रको नाकाबन्दीलाई लिएर आयोजन गरिएको
एक विरोध कार्यक्रम

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

विष्णुपुर गौरीपुर प्रस्तावित माध्यमिक विद्यालयका प्रधानाध्यापक राजराम यादवलाई ०५७ भदौ २५ गते दिउँसो माओवादीहरूको समूहले अनुहारमा मांसो दल्लुका साथै जुताको माला लगाएर गाउँका विभिन्न ठाउँमा घुमाए।

लहान नपा-१ मा बसोबास गर्दै आएका चमार जातिका व्यक्तिहरूले भूपू उद्योग राज्यमन्त्री तथा नेकाँ जिल्ला कार्य समितिका सदस्य पद्मनारायण चौधरीको घरमा मरेको पाडो (सिनो) फाल्न नमानेका कारण ०५६ चैत १० गते लहान नपा-१ का पुर्णध्वज खड्काको अध्यक्षतामा चमार बहिष्कार समिति गठन गरी ०५६ चैत ११ गतेदेखि चमार जातिमाथि आर्थिक र सामाजिक नाकाबन्दी गरे। उक्त नाकाबन्दीका लागि चैत ११ गते लहान नपाभरि कुनै पनि पसलहरूमा चमारलाई सामान किन्न नदिने र कसैले दिएमा ५ सय ५१ रूपैयाँ जरिवाना गर्ने निर्णय गरी माइकिङ्ग समेत गरियो।

सितापुर गाविस-२ का शिक्षक गणेशकुमार सिंह र भूपू जिविस सदस्य सिताराम यादवको घरबाट ०५७ भदौ ८ गते राति माओवादीहरूले दुई वटा बन्दुक लुटेर लगे।

सिसवनी गाविस-९ वरुवा टोलका चमार जातिका व्यक्तिहरूले सिनो नफाल्ने र चाडपर्वमा ढोल नपिट्ने निर्णय गरी उक्त काम गर्न नमानेका कारण ४५ घर-परिवारमाथि ०५७ कार्तिक ८ गतेदेखि नकाबन्दी लगाइयो। ०५७ कार्तिक १५ गते दुवै पक्षलाई छलफलमा बोलाई घटना समाधान गरियो।

लक्ष्मीपुर गाविस-८ का महारा जातिका ११ घर-परिवारलाई सिनो फाल्न, ढोल पिट्न र महिला चमारहरूलाई सुढेनीको काममा पठाउन नमानेको आरोपमा ०५७ कार्तिक ९ गते सोही गाविसका अध्यक्ष जयनाथ महतो समेतका व्यक्तिहरूले आर्थिक र सामाजिक रूपमा नाकाबन्दी गरे। यसैगरी इटहर्वा गाविस-२ र ३ का चमार जातिका व्यक्तिहरूलाई पनि सोही किसिमको नाकाबन्दी गरियो।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

लहान नपाका उपप्रमुख राजेन्द्र महतोसमेत ९ जना वडाध्यक्षहरूले नपा बोर्डको बैठक गर्नको लागि नपाका सचिवसँग ०५६ माघ २५ गते निर्णय पुस्तिका माग्दा सचिवले निर्णय पुस्तिका नभएको जानकारी दिएपछि उपप्रमुखले एक मुचुल्का बनाई नपाको प्रशासन कोठामा तालाबन्दी गरे। ०५६ माघ २६ गते ताला खोलियो।

लहान नपाका प्रमुख मुनि साह र सचिव पुष्पराज ढुंगानाले नपा बोर्डको बैठक नराखी टिप्पणी र तोक आदेशको भरमा मात्र काम गरेको तथा सिडिओ आनन्दराज पोखरेलको अध्यक्षतामा ०५६ चैत २ गते सर्वदलीय बैठकमा गरिएको निर्णय कार्यान्वयन नगरेको आरोपमा उपप्रमुखसमेत अन्य आठ वडाध्यक्षहरूले ०५६ चैत ११ गतेदेखि अनिश्चित कालसम्मको लागि तालबन्दी गरे। ०५६ चैत १६ गते ताला खोलियो।

लहान नपाका चमार जातिका व्यक्तिहरूलाई सामाजिक बहिष्कार गरिएको घटनाका दोषीहरूमाथि कारवाहीको माग गर्दै ०५७ वैशाख २३ गते विभिन्न मानवअधिकार संस्थाका प्रतिनिधिहरू तथा चमार जातिका व्यक्तिहरूले इलाका प्रशासन कार्यालय लहानमा धर्ना दिए। सोही दिन लहानको पुरानो बजारमा विरोध सभाको आयोजना गरियो भने मानवअधिकारकर्मीहरूद्वारा चमार जातिका व्यक्तिहरूसँग सहभोज समेत गरियो।

जे. एस. मुरारका क्याम्पस लहानमा क्याम्पस संचालक समितिद्वारा ०५७ साउन १३ गतेको बैठकबाट विद्यार्थीको शुल्कमा १ सय २५ प्रतिशतदेखि १ सय ३३ प्रतिशतसम्म वृद्धि गर्ने निर्णयको विरोधमा स्वतन्त्र विद्यार्थी युनियनले ०५७ साउन १५ गतेदेखि क्याम्पसमा तालाबन्दी गर्‍यो। ०५७ भदौ ६ गते ताला खोलियो।

लहान नपा-१ का चमार जातिका व्यक्तिहरूलाई चैत ११ गते नाकाबन्दी गरिएको घटनाको विरोधमा घटनाका दोषीहरूमाथि कारवाहीको माग गर्दै ०५७ भदौ २ गते लहान नपामा करिब ४ सय दलित जातिका व्यक्तिहरूद्वारा लालटिन जुलुस प्रदर्शन गरियो भने राजमार्गमा विरोध सभाको आयोजना गरियो।

जे. एस. मुरारका क्याम्पस लहानका प्राध्यापकहरूले स्वाइपाई आएको तलबमा वृद्धि हुनुपर्ने माग राखी ०५७ मंसिर ५ गतेदेखि कलम बन्द गरे। मंसिर ८ गतेदेखि आपसी सहमतिको आधारमा पुनः नियमित रूपले पठनपाठन संचालन भयो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा सवारी दुर्घटनाबाट ७ पुरुष, २ महिला र १ नाबालकको मृत्यु भयो। भुण्डिएर ४ पुरुष, २ महिला, १ नाबालकले तथा विष सेवन गरी ३ पुरुष र ४ महिलाले आत्महत्या गरे। पानीमा डुबेर १ पुरुष र ७ नाबालकको मृत्यु भने भने आगलागीमा परेर १ महिला र करेन्ट लागेर १ पुरुषको मृत्यु भयो।

१.१३ उदयपुर

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका २ वटा घटनामा १ जना पुरुष र १ जना महिला पीडित भए।

जेल र बन्दीहरू

कूल ५० जना बन्दी क्षमता भएको उदयपुर जेलमा हाल ३५ जना बन्दी छन्। जसमध्ये कैद तोकिएका ३ जना महिला सहित २१ जना र कैद नतोकिएका १४ जना पुरुष छन्। यसबाहेक १ जना अढाई वर्षीय आश्रित नाबालिका छन्। यस वर्ष यो जेलमा ४७ जनासम्म बन्दीहरू पुगेका थिए। यस वर्ष १४ जना बन्दीहरू थपिए भने १९ जना छुटे। जेलको बाहिरी आवरण राम्रै भए पनि भित्र सफाई गरिएको छैन। जेल ज्यादै जीर्ण अवस्थामा छ। चर्पी जाम भइरहने हुनाले जेलमा बस्न कठिन र दुर्गन्धपूर्ण रहेको कुरा बन्दीहरू बताउँछन्।

वर्ष पुस्तक जिल्ला प्रतिनिधिको अनुरोधमा जेल सुधार कार्यक्रम अन्तरगत जिविसले सबै बन्दीहरूलाई पुग्ने गरी कार्पेट बिछ्याइदिएको छ। जेलभित्र एउटा रेडियो स्रोत क्लब छ। कम्पाउण्डमा १० वटा टोपीका तान भए पनि बाहिर बजार छैन। जेलभित्र टेलिभिजन, रेडियो, क्यामबोर्ड र केही पत्रपत्रिकाको सुविधा भए पनि पर्याप्त मात्रामा छैन।

गिरफ्तारी र यातना

खोटाङ जिल्ला ढिकुवा गाविसका २५ वर्षीय छत्रबहादुर राईलाई ०५६ पुस २० गते फुटबल खेल हेर्न रूपाटार आउँदा माओवादीको आरोपमा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई छतीमाथि बाँस राखी थिचेर शारीरिक यातना दिनुका साथै लिम्पाटार लग्ने बन्दुक भिराएर फोटो पनि खिचियो। पीडित नेकपा (एमाले) का इलाका स्तरीय कार्यकर्ता हुन्। पीडितलाई १८ दिन हिरासतमा राखेर रिहा गरियो।

त्रियुगा नपा-२ पल्लो गाईघाटका १८ वर्षीय पिङ्कु सहानीलाई चोरी गरेको आरोपमा ०५६ चैत १ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी २ दिनसम्म पोलिथिनको पाइप, बुट र लाठीले हर्काएर सस्तै घाइते हुने गरी यातना दिए। पीडितलाई १८ दिनसम्म हिरासतमा राखी पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएकोमा हाल धरौटीमा रिहा गरिएको छ।

जनसंख्या	: २२१२५६
साक्षरता प्रतिशत	: ३८
महिला साक्षरता प्रतिशत	: २१.४
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	: २०६३
गाविस/नपा संख्या	: ४४/१
निर्वाचन क्षेत्र	: २
विद्यालय	: ३३५
क्याम्पस/उच्च मावि	: १/३
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	: १/४५
टेलिफोन लाइन	: ३६३
मोटर सडक (कि.मी.)	: २५०
प्रहरी कार्यालय संख्या	: १९
हुलाक संस्था	: ४७

त्रियुगा नपा-२ गाईघाटका २३ वर्षीय निर्मल खड्कालाई बलात्कारको आरोपमा प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा ०५७ वैशाख २५ र २६ गते भ्यालमा भुण्ड्याएर पैताला र शरीरमा पोलिथिनको पाइपले हर्काएर सस्तै यातना दिए। पीडितलाई बलात्कारसम्बन्धी मुद्दामा पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

ठोक्सिला गाविस-७ गुरुङ्गचौरीका ३२ वर्षीय भुपेन्द्र राईलाई विद्यालयमा गई हल्ला गरेको आरोपमा ०५७ जेठ २८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई ३ दिनपछि रिहा गरियो।

त्रियुगा नपा-२ का १६ वर्षीय सन्तोष बस्नेत, १६ वर्षीय प्रमोद पोखरेल, सोही नपा-१५ बाघचौरीका १८ वर्षीय अश्विन खड्का र सोही नपा-३ का दिलिप खड्कालाई छुरी हानेको आरोपमा ०५७ असार २५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा इलाका प्रहरी कार्यालय जलजलेमा रेल गाडी छुक्छुक् भन्दै कुइना र घुँडा टेकाएर कार्यालय परिसर घुमाए। यातनाका कारण पीडितहरूको कुइना र

घुँडा पिल्सिएर ५ दिनसम्म उठ्न सकेनन्।

मकवानपुर जिल्ला हटिया गाविस-३ का ३० वर्षीय गोविन्द तिवारी र ५७ वर्षीय होमबहादुर कामीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ असार २७ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई साउन ८ गतेसम्म इलाका प्रहरी कार्यालय जलजलेको हिरासतमा राखेर हातहतियार स्वरस्वजनासम्बन्धी मुद्दा लगाइयो। पीडितहरू आत्मसमर्पण गरी धरौटीमा रिहा भएका छन्।

हडिया गाविस-६ का ६९ वर्षीय कुसुम चौधरीलाई काठ चोरी गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर ३० गते सोही गाविस-१ देवधारका वन सुरक्षाकर्मीहरूले गिरफ्तार गरेकोमा यातना दिई

उदयपुर जेलका बन्दीहरू

टाउको फुटाइदिए। पीडितलाई एक हप्ता हिरासतमा राखियो। हाल धरौटीमा रिहा गरिएको छ।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

यस वर्ष माओवादीका सक्कली तथा नक्कली प्याडमा लेखिएका ज्यानमार्ने धम्की पत्र ४३ जना व्यक्तिहरूलाई आए।

रामपुर ठोक्सिला गाविसका अध्यक्ष दुर्गाकुमार थापा र इलाका प्रहरी कार्यालयका सई युवराज कोइरालालाई ०५६ माघ महिनाभरिमा मारिसक्ने व्यहोरा लेखिएको धम्की पत्र ०५६ माघ १ गते राति अज्ञात व्यक्तिहरूले रामपुरको विभिन्न ठाउँमा टाँसे।

बाराहा गाविस-२ ढाँडे चिउरीबोटेकी २३ वर्षीय रिता केष्वाकी, ६० वर्षीय सन्तमाया स्वपाङ्गी, ४६ वर्षीय हर्कमाया स्वपाङ्गी, ३२ वर्षीय पूर्णमाया स्वपाङ्गीसमेत ३० जनालाई ०५६ फागुन २८ गते भलायडाँडा गाविस-९ स्थित तिनतलेको जंगल अतिक्रमण गरेको आरोपमा वन कार्यालयका गस्ती टोलीले सँगैनेले घोच्यै ज्यानमार्ने धम्की दिई कुटपिट गरे।

त्रिवेणी गाविस-४ बेलसोत प्रहरी चौकीका प्रहरीले माओवादी नियन्त्रण गर्न भनी ०५६ चैत १ गते राति ३ राउण्ड गोली फायर गरे। त्यसपछि माओवादीहरूले पनि ६ राउण्ड भरुवा बन्दुक पड्याए। सोही ठाउँका जनता त्रासले सुत्न सकेनन्।

हडिया गाविस-३ हडियाकी ३७ वर्षीय मायादेवी सापकोटालाई गाली गरेको आरोपमा ०५६ चैत ५ गते हडिया प्रहरी चौकीका असई बमप्रसाद कोइराला र हवलदार कुलबहादुर स्वत्रीले प्रहरी कार्यालयमा कुटपिट गरे। त्यसपछि पीडितलाई कपालमा समाई घिसाउँदै चौकीबाट बाहिर निकाले।

बाँसबोटे गाविस-८ बसेरीका २७ वर्षीय टकमान राईलाई राजनीतिक रिसइवीका कारण ०५७ कार्तिक १३ गते सोही ठाउँका हरिश्याम राई, केशरमणी राई, पशुराम राई, ताराकिरण राईसमेत ९ जनाले सख्त घाउत हुने गरी कुटपिट गरे। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

त्रिवेणी गाविस-४ बेलसोतका ३५ वर्षीय रूद्रबहादुर मगर र २८ वर्षीय राजु गुरूङ्गलाई चोकमा अशान्ति फैलाएको आरोपमा ०५७ भदौ २१ गते बेलसोत प्रहरी चौकीका राजकुमार कोइरालासमेतका प्रहरीहरूले कुटपिट गरे। यसको विरोधमा भदौ २२ गते सोही ठाउँका जनताले प्रहरी चौकी घेराउ गरी प्रहरीलाई माफी मगाएर १० हजार रुपैयाँ जरिवाना समेत गरे। यसै घटनालाई लिएर चौकीमा कार्यरत सबै प्रहरीलाई सरुवा गरियो।

त्रियुगा नपा-१ बाँसबारीकी ४५ वर्षीय जसी राईलाई राधाकृष्ण मन्दिर क्षेत्रमा शान्ति सुरक्षा विथोलेको आरोपमा ०५७ कार्तिक २३ गते इन्स्पेक्टर प्रदिप खड्काको नेतृत्वमा गएको गस्ती टोलीले कुटपिट गरे। पीडितलाई हुरेण्डेको

सहयोगमा विराटनगरस्थित सिभिकटको कार्यालयमा पठाई उपचार गराइयो।

श्रीपुरका ३७ वर्षीय अम्बरबहादुर मगरलाई ०५७ जेठ १६ गते त्रियुगा नपा-९ भलवाईमा मुसहर जातिका व्यक्तिहरूले विद्यालय बनाउनका लागि खम्बा गाढेकोमा सो खम्बा अन्य जातिका व्यक्तिले भत्काइदिएका कारण मुसहर जातिका व्यक्तिहरूले कुटपिट गरे। प्रतिरोधस्वरूप भोलिपल्ट सोही ठाउँका ३५ वर्षीय रामकिसन सदासमेतका मुसहर जातिका व्यक्तिहरूलाई अन्य जातिका व्यक्तिहरूले घर-घरमा गई कुटपिट गरे।

त्रियुगा नपा-७ स्थित जनता बहुमुखी क्याम्पस मोतिगडाका प्रमुख नरेन्द्र राजभण्डारी, संचालक समितिका सदस्य लालसेर राई, राममणी पोखरेल, प्रेम राई, महेन्द्र राईसमेतका व्यक्तिलाई शुल्क बृद्धि गरेको आरोपमा ०५७ भदौ २० गते संचालक समितिको बैठक बसिरहेको अवस्थामा विद्यार्थीहरूले ३ घण्टा थुनेर राखे। शुल्क घटाउने शर्तमा पीडितहरूलाई मुक्त गरियो।

मौलिक अधिकार

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा ३ सय ३४ वटा मुद्दा रहे। जसमध्ये गत वर्षको जिम्मेवारी सरेर आएका १ सय ७२ वटा छन् भने यस वर्ष दर्ता भएका १ सय ६२ वटा छन्। यी मुद्दामा दुनियावादी देवानी २ सय ६०, दुनियावादी फौजदारी १ सय ६ छन् भने संक्षिप्त कार्यविधि ऐन अन्तरगत देवानी ३ र फौजदारी २३ छन्। विशेष अदालततर्फ ५२ वटा मुद्दा रहेका छन्। यस वर्ष ५ सय ८९ वटा मुद्दा फर्स्यौट भए। जसमध्ये ३ सय ६१ वटा जिम्मेवारी सरेर आएकाबाट र २ सय २८ वटा यस वर्ष दर्ता भएका फर्स्यौट भए। अदालतमा २ वर्षदेखिका २२ वटा मुद्दा छन् भने अरू सबै १ वर्ष वा ६ महिनादेखिका छन्।

जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा सार्वजनिक अपराध ऐन अन्तरगत २५ वटा मुद्दा छन्। जसमध्ये १२ वटा जिम्मेवारी सरेर आएका छन् भने १३ वटा यस वर्ष दर्ता भएका छन्। यी सबै मुद्दा २ वर्षभन्दा पछाडिका रहेका छन्। गत वर्ष ४२ वटा सार्वजनिक अपराधका मुद्दा रहेकोमा ३० वटा फर्स्यौट भए।

जिल्ला वन कार्यालयमा कूल ३९ वटा मुद्दा रहेका छन्। यस वर्ष १ सय वटा मुद्दा फर्स्यौट भए। फर्स्यौट हुन बाँकी सबै मुद्दा यस वर्ष दर्ता भएका हुन्।

ज्यान मारेको आरोपमा ०५२ सालमा थुनामा राखिएका कविराज बंजरालाई जिल्ला अदालतले २० वर्ष सजाय तोकेकोमा सर्वोच्च अदालतको फैसलाले सफाई पाएर ०५७ मंसिर ५ गते रिहा भए। उनले ५ वर्ष त्यक्तिकै सजाय भुक्तान गर्नुपऱ्यो।

सरुवा, घटुवा र पक्षपात आदि

उदयपुर सिमेन्ट उद्योग लिमिटेडमा कार्यरत कृष्णकुमार न्यौपाने, विश्वराज दाहाल, विदुर ढुंगाना, विपिन उपाध्याय,

गस्ती प्रहरीकाटा कुटपिट गटिएकी जसी राई

उद्धव कार्की, विद्यासागर शाक्य र योगेशचन्द्र मिश्रलाई चेन ब्लक काण्ड र ईटा स्वरिद प्रकरणमा कर्तव्य पूरा नगरेको आरोपमा ०५७ असार १६ गते तत्कालीन महाप्रबन्धक तेजकान्त भाले पक्षपातपूर्ण ढंगले विभागीय कारवाही गरे।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लामा सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगले हालसम्म २ हजार ६ सय ६१ सुकुम्बासी र ८ हजार १ सय २४ परिवार अव्यवस्थित बसोबास गर्नेहरू रहेको जनाएको छ। आयोगले जनाएअनुसार ०४९ सालदेखि यता २ हजार २ सय २४ वटा पुर्जा राजस्व असुल गरेर वितरण गरियो भने ४ सय १२ वटा निःशुल्क वितरण गरियो। ४ हजार १ सय ९८ वटा पुर्जा तयार भएर पनि छानबिनमा ढिलाई भएका कारण वितरण हुन सकेका छैनन्। हालसम्म ४ हजार २ सय २२ विद्या ११ कठ्ठा १७ धुर जग्गा सुकुम्बासीहरूलाई वितरण गरिएको छ। हालसम्म १ हजार ५ सय ६२ पुर्जा वितरण गर्न छानबिन भइरहेको छ।

बाराहा गाविस-२ ढाँडे चिउरी बोटेका ४० वर्षीय तेजबहादुर कार्की, ३८ वर्षीय सनबहादुर केछ्छकी, २६ वर्षीय सन्तबहादुर केछ्छकी, ३० वर्षीय पूर्णबहादुर मगर, ३५ वर्षीय तुलबहादुर मगर, ३३ वर्षीय सनबहादुर मगर, ३८ वर्षीय मानबहादुर मगर, ३६ वर्षीय नरबहादुर मगरसमेत २४ जना सुकुम्बासीहरूलाई भलायाडाँडा गाविस-९ तिनतलेको जंगल अतिक्रमण गरेको आरोपमा ०५६ फागुन २३ गते वन सुरक्षार्मीहरूले हवाई फायर गरी गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई यातना दिई १२ दिनसम्म हिरासतमा राख्नुका साथै दिनभरि रूखका जरा उखेल्ने, खाल्डो खन्नेजस्ता काममा लगाए। चैत १ गते सर्वदलीय बैठक बस्यो। बैठकले तत्काल रिहा गर्ने माग राखेपछि १० हजार रूपैयाँ धरौटीमा रिहा गरियो। हाल पीडितहरू वन मुद्दा खेपिरहेका छन्।

त्रियुगा नपा-७ मिलनचोक स्थित सुकुम्बासीहरू बसेको जग्गा बिक्री भए पनि सुकुम्बासीहरूले नछाडेपछि ०५७ असार १६ गते जग्गा धनीहरूले ४ कठ्ठा जग्गामा लगाएको मकै काटेर नष्ट पारे। ५ जना कृषकलाई क्षतिपूर्ति दिएर मिलापत्र गरियो।

जोगिदह गाविस-४ की ५७ वर्षीय हर्कमाया परियार सुकुम्बासी समस्याका कारण ०५७ साउन ९ गतेदेखि मागी खान थालेकी छन्। उनले मागेरै ६ जनाको परिवार पाल्नु परेको छ।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हतन				राज्यद्वारा भएका हतन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा
		पुरुष	महिला			पुरुष	महिला	
हत्यारा	३	१	१	३				
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर गिरफ्तारी र यातना					३	३५	१	३६
कुटपिट	११	१४	३	१६	४	३४	९	४३
धम्की	४	५		५				
भूमिहीन/सुकुम्बासी समस्या	१	४		४				
बलात्कार	१		१	१				
बलात्कार प्रयास	४	६	६	१६	१		१	१
बहुविवाह	३		३	३				
पारिवारिक हिंसा	९		१०	१९				
गर्भपतन	३		३	३				
महिला भर्कै कारण यातना	५		५	५				
बाल अधिकार	५	३	३	११				
आर्थिक अधिकार	३	६		९				
जातीय छुवाछूत	१	१		१				
अमानवीय व्यवहार	३	१	१	५				
जम्मा	५१	३६	३४	१२१	१५	७९	११	१०५

यस वर्ष यो जिल्लामा १ हजार ६ सय १८ जना वृद्धलाई भत्ता वितरण गरियो। वृद्धहरूले प्रतिकिस्ता ६ सय रूपैयाँ पाउनुपर्नेमा मन्त्रालयबाट निकास नआएका कारण पहिलो किस्तामा ३ सय, दोश्रो किस्तामा ३ सय ४० र तेस्रो किस्तामा ४ सय ६० रूपैयाँ मात्र वितरण गरियो। त्यसैगरी १ हजार ९ सय ९१ जना असहाय विधवालाई पनि भत्ता वितरण गरियो। हाल वृद्ध संख्या बढेर १ हजार ७ सय ३८ जना र विधवा संख्या २ हजार ६५ जना पुगेको छ।

यस वर्ष प्रतिव्यक्ति २ सय ५० रूपैयाँका दरले ७ लाख २० हजार रूपैयाँ दलित विद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्तिस्वरूप वितरण गरियो भने ३ लाख ५४ हजार २ सय ५० रूपैयाँ महिला छात्रवृत्ति वितरण गरियो।

महिला अधिकार

रौतहट जिल्ला चन्द्रनिगाहपुर गाविस-५ थलइटोलकी २२ वर्षीय एक युवतीलाई ०५६ माघ ५ गते त्रियुगा नपा-१४ सरस्वती खोलामा सोही जिल्ला सोही गाविस-१ का ३७ वर्षीय राजकुमार हमालले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकविरुद्ध रौतहट जिल्लामा मुद्दा चलाइएको छ।

त्रियुगा नपा-११ जलजले चौधरी टोलकी ३० वर्षीय एक महिलालाई ०५६ फागुन ३० गते इलाका प्रहरी कार्यालय जलजलेका असई शत्रुधन सिंहले घरमा गई बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई त्यतिबेला नै गाउँलेहरूले समाती बाँधेर कान काटिदिए। पीडितलाई ९ हजार रूपैयाँ दिलाएर पीडकलाई माफी माग्न लगाइयो। यसै घटनालाई लिएर पीडकको तत्काल सुरूवा भयो।

बेलटार गाविस-२ बेलटारकी ७ वर्षीय एक बालिकालाई टि. भौ. देखाइदिन्छु भनी फकाएर ०५६ चैत २७ गते सोही ठाउँका ५९ वर्षीय यज्ञेश्वर आचार्यले आफ्नै घरमा लगी बलात्कार गरे। पीडितलाई सुनसरी जिल्लाको धरानस्थित विपी कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठानमा उपचार गरियो। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

त्रियुगा नपा-२ पल्लो गाईघाटकी १३ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ चैत ३० गते सोही नपाका २५ वर्षीय गोविन्द भन्ने टंकबहादुर राय र २३ वर्षीय निर्मल स्वङ्काले घरबाट उठाएर बरूवा खोलामा लगी बलात्कार गरे। पीडकहरूमध्ये निर्मललाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेका छन् भने टंकबहादुर फरार छन्।

घोछरीको आठोप लगाई कुटपिट गेटिएको छिट्छिट्टी चौधरी

त्रिवेणी नपा-६ सुकुम्बासी टोलका ४ जना महिलालाई ०५७ असार १८ गते सोही ठाउँका ३८ वर्षीय अरूण श्रेष्ठले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई गाउँलेहरूले कुटपिट गरे भने सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दासमेत चलाइएको छ। हाल १ हजार ५ सय रूपैयाँ धरौटी लिएर तारेखमा रिहा गरिएको छ।

सुनसरी जिल्ला वराहक्षेत्र गाविस-९ चावचाकी १९ वर्षीय युवतीलाई ०५७ मंसिर ५ गते बेलुका ओखलढुंगा जानेक्रममा त्रियुगा नपा-२ मा २ जना अज्ञात व्यक्तिहरूले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे।

सिन्धुली जिल्ला कमलामाई नपा-१४ घर भई उदयपुर सिमेन्ट उद्योग लिमिटेडमा कार्यरत ३१ वर्षीय हरिप्रसाद सुवेदीले ०५६ माघ २२ गते कान्छी पत्नी २४ वर्षीय जानुका स्वङ्कालाई डेराबाट निकालिदिए। करकापमा पारी बिहे गरेको भनी हरिप्रसादले अदालतमा मुद्दा दिएपछि पीडित माइतमा नै बसेकी छिन्।

त्रियुगा नपा-१२ की २० वर्षीय पवित्रा स्वङ्कालाई घरायसी भगडाका कारण ०५६ चैत १४ गते आफ्नै पति रमेश स्वङ्काले कुटपिट गरी रातभरी हातखुट्टा बाँधेर राखे। पीडितलाई पीडकले खानामा विष राखेर खुवाउने प्रयास गर्नुका साथै पटक-पटक कुटपिट गरे।

लाफागाउँ गाविस-२ सालटारकी ४५ वर्षीय विष्णुकुमारी मल्ललाई राजनीतिमा लागेर महिला सदस्यमा चुनाव जितेको रिसमा ०५७ जेठ ५ गते आफ्नै पति हेमबहादुर मल्ल, छोराहरू २१ वर्षीय अरविन मल्ल र २० वर्षीय प्रविण मल्ले कुटपिट गरी घरबाट निकालिदिए। एक महिनापछि समाजले मिलापत्र गराई पीडितलाई घर फर्काइयो।

त्रियुगा नपा-२ गाईघाटकी विमला राईलाई परपुरुषसँग लागेको आरोपमा ०५७ जेठ १० गते आफ्नै पति ४८ वर्षीय सपरबहादुर राईले कुटपिट गरे। पीडित एक महिनासम्म बाहिरै बसिन् भने हाल मिलापत्र गरी सँगै बसेका छन्।

वसाहा गाविस-७ साउने टोलकी २७ वर्षीय रविना राईलाई बच्चा नबाँचेका कारण पर पुरुषसँग लागेको आरोप लगाई ०५७ साउन ४ गते आफ्नै पति बलदिप राई, ससुरा कृष्णबहादुर राई, सासु अमृतशोभा राई र आमाजु श्यामिरा राईले कुटपिट गरी घरबाट निकालिदिए। पीडित माइतीमा बसेकी छिन्।

पंचावती गाविस-९ कुर्कुनटारकी ३१ वर्षीय उमा दाहाललाई ०५७ कार्तिक २२ गते घरायसी विवादका कारण आफ्नै पति सोही गाविसका उपाध्यक्ष अर्जुनकुमार दाहालले सस्तु घाइते हुने गरी कुटपिट गरे। पीडकले ०५७ भदौ २७ गते सोही ठाउँकी २४ वर्षीय एक महिलासँग दोश्रो विवाह गरेका थिए।

त्रियुगा नपा-१ बोक्से घलेटोलकी ४० वर्षीय ढकीमाया सुर्खेती र उनकै छोरी १५

वर्षीय सीताकुमारी सुर्खेतीलाई घर भगडा मच्चाएको आरोपमा ०५७ कार्तिक ३ गते आफ्नै पति तथा बाबु ४० वर्षीय गंगाबहादुर सुर्खेतीले कुटपिट गरी घरबाट निकालिदिए। पीडकले दोश्रो विवाह गरेका कारण घर भगडा बढेको हो। प्रहरी कार्यालयमा मिलापत्र गरिए पनि पीडितहरू हाल छुट्टिएर बसेका छन्।

यस वर्ष बहुविवाहका २ वटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए।

त्रियुगा नपा-१७ गैरनकी १७ वर्षीय प्रभा चौधरीलाई आफूसँग प्रेम गर्न अस्वीकार गरेको आरोपमा ०५७ वैशाख ७ गते सोही नपा-३ का १९ वर्षीय गौरीनारायण चौधरीले चरित्र हत्या गर्ने व्यहोराको पत्र लेखी घोषित मितिमा विवाह गर्न दिएनन्।

त्रियुगा नपा-१५ शुक्ला बाघचौरीकी १७ वर्षीय अप्सरा राउतसँग सोही नपा-११ जलजलेका १८ वर्षीय सुरज थापाले यौन सम्पर्क राख्दै आएकोमा अप्सरा गर्भवती भएपछि ०५७ वैशाख १ गते सुरज घर छोडेर भागे। अप्सराले बच्चा जन्माइसकेकी छन् भने सुरज हालसम्म फरार छन्।

त्रियुगा नपा-१० की ३६ वर्षीय हरिदेवी चौधरीलाई बोक्सीको आरोपमा ०५७ जेठ १६ गते सोही ठाउँकी ४५ वर्षीय ठूलीदेवी चौधरी, स्वस्वन चौधरी, भुटाइ चौधरी, वंशीधर चौधरी र सोनावती चौधरीसमेतका व्यक्तिहरूले घरमा गई कुटपिट गरे। पीडकहरूलाई प्रहरी कार्यालयमा लगेर माफी मगाई मिलापत्र गरियो।

त्रियुगा नपा-९ की ७८ वर्षीय चम्पादेवी चौधरीलाई धामी राख्न पैसा नदिएको आरोपमा ०५७ असार २० गते सोही ठाउँका ७० वर्षीय अमरलाल चौधरीले बोक्सीको आरोप लगाई इनारको पानी फिक्न दिएनन्। पीडकलाई कुनै कारवाही भएन।

सिरिसे गाविस-८ खोल्मेडाँडाकी ४२ वर्षीय जीतकुमारी थापालाई आफ्नो गर्भ बोकी सार्वजनिक गरेको आरोपमा ०५७

भदौ १९ गते गाविस अध्यक्ष वीरबहादुर तामाङ्गले बेपत्ता पारे। पीडित हालसम्म बेपत्ता छन्।

जोगिदह गाविस-१ रूपनीकी २९ वर्षीय अम्बिका चौधरी र सोही ठाउँका १७ वर्षीय देवी भट्टराई एवं २८ वर्षीय हिरा स्वत्रीबीच घरायसी रिसइवीका कारण कुटाकुट हुँदा ०५७ साउन ९ गते अम्बिकाको २ महिनाको गर्भपतन भयो। देवी र हिरालाई एक हप्ता हिरासतमा राखी मिलापत्र गरियो।

यसबाहेक गर्भपतनको एक घटना सार्वजनिक जानकारीमा आयो।

बालअधिकार

एकजना युवतीले आफूले जन्माएको नवजात शिशुलाई जन्मने बित्तिकै हत्या गरिन्।

आखलढुंगा जिल्ला पात्ले घर भई त्रियुगा नपा-१ स्थित एक होटलमा काम गर्ने १० वर्षीय कान्छी भन्ने निशा बस्नेतलाई होटलमा चोरी गरेर खाएको आरोपमा ०५६ चैत ३० गते होटलकी मालिकनी २६ वर्षीय फुलमाया स्वत्रीले पन्यूर चाबीको भुप्पाले हिकोई टाउको फुटाइदिइन्। पीडितलाई १ हप्ता महिला पुनर्स्थापना केन्द्रमा राखी हाल सिबिनमा पठाइएको छ।

मोरङ जिल्ला डाँगीहाट गाविस खोर्सनि घर भई गाईघाटमा घरेलु कामदारको रूपमा कार्यरत १२ वर्षीय पार्वती भाँगरालाई ०५७ असार १ गते बेपत्ता पारियो। पीडित १ महिनापछि लाहानमा फेला परिन्। मालिक विनोद श्रेष्ठले कुटपिट गरेका कारण भागेको बताइयो। हाल घर फर्केकी छिन्।

सुनसरी जिल्ला इनरूवा नपा घर बताउने ३० वर्षीय सोमनादेवी यादवले ०५७ भदौ २१ गते त्रियुगा नपा-११ स्थित मोहनपुर जाने बाटोको छेउमा ६ दिनको आफ्नै छोरालाई हात भाँचेर फ्याँकदिइन्। शिशुलाई उपचार गरी सोही ठाउँकी मेनका कार्कीले पालेकी छिन्। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा ६० हजार रूपैयाँ स्वर्चवापत असुल गरी रिहा गरे।

आर्थिक अधिकार

त्रियुगा नपा-११ स्थित उदयपुर सिमेन्ट उद्योग लिमिटेडको कर्मिकल तथा आइरन मजदुर युनियनले उद्योगको स्थिति जानकारी गराउन ०५७ असार १९ गते मजदुर सभा राखेकोमा उद्योगका तत्कालीन महाप्रबन्धक तेजकान्त भाले रोक लगाए। महाप्रबन्धकको रोकका बाबजुद पनि मजदुरहरूले कार्यक्रम सम्पन्न गरे।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

बर्ग गाविस-२ का वडाध्यक्ष ७२ वर्षीय डिकबहादुर मगरलाई परस्त्री गमन गरेको आरोप लगाई ०५७ साउन १४ गते सोही ठाउँका ४६ वर्षीय खड्गबहादुर पाण्डे, २८ वर्षीय यमबहादुर पाण्डे, ३६ वर्षीय सरस्वती पाण्डेसमेतका व्यक्तिहरूले कान समाई उठबस गराए। आफूलाई राजनीतिक रिसइवीका कारण त्यसो गरेको कुरा पीडितले बताए।

पीडकहरूले भुटो समाचारसमेत प्रकाशित गरेको कुरा पीडितले बताए।

उदयपुर सिमेन्ट उद्योगमा कार्यरत ३८ वर्षीय निरबहादुर विश्वकर्मालाई ०५६ फागुन २२ गते रौता गाविस-९ राजावासका दयाराम काफ्लेले घरमा पसेको आरोपमा कुटपिट गर्नुका साथै रातभरि बाँधेर राखे। पीडितलाई स्थानीय समाजले २ हजार रूपैयाँ तत्काल दिन लगाउनुका साथै २ हजार रूपैयाँ पछि दिने गरी ४ हजार रूपैयाँ जरिवाना गर्‍यो। दयारामले सो घर निरबहादुरको दाजुबाट किनेका थिए तर निरबहादुरलाई सो कुरा थाहा नभएका कारण घरभित्र पसेका थिए। यससम्बन्धमा विरोध भएपछि प्रहरीले जरिवाना गरेको रकम फिर्ता गर्न लगाए।

रामपुर ठाकिसला गाविस-६ की १८ वर्षीय एक युवतीलाई चोरी गरेको आरोपमा ०५७ असोज ६ गते सोही ठाउँका व्यक्तिहरूले नाङ्गै पारेर बजार घुमाए। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

त्रियुगा नपा-१२ का २५ वर्षीय उत्तरकुमार राईलाई ०५६ चैत ६ गते जलजले बजारबाट अज्ञात व्यक्तिहरूले बेपत्ता पारे। पीडित ०५७ भदौ ४ गते पुनः जलजले बजारमै देखा परे। पीडितको मानसिक अवस्था ठिक नभएका कारण बेपत्ता पारेर किड्नी भिकी पुनः फर्काइदिएको आशंका गरिएको छ। पछिल्लो पटक देखा पर्दा पीडितको पेटमा अप्रेशन गरेको र घाउसमेत निको नभएको अवस्था थियो। पीडितको अवस्था विग्रैदै गएको छ।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

भलायडाँडा गाविस-९ तिनतलेको जंगल छेउस्थित सुकुम्बासी वस्तीमा ०५६ फागुन २३ गते वन सुरक्षाकर्मीहरूले २१ राउण्ड हवाई फायर गरी गिरफ्तार गरेर यातना दिएको घटनाको विरोधमा नेकपा (एमाले) जिल्ला कमिटी र हुरेण्डेकले फागुन ३० गते छुट्टाछुट्टै प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरे।

त्रियुगा नपा-९ र १० मा ०५७ जेठको दोस्रो हप्तादेखि एक्कासी फैलिएको कालाज्वरको महामारीले २२ जना व्यक्तिको मृत्यु भएपछि स्थानीय स्वास्थ्य संस्था, जिविस, नगरपालिका र जिल्ला प्रशासनले कुनै पहल नगरेको भन्दै ०५७ जेठ १३ गते सर्वदलीय जुलुसले जिल्ला प्रशासन कार्यालय र जिविस कार्यालय घेराउ गर्‍यो। सोही अवसरमा थारू कल्याणकारिणी सभाले स्थानीय प्रशासनको विरोध गर्दै प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गर्‍यो।

सिरिसे गाविसका अध्यक्ष वीरबहादुर तामाङ्गले ०५७ भदौ १९ गते सोही गाविस-८ खोल्मेडाँडाकी जीतकुमारी थापालाई बेपत्ता पारेको घटनाका विरुद्ध ०५७ असोज २ गते नेकपा (एमाले) गाउँ कमिटी सिरिसेले विरोध सभाको आयोजना गर्‍यो।

त्रियुगा नपा-१ बाँसबारी सामुदायिक वन क्षेत्रभित्र राधाकृष्ण मन्दिर बनाएको र त्यस ठाउँको काठ मन्दिर निर्माण समितिले आफूखुशी बेचेपछि वन समितिले काठ उठाउन नदिदा ०५७ कार्तिक ३० गते सुरक्षा टोलीले वन उपभोक्ता समिति सदस्य

कालाण्ट विद्यमण गर्ने माग गर्दै जिल्ला प्रशासन कार्यालय अगाडि घर्ना घरेकाहरु

जसी राई र शिवकुमार तिमिल्सिनालाई कुटपिट गरी घाइते बनाएको घटनाको विरोधमा वन उपभोक्ता समिति महासंघले ०५७ कार्तिक ३० गते गाईघाट मूलचोकमा विरोध सभाको आयोजना गर्‍यो। सोही अवसरमा प्रेस विज्ञप्ति पनि वितरण गरियो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका ४ वटा घटनामा ७ जना पुरुष पीडित भए। १२ पुरुष र ९ महिलाले आत्महत्या गरे। डुबेर ३ जनाको मृत्यु भयो भने भीरबाट लडेर १ जनाको मृत्यु भयो। भवितव्यमा ९ जनाको मृत्यु भयो। सबारी दुर्घटनामा परी ४ जनाको मृत्यु भयो। बाढी पहिरोमा ६ जनाको मृत्यु भयो। आगलागीको एउटा घटना भयो।

रिस्कु गाविस-३ को ५७ वर्षीय महेश्वरी ढुंगानाले पतिले दोस्रो विवाह गरी आफूलाई अंश नदिएका कारण ०५७ साउन १७ गते आफ्नै शरीरमा मट्टितेल खन्याई आगो लगाइन्। पति देवीप्रसाद ढुंगानाले उनलाई उपचारका लागि काठमाडौं लैजाँदै गर्दा चितवनमा मृत्यु भयो। पीडितले आफ्ना छोरा बढेको र एक जना छोरा अपाङ्ग भएका कारण ३ वर्षअघिदेखि अंश माग गर्दै आएको थिइन्।

त्रियुगा नपा-३ पुरानो गाईघाटका २९ वर्षीय पेशल आचार्य, कविराज पौडेल, कौशल आचार्य र रमेश आचार्यको घरमा ०५७ कार्तिक ६ गते राति १२:३० बजे करिब २० जना डाँकाहरूले घरमा आई ज्यानमार्ने धम्की दिँदै घर-घरमा थुनेर ३ लाख रूपैयाँ बराबरको सुन र नगद लुटेर लगे।

१.१४ खोटाङ

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ९ वटा घटनामा ८ जना पुरुष र १ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये -

बाँफे च्यानडाँडा गाविस-९ धुमाकी ३४ वर्षीय तीला राईलाई तरल नउसिनेको निहुँमा ०५६ माघ १ गते आफ्नै पति जशजित राईले कुटपिट गरी बेहोस हुँदा मृत्यु भयो। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

खोटाङ जेलका बन्दीहरु

जेल र बन्दीहरू

“घ” श्रेणीको खोटाङ जेलको बन्दी क्षमता ३० जनाको छ। हाल यस जेलमा ४ महिला र २९ पुरुष गरी ३३ जना बन्दी छन्। यसबाहेक १ जना नाबालिका आश्रितरूपमा आफ्नी आमासँग बसेकी छन्। बन्दीहरूमध्ये ११ जना पुरुष कैद नतोकिएका छन् भने ४ महिला र १८ पुरुष गरी २२ जना कैद तोकिएका छन्। यस जेलमा इन्सेकबाट उपलब्ध गराइएको रेडियो छ भने आफ्नै स्रोतबाट रेडियो, टिभी तथा विभिन्न पत्रपत्रिकाहरू ल्याई पढ्ने, सुन्ने, हेर्ने गरेको कुरा बन्दीहरू बताउँछन्। महंगीको तुलनामा सुविधा ज्यादै न्यून रहेको बन्दीहरूको गुनासो छ। जेलमा पानी र शौचालयको उचित व्यवस्था हुनुपर्ने बन्दीहरूको माग छ। जेलमा रूखहरूले ओभेल पार्ने भएकाले रूखहरू हटाइनु पर्ने, जेल र अदालतबीचको दूरी टाढा भएकाले बन्दीहरूलाई अदालतमा लैजान ल्याउनका लागि उचित व्यवस्था हुनुपर्ने, जेलको बाहिरी कम्पाउण्डको पर्खाल र तारको घेरा पुरानो भई भत्केकाले मर्मत गरिनुपर्ने जस्ता कुरा प्रशासन र सुरक्षाकर्मीहरूले उठाउँदै आएका छन्।

गिरफ्तारी र यातना

दिक्तेल गाविस-१ का ३५ वर्षीय सनमान खड्कालाई पानी बाँडफाँडसम्बन्धी निहुँमा ०५७ असार २५ गते देखि साउन २ गतेसम्म प्रहरीले पटक-पटक गिरफ्तार गरे। पीडितको घर जिल्ला प्रहरी कार्यालयको नजिकै रहेको हुँदा पीडितले

व्यक्तिगत स्वर्चबाट ल्याएको पाइपको स्वानेपानी प्रहरी र पीडित दुवैपक्षको सहमतिका आधारमा पीडितको घरबाट प्रहरी कार्यालयमा लगिएकोमा प्रहरीले पीडितको घरतर्फको लाइन पुर्ने टुटाई लगेका कारण त्यसो नगर्नु भन्दा प्रहरीले गिरफ्तार गरेका थिए। साउन २ गते पूर्वशर्तअनुसार पानी उपभोग गर्ने कुरामा मिलापत्र भई पीडितलाई रिहा गरियो।

जनसंख्या	: २१५९६५
साक्षरता प्रतिशत	: ४६.७०
महिला साक्षरता प्रतिशत	: १७.९०
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	: १५९१
गाविस/नपा संख्या	: ७६/०
निर्वाचन क्षेत्र	: २
विद्यालय	: ४५३
क्याम्पस/उच्च मावि	: १/१०
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	: ०/७१
टेलिफोन लाइन	: १९८
मोटर सडक (कि.मी.)	: ०
प्रहरी कार्यालय संख्या	: १२
हुलाक संख्या	: ७४

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

चिउरीडाँडा गाविस-६ स्थित प्रहरी चौकीमा ०५७ साउन ३२ गते बेलुका ७:३० बजेतिर माओवादीहरूले आगो लगाई ध्वस्त बनाए।

जाल्ता गाविस-१ स्थित प्रहरी चौकीमा ०५७ मंसिर ३० गते राति ११:३० बजेतिर माओवादीहरूले आगो लगाई ध्वस्त बनाए।

सप्तेश्वर गाविस-९ स्थित चिउरीखर्क प्राविका प्रधानाध्यापक पदमबहादुर निरौलालाई शिक्षकहरूलाई अपायक स्थानमा सरूवा, खोसुवा र नियुक्ति गर्ने गरेको तथा विद्यालयमा राम्रो पठनपाठन नगराएको आरोपमा ०५७ भदौ १ गते माओवादीहरूले कुटपिट गरी सस्त घाइते बनाउनुका साथै हात समेत किचिदिए। पीडितलाई काठमाण्डौ लगी उपचार गरियो।

मौलिक अधिकार

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा दुनियावादी देवानी मुद्दा ७४ वटामध्ये २३ फर्स्यौट भई ५१ बाँकी रहे भने सरकारवादी फौजदारी मुद्दा २१ वटामध्ये ५ फर्स्यौट भई १६ बाँकी रहे। त्यसैगरी दुनियावादी फौजदारी मुद्दा १ सय २९ वटामध्ये ५६ फर्स्यौट ७३ बाँकी रहे। अदालतमा तीन वर्षसम्म फर्स्यौट नभएका मुद्दा छैनन्। २ वर्ष नाघेका मुद्दा देवानी २ र फौजदारी २ वटा छन् भने १ वर्षसम्म फर्स्यौट नभएका ७४ वटा छन्। त्यसैगरी ६ महिनाभन्दा बढी समयसम्म फर्स्यौट नभएका ५७ वटा मुद्दा छन्।

जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा यस वर्ष फौजदारी ६ वटा र हातहतियार स्वरस्वजानासम्बन्धी ३ वटा मुद्दा दर्ता भए। दुवै प्रकृतिका मुद्दा फर्स्यौट भएका

छैनन्। विगतदेखि जिम्मेवारी सरेर आएका १६ वटा र यस वर्षका ९ वटा गरी जम्मा २५ वटा मुद्दा जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा रहेका छन्।

त्यसैगरी जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा यस वर्ष केही सार्वजनिक अपराध ७, कर्तव्य ज्यान ९, हातहतियार स्वरस्वजाना २, नकवजानी चोरी १, ज्यानमार्ने उद्योग ६, साधारण चोरी १, बहुविवाह २, ठगी १, जबर्जस्ती करणी उद्योग १, जबर्जस्ती डाँका १, आगो लगाएको २ र राज्य विरुद्धको अपराध १ वटा मुद्दा दर्ता भए।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगमा यस वर्ष २ सय ५ जनाले आफूहरू भूमिहीन भएको निवेदन दर्ता गराए। वृद्ध भत्ता तथा छात्रवृत्तिको रकम समयमा नपाएको जनगुनासो छ।

महिला अधिकार

दिक्तेल गाविस-१ की ४ वर्षीय एक

बालिकालाई ०५७ भदौ २ गते घरमा कोही नभएको अवस्थामा सोही ठाउँका १७ वर्षीय जीवन राईले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडितलाई अदालतको आदेशबमोजिम तारेस्वमा रिहा गरियो।

दोर्पा चिउरीडाँडा गाविस-६ का मदनबहादुर कठायतले ०५६ फागुन १३ गते मिना बुढाथोकीसँग दोस्रो विवाह गरी पहिली पत्नी उर्मिला कठायतलाई कुटपिट गर्ने तथा खान-लाउन नदिने जस्ता व्यवहार गरे। पीडकलाई अदालतले धरौटी लिई तारेस्वमा रिहा गर्‍यो।

पाथेका गाविस-६ का ३० वर्षीय सुरेशकुमार राईले घरमा पत्नी र छोराछोरी हुँदाहुँदै ०५७ असार २५ गते दोस्रो विवाह गरी छोराछोरी र पहिली पत्नीलाई कुटपिट गर्ने तथा हेरविचार नगर्ने

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला	जम्मा	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला	जम्मा
हत्या	९	८	१	९				
बम प्रहार	१							
गिरफ्तारी र यातना					१	१		१
कुटपिट	१३	१४	३	१६				
धम्की	३							
बलात्कार प्रयास	१		१	१				
बहुविवाह	१		१	१				
पारिवारिक हिंसा	१		१	१				
जम्मा	३८	३३	६	३९	१	१		१

जस्ता व्यवहार गरे। पीडकलाई अदालतले २ हजार ५ सय धरौटी लिई तारेस्वमा रिहा गर्‍यो।

बाल अधिकार

एकजना महिलाले आफूले जन्माएको नवजात शिशुलाई तत्काल घाँटी थिचेर हत्या गरिन्।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत रिसइवीका कारण भएका कुटपिटका १३ वटा घटनामा ११ जना पुरुष र ३ जना महिला पीडित भए। १३ महिला र १५ पुरुषले आत्महत्या गरे। भवितव्यमा ७ पुरुष र ६ महिला गरी १३ जनाको मृत्यु भयो। चोरीका २ वटा घटनामा ७ घर प्रभावित भए। ठगीको एउटा घटना भयो। घुसको १ घटनामा ३ जना पीडित भए।

१.१५ ओखलढुंगा

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

पोकली गाविस-८ का ४२ वर्षीय खड्गबहादुर पौडेललाई ०५६ फागुन १४ गते बेलुका ७:३० बजे माओवादीले आफ्नै घरको आँगनमा धारिलो हतियार प्रहार गरी हत्या गरे।

पोकली गाविस-२ का २४ वर्षीय प्रल्हाद गौतम, केशवराजस्वराज रिमाल र डोरहरी गुरागाईंलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ मंसिर १ गते दिउँसो १२ बजे रंगनी गाविस-१ जिलुमा एक व्यक्तिको घरमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। पीडितहरूमध्ये प्रल्हादलाई गोली लागेपछि प्रहरीले गिरफ्तार गरी कुटपिट गरेर हत्या गरेका थिए। केशवराज र डोरहरीको ठेगाना सिन्धुली र दोलखा भएको आशंका गरिएको छ। पीडितहरूलाई रुम्जाटारमा पोष्टमार्टम गरी प्रहरीले नै स्वाल्डो स्वनेर पुरिदिए।

जनसंख्या :	१,३९,४५७
साक्षरता प्रतिशत :	३९.७
महिला साक्षरता प्रतिशत :	२२.८
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	१०७४
गाविस/नपा संख्या :	५६/०
निर्वाचन क्षेत्र :	२
विद्यालय :	२२९
क्याम्पस/उच्च मावि :	१/३
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	२/५४
टेलिफोन लाइन :	२६९
मोटर सडक (कि.मी.) :	०
प्रहरी कार्यालय संख्या :	१५
हुलाक संख्या :	५६

यस जेलको छानो जीर्ण अवस्थामा रहेको छ। बन्दीहरूलाई खेलकुदका लागि क्यारेम बोर्डको मात्र व्यवस्था गरिएको छ। जिविसले टिभी उपलब्ध गराएकोमा हाल बिगिएको छ। बन्दीहरूलाई इन्सेकद्वारा वितरित रेडियो तथा कान्तिपुर र गोरखापत्र दैनिक उपलब्ध गराइएको छ। बन्दीहरूसँग भेटघाट गर्न हप्ताको दुई दिन मात्र दिइन्छ।

यस जेलका बन्दीले ०५७ जेठ १ गतेदेखि १४ सूत्रीय माग राखी विरोध कार्यक्रम संचालन गरे। ०५७ जेठ ३ गते सहायक सिडिओ चन्द्रकान्त न्यौपाने, राष्ट्रिय अनुसन्धानका निरीक्षक पुष्पराज मिश्र, जेलर पोष्टराज पोखरेल, जिप्रकाका प्रतिनिधि प्रेम कटुवाल तथा संघर्ष समितिबाट मानबहादुर योगी, बालकृष्ण ढुंगेल र विशाल खड्काबीच सम्झौता भएकोमा हालसम्म कार्यान्वयन भएको छैन।

गिरफ्तारी र यातना

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ३ वटा घटनामा ३ जना पुरुष पीडित भए। जसमध्ये -

ओखलढुंगा गाविस-१ का ११ वर्षीय मिनबहादुर खत्रीलाई ०५६ फागुन २३ गते सोही गाविस-५ का ७० वर्षीय हर्कबहादुर जुजुले कुटपिट गरी हत्या गरे र डोरीको पासो लगाई भुण्ड्याइदिए। पीडित पीडकको घरमा काम गर्न बसेका थिए। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

यस जिल्लाको जेल “घ” श्रेणीको हो। यस जेलको क्षमता ५० जनाको रहेकोमा हाल कैद नतोकिएका १० पुरुष र १ महिला तथा कैद तोकिएका १४ पुरुष र २ महिला छन्। यसबाहेक ५ वर्षीय एक बालक आश्रितरूपमा रहेका छन्।

गाम्नाडटार गाविस-६ का ४० वर्षीय छत्रबहादुर खत्री, ४३ वर्षीय यज्ञबहादुर श्रेष्ठ र सोही गाविस-५ का ४२ वर्षीय दिपबहादुर रोकालाई आतंककारीको आरोपमा ०५६ फागुन ३ गते बेलुका ७ बजे प्रहरीले गिरफ्तार गरी मरणासन्न हुने गरी यातना दिए। गाविसका पदाधिकारीसमेतको उपस्थितिमा छलफल हुँदा प्रहरी चौकीका इन्चार्ज मानबहादुर राईले माफी मागे र पीडितहरूलाई रिहा गरियो।

फेदीगुठ गाविस-१ का ३३ वर्षीय शिक्षक निर्वाण कार्कीलाई माओवादीहरूलाई सहयोग गरेको आरोपमा ०५६ फागुन ११ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी यातना दिए। पीडितलाई फागुन १५ गते रिहा गरियो।

कटुन्जे गाविस-२ का २० वर्षीय हितराज कार्कीलाई माओवादीको आशंकामा ०५६ फागुन १४ गते घरबाट प्रहरीले

गिरफ्तार गरे।। पीडितलाई इलाका प्रहरी कार्यालय रामपुरमा २ दिनसम्म राखी रिहा गरियो।

ओखलढुंगा गाविस-५ का २० वर्षीय राजेन्द्र श्रेष्ठ, २१ वर्षीय भूपाल ताम्राकार र १९ वर्षीय दिनेश श्रेष्ठलाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न रहेको आरोपमा ०५६ फागुन २९ गते दिउँसो प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई २ दिनसम्म हिरासतमा राखी रिहा गरियो।

स्वीस सामुदायिक परियोजनाका २१ वर्षीय रमेश बुढाथोकीलाई माओवादीको आशंकामा ०५६ फागुन ३० गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई सोही दिन बेलुका रिहा गरियो।

गाम्नाडटार गाविस-८ का ३५ वर्षीय दलबहादुर खत्री र २२ वर्षीय रणबहादुर खत्रीलाई ०५७ असोज १० गते सोही ठाउँस्थित प्रहरी चौकीका प्रहरीले मादक पदार्थ सेवन गरी गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई मरणासन्न हुने गरी कुटपिट गरी भोलिपल्ट रिहा गरियो। पीडकहरूले माफी मागे।

फेदीगुठ गाविस-१ का ३४ वर्षीय निर्वाणकुमार कार्की र सोही गाविस-९ का ४३ वर्षीय उत्तमबहादुर खत्रीलाई संदिग्ध अवस्थामा हिडेको आरोपमा ०५७ कार्तिक २८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूमध्ये निर्वाणकुमारलाई प्रहरीले घरबाटै विनापुर्जी गिरफ्तार गरेका थिए। पीडितलाई सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दा चलाई ०५७ मंसिर २२ गते धरौटीमा रिहा गरियो।

फेदीगुरू गाविस-५ का ३८ वर्षीय गणेशबहादुर दर्जी, सोही गाविस-६ का ३५ वर्षीय टंकबहादुर दर्जी र सोही गाविस-७ का ४५ वर्षीय सूर्यबहादुर कार्कीलाई ०५७ कार्तिक २८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई यातना दिई सोही दिन रिहा गरियो।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

विलन्दू गाविस-५ घर भई ज्ञानप्रकाश मावि फूलबारीमा कक्षा ८ मा अध्ययन गर्ने १४ वर्षीय उत्तमप्रसाद घिमिरेलाई ०५६ फागुन ३ गते बेलुका ६ बजे अज्ञात व्यक्तिहरूले अपहरण गरे। उत्तमप्रसादले आफू माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको कुरा घरमा चिठी लेखी जानकारी दिए।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

पोकली गाविस-२ का ४२ वर्षीय कृष्णप्रसाद घिमिरेलाई ०५६ चैत २८ गते बेलुका ७.३० बजे माओवादीहरूले घरमै कुटपिट गरी २ वटा दाँत समेत फुकाली बेहोस बनाए।

जिल्ला अदालतका कर्मचारी वेणु सुवेदीलाई ०५६ पुस २९ गते रूम्जाटार गाविस-६ मा अदालतको फैसला कार्यान्वयन गर्न गएको अवस्थामा सोही ठाउँका तुलसी श्रेष्ठ, वसन्त श्रेष्ठ, चन्द्रप्रसाद पोखरेल र विद्याचन्द्र गुरूङ्गले धम्की दिए। पीडकहरूलाई सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दा चलाई धरौटीमा रिहा गरियो।

मूलखर्क गाविसस्थित साना किसान विकास आयोजनाको कार्यालयमा ०५७ वैशाख २० गते माओवादीहरूले कागजातहरू जलाउनुका साथै सामानहरू लुटेर लगे।

गाम्नाडटार गाविस-६ का १८ वर्षीय घनश्याम श्रेष्ठलाई ०५७ असार १८ गते बेलुका ६.३० बजेतिर सोही ठाउँस्थित प्रहरी चौकीका प्रहरीले मादक पदार्थ सेवन गरी कुटपिट गरे।

जनजीवन प्रस्तावित मा.वि. पोकलीका शिक्षक ३७ वर्षीय प्रविण अधिकारीलाई माओवादीलाई सहयोग गरेको आरोपमा ०५७ साउन २ गते जिल्ला शिक्षा कार्यालयद्वारा ३ दिनभित्र हाजिर हुन आउने पत्र पठाई जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा उपस्थित गराएर धम्की दिइयो।

ज्ञानप्रकाश मावि फूलबारीका शिक्षक २७ वर्षीय प्रेमबहादुर न्यौपाने र २५ वर्षीय राजेन्द्रबहादुर खड्कालाई माओवादीलाई सहयोग गरेको आशंकामा ०५७ साउन २ गते जिल्ला शिक्षा कार्यालयद्वारा ३ दिनभित्र हाजिर हुन आउने आदेश दिई जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा उपस्थित गराएर धम्की दिइयो।

आफूलाई मालिकझट्टा कुटपिट गरी हत्या गरिएका १९ वर्षीय भिष्यहाङ्कुट खत्री

खत्री मारिएपछि माओवादीको आटोपमा प्रहरीझट्टा गोली हानी हत्या गरिएकाहरू

फेदीगुठ गाविसका अध्यक्ष ४५ वर्षीय वीरबहादुर पौडेललाई ०५७ कार्तिक २८ गते दिउँसो प्रहरीद्वारा गिरफ्तार गरिएका सोही ठाउँका जनतालाई छुटाउन प्रहरी चौकी कोषबाट गएको अवस्थामा प्रहरीले माओवादीको आरोपमा ज्यानमार्ने धम्की दिए।

रंगेनी गाविस-१ का गाविस अध्यक्ष ६२ वर्षीय विक्रम सुनुवारलाई ०५७ कार्तिक २९ गते बेलुकी ७:३० बजे ९-१० जना हतियारधारी अज्ञात व्यक्तिहरूले ५० हजार रूपैयाँ नगद चन्दा मागी कुटपिट गर्नुका साथै ज्यानमार्ने धम्की समेत दिए। पीडकहरू माओवादी भएको आशंका गरिएको छ।

फूलबारी गाविस-८ जौखेरियाका ६५ वर्षीय तेजबहादुर स्वर्गीलाई ०५६ फागुन २ गते दिउँसो ३ बजेतिर बारीमा मकै छरिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले कुटपिट गर्नुका साथै ५ हजार रूपैयाँ लिएर गए।

स्वामीभञ्ज्याङस्थित कृषि विकास बैंकको कार्यालयबाट ०५७ मंसिर २७ गते माओवादीहरूले ४५ हजार रूपैयाँ लुटेर लग्नुका साथै १ लाख ३५ हजार रूपैयाँ बराबरको धनमाल नष्ट गरे।

पोखरे गाविस-८ को प्रहरी चौकीमा ०५७ मंसिर २७ गते माओवादीहरूले आक्रमण गरी दुईवटा भवन तथा लत्ता कपडा समेत गरी ४ लाख ७ हजार ८ सय ६० रूपैयाँ बराबरको धनमाल नष्ट गरे।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

जिविस सभापति प्रेमनारायण प्रेमी, पेशलकुमार स्वतिवडा, नरेन्द्र स्वतिवडा, शेखर भट्टराई, रामकुमार सुवेदी, गीता कार्की, राजकुमार कार्की, केदारबाबु बस्नेत, उत्तम कटुवाल, विष्णु खनाल र ज्ञानबहादुर लुङ्गेललाई ०५७ असोज ५ गते बिहान ११ बजेतिर नौ वाम समूहद्वारा आयोजित नेपाल बन्द कार्यक्रमका सिलसिलामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई सोही दिन बेलुका ६ बजे रिहा गरियो।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा २ सय ८० वटा मुद्दा रहे। जसमध्ये देवानी १ सय २७, दुनियावादी फौजदारी १ सय ३६ र सरकारवादी फौजदारी १७ वटा रहे। यस वर्ष १ सय २० वटा मुद्दा फर्स्यौट भए। अदालतमा २ वर्षभन्दा अधिका २० वटा मुद्दा फर्स्यौट हुन बाँकी छन्।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हतन				राज्यद्वारा भएका हतन			
	घटना		पीडित संख्या		घटना		पीडित संख्या	
	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	४	४		४				
गोलीद्वारा हत्या					१	३		३
गिरफ्तारी र यातना					६	१३		१३
कुटपिट	६	६	१	७	२	४		४
धम्की	३	३		३	३	४		४
भेला र संगठित हुने अधिकार					१	११		११
महिला किनबेच	१		१	१				
बहुविवाह	२		२	२				
गर्भपतन	१		१	१				
महिला भएकै कारण यातना	१		१	१				
बाल अधिकार	५	३	३	६				
अमानवीय व्यवहार	२	१	१	२				
जम्मा	२५	१५	१०	२५	१४	३४		३४

त्यसैगरी जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा यस वर्ष सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी २१ र अवैध हातहतियारसम्बन्धी ३ वटा गरी २४ वटा मुद्दा रहे। यी मुद्दामध्ये यस वर्ष हातहतियारसम्बन्धी एउटा र सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी ६ वटा मुद्दा फर्स्यौट भए।

सरुवा, घटुवा र पक्षपात आदि

जिविसमा कार्यरत ३५ वर्षीय रंजिता कार्कीलाई अनुशासनहीन काम गरेको आरोपमा ०५७ साउन १ गते जिविसको बैठकबाट निर्णय गरी निष्काशन गरियो। पीडित १२ वर्षदेखि कार्यरत स्थायी कर्मचारी थिए।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लामा गठित सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगमा ५६ गाविसबाट ४ सय २४ जनाले निवेदन दिएका छन्। तर पनि हालसम्म सुकुम्बासीहरूलाई जग्गा वितरण गरिएको छैन।

यस वर्ष १ हजार ८ सय १ जना वृद्ध, २ हजार ६९ जना असहाय विधवा र ४४ जना अशक्त गरी कूल ३ हजार ९ सय १४ जनाले भत्ता प्राप्त गरे।

महिला अधिकार

बहुविवाहका २ वटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए। गाम्नाङ्गटार गाविस-६ की ६५ वर्षीय बलमाया भट्टराईलाई बोक्सीको आरोपमा ०५७ जेठ २८ गते सोही ठाउँका ४५ वर्षीय महेन्द्रबहादुर स्वर्गीले बेइज्जती गरे। पीडकलाई कुनै कारवाही भएन।

सोलुखुम्बु जिल्ला पावै गाविस-२ घर भई जन्तरखानी गाविसको ठाउँ भन्ने ठाउँमा होटल गरी बस्ने २४ वर्षीय किसमाया राईको ०५७ साउन १३ गते गर्भपतन गराउन खोज्दा मृत्यु भयो। रणसिंहदल गुल्मका २६ वर्षीय मानबहादुर मावोले

गर्भवती बनाई पद्मा मेडिकल हलका अहम्मद मन्सुरीले गर्भ पतन गराउन खोज्दा पीडितको मृत्यु भएको हो।

बालअधिकार

उबु गाविस-१ की १५ वर्षीय गीताकुमारी राईलाई ०५७ साउन ३ गते बेलुका ८ बजे सोही ठाउँका २१ वर्षीय दुर्गराज राईसमेत ६ जनाले बेपत्ता पारे। पछि पीडितसँग दुर्गराज राईले विवाह गरेको जानकारी आयो।

एकजना महिलाले आफूले जन्माएको नवजात शिशुलाई तत्काल हत्या गरिन्

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

माम्खा गाविस-६ का ४५ वर्षीय फुण्टे वि.क.लाई पैसा लिई छोरीलाई अन्यत्र विवाह गरिदिएको आरोपमा ०५७ मंसिर १९

गते सोही ठाउँका ४० वर्षीय मोहनसिंह वि.क., ५० वर्षीय कर्णबहादुर वि.क., ४० वर्षीय बुचे वि.क. र ३२ वर्षीय छवे वि.क.ले सामाजिक वहिष्कार गरे।

अतिरिक्त जानकारीहरू

व्यक्तिगत रिसइवीका कारणले भएका कुटपिटका ३ वटा घटनामा ३ जना पुरुष र १ जना महिला पीडित भए। ५ जना पुरुष र ४ जना महिलाले आत्महत्या गरे। लडेर ५ जनाको मृत्यु भयो भने १ जना नाबालकको आगोमा परेर मृत्यु भयो। त्यसैगरी विष सेवनबाट १ जनाको र खोलामा डुबेर १ जनाको मृत्यु भयो।

१.१६ सोलुखुम्बु

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

वेनी गाविस जुनवेंशीस्थित प्रहरी चौकीमा कार्यरत प्रहरी हवलदार भाषा जिल्ला जलथलका भरत पौडेल, प्रहरी जवान भोजपुर जिल्ला बोस्चिमका लोकबहादुर प्रधान र ओखलढुङ्गा जिल्ला कुइवीर गाविस-६ का भोजबहादुर खत्रीलाई ०५७ जेठ ३२ गते राति माओवादीहरूले चौकीमा आक्रमण गरी हत्या गरे। साथै प्रहरी जवानहरू तेन्थुम जिल्ला तेह्रथुम गाविस-४ का हिकमत विश्वकर्मा, मोरङ जिल्ला दुलारीका बालकृष्ण विष्ट र ओखलढुङ्गा जिल्ला पोखरी गाविस-३ का रामबहादुर कार्कीलाई घाइते बनाए।

धनकुटा जिल्ला मारेकटहरे गाविस घर भई केरूङ गाविस पात्लेस्थित नेपाल दूरसंचार संस्थानको टावरको सुरक्षार्थ खटिएका सैनिक जवान लिला श्रेष्ठलाई माओवादीको आशंकामा ०५७ भदौ ७ गते बेलुका ८.३० बजेतिर सोही ठाउँस्थित प्रहरी चौकीका प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। पीडित टर्च बाली टावरबाट प्रहरी चौकीतर्फ आइरहेको अवस्थामा प्रहरीले “तपाईं को हो? कहाँ, किन हिँड्नु भएको?” भनी सोध्दा जवाफ नदिएर “म तेरो बाबु हुँ” भन्ने जवाफ दिएपछि प्रहरीले माओवादीको आशंकामा गोली प्रहार गरेका थिए।

जनसंख्या :	१०४०२९
साक्षरता प्रतिशत :	४०
महिला साक्षरता प्रतिशत :	८.३
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	३३१२
गाविस/नपा संख्या :	३५/०
निर्वाचन क्षेत्र :	१
विद्यालय :	२४८
क्याम्पस/उच्च मावि :	२/६
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	३/३६
टेलिफोन लाइन :	३७९
मोटर सडक (कि.मी.) :	५८
प्रहरी कार्यालय संख्या :	१६
हुलाक संख्या :	३६

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ४ वटा घटनामा ४ जना पुरुष पीडित भए।

जेल र बन्दीहरू

यस जिल्लाको जेल “घ” श्रेणीको हो। २५ जना बन्दी क्षमता भएको यस जेलमा हाल २० जना पुरुष र ६ जना महिला गरी २६ जना बन्दी रहेका छन्। यसबाहेक भर्खरै जन्मिएका १ नाबालक पनि छन्। बन्दीहरूमध्ये कैद नतोकिएका ९ पुरुष र १ महिला तथा कैद तोकिएका ११ पुरुष र ५ महिला छन्। जेलमा पानी र शौचालयको व्यवस्था राम्रै छ। विद्युतको सुविधा भए पनि हाल टिभीको र सामूहिक रेडियोको व्यवस्था छैन। बन्दीहरू जेलभित्र नाम्तो बुन्ने काम गर्दछन् तर त्यसले बजार प्राप्त गर्न सकेको छैन। मनोरञ्जनका लागि एउटा क्यारेमबोर्ड मात्र छ। कहिलेकाहीँ क्षमताभन्दा अलिक बढी नै बन्दीहरू हुने भएकाले सुले-बस्ने समस्या हुने गर्दछ। समय-समयमा उपियाँले सताउने कुरा बन्दीहरू बताउँछन्। जेल जीर्ण अवस्थामा रहेकाले सुधार गर्नुपर्ने जेलरको धारणा छ।

धम्की, ज्यानमानै धम्की र कुटपिट

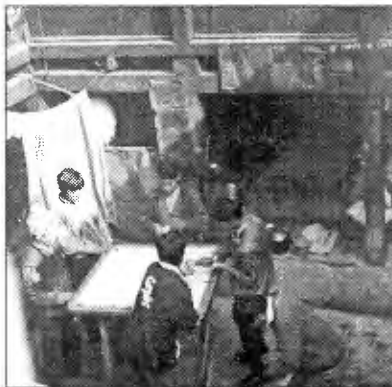
सल्लेरी गाविस-५ का २६ वर्षीय मोहन विश्वकर्मालाई राजनीतिक प्रतिशोधका कारण ०५७ जेठ २ गते बेलुका ७

बजेतिर सोही गाविस-४ का २६ वर्षीय कुमार घिमिरे, २१ वर्षीय कान्छा घिमिरे र सिङ्ग गाविस-४ का ३१ वर्षीय राम दयालले कुटपिट गरी दुई वटा दाँत समेत भाँचिदिए। पीडकहरू फरार छन्।

सल्यान गाविस-३ स्थित मन्दिरमा ०५७ भदौ ४ गते माओवादीहरूले आगो लगाई ध्वस्त बनाए।

वाकु गाविस-१ का नारायणकाजी कार्कीको घरमा रहेको टेलिफोनको तार ०५७ मंसिर १० गते बुङ्ग गाविस-१ का भीमबहादुर राईसमेत १०-१५ जनाले काटिदिनुका साथै सेटसमेत लुटेर लगे।

साथै पीडितकी पत्नीलाई पिस्तोल देखाई केही रकमको माग गरी धम्की दिए। पीडकहरूमध्ये भीमबहादुरलाई थुनामा राखिएको छ भने अन्य फरार छन्।

ओलुटुगुम जेलका घन्डीहठ फ्याटेमोर्ड ओल्दै

मौलिक अधिकार

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा देवानी १ सय २४, सरकारवादी फौजदारी ३२ र दुनियावादी फौजदारी २ सय ६ वटा रहे। यी मुद्दामध्ये देवानी ९३ फर्स्यौट भई ३१ बाँकी रहे भने सरकारवादी फौजदारी २० वटा फर्स्यौट भई १२ वटा बाँकी रहे। त्यसैगरी दुनियावादी फौजदारी १ सय ५९ वटा फर्स्यौट भई ४७ वटा बाँकी रहे।

महिला अधिकार

यस वर्ष यो जिल्लामा बहुविवाहको एउटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आयो।

त्यस्तै गर्भपतनको एउटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आयो।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन			राज्यद्वारा भएका हनन		
	घटना संख्या	पीडित संख्या पुरुष महिला जम्मा		घटना संख्या	पीडित संख्या पुरुष महिला जम्मा	
हत्या	३	३	३			
गोलीद्वारा हत्या	१	३	३	१	१	१
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	१	३	३	१		
कुटपिट	१	१	१			
धम्की	२	१५	१५			
बहुविवाह	१	१	१			
गर्भपतन	१					
जम्मा	१०	२५	२६	३	१	१

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका १५ वटा घटनामा ३२ जना पुरुष र ४ जना महिला पीडित भए। १३ जना पुरुष र ५ जना महिलाले आत्महत्या गरे। आगलागीबाट २ जना पुरुषको मृत्यु भयो भने दुर्घटना, विपत्तिमा परी १४ जना पुरुष र ५ जना महिलाको मृत्यु भयो। २ जना पुरुषको

बेवारिसे लास फेला परे। चोरीका २ वटा र डकैतीका २ वटा घटना भए।

मध्यमाञ्चल

२.१ धनुषा	२.११ मकवानपुर
२.२ महोत्तरी	२.१२ ललितपुर
२.३ सर्लाही	२.१३ काभ्रे
२.४ सिन्धुली	२.१४ भक्तपुर
२.५ रामेछाप	२.१५ काठमाण्डौ
२.६ दोलखा	२.१६ धादिङ
२.७ रौतहट	२.१७ सिन्धुपाल्चोक
२.८ बारा	२.१८ नुवाकोट
२.९ पर्सा	२.१९ रसुवा
२.१० चितवन	

२.१ धनुषा

सम्मानित रूपले बाँचे अधिकार

हत्या / गोली

सिराहा जिल्ला पिपरा गाविस-४ घर भई जदुकुवास्थित इलाका प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत प्रहरी जवान ३० वर्षीय रामकुमार सिंह दनुवारलाई ०५६ फागुन २ गते जदुकुवा गाविस-६ स्थित सडकमा अपरिचित व्यक्तिहरू देखेर उनीहरूको भोला खानतलासी गर्न लाग्दा माओवादीहरूले गोली हानी हत्या गरे।

यज्ञभूमी गाविस-५ का ४० वर्षीय शोभित यादवलाई राजनीतिक रिसइवीका कारण ०५७ असार २० गते सोही ठाउँका महेन्द्र यादवसमेत ३ जनाले गोली हानी घाइते बनाएकोमा धरानमा उपचार गर्दागर्दै ०५७ साउन २ गते मृत्यु भयो। पीडकहरू फरार छन्।

बरमभिया गाविस-७ का ४० वर्षीय गंगाप्रसाद यादवलाई ०५७ साउन २४ गते बेलुका माओवादीहरूले जनकपुर शिवचोकमा गोली हानी हत्या गरे। पीडितलाई रामवृक्ष यादवको हत्या गरेको आरोप लगाइएको थियो।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका १३ वटा घटनामा ९ जना पुरुष र ४ जना महिला पीडित भए। ३ जना पुरुष गोलीद्वारा घाइते भए। जसमध्ये -

डेवडिहा गाविस-७ की १८ वर्षीय रीता देवीलाई दाइजो कम ल्याएको आरोपमा ०५७ असार १५ गते आफ्नै सासु ५० वर्षीय मनीदेवी कापर र २५ वर्षीय मञ्जुदेवी कापरले कुटपिट गरी हत्या गरे। पीडकहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा हाल मनीदेवीलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ भने मञ्जुदेवीलाई साधारण तारेखमा रिहा गरिएको छ।

जनसंख्या	: ६९,५८०९
साक्षरता प्रतिशत	: ३१.१
महिला साक्षरता प्रतिशत	: १६.१
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	: ११८०
गाविस/नपा संख्या	: १०१/१
निर्वाचन क्षेत्र	: ५
विद्यालय	: २८५
क्याम्पस/उच्च मावि	: २/१३
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	: २/१०२
टेलिफोन लाइन	: ४४७१
मोटर सडक (कि.मी.)	: १७०
प्रहरी कार्यालय संख्या	: ४२
हुलाक संख्या	: ८९

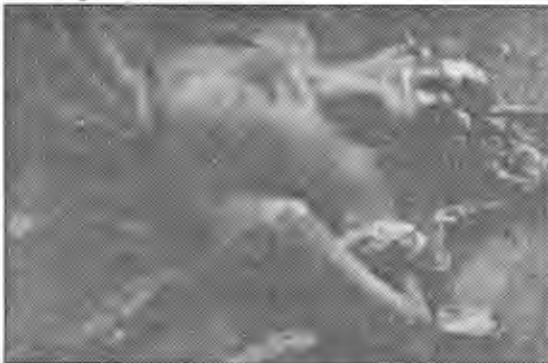
वहुहवा गाविस-४ का १४ वर्षीय राम भरोषी मण्डलको लास ०५७ साउन १८ गते एक सिसौको रूखमा भुण्डिएको अवस्थामा फेला पयो। पीडितलाई हत्या गरी भुण्ड्याएको आरोपमा सोही गाविस-९ का आदम कवाडी, हन्सु कवाडी, मुस्तीकन मोमिन र गाविस अध्यक्ष आमिन कवाडीलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा हाल आदम र हन्सुलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ भने मुस्तीकन र आमिनलाई पुनरावेदन अदालतको आदेशबमोजिम साधारण तारेखमा रिहा गरिएको छ।

जनकपुर नपा-११ की १८ वर्षीय मुन्नीदेवी साहलाई दाइजो कम ल्याएको आरोपमा ०५७ साउन २९ गते राति आफ्नै पति २२ वर्षीय राजु साह सोनार र सासु ५८ वर्षीय राजरोशनदेवी साहले हत्या गरे। पीडकहरूलाई अदालतको आदेशमा साधारण तारेखमा रिहा गरियो।

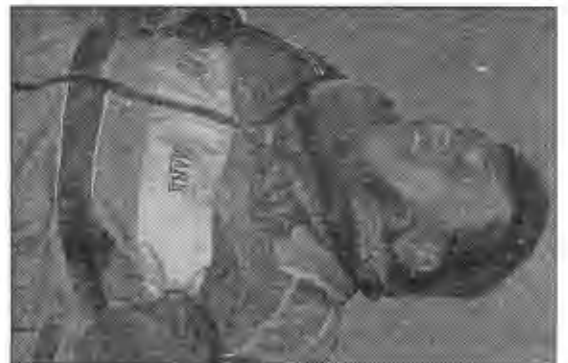
महोत्तरी जिल्ला वलुवा गाविस-२ का ६५ वर्षीय रामवृक्ष साहलाई ०५७ भदौ १८ गते अज्ञात व्यक्तिहरूले धारिलो हतियार प्रहार गरी हत्या गरे। पीडितको लास बोरामा बाँधेर फ्याँकिएको अवस्थामा फेला पारिएको थियो।

गिरफ्तारी र यातना

बरमभिया गाविस-५ का ४० वर्षीय जितन यादवलाई कमला सिंघाई कार्यालयको नहरको किनारामा रहेको सिसौको रूख काटेको आरोपमा ०५७ वैशाख ४ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी निर्मम यातना दिए। यसको विरोधमा भोलिपल्ट गाविसका पदाधिकारी तथा जनता जिप्रकामा डेलिगेशन गएपछि पीडितलाई रिहा गरियो। दोषी प्रहरीलाई कारवाहीस्वरूप सरुवा गरियो।

माओवादीद्वारा गोली हानी हत्या गटिएका गंगाप्रसाद यादव

माओवादीद्वारा हत्या गटिएका प्रहरी जवान रामकुमारसिंह कुवुवाट

प्रहरी यातनाका काटण घाइते भएका
रामानन्द चौधरी

सप्तरी जिल्ला सितापुर गाविस-५ का ३२ वर्षीय रामानन्द चौधरीलाई ०५७ साउन २२ गते बसमाथि यात्रु राखेर ल्याएको कारण प्रहरीले लाइसेन्स मागदा विवाद भएपछि प्रहरीले गिरफ्तार गरी लाठीले टाउकोमा हिकार्ड टाउको फुटाइदिए। पीडितलाई यातना दिई सोही दिन रिहा गरियो।

वरमभिया गाविस-६ का ४४ वर्षीय विसुनदेव यादव, सोही गाविस-७ का ४७ वर्षीय गंगाई यादवलाई

माओवादी भई गंगाप्रसाद यादवको हत्यामा संलग्न भएको आशंकामा ०५७ साउन २५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरू मध्ये गंगाई यादवलाई भदौ ८ गते र विसुनदेवलाई भदौ ११ गते रिहा गरियो।

वरमभिया गाविस-७ का ४० वर्षीय जोगिन्द्र यादवलाई माओवादी भई गंगाप्रसाद यादवको हत्यामा संलग्न भएको आशंकामा ०५७ साउन ३२ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई भदौ ११ गते रिहा गरियो।

धनुषाधाम गाविस-८ गोइयाहाका १८ वर्षीय देवेन्द्र यादवलाई छिन्नमस्ता डिष्टिलरीमा बम विस्फोटन भएको घटनामा संलग्न भएको आशंकामा ०५७ भदौ १५ गते राति प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई भदौ २३ गते रिहा गरियो।

नौवाखोर पर्साही गाविस-७ का ३५ वर्षीय विमलप्रसाद मण्डल र उनकी पत्नीलाई माओवादीलाई खान, बस्न दिएको आरोपमा ०५७ कार्तिक २६ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी निर्मम यातना दिए। पीडितहरूलाई धरौटीमा रिहा गरियो।

नौवाखोर पर्साही गाविस- ९ का ४२ वर्षीय वेंचन मण्डल, ४० वर्षीय वेंचन मण्डल, सोही गाविस-८ का २५ वर्षीय रामहृदय वडही र सोही गाविस-६ का ५५ वर्षीय भोला दासलाई माओवादीको आशंकामा ०५७ कार्तिक

राजनीतिक प्रतिरोधका काटण कुटपिट
गटी घाइते घनाङ्गकी रामपटीदेवी यादव

३० गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई ५ दिनपछि रिहा गरियो।

जनकपुर नपा-९ का राजकुमार गुप्तालगायत ८ जनालाई ०५७ कार्तिक ३० गते नेपाल बन्द कार्यक्रमको सन्दर्भमा मसाल जुलुस निकाल्दा नपाका विभिन्न ठाउँबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई सोही दिन बेलुका रिहा गरियो।

यज्ञभूमी गाविस-९ का ५० वर्षीय जगदेव साह, ४० वर्षीय जिवछीदेवी साह, २५ वर्षीय नथुनी यादव, सोही गाविस-४ का १७ वर्षीय गौतम यादव र उमाप्रमपुर गाविस-३ का १९ वर्षीय मो. सकुर अलीलाई प्रहरी हवलदारको हराएको पैसा भेट्टाएर पनि नदिएको आरोपमा ०५७ मंसिर ३ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई भुइँमा सुताई मुख, घाँटी र छातीमा कुल्चेर पैतालामा प्लाष्टिकको पाइपले हिकार्ड यातना दिइयो। यसको विरोधमा मंसिर ४ गते बिहान ८ बजेदेखि दिउँसो ३ बजेसम्म धारापानी पूर्व-पश्चिम राजमार्गमा चक्काजामसमेत गरियो। दुई पक्षबीच छलफलपश्चात् एक जना असई र एक जना प्रहरी जवानले गल्ती स्वीकार गरे। पीडितहरूलाई ४ गते रिहा गरियो भने असई र प्रहरी जवानलाई अन्यत्रै सरुवा गरियो।

धवौली गाविस-३ का २१ वर्षीय नागेन्द्रदास तत्मालाई चन्दा मागेको आरोपमा ०५७ पुस ७ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई ०५७ माघ ८ गते सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दा लगाई २२ हजार रूपैयाँ धरौटीमा रिहा गरियो।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

धनुषाधाम गाविस-७ का अन्दाजी ३७ वर्षीय अजबलाल यादव र भुतही पटेर्वा गाविस-९ का अन्दाजी ३२ वर्षीय विहारी राय यादवलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत २१ गते जनकपुर नपा-१४ रजौलबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारियो। पीडितहरूलाई हालसम्म बेपत्ता पारिएको छ।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

ढल्केवर गाविस-६ का २० वर्षीय रघुनाथ दास, ४० वर्षीय रौंदी दास र ३५ वर्षीय सुर्य देवीलाई ०५६ पुस २० गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा केही अज्ञात व्यक्तिहरूले कुटपिट गरे।

ढल्केवर गाविस-६ का ३० वर्षीय रामधारी महतोलाई ०५६ पुस ७ गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा केही अज्ञात व्यक्तिहरूले कुटपिट तथा खुकुरी प्रहार गरी घाइते बनाए।

वरमभिया गाविस-७ को ४६ वर्षीय रामपरीदेवी यादवलाई माओवादीद्वारा गंगाप्रसाद यादवको हत्या गरिएको घटनाको बदलास्वरूप ०५७ साउन २५ गते सोही ठाउँका २९ वर्षीय हरि यादव र सोही गाविस-६ का २४ वर्षीय वृन्जय सिंहले लाठीले हिकार्ड टाउको फुटाउनुका साथै खुट्टासमेत भाँचिदिए।

जनकपुर नपा-१ की ४३ वर्षीय मिना श्रेष्ठलाई ०५७ पुस १४ गते मिल्म एरिया चोकमा नेपाल सद्भावना पार्टीद्वारा आयोजित प्रतिकार जुलुसले दुङ्गामुढा गरी घाडते बनायो।

जनकपुर नपा-९ का १५ वर्षीय सुमन भुजेललाई जातीय प्रतिशोधका कारण ०५७ पुस १५ गते केही मधिगे समुदायका युवाहरूले नुक्कुरी प्रहार गरी खुट्टा भौँचिदिए।

जिल्ला प्रशासन कार्यालयको कम्पाण्डाभित्र रहेको अधिकृत संगममा चलि रहेको अधिकृतहरूको बैठकमा ०५७ पुस १५ गते नेपाल सद्भावना पार्टीद्वारा आयोजित जुलुसले दुङ्गामुढा गरी एक जनालाई घाडते बनायो। त्यसैगरी नेपाल बैंक लिमिटेडमा कार्यरत २ जना कर्मचारीहरूलाई पनि जातीय प्रतिशोधका कारण मधिगे समुदायका युवाहरूले कुटापिट गरे।

जनकपुर नपा-१४ का २५ वर्षीय विनय कार्कीलाई जातीय प्रतिशोधका कारण ०५७ पुस १६ गते बान्निविधा कम्पाउण्डमा केही मधिगे समुदायका युवाहरूले निर्ममतापूर्वक कुटापिट गरे।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

मुडिवा गाविस-७ की ३५ वर्षीय देविता देवी, धनौजी गाविस-६ की २७ वर्षीय अनिता देवी र ठाडीभिभा गाविस-६ की ३२ वर्षीय गंगाई देवीलाई ०५६ माघ १७ गते विरोध ज्वाली गरी अस्पताल हाताभित्र प्रवेश गर्न लाटा प्रहरीले लाठीचार्ज गरी घाडते बनाए। ठाडीभिभाकी १४ वर्षीय एक बालिकालाई बलात्कार गर्ने पीडकहरूलाई छुटाउन प्रहरी प्रशासन, डाक्टर र रिपोर्ट आदिमा जिल्लाका केही नेताहरूले राजनीतिकरण गर्न खोजेको भनी त्यसको विरोधमा अनेमसंघद्वारा आयोजना गरिएको ज्वालीमा सहभागीहरूलाई प्रहरीले लाठीचार्ज गरेको थियो।

यज्ञभूमी गाविस-७ का ३५ वर्षीय मिथिला यादव र तारापट्टी गाविस-४ का ३० वर्षीय रामेश्वर यादवलाई नेकपा (माले) द्वारा आयोजित जनकपुर बन्दको क्रममा ०५७ साउन २६ गते जनकपुर चुरोट कारखाना लिमिटेड नजिकैबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा सोही दिन वेलुका रिहा गरियो।

अनेरास्ववियुका कार्यकर्ता रामसुन्दर मुखिया र लालबाबु यादवलाई ०५७ असोज ४ गते नौ वाम समूहद्वारा असोज ५ गते आयोजना गरिएको नेपाल बन्दको सिलसिलामा माडकिङ् गदै हिँडेको अवस्थामा भानु चोकबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। त्यसैगरी सीतागम ठाकुर, बलबहादुर गुरूमाछाने, केशव वगल, तपेश्वर दास, शिवकुमार मण्डल, अनेरास्ववियुका कं.स. महेश रायलगायत ३० जनालाई सोही दिन विभिन्न ठाउँमा मसाल जुलुस निकालेको अवस्थामा प्रहरीले लाठीचार्ज तथा गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई असोज ५ गते वेलुका रिहा गरियो।

सर्लाही जिल्लाका २२ वर्षीय प्रमोद साहलाई ०५७ कार्तिक ४ गते नेपाल सद्भावना पार्टीद्वारा आयोजित जनकपुर बन्दको

सिलसिलामा राम मन्दिर पछाडिबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई सोही दिन वेलुका रिहा गरियो।

भरतपुर गाविसको अन्दाजी ३५ वर्षीय शुशीला ढकाल र उनीसँगै रहेको नाबालक छोरालाई ०५७ असोज ५ गते नौ वाम समूहद्वारा आयोजना गरिएको नेपाल बन्द कार्यक्रमको सिलसिलामा शिवचोकबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई सोही दिन वेलुका रिहा गरियो।

निर्वाचन क्षेत्र नं. ५ का भूपू सांसद रामलखन महता, महेन्द्रनगर गाविस-१ का अरूणकुमार महता र हरिहरपुर गाविस-१ का बलबहादुर कार्कीलाई ०५७ असोज ३० गते महेन्द्रनगर गाविसका महिलाहरूले मट्टिनेलमा भएको मूल्यवृद्धिको विरोधमा आयोजना गरेको जुलुसमा सहभागी भएको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरी सोही दिन वेलुका रिहा गरे। साथै महेन्द्रनगर गाविस-१ की पुनम देवी र विमला थापालाई प्रहरीले लाठीचार्ज गरी घाडते बनाए।

लक्ष्मीनिया गाविस-४ का २९ वर्षीय रामगोविन्द यादव, २५ वर्षीय नवल मण्डल, २२ वर्षीय प्रमोद साह, ३० वर्षीय रामजीवन कापडी, १९ वर्षीय संजीव भा, २४ वर्षीय रामकुमार मण्डल, २७ वर्षीय राजदेव महता र १९ वर्षीय धीरेन्द्र कर्णलाई ०५७ पुस १४ गते बजार बन्द कार्यक्रमका सिलसिलामा जनकपुर नपा-४ बाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई सोही दिन वेलुका रिहा गरियो। काठमाण्डौमा मधिगे समुदायप्रति गरिएको दुर्व्यवहारको विरोधमा सो कार्यक्रमको आयोजना गरिएको थियो।

सर्लाही जिल्ला गोरैया गाविसका २३ वर्षीय सुरेशप्रसाद दास र जनकपुर नपा-४ का ३४ वर्षीय सतिश भालाई ०५७ पुस १६ गते प्रहरीद्वारा गिरफ्तार गरिएका नेपाल सद्भावना पार्टीका कार्यकर्ताहरूलाई भेट्न जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा जाँदै गरेको अवस्थामा कार्यालय अगाडि प्रहरीले लाठीचार्ज गरी सख्त घाडते बनाए।

धार्मिक स्वतन्त्रता

लाहना गाविसमा ०५७ असोज १४ गते हिन्दु धर्मावलम्बीहरूको संस्था शिव सेना, लाहनाले निकालेको धार्मिक जुलुसमा मुसलमान समूहले विरोध गर्दा दुई पक्षबीच विवाद भयो। त्यस वाटोमा धार्मिक जुलुस लिएर जाँदा आफ्नो धर्ममा कुठाराघात हुने कुरा मुसलमानहरूले बताएका थिए। हिन्दुहरूले सोही वाटो भई जुलुस निकालेका कारण विवाद भएको थियो। दुवै पक्षलाई प्रहरी प्रशासनको पहलमा सहमति गराई विवाद अन्त्य गरियो।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा १ हजार ६ सय ६४ वटा मुद्दा दर्ता भए, जसमा फौजदारी ३ सय १४, देवानी १ हजार २ सय ७० र सरकारवादी ८० वटा थिए। विगत वर्षका मुद्दाहरूसमेत

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना		पीडित संख्या		घटना		पीडित संख्या	
	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	१५	१०	५	१५				
गोलीद्वारा हत्या	५	५		५				
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	३	३		३				
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	१	१	१	३				
गिरफ्तारी र यातना					१६	२८	१	२९
बेपत्ता पारिएको					१	३		३
लाठी चार्ज					३	३	३	९
कुटपिट	३३	३९	१६	८९				
धम्की	८	५		५	१			
भेला र संगठित हुने अधिकार					७	३४		३४
सरूवा/घटुवा/पक्षपात आदि	१	१		१				
महिला किनबेचको	१		१	१				
महिला किनबेचको प्रयास	३		५	५				
बलात्कार	८		८	८				
बलात्कार प्रयास	३		३	३				
बहुविवाह	१		१	१				
पारिवारिक हिंसा	३		३	३				
महिला भएकै कारण यातना	३		३	३				
बाल अधिकार	५	८	१	५				
आर्थिक अधिकार	१							
अमानवीय व्यवहार	१	१		१				
अपहरण	३	३		३				
जम्मा	७४	६०	८१	१०१	२७	६६	४	७०

गरी यस वर्ष १ हजार ७ सय ८० वटा मुद्दा फर्यौट भए। अदालतप्रति सबैको सोचाई सकारात्मक भए पनि मुद्दा फर्यौटमा ढिलाई हुने गरेको गुनासो रहेको छ।

त्यसैगरी जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा २ सय २४ वटा मुद्दा दर्ता भए। जसमा हत्या १७, खुनडाँका १, ज्यानमार्ने उद्योग ९, विष सेवन २०, भुण्डिएको १७, डुवेंको १, किर्त जालसाजी १, जबर्जस्ती करणी १, डाँका १०, राहदानीसम्बन्धी १, चोरी ४, चौपाया चोरी १, खोरा चलन १, गैरकानूनी हातहतियार १०, केही सार्वजनिक अपराध ३८, नागरिकता प्रमाणपत्रसम्बन्धी ४, जीउ मास्ने बेच्ने ३, बहुविवाह १ ठगी ३ र सवारी गल्ली ३३, भवितव्य ३५, आगो लगाएर आत्महत्या ३, लागु औषध ४, काला बजार १, कुटपिट अंगभंग १ र जबर्जस्ती करणी उद्योग १ वटा थिए।

सरूवा, घटुवा र पक्षपात आदि

जनकपुर नपा-६ का ४५ वर्षीय युसुफ साफीलाई योग्यता ढाँटोको आरोपमा ०५६ माघ १३ गते जनकपुर चुरोट कारखाना लिमिटेडका महाप्रबन्धकले पूर्वाग्रहीरूपमा नोकरीबाट निष्काशन गरे। त्यसको विरोधमा माघ १३ गतेदेखि नै मजदुरहरूले धर्ना तथा घेराउ कार्यक्रम राखी कारखाना बन्द गरेपछि १८ गते

मजदुर र महाप्रबन्धकबीच वार्ता भयो। पुनरावेदन अदालतबाट मुद्दा फर्यौट नहुञ्जेलसम्मका लागि युसुफको नोकरी स्वारजी स्थगित गरिएको छ।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस वर्ष यो जिल्लाका ९३ वटा गाविसबाट सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासको विवरण लिइएको छ। हालसम्म लिइएको विवरणअनुसार सुकुम्बासीहरूको संख्या १५ हजार ८ सय ५६ रहेको छ भने अव्यवस्थित बसोबासको संख्या १ हजार ४ सय ६३ छ। ८ सय ४४ जना सुकुम्बासीलाई जग्गाधनी लालपुर्जा वितरण गर्ने निर्णय भए तापनि ४ सय ५८ जनाले मात्र पाएका छन्। ६ वटा गाविसमा नापीको काम सम्पन्न भएको छ भने ४ वटा गाविस नापीको क्रममा छन्। नापी भैसकेका गाविसहरूमा ठेरा कचुरी, गोपालपुर, वघचौडा, वेङ्गाशिवपुर, धनौजी र पुस्वलपुर छन् भने नापी भैरहेका गाविसहरूमा सखुवा महेन्द्रपुर, ढल्केवर, शान्तिपुर र दिगम्बरपुर छन्।

यस जिल्लामा २ हजार ८ सय ६१ जना जेष्ठ नागरिक रहेका छन्। वृद्ध भत्ता वितरणको अवस्था सन्तोषजनक नरहे तापनि ढिलो-चाँडो सबैले भत्ता पाएको कुरा जिविसले जनायो।

महिला अधिकार

ठाडी गाविस-६ की १४ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ पुस २१ गते सोही गाविस-२ का २५ वर्षीय अजिम कवाडी, २० वर्षीय फरमुद कवाडी राउन र ५० वर्षीय सुलेमान कवाडीले बलात्कार गरे। पीडकहरूमध्ये अजिम र फरमुदलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ भने सुलेमान फरार छ।

चिकना गाविस-४ की १८ वर्षीय एक युवतीलाई ०५७ असार ८ गते मिलमा गएको अवस्थामा सोही गाविस-७ का ३८ वर्षीय गरिबदास मुखियाले पिस्तोल देखाई धम्की दिएर बलात्कार गरे। पीडक फरार छ।

हरिहरपुर गाविस-१ की २२ एक महिलालाई ०५७ साउन ७ गते उँखु बारीमा घाँस काटिरहेको अवस्थामा सोही ठाउँका ३० वर्षीय आफताफ आलमले बलात्कार गरे। पीडकलाई गाविसले १० हजार रूपैयाँ जरिवाना गरेर छोडियो।

वरमभिया गाविस-१ की २५ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ असोज २ गते राति आफ्नै घरमा सुतिरहेको अवस्थामा सोही ठाउँका ३१ वर्षीय राजेश्वर यादवले बलात्कार गरे। पीडितका

तर्फबाट गाविस कार्यालयमा लिखित उजुरी दिइएको छ। पीडकलाई कुनै कारवाही भएन।

गोदार गाविस-६ की १३ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ असोज २५ गते सोही गाविस-५ का १८ वर्षीय रामएकवाल यादवले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा साधारण तारेखमा रिहा गरियो।

घुनाथपुर गाविस-५ की २२ वर्षीय एक महिलांलाई ०५७ कार्तिक १३ गते गाउँमा नाच हेरेर फर्किरहेको अवस्थामा सोही गाविस-३ का २२ वर्षीय सुरेन्द्र साह र २४ वर्षीय सुरेश पुर्वले बलात्कार प्रयास गरे। पीडकहरू फरार छन्।

वर्षे गाविस-४ की २७ वर्षीय एक महिलांलाई ०५७ मंसिर २१ गते सोही गाविस-३ का २८ वर्षीय जगादिश मुखियाले बलात्कार प्रयास गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी सार्वजनिक र स्वरस्वजाना मुद्दा लगाएकोमा २२ हजार रूपैयाँ धरोटीमा रिहा गरियो।

सिराहा जिल्ला लहान नपाकी १९ वर्षीय एक महिलांलाई ०५७ जेठ २ गते महोत्तरी जिल्ला मटिहानी गाविस-६ का २८ वर्षीय लालबाबु मण्डलले भारतको पटनामा लगी विक्री गरे। पीडित घर फर्कन सफल भइन। हाल पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

विन्ही गाविस-९ की २६ वर्षीय एक महिलांलाई ०५७ असोज ६ गते फुलगामा गाविस-९ का हरिचन्द्र यादवले माइतमा आमा विरामी छ भन्ने निहुँमा भारतको हिमाञ्चल प्रदेशमा लगी विक्री गर्ने प्रयास गरे। एकजना नेपालीको सहयोगमा पीडित घर फर्कन सफल भइन। हाल पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

सवैला गाविस-५ की ४५ वर्षीय डसेरदेवी यादवलाई ०५७ असार ५ गते सोही ठाउँका उनका देवर ३२ वर्षीय सुखी यादवले कोदालोले हिकार्ड दुवै खुट्टा भौँचिदिए। पीडकलाई स्थानीय रूपमा ९ हजार रूपैयाँ जरिवाना गरी पीडितलाई दिइयो।

सवैला गाविस-५ की ५१ वर्षीय एक महिलांलाई बोक्सीको आरोपमा ०५७ मंसिर ८ गते सोही ठाउँका विशेश्वर यादवसहित सम्पूर्ण परिवारले घरमा आई गाली बेइज्जती गर्नुका साथै “माछु, कुटछु र दिस्सा खुवाउँछु” भनी धम्की दिए।

बर्मभुया गाविस-२ की २४ वर्षीय कारिदा खानुनलाई ०५७ मंसिर २१ गते आफूले भनेको कुरा नमानेको आरोपमा आफ्नै पति ३० वर्षीय गफार नदाफले ३ पटक “तलाख, तलाख, तलाख” भनी सम्बन्ध विच्छेद गरे। सुत्केरी अवस्थामा दिइएको “तलाख” ले पीडितलाई थप मानसिक यातना दियो।

बालअधिकार

महोत्तरी जिल्ला धिरापुर गाविस-७ का ३ वर्षीय पण्णकुमार यादवलाई ०५६ चैत १७ गते बेलुका वेङ्गाशिवपुर गाविस-२ का ३२ वर्षीय मोहम्मद अहमद राइन र सिराहा जिल्ला चन्द्रअयोध्यापुर गाविस-४ का १८ वर्षीय सरोजकुमार यादवले

४-५ लाख रूपैयाँ पाउने लोभमा अपहरण गरे। प्रहरीले पीडितलाई अभिभावकको जिम्मा लगाए भने पीडकहरूलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

सिराहा जिल्ला चिकनाभेडिया गाविस-५ का ७ वर्षीय प्रल्हाद यादवलाई ०५७ असार १९ गते आफ्नै बाबु रामलखन यादवले जानकी मन्दिरमा चढाउन ल्याए। पीडितले मन्दिरमा वस्न नमानेका कारण महन्थले अभिभावकसँगै फर्काइदिए।

सिन्धुली जिल्ला हत्पते गाविस-१ का १४ वर्षीय खेमबहादुर कार्कीलाई विद्यालयमा लाइनमा नबसी अगाडि आई पाठ देखाएको आरोपमा ०५७ भदौ १३ गते सरस्वती माविका शिक्षक ४० वर्षीय परमानन्द साहले नीलडाम हुने गरी कुटपिट गरे।

नवलपरासी जिल्ला गैँडाकोट गाविस-१ का ८, १३ र १४ वर्षीय ४ जना बालिकाहरूलाई ०५७ भदौ २३ गते प्रहरीले विक्री हुनबाट बचाए। पीडितहरूलाई एक महिनादेखि उनीहरूको गाउँमा बस्दै आएका एक महिला र एक पुरुषले जनकपुर घुम्न जाऔं भनी ल्याएर अलपत्र पारी भागेका थिए। पीडितहरूलाई अभिभावकको जिम्मा लगाइयो।

देवपुरा रूपैठा गाविस-२ मा ०५७ पुस ५ गते एक नवजात शिशुको लास फेला पर्यो। अवैध सम्बन्धबाट जन्मेको शिशुलाई हत्या गरी फ्याँकिएको आशंका गरिएको छ। पीडक पत्ता लाग्न सकेको छैन।

आर्थिक अधिकार

श्री ५ को सरकारले कृषि मजदुरहरूको दैनिक न्यूनतम ज्याला ६० रूपैयाँ र कार्य समय दैनिक ८ घण्टा तोकिएको भए पनि राष्ट्रिय धान वाली अनुसन्धान कार्यक्रम बनिनिर्वाहमा कृषि मजदुरहरूले दैनिक ८ घण्टा काम गरेवापत ४० रूपैयाँ मात्र पाउने गरेका छन्। त्यसैगरी राष्ट्रिय सुती वाली अनुसन्धान कार्यक्रम बेलाचापीमा ५२ रूपैयाँ ५० पैसा र कृषि विकास योजना नकटाभिजमा ४५ रूपैयाँ मात्र पाइरहेका छन्। श्री ५ को सरकारकै निकायहरूबाट ०५६ पुस २९ गतेको राजपत्रमा प्रकाशित निर्णय कार्यान्वयन नभएकाले सो निर्णयबमोजिमको ज्याला पाउनुपर्छ भनी मजदुरहरूले ०५७ जेठ ४ गते विभिन्न निकायहरूमा निवेदन दिए। हाल राष्ट्रिय धान वाली अनुसन्धान बनिनिर्वाह र राष्ट्रिय सुती वाली अनुसन्धान कार्यक्रम बेलाचापीले ७ घण्टा काम गरेवापत ५२ रूपैयाँ दिने गरेका छन्।

ठेराकचुरी गाविस, कृषि मजदुर संघको आव्हानमा ०५७ असार ७ गतेदेखि कृषि मजदुरहरूले १८ दिनसम्म काम बन्द गरे। श्री ५ को सरकारले कृषि मजदुरको न्यूनतम ज्याला दैनिक ६० तोकेंको र जिविसले दैनिक ६५ तोकेंकोमा कार्यान्वयन नभएकाले कृषि मजदुरहरूले विभिन्न निकायसमक्ष निवेदनसमेत पेश गरे। हाल दैनिक ज्याला ६० रूपैयाँ दिइएको छ।

मिथिलेश्वर निकास गाविस, कृषि मजदुर संघको आयोजनामा ०५७ असार १४ गतेदेखि कृषि मजदुरहरूले ज्यालासम्बन्धी विषयलाई लिएर केही दिन काम बन्द गरे। कृषि

मजदुर संघका प्रतिनिधि र किसान प्रतिनिधिहरूबीच २ चरणको वार्ता हुँदा पनि अहिले नै किसानहरूले ६५ रूपैयाँ दैनिक ज्याला दिन तयार नरहेकोले सरकारले गरेको निर्णय लागू गराउन कृषि मजदुरहरूले विभिन्न निकायमा निवेदन दिए। हाल दैनिक ज्याला ६१ रूपैयाँ कायम गरिएको छ।

जनकपुर नपा-८ स्थित भोलासिंह लायन्स बोर्डिङ स्कूलका सम्पूर्ण शिक्षकहरूले ०५७ मंसिर ४ गतेदेखि ४ सूत्रीय माग राखी हडताल गरे। ०५७ मंसिर १४ गते स्कूल व्यवस्थापन र शिक्षक प्रतिनिधिबीच भएको सम्झौताबाट माग पूरा भएपछि हडताल अन्त्य गरियो।

सखुवा महेन्द्रनगर गाविस-८ स्थित हिमालयन प्लाडउड उद्योगका मजदुरहरूले ट्रेड युनियन खोल्न पाउनुपर्ने र ज्याला बढाइनुपर्ने माग राखी ०५७ मंसिर १८ गतेदेखि सम्पूर्ण कामहरू बन्द गरी हडतालमा उत्रिए। ०५७ पुस १६ गतेदेखि दैनिक ज्याला ४० बाट ५० रूपैयाँ गरिएपछि हडताल अन्त्य गरियो।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

जनकपुर नपा-१२ की १८ वर्षीय भा थर भएकी एक युवतीले लोहना गाविस-४ का २१ वर्षीय राममतिक्ष ठाकुरसँग अन्तर्जातीय विवाह गर्दा केटी अपहरण गरेको आरोपमा केटापक्षका विरुद्ध केटी पक्षले उजुरी दिए। दुवै पक्षलाई जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा बोलाउँदा केटीले आफूहरूले राजीखुशी विवाह गरेको बताएपछि विवाद टुङ्गियो।

प्रेरा वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

अजबलाल यादव र विहारी रायलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारेको घटनाप्रति विरोध जनाउँदै ०५६ चैत २३ गते समाज उत्थान केन्द्रले एक प्रेस विज्ञप्ति जारी गर्‍यो। त्यसैगरी सबैला गाविसका शम्भुप्रसाद यादवलाई दुई वर्ष अघि प्रहरीले

र धनुषा जिल्ला घर भई राँतेपामा कार्यरत जिशिअ राजेन्द्रप्रसाद यादवलाई ०५७ जेठ २८ गते माओवादीहरूले अपहरण गरी बेपत्ता बनाएको घटनाप्रति विरोध जनाउँदै दुवैको रिहाईका लागि ०५७ साउन १० गते एक प्रेस विज्ञप्ति जारी गर्‍यो।

जनकपुर नपा-११ की मुन्नी देवीको हत्याका दोषीमाथि कारवाहीको माग गर्दै समाज उत्थान केन्द्रको आयोजनामा ०५७ भदौ ९ गते जिप्रकामा एक डेलिगेशन गर्‍यो।

देशमा बढेको अराजकता तथा तराइमूलका नागरिकलाई राजधानीमा गरिएको अमर व्यवहार भएको स्थितिप्रति ०५७ पुस १६ गते नेकपा (एमाले) ले दुःख व्यक्त गर्दै ०५७ पुस १६ गते एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरी सरकारसँग सुरक्षाको माग गर्‍यो। साथै अराजकता तथा साम्प्रदायिकताका विरुद्ध सामाजिक सदभाव कायम गर्न आफ्ना पार्टी पक्षिका सम्पूर्ण कार्यकर्ता, शुभचिन्तक, समर्थक एवं आम नागरिकलाई आह्वान गर्‍यो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

ढल्केवर गाविस-३ पुलामीटोलमा ०५६ माघ २३ गते डकैती गर्ने उद्देश्यले आएका केही अज्ञात व्यक्तिहरू र जनताबीच भिडन्त हुँदा अज्ञात व्यक्तिहरूले ५ राउण्ड गोली फायर गरे।

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत रिसइवीका कारणले भएका कुटपिटका १२ वटा घटनामा १२ पुरुष र ९ महिला गरी २१ जना पीडित भए। यस वर्ष २१ महिला र १७ पुरुष गरी ३८ जनाले आत्महत्या गरे। सवारी दुर्घटनामा परी ३३ जना पीडित भए। डुबेर १ जना महिलाको मृत्यु भयो। चोरी ४ र डकैती ८ वटा भए। माओवादीका नाममा ४ जना ठगिए।

१.२ महोत्तरी

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

परेल गाविस-४ का राजकिशोर यादव, भगुरु यादव, कारी यादव, खेरू नदाप र रामछविना यादवलाई राजनीतिक प्रतिशोधका कारण ०५७ असार ३० गते सोही ठाउँका लालबाबु कपुरी, भरीलाल यादव र सुवनागयण कपुरीले गोली हानी घाइते बनाए। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका १२ वटा घटनामा १० जना पुरुष र ३ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये -

सिमरदही गाविस-४ की ३५ वर्षीय सावित्री खत्वेलाई ०५७ जेठ ३० गते आफ्नै पति ४० वर्षीय रामलाल खत्वेले लाठीले

टाउकोमा प्रहार गरी हत्या गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

गौशाला गाविस-६ रजस्वरकी १४ वर्षीय उर्मिलादेवी यादवलाई ०५७ असार २२ गते आफ्नै ससुरा ५५ वर्षीय सिताशरण यादवले अनुचित सम्बन्ध राखी पिकलि हिक्राई हत्या गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

यस जिल्लाको जेल “ग” श्रेणीको हो। १ सय ३५ जना बन्दी क्षमता भएको यस जेलमा हाल १ सय ९६ जना पुरुष र ९ जना महिला गरी २ सय ५ जना बन्दी रहेका छन्। यसबाहेक २ जना आश्रित नाबालकसमेत रहेका छन्। बन्दीहरूमध्ये कैद नतोकिएका महिला ६ र पुरुष १ सय १२ गरी १ सय १८ जना छन् भने कैद तोकिएका महिला ३ र पुरुष ८४ गरी ८७ जना

छन्। बन्दीहरूलाई मनोरञ्जनको साधनमा दुई सेट टिभी, चारवटा रेडियो तथा पत्रपत्रिकाहरूको व्यवस्था छ। धनुषा र महोत्तरी दुई जिल्लाको जेल भएको कारणले क्षमताभन्दा बढी बन्दी राखिएको छ।

गिरफ्तारी र यातना

फुल्काहा गाविस-५ का गाविस अध्यक्ष ३५ वर्षीय भरत शाहलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ मंसिर ५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। जनदबाबका कारण पीडितलाई करिब २ महिनापछि रिहा गरियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

श्रीपुर माविका शिक्षक ३५ वर्षीय धीरेन्द्र मण्डललाई ०५७ वैशाख १२ गते सोही माविका एसएलसी दिने विद्यार्थीहरू र अभिभावक मिली जुत्ताको माला लगाई सरूवा गराउनुपर्ने धम्की दिए।

एकरैया गाविस-५ की जानकीदेवी मण्डललाई राजनीतिक प्रतिशोधका कारण ०५७ जेठ २८ गते सोही गाविसका ललितकिशोर पाण्डे, ओपिन्दर मण्डल, मिथिला मण्डल, किशोरी यादवलगायतका व्यक्तिहरूले घरमै गई सस्त घाइते हुने गरी कुटपिट गरे। पीडकहरूमाथि कुनै कारवाही भएन।

फुल्काहा गाविस मगरघानाटोलका विश्वेश्वरप्रसाद यादवलाई जनतालाई शोषण गरेको आरोपमा ०५७ असोज १४ गते राति माओवादीहरूले ज्यानमार्ने धम्की दिनुका साथै २३ लाख रूपैयाँको तमसुक र एउटा मोटरसाइकल जलाइदिए।

लोहरपट्टी गाविसका अध्यक्ष चन्द्रेश्वर साह, वगडा गाविसका अध्यक्ष विल्टु यादव, विनोद साह र धर्मेन्द्र साहलाई ०५७ मंसिर ५ गते हरिनमरी गाविसस्थित विगही नदीमा केही अज्ञात व्यक्तिहरूले सस्त घाइते हुने गरी कुटपिट गर्नुका साथै धनमालसमेत लुटेर लगे।

किसाननगर-१ का २९ वर्षीय रामचलित्र पजियारलाई राजनीतिक प्रतिशोधका कारण ०५६ पुस २४ गते सोही ठाउँका रामचन्द्र यादव, किसुनदेव यादव साह, रामसेवक यादव, वासु सुवेदी, कृष्ण बांगटी, पदमबहादुर पाण्डेसमेतका व्यक्तिहरूले कुटपिट गरी सस्त घाइते बनाए। पीडकहरूमाथि कुनै कारवाही भएन।

जनसंख्या :	५५२४५०
साक्षरता प्रतिशत :	२६.४
महिला साक्षरता प्रतिशत :	३७.३
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	१००२
गाविस/नपा संख्या :	७६/१
निर्वाचन क्षेत्र :	४
विद्यालय :	२२९
क्याम्पस/उच्च मावि :	२/२
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	१/७५
टेलिफोन लाइन :	५३५
मोटर सडक (कि.मी.) :	२३८
प्रहरी कार्यालय संख्या :	६
हुलाक संख्या :	७४

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार (राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

हात्तिलेड गाविस-५ का ५० वर्षीय रामबहादुर राना मगर, लक्ष्मीनिया गाविस-१ का २९ वर्षीय वासु दाहाल र २५ वर्षीय अनिता परियारलाई ०५७ असोज ४ गते नौ वाम समूहले बर्दिबास चोकमा आयोजना गरेको मसाल जुलुसमाथि प्रहरीले लाठीचार्ज गरी गिरफ्तारसमेत गरे। पीडितहरूलाई मानवअधिकारकर्मीहरूको पहलमा रिहा गरियो।

धार्मिक स्वतन्त्रता

कट्टीकटैया गाविस-३ मा ०५७ वैशाख ६ गते सोही गाविसका अध्यक्ष महेन्द्र यादवसमेतका हिन्दु समुदायका व्यक्तिहरूलाई मुस्लिम धर्मावलम्बीहरूको एक समूहले कुटपिट गरी तीन राउण्ड हवाई फायरसमेत गरे। मुस्लिमहरूको दाह पर्वका लागी परिक्रमा गर्नेक्रममा पिपलको हाँगामा ठोक्किने भएकाले काट्न खोज्दा हिन्दु धर्मावलम्बीहरूले हाम्रो धार्मिक आस्था रहेको पिपलको रूख काट्न पाइँदैन भनेपछि सो घटना भएको थियो।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

जिल्ला अदालतमा यस वर्ष दर्ता भएका र जिम्मेवारी सरेर आएकासमेत ९ सय ४० वटा मुद्दा रहेका छन्।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

फुलहटा परकैली गाविस-८ का १ सय २५ घर सुकुम्बासीलाई ०५७ भदौ १४ गते प्रहरीले धम्की दिई जबर्जस्ती घर भत्काए। सुकुम्बासीहरूलाई धम्की दिन प्रहरीले हवाई फायरसमेत गरेका थिए।

बगडा, मनरपुरा, गोनरपुरा, लक्ष्मीनिया, भरतपुर र निगौलसमेत ७ गाविसमा मात्र वृद्ध, विधवा तथा अपाङ्ग भत्ता वितरण गरिएको छ। यीबाहेक अन्य गाविसहरूमा अभैसम्म पनि कुनै भत्ता वितरण गरिएको छैन।

महिला अधिकार

बेलगाछी गाविस-७ का १५ र १७ वर्षीय दुई युवतीहरूलाई ०५६ पुस १७ गते ५-६ जना अज्ञात व्यक्तिहरूले बलात्कार

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हतन			राज्यद्वारा भएका हतन		
	घटना संख्या	पीडित संख्या		घटना संख्या	पीडित संख्या	
		पुरुष	महिला जम्मा		पुरुष	महिला जम्मा
हत्या	८	४	४	८		
गोलीद्वारा हत्या	३	३	१	४		
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	२	३		३		
गिरफ्तारी र यातना				३	६	१
कुटपिट	१६	३०	८	३८		
धम्की	३	३		३		
भेला र संगठित हुने अधिकार				१		
धार्मिक स्वतन्त्रता	१					
भूमीहीन/सुकुम्बासी समस्या				१		
महिला किनबेचको प्रयास	१		१	१		
बलात्कार	४		५	५		१
गर्भपतन	२		१	१		
महिला भएकै कारण यातना	३		५	५		
आर्थिक अधिकार	१					
अमानवीय व्यवहार	१	१		१		
अपहरण	१		१	१		
जम्मा	४६	४३	२६	६९	५	७

गरे। पीडकहरूले पीडितका अभिभावकहरूलाई समेत कुटपिट गरी केही धनमालसमेत लुटेर लगे।

गौरीवास गाविस-१ की ३० वर्षीय एक महिलालाई ०५७ वैशाख ८ गते राति सोही ठाउँका प्रहरी असई सुबोध यादव र प्रहरी जवान ध्रुवबहादुर बस्नेतले मादक पदार्थ सेवन गरी जबर्जस्ती नजिकैको खोल्सा लगाई बलात्कार गरे। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

गौशला गाविस-५ की १७ वर्षीय एक युवतीलाई ०५७ वैशाख १२ गते सोही ठाउँका १७ वर्षीय इन्दल साह र श्याम साहले नजिकैको फुलबारीमा लगी बलात्कार गरे। पीडकहरूलाई हाल थुनामा राखिएको छ।

लक्ष्मीनिया गाविस-८ मा मानसिक अवस्था ठिक नभएको एक महिलालाई ०५७ जेठ २० गते सोही गाविसका काजीमान लामा र सुरज महतोले बलात्कार गरे। पीडकहरूमाथि कुनै कारवाही भएन।

खयरमारा गाविस-४ की ४ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ साउन २० गते सोही ठाउँका २१ वर्षीय डलाकुमार गौतमले बलात्कार गरे। पीडकलाई हाल थुनामा राखिएको छ।

रामनगर गाविस-१ की १४ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ कार्तिक ५ गते नामनगर गाविसका हरि कार्की, लक्ष्मी कार्की, सीता कार्की र दिनेश खड्काले विक्री गर्ने उद्देश्यले नशालु पदार्थ खुवाई काठमाण्डौ गोगबुस्थित एक गण्ड हाउसमा लगे। पीडितले थाहा पाई प्रहरीमा खबर गरेपछि पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी हाल थुनामा राखिएको छ।

गौशला गाविस-१ महोलियाटोलकी ४५ वर्षीय धनवतीदेवी साहलाई बोक्सीको आरोपमा ०५७ जेठ १२ गते गते सडकमा

हिडिरहेको अवस्थामा सोही गाविसका महेन्द्र साह, सावित्री साह, प्रमिला साहसमेतका व्यक्तिहरूले दिसा-पिसाब खुवाए। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

गौशला गाविस रजस्वरटोलकी ६० वर्षीय दुलारी महतोलाई बोक्सीको आरोपमा ०५७ साउन १३ गते सोही गाविसका हरिचन महतो, नथुनि महतोसमेतका व्यक्तिहरूले दिसा-पिसाब खुवाए। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

किसाननगर गाविस-६ की २५ वर्षीय अनुरदेवी यादवलाई बोक्सीको आरोपमा ०५७ साउन १५ गते सोही गाविसका विश्वेश्वर यादव, जानादेवी यादव, कालो देवी, सोनिया देवीसमेतका व्यक्तिहरूले कुटपिट गरी दिसा-पिसाबसमेत खुवाए। पीडकहरूलाई कारवाही भएन।

रामनगर गाविस-६ की २० वर्षीय गौरीमाया वि.क.लाई ०५७ जेठ २५ गते गर्भवती अवस्थामा आफ्नै पति रवि विश्वकर्माको कुटपिट गरे। कुटपिटका कारण पीडितको गर्भपतन भयो।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

लक्ष्मीनिया गाविस-८ का ३५ वर्षीय हरिचन पासवान, ३० वर्षीय वैजु पासवान र ३५ वर्षीय सावित्री पासवानलाई सानो जातको भएर मुखमुखै लागेको आरोपमा ०५७ साउन ३ गते सोही ठाउँका बाबुलाल दंगालसहितको समूहले घरमै गई निर्मम ढंगले कुटपिट गरे। पीडकलाई चेतावनीस्वरूप ४ सय रूपैयाँ जनिवानासमेत गरियो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

साँडा गाविस-५ का ४५ वर्षीय देवनारायण यादवलाई वर्षाको पानी बारीमा तर्काएको आरोपमा ०५७ भदौ ६ गते सोही ठाउँका राजेन्द्र यादव र उनकी पत्नी सुशीला यादव, छेलन राय र श्रीदेवी यादवले अण्डकोष टोकी घाइते बनाए। पीडकहरूमाथि कारवाही चलाइएको छ।

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिट तथा ज्यानमार्ने धम्कीका १२ वटा घटनामा २१ जना पुरुष र ७ जना महिला गरी २८ जना पीडित भए। ७ जना पुरुष र ४ जना महिलाले आत्महत्या गरे। दुवै ७ जनाको मृत्यु भयो भने सवारी दुर्घटनाबाट ५ जनाको मृत्यु भयो। १ जना अज्ञात पुरुषको लास फेला पर्यो।

२.३ सर्लाही

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

जिडडवा गाविस-१ की ३७ वर्षीय जानकी देवीलाई राजनीतिक प्रतिशोधका कारण ०५७ साउन ८ गते दुई पक्षबीच भएको भिडन्तमा सोही ठाउँका सुरत रायले खुट्टामा गोली प्रहार गरी घाइते बनाए। सोही ठाउँका नेकाँ र राप्रपाका कार्यकर्ताहरूबीच भएको भिडन्तमा गोली प्रहार गरिएको थियो। पीडकहरूमाथि कुनै कारवाही भएन।

मलंगवा नपा-८ का २२ वर्षीय सुदिश रिमालको ०५७ साउन ११ गते प्रहरी हिरासतमा मृत्यु भयो। मादक पदार्थ सेवन गरेको अवस्थामा उनका दाजु समिर रिमालसँग भगडा गरेपछि दाजुले प्रहरीसँग भाईलाई हिरासतमा लान आग्रह गरेका थिए। शरीरभरि नीलडाम र हातमा हत्कडीको डाम देखिएकाले सुदिशको मृत्यु प्रहरी यातनाले नै भएको पीडित पक्षको भनाइ रहेको छ। तर प्रहरी नायव उपरीक्षक छेम्पा शर्मा यातना दिएको कुरा अस्वीकार गर्दछन्।

महिनाथपुर गाविस-९ का ४६ वर्षीय अछेलाल रायलाई राजनीतिक प्रतिशोधका कारण मरु सहनी, नडैया दुसादसमेतका व्यक्तिहरूले गोली हानी घाइते बनाए। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका १३ वटा घटनामा ११ जना पुरुष र ४ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये गोली प्रहारबाट ३ जना पुरुषको र बम विस्फोटनबाट १ जना महिलाको हत्या गरिएको थियो। यसबाहेक अर्को एक घटनामा १ जना पुरुष गोलीद्वारा घाइते भए। जसमध्ये -

सिसौट गाविस-४ मा १३ वर्षीय फेकनकुमारी चौधरीलाई ०५६ माघ २९ गते अज्ञात व्यक्तिहरूले बलात्कार गरी हत्या गरे।

दुंग्रेखोला गाविस-२ की १६ वर्षीय गीता दाहाललाई ०५७ साउन २७ गते अज्ञात व्यक्तिहरूले बलात्कार गरी हत्या गरे। सो दिन बेलुका ७ बजेतिर पिसाब गर्न घरबाट बाहिर निस्किएकाले एक घण्टासम्म कुनै साथीको घरमा गएको होला भनी खोजी गरेनन्। तर पीडित नफर्किएपछि खोजी जाँदा मुखमा कपडाले बाँधिएको, घाँटी थिचिएको र शरीरका विभिन्न भागहरूबाट रगत वगेको अवस्थामा स्वेतमा लास भेटिएको थियो।

जनसंख्या :	४९,३०५७
साक्षरता प्रतिशत :	२६.३
महिला साक्षरता प्रतिशत :	१३.५
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	१२५९
गाविस/नपा संख्या :	९९/१
निर्वाचन क्षेत्र :	५
विश्वविद्यालय :	३८३
क्याम्पस/उच्च मावि :	३/५
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	१/९६
टेलिफोन लाइन :	३९९
मोटर सडक (कि.मी.) :	११५
प्रहरी कार्यालय संख्या :	३५
हुलाक संख्या :	८९

परवानीपुर गाविस-७ का ६५ वर्षीय जीतबहादुर ब्लोनलाई बोक्सो भएको आरोपमा ०५७ कार्तिक १३ गते सोही ठाउँका लक्ष्मणबहादुर ब्लोन, मानबहादुर ब्लोन, ऐतसिंह घलाम, अवतारसिंह स्याङतानलगायतका व्यक्तिहरूले धारिलो हतियार र लाठी प्रहार गरी हत्या गरे। पीडक ऐतसिंह घलानलाई थुनामा राखिएको छ भने अन्य पीडकहरू फरार छन्।

कविलासी गाविस-४ की २० वर्षीय तारादेवी मण्डललाई सन्तान नजन्माएको आरोपमा ०५७ पुस ९ गते आफ्नै पति वीरेन्द्र मण्डलले घाँटीमा डोरीले कसेर हत्या गरे। पीडक फरार छन्।

जेल र बन्दीहरू

सर्लाही जेलको बन्दी क्षमता १ सय जनाको हो। हाल यहाँ ३७ जना कैद नतोकिएका र २६ जना कैद तोकिएका गरी ६३ जना बन्दी रहेका छन्। बन्दीहरूमध्ये कैद नतोकिएका १ जना र कैद तोकिएका ३ जना महिला छन्। जीर्ण अवस्थामा रहेको यो जेलमा भित्र ४ र बाहिर २ वटा चर्पी छन्। मनोरञ्जनका लागि पुरुषतर्फ क्यारेमबोर्ड, लुडो, टिभी तथा महिलातर्फ टिभीको व्यवस्था गरिएको छ। जेलमा सीपमूलक कामहरू केही नपाउँदा त्यसै दिन बिताउनु परेको बन्दीहरूको गुनासो छ। त्यसैगरी सामान्य उपचार मात्र हुने भएकाले गंभीर बिरामी हुँदा जेल सरुवा हुनुपर्ने समस्या रहेको बन्दी बताउँछन्। जेलभित्र पुस्तकालयको व्यवस्था हुनुपर्ने बन्दीहरूको माग छ।

गिरफ्तारी र यातना

कर्मैया गाविस-१ का धनवीर सिंह र सोही गाविस-९ का राजु मोक्तानलाई गाउँमा भएको सामान्य भगडाका सन्दर्भमा प्रहरी असई राम दुलाले घुस मागेकोमा नदिएपछि ०५६ चैत १० गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी निर्भम यातना दिए। पीडितहरूलाई २ दिनपछि रिहा गरियो।

गम्हरिया गाविसका ५५ वर्षीय भुरवा लु मण्डल, ३९ वर्षीय बालकिशोर मण्डल र ३० वर्षीय परमेश्वर मण्डललाई अरूले दिएको उजुरीका आधारमा ०५७ वैशाख २८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा निर्भम ढंगले यातना दिए। पीडितहरूलाई यातना दिइएको विषयलाई लिएर मानवअधिकार संस्थाले जिल्ला अदालतमा निवेदन दर्ता गराएका थिए। पीडितलाई ६ घण्टापछि रिहा गरियो।

प्रहरीका लाठीचार्ज गरी घाइते
घनाइएका युवामणी वाग्ले

हरिवन गाविस-६ की ३२ वर्षीय माया बललाई माओवादी भएको आरोपमा ०५७ जेठ २३ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी २ दिनपछि रिहा गरे। मायालाई गिरफ्तार गर्ने क्रममा अशिल शब्दहरू प्रयोग गर्दै दूर्व्यवहार गरेको र अनेक धम्की दिँदै मानसिक यातना दिएको पीडितले बताइन्।

हजारिया गाविस-१ का नागेन्द्र कोइरीलाई प्रहरीलाई हातपात गरेको आरोपमा ०५७ भदौ २७ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी निर्मम यातना

दिए। पीडितलाई असोज १ गते रिहा गरियो।

परवानीपुर गाविस-२ का डिलबहादुर वाइवालाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ २९ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी एक हप्तापछि रिहा गरे। पीडित एमालेका कार्यकर्ता हुन्।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

सिन्धुली जिल्ला दुंग्रवास घर भएका नेकपा (माओवादी) का नेता ३५ वर्षीय चित्रनारायण श्रेष्ठ र एक जना अर्का व्यक्तिलाई ०५७ जेठ २० गते सिन्धुली जाने गाडीमा बसेको अवस्थामा हरिवन गाविस-६ बाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई प्रहरी गाडीमा राखेर पूर्वतिर लगिएको थियो। पीडितहरूलाई हालसम्म बेपत्ता पारिएको छ।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

पडरिया गाविस-३ का रामदेव महतो, रामशिष महतो र बलदेव महतलाई राजनीतिक पूर्वाग्रहका कारण ०५६ माघ १९ गते सोही गाविसका बलदेव ठाकुर, कृष्ण ठाकुरलगायतका व्यक्तिहरूले सस्त्र घाइते हुने गरी कुटपिट गरे। पीडितहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी पीडितहरूको उपचार स्वर्च बेहोर्ने शर्तमा मिलापत्र भई रिहा गरियो।

धनकौल गाविस-५ का जिविस सदस्य योग्यबहादुर सिलवाललाई राजनीतिक पूर्वाग्रहका कारण ०५६ फागुन २३ गते हरिनारायण कुसवाहा, मुकेश्वर पण्डित र नोखे लालको इशारामा ३ जना अपरिचित व्यक्तिहरूले सस्त्र घाइते हुने गरी कुटपिट गरे। पीडितहरूले जिप्रकामा निवेदन दिए पनि कुनै कारवाही भएन।

धनकौल गाविस-३ का अवधेश रायलाई राजनीतिक प्रतिशोधका कारण ०५७ असार २६ गते गणेश शाह, सन्तलाल राय, रामलखन माभीसमेतका व्यक्तिहरूको समूहले सस्त्र घाइते

हुने गरी कुटपिट गरे। पीडकहरूमध्ये गणेश, सन्तलाल र रामलखनलाई थुनामा राखिएको छ।

रासापुर गाविस-२ का कृष्णबहादुर साकोलाई ०५७ असोज ४ गते राति १५-२० जना अज्ञात व्यक्तिहरूले धारिलो हतियार प्रहार गरी घाइते बनाए।

लालबन्दी गाविस-७ का मानबहादुर मोक्तान र हिरामान मोक्तानलाई ०५७ असोज १६ गते राति २५-३० जना अज्ञात व्यक्तिहरूले सस्त्र घाइते हुने गरी कुटपिट गरे।

राजघाट गाविस-२ का गाविस उपाध्यक्ष शंकर लामा, गणेशबहादुर खड्का, शिवहरि थापा, सुन्दर खड्का र रवीन कार्कीलाई ०५७ कार्तिक ११ गते राति करिब २५-२५ जना अज्ञात व्यक्तिहरूले सस्त्र घाइते हुने गरी कुटपिट गरे।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

नेकपा (एमाले) का जिल्ला सचिव केशव दुङ्गना, सुरेन्द्र लामा, पत्रकार चुडामणी वाग्ले, जनमोर्चाका अचाराज वाग्ले, इन्द्र पाठक, मालेका मुकुन्द श्रेष्ठ र उखु उत्पादक संघका रामहरी धमलालाई ०५७ मंसिर ८ गते उखु उत्पादक संघले उखुको मूल्यवृद्धिको माग राख्दै हरिवन गाविस कृष्णचोकमा आयोजना गरेको चक्काजाम कार्यक्रममा प्रहरीले लाठीचार्ज गरी घाइते बनाए। उखु उत्पादक किसानहरूले लगातार आन्दोलन गरी ०५७ पुस १ गते चिनी उत्पादक संघ र उखु उत्पादक संघबीच वार्ता भई उखुको मूल्य प्रति क्वीन्टल १ सय २५ रूपैयाँबाट १ सय ३६ रूपैयाँ निर्धारण गरिएपछि आन्दोलन स्थगित गरिएको थियो।

उखु उत्पादक संघका अध्यक्ष कपिल मैनालीलगायत करिब ८० जनालाई उखुको मूल्यवृद्धिको माग राखी ०५७ मंसिर ८ गते हरिवन गाविस कृष्णचोकमा चक्काजाम कार्यक्रममा संलग्न भएको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई बेलुका ६ बजेतिर रिहा गरियो।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा कर्तव्य ज्यान ३५, हातहतियार स्वरस्वजाना ३०, चोरी २८, जबर्जस्ती करणी ३, जीउ मास्ने बेच्ने ५, सार्वजनिक अपराध ३, लागु औषध ८, सवारी ज्यान २७ र डाँका ४१ गरी कुल १ सय ८० वटा मुद्दा दर्ता भए जसमध्ये ९९ वटा फर्यौट भए।

जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा केही सार्वजनिक अपराध ३६, हातहतियार स्वरस्वजाना १३, व्यक्तिगत जन्म मृत्यु, बसाइँ सराई १ गरी कुल ५० वटा मुद्दा दर्ता भएकोमा सार्वजनिक अपराध १४, हातहतियार स्वरस्वजाना ६ र अन्य १ गरी २९ वटा मुद्दा फर्यौट भए।

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा कर्मव्य ज्यान ९, खुन डाँका १, डाँका २, रहजनी चोरी २, नकवजनी चोरी २, जवर्जस्ती चोरी १, साधारण चोरी २, ज्यानमाने उद्योग ८, जवर्जस्ती कर्णी ६, अवैध हातहतियार स्वर्ग्वजना ९, सवारी ज्यान २१, सवारीबाट अंगभंग १, लागु औषध ५ र केही सार्वजनिक अपराध ३५ गरी कूल १ सय ४ वटा मुद्दा दर्ता भए जसमध्ये २० वटा फर्स्वीट भए।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लामा ४-५ हजार जति परिवार सुकुम्बासी रहेको कुरा सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगले बतायो। चन्द्रनगर, ब्रम्हपुरी, महिनाथपुर, कर्मैया, वलरा, राजघात, भेली, कौडेना आदि गाविसहरूमा धेरैजसो सुकुम्बासीहरू बसोबास गरेका छन्। ०५२ सालमा १ हजार ५ सय परिवारलाई हरिवन गाविस-६ मा घर तथा जग्गा धनी लालपूजा वितरण भएकोमा हाल करिब १ सय ५० परिवार बसेका छन् भने बाँकी आय आर्जन गर्ने कुनै ठाउँ नपाएर पुनः गाउँ फर्किएका छन्। सुकुम्बासी समस्या समाधान गर्न सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगले कुनै नयाँ खालको योजना बनाएको देखिदैन।

महिला अधिकार

काभ्रे मथानपुरी गाविस-४ की मिना लामालाई ०५६ माघ १९ गते सर्लाही जिल्ला रानीगंज गाविस-४ की काली विश्वकर्मा, जव्दी गाविस-२ की माया विश्वकर्मा र भारत नयाँदिल्लीका प्रविण सिंहले लैजाँट गर्दा सर्लाहीको लालवन्दी प्रहरी चौकीका प्रहरीले काली र मायालाई गिरफ्तार गरी हाल थुनामा राखिएको छ भने प्रविण फरार छ। पीडितलाई आ-आफ्नो घर फर्काइयो।

दुंग्रखोला गाविस-३ की १४ वर्षीय समीला गिर्द र १२ वर्षीय सगुन पुन ०५६ फागुन ७ गते महोत्तरी जिल्ला स्वयम्भारा घर वताउने गीता के.सी.सँग सिनेमा हेर्न भनी घरबाट निस्किएकोमा वेपत्ता भए। गीताको साथमा काभ्रे जिल्ला घर वताउने एक टुक चालक घनश्याम थापा पनि पटक-पटक पीडितहरूको गाउँमा जाने गर्दथे। साथै गीताले पीडितहरूलाई जागीर लगाइदिने आश्वासन पीडितहरूका बाबुहरूलाई दिएको थिइन्। पीडितहरू घरबाट हिँडेरै गीता र घनश्याम पनि गाउँमा गएका छैनन्। पीडितहरूलाई विक्री गरेको आशंका गरिएको छ।

अत्रौली गाविस-२ की रीता के.सी. र रानीगंज गाविस-९ की सुनिता गनालाई जागीर लगाउने प्रलोभन देखाई ०५६ चैत १५ गते कर्मैया गाविस-१ का सानु गिर्द र काठमाण्डौ जिल्ला पुतलीसडककी गीता अधिकारीले विक्री गर्ने उद्देश्यले लगे। पीडितहरूले शंका मानी प्रहरी चौकी लालवन्दीमा जानकारी दिएपछि पीडक सानुलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी हाल थुना राखिएको छ भने गीता फरार छन्।

लालवन्दी गाविस-१ की वर्षा थापा, सपना के.सी. र मकवानपुर जिल्ला हेटौँडा नपा-२ की रत्नलालाई ०५५ कार्तिक

२६ गते विक्री गरेको आरोपमा लालवन्दी गाविस-२ की शुशीला अधिकारीलाई ०५७ वैशाख ५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई पीडकले भारतको दिल्लीस्थित जे.वि. रोड, गल्ली नं. ६४ को एक कोठीमा विक्री गरेको थिइन्। पीडकले पुनः भारतका २ जना व्यक्तिहरूको सहयोगमा रानीगंजा, हेटौँडा र जव्दीका ३ जना युवतीहरूलाई ०५७ वैशाख ५ गते विक्री गर्ने उद्देश्यले ठिक पारेकोमा प्रहरीले गिरफ्तार गरे भने भारतका २ जना फरार भएका थिए। हाल पीडक शुशीलालाई जिल्ला अदालतले १० वर्ष कैद र ८० हजार रूपैयाँ जरिवाना तोकेंको छ।

गौरीशंकर गाविस-८ की देवी मण्डललाई ०५७ साउन २० गते सोही ठाउँका नागेन्द्र मण्डलले बेपत्ता पारे। दुवैजना फरार छन्। पीडितलाई पीडकले विक्री गर्न लगेको आशंका गरिएको छ।

कविलासी गाविस-८ की ८ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ फागुन २७ गते सोही ठाउँका रामध्यान राय र राजेश रायले बलात्कार गरे। हाल पीडकहरूलाई थुनामा राखिएको छ।

कर्मैया गाविस-१ मा डेरा गरी बस्ने २२ वर्षीय एक युवतीलाई ०५७ वैशाख २१ गते सोही ठाउँका केशव प्रसाईँले बलात्कार गरे। पीडकलाई कुनै कारवाही भएन।

दुंग्रखोला गाविस-७ की एक महिलालाई ०५७ वैशाख २८ गते आफ्नै देवर महेश रायमाझीले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे।

पिडारी गाविस-३ की १८ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ जेठ २२ गते एकजना अज्ञात व्यक्तिले बलात्कार गरे।

जव्दी गाविस-३ की २१ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ जेठ २५ गते सोही ठाउँका देवेन्द्र अर्यालले बलात्कार प्रयास गरे। पीडक हालसम्म फरार छ।

पथरकोट गाविस-३ की १४ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ जेठ २८ गते सोही ठाउँका अस्थायी प्रहरी चौकीमा कार्यरत प्रहरी अमर भनिने दिएक राहुलले बलात्कार गरे। पीडकलाई कारवाही भएन, सरुवा गरियो।

लालवन्दी गाविस-८ की ११ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ असार ३ गते सोही ठाउँका ३० वर्षीय जयबहादुर लामाले बलात्कार गरे। पीडकलाई तत्काल प्रहरीद्वारा गिरफ्तार गरिएकोमा ०५७ असार २१ गते साधारण तारेखमा रिहा गरियो।

हजारिया गाविस-९ की १९ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ असार ७ गते केही अज्ञात व्यक्तिहरूले बलात्कार गरे। सामाजिक र पारिवारिक अपहेलना सहनु पर्ने भयका कारण उनले आत्महत्या गरिन्।

सुन्दरपुर चुहडवा गाविस-९ की १६ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ असार १६ गते राति चोरी गर्न आएका अज्ञात व्यक्तिहरूले बलात्कार गरे।

डुमरिया गाविस-७ की १८ वर्षीय एक युवतीलाई ०५७ साउन २ गते सोही ठाउँका मनिषकुमार सिंहले बलात्कार गरे। पीडकलाई कारवाहीका लागि पीडितपक्षले उजुरी दिए पनि हालसम्म कारवाही भएको छैन। पीडक फरार छ।

[illegible]

लक्ष्मीपुर गाविस-७ की शितलीदेवी मण्डललाई बोक्सीको आरोपमा ०५७ भदौ ७ गते सोही ठाउँका सिकिचन्द्र स्वत्वे, सुन्दरदेवी स्वत्वे, राजवतियादेवी स्वत्वे र कमोधियादेवी स्वत्वेले कुटपिट गर्नुका साथै दिसापिसाबसमेत खुवाइदिए। पीडितले जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा निवेदन दिएको भए तापनि वास्ता गरिएको छैन।

कर्मैया गाविस-५ की सुमित्रादेवी भट्टराईलाई ०५६ माघ २४ गते आफ्नै पति कृष्णदेव भट्टराईले कुटपिट गर्दा गर्भपतन भयो।

छतेना गाविस-४ की करियादेवी स्वत्वेलाई ०५७ असार २८ गते सोही ठाउँका रामेश्वर रायले गर्भवती बनाएकाले बेइज्जती हुने भयका कारण कुटपिट गर्दा ५ महिनाको गर्भपतन भयो। पीडित २ वर्षदेखि पीडकको घरमा काम गर्न बसेकी थिइन्।

नारानखोला गाविस-१ की टिकादेवी कार्कीलाई ०५७ साउन ३२ गते राति आफ्नै पति लालबहादुर कार्कीले मादक पदार्थ सेवन गरी कुटपिट गर्दा ५ महिनाको गर्भपतन भयो।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

भवानीपुर गाविस-६ की २८ वर्षीय मन्सली लहेरीलाई ०५७ वैशाख २५ गते राति सुतिरहेको अवस्थामा अज्ञात व्यक्तिहरूले तेजाब खन्याइदिए।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

मानवअधिकार तथा शान्ति समाजले मलंगवा नपा-८ का २२ वर्षीय सुदिश रिमाललाई ०५७ साउन ११ गते हिरासतमा प्रहरीले कुटपिट गरी हत्या गरेको घटनालाई लिएर घटनाको

निष्पक्ष छानबिन गरी दोषीमाथि कारवाहीको माग गरी सिडिओसमक्ष ज्ञापन पत्र दियो।

परवानीपुर गाविस-७ का जीतबहादुर ब्लोनलाई बोक्सी भएको आरोपमा गरिएको हत्याको विरुद्ध दोषीलाई कारवाहीको माग गर्दै उत्पीडित महिला समाजले ०५७ कार्तिक १३ गते प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गर्‍यो।

उखुको मूल्य वृद्धि गर्ने माग राख्दै आयोजना गरिएको यातायात बन्द कार्यक्रमका सहभागीहरूलाई ०५७ मंसिर ८ गते प्रहरीले कुटपिट गरेको घटनाको विरोधमा ०५७ मंसिर १० गते उखु उत्पादक महासंघले प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गर्‍यो।

किसानहरूको विभिन्न माग राख्दै अस्विल नेपाल किसान संघले ०५७ मंसिर १५ गते सिडिओसमक्ष धर्नाको आयोजना गर्नुका साथै विविध माग राख्दै एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गर्‍यो।

जिल्लामा बढिरहेको हत्या हिंसाका घटनाविरुद्ध दोषीमाथि कारवाहीको माग गर्दै ०५७ मंसिर १८ गते मानवअधिकार संरक्षण मञ्चले एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गर्‍यो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका १० वटा घटना भए। २५ जनाले भुण्डिएर, ३१ जनाले विष सेवन गरेर र ३ जनाले इनारमा हाम्फाली आत्महत्या गरे। ७ जनाको डुबेर मृत्यु भयो। करेन्ट लागेर ३ जना, चट्याङबाट ३ जनाको मृत्यु भयो भने ३ जनाको आगलागीमा परी मृत्यु भयो।

२.८ सिन्धुली

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

कपिलाकोट गाविस-५ का खलङ्गाका ३५ वर्षीय मानबहादुर मास्के मगरलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ पुस २८ गते प्रहरीले सोही गाविसको वेतपानी सुगुरे खोल्सामा लगी गोली हानी हत्या गरे। यस घटनालाई प्रहरीले दोहोरो भिडन्त भएको बताए।

रानीचुरी गाविस-५ धमिलेका ७१ वर्षीय चुनबहादुर बस्नेतलाई ०५६ फागुन २ गते बेलुका आफ्नै घरमा खाना खाइरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले घर बाहिर बोलाएर खेतमा लगी गोली हानी हत्या गरे।

हर्साही गाविस-७ का २६ वर्षीय दानबहादुर तामाङलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ जेठ २ गते राति आफ्नो घरमा सुतिरहेको अवस्थामा माओवादीले गोली हानी हत्या गरे। हत्यापछि पीडितको टाउको काटी सिर्थौली गाविसस्थित एक

रूखमा लगेर भुण्ड्याएका थिए। पीडित पहिले माओवादी कार्यकर्ता थिए र पछि प्रहरीसमक्ष आत्मसमर्पण गरेका थिए।

कल्पवृक्ष गाविस-२ कुडुलेका १९ वर्षीय केशव थिङलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ साउन ७ गते माओवादीहरूले क्यानेश्वर गाविस-७ स्थित खोला छेउको जंगलमा लगी हत्या गरे। हत्यापछि पीडितको लास मरिण खोलामा फ्याँकिए। पीडित केही समय पहिले माओवादी कार्यकर्ता थिए।

माओवादीहरूले हत्या गरिएका चुनबहादुर घर्तेले

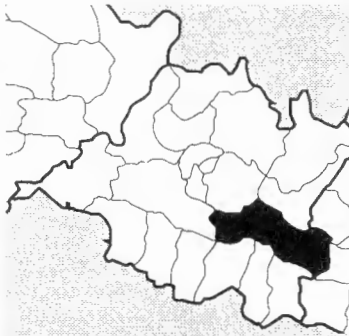
जरायोटा र गाविस-३ मभुवा दोभानस्थित प्रहरी स्ट्राइकिङ फोर्स बेस क्याम्पमा कार्यरत प्रहरी जवानहरू धनुषा जिल्ला मिथिलेश्वर गाविस-८ का प्रहरी जवान २४ वर्षीय भोला रजक र धादिङ जिल्ला वारेनीका २५ वर्षीय कंदार अधिकारी तथा माओवादी कार्यकर्ताहरू महादेवस्थान गाविस-२ की १७ वर्षीय शुशिला माभी र डाँडीगुराँसे गाविस-६ का १८ वर्षीय विद्रोह भन्ने इन्द्रकुमार माभीको ०५७ भदौ ७ गते जरायोटा र गाविस-३ मभुवा दोभानमा प्रहरी र माओवादीबीच दोहोरो भिडन्त हुँदा एक अर्काको गोलीद्वारा हत्या भयो। क्षतविक्षत अवस्थामा भेटिएको माओवादीतर्फको एक लास प्रहरीले सोही ठाउँमा गाडिदिए भने अर्को लास माओवादीहरूले नै लगे। प्रहरीहरूको लास क्षेत्रीय प्रहरी कार्यालय मकवानपुरबाट आफन्तको जिम्मा लगाइयो। त्यसैगरी सई बलराम श्रेष्ठ, प्रहरी हवलदार हरि पौडेल, जरायोटा र गाविस-३ मभुवा दोभानका १२ वर्षीय स्वङ्गबहादुर श्रेष्ठ र सोही ठाउँका १५ वर्षीय कोषबहादुर परियारलाई माओवादीहरूले गोली र बम प्रहार गरी घाइते बनाए भने माओवादी कार्यकर्ताहरू रज्जन के.सी. र सृजना फुयाँललाई प्रहरीले गोली हानी घाइते बनाए।

कल्पवृक्ष गाविस-६ चनौटेमा गस्ती गएका प्रहरीहरूलाई ०५७ भदौ १९ गते माओवादीहरूले बम तथा गोली प्रहार गरे। त्यसपछि ३ घण्टासम्म दोहोरो भिडन्त भयो तर पनि कसैलाई केही भएन।

इलाका प्रहरी कार्यालय कपिलाकोटमा कार्यरत सई बलराम फुयाँल, प्रहरी जवान लक्ष्मण अधिकारी र नेत्र रानाभाटलाई ०५७ कार्तिक ७ गते बेलुका कल्पवृक्ष गाविस-६ मथौलीमा माओवादीहरूले एम्बुस विस्फोट गरी घाइते बनाए।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ४ वटा घटनामा २ जना पुरुष र २ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये -

मोरङ जिल्ला केरावारी गाविस-९ घर भई काठमाण्डौमा बस्दै आएका ३० वर्षीय सरिता कट्टेललाई ०५७ वैशाख ३० गते रामेछाप जिल्ला भलजोर गाविस-५ का २४ वर्षीय गणेश घिमिरेले भद्रकाली गाविस-१ स्थित अघेरीगैरी जंगलमा घाँटी थिची हत्या गरे। पीडित र पीडकबीच ०५६ मंसिरदेखि यौन सम्बन्ध रहँदै आएको र सरिता गर्भवती भएपछि विवाह गर्ने प्रस्ताव

जनसंख्या	: २६७८१७
साक्षरता प्रतिशत	: ३९.२७
महिला साक्षरता प्रतिशत	: २५.२४
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	: २४९१
गाविस/नपा संख्या	: ५३/१
निर्वाचन क्षेत्र	: ३
विद्यालय	: ३६५
क्याम्पस/उच्च मावि	: २/१०
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	: १/५४
टेलिफोन लाइन	: १६०
मोटर सडक (कि.मी.)	: ६५
प्रहरी कार्यालय संख्या	: २५
हुलाक संख्या	: ५५

राखेपछि घर जाउँ भनी गणेशले बाटोमा हत्या गरेका थिए। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा हाल अदालतको आदेशमा सर्वस्वसहित जन्मकैदका लागि थुनामा राखिएको छ।

नेत्रकाली गाविस-८ की १९ वर्षीय सानुकान्छी गोलेलाई पैसा मागेको आरोपमा ०५७ भदौ १५ गते आफ्नै पति २३ वर्षीय बाबुलाल गोलेले कुटपिट गरी हत्या गरे। पीडकलाई जिल्ला अदालतले १० वर्षको कैद सजाय तोकेको छ।

कुशेश्वर गाविस-३ दुम्जाका ५५ वर्षीय रमेश कोइरालालाई तोरी बेचेको निहुँमा ०५७ कार्तिक ७ गते आफ्नै छोरा २५ वर्षीय सदिप कोइरालाले दाउराले हिकारि हत्या गरे। पीडकलाई पुर्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

“घ” श्रेणीको सिन्धुली जेलको क्षमता २५ जनाको हो। हाल यस जेलमा कूल ५० जना बन्दी रहेका छन् जसमध्ये कैद तोकिएका १४ पुरुष र १ महिला गरी १५

जना तथा कैद नतोकिएका २६ पुरुष र ९ महिला गरी ३५ जना रहेका छन्। २४ जना कैद नतोकिएका बन्दीहरू माओवादी आन्दोलनसँग सम्बन्धित छन्। यस जेलमा पुरुषका लागि ६ र महिलाका लागि २ वटा कोठा छन्। महिला बन्दीहरूको लागि कोठा निकै साँघुरो र चिसो भएको, चर्पी र भान्सा नजिकै भएकाले साँच्चै असजिलो भएको कुरा महिला बन्दीहरूले बताए। महिला बन्दीहरूलाई दिनमा २ घण्टा मात्र बाहिर कम्पाउण्डमा घुमफिर गर्न दिइन्छ। पुरुष बन्दीहरूका लागि जिविसले एउटा टिभीको व्यवस्था गरेको छ भने उनीहरूको आफ्नै प्रयासबाट एउटा पुस्तकालय खोलिएको छ। पुरुष बन्दीहरूले टोपी र मुढा

माओवादीहरूद्वारा हत्या गरिएका केदार खड्क

माओवादीहरूको दोहोरो भिडन्तमा गाँटिएका प्रहरी जवानहरू केदार अधिकारी र भोला रजक

वनाउने काम गरे तापनि कच्चा पदार्थ र वजारको अभावले गर्दा यो व्यवसाय फस्टाउन सकेको छैन। बन्दीहरूलाई सामान्य विगामी हुँदा स्थानीय अस्पतालमा उपचार गरिन्छ तर गंभीर विगामी भएमा बाहिर जान आफैले खर्च व्यहोर्नु पर्ने स्थिति रहेको र डाक्टरले “गिफर” गरेको धेरै समय पछि मात्र जेल सरेवा गरिने गुनासो बन्दीहरूको छ। जाडोयाममा सिमेन्टको भुईँमाथि ओच्छ्यान लगाएर मुत्तुपर्दा जाडोले रातभरि कट्याग्निनु परेको बन्दीहरूले बताए। जेलर राजेन्द्र शाह कारागार ऐनअनुसार लुगाफाटो, बिस्तरा दिने गरिएको, आफ्नै प्रयासबाट कोठाहरूमा रंग लगाइदिएको तथा ०५७ पुसदेखि बन्दीहरूलाई कान्तिपुर दैनिक पढ्न दिइएको कुरा बताउँछन्। सिडिओको आदेश नभएकाले मानवअधिकार वर्ष पुस्तकलगायत अन्य पत्रपत्रिकाहरू उपलब्ध गराउन नसकेको जेलरले बताए।

गिरफ्तारी र यातना

भद्रकाली गाविस-८ समिलटारका ५५ वर्षीय निलकवहादुर श्रेष्ठलाई माओवादीलाई खाना खान दिएको आरोपमा ०५६ पुस १७ गते आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई हिरासतमा यातना दिई १२ दिनपछि तारखमा रिहा गरियो।

खोलागाउँ गाविस-६ का एमाले जिल्ला कमिटी सदस्य एवं जिविस सदस्य प्रदिप कटुवाललाई जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा विवाद गरी टेबुलको शिशा फुटाएको आरोपमा ०५६ पुस २० गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। जिशाले मनोमानी ढंगले अस्थायी शिक्षकहरू नियुक्ति गर्न पाउँदैन भन्दा जिशिसँग विवाद भएको थियो र टेबुलको शिशा फुटेको थियो। पीडितलाई ९ दिनसम्म हिरासतमा राखी ३० हजार ४ सय ५० रूपैयाँ धरोटीमा रिहा गरियो। ०५७ मंसिर २६ गते सहायक सिडिओले ७ हजार ५ सय रूपैयाँ जरिवाना गरी मुद्दा फर्सात गरे।

कल्पवृक्ष गाविस-६ का ४० वर्षीय वीरमान माझीलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ माघ ५ गते आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई सार्वजनिक सुरक्षा ऐनअन्तर्गत ०५६ फागुन १० गतेदेखि थुनामा राखिएकोमा ०५७ असार १९ गते २८ हजार रूपैयाँ धरोटीमा रिहा गरियो।

महादेवस्थान गाविस-५ का १८ वर्षीय प्रेमकुमार श्रेष्ठलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ माघ १७ गते आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई सार्वजनिक सुरक्षा ऐन अन्तर्गत ०५६ फागुन १० गतेदेखि थुनामा राखिएकोमा ०५७ साउन २३ गते रिहा गरियो।

अमले गाविस-३ की ३५ वर्षीय टंककुमारी देवकोटा, ३५ वर्षीय अम्बिका गौतम, १४ वर्षीय कविता देवकोटा र कमलामाई नपा-५ का १४ वर्षीय लव देवकोटालाई माओवादीलाई सहयोग गरेको आरोपमा ०५६ फागुन २६ गते कमलामाई नपा-५ बाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई सोधपुछ गरी लवलाले फागुन २७ गते र अन्यलाई चैत ४ गते रिहा गरियो।

कल्पवृक्ष गाविस-४ का एमाले इलाका कमिटी सदस्य ४४ वर्षीय मदन के.सो.लाई माओवादीको आशंकामा ०५६ चैत १६ गते कमलामाई नपा-६ बाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई सामान्य सोधपुछ गरी चैत १८ गते रिहा गरियो।

गर्नाचुरी गाविस-२ का ४५ वर्षीय जीतबहादुर थिङ्गलाई प्रहरीलाई गाली गलौज गरेको आरोपमा ०५६ चैत २१ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई १३ दिन हिरासतमा राखी ०५७ वैशाख ४ गते २ हजार रूपैयाँ जरिवाना लिई रिहा गरियो।

कमलामाई नपा-५ का ४५ वर्षीय भुवन फुयाँल, सोही नपा-४ वेंसारेका ४० वर्षीय गोपाल चौलगाउँ, विष्णु मुन्वार, भिम श्रेष्ठलाई माओवादीको आशंकामा ०५६ चैत २२ गते कमलामाई नपा-४ वेंसारेबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूमध्ये भुवन फुयाँललाई नेकपा (माले) का शान्तिमान कार्कीको जमानीमा सोही दिन वेलुका तथा अन्य सबैलाई चैत २५ गते वेलुका रिहा गरियो।

कमलामाई नपा-९ दुर्गब्रसका २५ वर्षीय प्रकाश नेपाली, ४४ वर्षीय सावित्रा श्रेष्ठ र ३१ वर्षीय निर्मला श्रेष्ठलाई माओवादीलाई सहयोग गरेको आरोपमा ०५६ चैत २३ गते आ-आफ्नो घरबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूमध्ये सावित्रा र निर्मलालाई चैत २४ गते वेलुका र प्रकाशलाई चैत २५ गते वेलुका रिहा गरियो।

तामाजोर गाविस-७ का ४४ वर्षीय प्रेमबहादुर खड्का र ३० वर्षीय यमबहादुर रायलाई अवैध हातहतियार घरमा लुकाएर राखेको आरोपमा ०५७ वैशाख ७ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूमध्ये प्रेमबहादुरलाई वैशाख २७ गते र यमबहादुरलाई वैशाख २९ गते क्रमशः २४ हजार र ३० हजार रूपैयाँ धरोटीमा रिहा गरे।

राष्ट्रिय जनमोर्चाका केन्द्रीय सदस्य एवं सिन्धुली जिल्ला कमिटीका अध्यक्ष वीरबहादुर गोले, उपाध्यक्ष पाल्साङ थिङ, सचिव चित्रबहादुर गोले, सदस्य कृष्णबहादुर घिसिङ, अनेकगर्ववियु (छैँटो) का एकराज देवकोटा, सार्कीमान घिसिङ र दलशेर अस्थानीलाई माओवादीको आशंकामा ०५७ वैशाख ९ गते आफ्नो कार्यालयमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई भोलिपल्टको तारखमा सोही दिन वेलुका रिहा गरियो।

कल्पवृक्ष गाविस-६ का ५२ वर्षीय मानबहादुर सुरू, ४२ वर्षीय पदमबहादुर मिजार र ४६ वर्षीय काइला श्रेष्ठलाई माओवादीलाई खाना खान दिएको आरोपमा ०५७ जेठ २० गते आ-आफ्नो घरमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूमध्ये मानबहादुर र पदमबहादुरलाई जेठ २५ गते र काइलालाई असार २ गते साप्ताहिक तारखमा जमानीमा रिहा गरियो।

कमलामाई नपा-४ का ५५ वर्षीय टंकमाया मुन्वारलाई मर्दिग मेवेन गरी प्रहरीलाई गाली गलौज गरेको आरोपमा ०५७ असार १ गते आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई ७ दिनसम्म हिरासतमा राखी सार्वजनिक अपराधअन्तर्गत १ हजार रूपैयाँ जरिवाना गरी असार

७ गते तारेखमा रिहा गरियो। प्रहरीले घरमा मदिरा राखेको भनी कुटपिटसमेत गरेपछि कुटपिट गर्न पाउँदैन, कानूनी कारवाही गर भन्दा प्रहरीले गिरफ्तार गरेको पीडितले बताइन्।

कपिलाकोट गाविस-४ का २६ वर्षीय हर्कबहादुर गुर्माछानेलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ असार १५ गते सर्लाहीको लालबन्दीमा काम गरिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई हिरासतमा निर्मम यातना दिई असार २२ गते रिहा गरियो।

महादेवस्थान गाविस-२ चौकीटारका ५५ वर्षीय टकबहादुर खड्कालाई माओवादी लगाएर मान्छे कुटाएको आरोपमा ०५७ असार २४ गते आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। प्रहरीले पीडितको छोरालाई खोजेकोमा नभेटिएपछि उनलाई गिरफ्तार गरेका थिए। पीडितलाई साउन १ गते जमानीमा रिहा गरियो।

पुरानो भाँगाभोली गाविस-५ सातबीसेका ३२ वर्षीय कृष्णबहादुर बसेल र ३५ वर्षीय सूर्यबहादुर मगरलाई माओवादीलाई सहयोग गरेको आरोपमा ०५७ असार २८ गते क्रमशः आफ्नो घरमा बसिरहेको अवस्थामा र रोपाईंको लागि च्युरा लिएर घरतर्फ गइरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई असार ३१ गते दैनिक तारेखमा रिहा गरियो।

महादेवस्थान गाविस-२ चौकीटारका ३० वर्षीय बलराम खड्कालाई माओवादी लगाई मान्छे कुटाएको आरोपमा ०५७ असार ३१ गते जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा हाजिर हुन गएको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितका बाबु टकबहादुरलाई ०५७ असार २४ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरेका थिए। पीडितलाई साउन ३ गते रिहा गरियो।

कल्पवृक्ष गाविस-६ का ७५ वर्षीय गुरुङ्ग माभी, सोही गाविस-४ का पदमबहादुर माभी, डलबहादुर माभी, ललितबहादुर माभीलगायत ६ जनालाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ १९ गते बेलुका खेतमा काम गरिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। आफूहरूलाई इलाका प्रहरी कार्यालय कपिलाकोटमा लगी यातना दिइएको पीडितहरूले बताए। पीडितहरूलाई भदौ २१ गते जमानीमा रिहा गरियो।

कमलामाई नपा-४ मधुटारका ३९ वर्षीय अर्जुन थापालाई ६ महिना अघि माओवादीको आरोपमा गिरफ्तार गरी थुनामा राखिएकोमा ०५७ कार्तिक २२ गते अदालतले छोड्ने बिचकै अदालत हाताबाहिरबाट प्रहरीले पुनः गिरफ्तार गरे। पीडितलाई १४ दिनसम्म हिरासतमा राखी ०५७ मंसिर ६ गते रिहा गरियो।

रतनधुरा गाविस-७ नयाँखर्कका ५० वर्षीय मानबहादुर विश्वकर्मालाई माओवादीको आरोपमा ०५७ मंसिर २९ गते कमलामाई नपा-५ धाराभञ्ज्याङमा पुजा लगाउन गएको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई यातना दिएर सोही दिन बेलुका रिहा गरियो।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

कल्पवृक्ष गाविस-२ का ३० वर्षीय केशरसिंह बम्जनलाई मौसमी चन्दा नदिएको र माओवादीको निर्देशनअनुसार काम नगरेको आरोपमा ०५७ कार्तिक २७ गते आफ्नै घरबाट माओवादीले अपहरण गरे। पीडितलाई सोही गाविस-१ को फुलबारी भन्ने ठाउँमा लगी निर्मम ढंगले कुटपिट गरी सोही दिन राति मुक्त गरियो।

धम्की, ज्यानमाने धम्की र कुटपिट

भाँगाभोली रातमाटा गाविस-३ खहरेका २२ वर्षीय अशोकराज गिरीलाई ०५६ पुस २० गते लब्धकपत्र र प्रमाणपत्र बोकेर सुनकोशी क्याम्पसबाट घरतर्फ गइरहेको अवस्थामा प्रहरीले माग्दा नदिएको आरोपमा मरणासन्न हुने गरी कुटपिट गरे। पीडितको काठमाण्डौमा उपचार गरियो।

महादेवस्थान गाविस-४ का भिमबहादुर श्रेष्ठलाई ०५६ पुस २१ गते आफ्नो घरबाट जिल्ला सदरमुकामतर्फ दयाक्टरमा २६ मुरी धान र १ मुरी मास तथा अन्य सामान लगी गइरहेको अवस्थामा डाडीगुराँसे गाविसको जखनी जंगलमा माओवादीहरूले दयाक्टर रोकी सबै सामान बाटोमा थुपारी जलाइदिनुका साथै कतै उजुरी गरे ज्यानमाने धम्कीसमेत दिए। दयाक्टरमा प्रहरीको पलङ्ग र दराजसमेत रहेको थियो।

जलकन्या गाविस-२ का ४० वर्षीय दिननाथ कोइरालालाई बोलाउँदा नटेरेको आरोपमा ०५६ पुस २३ गते भाँगाभोलीबाट आफ्नो घरतर्फ गइरहेको अवस्थामा भाँगाभोली रातमाटा चौकीका प्रहरीले कुटपिट गरे। पीडितलाई बाटोमा हिँडिरहेको अवस्थामा माओवादीको आशंकामा प्रहरीले बोलाएका थिए।

कमलामाई नपा-१७ का ४५ वर्षीय प्रतिप न्यौपानेलाई ०५६ माघ ४ गते धान बिक्री गर्नका लागि गाडीमा राखेर लैजाँदै गरेको अवस्थामा माओवादीहरूले सबै धान गाडीबाट निकाली बिक्री गर्न लगेमा ज्यानमाने धम्की दिए। पीडकहरूले धानमा आगो लगाउन खोज्दा स्थानीय जनताले रोक लगाए।

जलकन्या गाविस-८ का गोपालबहादुर सार्की, चतुरे सार्की, गोविन्दबहादुर मग्राती, दिलबहादुर खपाङ्गी, मानबहादुर राई, सोही गाविस-६ का मंगले तामाङ, सोही गाविस-७ का नोर्बु सिंह स्याङ्वा र साइलो विसङ्खेलाई ०५६ माघ ५ गते राति बारीमा आगो लगाउँदा मसाल जुलुस निकालेको आरोपमा प्रहरीले कुटपिट गरे। पीडितहरूमध्ये गोपालबहादुरलाई छोरीको विवाहको जानकारी दिन चौकीमा जाँदा तथा अन्यलाई सिमेन्ट बोक्न जाँदा कुटपिट गरिएको थियो। कुटपिटका कारण गोपालबहादुर मृगौलाको रोगी भएका छन् र हालसम्म उपचार गराइरहेका छन्।

रत्नावती गाविस-२ का ३० वर्षीय लोकबहादुर कार्कीलाई माओवादीलाई सहयोग गरेको आरोपमा ०५६ माघ २५ गते प्रहरीले कुटपिट गरे। पीडित एमाले इलाका कमिटीका सदस्य हुन्।

कल्पवृक्ष गाविस-३ का ३० वर्षीय शम्भु थापा र २८ वर्षीय शम्भु मैनालीलाई ०५६ फागुन २ गते महादेवस्थान गाविस-२ बडिमुहानस्थित वाटोमा हिँडिरहेको अवस्थामा प्रहरीलाई देखेर भागेको कारण माओवादीको आशंकामा प्रहरीले कुटपिट गरे। पीडितहरूको उपचार जनकपुर अस्पतालमा गरियो।

निनकन्या गाविस-८ का ३६ वर्षीय शमशेरबहादुर रानालाई माओवादीहरूलाई खाना खान दिएको आरोपमा ०५६ फागुन ८ गते आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले कुटपिट गरे। पीडितलाई गत वर्ष माओवादीहरूले आफूहरूलाई सहयोग नगरेको आरोपमा कुटपिट गरेका थिए। पीडित एमालेका तर्फबाट निर्वाचित वडा सदस्य हुन्।

अमले गाविस-३ का २९ वर्षीय मोहनप्रसाद गौतम, कमल देवकोटासमेत ५ जनाको घरमा माओवादीहरू लुकेर बसेको आशंकामा ०५६ चैत २५ गते प्रहरीले घर तोडफोड गरे। घरमा कोही नभएको अवस्थामा तोडफोड गरिएको थियो।

जलकन्या गाविस-८ हायुडाँडाका ४६ वर्षीय चन्द्रप्रसाद लम्साल र उनकी छोरी मालती लम्साललाई माओवादीका निम्न चामल बोकेको आरोपमा ०५६ चैत २६ गते सदरमुकामबाट चामल लिएर आफ्नो घरतर्फ गइरहेको अवस्थामा भद्रकाली गाविस-२ सिरुवारीमा प्रहरीले कुटपिट गरे। पीडितको आँखामा गंभीर चोट परेकाले भिन्धुली अस्पतालमा उपचार गरियो।

कमलामाई नपा-९ दुधेबासका २४ वर्षीय प्रकाश नेपालीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ जेठ २० गते प्रहरीले गालीगलौज गरी घर छाडेर अन्यत्र कतै गएमा ज्यान मार्नेधम्की दिए। “तेरो पछाडि हरेक दिन मैले मान्छे पठाएको हुन्छु, ठिक भएर हिँड्” भन्दै हतियारले मुसज्जित प्रहरीले राति घरबाट बाहिर लगी धम्की दिएको र आफू कतै जानु परेमा प्रहरीलाई जानकारी गराएर जानुपर्ने कुरा पीडितले बताए। पीडितलाई ०५७ असार २० गते पनि प्रहरीले प्रहरी चौकी दुधेबासमा बोलाई धम्की दिए।

अमले प्रहरी चौकी र महेन्द्रभ्याडी प्रहरी चौकीमा ०५७ जेठ ३० गते प्रहरीहरू नभएको अवस्थामा माओवादीहरूले आगो लगाई ध्वस्त बनाए।

भिमेश्वर गाविस-२ खुर्कोटका ४५ वर्षीय भोजबहादुर देवकोटालाई माओवादीको आरोपमा ०५७ जेठ ३२ गते सोही गाविस-५ चैनपुरका प्रहरी जवान डोरबहादुर कार्कीले ज्यानमार्ने धम्की दिए।

कल्पवृक्ष गाविस-४ का ५६ वर्षीय चिरोली माभीलाई प्रहरीलाई ढाँटोको आरोपमा ०५७ असार १ गते खेतमा काम गरिरहेको अवस्थामा प्रहरीले मरणासन हुने गरी कुटपिट गरे। पीडितको स्थानीय अस्पतालमा उपचार गरियो।

कमलामाई नपा-७ माभीटारकी ४५ वर्षीय चिनीमाया वाडवा र ४० वर्षीय विष्णुमाया माभीलाई मदिरा उत्पादन गरेको आरोपमा ०५७ असार २ गते प्रहरीले घरमा गई कुटपिट गरे। कुटपिटका कारण चिनीमायाको अवस्था चिन्नाजनक भएपछि करिव २ सय जना महिलाहरूले असार ६ गते टोपीमाथि कारवाही र पीडितलाई क्षतिपूर्ति माग गर्दै जिल्ला प्रहरी

कार्यालय र जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा धर्ना दिए पछि प्रहरीले जनकपुर लगी उपचार गरे।

कमलामाई नपा-५ बरालडीका ४५ वर्षीय भुवन फुयाँल, ३५ वर्षीय शिवप्रसाद देवकोटा, ३० वर्षीय मोहनप्रसाद गौतम र ३५ वर्षीय खडगबहादुर पोखरेलको घरमा माओवादी बसेको आशंकामा ०५७ असार १४ गते राति प्रहरीले छापा मारे। साथै घरमा भएका पुस्तक, फोटोहरूसमेत लगी माओवादीलाई सेल्टर दिएमा राम्रो नहुने धम्की दिए।

पुरानो भाँगाभोली गाविस-४ रामटारका ३७ वर्षीय रामहरि दाहाललाई ०५७ असार २१ गते राति आफ्नो घरमा सुतिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले घर घेरी मासिक १ हजार रूपैयाँ चन्दा दिनुपर्ने, माओवादीलाई राजनीतिक समर्थन गर्नुपर्ने, स्कूल तथा क्याम्पसमा पढाउँदा माओवादीलाई राजनीतिक संगठनकारूपमा सकारणिक ढगले व्याख्या गर्नुपर्ने अन्यथा पार्टीले सोच्नेछ भनी धम्की दिए।

कल्पवृक्ष गाविस-१ स्वयंरसालका ४० वर्षीय काजीबाबु थापा, कुलुङ्ग स्याङ्तान र ५१ वर्षीय जमदार थापालाई ०५७ असार २१ गते माओवादीहरूले निर्ममढंगले कुटपिट गरे। पीडितहरूमध्ये काजीबाबुलाई ४ हजार रूपैयाँ र १ मुग्री चामल तोकिएको समय र स्थानमा नपुऱ्याएको आरोपमा तथा कुलुङ्ग र जमदारलाई माओवादीहरूलाई “दिउँसै घरमा नआओ, प्रहरीले हामीलाई दुःख दिन्छ” भनेका कारण कुटपिट गरेका थिए।

डाडीगुराँसे गाविस-८ वेल्दारका २४ वर्षीय निलम थिङ्गलाई माओवादीको विरोधमा काम गरेको आरोपमा ०५७ असार २३ गते आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले हातखुट्टा बाँधेर कुटपिट गरे।

पुरानो भाँगाभोली गाविस-६ का १८ वर्षीय गंगाबहादुर राई र सोही गाविस-५ का २८ वर्षीय गणेशबहादुर बसेललाई माओवादीको सुराकी बसेको आरोपमा ०५७ असार २३ गते गाई चराउन जंगलमा गएको अवस्थामा गस्ती प्रहरीले कुटपिट गरे।

पुरानो भाँगाभोली गाविस-४ का ५० वर्षीय मैने सावर्की र सोही गाविस-५ का शुक्रबहादुर श्रेष्ठलाई माओवादीको संरक्षण गरेको आरोपमा ०५७ असार २६ गते बाटोमा हिँडिरहेको अवस्थामा प्रहरीले कुटपिट गरे।

बित्तोजार गाविस-३ का वडाध्यक्ष ३५ वर्षीय कंदारप्रसाद पौडेल र सोही गाविस-५ का वडाध्यक्ष २५ वर्षीय देवीबहादुर थापालाई ०५७ साउन ३० गते आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले उनीहरूले भनेअनुसार काम नगरे कारवाही गर्ने धम्की दिए। आफूहरूलाई माओवादीहरूले घर घेरी मानसिक यातना दिएको, पदबाट राजीनामा गर्नुपर्ने, माओवादीको निर्देशनअनुसार काम गर्नुपर्ने, जनतालाई ठगने, भुक्त्याउने कार्य बन्द गर्नुपर्ने अन्यथा स्वैरत छैन भनी धम्की दिएको पीडितहरूले बताए।

जलकन्या गाविस-५ का ५५ वर्षीय भानुभक्त गौतम र ४० वर्षीय कृष्णप्रसाद टंगाललाई ०५७ भदौ ६ गते प्रहरीले घर खानतलासी गरी माओवादीलाई खान, वस्न दिएमा राम्रो हुँदैन

भनी धम्की दिनुकासाथै गोठमा राखेको परालमा हतियार लुकाएको आशंकाका परालमा आगोसमेत लगाए।

कमलामाई नपा-१७ का ६५ वर्षीय रामेश्वर पौडेललाई रकम नदिएको आरोपमा ०५७ भदौ १४ गते आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले गाउँमा वस्न पाउँदैनस् भनी धम्की दिए।

जिल्ला भुमिसुधार कार्यालयका प्रमुख गोपालराम पौडेललाई ०५७ भदौ १६ गते क्यानेश्वर गाविसमा कार्यालयको कामले गएको अवस्थामा माओवादीहरूले घेरा हाली चन्दा नदिए ज्यानमार्ने धम्की दिए।

वाहुनतिल्पुङ गाविस-२ का हुलाकी ४० वर्षीय मोहन गुर्माछानेलाई बोलाउँदा नआएको आरोपमा ०५७ भदौ १८ गते डाँक बोकेर हिँडिरहेको अवस्थामा जरायोटा गाविस-३ मभुवा दोभानमा प्रहरीले कुटपिट गरे।

तिनकन्या गाविस-१ स्थित प्रस्तावित मावि वेस्वाडीका शिक्षकहरू महाशंकर भा, दानबहादुर ठकुरीलगायत ४ जनालाई ०५७ असोज ३ गते माओवादीहरूले सबै विदाका दिनहरूको पैसा माओवादीलाई दिनुपर्ने अन्यथा पार्टीले सोच्ने छ भनी धम्की दिए।

जलकन्या गाविस-२ चपौलीस्थित सिद्धबाबा मन्दिरका पुजारी युवनाथ तिमल्सिनालाई ०५७ मंसिर ४ गते माओवादीहरूले धम्की दिई मन्दिरको नाममा रहेको मभुवा गाविस-६ स्थित गुठी जग्गाको धान लुटेर लगे।

मानवअधिकार शिक्षा तथा सचेतन केन्द्र (हयुरेन्स) का कार्यक्रम संयोजक प्रविण हायू, सोही संस्थाका सचिव कृष्णहरि घिमिरे र मानवअधिकार वर्ष पुस्तक जिल्ला प्रतिनिधि आनन्द दाहाललाई ०५७ मंसिर ८ गते नेपाल तरुण दलका जिल्ला सचिव सुवास खत्रीले प्रेस विज्ञप्तिमा आफ्नो बाबुको नाम उल्लेख गरेकोले उक्त समाचार पत्रपत्रिकामा प्रकाशित भएमा खुट्टा भाँच्ने धम्की दिए।

कल्पवृक्ष गाविस-१ खयरसालका ४५ वर्षीय केदार देवकोटालाई भनेजति चन्दा नदिएको तथा माओवादीका गतिविधिहरू प्रहरीसमक्ष पुर्‍याई खयरसालमा प्रहरी चौकी तैनाथ गराएको आरोपमा ०५७ मंसिर ९ गते माओवादीहरूले निर्मम ढंगले कुटापिट गरे।

जरायोटा गाविस-३ मभुवा दोभानका ३५ वर्षीय बलबहादुर रमौलीलाई घरमा प्रहरी राखेको आरोपमा ०५७ मंसिर १४ गते

माओवादीहरूले तुरुन्त घरबाट प्रहरी हटाउनु पर्ने अन्यथा सफाया गरिदिने धम्की दिए।

जरायोटा गाविस-३ मभुवा दोभानस्थित स्ट्राइकिङ फोर्स वंस क्याम्पमा कार्यरत प्रहरी सई बलराम फुयाँल, प्रहरी हवलदार खड्गबहादुर तामाङसमेत २० जना प्रहरीहरूलाई माओवादीहरूले पटक-पटक उक्त स्थान छोड्ने धम्की दिनुका साथै ०५७ मंसिर १६ गते प्रहरीहरू गस्तीमा गएको मौका पारी चौकी बसेको घरमा आगो लगाई ध्वस्त पारिदिए।

तिनकन्या गाविस-८ रानीखोलाको ४१ वर्षीय कमलकुमारी गुरूङलाई ०५७ मंसिर १७ गते आफ्नो घरबाट जिल्ला सदरमुकामतर्फ आउँदै गर्दा रतनचुरा गाविसको सिसिरेडाँडामा १५-१६ जना माओवादीहरूको समूहले आक्रमण गरी कुटपिट गरे। पीडितको जिल्ला अस्पतालमा उपचार गरियो।

जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा कार्यरत किशोरी पोखरेलसमेत ५ जनालाई ०५७ पुस १० गते कमलामाई नपा-१३ रानीचुरीमा मतदाता परिचयपत्रको फोटो खिचिरहेको अवस्थामा सशस्त्र माओवादीहरूले धम्की दिई क्यामरा लुटेर लगे। माओवादीहरूले मतदाता परिचयपत्रसम्बन्धी सम्पूर्ण कागजपत्रहरू लुटनुका साथै अबदेखि फोटो खिच्न नहिँड्ने धम्की दिई एक आमसभासमेत गरे।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

नेकपा (एमाले) जिल्ला आन्दोलन परिचालन कमिटीको आयोजनामा ०५६ चैत ४ गते मालपोत कार्यालयमा भएको शान्तिपूर्ण धर्ना कार्यक्रममा प्रहरीले हस्तक्षेप गरी सो पार्टीका जिल्ला सचिव केशव देवकोटालगायतका कार्यकर्ताहरूलाई हातपात गरे।

नौ वाम समूहको आयोजनामा ०५७ असोज ४ गते भएको मसाल जुलुसमाथि प्रहरीले हस्तक्षेप गरी जुलुस निकाल्न दिएनन्। मसाल जुलुसको तयारी गरिरहेको अवस्थामा कमलामाई नपा-६ धुराबजारस्थित संजमो नेपालको कार्यालयमा प्रहरीले लाठीचार्जसमेत गरी संजमो नेपालका जिल्ला अध्यक्ष रामकुमार पौडेललाई सख्त घाइते बनाए। पीडितको टाउको फुटेकाले काठमाण्डौस्थित वीर अस्पतालमा अप्रेशन गरियो। जिविस सभापति रमेश कार्कीलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी सोही दिन राति रिहा गरे। यसबाहेक राष्ट्रिय जनमोर्चाका चित्रबहादुर गोले, मालेका अमृत श्रेष्ठ, भुवन फुयाँल, मार्क्सवादीका शेरबहादुर गुरूङ, कमल घिमिरेसमेत ९ जनालाई प्रहरीले लाठीचार्ज गरी घाइते बनाए। पीडितहरूको जिल्ला अस्पतालमा उपचार गरियो।

नौ वाम समूहले ०५७ कार्तिक ३० गते निकालेको मसाल जुलुसमाथि प्रहरीले हस्तक्षेप गरे। पूर्वनिर्धारित कार्यक्रमअनुसार कमलामाई नपा-६ धुराबजारबाट निकालिएको जुलुस १ नम्बर बजारमा पुगेपछि प्रहरीले घेराउ गरी मसाल खोसेर लाठीचार्ज गरे। लाठीचार्जबाट होममणि बरालसमेत ९ जना घाइते भए।

प्रहरीद्वारा लाठीचार्ज गरी घाइते धुराबजारका टाकुकुमाट पौडेल

मंसिर १ र २ गतेको नेपाल बन्दलाई सफल बनाउन उक्त मसाल जुलुस निकालिएको थियो।

धार्मिक स्वतन्त्रता

जलकन्या गाविस-२ चपौलीका हरिप्रसाद तिमल्सिनालाई ०५७ साउन ७ गते माओवादीहरूले सोही गाविस गढीस्थित सिद्धबाबाको मन्दिरमा “पूजा नगर, दुङ्गा पूजा नगर्दा तिमी दुब्लाए हामी हर्लक्स पठाइदिउँला” भनी मन्दिरमा पूजा गर्न प्रतिबन्ध लगाए। साथै उक्त मन्दिरको नाममा रहेको जग्गाको अन्नसमेत नउठाउनु भनी धम्की दिए। धम्कीका कारण पीडितले आफ्नो पुजारी पेशा नै छाडिदिएका छन्।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा देवानी मुद्दा अधिल्लो वर्षको जिम्मेवारी सरेर आएकासमेत ९१ वटा भएकोमा ३४ फर्स्यौट भई ५७ बाँकी रहे। साधारण फौजदारीमा ३० वटामध्ये ८ वटा फर्स्यौट भई २२ बाँकी रहे भने फौजदारी सरकारवादी ३९ वटामध्ये १७ फर्स्यौट भई २२ वटा बाँकी रहे। विशेष अदालतमा २१ वटा मुद्दा दर्ता भएकोमा ७ वटा फर्स्यौट भई १४ वटा बाँकी रहे भने सक्षिप्त फौजदारी २ वटा दर्ता भएकोमा दुवै बाँकी नै छन्। ०५२ सालमा गढी चौकी तोडफोड तथा आगलागी भएको सम्बन्धी सरकारवादी मुद्दा अदालतमा विचाराधीन अवस्थामा छ। २ वर्षअघिका १० वटा मुद्दा फर्स्यौट हुन बाँकी छन् जसमध्ये एउटा काठमाण्डौ जिल्ला अदालतबाट मानोचामल भराई पाउँ भन्ने मुद्दाको मिसिल समयमा आई नपुगेकाले उक्त मुद्दा फर्स्यौट हुन सकेको छैन।

यस वर्ष जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा जिम्मेवारी सरेर आएकासमेत हातहतियार स्वरस्वजाना १७ र केही सार्वजनिक अपराध १५ गरी ३२ वटा मुद्दा रहे। हातहतियार स्वरस्वजानासम्बन्धी ६ वटा र सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी ६ वटा गरी जम्मा १२ वटा मुद्दा फर्स्यौट भए। यस कार्यालयमा हातहतियार स्वरस्वजानासम्बन्धी ०५३ सालदेखिको एउटा र २ वर्षअघिका ६ वटा पुराना मुद्दा फर्स्यौट हुन बाँकी छन्।

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा अधिल्लो वर्षका जिम्मेवारी सरेर आएकासमेत १४ प्रकारका ५५ वटा मुद्दा भएकोमा २७ वटा फर्स्यौट भए। त्यसैगरी जिल्ला वन कार्यालयमा ०५२ सालदेखि जिम्मेवारी सरेर आएकासमेत २२ वटा र यस वर्ष परेका ४ वटा गरी २६ वटा मुद्दामध्ये पुराना ४ र नयाँ २ गरी ६ वटा मात्र फर्स्यौट भए। यस कार्यालयमा २ वर्ष नाघेका २ वटा मुद्दा फर्स्यौट हुन बाँकी छन्।

भूमिसुधार कार्यालयमा ५ वर्ष नाघेका ४ र २ वर्ष नाघेका ६ गरी १० वटा मुद्दा जिम्मेवारी सरेर आएकोमा भूमिसुधार अधिकारी नभएका कारण एउटा पनि फर्स्यौट हुन सकेको छैन। त्यसैगरी मालपोत कार्यालयमा यस वर्ष जिम्मेवारी सरेर आएकासमेत ४ वटा मुद्दा रहेकोमा सबै फर्स्यौट भए।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लाको कमलाखोज र मरिण क्षेत्रमा सुकुम्बासी समस्या जटिल रहेको छ। कमला नदी र मरिण खोलाले जमीन कटान गरी लाने गरेकाले उक्त क्षेत्रमा प्रत्येक वर्ष सुकुम्बासीहरूको संख्या बढ्दै जाने गरेको छ। सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगको तथ्यांकअनुसार यस जिल्लामा १ हजार ७ सय ७३ अव्यवस्थित घर परिवार रहेका छन् भने २ हजार ५ सय ६७ सुकुम्बासी रहेको निवेदन परेको छ। यी मध्ये वास्तविक सुकुम्बासीको पहिचान गर्ने काम भने आयोगबाट हुन सकेको छैन। यस वर्ष एउटा पनि लालपूजा वितरण गरिएन। हुने-स्वानेले नै ऐलानी जग्गा कब्जा गरेकाले वास्तविक सुकुम्बासीलाई दिनसमेत जग्गा नभएकाले यो समस्या जटिल भएको तथा स्थानीय जग्गाको मूल्यांकन गर्ने अधिकार जिल्लाको आयोगलाई नै दिएमा यो समस्या समाधान गर्न सजिलो हुने कुरा आयोगका जिल्ला अध्यक्ष रंगराज खतिवडाले बताउनु भयो।

छिमेकी जिल्लाहरू रामेछाप, दोलखा र ओखलढुंगाबाट आएकाहरू, बाढीले घरस्वत बगाएकाहरू नै यस जिल्लामा सुकुम्बासीको रूपमा रहेका देखिन्छन्। जिल्लामा आउनेहरू ऐलानी जग्गा तथा वन फडानी गरेर बस्ने गरेको पाइन्छ।

यस वर्ष श्री ५ को सरकारद्वारा वितरण गरिँदै आएको वृद्ध, असहाय, अपाङ्ग भत्ता ५ हजार २ सय ६२ जनाले पाए। त्यसैगरी माओवादीबाट हत्या गरिएका १० परिवारहरूले पनि उक्त भत्ता लिए। यसरी भत्ता प्राप्त गर्नेहरूमा वृद्ध २ हजार ३ सय २३, विधवा २ हजार ८ सय ८१ र अपाङ्ग, अशक्त ४८ जना थिए।

दलित छात्रवृत्ति १ हजार ४ सय ८० जनाले २ सय ५० रूपैयाँका दरले, महिला (प्रावि) छात्रवृत्ति ७ सय २६ जनाले, स्थानीय छात्रवृत्ति २ सय ११ जनाले, जेहेन्दार छात्रवृत्ति ४२ जनाले प्राप्त गरे।

महिला अधिकार

फाँगाभोली रातामाटा गाविस-२ दारिमबोटकी २५ वर्षीय र सोही ठाउँकी ३० वर्षीय महिलालाई ०५७ असोज २६ गते दिउँसो प्रहरी चौकी रातामाटामा कार्यरत असई महावीर सिंह र प्रहरी जवान इसरायल मियाँले पीडितहरूको घरमा गई पतिहरूलाई माथिल्लो घरमा जाँड लिन पठाएर बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकहरूले १/१ सय रूपैयाँ हातमा थमाएर बलात्कार प्रयास गरेका थिए। पीडकहरूलाई गाविस अध्यक्षसमेत स्थानीय जनताले मदिरा सेवन गरी जनताको घरमा पस्न नपाउने, अनुमति लिएर मात्र घरभित्र पस्नुपर्ने आदि शर्तमा जनही ३ सय रूपैयाँका दरले जरिवाना गरी छाडिदिए।

शान्तेश्वरी गाविस-४ घर भई कमलामाई नपा-६ धुराबजारमा डेरा गरी बस्ने ६ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७

प्रहरीद्वारा लाठीचार्ज गरी घाइते भएकाहरूको होमोनिमि घटाल

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या			घटना संख्या	पीडित संख्या		
		पुरुष	महिला	जम्मा		पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	५	३	३	६				
गोलीद्वारा हत्या	३	४		४	३	३	१	३
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	१	४		४				
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	१	३		३				
गिरफ्तारी र यातना					३३	४५	५	४०
बेपत्ता पारिएको	३		३	३				
कुटपिट	१४	१४	५	१९	१३	३१	३	३४
धम्की	१४	२०		२०	६	१९	३	२९
भेला र संगठित हुने अधिकार					३	९		९
बलात्कार	१		१	१				
बलात्कार प्रयास	३		३	३	३		३	३
गर्भपतन	१		१	१				
बहुविवाह	१		१	१				
पारिवारिक हिंसा	६		६	६				
महिला भएको कारण यातना	३		३	३				
बाल अधिकार	३	३	३	६				
जातीय छुवाछूत	१		३	३				
अमानवीय व्यवहार	३	३		३				
जम्मा	६१	५३	३०	८३	४९	९६	१४	११०

कार्तिक ४ गते राति कोठामा एकलै सुतिरहेको अवस्थामा घरवाला २२ वर्षीय विकास बस्नेतले बलात्कार गरे। पीडकलाई कार्तिक ५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा अदालतको आदेशमा कार्तिक २७ गते तारेखमा रिहा गरियो।

कुशेश्वर दुम्जा गाविस-३ को ३४ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ कार्तिक २३ गते बेलुका आफ्नै घरमा सुतिरहेको अवस्थामा सोही गाविसका काभ्रे जिल्ला भिमखोरीस्थित कृष्ण प्राविका शिक्षक ३४ वर्षीय कपिल कोइरालाले भ्यालबाट भित्र पसी बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। हाल पीडक फरार छन् भने पीडितले अदालतमा मुद्दा दायर गरेकी छन्।

महादेवस्थान गाविस-८ महेश्वताकी १४ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ पुस १० गते बिहान विद्यालय जानको लागि कपडा लगाउँदै गर्दा सोही ठाउँका करिव ३० वर्षीय दिपक गौतमले घरमा गई पराल राखेको गोठमा बोलाएर ५० रूपैयाँ दिई बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएकोमा ५ हजार रूपैयाँ धरौटी लिई तारेखमा रिहा गरियो।

रानीचुरी गाविस-७ वेसारेवंशीकी १५ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ पुस १५ गते दिउँसो खेतबाट घरतर्फ आइरहेको अवस्थामा जिरगाहा भञ्ज्याङमा सोही गाविस-७ मरङ्गेका करिव २१ वर्षीय हिरा राना मगरले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। हाल पीडक फरार छन् भने पीडितले जिरगाहामा उजुरी दिएको छन्।

यस बाहेक एक ५ वर्षीय बालिकालाई ७७ वर्षीय एक वृद्धले बलात्कार गर्ने प्रयास गरेको घटना पनि जानकारीमा आयो

तर सो घटनाका बारेमा पीडित पक्षले कतै उजुरी गरेनन्।

कमलामाई नपा-१२ कोरूङ्गखोलाकी २५ वर्षीय सिता घिमिरेलाई तिहारमा माइती जान्छु भनेको कारण ०५७ कार्तिक ९ गते आफ्नै पति लिला घिमिरेले मदिरा सेवन गरी कुटपिट गरे। पीडितको उपचार जनकपुरमा गरियो भने पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी १ हजार १ सय रूपैयाँ जरिवाना गरी रिहा गरियो।

रतनचुरा गाविस-२ की ३५ वर्षीय कर्मकुमारी लुङ्गेली मगरलाई परपुरुषसँग यौन सम्बन्ध राखेको आरोपमा ०५७ कार्तिक ९ गते आफ्नै जेठाजु गोविन्द लुङ्गेली र भतिजा प्रकाश लुङ्गेलीले घरबाट निकालिदिए। आफ्नो पति शाही नेपाली सेनामा कार्यरत रहेका र काठमाण्डौमा अर्को विवाह गरेकाले आफूलाई पन्छाउन उक्त आरोप लगाइएको कुरा पीडितले बताइन्। पीडकहरूले आफूतर्फ सम्बन्ध विच्छेद गराई सोही ठाउँका हरिबहादुर श्रेष्ठको जिम्मा लगाइदिन जिप्रकालाई

अनुरोध गरेकोमा हरिबहादुर र पीडित दुवैले अस्वीकार गरेकाले आफ्नै घरमा गएर ताल्चा फोडेर बस्नु भनी पीडितलाई घर फर्काइदियो।

कमलामाई नपा-१ ज्यामिरेकी ६० वर्षीय विष्णुमाया स्याङ्तानलाई ०५७ मंसिर ४ गते आफ्नै छोरा २४ वर्षीय रत्नबहादुर स्याङ्तानले समयमा खाना खान नपाएको रिसमा खुकुरी प्रहार गरी सख्त घाइते बनाए। त्यसपछि पीडक नजिकैको भोरबाट हाम्फाले। पीडित र पीडक दुवैको उपचार जनकपुरमा गरियो। पीडितले पीडकलाई कारवाही नगर्ने, हामी आफैँ मिल्छौं भनेपछि दुवैजना उपचारपछि ०५७ मंसिर २५ गते घर फर्किए।

भद्रकाली गाविस-४ कुसुमटारकी ३५ वर्षीय निरमाया स्याङ्तानलाई आफ्नै पति शाही नेपाली सेनामा कार्यरत बमबहादुर स्याङ्तानले गत केही वर्षदेखि बेवास्ता र तिरस्कार गर्दै आएकोमा ०५७ मंसिरदेखि ससुरा कर्णबहादुर स्याङ्तानले घरबाट निकालिदिए। हाल पीडित जेठाजुको घरमा शरण लिएर बसेकी छन्।

महादेवस्थान गाविस-८ महेश्वताकी कपिलाकोट उच्च माविकी शिक्षिका २८ वर्षीय सिता देवकोटालाई परपुरुषसँग यौन सम्पर्क गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर २२ गते आफ्नै पति दिपक गौतमले डोरीले बाँधी मरिण खोलाको किनारमा लगी कुटपिट गरे। पीडितले कहीं उजुरी नदिएका कारण पीडकलाई कुनै कारवाही भएन। हाल पीडित जलकन्यास्थित आफ्नो माइतीमा बसेकी छन्।

कमलामाई नपा-५ की ३५ वर्षीय मञ्जु साकीलाई परंपुरसँग यौन सम्पर्क गरेको आरोपमा ०५७ पुस ५ गते आफ्नै पनि ३९ वर्षीय गणेशबहादुर साकीले दाउराले हिकाएर खुट्टा भौँचिदिए। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी आइन्दा कुटपिट नगर्ने र १ महिनाभित्रमा पीडितलाई अन्य अस्पतालमा लगी उपचार गराउने शर्तमा पुस ७ गते रिहा गरे।

हत्पने गाविस-६ भलुवाहीकी २० वर्षीय उर्मिला अधिकारीलाई घरको वदनाम गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर २० गते आफ्नै सामु लक्ष्मी अधिकारीले खान-लाउन नदिई कुटपिट गरी घरबाट निकालिदिइन्। पीडितलाई विवाहमा ल्याएको सामानसहित माइतीमा फिर्ता पठाइयो। पीडकलाई कार्वाही भएको छैन भने पीडित आफ्नो माइतीमा छन्।

तिनकन्या गाविस-८ रानीखोलाकी ३८ वर्षीय हिममाया तामाङलाई बाक्सी भई गोरू तथा खेतको धान मारेको र छांगलाई विरामी पारेको आरोपमा ०५७ भदौ १५ गते सोही ठाउँकी ४३ वर्षीय मन्मरीमाया तामाङ र २० वर्षीय राजमान तामाङले कुटपिट गरे। पीडकहरूले पीडितलाई यसअघि पनि पटक-पटक बाक्सीको आरोप लगाउँदै आएका थिए। पीडितले ज्ञिप्रकामा उजुरी गरेपछि ०५७ मंसिर २५ गते अवदेखि बाक्सी नभन्ने शर्तमा गाउँमै मुद्दा मिलाइयो।

कमलामाई नपा-७ ठुलीटारकी १८ वर्षीय कविता खत्रीलाई ०५७ कार्तिक २८ गते राति सोही ठाउँका १९ वर्षीय भ्रमन थापाले आफ्नो ठेगाना र फोन नम्बर दिन्छु भनी घरदेखि टाढा जंगलको छेउमा लगी धारिलो हतियारले घाँटीमा प्रहार गर्नुका साथै कुटपिट गरी सोही ठाउँको भीरबाट खसाली हत्या गर्ने प्रयास गरे। पीडित र पीडकबीच गत जेठदेखि शारीरिक सम्पर्क हुँदै आएको र पीडित गर्भवती भएपछि पीडकले विवाह गर्नुपर्ने डरले हत्या प्रयास गरेका थिए। पीडकले प्रेमको नाटक रचेर पीडितको अधिल्लो पतिसँग सम्बन्ध विच्छेद गर्न लगाएका थिए। ०५७ मंसिर १ गतेदेखि प्रहरीको लागि छनौट भई तालिममा गएका पीडकलाई मानवअधिकार कार्यकर्ता र पत्रकारहरूको दबावले गर्दा तालिमबाट फिकाएर जनकपुर विवाह मण्डपमा पीडित र पीडकलाई लगी विवाह गराइयो। तर पीडितलाई कंटाको घरमा नलगी माइतीमै राखिएको छ भने केही समयसम्म पत्रकार, मानवअधिकारकर्मी कसैसँग भेटघाट गर्न दिइएन। घटनाको बारेमा कहिल्यै उजुरी गरेमा घरवास उठाइदिने धम्की दिएका कारण पीडितले कहिल्यै पनि उजुरी दिइएनन्।

रानीचुरी गाविस-५ की ३५ वर्षीय हस्तकुमारी पौडेललाई ०५७ साउन २६ गते धारामा पानी लिन गएको अवस्थामा सोही ठाउँकी २३ वर्षीय यशोदा पोखरेलले भगडा गरी लडाइँदिएका कारण साउन २८ गते ८ महिनाको गर्भपतन भयो। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा भदौ ९ गते तारेखमा रिहा गरियो। पुनरावेदन अदालत जनकपुरले पुनः मुद्दा चलाउनु भन्ने आदेश दिएपछि पीडकलाई पुनः ०५७ असोज १ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी सोही दिन जिल्ला अदालतमा पेश गर्दा अदालतबाट सोही

दिन तारेखमा रिहा गरियो। मुद्दा अदालतमा विचाराधीन रहेको छ।

बालअधिकार

कमलामाई नपा-१३ तरुलवनकी १४ वर्षीय रेखाकुमारी आले मगरलाई ०५७ जेठ महिनादेखि माओवादीहरूले फर्काई घरबाट अपहरण गरेर लगे। पीडितलाई ०५७ भदौ ११ गते हत्पने गाविस-५ बाट प्रहरीले माओवादीको पञ्जाबाट मुक्त गरे। पीडितलाई “एक दिन हामीसँग हिँड, भोलि फर्काइदिउँला” भनी लगेकोमा फर्कन दिएका थिएनन्। माओवादी समूह छोटी भाग्न खोज्दा माओवादीहरूले तिम्रो फोटोहरू प्रहरीकोमा पुगिसकेको छ, निमी भागेमा प्रहरीले समात्छन् भन्दै घर फर्कन नदिएको र दिउँसोमा खाना पकाउन लगाइने तथा राति माओवादीसम्बन्धी प्रशिक्षण दिइने गरेको पीडितले बताइन्।

डाडीगुराँसे गाविस-५ सातधाराकी कक्षा ८ मा अध्ययनरत १४ वर्षीय चिना वि.क. लाई ०५७ भदौ २९ गते दिदीको घरमा गएको अवस्थामा माओवादीहरूले साँस्कृतिक कार्यक्रम हेर्न जाऔं भनी लगेर अपहरण गरे। पीडित आफ्नो घर जान खोज्दा माओवादीहरूले फर्कन दिएनन्। माओवादीहरूसँगै हिँड्ने क्रममा पीडित तिनकन्या गाविस-९ मा पुगेको अवस्थामा आफ्ना मामासँग भेट भएपछि मामाले असोज ३ गते पीडितलाई माओवादीबाट छुटाए। पीडित अहिले घर फर्किसकेकी छिन्।

कमलामाई नपा-५ ढकालगाउँकी ९ वर्षीय निर्जला ढकाल र ८ वर्षीय कुशुम पोखरेललाई शुल्क नतिरेको आरोपमा ०५७ मंसिर १२ गते न्यू इङ्लिश बोर्डिङ स्कूलका प्रिन्सिपल सुवास खड्काले परीक्षा गर्न नदिई कक्षाभित्र थुनिदिए। साथै ज्ञात समाती ३ घण्टासम्म डेस्कमाथि उभ्याएर कुटपिटसमेत गरे।

कमलामाई नपा-६ का ८ वर्षीय आशीष रायमाझी र ९ वर्षीय सागर घिसिङलाई अनुशासन उल्लंघन गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर १५ गते सिद्धस्थली बोर्डिङ स्कूलका शिक्षक विकाश श्रेष्ठले निर्मम ढंगले कुटपिट गरे। पीडितहरूको जनकपुरमा उपचार गरियो। पीडक स्कूल नै छाडेर भागे।

यस वर्ष एक युवतीले आफूले जन्माएको बच्चालाई तत्काल हत्या गरेको घटना जानकारीमा आयो। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी थुनामा राखिएको छ।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

पुगना भौँगाभौली गाविस-६ स्थित सहस्रधारा निमावि नागोडाँडाका शिक्षकहरू सुशीलप्रसाद दाहाल, चिरञ्जीवी दाहाल, रंजनीप्रसाद दाहाल, सरस्वती दाहाल, ललिता गिरी र पिथन लालबहादुर दाहाललाई ०५६ माघ २४ गते प्रहरी डम्पेक्टर हनुमानदास साहसमेतका गस्ती प्रहरीले विद्यालय हातामा प्रवेश गरी सोही विद्यालयका शिक्षक महावीर विश्वकर्मालाई पानी ल्याउन लगाएर जवर्जस्नी खान आदेश दिए।

जलकन्या गाविस-७ का ६० वर्षीय ज्ञानबहादुर देवकोटालाई ०५७ साउन ३० गते सोही ठाउँका ३५ वर्षीय

रामप्रसाद देवकोटा, उनकी पत्नी र मोहनप्रसाद देवकोटाले बोक्सोको आरोप लगाए। ०५७ भदौ ६ गते सम्पूर्ण गाउँलेहरूको बैठक बसी अवदेस्वि बोक्सो नभन्ने शर्तमा मिलापत्र भयो।

कुशेश्वर गाविस-१ दुम्जाकी अप्सरा तालङ्गे, हिरा पुरकट्टी, मैया तालङ्गेसमेत सम्पूर्ण दलितहरूलाई ०५७ भदौ १६ गते तिजको दिन स्थानीय कुशेश्वर महादेव मन्दिरमा पूजा गर्न जाँदा मन्दिरका पुजारी ध्रुव कोडराला, सोही ठाउँकी शारदा कार्की, अम्बिकादेवी दाहाल, देविका कोडरालासमेतका महिलाहरूले मन्दिरभित्र गएर पूजा गर्न दिएनन्।

कपिलाकोट गाविस-९ का ४५ वर्षीय विष्णुप्रसाद मैनालीलाई आफूलाई नटरेको आरोपमा ०५७ असोज १ गते सोही गाविसका अध्यक्ष टलकबहादुर कार्कीले गाविस कार्यालयमा बोलाएर शौचालयमा थुनिदिए। पीडितका छोराहरूले प्रहरीसमक्ष उजुरी दिएपछि ४ घण्टापछि पीडितलाई बाहिर निकालियो। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी असोज ९ गते दुवैपक्षबीच मिलापत्र गराइयो।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

नेकपा (एमाले) जिल्ला कमिटीले ०५६ पुस ३० गते एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरी सो पार्टीका जिल्ला सदस्य तथा जिविस सदस्य प्रदीप कटुवाललाई जिल्ला शिक्षा अधिकारीले भुटा मुट्टा लगाई प्रहरीद्वारा गिरफ्तार गरिएको घटनाप्रति विरोध जनायो।

नेकपा (एमाले) केन्द्रीय आन्दोलन परिचालन कमिटीको आव्हान र सिन्धुली जिल्ला कमिटीको आयोजनामा ०५६ चैत ४ गते मालपोत कार्यालयमा भएको धर्ना कार्यक्रममा प्रहरीले हस्तक्षेप गरेको घटनाको विरोध गर्दै सोही दिन एमालेले प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गर्‍यो।

नेकपा (एमाले) ले ०५७ जेठ १० गते एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरी आफ्नो पार्टीका शुभचिन्तकहरू हर्षाही गाविस-५ का शेरबहादुर विश्वकर्मा र जामुनी विश्वकर्माहरूलाई प्रहरीले अपहरण गरी बेपत्ता पारेको घटनाप्रति विरोध जनाउँदै पीडितहरूलाई सार्वजनिक गर्न माग गर्‍यो।

इन्सेक प्रमुख कार्यक्रम संचालकको कार्यालयले ०५७ असार ५ गते एक प्रेस वक्तव्य प्रकाशित गरी मदिरा सेवन तथा उत्पादन गरेको आरोपमा कमलामाई नपा-४ की टंकमाया सुनुवार, सोही नपा-७ की चिनीमाया वाडवा र विष्णुमाया माझीलाई प्रहरीले कुटपिट तथा दुर्व्यवहार गरेको घटनाको निन्दा र भर्त्सना गर्दै कानूनी प्रकृया अपनाउन माग गर्‍यो।

नेकपा (माले) ले ०५७ असार १९ गते एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरी ०५७ असार १४ गते राति अखिल नेपाल किसान संघका सिन्धुली जिल्ला अध्यक्ष तथा माले जिल्ला सदस्य भुवन फुयाँलको घरमा प्रहरीले विनापुर्जी खानतलासी गरी पुस्तकहरू लग्नुका साथै मानसिक यातना दिएको घटनाको विरोध गर्‍यो।

मानवअधिकार शिक्षा तथा सचेतन केन्द्र (हयुरेन्स) ले ०५७ असोज ३ गते एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरी तिनकन्या गाविस-८ की एक महिलालाई आफ्नै छिमेकहीहरूले बोक्सीको आरोपमा दुर्व्यवहार गरेकाले पीडकलाई कार्वाही गर्न माग गर्‍यो।

नौ वाम समूहले ०५७ असोज ४ गते आयोजना गरेको मसाल जुलुसमा प्रहरीले हस्तक्षेप गरी लाठीचार्ज गरेको घटनाको विरोधमा ०५७ असोज ५ गते नौ वाम समूहले एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरी खेद प्रकट गरे।

नेकाँ सिन्धुली जिल्ला कार्य समितिका कार्यवाहक सभापति एवं सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगका जिल्ला अध्यक्ष रंगराज खतिवडालाई ०५७ असोज १५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरेको घटनाप्रति नेकाँले एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरी खेद व्यक्त गर्नुका साथै दोषीमाथि कार्वाहीको माग गर्‍यो।

मानवअधिकार शिक्षा तथा सचेतन केन्द्र (हयुरेन्स) का कार्यक्रम संयोजक प्रवीणकुमार हायू, सचिव कृष्णहरि घिमिरे र मानवअधिकार वर्ष पुस्तक जिल्ला प्रतिनिधि आनन्द दाहालले ०५७ मंसिर ७ गते एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरी कमलामाई नपा-७ तुलीटारकी कविता खत्रीलाई सोही ठाउँका भ्रमन थापाले प्रेमको नाटक रचेर ०५७ कार्तिक २८ गते राति धारिलो हतियारले घाँटीमा रेटी भीरवाट लडाइँदिएकाले उक्त घटनाको निन्दा गर्दै घटनालाई ओभरलेमा पार्न खोज्ने स्थानीय बासिन्दाहरू तथा पीडकलाई कार्वाही र पीडित महिलालाई क्षतिपूर्तिको माग गरे। साथै घटनाको जानकारी पाएर पनि सम्बन्धित निकायले उदासिनता देखाएकोमा दुःख व्यक्त गर्दै संबन्धित निकायको ध्यानाकर्षण गरे।

अतिरिक्त जानकारीहरू

काभ्रे जिल्ला मेच्छे गाविस घर भई कुशेश्वर दुम्जा गाविस-५ मा होटल व्यवसाय संचालन गरी बस्ने ४२ वर्षीय कामसिंह घिसिङ्गलाई चियामा पानी हालेको आरोपमा ०५७ असार २८ गते सोही ठाउँका २५ वर्षीय अशोककुमार रायमाझीले कुटपिट गरी मरणासन्न बनाए। पीडकले बन्दुकको कुन्दालेसमेत हर्काएका थिए। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा साउन १२ गते १ हजार रूपैयाँ धरौटी राखी तारेखमा रिहा गरियो।

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका ८ वटा घटनामा ९ जना पुरुष र ४ जना महिला पीडित भए। ६ जना महिला र ३ जना पुरुष गरी जम्मा ९ जनाले आत्महत्या गरे। पहिरोले पुरिएर २ जना नाबालकको मृत्यु भयो भने डुबेर ३ जनाको मृत्यु भयो। आगलागीका ३ वटा घटना भए। १ जना पुरुषको बेवारिसे लास फेला पयो भने दुर्घटनामा ६ जनाको मृत्यु भयो।

२.५ रामेछाप

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

ठोसे गाविसस्थित प्रहरी चौकीमा कार्यरत तीन जना प्रहरीलाई ०५७ वैशाख १८ गते राति प्रहरी र माओवादीबीच गोली हानाहान हुँदा माओवादीहरूले गोली हानी घाइते बनाए। माओवादी पक्षको के कति क्षति भयो जानकारीमा आएन।

दोलखा जिल्ला जफे गाविस-४ घर भई दोरम्बा गाविसस्थित इलाका प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत प्रहरी जवान निर्मलकुमार कार्कीलाई ०५७ कार्तिक १९ गते राति माओवादीहरूले चौकीमा आक्रमण गरी गोली हानी हत्या गरे। त्यसैगरी सोही कार्यालयमा कार्यरत प्रहरी जवान चितवनका मोदनाथ वस्ती, नवलपरासीका रूद्र चौधरी, सिन्धुलीका मिनबहादुर कार्की र सिन्धुपाल्चोकका प्रहरी जवान लिलाबहादुर खड्कालाई सस्त घाइते बनाए। घाइतेहरूलाई कार्तिक २० गते उपचारका लागि हेलिकप्टरबाट काठमाण्डौ लगे। माओवादीहरूले इलाका प्रहरी कार्यालय कब्जामा लिई २० जना प्रहरीलाई एउटा डोरोमा पाता फर्काए बाँधेर कार्यालयमा रहेको १८ वटा राइफल, ३ वटा रिभल्वर, १ वटा सटगन, गोलीहरू र अन्य सामानसमेत लगे। साथै प्रहरी कार्यालयमा आगो लगाएर ध्वस्त पारे।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ३ वटा घटनामा दुई जना बालकसहित ३ जना पुरुष र एक जना नौ महिनाकी बालिकासहित २ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये -

स्विमि गाविस-२ का ७ वर्षीय मिनबहादुर खत्री, ५ वर्षीय लोकबहादुर खत्री र ९ महिनाकी चुनादेवी खत्रीलाई पारिवारिक रिसझवीका कारण सोही ठाउँकी गीता थापाले ०५६ फागुन २४ गते विष खुवाउँदा मृत्यु भयो। पीडकलाई अदालतको आदेशमा थुनामा राखिएको छ।

वेथान गाविस-६ की ३५ वर्षीय कालि तामाङलाई ०५६ चैत १७ गते आफ्नै पति पहलमान दोडले बसिलाले टाउकोमा हिकारि हत्या गरेका थिए। पीडकले पत्नीलाई हत्या गरिसकेपछि आफूले पनि विषादी सेवन गरी आत्महत्या गरे। हत्याको कारण खुल्न सकेको छैन।

जनसंख्या :	२३१३७२
साक्षरता प्रतिशत :	२९.५
महिला साक्षरता प्रतिशत :	१२.७
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	१५४६
गाविस/नपा संख्या :	५५/०
निर्वाचन क्षेत्र :	२
विद्यालय :	४०३
क्याम्पस/उच्च मावि :	१/६
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	२/५४
टेलिफोन लाइन :	४९
मोटर सडक (कि.मी.) :	२९
प्रहरी कार्यालय संख्या :	१७
हुलाक संख्या :	५५

जेल र बन्दीहरू

रामेछाप जेल ५० जना बन्दी क्षमता भएको भनी निर्माण गरिएको हो तर २५ जनाभन्दा बढी बन्दी राख्न सक्ने अवस्था छैन। यस जेलमा हाल कैद नतोकिएका ४ पुरुष र १ महिला गरी ५ जना तथा कैद तोकिएका ९ पुरुष र ५ महिला गरी १४ जना छन्। यसबाहेक १ जना आश्रित नाबालक पनि छन्।

जेलको पूर्वपट्टिको पर्खाल ०५७ साउन १० गते १० मिटरजति भत्कियो। अन्य भागसमेत भत्कनसक्ने अवस्था छ। भत्किएको भागमा प्रहरी पोष्ट खडा गरिएको छ। साउन ११ गते सुरक्षाकर्मीहरूले बन्दीहरूलाई सो भत्किएको भागतर्फ आएमा गोली प्रहार गर्ने धम्की दिए।

गिरफ्तारी र यातना

मन्थलीस्थित पशु स्वास्थ्य कार्यालयमा कार्यरत ३० वर्षीय जगतबहादुर श्रेष्ठ र २८ वर्षीय राजनकुमार श्रेष्ठलाई प्रहरीलाई कुटपिट गरेको आरोपमा ०५६ पुस २२ गते प्रहरीले कार्यालयबाटै गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई यातना दिई रिहा गरियो।

कठजोर गाविस-६ का वडाध्यक्ष ३६ वर्षीय शम्भुप्रसाद अधिकारी र ४० वर्षीय रामदेव अधिकारीलाई माओवादीको आशंकामा ०५६ माघ ७ गते सिन्धुली जिल्लाको सिन्धुली बजारबाट घर फर्कदै गर्दा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई रातभरि हतकडी लगाएर चौकीमा राखिएकोमा भोलिपल्ट जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा पठाई माघ ११ गते हाजिर जमानीमा रिहा गरियो।

पिंखुरी गाविस-९ का ३६ वर्षीय पेमा लामालाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन १ गते प्रहरीले काठमाण्डौबाट गिरफ्तार गरी फागुन २६ गते रामेछाप ल्याए। पीडितलाई चैत ५ गते अदालतमा पेश गरिएकोमा अदालतको आदेशमा पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

लखनपुर गाविस-३ का २७ वर्षीय कृष्ण ढुंगेललाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५७ असार २३ गते प्रहरीले काठमाण्डौबाट गिरफ्तार गरी रामेछाप ल्याए। पीडितलाई अदालतको आदेशबमोजिम तारेखमा रिहा गरियो।

नेपाल वार एशोसिएसन इकाईका सचिव ३५ वर्षीय विचारसिंह दोड तामाङलाई प्रहरी र माओवादीको विषयमा कुरा गरेको आरोपमा ०५७ असार २८ गते बेलुका

मन्थलीस्थित आफ्नै ल फर्मबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरी लछारपछार गर्दै जिल्ला प्रहरी कार्यालय पुर्‍याए। पीडितलाई सोही दिन रिहा गरियो।

सैंपु गाविसका संजमोका नेता ५० वर्षीय टंकनाथ पौडेललाई माओवादीको आशंकामा ०५७ असार २८ गते बेलुका मन्थलीबाट प्रहरीले अश्लिल गाली गर्दै गिरफ्तार गरे। पीडितलाई कागज गराई रिहा गरियो।

नागदह गाविस-९ का ५० वर्षीय सिंहबहादुर तामाङ र २५ वर्षीय लालबहादुर तामाङलाई प्रहरीलाई कुटपिट गरेको आरोपमा ०५७ कार्तिक १ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई कागज गराई कार्तिक २ गते रिहा गरियो।

हिमगंगा गाविसका नेकपा (एमाले) गाउँ कमिटीका सचिव ४१ वर्षीय जयबहादुर योञ्जनलाई ०५७ असोज २९ गते बेलुका मन्थलीस्थित एक होटलमा स्वाना आइरहेको अवस्थामा बिनाकारण प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई सोही राति रिहा गरियो। पीडित सो पार्टीको अगुवा कार्यकर्ता भेलामा सहभागी हुन मन्थली आएका थिए।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

मकवानपुर जिल्ला घर भई दोरम्बा गाविसस्थित इलाका प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत इन्स्पेक्टर दिलिप गुरूङलाई ०५७ कार्तिक १९ गते माओवादीहरूले कार्यालयमा आक्रमण गरी आफ्नो कब्जामा लिएर अपहरण गरे। पीडितलाई ३ दिनपछि दोलखा जिल्लाका मानवअधिकार वर्ष पुस्तक जिल्ला प्रतिनिधि र इन्सेक आवद्ध संस्थाका कार्यक्रम संयोजकको रोहवरमा मुक्त गरियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

फूलासी गाविस-८ स्थित प्रहरी चौकीमा ०५६ पुस २७ गते माओवादी कार्यकर्ताहरूले १५-१६ राउण्ड गोली प्रहार गरी छानो भत्काइदिए। सो भन्दा अगाडि नै सो चौकीलाई दोरम्बा चौकीमा गाभिएको थियो।

दोरम्बास्थित प्रहरी चौकीबाट गस्तीमा गएका प्रहरीले ०५६ पुस २८ गते बेलुका बाटोमा टर्च बालेर हिडिरहेका व्यक्तिलाई देखेर माओवादीको आशंकामा ६ राउण्ड गोली फायर गरे। तर कसैलाई केही भएन।

बेताली गाविसको जनजागृति माविका शिक्षक २९ वर्षीय चिरञ्जीवी पौडेललाई परीक्षामा चीट चोर्न नदिएको आरोपमा ०५६ फागुन २ गते बेताली गाविस-६ का मोहन बस्नेत, नविन वाग्लेसमेतका व्यक्तिहरूले कुटपिट गरी विद्यालयको डेक्स बेन्चसमेत भाँचिदिए। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

प्रिति गाविस-४ का ३८ वर्षीय वासुदेव भण्डारीलाई ०५६ चैत २० गते राति सोही गाविस-५ का कर्ण भण्डारी, मिनबहादुर कार्की, तुलसीराम खुलाल, कृष्ण बस्नेत, भरत कार्कीसमेतका व्यक्तिहरू घरभित्र प्रवेश गरी आफूहरू माओवादी भएको बताई कुटपिट गर्नुका साथै ६५ हजार रूपैयाँसमेत लुटेर लगे। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

फर्पु गाविसका ३६ वर्षीय इन्द्रबहादुर तामाङलाई सामाजिक अपराध गरेको आरोपमा ०५७ साउन १२ गते सोही ठाउँका लालबहादुर खड्कासमेतका व्यक्तिहरूले २ दिनसम्म बाँधेर कुटपिट गरे। पीडितले उजुरी दिएनन्।

पकरवास गाविस-५ का ३५ वर्षीय धुम्बे तामाङ र ३६ वर्षीय फुच्चे तामाङलाई राजनीतिक पूर्वाग्रहका कारण ०५६ चैत २१ गते मन्थलीबाट घर फर्कदै गरेको अवस्थामा सोही गाविसका ध्रुव तामाङसमेतका व्यक्तिहरूले भटौली गाविस-५ बाट अपहरण गरी सोही ठाउँका कामी माभीको घरमा रातभरि थुनेर कुटपिट गरे। पीडितहरू जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा पीडक ध्रुवमाथि परेको सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दाको साक्षी बसेर फर्किएका थिए। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

टोकरपुर गाविसस्थित इलाका प्रहरी कार्यालयमा ०५६ चैत २४ गते राति माओवादीले गोली प्रहार गर्नुका साथै आगो लगाएर नष्ट गरे। माओवादी त्यहाँ पुग्नुअघि प्रहरीहरू दोरम्बा प्रहरी कार्यालयमा गएकाले कसैलाई केही भएन।

नागदह गाविस धोवीस्थित इलाका प्रहरी कार्यालयमा ०५७ वैशाख ३ गते राति प्रहरी र माओवादीबीच गोली हानाहान भयो। प्रहरी चौकीभन्दा केही टाढाबाट माओवादीहरूले गोली प्रहार गरेपछि त्यसको प्रत्युत्तरमा प्रहरीले ३५ राउण्ड गोली प्रहार गरेका थिए। तर कसैलाई गोली लागेन।

गुन्सी गाविस तिमालडाँडास्थित प्रहरी चौकीका प्रहरी र माओवादीबीच ०५६ चैत २४ गते राति ३ घण्टासम्म दोहोरो गोली हानाहान भयो। माओवादीले चौकी नजिकैबाट गोली प्रहार गरेपछि त्यसको प्रत्युत्तरमा प्रहरीले ७६ राउण्ड गोली प्रहार गरेका थिए। तर कसैलाई गोली लागेन।

चुचुरे गाविसस्थित कृषि फार्ममा ०५७ वैशाख १८ गते राति माओवादीहरूले आक्रमण गरी आफ्नो कब्जामा लिए।

सार्वजनिक जग्गासम्बन्धी विवादमा कुटपिट गेटिएका
छमचहाकुट खत्री ट फुमाट खत्री

फार्म कब्जामा लिएपछि त्यहाँ बाँधेका गाईहरू फुकाएर लखेट्नुका साथै आगो लगाइदिए। त्यहाँ संकलित ४ टिन घ्यू माओवादी लगे।

माकादुम गाविस-५ का अध्यक्ष ४५ वर्षीय स्वमबहादुर स्वत्री, वडा सदस्य ३३ वर्षीय कुमार स्वत्री र सोही ठाउँका ४१ वर्षीय तीर्थबहादुर स्वत्रीलाई ०५७ जेठ १२ गते सोही गाविस-४ का ४१ वर्षीय सुरेन्द्र स्वत्री, ३८ वर्षीय भूपडबहादुर स्वत्री, ३५ वर्षीय बद्रि स्वत्रीसमेतका व्यक्तिहरूले सार्वजनिक जग्गामा स्वेती गरेको विषयमा विवाद हुँदा कुटपिट गरी घाइते बनाए। पीडितहरूको उपचार मन्थलीस्थित प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रमा भयो। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

लखनपुर गाविसस्थित कालिका माविका शिक्षक २६ वर्षीय हरि थापालाई परीक्षामा गाइड खोसेको आरोपमा ०५७ जेठ २० गते सोही विद्यालयमा अध्ययनरत १९ वर्षीय यमबहादुर तामाङले ढुंगाले हिकारि घाइते बनाए। पीडकलाई विद्यालयले निष्काशन गर्‍यो।

राकाथुम गाविस-१ स्थित प्रस्तावित निमाविका प्रधानाध्यापक रामकुमार खड्कालाई सोही गाविसका बस्नेतबहादुर श्रेष्ठले आफूलाई सो विद्यालयको प्रावि कोटामा हाजिर नगराएको आरोपमा ०५७ जेठ २२ गते ज्यानमार्ने धम्की दिए। पीडकलाई कुनै कारवाही भएन।

गुप्तेश्वर गाविसस्थित कैलेश्वर माविमा अध्ययनरत १७ वर्षीय जोन सुनुवारलाई विद्यालयमा नियुक्तिसम्बन्धी विषयको विरोध गरेको आरोपमा ०५७ जेठ २४ गते सोही गाविसका २६ वर्षीय नारायण खड्कासमेतका व्यक्तिहरूले मरणासन्न हुनेगरी कुटपिट गरे। पीडकलाई कुनै कारवाही भएन।

बेथान गाविसस्थित डहु माविमा अध्ययनरत अनेरास्ववियु (२०२२) का जिल्ला अध्यक्ष १७ वर्षीय राजकुमार थिङलाई संस्कृत विषयको परीक्षा वहिष्कार गर्न नसघाएको आरोपमा ०५७ जेठ २६ गते लखनपुर गाविसका अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का जिल्ला सदस्य १९ वर्षीय मनकुमार मोक्तानसमेतका विद्यार्थीहरूले मरणासन्न हुने गरी कुटपिट गरे। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

गुप्तेश्वर गाविसका उपाध्यक्ष भैरवबहादुर बस्नेतलाई समाचारपत्र दैनिकमा सो गाविसस्थित माविका प्रधानाध्यापक भुवन खड्काको लापरवाहीसम्बन्धी समाचार प्रकाशित भएपछि समाचार उपलब्ध गराएको आरोपमा ०५७ वैशाख ६ गते भुवन खड्काका छोराको ज्यानमार्ने धम्की दिए। पीडकलाई कुनै कारवाही भएन।

टोकरपुर गाविस-५ का ४६ वर्षीय हरिबहादुर थापा मगरलाई राजनीतिक पूर्वाग्रहका कारण ०५७ असार १ गते आफ्नै बाबु ७५ वर्षीय होमबहादुर मगरले ढुंगाले हिकारि हात कुच्याइदिए। पीडितले जिल्ला अदालतमा मुद्दा दायर गरेका छन्।

गेलु गाविस-५ का ढालबहादुर खड्कालाई राजनीतिक प्रतिशोधका कारण ०५७ असार १२ गते सोही ठाउँका ३७ वर्षीय मोहन खड्का, २८ वर्षीय सुन्दर खड्कासमेतका व्यक्तिहरूले ढुङ्गाले हिकारि ठाउको फुटाइदिए। दुवै पक्षबीच जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा मिलापत्र भयो।

शिक्षा कार्यालयमा कार्यरत हेमन्तकुमार बुढाथोकीलाई पुस्तक बिक्री गर्ने विद्यालयको संख्या घटाइएको आरोपमा ०५७ साउन ३ गते स्वमिन्त गाविसका साभा संस्थानका पुस्तक बिक्रेता वीरबल थापाले अभद्र व्यवहार गर्नुका साथै साभा संस्थानको पुस्तक बिक्री गर्ने निर्देशिका पत्रसमेत च्यातेर फालिदिए।

वाग्मि गाविस वाग्मिभण्डारमा प्रहरी चौकी बसेको दावापासाङ शेर्पाको घरमा ०५७ भदौ १४ गते राति माओवादीहरूले आगो लगाए। प्रहरीहरू गस्तीमा गएकाले कसैलाई केही भएन।

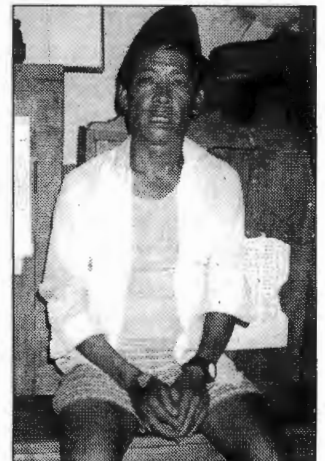
राकाथुम गाविसको प्रस्तावित निमाविमा नियुक्ति लिएर गएका शिक्षक बस्नेतबहादुर श्रेष्ठलाई हाजिर नगराएको भनी ०५७ भदौ ५ गते सोही ठाउँका वीरबहादुर तामाङसमेतका व्यक्तिहरूले विद्यालय तोडफोड गरी केही कागजपत्रसमेत जलाए। घटनापछि भएको भडपमा वीरबहादुर घाइते भए।

नागदह गाविस-७ की वडासदस्य ४० वर्षीय सोममाया तामाङलाई ०५७ भदौ १६ गते धोवीस्थित इलाका प्रहरी कार्यालयका असई ४८ वर्षीय काजिमान तामाङले धोवी बजारमा कुटपिट गरे।

मुगिटारस्थित रुद्राक्षेश्वर माविका विद्यार्थीहरूलाई ०५७ असोज ९ गते मन्थलीस्थित महेन्द्रोदय उच्च माविमा साँस्कृतिक कार्यक्रम हेरेर फर्किएको अवस्थामा विद्यालयभन्दा केही टाढा गौरीशंकर उच्च मावि रामेछापका विद्यार्थीहरूले कुटपिट गरे। घटनास्थलमा प्रहरी पुगेपछि पीडकहरू भागे।

नेपाल विद्युत प्राधिकरणका इन्जिनियर कनैयालाल दास कर्णलाई विद्युत प्रसारण रोकिएपछि तुरून्त नबनाएको आरोपमा ०५७ कार्तिक ९ गते हवाईसुरक्षा कार्यालय मन्थलीका इन्चार्ज असई गंगा थपलियाले अपमानपूर्ण तरिकाले गाली गलौज गरी धम्की दिए।

टोकरपुर गाविस-४ का ४५ वर्षीय जितबहादुर थापा मगरलाई राजनीतिक पूर्वाग्रहका कारण ०५७ मंसिर १ गते सोही गाविसको धापमा लाग्ने

कुटपिटबाट घाइते हटिथुङ्गुट थापा मगर

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हतन				राज्यद्वारा भएका हतन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा
		पुरुष	महिला			पुरुष	महिला	
हत्या	३	३	३	५				
गोलीद्वारा हत्या	१	१		१				
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	६	६		६	५			
बम प्रहारबाट घाइते	१							
गिरफ्तारी र यातना					८	११		११
वेपत्ता पारिएको	१	१		१				
कुटपिट	२०	२८		२८	३	१	१	३
धम्की	१९	१०		१०	१	१		१
भेला र संगठित हुने अधिकार	१							
सरूवा/घटुवा/पक्षपात आदि					३	३८	१३	५१
बलात्कार प्रयास	१		१	१				
पारिवारिक हिंसा	५		५	५				
महिला भएकै कारण यातना	१०		११	११	१		१	१
जातीय छुवाछूत	१	१		१				
अमानवीय व्यवहार	१	३		३				
जम्मा	६०	५३	१९	६३	१९	५१	१५	६६

जात्रामा सोही ठाउँका ३२ वर्षीय प्रेमबहादुर थापा र सोही गाविस-५ का ३५ वर्षीय लालकाजी थापाले लाठीले हिकार टाउको फुटाइदिए। पीडकलाई कुनै कारवाही भएन।

लखनपुर गाविस ढाँडेका २८ वर्षीय उद्धव दुंगेललाई सो गाविसको गाउँ परिषद्को बैठकमा बजेट विनियोजन सम्बन्धमा विवाद हुँदा ०५७ मंसिर १४ गते सोही गाविस-७, ८ र ९ का गाउँ परिषद् सदस्यहरूले अभद्र व्यवहार तथा कुटपिट गरे। सोही विवादका कारण बैठक नै स्थगित भयो। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

स्विम्टि गाविसका ३० वर्षीय कुमार खड्कालाई नेकाँको दशैं जिल्ला अधिवेशनमा सभापति पदका उम्मेदवार लक्ष्मणप्रसाद घिमिरेलाई समर्थन गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर १४ गते सोही पार्टीका नवराज थोकरसमेतका तीन जना व्यक्तिले कुटपिट गरे। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

टोकरपुर गाविस-९ का सदस्य इन्द्रबहादुर श्रेष्ठलाई गाउँ परिषद्को बैठकमा आफ्नो विरोध गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर १५ गते गाविस अध्यक्ष पूर्णबहादुर थापा मगरले ज्यानमार्ने धम्की दिए।

बेताली गाविसका चेतबहादुर रोकायलाई रक्सी बिक्री गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर १९ गते माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

बेताली गाविसका ३८ वर्षीय लालध्वज कार्कीलाई मादक पदार्थ सेवन गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर १९ गते माओवादीहरूले जैन चुडाइदिनुका साथै सार्वजनिकरूपमा कान समाती उठबस गराए।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार (राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

नेकाँ जिल्ला समितिको ०५७ मंसिर १४ गते को अधिवेशनको निर्वाचनका लागि आएका केन्द्रीय प्रतिनिधि मिठाराम दुःस्वीलाई लिएर सोही पार्टीका केन्द्रीय सदस्य एवं जिल्ला सभापति पदका उम्मेदवार लक्ष्मणप्रसाद घिमिरे ०५७ मंसिर १३ गते बेलुका नै निर्वाचनसम्बन्धी कागजातसमेत लिएर भागेकाले मतदान हुन सकेन।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा २ सय २४ वटा मुद्दा दर्ता भए। जसमा देवानी ९५, फौजदारी १ सय १८, सरकारवादी फौजदारी ११ वटा छन्। अदालतमा जिम्मेवारी सरेर आएकासमेत देवानी ८८, फौजदारी १ सय १४, सरकारवादी ६ वटा गरी २ सय ८ वटा मुद्दा फर्क्यौट भए।

सरूवा, घटुवा र पक्षपात आदि

विभिन्न विद्यालयमा अध्यापन गर्ने ७४ जना शिक्षकहरूलाई ०५७ जेठ १९ गते जिल्ला शिक्षा अधिकारी रामदयाल दासले आफू सरूवा भएर हिँड्ने अधिल्लो रात विभिन्न मिति राखी सरूवा गरे। पछि नयाँ जिल्ला शिक्षा अधिकारी आएपछि अपायक सरूवा गरिएकाहरूको सरूवा फिर्ता गरियो।

राकाथुम गाविस-१ लुबुस्थित प्रस्तावित निमाविमा स्वयंसेवकको रूपमा कार्यरत शिक्षक २५ वर्षीय जयराज खड्कालाई हटाई ०५७ जेठ १९ गते जिल्ला शिक्षा अधिकारी रामदयाल दासले पक्षपातपूर्णरूपमा सो पदमा तलब भत्ता पाउने गरी बस्वतबहादुर श्रेष्ठलाई नियुक्ति दिए।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यो जिल्ला पनि भूमिहीन सुकुम्बासी समस्या भएकै जिल्लामध्ये पर्दछ। सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोग पटक-पटक गठन-पुनर्गठन भई पदाधिकारीहरू फेरिने गरेको भए पनि समस्या समाधान हुन सकेको छैन।

हिमगंगा गाविस-६ मा अर्केको जग्गामा बस्दै आएका ३५ वर्षीय कृष्णबहादुर कामीले सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगमा निवेदन दिएको भए पनि ०५७ असार १४ गते

सोही गाविसमा गएको सर्भेक्षण टोलीले जग्गा नापसम्बन्धी कुनै कारवाही गरेन।

सुकाजोर गाविस-१ विर्ताटारका केशवबहादुर घर्ती, सुकदेव हायु, मोहन घर्ती, रामबहादुर हायु र कृष्णबहादुर थापा मगर कसैको पनि आफ्नो नाममा जग्गा छैन। बाबु बाजेहरू सोही ठाउँका साहुहरूको घरमा बाँधा मजदुरकोरूपमा रहेका थिए। आफूहरू सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगबाट जग्गा पाउने आशामा रहेको उनीहरू बताउँछन्।

सुकाजोर गाविस-१ विर्ताटारका ४० वर्षीय बुद्धिमान हायु, ३० वर्षीय मोहनकुमार घर्ती, ३१ वर्षीय वीरबहादुर घर्ती, २५ वर्षीय रितबहादुर हायु, २१ वर्षीय श्यामबहादुर हायु, २६ वर्षीय कुमार हायु, ३५ वर्षीय भालु घर्ती, ३५ वर्षीय रामगोपाल हायु, ५० वर्षीय ढल्के मगर, लालबहादुर सुनुवार, शिव भुजेलसमेतका व्यक्तिहरूको अहिलेसम्म आफ्नो नाममा जग्गा छैन। उनीहरू सबै बाँधाको रूपमा अन्य व्यक्तिको घर-जग्गामा काम गर्दछन्। उनीहरूले बाबु बाजेहरूको पालादेखि नै बाँधारूपमा काम गर्दै आएका छन्। हाल जग्गा दिने विषयमा सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगले प्रक्रिया शुरू गरेको छ।

फूलासी गाविसका ७ जना वृद्ध-वृद्धाहरूले आर्थिक वर्ष ०५३/०५४ देखि नै भत्ता पाउन सकेका छैनन्। भत्ता शिर्षकमा आएको रकम गाविसले अन्य काममा खर्च गरेको बताएको छ। सापटी रकम फिर्ता आएपछि सो भत्ता उपलब्ध गराइने बताइएको भए पनि हालसम्म वृद्ध-वृद्धाले भत्ता पाउन सकेका छैनन्।

महिला अधिकार

मन्थली बजारमा डेरा गरी बस्ने ३८ वर्षीय चना कार्कीले ०५७ वैशाख २३ गते आफ्नै पतिसँग भगडा भएका कारण शरीरमा मट्टितले खन्याएर आगो लगाइन्। पीडितको २४ गते बिहान मृत्यु भयो।

मन्थली गाविस-५ की १९ वर्षीय सुशीला दाहालले ०५७ जेठ २ गते आफ्नै पति गणेश घिमिरेले दोश्री पत्नी ल्याएको थाहा पाएपछि विष सेवन गरी आत्महत्या गर्ने प्रयास गरिन्। पीडित उपचार पछि निको भइन्। गणेशले काठमाडौँबाट घर आउँदा दोश्री पत्नीलाई सिन्धुली जिल्लाको दुंग्रेभञ्ज्याङ भन्ने ठाउँको जंगलमा हत्या गरे। पीडकलाई सिन्धुलीमा थुनामा राखिएको छ।

दुरागाउँ-८ की ५२ वर्षीय तुलसा मंजरी पौडेललाई जग्गा सम्बन्धी विवादका कारण ०५७ मंसिर २८ गते आफ्नै सौता ५० वर्षीय दुर्गा मंजरी पौडेलले ढुंगाले हिकारि कन्चट फुटाइदिइन्। पीडितले जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा शान्ति सुरक्षाको लागि निवेदन दिइन्। पीडक उपर कारवाही भएको छैन।

हिमगंगा गाविस-४ की १५ वर्षीय दिलमाया श्रेष्ठलाई आफ्नै भिनाजु बिजुलीकोट गाविस-४ का ३० वर्षीय टेकबहादुर नेवारले ०५६ माघ १० गते बिजुलीकोटमा आफन्तको घरमा विवाहमा गएको अवस्थामा पीडितका बाबु ५२ वर्षीय डम्बरबहादुर नेवारलाई थाममा बाँधी दिलमायालाई जबर्जस्ती भगाए। पीडित दिलमायालाई १० दिनसम्म एउटा कोठामा थुनेर छाडिदिए। पीडितले जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा उजुरी दिएकोमा पछि दुवै पक्षबीच मिलापत्र भयो।

कठजोर गाविसकी ४२ वर्षीय एक महिलालाई ०५६ फागुनमा सोही ठाउँका १८ वर्षीय विक्रम बुढाथोकीले गर्भवती बनाई फरार भए। पीडित महिला केटाको घरमा जाँदा केटाकी आमा र बहिनीले कुटपिट गरी घरमा पस्न दिएनन्। पीडित अलपत्र छिन्।

मन्थलीमा होटल गरी बस्ने ३६ वर्षीय फुर्मा तामाङलाई ०५७ असार ११ गते सोही ठाउँस्थित एक होटलमा जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत प्रहरी ढाकलबहादुर थापाले लछारपछार गरे।

सुनारपानी गाविस-२ की ७८ वर्षीय रत्नमाया विश्वकर्मालाई बोक्सीको आरोपमा ०५७ पुस २ गते सोही ठाउँकी विष्णुमाया विश्वकर्माको कुटपिट गरी मानिसको दिसा खुवाइन्। पीडकलाई कारवाही भएन।

हिलेदेवी गाविस-४ की ३५ वर्षीय कान्छी तामाङलाई बोक्सीको आरोपमा ०५७ कार्तिक २९ गते सोही ठाउँका व्यक्तिहरूले कुटपिट गरे। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

चिसापानी गाविस-७ की ४० वर्षीय कान्छी भन्ने सिता वि.क.लाई मुखमुखै लागेको आरोपमा ०५७ मंसिर ८ गते सोही ठाउँकी ३५ वर्षीय लक्ष्मी श्रेष्ठ, २८ वर्षीय फिटु श्रेष्ठ र उनकी देउरानी विद्या श्रेष्ठले मानिसको दिसा खुवाए। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

टोकरपुर गाविस-२ की २४ वर्षीय शोभा कँडेलको ०५७ जेठ १० गते शिशु जन्माएकोमा जन्मनेबित्तिकै मर्न्यो। शोभाका पति कृष्णप्रसाद कँडेलले शिशुलाई शोभाले जन्मनेबित्तिकै हत्या गरेको आरोप लगाई जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा उजुरी दिए। सुत्केरी शोभा र सुत्केरी हुँदा स्याहार गर्ने महिलालाईसमेत प्रहरीले बयान लिई छाडिदिए।

छोक्तीको आटोपमा कुटपिट गटिपुकी टक्कामा पिछ्छकर्म

जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा धर्ना दिइरहेका
नेपाल राष्ट्रिय शिक्षक संघका शिक्षकहरू

बालअधिकार

मन्थली गाविस-४ का ९ वर्षीय उमेश गौतमलाई विनाकारण ०५७ असार १२ गते सोही ठाउँमा होटल गरी बस्ने ३० वर्षीय विनोद बस्नेतले कुटपिट गरे। पीडित पक्षले दिएको मुद्दा अदालतमा विचाराधीन छ।

एक युवतीले शिशु जन्माई नत्काल हत्या गरिन्।

आर्थिक अधिकार

स्वाँडादेवी मावि मभुवाका शिक्षक २३ वर्षीय अमिर यादवलाई ०५७ असोज २ गते विद्यालयका व्यवस्थापक समितिका अध्यक्ष रोजबहादुर तामाङले असोज मसान्तसम्म विद्यालय छाड्नुपर्ने धम्की दिए। पीडकले सो ठाउँमा आफ्नो मान्छे राख्न चाहेका थिए।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय धुवाधूतसमेत

बेथान गाविस-५ का ६८ वर्षीय टिकारानी तामाङ र ४५ वर्षीय साइली तामाङलाई ०५७ जेठ १९ गते माओवादीहरूले समाजसामू नाङ्गै पारी सिस्नो र पानी लगाई छाडिदिए।

भुजी गाविस-८ का ६८ वर्षीय रणबहादुर सुनुवार र उनकै पत्नी ६५ वर्षीय आइतुमाया सुनुवारलाई आफ्नो छोरालाई बोक्सी लागेर हत्या गरेको आरोपमा ०५७ असार २७ गते सोही ठाउँका भैरवबहादुर सुनुवारले गाली बेइज्जती गरे। पीडितले पीडकविरूद्ध दिएको मुद्दा अदालतमा विचाराधीन छ।

मन्थली गाविस-६ का २५ वर्षीय भोटे सार्कीलाई ०५७ साउन २३ गते सोही ठाउँमा होटल गरी बस्ने २६ वर्षीय कृष्णबहादुर पहरिले सार्की भएर मुखमुखै लागेको आरोपमा कुटपिट गरे। पीडकलाई कार्वाही भएन।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

हिलेदेवी गाविसस्थित पशुपति प्रस्तावित माविका विद्यार्थीहरूले विद्यालय प्रशासनसँग ५ सूत्रीय माग राखी ०५६ चैत १७ गते देखि एक हप्तासम्म विद्यालयमा हडताल गरे।

कमलादेवी मावि नामाडीका विद्यार्थीहरूले शिक्षक सूर्यनाथ दासलाई विद्यालयबाट अन्यत्र सरुवा गरिएको विरोधमा ०५७ जेठ ९ गते जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा नारा जुलुससहित धर्ना दिए।

नेपाल राष्ट्रिय शिक्षक संगठन, राकाथुम गाविसस्थित प्रस्तावित निमाविका अभिभावक, नेकपा (एमाले) र जलकन्या प्राविका अभिभावकहरूले जिल्ला शिक्षा अधिकारी रामदयाल दासले गरेको शिक्षक नियुक्ति र सरुवाको विषयमा क्रमशः ०५७ जेठ ३०, असार ४, असार ११, भदौ ४ र भदौ ८ गते जिल्ला शिक्षा कार्यालय घेराउ गर्नुका साथै मुद्दासमेत दिए।

नेकपा (एमाले) जिल्ला कमिटीले शिक्षा कार्यालयमा भएको अनियमितता तथा एमाले कार्यकर्तामाथि लगाइएका भुटा मुद्दाका विरूद्ध ०५७ असार ९ गते एक पत्रकार सम्मेलन गर्‍यो।

नेपाल पत्रकार महासंघले संघका जिल्ला सभापति दिनेश गाउँलेमाथि प्रहरीले गरेको दुर्व्यवहारको विरूद्धमा ०५७ कार्तिक १४ गते एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गर्‍यो।

नेकाँ जिल्ला अधिवेशनमा निर्वाचनको लागि आएका निर्वाचन प्रतिनिधि मिठाराम दुःखीलाई पार्टी सभापति पदका उम्मेदवार लक्ष्मणप्रसाद घिमिरेले भगाएको विरूद्धमा ०५७ मंसिर १४ गते सो पार्टीका जिल्ला नेताहरूले एक सभाको आयोजना गरी विरोध जनाए।

जिल्ला शिक्षा अधिकारी माधवप्रसाद तिम्लिस्नाले आफूलाई जनकार्वाही गर्ने भनी नेकपा (एमाले) ले दिएको धम्कीप्रति ०५७ मंसिर २९ गते मन्थलीमा विरोध जनाउनु भयो।

एक दलित महिलालाई दिसा खुवाइएको घटनाको विरोधमा ०५७ मंसिर ३० गते नेपाल दलित उत्पीडित मुक्ति समाजले चिसापानी गाविसमा एक विरोध कार्यक्रम आयोजना गर्‍यो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा आगलागीका ६ र आतंकका २ वटा घटना भए। त्यसैगरी आत्महत्याका ६ वटा घटनामा ४ महिला र २ पुरुष तथा दुर्घटनाका ९ वटा घटनामा २ महिला र १० पुरुष पीडित भए।

२.६ दोलखा

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

भ्याकु गाविस-१ मा नाम थर वतन नखुलेका २ जना व्यक्तिलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन ६ गते प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। पीडितहरूको लास माओवादीहरूले नै लगेको बताइयो।

घ्याङ्सुकठोकर गाविसका २२ वर्षीय पासाङ तामाङको ०५७ जेठ ६ गते भ्याकु गाविस-७ स्थित ससैपु प्राविमा प्रहरी र माओवादीबीच भएको दोहोरो भिडन्तमा प्रहरीले गोली चलाएपछि डरले भाग्दा भीरबाट लडेर मृत्यु भयो। सोही घटनामा एकजना पुरुष र एकजना महिलालाई प्रहरीले गोली हानी घाइते बनाए।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ३ वटा घटनामा ३ जना पुरुष पीडित भए। त्यसैगरी अर्को एक घटनामा एक जना तिब्बतीयनलाई प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे भने प्रहरी र तिब्बतीयनबीचको भिडन्तमा ५-६ जना गोलीद्वारा घाइते भए।

जेल र बन्दीहरू

दोलखा जेलमा हाल ३८ जना बन्दीहरू रहेका छन्। जसमध्ये कैद नतोकेएका १२ जना र कैद तोकेएका २६ जना छन्। बन्दीहरू सुले कोठाहरू एकदमै साँघुरो भएको गुनासो छ। बन्दीहरूलाई २ वर्षमा एक पटक ओढ्ने ओच्छ्याउने, ३ वर्षमा एकपटक गुन्दी र वर्षमा २ पटक लगाउने कपडाहरू दिइने व्यवस्था अव्यवहारिक भएको बन्दीहरू बताउँछन्। जेल पर्नासाथ सिरक, डसना, गुन्दी र लगाउने कपडाहरू उपलब्ध गराइनुपर्ने बन्दीहरूको माग छ। जेल भवन, छाना, धारो, बत्ती आदिको अवस्था जीर्ण र दयनीय भएकाले तत्काल सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ।

गिरफ्तारी र यातना

कात्रे गाविस-६ का २८ वर्षीय रोशन दाहाल र सोही गाविस-३ का २३ वर्षीय प्रेम बस्नेतलाई

जनसंख्या :	२१४३६४
साक्षरता प्रतिशत :	४७.६३
महिला साक्षरता प्रतिशत :	२७.३८
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	२१९१
गाविस/नपा संख्या :	५१/१
निर्वाचन क्षेत्र :	२
विद्यालय :	३५८
क्याम्पस/उच्च मावि :	१/३
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	३/४९
टेलिफोन लाइन :	१९०
मोटर सडक (कि.मी.) :	१५२
प्रहरी कार्यालय संख्या :	७
हुलाक संख्या :	५२

गते प्रहरीले बिना कारण गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई लाठी, पेटी र लाठीले हिकार्दै यातना दिइयो। मानवअधिकारकर्मीहरूको आग्रहमा पीडकहरूलाई २ हजार रूपैयाँ जरिवाना गरी मिलापत्र गराएर रिहा गरियो।

क्षेत्रपा गाविस-१ का १५ वर्षीय धनबहादुर श्रेष्ठलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ साउन २५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी २ दिनपछि रिहा गरे।

क्षेत्रपा गाविस-१ का ५२ वर्षीय गणेशबहादुर श्रेष्ठलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ साउन २६ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई ७ दिन हिरासतमा राखी रिहा गरियो।

नाम्दु गाविस-३ का २२ वर्षीय राजु कार्कीलाई विनाकारण ०५७ असोज १ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी १ दिन हिरासतमा राखी रिहा गरे।

सिन्धुपाल्चोक जिल्ला वतासे गाविस-३ का २२ वर्षीय रामप्रसाद सापकोटालाई माओवादी भएको आरोपमा ०५७ पुस १२ गते चरिकोट सातदोबाटोबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई २१ दिनसम्म हिरासतमा राखी सार्वजनिक अपराध मुद्दा चलाई सिन्धुपाल्चोक पठाइयो।

प्रहरीद्वारा यातना दिइएका अमृतकुमार् आचार्य र प्रियकुमार् आचार्य

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हतन			राज्यद्वारा भएका हतन		
	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला जम्मा	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला जम्मा
हत्या	३	३	३			
गोलीद्वारा हत्या				३	४	४
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	३	१	१			
हवाई फायर	१			१		
गिरफ्तारी र यातना				१०	१६	१६
मेला र संगठित हुने अधिकार				१	७	७
कुटपिट	३	३	१	३	१	१
धम्की	९	६	६	१	१	१
बलात्कार	१		१			
बहुविवाह	३	३	३			
अमानवीय व्यवहार	१	१	१			
जम्मा	२१	१२	४	१६	२८	२८

धम्की, ज्यानमान धम्की र कुटपिट

पोल्याण्डका नागरिक १५ जना र नेपाली ५ जनालाई ०५६ माघ २३ गते माओवादीहरूले धम्की दिई भिडियो क्यामरा, स्टिल क्यामरा तथा नगदसमेत लुटेर लगे।

जिरी बजारमा रात्रि विश्रामको लागि राखिएको एयर अनन्याको हेलिकप्टर र त्यसमा रहेका सामान ०५६ माघ २७ गते माओवादीहरूले आगो लगाई नष्ट गरे।

लामीडाँडा गाविसस्थित टेलिफोन टावरको सम्पूर्ण सामानहरू ०५६ फागुन ४ गते माओवादीहरूले लुटेर लगे।

सुनस्वानी गाविस-४ स्थित जनता प्राविमा ०५६ फागुन १७ गते माओवादीहरूले आगो लगाई नष्ट गरे।

काब्रे गाविस-६ का ४२ वर्षीय ऋषिकेश उप्रेतीलाई ०५६ फागुन २४ गते २ जना माओवादी कार्यकर्ताले घरबाट केही तल लगी डोरीले बाँधेर कुटपिट गरी बेहोस बनाएर फ्याँकिदिए। पीडित ६ महिना अस्पतालमा उपचार गरी फर्किए।

सुनस्वानी गाविस-९ का ३२ वर्षीय शेरबहादुर बस्नेत र उनकी कान्छी पत्नीलाई ०५६ चैत २१ गते माओवादी कार्यकर्ताहरूले घरमा डोरीले बाँधी सिन्नुपानी लगाएर कुटपिट गरे।

वुलुङ गाविस-५ का हेमगजाधर खड्काको घरका अन्नपात, लुगा तथा भाँडासहित सम्पूर्ण सामान ०५७ वैशाख ३१ गते माओवादीहरूले स्थानीय जनतालाई बाँडिदिए।

गैरीमुदी गाविस-१ का यज्ञप्रसाद उप्रेतीको घरबाट ०५७ जेठ १६ गते माओवादीहरूले अन्न, लुगा तथा भाँडाहरू निकाली स्थानीय जनतालाई बाँडिदिए।

भिमेश्वर नपा किरातिघाप अस्थायी प्रहरी चौकीमा ०५७ असार १७ गते माओवादीहरूले आगो लगाई ध्वस्त बनाए।

जफे गाविस छौडेस्थित इलाका प्रहरी कार्यालयमा ०५७ साउन १२ गते माओवादीहरूले आगो लगाई ध्वस्त पारे।

मेलुङ अस्थायी प्रहरी चौकी ०५७ साउन २७ गते माओवादीहरूले आगो लगाई नष्ट गरे।

सिंगटीबाट गुमुखोलातर्फ आइरहेको डिएसपी राजेन्द्रमान श्रेष्ठसहित १५ जनाको प्रहरी टोलीमाथि ०५७ साउन २७ गते माओवादीहरूले बम विस्फोट गराए। प्रहरी जवान विष्णु अधिकारी सामान्य घाइते भए।

सुनस्वानी गाविस-९ भगेरीमा ०५७ असोज १३ गते प्रहरी र माओवादीबीच दोहोरो भिडन्त भई गोली हानाहान भयो।

जिरीस्थित नेपाल बैंक लिमिटेड शाखा कार्यालयबाट ०५७ असोज १६

गते माओवादीहरूले २ लाख ६४ हजार १ सय ९८ रूपैयाँ, ३ वटा राइफल र ४९ थान गोली लुटेर लगे।

शैलुङेश्वर गाविस-८ का २६ वर्षीय मानबहादुर थपलियालाई ०५७ कार्तिक २५ गते घरबाट बोरामा हलो बोकी बारीमा हिँडिरहेको अवस्थामा प्रहरीले ४ राउण्ड गोली प्रहार गरे तर लागेन।

रामेछाप जिल्ला दोरम्बा गाविसस्थित इलाका प्रहरी कार्यालयमा ०५७ कार्तिक १९ गते हत्या गरिएका प्रहरी जवान निर्मलकुमार कार्कीलाई अन्तिम दाहसंस्कार गर्न हिँडेका मलामी र प्रहरीको समूहलाई ०५७ कार्तिक २२ गते भीरकोट गाविस कालीदहमा माओवादीहरूले एम्बुस विस्फोट गराए तर कसैलाई केही भएन।

नाम्दू गाविस-१ का कृष्णप्रसाद उप्रेती, रामप्रसाद उप्रेती, रामचन्द्र उप्रेती र रामजी उप्रेतीको घरमा ०५७ मंसिर २७ गते राति माओवादीहरूले तालाबन्दी गरे। साथै माओवादीको अनुमतिबेगर ताला नखोल्नु भन्ने सूचना पनि जारी गरे। घरमा बसेकी रामप्रसाद उप्रेतीकी पत्नीलाई घरबाट निकालियो। घरमा अरू बस्दैनथे।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

नेकपा (माले) द्वारा ०५६ असोज ४ गते बेलुका आयोजित मसाल जुलुसमाथि प्रहरीले लाठीचार्ज गरे। साथै माले जिल्ला सचिव बसन्तराज कार्की, उपसचिव रविन्द्र कार्की, कार्यालय सचिव मुरारी सिवाकोटी, ललितबहादुर बस्नेत, बुदेमान शेर्पा, गोविन्द सापकोटा र हरि कार्कीलाई गिरफ्तार गरी असोज ५ गते बेलुका रिहा गरे।

नेपाली काँग्रेस २ नं. क्षेत्रीय सदस्य र जिल्ला सभापतिको चुनावमा ०५७ पुस ५ गते २१ जनाले मतदान गर्न नपाएपछि माधवमणि राजभण्डारीको उजुरीमा केन्द्रले उक्त

चुनाव परिणाम रद्द गरी ०५७ माघ ३ गते पुनः मतदान गरायो। अधिल्लो मतदानमा पराजित माधवमणि राजभण्डारी दोश्रो पटक भएको मतदानमा सबैभन्दा बढी मत ल्याई विजयी वन्नुभयो।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

जिल्ला अदालतमा हाल ३ वर्ष नाघेका ४ वटा देवानी, २ वर्ष नाघेका ३९ वटा देवानी र ३ वटा फौजदारी र १ वर्ष नाघेका ३० वटा देवानी र १३ वटा फौजदारी तथा संक्षिप्त कार्यविधिअन्तर्गत ३ वटासमेत कूल ८९ वटा मुद्दा फर्स्यौट हुन बाँकी रहेका छन्। विगतको तुलनामा हाल जिल्ला अदालतमा मुद्दा पर्ने क्रम ७५ प्रतिशत कम भएको कुरा अदालतका श्रेष्ठेदार ऋषिराम आचार्य बताउनु हुन्छ।

जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा ६ वटा मुद्दा छन्, जसमध्ये २ वटा केही सार्वजनिक र ४ वटा हातहतियार स्वरखजानासम्बन्धी छन्।

सरूवा, घटुवा र पुक्षपात आदि

यस वर्ष आस्थाका आधारमा आवास कार्यालयमा कार्यरत रेणु के.सी.लाई दोलखाबाट सिन्धुपाल्चोक, इज्जिनियर माधव भट्टराईलाई दोलखाबाट नवलपरासी सरूवा गरियो भने विगत ७ वर्षदेखि अध्यापन गर्दै आएका ७० जना प्रावि शिक्षकहरूलाई जिल्ला शिक्षा कार्यालयले अवकाश दियो।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोग गठन भएको भए तापनि काम भने प्रभावकारी हुन सकेको छैन। जिल्लामा ५ सय भन्दा बढी सुकुम्बासी भएको अनुमान छ।

यस वर्ष ४८ लाख ३५ हजार ८ सय ८० रूपैयाँ वृद्ध भत्ता वितरण भयो। यद्यपि वृद्ध भत्ता गाउँ-गाउँमा समयमा नपुगेको गुनासो छ।

गौरीशंकर बाल गृहमा २६ जना बालक र २ जना बालिका आश्रित छन्।

महिला अधिकार

काब्रे गाविस-४ की ४ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ असार १० गते सोही ठाउँका १८ वर्षीय दिनेश दाहालले बलात्कार गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

यस वर्ष यो जिल्लामा २ जनाले बहुविवाह गरेको घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए।

शैलुङ्गेश्वर गाविस-५ की १८ वर्षीय दालचिनी कार्कीलाई ०५६ फागुन ८ गते विद्यालयबाट फर्कदै गरेको अवस्थामा सोही ठाउँका २० वर्षीय कुमारबहादुर वस्नेतले जबरजस्ती सिन्दूर हालिदिए। पीडकलाई सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दा चलाइयो।

बालअधिकार

मावु गाविस-४ की डेढ वर्षीय छिलमु शेर्पालाई ०५७ असार २४ गते सुनखानी गाविस-४ का तीर्थबहादुर सिवाकोटीले गलत औषधी दिएका कारण ०५७ साउन २१ गते मृत्यु भयो। तीर्थबहादुरलाई २० हजार रूपैयाँ जरिवाना गरियो।

आर्थिक अधिकार

यस जिल्लामा विभिन्न खानी तथा उद्योगहरूमा ६ सय भन्दा बढी मजदुर क्रियाशील छन्। मजदुर अस्थायी ज्यालादारीको रूपमा कार्यरत छन्।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

नेराशिसंगठन, नेशिसंघ, नेशिपरिषद, अस्थायी शिक्षक आन्दोलन समिति र पेशागत महासंघले ०५७ असोज २ गते एक संयुक्त प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरी शिक्षकहरूका विविध समस्या समाधान गर्न जिल्ला शिक्षा कार्यालयको ध्यानाकर्षण गराए।

रामेछाप जिल्ला दोरम्बा गाविसस्थित प्रहरी कार्यालयबाट माओवादीद्वारा अपहरण गरिएका प्रहरी इन्स्पेक्टर दिलिप गुरूङले ०५७ कार्तिक २० गते एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरी आफ्नो रिहाईका लागि मानवअधिकारकर्मीहरू समक्ष अपिल गरे। ०५७ कार्तिक २२ गते नेकपा (माओवादी) ले पीडितलाई मानवअधिकारकर्मीसमक्ष जिम्मा लगाई मुक्त गरे।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा ७ जना पुरुष र ४ जना महिलाले आत्महत्या गरे। ट्राफिक दुर्घटनाका ३ वटा घटनामा ५ जनाको मृत्यु भयो। पहिरोले पुरिएर ठूलोपातल गाविसको एकै घरका ७ जनाको मृत्यु भयो। २ वटा बेवारिसे लास फेला परे, जसमध्ये एक जना पुरुष र एक जना महिला थिए। महिलाको पोष्टमार्टम गर्दा ४ महिनाको बच्चा थियो। भिमेश्वर नपा र भिरकोट गाविसबाहेकका सम्पूर्ण गाविसको तिरो उठाउने लगत माओवादीले आफ्नो कब्जामा लिए।

२.७ रौतहट

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

गौर नपा-८ का २८ वर्षीय शम्भुप्रसाद पटेललाई ०५६ माघ ९ गते राति आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा अज्ञात व्यक्तिहरूले गोली हानी घाइते बनाए। काठमाण्डौस्थित वीर अस्पतालमा उपचार गर्दागर्दै माघ १२ गते पीडितको मृत्यु भयो।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ५ वटा घटनामा २ जना पुरुष र ३ जना महिलाको हत्या भयो। जसमध्ये -

सितलपुर वर्गेनीया गाविस-८ की ३६ वर्षीय प्रमिला देवीलाई ०५७ साउन ९ गते आफ्नै पति ३६ वर्षीय शम्भु साह तेलीले गोली हानी हत्या गरे। हत्याको कारण खुत्न सकेको छैन। पीडक फरार छ।

समनपुर गाविस-७ की २० वर्षीय जोगमति देवीलाई दाइजो नल्याएको आरोपमा ०५७ असोज २ गते आफ्नै पति २५ वर्षीय जोगेन्द्र सहनीले विष खुवाई हत्या गरे। पीडक फरार छ।

जनसंख्या :	४३१५१२
साक्षरता प्रतिशत :	२७
महिला साक्षरता प्रतिशत :	१३.१
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	११२६
गाविस/नपा संख्या :	९६/१
निर्वाचन क्षेत्र :	४
विद्यालय :	३२४
क्याम्पस/उच्च मावि :	२/४
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	१/२३
टेलिफोन लाइन :	५४०
मोटर सडक (कि.मी.) :	१२०
प्रहरी कार्यालय संख्या :	३९
हुलाक संख्या :	६५

अहेवबाट उपचार गरी अरू बन्दीहरूसँगै राखिएको छ।

जेल भवन जीर्ण भएकाले पानी पर्दा आधा पानी भित्र पस्ने गरेको र जाडोको समयमा धाम तापन नपाइने, चर्पी र सुत्ने कोठा नजिकै भएकाले दुर्गन्धले सताउने बन्दीहरू बताउँछन्। महिलाको लागि ३ वटा सुत्ने कोठा र पुरुषको लागि १६ वटा कोठा, ३ वटा चर्पी र ४ वटा धारा रहेका छन्। जेलमा प्राथमिकस्तरको एउटा विद्यालय खोलिएको छ। गोरखापत्र, कान्तिपुर र हिमालय टाइम्स दैनिक पढ्न दिइने गरे तापनि जनादेश, जनआवाहन, महिमा जस्ता पत्रिका पढ्न नदिइने बन्दीहरू बताउँछन्। बन्दीहरूले मुढा, अगरबत्ती बनाउने व्यवसाय संचालन गर्दै आएका छन्। बन्दीहरूलाई अहेबस्तरको चिकित्सकबाट औषधोपचार गराइन्छ।

जेलमा राममिलन चौधरी १० वर्षदेखि बन्दी जीवन बिताइरहेका छन्। ६ वर्षदेखि बन्दी जीवन बिताएपछि हालसम्म कपडा नपाएको गुनासो रूदल हनरा गर्दछन्। ३ वर्षदेखि बन्दी जीवन बिताइरहेका मलाहीयाका उमेश पाण्डेको मानसिक सन्तुलन बिग्रिएको छ तर उनलाई सामान्य

जेल र बन्दीहरू

वि.सं. १९९८ सालमा निर्माण गरिएको रौतहट जेल “ग” श्रेणीको हो। यस जेलको क्षमता एक सय जनाको भएको भनिए तापनि ७५ जनाको मात्र क्षमता छ। हाल यस जेलमा कैद नतोकिएका ७३ र कैद तोकिएका २४ जना गरी ९७ जना बन्दी रहेका छन्। कैद नतोकिएकाहरूमध्ये ७२ जना पुरुष र १ जना महिला तथा कैद तोकिएकाहरूमध्ये २३ जना पुरुष र १ जना महिला छन्।

रौतहट जेलका बन्दीहरू

गिरफ्तारी र यातना

माधोपुर गाविस-२ का ४७ वर्षीय जुगलकिशोर महतोलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन २० गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई डाँका मुद्दा लगाई थुनामा राखिएको छ।

लक्ष्मीपुर गाविसका उपाध्यक्ष ३५ वर्षीय रामअशिस साहलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत ४ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई ८ दिनपछि रिहा गरियो। पीडितलाई सोही आरोपमा ०५६ चैत १६ गते गिरफ्तार गरी २० दिनपछि रिहा गरियो।

रगपुर गाविस-५ का ४० वर्षीय हरिप्रसाद हुमागाईंलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत ५ गते प्रहरीले घरबाट गिरफ्तार गरे। पीडितलाई ४ दिनसम्म कसैलाई भेट्न नदिई रिहा गरियो।

बारा जिल्ला कुडवा गाविस-४ का १९ वर्षीय रामजी मुखिया, २३ वर्षीय देवराज मुखिया, सोही गाविस-५ का २० वर्षीय सोनालाल यादव, सोही गाविस-२ का १६ वर्षीय सोहराई मुखियालाई ०५६ चैत ७ गते सोनरनीया बजारमा किनमेल गरिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई अदालतको आदेशमा धरौटीमा रिहा गरियो।

इनरवारी गाविस-१ का नेकपा (एमाले) का उपसचिव ४० वर्षीय जयचन्द्रप्रसाद पटेल र सोही गाविसका २२ वर्षीय राजेश्वर पटेललाई तत्कालीन राज्यमन्त्रीको घरमा आगो लगाएको आरोपमा ०५६ चैत १६ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूमध्ये

जयचन्द्रप्रसादलाई १० दिनपछि रिहा गरियो भने राजेश्वरलाई आगजनी र डाँका मुद्दा लगाई थुनामा राखिएको छ।

पथरबुधराम गाविस-८ का १९ वर्षीय हरिशंकर वैठालाई माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत १७ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई डाँका र आगजनी मुद्दा लगाई थुनामा राखिएको छ।

पिपरीया (प.) का नेकपा (एमाले) का तर्फबाट निर्वाचित गाविस उपाध्यक्ष ४३ वर्षीय शम्भुप्रसाद यादवलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत १७ गते आफ्नै घरबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई १० दिनपछि रिहा गरियो।

गेडही गुठी गाविस-२ का ५० वर्षीय हनुमान सहनीलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत १७ गते घरबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई दुई दिनपछि रिहा गरियो।

माधोपुर गाविस-७ का २० वर्षीय राजकुमार कोइरीलाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५६ चैत १८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई डाँका मुद्दा लगाई थुनामा राखिएको छ।

राजपुर फरदहवा गाविस-४ का ३५ वर्षीय शेष मुजुर आलमलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत १८ गते प्रहरीले घरबाट गिरफ्तार गरे। पीडितलाई डाँका र आगजनी मुद्दा लगाई थुनामा राखिएको छ।

गेडही गुठी गाविस-८ का ४० वर्षीय बलराम सहनीलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत १८ गते गरूडा वजारमा चिया पिउँदै गरेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई कसैसँग भेट गर्न नदिइ राखिएकोमा १० दिनपछि रिहा गरियो। पीडित श्री राम सुगर मिल्सका मजदुर युनियनका सदस्य र एमाले मजदुर इलाका कमिटीका सदस्य हुन्।

रागपुर गाविस-५ का नेकपा (एमाले) का तर्फबाट निर्वाचित वडासदस्य ४० वर्षीय हरि हुमागाईंलाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५६ चैत १८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई १० दिनपछि रिहा गरियो।

राजपुर फरदहवा गाविस-२ का ३५ वर्षीय विश्वनाथ वनियालाई माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत १८ गते प्रहरीले घरबाट गिरफ्तार गरे। पीडितलाई कसैसँग भेट गर्न नदिई १२ दिनपछि रिहा गरियो।

बसनपट्टी गाविस-८ का २५ वर्षीय नागेन्द्र मालीलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत २० गते प्रहरीले घरमा छापा मारी गिरफ्तार गरे। पीडितलाई डाँका र आगजनी मुद्दा लगाई थुनामा राखिएको छ।

लौकाहा गाविस-४ का ३० वर्षीय जाकिर हुसेनलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत २२ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई दुई दिनपछि रिहा गरियो।

हथियाही गाविस-५ का ३५ वर्षीय प्रेमनारायण राउतलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत २५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई १० दिनसम्म कसैसँग भेट गर्न दिइएन। हाल रिहा गरिएको छ।

सोनरनिया गाविस-५ का २५ वर्षीय राजेन्द्र राउत कुर्मालाई माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत २५ गते वसबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई हाल डाँका र आगजनी मुद्दा लगाई थुनामा राखिएको छ।

इनरवारी गाविस-१ का २२ वर्षीय गान्धी पटेल र २९ वर्षीय दिनकर साहलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत ३० गते घरबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई दुई दिनपछि रिहा गरियो।

रामपुर स्वाप गाविस-३ का ३६ वर्षीय रामअश्वर यादव, ४२ वर्षीय रामअयोध्या यादव, ४९ वर्षीय फैमनु हक, ३९ वर्षीय शेष नेक महमदलाई मतदाता नामावलीको विषयमा विवाद हुँदा ०५७ जेठ २२ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई दुई दिनपछि रिहा गरियो।

चन्द्रनिगाहपुर गाविस-३ का २५ वर्षीय यज्ञप्रसाद सापकोटालाई माओवादीको आरोपमा ०५७ जेठ २९ गते घरबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई डाँका मुद्दा लगाई थुनामा राखिएको छ।

चन्द्रनिगाहपुर गाविस-१ का ४५ वर्षीय कृष्ण थापालाई माओवादीको आरोपमा ०५७ असार ६ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई हाल डाँका, हातहतियार स्वरस्वजाना मुद्दा लगाई थुनामा राखिएको छ।

पोठीयाही गाविस-५ का ६० वर्षीय हरि साहलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ असार ८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई कसैसँग भेट गर्न नदिई ५ दिनपछि रिहा गरियो।

पिपरीया (प.) गाविस-३ का ३९ वर्षीय अमिर खानलाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५७ भदौ ३ गते प्रहरीले घरबाट गिरफ्तार गरे। पीडितलाई हाल डाँका मुद्दा लगाई थुनामा राखिएको छ।

वरियारपुर गाविस-५ का नेकपा (एमाले) इलाका सदस्य ३५ वर्षीय विकास राय यादवलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ १० गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई कसैसँग भेट गर्न नदिई ५ दिनपछि रिहा गरियो।

मलाहीटोल गाविस-५ का ३० वर्षीय नागेन्द्र साहलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ ११ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई दुई दिनपछि रिहा गरियो।

कर्कच कर्मैया गाविस-७ का नेकपा (एमाले) गाउँ कमिटीका उपसचिव ३८ वर्षीय नथुनी साहलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ ११ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई कसैसँग भेट गर्न नदिई ५ दिनपछि रिहा गरियो।

प्रेमपुर गोनाही गाविस-५ का ३२ वर्षीय जगरनाथ पटेल, २७ वर्षीय विजय सहनी, ३७ वर्षीय हरि राउत र सोही गाविस-९ का हरि हजुरालाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ १२ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई ५ दिनपछि रिहा गरियो।

विसुनपुरवा मानपुर गाविस-९ का ५० वर्षी दरोगा मुखियालाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ १२ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई १५ दिनपछि धरौटीमा रिहा गरियो।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हतन				राज्यद्वारा भएका हतन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या			घटना संख्या	पीडित संख्या		
		पुरुष	महिला	जम्मा		पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	३	१	३	३				
गोलीद्वारा हत्या	३	३	१	३				
गोलीद्वारा घाइते/हवाइ फायर	१	१		१				
गिरफ्तारी र यातना					३३	४५		४५
लाठी चार्ज					१	५		५
कुटपिट	१५	१४	१	१५				
धम्की	३	३		३				
भेला र संगठित हुने अधिकार					१	४		४
महिला किनबेच	३		३	३				
महिला किनबेचको प्रयास	१		१	१				
बहुविवाह	३		३	३				
बाल अधिकार	१	१		१				
अपहरण	१	१		१				
जम्मा	३१	३२	९	३१	३५	५४		५४

कटहरिया गाविस-४ का नेकपा (एमाले) जिल्ला सदस्य रामाज्ञा महतोलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ कार्तिक २८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई कसैसँग भेट गर्न नदिई ५ दिनपछि रिहा गरियो।

रघुनाथपुर गाविस-५ का ५५ वर्षीय अकलु दासलाई अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) को जिल्ला सम्मेलनमा विद्यार्थीहरूलाई खाना खुवाएको आरोपमा ०५७ कार्तिक ३० गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई ७ दिनपछि रिहा गरियो।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

अजगैवी गाविसका जिविस सदस्य २७ वर्षीय जयप्रकाश कौशललाई ०५६ चैत १६ गते हातहतियारसहित आएका नेकाँका मोहम्मद मोहताव आलम, नारद सिंह, रामचन्द्र गिरीसमेतका व्यक्तिहरूले जिविस कार्यालयबाट अपहरण गरे। पीडितलाई अपहरण गरी तत्कालिन वन राज्यमन्त्री मो. अफताव आलमको घरमा लगी कुटपिट गरी १० घण्टापछि जिविस सभापतिसमक्ष बुझाइयो। पीडित नेकपा (एमाले) को तर्फबाट निर्वाचित जिविस सदस्य हुन्।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

राजपुर फरदहवास्थित तत्कालीन वन राज्यमन्त्री मोहम्मद अफताव आलमको घरमा ०५६ चैत १५ गते राति माओवादीहरूले पेट्रोल स्प्रिङ तथा बम विस्फोट गरी आगो लगाए। पीडितका परिवार र गाउँका मानिसलाई बत्ती निभाई घरभित्रै बस्ने र बाहिर निस्कैमा ज्यानमार्ने धम्कीसमेत दिए।

जिगडीया गाविस-९ का ५१ वर्षीय रामअश्रे साह कलवारको विर्ताचोकस्थित बाबा डिप्टिलरीमा ०५७ भदौ ७ गते राति माओवादीहरूको एक समूहले बम प्रहार गरे। साथै डिप्टिलरीमा

कार्यरत मजदुर र रामअश्रेका छोरालाईसमेत माओवादीहरूले ज्यानमार्ने धम्की दिए।

जटहरा गाविस-७ का ३६ वर्षीय वसिर देवानलाई राजनीतिक प्रतिशोधका कारण ०५७ पुस १४ गते सोही ठाउँका ३० वर्षीय अहमद हुसेनले कुटपिट गरे। पीडित अस्पतालमा उपचारपश्चात् घर फर्किसकेका छन्। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा हाल थुनामा राखिएको छ।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने

अधिकार (राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

अनेरास्ववियु (२०२२) का जिल्ला अध्यक्ष अमितकुमार श्रेष्ठ, सदस्यहरू कमल अधिकारी, राजेन्द्र पाण्डे र मधुसुधन

ढोडारीलाई ०५६ चैत १५ गते महेन्द्र राजमार्गमा चक्काजाम कार्यक्रममा संलग्न भएको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई भोलिपल्ट रिहा गरियो।

चन्द्रनिगाहपुर गाविस-६ की ३५ वर्षीय कल्याणी खड्का, सोही गाविस-१ का ५० वर्षीय महेन्द्र राउत, २२ वर्षीय किरण बमजम, पौराई गाविस-९ का खड्गराज उप्रेती र सन्तपुर गाविस-४ का धनपति चिमरीयालाई ०५६ चैत २० गते महेन्द्र राजमार्गमा नेकपा (एमाले) द्वारा चार घण्टे चक्काजाम कार्यक्रममा सहभागी भएको अवस्थामा प्रहरीले लाठीचार्ज गरी घाइते बनाए।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा १ हजार ३ सय ५३ वटा मुद्दा दर्ता भए, जसमध्ये देवानी ८ सय १८, फौजदारी १ सय ८६ र सरकारवादी फौजदारी ४९ रहे। गत २ वर्षदेखि फर्स्यौट हुन बाँकी मुद्दा सरकारवादी फौजदारी ५, अन्य फौजदारी १० र देवानी ५२ वटा छन्। ३ वर्षदेखि फर्स्यौट हुन बाँकी मुद्दामा देवानी ३४, साधारण फौजदारी ११, सरकारवादी फौजदारी २ र निर्वाचन सम्बन्धी १ वटा मुद्दा छन्। हाल अदालतमा फर्स्यौट हुन बाँकी मुद्दा देवानी ९ सय ४, साधारण फौजदारी २ सय ७ र सरकारवादी फौजदारी ५६ गरी कूल १ हजार १ सय ६७ वटा रहेका छन्।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लामा वर्षौंदेखि सुकुम्बासी समस्या रहँदै आएको छ। ०५० सालको बाढीका कारण सुकुम्बासी बनेका २ हजार १ सय घर परिवारलाई ताइवानीहरूको सहयोगमा बसोबासको व्यवस्था मिलाइयो। यसैगरी सन्तपुर (दो.), लक्ष्मीनिया, फतुवाहर्षमा २ सय जनालाई बसोबासको व्यवस्था मिलाइयो। समनपुर, हर्दीया, विश्रामपुर, वलुवा मदनपुर, धरमपुर, भसेडवा, देवाही, करुनिया,

मर्यादपुर, कर्कच कर्मैया गाविसहरूमा नदीले जमीन र घरबार वगाएकाले करिव १ हजार परिवार सुकुम्बासी बन्न पुगेका छन्। चन्द्रनिगाहपुर, समनपुर, कटहरिया र गौरमा वजारको बाटो छेउमा करिव ५ सय सुकुम्बासीहरू बस्दै आएका छन्। यस जिल्लामा रहेको वंशी वाल अनाथालयमा १५ जना अनाथ बालबालिकाहरू रहेका छन्।

महिला अधिकार

चन्द्रनिगाहपुर गाविस-९ की १४ वर्षीय जयावती चौधरीलाई ०५७ वैशाख २२ गते सोही ठाउँकी ३५ वर्षीय वसन्तदेवी सिंह र ४० वर्षीय कृष्ण सिंहले भारतको सितामढीमा विक्री गरे। पीडित त्यहाँबाट भागे घर फर्कन सफल भई प्रहरी समक्ष उजुरी गरेपछि पीडकहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे। हाल पीडकहरूलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

हरिया गाविस-५ की १५ वर्षीय इन्दुकुमारी यादवलाई ०५७ भदौ २० गते सोही ठाउँका २८ वर्षीय मंसीव राय र २५ वर्षीय विनोद भाले शहर घुमाउने बहानामा भारततर्फ विक्री गर्नका लागि लगेरहेको अवस्थामा सर्लाही जिल्लाको वगदाहका गाउँलेहरूको सहयोगमा पीडित घर फर्कन सफल भइन्। पीडितले प्रहरीसमक्ष उजुरी दिए पनि पीडकलाई कारवाही भएन।

फनुवामहेशपुर गाविस-६ की २७ वर्षीय संगीता सोनारलाई ०५७ पुस १६ गते आफ्नै पति जयराम सोनारले भारतको गोरखपुरमा लगी विक्री गरे। पीडित त्यहाँबाट फर्कन सफल भइन्। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी हाल थुनामा राखिएको छ भने पीडित माइती नेपालमा रहेकी छिन्।

यस वर्ष यो जिल्लामा बहुविवाहका २ वटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए।

बालअधिकार

औरैया गाविस-८ का ११ वर्षीय चन्दनकुमार सिंहलाई ०५७ वैशाख २० गते सोही गाविस-४ का राजाराम साह, रामचन्द्र साह, जैसी साह, भारतीय नागरिक शिवचन्द्र बनिया र उमाकान्त चौधरीले अपहरण गरे। पीडितलाई भारतको सितामढीमा लगी पीडकहरूले ५० हजार रूपैयाँ दिएमा छाडिदिने धम्की दिए। नेपाल प्रहरी र भारतीय प्रहरीको सक्रियतामा पीडितलाई १० दिनपछि आफ्नो बाबुको जिम्मा लगाइयो भने पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी थुनामा राखिएको छ।

यस जिल्लाका बहुसंख्यक बालबालिकाहरू मजदुरी गर्न बाध्य छन्। खासगरी हाटलमा काम गर्ने, घरेलु नांकरका रूपमा काम गर्ने तथा गाउँघरमा गाईवस्तु चराउने, घाँस टाउरा गर्ने जस्ता काममा संलग्न छन्। चन्द्रनिगाहपुर, गरूडा, गौरका हाटलहरूमा काम गर्ने बाल मजदुरहरू मासिक १ सयदेखि १ सय ५० रूपैयाँ ज्यालाका लागि दैनिक १६ घण्टा काम गर्दछन्। हाटलहरूमा काम

गर्ने बाल मजदुरहरूको संख्या १ सय २० छ। घरेलु नांकरको रूपमा काम गर्ने बालबालिकाको यकिन तथ्यांक फेला पार्न नसकिए तापनि शहरी क्षेत्रमा करिव ५ सय रहेको अनुमान छ।

आर्थिक अधिकार

यस जिल्लामा बहुसंख्यक रूपमा कृषि मजदुरहरू रहेका छन्। खासगरी यस्ता मजदुरहरूले धनी महाजनहरूको खेतबारी, गोठ र घरायसी कार्यमा संलग्न रहेको पाइन्छ भने कामको मौसममा भारतको पंजाब र देशका अन्य जिल्लाहरूमा गई काम गर्ने गर्दछन्। राज्यले कृषि श्रमिकहरूको न्यूनतम ज्याला र समयको निर्धारण गरे तापनि गाउँघरमा अझ पनि त्यो लागू भएको देखिँदैन। कृषि मजदुरहरू दैनिक तीन किलो अन्नमा काम गर्ने गर्दछन्। यस्ता कृषि मजदुरहरूको संख्या ५ हजार छ भने शहरी क्षेत्र, जिल्लाको उत्तरी भेग र अन्यत्र गई प्रतिदिन ५० रूपैयाँका दरले १२ घण्टा काम गर्नेहरूको संख्या करिव ५ हजार रहेको अनुमान छ। कृषि मजदुरहरू अधिकतम संख्यामा रहे तापनि राज्यले निर्धारण गरेको न्यूनतम ज्याला र समयको बारेमा जानकारी नभएकाले अत्यधिक समय काम गर्न र निर्धारित ज्यालाभन्दा ज्यादा कम ज्याला लिन बाध्य छन्।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

राजपुर फदहवास्थित तत्कालीन राज्यमन्त्री मोहम्मद अफताव आलमको घरमा माओवादीहरूले बम विस्फोटन गराएको घटनालाई लिएर प्रहरीले नेकपा (एमाले) का उपसचिव जयचन्द्र पटेललगायत दर्जनौं एमाले कार्यकर्ताहरूलाई गिरफ्तार गरेको र जिविस सदस्य जयप्रकाश कौशललाई जिविस कार्यालयबाट नेकाँका कार्यकर्ताहरूले अपहरण गरी राज्यमन्त्रीको घरमा लगी कुटपिट गरेको विरोधमा नेकपा (एमाले) रौतहट जिल्ला कमिटीले ०५६ चैत २१ गते एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गर्‍यो।

तत्कालीन राज्यमन्त्री मोहम्मद अफताव आलमको घरमा माओवादीहरूले बम विस्फोट गराएकोमा मानवअधिकार चेतना केन्द्रले चिन्ता व्यक्त गर्दै प्रहरी प्रशासनले सो घटनालाई लिएर जिल्लाका सोभासिधा जनतालाई विनाकारण गिरफ्तार गर्ने, यातना दिने जस्ता अमानवीय व्यवहार गरेको जनाउँदै ०५६ चैत १७ गते एक प्रेस विज्ञप्ति जारी गरी जनतालाई दुःख नदिन माग गर्‍यो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका १५ वटा घटनामा १५ जना पीडित भए। विप सेवनबाट ५ जना, डुबेर १ जना, ट्राफिक दुर्घटनामा १३ जना, वगाएर १ जना, भुण्डिएर २ जना गरी जम्मा ११ जना पुरुष र ११ जना महिला गरी २२ जनाको मृत्यु भयो। यसवाहेक २ जना नाबालकको मृत्यु भयो।

२.८ बारा

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

परसौना गाविस-२ का ४० वर्षीय पारस चौधरीलाई डाँकाको आरोपमा ०५६ फागुन १९ गते दिउँसो आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गोली प्रहार गरी घाइते बनाए।

इनरवासिरा गाविस-३ का ३१ वर्षीय रामेश्वर पासवान, २४ वर्षीय वृजकिशोर राउत र २६ वर्षीय सैमुद्धिन मिया अन्सारीलाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५७ असार २३ गते बेलुका बाटोमा हिँडिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरी कबुडी गाविसस्थित चारकोशे भाडीमा लगी गोली हानी हत्या गरे। प्रहरीले दोहोरो भिडन्तमा मारिएको जनायो।

कलैया नपा-५ का प्रहरी सर्द ५० वर्षीय स्वङ्गबहादुर स्वङ्कालाई ०५७ असार ३१ गते घरबाट खेततर्फ गइरहेको अवस्थामा माओवादीले अपहरण गरेकोमा साउन ६ गते मनहरा गाविस-५ को खेतमा आँखा निकाली शरीरका विभिन्न भाग छिया-छिया पारिएको मृत अवस्थामा फेला परे।

महेन्द्र आदर्श गाविस-१ का महेन्द्र आदर्श डलाका प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत प्रहरी हवलदार ४० वर्षीय ठगा चौधरी र प्रहरी जवान ३५ वर्षीय रामविकास साहलाई ०५७ साउन २० गते नरही गाविस-५ मा माओवादीहरूले गोली हानी घाइते बनाए।

पिप्रावसतपुर गाविस-८ का २८ वर्षीय राजेन्द्र चौधरीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ १८ गते राति घर नजिकैको बाटोबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरी सपही गाविस-१ स्थित जंगलमा लगी गोली हानी हत्या गरे।

पर्सौना गाविस-५ का ३५ वर्षीय शम्भु चौधरीलाई माओवादी भएको आरोपमा ०५७ असोज ४ गते बाटोमा

जनसंख्या	: ५३८२७६
साक्षरता प्रतिशत	: ३५
महिला साक्षरता प्रतिशत	: १२
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	: ११९०
गाविस/नपा संख्या	: ९८/१
निर्वाचन क्षेत्र	: ४
विद्यालय	: २१९
क्याम्पस/उच्च मावि	: १/५
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	: २/९८
टेलिफोन लाइन	: ८६१
मोटर सडक (कि.मी.)	: २५४
प्रहरी कार्यालय संख्या	: ३१
हुलाक संख्या	: ७३

हिँडिरहेको अवस्थामा गस्ती प्रहरीले गिरफ्तार गरी जंगलमा लगी गोली हानी हत्या गरे। प्रहरीले दोहोरो भिडन्तमा मारिएको जनायो।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका १० वटा घटनामा पाँच वर्षीय एक बालकसहित ६ जना पुरुष र सात वर्षीय एक बालिकासहित ४ जना महिला पीडित भए। एक जना गोलीद्वारा घाइते भए। त्यसैगरी अर्को एक घटनामा १ जना पुरुष गोलीद्वारा घाइते भए। जसमध्ये -

टेढाकट्टी गाविस-५ की २३ वर्षीय विमला सुवेदीलाई घर छाडेर नगएको आरोपमा ०५७ वैशाख १६ गते आफ्नै पति ३५ वर्षीय मोतीलाल बरै र जेठी सौता ३० वर्षीय पार्वती बरैले कुटपिट गरी घाँटी थिचेर हत्या गरे। पीडकहरू फरार छन्।

भवानीपुर-जितपुर गाविस-३ की २१ वर्षीय रिता साह कलवारलाई माइतीबाट दाइजो नल्याएको आरोपमा ०५७ जेठ ३ गते आफ्नै पति विरेन्द्र कलवारले कुटपिट गरी सस्ल घाइते बनाए। अस्पतालमा

उपचार गर्दागर्दै जेठ १८ गते पीडितको मृत्यु भयो। पीडकलाई कुनै कारवाही भएन।

बरैनिया गाविस-६ की १६ वर्षीय बबिताकुमार कलवारलाई घरायसी भगडाका कारण ०५७ साउन १७ गते आफ्नै बाबु दुर्ग साह कलवारले घरमा कुटपिट गरी हत्या गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

निजगढ गाविस-७ का २९ वर्षीय ज्ञानबहादुर मोक्तानलाई ०५७ असोज २१ गते आफ्नै घरमा सुतिरहेको अवस्थामा आफ्नै पत्नी ३३ वर्षीय माया मोक्तान (वाइवा) ले टाउकोमा बन्चरो प्रहार गरी हत्या गरिन्। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

डुमखाना गाविस-७ का ५ वर्षीय विजय फेवालीलाई सोही ठाउँका १९ वर्षीय डिलबहादुर राईले राति सपनामा बालकलाई भोग दिएमा आफूले चाहेकी सोही ठाउँकी एक महिलसँग विवाह हुन सक्ने भएकाले ०५७ पुस ९ गते दिउँसो ४ बजेतिर सोही गाउँ नजिकको जंगलमा लगी भगवानलाई भोग दिन भनी हँसियाले घाँटी रेटे हत्या गरे। पीडकलाई सोही दिन घरबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। हाल पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

गिरफ्तारी र यातना

पिपरा-सिमरा गाविस-१ का हुलास स्टिल कारखानामा कार्यरत मजदुरहरू २७ वर्षीय रविकुमार

प्रहरीद्वारा गोली हानी हत्या गेटिएका रामेश्वर पासवान, वृजकिशोर राउत र सैमुद्धिन मिया

क्षेत्री २२५ वर्षीय रंशमवहादुर मगरलाई माओवादी गतिविधिमार्ग सलंगन भएको आरोपमा ०५६ फागुन ७ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई हिरासतमा हात खुट्टा नचल्ने गरी यातना दिइयो। साथै इलाका प्रहरी कार्यालयमा वम प्रहार गरेको आरोपमा हातहातनयार तथा खरखजनामा सम्बन्धी मुद्दा लगाइयो। हाल थुनामा राखिएको छ।

निजगढ गाविस-४ का २७ वर्षीय जीतनन्द धामी, २१ वर्षीय विमा चौधरी, २५ वर्षीय गौरी प्रधान र २७ वर्षीय प्रि चौधरीलाई वस लुटेको आरोपमा ०५६ फागुन १७ गते प्रहरीले विनापुर्जी गिरफ्तार गरेकोमा हिरासतमा यातना दिइयो। पीडितहरूलाई ७ दिनपछि रिहा गरियो।

रामपुरवा गाविस-५ का ४० वर्षीय हरिमान चौधरीलाई चोरी गरेको आरोपमा ०५६ फागुन १८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा हिरासतमा यातना दिइयो। पीडितलाई फागुन २३ गते रिहा गरियो।

रतनपुरी गाविस-२ का सुकुम्बासी ४१ वर्षीय काजीमान वल्लाली वन अतिक्रमण गरेको आरोपमा ०५७ असार १ गते वारीमा काम गरिरहेको अवस्थामा वन सुरक्षाकर्मीहरूले गिरफ्तार गरेकोमा हिरासतमा यातना दिइयो। पीडितलाई सांझै ठाउँका व्यक्तिहरूको प्रयासमा २ दिनपछि रिहा गरियो।

नरली गाविस-७ का ३८ वर्षीय बाबुराम साह र ३० वर्षीय जयन पटेललाई माओवादी गतिविधिमार्ग सलंगन भएको आरोपमा ०५७ साउन २० गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई हिरासतमा १० दिनसम्म राखी निर्दम यातना दिइयो।

इनरवासिग गाविस-३ का वडाध्यक्ष ३८ वर्षीय लक्ष्मी राउत कुर्माली माओवादीलाई सहयोग गरेको आरोपमा ०५७ साउन २६ गते प्रहरीले विनापुर्जी घरबाट गिरफ्तार गरे। पीडितलाई एक महिनासम्म हिरासतमा राखी यातना दिएर अदालतको आदेशमा साधारण तारखमा रिहा गरियो।

इनरवासिग गाविस-३ की २७ वर्षीय प्रेमादेवी पासवान र २५ वर्षीय कान्तिदेवी पासवानलाई माओवादी गतिविधिमार्ग सलंगन भएको आरोपमा ०५७ साउन २७ गते प्रहरीले घरबाट गिरफ्तार गरे। पीडितलाई एक महिना हिरासतमा राखी अदालतको आदेशमा साधारण धरौटीमा रिहा गरियो।

वर्जगिया गाविस-९ का ३५ वर्षीय वविल मियालाई ०५७ साउन २८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई हिरासतमा १५ दिन राखेपछि मात्र पक्राउ पुर्जी दिइयो। हाल कर्तव्य ज्यान मुद्दा लगाई थुनामा राखिएको छ।

रतनपुरी गाविस-६ का नेकपा (एमाले) जिल्ला कमिटीका सदस्य ४० वर्षीय विष्णु ढुंगानालाई माओवादीलाई सहयोग गरेको आरोपमा ०५७ साउन ३० गते बाटोमा हिँडिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई इलाका प्रहरी कार्यालय निजगढमा ३ दिनसम्म विनापुर्जी हिरासतमा राखी यातना दिइयो।

हर्ग्या गाविस-३ का २८ वर्षीय केशव थापा, २५ वर्षीय राजकुमार श्रेष्ठ, ४५ वर्षीय धनवहादुर श्रेष्ठसमेत ९ जनालाई

माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ ३ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई ७ दिनसम्म हिरासतमा यातना दिई रिहा गरियो।

जुगुवा गाविस-५ का ३८ वर्षीय हरेन्द्र चौधरीलाई वस लुटेको आरोपमा ०५७ भदौ ८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी यातना दिए। पीडितलाई ३० दिनसम्म थुनामा राखी असोज २२ गते आत्मसमर्पण गराइयो।

गंजभवानीपुर गाविस-१ का ३५ वर्षीय शिवशंकर साह तेलीलाई ०५७ भदौ १७ गते आफ्नै पसलबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितका परिवारलाई २ महिनासम्म प्रहरीले गिरफ्तार गरेको जानकारीसमेत नदिएर विभिन्न हिरासतमा राखियो। पीडितलाई जनदवावका कारण ०५७ कार्तिक १५ गते जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा बुझाएकोमा सिडिओले ३ महिना नजरबन्दमा राख्ने आदेश दिई वीरगञ्ज जेलमा पठाइयो। पीडितलाई सर्वोच्च अदालतको आदेशमा ०५७ मंसिर १३ गते रिहा गरियो। पीडित हाल प्रहरीले पुनः गिरफ्तार गर्ने डरले भारतमा गएर बसेका छन्।

वछनपुरवा गाविस-९ का ४० वर्षीय नजबुल्लाह अन्सारीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ २९ गते प्रहरीले घरबाट विनापुर्जी गिरफ्तार गरे। पीडितलाई कुटपिट गर्दै हिरासत पुर्‍याएर यातना दिइएकोमा ३५ दिनपछि डाँका मुद्दा लगाइयो। हाल धरौटीमा रिहा गरिएको छ।

कलैया नपा-७ का ३५ वर्षीय मोतिलाल वरेलाई ०५७ असोज ८ गते घर नजिकको बाटोबाट प्रहरीले विनापुर्जी गिरफ्तार गरे। पीडितलाई कार्तिक १९ गते ३ महिना नजरबन्दका लागि वीरगञ्ज जेलमा पठाइयो।

दहिभार गाविस-२ का ४५ वर्षीय सोनालाल यादवलाई ०५७ कार्तिक २ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरियो। पीडितलाई प्रहरीले घिसाउँदै लगेकोमा हिरासतमा राखी यातना दिएर ८ दिनपछि जंगलमा लगी रिहा गरे।

बेपत्ता पारिएको अपहरण गरिएको

गंजभवानीपुर गाविस-१ का वडाध्यक्ष ४० वर्षीय गैरीशंकर साहलाई ०५७ असार ७ गते अज्ञात व्यक्तिहरूले अपहरण गरे। पीडित असार १० गते फर्कन सफल भए।

सपही गाविस-५ की ३५ वर्षीय नानीमैया सुवंदीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ साउन ७ गते राति घरबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारे। स्थानीय जनप्रतिनिधिहरूको दवावमा २ महिना पछि मात्र पीडितलाई सार्वजनिक गरियो। पीडितलाई साना किसान बैंक लुटेको आरोपमा मुद्दा दर्ता गरिएकोमा अदालतको आदेशमा तारखमा रिहा गरियो।

भोडाल गाविस-९ का २८ वर्षीय ठगा मण्डललाई ०५७ साउन २८ गते बाटोमा हिँडिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारे। जनदवावका कारण ०५७ कार्तिक १५ गते प्रहरीले जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा बुझाए। पीडितलाई शान्ति सुरक्षा ऐनअन्तर्गत थुनामा राखियो।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या			घटना संख्या	पीडित संख्या		
		पुरुष	महिला	जम्मा		पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	१२	७	५	१२				
गोलीद्वारा हत्या	१	१		१	३	५		५
बम प्रहार	३							
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	४	६		६	१	१		१
गिरफ्तारी र यातना					१९	३१	२	३३
वेपत्ता पारिएको	१	१		१	४	३	१	४
कुटपिट	५	५	१	६	३	५		५
धम्की	२	१		१	१	३		३
भेला र संगठित हुने अधिकार					१	३		३
महिला किनबेच	२		३	३				
बलात्कार	२		२	२				
बलात्कार प्रयास	१		१	१				
बहुविवाह	४		४	४				
पारिवारिक हिंसा	१		१	१				
महिला भएकै कारण यातना	३		३	३				
बाल अधिकार					१		१	१
आर्थिक अधिकार	२	५६		५६				
अपहरण	९	८	१	९				
जम्मा	५२	८५	२१	१०६	३३	५०	४	५४

डुमरवाना गाविस-५ का संजमोका कार्यवाहक जिल्ला अध्यक्ष ३५ वर्षीय दिपक चौधरीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ १ गते प्रहरीले घरबाट गिरफ्तार गरी वेपत्ता पारे। पीडितलाई १५ दिनपछि पक्राउ पुर्जी दिई कर्तव्य ज्यान मुद्दा लगाइयो। हाल तारेखमा रिहा गरिएको छ।

इनरवासिगा गाविस-३ का २८ वर्षीय दिलिप चौधरीलाई डकैती गरेको आरोपमा ०५७ भदौ २६ गते प्रहरीले जितपुर गाविस-३ बाट गिरफ्तार गरी वेपत्ता पारेंकोमा असोज २ गते पुनरावेदन अदालतमा बन्दी प्रत्यक्षीकरणको रिट निवेदन परेपछि ८ दिनपछि प्रहरीले गिरफ्तार गरेको जानकारी दियो।

पत्थरहट्टी गाविस-२ का ३५ वर्षीय छविलाल महतो (कुशवाह) लाई ०५७ कार्तिक १८ गते प्रहरीले घरबाट गिरफ्तार गरी वेपत्ता पारे। पीडित पक्षबाट ०५७ कार्तिक २२ गते पुनरावेदन अदालत हेटौँडामा बन्दी प्रत्यक्षीकरणको रिट निवेदन पनि दर्ता भएको थियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

रतनपुरी गाविस-८ का २२ वर्षीय चेतबहादुर बज्युलाई ०५६ माघ ३ गते सोही गाविस-३ का सुकदेव गोले, चन्द्रबहादुर गोलेसमेत २०-२५ जनाको समूहले सोही ठाउँस्थित सरस्वती प्राविको चौरमा कुटपिट गरी घाइते बनाए। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

भरतगंज सिंगौल गाविस-५ का ५५ वर्षीय भक्तबहादुर मोक्तान र ५४ वर्षीय वीरबहादुर लुङ्गवालाई काठ चोरी गरेको

आरोपमा ०५६ माघ १० गते जंगलमा गोठालो गइरहेको अवस्थामा वन सुरक्षाकर्मीहरूले डोरीले बाँधी कुटपिट गर्नुका साथै राइफलको कुन्डाले हिकार्डि घाइते बनाए।

भगवानपुर गाविस-९ का ४५ वर्षीय ठगादास तत्मा र ४२ वर्षीय गणेश राय यादवलाई आफ्नो विरोध गरेको आरोपमा ०५७ वैशाख २६ गते सोही गाविसका अध्यक्ष ४८ वर्षीय उपेन्द्र जैसवालसमेत २०-२५ जनाले कुटपिट गरे। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

वरियासुर गाविस-९ का ४० वर्षीय कुवेर खाँ थारूलाई ०५७ असार ३ गते राति माओवादीहरूले हातखुट्टा बाँधी कुटपिट गर्नुका साथै बायाँ कानसमेत काटिदिए।

पर्सा जिल्ला वीरगञ्ज उमनपास्थित नयाँ बसपार्कका सरस्वती प्रिन्टिङ प्रेसमा कार्यरत ३५ वर्षीय द्वारिका ठाकुरलाई राजस्व नतिरेको आरोपमा ०५७ असार ३ गते पिपरा-सिमरा गाविस-१ स्थित आफ्नो

कार्यालयमा राजस्व अनुसन्धान विभाग मध्यमाञ्चल क्षेत्रीय कार्यालयका प्रमुख कृष्णभक्त विष्टले नाङ्गे पारी कुटपिट गर्नुका साथै कार्यालयमा थुने।

गहल गाविस-९ का क्षेत्र नं. २ का सांसद सोहन चौधरी र मनोज चौधरीको घरमा ०५७ भदौ १ गते प्रहरीले छापा मार्नुका साथै मनोजलाई कुटपिट गर्ने धम्की दिए।

पिपरा-सिमरा गाविस-९ का २० वर्षीय किरण लामा र २८ वर्षीय रतन चौरेलाई माओवादीहरूलाई संरक्षण गरेको आरोपमा ०५७ भदौ २ गते राति प्रहरीले कुटपिट गरी ज्यानमार्ने धम्की दिनुका साथै घरको भ्याल-ढोकासमेत तोडफोड गरे।

कलैया नपा-१२ स्थित जिल्ला मालपोत कार्यालयमा ०५७ भदौ ८ गते माओवादीहरूले बम प्रहार गरी क्षति पुऱ्याए।

निजगढ गाविस-८ का यातायात मजदुर २८ वर्षीय श्रवण श्रेष्ठलाई बसमा चढ्न नदिएको आरोपमा ०५७ भदौ १६ गते सोही गाविस-४ को तामागढीमा २५-३० जना प्रहरीले बन्दुकको कुन्डाले हिकार्डि कुटपिट गरे।

पिपरा-सिमरा गाविस-१ का ३५ वर्षीय राजकुमार लामालाई ०५७ कार्तिक ७ गते मोटरसाइकलमा आइरहेको अवस्थामा सोही गाविस-९ स्थित ट्रफिक चेकपोष्ट अगाडि ट्रफिक प्रहरीसँग प्रतिवाद गरेको आरोपमा प्रहरीले चेकपोष्टभित्र लगी कुटपिट गरे।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

जितपुर गाविस-३ का श्री माविमा अध्ययनरत १८ वर्षीय संतोष सिंह, १७ वर्षीय पर्रकेज आलम र १६ वर्षीय गिरिजा अधिकारीलाई सोही विद्यालयका प्रधानाध्यापक रामरतनप्रसाद यादवको दुर्व्यवहार र आर्थिक अनियमितताको विरोधमा चक्काजाम गरी आवन जावतमा बाधा पुऱ्याएको आरोपमा ०५७ मंसिर २० गते राति प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई हिरासतमा यातना दिई एकदिनपछि रिहा गरियो।

धार्मिक स्वतन्त्रता

कलैयामा ०५७ पुस १६ गते भारतीय मूलका व्यक्तिहरूले पहाडीया मूर्दावाद भनी वजार बन्द गर्नुका साथै नेपाली टोपी जलाए।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा देवानी ७ सय २७, सरकारवादी फौजदारी ९७ र दुनियावादी फौजदारी १ सय ६० गरी जम्मा ९ सय ८४ मुद्दा रहे। यस वर्ष देवानी ५ सय ५७, सरकारवादी फौजदारी २७ र दुनियावादी फौजदारी १ सय २४ गरी ७ सय ८ वटा मुद्दा फर्स्यौट भए।

जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा यस वर्ष २९ वटा सार्वजनिक मुद्दा दर्ता भएकोमा २७ वटा फर्स्यौट भए भने हातहतियार स्वरस्वजाना सम्बन्धी मुद्दा ३९ वटा मध्ये २८ वटा फर्स्यौट भए।

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा यस वर्ष खुन मुद्दा १४, ज्यान मार्ने उद्योग ६, गर्भपतन २, विष सेवन २, आगलागी २, भुण्डिएर मृत्यु ७, हाम्फालेर मृत्यु ३, जबरजस्ती करणी ३, डाँका ३१, रहनती ४, चोरी ५, लागु औषध १५, आगलागी २, गैरकानूनी हातहतियार ११, हिंसासतबाट भागेको १, सार्वजनिक अपराध २२ र सवारी दुर्घटनासम्बन्धी ३० वटा मुद्दा दर्ता भए।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

डुमरवाना गाविस-७ को गंगिया क्षेत्रमा २० वर्ष अघिदेखि वसोबास गर्दै आएका ४ सय धुरी सुकुम्बासीहरू छन् भने निजगढको गैरी गाउँमा १ सय धुरी सुकुम्बासीहरू अझै घरवारविहीन अवस्थामा छन्। यी सुकुम्बासीहरू दैनिक बालुवा चालेर र गिट्टी कुटेर जीविका चलाउँछन्। सुकुम्बासीहरूलाई जग्गा प्रदान गरिएको छैन।

महिला अधिकार

निजगढ गाविस-९ की ५ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ जेठ २७ गते सोही ठाउँका १८ वर्षीय नवीन खोलले बलात्कार गरे। पीडकलाई वीरगञ्जमा थुनामा राखिएको छ।

पिपरा-सिमरा गाविस-९ की १३ वर्षीय विमला डिमडुङ्ग र १३ वर्षीय राजकुमारी लामालाई शहर घुमाइदिने बहानामा ०५७ भदौ १ गते अमलेखगञ्ज गाविस-२ का ३० वर्षीय नरबहादुर लामाले १० हजार रूपैयाँमा सोही ठाउँका माइला स्याङ्गुतानसँग काठमाण्डौ पुऱ्याई विक्री गरेकोमा माइला स्याङ्गुतानले विक्री गर्ने उद्देश्यले सुनौलीको वसमा चढाई भारततर्फ लगिगहेको अवस्थामा धादिङ साइले खोलाका श्याम तामाङले त्यहाँबाट भगाई मुक्त गरे। पीडकहरूलाई कारवाही भएन।

बोल्की गाविस-५ की २५ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ भदौ १२ गते बेलुका ९ बजेतिर सोही गाविस-७ का ३२ वर्षीय अशोककुमार उपाध्यायले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे।

रतनपुरी गाविस-२ की २१ वर्षीय मैया लामालाई सोही ठाउँका ३५ वर्षीय विवेक दाङले भारतमा लगी विक्री गरेकोमा ०५७ कार्तिक २८ गते माइती नेपालको सहयोगमा भारतको बम्बईबाट उद्धार भयो। पीडितलाई घरमा पुऱ्याई हाल माइती नेपालकै संरक्षणमा राखिएको छ। पीडकलाई ०५७ मंसिर ५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा जीउ मार्ने बेच्ने मुद्दामा थुनामा राखिएको छ।

चितवन जिल्ला कल्याणपुर गाविस-१ घर भई पिपरा-सिमरा गाविस-३ मा डेरा गरी बस्ने २६ वर्षीय एक महिलालाई सोही ठाउँका ३२ वर्षीय विनोद सापकोटाले ०५७ मंसिर ५ गते बलात्कार गरे। पीडक फरार छ।

पारिवारिक हिंसा र बहुविवाह

रघुनाथपुर गाविस-५ की २५ वर्षीय बबिता साहलाई दाइजो नल्याएको आरोपमा ०५७ साउन १५ गते आफ्नै पति २८ वर्षीय विजय साहले हातखुट्टा नचल्ने गरी कुटापिट गर्नुका साथै कपडासमेत खोली नाङ्गे बनाएर घरबाट निकाले।

यस वर्ष यो जिल्लामा बहुविवाहका ४ वटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए। जसमध्ये -

फलेपुर गाविसका अध्यक्ष अभिमन्युबहादुर क्षेत्रीले ०५७ वैशाख १५ गते सोही गाविस-५ की १९ वर्षीय बबिताकुमारी बस्नेतसँग बहुविवाह गरे।

पिपरा-सिमरा गाविस-८ की ४५ वर्षीय भक्तिमाया भुजेललाई बोक्सीको आरोपमा ०५७ असार १ गते सोही ठाउँका ४० वर्षीय भेटवबहादुर कुवारसमेत ५ जनाले लछार-पछार र कुटापिट गरी गोबर र दुबो खुवाउने प्रयास गरे।

कवहीजव्दी गाविस-६ की ५० वर्षीय मानतीदेवी पासवानलाई बोक्सीको आरोपमा ०५७ साउन २८ गते सोही ठाउँका ४० वर्षीय रामचन्द्र पासवानसमेत परिवारले कुटापिट गरी कपाल भुत्ल्याएर गाउँ घुमाए। पीडितलाई जनप्रतिनिधिहरूले उपचार स्वर्च दिलाई पीडकहरूलाई माफी माग्न लगाए।

खुटुवा गाविस-२ की ४० वर्षीय प्रभावतीदेवी साहलाई बोक्सी आरोपमा ०५७ पुस ५ गते आफ्नै भाईहरू ३० वर्षीय सुकदेव साह तेली, २५ वर्षीय लक्ष्मीनारायण साह र ३८ वर्षीय मिश्री साहले आफ्नो कंटाकंटीलाई विरामी पारेको आरोपमा

कुटपिट गरी गोबर र दुबो खुवाउनुका साथै गोली हानी ज्यानमार्ने धम्कीसमेत दिए। जिप्रकामा पीडकहरूलाई माफी माग्न लगाई मिलापत्र भयो।

बालअधिकार

माधुरीजब्दी गाविस-७ का १५ वर्षीय रामाधीन यादवलाई ०५७ साउन ४ गते अज्ञात व्यक्तिहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई हालसम्म बेपत्ता पारिएको छ।

भलुही भटवलिया गाविस-१ का १० वर्षीय संजयप्रसाद कुर्मीलाई ०५७ साउन ३० गते भारतीय व्यक्तिहरूले हवाई फायर गरी अपहरण गरे। पीडितलाई भारतीय प्रहरीको सहयोगमा १ महिनापछि घर फर्काइयो।

गोलागञ्ज गाविस-२ का ८ वर्षीय रामकिशोर पण्डितलाई ०५७ भदौ १७ गते अज्ञात व्यक्तिहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई हालसम्म मुक्त गरिएको छैन।

मनहरवा गाविस-३ का स्वेदरन यादवका १० वर्षीय छोरा राजेन्द्र यादवलाई ०५७ मंसिर ३ गते राति करीव १ बजे १०-१२ जना अज्ञात व्यक्तिहरूले घर घेराउ गरी अपहरण गरे। पीडकहरूले परिवारका अन्य सदस्यहरूलाई कुटपिटसमेत गरे। प्रहरीको सहयोगमा ७ दिनपछि भारत बिहारबाट पीडित घर फर्कन सफल भए।

श्रीनगर कैटिया गाविस-२ का १० वर्षीय भरतसिं चडनलाई ०५७ मंसिर १२ गते १०-१२ जना अज्ञात व्यक्तिहरूले अपहरण गरे।

आर्थिक अधिकार

छातापिप्रा गाविस-२ स्थित भगवती स्टिल कारखानामा विगत ४ वर्षदेखि कार्यरत अस्थायी मजदुरहरू २८ वर्षीय शंकर चौधरी, २५ वर्षीय काशी चौधरी, ३० वर्षीय रामाशीष चौधरीसमेत ३२ जनालाई कारखानाको काममा बाधा पुऱ्याएको आरोपमा ०५७ असार ९ गते निष्काशन गरियो।

छातापिप्रा गाविस-३ स्थित नारायणी बोलिङ्ग मिल्समा विगत ६ वर्षदेखि कार्यरत मजदुरहरू २५ वर्षीय राजेश मण्डल, ४२ वर्षीय अमिफ पासवान, २५ वर्षीय शम्भु चौधरीसमेत २४ जनालाई व्यवस्थापकसमक्ष स्थायी गर्नुपर्ने माग राखेको र युनियन खोलेको आरोपमा ०५७ असोज १५ गते निष्काशन गरियो।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

इनरवासिरा गाविस-३ का रामेश्वर पासवानसमेत तीन जनालाई प्रहरीले हत्या गरेको घटनाप्रति विरोध जनाउँदै मासम र बुद्धिजीवी परिषदले ०५७ असार २३ गते प्रेस वक्तव्य प्रकाशित गरे।

तीन जना नागरिकलाई ०५७ असार २३ गते जंगलमा लगी प्रहरीले गोली हानी निर्मम हत्या गरेको घटनाप्रति विरोध जनाउँदै नेकपा (एमाले) बारा जिल्ला कमिटीले ०५७ असार २७ गते प्रेस वक्तव्य प्रकाशित गर्‍यो।

कलैया नपा-५ का प्रहरी सर्इलाई ०५७ साउन ३१ गते माओवादीहरूले हत्या गरेको घटनाको विरुद्धमा नेपाल बुद्धिजीवी परिषदले विज्ञप्ति जारी गर्‍यो।

क्षेत्र नं. २ का सांसद सोहन चौधरीको घरमा प्रहरीले अनाधिकृतरूपमा छापा मारेको र सर्वसाधारणलाई आतंकित गराएकोमा नेकपा (एमाले) जिल्ला कमिटीले ०५७ भदौ ७ गते सिडिओसमक्ष विरोधस्वरूप ज्ञापनपत्र बुझायो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका १७ वटा घटनामा १४ जना पुरुष र ३ जना महिला पीडित भए। ९ जना पुरुष र ११ जना महिला आत्महत्या गरे। डकैतीका २० वटा घटनामा २२ जना पुरुष र ७ जना महिला पीडित भए। ट्राफिक दुर्घटनाका ३२ वटा घटनामा २५ जना पुरुष र ९ जना महिला पीडित भए। आगलागीको एउटा घटना भयो। चोरीका ४ वटा घटना भए। १ जना पुरुषको लास फेला पयो। दुबेर २ जना पुरुषको मृत्यु भयो।

२.२ पर्सा

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

निर्मलवस्ती गाविसका उपाध्यक्ष गोविन्दप्रताप श्रेष्ठलाई ०५६ माघ ८ गते केही अज्ञात व्यक्तिहरूले गोली प्रहार गरी घाइते बनाए। पीडकहरू काठ तस्कर भएको आशंका गरिएको छ।

जयमंगलापुर गाविस-७ का २६ वर्षीय सोहन साहलाई ०५७ जेठ २ गते प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। वीरगञ्ज उमनपा-२ मा रहेको यतिमखाना विवादमा ०५७ वैशाख ३१ गते मुसलमानहरूले हिन्दुहरूलाई कुटपिट गरेपछि हिन्दुहरूद्वारा आयोजित जुलुसमा प्रहरीले गोली प्रहार गरेका थिए।

भौराटार गाविस-३ का १३ वर्षीय हिरालाल राउत कुर्मीलाई ०५७ असोज ३ गते प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। सोही घटनामा ६५ वर्षीय नेजा देवान गोली लागी घाइते भए। प्रहरीले गाउँमा छापा मारी सोनालाललाई गिरफ्तार गरेपछि भिडन्त हुँदा प्रहरीले पीडितहरूलाई गोली प्रहार गरेका थिए। हिरालालको लास लिएर प्रहरी भाग्दै गर्दा गाउँ नजिकैको खाल्डोमा गाडी फसेपछि जनताले १८ जना प्रहरीलाई १६ घण्टासम्म इलाका सदस्य ध्रुव कुशवाहको घरमा थुनेर राखे।

यसबाहेक यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका १२ वटा घटनामा ८ जना पुरुष र ४ जना महिलाको हत्या भयो। २ जना गोलीद्वारा घाइते भए। यसबाहेक एउटा घटनामा एकजना

भारतीय डाँकालाई उनकै समूहका व्यक्तिले गोली हानी हत्या गरे। जसमध्ये -

वीरगञ्ज उमनपा-१६ मा डेरा गरी बस्ने १८ वर्षीय शुशीलादेवी क्षेत्रीलाई ०५६ फागुन १५ गते आफ्नै पति होमबहादुर क्षेत्रीले मट्टितेल स्वन्याई आगो लगाएर हत्या गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे।

अलौ गाविस-२ को १६ वर्षीय रितादेवी सहनीलाई ०५६ चैत २७ गते आफ्नै पति विश्वनाथ सहनीले घाँटी थिची हत्या गरे। पीडितको लास तिलावे खोलामा फ्याँकिएको अवस्थामा फेला पयो। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ। दाइजोको विषयलाई लिएर हत्या गरिएको आशंका गरिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

कूल १ हजार ५ सय बन्दी क्षमता भएको वीरगञ्ज जेलमा हाल कैद नतोकिएका १ सय २७ पुरुष र ७ महिला गरी १ सय ३४ जना तथा कैद तोकिएका १ सय ८५ जना पुरुष र २४ जना महिला गरी २ सय ९ जना बन्दी रहेका छन्। जेलमा माओवादी गतिविधिसँग सम्बन्धित बन्दी ८ जना छन्। जेलभित्र पुस्तकालय रहेको भए तापनि पुस्तकको अभाव छ। उपचार सरसफाई र खेल सामाग्रीको उचित प्रबन्ध छैन। जीर्ण अवस्थामा रहेको यस जेलको मर्मत हुन नसक्दा वर्षायाममा पानी चुहरे बन्दीहरू चिसोमा सुत्नुपर्ने वाध्यता छ।

जेलमा बन्दी जीवन बिताइरहेका ४५ वर्षीय एक बन्दीको क्षयरोगका कारण ०५७ कार्तिक २० गते नारायणी उपक्षेत्रीय अस्पतालमा उपचार गराउँदा गराउँदै मृत्यु भयो।

०५७ कार्तिक २१ गते २७ जना बन्दीहरूलाई जेल सुरूवा गरियो।

०५७ कार्तिक २२ गते जेल सुरक्षामा बसेका प्रहरीको व्यापक सफा गर्न निकालिएका बन्दी प्रकाश अधिकारी बेपता भए।

बन्दीहरूले नाइके र चौकीदारले अन्याय र दुर्व्यवहार गरेको भनी त्यसका विरुद्ध ०५७ मंसिर १७ गते आन्दोलन गर्दै नाइके श्रीराम सुवेदी र उनको पक्षमा रहेका २७ जना बन्दीहरूलाई जेलबाहिर निकाली भित्रबाट तालाबन्दी गरे। बन्दीहरूमाथि प्रहरीले २ सेल अश्रुग्याँस प्रहार गरे।

जनसंख्या :	३७२५२४
साक्षरता प्रतिशत :	३३.४
महिला साक्षरता प्रतिशत :	१८.१
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	१३५३
गाविस/नपा संख्या :	८२/१
निर्वाचन क्षेत्र :	४
विद्यालय :	२७१
क्याम्पस/उच्च मावि :	३/५
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	२/७२
टेलिफोन लाइन :	५९५९
मोटर सडक (कि.मी.) :	१७९
प्रहरी कार्यालय संख्या :	३७
हुलाक संख्या :	१०२

गिरफ्तारी र यातना

वेल्ला गाविस-२ का ३७ वर्षीय महमद सरिफलाई ०५७ साउन २९ गते प्रहरीले विनाकारण थुनामा राखी यातना दिए। जनदबाबका कारण प्रहरी निरीक्षकले दोषी प्रहरीमाथि कारवाही गरिने आश्वासन दिए भने प्रहरीले जनतासमक्ष माफी मागे।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

सिन्धुली जिल्ला कमलामाई नपाकी ४५ वर्षीय कल्पना सुवेदीलाई माओवादीको आरोपमा वीरगञ्ज जेलमा राखिएकोमा सर्वोच्च अदालतको आदेशबमोजिम ०५७ वैशाख ११ गते जेल बाहिर निस्कनसाथ प्रहरीले गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारे। केही दिनपछि पीडितलाई मकवानपुर जिल्लाको भीमफेदी जेलमा राखिएको थाहा भयो।

यस वर्ष यो जिल्लामा आपराधिक समूहद्वारा भएका अपहरणका ६ वटा घटनामा ९ जना पीडित भए।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

पौष्टिक आहार कार्यालय,

वीरगञ्जका प्रमुख ४८ वर्षीय उज्ज्वलप्रसाद कोइरालालाई ०५७ वैशाख २७ गते केही युवाहरूले कार्यालय हाताभित्र प्रवेश गरी कुटपिट गरे। घटनामा संलग्न भएको आरोपमा सोही कार्यालयका अस्थायी कर्मचारीबाट निष्काशित रामविनोद चौधरीलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी सार्वजनिक अपराध मुद्दा चलाए।

वीरगञ्ज उमनपा-१९ का इन्द्रपथ साप्ताहिकका सम्पादक ३४ वर्षीय योगेन्द्र कुम्हाललाई ०५७ जेठ २२ गते बहुअर्वामाटाबाट वीरगञ्जतर्फ फर्कदै गरेको अवस्थामा केही अज्ञात व्यक्तिहरूले कुटपिट गरी मोटरसाइकल र साथमा रहेको ४० हजार रूपैयाँ लुटेर लगे। एक महिनापछि प्रहरीले मोटरसाइकल फिर्ता गराए।

सवैठवा गाविस-४ का वडाध्यक्ष ३५ वर्षीय केशर राउत वेरेलाई घरमा अवैध हातहतियार राखेको आशंकामा ०५७ मंसिर २१ गते राति १ बजेतिर प्रहरीले घर स्वातलासी तथा कुटपिट गर्नुका साथै रातभर बाँधेर राखे।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत) -

बारा जिल्ला इनरवासिरा गाविस-३ मथुरापुरका रामेश्वर पासवान, वृजकिशोर राउत कुर्मी र सैमुद्दिन मियालाई

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या			घटना संख्या	पीडित संख्या		
		पुरुष	महिला	जम्मा		पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	६	३	३	६				
गोलीद्वारा हत्या	७	६	१	७	१	१		१
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	३	३		३	१	१		१
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	१	१		१				
जेलमा भएको घटना					१			१
गिरफ्तारी र यातना					१	१		१
बपत्ता पारिएको					१		१	१
कुटपिट	७	५	२	७	४	५		५
धम्की	१	१		१				
भेला र संगठित हुने अधिकार					१	२		२
धार्मिक स्वतन्त्रता	१							
महिला किनबेचको प्रयास	३		५	५				
बलात्कार प्रयास	४		४	४				
गर्भपतन	१		१	१				
महिला भएकै कारण यातना	१		१	१				
अपहरण	६	९		९				
जम्मा	४१	२८	१७	४५	१०	१०	१	११

माओवादीको आरोपमा ०५७ असार २४ गते प्रहरीले गोली हानी हत्या गरेको विरोधमा नौ वाम समूहले ०५७ साउन १० गते आयोजना गरेको वीरगञ्ज बन्द कार्यक्रमबाट नेकपा (माले) का राजु वर्णकार र शिवजी विश्वकर्मालाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी राति रिहा गरे।

सुगम तथा निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस जिल्लाको अदालतमा यो वर्ष १ हजार ६ सय मुद्दा दर्ता भए। ३ वर्षअघिका कुनैपनि मुद्दाहरू बाँकी छैनन्। २ वर्षअघिका ४० वटा मुद्दा फर्स्यौट हुन बाँकी छन्। यो वर्ष १ हजार ४ सय २८ मुद्दा फर्स्यौट भए। सबैभन्दा बढी मुद्दा जग्गा किचलो र अंशवण्डा सम्बन्धी रहेका छन्।

धार्मिक स्वतन्त्रता

वीरगञ्ज उमनपा-२ छपकैयाको यतिमखाना रहेको जग्गाका विषयमा ०५७ वैशाख २९ गते हिन्दु र मुसलमानबीच भएको विवादमा हिन्दुहरू अशोक शर्मा, विनय यादव, उमेश पट्टेल, हिरालाल सराफ, सत्यनारायण, पशुपति शर्मा र दिपक खेतानलाई मुसलमान समुदायले कुटपिट गरे।

मुसलमान समुदायले हिन्दुहरूमाथि गरेको कुटपिटको बदला लिन्छौं भन्ने नाराका साथ ०५७ जेठ २ गते हिन्दुहरूले गिता मन्दिरबाट हातहतियारसहितको जुलुस निकाले। प्रहरीले हिन्दुहरूको जुलुस मुसलमान वस्तीमा जान रोक्न लगाउँदा दोहोरो भिडन्त भयो। प्रहरीले सयौं सेल अश्रुग्याँस र ३० राउण्ड भन्दा बढी हवाई फायर गरे। वीरगञ्ज बजार पुरै बन्द भयो।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लाको ठोरी, सुवर्णपुर, निर्मलवस्तीलागायतका गाविसहरूमा बढी मात्रामा भूमिहीन, सुकुम्बासीहरू रहेका छन्। सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगका अनुसार जिल्लामा १६ हजार सुकुम्बासी रहेका छन्। उनीहरूमध्ये १ सय परिवार सुकुम्बासीहरूलाई जग्गाधनी पुर्जा वितरण गरिएको छ। सुकुम्बासीहरू कृषि मजदुरी गरी आफ्नो जीविकोपार्जन गर्दै आएका छन्।

महिला अधिकार

वीरगञ्ज उमनपा-१८ की ३ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ माघ ३ गते घरमा कोही नभएको अवस्थामा सोही ठाउँका लक्ष्मण श्रेष्ठले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

वीरगञ्ज उमनपा-१३ की २२ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ वैशाख १५ गते वीरगञ्जका अरूणकुमार अग्रवालले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी एक रात थुनामा राखी रिहा गरे।

वीरगञ्ज उमनपा-१३ की १८ वर्षीय एक युवतीलाई ०५७ वैशाख २० गते राति ५-७ जना नकावधारी व्यक्तिहरूले कञ्चटमा बन्दुक तेर्स्याएर बलात्कार प्रयास गरे। पीडितलाई बलात्कृत हुनबाट जोगाउन खोज्दा पीडितकी ५० वर्षीय आमालाई पीडकहरूले खुकुरी प्रहार गरी घाइते बनाए।

मकवानपुर जिल्ला हात्तिसुँडे गाविस-५ की १४ वर्षीय राधिका तिमिल्सिनालाई ०५७ वैशाख २५ गते भारत मोतिहारीका २२ वर्षीय रविन्द्र सिंहले विक्री गर्ने उद्देश्यले लगिरहेको अवस्थामा वीरगञ्ज उमनपा-२ इनरूवाबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई घर फर्काइयो। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

नुवाकोट जिल्ला स्वानीगाउँकी १७ वर्षीय यमूना परियारलाई ०५७ असार २२ गते भारत घोडासनका सुरेश लाँहारीले विक्री गर्नका लागि लैजाँदै गरेको अवस्थामा वीरगञ्ज उमनपा-२ इनरूवाका प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

नुवाकोट जिल्लाकी १५ वर्षीय गौरी भन्ने लक्ष्मी तामाङ, २१ वर्षीय माइली तामाङ र काठमाण्डौ जिल्लाकी १७ वर्षीय सुस्मिता सापकोटालाई ०५७ साउन ८ गते नुवाकोट जिल्लाकी गंगा तामाङ र कृष्ण तामाङले पोखरा घुम्न जाउँ भनी विक्री गर्नका लागि भारततर्फ लैजाँदै गरेको अवस्थामा वीरगञ्ज उमनपा-२ बाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। हाल पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

ठांटी गाविस-९ राजपन्तकी ८ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ मंसिर २ गते बास्त्रा चराउन गएको अवस्थामा सोही गाविसका २२ वर्षीय प्रदिप बर्माले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडित चिच्याएपछि अन्य गोठालाहरू भेला भएका कारण पीडक भागेका थिए। पीडकविरुद्ध मुद्दा चलाइएको छ। पीडक फरार छन्।

वीरगञ्ज उमनपा-१३ घरिअर्वाकी ४८ वर्षीय तारादेवी कनुईनलाई बोक्सीको आरोपमा ०५७ असार २० गते सोही ठाउँका राजाराम साह कानु, पवन साह कानुलगायतका व्यक्तिहरूले दिसापिसाब खुवाए। पीडकहरूमाथि कुनै कारवाही भएन।

रङ्गपुर गाविस-२ की २८ वर्षीय कल्पना देवीको प्रहरी हवलदार नरेश गिरीसँगको यौन सम्बन्धका कारण रहेको गर्भपतन गराउँदा ०५७ साउन २१ गते मृत्यु भयो। पीडितको गर्भपतन वीरगञ्जको चौरसिया मेडिकल हलमा गर्भपतन गरिएको थियो। पीडक नरेश र नर्स धनमाया तामाङलाई थुनामा राखिएको छ।

बालअधिकार

अलौ गाविस-६ का १४ वर्षीय विनोद साह र १३ वर्षीय अलिहसन अलि ०५६ माघ ८ गते सुर्खवा बन्दरगाह निर्माण कार्यमा संलग्न भइरहेको अवस्थामा ढलान खसेका कारण घाइते भए। यस सुर्खवा बन्दरगाहको निर्माण कार्यमा ठूलो संख्यामा बालबालिकाहरूलाई संलग्न गराइएको छ।

औराह गाविसका ११ वर्षीय चन्दनकुमारलाई ०५६ चैत २२ गते राति अज्ञात व्यक्तिहरूले घरबाट अपहरण गरी लगे। भारतीय प्रहरीको सहयोगमा ०५७ जेठ ६ गते पीडितलाई फिर्ता गरियो।

निर्मलवस्ती गाविस-२ का १४ वर्षीय हरि तामाङ, १३ वर्षीय हेमराज बमजन, १४ वर्षीय विष्णु धिमिरे र १५ वर्षीय प्रदिप घलेलाई ०५७ जेठ २६ गते गाईवस्तु चराउन गएको अवस्थामा भारतीय व्यक्तिहरूले अपहरण गरी लगे। नेपाल प्रहरीले भारतीय प्रहरीको सहयोगमा ८ दिनपछि पीडितहरूलाई फिर्ता ल्याए।

आर्थिक अधिकार

श्री ५ को सरकारको ०५७ जेठ १२ गते भएको मन्त्रीस्तरीय बैठकको निर्णयअनुसार वीरगञ्ज उमनपाले पाउने स्थानीय विकास शुल्क (विकास बजेट) ६ महिनासम्म रोकियो। ०५७ मंसिर ३० गते सर्वोच्च अदालतबाट मन्त्रीस्तरीय निर्णय स्वारेज भयो।

दासत्व, कनैया, बाँधा र हलिया आदि

यस जिल्लामा जमिन्दारहरूले हलिया राखेर खेती गर्ने गरेको पाइन्छ। श्री ५ को सरकारले कृषि मजदुरहरूका लागि तोकिएको न्यूनतम ज्याला यहाँका हलियाहरूले पाउन सकेका छैनन्। जिल्लामा कृषि मजदुरको रूपमा हलिया बस्नेहरूको संख्या १ हजार ५ सयदेखि २ हजारसम्म भएको अनुमान गरिएको छ।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका ११ वटा घटनामा १५ जना पुरुष पीडित भए। विष सेवनबाट ९ जना र भुण्डिएर ७ जनाले आत्महत्या गरे। ट्राफिक दुर्घटनामा ४ जनाको मृत्यु भयो।

२.१० चितवन

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

पटिहानी गाविस-४ सुन्दरवस्तीका २७ वर्षीय चन्द्रमान विश्वकर्मालाई ०५६ माघ ८ गते वेलुका खरको भारी बोकी फर्किरहेको अवस्थामा शाही चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जका सेनाले गोली प्रहार गरे। माघ ११ गते १ किमी तल मेजरघाटस्थित मजुवा सामुदायिक वनको सीमानाभित्र बालुवामा लटपटिएको, लेउ लागेको अवस्थामा पीडितको लास फेला पर्यो।

इलाका प्रहरी कार्यालय मेघौलीमा भान्सेकारूपमा कार्यरत पदमप्रसाद सुवेदीलाई खानामा रोटीको परिकार नबनाएको र मादक पदार्थ सेवन गरेको आरोपमा ०५७ असोज ११ गते सोही कार्यालयका प्रहरीले कुटपिट गरी घाइते बनाएकोमा

उपचार गर्ने क्रममा भोलिपल्ट मृत्यु भयो। तर प्रहरीले पीडितले मादक पदार्थ सेवन गरी लडेर मृत्यु भएको जनायो भने स्थानीय जनप्रतिनिधि र गाउँलेहरूले प्रहरीले कुटपिट गरेका कारण मृत्यु भएको बताए।

भरतपुर नपा-९ शरदपुरकी २४ वर्षीय गौरी सापकोटालाई ०५७ मंसिर २४ गते भरतपुर नपा-६ हरिकीर्तनचोकस्थित चौतारोमा अनेमसंघ (क्रान्तिकारी) को इलाका सम्मेलन भैरहेको अवस्थामा प्रहरीले गोली हानी सख्त घाइते बनाएकोमा उपचारार्थ भरतपुर अस्पताल पुर्‍याउनेबित्तिकै मृत्यु भयो। त्यसैगरी भरतपुर नपा-६ की १४ वर्षीय ज्ञानु खरेल, सोही नपा-१० की ३५ वर्षीय रमा धिमिरे, सोही नपा-१४ की ३८ वर्षीय सरस्वती प्याकुरेल र गीतानगर गाविस-६ की ३२ वर्षीय सगिता खनाललाई प्रहरीले गोली हानी घाइते बनाए। पीडितहरूको उपचार काठमाण्डौको शिक्षण र बी एण्ड वी अस्पतालमा गरियो।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ४ वटा घटनामा १ जना पुरुष र ३ जना महिला पीडित भए।

जगतपुर गाविस-२ की २२ वर्षीय इन्दिरा अधिकारीलाई ०५७ जेठ २० गते सोही गाविस-७ का राजकुमार श्रेष्ठ, भरतपुर नपा-१४ का पूर्णबहादुर कार्की, मेघौली गाविस-८ का विमल श्रेष्ठ र पटिहानी गाविस-५ का शनिश्चरा महतोले वेलहट्टा बसपार्कनजिकै बलात्कार गरी हत्या गरे। पीडितको लास घटनास्थलबाट ४ किमी टाढा फेला पयो। पीडकहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे।

जेल र बन्दीहरू

कुल ७५ जना बन्दी क्षमता भएको भरतपुर जेलमा हाल १ सय १५ पुरुष र ८ जना महिला गरी १ सय २३ जना बन्दीहरू छन्। यसबाहेक ४ नाबालक र ३ नाबालिका आश्रितरूपमा रहेका छन्। बन्दीहरूमध्ये कैद नतोकिएका २

जनसंख्या :	३५४४८८
साक्षरता प्रतिशत :	५५.७
महिला साक्षरता प्रतिशत :	४३
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	२२१८
गाविस/नपा संख्या :	३६/२
निर्वाचन क्षेत्र :	४
विद्यालय :	३७७
क्याम्पस/उच्च मावि :	८/१०
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	६/४७
टेलिफोन लाइन :	४४२०
मोटर सडक (कि.मी.) :	५१०
प्रहरी कार्यालय संख्या :	२६
हुलाक संख्या :	४२

महिलासहित १५ जना र कैद तोकिएकातर्फ ६ महिलासहित २८ जना बन्दी छन्। विभिन्न मुद्दा लगाइएका ३ जना राजनीतिक बन्दी छन्। गर्मी समयमा पंखाको व्यवस्था नगर्नाले निकै समस्या हुने तथा लामखुट्टेले सताउने गरेको बन्दीहरू बताउँछन्। त्यसैगरी शौचालयको ग्याँसपाइप र जेलभित्रको खुला नालीबाट दुर्गन्ध आउने गरेको तथा सुत्ने ठाउँसमेत प्रदुषित भएको बन्दीहरू बताउँछन्। पुरुष कक्षतर्फ २ कल, २ इनार, २ शौचालय, १ रंगीन टिभी र १ पुस्तकालय तथा महिला कक्षतर्फ १ कल, १ खानेपानी ट्यांकी, १ इनार, १ शौचालय, १ श्यामश्वेत टिभी र १ पुस्तकालयको व्यवस्था छ। आश्रित बालबालिकाहरूलाई सामाजिक संस्थाको माध्यमबाट पढ्ने व्यवस्था मिलाइएको छ।

प्रहरी असई रामजी विष्टको सरूवालगायतका विभिन्न माग राखी ०५७ वैशाख १३ गते बन्दीहरूले जिल्ला कारागार शाखालाई बोधार्थ दिंदै जिल्ला

प्रशासन कार्यालयमा एक ज्ञापनपत्र पेश गरे। विष्टको सरूवा नभएपछि बन्दीहरूले वैशाख १५ र १६ गते जेलभित्र नारा, जुलुस गरे। त्यसपछि सहायक प्रजिअद्वारा निरीक्षण गरी वैशाख १६ गते विष्टलाई सरूवा गरियो र बन्दीहरूको संघर्ष समाप्त भयो।

गिरफ्तारी र यातना

अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का तत्कालीन जिल्ला सचिव ओवनाथ पाण्डेलाई वीरेन्द्र क्याम्पसमा भएको कुटपिटको घटनामा संलग्न भएको आशंकामा ०५६ माघ १९ गते माडीबाट नारागणगढ आउँदै गर्दा राप्ती नदीको किनारबाट

प्रहरीबाट गोली हानी हत्या गटिपर्की गौरी थापकोटा

प्रहरीको गोलीबाट घाइते भई अस्पतालमा उपचार गराइरहेका टमा छिमिटे र अटप्यती प्याङ्गुल

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

जितपुर गाविस-३ का श्री माविमा अध्ययनरत १८ वर्षीय सतोप सिंह, १७ वर्षीय परकेज आलम र १६ वर्षीय गिरिजा अधिकारीलाई सोही विद्यालयका प्रधानाध्यापक रामरतनप्रसाद यादवको दुर्व्यवहार र आर्थिक अनियमितताको विरोधमा चक्काजाम गरी आवन जावतमा बाधा पुऱ्याएको आरोपमा ०५७ मंसिर २० गते राति प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई हिरासतमा यातना दिई एकदिनपछि रिहा गरियो।

धार्मिक स्वतन्त्रता

कलैयामा ०५७ पुस १६ गते भारतीय मूलका व्यक्तिहरूले पहाडीया मूर्दावाद भनी वजार बन्द गर्नुका साथै नेपाली टोपी जलाए।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा देवानी ७ सय २७, सरकारवादी फौजदारी ९७ र दुनियावादी फौजदारी १ सय ६० गरी जम्मा ९ सय ८४ मुद्दा रहे। यस वर्ष देवानी ५ सय ५७, सरकारवादी फौजदारी २७ र दुनियावादी फौजदारी १ सय २४ गरी ७ सय ८ वटा मुद्दा फर्स्यौट भए।

जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा यस वर्ष २९ वटा सार्वजनिक मुद्दा दर्ता भएकोमा २७ वटा फर्स्यौट भए भने हातहतियार स्वरस्वजाना सम्बन्धी मुद्दा ३९ वटा मध्ये २८ वटा फर्स्यौट भए।

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा यस वर्ष खुन मुद्दा १४, ज्यान मार्ने उद्योग ६, गर्भपतन २, विष सेवन २, आगलागी २, भुण्डिएर मृत्यु ७, हाम्फालेर मृत्यु ३, जबरजस्ती करणी ३, डाँका ३१, रहनती ४, चोरी ५, लागु औषध १५, आगलागी २, गैरकानूनी हातहतियार ११, हिरासतबाट भागेको १, सार्वजनिक अपराध २२ र सवारी दुर्घटनासम्बन्धी ३० वटा मुद्दा दर्ता भए।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

डुमरवाना गाविस-७ को गगिया क्षेत्रमा २० वर्ष अधिदेखि वसोबास गर्दै आएका ४ सय धुरी सुकुम्बासीहरू छन् भने निजगढको गैरी गाउँमा १ सय धुरी सुकुम्बासीहरू अझै घरवारविहीन अवस्थामा छन्। यी सुकुम्बासीहरू दैनिक वालुवा चालेर र गिट्टी कुटेर जीविका चलाउँछन्। सुकुम्बासीहरूलाई जग्गा प्रदान गरिएको छैन।

महिला अधिकार

निजगढ गाविस-९ की ५ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ जेठ २७ गते सोही ठाउँका १८ वर्षीय नवीन खोलाले बलात्कार गरे। पीडकलाई वीरगञ्जमा थुनामा राखिएको छ।

पिपरा-सिमरा गाविस-९ की १३ वर्षीय विमला डिमडुङ्ग र १३ वर्षीय राजकुमारी लामालाई शहर घुमाइदिने वहानामा ०५७ भदौ १ गते अमलेखगञ्ज गाविस-२ का ३० वर्षीय नरबहादुर लामाले १० हजार रूपैयाँमा सोही ठाउँका माइला स्याङ्गनसँग काठमाण्डौ पुऱ्याई विक्री गरेकोमा माइला स्याङ्गनले विक्री गर्ने उद्देश्यले सुनौलीको वसमा चढाई भारततर्फ लागिर्नेको अवस्थामा धादिङ साइले खोलाका श्याम तामाङले त्यहाँबाट भगाई मुक्त गरे। पीडकहरूलाई कारवाही भएन।

बोल्की गाविस-५ की २५ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ भदौ १२ गते वेलुका ९ बजेतिर सोही गाविस-७ का ३२ वर्षीय अशोककुमार उपाध्यायले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे।

रतनपुरी गाविस-२ की २१ वर्षीय मैया लामालाई सोही ठाउँका ३५ वर्षीय विवेक दोडले भारतमा लगी विक्री गरेकोमा ०५७ कार्तिक २८ गते माइती नेपालको सहयोगमा भारतको बम्बईबाट उद्धार भयो। पीडितलाई घरमा पुऱ्याई हाल माइती नेपालकै संरक्षणमा राखिएको छ। पीडकलाई ०५७ मंसिर ५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा जीउ मास्ने बेच्ने मुद्दामा थुनामा राखिएको छ।

चितवन जिल्ला कल्याणपुर गाविस-१ घर भई पिपरा-सिमरा गाविस-३ मा डेरा गरी बस्ने २६ वर्षीय एक महिलालाई सोही ठाउँका ३२ वर्षीय विनोद सापकोटाले ०५७ मंसिर ५ गते बलात्कार गरे। पीडक फरार छ।

पारिवारिक हिंसा र बहुविवाह

रघुनाथपुर गाविस-५ की २५ वर्षीय बबिता साहलाई दाइजो नल्याएको आरोपमा ०५७ साउन १५ गते आफ्नै पति २८ वर्षीय विजय साहले हातखुट्टा नचल्ने गरी कुटपिट गर्नुका साथै कपडासमेत खोली नाङ्गे बनाएर घरबाट निकाले।

यस वर्ष यो जिल्लामा बहुविवाहका ४ वटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए। जसमध्ये -

फत्तेपुर गाविसका अध्यक्ष अभिमन्युबहादुर क्षेत्रीले ०५७ वैशाख १५ गते सोही गाविस-५ की १९ वर्षीय बबिताकुमारी बस्नेतसँग बहुविवाह गरे।

पिपरा-सिमरा गाविस-८ की ४५ वर्षीय भक्तिमाया भुजेललाई बोक्सीको आरोपमा ०५७ असार १ गते सोही ठाउँका ४० वर्षीय भेटवबहादुर कुवारसमेत ५ जनाले लछार-पछार र कुटपिट गरी गोबर र दुबो खुवाउने प्रयास गरे।

कवहीजब्दी गाविस-६ की ५० वर्षीय मानतीदेवी पासवानलाई बोक्सीको आरोपमा ०५७ साउन २८ गते सोही ठाउँका ४० वर्षीय रामचन्द्र पासवानसमेत परिवारले कुटपिट गरी कपाल भुत्ल्याएर गाउँ घुमाए। पीडितलाई जनप्रतिनिधिहरूले उपचार स्वर्च दिलाई पीडकहरूलाई माफी माग्न लगाए।

रघुवा गाविस-२ की ४० वर्षीय प्रभावतीदेवी साहलाई बोक्सी आरोपमा ०५७ पुस ५ गते आफ्नै भाईहरू ३० वर्षीय सुकदेव साह तेली, २५ वर्षीय लक्ष्मीनारायण साह र ३८ वर्षीय मिश्री साहले आफ्नो कंटाकंटीलाई बिगमी पारेको आरोपमा

कुटपिट गरी गोबर र दुबो खुवाउनुका साथै गोली हानी ज्यानमार्ने धम्कीसमेत दिए। जिप्रकामा पीडकहरूलाई माफी माग्न लगाई मिलापत्र भयो।

बालअधिकार

माधुरीजब्दी गाविस-७ का १५ वर्षीय रामाधीन यादवलाई ०५७ साउन ४ गते अज्ञात व्यक्तिहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई हालसम्म वेपत्ता पारिएको छ।

भलुही भटवलिया गाविस-१ का १० वर्षीय संजयप्रसाद कुर्मीलाई ०५७ साउन ३० गते भारतीय व्यक्तिहरूले हवाई फायर गरी अपहरण गरे। पीडितलाई भारतीय प्रहरीको सहयोगमा १ महिनापछि घर फर्काइयो।

गोलागञ्ज गाविस-२ का ८ वर्षीय रामकिशोर पण्डितलाई ०५७ भदौ १७ गते अज्ञात व्यक्तिहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई हालसम्म मुक्त गरिएको छैन।

मनहरवा गाविस-३ का खेदरन यादवका १० वर्षीय छोरा राजेन्द्र यादवलाई ०५७ मंसिर ३ गते राति करीव १ बजे १०-१२ जना अज्ञात व्यक्तिहरूले घर घेराउ गरी अपहरण गरे। पीडकहरूले परिवारका अन्य सदस्यहरूलाई कुटपिटसमेत गरे। प्रहरीको सहयोगमा ७ दिनपछि भारत बिहारबाट पीडित घर फर्कन सफल भए।

श्रीनगर कैटिया गाविस-२ का १० वर्षीय भरतसिं चउनलाई ०५७ मंसिर १२ गते १०-१२ जना अज्ञात व्यक्तिहरूले अपहरण गरे।

आर्थिक अधिकार

छातापिप्रा गाविस-२ स्थित भगवती स्टिल कारखानामा विगत ४ वर्षदेखि कार्यरत अस्थायी मजदुरहरू २८ वर्षीय शंकर चौधरी, २५ वर्षीय काशी चौधरी, ३० वर्षीय रामाशोष चौधरीसमेत ३२ जनालाई कारखानाको काममा बाधा पुऱ्याएको आरोपमा ०५७ असार ९ गते निष्काशन गरियो।

छातापिप्रा गाविस-३ स्थित नारायणी बोलिङ्ग मिल्समा विगत ६ वर्षदेखि कार्यरत मजदुरहरू २५ वर्षीय राजेश मण्डल, ४२ वर्षीय अमिफ पासवान, २५ वर्षीय शम्भु चौधरीसमेत २४ जनालाई व्यवस्थापकसमक्ष स्थायी गर्नुपर्ने माग राखेको र युनियन खोलेको आरोपमा ०५७ असोज १५ गते निष्काशन गरियो।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

इनरवासिरा गाविस-३ का रामेश्वर पासवानसमेत तीन जनालाई प्रहरीले हत्या गरेको घटनाप्रति विरोध जनाउँदै मासम र बुद्धिजीवी परिषदले ०५७ असार २३ गते प्रेस वक्तव्य प्रकाशित गरे।

तीन जना नागरिकलाई ०५७ असार २३ गते जंगलमा लागी प्रहरीले गोली हानी निर्मम हत्या गरेको घटनाप्रति विरोध जनाउँदै नेकपा (एमाले) बारा जिल्ला कमिटीले ०५७ असार २७ गते प्रेस वक्तव्य प्रकाशित गर्‍यो।

कलैया नपा-५ का प्रहरी सर्जलाई ०५७ साउन ३१ गते माओवादीहरूले हत्या गरेको घटनाको विरुद्धमा नेपाल बुद्धिजीवी परिषदले विज्ञप्ति जारी गर्‍यो।

क्षेत्र नं. २ का सांसद सोहन चौधरीको घरमा प्रहरीले अनाधिकृतरूपमा छापा मारेको र सर्वसाधारणलाई आतंकित गराएकोमा नेकपा (एमाले) जिल्ला कमिटीले ०५७ भदौ ७ गते सिडिओसमक्ष विरोधस्वरूप ज्ञापनपत्र बुझायो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका १७ वटा घटनामा १४ जना पुरुष र ३ जना महिला पीडित भए। ९ जना पुरुष र ११ जना महिलाले आत्महत्या गरे। डकैतीका २० वटा घटनामा २२ जना पुरुष र ७ जना महिला पीडित भए। ट्राफिक दुर्घटनाका ३२ वटा घटनामा २५ जना पुरुष र ९ जना महिला पीडित भए। आगलागीको एउटा घटना भयो। चोरीका ४ वटा घटना भए। १ जना पुरुषको लास फेला पऱ्यो। डुबेर २ जना पुरुषको मृत्यु भयो।

१.५ पर्सा

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

निर्मलवस्ती गाविसका उपाध्यक्ष गोविन्दप्रताप श्रेष्ठलाई ०५६ माघ ८ गते केही अज्ञात व्यक्तिहरूले गोली प्रहार गरी घाइते बनाए। पीडकहरू काठ तस्कर भएको आशंका गरिएको छ।

जयमंगलापुर गाविस-७ का २६ वर्षीय सोहन साहलाई ०५७ जेठ २ गते प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। वीरगञ्ज उमनपा-२ मा रहेको यतिमखाना विवादमा ०५७ वैशाख ३१ गते मुसलमानहरूले हिन्दुहरूलाई कुटपिट गरेपछि हिन्दुहरूद्वारा आयोजित जुलुसमा प्रहरीले गोली प्रहार गरेका थिए।

भौराटार गाविस-३ का १३ वर्षीय हिरालाल राउत कुर्मीलाई ०५७ असोज ३ गते प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। सोही घटनामा ६५ वर्षीय नेजा देवान गोली लागी घाइते भए। प्रहरीले गाउँमा छापा मारी सोनालाललाई गिरफ्तार गरेपछि भिडन्त हुँदा प्रहरीले पीडितहरूलाई गोली प्रहार गरेका थिए। हिरालालको लास लिएर प्रहरी भाग्दै गर्दा गाउँ नजिकैको खाल्डोमा गाडी फसेपछि जनताले १८ जना प्रहरीलाई १६ घण्टासम्म इलाका सदस्य ध्रुव कुशवाहाको घरमा थुनेर राखे।

यसबाहेक यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका १२ वटा घटनामा ८ जना पुरुष र ४ जना महिलाको हत्या भयो। २ जना गोलीद्वारा घाइते भए। यसबाहेक एउटा घटनामा एकजना

भारतीय डाँकालाई उनकै समूहका व्यक्तिले गोली हानी हत्या गरे। जसमध्ये -

वीरगञ्ज उमनपा-१६ मा डेरा गरी बस्ने १८ वर्षीय शुशीलादेवी क्षेत्रीलाई ०५६ फागुन १५ गते आफ्नै पति होमबहादुर क्षेत्रीले मट्टितेल स्वन्याई आगो लगाएर हत्या गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे।

अलौ गाविस-२ की १६ वर्षीय रितादेवी सहनीलाई ०५६ चैत २७ गते आफ्नै पति विश्वनाथ सहनीले घाँटी थिची हत्या गरे। पीडितको लास तिलावे खोलामा फ्याँकेको अवस्थामा फेला प्यो। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ। दाइजोको विषयलाई लिएर हत्या गरिएको आशंका गरिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

कूल १ हजार ५ सय बन्दी क्षमता भएको वीरगञ्ज जेलमा हाल कैद नतोकिएका १ सय २७ पुरुष र ७ महिला गरी १ सय ३४ जना तथा कैद तोकिएका १ सय ८५ जना पुरुष र २४ जना महिला गरी २ सय ९ जना बन्दी रहेका छन्। जेलमा माओवादी गतिविधिसँग सम्बन्धित बन्दी ८ जना छन्। जेलभित्र पुस्तकालय रहेको भए तापनि पुस्तकको अभाव छ। उपचार सरसफाई र खेल सामाग्रीको उचित प्रबन्ध छैन। जीर्ण अवस्थामा रहेको यस जेलको मर्मत हुन नसक्दा वर्षायाममा पानी चुहेर बन्दीहरू चिसोमा सुत्नुपर्ने बाध्यता छ।

जेलमा बन्दी जीवन बिताइरहेका ४५ वर्षीय एक बन्दीको क्षयरोगका कारण ०५७ कार्तिक २० गते नारायणी उपक्षेत्रीय अस्पतालमा उपचार गराउँदा गराउँदै मृत्यु भयो।

०५७ कार्तिक २१ गते २७ जना बन्दीहरूलाई जेल सुरूवा गरियो।

०५७ कार्तिक २२ गते जेल सुरक्षामा बसेका प्रहरीको व्यापक सफा गर्न निकालिएका बन्दी प्रकाश अधिकारी बेपत्ता भए।

बन्दीहरूले नाइके र चौकीदारले अन्याय र दुर्व्यवहार गरेको भनी त्यसका विरुद्ध ०५७ मंसिर १७ गते आन्दोलन गर्दै नाइके श्रीराम सुवेदी र उनको पक्षमा रहेका २७ जना बन्दीहरूलाई जेलबाहिर निकाली भित्रबाट तालाबन्दी गरे। बन्दीहरूमाथि प्रहरीले २ सेल अश्रुग्याँस प्रहार गरे।

जनसंख्या :	३७२५२४
साक्षरता प्रतिशत :	३३.४
महिला साक्षरता प्रतिशत :	१८.१
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	१३५३
गाविस/नपा संख्या :	८२/१
निर्वाचन क्षेत्र :	४
विद्यालय :	२७१
क्याम्पस/उच्च मावि :	३/५
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	२/७२
टेलिफोन लाइन :	५९५९
मोटर सडक (कि.मी.) :	१७९
प्रहरी कार्यालय संख्या :	३७
हुलाक संख्या :	१०२

गिरफ्तारी र यातना

वेल्ला गाविस-२ का ३७ वर्षीय महमद सरिफलाई ०५७ साउन २९ गते प्रहरीले विनाकारण थुनामा राखी यातना दिए। जनदबाबका कारण प्रहरी निरीक्षकले दोषी प्रहरीमाथि कारवाही गरिने आश्वासन दिए भने प्रहरीले जनतासमक्ष माफी मागे।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

सिन्धुली जिल्ला कमलामाई नपाकी ४५ वर्षीय कल्पना सुवेदीलाई माओवादीको आरोपमा वीरगञ्ज जेलमा राखिएकोमा सर्वोच्च अदालतको आदेशबमोजिम ०५७ वैशाख ११ गते जेल बाहिर निस्कनासाथ प्रहरीले गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारे। केही दिनपछि पीडितलाई मकवानपुर जिल्लाको भीमफेदी जेलमा राखिएको थाहा भयो।

यस वर्ष यो जिल्लामा आपराधिक समूहद्वारा भएका अपहरणका ६ वटा घटनामा ९ जना पीडित भए।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

पौष्टिक आहार कार्यालय,

वीरगञ्जका प्रमुख ४८ वर्षीय उज्ज्वलप्रसाद कोइरालालाई ०५७ वैशाख २७ गते केही युवाहरूले कार्यालय हाताभित्र प्रवेश गरी कुटपिट गरे। घटनामा संलग्न भएको आरोपमा सोही कार्यालयका अस्थायी कर्मचारीबाट निष्काशित रामविनोद चौधरीलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी सार्वजनिक अपराध मुद्दा चलाए।

वीरगञ्ज उमनपा-१९ का इन्द्रपथ साप्ताहिकका सम्पादक ३४ वर्षीय योगेन्द्र कुम्हाललाई ०५७ जेठ २२ गते वहुअर्वामाटाबाट वीरगञ्जतर्फ फर्कदै गरेको अवस्थामा केही अज्ञात व्यक्तिहरूले कुटपिट गरी मोटरसाइकल र साथमा रहेको ४० हजार रूपैयाँ लुटेर लगे। एक महिनापछि प्रहरीले मोटरसाइकल फिर्ता गराए।

सवैठवा गाविस-४ का वडाध्यक्ष ३५ वर्षीय केशर राउत वेरेलाई घरमा अवैध हातहतियार राखेको आशंकामा ०५७ मंसिर २१ गते राति १ बजेतिर प्रहरीले घर स्वातलासी तथा कुटपिट गर्नुका साथै रातभर बाँधेर राखे।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत) -

बारा जिल्ला इनरवासिरा गाविस-३ मथुरापुरका रामेश्वर पासवान, वृजकिशोर राउत कुर्मी र सैमुद्दिन मियालाई

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या			घटना संख्या	पीडित संख्या		
		पुरुष	महिला	जम्मा		पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	६	३	३	६				
गोलीद्वारा हत्या	७	६	१	७	१	१		१
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	३	३		३	१	१		१
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	१	१		१				
जेलमा भएको घटना					१			
गिरफ्तारी र यातना					१	१		१
बेपत्ता पारिएको					१		१	१
कुटपिट	७	५	२	७	४	५		५
धम्की	१	१		१				
भेला र संगठित हुने अधिकार					१	२		२
धार्मिक स्वतन्त्रता	१							
महिला किनबेचको प्रयास	३		५	५				
बलात्कार प्रयास	४		४	४				
गर्भपतन	१		१	१				
महिला भएकै कारण यातना	१		१	१				
अपहरण	६	९		९				
जम्मा	४१	२८	१७	४५	१०	१०	१	११

माओवादीको आरोपमा ०५७ असार २४ गते प्रहरीले गोली हानी हत्या गरेको विरोधमा नौ वाम समूहले ०५७ साउन १० गते आयोजना गरेको वीरगञ्ज बन्द कार्यक्रमबाट नेकपा (माले) का राजु वर्णकार र शिवजी विश्वकर्मालाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी राति रिहा गरे।

सुगम तथा निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस जिल्लाको अदालतमा यो वर्ष १ हजार ६ सय मुद्दा दर्ता भए। ३ वर्षअघिका कुनैपनि मुद्दाहरू बाँकी छैनन्। २ वर्षअघिका ४० वटा मुद्दा फर्स्यौट हुन बाँकी छन्। यो वर्ष १ हजार ४ सय २८ मुद्दा फर्स्यौट भए। सबैभन्दा बढी मुद्दा जग्गा किचलो र अंशवण्डा सम्बन्धी रहेका छन्।

धार्मिक स्वतन्त्रता

वीरगञ्ज उमनपा-२ छपकैयाको यतिमस्वाना रहेको जग्गाका विषयमा ०५७ वैशाख २९ गते हिन्दु र मुसलमानबीच भएको विवादमा हिन्दुहरू अशोक शर्मा, विनय यादव, उमेश पट्टेल, हिरालाल सराफ, सत्यनारायण, पशुपति शर्मा र दिपक खेतानलाई मुसलमान समुदायले कुटपिट गरे।

मुसलमान समुदायले हिन्दुहरूमाथि गरेको कुटपिटको बदला लिन्छौं भन्ने नाराका साथ ०५७ जेठ २ गते हिन्दुहरूले गिता मन्दिरबाट हातहतियारसहितको जुलुस निकाले। प्रहरीले हिन्दुहरूको जुलुस मुसलमान वस्तीमा जान रोक्न लगाउँदा दोहोरो भिडन्त भयो। प्रहरीले सयौं सेल अश्रुग्याँस र ३० राउण्ड भन्दा बढी हवाई फायर गरे। वीरगञ्ज बजार पुरै बन्द भयो।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लाको ठोरी, सुवर्णपुर, निर्मलवस्तीलगायतका गाविसहरूमा बढी मात्रामा भूमिहीन, सुकुम्बासीहरू रहेका छन्। सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगका अनुसार जिल्लामा १६ हजार सुकुम्बासी रहेका छन्। उनीहरूमध्ये १ सय परिवार सुकुम्बासीहरूलाई जग्गाधनी पुर्जा वितरण गरिएको छ। सुकुम्बासीहरू कृषि मजदुरी गरी आफ्नो जीविकोपार्जन गर्दै आएका छन्।

महिला अधिकार

वीरगञ्ज उमनपा-१८ की ३ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ माघ ३ गते घरमा कोही नभएको अवस्थामा सोही ठाउँका लक्ष्मण श्रेष्ठले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

वीरगञ्ज उमनपा-१३ की २२ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ वैशाख १५ गते वीरगञ्जका अरूणकुमार अग्रवालले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी एक रात थुनामा राखी रिहा गरे।

वीरगञ्ज उमनपा-१३ की १८ वर्षीय एक युवतीलाई ०५७ वैशाख २० गते राति ५-७ जना नकावधारी व्यक्तिहरूले कञ्चटमा बन्दुक तेर्साएर बलात्कार प्रयास गरे। पीडितलाई बलात्कृत हुनबाट जोगाउन खोज्दा पीडितकी ५० वर्षीय आमालाई पीडकहरूले खुकुरी प्रहार गरी घाइते बनाए।

मकवानपुर जिल्ला हात्तिसुँडे गाविस-५ की १४ वर्षीय राधिका तिमिल्सिनालाई ०५७ वैशाख २५ गते भारत मोतिहारीका २२ वर्षीय रविन्द्र सिंहले बिक्री गर्ने उद्देश्यले लगिरहेको अवस्थामा वीरगञ्ज उमनपा-२ इनरूवाबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई घर फर्काइयो। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

नुवाकोट जिल्ला स्वानीगाउँकी १७ वर्षीय यमूना परियारलाई ०५७ असार २२ गते भारत घोडासनका सुरेश लोहारीले बिक्री गर्नका लागि लैजाँदै गरेको अवस्थामा वीरगञ्ज उमनपा-२ इनरूवाका प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

नुवाकोट जिल्लाकी १५ वर्षीय गौरी भन्ने लक्ष्मी तामाङ, २१ वर्षीय माइली तामाङ र काठमाण्डौ जिल्लाकी १७ वर्षीय सुस्मिता सापकोटालाई ०५७ साउन ८ गते नुवाकोट जिल्लाकी गंगा तामाङ र कृष्ण तामाङले पोखरा घुम्न जाउँ भनी बिक्री गर्नका लागि भारततर्फ लैजाँदै गरेको अवस्थामा वीरगञ्ज उमनपा-२ बाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। हाल पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

ठांटी गाविस-९ राजपन्तकी ८ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ मंसिर २ गते बास्त्रा चराउन गएको अवस्थामा सोही गाविसका २२ वर्षीय प्रदिप वर्माले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडित चिच्याएपछि अन्य गोठालाहरू भेला भएका कारण पीडक भागेका थिए। पीडकविरूद्ध मुद्दा चलाइएको छ। पीडक फरार छन्।

वीरगञ्ज उमनपा-१३ घरिअर्वाकी ४८ वर्षीय तारादेवी कुनुईनलाई बोक्सीको आरोपमा ०५७ असार २० गते सोही ठाउँका राजाराम साह कानु, पवन साह कानुलगायतका व्यक्तिहरूले दिसापिसाव खुवाए। पीडकहरूमाथि कुनै कारवाही भएन।

रङ्गपुर गाविस-२ की २८ वर्षीय कल्पना देवीको प्रहरी हवलदार नरेश गिरीसँगको यौन सम्बन्धका कारण रहेको गर्भपतन गराउँदा ०५७ साउन २१ गते मृत्यु भयो। पीडितको गर्भपतन वीरगञ्जको चौरसिया मेडिकल हलमा गर्भपतन गरिएको थियो। पीडक नरेश र नर्स धनमाया तामाङलाई थुनामा राखिएको छ।

बालअधिकार

अलौ गाविस-६ का १४ वर्षीय विनोद साह र १३ वर्षीय अलिहसन अलि ०५६ माघ ८ गते सुर्खवा बन्दरगाह निर्माण कार्यमा संलग्न भइरहेको अवस्थामा ढलान खसेका कारण घाइते भए। यस सुर्खवा बन्दरगाहको निर्माण कार्यमा ठूलो संख्यामा बालबालिकाहरूलाई संलग्न गराइएको छ।

औराह गाविसका ११ वर्षीय चन्दनकुमारलाई ०५६ चैत २२ गते राति अज्ञात व्यक्तिहरूले घरबाट अपहरण गरी लगे। भारतीय प्रहरीको सहयोगमा ०५७ जेठ ६ गते पीडितलाई फिर्ता गरियो।

निर्मलवस्ती गाविस-२ का १४ वर्षीय हरि तामाङ, १३ वर्षीय हेमराज वमजन, १४ वर्षीय विष्णु घिमिरे र १५ वर्षीय प्रदिप घलेलाई ०५७ जेठ २६ गते गाईवस्तु चराउन गएको अवस्थामा भारतीय व्यक्तिहरूले अपहरण गरी लगे। नेपाल प्रहरीले भारतीय प्रहरीको सहयोगमा ८ दिनपछि पीडितहरूलाई फिर्ता ल्याए।

आर्थिक अधिकार

श्री ५ को सरकारको ०५७ जेठ १२ गते भएको मन्त्रीस्तरीय बैठकको निर्णयअनुसार वीरगञ्ज उमनपाले पाउने स्थानीय विकास शुल्क (विकास बजेट) ६ महिनासम्म रोकियो। ०५७ मंसिर ३० गते सर्वोच्च अदालतबाट मन्त्रीस्तरीय निर्णय स्वारेज भयो।

दासत्व, कमेया, बाँधा र हलिया आदि

यस जिल्लामा जमिन्दारहरूले हलिया राखेर खेती गर्ने गरेको पाइन्छ। श्री ५ को सरकारले कृषि मजदुरहरूका लागि तोकिएको न्यूनतम ज्याला यहाँका हलियाहरूले पाउन सकेका छैनन्। जिल्लामा कृषि मजदुरको रूपमा हलिया बस्नेहरूको संख्या १ हजार ५ सयदेखि २ हजारसम्म भएको अनुमान गरिएको छ।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका ११ वटा घटनामा १५ जना पुरुष पीडित भए। विष सेवनबाट ९ जना र भुण्डिएर ७ जनाले आत्महत्या गरे। ट्राफिक दुर्घटनामा ४ जनाको मृत्यु भयो।

२.१० चितवन

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

पटिहानी गाविस-४ सुन्दरवस्तीका २७ वर्षीय चन्द्रमान विश्वकर्मालाई ०५६ माघ ८ गते बेलुका खरको भारी बोकी फर्किरहेको अवस्थामा शाही चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जका सेनाले गोली प्रहार गरे। माघ ११ गते १ किमी तल मेजरघाटस्थित मजुवा सामुदायिक वनको सीमानाभित्र बालुवामा लटपटिएको, लेउ लागेको अवस्थामा पीडितको लास फेला पर्यो।

इलाका प्रहरी कार्यालय मेघौलीमा भान्सेकारूपमा कार्यरत पदमप्रसाद सुवेदीलाई खानामा रोटीको परिकार नबनाएको र मादक पदार्थ सेवन गरेको आरोपमा ०५७ असोज ११ गते सोही कार्यालयका प्रहरीले कुटपिट गरी घाइते बनाएकोमा

उपचार गर्ने क्रममा भोलिपल्ट मृत्यु भयो। तर प्रहरीले पीडितले मादक पदार्थ सेवन गरी लडेर मृत्यु भएको जनायो भने स्थानीय जनप्रतिनिधि र गाउँलेहरूले प्रहरीले कुटपिट गरेका कारण मृत्यु भएको बताए।

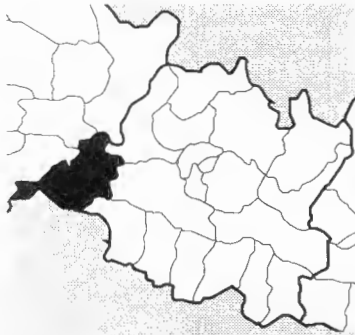
भरतपुर नपा-९ शरदपुरकी २४ वर्षीय गौरी सापकोटालाई ०५७ मंसिर २४ गते भरतपुर नपा-६ हरिकीर्तनचोकस्थित चौतारोमा अनेमसंघ (क्रान्तिकारी) को इलाका सम्मेलन भैरहेको अवस्थामा प्रहरीले गोली हानी सशस्त्र घाइते बनाएकोमा उपचारार्थ भरतपुर अस्पताल पुर्‍याउनेबित्तिकै मृत्यु भयो। त्यसैगरी भरतपुर नपा-६ की १४ वर्षीय ज्ञानु खरेल, सोही नपा-१० की ३५ वर्षीय रमा घिमिरे, सोही नपा-१४ की ३८ वर्षीय सरस्वती प्याकुरेल र गीतानगर गाविस-६ की ३२ वर्षीय सगिता खनाललाई प्रहरीले गोली हानी घाइते बनाए। पीडितहरूको उपचार काठमाण्डौको शिक्षण र बी एण्ड बी अस्पतालमा गरियो।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ४ वटा घटनामा १ जना पुरुष र ३ जना महिला पीडित भए।

जगतपुर गाविस-२ की २२ वर्षीय इन्दिरा अधिकारीलाई ०५७ जेठ २० गते सोही गाविस-७ का राजकुमार श्रेष्ठ, भरतपुर नपा-१४ का पूर्णबहादुर कार्की, मेघौली गाविस-८ का विमल श्रेष्ठ र पटिहानी गाविस-५ का शनिश्चरा महतोले वेलहट्टा बसपार्कनजिकै बलात्कार गरी हत्या गरे। पीडितको लास घटनास्थलबाट ४ किमी टाढा फेला पयो। पीडकहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे।

जेल र बन्दीहरू

कूल ७५ जना बन्दी क्षमता भएको भरतपुर जेलमा हाल १ सय १५ पुरुष र ८ जना महिला गरी १ सय २३ जना बन्दीहरू छन्। यसबाहेक ४ नाबालक र ३ नाबालिका आश्रितरूपमा रहेका छन्। बन्दीहरूमध्ये कैद नतोकिएका २

जनसंख्या :	३५४४८८
साक्षरता प्रतिशत :	५५.७
महिला साक्षरता प्रतिशत :	४३
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	२२१८
गाविस/नपा संख्या :	३६/२
निर्वाचन क्षेत्र :	४
विद्यालय :	३७७
क्याम्पस/उच्च मावि :	८/१०
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	६/४७
टेलिफोन लाइन :	४४२०
मोटर सडक (कि.मी.) :	५१०
प्रहरी कार्यालय संख्या :	२६
हुलाक संख्या :	४२

महिलासहित ९५ जना र कैद तोकिएकातर्फ ६ महिलासहित २८ जना बन्दी छन्। विभिन्न मुद्दा लगाइएका ३ जना राजनीतिक बन्दी छन्। गर्मी समयमा पंखाको व्यवस्था नगर्नाले निकै समस्या हुने तथा लामखुट्टेले सताउने गरेको बन्दीहरू बताउँछन्। त्यसैगरी शौचालयको ग्याँसपाइप र जेलभित्रको खुला नालीबाट दुर्गन्ध आउने गरेको तथा सुत्ने ठाउँसमेत प्रदूषित भएको बन्दीहरू बताउँछन्। पुरुष कक्षतर्फ २ कल, २ इनार, २ शौचालय, १ रंगीन टिभी र १ पुस्तकालय तथा महिला कक्षतर्फ १ कल, १ खानेपानी द्याँकी, १ इनार, १ शौचालय, १ श्यामश्वेत टिभी र १ पुस्तकालयको व्यवस्था छ। आश्रित बालबालिकाहरूलाई सामाजिक संस्थाको माध्यमबाट पढ्ने व्यवस्था मिलाइएको छ।

प्रहरी असई रामजी विष्टको सरुवालगायतका विभिन्न माग राखी ०५७ वैशाख १३ गते बन्दीहरूले जिल्ला कारागार शाखालाई बोधार्थ दिँदै जिल्ला

प्रशासन कार्यालयमा एक जापनपत्र पेश गरे। विष्टको सरुवा नभएपछि बन्दीहरूले वैशाख १५ र १६ गते जेलभित्र नारा, जुलुस गरे। त्यसपछि सहायक प्रजिअद्वारा निरीक्षण गरी वैशाख १६ गते विष्टलाई सरुवा गरियो र बन्दीहरूको संघर्ष समाप्त भयो।

गिरफ्तारी र यातना

अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का तत्कालीन जिल्ला सचिव ओवनाथ पाण्डेलाई वीरेन्द्र क्याम्पसमा भएको कुटपिटको घटनामा संलग्न भएको आशंकामा ०५६ माघ १९ गते माडीबाट नारागणगढ आउँदै गर्दा राप्ती नदीको किनारबाट

प्रहरीद्वारा गोली हानी हत्या गटिपर्की गौरी रायकोटा

प्रहरीको गोलीद्वारा घाइते भई अस्पतालमा उपचार गराइरहेका टमा छिमेति ट अटखती प्याफुटेल

प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई अदालतको फैसलावमोजिम फागुन १० गते रिहा गरियो।

जगतपुर गाविस-२ का कुलबहादुर चोखाललाई गाली बेइज्जती मुद्दामा ०५७ वैशाख १८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी निर्मम यातना दिए। पीडितलाई बाँसको लाठी, बेन्च र साइकलले हिराईयो। यातनाका कारण पीडितको बायाँ काँधको जोर्नी छुट्टिएको, दायाँ नाडी, बायाँ तिघ्रा र पीठ्युमा निलडाम तथा गत निस्केंको थियो। पीडितकी पत्नी लक्ष्मी चोखालले ०५७ वैशाख १९ गते जिल्ला अदालतमा उजुरी दिएपछि जिल्ला न्यायाधीश शम्भुबहादुर खड्काको आदेशमा घा जाँच गरियो। पीडककै तलबबाट कट्टा हुने गरी औषधी खर्च स्वरूप २ हजार १ सय रूपैयाँ दिलाइयो।

कृषि तथा पशु विज्ञान अध्ययन संस्थान रामपुरमा अध्ययनरत तिलक चौलागाई र सिताराम पन्तलाई ०५७ साउन २ गते क्याम्पसको छात्रावासबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई पुष्पका लागि थुनामा राखियो।

कृषि तथा पशु विज्ञान अध्ययन संस्थान रामपुरमा स्नातक तहमा अध्ययनरत अनेरास्ववियु प्रारम्भिक कमिटीका सदस्य कपी थपलियालाई ०५७ साउन १२ गते क्याम्पसको छात्रावासबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। नेविसंघका सुरज अर्याललाई अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का विद्यार्थीहरूले आक्रमण गरेको घटनाका सम्बन्धमा पीडितलाई गिरफ्तार गरिएको प्रहरीले वनायो। पीडितलाई जिविस उपसभापतिको जमाना मा दैनिक तारेखमा साउन १४ गते रिहा गरिएका मा १५ गतेदेखि तारेख मुक्त गरियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कूटपिट

भण्डारा गाविस-८ गडौलीका इन्द्रप्रसाद वलीलाई गलत काम गरेको र जनतालाई दुःख दिने गरेको आरोपमा ०५६ पुस २८ गते राति घरमै माओवादीहरूले धारिलो हतियार प्रहार गरी हातखुट्टा क्षतविक्षत पारे। साथै पीडितका छोरा किरण वलीलाई भेटाएमा चोक्टा-चोक्टा पार्ने धम्की दिए।

वीरेन्द्र बहुमुखी क्याम्पसमा अध्ययनरत महेश वानियाँ र विकास कोइरालालाई ०५६ माघ १४ गते दिउँसो अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का कार्यकर्ताहरूले खुकुरी प्रहार गरी सख्त घाइते बनाए। अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) को कार्यक्रमलाई भौड्ने उद्देश्यले नेविसंघका कार्यकर्ताहरू मञ्चमा गई माइक तोडफोड गर्न लाग्दा उक्त कारवाही गरिएको सो संगठनले जनायो। अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का तत्कालीन सचिव ओवनथ पाण्डेमाथि आक्रमणको अभियोगमा मुद्दा दर्ता गरिएकोमा सफाई पाए।

कृषि तथा पशु विज्ञान अध्ययन संस्थान रामपुरमा अध्ययनरत सीतागम पन्तलाई राजनीतिक प्रतिशोधका कारण ०५७ असार १६ गते नेविसंघका कार्यकर्ताहरू सुदर्शन अर्याल, महेश पौडेललगायतले क्याम्पसको छात्रावासमा

कूटपिट गर्नुका साथै उठबस गराई जवर्जस्ती मादक पदार्थ सेवन गराए। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

कृषि तथा पशु विज्ञान अध्ययन संस्थान रामपुरमा अध्ययनरत विनोद घिमिरेलाई राजनीतिक प्रतिशोधका कारण ०५७ असार १८ गते छात्रावासमा सुतिरहेको अवस्थामा नेविसंघका कार्यकर्ताहरूले होहल्ला गरी उठबस गर्न लगाउनुका साथै नेविसंघ नबने क्याम्पस छात्रावासमा वस्न नपाउने धम्की दिए। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

कृषि तथा पशु विज्ञान अध्ययन संस्थान रामपुरमा अध्ययनरत सुदर्शन अर्याललाई ०५७ साउन १० गते बेलुका खाना खाई छात्रावासतर्फ आइरहेको अवस्थामा अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का कार्यकर्ताहरूले खुकुरी र छड प्रहार गरी सख्त घाइते बनाए।

कृषि तथा पशु विज्ञान अध्ययन संस्थान रामपुरमा अध्ययनरत सुरज कार्की, कैलाश तिमिल्सिना र सुशिल पाण्डेलाई नेविसंघको ज्यादती विरुद्ध ०५७ साउन २९ गते सिडिओ कार्यालयमा ज्ञापनपत्र बुझाउन जाँदै गर्दा क्याम्पसको गेट बाहिर पुगेको अवस्थामा नेविसंघका कार्यकर्ताहरूले छड, खुकुरी र लाठी प्रहार गरी घाइते बनाए। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

गीतानगर गाविस घर भई कृषि तथा पशु विज्ञान अध्ययन संस्थान रामपुरमा कार्यरत युवराज पौडेललाई सो क्याम्पसमा अखिलपक्षीय विद्यार्थीहरू विरुद्ध काम गर्न नेविसंघलाई सहयोग गरेको आरोपमा ०५७ भदौ १२ गते घरतर्फ गैरहेको अवस्थामा शिवनगर गाविसको जयनगरमा माओवादीहरूले खुकुरी प्रहार गरी हात र खुट्टाका जोर्नीहरू क्षतविक्षत बनाए।

भरतपुर नपा-१० स्थित नेपाल विद्युत प्राधिकरणको दोश्रो तलामा ०५६ माघ २९ गते बेलुका माओवादीहरूले बम विस्फोट गराई ३ मिटर जति भित्ता भत्कियो।

भरतपुर नपा-७ कृष्णपुर र सोही नपा नारायणगढको बालकुमारी चोकमा ०५६ फागुन १ गते माओवादीहरूले बम विस्फोट गराए।

भरतपुरस्थित प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषदको भवनमा ०५६ चैत १ गते माओवादीहरूले बम प्रहार गरी कम्प्युटर, अन्य सामग्री र भवनको केही भागमा क्षति पुऱ्याए।

जगतपुरस्थित साना किसान विकास आयोजनाबाट ०५६ चैत १ गते ६०-७० जना माओवादीका कार्यकर्ताहरूले २ सय ८४ लालपुर्जा, १ सय ६ नागरिकता प्रमाणपत्र र २१ हजार ४ सय ६८ रूपैयाँ नगद लुटेर लग्नुका साथै केही कुर्ची र अन्य कागजपत्र जलाइदिए।

कविलास गाविस-१ जुगेडीस्थित साना किसान विकास आयोजनाको कार्यालयमा ०५६ चैत २२ गते माओवादीहरूले आक्रमण गरी कागज पत्र जलाउनुका साथै बम विस्फोट गराए।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा
		पुरुष	महिला			पुरुष	महिला	
हत्या	३	१	२	३	१	१	१	१
गोलीद्वारा हत्या					२	१	१	२
बलात्कारपछि हत्या	१		१	१				
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर					२		४	४
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	५	२		२				
जेलमा भएको घटना					२			
गिरफ्तारी र यातना					५	६		६
कुटपिट	७	१४		१४				
धम्की	५	१		१				
भेला र संगठित हुने अधिकार					५	२	७	९
सरुवा/घटुवा/पक्षपात आदि					१		१	१
भूमिहीन/सुकुम्बासी समस्या					१			
महिला किनबेच	२		५	५				
बलात्कार	३		२	२				
बलात्कार प्रयास	१		१	१				
बहुविवाह	१		१	१				
बाल अधिकार	१		१	१				
आर्थिक अधिकार	३							
अमानवीय व्यवहार	३	३		३				
जम्मा	३३	३०	१३	३३	१९	१०	१३	३३

भरतपुर नपा-१० स्थित सांसद डा. गंगाधर लम्सालको घरमा ०५६ चैत २२ गते राति माओवादीहरूले बम विस्फोट गरी क्षति पुऱ्याए।

भरतपुर नपा-७ स्थित कृष्णपुर चोकमा ०५६ चैत २३ गते राति माओवादीहरूले बम विस्फोट गराए।

पर्सा र टाँडीमा ०५६ चैत २३ गते राति माओवादीहरूले १/१ वटा बम विस्फोट गराए।

रत्ननगर नपास्थित शिवशक्ति स्वाद्य उद्योगमा ०५७ भदौ ७ गते माओवादीहरूले बम विस्फोट गराई पर्खालको एक भाग भत्काइदिए।

रत्ननगर नपा-७ टिकौली नहर नजिक आइरहेको गाडीमा ०५७ असोज ५ गते बन्द समर्थकहरूले पेट्रोल बम प्रहार गरी २ जनालाई घाइते बनाए।

बछ्यौली गाविस-६ का जिल्ला शिक्षा कार्यालयअन्तर्गत १ नं. इलाकाका श्रोत व्यक्ति ५० वर्षीय लेखनाथ सुवेदीलाई सो इलाकाका विद्यालयहरूमा शिक्षक नियुक्ति गर्दा अनियमितता गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर १८ गते बिहान सोही गाविसको चोकमा अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का कार्यकर्ताहरूले कान समाई उठवस गर्न लगाए।

भरतपुर नपा-१० स्थित नारायणी मावि र जिल्ला प्रहरी कार्यालयको प्राङ्गणमा ०५७ मंसिर २८ गते माओवादीहरूले बम विस्फोट गराए।

भरतपुर नपा-७ यज्ञपुरीमा नवनिर्मित प्रहरी चौकीमा ०५७ पुस ५ गते माओवादीहरूले २ वटा बम विस्फोट गराई

भूईँतलाको ३ कोठा र माथिल्लो तलाको १ कोठा पूर्ण क्षतिग्रस्त बनाउनुका साथै छानोमा पनि केही क्षति पुऱ्याए।

निर्वाचन आयोगका ५ जना कर्मचारी, लोथर गाविसका जनप्रतिनिधि र फोटो खिच्न गएका सोही गाविसका व्यक्तिहरूलाई ०५७ पुस १५ गते माओवादीहरूले धम्की दिई फोटो खिच्न दिएनन्। सो गाविसमा पुस १२ देखि १७ गतेसम्म फोटो खिच्ने कार्यक्रम थियो। त्यसभन्दा अघि ३ दिनसम्म खिचिएको क्यामराको रिलसमेत माओवादीहरूले जलाई क्यामरासमेत लुटेर लगे।

निर्धन बैंकद्वारा ०५७ मंसिर ५ गते चैनपुर गाविस-१ मा वचत संकलन गरिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले कर्मचारीको हातबाट ५ हजार रूपैयाँ लुटेर लगे। त्यसैगरी विभिन्न मितिमा जुटपानी, भण्डारा र पिपले गाविसमा वचत संकलन गरिरहेको अवस्थामा पनि रकम लुटेर लगे।

गितानगर गाविस-६

केशरवागस्थित निर्धन बैंकको कार्यालयबाट ०५७ मंसिर २० गते अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का कार्यकर्ताहरूले १४ हजार ५ सय २५ रूपैयाँ नगद र कागजपत्रहरू लुटेर लगे। साथै आगामी दिनमा रकम संकलन नगर्न चेतावनीसमेत दिए। सो बैंकले ४८ प्रतिशत ब्याज लिने, साप्ताहिक किस्ता संकलन गर्ने, जनताको ऋण लिँदा अग्रिम ५ प्रतिशत लिने र जनताको वचतको न्यूनतम मात्र ब्याज दिने जस्ता काम गरेकाले त्यसो गरिएको पीडकहरूले बताए।

लोथर गाविस सुनाचुरीस्थित वन गरती चौकीबाट ०५७ वैशाख २२ गते राति २५-३० जना माओवादी कार्यकर्ताहरूले राइफल र गोली लुटेर लगे।

भरतपुर नपा-१० स्थित भरतपुर मेडिकल कलेजको ना. १ ख ९७९ नं बसलाई ०५७ मंसिर २३ गते अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का कार्यकर्ताहरूले प्रहरी तालिम केन्द्र अगाडि रोकी ड्राइभर, स्वलासीलाई ओराली पेट्रोल छरेर आगे लगाए।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार (राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

नौ वाम समूहद्वारा आयोजित मसाल जुलुसमा सहभागी भएका दिवाकर भुसाल, राजेन्द्र बराली, शैलेन्द्र पियासमेत २५ जनालाई ०५७ असोज ४ गते नारायणगढबाट प्रहरीले

गिरफ्तार गरे। पीडितहरूमध्ये २१ जनालाई असोज ५ गते बेलुका र बाँकी ४ जनालाई असोज ६ गते बेलुका रिहा गरियो।

भरतपुर नपाका रामहरि श्रेष्ठ, यमुना भुसाल, ईश्वरी भट्टराई र डम्बर के.सी.समेत ११ जनालाई ०५७ असोज ५ गते बन्द कार्यक्रममा सहभागी भएको अवस्थामा नारायणगढबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा सोही दिन बेलुका रिहा गरे।

नौ वाम समूहका जिल्लास्तरीय नेता तथा कार्यकर्ताहरू चित्रबहादुर श्रेष्ठ, शैलेन्द्र पिपा, रणेश बराली, दिवाकर भुसाल, टिकाराम कुर्वर, कृष्ण पन्त, परशुराम लामिछाने, तिलकप्रसाद न्यौपाने र लोकराज पाण्डेलाई ०५७ कार्तिक ८ गते सिङ्गिआको कार्यालयमा धर्ना बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा दिउँसो ३ वजेतिर रिहा गरियो।

अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) को जिल्ला सम्मेलन ०५७ मंसिर ३ देखि ५ गतेसम्म बीरेन्द्र क्याम्पसमा हुने भनिएकोमा प्रहरीको घेराबन्दीका कारण सम्पन्न हुन सकेन। त्यसैगरी सप्तगण्डकी क्याम्पसमा पनि प्रहरीले घेराबन्दी गरे।

गितानगर गाविस-६ की पार्वती अधिकारी, सावित्री अधिकारी, चैनपुर गाविस-२ की शुष्मा खनाल, सावित्री आचार्य, भरतपुर नपा-८ की पार्वती बाँस्तोला, शुक्रनगर गाविसकी रमा बस्याल, भरतपुर नपा-५ की श्वेता शर्मा, सोही नपा-६ यज्ञपुरीका राजीव सापकोटा र नेपाल बैंक लिमिटेड रामपुरमा कार्यरत गुरुप्रसाद सापकोटालाई ०५७ मंसिर २४ गते भरतपुर नपा-६ हरिकीर्तन चौकस्थित चौतारामा भैरहेको अनेमसंघ (क्रान्तिकारी) को इलाका सम्मेलनमा प्रहरीले गोली प्रहार गरी घाइते बनाएकाहरूलाई उपचारार्थ भरतपुर अस्पताल लैजाने क्रममा घटनास्थल र जिल्ला प्रहरी कार्यालय नजिकबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूमध्ये राजीव र गुरुप्रसादलाई मंसिर २४ गते रिहा गरियो। त्यसैगरी शुष्मा र सावित्रीलाई ५/५ हजार रूपैयाँ धरौटीमा तथा अन्यलाई मंसिर २९ गते साधारण तारेखमा रिहा गरियो।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा ८ सय ८० वटा मुद्दा दर्ता भए भने ७ सय ६६ वटा फर्स्यौट भए। यस वर्ष दर्ता भएका मुद्दाहरूमा साधारण देवानी ५ सय ५४, संक्षिप्त देवानी १४, साधारण फौजदारी १ सय १२, सरकारवादी फौजदारी १ सय १८, विशेष अदालत फौजदारी २६ र संक्षिप्त फौजदारी ५६ रहे। यस वर्ष साधारण देवानी ३ सय ६५, संक्षिप्त देवानी १५, साधारण फौजदारी १ सय ६, सरकारवादी फौजदारी १ सय ६६, विशेष अदालत फौजदारी ५३ र संक्षिप्त फौजदारी ६१ वटा फर्स्यौट भए।

जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा सार्वजनिक अपराध ३२, हातहतियार स्वरस्वजाना २, स्थानीय प्रशासन ऐनअन्तर्गत ३७, कालो वजार १ र स्वाद्य ऐन अन्तर्गत ३ गरी ७५ वटा मुद्दा

दर्ता भए। सार्वजनिक अपराध ११, हातहतियार स्वरस्वजाना २, स्थानीय प्रशासन ऐनअन्तर्गत ३७, कालो वजार १ र स्वाद्य ऐनअन्तर्गत ३ वटा मुद्दा फर्स्यौट भए। यस कार्यालयमा विगत वर्षको बाँकीसमेत गरी फर्स्यौट हुन बाँकी मुद्दाहरूको संख्या ५८ रहेको छ।

सरूवा, घटुवा र पक्षपात आदि

खैरहनी गाविस-४ पर्साकी भगवती थापालाई राजनीतिक पूर्वाग्रहका कारण ०५६ माघ ४ गते मकवानपुर जिल्लाको मनहरि हेल्थपोष्ट हेटौँडामा, ०५६ फागुन २ गते तनहुँ जिल्लाको छिपछिपे हेल्थपोष्टमा, ०५६ चैत ३ गते चितवन जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालयमा र ०५७ वैशाख २७ गते पुनः तनहुँ जिल्लाको छिपछिपे हेल्थपोष्टमा सरूवा गरियो। पीडितलाई ०५६ साउनदेखि ०५७ वैशाखसम्म ६ ठाउँमा सरूवा गरियो।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगमा कूल १२ हजार ४ सय ५० निवेदन दर्ता भएका छन्। यी मध्ये सुकुम्बासीतर्फ ५ हजार १ सय ८० र अव्यवस्थित बसोबासतर्फ ७ हजार २ सय ७० छन्। केन्द्रीय कार्यविधिको अभावमा खासै काम गर्न नसकिएको कुरा आयोगका अध्यक्ष नारायण कोइराला बताउनुहुन्छ।

जुटपानी गाविस-१, ४ र ६ को सिमानामा पर्ने ऐलानी जग्गामा बस्दै आएका सुकुम्बासीहरूलाई ०५७ जेठ ३ गते प्रहरीले लाठीचार्ज, अश्रुग्याँस प्रहार र हवाई फायर गरे। लाठीचार्जबाट ६ जनालाई घाइते भए।

कठार गाविस-३ स्थित मावि अगाडि ०४५ सालदेखि बाटोको छेउमा बस्दै आएका ९ परिवार मुसहर जाति र १ परिवार थारू जातिका करिब ६० जना सुकुम्बासीहरू स्थायी बसोबासको ग्यारेन्टी नहुँदा विचल्लीमा परेका छन्। वारा जिल्लाको कलैयाबाट आएका फिन्का मुसहर, विना माफीलगायतका व्यक्तिहरूले ०५७ पुस १५ गते गाविसका कावा अध्यक्ष कारीराम चौधरीसमक्ष जग्गाको लागि निवेदन दिए।

चैनपुर गाविस-१ स्थित बेल्सी कुलोको छेउ सडक किनारमा ०५० सालदेखि बसोबास गर्दै आएका ७ घर सुकुम्बासीहरू वर्षायाममा बाढी आउँदा घरको अधिकांश भाग डुबाउने गरेका कारण सुरक्षित बसोबासको लागि गाविस र सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगसमक्ष माग गरेका छन्।

बाढीका कारण जिल्लाका विभिन्न स्थानबाट विस्थापित भएकाहरू पिपले र भण्डाराको सडक किनारा र जंगल सिमानाभित्र, भरतपुरको सरकारी जग्गामा तथा केही परिवार

चैनपुर गाविस-७ स्थित रेडवार्ना, नेपालले निर्माण गरेको भवनमा बसिरहेका छन्।

माडीको केही क्षेत्र र पश्चिम चितवनका दिव्यनगर, मेचौली, पटिहानीमा मात्र ०५० सालदेखि यता करिब १ हजार ६ सय विधा जमीन कटान भैसकेको छ। यस वर्षमात्र पटिहानीमा ८२, सौराहमा २२ र अन्य ठाउँमा गरी करिब २ सय घर बाढीबाट विस्थापित भए।

महिला अधिकार

दिव्यनगर गाविस-७ की ८ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ माघ १९ गते बेलुका सोही ठाउँका ८० वर्षीय बलबहादुर मगरले फर्काई आफ्नो घरमा लगेर बलात्कार गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा अदालतको आदेशमा थुनामा राखिएको छ।

कोराक गाविस-९ समिटारकी १४ वर्षीय सुमित्रा वि.क.लाई ०५७ साउन ६ गते सोही ठाउँका सूर्यबहादुर वि.क.ले घरबाट भगाई हिँडेकोमा हालसम्म बेपत्ता पारिएको छ।

चैनपुर गाविस-१ की १३ वर्षीय सुनिता वि.क. र सोही गाविस-३ की १७ वर्षीय गौरी वि.क.लाई ०५७ साउन १२ गते सिन्धुपाल्चोक जिल्ला घर बताई टाँडी नपा-२ स्थित गोकर्ण सुनचाँदी पसलमा काम गर्ने एक व्यक्तिले साथै लगेकोमा हालसम्म कुनै थाहा हुन सकेको छैन।

पिटूवा गाविस-२ की ३० वर्षीय एक महिलालाई ०५७ भदौ ९ गते जंगलमा घाँस काट्न गइरहेको अवस्थामा सोही गाविसका नरहरि धिमिरेले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई गाउँका महिलाहरूले मोसो दलेर घुमाए।

गर्दी गाविस-७ चन्द्रपुरका १३ वर्षीय संभना न्यौपाने, १४ वर्षीय विष्णुमाया वि.क. र १७ वर्षीय काली पौडेललाई ०५७ मंसिर ७ गते सोही ठाउँका भाभ्ती तामाङ र उनकै छोरी भीमकुमारी तामाङले ना.अ.स्व ४९६३ नं. को बसमा चढाएर भारतमा लगी बिक्री गरे।

गोरखा जिल्ला घर भई हाल भरतपुर नपा नारायणगढमा व्यापार गरी बस्ने १६ वर्षीय एक युवतीलाई ०५७ मंसिर १९

गते सोही नपा-१२ का ३० वर्षीय ज्ञानबहादुर थापाले घरसम्म पुऱ्याइदिने निहुँमा आफ्नो मोटरसाइकलमा बस्न लगाई भरतपुर जिल्ला प्रशासन कार्यालय चोकस्थित आफ्नो दोकानमा लगी बलात्कार गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा तारेस्वमा रिहा गरिएको छ।

बालअधिकार

यस जिल्लाको नारायणगढमा गाउँहरूबाट विभिन्न कारणले आउने बालबालिकाहरू स्वातेका रूपमा जीवन विताउने क्रम बढ्दो छ तर उद्धारको लागि कुनै व्यवस्था गरिएको छैन। कैलालीबाट आएका सुधन कँडेल सडकमा पोस्विका र मागेका फोहोर खाना खाएर बाँच्न विवश छन्। उनीहरू घरमा काम गर्न दुःख लागेर हिँडेको तर अब फर्कन पनि मन नलागेको बताउँछन्। नारायणगढ बेल्चोकका अर्जुन वि.क. र सानुमाया वि.क. बाबुले कमाएको पैसाले आफै रक्सी सेवन गरी सक्ने र आमा दुःखले रुने गरेको बताउँदै केही पाउँछौं कि भनी शहरमा आएको बताउँछन्। नारायणगढ, भरतपुर, सौराह, टाँडीलगायतका ठाउँहरूमा यस्ता बालबालिकाहरूको संख्या भण्डै ३ सय रहेको अनुमान छ। होटल, घर, कारखानामा काम गर्ने तर न्यून ज्याला पाउने बालबालिकाहरू कष्टकर जीवनयापन गर्न बाध्य छन्।

आर्थिक अधिकार

ब्रोडलर व्यवस्थापन समितिको आयोजनामा ०५६ पुस २८ गते चितवनका सम्पूर्ण कुसुरा व्यवसायीहरूले २ भ्यान भारतीय कुसुरा समातेर नारायणगढबाट फिर्ता पठाइदिए।

बछ्यौली गाविस-२ स्थित सौराह क्षेत्रमा काम गर्ने गाइड मजदुरहरूले जीवन विमा गरिनु पर्ने, तालिमको व्यवस्था गरिनुपर्ने लगायतका विभिन्न माग राखी ०५७ भदौ २९ गते शाही चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जका वार्डेन गोपाल उपाध्यायसमक्ष एक ज्ञापनपत्र बुझाए।

विभिन्न शैक्षिक संस्थाहरूमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूले शुल्क घटाउनु पर्ने माग राखी ०५७ भदौ महिनामा आन्दोलन गरे।

दुग्ध उत्पादक किसानहरूले काठमाण्डौ दुग्ध वितरण आयोजनाद्वारा गरिने गरिएको दुध विदाको विरुद्ध आन्दोलन गरे। ०५७ कार्तिक ७ गते दुध लिएर चैनपुर गाविस-१ स्थित चिलिङ सेन्टरमा आएका किसानहरूको दुध आयोजनाले भने व्यवस्था नगरेका कारण त्यसको विरोध गर्दै करिब ७-८ सय किसानहरूको उपस्थितिमा करिब ११ घण्टासम्म महेन्द्र राजमार्गमा यातायात अवरुद्ध भयो। सोही दिन बेलुका सिडिओ र जिविस उपसभापतिको रोहवरमा आयोजनाको दयाइकीमा दुध खन्याइएपछि आन्दोलन स्थगित भयो। किसानहरूको पहिलो दिनको दुध संस्थानको भाँडोमा राखियो

दुध विदाको विरुद्ध किसानहरूले आयोजना गटेको विरोध

भने दोश्रो दिनको दुध खोलामा बगाइयो। तर पीडितहरूलाई क्षतिपूर्ती दिइएन।

प्रजातान्त्रिक युवा विचार समाजले ०५७ कार्तिक २६ गते एक पत्रकार सम्मेलनको आयोजना गरी सांसद भीमबहादुर श्रेष्ठले सांसद विकास कोषको रकम दुरुपयोग गरी पार्टीको आन्तरिक निर्वाचनलाई प्रभावित गरेको आरोप लगायो।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

दरचोक गाविस-७ कुरिनघाटका हस्तबहादुर परियारको घरमा प्रवेश गर्ने बाटो बन्द गरेर ०५७ जेठदेखि सोही ठाउँका व्यापारी हरिभक्त थापाले पर्खाल घेर्ने काम गरे। ०५७ साउन १९ गते नेपाल उत्पीडित जातीय मुक्ति समाजका कार्यकर्ताहरूको पहल, मानवअधिकारकर्मी तथा राजनीतिक पार्टीका कार्यकर्ताहरूको सुभाव एवं स्थानीय जनताको सहयोगमा र जनप्रतिनिधिहरूको रोहवरमा दुवै पक्षबीच समझदारी गराई साउन २० गते बाटो खुलाउने निर्णय भयो।

बगौडा गाविस-१ का हरिबहादुर वि.क.लाई ०५७ असार २७ गते सोही ठाउँकी धनु दराईसँग प्रेम विवाह गरेको आरोपमा अभिभावकको दबाबका कारण ०५७ साउन १३ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई १० दिन हिरासतमा राखी नेपाल दलित उत्पीडित जातीय मुक्ति समाजका जिल्ला अध्यक्ष चक्र रूचालको जिम्मामा रिहा गरियो।

भरतपुर नपा-७ स्थित लक्ष्मी मावि लंकुका प्रधानाध्यापक मुक्तिनाथ भण्डारीलाई बन्द आवाहनमा सहयोग नगरेको आरोपमा ०५७ मंसिर २३ गते अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का कार्यकर्ताहरूले विद्यालयमा प्रार्थना सकिनासाथ पाखुरामा समाएर विद्यार्थीहरूको सामुने मञ्चमा उभ्याई मोसो दल्नुका साथै कान समाई उठबस गर्न लगाए।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

दलित छात्रवृत्ति वितरणमा अनियमितता नहुनुपर्ने, छनौट गर्दा दलित संगठनहरूको सहभागिता हुनुपर्ने र सरस्वती

पूजामा दलित विद्यार्थीहरूलाई अपमान गर्न नपाइने माग राखी ०५६ माघ २० गते उत्पीडित जातीय मुक्ति समाजले जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा मागपत्र पेश गर्‍यो।

नेपाल विद्यार्थी संघले ०५७ साउन १४ गते एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरी सुदर्शन अर्यालमाथि अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का कार्यकर्ताहरूले गरेको आक्रमणको विरोध गर्‍यो। यसै विषयलाई लिएर सो संघले साउन १३ गते जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा जापान पत्र दिएको थियो भने साउन १८ गते चितवन बन्द गर्‍यो।

भरतपुर नपा-६ हरिकीर्तनचोकस्थित चौतारोमा ०५७ मंसिर २४ गते अनेमसंघ (क्रान्तिकारी) को इलाका सम्मेलन भैरहेको अवस्थामा प्रहरीले गोली हानी गौरी सापकोटालाई हत्या गरेको र अन्य केहीलाई घाइते बनाएको घटनाको विरोधमा जिल्लाका विभिन्न मानवअधिकार संस्थाहरूका साथै नेकपा (एमाले) नेकपा (एकता केन्द्र), संजमा नेपाल, राष्ट्रिय जनआन्दोलन संयोजन समिति, नेकपा (माले), नेकपा (मसाल) र राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टीले प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरे। ६ वटा वामपन्थी पार्टीहरूले घटनाको छानबिन तथा दोषीमाथि कारवाही लगायतका ५ सूत्रीय माग राखी सभा, जुलुस गर्नुका साथै ०५७ मंसिर २७ गते चितवन बन्द गरे।

नागरिक जनसरोकार समिति चितवनले ०५७ पुस ५ गते एक जुलुसको आयोजना गरी देशभरमा बेपत्ता पारिएका नागरिकहरूलाई सार्वजनिक गर्न सरकारसमक्ष माग गर्‍यो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा १२ महिला र १४ पुरुष गरी २६ जनाले आत्महत्या गरे। दुर्घटनामा ४७ जनाको मृत्यु भयो भने ३९ जना घाइते भए।

२.११ मकवानपुर

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ५ वटा घटनामा २ जना पुरुष र ३ जना महिला पीडित भए। यसमध्ये एउटा घटनामा एक जना महिलालाई वोक्सीको आरोपमा हत्या गरियो। जसमध्ये -

हटिया गाविस-६ की ३२ वर्षीय हरिमाया अछामेलाई ०५७ साउन १६ गते घरमा खाना खाइरहेको अवस्थामा मासुको चोक्टा आफूलाई धेरै राखेको आरोपमा आफ्नै पति सिताराम अछामेले

कुटपिट गरी हत्या गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

हटिया गाविस-४ की १८ वर्षीय ज्ञानुमाया अर्याललाई घरमा ढिला आएको आरोपमा ०५७ भदौ ५ गते आफ्नै पति कृष्ण अर्यालले कुटपिट गरी हत्या गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

धियाँल गाविस-५ की १७ वर्षीय हिरामाया थिङलाई वोक्सी भएको आरोपमा ०५७ कार्तिक २७ गते आफ्नै पति चक्रबहादुर थिङ, देवरहरू दिलबहादुर थिङ, पदमबहादुर थिङ, भिनाजु प्रेमबहादुर तितुङ र दिदी विविमाया तितुङले हत्या गरी जंगलमा फ्याँकिदिए। भोक्रो कान्छामान थिङलगायत पीडकहरू चक्रबहादुर, प्रेमबहादुर र विविमायालाई पुर्पक्षका लागि थुनामा

राखिएको छ भने दिलबहादुर र पदमबहादुर फरार छन्।

जेल र बन्दीहरू

यस जिल्लामा राणाहरूले ग्यारेजको रूपमा प्रयोग गरेको स्थानलाई ०२७ सालदेखि जेलको रूपमा परिणत गरिएको थियो। "घ" श्रेणीको यस जेलको बन्दी क्षमता ४१ जनाको रहेको छ। हाल यहाँ ८३ जना बन्दीहरू छन्, जसमध्ये ८० जना कैद नतोकिएका र ३ जना कैद तोकिएका छन्। बन्दीहरूमध्ये ७५ जना पुरुष र ८ जना महिला छन्। यसबाहेक २ जना आश्रित नाबालक पनि रहेका छन्। जेलमा ८१ जना बन्दीहरूलाई "ख" श्रेणीको तथा २ जना राजबन्दीहरूलाई "क" श्रेणीको सिदा दिइने गरिन्छ। क्षमताभन्दा बढी बन्दीहरू राखिएकाले सुत्न, बस्न पनि समस्या भएको कुरा जेलका मूल नाइके बताउँछन्। प्रत्येक २/२ वर्षमा सुकुल दिइने व्यवस्था भए पनि नदिइएको गुनासो बन्दीहरूको छ। बन्दीहरूको सामान्य उपचार स्थानीय स्वास्थ्य चौकीमा गरिन्छ भने आवश्यक भएमा बाहिर लगिन्छ।

जनसंख्या :	४०५९५२
साक्षरता प्रतिशत :	३८.४
महिला साक्षरता प्रतिशत :	२४.७
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	२४२६
गाविस/नपा संख्या :	४३/१
निर्वाचन क्षेत्र :	३
विद्यालय :	३८३
क्याम्पस/उच्च मावि :	४/६
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	१/४२
टेलिफोन लाइन :	२०००
मोटर सडक (कि.मी.) :	३०५
प्रहरी कार्यालय संख्या :	३७
हुलाक संख्या :	४४

गिरफ्तारी र यातना

हेटौंडा नपा-९ का २४ वर्षीय युवराज लामालाई यात्रुहरूको सुन लुटेको आरोपमा ०५७ असार ५ गते इलाका प्रहरी कार्यालय मनहरिका प्रहरीले मरणासन्न हुने गरी यातना दिएर छोडियो। पीडितको चितवनको भरतपुर अस्पतालमा उपचार गरिएको थियो।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

तनहुँ जिल्ला अरूणोदय गाविस-४ घर भई रौतहट जिल्ला गौर नपा-८ मा जनजागृत ल फर्म संचालन गरेका ३४ वर्षीय सोमराज तिमल्सिनालाई माओवादीको आरोपमा ०५७ असार ७ गते ल फर्ममा काम गरिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा पुनरावेदन अदालत हेटौंडाले रिहा गर्ने आदेश दिनेबित्तिकै ०५७ असार १३ गते नारायणी ल फर्ममा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले पुनः गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारे। तिमल्सिनालाई आँखामा पट्टी बाँधेर विभिन्न प्रहरी कार्यालयहरूमा राखिएको थियो। पीडितलाई पाँच महिनापछि रौतहटका सिडिओसमक्ष आत्मसमर्पण गरेपछि ०५७ मंसिर २ गते रिहा गरियो।

हटिया गाविसका ३६ वर्षीय गोविन्द तिवारी, ४० वर्षीय होमबहादुर रसाइली, कुमार भुजेल र हिराबहादुर भुजेललाई आगलागी मुद्दामा जिल्ला अदालतले ०५७ असार २६ गते सफाई

दिएपछि ०५७ असार २७ गते प्रहरीले पुनः गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारे। पीडितहरूलाई कार्तिकको अन्तिम सातामा रिहा गरियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

हेटौंडा नपा-१० का ३७ वर्षीय कृष्णसागर श्रेष्ठलाई बेलुका अबेरसम्म पसल खोलेको आरोपमा ०५६ फागुन ४ गते जिल्ला प्रहरी कार्यालयका असई रामकाजी थापा र प्रहरी जवान टिका गिरीले कुटपिट गर्नुका साथै सुनको सिक्री र घडी लुटेर लगे। सिक्री र घडी तत्काल फिर्ता गरियो। पीडकहरूलाई विभागीय कारवाही गरियो।

मनहरि गाविस-१ स्थित गैडा गस्तीका सिपाहीहरूबाट ०५७ वैशाख २३ गते माओवादीहरूले २ वटा राइफलसहित एक सय थान गोली लुटेर लगे।

पदमपोखरी गाविस-१ स्थित अस्थायी प्रहरी चौकीमा ०५७ जेठ ३० गते राति माओवादीहरूले आक्रमण गरे। माओवादी र प्रहरीबीच दोहोरो भिडन्त भए पनि कसैलाई केही भएन।

हेटौंडा औद्योगिक क्षेत्रस्थित कोलगेट पाल्मोलिभमा कार्यरत पालेहरूलाई ०५७ असार १ गते राति माओवादीहरूले हतियार देखाई धम्की दिएर उद्योगभित्र पसेर बम विस्फोटन गरी करिब ७ करोड रूपैयाँबराबरको क्षति पुऱ्याए।

हटिया गाविस-४ का ३५ वर्षीय सानुकाजी आचार्यलाई ०५७ कार्तिक १७ गते राति माओवादीहरूले घरबाट बाहिर निकाली हतियार प्रहार गरी कुटपिट गरे।

हेटौंडा नपा-११ का ४४ वर्षीय केदार मिश्रलाई ०५७ कार्तिक १९ गते राति मध्यमाञ्चल क्षेत्रीय प्रहरी कार्यालय हेटौंडाका प्रहरी जवान सन्तु विक.ले मादक पदार्थ सेवन गरी कुटपिट गरे। पीडकलाई विभागीय कारवाही गरेको जानकारी दिइयो।

हटिया गाविस-६ का आइते भिगन, पुरे राई, शेषरमण भट्टराई, चक्रमान वलामी, अर्जुन वलामी र शिवकुमारी राईको ५० मुरी धान ०५७ मंसिर ३० गते माओवादीहरूले लुटेर लगे

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

पदमपोखरी गाविसकी कुमारी मोक्तान, हाडीखोलाकी रिता मोक्तान, मानकुमारी नेपाली, सोनी लामा, कान्छी लामा र आस्था थापालाई ०५७ भदौ ३० गते हिउँसो हेटौंडा बजारमा अनेमसंघ (क्रान्तिकारी) द्वारा आयोजित विरोध सभामा सहभागी भएको

अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गर्नुका साथै सभा हुन दिएको। पीडितहरूमध्ये अन्य ३ जनालाई रिहा गरियो भने कुमारी, रिता र मानकुमारी नेपालीलाई शान्ति सुरक्षा ऐनअन्तर्गत महोत्तरी जेलमा थुनामा राखियो। हाल मानकुमारी र रितालाई रिहा गरिएको छ भने कुमारीलाई थुनामै राखिएको छ।

हेटौंडा नपा-१० का मिनबहादुर लामा, कमलचन्द्र सुमन, दिलबहादुर अधिकारी र भरत धिताललाई ०५७ असोज ५ गते नेपाल बन्दको आह्वान गरेको अवस्थामा हेटौंडा बजारबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई सोही दिन बेलुका रिहा गरियो।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

जिल्ला अदालतमा दुई वर्षसम्म फर्स्यौट नभएका सरकारवादी फौजदारी ३ र दुनियावादी देवानी ५ गरी ८ वटा मुद्दा छन्। एक वर्षसम्म फर्स्यौट नभएका मुद्दा १ सय ५२ वटा तथा ६ महिनादेखि फर्स्यौट नभएका मुद्दा ९३ वटा छन्।

जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा २ वर्षसम्म फर्स्यौट नभएका १० वटा मुद्दा छन् भने १ वर्षसम्म फर्स्यौट नभएका ३५ वटा छन्। त्यसैगरी जिल्ला वन कार्यालयमा १ वर्षसम्म फर्स्यौट नभएका ५ वटा मुद्दा छन् भने ६ महिनासम्म फर्स्यौट नभएका ११ वटा छन्।

सख्वा, घटुवा र पक्षपात आदि

जिल्ला शिक्षा कार्यालयले पाँच वर्षदेखि काम गर्दै आएका ६१ जना शिक्षकहरूलाई पक्षपातपूर्ण ढङ्गले विना दरबन्दीको भनी ०५७ कार्तिक १ गतेदेखि लागू हुने गरी निष्काशन गर्‍यो।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लामा परम्परागत रूपमा सुकुम्बासी बन्दै आएका र दैवी विपत्तिका कारणले सुकुम्बासी बनेका गरी दुई किसिमका सुकुम्बासी छन्। परम्परागत रूपमा बन्दै आएका सुकुम्बासीहरूको संख्या २ हजार ८ सय रहेको छ। हेटौंडा नपा-११ स्थित राप्ती खोलाको बगरमा छाप्रो बनाई बस्नेहरू करिब ७ सय छन् भने वर्षायाममा आएको बाढीले मनहरी गाविस-२ लोथरका १६ घर परिवारका १ सय २८ जना मनहरी खोलाको ड्याममा प्लाष्टिकको त्रिपाल हालेर जीवन गुजारिरहेका छन्। जिल्लाभरिका सुकुम्बासीहरूको संख्या संकलनका गर्नका लागि सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगले कार्यरम्भ गरेको छ।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा
		पुरुष	महिला			पुरुष	महिला	
हत्या	३	३	३	३				
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	३							
गिरफ्तारी र यातना					१	१		१
बेपत्ता पारिएको					३	३		३
कुटपिट	३	३		३	३	३		३
धम्की	१							
भेला र संगठित हुने अधिकार					३	३	६	११
सरूवा/घटुवा/पक्षपात आदि					१	६८		६८
महिला किनबेच	१		१	१				
महिला किनबेचको प्रयास	४		४	४				
बलात्कार	१		१	१				
बलात्कार प्रयास	३		३	३				
बहुविवाह	३		३	३				
पारिवारिक हिंसा	४		४	४				
गर्भपतन	४							
अमानवीय व्यवहार	३	३		३				
जम्मा	३५	९	१९	३८	८	८१	६	८६

वृद्ध तथा असहाय भत्ता विगत ६ महिनादेखि पाउन सकेका छैनन्। सरकारले निकास नगरिदिएका कारण जिविसले नपा/गाविसहरूलाई रकम उपलब्ध गराउन सकेको छैन। जिल्लामा वृद्धाश्रम र अनाथालय छैन।

महिला अधिकार

राक्सिराड गाविस-५ को २१ वर्षीय मालती प्रजालाई ०५६ माघ २ गते पदमपोखरी गाविस-३ का २६ वर्षीय कुमार लामाले हेटौंडामा फिल्म हेर्न जाने भनी भुक्त्याएर भारतको बम्बईमा लगी ३५ हजार रूपैयाँमा बिक्री गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ भने पीडित बम्बईमा नै छन्।

मकवानपुरगढी गाविस-६ को १६ वर्षीय एक युवतीलाई ०५६ माघ १७ गते दिउँसो सोही ठाउँका १७ वर्षीय देवराज बस्नेतले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडक फरार छ।

छतिवन गाविस-६ को ३३ वर्षीय एक महिलालाई ०५६ फागुन २५ गते सोही ठाउँका ५५ वर्षीय कृष्णराज श्रेष्ठले घरभित्र गई बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडितले आत्मरक्षाका लागि पीडकलाई छुरा प्रहार गरी घाइते बनाइन्।

बसामाडी गाविस-२ को १८ वर्षीय कमला प्रजालाई ०५६ फागुन २७ गते पदमपोखरी गाविस-३ का रामबाबु मुक्तानले हेटौंडा घुम्न जाने भनी भुक्त्याएर वीरगञ्जतर्फ लान लागेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरी पीडितलाई घर फर्काए भने पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

भैसे गाविस-४ को १८ वर्षीय चमेलीमाया वि.क. लाई ०५७ वैशाख ३ गते हाडीखोला गाविस-३ का कुमारबल लामाले वीरगञ्ज घुम्न जाने भनी भुक्त्याएर बसमा चढी गइरहेको

अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

हर्नामाडी गाविस-५ की १३ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ जेठ २ गते सोही ठाउँका १७ वर्षीय सुनिल सापकोटाले मकैबारीमा बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

बसामाडी गाविस-८ की १६ वर्षीय एक युवतीलाई ०५७ साउन २० गते हेटौँडा नपा-११ की सावित्री परियारले बिक्री गर्ने उद्देश्यले भारततर्फ लैजाँदै गर्दा सोही नपा-४ बाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडकलाई पुर्पक्षको लागि थुनामा राखियो।

दामन गाविस-४ की १० वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ असोज ९ गते सोही ठाउँका ५५ वर्षीय तोकबहादुर गोपालीले तीन रूपैयाँ दिएर फर्काई बलात्कार गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

सरिस्वत गाविसकी १७ वर्षीय सुन्तलीमाया परियारलाई ०५७ मंसिर ४ गते घरबाट भारतमा जागीरका लागि जाने भनी भुक्त्याएर लगीरहेको अवस्थामा पदमपोखरी गाविस-३ का भीमबहादुर वि.क.लाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

पारिवारिक हिंसा र बहुविवाह

हटिया गाविस-६ की ३६ वर्षीय सावित्री दाहाललाई गाउँमा घुम्न गएको आरोपमा ०५६ माघ ५ गते आफ्नै पति रूद्रबहादुर दाहालले कुटपिट गरी घाइते बनाए।

बसामाडी गाविस-९ की २८ वर्षीय कुमारी न्यौपानेलाई माइतीमा जान खोजेको आरोपमा ०५७ जेठ ८ गते आफ्नै पति गोविन्दकुमार न्यौपानेले कुटपिट गरे। कुटपिटका कारण पीडितको शरीरमा नीलडाम परेको थियो। स्थानीय जनप्रतिनिधिहरूले पीडक र पीडित बीच मिलापत्र गराएका थिए।

चुरेमाई गाविस-१ की ३४ वर्षीय निर्मला न्यौपानेलाई ०५७ साउन २५ गते आफ्नै पति बसन्त न्यौपानेले कुटपिट गरे। पीडितले पीडकलाई रक्सी सेवन नगर भनी सम्झाउँदा कुटपिट गरेका थिए।

बहुविवाहका ३ वटा घटना र गर्भपतनका ४ वटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए।

बालअधिकार

यस जिल्लाको हेटौँडामा करिब एक सय सडक बालबालिका रहेको अनुमान छ। त्यसैगरी घरेलु कामदारहरू छन् तर त्यसको संख्या भने यकिन हुन सकेको छैन।

आर्थिक अधिकार

हेटौँडा औद्योगिक क्षेत्रभित्र रहेका कांलगेट पाल्मोलिम, एस्सेल प्याकेजिङलायतृका उद्योगहरूले मजदुर युनियन गठन

गर्न दिएका छैनन्। यहाँ स्थापना भएका विभिन्न उद्योग एवं प्रतिष्ठानहरूले श्रम ऐनअन्तर्गत मजदुर एवं कामदार भर्ना नगरी ठेक्का प्रथाअन्तर्गत काम लगाउने गर्नाले मजदुरहरूको सामाजिक सुरक्षा र वृत्ति विकासमा अवरोध भएको छ। ठेक्का प्रथाको अन्त्यका लागि विभिन्न ट्रेड युनियनहरूले दबाव दिए पनि यो प्रथा स्वरज हुन सकेको छैन।

हेटौँडा औद्योगिक क्षेत्रभित्र रहेको कोडाक नेपाल बन्द भएको छ।

हेटौँडा कपडा उद्योग र छाला उद्योगका मजदुरहरू ०५७ भदौदेखि पुससम्मको तलब नपाएका कारण आन्दोलनमा उत्रिए।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

हेटौँडा नपा-१ का ४० वर्षीय डा. एच.आर. सिंहलाई रोगीहरूको स्वास्थ्योपचारप्रति लापरवाही गरेको आरोपमा ०५६ चैत १५ गते जनताले मोसो दले।

मकवानपुरगढी गाविस-९ का ६० वर्षीय हरि घिमिरेलाई ०५६ चैत १७ गते माओवादीहरूले घरबाट आमभञ्ज्याङ भन्ने ठाउँमा लगी गाउँलेहरूलाई दुःख दिन्न भन्ने कागज गराई मोसो दलेर घुमाए।

पालुङस्थित सार्वजनिक स्थानमा यस वर्ष लगाइएको महापुराणमा तल्लो भनिने जातका मानिसहरूलाई यजमान बन्न दिइएन।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

जिल्ला शिक्षा कार्यालयले विना दरबन्दीको भनी ६८ जना शिक्षकहरूलाई अवकाश दिएपछि पुनर्वहालीको माग गर्दै ०५७ कार्तिक ८ गते शिक्षकहरूले जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा घर्ना दिनुका साथै प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरे।

महंगीको विरोधमा ०५७ असोज ८ गते राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टीले हेटौँडामा विरोध जुलुस प्रदर्शन गर्‍यो।

महंगीको विरोधमा ०५७ पुस २ गते अखिल नेपाल किसान संघले विरोध जुलुस प्रदर्शन गर्‍यो।

हेटौँडा कपडा उद्योगको संचालनको माग गर्दै सोही उद्योगका मजदुरहरूले ०५७ पुस ८ गते सिडियोसमक्ष ज्ञापनपत्र बुझाए।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा ३१ जना महिला र २५ जना पुरुषले आत्महत्या गरे। सवारी दुर्घटनामा २० जनाको मृत्यु भयो। करेन्ट लागेर ३ जना र खोलामा डुबेर ८ जनाको मृत्यु भयो। कुलेखानी गाविस-५ हसुलीडाँडाकी ५३ वर्षीय ठूलीमाया लामा, २८ वर्षीय चतुरे लामा र ११ वर्षीय पूर्ण थिङकी ०५७ भदौ २२ गते सोही गाविस-८ सुकौरा खोलामा माछा मार्न लाग्दा खोलामा डुबेर एकै ठाउँमा मृत्यु भयो।

२.१२ ललितपुर

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ३ वटा घटनामा २ जना पुरुष र १ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये -

गोदामचौर गाविस दमैटारकी २१ वर्षीय मेनुका थापालाई दाइजो कम ल्याएको आरोपमा ०५६ फागुन १९ गते आफ्नै पति किरण थापा, ससुरा तोरणबहादुर थापा र जेठजु भागवत थापाले हत्या गरे। पीडितहरूलाई थुनामा राखिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

यस जिल्लामा रहेको नरखु जेलको बन्दी क्षमता २ सय जना रहेको छ। हाल यस जेलमा १ सय ९८ जना बन्दीहरू छन् जसमध्ये कैद नतोकिएका ८२ जना र कैद तोकिएका १ सय १६ जना छन्। यसबाहेक २ जना आश्रित नाबालक छन्। महिला बन्दी छैनन्। यस जेलमा राजनीतिक बन्दी नरहेको बताइए तापनि आस्थाको आधारमा ९ जना बन्दीलाई हातहतियार स्वरस्वजना र राज्य विरुद्धको अपराध ऐनअन्तर्गत थुनामा राखिएको छ। जेलको भौतिक अवस्था नराम्रो भएको, हाल चर्पीको जटिल समस्या बन्दै गएको र व्यवस्थापन पक्ष कमजोर भएको बन्दीहरूको गुनासो छ।

यस जेलमा रहेका बन्दीहरूमध्ये जबरजस्ती करणी, सुन चोरी पैठारी, लागु औषध र जीउ मार्ने बेच्नेसम्बन्धी मुद्दामा परेका बन्दीहरूले पचास प्रतिशत सजाय भुक्तान गरिसकेको अवस्थामा पनि आममाफीबाट वञ्चित गरिएको जनाउँदै ०५७ मंसिर १ गतेदेखि जेल भित्र विरोध प्रदर्शन गरे। मंसिर १ गतेदेखि शुरू गरिएको विरोध कार्यक्रम विभिन्नरूपमा संचालन गर्दै आएका छन्।

गिरफ्तारी र यातना

इमाडोल गाविस-२ ओचुकी ३० वर्षीया सिता के.सी.लाई एक युवतीलाई विवाह गराइदिने भनी भगाउन सहयोग गरेको आरोपमा ०५६ फागुन ३० गते बेलुका ४ बजेतिर प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा हिरासतमा शरीरका विभिन्न भागमा नीलडाम हुने गरी निर्मम यातना दिए। पीडितलाई भोलिपल्ट रिहा गरियो।

सिन्धुपाल्चोक जिल्ला कुभिण्डे गाविस-७ का ३७ वर्षीय लिलाप्रसाद सापकोटा, ३५ वर्षीय दुलाप्रसाद सापकोटा र सोही

जनसंख्या	३००७५२
साक्षरता प्रतिशत	६३.८
महिला साक्षरता प्रतिशत	४९.१
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	३८५
गाविस/नपा संख्या	४९/१
निर्वाचन क्षेत्र	३
विद्यालय	३९५
क्याम्पस/उच्च मावि	७/१३
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	४/३५
टेलिफोन लाइन	४००००
मोटर सडक (कि.मी.)	३४९
प्रहरी कार्यालय संख्या	२७
ठुलाक संख्या	४६

गाविस-८ का ३२ वर्षीय ऋषिराम बजगाईंलाई ०५७ भदौ १२ गते नरखु जेलबाट रिहा हुने बित्तिकै प्रहरीले पुनः गिरफ्तार गरी निर्मम यातना दिए। पीडितहरूलाई माओवादीको आरोपमा ५ वर्षअघिदेखि थुनामा राखिएको थियो। पुनः गिरफ्तार गरिएपछि सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दा लगाई हाल काभ्रेमा जेलमा राखिएको छ।

काभ्रे जिल्ला बनखु गाविस-२ का २४ वर्षीय इन्द्रबहादुर आले, मोरङ जिल्ला लेटाङ गाविस-८ घर भई हाल काठमाण्डौ जिल्लाको बौद्धमा बस्ने १९ वर्षीय जितबहादुर तमाङ र उदयपुर जिल्ला त्रियुगा नपा-९ श्रीपुर घर भई काठमाण्डौको जोरपाटीमा बस्ने २० वर्षीय राजु मगरलाई माओवादी गतिविधिमार्ग संलग्न भई हातहतियार तथा विस्फोटक पदार्थ बोकेर हिँडेको आशंकामा ०५७ भदौ २२ गते बिहान ललितपुर उमनपा-४ जावलाखेलस्थित चिडियाघरपछाडि चोकबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई एक-एक सय रूपैयाँ

धरौटीमा रिहा गरियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

पुल्चोकस्थित साभा यातायातको केन्द्रीय कार्यालयको मूलगेट नजिक मन्दिर छेउमा ०५७ असोज ४ गते बेलुका ६:३० बजेतिर केही अज्ञात व्यक्तिहरूले बम विस्फोट गराए।

कालेश्वर गाविस-४ का १९ वर्षीय शिवप्रसाद भन्ने श्यामप्रसाद तिमिल्सिनालाई सोही गाविसस्थित पानीघाट सामुदायिक वनमा घाँस काटेको आरोपमा ०५७ भदौ ८ गते दिउँसो वनपालहरूले सोही गाविस-२ का ज्ञानु सिंतान र सोही

बटखु वलका बन्दीहरू

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना		पीडित संख्या		घटना		पीडित संख्या	
	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	३	३	१	३				
बम प्रहार	१							
गिरफ्तारी र यातना					४	९	१	१०
कुटपिट	३	३	१	३	१	१		१
महिला किनबेच	१		१	१				
बलात्कार	४		४	४				
बहुविवाह	४		४	४				
गर्भपतन	१							
आर्थिक अधिकार	१							
अमानवीय व्यवहार	१		१	१				
जम्मा	१०	४	१३	१७	६	१०	१	११

गाविस-३ का टुकप्रसाद घिमिरेले लाठी तथा धारिलो हतियार प्रहार गरी मरणासन्न बनाए। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन २०५५ का व्यवस्थाहरूलाई सरकारले नियन्त्रण गरेको भनी त्यसको विरुद्धमा नेकपा (एमाले) ले ०५६ चैत १ गते स्थानीय विकास मन्त्रालय घेराउ घेराउ गरेको अवस्थामा सहभागीहरूलाई प्रहरीले लाठीचार्ज गरे। सोही क्रममा डिएसपी विज्ञानराज शर्मालाई चोट लाग्यो।

गोरखा जिल्ला अश्राङ गाविस-८ का ३२ वर्षीय नरबहादुर आलेलाई ०५७ असोज ९ गते जिल्ला अदालतले रिहा गर्ने आदेश दिए पनि प्रहरीले अदालत परिसरबाटै गिरफ्तार गर्ने प्रयास गरे। पीडितलाई नस्खु जेलमा माओवादीको आरोपमा विगत दुई वर्षदेखि थुनामा राखिएको थियो। पीडितलाई मानव अधिकार आयोगको अनुगमनमा रिहा गरियो।

सिन्धुपाल्चोक जिल्ला साँगाचोक गाविस-४ का ३६ वर्षीय विष्णुलाल श्रेष्ठ र ३२ वर्षीय पूर्णबहादुर तामाङलाई ०५७ मंसिर ४ गते सिन्धुपाल्चोक जिल्ला अदालतले रिहा गर्ने आदेश दिएपछि नस्खु जेलबाट रिहा हुने बित्तिकै प्रहरीले पुनः गिरफ्तार गर्ने प्रयास गरे। पीडितहरूलाई माओवादीको आरोपमा विगत ५ वर्षदेखि नस्खु जेलमा राखिएको थियो। पीडितहरूलाई मानवअधिकारवादी र सांसदको रोहवरमा रिहा गरियो। पीडितहरू सांसद सुभाष कर्माचार्यको कोठामा बसेको अवस्थामा पनि प्रहरीले पटक-पटक घेराउ गरी गिरफ्तार गर्ने प्रयास गरेका थिए।

इकुडोल गाविस-८ घर भई चापागाउँमा बस्ने ४५ वर्षीय आश्विनकुमार दाहाललाई माओवादीको आरोपमा प्रहरीले दुई वर्ष अघिदेखि थुनामा राख्दै आएकोमा सजाय अवधि समाप्त भइसक्दा पनि पुनः हातहतियार स्वरस्वजनासम्बन्धी मुद्दा लगाएर

थुनामा राखियो। पीडितलाई प्रहरीले यातना दिएका कारण हातखुट्टा र शरिरका अन्य भागमा अभैसम्म असर गरेकाले पीडितले यातनाको क्षतिपूर्तिका लागि जिल्ला अदालतमा मुद्दा दिएका छन्।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस जिल्लामा रहेको पुनरावेदन अदालतमा यस वर्ष दुनियावादी फौजदारी र सरकारवादी फौजदारी मुद्दा अधिल्लो वर्षको जिम्मेवारी सरेर आएका १ हजार ६ सय ९५ वटा रहे। तीमध्ये १ सय ८६ वटा फर्स्यौट भई १ हजार ५ सय ९ वटा बाँकी रहे। यस वर्ष सबै प्रकारका मुद्दा

गरी कूल १ हजार ४ सय ६ वटा दर्ता भएकोमा १ सय १२ वटा फर्स्यौट भई १ हजार २ सय ९४ वटा बाँकी रहे।

यस वर्ष जिल्लामा अदालतमा देवानी मुद्दा जिम्मेवारी सरेर आएका ७ सय ३४ वटा र यो वर्ष दर्ता भएका १ सय ६६ गरी ९ सय वटा रहे। तीमध्ये १ सय ४६ वटा फर्स्यौट भई ७ सय ५४ वटा बाँकी रहे। दुनियावादी फौजदारी मुद्दा अधिल्लो वर्षको जिम्मेवारी सरेर आएका २ सय १७ वटा र यस वर्ष दर्ता भएका ६८ वटा गरी २ सय ८५ वटा रहे। तीमध्ये ७३ वटा फर्स्यौट भई २ सय १२ वटा बाँकी रहे। त्यसैगरी सरकारीवादी फौजदारी मुद्दा अधिल्लो वर्षको जिम्मेवारी सरेर आएका ६८ वटा र यस वर्ष दर्ता भएका ४० वटा गरी १ सय ८ वटा रहे। तीमध्ये २३ वटा फर्स्यौट भई ८५ वटा बाँकी रहे। यस अदालतमा ६३ वटा थुनुवाका मुद्दा छन् भने दुई वर्षयता फर्स्यौट हुन नसकेका मुद्दा २ सय ५४ वटा छन्।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्ला सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोग छैन। भूमिसुधार कार्यालयले पनि भूमिहीन तथा सुकुम्बासीहरूको लगत राख्न सकेको छैन। यस जिल्लामा पर्ने वागमती र विष्णुमतिलगायत खोलाका किनारमा भूमिहीन, सुकुम्बासीहरू अस्थायी भुग्रा बनाई बसोबास गर्ने गरेको पाइन्छ। यसरी बसोबास गर्नेहरूमा उपत्यका बाहिरका र भारतीय नागरिकसमेत रहेको पाइन्छ। ग्रामीण क्षेत्रमा पनि सुकुम्बासीहरू रहेका छन्।

यस वर्ष यो जिल्लामा ४ हजार ४ सय २८ जना वृद्ध, २ हजार ७ सय २२ जना असहाय, विधवा र ५० जना अशक्तहरूलाई भत्ता वितरण गरियो।

महिला अधिकार

भैँसेपाटी गाविस-५ स्थित माउण्ट मकालु इडलिश बोर्डिङ स्कूलमा अध्ययनरत ९ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ पुस २६ गते भारत दार्जिलिङ स्वरसाङ घर भएका सोही स्कूलका शिक्षक

२६ वर्षीय प्रवीणकुमार प्रधानले भारत लगी बिक्री गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

सैंबु गाविस-५ को २२ वर्षीय एक महिलालाई सोही गाविसकी फूलमाया तामाङ र आफ्नै पति शेरबहादुर तामाङले भारत लगी बिक्री गरेकोमा ०५६ पुस २० गते पीडित नेपाल फर्कन सफल भइन्। पीडितलाई गत वर्ष बिक्री गरिएको थियो। पीडकहरू फरार छन्।

बडीखेलकी १५ वर्षीया एक युवतीलाई ०५६ माघ २२ गते रमेश भन्ने दिनेश लामा, यशोदा कार्की महत, रघु भन्ने राजेश लामा र कुमार भन्ने श्यामबहादुर गुरूङले भारतको दार्जिलिङ घुम्न जाने निहुँमा बम्बई लगी बिक्री गरे। पीडकहरूलाई थुनामा राखिएको छ।

सैंबु गाविस-१ खोकनाकी ७ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ माघ २० गते सोही गाविस-७ का १३ वर्षीय किशोर गिरीले चकलेट दिई फकाएर बलात्कार गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

दोलखा जिल्ला घर भई काठमाण्डौ जिल्ला नयाँ वानेश्वर डेरा गरी बस्ने १२ वर्षीया एक बालिकालाई ०५६ माघ २१ गते साँफे सिन्धुपाल्चोक जिल्ला घर भई हाल इमाडोल बस्ने ३५ वर्षीय अर्जुन स्वर्त्रीले हात्तीवनस्थित आफ्नो साथीको डेरामा लगी बलात्कार गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

सिन्धुली जिल्ला घर भई ललितपुर उमनपा-१९ मा डेरा गरी बस्ने २४ वर्षीया एक महिलालाई ०५७ वैशाख २२ गते सोही उमनपा-१२ का राजेश श्रेष्ठ र सागरमान ताम्राकारले दयाक्सीमा डेरासम्म पुर्‍याइदिने निहुँमा आफ्नो कोठामा लगी पाखुरामा बेहोस हुने सुई लगाई बलात्कार गरे। पीडकहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा तारेस्वमा रिहा गरियो।

ललितपुर उमनपा त्यागलकी ११ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ असार १४ गते घरमा कोही नभएको अवस्थामा आफ्नै भिनाजु सोही ठाउँका २५ वर्षीय विकास देउलाले बलात्कार गरे। हाल पीडक फरार छन्।

चापागाउँ गाविस-५ को २४ वर्षीया आशामाया महर्जनलाई ०५७ वैशाख ४ गते आफ्नै पति २७ वर्षीय गोपीलाल महर्जनले कुटपिट गरी घरबाट निकालिदिए। पीडकले ०५७ वैशाख २५ गते सोही गाविसकी २२ वर्षीय रञ्जु बाँस्कोटासँग दोश्रो विवाह गरे। गोपीलाल र अञ्जुलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा तारेस्वमा रिहा गरियो।

यस वर्ष बहुविवाहका ५ वटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए।

ललितपुर उमनपाकी ३२ वर्षीय अविवाहित महिलालाई ०५७ साउन ३ गते बिहान बंगलामुखी दर्शन गर्न गएको अवस्थामा सोही उमनपा-१८ धौवहालकी ३५ वर्षीया सानुमैया राजोपाध्यायले विवाह गराइदिने प्रलोभन दिई आफ्नै घरमा लगेर एक सय रूपैया लिई नुवाकोट जिल्ला चारघरे गाविस-८ का २२ वर्षीय हरि अधिकारीसँग यौन सम्पर्क गर्न लगाइन्। पीडकहरूमध्ये सानुमैयालाई थुनामा राखिएको छ भने हरिलाई

प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा २५ हजार रूपैयाँ धरौटी राखी तारेस्वमा रिहा गरे।

बालअधिकार

एक महिलाले बच्चा जन्माउने बित्तिकै हत्या गरिन्।

आर्थिक अधिकार

पाटनढोकास्थित पाटन संयुक्त क्याम्पसमा मानविकी संकाय समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र स्नातकोत्तर तह प्रथम वर्षमा अध्ययन गर्न आवेदन फाराम नभरेका र

प्रवेश परीक्षा पनि नदिएका विद्यार्थीहरूलाई स्ववियु र क्याम्पस प्रशासनले भर्ना म्याद सकिएको अवस्थामा पनि बढी शुल्क लिएर भर्ना गरे। तर कतिपय आवेदन पत्र भरेका विद्यार्थीहरूलाई भने भर्ना हुनबाट वञ्चित गरियो।

काठमाण्डौ जिल्ला गोकर्ण गाविस घर भई ललितपुर जिल्ला हरिहर भवनस्थित साभा यातायातमा कार्यरत स्थायी कर्मचारी ३१ वर्षीय कृष्णप्रसाद भण्डारीलाई साभा यातायातका भूपू मेनेजर बोधनारायण सरदारले विगत २५-२६ महिनाको तलबको संचयकोष कट्टा नगर्ने निर्णय गरिदिए। जसका कारण कृष्णप्रसादको हालसम्म संचय कोषमा तलब दाखिला हुन सकेको छैन। पीडितले आफ्नो समस्या संचालक समितिमा पनि जानकारी गराइसकेका छन्। हालसम्म कुनै कारवाही भएको छैन।

होटल मजदुरहरूले १० प्रतिशत सेवा शुल्क पाउनु पर्छ भनी ०५७ भदौ २८ गते पहिलो पटक श्री ५ को सरकार श्रम मन्त्रालय, पर्यटन मन्त्रालय र होटल व्यवसायी संघसमक्ष माग पत्र प्रस्तुत गर्नुका साथै कालो पट्टी बाँधी विरोध जनाउने, होटल बन्द गर्ने जस्ता कार्य गरे।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय धुवाधूतसमेत

गोदामचौर गाविस-३ मुलपानीकी ४४ वर्षीय रूक्मीणी सुवेदीलाई पुरानो रिसइवीको कारण ०५६ चैत्र ७ गते घरमा कोही नभएको अवस्थामा सोही गाविसका २४ वर्षीय रमेश कार्कीले घाँटीमा बिजुलीको तारले बाँधेर कुटपिट गरी सक्त घाइते बनाए। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा तारेस्वमा रिहा गरियो।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

राष्ट्रिय जनमोर्चा नेपालले ०५६ फागुन १६ गते एक पत्रकार सम्मेलन गरी सो पार्टीका सक्रिय कार्यकर्ता रूद्र तिमिल्सिनालाई

प्रहरीबाट पटक पटक छिटफुट गेटिएका बटुवाकुट आले

०५६ मंसिर २० गते नेकपा (माओवादी) र नेकपा (माले) का कार्यकर्ताहरूले राजनीतिक प्रतिशोधका कारण हत्या गरेको जनाउँदै एक विज्ञप्ति प्रकाशित गरी सो कार्यको विरोध गर्‍यो।

भ्रष्टाचारको विरुद्धमा नेकपा (एमाले) द्वारा ०५६ चैत १४ गते आयोजना गरिएको नेपाल बन्द कार्यक्रमका सिलसिलामा हरिहर भवनमा विरोध प्रदर्शन गरिरहेको अवस्थामा सोही पार्टीका कार्यकर्ता रत्नबहादुर शाहीलाई मन्त्रीको गाडी रोक्न खोजेको आरोपमा प्रहरीले गिरफ्तार गरी भ्यानमा राखे। पीडितलाई प्रहरीबाट छुटाउन खोज्दा कार्यक्रमको नेतृत्व गरिरहनुभएका सोही पार्टीका स्थायी समिति सदस्य के.पी. ओलीलाईसमेत प्रहरीले भ्यानमा घिसारे।

राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगले ०५७ जेठ ३१ गते एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरी ०५७ जेठ २५ गते जाजरकोटको ढिमे गाविस-१ पाँचकटियामा माओवादीहरूले आक्रमण गर्दा २१ जनाको मृत्यु भएकोमा श्री ५ को सरकार तथा माओवादीलाई मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरूका बारेमा आयोगको धारणा राख्दै तत्काल गर्नुपर्ने कार्यहरूबारे उल्लेख गर्‍यो।

ललितपुर उमनपा-२२ इस्कोंछेटोल स्थित शेर बोन मिल्सबाट आएको दुषित पदार्थले सोही टोलका कनमराज

शाक्य, राम तण्डुकार, विष्णुमाया तण्डुकार, राममान श्रेष्ठ र युवराज बज्राचार्यसमेत १४ जना व्यक्ति ०५७ साउन २६ गते विहिवार स्वच्छ पानी आइरहने ढुंगेधाराबाट रगत र मासुसहितको लेदो पदार्थ फरेको पानीले विरामी भई मरणसन् भए। यसको विरोधमा सोही ठाउँका जनताले स्थानीय विकास मन्त्रालयमा सो मिल बन्द गर्नका लागि निवेदन दिनुका साथै विभिन्न विरोध कार्यक्रम संचालन गरे।

पेट्रोलियम पदार्थमा भएको मूल्यबृद्धिको विरोधमा ०५७ कार्तिक ८ गते नौ वाम समूहले पुल्चोकस्थित उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्री निवासअगाडि सुतेर धर्ना दिए।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा ३ जना पुरुष र ३ जना महिलाले आत्महत्या गरे। विपत्तिमा १९ पुरुष र १० महिलाको मृत्यु भयो भने सवारी दुर्घटनामा १२ पुरुषको मृत्यु भयो। चोरी/डकैतीमा ८ पुरुष पीडित भए। ३ जना पुरुष र १ जना महिलाको लास फेला परे। आगलागीमा परी १ जना पुरुष सस्त्र घाइते भए।

२.१३ काभ्रे

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

गोठपानी गाविस-५ का ५४ वर्षीय चन्द्रबहादुर तामाङलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५६ माघ २ गते वेलुका ६ बजे घरमा माओवादीहरूले खुकुरी प्रहार गरी हातखुट्टा काटेर हत्या गरे। पीडितका छोरा सलामसिं तामाङलाई हत्या गर्ने उद्देश्यले गएका माओवादीहरूले सलामसिंलाई नभेट्नुपर्छि चन्द्रबहादुरलाई हत्या गरेका थिए।

मिल्चे गाविस-२ का नेकाँका कार्यकर्ता २४ वर्षीय होमनाथ तिमल्सिनालाई ०५६ फागुन १२ गते बिहान ७ बजे घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले धारिलो हतियार प्रहार गरी हत्या गरे।

बनखु गाविस-५ का ५१ वर्षीय प्रतिमान स्याङतानलाई ०५६ फागुन १९ गते बिहान ८ बजे माओवादीहरूले अपहरण गरी नजिकैको जंगलमा गोली हानी हत्या गरे। पीडकहरूले पीडित र उनका छोरालाई अपहरण गरी लगेकोमा छोरालाई मुक्त गरी बाबुलाई हत्या गरेका थिए। पीडित नेकाँ समर्थक थिए। गोमा सिं स्याङतानको जाहेरीमा अर्जुन किडरिङसमेत ६ जनालाई कर्तव्यजान्य सम्बन्धी मुद्दा चलाइएको छ।

अनेकोट गाविस-१ दाहालगाउँका ४१ वर्षीय अर्जुन दाहाललाई ०५७ साउन २ गते वेलुका ७:३० बजेतिर स्वाना खाइरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले गोली हानी हत्या गरे। पीडितलाई ०५५ चैत ५ गते आफ्नो घरमा सेल्टर लिएर

बसिरहेका ७ जना माओवादी कलाकारको हत्या गर्न सुराकी गरेको र घर आगलागी भएको बहानामा सरकारसँग ३ लाख रूपैयाँ लिएको आरोप माओवादीहरूले लगाउँदै आएका थिए। पीडकहरूले गोली प्रहार गरेपछि सस्त्र घाइते भएका पीडित राति १ बजेसम्म जिवितै रहँदा पनि गाउँलेहरूले हार-गुहार नदिएको पीडितकी पत्नीले बताइन्।

च्यासिङस्वर्क गाविस-६ का १७ वर्षीय जीवन भन्ने राजु श्रेष्ठलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ २० गते बिहान १० बजेतिर शिस्वरआम्बोटे गाविसस्थित नारायणटारमा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। प्रहरीले पीडितको टाउको काटेर मट्टितेल खन्याई आगो लगाएर चिन्न नसकिने अवस्थामा छोडिदिए।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ८ वटा घटनामा चार वर्षीय एक बालकसहित ४ जना पुरुष र ४ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये -

पनौती नपा-१० सुन्थान ओमडाँडाकी १७ वर्षीय चन्द्रकला केसी ०५७ साउन ३२ देखि बेपत्ता भएकोमा भदौ २ गते धारिलो हतियार प्रहार गरी हत्या गरेको अवस्थामा नजिकैको साँघुनेर लास फेला पत्‍यो। पीडितको लास घाँटी रेटिएको, शरीरको छाला लछारिएको र धारिलो हतियारले जहाँतहाँ छेडेको थियो। पीडितलाई बलात्कारपछि हत्या गरिएको आशंका गरिएको छ।

स्वरेलथोक गाविस-८ बास्थला गाउँकी ६० वर्षीय कालीमैया श्रेष्ठलाई बोक्सीको आरोपमा ०५७ भदौ २७ गते आफ्नै देउरानी ६८ वर्षीय बुद्धलक्ष्मी श्रेष्ठले टाउकोमा बज्चरो

प्रहार गरी हत्या गरिन्। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

काभ्रे जेल “घ” श्रेणीमा पर्दछ। ४५ जना बन्दी क्षमता भएको यस जेलमा हाल कैद नतोकिएका ४५ जना र कैद तोकिएका २८ जना गरी कूल ७३ जना पुरूष बन्दीहरू मात्र छन्। बन्दीहरूमध्ये २२ जना मानसिक रोगी छन्।

कूल ३ रोपनी ८ आना ३ पैसा क्षेत्रफल भएको यस जेलमा बन्दीले २ रोपनी ८ आना मात्र प्रयोग गर्दछन्। यस जेलमा ०५७ असोज २६ गते मानसिक रोगी गोपालप्रसाद गौतमको कालगतिले मृत्यु भएको जेल प्रशासनको दाबी छ।

जेलका २६ वटा कोठामध्ये २२ वटा साना छन्। बन्दीहरूको लागि ७ वटा चर्पीको र ४ वटा धाराको व्यवस्था छ। जेल भवन र चर्पीको मर्मत गर्नुपर्ने देखिन्छ।

यस जेलमा माओवादी समर्थक १२

जनालाई शान्ति सुरक्षा, हातहतियार स्वरस्वजाना, आगजनी, ज्यान, सार्वजनिक अपराध र डाँका मुद्दामा राखिएको छ। बुढाखानी गाविस-१ का इन्द्रबहादुर एस्माली, मेच्छे गाविस-६ का राजु राय र सिन्धुपाल्चोक जिल्ला कुभिण्डे गाविस-७ का दुलाप्रसाद सापकोटा तथा लिलाप्रसाद सापकोटालाई प्रशासनले मागेको धरौटी दिँदा पनि नबुझेको पीडितहरू बताउँछन्। फलामेटार गाविस-१ का इन्द्रबहादुर थिङ, मेच्छे गाविस-७ का नोर्बु लामा र बोल्दे गाविस-४ का गंगाबहादुर लोप्चन पुर्पक्षका लागि थुनामा छन्। पोखरीचौरी गाविस-७ का प्रेमप्रसाद गौतम, मेच्छे गाविस-८ का रक्तिम लामा, सोही गाविस-९ का डि.वि. लामा, सिन्धुपाल्चोक जिल्ला कुभिण्डे गाविस-८ का ऋषिराम बजगाई र कानपुर गाविस-६ का तेजबहादुर लामाको सजाय अवधि नतोकिएकोमा गुनासो गर्छन्।

जेलमा महिनाको २ पटक विभागबाट तोकिएको डाक्टर आई बन्दीहरूको स्वास्थ्य परीक्षण गर्ने र मानसिक रोगीलाई मानसिक अस्पतालका डाक्टरबाट तथा अत्यावश्यक सेवा चाहिएमा स्थानीय स्वास्थ्य चौकीबाट सेवा लिइने गरेको जेल प्रशासनको भनाई छ। बन्दीहरू भने औषधी उपचारमा कमी भएको बताउँदै “चाहिएको बेला सिटामोल त पाइन्न” भनी व्यंग्य गर्छन्। बन्दीहरूका लागि जिविस र कारागार शाखाद्वारा २ वटा टिमी उपलब्ध गराइएको छ। एउटा पुस्तकालयको व्यवस्था छ। बन्दीहरूले कान्तिपुर, समाचारपत्र दैनिक र

स्थानीय चेष्टा साप्ताहिकलगायतका पत्रपत्रिका उपलब्ध हुने गरेको बताए। खेलकुदका सामानहरूमा २ वटा क्यारेम बोर्ड छन्।

गिरफ्तारी र यातना

संजीवनी उच्च माविमा अध्ययनरत टेकबहादुर तामाङ र निकेश श्रेष्ठलाई गाडी जलाएको निर्हुमा ०५७ मंसिर ५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दा लगाए। आफ्नो साथीको हत्याविरुद्ध सडकमा उत्रिएका विद्यार्थीहरूलाई प्रहरीले ७ राउण्ड हवाईफायर गरी आतंकित पारे। पीडितहरूलाई ७४ हजार रूपैयाँ धरौटीमा रिहा गरियो।

पोखरीचौरी गाविस-७ का सोही गाविसस्थित जागृति माविका शिक्षक प्रेमप्रसाद गौतमलाई माओवादीहरूलाई संरक्षण र जनयुद्धको प्रचार गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर २२ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

धर्तीछाप गाविस-१ का ३० वर्षीय टंकबहादुर पुलामीलाई ०५७ साउन ३१ गते धुलिखेलतर्फ आइरहेको अवस्थामा महाभारत लेक (थामको लेक) बाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई केही दिनपछि मुक्त गरियो।

धम्की, ज्यानमान धम्की र कटपिट

नाइटिङ्गेल आवासीय मावि जनागालका बस चालक रामशरण पण्डितलाई मोटरपार्किङसम्बन्धी कुरालाई लिएर

आफूले डेटावीडियो घरेलुको आठोपमा हत्या गटिपुकी कालीमाया श्रेष्ठ

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हतन				राज्यद्वारा भएका हतन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा
		पुरुष	महिला			पुरुष	महिला	
हत्यारा	१	६	३	९				
गोलीद्वारा हत्या	३	३		३	१	१		१
गोलीद्वारा घाउ/हवाई फायर					१			
गिरफ्तारी र यातना					३	३		३
बेपत्ता पारिएको	१	१		१				
कुटपिट	३१	३३	५	३६	१	१		१
धम्की	७	३		३				
महिला किनबेच	१		१	१				
बलात्कार	३		३	३				
बलात्कार प्रयास	१		१	१				
बहुविवाह	१		१	१				
गर्भपतन	१							
बाल अधिकार	१		१	१				
अमानवीय व्यवहार	१		३	३				
जम्मा	४८	३४	१६	५०	५	५		५

०५७ जेठ ११ गते बिहान ९:३० बजे दीपेन्द्र प्रहरी आवासीय उच्च माविका डिएसपी प्रकाश ओभाले कुटपिट गरे। विद्यालयसँगको रिसइवीका कारण विद्यार्थी लिन गाडी लिएर गएको अवस्थामा आफूलाई कुटपिट गरिएको कुरा पीडितले बताए। गाउँलेहरूले पीडकलाई घेराउ गरेपछि पीडकले माफी मागे। पीडकलाई अन्यत्रै सुरूवा गरियो।

बनखु गाविस-१ का ४५ वर्षीय अर्जुन योगीलाई आफ्ना भाई-बुहारीलाई बराबरी अंश नदिएको तथा माओवादीहरूको सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ साउन १५ गते राति माओवादीहरूले घरबाट डबलीस्थित गोठमा लगी मरणासन्न हुनेगरी कुटपिट गरे। त्यसैगरी सोही ठाउँका इन्द्रबहादुर योगीलाई ०५२ सालमा कूलो बनाउन ल्याएको बजेट हिनामिना गरेको आरोपमा सोही दिन माओवादीले कुटपिट गर्नुका साथै ३ हजार रूपैयाँ जरिवाना तोके।

देवभूमी बालुवा गाविस-४ का २७ वर्षीय नवे दनुवारलाई ०५७ भदौ ८ गते सोही ठाउँका वडाध्यक्ष गोपाल दनुवारले खुकुरी प्रहार गरी घाइते बनाए। पीडित उपचारपश्चात् फर्किएका छन्।

खरेलथोक गाविसका सचिव ४१ वर्षीय नारायण उप्रेतीलाई ०५७ मंसिर १५ गते सोही गाविसका २३ वर्षीय लक्ष्मण क्षितिज वाइवाले गाविस कार्यालयमा कुटपिट गरे।

पाल्लेखेत गाविस-१ का ४९ वर्षीय ज्ञानबहादुर लामालाई विवाहमा धेरै रकम खर्च गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर २६ गते माओवादीहरूले कुटपिट गरी घाइते बनाए।

फलामेटार गाविसस्थित प्रहरी चौकीमा ०५६ माघ १४ गते माओवादीहरूले आगो लगाई ध्वस्त पारे। सो प्रहरी चौकीबाट सबै प्रहरीलाई सदरमुकाम ल्याइएको थियो र चौकी खाली थियो।

शिखरआम्बोटे गाविस-७ स्थित प्रहरी चौकीमा ०५६ चैत्र २६ गते माओवादीहरूले आगो लगाए। सो प्रहरी चौकीबाट सबै प्रहरीलाई सदरमुकाम ल्याइएको थियो र चौकी खाली थियो।

महादेवस्थान गाविस-८ स्थित समाज सेवा समूह र परिवार नियोजन संघको कार्यालयमा ०५७ वैशाख २३ गते माओवादीहरूले आगो लगाए। संस्थालाई व्यक्तिगत फाइदाको लागि प्रयोग गरिएकाले आगो लगाइएको कुरा माओवादीहरूले बताए।

टुकुचा गाविस-९ गिरीगाउँका लक्ष्मण गिरी र रामशरण गिरीको घरबाट ०५७ साउन ९ गते बेलुका माओवादीहरूले नगद, सुन र जिन्सी लुटेर लगे। माओवादीहरूले लक्ष्मणको घरबाट १ लाख रूपैयाँ, ६० तोला सुन,

७० तोला चाँदी, पुरानो पैसा एक भोला, ५ वटा खुकुरी र तमसुक तथा रामशरण गिरीको घरबाट ५० हजार रूपैयाँ, ५ तोला सुन, पुरानो पैसा र तमसुक लगेका थिए।

नाला टुसालस्थित जङ्गलमा ०५७ भदौ १७ गते माओवादीहरूले बम विस्फोट गराए।

कात्तिकदेउराली र पोखरीचौरी गाविसको सीमानामा पर्ने डाँडामा ०५७ भदौ १० गते राति माओवादीहरूले बम विस्फोट गराई सर्वसाधारणलाई आतंकित बनाए।

खनालथोक-१ का नेकै महासमिति सदस्य कुन्साङ लामाको घरमा ०५७ पुस ३ गते राति आगालागी भयो। आफ्नो घरमा माओवादीहरूले आगो लगाइदिएको कुरा पीडितले बताए भने चर्चामा आउन खाली घरमा आफैले आगो लगाएको कुरा माओवादी पक्षले सार्वजनिक गर्‍यो।

मौलिक अधिकार

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा देवानी २ सय ९६, दुनियावादी फौजदारी १ सय ३६ र सरकारवादी फौजदारी ४० गरी कुल ४ सय ७२ वटा मुद्दा दर्ता भए भने देवानी ३ सय ८, दुनियावादी फौजदारी १ सय ३३ र सरकारवादी फौजदारी ३७ गरी ४ सय ७८ वटा मुद्दा फर्स्यौट भए। यस अदालतमा जग्गासम्बन्धी मुद्दा बढी मात्रामा परेको देखियो भने बालअपराध र गर्भपतनसम्बन्धी मुद्दा परेको पाइएन। ०५७ मंसिर मसान्तसम्म २ वर्ष नाघेका मुद्दा १ सय ३१, १ वर्ष नाघेका २ सय ४ र अन्य ३ सय ३३ गरी ६ सय ६८ वटा मुद्दा चालू अवस्थामा छन्। मुद्दा फर्स्यौट कार्यमा ढिलाई हुने गरेको आम गुनासो पाइन्छ।

घटनाले क्रिष्टिङ इन्टरनेट लाभा माटिपछि निजिकएको आक्रोशित श्रीट
(दायाँपट्टी तल इन्टरनेटको लाभा)

महासंघका अध्यक्ष महिन लिम्बुले ०५७ असोज ३ गते एक संयुक्त प्रेस वक्तव्य प्रकाशित गरी काभ्रेका ५ वटा गाविस र भक्तपुर जिल्लाका ३ वटा गाविसभित्र पर्ने क्षेत्रलाई स्थानीय जनता र जनप्रतिनिधीहरूको व्यापक विरोध र असहमतिका बाबजुद श्री ५ को सरकारले सैनिक अभ्यासका लागि शाही नेपाली सैनिक अभ्यास इलाका घोषणा गरेको निर्णय फिर्ता लिन माग गरे।

संजीवनी उच्च माविमा अध्ययनरत इन्द्रबहादुर लामालाई ०५७ मंसिर ४ गते बा. १ ख ५८७८ नं. को बसले कुल्चेर मृत्यु भएको घटनाका दोषीमाथि कारवाहीको माग राख्दै संजीवनी उच्च मावि, मानवअधिकार तथा वातावरणीय शिक्षा केन्द्र (हुरेक), मानवअधिकार संरक्षण मञ्च काभ्रे शाखा, अनेरास्ववियू जिल्ला कमिटी काभ्रे र सिन्धुपाल्चोकले ०५७ मंसिर ५ देखि ९ गतेसम्म छुट्टाछुट्टै प्रेस वक्तव्य प्रकाशित गरे। दोषीमाथी कारवाहीको माग राख्दै विद्यार्थीहरूले प्रजिअसमक्ष ज्ञापनपत्र बुझाउनुका साथै सम्पूर्ण यातायात अवरोध गरी ३ दिनसम्म विरोध कार्यक्रम गरे। विरोध कार्यक्रमका

सिलसिलामा धुलिखेल बजार बन्द गरिनुका साथै प्रहरी, प्रशासन र शिक्षा कार्यालय घेराउसमेत गरियो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

नेकपा (एमाले) ले भ्रष्टाचार विरोधी आन्दोलनअन्तर्गत ०५७ वैशाख २० गते धुलिखेल कर कार्यालयका कर्मचारीहरू उमेशकुमार महत, अच्युत घिमिरे र रामहरि स्वतिवडाले वनेपास्थित एक करदातासँग ३ हजार रूपैयाँ घुस लिएको भिडियो रेकर्ड देखायो। उनीहरूलाई कर कार्यालयले निष्काशन गर्‍यो। सोही दिन एमाले कार्यकर्ताहरूले भूमिसुधार कार्यालयका सुब्बा भरतप्रसाद गेलालले विभिन्न व्यक्तिसँग घुस लिएको प्रमाणसहित कार्यालयबाटै समाती सिडियोसमक्ष बुझाए।

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका १४ वटा घटनामा १४ जना पुरुष र २ जना महिला पीडित भए। २४ जना महिला र २० जना पुरुषले आत्महत्या गरे। १ जनाले आत्महत्या गर्ने प्रयास गरे। सवारी दुर्घटनाका १७ वटा घटनामा १५ जना पुरुष र ३ जना महिलाको मृत्यु भयो भने ४४ जना घाइते भए। बाढी पहिरोबाट २ जना पुरुष र १ जना महिलाको मृत्यु भयो भने २ पशुसहित थुप्रै स्वेतीयोग्य जमीन र अन्य २ लाख ५० हजार रूपैयाँ बराबरको क्षति पुग्यो। भीरबाट लडेर १ पुरुष र १ महिला तथा मीलको धुरामा परेर १ महिलाको मृत्यु भयो। पिडबाट लडेर २ पुरुष र विषालु च्याउ खाएर ३ जना महिलाको मृत्यु भयो। १ जना पुरुषको पर्साल भत्किँदा किचेर मृत्यु भयो। करेन्ट लागेर १ जना र रूख ढल्दा किचेर १ जना विद्यार्थीको मृत्यु भयो। ६ जना महिला र ६ जना पुरुषको लास बेवारिसे अवस्थामा फेला परे। आगलागीका ४ वटा घटनामा १ जना महिलाको मृत्यु भयो भने २ घरसहित १० लाख रूपैयाँ बराबरको क्षति भयो।

२.१४ भक्तपुर

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

छालिङ गाविस-६ की १९ वर्षीय राज्यलक्ष्मी मगजु ०५७ मंसिर १ गते भौखेल गाविस-७ स्थित चाँगुनारायण डाँडा भट्टामा काम गरिरहेको अवस्थामा दाहिने तिघ्रामा गोली लागी घाइते भइन्। प्रशिक्षण लिइरहेका सैनिकहरूको गोली लागेको आशंका गरिएको छ तर पीडक पत्ता लाग्न सकेको छैन।

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ४ वटा घटनामा २ जना पुरुष र २ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये -

मध्यपुर ठिमी नपा-७ की ४५ वर्षीय मैया खड्कालाई ०५७ भदौ २३ गते आफ्नै पति ५० वर्षीय रामकृष्ण खड्काले खेतबारीमा खन्ने चाँदिले टाउकोमा हिकार्डि हत्या गरे। पीडकलाई अदालतको आदेशमा थुनामा राखिएको छ।

भक्तपुर नपा-१६ देगमनाकी ७ वर्षीय मिना पोतामाको ०५७ असोज २० गते बलात्कारपछि हत्या भयो। सो आरोपमा सोही ठाउँका ३४ वर्षीय विक्रमबहादुर चौगुडीलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा हाल पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

दधिकोट गाविस-४ का ५० वर्षीय वीरबहादुर तामाङलाई घरको ढोकामा पिसाब गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर २५ गते गुण्डु गाविस-४ का प्रहरी जवान २२ वर्षीय राजकुमार फाजुले कुटपिट गरी हत्या गरे। पीडकलाई अदालतको आदेशमा तारेखमा रिहा गरियो।

गिरफ्तारी र यातना

कुबेर शक्ति ईटा उद्योगमा कार्यरत भक्तपुर नपा-४ कमलविनायकका २३ वर्षीय बच्चुकृष्ण रञ्जीतकार र रोल्पा जिल्ला जम्कोट गाविस-४ का २१ वर्षीय जंगबहादुर घर्ती मगरलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ माघ १९ गते भक्तपुर नपा-३ दत्तात्रय सडकबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे।

काभ्रे जिल्ला मेच्छे गाविस-९ घर भई कटुञ्जे गाविस-८ मा डेरा गरी बस्ने २९ वर्षीय कर्मासिंह लामालाई माओवादीलाई सहयोग गरेको आरोपमा ०५७ साउन २८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई एक महिनासम्म काभ्रेको धुलिखेलमा थुनामा राखी रिहा गरियो। आफूलाई नेकामा प्रवेश गराई पत्रकार र अन्य राजनीतिक व्यक्तिसँग भेटघाट गर्न नपाउने शर्त गराएको पीडितले बताए।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

भक्तपुर नपा-१७ दुधपाटीस्थित नेपाल विद्युत प्राधिकरण शाखाको काउन्टर नं. २ मा ०५७ माघ ६ गते एक बम विस्फोटन भयो। सो बम माओवादीहरूले विस्फोट गराएको आशंका गरिएको छ।

मध्यपुर ठिमी नपा-७ का शिक्षक ३५ वर्षीय गोकुल खत्रीलाई टेस्ट परीक्षामा अनुत्तीर्ण गराएको आरोपमा ०५७ वैशाख १३ गते काठमाण्डौ मनपा-३५ मा डेरा गरी बस्ने २० वर्षीय महेश खड्कासहित ४ जनाले कुटपिट गरे।

कटुञ्जे गाविस-१ का जिविस सदस्य अन्दाजी ४३ वर्षीय खुसबहादुर थापालाई विकास बजेटमा पक्षपात गरेको आरोपमा ०५७ जेठ ३ गते सोही गाविस-८ का ४० वर्षीय लक्ष्मण त्वातीले जिविस हातामा कुटपिट गरे।

वडा प्रहरी कार्यालय जगातीमा कार्यरत दुई जना प्रहरी जवानलाई ०५७ असार २ गते राति सिपाडोल गाविस-१ मा गस्ती गरिरहेको अवस्थामा सोही ठाउँका दिपक अधिकारीसमेत दुई जनाले कुटपिट गरे।

भक्तपुर नपा-१२ का सिपाडोल गाविस-१ स्थित भैरव मन्दिरका पुजारी ६२ वर्षीय मोतीबहादुर सुवाललाई गुठीको स्वर्च रकमसम्बन्धी विवादका कारण ०५७ साउन ६ गते गुठी स्वर्च तथा तहसील कार्यालयका प्रमुख प्रभातकुमार ज्ञवालीले कुटपिट गरे।

दुवाकोट गाविस-५ का ४३ वर्षीय अकुरप्रसाद न्यौपानेलाई समाचार प्रकाशित गरेको विषयलाई लिएर ०५७ साउन २५ गते ताथली गाविस-९ घर भई राष्ट्रिय अनुसन्धान विभागमा कार्यरत

जनसंख्या :	१८९६६५
साक्षरता प्रतिशत :	६५
महिला साक्षरता प्रतिशत :	४३.३
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	११९
गाविस/नपा संख्या :	१६/२
निर्वाचन क्षेत्र :	२
विद्यालय :	३००
क्याम्पस/उच्च मावि :	९/७
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	३/२०
टेलिफोन लाइन :	४०००
मोटर सडक (कि.मी.) :	११९
प्रहरी कार्यालय संख्या :	१६
हुलाक संख्या :	२३

पुष्कर बुढाथोकीसमेतका व्यक्तिहरूले ज्यानमार्ने धम्की दिए।

मध्यपुर ठिमी नपा-१३ स्थित पशुपति स्पीनिङ मिल्स प्रालिको पर्खालमा ०५७ कार्तिक २७ गते अज्ञात व्यक्तिहरूले २ वटा बम विस्फोट गराए। माओवादीले विस्फोट गराएको आशंका गरिएको छ।

भौखेल गाविस-८ का गाविस उपाध्यक्ष ४५ वर्षीय जयराम थापा र सोही गाविस-५ का ३० वर्षीय रामबहादुर श्रेष्ठलाई वातावरण प्रदुषण हुने ईटा भट्टा हटाउन आग्रह गर्दा ०५७ मंसिर १३ गते सोही गाविस-९ का विष्णुभक्त सुलुलगायतका ५ जनाले कुटपिट गरे। पीडकहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी ४ दिनपछि रिहा गरे।

नैखेल गाविसस्थित उपस्वास्थ्य चौकीका परिचर अन्दाजी ३५ वर्षीय रामबहादुर कार्कीलाई भत्तासम्बन्धी विवादका कारण ०५७ मंसिर १६ गते जनस्वास्थ्य शाखा भक्तपुरका लेखापाल नरेशनारायण खोटेजाले कार्यालयमा कुटपिट गरी औलासमेत टोकिदिए।

भक्तपुर जिल्लाका ३० जना स्वास्थ्य चौकीका परिचरलाई दशैं र तिहारको विदामा पालो बसेको रकम नदिइएको विषयमा विवाद भएको बताइयो।

दुवाकोट गाविस-९ का २२ वर्षीय अनिल थापालाई ०५७ पुस ९ गते सानोठिमी क्याम्पसमा अनेरास्ववियुको स्वागत समारोह हेरिरहेको अवस्थामा नेविसंघका कार्यकर्ताहरूले खुकुरी प्रहार गरी घाइते बनाए। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

छलाकट गरी हत्या गरिएको ७ वर्षीय भिना पोतामा

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना		पीडित संख्या		घटना		पीडित संख्या	
	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	४	१	३	४	१	१		१
गोलीद्वारा घाइते	१		१	१				
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	१							
गिरफ्तारी र यातना					३	३		३
कुटपिट	३३	३०	६	३६				
घम्की	३	३		३	१		१	१
भेला र संगठित हुने अधिकार					४	६६		६६
सरुवा/घटुवा/पक्षपात आदि					३	६		६
महिला किनबेच	१		१	१				
बलात्कार	३		३	३				
बलात्कार प्रयास	१		१	१				
बहुविवाह	१		१	१				
पारिवारिक हिंसा	३		३	३				
महिला भएकै कारण यातना	३		३	३				
बाल अधिकार	३	३	६	९				
आर्थिक अधिकार	१				१			
जम्मा	४६	३४	३६	७०	१३	८६	१	८८

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

भक्तपुर नपा-३ का शिक्षक ३० वर्षीय प्रदिप के.सी.समेत ६ जनालाई ०५६ चैत २४ गते माओवादीद्वारा आयोजित नेपाल बन्दका सिलसिलामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूमध्ये प्रदिपलाई भक्तपुर नपा-३ दत्तात्रयबाट र अन्यलाई सल्लाघारीबाट गिरफ्तार गरिएको थियो। पीडितहरूलाई २ दिनपछि रिहा गरियो।

नेकपा (माले) जिल्ला सचिव नारायणभक्त बाटीसहित २१ जनालाई नागरिकता विधेयकको विरुद्धमा आयोजित उपत्यका बन्दका सिलसिलामा ०५७ साउन १८ गते अरनिको राजमार्गमा जुलुस प्रदर्शन गरिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई सोही दिन रिहा गरियो।

भक्तपुर नपा-१७ का ३० वर्षीय लक्ष्मीनारायण खत्रीसमेत ७ जनालाई मसाल जुलुस निकालेको आरोपमा ०५७ असोज ४ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूमध्ये लक्ष्मीनारायणलाई भक्तपुर नपा-१६ बाट र अन्यलाई सोही नपा-१७ बाट गिरफ्तार गरिएको थियो। पीडितहरूलाई २ दिनपछि रिहा गरियो।

भक्तपुर नपा-९ का ४० वर्षीय नेमकिपाका जिल्ला अध्यक्ष सानु सुवालसहित ४० जनालाई ०५७ असोज ५ गते नौ वाम समूहले आयोजना गरेको नेपाल बन्द कार्यक्रमको सिलसिलामा भक्तपुर नपा-१४ र १७ बाट प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा सोही दिन रिहा गरे।

भक्तपुर नपा-८ का २३ वर्षीय नारायणकृष्ण फसीकवा र मध्यपुर ठिमी नपा-८ का २४ वर्षीय चन्द्रगोपाल श्रेष्ठलाई

मसाल जुलुस निकालेको आरोपमा ०५७ पुस १६ गते भक्तपुर नपा-११ बाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई २ दिनपछि रिहा गरियो।

धार्मिक स्वतन्त्रता

भक्तपुर नपा-१६ स्थित वाराहीपीठ विकास समितिद्वारा ०५७ असार ३ गते एक भोजमा वाराहीलाई चढाइएको बोका काटेर खुवाएकोमा ०५७ साउन ७ गते भक्तपुर नगरका सय जना भक्तजनले विरोध जनाए।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा ४ सय ५३ वटा मुद्दा दर्ता भए भने ७ सय ८२ वटा फर्स्यौट भए। यस अदालतमा ३ वर्ष पुराना ८८, २ वर्ष पुराना १ सय ४, १ वर्ष पुराना २ सय २२ र ६ महिना पुराना १ सय ५९ वटा मुद्दा रहेका छन्। जिल्ला सरकारी वकिलको कार्यालयका अनुसार यस वर्ष सवारीज्यान १८, कर्तव्य ज्यान ५, केही सार्वजनिक अपराध ३१, बलात्कार ४, जीउ मार्ने बेच्ने २, बहुविवाह १, विस्फोटन २, ठगी २, लागु औषध १, विष सेवन १४, भुण्डिएको २७, बेवारिसे लास ६, भवितव्य ज्यान १५, ज्यानमार्ने उद्योग ४, चोरी ९, पानीमा डुबेको ५, आगोले पोलेको ६, कित्ते ५, चौपाया मृत्यु ३, करेन्ट लागेर मृत्यु ३, बाघले खाएर १, धारिलो हरियारद्वारा घाँटी काटिएर आत्महत्या १ वटा मुद्दा प्रहरीद्वारा जानकारी गराइयो।

जिल्ला प्रशासन कार्यालयले ३० वटा सार्वजनिक मुद्दा प्रहरीबाट आएकोमा १० वटा फर्स्यौट गरेको र यस वर्ष १ सय ३० वटा ठाडो उजुरी दर्ता भएकोमा ९० प्रतिशत प्रहरीमा पठाएको तथा बाँकी फर्स्यौट भएको जानकारी दियो।

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा विभिन्न शिर्षकका गरी कूल १ सय ७२ वटा मुद्दा दर्ता भए।

सरुवा, घटुवा र पक्षपात आदि

गुण्डु गाविस-५ का ३८ वर्षीय भरत कार्कीलगायत ६ जना अस्थायी परिचरलाई ०५७ भदौ १ गते स्वानेपानी कार्यालयले अवकाश दियो। पीडितहरू नौ-दश वर्षदेखि कार्यरत थिए।

ओखलढुङ्गा जिल्ला घर भई भक्तपुर नपा-५ मा डेरा गरी बस्ने ३० वर्षीय डालीकृष्ण पौडेललाई सिटी टाइम्स पत्रिका विक्री गरेको आरोपमा ०५७ भदौ १५ गतेदेखि भक्तपुर नपाले अस्थायी माली पदबाट अवकाश दियो।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

मध्यपुर ठिमी नपा-१७ स्थित एसओएस बालग्राममा अमहाय विद्यार्थीहरू अध्ययन गर्दछन्। परंपकार बालग्राम दुवाकांटमा यस वर्षदेखि १० जना विद्यार्थीलाई अध्ययन गराउने प्रयास भएको छ। कटुञ्जे सुन्दरवस्तीस्थित क्यानेडियन बालग्राममा करिव सय जना विद्यार्थीहरू अध्ययनरत छन्।

वृद्ध भत्ता समयमा नपाएको जनगुनासो रहेको छ।

महिला अधिकार

दधिकोट गाविस-७ शिकारीटारकी ४ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ चैत १५ गते सोही गाविसका करिव ६३ वर्षीय रत्नलाल श्रेष्ठले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी रिहा गरेकोमा जिल्ला अदालतको आदेशबमोजिम तारेखमा राखी कारवाही चलाइएको छ।

भक्तपुर नपा-११ की १५ वर्षीय र सोही नपा-१२ की १२ वर्षीय गरी २ जना बालिकाहरूलाई ०५७ जेठ १५ गते सोही नपा-११ का करिव ६९ वर्षीय उपेन्द्रराज सुवेदीले बलात्कार गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी हाल तारेखमा रिहा गरिएको छ।

दुवाकांट गाविस-१ की ४ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ साउन ११ गते सोही ठाउँमा डेरा गरी वस्ने करिव १८ वर्षीय कृष्ण खत्रीले बलात्कार गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

मध्यपुर ठिमी नपा-१३ मा डेरा गरी वस्ने करिव २६ वर्षीय मञ्जु खड्का (लामा) लाई ०५७ भदौ १ गते काभ्रे जिल्ला नाल्दुम गाविस-७ का गोपाल परियार, कृष्णबहादुर परियार र तोयनाथ तिवारीले भारतको बम्बईमा लागी बिक्री गरे। पीडकहरूमध्ये गोपाल र कृष्णबहादुरलाई धरोटी दिन नसकेका कारण थुनामा राखिएको छ भने तोयनाथ फरार छन्।

कटुञ्जे गाविस-८ सुन्दरवस्तीमा डेरा गरी वस्ने करिव २२ वर्षीय फूलमाया तामाङलाई ०५७ असोज २८ गते आफ्नै पति ग्वाफे लामाले पलङमा हातवुट्टा बाँधी कुटपिट गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी मिलापत्र गराए।

वागेश्वरी गाविस-२ की २० वर्षीय चम्पा काफ्ले (लामिछाने) लाई घरमा नबसी माइतमा बसेको आरोपमा ०५७ असोज ३० गते आफ्नै पति २२ वर्षीय भोला काफ्लेले सार्वजनिक स्थलमा कुटपिट गरे।

सिपाडोल गाविस-२ की १७ वर्षीय गंगा तिवारीलाई ०५६ फागुन ४ गते बाटोमा हिँडेरहेको अवस्थामा भक्तपुर नपा-१२ का २२ वर्षीय रामचन्द्र प्रजापतिले यौन दुर्व्यवहार गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी सार्वजनिक मुद्दा चलाई रिहा गरे।

गुण्डु गाविस-६ की १८ वर्षीय तारा वानियाँलाई ०५६ फागुन ५ गते कटुञ्जे गाविस-७ स्थित माउण्ट एभरेष्ट उच्च माविको कक्षा कोठामा गुण्डु गाविस-४ का २० वर्षीय राजन कार्कीलगायत ४ जनाले यौन दुर्व्यवहार गरे। पीडकहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी सार्वजनिक अपराध मुद्दा लगाएर तारेखमा रिहा गरे।

कटुञ्जे गाविस-७ की २६ वर्षीय एक स्वास्थ्यकर्मीलाई ०५७ भदौ २ गते राति अस्पतालमा भक्तपुर नपा-६ डनाचोका सुरेश शाक्यसमेत ३ जनाले यौन दुर्व्यवहार गरे। पीडकहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी सार्वजनिक अपराध सम्बन्धी मुद्दा चलाई रिहा गरे।

बालअधिकार

भक्तपुर नपा-१ ब्रम्हायणी मन्दिर नजिकै पिपलको बाटोको फेदमा ०५७ जेठ ४ गते भरवरे जन्मिएको बालिका शिशुलाई अज्ञात आमाको फ्याँकेर गइन्। शिशुलाई भक्तपुर नपा-१० व्यासीका रामकृष्ण मानन्धरले फेला पारी पाल्न लगे। पीडक पत्ता लागेको छैन।

भक्तपुर नपा-१२ हनुमन्ते खोलाको किनारमा ०५७ असार २ गते एक बालिका शिशु बेवारिसे अवस्थामा फेला परिन्। शिशुलाई सूर्य विनायक व्यापारका एक सैनिकले लगेको कुरा सो ठाउँका एकजना व्यक्तिले बताए।

बालकांट गाविस-९ स्थित बालवाटिका अंग्रेजी माविमा कक्षा १ मा अध्ययनरत ५ वर्षीय विदित भट्टराई, ६ वर्षीय सुरक्षा अधिकारी, ५ वर्षीय रेखा भण्डारी, ५ वर्षीय उत्साह भण्डारी, ६ वर्षीय सुनिल भण्डारी र ६ वर्षीय रेखा कोइरालालाई गृहकार्य नगरेको आरोपमा ०५७ असार ९ गते सोही विद्यालयका शिक्षक २२ वर्षीय विमल थापाले घाँस खुवाउने प्रयास गरे। पीडकलाई कारवाही भएन।

यस जिल्लाका डैटा उद्योगहरूमा करिव ५० जना बाल मजदुरहरू छन्। गलैचा कारखानामा पनि करिव २ सय ५० जना बालमजदुर छन्। होटल तथा रेष्टुरेन्टहरूमा सयौंको संख्यामा बालमजदुरहरू छन्। बालमजदुरहरूलाई शिक्षा र उपचारको व्यवस्था गरिएको पाइँदैन।

आर्थिक अधिकार

मध्यपुर ठिमी नपा-१३ स्थित पशुपति स्पीनिङ मिल्स प्रालिका ८१ जना मजदुरहरूले १७ सूत्रीय माग राखी ०५७ असार २० देखि हडताल गरे। हडताल तोड्न श्रम विभागका प्रतिनिधि, जिल्ला प्रशासन प्रमुख, मिल्सका मजदुर नेता र मालिक सुमित अग्रवालबीच ०५७ साउन ३ गते भएको वार्तामा केही माग पूरा गर्ने सहमति भई हडताल तोडियो।

सिपाडोल गाविसस्थित जिल्ला सिंचाई कार्यालय प्रमुख भरतप्रसाद वास्तोलासमेत व्यक्तिहरूले ०५७ असार २० गते जल उपभोक्ता समूहका वलराम खत्रीसमेत एक सय जना तालिम लिने परीक्षार्थीको ४ दिनको भत्तावापत पाउने करिव ३० हजार रूपैयाँ हिनामिना गरे।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

अनुदान प्राप्त सरकारी विद्यालयका प्रधानाध्यापकको एक समूहले ०५७ साउन १६ गते जिशिअ नयनसिंह धामीसमक्ष

विद्यालयमा लिइएको अतिरिक्त शुल्क फिर्ता गर्नुपर्ने अखिल क्रान्तिकारीको मागका बारेमा जानकारी गरायो।

जिल्ला विकास समितिले उठाउने करको विरोधमा ०५७ साउन २७ गते निर्माण व्यवसायी संघले जिविसमा धर्ना दियो।

बि.ए. र बि.बि.एस.को भर्ना शुल्क बुझाउने म्याद थप गर्नका लागि भक्तपुर क्याम्पसका स्वविव्यूका विद्यार्थीहरूले ०५७ भदौ १६ गते क्याम्पस प्रशासन र लेखा शाखामा ३ दिनसम्म तालाबन्दी गरे। पछि पुनः भर्ना शुल्क बुझाउने म्याद थप गरियो।

नेपाल क्रान्तिकारी महिला संघ जिल्ला समितिको आयोजनामा कालो दिवस मनाउन ०५७ भदौ ९ गते भक्तपुर नपा-१ सूर्यमणीबाट एक जुलुसले नगर परिक्रमा गरी सोही नपा-१६ पुगी आमसभामा परिणत भयो।

भक्तपुर नपा-१६ को ७ वर्षीय मिना पोतामाको बलात्कारपछि हत्या भएको घटनाको पीडकलाई कारवाहीको माग गर्दै अखिल नेपाल महिला संघले ०५७ कार्तिक १ गते जिल्ला प्रशासनमा जापनपत्र बुझायो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

भक्तपुर नपा-१० व्यासीस्थित मालपोत कार्यालयमा ०५७ असार २ गते एक टाइम बम फेला पर्यो। सो बम माओवादीहरूले राखेको आशंका गरिएको छ।

नगरकोट गाविस नापी कार्यालय टावरमा कार्यरत परिचर ४५ वर्षीय शम्भुप्रसाद तिमिल्सिनालाई रकम नतिरेको आरोपमा ०५६ चैत २५ गते काठमाण्डौ मनपा कुलेश्वरका ३५ वर्षीय हरिराम श्रेष्ठसमेत ३ जनाले अपहरण गरी २ दिनसम्म थुनेर कुटपिट गरे। पीडकहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दा लगाई रिहा गरे।

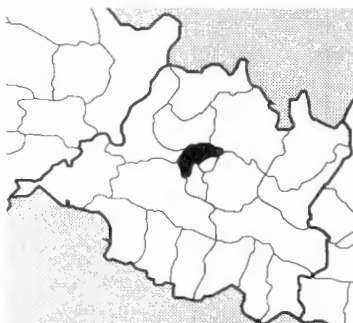
यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका १७ वटा घटनामा १४ जना पुरुष र ८ जना महिला पीडित भए। विस्कट जात्राको लिङ्गो ०५७ वैशाख १ गते ढल्दा ३ जनाको मृत्यु भयो। विष सेवन गरी ८ जना पुरुष र ७ जना महिला, भुण्डिएर १२ जना पुरुष र ११ जना महिला तथा धारिलो हतियार प्रहार गरेर एक जना पुरुषले आत्महत्या गरे। आगलागीका ५९ वटा घटनामा ३ जनाको मृत्यु भयो भने ३ जना घाइते भए। भवितव्य घटनामा १ जना पुरुष र ८ जना महिलाको मृत्यु भयो। दुबेर ४, कुकुरले टोकेर १ र करेन्ट लागेर ३ जनाको मृत्यु भयो। सवारी दुर्घटनाका सय वटा घटना भए भने १४ जनाको मृत्यु भयो।

२.१५ काठमाण्डौ

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

कामनपा-७ चाबहिलका २१ वर्षीय गोविन्द नेपाल र सोही ठाउँका २५ वर्षीय कंदार पराजुलीलाई ०५७ पुस ११ गते गोपीकृष्ण सिनेमा हलनजिकै प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। भारतीय कलाकार ऋतिक रोशनले नेपाली विरूद्ध नकारात्मक टिप्पणी गरेको भनी त्यसको विरोधमा विद्यार्थीहरूले निकालेको जुलुसमा प्रहरीले गोली प्रहार गर्दा सो घटना भएको थियो। सोही घटनामा स्थानीय दीपिका डड्लिश स्कूलमा ५ कक्षामा अध्ययनरत ११ वर्षीय कर्मा लामालाई स्कूलबाट घर फर्किरहेको अवस्थामा प्रहरीले गोली हानी सख्त घाइते बनाएकोमा वीर अस्पतालमा उपचार गर्दागर्दै ०५७ पुस १२ गते बिहान मृत्यु भयो।

जनसंख्या	९३८४३९
साक्षरता प्रतिशत	७२
महिला साक्षरता प्रतिशत	५८
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	३९५
गाविस/नपा संख्या	५७/२
निर्वाचन क्षेत्र	७
विद्यालय	६९३
क्याम्पस/उच्च मावि	२१/९३
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	१२/६७
टेलिफोन लाइन	१२६९१३
मोटर सडक (कि.मी.)	४४९
प्रहरी कार्यालय संख्या	४२
हुलाक संख्या	७१

कामनपा-२९ स्थित एक घरमा बसेकी आदर्श योगहरी माविमा कक्षा ५ मा अध्ययनरत १२ वर्षीय वर्षा कोइरालालाई ०५७ पुस ११ गते प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। त्यसैगरी शान्ति विद्यागृह माविमा अध्ययनरत १७ वर्षीय योगेन्द्र खनाल, सरस्वती क्याम्पसमा अध्ययनरत २१ वर्षीय प्रकाश राई, २३ वर्षीय सुशीलजङ्ग कुँवर, २१ वर्षीय नवीन शर्मा, दानसिंह लामा, सीता श्रेष्ठ र महेन्द्ररत्न क्याम्पस ताहाचलमा अध्ययनरत २३ वर्षीय भानुभक्त आचार्यलाई सोही ठाउँमा प्रहरीले गोली हानी घाइते बनाए। ऋतिक रोशन प्रकरणमा विद्यार्थीहरूले निकालेको जुलुसमा प्रहरीले गोली प्रहार गरेका थिए।

कामनपा-७ का १८ वर्षीय रेन्जी शेर्पालाई ०५७ पुस १२ गते अधिल्लो दिनको गोलीकाण्डको विरोधमा चावहिलमा निकालिएको जुलुसमा सहभागी भएको अवस्थामा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

यस बाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका २१ वटा घटनामा ११ जना पुरुष र १० जना महिला पीडित भए। जसमध्ये-

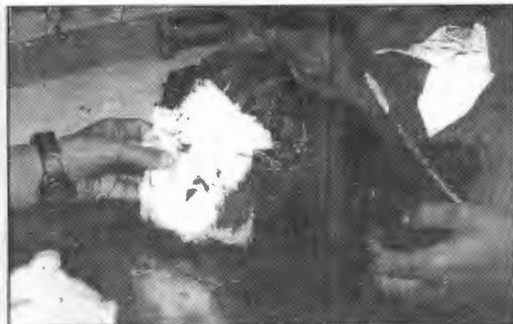
कामनपा-२९ ठमेलकी १८ वर्षीय सुनिता लामालाई ०५६ पुस २५ गते अज्ञात व्यक्तिहरूले छुरी प्रहार गरी संस्कृत घाइते बनाएकोमा पुस २६ गते वीर अस्पतालमा उपचार गर्दा गिर्दै मृत्यु भयो।

कामनपा-२७ लगनका २६ वर्षीय कुमार लामालाई ०५७ वैशाख १८ गते केही व्यक्तिहरूले तरबार तथा छुरा प्रहार गरी हत्या गरे। हत्यामा संलग्न भएको भएको आरोपमा प्रविन प्रधान, सुजन श्रेष्ठ, प्रचिन श्रेष्ठ, किशोरी बहम शाह, अनिल नकर्मालाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेको थियो।

कामनपा-७ चुच्चेपाटीस्थित सर्वोच्च अदालतका न्यायाधीश भैरवप्रसाद लम्सालको घरमा काम गर्न बसेको नुवाकोट जिल्ला स्वङ्गभञ्ज्याङ्गकी १४ वर्षीय सरिता रिमाललाई ०५७ असार २९ गते राति बलात्कार गरी हत्या गरियो। पोष्टमार्टमको रिपोर्टमा पनि पीडितको मृत्यु असामान्य भएको जनाइएको छ। यस घटनाको लगत्तै प्रहरीले सोही घरमा काम गरी बस्ने महोत्तरी जिल्ला जलेश्वर नपा-१० का १३ वर्षीय समोद मण्डललाई गिरफ्तार गरेको थियो। प्रहरीले समोद मण्डललाई जबर्जस्ती बलात्कार गरेको तथा कर्तव्य ज्यानअन्तर्गत मुद्दा दायर गरेकोमा जिल्ला अदालत काठमाण्डौले पुर्पक्षका लागि थुनामा राख्ने आदेश दियो। तर १३ वर्षीय समोद मण्डललाई हत्याको आरोपमा फसाइएको तथा वास्तविक पीडक अरु नै भएको आशंका गरिएको छ।

कामनपा-६ बौद्धमा डेरा गरी बस्ने ४३ वर्षीय उद्धव सुवेदीलाई ०५७ कार्तिक १३ गते आफ्नै पत्नी ३२ वर्षीय सीता सुवेदी (लामा) ले छुरा प्रहार गरी हत्या गरिन्। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

कामनपा-११ का वडाध्यक्ष ३३ वर्षीय राजेश श्रेष्ठको ०५७ मंसिर २३ गते राति हत्या भयो। पीडित श्रेष्ठ २३ गते राति जमलस्थित सेफ किचेन रेस्टुराँमा खाना खान गएको बेला केही व्यक्तिहरूले आक्रमण गरी लस्खेदौ बाटोमा ल्याएर हत्या गरी फरार भएका थिए। उक्त घटनाका सम्बन्धमा प्रहरीले सोही रेस्टुराँका मालिक विजय जोशीलाई गिरफ्तार गरेकोमा पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

त्रयिक टोख प्रकटणमा श्रान्तोचित जनालाई प्रहरीले गोली हानी हत्या गर्दैछ।
(घाँँ छेउजा घर्षा छोड्छाला, मन्थि मोथिन्छ नेपाल, तल टिप्छी छेर्प, छर्मा लामा ट छेडाट पट्यापुली)

जेल र बन्दी

यस जिल्लामा केन्द्रीय कारागार, भद्रबन्दी गृह र चारखाल अड्डामा रहेको सदर खोर जेल गरी ३ वटा जेल रहेका छन्।

दुई भवनमा गरी १६ कोठा भएको केन्द्रीय कारागार शाखाअन्तर्गत रहेको महिला कारागारमा एक कोठामा टिभी राखिएको छ भने अर्को एक कोठा सिलाई कटार्ने तालिमको लागि छुट्याइएको छ। जसमा पुराना सिलाई मिसिनहरू छन्। जम्मा १४ वटा कोठामा हाल कैद तोकिएका ३७ जना र कैद नतोकिएका ४४ जना गरी ८१ जना बन्दीहरू रहेका छन्। यसबाहेक ४ बालिका र ७ जना बालक आश्रितरूपमा रहेका छन्। महिला कारागारमा रहेका बन्दीहरूमध्ये ज्यान मुद्दामा २३, चोरी तथा ठगीमा ३ जना, हातहतियारमा ४ जना, जीउ मार्ने बेच्नेमा ३३, लागु औषधमा ११, सार्वजनिकमा ६ जना रहेका छन्। यीमध्ये ३ जना विदेशी महिला बन्दीहरू छन्।

केन्द्रीय कारागार शाखामा ८ सय ६ जना बन्दी छन्। जसमध्ये कैद नतोकिएका ३ सय ४३ जना र कैद तोकिएका ४ सय ६३ जना छन्। यसबाहेक १२ जना नाबालक आश्रितरूपमा रहेका छन्। बन्दीहरूमध्ये ज्यानसम्बन्धी मुद्दामा २ सय ३८, ज्यानमार्ने उद्योगमा २१, चोरी तथा ठगीमा ५१, बलात्कारमा ४७, स्वरस्वजनामा ८, जीउमार्ने बेच्नेमा १ सय ३३, लागु औषधमा १ सय २९, सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दामा ९० र विविधमा ४६ जना बन्दी छन्। त्यसैगरी सवारी ज्यानमा २, खुनडाँकामा ९, सुन चोरी पैठारीमा १, वन मुद्दामा ६ र कित्ते नागरिकतामा २ जना बन्दी छन्। यीमध्ये ५७ जना विदेशी छन्। यस कारागारमा रहेका

बन्दी भागिराम पुनको ०५६ माघ १२ गते, नन्दबहादुर नेपालको ०५७ असोज १४ गते, नरबहादुर आलेमगरको ०५७ साउन २० गते, तिब्बतीयन नागरिक लाकसाङ थोक्मेको ०५७ कार्तिक १३ गते र यादवप्रसाद राईको ०५७ मंसिर १३ गते कालगतिले मृत्यु भयो।

केन्द्रीय कारागारमा एउटा माध्यमिक विद्यालयका साथै पुस्तकालय तथा खेलकुदका सामानहरू उपलब्ध गराइएको छ। कारागारको हाताभित्र कपडा बुन्ने र धागो काल्ने कारखाना छन्। खेलकुदको तथा प्रौढ कक्षाको व्यवस्था नभए पनि घरेलु तथा साना उद्योग तालिम शाखाबाट एक जना प्रशिक्षक आई सिलाई कटाई तालिम दिइने व्यवस्था गरिएकोमा एक वर्षदेखि उक्त कार्यसमेत हुन सकेको छैन। जसले गर्दा केही बन्दीहरूले काम गरी आर्थिक आय आर्जन गर्ने मौका पनि पाएका छन्। तर पारश्रमिक भने न्यून रहेको गुनासो बन्दीहरूको छ। महिला कारागारमा पुस्तकालय तथा खेलकुदका सामानको सुविधा उपलब्ध छैन। सिलाई कटाईको तालिम भने बेलाबेलामा दिने गरे तापनि आवश्यकताअनुसार सिलाई मिशिनहरू नहुँदा सिलाई कटाईको काम सुचारुरूपले चलेको पाइँदैन। कारागारमा रेडियो, टेलिभिजन, पत्रपत्रिका, टेलिफोनका साथै चिठीपत्र आदान प्रदान गर्ने व्यवस्था छ।

त्यसैगरी भद्रबन्दी गृह कारागार शाखामा २ सय ९ जना कैद नतोकिएका र २ सय ८४ जना कैद तोकिएका गरी ४ सय ९३ जना बन्दी छन्। यसबाहेक ३ जना नाबालक आश्रितरूपमा रहेका छन्। बन्दीहरूमध्ये ज्यानसम्बन्धी मुद्दामा १ सय ३६, ज्यानमार्ने उद्योगमा १७, सवारी ज्यानमा ४, खुन डाँकामा २२, चोरी तथा ठगीमा ५०, सुन चोरी तथा पैठारीमा ५, चेलीबेटी बेचबिखनमा ६२, बलात्कारमा ३१, विदेशी मुद्रामा २, वनसम्बन्धी मुद्दामा २, भ्रष्टाचारमा १, सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दामा ३३, खरखजनामा ४, कित्ते नागरिकतामा ३ र विविधमा १६ जना बन्दी छन्। यस कारागारमा रहेका ८६ वर्षीय दयाराम कोरीको ०५६ फागुन ४ गते र कमल काहारको ०५७ पुस १० गते कालगतिले मृत्यु भयो। यहाँ एउटा निम्न माध्यमिक विद्यालय र पुस्तकालय छ। बन्दीहरूको मनोरञ्जनका लागि केही खेलकुदका सामानहरू पनि उपलब्ध गराइएको छ।

सदरखोर चारखाल कारागार शाखामा २ सय ३७ जना बन्दी छन्। बन्दीहरूमध्ये पुरुष कैद नतोकिएका १ सय ६८ जना र कैद तोकिएका ३७ जना छन्। यीमध्ये २७ जना विदेशी छन्। महिला बन्दीहरूमध्ये कैद नतोकिएका २२ जना र कैद तोकिएका १० जना छन्। यसबाहेक यस कारागारमा २ जना बालक र १ जना बालिका छन्। दर खोर पुरानो र

केन्द्रीय कारागार

जीर्ण अवस्थामा छ। पुरुष तथा महिला बन्दी राखिने यस कारागारका भवनहरूमा पानी चुहिने समस्या छ। बन्दीहरूलाई समय-समयमा गैरसरकारी संघसंस्था-हरूबाट विभिन्न किसिमका तालिमहरू दिने गरिएको छ।

गिरफ्तारी र यातना

अखिल नेपाल ट्रेड युनियन महासंघका महासचिव ३३ वर्षीय जय कार्कीलाई ०५६ माघ १० गते कामनपा- ६ बौद्धबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। आफूलाई प्रगतिशील पुस्तक तथा गीति क्यासेट र पत्रपत्रिका बोकेको आधारमा प्रहरीले गिरफ्तार गरेको पीडितले बताए।

पीडितलाई सोही दिन रिहा गरियो।

गोरखा आँपपिपल घर भई नेपाल ल क्याम्पसमा अध्ययनरत २३ वर्षीय फणिन्द्र देवकोटासहित २५ जना विद्यार्थीलाई ०५७ चैत ११ गते चार विद्यार्थी संगठनद्वारा आयोजित शिक्षा मन्त्रालय घेराउ कार्यक्रमबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूमध्ये अन्यलाई सोही दिन रिहा गरियो भने फणिन्द्रलाई शान्ति सुरक्षासम्बन्धी मुद्दा लगाइएकोमा अदालतले छोड्ने आदेश दिए पनि गिरफ्तार गर्दै हिरासत राखियो। पीडितलाई अदालतको आदेशमा भदौ १ गते रिहा गरियो।

स्युचाटार गाविसका अध्यक्ष श्यामसुन्दर थापा, सोही गाविसका शिवजी भट्टराई, नन्दकुमार बुढाथोकी, परशुराम गौतमसमेत २७ जनालाई ०५६ चैत १८ गते प्रस्तावित डमिड साइट निर्माणका लागि निरीक्षण गर्न गएका उपप्रधानमन्त्री रामचन्द्र पौडेलसमक्ष विरोध जनाउँदा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। विरोध जनाउन भेला भएका सो गाविसका जनतालाई प्रहरीले लाठीचार्ज समेत गरेका थिए। गिरफ्तार गरिएकाहरूलाई भोलिपल्ट रिहा गरियो।

दोलखा नाम्दु गाविस घर भई महेन्द्ररत्न क्याम्पस ताहाचलमा अध्ययनरत २३ वर्षीय केशरराजश्वराज रिमाललाई माओवादीलाई सहयोग गरेको आरोपमा ०५६ चैत २० गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई ४ महिनापछि रिहा गरियो।

कामनपा- ३१ बागबजारस्थित मितेरी अस्पतालमा ०५७ भदौ १७ गते राति सशस्त्र प्रहरीले घेराउ गरी उपचारार्थ भर्ना भएका दुई बिरामीलाई आफ्नो कब्जामा लिए। करिब १५ जना सशस्त्र प्रहरी तथा अन्य २० जना सादा पोशाकमा आएका प्रहरीले सिन्धुली जिल्लामा प्रहरी र माओवादीबीच भिडन्त हुँदा घाइते भएका सिर्जना फुयाँल र रञ्जन के.सी. लाई क्याबिनमै पहरा दिए।

त्रिवि कर्मचारी संघका पूर्व महासचिव तथा संजमाका कार्यकर्ता ४२ वर्षीय नारायणप्रसाद कोइरालालाई ०५७ भदौ २१ गते कामनपाबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई केहि दिन हिरासतमा राखी रिहा गरियो।

अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का २६ वर्षीय पूर्ण पौडेल, २४ वर्षीय फणिन्द्र देवकोटा, २० वर्षीय शोभा खनाल, २२ वर्षीय सादुराम देवकोटा, २१ वर्षीय दिपक देवकोटा, १९ वर्षीय युवराज भट्टराई, २० वर्षीय अतिन्द्र न्यौपाने, २२ वर्षीय केशरराजश्वराज रिमाल, २४ वर्षीय हेम घिमिरे, २२ वर्षीय कृष्ण मल्ल, २२ वर्षीय माधव अधिकारी, २३ वर्षीय चेतनाथ ढगाना, १९ वर्षीय सागर सापकोटा, २३ वर्षीय शैलेन्द्र देवकोटा, २३ वर्षीय मुनाल खड्का, २१ वर्षीय यज्ञ स्वरेलसमेत २६ जना विद्यार्थीलाई काठमाण्डौमा ०५७ पुस ११ र १२ गते प्रहरीद्वारा भएको हत्याको विरोधमा विभिन्न पाँच विद्यार्थी संगठनहरूले ०५७ पुस १३ गते आयोजना गरेको उपत्यका बन्द कार्यक्रमका सिलसिलामा प्रहरीले कार्यालयमा छापा मारी गिरफ्तार गरे। पीडितहरूमध्ये १४ जनालाई १९ गतेसम्ममा रिहा गरियो।

कामनपा-११ सुन्धाराबाट गोश्वारा हुलाक कार्यालयको डाँक सेवामा कार्यरत गौतम पञ्जनी र शिव अधिकारीलाई ०५७ पुस १३ गते बेलुका कार्यालयबाट घर फर्कन लाग्दा मूल गेट बाहिर निस्कने बित्तिकै सादा पोशाकका प्रहरीले कुटपिट गर्दै गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई वडा प्रहरी कार्यालय जनसेवा विशालबजार पुर्‍याई नाक र मुखबाट रगत निस्कने गरी यातना दिइयो। पीडितहरूलाई पानीसमेत खान नदिई निर्मम यातना दिई भोलिपल्ट रिहा गरियो।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

नेकपा (माओवादी) का केन्द्रीय सदस्य मात्रिकाप्रसाद यादवलाई ०५६ चैत १३ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारे।

केन्द्रीय कारागारअन्तर्गतको महिला कारागारबाट सावित्री पाण्डेलाई ०५७ जेठ ३ गतेदेखि प्रहरीले बेपत्ता पारे। पीडितलाई वैतडीबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरी वैतडी, डँडेलधुरा तथा डाँटी जेल चलान गर्दै ०५६ पुस २० गते बिमारी भएका कारण उपचारार्थ काठमाण्डौ ल्याइएको थियो।

काभ्रे जिल्ला भीमखोरी घर भई हाल काठमाण्डौ बस्ने ३६ वर्षीय शिवबहादुर किड्किङ्ग मगर र उनकै पत्नीलाई ०५७ जेठ २८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारे।

नुवाकोट जिल्ला घर भई काठमाण्डौमा बस्ने २९ वर्षीय जनक ढकाललाई ०५७ भदौ १९ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारे। पीडितलाई हालसम्म बेपत्ता पारिएको छ।

माओवादी नेता ५२ वर्षीय ईश्वरीप्रसाद दाहाललाई ०५७ भदौ २१ गते बिहान कामनपा-१५ ताहाचलबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारे। पीडितलाई कहाँ राखिएको छ भन्ने बारेमा यो वर्षको अन्त्यसम्म पनि केही थाहा हुन सकेन।

नेकपा (माओवादी) का केन्द्रीय सदस्य दिनेश शर्मा र सोही पार्टीका कार्यकर्ता दिनानाथ गौतमलाई ०५७ कार्तिक १८ गते प्रहरीले अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन केन्द्रमा पत्रकार सम्मेलन गरी रिहा गरे। उक्त सम्मेलनमा दुवै नेताले आइन्दा माओवादी गतिविधिमा संलग्न नहुने र सार्वजनिकरूपमा रहने भन्दै माओवादी गतिविधिविरूद्ध वक्तव्य दिए। तर रिहा गरिएको केही समयभित्रै आफूहरूले प्रहरी प्रशासनको दबावमा सो कुरा व्यक्त गरेको जानकारी गराउँदै एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरे। दिनेश शर्मालाई ०५६ मंसिर १८ गते कामनपा-१५ बाट र दिनानाथलाई ०५६ साउन २५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारेका थिए। यस अवधिमा दुवैलाई ककनीस्थित प्रहरी तालिम केन्द्रमा राखिएको थाहा भएको छ।

प्रहरीद्वारा पठाई पठाई
गिरफ्तार गरिएको
प्रदीप देवकोटा

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

काभ्रे जिल्ला पनौती घरभई कामनपा-१३ कालीमाटीमा तरकारी व्यापार गर्ने ३८ वर्षीय कुमार कुँवरलाई ०५६ माघ १३ गते राति वडा प्रहरी कार्यालय कालीमाटीका असई बलबहादुर थापाले कुटपिट गरी सस्त्र घाइते भई बेहोस बनाए। पीडितलाई भोलिपल्ट बिहान बेहोस अवस्थामै कालिमाटी वडा प्रहरी कार्यालय परिसरमा ल्याएर सोही ठाउँका व्यापारीहरूको समूहले घेराउ गरे। घाइतेलाई उपचार गर्ने र पीडकलाई कारवाही गर्ने सहमतिमा घेराउ तोडियो। पीडकलाई जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा फिक्काड विभागीय कारवाहीअन्तर्गत २ ग्रेड घटुवा गरी २ वर्ष वढुवा राखियो।

कामनपा -१२ टेकुका ६० वर्षीय ठकुरी यादव, नयाँ बानेश्वरका २५ वर्षीय लेखबहादुर अधिकारी, लगन बस्ने १७ वर्षीय दुर्गेश शाह, बनस्थलीका ३२ वर्षीय सुरेश आनन्द, लगनटोलका २० वर्षीय निलेश डंगोल, महाबौद्धका २० वर्षीय प्रकाश पाण्डे, खेमराज राई, कालीमाटीका २६ वर्षीय नरेश मण्डलसमेत १४ जनालाई ०५६ माघ १८ र १९ गते करिब १२ जनाको समूहमा रहेका अज्ञात व्यक्तिहरूले जथाभावी छुरा तथा खुकुरी प्रहार गरी घाइते बनाए। पीडितहरूमध्ये सस्त्र घाइतेहरूलाई वीर अस्पतालमा र सामान्य घाइतेहरूलाई घरमै उपचार गरियो।

नेपाल पत्रकार महासंघका केन्द्रीय पार्षद एवं दिव्य चक्षु साप्ताहिकका प्रकाशक/सम्पादक पद्मभक्त स्वरेललाई ०५६ फागुन ३० गते दिउँसो कामनपा- २ राजदरबारको उत्तरपट्टिको सडकमा अज्ञात व्यक्तिहरूले कुटपिट गरे।

कामनपा-२९ सामाखुसीका रमेशकुमार पाठक, कल्याणप्रसाद पाण्डे र हरिप्रसाद पाठकलाई ०५७ वैशाख ७ गते जमलबाट सामाखुसीतर्फ जाँदै गर्दा सादा पोशाक

लगाएका प्रहरीहरू लिलाबहादुर कुमाल, धनबहादुर कुमाल र दिनेश ज्ञवालीले कुटपिट गर्नुका साथै नगद, घडी, औठी आदि लुटेर लगे। पीडितहरू वडा प्रहरी कार्यालय दरबारमार्गमा उजुरी गर्न गएको अवस्थामा तिनै पीडकहरूले पुनः कुटपिट गर्नुका साथै सोही कार्यालयका प्रहरीसमेत मिलेर बन्दुकको कुन्दा, लाठी र पेटी फुकाली भुईँमा लडाएर कुटपिट गरेका थिए। कुटपिटबाट रमेशकुमार पाठकको शरीरभरि नीलडाम परेको थियो भने कल्याणप्रसाद पाण्डेको टाउकोमा ७ वटा टाँका लगाउनु परेको थियो। हरिप्रसाद पाठकको शरीर तथा स्तुट्टामा चोट लागेको थियो। पीडकहरूलाई निलम्बन गरी विभागीय कारवाही गरियो।

दक्षिणकाली गाविस फर्पिङस्थित अरूणोदय उच्च माविका प्रधानाध्यापक ४७ वर्षीय राजेश्वर यादवलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ भदौ १४ गते राति आफ्नो घरमा सुतिरहेको अवस्थामा ५-६ जना माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

कामनपा-१० बुद्धनगरस्थित नेकाँका महामन्त्री सुशील कोइरालाको निवासमा ०५७ भदौ १५ गते माओवादीहरूले बम प्रहार गरी पर्खालमा क्षति पुऱ्याए।

दक्षिणकाली गाविस फर्पिङका ४५ वर्षीय गोविन्ददास श्रेष्ठको पसलबाट ०५७ असोज ४ गते माओवादीहरूले १ लाख रूपैयाँ लुटेर लगे।

कामनपा-११ भोटेबहाल चोकमा ०५७ कार्तिक २७ गते माओवादीहरूले बम विस्फोट गराई एक जना बालकलाई घाइते बनाउनुका साथै ६ वटा पसलमा सामान्य क्षति पुऱ्याए।

कामनपा-१३ वाफलस्थित ज्ञानोदय माविका प्रधानाध्यापक धनञ्जय शर्मा अधिकारी र मनमैजुस्थित मानसिंह धर्म माविका प्रधानाध्यापक हरि कटुवाललाई विद्यालयमा लिइने गरेको शुल्क फिर्ता गर्नुपर्नेसमेतका माग राखी ०५७ मंसिर २१ गते अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का विद्यार्थीहरूले मोसो दली कक्षा कोठा घुमाउनुका साथै कान समाई उठवस गर्न लगाए।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनाव समेत)

नेपाल शिक्षक संघको आयोजनामा ०५६ फागुन ४ गते बिहान ९ बजेदेखि दिउँसो २ बजेसम्मको धर्ना कार्यक्रममा शिक्षा मन्त्रालय अगाडि बसेका शिक्षकहरूलाई प्रहरीले लाठीचार्ज गर्नुका साथै संघका उपाध्यक्षहरू हरेम्ब कोइराला, शान्तबहादुर अधिकारी, शिक्षकहरू राजेन्द्र अधिकारी, लक्ष्मीकिशोर सुवेदीसमेत २५ जनालाई गिरफ्तार गरे। गिरफ्तार गरिएकाहरूलाई सोही दिन रिहा गरियो।

राजदरबार अगाडि “राजा आउ देश बचाउ” भनेर नारा लगाएका व्यक्तिहरूमाथि ०५६ फागुन २० गते कामनपा-३१ त्रि-चन्द्र क्याम्पसका विद्यार्थीहरूले ढुङ्गामुढा गरे। उक्त

घटनामा प्रहरीले लाठीचार्ज गर्नुका साथै अश्रुग्याँससमेत प्रहार गरेका थिए।

नेपालमा रहेका भुटानी शरणार्थीहरूले ०५६ चैत २ गते परराष्ट्र मन्त्रालय अगाडि धर्ना दिइरहेको अवस्थामा प्रहरीले करिब तीन दर्जन मानवअधिकार कार्यकर्ता तथा शरणार्थीहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई सोही दिन बेलुका रिहा गरियो।

भ्रष्टाचार, महंगी र जनहत्याको विरोधमा ०५६ चैत १४ गते नेकपा (एमाले) ले नेपालबन्द कार्यक्रमका सिलसिलामा सांसद डा. मंगलसिद्धि मानन्धरलाई प्रहरीले लाठीचार्ज गरी घाइते बनाए। त्यसैगरी पिपुल्स भोलेन्टियर्सका रामनाथ ढकाल, जिफन्टका जितेन्द्र श्रेष्ठ, अनेरास्ववियुका भक्त गुरूङसमेत २८ जनालाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई सोही दिन रिहा गरियो।

चार वाम विद्यार्थी संगठनले विभिन्न शैक्षिक माग राखी ०५६ चैत १५ गते रत्नपार्कमा आयोजना गरेको आधा घण्टे चक्काजाम कार्यक्रमबाट विद्यार्थी नेताहरू प्रकाश पोखरेल, रविन्द्र अधिकारी, शिव गुरूङलगायत एक दर्जन विद्यार्थीहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई सोही दिन रिहा गरियो।

कामनपाको गुहेश्वरीदेखि जोरपाटीसम्मका वागमती नदी किनारामा बस्ने बासिन्दाहरूले ०५७ असार २८ गते नगरपालिकाबाट फोहोर फाल्न गएका ट्रकहरू रोक्न खोज्दा प्रहरीसँग भिडन्त भयो। सोही क्रममा सांसद विद्यादेवी भण्डारी, जोरपाटी गाविसका अध्यक्ष गोपाल बराल, उपाध्यक्ष कृष्ण राईसमेतका व्यक्तिहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई सोही दिन रिहा गरियो।

कमैया मुक्तिको घोषणाको माग गर्दै निकालिएको कमैया तथा मानवअधिकारकर्मीहरूको जुलुसलाई ०५७ साउन २ गते कामनपा-३१ पुतलीसडकस्थित पद्मोदय माविअगाडि सडकबाट प्रहरीले बल प्रयोग गरी तितरबितर पार्नुका साथै २५ जना महिलासहित १ सय ५५ जनालाई गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई महेन्द्र पुलिस क्लबमा राखी सोही दिन रिहा गरियो।

नागरिकता विधेयकको विरोधमा ०५७ साउन ११ गते नेकपा (माले) समर्थित विभिन्न ६ वटा भातृ संगठनहरूको आयोजनामा भद्रकालीमा धर्ना बसिरहेका सुशीलचन्द्र अमात्य, योगेश भट्टराई, रविन्द्र अधिकारी, शिव गुरूङ्ग, कृष्ण के.सी., योगेन्द्र शाह, वाङछे शेर्पा, प्रीतीसागर खत्री, सुस्मिता ढकालसमेत ७६ जनालाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई सोही दिन रिहा गरियो।

नौ वाम समूहले ०५७ असोज ५ गते विभिन्न ठाउँबाट निकालेको मसाल जुलुसमाथि प्रहरीले हस्तक्षेप गर्दा दोहोरो भिडन्त भयो। सोही क्रममा वाम कार्यकर्ता शरणविक्रम मल्लसमेत केही व्यक्ति घाइते भए भने प्रहरीको भ्यानको शिशा फुटेका थिए। प्रहरीले नेकपा (माले) का महासचिव

वामदेव गौतम, त्रिलोचन ढकाल, कमल चौलागाईसमेतका एक दर्जनभन्दा बढीलाई गिरफ्तार गरी सोही दिन बेलुका रिहा गरे।

कामनपा-३१ रत्नराज्य लक्ष्मी क्याम्पसमा ०५७ मंसिर ६ गते अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) को इकाई अधिवेशन भइरहेको अवस्थामा प्रहरीले हस्तक्षेप गरे। त्यसपछि विद्यार्थी र प्रहरीबीच दोहोरो भिडन्त हुँदा प्रहरीले लाठीचार्ज तथा अश्रुग्यास प्रहार गर्नुका साथै आठ राउण्ड हवाई फायरसमेत गरे। प्रहरीको हस्तक्षेपविरुद्ध आक्रोशित विद्यार्थीहरूले क्याम्पस प्रमुखको कार्यक्षमा आगो लगाइदिए।

शैक्षिक संस्थाले उपलब्ध गराएको परिचयपत्रको आधारमा विद्यार्थीहरूलाई सहूलियत दरको मट्टीतेल उपलब्ध गराउनुपर्ने माग राख्दै ०५७ मंसिर १२ गते अनेरास्ववियुले निकालेको मसाल जुलुसमा प्रहरीले लाठीचार्ज गर्दा अनेरास्ववियुका महासचिव बसन्त मानन्धर, कोषाध्यक्ष हिमाल शर्मा, सुरेन्द्र मानन्धर, ठाकुर गैरे, शिव डाँगी, पदमलाल श्रेष्ठसमेत एकदर्जन विद्यार्थीहरू घाइते भए।

शैक्षिक क्षेत्रमा भएका विसंगति, निशुल्क शिक्षाको नाममा स्कूलहरूले लिने एकमुष्ट शुल्क तथा संस्कृत शिक्षाको विरोधमा ०५७ मंसिर २३ गते देखि २९ गते (७ दिन) सम्म अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) ले विद्यालयहरू बन्द गर्न लगाए।

भूटानी शरणार्थीहरूले आफ्नो देशमा फर्कन पाउनुपर्ने र शरणार्थी समाधानका निम्ति भएको वार्तामा शरणार्थीहरूको प्रतिनिधित्व हुनुपर्ने माग राख्दै ०५७ पुस १२ गते आयोजना गरिएको धर्ना कार्यक्रममा प्रहरीले लाठीचार्ज गरी ३० जनाभन्दा बढी शरणार्थीहरूलाई घाइते बनाए। साथै एस.के. प्रधान, रतन गजमेरसमेतका ७१ जना शरणार्थीहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे। जसमा १२ जना महिला शरणार्थीहरू थिए। गिरफ्तार गरिएकाहरूलाई सोही दिन बेलुका रिहा गरियो।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

काठमाण्डौ जिल्ला अदालतमा आर्थिक वर्ष ०५६/०५७ को अन्तिमसम्म फर्यौट हुन बाँकी मुद्दामा ५ हजार १ सय १५ वटा छन्। जसमध्ये देवानी ३ हजार ३ सय ६२ र फौजदारी १ हजार ७ सय ५३ वटा छन्। यसवर्ष ५ हजार ५ सय ७९ वटा मुद्दा गत वर्षको जिम्मेवारी सरेर आए भने २ हजार ९ सय २८ वटा यस वर्ष दर्ता भए। यस वर्ष देवानी १ हजार ९ सय १२ र फौजदारी १ हजार ४ सय ८० गरी ३ हजार ३ सय ९० वटा मुद्दा फर्यौट भए। २ वर्षभन्दा पुराना मुद्दा १ हजार ९ सय ७१ वटा छन्।

सरुवा, घटुवा र पक्षपात अदि (राज्य पक्षबाट)

प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषदमा कार्यरत ३१ जनालाई ०५६ पुष २० गते अवकाश दिइयो।

यसको विरोधमा पीडितहरूले भद्रकालीमा ६० दिनसम्म रिले तथा आमरण अनसन गरे। व्यवस्थापन र पीडितहरूबीच ०५७ साउन १ गतेसम्म पदस्थापन गर्ने सहमति भएपछि आन्दोलन अन्त्य गरियो।

शाही नेपाल वायु सेवा निगममा ०४९ सालदेखि कार्यरत ३ सय ३२ जना अस्थायी ज्यालादारी कर्मचारीहरूलाई ०५७ असार ६ गते निष्काशन गरियो। यसका विरुद्ध पीडितहरूले विभिन्न चरणमा आन्दोलन संचालन गरे।

भूमिहीन / सुकुम्बासी समस्या र अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लामा सुकुम्बासी समस्या समाधानका लागि कुनै सरकारी निकायले कार्य नगरे पनि राजधानी बाहिरका व्यक्तिहरू सुकुम्बासीको नाममा विभिन्न ठाउँका सरकारी जग्गा तथा खोला किनारमा बसोबास गर्दै आएका छन्। यसरी बसोबास गर्नेहरूको संख्या करिब ५० हजार छ। जसमा भारतीय नागरिकहरूको संख्या निकै छ।

महिला अधिकार

कामनपा-३ महाराजगञ्जकी १३ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ फागुन ३ गते आफ्नै सौतेलो बाबु ४३ वर्षीय केशर पौडेलले बलात्कार गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ। पीडितलाई हाल सिविनमा राखिएको छ।

उदयपुर जिल्ला स्वाँबु गाविस-१ की २४ वर्षीय शर्मिला राईलाई बाँभोपनको उपचार गर्ने वहानामा ०५६ मंसिर १६ गते दावा लामाले काठमाण्डौ ल्याएकोमा पटक-पटक यौन दुर्व्यवहार गर्ने प्रयास गरे। पीडितले घरमा चिठी लेखेपछि पीडितको पति र गाउँले आई उद्धार गरेर लगे भने पीडकलाई ०५६ फागुन १६ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे।

कामनपा-३ महाराजगञ्ज बस्ने कास्की जिल्लाकी २३

वर्षीय र गोरखा जिल्लाकी १९ वर्षीय युवतीलाई भारत लगी बिक्री गरेको अभियोगमा ०५६ फागुन १८ गते सुन्दरीजल बस्ने अनोज तामाङलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई अनोजले भारतबाट व्यापार गर्दा ठूलै आम्दानी हुने लोभ देखाई भारत लगी ६० हजार रूपैयाँमा बिक्री गरेका थिए। बेचिएको थाहा पाएपछि पीडितहरू गर्भवती भएको बहानामा भाग्न सफल भई काठमाण्डौ

भूटानी छटणार्थी अमृत्यालाई लिप्ट पट्टाब्द मन्त्रालय अगति धर्नामा रहेका अहमजीलाई प्रहरीले लाठी चार्ज गर्दै

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हतन				राज्यद्वारा भएका हतन			
	घटना		पीडित संख्या		घटना		पीडित संख्या	
	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	२०	११	९	२०				
गोलीद्वारा हत्या					३	४	१	४
बलात्कारपछि हत्या	१		१	१				
गोलीद्वारा घाइते					१	६	१	७
बम प्रहार	१							
हिरासत/जेलमा मृत्यु					४	४		४
गिरफ्तारी र यातना					१०	८३	१	८४
लाठीचार्ज					२	४२		४२
बेपत्ता पारिएको					४	४	२	६
कुटपिट	४	१७		१७				
धम्की	२	३		३				
मेला र संगठित हुने अधिकार					१०	२१२	१३	२२४
सरूवा/घटुवा/पक्षपात आदि					३			
धार्मिक स्वतन्त्रता	१							
बलात्कार	४		४	४				
बलात्कार प्रयास	१		१	१				
गर्भपतन	१		१	१				
पारिवारिक हिंसा	१		१	१				
महिला भएको कारण यातना					१		१	१
बाल अधिकार	४		२	२				
आर्थिक अधिकार	१				१			
जातीय छुवाछूत	१	१		१				
जम्मा	४४	३२	२०	५२	४१	३४६	१८	३६४

आएर प्रहरीमा जाहेरी गरेको थिए। पीडकलाई हाल जीउ मान्नेबेचे मुद्दाअन्तर्गत थुनामा राखिएको छ।

कामनपा-३४ सिनामगलीका ८ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ जेठ २ गते भारत पूर्णमा घर भई हाल सोही ठाउँ बस्ने १६ वर्षीय सानवीर अहमदले बलात्कार गरे। पीडितलाई वीर अस्पतालमा उपचार गरियो भने पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे।

रामेछाप जिल्ला घर भई हाल कपन गाविस-१ बस्ने ५ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ असार २ गते नुवाकोट जिल्ला घर भई सोही गाविस-६ बस्ने नसिर लामाले बलात्कार गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

ओखलढुङ्गा जिल्ला घर भई कामनपा जयबागेश्वरी बस्ने १६ वर्षीय एक युवतीलाई ०५७ असार १९ गते सर्लाही जिल्ला घर भई चाबहिल बस्ने बोधराज दाहालले बलात्कार गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

कीर्तिपुर नपास्थित एक गलैंचा उद्योगमा कार्यरत ३ जना युवतीलाई बिक्री गरेको अभियोगमा महोत्तरी जिल्ला बर्दिबास घर भई कीर्तिपुर नपा-१४ मा डेरा गरी बस्ने सुनिता तामाङ्ग र विक्रम रानालाई ०५७ साउन २५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडकहरूले केही महिनाअघि सोही गलैंचा उद्योगमा कार्यरत मिलन कार्कीको मिलेमतामा पीडितहरूलाई

भारतमा लगी बिक्री गरेको पीडित पक्षले बताए।

बसुन्धरा पब्लिक बोर्डिङ स्कूलमा २ कक्षमा अध्ययनरत ९ वर्षीय एक बालिकालाई सोही स्कूलका प्रिन्सिपल श्रीप्रसाद उप्रेतीले विगत ९ महिनादेखि बलात्कार गर्दै आएकोमा ०५७ भदौ २ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडकले आफ्नी पत्नी नभएको अवस्थामा बालिकालाई मिठाइ दिएर फकाउने र कसैलाई भनेमा मारिदिने धम्की दिई बलात्कार गर्दै आएका थिए। पीडकलाई हाल पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

विभिन्न जिल्लाबाट काठमाण्डौ आई बसोबास गर्दै आएका २१ जना महिलालाई ललाई-फकाई भारतमा लगी बिक्री गर्ने ७ जनालाई ०५७ मंसिर २२ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। प्रहरीले गिरफ्तार गरेकाहरूमा सिन्धुपाल्चोक जिल्ला घोर्थली गाविस-९ घर भई महाराजगञ्ज बस्ने ३२ वर्षीय कुमार भन्ने श्यामबहादुर गुरूङ, सोही ठाउँका रमेश तामाङ, विशाल गुरूङ, हरि भन्ने दिलबहादुर गुरूङ, दोलखा घर भई बाँसबारी बस्ने कर्णबहादुर महत तथा

उनकै पत्नी यशोदा भन्ने अलैंची महत, मकवानपुर घर भई वाफल बस्ने राजेश लामा मगर र रमेश लामा छन्।

धादिङ्ग जिल्ला घर भई कामनपा-७ चाबहिल बस्ने २० वर्षीय माया तामाङलाई ०५७ साउन २१ गते आफ्नै पति माइला तामाङले छुरा प्रहार गरी सख्त घाइते बनाए। पीडितलाई शिक्षण अस्पतालमा लगी उपचार गरियो।

कामनपा-३० स्थित वीर अस्पतालबाट राति आफ्नो घरतर्फ जान सवारी साधन परिवर्तनको २४ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ वैशाख १४ गते बा.१ भ. ४४०८ को सरकारी महेन्द्रा जीपमा आएका एक सैनिकले अपहरण गर्ने प्रयास गरे। सैनिकले गाडी रोकेर जबर्जस्ती गाडीमा राख्ने प्रयास गरेको अवस्थामा महिला चिच्याउँदा सोही ठाउँका व्यक्तिहरूले तत्काल घटनास्थलमा पुगी युवतीलाई छुटाए। सैनिकलाई प्रहरीले आफ्नो कब्जामा लिए भने सो गाडी अन्य सैनिकले लगे।

१ भोजपुर जिल्ला घर भई जोरपाटीस्थित एक गलैंचा कारखानामा काम गर्ने २१ वर्षीय सपना श्रेष्ठको ०५६ माघ १९ गते गर्भपतन गराउँदा मृत्यु भयो। सोही ठाउँका सन्तोष रिजाल र सपनाबीच एक वर्षदेखि शारीरिक सम्पर्क रहँदै आएको र सोही क्रममा रहेको गर्भ दुवै जनाको सहमतिमा

वाङ्मोदस्थित डा. महेन्द्र ठाकुरको ज्योति मेडिकल सेन्टरमा डा. ठाकुरकै सल्लाहमा गर्भपतन गराउने औषधी सेवन गरेपछि आमा र वच्चा दुवैको मृत्यु भएको थियो।

बाल अधिकार

कामनपा-१० विजुलीवजारमा ०५७ वैशाख २२ गते एक नवजात शिशुको लास फेला पर्यो। शिशु कसले जन्माएर फ्याँकेको हो थाहा हुन सकेन।

कामनपा-१५ वनस्थलीस्थित शांभा भगवती बाल आश्रममा भर्ना भएका ११ वर्षीय रूपक नेपाल ०५७ भदौ ९ गते आश्रमको अमानवीय व्यवहार र यातनाबाट मुक्त हुन आफ्नै गृह जिल्ला नुवाकोट भागे। विदेशीहरूबाट सहयोग लिई जिल्ला प्रशासन कार्यालय काठमाण्डौमा दर्ता गरी खोलिएको आश्रममा आमाबाबु मध्ये एक जना नभएका बालकहरूलाई पढाइ दिने र रोजगारसमेत लगाइदिने प्रलोभनमा बालकहरू ल्याई राख्ने गरेको र बालकहरूलाई पेटभरि खान नदिई भोकै राख्ने गरेको, राती मादक पदार्थ सेवन गरी कुटपिट गरेको कुरा पीडितले बताए। उक्त आश्रममा हुम्ला, जुम्ला, मुगु आदि दुर्गम जिल्लाका बालकहरूसमेत छन्।

मोरङ जिल्ला घर भई कामनपा-४ विशालनगरमा बस्ने ४ वर्षीय सरू सुवेदीलाई ०५७ भदौ २१ गते आफ्नै फुपाजु केशव मैनाली र फुफू काजोल मैनालीले कुटपिट गरी सख्त घाइते बनाए। पीडितलाई पढाइदिने भनी काजोलले दुई महिनाअघि काठमाण्डौ ल्याएकी थिइन्। तर पीडितलाई पटक-पटक कुटपिट गरिरहेको र सम्भाउँदा पनि नमानेपछि छिमेकीहरूले प्रहरीलाई खबर गरेका थिए। पीडितलाई कान्ति बाल अस्पतालमा उपचार गरियो।

जोरपाटी गाविस-वेशीगाउँस्थित साग्निला कापेट एण्ड हेंडक्राफ्ट इण्डस्ट्रिजमा कार्यरत १३ वर्षीय मिनसरी राईको ०५७ भदौ २३ गते मृत्यु भयो। कारखानामा अत्यधिक काम गर्नुपर्ने र लगातार विरामी भइरहँदा पनि औषधोपचार हुन नसकेका कारण पीडितको मृत्यु भएको थियो।

कामनपा-११ थापाथलीस्थित प्रसुति गृहको कम्पाउण्डबाट दुई महिनाकी एक बालिकालाई ०५७ भदौ २३ गते अज्ञात महिलांले अपहरण गरी बेपत्ता पारिन्। बालिकालाई हालसम्म फेला पार्न सकिएको छैन।

कामनपा-३५ कोटेश्वरस्थित मनकामना बोर्डिङ स्कूलमा अध्ययनरत ५ वर्षीय नीता श्रेष्ठ, सिविना श्रेष्ठ, महेश श्रेष्ठ सन्तोष पराजुली, सुशीला पराजुली, १४ वर्षीय सुरज खड्कासमेत २२ जना विद्यार्थीहरूलाई शुल्क बुझाउन बाँकी रहेको निहुँमा दशैँ विदामा ०५७ असोज ११ गतेदेखि स्कूलमै बन्धक बनाइएको कुरा विभिन्न पत्रपत्रिकामार्फत सार्वजनिक भयो। आफूले विद्यार्थीहरूलाई बन्धक नबनाएको र अभिभावकहरू लिन नआएकाले स्कूलमै राखिएको कुरा स्कूलकी प्रिन्सिपल शान्ता भण्डारीले बताइन्।

आर्थिक अधिकार

अन्तरसंस्थान कर्मचारी संघले ०५७ साउन १३ गते गरेको विरोध प्रदर्शन कार्यक्रममा प्रहरीले लाठीचार्ज तथा गिरफ्तार गरे। संस्थानका कर्मचारीहरूले खाडपाई आएको तलव भत्ता र सुविधा श्री ५ को सरकारले कटौती गरेको विरोधमा अर्थमन्त्रालय अगाडि धर्नामा बसेका कर्मचारीहरू माथि प्रहरीले उक्त कार्य गरेको थियो। उक्त धर्नामा गिरफ्तार गरिएका कर्मचारीहरूलाई तत्काल रिहा गरियो।

होटलहरूमा दश प्रतिशत सेवा शुल्कको माग गर्दै ०५७ मंसिर २ गतेदेखि होटल मजदुरहरूले क्रमिक आन्दोलनको घोषणा गरे। ०५७ मंसिर २६ गते होटल व्यवसायी, मजदुर युनियन र श्री ५ को सरकारसमेतको त्रिपक्षीय वार्ताबाट समस्या समाधान गर्ने सहमतिमा राष्ट्रिय योजना आयोगका उपाध्यक्ष पृथ्वीराज लिगलको संयोजकत्वमा एक समितिको गठन भयो।

अन्य अमानविय व्यवहार/जातीय छुवाछूतसमेत

कामनपा-१५ ताहाचलका १५ वर्षीय विमल बिसुन्के (सार्की) लाई ०५६ फागुन २४ गते वाणभञ्ज्याङ गाविस-१ मा होटल गरी बस्ने हरि अधिकारीको चिया पसलमा चिया खाएर गिलास सफा नगरेको निहुँमा हरि, उनका छोरा भीम र मोहनले कुटपिट गरे। पीडित अछूत भएको र आफूले खाएको चियाको गिलास सफा गर्नुपर्ने भन्दै होटल मालिकहरूले कुटपिट गरेका हुन्। परोपकार स्कूलमा कक्षा ९ मा पढ्दै गरेका पीडितले सोही दिन कालीमाटी प्रहरी चौकीमा उजुरी गर्नुका साथै वीर अस्पतालमा उपचार गरी घर फर्किए। त्यसपछि नेपाल जातीय मुक्ति समाजले थानकोट प्रहरीमा पनि कारवाहीको लागि उजुरी दिएपछि आइन्दा यस्तो घटना नदोहोर्याउने शर्तमा कागज गराई रिहा गरियो।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

वाणभञ्ज्याङ गाविस-१ स्थित एक होटलमा एक जना दलितमाथि गरिएको दुर्व्यवहारको विरोधमा पीडकहरूलाई कारवाही गर्नुपर्ने माग गर्दै नेपाल उत्पीडित जातीय मुक्ति समाजले ०५६ चैत १३ गते एक विज्ञप्ति प्रकाशित गरी कोण सभाको आयोजना गरे।

इन्सेकका महासचिव सुबोधराज प्याकुरेलले ०५७ जेठ ३१ गते एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरी ०५७ जेठ २५ गते जाजरकोट जिल्लाको ढिमे गाविस-१ पाँचकटियामा भएको घटनामा माओवादीहरूले ५ जना बालबालिकासहित निर्दोष गाउँले र प्रहरीसमेतको नृशंस हत्या गरेको घटनाप्रति विरोध जनाउनु भयो।

मानवअधिकार तथा सामाजिक न्याय मञ्चका अध्यक्ष डा. भोगेन्द्र शर्मा, सिविनका अध्यक्ष गौरी प्रधान, इन्सेकका महासचिव सुबोधराज प्याकुरेल, आरआरएनका कार्यकारी निर्देशक सर्वराज खड्का तथा ओरेककी अध्यक्ष डा. रेणु

राजभण्डारीले ०५७ जेठ २६ गते एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरे। विज्ञप्तिमा मध्यपश्चिमाञ्चल र सुदूर पश्चिमाञ्चलका चौधवटा जिल्लाबाट माओवादी जनयुद्धका (प्रहरी/माओवादी) कारण विस्थापित स्थानिय जनताहरूको मागप्रति ऐक्यबद्धता जाहेर गर्दै पीडितहरूका न्यूनतम आधारभूत मानव अधिकारअन्तर्गत सुरक्षित रूपमा बाँच्न र आफ्नो घर जिल्लामा फर्कन र शान्ति सुरक्षाको व्यवस्था तुरुन्त गर्न जोडदार माग गरिएको छ।

नेकपा (माले) का ६ वटा जनवर्गीय संगठनहरूले ०५७ भदौ ६ गते शाहज्यादा पारस शाहको श्री ५ शाहज्यादा पदवी स्वारेजीको माग गर्दै जुलुससहित ५ लाख २३ हजार हस्ताक्षर र ज्ञापनपत्र राजदरबारमा बुझाए। साउन २२ गते पारस शाहले चलाएको गाडीले ठक्कर दिई गायक तथा संगितकार प्रवीण गुरूङको हत्या भएको विरोधमा सो ज्ञापनपत्र बुझाइएको थियो। ज्ञापनपत्रमा संविधानको उच्च कदर गर्ने पारस शाहका उदण्ड क्रियाकलाप र हत्याकाण्डका श्रृंखलाहरूलाई तत्काल नियन्त्रण गर्नका लागि श्री ५ बाट नेपाल अधिराज्यको संविधानअनुसार आफूमा अन्तरनिहित अधिकार प्रयोग गरी पारस शाहको श्री ५ शाहज्यादा पदवी हटाइयोस् जसले जनतालाई कानूनी शासनको प्रत्याभूति दिन सकियोस् भनिएको छ।

नेपाल अभिभावक संघ केन्द्रीय समितिले ०५७ भदौ १० गते एक विज्ञप्ति प्रकाशित गरी बसुन्धरा पब्लिक स्कूलका प्रिन्सिपल श्रीप्रसाद उप्रेतीले आफ्नै स्कूलकी ९ वर्षीय छात्रालाई पटक पटक यौन सम्पर्क गरेको घटना र ललितपुर चापागाउँ नवदीप बोडिङ्ग स्कूलका प्रिन्सिपल डम्बरबहादुर थापाले सोही स्कूलकी छात्रा १५ वर्षीय सरिता कुँवरलाई भगाएको घटनाको भत्सर्ना गर्दै दोषीमाथि कारवाहीको माग गर्‍यो।

काठमाण्डौस्थित भद्रकालीमा नारायणी अञ्चल सिचाइ विकास योजनाका कर्मचारीहरू ०५७ भदौ १० गते देखि आमरण अनसनमा बसे। नारायणी अञ्चल सिचाइ विकास योजना समिति विघटनपश्चात् सोको स्वामित्व लिने निकायमा समान पदमा सेवा कायम गरी हालसम्मको तलब भत्ता भुक्तानी गर्नुपर्ने र स्वेच्छिक अवकाश लिन

चाहनेहरूलाई उचित सुविधा प्रदान गर्नुपर्ने मागहरू राखी अनसनमा उत्रिएका कर्मचारीहरूलाई श्री ५ को सरकारले संवेदनशील भई कार्य नगरेको गुनासो अनसनकारीहरूले गरे।

विभिन्न ६ वटा मानवअधिकारवादी संस्थाहरूले ०५७ भदौ २३ गते एक अपिल प्रकाशित गरी ०५७ भदौ १७ गते कामनपा-३१ बागबजारस्थित मितेरी अस्पतालमा उपचारार्थ भर्ना भएका सिर्जना फुयाँल र रञ्जन केसीलाई गैरकानूनी रूपमा प्रहरी प्रशासनले आफ्नो निगरानीमा लिनुका साथै स्वास्थ्य उपचारमासमेत बाधा पुर्‍याएको घटनाप्रति विरोध जनाए।

इन्सेकका महासचिव सुबोधराज प्याकुरेलले ०५७ असोज ३ गते एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरी श्री ५ को सरकारले मसाल जुलुसमाथि प्रतिबन्ध लगाउनु संविधानप्रदत्त मौलिक अधिकारको उल्लंघन भएको ठहर गर्नु भयो। प्रेस विज्ञप्तिमा महासचिव प्याकुरेलले सूचना तथा सञ्चार मन्त्रीद्वारा प्रेसमाथि सेन्सरसीप लगाउने खालको अभिव्यक्ति व्यक्त गरिएकोमा र गृह मन्त्रीद्वारा मानवअधिकार संस्थाहरूलाई माओवादीको पक्षपोषण गरेको आरोप लगाइएकोमा क्षोभ व्यक्त गर्नुभयो।

अतिरिक्त जानकारी

गुल्मी जिल्ला ग्वादी गाविस-४ घर भई कामनपा-१० नयाँ बानेश्वर बस्ने १९ वर्षीय विमल ज्ञवाली ०५७ मंसिर ७ गतेदेखि बेपत्ता भए। पीडितलाई कसले बेपत्ता पाऱ्यो भन्ने बारेमा हालसम्म केही थाहा हुन सकेको छैन।

जिल्ला प्रहरी कार्यालयको तथ्यांकअनुसार २१ वटा हत्याका घटनामा ११ पुरुष र १० महिला पीडित भए। भवितव्यमा परी ६३ पुरुष र ५३ महिला गरी १ सय १६ जनाको ज्यान गयो। यसैगरी ८० पुरुष र ६६ महिला गरी १ सय ५६ जनाले आत्महत्या गरे। सवारी दुर्घटनामा परी ३६ जना पुरुष र २० जना महिला गरी ५६ जनाको मृत्यु भयो भने ३३ जना सस्वत घाइते भए। चोरीका १०३ वटा घटना पनि प्रहरीमा दर्ता भएको पाइयो।

२.१६ घादिङ

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

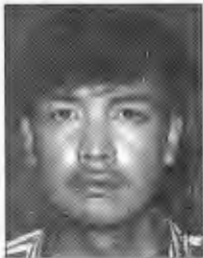
धुवाकोट गाविस-१ का २५ वर्षीय धनेन्द्रसिं तामाङलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ माघ ६ गते मार्पाक गाविसको थलामा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। पीडितको लास परिवारलाईसमेत दिइएन।

कल्लेरी गाविस-२ कल्लेरीघाटका २० वर्षीय सन्तोष कार्की, १३ वर्षीय नारायणप्रसाद तिमल्सिना, ११ वर्षीय हरिप्रसाद तिमल्सिना, १२ वर्षीय सुनिलकुमार कार्की, ११ वर्षीय कल्याण कार्की र १२ वर्षीय कृष्णप्रसाद सुवेदीको ०५६ माघ १५ गते गोगनपानी गाविस-२ को जंगलमा नं. ६ बाहिनीका सैनिकले विस्फोट नगराई छाडेको बम घरमा ल्याई खेलाउन लाग्दा विस्फोट भई मृत्यु भयो भने १५ वर्षीय सुन्दर कार्की र ७ वर्षीय जुना कार्की सस्त्र घाइते भए। रक्षा मन्त्रालयले मृतकका परिवारलाई जनही

५० हजार रूपैयाँ र घाइतेहरूलाई २५ हजार रूपैयाँका दरले क्षतिपूर्ति उपलब्ध गरायो। घाइतेहरू हाल अपाङ्ग भएका छन्।

घादिङमा कार्यरत दोलखाका प्रहरी हवलदार २६ वर्षीय मेखबहादुर खड्का तथा प्रहरी जवानहरू मकवानपुर जिल्लाका २३ वर्षीय रामचन्द्र रूचाल, गोरखाका २२ वर्षीय मिनबहादुर राना र घादिङ मैदीका २७ वर्षीय इन्द्रबहादुर थापाको ०५७ वैशाख १६ गते धुवाकोट गाविस-९ काउलेभञ्ज्याङ नजिकैको पात्ले जंगलमा माओवादीले राखेको एम्बुसमा परी मृत्यु भयो। साथै डिएसपी माधव थापा, सर्ई यादवराज उप्रेती र प्रहरी जवान कमलबहादुर कुमाल घाइते भए।

भारत जोरथाङ दक्षिण सिक्किमका २३ वर्षीय हेमकुमार मुखियालाई ०५७ असार १७ गते प्रहरीले कुटपिट गरी सडकमा

प्रहरीले कुटपिट गरी धकेलिदिँदा गाडीको ठक्करबाट मृत्यु भएका हेमकुमार मुखिया

धकेलिदिँदा गाडीको ठक्करबाट मृत्यु भयो। पीडितलाई कुटपिट गरी धकेलिदिने पीडक प्रहरीलाई सरुवा गरियो।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ८ वटा घटनामा ४ जना पुरुष र ४ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये -

रि गाविस-९ की ४१ वर्षीय दोलासंग लामालाई आफूसँग राम्रो

जनसंख्या :	३४५११३
साक्षरता प्रतिशत :	३३
महिला साक्षरता प्रतिशत :	१९
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	१९२६
गाविस/नपा संख्या :	५०/०
निर्वाचन क्षेत्र :	३
विद्यालय :	४९३
क्याम्पस/उच्च मावि :	१/५
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	१/५४
टेलिफोन लाइन :	२६०
मोटर सडक (कि.मी.) :	१२२
प्रहरी कार्यालय संख्या :	१७
हुलाक संख्या :	५०

व्यवहार नगरेको आरोपमा ०५६ फागुन ५ गते आफ्नै पति ५५ वर्षीय चे लामाले बञ्चरो प्रहार गरी हत्या गरे। पीडकलाई हाल थुनामा राखिएको छ।

सल्यानकोट गाविस-४ चिसापानीकी ६ वर्षीय लक्ष्मी कँडेललाई खाना खान ढिला भएको निहुँमा ०५७ साउन २६ गते आफ्नै बाबु ४४ वर्षीय सोमध्वज कँडेलले मादक पदार्थ सेवन गरी भुइँमा पछारेर हत्या गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा हाल धरौटीमा रिहा गरिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

बन्दी क्षमता २५ जना भएको घादिङ जेल “ग” श्रेणीको हो। हाल यस जेलमा ३० जना बन्दीहरू छन्। बन्दीहरूमध्ये कैद तोकिएका २ जना पुरुष र कैद नतोकिएका २७ जना पुरुष र १ जना महिला छन्।

गिरफ्तारी र यातना

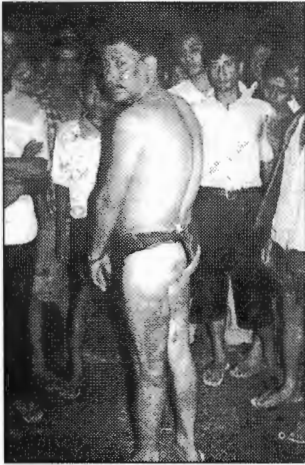
फूलस्वर्क गाविसका अध्यक्ष बलबहादुर अधिकारी र सोही ठाउँका शिक्षक भरतबहादुर अधिकारीलाई गाविस भवन भत्काएको आरोपमा ०५७ जेठ ७ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई निर्मम यातना दिई ४ दिनपछि ६ हजार रूपैयाँ धरौटीमा तारेस्वमा रिहा गरियो।

गजुरी गाविस-१ का २३ वर्षीय दत्ते भन्ने हरिकृष्ण खरेललाई ०५७ जेठ २५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी अमानवीय यातना दिए। पीडितलाई भोलिपल्ट गाविस अध्यक्षको रोहवरमा रिहा गरियो।

वैरेनीका मानवअधिकार वर्ष पुस्तक जिल्ला प्रतिनिधि सिताराम अधिकारीलाई प्रहरीको मार्च पास गरेको फोटो खिचेको आरोपमा ०५७ असार १६ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे।

कल्लेरीघाटमा घम विष्णुकोटमा पटी मृत्यु भएकाहरू

प्रहरी यातनाघाट घाइते रामकुमार भण्डारी

पीडितलाई सोही दिन रिहा गरियो।

त्रिपुरेश्वर गाविस-४ स्वर्हरेका ३० वर्षीय गणेश धरेललाई बैकमा डकैती गरेको अभियोगमा सफाई पाउनेवित्तकै ०५७ असार १७ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई यातना दिई ४ दिनपछि कागज गराई गाविस अध्यक्षको रोहवरमा रिहा गरियो।

आगिन्चोक गाविस-१ हासेपसलका ३९ वर्षीय रामबहादुर भण्डारीलाई बैकमा डकैती गरेको

अभियोगमा अदालतले सफाई दिएपछि पनि ०५७ असार २० गते अदालत परिसरबाट प्रहरीले पुनः गिरफ्तार गरे। हाल पीडितलाई सार्वजनिक सुरक्षा ऐनअन्तर्गत थुनामा राखिएको छ।

नौविसे गाविस-६ सिमबजारका ४२ वर्षीय रामकुमार भण्डारीलाई मादक पदार्थ सेवन गरी पत्नीलाई कुटपिट गरेको आरोपमा ०५७ असार २१ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा शरीरभरि नीलडाम र बेहोस हुने गरी यातना दिए। पीडितको काठमाण्डौमा उपचार भयो।

पिडा गाविस-२ घाटबेंशीका २५ वर्षीय राजेन्द्र बरुवाल, ३० वर्षीय दिनेश राई, २८ वर्षीय शिव तिमल्सिना, २२ वर्षीय शम्भु चौधरी, १४ वर्षीय अशोक कोइरालासमेत ११ जनालाई ०५७ साउन २८ गते बजारमा अज्ञात व्यक्तिहरूले मादक पदार्थ सेवन गरी हल्ला गरेपछि प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई ४८ घण्टासम्म केही पनि खान दिइएन र पिसाब सेवन गर्न बाध्य पारियो। भोलिपल्ट विजुलीको खम्बा बोक्न लगाइयो।

कल्लेरी गाविस-३ का गणेशबहादुर ठकुरीलाई गाउँमा भगडा गरेको आरोपमा ०५७ असोज ४ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी यातना दिएर रिहा गरे।

नीलकण्ठ गाविस-५ घादिडबेंशीका नेपाल रेडक्रस सोसाइटीका केन्द्रीय सदस्य एवं जिल्ला शाखाका सभापति अमृतबहादुर अधिकारी, जिल्ला कोषाध्यक्ष ईश्वरीप्रसाद अधिकारी, उद्योग वाणिज्य महासंघका जिल्ला अध्यक्ष तेजबहादुर भण्डारी र बुद्धिजीवी एवं समाजसेवी चक्रबहादुर भण्डारीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ पुस ४ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी यातना दिए। पीडितलाई ४ घण्टासम्म थुनामा राखी अनैतिक व्यवहारसमेत गरियो।

अदालत पटिबाट पुनः गिरफ्तार गरीएका रामकुमार भण्डारी

ज्यामरूड गाविस-८ का ६५ वर्षीय वाणा सार्की भन्ने श्यामबहादुर नेपाली र सोही गाविस-५ का वडा सदस्य ३३ वर्षीय नवराज शाहलाई ०५७ पुस १० गते गाउँ परिषदको बैठक चलि रहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरी एक दिन अमानवीय यातना दिई रिहा गरे।

नीलकण्ठ गाविस-५ का ४१ वर्षीय राजेन्द्र अधिकारीलाई मादक पदार्थ सेवन गरी हिँडेको आरोपमा ०५७ पुस ११ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी कठोर यातना दिई भोलिपल्ट रिहा गरे।

नीलकण्ठ गाविस-५ का २८ वर्षीय वीरेन्द्र कार्कीलाई पसल अगाडि सामान राखेको आरोपमा ०५७ पुस १२ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी यातना दिए। पीडितलाई सोही दिन रिहा गरियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

महादेवस्थान गाविस-४ स्थित अस्थायी प्रहरी पोष्ट र साना किसान सहकारी संस्था लिमिटेडमा ०५६ माघ १६ गते तोडफोड गरी जलाए।

बैरेनी प्रहरी चौकीमा कार्यरत प्रहरी हवलदार ३८ वर्षीय रामहरि पाण्डेलाई महिलालाई अभद्र व्यवहार गरेको आरोपमा ०५६ फागुन ३० गते बैरेनी गाविस-९ का २१ वर्षीय नवराज पौडेलले कुटपिट गरे। नचराजलाई १ हजार रूपैयाँ जरिवाना गरी माफी मगाएर रिहा गरियो।

बेनीघाट गाविस-८ विशालटारमा ०५६ चैत २२ गते माओवादीहरूले बम विस्फोट गरी जनतालाई आतंकित तुल्याए।

फूलस्वर्क गाविस-२ स्थित गाविस भवन ०५७ वैशाख २७ गते माओवादीहरूले भत्काए। भवन भत्किएको जानकारी दिन गएको अवस्थामा गाविस अध्यक्षलाई नै जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा दुई दिनसम्म राखियो।

खरी गाविसस्थित साना किसानको कार्यालयको भवन ०५७ जेठ ७ गते माओवादीहरूले तोडफोड गरी आगो लगाउनुका साथै लालपूजा लिएर बम विस्फोट गराए।

किराचोक गाविस-१ पर्वाडका ५१ वर्षीय रामप्रसाद अधिकारीलाई भ्रष्टाचार गरेको आरोपमा ०५७ जेठ ३१ गते राति माओवादीहरूले ज्यानमार्ने धम्की दिँदै ३-४ राउण्ड हवाई फायर गरी नजिकैको मकै बारीमा बम विस्फोटन गराए। पीडित हाल अन्यत्रै बसेका छन्।

कल्लेरी गाविस-२ कल्लेरीघाटका ५२ वर्षीय चेतबहादुर कार्कीलाई ०५७ असार १ गते राति माओवादीहरूले ज्यानमार्ने धम्की दिई २३ हजार ५ सय रूपैयाँसहित सुन, पुरानो पैसा र तमसुकसमेत लुटेर लगे।

मैदी गाविस सातदोबाटो प्रहरी चौकीमा ०५७ असार १ गते राति माओवादी र प्रहरीबीच दोहोरो भिडन्त हुँदा २०-२५ राउण्ड गोली चल्नुका साथै बम विस्फोटनसमेत भयो।

थाक्रे गाविस-३ महादेवबेंशीका महिला जागरण वचत तथा ऋण समूहका राधा सुवेदी, मिना थापा, जुस्मा घलेसमेतका

महिलालाई तास खेलन नदिएको आरोपमा ०५७ असर १५ गते सोही ठाउँका काजीमान वाइवाले गाली बेइज्जती गरी ज्यानमान धम्की दिए। पीडकलाई कुनै कारवाही भएन।

वैरेनी गाविस-९ का २३ वर्षीय केशव अधिकारीलाई पत्रिकामा समाचार प्रकाशित गरेको आरोपमा ०५७ साउन १ गते ताराबहादुर भण्डारी, तोयबहादुर भण्डारी समेतका व्यक्तिहरूले मंहशदोभान बजारमा कुटपिट गरे।

वैनीघाट गाविस-१ रिचोकटारका ४४ वर्षीय कमल कँडेललाई अर्काको जग्गा हडपेको आरोपमा ०५७ साउन ३१ गते माओवादीहरूले जग्गा फिर्ता नगरेमा ज्यानमान धम्की दिए।

दार्खा गाविस-९ सिंगानबासी सुदस्वोरका ५२ वर्षीय कोत्ता लामालाई गाउँलेहरूको जग्गा हडपेको आरोपमा ०५७ भदौ १ गते माओवादीहरूले धम्की दिनुका साथै उठबस गर्न लगाए।

कल्लेरी गाविस-२ का लोकबहादुर कार्कीलाई ०५७ भदौ २ गते माओवादीहरूले सुराकी नगर्न र आफ्नो भतिजालाई अंश दिन धम्की दिए।

साना किसान सहकारी संस्था लिमिटेड मैदीको कार्यालयमा चक्रवृत्ति व्याजमा जनतालाई ठगेको आरोपमा ०५७ भदौ ८ गते राति माओवादीहरूले बम विस्फोट गराए। साथै कार्यालयमा आगोसमेत लगाई एक लाख रूपैयाँजति क्षती गरे।

किराज्चोक कार्कीडाँडा प्रस्तावित माविका शिक्षकहरू रामजी गौतम र कपिल रेग्मीलाई ०५७ भदौ १५ गते विद्यालयमा लिइएको शुल्क तुरुन्त फिर्ता गर्न अनुरोधविविध (क्रान्तिकारी) ले धम्की दियो।

गोगनेपानी गाविस-१ पौवामा ०५७ भदौ २२ गते माओवादीहरूले बम विस्फोट गरे।

वागेश्वरी मावि रिचोकटारमा ०५७ भदौ ३० गते अनुरोधविविध (क्रान्तिकारी) ले विद्यालयमा लिइएको शुल्क तुरुन्त फिर्ता गर्न धम्की दियो।

कल्लेरी गाविस-३ की वडा सदस्य ४० वर्षीय सरस्वती सिल्लालाई राजनीतिक प्रतिशोधका कारण ०५७ असोज २ गते हामबहादुर सूर्यवंशी, हरिबहादुर मल्लसमेतका व्यक्तिहरूले लाठी, खुकुरी देखाई ज्यानमान धम्की दिए।

थाक्रे गाविस-३ महादेवबंशीका ६५ वर्षीय जुची मियाँलाई सोही ठाउँका एकजना व्यक्तिको दुधको क्यान फिर्ता नदिएको आरोपमा ०५७ असोज ३ गते माओवादीले तुरुन्त फिर्ता गर्नु भनी धम्की दिए।

मैदी गाविस-१ को समीभञ्ज्याङ उच्च माविमा विद्यार्थीसँग लिइएको शुल्क फिर्ता गर्न ०५७ असोज ७ गते अनुरोधविविध (क्रान्तिकारी) ले धम्की दिई विद्यालयमा तालाबन्दी गर्‍यो। सो तालाबन्दी ३ दिनपछि खोलिए।

रानीपौवा उच्च मावि सल्यानटारका प्रधानाध्यापक हरंराम वुर्लाकोटीलाई विद्यालयमा लिइएको शुल्क फिर्ता नगरेको आरोपमा ०५७ मंसिर १९ गते अनुरोधविविध (क्रान्तिकारी) ले मोसो दल्नुका साथै कुटपिटसमेत गरे। पीडितलाई यसअघि भदौ

६ गते पनि धादिङबंशीमा एक समूहले आक्रमण गरी घाडे बनाएको थियो।

महेन्द्रोदय प्रस्तावित मावि साँखु निलकण्ठमा ०५७ मंसिर २० गते विद्यालय संचालक समितिको बैठक बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले विद्यालयमा लिइएको शुल्क फिर्ता गर्नुपर्ने धम्कीसहित घेराउ गरे। साथै प्रधानाध्यापकलाई राजीनामा दिनुपर्ने धम्कीसमेत दिए।

चण्डेश्वरी प्रस्तावित मावि निगालपानीका गोपाल वि.क.लाई ०५७ मंसिर ३० गते विद्यालयमा शुल्क नउठाउन माओवादीले धम्की दिए।

मार्पाक गाविसको गाउँ परिषद चलिरहेको अवस्थामा ०५७ मंसिर २५ गते प्रमुख अतिथि डोलबहादुर अधिकारी र निरन्जना मावि मार्पाकका प्रधानाध्यापक केशरीप्रसाद पन्तलाई सोही गाविस-४ का ४८ वर्षीय जंगबहादुर गुरुङले हातपात गरे।

जिविस सभापति खेमप्रसाद लोहनी, एमाले जिल्ला सचिव गुरुप्रसाद वुर्लाकोटी, खेलकुद विकास समितिका अध्यक्ष खीनबहादुर थापा, गाविस अध्यक्ष खेम पाठक र धर्म अर्याललाई ०५७ पुस ६ गते गाउँको समस्या समाधानका विषयमा छलफल गर्न गएको अवस्थामा डिएसपी ठाकुरमोहन श्रेष्ठले अभद्र व्यवहार गर्नुका साथै धम्की दिए।

मौलिक अधिकार

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

जिल्ला अदालतमा ०५७ साउनदेखि पुस मसान्तसम्म दुनियावादी देवानी ४१, सरकारवादी फौजदारी २४ र दुनियावादी फौजदारी ४२ गरी जम्मा १ सय ७ वटा मुद्दा दर्ता भए। गत वर्ष फर्यौट हुन बाँकी दुनियावादी देवानी १ सय १०, सरकारवादी फौजदारी ४५ र दुनियावादी फौजदारी ३० समेत गरी १ सय ८५ वटा मुद्दा जिम्मेवारी सरेर आएकोमा ८३ वटा फर्यौट भए। यसरी हाल दुनियावादी देवानी १ सय ७, सरकारवादी फौजदारी ५१ र दुनियावादी फौजदारी ५१ वटा रहेका छन्। आर्थिक वर्ष ०५४/५६ का फर्यौट हुन बाँकी रहेका दुनियावादी देवानी १ सय ४, सरकारवादी फौजदारी ५१ र दुनियावादी फौजदारी ६४ गरी २ सय १९ मुद्दा मध्ये आर्थिक वर्ष ०५६/५७ मा १ सय ८० वटा फर्यौट गरिएको थियो। आर्थिक वर्ष ०५६/५७ मा दुनियावादी देवानी १ सय २५, सरकारवादी फौजदारी ४९ र दुनियावादी फौजदारी ६२ गरी २ सय ३६ वटा मुद्दा दर्ता भएकोमा क्रमशः १ सय १९, ५५ र ९६ गरी २ सय ७० वटा फर्यौट भए। यसरी आर्थिक वर्ष ०५६/५७ मा ४ सय ५५ वटा मुद्दा मध्ये २ सय ७० फर्यौट भई १ सय ८५ बाँकी रहे। यसवर्ष दर्ता भएका १ सय ७ समेत गरी २ सय ९२ मुद्दामध्ये ८३ वटा फर्यौट भए।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना		पीडित संख्या		घटना		पीडित संख्या	
	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	८	४	४	८				
गोलीद्वारा हत्या					१	१		१
यातनाले मृत्यु					१	१		१
बम प्रहारबाट मृत्यु	१	४		४	१	६		६
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	४	३		३				
गिरफ्तारी र यातना					१३	२८		२८
कुटपिट	१०	१०	४	१४				
धम्की	२१	२०	३	२३	५	१६		१६
महिला किनबेच	१		३	३				
बलात्कार	१		१	१				
बहुविवाह	१		१	१				
पारिवारिक हिंसा	५		५	५				
गर्भपतन	१		१	१				
महिला भएकै कारण यातना	१		१	१				
बाल अधिकार	३	३	१	४				
जम्मा	५७	४४	२४	६८	२१	५२		५२

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लामा हालसम्म २ हजार २ सय २५ जनाले सुकुम्बासीको रूपमा निवेदन दिएका छन्। ०५२ सालदेखि यता सुकुम्बासीहरूलाई जग्गा वितरण गरिएको छैन।

महिला अधिकार

कटुञ्जे गाविसकी १६ वर्षीय रेखा अधिकारी, १४ वर्षीय रूपा अधिकारी र ११ वर्षीय भगवती अधिकारी ०५७ असार ११ गते एकैसाथ बेपत्ता भए। पीडितहरूलाई कसैले जागीर लगाइदिने प्रलोभनमा बिक्री गरेको हुन सक्ने आशंका गरिएको छ।

वर्दिया जिल्ला घर भएकी १९ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ साउन २३ गते भुम्रेस्थान गाविस-६ सिम्लेका २३ वर्षीय सुदर्शन थापा र २२ वर्षीय पुरुषोत्तम थापाले नौबिसे गाविस-४ सिक्रेखोला नजिकै बलात्कार गरे। पीडकहरूलाई कारवाही भएन।

केवलपुर गाविस चिउरीपाटीकी ३५ वर्षीय गोमा विडारीलाई आफूलाई सम्मान नगरेको आरोपमा ०५६ फागुन २२ गते आफ्नै सासु ठूली विडारीले कुटपिट गरी कपाल उखलिदिइन्।

कल्लेरी गाविस-७ का २८ वर्षीय रिता तुलाधरलाई छिटो ढोका नखोलेको आरोपमा ०५६ फागुन ४ गते आफ्नै पति ३१ वर्षीय विशालकुमार तुलाधरले कुटपिट गरी घाइते बनाए। पीडितको उपचार काठमाण्डौमा गरियो।

वैरेनी गाविस-८ की ३३ वर्षीय शारदा सुनारलाई ठेकी कुट्ने बाँक नदिएको आरोपमा ०५६ चैत १६ गते आफ्नै देवर ३४ वर्षीय चित्रबहादुर सुनारले कुटपिट गरी घाइते बनाए। पीडकलाई कुनै कारवाही भएन।

गुम्दी गाविस-७ की ३६ वर्षीय काली लामोछानेलाई स्वाना स्वान नदिएको आरोपमा ०५७ वैशाख २० गते आफ्नै पति ४० वर्षीय च्यान्दा लामोछानेले शरीरमा नीलडाम हुने गरी कुटपिट गरे। पीडकलाई समाजमा अब आइन्दा यस्तो नगर्ने भनी उठबस गराएर छाडियो।

बेनीघाट गाविस-१ रिचोकटारकी २६ वर्षीय कान्छी दमैलाई अर्कैसँग यौन सम्पर्क गरेको आरोपमा ०५७ असार ११ गते बेलुका आफ्नै पति गणेश दमैले रक्सी सेवन गरी शरीरमा नीलडाम र घाउ हुने गरी कुटपिट गरे। पीडकलाई असार १२ गते जिविस उपसभापतिको रोहवरमा आइन्दा यस्तो कार्य नगर्ने गरी माफी मगाइयो।

बेनीघाट गाविस-७ की २४ वर्षीय दुर्गा दमाईलाई ०५७ भदौ १३ गते सोही ठाउँका वडाध्यक्ष ४५ वर्षीय गोपाल सेठ्राईले औषधी सेवन गराई जबर्जस्ती गर्भपतन गराए। अवैध यौन सम्बन्धबाट गर्भ रहेको र पीडितलाई केही रकम दिई मिलापत्र गराइएको कुरा प्रहरीले बताए।

बालअधिकार

पिडा गाविस-१ स्थित इन्द्रायणी बोर्डिङ स्कूलमा अध्ययनरत ६ वर्षीय वर्षा स्वतिवडा र ६ वर्षीय सौगात स्वतिवडालाई ०५७ असार ९ गते सोही स्कूलका शिक्षक गोकूल सिस्वडाले कानको लोती नै फर्किने गरी कुटपिट गरे। पीडकलाई अवकाश दिइयो।

वैरेनी गाविस-९ का ६ वर्षीय सुदर्शनलाल श्रेष्ठलाई नपढेर खेलन हिँडेको आरोपमा ०५७ जेठ २० गते आफ्नै बाबु श्यामलाल श्रेष्ठले मरणासन्न हुने गरी कुटपिट गरे। पीडितले “बचाऊ, बचाऊ” भनी कराएपछि छिमेकीहरूले छुटाए।

वागेश्वरी मावि वैरेनीमा ८ कक्षामा अध्ययनरत १४ वर्षीय रामचन्द्र अधिकारीलाई गृहकार्य नगरी कक्षासमेत छोडेको आरोपमा ०५७ साउन ३० गते सोही विद्यालयका शिक्षक विष्णुहरि कोइरालाले कुटपिट गरी घाइते बनाए।

वैरेनी गाविस-९ का ७ वर्षीय तूलोभाई अधिकारीलाई ०५७ जेठ २२ गते आफ्नै बाबु प्रेमबहादुर अधिकारीले आस्थाका आधारमा पढ्न र घर स्वर्च दिएनन्। पीडित हाल आमासँगै दूध बेचेर र अन्य काम गरी पढ्दै गरेका छन्।

आर्थिक अधिकार

साना किसान सहकारी लिमिटेड वैरेनीमा कार्यरत ३० वर्षीय नवराज भण्डारी र भीमबहादुर भण्डारीले ०५६ माघ २३ गते करिब ४ लाख रूपैयाँ संस्थाबाट हिनामिना गरे।

दुवैजनालाई हिनामिना गरेको रकम असुल गरी कारवाही गरियो।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

प्याब्सन शाखाले जिल्ला शिक्षा समितिमा प्याब्सनको प्रतिनिधि राख्नुपर्ने, कक्षा ५ र ८ को जिल्लास्तरीय परीक्षा संचालन गर्ने स्वायत्तता प्रदान गर्नुपर्ने र शिक्षा कार्यालयबाट अन्य सरकारी विद्यालयले सरह सबै किसिमको सुविधा प्याब्सनले पनि पाउनुपर्ने जस्ता मागहरू राखी ०५६ चैत २१ गते जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा एक ज्ञापन पत्र प्रस्तुत गर्‍यो।

नीलकण्ठ गाविस-२ का विष्णुपुकार श्रेष्ठलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारेको घटनाको विरोधमा ०५६ चैत ४ गते नेपाल राष्ट्रिय शिक्षक संगठन र नेपाल शिक्षक संघले सम्पूर्ण विद्यालय बन्द गरी कक्षा बहिष्कार गरे।

अतिरिक्त जानकारीहरू

नुवाकोट जिल्ला जिल्ला गाविस-९ नलागाउँकी २२ वर्षीय कान्छी गजुरेलले ०५७ जेठ २६ गते घरायसी मानसिक यातनाका कारण आत्महत्या गरिन्। पीडितको लास ०५७ असार ३ गते त्रिशुली नदीमा क्षतविक्षत अवस्थामा फेला पयो।

बेनीघाट गाविस-१ स्थित वागेश्वरी मावि रिचोकटार मलेखुको भवन ०५७ माघ ६ गते अज्ञात व्यक्तिहरूले आगो लगाए।

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका ८ वटा घटनामा ६ जना पुरुष र ३ जना महिला पीडित भए। विष सेवन गरी १० जनाले र भुण्डिएर २१ जनाले आत्महत्या गरे। सवारी दुर्घटनामा ३८ जना, भवितव्य तथा फुटकर ज्यानमा २८ जना, हाम्फालेर १ जनाको मृत्यु भयो।

२.१७ सिन्धुपाल्चोक

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

भोटेनाम्लाङ्ग गाविस-६ का ३१ वर्षीय रामचन्द्र गिरीलाई माओवादी आन्दोलनबाट विचलन भएको, सुराकी गरेको तथा पार्टीको गोपनीयता भंग गरेको आरोपमा ०५६ फागुन ८ गते आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले बोलाई लगेर हत्या गरे। पीडितको लास भोलिपल्ट सोही गाविस-२ च्यानडाँडा पाखामा फेला पयो।

भोटेनाम्लाङ्गमा हत्या भएको जानकारी लिई फर्किएको प्रहरीहरूको मोटरमाथि माओवादीले ०५६ फागुन ९ गते तिपेनी रातमाटामा आइपुग्दा बम प्रहार गरे। सो बम प्रहारबाट मोटरमा रहेका प्रहरी सई दिलिपकुमार कार्की, चालक रमेश गिरी तथा प्रहरी जवानहरू तीर्थ खड्का र अर्जुन गिरी घाइते भए।

स्याउले गाविस-७ का गाविस अध्यक्ष ३८ वर्षीय आशाबहादुर तामाङलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५६ फागुन १२ गते स्याउले बजारको एक चिया पसलमा चिया खाइरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले बोलाई १० मिनेट हिँडाएर बजारभन्दा माथि लाकुरीको रूखको चौतारीमा राखेर खुकुरी प्रहार गरी हत्या गरे।

भोटचौर गाविस-२ का ५२ वर्षीय चित्रबहादुर थापालाई सुराकी गरेको र विकासको बजेट हिनामिना गरेको आरोपमा

जनसंख्या :	३१६६१८
साक्षरता प्रतिशत :	२९.५
महिला साक्षरता प्रतिशत :	१५
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	२५४२
गाविस/नपा संख्या :	७९/०
निर्वाचन क्षेत्र :	३
विद्यालय :	४८३
क्याम्प/उच्च मावि :	१/४
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	१/७८
टेलिफोन लाइन :	२०४
मोटर सडक (कि.मी.) :	१७७
प्रहरी कार्यालय संख्या :	१४
हुलाक संख्या :	७९

०५७ वैशाख २१ गते आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले बोलाएर लगेकोमा वैशाख २८ गते बतासे गाविस-४ को एक चौतारीमा हत्या गरे।

मांखा गाविस-६ खाडीचौर बजारमा माओवादीहरूले भुण्डियाएको तुल ०५७ जेठ ३० गते प्रहरी जवान ३८ वर्षीय खड्गबहादुर राउतले हटाउन खोज्दा तुलमा राखिएको बम विस्फोटन भई घाइते भए। पीडितलाई उपचारका लागि काठमाडौँ लगियो।

जेठल गाविस-७ मा माओवादीहरूले ०५७ असार ३१ गते बिहान राखेको एम्बुसमा परी प्रहरी जवानहरू इन्द्रप्रसाद अधिकारी र दण्ड कार्की सस्त्र घाइते भए। पीडितहरूलाई उपचारार्थ तत्कालै काठमाण्डौँ लगियो।

ठोकर्पा गाविस-२ स्थित प्रहरी चौकीमा कार्यरत प्रहरी जवानहरू पिपलडाँडा गाविसका पदम पुरी, चितवन जिल्लाका अरुण थापा, दोलखा जिल्लाका टिकाप्रसाद सापकोटा र स्याङ्जा जिल्लाका ओमबहादुर

गुरूङलाई ०५७ असार ३१ गते राति माओवादीहरूले चौकीमा आक्रमण गरी हत्या गरे। साथै अन्य ७ जना प्रहरीलाई घाइते बनाए। घाइतेहरूलाई उपचारार्थ काठमाण्डौँ लगियो।

सानोसिरुबारी गाविस-६ मेलचौरमा माओवादीले ०५७ भदौ २ गते विच्छ्याएको एम्बुसमा परी प्रहरी जवान रविन्द्र न्यौपानेको मृत्यु भयो। पीडित प्रहरी कल्लेरी चौकीबाट इर्खु प्रहरी चौकीमा जाँदै गर्दा उक्त घटना भएको थियो।

मार्गदर्शक / अध्यापक / शिक्षक

[illegible]

આભરૂં સુસ્થા માનવશાસ્ત્રના ગાંધીજીનાં ૩૯૫૦ સંવર્ષનાં ૧ મે ૪૬ ૧૨

जनाका वन्दी क्षमा होउं १५ जनाको मृत्यु पनि
 १४ अजसरा छ। हाल यस
 छुन, जसमध्ये ७ जना मरेका छन्।
 नाँकएका ३० जना र कैद नाँकएका ११
 मा माओवादी नाँकैवादीमा संलग्न ३ जना
 वन्दी छन्। वन्दीहरूलाई ६-६ महिनामा
 नै काट्छ, २-२ वर्षमा ओढ्ने ओछेपाउने
 कपडा दिन्छन् भने ३-३ वर्षमा गुन्दी
 दिन्छन्। वन्दीहरूको सामान्य उपचार
 जाल्ने अस्पतालमा हुन्छ भने गम्भीर
 रोगीको उपचार रोगीको
 अस्पतालमार्फत गर्ने गरिन्छ।
 अवस्था अत्यन्तै खराब गरिन्छ।
 जेलमा कारागृह नियम र हिसाब
 छैन। जेलमा मात्र पढ्न दिन्छ।
 यस जेलको पुस्तकालयको लागि
 जनआन्दोलन दिवसको समारोहमा

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
 ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

१५१
 हत्याका २ व घटनामा १ जना पुरुष १ जना महिला पीडित
 यसबाहेरकैक यस वर्ष यी जिल्लामा व्यक्तिकामा कमाणे भएको
 फराकिलो हत्याका ३ जनामा १ महिला २
 गरी विवाह २१ प्रहरीले १९ र २० फा २१ प्रहरीले १९
 तिहार सँगै आधाजनाका ठेकदार २० मजदुरले १०
 आधाजनामा प्रयोग गरिने विष्कटोटाक पदार्थसम्बन्धी विषयमा
 मीठानाल्सा गाविस तिवनीमा स्थानित ईन्डोबली विद्युत
 चाल लाया ३-४-२०५५ फा २०५५ मीठानाल्सा
 बाटोमा १० मीठानाल्सा गाविस तिवनीमा स्थानित ईन्डोबली
 विद्युत चाल लाया १० मीठानाल्सा गाविस तिवनीमा स्थानित
 ईन्डोबली विद्युत चाल लाया १० मीठानाल्सा गाविस तिवनीमा

हैब्रूई गारिब-४ का ४१ वर्षीय लालबहादुर शर्मा के आगे २१ गैर माओवादी हकले

உதிர்த்து 1910 1912

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

चौतारा गाविस-५ का तिलकप्रसाद सापकोटाको पसलमा ०५६ फागुन १३ गते माओवादीले बम विस्फोट गराई केही सामान क्षति गराए।

थाम्पालकोट गाविस-५ स्थित प्रहरी चौकीमा ०५७ जेठ २९ गते माओवादीले बम विस्फोट गराई ध्वस्त पारे। चौकी स्वाली भएको अवस्थामा सो विस्फोटन गरिएको थियो।

मास्वा गाविस-६ स्थित अस्थायी भन्सार कार्यालय र साना किसान विकास आयोजनाको कार्यालयमा ०५७ असार ८ गते राति माओवादीहरूले हवाई फायरसहित आक्रमण गरे। माओवादीहरूले भन्सार कार्यालयमा रहेको ४ नाल राइफल र ९३ राउण्ड गोली लगे भने साना किसान विकास आयोजनाका कागजपत्र नष्ट गरे।

फुलिपडकोट गाविस-४ वलेफी जलवीरे सडकमा माओवादीहरूले विछ्याएको बम ०५७ साउन ८ गते राति प्रहरीले गस्ती गरिरहेको अवस्थामा विस्फोट भएपछि प्रहरी र माओवादीबीच दोहोरो भिडन्त भयो। प्रहरीको आक्रमणपछि माओवादीहरू भागे तर दुवैतर्फ क्षति नभएको प्रहरीले जनायो।

चौतारा गाविस-४ का भक्तध्वज प्रधानको घरबाट ०५७ भदौ २८ गते बेलुका माओवादीले २ वटा भरूवा बन्दुक लुटेर लगे।

कुभिण्डे गाविसमा ०५७ कार्तिक १५ गते माओवादी भगाउने निहुँमा प्रहरीले फायरिङ्ग गर्नुका साथै कुभिण्डेस्थित शहीद चौतारामा राखिएका शहीदहरूको फोटोमा लाठीले घोचेर क्षति पुऱ्याए।

बराम्ची गाविस-४ का ६८ वर्षीय श्रीलाल तामाङ र २६ वर्षीय छेवाङ तामाङलाई जारी नदिएको आरोपमा ०५६ पुस २९ गते सोही गाविस-३ का वडाध्यक्षसहित ३०-३५ जनाको समूहले कुटपिट गरे। पीडितहरू चौतारा अस्पतालमा १० दिनसम्म उपचार गराई घर फर्किए। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

कुभिण्डे गाविस-८ का कुभिण्डे माविका शिक्षक ३३ वर्षीय होमनाथ नेपाललाई आफ्नो पार्टीका व्यक्तिलाई दुःख दिएको आरोपमा ०५६ माघ २७ गते माओवादीहरूले घरमा गई कुटपिट गरे।

कुभिण्डे गाविस-८ का ६१ वर्षीय नक्षत्रबहादुर नेपाल, उनकै छोरा ३३ वर्षीय डिलबहादुर नेपाल, सोही ठाउँका ४२ वर्षीय कृष्ण गान्देरी, तनहुँ जिल्ला घर भएका कुभिण्डे माविका शिक्षक ३३ वर्षीय यमबहादुर गुरूङ्ग र फुलिपडडाँडा गाविस-५ का ४५ वर्षीय दिर्गबहादुर गुरूङ्गलाई आफ्नो पार्टीलाई सहयोग नगरेको आरोपमा ०५६ फागुन १ गते माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

तूलोसिरूबारी गाविस-५ का ५१ वर्षीय एकबहादुर दुलाल र सोही गाविस-६ का ५६ वर्षीय रत्नबहादुर थापालाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ जेठ २३ गते माओवादीले कोटडाँडा

गाउँका जनता भेला गराई कान समाई उठबस गर्न लगाउनुका साथै बन्दुक देखाएर धम्की दिए।

तालामाराङ्ग गाविस-७ स्थित प्रहरी चौकीमा ०५७ भदौ १६ गते राति माओवादीहरूले आगो लगाई ध्वस्त बनाए। एक साताअघिदेखि चौकी मेलम्चीमा बस्ने गरेको तर प्रहरीका सामानहरू भने चौकीमै रहेको कुरा प्रहरीले बताए।

फुलिपडकोट गाविस-४ का ५० वर्षीय वीरबहादुर माभी, ४० वर्षीय मैते माभी, ४० वर्षीय प्रेमबहादुर माभी, २५ वर्षीय डोरबहादुर माभी, ५० वर्षीय प्रभुनारायण श्रेष्ठ, ४८ वर्षीय प्रभुमाया श्रेष्ठ, १२ वर्षीय रामबहादुर श्रेष्ठ र ७० वर्षीय रत्नबहादुर माभीलाई माओवादीहरूको संरक्षण गरेको आरोपमा ०५७ साउन ८ गते जलवीरे प्रहरी चौकीका सई औतारी लामाको नेतृत्वमा गएका प्रहरीले बन्दुकको कुन्दा र लाठीले हिकार्ई सस्त घाइते बनाए। पीडितहरूलाई गाविस अध्यक्षको सहयोगमा उपचार गरियो।

सानोसिरूबारी गाविस-६ स्थित प्रहरी चौकी र सोही ठाउँका पुण्यप्रसाद दंगालको घरमा ०५७ भदौ १५ गते बेलुका माओवादीहरूले आगो लगाई ध्वस्त बनाए। प्रहरी चौकी स्वाली रहेको अवस्थामा आगो लगाइएको थियो।

फुलिपडकोट गाविसका अध्यक्ष डम्बरबहादुर थापासमेतका व्यक्तिहरूको समूहलाई सो गाविसमा प्रहरीले गरेको ज्यादतिको विरुद्धमा ०५७ साउन ११ गते जलवीरे प्रहरी चौकीमा डेलिगेशन गएको अवस्थामा प्रहरीले गोली हानी ज्यानमार्ने धम्की दिए।

दुवाचौर गाविसका अध्यक्ष ४० वर्षीय अर्जुन गिरी र सोही गाविसस्थित बाल सुधार प्रस्तावित निमाविका प्रधानाध्यापक ३३ वर्षीय ज्ञानबहादुर श्रेष्ठलाई विद्यार्थी भर्ना शुल्क फिर्ता नगरेको आरोपमा ०५७ असोज १६ गते माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

सानोसिरूबारी गाविस-५ का ५५ वर्षीय चोवनाथ धिताललाई जनताको शोषण गरेको आरोपमा ०५७ असोज २५ गते माओवादीहरूले सोही ठाउँका बासिन्दाहरूलाई भेला गराएर कान समाई उठबस गर्न लगाउनुका साथै चन्दासमेत असुल गरे।

प्रहरीले लाठी र फुलिपडकोट गाविसका अध्यक्ष डम्बरबहादुर थापासमेतका व्यक्तिहरूको समूहलाई सो गाविसमा प्रहरीले गरेको ज्यादतिको विरुद्धमा ०५७ साउन ११ गते जलवीरे प्रहरी चौकीमा डेलिगेशन गएको अवस्थामा प्रहरीले गोली हानी ज्यानमार्ने धम्की दिए।

घटनाको प्रकार	नैरराज्यद्वारा भएका हतन				राज्यद्वारा भएका हतन			
	घटना		पीडित सख्या		घटना		पीडित सख्या	
	सख्या	पुरुष	महिला	जम्मा	सख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	४	३	१	४				
गोलीद्वारा हत्या	४	६	१	८				
गोलीद्वारा घाइते/हवाइ फायर	२				४			
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	१०	१८		१८				
गिरफ्तारी र यातना					८	१५	२	१७
बेपत्ता पारिएको	२	४		४				
कुटापिट	१०	१८	२	२०	१	६	१	८
धम्की	१०	८		८	१	१		१
भेला र संगठित हुने अधिकार	३							
सरुवा/घटुवा/पक्षपात आदि					२	२		२
धार्मिक स्वतन्त्रता	१							
महिला किनबेच	१		१	१				
महिला किनबेचको प्रयास	१		२	२				
बलात्कार	१		१	१				
पारिवारिक हिंसा	१		१	१				
आर्थिक अधिकार	१							
अमानवीय व्यवहार	१		१	१				
जम्मा	५३	५९	१०	६९	१६	३५	३	३८

कुभिण्डे गाविस-८ का ४८ वर्षीय ईश्वरीप्रसाद नेपाललाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ कार्तिक १४ गते माओवादीले कुटापिट गरे। पीडित जिल्ला अस्पतालमा उपचार गरी घर फर्किए।

बतासे गाविस-३ का २९ वर्षीय दिलिप थापालाई मादक पदार्थ बिक्री गरेको आरोपमा ०५७ कार्तिक १९ गते माओवादीहरूले कुटापिट गरे।

भिमटार गाविस-२ स्थित प्रहरी बसेको स्वास्थ्य चौकी भवनमा ०५७ कार्तिक २६ गते माओवादीले आक्रमण गरी क्षति पुऱ्याए। सोही दिन पूर्व राप्स नेत्रविक्रम थापाको घरमा रहेको टेलिफोन सेट पनि माओवादीले लुटेर लगे।

तौथली गाविस-१ का ३६ वर्षीय हरेराम श्रेष्ठलाई माओवादीलाई सहयोग गरेको आरोपमा ०५७ कार्तिक २४ गते प्रहरीले कुटापिट गरी सख्त घाइते बनाए।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार
(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

मानेश्वारा गाविस-७ भद्रकाली माविको प्राङ्गणमा सोही ठाउँको युवा क्लबद्वारा ०५६ फागुन २२ गते संचालन गरिएको दोहोरी गीत कार्यक्रम अन्त्यतिर माओवादीहरूले आफ्नो कब्जामा लिई सफल हुन दिएनन्।

मांखा गाविस-६ धन्सारमा स्थानीय स्वायत्त शासन कार्यक्रमअन्तरगतको समूहले ०५७ जेठ १५ गते आफ्नो वार्षिक

कार्यक्रम मनाउन लागि रहेको अवस्थामा माओवादीले कब्जा गरी कार्यक्रम गर्न दिएनन्।

धार्मिक स्वतन्त्रता

ठूलोसिरुबारी गाविस-५ भुलभुले स्थित चर्चमा ०५७ जेठ ७ गते माओवादीहरूले आगो लगाई ध्वस्त बनाए।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा देवानी १ सय ३४ वटा दर्ता भएकोमा १२ वटा फर्स्यौट भई १ सय २२ वटा बाँकी रहे। त्यसैगरी दुनियावादी फौजदारी मुद्दा १ सय ३७ वटा दर्ता भएकोमा २८ वटा फर्स्यौट भई १ सय ९ वटा बाँकी रहे भने सरकारवादी फौजदारी मुद्दा ३३ वटा दर्ता भएकोमा ४ वटा फर्स्यौट भई २९ वटा विचाराधीन अवस्थामा छन्।

यस वर्ष जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी १६ वटा मुद्दा दर्ता भएकोमा एउटा पनि फर्स्यौट भएन।

सरुवा, घटुवा र पक्षपात आदि

स्याउले गाविस-२ स्थित जिल्ला स्वानेपानी कार्यालयमा कार्यरत ३६ वर्षीय चित्रबहादुर श्रेष्ठलाई ०५७ असार २२ गते स्थायी नोकरीबाट निष्काशन गरियो। पीडितले सर्वोच्च अदालतमा मुद्दा दिएका छन्।

कुभिण्डे गाविस-९ स्थित सेतीदेवी पञ्चकन्या माविका शिक्षक ३६ वर्षीय रूद्रप्रसाद शर्मालाई ०५७ भदौ २१ गते जिल्ला शिक्षा कार्यालयले ४ वर्षअघि नै नोकरीबाट बर्खास्त गरिएको जानकारी दियो। पीडितले पुनरावेदन अदालतमा मुद्दा दिएका छन्।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लाका विभिन्न गाविसमा ५ सय ६९ परिवार सुकुम्बासी छन्। विगतका वर्षहरूमा सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगमा जग्गा पाउनको लागि निवेदन दिएका थिए। यस जिल्लामा ३ हजार ५ सय ६६ जनाले वृद्ध भत्ता र ३ हजार ६ सय ५१ जनाले असहाय विधवा भत्ता प्राप्त गरे।

महिला अधिकार

ज्यामिरे गाविस-६ की २० वर्षीय तारामाई तामाङलाई काठमाण्डौमा नोकरी लगाइदिने बहानामा ०५६ माघ १५ गते

सोही ठाउँका २२ वर्षीय त्रिपाल तामाङ, सिस्वरपुर गाविस-८ का २३ वर्षीय चिनबहादुर तामाङ, सोही ठाउँका १६ वर्षीय कान्छा तामाङ र २२ वर्षीय योङसानी तामाङले विक्री गर्न लगेको कुरा पीडितका पति र ससुराले जनाए। पीडितका पति र ससुराको जाहेंरीबाट पीडकहरूलाई इलाका प्रहरी कार्यालय मेलम्चीले ०५६ फागुन २१ गते गिरफ्तार गर्‍यो। पीडकहरूमध्ये योङसानी र कान्छालाई तारेस्वमा रिहा गरियो भने त्रिपाल र चिनबहादुरलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखियो। पीडितले आफू काठमाण्डौ जिल्ला कपन गाविस-८ मा बसेको र आफूलाई कसैले विक्री नगरेको भनी ०५७ वैशाख १२ गते जिल्ला अदालतमा निवेदन दिएपछि ०५७ जेठ १ गते पीडकलाई रिहा गरियो।

ठूलापास्वर गाविस-८ की १६ वर्षीय विमला तामाङ र जेठल गाविस-७ की १७ वर्षीय फुलमाया तामाङलाई नोकरी लगाइदिने बहानामा ०५७ जेठ २१ गते सोही गाविस-४ की ५० वर्षीय शान्तिकुमारी कार्की, उनकै छोरी १५ वर्षीय नानु कार्की र सोही ठाउँका ३५ वर्षीय बाबुकृष्ण बस्नेतले विक्री गर्ने उद्देश्यले काठमाण्डौ पुऱ्याए। पीडितका अभिभावकले प्रहरीमा उजुरी दिएपछि ०५७ जेठ १५ गते पीडकहरूलाई गिरफ्तार गरेपछि पीडितहरू घर फर्कन सफल भए। पीडकहरूलाई थुनामा राखिएको छ।

दुवाचौर गाविस-६ की २२ वर्षीय एक युवतीलाई किउल गाविस-१ का बाबुकृष्ण ज्योति, मानबहादुर ज्योति, काजी ज्योतिसमेत ६ जनाले सोही ठाउँका ध्रुव ज्योतिसँग विवाह गर्ने बहानामा ०५७ मंसिर १ गते बारीमा कोदो टिप्न लागिरहेको अवस्थामा बलात्कार गर्नुका साथै आँखामा पट्टी बाँधेर मन्दिरमा लगी जवर्जस्ती विवाह गर्नु भनी किरिया खान लगाए। पीडकहरूमध्ये मानबहादुरलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

स्याउले गाविस-५ की ३५ वर्षीय रेवती अधिकारीलाई ०५७ जेठ २८ गते आफ्नै पति पूर्णप्रसाद अधिकारीले कुटपिट गरी घरबाट निकालिदिए। पीडित हाल माइतीमा बसेकी छिन्।

बालअधिकार

हगाम गाविसबाट दिङने दलित तथा अन्य छात्रवृत्ति यस वर्ष दलित तथा अन्य गरिब विद्यार्थीहरूले पाएनन्। दलित विद्यार्थीहरूले छात्रवृत्तिको रकम पाउँ भनी जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा निवेदन दिए। सिङओले रकम उपलब्ध गराइने आश्वासन दिएका थिए।

आर्थिक अधिकार

स्याउले गाविसस्थित सेतीदेवी प्रस्तावित माविका प्रधानाध्यापक रामपवित्र ठाकुरले सोही विद्यालयका अन्य शिक्षकहरूको एक वर्ष अधिदेखिको संचयकोषको रकम ०५७ जेठ १० गते शिक्षक केशवलाल श्रेष्ठसमेतको नाममा किर्ते हस्ताक्षर गरी नेपाल बैंक लिमिटेड चौताराको चलती हिसाब नं. २१८ बाट ८० हजार ८ सय १२ रूपैयाँ भिक्की हिनामिना गरे। पीडित शिक्षकहरू केशवलाल श्रेष्ठ, भिमसेन खड्का, भीमबहादुर घले र सत्यराज बलम्फुले आफूले पाउने रकमसमेत पाएनन्। रामपवित्रलाई कुनै कारवाही भएन। पीडितहरूले एक हप्तासम्म विद्यालय छाडेर जिल्ला शिक्षा कार्यालय चौतारामा धर्ना दिएपछि रकम प्राप्त गरे।

कामका लागि स्वाद्यान्न कार्यक्रमअन्तरगत निर्माण भइरहेको चौतारा-मेलम्ची सडकको कुञ्चोक खण्डमा कार्यरत कामदारहरूले ज्याला पाएनन्। पूरा ज्याला पाउनका लागि निर्माण समितिका सचिवसहित कामदारहरूले जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा ०५७ असोज २९ गते निवेदन दिए। निवेदनमाथि छानबिन भइरहेको कुरा सिङओले बताए।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

कुभिण्डे गाविसका लिलाप्रसाद सापकाटा, दुलाप्रसाद सापकाटा र ऋषिराम बजगाईंलाई अदालतले रिहा गर्ने आदेश दिए पनि ललितपुर जिल्लास्थित नख्खु जेलको ढाँकाबाट ०५७ भदौ १२ गते प्रहरीले पुनः गिरफ्तार गरी १३ दिनपछि केही सार्वजनिक अपराध मुद्दामा काभ्रेमा थुनामा राखिएको अवस्थामा पीडितका परिवारहरू धरौटी राख्न जाँदा धरौटी नलिइएको र पीडितहरूलाई भेदनसमेत नदिइएको घटनाप्रति विरोध जनाउँदै मानवअधिकार वर्ष पुस्तक जिल्ला प्रतिनिधि नातीबाबु धिताल र गतिशील ग्रामीण उत्थान समूहका कार्यक्रम संयोजक खिलबहादुर श्रेष्ठले ०५७ असोज ४ गते एक प्रेस वक्तव्य जारी गरे।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष ५० जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका २ वटा घटनामा ३ जना पुरुष र २ जना महिला पीडित भए। १ जना महिला र ४ जना पुरुषले आत्महत्या गरे। दुर्घटनाका १० वटा घटनामा २ जना महिला र ८ जना पुरुष पीडित भए। भीरबाट लडेर १ महिला र २ पुरुषको मृत्यु भयो। करेन्ट लागेर १ जना महिलाको मृत्यु भयो भने १ जना बालकको मोटरले किचेर मृत्यु भयो। ४ जना पुरुषको लास फेला पर्यो।

२.१८ नुवाकोट

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

सामरी प्रहरी चौकीमा कार्यरत सई ३३ वर्षीय तुलबहादुर गुरूङ, प्रहरी जवानहरू २१ वर्षीय कुन्दनकुमार राजपुत र २३ वर्षीय रामेश्वर यादवलाई ०५६ पुस २७ गते राति माओवादीहरूले चौकीमा आक्रमण गरी गोली हानी हत्या गरे। सोही घटनामा माओवादीका प्लाटुन कमाण्डर प्रेम ढकाललाई प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

माओवादी कार्यकर्ता राजेन्द्र तामाङलाई रकम लुट्न खोजेको आरोपमा ०५७ मंसिर ५ गते राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकका गार्डले गोली हानी हत्या गरे। राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकका कर्मचारी तथा सुरक्षा गार्ड स्वरानीटार शाखाबाट समुन्द्रटार उपशाखातर्फ रकम लिएर गईरहेको अवस्थामा उक्त घटना भएको थियो।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा

व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ५ वटा घटनामा ३ जना पुरुष र २ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये -

बालकुमारी गाविस-२ माभगाउँको ७६ वर्षीय लमु तामाङलाई बोक्सीको आरोपमा ०५६ फागुन ५ गते सोही ठाउँका ज्वाइँ नाता पर्ने अक्कलबहादुर तामाङले स्तनमा छुरी प्रहार गरी हत्या गरे। पीडकलाई हाल पुर्णक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

गेर्खु गाविस-२ उपल्लो गेर्खुकी ७६ वर्षीय ललितादेवी घिमिरेलाई घरमा कलह बढाएको आरोपमा ०५७ जेठ ११ गते आफ्नै छोरा रामप्रसाद घिमिरेले हतियारद्वारा शरीरका विभिन्न स्थानमा प्रहार गरी हत्या गरे। हाल पीडकलाई सर्वस्वसहित २१ वर्ष ६ महिनाको कैद सजाय तोकिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

राणा कालमा बनेको नुवाकोट जेल "घ" श्रेणीको हो। सदरमुकाम विदुरदेखि ६ किमी टाढा रहेको यस जेलको बन्दी क्षमता ५० जनाको भए तापनि मुस्किलले ३० जना अटाउन सक्छन्। जेलको माथिल्लो तलामा जेल प्रशासनको कार्यालय एवं सुरक्षाकर्मीहरूको कोठा र तल्लो तलामा पुरुष बन्दीहरूका लागि ३ वटा र महिला बन्दीहरूका लागि एउटा कोठा छ।

यस वर्षको अन्त्यसम्म यस जेलमा कैद नतोकिएका ८ र कैद तोकिएका २६ गरी ३४ जना बन्दीहरू रहेका छन्। बन्दीहरूमध्ये २ जना महिला छन्। यसबाहेक एकजना आश्रित

जनसंख्या :	३०३३१३
साक्षरता प्रतिशत :	३१.७
महिला साक्षरता प्रतिशत :	१८.५
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	११२१
गाविस/नपा संख्या :	६१/१
निर्वाचन क्षेत्र :	३
विद्यालय :	४३०
क्याम्पस/उच्च मावि :	१/४
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	१/७३
टेलिफोन लाइन :	७५०
मोटर सडक (कि.मी.) :	१७४
प्रहरी कार्यालय संख्या :	१०
हुलाक संख्या :	६४

नाबालिका छन्। बन्दीहरूको शारीरिक र मानसिक विकासका लागि कुनै पनि व्यवस्था नगरिएको तथा पत्रपत्रिका पढ्न पाउनुपर्ने माग पटक-पटक गरे पनि जेल प्रशासनले त्यसलाई उचितरूपमा पूरा नगरेको बन्दीहरू गुनासो व्यक्त गर्दछन्। बन्दीहरूलाई दैनिक दिइने १५ रूपैयाँ र ७ सय ग्राम चामल अहिलेको महंगीमा अपुग हुने गरेको बन्दीहरू बताउँछन्। बन्दीहरूलाई साक्षरता कक्षा र सीपमूलक तालिमको पनि अभाव छ। मनोरञ्जनका लागि विदुर नपाले एउटा टिभी उपलब्ध गराए पनि विग्रिएका कारण बन्दीहरूले हेर्न पाएका छैनन्। इन्सेकले एउटा रेडियो उपलब्ध गराएको छ।

यस वर्ष स्वानीगाउँ गाविस-६ सुन्दरीटारका भीमप्रसाद ढकालको हत्याको अभियोगमा पुर्णक्षका लागि थुनामा रहेका ३६ वर्षीय रामकृष्ण राईको ०५६ चैत २४ गते मृत्यु भयो। हाईड्रोसिलको विरामी राईको जेलमा सामान्य उपचार गरिए पनि आवश्यक उपचारको अभावमा मृत्यु भएको थियो।

गिरफ्तारी र यातना

दाङ्गसिङ्ग गाविस-२ का दावान तामाङ, उनकै छोरा ईश्वर तामाङ र बुहारी सबिना तामाङलाई माओवादीद्वारा सामरी प्रहरी चौकीमा आक्रमण गरिएको घटनामा सहयोग गरेको आशंकाका ०५६ माघ २ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूमध्ये दावानलाई माघ ८ गते, सबिना तामाङलाई ०५७ जेठ २८ गते र ईश्वरलाई असार १९ गते रिहा गरियो।

सामरी गाविस-१ का शिक्षक काजीमान डंगोललाई माओवादीद्वारा सामरी प्रहरी चौकीमा आक्रमण गरिएको घटनामा संलग्न भएको आशंकाका ०५६ माघ ३ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई माघ ११ गते जमाना रिहा गरियो।

विदुर नपा-९ का चन्द्रबहादुर श्रेष्ठलाई माओवादीद्वारा सामरी प्रहरी चौकीमा आक्रमण गरिएको घटनामा संलग्न भएको आशंकाका ०५६ माघ ५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई माघ ११ गते जमाना रिहा गरियो।

विदुर नपा-४ का ४२ वर्षीय हरिप्रसाद अधिकारी र २८ वर्षीय भीमबहादुर कुमाललाई माओवादीको आशंकाका ०५६ चैत ३० गते सोही नपा-७ मा तास खेलेको हेरेर बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गोली प्रहार गरे तर गोली नलागेपछि गिरफ्तार गरी अर्को दिन रिहा गरे।

विदुर नपा-१० का ४० वर्षीय शुभलाल श्रेष्ठलाई माओवादीको आशंकाका ०५७ जेठ १९ गते प्रहरीले गिरफ्तार

गरे। पीडितलाई असार ८ गते धरौटीमा रिहा गरियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

सुनस्वानी गाविसको भवन निर्माण गर्नेसम्बन्धी विषयमा जन प्रतिनिधिहरूबीच ०५७ वैशाख २५ गते भिडन्त हुँदा सोही गाविसका ४५ वर्षीय कृष्णबहादुर गुरूङ्ग, ३८ वर्षीय शिवप्रसाद पाण्डे, ४३ वर्षीय रामकृष्ण पाण्डे, ४५ वर्षीय माधव भेटवाल र ४२ वर्षीय ध्रुवप्रसाद पाण्डे गंभीर घाइते भए।

विदुर नपा-४ का २७ वर्षीय श्रीराम श्रेष्ठ, सोही नपा-५ गंगटेका २४ वर्षीय प्रकाश अधिकारी, २७ वर्षीय राम श्रेष्ठ, २७ वर्षीय लक्ष्मण श्रेष्ठ, सोही नपा-९ त्रिशुलीका २६ वर्षीय कपिला रिमाल र सोही नपा-७ का रामचन्द्र भट्टलाई आफ्नो विरुद्ध समाचार आएका कारण ०५७ असार १३ गते जिल्ला खानेपानी कार्यालयका डी.ई. विश्वभक्त खरेलले जिल्ला प्रशासन कार्यालय परिसरमा गाडीले किचेर ज्यानमार्ने धम्की दिनुका साथै सोही कार्यालयको वा.१भ ४०५२ नं. को जीपले किच्नका लागि लखेटे।

विदुर नपा-५ गंगटेका २५ वर्षीय प्रकाश अधिकारी र २५ वर्षीय दिनेशराज आचार्यलाई ०५७ भदौ ४ गते ३६ औं बाल दिवसको अवसरमा नेपाल बाल संगठन जिल्ला कार्य समितिद्वारा पुरस्कृत बालबालिकाहरूलाई वितरण गरिएको पुरस्कार हल्लिक्स, शक्तिमीटा जस्ता स्वाद्य पदार्थहरूको म्याद सकिएको भन्ने समाचार कान्तिपुर दैनिक र गोरखापत्र दैनिकमा प्रकाशित भएपछि बाल संगठनका पदाधिकारीहरूले धम्की दिए।

शिवरबेशी गाविसस्थित बच्छलादेवी निमाविका प्रधानाध्यापक विदुरविक्रम खड्कालाई ०५७ भदौ ७ गते राति माओवादीहरूले घरमै आक्रमण गरी गंभीर घाइते बनाए। पीडकहरूले पीडितको दायाँ हात भौँचिदिनुका साथै ८-९ तोला सुन र केही नगदसमेत लुटेर लगे।

गणेश मावि हल्ले कालिकाका प्रधानाध्यापक पुरेन्द्रप्रसाद ढकाल, शिक्षकहरू राजकुमार रिजाल, राजकुमार राय, ललितकुमार कापर र रामविलास पण्डितलाई सोही विद्यालयमा अध्ययनरत १२ वर्षीय राजकुमार राईको ०५७ असोज १ गते खोलाले बगाएर मृत्यु भएपछि ०५७ असोज २ गते आक्रोशित अभिभावकहरूले विद्यालयमै गई कुटपिट गरे।

थानापति गाविस-८ का होमबहादुर पाठक र सोही ठाउँका लिलाराज पाठकलाई ०५७ पुस १६ गते राति माओवादीहरूले घरमै कुटपिट गरी हात भौँचिदिए।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हतन				राज्यद्वारा भएका हतन			
	घटना		पीडित संख्या		घटना		पीडित संख्या	
	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	४	३	१	४				
गोलीद्वारा हत्या	१	३		३	३	३		३
हिरासतमा मृत्यु					१	१		१
गिरफ्तारी र यातना					३	६	१	६
कुटपिट	६	१९		१९				
धम्की	१	६		६	१	३		३
भेला र संगठित हुने अधिकार					१	३		३
महिला किनबेच	३		४	४				
महिला किनबेचको प्रयास	३		४	४				
बलात्कार	१		१	१				
बहुविवाह	३		३	३				
महिला भर्क कारण यातना	१		१	१				
बाल अधिकार	१	१		१				
आर्थिक अधिकार	१			१				
अमानवीय व्यवहार	६	६	३	९				
जम्मा	३०	३८	१६	७४	६	१३	१	१४

भौतिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

हिमालय टाइम्स दैनिकका प्रतिनिधि श्रीराम श्रेष्ठलाई ०५७ असार ११ गते विदुर खानेपानी उपभोक्ता समितिको प्रथम साधारण सभाको उद्घाटन समारोहको समाचार संकलन गर्न गएको अवस्थामा प्रहरीले अभद्र व्यवहार गरी कार्यक्रम स्थलबाट निकाले। सोही घटनाको सिलसिलामा रेडियो सगरमाथा एवं जनभावना साप्ताहिकका प्रतिनिधि कपिल रिमाललाई मादक पदार्थ सेवन गरेको आरोपमा सोही दिन प्रहरीले गिरफ्तार गरी निर्भय यातना दिई भोलिपल्ट रिहा गरे।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

जिल्ला अदालतमा आर्थिक वर्ष ०५६/५७ बाट जिम्मेवारी सरेका मुद्दा २ सय ४० रहेका छन्। अदालतमा फर्क्यौत हुन बाँकी २ वर्ष पुगेका मुद्दाहरूको संख्या ८३ रहेको छ भने ३ वर्ष पुराना २ वटा मुद्दा रहेका छन्। अधिकांश मुद्दा म्याद तामेलीमा हुने गरेको समस्याका कारण फर्क्यौत गर्न ढिलाई हुने गरेको देखिन्छ।

यस वर्ष साधारण देवानी ८८, साधारण फौजदारी २, सरकारवादी फौजदारी २९ र सीक्षित फौजदारी ८ गरी कूल १ सय २७ वटा मुद्दा दर्ता भए भने २० वटा मात्र फर्क्यौत भए।

जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा यस वर्ष १० वटा सार्वजनिक मुद्दा दर्ता भएकोमा ४ वटा फर्क्यौत भए। विगत वर्षदेखिका गरी कूल १४ वटा मुद्दा फर्क्यौत गर्न बाँकी रहेका छन्।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

विगतको सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगले सुकुम्बासीको रूपमा लगत तयार गरेर राखेको १ हजार ७ सय ५० र अव्यवस्थित बसोबासको रूपमा लगत तयार गरेको १ हजार ७ सय ५० जनालाई वर्तमान आयोगलेसमेत जग्गा वितरण प्रकृया अघि बढाएको छैन। सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगको जिल्ला कार्यालय आफ्ना कार्यकर्ताहरूलाई जागीर लगाउने थलो बनेको गुनासो सुकुम्बासीहरूले व्यक्त गरेका छन्।

श्री ५ को सरकारले सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमअन्तर्गत वृद्ध-वृद्धाहरूका लागि प्रदान गरेको भत्तावापतको रकम भाल्चे गाविसका अध्यक्ष मेघबहादुर घलेले व्यक्तिगतरूपमा खर्च गरेको जनाई सो गाविसका वृद्ध-वृद्धाहरूले ०५७ भदौ २० गते जिविस कार्यालयमा धर्ना दिए।

महिला अधिकार

घ्याङ्फेदी गाविस-७ की १९ वर्षीय कविता तामाङ र सोही गाविस-८ की २० वर्षीय फुलमाया तामाङलाई सोही गाविसका श्रीमान तामाङ, मिङ्मार लामा, दमाईसिङ्ग तामाङ र नेतिनी गाविसका स्वाईबा तामाङले विवाह गरेको नाटक रचेर भारतको बम्बईमा बिक्री गर्न लगेरहेको अवस्थामा ०५६ माघ २ गते भापा जिल्लाको काँकडभिट्टाबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडकहरूलाई अदालतको आदेशबमोजिम ०५७ मंसिर १९ गते रिहा गरियो।

गेर्खु गाविस-४ भैसेबजारमा होटल व्यवसाय गरी बस्ने १८ वर्षीय मुना नगरकोटीलाई ०५६ मंसिर १० गते सिन्धुपाल्चोक जिल्ला हेलम्बु घर बताउने लाक्पासिंघी लामाले भारतको दिल्लीमा लगी ५० हजार भारूमा बिक्री गरे। पीडक लामा व्यापारको सिलसिलामा त्रिशुली - धुव्चे रूटमा हिँड्दा सडक छेउमै रहेको पीडितको होटलमा वास बस्ने कारण प्रेम भई विवाह भएको र विवाह भएको १० दिनमै "मेरो दिदी दिल्लीमा बस्छिन्, घुम्न जाउँ" भनी दिल्ली लगेर बिक्री गरेका थिए। पछि पीडित आफ्नो दाजुको साथीको सहयोगमा भागेर आएपछि पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे।

नजीमण्डप गाविस-९ की १७ वर्षीय मलसानी तामाङलाई ०५६ फागुन ८ गते लच्याङ गाविस-१ का डिलबहादुर तामाङले भारतको बम्बईमा लगी भारू १५ हजारमा बिक्री गरेको भन्ने उजुरी प्रहरीमा दर्ता भयो। अनुसन्धानको क्रममा पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा जिल्ला अदालतको आदेशमा ०५७ साउन २४ गते पीडकलाई सफाई दिई रिहा गरियो।

सुन्दरादेवी गाविस-८ की १७ वर्षीय बाटुली तामाङ, १७ वर्षीय फुलमाया तामाङ र बालकुमारी गाविस-९ की गंगामाया तामाङलाई ०५६ माघ २ गते बालकुमारी गाविसका सिरपेन तामाङ, कुमार तामाङ, भुँडे भन्ने सार्की तामाङ, कुलबहादुर तामाङ, बिवाईसिंह तामाङ र राउतवंशी गाविसका सोमबहादुर तामाङले भारतको बम्बईमा लगी १५ हजार भारूमा बिक्री गरे।

पीडकहरूमध्ये सिरपेन, कुमार र सोमबहादुरलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा ०५७ मंसिर १ गते अदालतको फैसलाबमोजिम सिरपेनलाई १० वर्ष र सोमबहादुरलाई १० वर्ष कैद सजाय तोकियो भने कुमारलाई सफाई दिई रिहा गरियो।

बेतिनी गाविस-८ की १८ वर्षीय लेन्दो तामाङ र १४ वर्षीय कमला तामाङलाई ०५६ चैत २१ गते सोही ठाउँका जगबहादुर तामाङ र गाउँस्वर्क गाविस-७ का पासाङ्छिरिङ्ग तामाङले बिक्री गर्न लैजान खोजे। सो कुरा स्थानीय जनताले थाहा पाई पीडकहरूमध्ये पासाङ्छिरिङ्गलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी पुष्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ भने जगबहादुर फरार रहे।

विदुर नपा-५ की ११ वर्षीय कल्पना कुमाललाई ०५७ साउन १ गते घरमा कोही नभएको अवस्थामा आफ्नै काका राजेन्द्र कुमालले बलात्कार गरे। पीडक फरार छन्।

यस वर्ष यो जिल्लामा बहुविवाहको २ वटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए।

विदुर नपा-५ की ५२ वर्षीय शुभकामना कुमाललाई बोक्सीको आरोपमा ०५७ साउन १९ गते सोही ठाउँकी पुतली मिजार र उनका छोरीहरू शुभद्रा मिजार र मंगली मिजारले सार्वजनिक स्थानमा अभद्र व्यवहार गरे। शुभकामनाले त्यसको प्रतिकारस्वरूप पीडकहरूलाई कुटपिट गरेको विषयमा वडामा उजुरी परेपछि वडाले दुवै पक्षबीच मिलापत्र गराई पठायो।

विदुर नपा-६ घारीगाउँकी ३४ वर्षीय फुर्सा राईलाई सुत्केरी व्यथा लागेको ३ दिनसम्म पनि अस्पताल नलगी निरन्तररूपमा भारफुक गरिरहेका कारण ०५७ कार्तिक २७ गते मृत्यु भयो।

बालअधिकार

औस्वरपौवा गाविस-१ स्थित जंगलमा ०५७ चैत ५ गते एक नवजात शिशुको लास फेला पर्यो। नौ महिना पुगेर नै जन्मिएको देखिने उक्त शिशुलाई कसले हत्या गरेर फ्याँकेको हो भन्ने बारेमा यकिन हुन सकेन।

रातमाटे गाविस-७ का ५ वर्षीय श्याम कुँवर र ६ वर्षीय रमेश लामालाई ०५७ असार २ गते गोठालो गएको अवस्थामा सोही ठाउँका १८ वर्षीय नवराज नेपालले लाठीले हिकार्दै गुप्ताङ्ग चुस्न लगाई मुखमा वीर्य स्खलन गराए। प्रहरीले दुवै पक्षबीच मिलापत्र गराए।

आर्थिक अधिकार

सरकारले कृषि मजदुरहरूको लागि तोकेको न्यूनतम प्रतिदिन ६० रूपैयाँका दरले ज्याला तोकेकोमा अहिलेसम्म लागू हुन सकेको छैन। धेरै गाविसहरूमा प्रतिदिन २५-३० रूपैयाँ रहेको छ। समान कामको लागि महिला र पुरुषबीच ज्यालामा असमानता छ।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

गणेशस्थान गाविसका गणेश मावि हल्ले कालिकाका प्रधानाध्यापक पुरेन्द्रप्रसाद ढकाललाई विद्यार्थीलाई अनुत्तिर्ण

गनाएको र भ्रष्टाचार गरेको आरोपमा ०५७ जेठ ५ गते राति माओवादीहरूले मोसो दल्लुका साथै मुखमा घाँस कोच्याए।

गेर्खु गाविस-९ बेत्रावतीका गोकर्ण दर्जी र रेखा तामाङलाई अन्तरजातीय विवाह गरेको आरोपमा ०५७ असार ११ गते सोही ठाउँका व्यक्तिहरूले मोसो दल्लुका साथै छिछि-दुर्दुर गर्दै टिन ठटाएर गाउँ निकाला गरे। हाल दुवै जना काठमाण्डौ गएका छन् भने गोकर्णका बाबु ५२ वर्षीय अर्जुन दर्जीलाई छोराले अन्तरजातीय विवाह गरेको आरोपमा सोही ठाउँका व्यक्तिहरू तथा प्रहरीले १६ वर्षदेखि बस्दै आएको ठाउँ छोड्न बाध्य बनाउनुका साथै कुटपिटसमेत गरे। पीडित अन्यत्रै छाप्री बनाएर बसेका छन्।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका ४ वटा घटनामा ७ जना पुरूष पीडित भए। यस वर्ष ११ जना महिला र १४ जना पुरूषले आत्महत्या गरे जसमध्ये भुण्डिएर १५ जनाले, विष सेवन गरी ८ जनाले र डुबेर २ जनाले आत्महत्या गरे। खोलाले बगाएर ६ जना, करेण्ट लागेर ३ जना तुईनबाट स्वसेर १ जना र लडेर १ जनाको मृत्यु भयो। विद्यालयमा चढ्याड पनाले १ जना विद्यार्थीको मृत्यु भयो।

२.१८ रसुवा

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

भुपा जिल्ला घर भई नेपाल दूर संचार संस्थानको धुन्चेस्थित टावरमा कार्यरत पकलीप्रसाद भट्टराईलाई माओवादीको आशंकामा ०५७ कार्तिक १ गते प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। केही अपरिचित व्यक्तिहरू आई टावर नजिकैको मन्दिरमा तोडफोड गर्न थालेपछि भट्टराईले प्रहरीलाई स्वर गरे। घटनास्थलमा प्रहरी आउँदा ती व्यक्तिहरू भागिसकेका थिए। प्रहरीलाई अन्य समूह नै ठानी आफूमाथि आक्रमण गर्न आएको सम्भेर पकलीप्रसाद भाग्दैगर्दा प्रहरीले माओवादी ठानी गोली प्रहार गरेका थिए।

अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का नुवाकोट जिल्ला सदस्य सन्तोष रिजाललाई ०५७ जेठ ३० गते डाँडागाउँ गाविस ठूलोगाउँस्थित भूमेदेवी निमाविमा परीक्षा भइरहेको अवस्थामा संस्कृत परीक्षा बहिष्कार गराउन खोजेको आरोपमा प्रहरीले गोली हानी घाइते बनाए। पीडितलाई हात र तिरामा गोली लागेको थियो। उपचारपछि पीडितलाई धरौटीमा रिहा गरियो।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा एकजना बेलायती नागरिकलाई आर्थिक प्रलोभनका कारण हत्या गरियो।

जेल र बन्दीहरू

रसुवा जेलमा यस वर्ष १० जना बन्दी रहे। जसमध्ये ७ जना ज्यानमार्ने उद्योग, कर्तव्य ज्यान, २ जना चेलिबेटी

जनसंख्या :	४६२३३
साक्षरता प्रतिशत :	२४.२
महिला साक्षरता प्रतिशत :	११.३
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	१५४४
गाविस/नपा संख्या :	१८/०
निर्वाचन क्षेत्र :	१
विद्यालय :	९४
क्याम्पस/उच्च मावि :	०/१
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	२/२८
टेलिफोन लाइन :	१७०
मोटर सडक (कि.मी.) :	१२०
प्रहरी कार्यालय संख्या :	१०
हुलाक संख्या :	१८

बेचबिस्वन र १ जना नक्कली माओवादी रहेका छन्। बन्दीहरूका लागि खानेपानी, शौचालय आदिको राम्रो व्यवस्था छैन। इन्सेकबाट प्रदान गरिएको रेडियोबाहेक बन्दीहरूको मनोरञ्जनका लागि कुनै सुविधा उपलब्ध गराइएको छैन।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार (राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

नेपाल राष्ट्रिय शिक्षक संगठनको आयोजनामा ०५७ मंसिर १ गते जिल्ला शिक्षा कार्यालय घेराउ कार्यक्रममा सहभागी भएका ४२ जना शिक्षकहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरू सबैलाई सोही दिन रिहा गरियो।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

जिल्ला अदालतमा रहेका ३ वटा मुद्दामध्ये नक्कली माओवादी १, विदेशी नागरिकको हत्या १ र ०५५ सालदेखि जीउ मास्ने बेच्ने अपराधमा पुर्पक्षमा राखी कारवाही गरिरहेको मुद्दा १ वटा छ। दुई वर्ष अधिदेखिका ९ वटा मुद्दा फर्स्यौट हुन बाँकी छन्।

महिला अधिकार

लहरेपौवा गाविस-६ मा पसल गरी बस्ने २५ र २० वर्षीय दुई जना महिलालाई ०५७ जेठ ४ गते कालिकास्थानबाट सामान किनेर घरतर्फ फर्कदै गरेको अवस्थामा धैबुङ गाविस-३ का २२ वर्षीय स्वम्बे तामाङ र सोही गाविस-२ का धनबहादुर गोलेले

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना		पीडित संख्या		घटना		पीडित संख्या	
	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	१	१		१				
गोलीद्वारा हत्या					१	१		१
गोलीद्वारा घाइते					१	१		१
कुटपिट	१	२		२				
धम्की					१			
भेला र संगठित हुने अधिकार	१		२	२				
अमानवीय व्यवहार	१	१		१				
जम्मा	४	४	२	६	३	२		२

बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकहरूविरुद्ध मुद्दा दायर गरिएको भए पनि पीडकहरू फरार छन्।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय धुवाधूतसमेत

लहरेपौवा गाविस-२ का ५१ वर्षीय लालप्रसाद आचार्य र उनको परिवारलाई छोरा नक्कली माओवादी बनी ठगी गरेको आरोपमा ०५६ जेठदेखि सामाजिक बहिष्कार गरियो। पीडितका छोरा कुमार आचार्य हालसम्म फरार छन् भने साने भन्ने उनका साथीलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध

कार्यक्रम आदि

अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का जिल्ला सदस्य सन्तोष रिजाललाई प्रहरीले गोली प्रहार गरेको घटनाप्रति ०५७ जेठ ३१ गते नेकपा (एमाले), अनेरास्ववियु र प्ररायुसंघले विरोध जनाए।

प्रहरीले नेपाल दूर संचार संस्थानमा कार्यरत पकलीप्रसाद भट्टराईको हत्या गरेको विरोधमा नेपाल निजामती कर्मचारी संगठनले ०५७ कार्तिक २ गते एक प्रेस

विज्ञप्ति प्रकाशित गर्‍यो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

नारा हिमालयन स्प्रिङ वाटर कम्पनीमा ०५७ वैशाख २८ गते १ लाख ९० हजार ६ सय ९२ रूपैयाँ बराबरको धनमाल चोरी भयो।

चिलिमे जलविद्युत आयोजनामा गाडीले किचेर एक जना मजदुरको मृत्यु भयो भने ब्लाष्टिङ गर्दा ३ जना घाइते भए। लेक लागेर एक जना तीर्थयात्रीको मृत्यु भयो। जडिबुटी सेवनका कारण एक जनाको मृत्यु भयो भने दुई जना घाइते भए। एक जनाको लास फेला पर्यो।

पश्चिमाञ्चल

३.१ तनहुँ	३.९ पाल्पा
३.२ गोरखा	३.१० कपिलवस्तु
३.३ लमजुङ	३.११ अर्घाखाँची
३.४ स्याङ्जा	३.१२ गुल्मी
३.५ कास्की	३.१३ बागलुङ
३.६ मनाङ	३.१४ पर्वत
३.७ नवलपरासी	३.१५ म्याग्दी
३.८ रूपन्देही	३.१६ मुस्ताङ

३.१ तनहुँ

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

टेक्रे प्रहरी चौकीका प्रहरीहरू गस्ती गएको अवस्थामा ०५७ जेठ ६ गते किहुँ गाविस-४ बेलडाँडाको जङ्गलमा माओवादीद्वारा बिछ्याइएको एम्बुस विस्फोटन भयो। उक्त विस्फोटनपश्चात प्रहरीले गोली चलाए। प्रहरीको गोली र माओवादीले बिछ्याएको एम्बुसबाट कोही घाइते भएनन्।

गोरखा जिल्ला घर भई जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत प्रहरी जवान दुर्गाबहादुर गुरुङको ०५७ जेठ १२ गते बन्दीपुर गाविस-२ पाचैको जङ्गलमा माओवादीद्वारा राखिएको एम्बुसमा परी मृत्यु भयो। सोही घटनामा प्रहरी जवानहरू रामकाजी अर्याल र धनबहादुर थापा घाइते भए। घाइतेहरूको वीरेन्द्र प्रहरी अस्पताल काठमाण्डौमा उपचार गरिएको थियो।

पूर्कोट गाविस-५ का ३२ वर्षीय मोतिलाल श्रेष्ठ र पूर्कोट प्रहरी चौकीमा कार्यरत प्रहरी जवान सञ्जीव ढकाल ०५७ असार २ गते बिहान ९:३० बजे पूर्कोट प्रहरी चौकी नजिकै माओवादीहरूद्वारा टाँसिएको पोष्टर च्याल जाँदा पोष्टरसँगै राखिएको बम विस्फोटनमा परी घाइते भए। पीडितहरूको काठमाण्डौमा उपचार गरियो।

भीरकोट गाविस-९ दाङ्ग्रीका २० वर्षीय कृष्णबहादुर थापालाई ०५७ पुस ८ गते आफ्नै गाइगोठमा सुतिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गोली हानी घाइते बनाए। पीडितको बाँया खुट्टामा गोली लागेको थियो। पीडितको उपचारको लागि श्री ५ को सरकारले रु. १० हजार उपलब्ध गरायो।

देउराली गाविस-९ की ४२ वर्षीय आशमाया गुरुङलाई ०५७ पुस ४ गते राति ८ बजे माओवादीहरूले सोधपुछ गरिरहेकै समयमा बन्दुक पङ्किँदा तिघ्रामा गोली लागी घाइते भइन्। पीडितलाई अचानक गोली लागेकोमा दुःख मान्दै माओवादीले प्राथमिक उपचार गरी औषधि गर्न ३ हजार रूपैयाँ दिए। सो दिन माओवादीहरू आशमायाका पति मनबहादुर गुरुङलाई सोधपुछ गर्न गएका थिए। पीडितको उपचार काठमाण्डौमा गरियो।

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत गोरखा जिल्ला वोल्याङ गाविस-७ का असई २२ वर्षीय नवीनजङ्ग थापा, स्याङ्जा जिल्ला सातुपसल गाविस-३ का प्रहरी जवान गंगाधर अर्याल, लम्जुङ जिल्ला भाते गाविस-२ का प्रहरी जवान तिलकबहादुर थापाको ०५७ पुस ११ गते बिहान १० बजे भीरकोट गाविस-६ शिरकोटको जङ्गलमा माओवादीद्वारा राखिएको एम्बुसमा परी

जनसंख्या :	३०७४६०
साक्षरता प्रतिशत :	६९.२७
महिला साक्षरता प्रतिशत :	३८.८
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	१५४६
गाविस/नपा संख्या :	४६/१
निर्वाचन क्षेत्र :	३
विद्यालय :	७८५
क्याम्पस/उच्च मावि :	३/१०
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	१/५०
टेलिफोन लाइन :	९९२
मोटर सडक (कि.मी.) :	५५२
प्रहरी कार्यालय संख्या :	२५
हुलाक संख्या :	५२

मृत्यु भयो। सोही घटनामा घाँसीकुवा गाविस-३ का प्रहरी जवान जनक पन्त गम्भीर घाइते भए। पीडितको वीरेन्द्र प्रहरी अस्पताल काठमाण्डौमा उपचार भइरहेको छ।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याको एउटा घटनामा एकजना पुरुष पीडित भए। जसमा -

तनहुँसुर गाविस-९ बडारेका ४७ वर्षीय नाथुराम भन्ने लाखुराम घर्तीलाई विगत समयमा आफ्नी आमाको हत्या गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर २७ गते राति ८:३० बजे आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा चितवन जिल्ला घर भई व्यास नपा-३ आफ्नो दिदीको घरमा बस्दै आएका २८ वर्षीय धनबहादुर घर्तीले बन्चरो प्रहार गरी हत्या गरे। पीडकलाई पुर्षक्षको लागि थुनामा राखिएको छ।

रिस्ती गाविस-३ की २१ वर्षीय उमा अधिकारीको लास ०५७ वैशाख २४ गते व्यास नगरपालिका-१० मादी नदीको किनारमा फेला पऱ्यो। पीडितलाई बलात्कार गरी हत्या गरिएको हुन सक्ने आशंका गरिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

वि.सं. २०२७ सालमा निर्माण गरिएको यहाँको जेल “घ” श्रेणीको हो। २५ जना बन्दी क्षमता रहेको यस जेलमा १४ जना कैद तोकिएका र १० जना कैद नतोकिएका गरी कूल २४ जना बन्दी छन्। कर्तव्यज्यान मुद्दामा ९ जना, जबरजस्ती करणी मुद्दामा ४ जना, ज्यानमार्ने उद्योग मुद्दामा १ जना, डाँका मुद्दामा १ जना, हातहतियार मुद्दामा ३ जना, जीउ मास्ने बेच्ने मुद्दामा १ जना, डाँका चोरी मुद्दामा १ जना, सवारी ज्यान मुद्दामा १ जना र नकवजनी चोरी मुद्दामा ३ जना बन्दी रहेका छन्।

प्रहरीको गोलीबाट घाइते भएका कृष्णबहादुर थापा

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हतन			राज्यद्वारा भएका हतन		
	घटना संख्या	पीडित संख्या		घटना संख्या	पीडित संख्या	
		पुरुष	महिला जम्मा		पुरुष	महिला जम्मा
हत्या	१	१	१			
गोलीद्वारा हत्या	१	३	३			
बम प्रहारबाट मृत्यु	१	३	३			
बलात्कारपछि हत्या	१		१			
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	१		१	१	१	१
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	३	३	३			
गिरफ्तारी र यातना				१९	३६	४
बेपत्ता पारिएको				३	३	३
कुटपिट	१३	१५	१			
धम्की	१३	२०	२०	१	१	१
भेला र संगठित हुने अधिकार				१	६	६
सरुवा/घटुवा/पक्षपात आदि	२		१			
बलात्कार प्रयास	१		१			
बहुविवाह	२	२	२			
पारिवारिक हिंसा	१		१			
महिला भर्क कारण यातना	१		१			
बाल अधिकार	१	१	१			
आर्थिक अधिकार	१					
अमानवीय व्यवहार	१		१			
जम्मा	४४	४६	१०	२४	३६	४

पत्रपत्रिका, टेलिभिजन, रेडियो र खेलकुद सामग्री राखिएको छ। नेपाल निर्माण व्यवसायी संघको सहयोगमा पश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय अस्पतालका वरिष्ठ डा. बुद्धिबहादुर थापाको एक स्वास्थ्य टोलीले सबै किसिमको सुविधासहित ०५७ साउन १८ गते स्वास्थ्य परिक्षण गर्नुका साथै औषधि वितरण गरेको थियो।

जेल भवन जीर्ण भएको, क्षमता बन्दी बन्दीको चाप हुनुले बन्दीहरूलाई असुविधा भएको, महिला बन्दीहरूलाई राख्ने ठाउँ नहुनाले बाहिर पठाउनु पर्ने स्थिति रहेको गुनासो यहाँका जेलर गर्दछन्।

यस वर्ष कर्तव्य ज्यान मुद्दामा परेका थुनुवा सूर्यबहादुर कार्कीले आफ्नो बाबुको काजक्रिया जेलमा नै गरे।

यस जेलको वातावरण राम्रो छ। यहाँका बन्दीहरूले करेसाबारीमा काउली, बन्दा, धनीया र साग उत्पादन गरेका छन्। आफ्नै लगानीमा बन्दीले मुढा बुन्ने काम गर्दैआएका छन्। जिल्ला घरेलु कार्यलयले जेल प्रशासनको सहयोगमा १० जना बन्दीहरूलाई ४५ दिने भोला बुनाई तालिम दियो।

गिरफ्तारी र यातना

रिस्ती गाविस-७ घर भई महेन्द्र ज्योति उच्च मा.वि. का शिक्षक ३२ वर्षीय भरतचन्द्र अधिकारीलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ माघ १९ गते स्याम्घा गाविस, शिशाघाट स्थित आफ्नै डेराबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई फागुन ३० गते तारेखमा रिहा गरियो।

किहुँ गाविस-२ घर भई सिद्धार्थ उच्च मा.वि. बडरभञ्ज्याङमा कार्यरत ४५ वर्षीय कृष्णप्रसाद लम्साललाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन ४ गते विद्यालयमा काम गरिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई फागुन २६ गते इलाका प्रहरी कार्यालय बेलचौताराबाट रिहा गरियो।

स्याम्घा गाविस-९ घर भई इन्दु निमाविकी शिक्षिका २६ वर्षीय गिता भण्डारीलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत २९ गते जिल्ला प्रहरी कार्यालय अगाडिको सडकबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई ०५७ वैशाख ३ गते तारेखमा रिहा गरियो।

व्यास नपा-५ घर भई शिव प्राविमा अध्ययनरत १२ वर्षीय हरिबहादुर भारती र १३ वर्षीय हरिबहादुर के.सी. लाई माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत ३० गते विद्यालयको चौरमा खेलिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई ०५७ वैशाख २ गते व्यास नपा-५ का वडाध्यक्ष मायानाथ कोइरालाको जमानीमा

रिहा गरियो।

तनहुँसुर गाविस-४ को २० वर्षीय बिना रानालाई माओवादीको आरोपमा ०५७ वैशाख १८ गते छाड गाविस-३ थुपु बजारबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरी ०५७ असार ११ गते मात्र पक्राउ पुर्जी दिए। पीडितलाई ५६ दिनसम्म प्रहरी हिरासतमा हातखुट्टा बाँधेर राखी दिसा-पिसाब दिनमा २ पटक मात्र गर्न दिनुका साथै मानसिक यातनासमेत दिइयो। पीडितलाई असार २५ र २६ गते जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा बयान लिई असार २७ गते हातहतियार स्वरस्वजना मुद्दा चलाई पुर्पक्षको लागि कास्की जेलमा पुर्‍याइयो।

किहुँ गाविस-३ का ८० वर्षीय जीवनाथ सिग्देल, तारा सिग्देल, माधव सिग्देल, पदम वाग्ले, लोकनाथ सिग्देल, भोलानाथ वाग्ले, रमानासिंह सार्कीसमेतका १५ जनालाई ०५७ जेठ ७ गते माओवादीहरू नचिनाएको तथा जङ्गलमा गई खोजी गर्न सहयोग नगरेको आरोपमा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई १ दिन बिराई जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा हाजिर हुने तारेख दिइयो। सोही विषयलाई लिएर नेकपा (एमाले) का कार्यकर्ताहरू प्रहरी चौकीमा डेलिगेशन गर्दै जेठ १९ गते प्रहरी चौकी टेक्नेबाट रिहा गरियो।

बन्दीपुर गाविस-२ घर भई श्री अरूण मा.वि. धरमपानीमा अध्ययनरत १७ वर्षीय बसन्त आचार्यलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ जेठ १४ गते घरबाटै प्रहरीले गिरफ्तार गरे।

पीडितलाई ९ दिन हिरासतमा राखी तारेखमा रिहा गरियो। पीडित हालसम्म पनि तारेख धाडरहेका छन्।

देवघाट गाविस-९ का ६१ वर्षीय दलबहादुर वि.क. र २१ वर्षीय मङ्गले भुजेललाई ०५७ जेठ ३० गते भरुवा बन्दुक मर्मत गरिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। मङ्गले भुजेल दलबहादुर वि.क.को आरनमा बाँदर धपाउने बन्दुक मर्मत गर्न गएका थिए। पीडितहरूलाई ०५७ असार ७ गते जिल्ला प्रहरी कार्यालयबाट रिहा गरियो।

पूर्कोट गाविस-८ का २४ वर्षीय खगराज पन्त र केशवटार गाविस-९ का २८ वर्षीय जनार्दन नेपालीलाई ०५७ जेठ २३ गते मित्रता मावि सत्रसयबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा ०५७ असार ९ गते मात्र पक्राउ पुर्जी दिए। पीडितहरूलाई शारीरिक एवं मानसिक यातना दियो। ०५७ असार २५ गते दुबैलाई हातहतियार स्वरस्वजनासम्बन्धी मुद्दामा पुर्षका लागि थुनामा राखियो। जनार्दनलाई असोज ५ गते धरौटीमा रिहा गरियो भने खगराजलाई थुनामा राखिएको छ।

घिरिङ सुन्धरा गाविस-८ का ५२ वर्षीय देउबहादुर थापालाई ०५७ असार १२ गते मानुङ चौतारीमा बाँदर धपाउन बन्दुक लिई हिँडिरहेको अवस्थामा गस्ती प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा १५ दिन हिरासतमा राखी ०५७ असार ३० गते २४ हजार धरौटीमा रिहा गरियो।

पूर्कोट गाविस-९ का मनोहर मा.वि. का शिक्षक ४५ वर्षीय तिलराम ढकाललाई माओवादीको आरोपमा ०५७ असार २४ गते कुवापानीको खेतमा काम गरिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई १ हप्ता पछि रिहा गरियो।

आँबु खैरेनी गाविस-१ का २८ वर्षीय छविलाल भन्ने शिव भुजेललाई ०५७ साउन २८ गते राति ११ बजे प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई कर्तव्य ज्यानसम्बन्धी मुद्दा लगाई ०५७ असोज २ गते पुर्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

किहूँ गाविस-२ की २८ वर्षीय जमुना सिग्देल र सोही गाविस-४ का ३८ वर्षीय केशरसिंह नेपालीलाई ०५७ साउन २८ गते आ-आफ्नो घरबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई २ हप्तापछि रिहा गरियो।

किहूँ गाविस-४ बेलडाँडाका ४८ वर्षीय लेखनाथ सिग्देललाई ०५७ भदौ १२ गते आफ्नै दोकानबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरी भोलिपल्ट रिहा गरे।

किहूँ गाविस-४ का शिक्षक ३७ वर्षीय छविलाल नेपालीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ असोज १० गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई ज्यानमार्ने उद्योगसम्बन्धी मुद्दा चलाई कार्तिक ७ गतेदेखि पुर्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

बरभञ्ज्याङ गाविस-६ की १९ वर्षीय गीता शाहीलाई ०५७ कार्तिक १५ गते सोही गाविस-४ बारीफाँटबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई एक महिना प्रहरी हिरासतमा राखी २ वर्ष पहिलेको हात हतियार स्वरस्वजनासम्बन्धी मुद्दाको फैसलाअनुसार ०५७ मंसिर १९ गते कास्कीमा राखियो।

पूर्कोट गाविस-६ का १६ वर्षीय दानबहादुर माभीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ २८ गते बन्दीपुर बजारबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई ०५७ पुस ५ गते इलाका प्रहरी कार्यालय आँबु खैरेनीमा कागज गरी रिहा गरियो।

व्यास नपा-१ का ३६ वर्षीय भिष्मराज पौडेललाई ०५७ कार्तिक २१ गते दमौली बजार स्थित सम्मना फोटो स्टुडियो अगाडिबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई इलाका प्रहरी कार्यालय बेलचौतारामा ८ दिन, नरेश्वरटारमा १२ दिन र जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा २६ दिन गरी ४६ दिन हिरासतमा राखी ०५७ पुस ६ गते दिनको दुई पटक र बोलाएको समयमा इलाका प्रहरी कार्यालय आँबु खैरेनीमा हाजिर हुने शर्तमा रिहा गरियो।

बेप्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

क्यामिन गाविस-९ का जिविस सदस्य ३८ वर्षीय सतिशचन्द्र न्यौपानेलाई ०५६ चैत १ गते आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरी बरभञ्ज्याङको जंगलमा लगी मुक्त गरे।

घाँसीकुवा गाविस-४ का गाविस अध्यक्ष ३८ वर्षीय श्यामकृष्ण लोहनीलाई ०५६ चैत २० गते आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई चैत २३ गते मुक्त गरियो।

राम्जाकोट गाविस-२ का जयदुर्गा मा.वि. का प्रधानाध्यापक ४५ वर्षीय पदमराज गिरीलाई ०५६ चैत २० गते आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरी घिरिङ सुन्धराको गोफा खोलाको जङ्गलमा लगी चैत २३ गते मुक्त गरे।

किहूँ गाविस- ६ का ६१ वर्षीय लालबहादुर थापालाई ०५७ जेठ २ गते आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरी जेठ ५ गते मुक्त गरे।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

गजरकोट गाविस-९ का गाविस अध्यक्ष ३५ वर्षीय दयाराम श्रेष्ठ, उनकै बाबु ७२ वर्षीय हुमबहादुर श्रेष्ठ र भाई २७ वर्षीय कुमार श्रेष्ठलाई राजनीतिक प्रतिशोधका कारण ०५६ पुस १७ गते राति ११ बजे आफ्नै घरमा सुतिरहेको अवस्थामा स्याङ्जा जिल्ला साखर गाविस-२ ताडलेका सारस राना, तुल बहादुर राना, सुन्दर राना, सोमबहादुर थापा, भक्तबहादुर राना, सेते राना, कान्छा राना र गजरकोट गाविस-९ का यामबहादुर थापाले घरको ढोका फोडेर भित्र पसी खुकुरी, रड, चैन, चुपी प्रहार गरी गम्भीर घाइते बनाए। पीडकहरूलाई कुनै कारवाही भएन।

रिस्ती गाविस-१ का महाप्रसाद पौडेललाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५६

माओवादीद्वारा अपहरण गरी मुक्त गरीएको अतिशय न्यौपाने

माघ १ गते राति ७ बजे माओवादीले कुटपिट गरी घाइते बनाए। पीडितको उपचार प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र दमौलीमा गरियो।

भिमदा गाविस-१ का सिद्धार्थ उच्च मा.वि.का प्रधानाध्यापक ४८ वर्षीय रामभक्त खनाललाई विद्यालय प्राङ्गणमा माओवादीहरूले ढुङ्गाको छपनीले प्रहार गरी दाहिने खुट्टा र देब्रे हात भाँचिदिए। पीडितको उपचार काठमाण्डौमा गरिएको थियो।

बन्दीपुर गाविस-२ का शान्ति प्रा.वि. का शिक्षक २८ वर्षीय नारायण खड्कालाई महिलाप्रति नराम्रो व्यवहार गरेको आरोपमा ०५७ जेठ १० गते माओवादीहरूले स्थानीय गाउँलेहरूको रोक्करमा १ सय पटक कान समाती उठबस गर्न लगाए। पीडितलाई अब आइन्दा त्यस्तो क्रियाकलापमा संलग्न भएमा कडा कारवाही गर्ने धम्की दिइयो।

पूर्वकोट गाविस-७ का ३५ वर्षीय नानीराज अधिकारीलाई ०५७ जेठ २० गते माओवादीहरूले जनतामाफ राखी वीरबहादुर तमाङ र नानीराजको विवादीत जग्गा १ महिनाभित्र वीरबहादुर तमाङलाई दिनुपर्ने, यदि नदिएमा नराम्रो हुने धम्की दिए।

मालपोत कार्यालयका पाले ५० वर्षीय बलबहादुर बस्नेतलाई ०५७ जेठ २५ गते राति ११ बजे गस्तीमा हिँडिरहेका प्रहरीले धम्की दिए।

राइपुर गाविस-३ साँस्वेका एकनारायण पौडेल र उनका छोरा नारायणप्रसाद पौडेललाई आधारभूत मा.वि. को जग्गामा खिचलो गरेको आरोपमा ०५७ असार १९ गते माओवादीहरूले सो जग्गा विद्यालयलाई दिने कागज बनाउन लगाए।

साभुङ भगवतीपुर गाविस-६ बेलभञ्ज्याङका ५३ वर्षीय मथुरा श्रेष्ठ, ५६ वर्षीय बाबुलाल श्रेष्ठ र ३६ वर्षीय कंहरसिंह श्रेष्ठको घरमा ०५७ साउन ५ गते राति १० बजे १५-२० जनाको अज्ञात जत्थाले खुकुरी देखाई ढोका खोल्न लगाएर क्रमशः २५ हजार, ४ हजार र २ हजार रूपैयाँ लगे।

नवलपरासी जिल्ला डेढगाउँ गाविस-३ घर भई श्री ३ गुल्म दमौली चापाघाट सैनिक व्याकरण कार्यरत सैनिक ३५ वर्षीय कविराम बोहरालाई ०५७ साउन १५ गते व्यास नपा-७ का सन्तबहादुर बोटे, हिराबहादुर बोटे र क्यामबहादुर बोटेले धारिलो हतियारले टाउकोमा प्रहार गरी गम्भीर घाइते बनाए। कविरामले सन्तबहादुरकी पत्नीलाई जिस्काएकाले कुटपिट गरिएको थियो। पीडितलाई उपचार स्वर्च दिलाई जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा मिलापत्र गरियो।

किहूँ गाविस-२ का ७९ वर्षीय यदुनाथ सिग्देलको घरमा ०५७ साउन ३१ गते राति माओवादीले बम प्रहार गरे। पीडितको घर अगाडिको मन्दिरमा सामान्य क्षति भएको थियो।

गजरकोट गाविसका अध्यक्ष ३५ वर्षीय दयाराम श्रेष्ठलाई ०५७ भदौ २० गते गाविस भवनबाट घर गइरहेको अवस्थामा स्याङ्जा जिल्ला सांस्वर गाविस-२ का ३३ वर्षीय सुदन रानासमेत १२-१५ जनाको समूहले कुटपिट गरी ज्यानमार्ने धम्की दिए। पीडित त्यहाँबाट भाग्न सफल भए। पीडकलाई कुनै कारवाही भएन।

बन्दीपुर गाविस-६ का आनन्दमान जोशी, सानो राजकुमार श्रेष्ठ (प्रजापती), सोही गाविस-३ का रूपलाल रोका, प्रहरी जवान कुल बहादुर नेपाली र श्याम श्रेष्ठलाई ०५७ भदौ ६ गते कृष्णाष्टमीको मेलामा गाविस अध्यक्ष रवि भट्टराईले कुटपिट गर्नुका साथै धम्की दिए। पीडकले माफी मागेपछि मिलापत्र भयो।

किहूँ गाविस-२ का ६० वर्षीय टंकनाथ सिग्देल, रामकृष्ण सिग्देल र विष्णुहरि सिग्देललाई ०५७ भदौ ६ गते सोही गाविस-३ का १३ वर्षीय मोहन वाग्ले, १७ वर्षीय माधव सिग्देल र माभकोट गाविस-१ का १८ वर्षीय पदम बहादुर रानाले नक्कली माओवादी बनी पैसा नदिए ज्यानमार्ने धम्की दिई टंकनाथबाट २६ हजार, रामकृष्णबाट १३ हजार र विष्णुहरिबाट ३ सय भा.रू. लुटेर लगे।

किहूँ गाविस-३ का १७ वर्षीय माधव सिग्देललाई ०५७ असोज २१ गते माओवादीको नममा टंकनाथ सिग्देल, रामकृष्ण सिग्देल र विष्णुहरि सिग्देलसँग पैसा उठाई माओवादीको बदनाम गरेको आरोपमा माओवादीहरूले आम जनताको माफमा राखी दाहिने हात भाँचिदिए। सोही कार्यमा संलग्न मोहन वाग्लेलाई नाबालक भएका कारण अब आइन्दा यस्तो नक्कली काम नगर्नु भनी कुटपिट गरे। पीडितहरूको रकम उठाई बुझाइदिने आश्वासन माओवादीले दिए।

माभकोट गाविस-४ का वडाध्यक्ष ४५ वर्षीय टोलबहादुर थापालाई ०५७ कार्तिक ७ गते आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा १२ जना माओवादीहरूले गैँचिले दाहिने खुट्टाको घुँडामा प्रहार गरी भाँचिदिए।

फिरफिरे गाविस-४ का धर्मराज गौतमलाई ०५७ कार्तिक २३ गते १२ जनाको माओवादी समूहले घरमा गई तमसुक फिक्न लगाई १ लाख बराबरको तमसुक च्यातीदिए र घरमा रहेको एउटा बन्दुक पनि लगे।

राम्जाकोट गाविस-२ रूपटारका जन जागृती प्रा.वि. का प्रधानाध्यापक २७ वर्षीय बसन्त गिरीलाई ०५७ पुस १० गते बेलुका ७ बजे आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले फलामको पाइपले कुटपिट गरी हातखुट्टा भाँचिदिए। पीडितको उपचार काठमाण्डौमा गरियो।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

नेकपा (एमाले) को अयोजनामा ०५६ चैत १४ गते शान्तिपूर्ण बन्दको आह्वान गर्दै दमौली बजारमा हिँडिरहेका नेकपा एमालेका कार्यकर्ता शंकरनारायण श्रेष्ठ, जिविस उपसभापति चित्रबहादुर थापा, प्रतापलाल श्रेष्ठ, भुपेन्द्र कोइराला, निर्मल पण्डित, धर्मवीर पौडेल र दिलीप ढुङ्गानालाई गस्ती प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई ८ घण्टापछि रिहा गरियो।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

जिल्ला अदालतमा यस वर्ष देवानी २ सय ६, सरकारवादी फौजदारी ५४, दुनियावादी फौजदारी १ सय २५ गरी ३ सय ८५ मुद्दा अधिल्लो वर्षबाट जिम्मेवारी सरेर आए। त्यस्तै यस वर्ष देवानी २ सय १८, सरकारवादी फौजदारी ४७ र दुनियावादी फौजदारी १ सय ९ गरी ३ सय ७४ मुद्दा दर्ता भए। देवानी २ सय १८, सरकारवादी फौजदारी ६९ र दुनियावादी फौजदारी १ सय ३७ गरी ३ सय ३५ वटा मुद्दा फर्स्यौट भए। यस अदालतमा २ वर्ष नाघेका १६ वटा मुद्दा फर्स्यौट हुन बाँकी छन्।

यस वर्ष जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी १०, हातहतियारसम्बन्धी ६, अवैध भिडियो प्रदर्शनसम्बन्धी १ गरी १७ वटा मुद्दा दर्ता भए। जसमध्ये सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दा २ वटा मुद्दा फर्स्यौट भए भने अन्य बाँकी रहे।

मालपोत कार्यालयमा दाखिला खारेजी मुद्दा ८१ वटा दर्ता भएकोमा ४१ वटा फर्स्यौट भई ४० वटा बाँकी रहे। नामसारी मुद्दा १ सय ९६ वटामध्ये १ सय ४३ फर्स्यौट भई ५३ बाँकी छन्। छुटजग्गा दर्ता १ हजार २ सय ३ वटामध्ये ५३ फर्स्यौट भई १ हजार १ सय ५० बाँकी रहे। नापी उजुरी संशोधन मुद्दा १ सय ८४ मध्ये १ सय ३९ वटा फर्स्यौट भई ४५ वटा बाँकी रहे। हक सफाईसम्बन्धी ३ वटा मुद्दा दर्ता भएकोमा २ वटा फर्स्यौट भई एउटा मुद्दा बाँकी रह्यो। माथि उल्लेखित मुद्दाहरूमा २ वर्ष नाघेका ९ सय ७१ वटा, २ वर्षभित्रका ३ सय २९ वटा र यस वर्षका ३ सय ६७ वटा मुद्दामसंत गरी १ हजार ६ सय ६७ वटामध्ये ३ सय ७८ वटा फर्स्यौट भई १ हजार २ सय ८९ वटा फर्स्यौट हुन बाँकी रहे।

जिल्ला वन कार्यालयमा ०५६ असोज ३ गतेयता १४ वटा मुद्दा दर्ता भए। जसमध्ये वन अतिक्रमण ३ र वन पैदावार चोरी निकासी ११ हुन्।

घाँसीकुवा गाविस-१ का ३५ वर्षीय जुठमान गुरूडको नमिल्ने काम मिलाई दिने शर्तमा जुठमानका सहयोगी सांही ठाउँका ३५ वर्षीय हरिवहादुर थापासँग ०५७ जेठ ३० गते स्याङजा जिल्ला पुतलीवजार नपा वाडखोला घर भई हाल नवलपरासी जिल्ला कावासोती गाविस-३ वस्ने तनहुँ मालपोत कार्यालयमा कार्यरत शालिकराम उपाध्यायले ५ सय रूपैयाँ घुस लिए। पीडकलाई कारवाही गरिपाउँ भनी पीडित पक्षले जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा उजुरी गरी जिल्ला प्रशासन कार्यालयका प्रशासकीय अधिकृतसहितको एक टोलीले शालिकरामको शरिरबाट पीडितले दिएको नोट वरामद गर्‍यो। शालिकरामलाई गिरफ्तार गरी ७ दिनपछि ५९ हजार ७ सय ५० रूपैयाँ धरौटीमा रिहा गरियो र मनाङ जिल्ला मालपोत कार्यालयमा सुरूवा गरियो।

पोखरीभञ्ज्याङ गाविस-२ का ३९ वर्षीय श्यामकृष्ण सुवेदीबाट ०५७ भदौ २६ गते नामसारी गरिदिने शर्तमा स्याङजा जिल्ला घर भई जिल्ला मालपोतमा कार्यरत गणेश ढकालले १ हजार ५ सय रूपैयाँ घुस लिए। गणेशलाई गिरफ्तार गरी ७

दिनपछि ६९ हजार ७ सय ५० रूपैयाँ धरौटीमा रिहा गरियो। उनलाई जिल्ला प्रशासन कार्यालयको एक टोलीले रङ्गेहात गिरफ्तार गरेको थियो।

सरूवा, घटुवा र पक्षपात आदि

भिमाद गाविस-१ की ४३ वर्षीय धनकुमारी खनाल (श्रेष्ठ) लाई ०५७ जेठ २२ गते जय नेपाल निमाविबाट सरूवा भई जनज्याति उच्च माविमा हाजिर हुन आउँदा प्रधानाध्यापक र व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष दुवैले हाजिर हुन दिएनन्। धनकुमारीलाई जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा केही समय हाजिरी गराइयो। त्यसपछि दिपक मावि रिसीड, पाटन सरूवा गरी त्यहाँबाट पनि पुनः खैरेनी मावि मा सरूवा गरियो। धनमाथाले हाल खैरेनी माविमा अध्यापन गरिरहेकी छन्। पीडितलाई राजनीतिक आस्थाका आधारमा ८ महिनाभित्र ४ वटा विद्यालयमा सरूवा गरियो।

भानु गाविस-९ का शान्ति निमाविका शिक्षक ३१ वर्षीय गणेश रानालाई राजनीतिक आस्थाका आधारमा विगत १० वर्षदेखि अभिछिन्नरूपमा सेवा गर्दैआएकोमा (निजी स्रोतमा राखिएको शिक्षकलाई) कुनै पनि सरकारी दरबन्दीमा राखिएको छैन। जिल्ला शिक्षा कार्यालयले दरबन्दी पठाउँदा नयाँ व्यक्तिको नियुक्तिसहित पठाउने गरेको छ।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लामा विगतदेखि ३ सय ६९ सुकुम्बासी, १ हजार २ सय ९५ अव्यवस्थित वसोवास गरेका घर परिवारलाई ४७३८-१-०-३ क्षेत्रफल भूमि वितरण गरिएको छ। जसमध्ये २२३८-९-१-३ क्षेत्रफल रहेको जग्गा तत्कालिन अयोगका अध्यक्ष उदयरज गौलीको अध्यक्षता रहेको अयोगले न्यायोचित ढंगबाट वास्तविक सुकुम्बासीलाई नर्दिष्ट दुरुपयोग गरेको भनी मन्त्रिपरिषद्मा प्रतिपक्षी पार्टी नेकपा (एमाले) ले उजुरी गर्‍यो। यसै विषयमा मन्त्रिपरिषद्को बैठक बसी ०५६ मंसिर १६ गते उक्त वितरित जग्गा बदर गर्‍यो। यस जिल्लामा वास्तविक सुकुम्बासीको तथ्यांक खुल्न सकेको छैन। केही गाविसहरूमा सुकुम्बासी समस्या छ। जसमा व्यास नगरपालिका, देवघाट, खैरेनीटार गाविसमा सुकुम्बासी समस्या रहेको हाल गठित अयोगले जग्गा वितरण गरेको छैन।

तनहुँको धार्मिक स्थल देवघाटमा एउटा वृद्धाश्रम रहेको छ। आश्रममा क्षमताभन्दा बढी वृद्धहरू भएकाले आश्रममा सबै बस्न पाइरहेका छैनन्।

यस जिल्लामा जेष्ठ नागरिक ४ हजार ६ सय १९, असहाय/विधवा ४ हजार ३ सय १२, अशक्त अपाङ्ग ५०, गरी ८ हजार ९ सय ८१ जनाले सुविधा पाउनु पर्ने देखिन्छ। गत ६ महिनाको भुक्तानी दिनु पर्ने रकम ५७ लाख ६ हजार ३ सय रूपैयाँ रहेको र नगरपालिका तथा गाविसहरूबाट निकासको लागि बारम्बार ताकंता भइरहेको छ। चालु आर्थिक वर्षको

लागि नपुग हुने रकम ३० लाख ९८ हजार ४ सय ५० रूपैयाँ आवश्यक परेकोले गत वर्ष र यस वर्षको लागि आवश्यक रकम ८८ लाख ४ हजार ७ सय ५० रूपैयाँ निकास हुनु पर्ने देखिन्छ तर समयमा रकम निकास नहुनाले वृद्ध, असहाय र अपाङ्गहरू राज्यले प्रदान गर्दै आएको सुविधा समयमा प्राप्त गर्नबाट वञ्चित भएका छन्। उक्त समस्याले गर्दा १६ गाविस र १ नगरपालिकाले भत्ता वितरण गरेका छैनन्।

जिल्ला शिक्षा कार्यालयले दलित छात्रवृत्ति २ सय ५० रूपैयाँका दरले १ हजार ८ सय ८० जनालाई र अपाङ्ग छात्रवृत्ति ५ सय रूपैयाँका दरले २५ जनालाई प्रदान गर्‍यो। त्यस्तै स्थानीय छात्रवृत्ति कक्षा ७ का लागि ७ सय रूपैयाँका दरले १ सय ३ जनालाई र कक्षा ९ का लागि ९ सय रूपैयाँका दरले ५६ जनालाई, गरिब तथा जेहेन्दार छात्रवृत्ति ६ सय ३० रूपैयाँका दरले ५४ जनालाई र क्याम्पस छात्रवृत्ति ४ हजार ५ सय रूपैयाँका दरले १० जना विद्यार्थीहरूलाई वितरण गर्‍यो।

महिला अधिकार

जामुने गाविस-८ की १८ वर्षीय इन्दिरा बाँस्तोलालाई ०५६ फागुन ५ गते सोही ठाउँका २१ वर्षीय श्याम काफ्लेले विन्दवासिनी मन्दिरमा गई राजीखुसीले विवाह गरे। दुबै घरमा आएको समयमा श्यामकी आमा र भाउजुले घरमा प्रवेश गर्न दिएनन्। श्यामलाई घरबाट भगाए।

बन्दिपुर गाविस-२ पाचैकी २२ वर्षीय एक महिलालाई सोही ठाउँका शान्ति प्राविका शिक्षक २८ वर्षीय नारायण खड्काले विवाह गर्ने आशवासन दिई ५ महिनाअघि यौन सम्पर्क गरी हाल अलपत्र पारेका छन्।

व्यास नपा-१० की ७ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ जेठ २४ गते विद्यालयको पर्साल पछाडि घाँसीकुवा गाविस-३ का २२ वर्षीय धर्मराज कडैलले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई पुर्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

जामुने गाविस-८ की मनकुमारी शाहीलाई ०५७ जेठ २७ गते सोही गाउँका १९ वर्षीय सन्तबहादुर गुरुङले घरबाट भगाई विन्दवासिनी मन्दिर पोखरामा विवाह गरे। सन्तबहादुरले अन्तरजातीय विवाह गरेको आरोपमा उनका बाबुले भगाएपछि मनकुमारी शाहीले ०५७ असार ७ गते नाता कायम गरी पाउँ भनी जिल्ला अदालतमा मुद्दा दिएको छिन्।

देवघाट गाविस-४ की १६ वर्षीय एक युवतीलाई ०५७ भदौ ६ गते गर्भपतन गराउन भनी भारततर्फ लैजाँदै गरेको समयमा बीरगंज नपा-१२ का बशुराम थपलियालाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडित महिलालाई माइती नेपालसमक्ष बुझायो। बशुरामको आफ्नै छोराको अवैध यौन सम्पर्क गरी रहन गएको गर्भपतन गराउन भारत तर्फ लैजाँदै थिए। पीडितलाई १७ हजार नगद र देवघाटको ६ रोपनी जमीन दिने शर्तमा अर्को एकजना व्यक्तिको जिम्मा लगाइयो।

भिरकोट गाविस-५ का भिमबहादुर ठाडा मगरकी पत्नी २६ वर्षीय शुक्रमाया थापा र भिरकोट प्रहरी चौकीका हवलदार

टोपबहादुर रानाबीच भएको यौन सम्पर्क बारे ०५६ चैत १२ गते स्थानीय बासिन्दाले थाहा पाए। शुक्रमायालाई विवाह गर्छु भनी टोपबहादुरले ७ दिन सम्म आफ्नै डेरामा लगी राखे। हाल टोपबहादुर सो चौकीबाट सरुवा भई अन्यत्र गएका छन् भने गर्भवती अवस्थामा रहेकी शुक्रमाया अलपत्र छिन्।

बहुविवाहका २ वटा र गर्भपतनसम्बन्धी एउटा घटना जानकारीमा आयो।

आर्थिक अधिकार

नेपाल औद्योगिक विकास निगमले लगानी गरेको रकम फ्याक्ट्रीले नतिरेका कारण ०५७ जेठ २० गते उत्पादन तथा बिक्री वितरण कार्यमा रोक लगाई तालाबन्दी गरेकोले गण्डकी ब्रिक फ्याक्ट्री प्रा.लि. मा कार्यरत स्थायी कर्मचारी मजदुर १२ जना र अस्थायी तथा ज्यालादारी मजदुर १ सय ५० जनाले आफ्नो परिश्रमिक भुक्तानी नहुँदै सो समस्या परेको पीडित मजदुरहरू बताउँदछन्।

कृषि मजदुरले स्थानीय स्तरमा भिन्दाभिन्दै ज्याला बुझ्दै आएका छन्। इन्सेक आवद्ध संस्था नेपाल एकीकृत ग्रामीण विकास केन्द्रको पहलमा पूर्वोत्तर, किहुँ, जामुने र मनपाड गाविसहरूमा गाविसले कृषि मजदुर संघ गठन र गाविसबाट ज्याला निर्धारण गरे तापनि कार्यान्वयन हुन सकेको छैन। जिल्ला स्तरमा सिद्धिक मियाँको अध्यक्षतामा कृषि मजदुर संघ गठन भएको छ। सो संघको मुख्य उद्देश्य सबै गाविसहरूमा ज्याला निर्धारण एवं लागू गराउने र स्थानीय स्तरमा खाईपाई आएको ज्याला नघटाउने रहेको छ।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

राइपुर गाविस-३ का एकनारायण पौडेललाई आधारभूत माविको जग्गा स्वचलो गरेको आरोपमा ०५६ फागुन १ गते माओवादीहरूले जनतामाफ मोसो दली माफी माग्न लगाए।

कास्की जिल्ला लेखनाथ नपा-२ की ३५ वर्षीय धनकुमारी कुमाललाई ०५७ असार ६ गते बोक्सी लागेको फारफुपुक गरीदिने भनी माफकोट गाविस-८ का धनबहादुर साकी र अरूणोदय गाविस-६ का खुम बहादुर थापाले आगोमा तताएको पन्यूलै शरीरमा डाम्दा गम्भीर घाइते भइन्। पीडितको पोखरा लगी उपचार गरियो। पीडकहरूले उपचार खर्चवापत ७ हजार रूपैयाँ पीडितलाई दिई ०५७ असार १२ गते इलाका प्रहरी कार्यालय बेलचौतरामा मिलापत्र भयो।

किहुँ गाविस-२ का ७९ वर्षीय यदुनाथ सिग्देललाई ०५७ असार २१ गते गाउँलेहरूसँग चर्को व्याज लिएको आरोपमा माओवादीहरूले घरबाट उस्झिभञ्ज्याङ लगी गाउँलेको माफमा राखी मोसो दलेर छालाको जुताको माला लगाइदिए। पीडितको घरबाट ०५६ वैशाख १ गते पनि माओवादीहरूले तमसुक भिक्न लगाई ३० लाख रूपैयाँभन्दा बढीको तमसुक जलाइदिएका थिए।

वैदी गाविस-४ स्थित श्री आदर्श मा.वि. वैदीका प्रधानाध्यापक ४१ वर्षीय विष्णुप्रसाद पराजुलीलाई विद्यार्थी भर्ना शुल्क विद्यार्थीहरूलाई फिर्ता नगरेको आरोपमा ०५७ भदौ ७ गते जनतामाफ कान समाती १ सय ५० पटक उठबस गर्न लगाए।

आँबु खैरनी गाविस-२ का मित्रता मा.वि. सत्रसयको व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष ४८ वर्षीय विष्णुहरि गौलीलाई विद्यालयको रकम हिनामिना गरेको आरोपमा ०५७ पुस २ गते माओवादीहरूले दुमी चौतारामा लगी जनताको अगाडि कान समाती २५ पटक उठबस गर्न लगाए। पीडितलाई व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष पदबाट १० दिन भित्र राजिनामा दिनुपर्ने धम्की दिए।

ढोरफिर्दी गाविस-३ का गाउँपुर्कोदय मावि ढोरफिर्दीका प्रधानाध्यापक ४५ वर्षीय डिल्लीरमण पौडेललाई विद्यालयको रकम भ्रष्टाचार गरेको समेत ११ वटा कसुर देखाई ०५७ पुस १६ गते माओवादीहरूले कान समाती २५ पटक उठबस गर्न लगाउनुका साथै मांसोसमेत दले। पीडितलाई १० दिनभित्र राजिनामा गर्नुपर्ने धम्की पनि दिए।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

नेपाल एकीकृत ग्रामीण विकास केन्द्रले ०५७ वैशाख ११ गते श्री ५ को सरकारले मा.वि. तहसम्म निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्था गरे पनि प्रायः सबै तहका विद्यालयहरूले विभिन्न शिर्षक र वहानामा अतिरिक्त चर्को शुल्क उठाउने गरेको कारण देखाई मा.वि. तहसम्मको शिक्षा पूर्णतः निःशुल्क हुनुपर्ने माग गर्दै जिल्ला शिक्षा अधिकारीलाई एक ज्ञापन पत्र बुझायो।

खैरनीटार गाविस-९ मिलडाँडादेखि म्याग्दे खोलाको दोभानसम्म वि.सं. ०२४ सालदेखि बसोबास गर्दै आएका सुकुम्बासी तथा अव्यवस्थित बसोबास गर्दै आएका ७ सय घर परिवारको जग्गा कानूनी प्रक्रिया पुर्‍याई जग्गा धनी प्रमाण पुर्जाको व्यवस्था मिलाई पाउँ भनी ०५७ साउन ३ गते एक

प्रतिनिधि मण्डलले जिल्ला प्रशासन कार्यालय, मालपोत कार्यालय, नापी शाखा र राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त राजनीतिक दलका कार्यालयमा ज्ञापन पत्र बुझायो।

बेपत्ता पारिएका नागरिकहरूको सार्वजनिक गर्न दबाव दिन गठन भएको संघर्ष समिति तनहुँले ०५७ मंसिर २५ गते प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरी हाल सम्म बेपत्ता पारिएका नागरिकहरूको स्थिति यथाशीघ्र सार्वजनिक गरियोस् भनी माग गर्‍यो। सोही समितिले ०५७ पुस १ गते खैरनीटारमा सर्वदलीय प्रतिनिधि मानवअधिकारकर्मी, पत्रकार, कानून व्यवसायीसहितको भेलामा बेपत्ता पारिएका नागरिकहरूको स्थिति सार्वजनिक गर्ने सम्बन्धी विचार गोष्ठी आयोजना गर्‍यो।

भीरकोट गाविस-९ दाङश्रीमा गस्ती प्रहरीले भिरकोट-९ का २० वर्षीय कृष्णबहादुर थापालाई ०५७ पुस ८ गते आफ्नै गाई गोठमा सुतिरहेको समयमा गोली हानी घाइते बनाएको विषयलाई लिएर राष्ट्रिय जनमुक्ती पार्टीले ०५७ पुस ९ गते एक अपिल प्रकाशन गर्‍यो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा बाढी-पहिरोमा परी १३ जनाको मृत्यु भयो। ट्राफिक दुर्घटनामा परी २० जनाले ज्यान गुमाउनु पर्‍यो। भुण्डिएर, हाम फालेर, विष सेवन गरी २६ जनाले आत्महत्या गरे।

पाल्पा जिल्ला तानसेन नपा-३ घर भई ब्यास नपा-२ मा डेरा गरी बस्ने ७३ वर्षीय सूर्यकुमार बज्राचार्यले ०५७ मंसिर २५ गते डेरा गरी बसेको घरको छतमा गई शरिरमा मट्टितेल खन्याई आगो लगाएर आत्महत्या गरे।

यस वर्ष यो जिल्लामा ४ वटा लास फेला परेको जानकारीमा आयो।

३.२ गोरखा

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

हर्मी गाविस-९ नवलपुरकी २१ वर्षीय गिता घिमिरेलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ पुस १९ गते थालाजुङ गाविस-३ मा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

स्याङ्जा जिल्ला घर भई बुङकोट प्रहरी चौकीमा कार्यरत प्रहरी जवान २३ वर्षीय शिवप्रसाद पौड्यालको ०५६ माघ १३ गते बिहान नाम्जुङ गाविस-६ गौथलेमा गस्ती गइरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले विच्छ्याएको पाइप बम विस्फोटनमा परी मृत्यु भयो।

बुङकोट गाविस-३ घर भई भीरकोट गाविस सेरावेशी प्रहरी चौकीमा कार्यरत प्रहरी जवान २२ वर्षीय फलकप्रसाद

श्रेष्ठको ०५६ माघ १८ गते बिहान धुवाकोट गाविस-६ मा गस्ती गइरहेको अवस्थामा माओवादीद्वारा राखिएको एम्बुसमा परी मृत्यु भयो।

पर्वत जिल्ला घर भई हर्मी गाविस-३ हर्मीभञ्ज्याङस्थित प्रहरी चौकीमा कार्यरत प्रहरी जवान २६ वर्षीय छविलाल विश्वकर्मालाई ०५६ चैत १६ गते सोही चौकीमा माओवादीहरूले दोहोरो भिडन्तमा गोली हानी हत्या गरे। साथै प्रहरी जवानहरू युवराज रेग्मी र उमाशंकर खरविन्दालाई घाइते बनाए। दोहोरो भिडन्तपछि प्रहरीहरूले आत्मसमर्पण गरेपछि माओवादीहरूले चौकीमा रहेको ११ वटा राइफल, ९ सय राउण्ड गोली, १ सटगन, १ रिभल्वरसमेत ल्गनुका साथै चौकी ध्वस्त बनाए।

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत तनहुँ जिल्लाका प्रहरी हवलदार २० वर्षीय कमलबहादुर आले र रामेछाप जिल्लाका प्रहरी जवान २२ वर्षीय पदमबहादुर थापाको ०५७ असार १ गते

राति पृथ्वीनारायण नपा-३ हरमटारीमा गस्ती गइरहेको अवस्थामा माओवादीले विच्छ्याएको पाइप बम विस्फोट हुँदा मृत्यु भयो। साथै अन्य ७ जना प्रहरी घाइते भए।

फिनाम गाविस-८ की २० वर्षीय नानु वि.क. र मसेल गाविस-७ की २१ वर्षीय धनदेवी श्रेष्ठलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ साउन १९ गते राति पन्डुङ गाविस-९ तिनखन्नेबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरी सोही ठाउँको पानी ट्यांकीमा लगी गोली हानी हत्या गरे।

पन्डुङ गाविस-८ तिनखन्नेका सोही ठाउँस्थित प्राविका प्रधानाध्यापक ४५ वर्षीय शिवप्रसाद भट्टलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ भदौ ६ गते बेलुका माओवादीहरूले धारिलो हतियारले घाँटी रेटी हत्या गरे।

फुजेल गाविस-३ का १९ वर्षीय ध्रुव पोखरेललाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ ११ गते सोही गाविस-१ च्यानडाँडामा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

फुजेल गाविस-३ की १९ वर्षीय संगिता ढकाललाई ०५७ भदौ १३ गते च्याङ्ली गाविसमा चन्दा संकलन गरिरहेको अवस्थामा माओवादीको आरोपमा प्रहरीले गिरफ्तार गरी धुवाकोटको जंगलमा लगी गोली हानी हत्या गरे।

फुजेल गाविस-४ का दिपक देवकोटालाई ०५७ कार्तिक १७ गते धैरूङ गाविस-८ हिमालय माविमा चन्दा संकलन गरिरहेको अवस्थामा सादा पोशाकमा गएका प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। साथै पीडितसँग रहेको चन्दा प्याड तथा ७३ हजार रूपैयाँ लिए। पीडित माओवादीको क्षेत्रीय कमाण्डर भएको सार्वजनिक जानकारीमा आयो।

तान्द्राङ गाविस-९ काउलेकी १९ वर्षीय मातृका धिताललाई माओवादीको आरोपमा ०५७ पुस ११ गते दिउँसो अश्राङ्ग

जनसंख्या :	३०३७५९
साक्षरता प्रतिशत :	४२.६
महिला साक्षरता प्रतिशत :	३०.२
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	३६१०
गाविस/नपा संख्या :	६६/१
निर्वाचन क्षेत्र :	३
विद्यालय :	४६६
क्याम्पस/उच्च मावि :	३/३
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	२/६२
टेलिफोन लाइन :	४००
मोटर सडक (कि.मी.) :	२५
प्रहरी कार्यालय संख्या :	१८
हुलाक संख्या :	६८

गाविस-७ हर्रा विसौनामा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

मकैंसिङ्ग गाविस-६ अधिकारीगाउँका ४४ वर्षीय मधु अधिकारी ०५६ फागुन ३ गते दिउँसो बारी जोत्न लागेको अवस्थामा माओवादीहरूले रूखमा भण्डासहित राखेको बम विस्फोट हुँदा घाइते भए।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका २ वटा घटनामा २ जना महिला पीडित भए।

जेल र बन्दीहरू

कूल ५५ जना बन्दी क्षमता रहेको गोरखा जेल "घ" श्रेणीको हो। यस जेलमा हाल २५ पुरुष र ८ महिला गरी कूल ३३ जना बन्दी रहेका छन्। जसमध्ये कैद नताकिएकातर्फ १४ जना पुरुष र ६ महिला तथा कैद तोकिएकातर्फ ११ पुरुष र २ महिला छन्। जेलभित्र विभिन्न समयमा जेल र बन्दीको विषयमा अन्तरक्रिया गरिने कुरा बन्दीहरू बताउँछन्। जेलमा अन्य भौतिक सुविधाहरू राम्रै रहे पनि स्वानेपानीको असुविधा रहेको बन्दीहरूको

गुनासो छ।

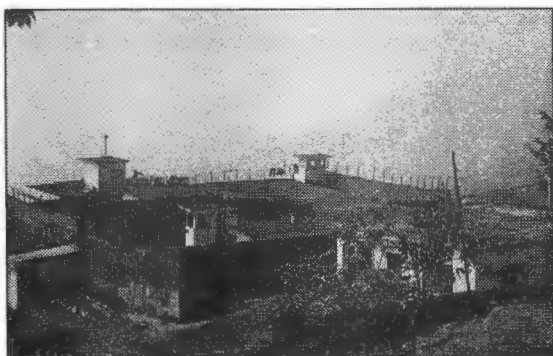
गिरफ्तारी र यातना

बुङ्कोट गाविसस्थित शहीद स्मृति माविमा कक्षा ८ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूले संस्कृत विषयको प्रश्नपत्र च्यातेको आरोपमा प्रलेश थापामगर, वेलीमाया थापा, जितबहादुर थापा, सानु रानामगर, दिलिप श्रेष्ठ, दिपेश श्रेष्ठ, परशुराम पन्त, संगम गुरूङ्ग, नविन श्रेष्ठसमेत १३ जनालाई ०५७ जेठ २४ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। शिक्षक, विद्यार्थी र इन्सेक प्रतिनिधिको पहलमा पीडितहरूलाई सोही दिन बेलुका रिहा गरियो।

हर्मी गाविस-६ की १९ वर्षीय मिना मरहट्टालाई माओवादीको आरोपमा ०५७ जेठ २८ गते दिउँसो थालाजुङ गाविस-७ बाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई हाल थुनामा राखिएको छ।

हंसपुर गाविस-२ की १८ वर्षीय रिता वि.क.लाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ १५ गते मसेल गाविसबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई हाल थुनामा राखिएको छ।

नारेश्वर गाविस-१ का ३५ वर्षीय डिलबहादुर वि.क. र धावा गाविस-२ की १७ वर्षीय एन्जीला वि.क. लाई माओवादीको आरोपमा ०५७ पुस ११ गते दिउँसो अश्राङ्ग गाविस-७ हर्रा विसौनाबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई हाल थुनामा राखिएको छ।

बौद्धा जेल

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

हंसपुर गाविस-५ लक्सीबोटका ६० वर्षीय विजय अधिकारीलाई ०५६ माघ २९ गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा १२-१३ जना माओवादी कार्यकर्ताहरूले अपहरण गरी २४ घण्टापछि मुक्त गरे। त्यस घटनापछि पीडितको मानसिक असन्तुलन भएकोमा हाल ठिक भएका छन्।

फुजेल गाविस-७ का वडाध्यक्ष ३६ वर्षीय तुलाराम दाहाललाई ०५७ साउन १९ गते बेलुका आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ३ दिनपछि मुक्त गरियो।

यस जिल्लामा बेपत्ता पारिएका नागरिकहरूको खोजी कार्यका लागि बेपत्ता पारिएका नागरिक खोजबिन समिति गठन गरिएको छ।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

पृथ्वीनारायण नपा हरमटारीस्थित जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा ०५६ चैत १ गते बेलुका माओवादीहरूले २ वटा पेट्रोल बम विस्फोटन गराई भुयाल, ढोकाका शिशा तथा नजिकैका अन्य व्यक्तिका घरका शिशासमेत फुटाई क्षति पुऱ्याए।

तान्द्राङ गाविस-२ मजिञ्चोकका ५३ वर्षीय प्रेमप्रसाद बज्जारालाई ०५७ असार ३ गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा केही अज्ञात व्यक्तिहरूले खुकुरी प्रहार गरी दार्याँ हात काटिदिए।

हंसपुर गाविस-३ काफलडाँडाका ४१ वर्षीय नेत्रप्रसाद अधिकारीलाई ०५७ साउन १३ गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले आँगनमा ल्याई खुकुरी प्रहार गरे। पीडकहरूले पीडितको दार्याँ खुट्टा र हात काटिदिए।

छोप्राक गाविस-८ चोरकाटेका गाविस उपाध्यक्ष ४१ वर्षीय गणेशप्रसाद श्रेष्ठलाई ०५७ भदौ ८ गते बेलुका माओवादीहरूले अंगभंग हुने गरी कुटपिट गरे।

पृथ्वीनारायण नपा-११ स्थित सेन्ट जोसेफ बोर्डिङ स्कूलमा ०५७ भदौ ३१ गते बेलुका माओवादीहरूले ३ वटा बम विस्फोटन गरी स्कूलमा रहेका फर्निचरहरू सरकारी प्राविमा ल्याई राखिदिए। हाल बोर्डिङ बन्द भएको छ।

हंसपुर गाविसस्थित इलाका प्रहरी चौकीमा ०५७ कार्तिक २८ गते बेलुका माओवादीहरूले आक्रमण गरी चौकीमा बम प्रहार गरी ध्वस्त बनाए। प्रहरीहरूले आत्मसमर्पण गरी सबै हतियार बुझाए।

जिविस सभापति चेतमान श्रेष्ठसमेत ११ जना प्रहरी र नेकाँका कार्यकर्ताहरूलाई ०५७ कार्तिक २९ गते दिउँसो

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या			घटना संख्या	पीडित संख्या		
		पुरुष	महिला	जम्मा		पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	३	३	१	३				
गोलीद्वारा हत्या	१	१		१	६	३	३	६
बम प्रहारबाट मृत्यु	३	४		४				
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	१	३		३	१		१	१
बम प्रहारबाट घाइते	५	६		६				
गिरफ्तारी र यातना					४	११	५	१६
बेपत्ता पारिएको	३	३		३				
कुटपिट	५	६	१	८				
धम्की	३	१		१				
भेला र संगठित हुने अधिकार					१	३		३
बलात्कार	१		१	१				
बाल अधिकार								
जम्मा	३३	३६	३	३९	१३	१५	११	३९

नेकाँको जौवारी गाउँ अधिवेशन सम्पन्न गरी गोरखा सदरमुकाम फर्कदै गरेको अवस्थामा आतंकित पार्ने उद्देश्यले श्रीनाथकोट गाविस भालुस्वाँराको जंगल स्थित बाटोमा माओवादीहरूले बम विस्फोटन गराए।

छोप्राक गाविसका ४८ वर्षीय कृष्णप्रसाद पोखरेललाई ०५७ मंसिर ११ गते दिउँसो पृथ्वीनारायण नपा-३ स्थित शक्ति माविको तालिम कक्षभित्र २ जना माओवादीहरूले ज्यानमार्ने धम्की दिई ३ राउण्ड गोली प्रहार गरे। तर पीडितलाई गोली लागेन। गोली प्रहारपछि हल्ला हुँदा पीडकहरू भागेका थिए।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार (राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

नेकपा (माले) का सचिव सुरेन्द्र थापासमेत २ जनालाई ०५७ असोज ४ गते नौ वाम समूहद्वारा आयोजित मसाल जुलुस निकाल्न लाग्दा प्रहरीले गिरफ्तार गरी मसाल जुलुस निकाल्न दिइनन्।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

जिल्ला अदालतमा २ वर्ष नाघेको एउटा ज्यान मुद्दा रहेको छ। यस वर्ष दुनियावादी फौजदारी ३९, सरकारवादी फौजदारी ३७, दुनियावादी देवानी १ सय ५६ र सक्षिप्त फौजदारी देवानी ११ गरी कूल २ सय ४३ वटा मुद्दा दर्ता भएकोमा १ सय ४७ वटा फर्स्यौट भई ९६ वटा बाँकी रहे।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लामा भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या समाधानका लागि हालसम्म व्यवस्थित ढंगले काम हुन सकेको छैन। सामाजिक सुरक्षाअन्तर्गत विधवा, वृद्ध तथा असहाय, अपाङ्ग भत्ता समयमा उपलब्ध हुन नसकेको जनगुनासो छ।

महिला अधिकार

पृथ्वीनारायण नपा-२ की ७ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ चैत २१ गते भापा जिल्ला दमक नपा-३ घर भई सोही ठाउँको एक होटलमा काम गरी बस्ने १८ वर्षीय जीवन खड्काले बलात्कार गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा ६ जना महिला र ३ जना पुरुषले भुण्डिएर आत्महत्या गरे भने १ जना महिलाले शरीरमा मट्टितेल खन्याई आगो लगाएर आत्महत्या गरिन्। सवारी दुर्घटनाबाट ५ जनाको मृत्यु भयो। २५ जनाको बगेर मृत्यु भयो। १ जना महिलाको बेवारिसे लास फेला पन्यो। चोरीका २ वटा घटना भए।

३.३ लमजुङ

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

चक्रतीर्थ गाविसस्थित प्रहरी चौकीमा कार्यरत प्रहरी असई भदौरे हर्षण गाविस-३ का रामबहादुर थापा, प्रहरी जवानहरू तनहुँ जिल्ला रूपाकोट गाविस-२ का रामचन्द्र ढकाल, स्याङ्जा जिल्ला टक्सार गाविस-१ का मनप्रसाद गुरुङ, पर्वत जिल्ला शंकरपोखरी गाविस-१ का रामप्रसाद लांगदे र दाङ जिल्ला पञ्चकुले गाविस-१ का शुक्रबहादुर डाँगीको ०५६ माघ २६ गते दिउँसो भलायस्वर्क गाविस-१ डुङ्गेखोलामा माओवादीहरूले राखेको एम्बुसमा परी मृत्यु भयो। सोही घटनामा प्रहरी हवलदार पदम रानाभाट र प्रहरी जवान हरिप्रसाद देवाडी घाइते भए।

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत प्रहरी हवलदार कमलबहादुर घर्तीको ०५६ माघ २९ गते राति बेसीशहरमा गोलीद्वारा हत्या भयो। पीडितलाई प्रहरीकै गोलीद्वारा हत्या गरिएको अनुमान गरिएको छ तर प्रहरीले माओवादीले हत्या गरेको जनाए।

गोरखा जिल्लाका भरत आचार्यलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ जेठ २० गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी चण्डिस्थान गाविस मकैडाँडामा गोली हानी हत्या गरे।

अर्चलेबोट गाविसका २२ वर्षीय सुरेन्द्र अधिकारीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ असार १५ गते बाटोमा हिँडिरहेको अवस्थामा चक्रतीर्थ गाविसमा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

चक्रतीर्थ गाविसस्थित प्रहरी चौकीमा कार्यरत प्रहरी असई दिलबहादुर जिसीलाई ०५७ साउन ४ गते चौकी भन्दा केही पर माओवादीहरूले गोली हानी हत्या गरे।

भारत दाजिलिङ घर भई न्यू अंग्रेजी बोर्डिङ स्कूलमा शिक्षक रहेका किफोफर सुब्बालाई माओवादीको आरोपमा चक्रतीर्थ गाविस स्थित बाटोमा हिँडिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। पीडितको लास प्रहरीले नै बेपत्ता पारे।

जनसंख्या :	१९५३९०
साक्षरता प्रतिशत :	७४.०५
महिला साक्षरता प्रतिशत :	६२.०३
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	१६९२
गाविस/नपा संख्या :	६१/०
निर्वाचन क्षेत्र :	२
विद्यालय :	४११
क्याम्पस/उच्च मावि :	५/१०
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	१/६१
टेलिफोन लाइन :	३३१
मोटर सडक (कि.मी.) :	११९
प्रहरी कार्यालय संख्या :	८
हुलाक संख्या :	६१

नाल्मा गाविस-४ भोल्लेटारकी माओवादी आस्था राख्ने एक युवतीलाई ०५७ भदौ २१ गते बाटोमा हिँडिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। प्रहरीले दोहोरो भिडन्तमा हत्या गरिएको बतायो। पीडितको लास प्रहरीले जंगलको एक खोल्सोमा फ्याँकिदिए।

चिती गाविस-८ का मदनराज विष्टलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ भदौ २२ गते माओवादीहरूले गोली हानी हत्या गरे।

भोल्लेटार स्थित इलाका प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत सई तनहुँ जिल्ला राम्जाकोट गाविस-९ का रामबहादुर रानाभाट, असई स्याङ्जाका धनप्रसाद सुवेदी, प्रहरी जवानहरू गुल्मी जिल्ला पूकोट गाविस-३ का रमेश जैसी, वाग्लुङका भूमी राजभण्डारी, रूकुम जिल्ला वाफीकोटका इन्द्रबहादुर चन्द, रूपन्देही जिल्ला बगौली गाविस-४ का सुरेशप्रसाद कुर्मी, स्याङ्जा जिल्ला दरौँ गाविस-४ का तारापति खनाल र गोरखाका नेत्रबहादुर कुँवरलाई ०५७ असोज १० गते माओवादीहरूले कार्यालयमा

आक्रमण गरी बम र गोली प्रहार गरी हत्या गरे। साथै अन्य दुईजना प्रहरी र एकजना प्रहरीकी पत्नीलाई सस्त्र घाइते बनाए।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका २ वटा घटनामा १ जना पुरुष र १ जना महिला पीडित भए।

जेल र बन्दीहरू

कूल २५ जना बन्दी क्षमता भएको लमजुङ जेल “घ” श्रेणीको हो। हाल यस जेलमा १७ पुरुष र ४ महिला गरी २१ जना बन्दीहरू छन्। बन्दीहरूमध्ये कर्तव्यज्यान मुद्दामा १ महिलासहित १३ जना, ज्यानमार्ने उद्योगमा १ पुरुष, सार्वजनिक अपराधमा ४ पुरुष, जीउ मार्ने बेच्नेमा २ महिला र राज्य विरुद्धको अपराधमा २ महिलासहित ४ जना बन्दी रहेका छन्।

गिरफ्तारी र यातना

चण्डिस्थान गाविस-२ का मोहन बोहरालाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५६ माघ २९ गते प्रहरीले घरबाट गिरफ्तार गरे। पीडितलाई ०५६ फागुन महिनामा रिहा गरियो।

धमिलीकुवा गाविस-१ का नवराज चौलागाईंलाई माओवादीको आरोपमा प्रहरीले गिरफ्तार गरी २ वर्षदेखि थुनामा राखिएकोमा ०५७ जेठ २० गते अदालतको आदेशबमोजिम रिहा गरिएकोमा प्रहरीले तत्कालै पुनः गिरफ्तार गरे। पीडितलाई जेठ २६ गते रिहा गरियो।

अर्चलेबोट गाविस-९ का ऋषिराम लामिछानेलाई २ वर्षदेखि थुनामा राखिएकोमा ०५७ असार १ गते अदालतको आदेशमा रिहा गरिएकोमा प्रहरीले पुनः गिरफ्तार गरे। पीडितलाई हाल थुनामा राखिएको छ।

सिम्पानी गाविस-९ का रामप्रसाद सुवेदीलाई माओवादीको आशंकामा ०५७ असार १ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई हाल रिहा गरिएको छ।

चिती गाविस-८ का गोविन्दनिधि तिवारी, डिलबहादुर कमली, मोहनबाबु तिवारी, शेरबहादुर कमली, टेकबहादुर कमली र यज्ञबहादुर थापालाई सोही ठाउँका मदनराज विष्टको हत्यामा संलग्न भएको आरोपमा राजनीतिक प्रतिशोधका कारण ०५७ असोज २३ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई हिरासतमा यातना दिई ०५७ कार्तिक १० गतेदेखि थुनामा राखिएको छ।

बेंसीशहर गाविस-९ का भूपाल दनाईलाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५७ मंसिर ९ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। हाल अदालतको आदेशबमोजिम रिहा गरिएको छ।

हिलेटक्सार गाविस-८ की सिता वि.क.लाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५७ मंसिर १५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई हाल थुनामा राखिएको छ। पीडित ३३ महिना थुनामा बसेर रिहा भएकी थिइन्।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

भोर्लेटार गाविस-४ का अनेकिसंघ (२००७) का जिल्ला अध्यक्ष नन्दलाल लामिछानेलाई माओवादीको आशंकामा ०५६ माघ १९ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी केही दिन बेपत्ता पारे। पीडितलाई हाल थुनामा राखिएको छ।

बेंसीशहर गाविस-९ की अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) की जिल्ला सदस्य शोभा थापालाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५७ मंसिर १ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी ५ दिनसम्म बेपत्ता पारे। पीडितलाई हाल थुनामा राखिएको छ।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला	जम्मा	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला	जम्मा
हत्या	३	१	१	३				
गोलीद्वारा हत्या	३	१०		१०	५	४	१	५
बम प्रहारबाट मृत्यु	१	५		५				
गोलीद्वारा घाइते	१	२	१	३				
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	१	२		२				
गिरफ्तारी र यातना					६	६	१	६
बेपत्ता पारिएको					३	१	१	३
धम्की	३							
जातीय छुवाछूत	१	१		१				
जम्मा	११	३१	३	३३	१४	११	३	१४

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

नौथर सेरास्थित साना किसान विकास आयोजनाका सम्पूर्ण कागजातहरू ०५६ माघ २९ गते माओवादीहरूले आगो लगाई नष्ट गरे।

खुदी गाविसस्थित साना किसान विकास आयोजनाका सम्पूर्ण कागजातहरू ०५६ चैत १ गते माओवादीहरूले आगो लगाई नष्ट गरे।

मौलिक अधिकार

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा देवानी ८३, दुनियावादी फौजदारी ३५ र सरकारवादी फौजदारी ९ गरी जम्मा १ सय २७ वटा मुद्दा रहे। जसमध्ये देवानी ५१, दुनियावादी फौजदारी १६ र सरकारवादी फौजदारी ४ गरी जम्मा ७१ वटा फस्ट्याट भए। यसरी ५६ वटा मुद्दा फस्ट्याट हुन बाँकी रहे।

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा यस वर्ष ४८ वटा मुद्दा दर्ता भए। जसमध्ये केही सार्वजनिक अपराध ११, हातहतियार खरखजाना २, कर्तव्य ज्यान ८, गर्भपतन १, भवितव्य ज्यान ५, डाँका १, भुण्डिएर आत्महत्या ९, ज्यानमार्ने उद्योग १, फुटकर ज्यान ३, सवारी ज्यान १, साधारण चोरी १, विष सेवन गरी आत्महत्या १, जीउ मास्ने बेच्ने १, बहुविवाह १ र राज्य विरुद्धको अपराध २ वटा रहे।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

चिती गाविस-६ का १४ वर्षीय गणेशबहादुर सार्कीलाई सोही ठाउँस्थित राम मन्दिरमा प्रवेश गरेको आरोपमा ०५६ चैत ३० गते सोही ठाउँका शिक्षक शिवजी तिवारीले कुटपिट गरे। मानवअधिकार संस्था सफरको टोली घटनास्थलमा पुगी अध्ययन गरेपछि जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा ज्ञापन पत्र दियो। दुवै पक्षलाई जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा बोलाई मन्दिर प्रवेश गर्न पाउने शर्तमा मिलापत्र गरियो। तर अझै समस्या समाधान हुन सकेको छैन।

३.८ स्याङ्जा

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ५ वटा घटनामा ४ जना पुरुष र १ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये -

कालिकाकोट गाविस-६ की ३१ वर्षीय थानमाया गुरूडलाई ०५७ साउन २९ गते बिहान ५ बजेतिर घरमा सुतिरहेको अवस्थामा आफ्नै पति ३५ वर्षीय ताराबहादुर गुरूडले गुन्द्री वुन्ने हतासोले हिकार्डि हत्या गरे। पीडकलाई हाल पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

यो जिल्लामा ३५ जना बन्दी क्षमता भएको "ड" श्रेणीको जेल छ। हाल यहाँ कैद नतोकिएका १२ र कैद तोकिएका २२ गरी ३४ जना पुरुष बन्दीहरू रहेका छन्। महिला र आश्रित बालबालिका छैनन्। चित्तलसिंह राना र चन्द्रकान्त अधिकारी राजनीतिक बन्दीकारूपमा रहेका छन्।

गिरफ्तारी र यातना

रत्नपुर गाविस-२ का २५ वर्षीय सुरेन्द्र आचार्य, सोही गाविस-६ का २४ वर्षीय विष्णु काफ्ले, सोही गाविस-७ का ४९ वर्षीय ज्ञानराज भट्टराई र चापाकोट गाविस-२ का २९ वर्षीय नरबहादुर वि.क.लाई माओवादी भई भवानीश्वर आचार्यको घरबाट धान लुटेको आरोपमा क्रमशः ०५७ जेठ २३, जेठ २६, असार १ र असार २ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई हाल तारेखमा रिहा गरिएको छ।

आरूचौर गाविस-४ का १८ वर्षीय गोविन्दप्रसाद पौडेल र सोही गाविस-७ का १७ वर्षीय इन्द्रप्रसाद पौडेललाई

जनसंख्या	३५१४९०
साक्षरता प्रतिशत	५२.६
महिला साक्षरता प्रतिशत	३८.३
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	११६४
गाविस/नपा संख्या	६०/२
निर्वाचन क्षेत्र	३
विद्यालय	५५२
क्याम्पस/उच्च मावि	४/११
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	१/६८
टेलिफोन लाइन	५००
मोटर सडक (कि.मी.)	९५
प्रहरी कार्यालय संख्या	१८
हुलाक संख्या	६६

माओवादी भई इन्द्रल शाहको रकम लुटेको आशंकामा ०५७ साउन १९ र २३ गते घरमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई हाल धरौटीमा तारेखमा रिहा गरिएको छ।

नवलपरासी जिल्ला प्रगतिनगर गाविस-७ का २२ वर्षीय ताराप्रसाद भुसाललाई ०५७ वैशाख ३० गते अदालतको आदेशमा रिहा गरिएकोमा प्रहरीले स्याङ्जा जेलको गेटबाट पुनः गिरफ्तार गरे। पीडितलाई पाल्पा जिल्लामा लगियो।

तनहुँ जिल्ला अरूणोदय गाविस-६ की २१ वर्षीय प्रतिमा गहतराजलाई ०५७ वैशाख १४ गते बेलुका जिल्ला प्रशासन कार्यालयको गेटबाट प्रहरीले पुनः गिरफ्तार गरे। पीडितलाई वैशाख १६ गते पाल्पा लगियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

पेल्लाचौर गाविस-२ अर्घलोकी ३५ वर्षीय पानमाया गुरूडलाई ०५६ फागुन १५ गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा मुखमा कालोपट्टी बाँधेका ५ जना अज्ञात व्यक्तिहरूले टाउकोमा खुकुरी प्रहार गरी घाइते बनाउनुका साथै ५० हजार रूपैयाँ नगद, ११ तोला सुन र कपडाहरू लुटेर लगे।

जामुनेडाँडा निमावि विरूवा अर्चलेका शिक्षकहरू ४० वर्षीय रामचन्द्र शर्मा, ३२ वर्षीय रामचन्द्र उपाध्याय, ४२ वर्षीय हेमबहादुर थापा, ३० वर्षीय स्वगेन्द्र सुवेदी, २४ वर्षीय खेमनारायण काफ्ले, ३० वर्षीय यामकुमारी थापा र २४ वर्षीय सीता थापालाई ०५६ चैत १७ गते बिहान १०:१५ बजेदेखि बेलुका ७ बजेसम्म विरूवा अर्चले गाविस-३ का २५ वर्षीय "गनु" भन्ने गुनबहादुर गुरूडले विद्यालयको कार्यालय कोठामा थुनेर राख्नुका साथै विद्यार्थीहरूलाई अब बम पड्काइदिन्छु भाग भनेर धम्की दिए। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा छलफलपछि माफी मगाएर रिहा गरियो।

रत्नपुर गाविस-५ का ५७ वर्षीय बालकृष्ण भट्टराईलाई जनतालाई दुःख दिएको आरोपमा ०५७ असोज १४ गते राति ४० जनाजति माओवादी कार्यकर्ताहरूले कुटपिट गरी दुवै खुट्टा भाँचिदिए।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला	संख्या जम्मा	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला	संख्या जम्मा
हत्या	५	४	१	५				
गिरफ्तारी र यातना					५	९	१	१०
कुटपिट	३	८	३	१०				
धम्की	१	६		६				
मैला र संगठित हुने अधिकार					५	३१	८	३९
जम्मा	९	१९	३	२२	१०	४०	९	४९

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार (

राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

नेकपा (एमाले) का कार्यकर्ताहरूले ०५६ फागुन २ गते वेलुका पुनलीवजार नपा-१ स्थित पार्टी कार्यालय अगाडि निकालेको मसाल जुलुसमाथि प्रहरीले हस्तक्षेप गरी मसाल खाँसेर फ्याँकिए।

नेकपा (एमाले) का कार्यकर्ताहरूले गरिवसँग विश्वेश्वर कार्यक्रमको अन्तर्वार्ता विफल पार्न ०५७ वैशाख ८ गते दिउँसो धर्ना दिइरहेको अवस्थामा कृषि विकास बैंक वाडखोलाबाट प्रेमनारायण पौडेल, गुमानसिंह थापा, ध्रुवराज अधिकारसमेत ७ जनालाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी २ घण्टापछि रिहा गरे।

नेकपा (एमाले) का गुमानसिंह थापा, नारायण मरासिनी, कमला थापा, लक्ष्मी पौडेल, देवी थापा, सावित्री ढकाल, हिरादेवी थापा, तिलकुमारी थापा र हिमलाल ढकाललाई ०५७ वैशाख १२ गते दिउँसो १ वजेतिर महिला विकास कार्यालयमा धर्ना दिइरहेको अवस्थामा प्रहरीले कुटपिट गरे।

नेकपा (माले) का चक्र पराजुली, महेन्द्र थापा, विष्णु उपाध्याय, लक्ष्मीपति पौडेल, लोकराज शर्मा, डिल्लीराम सापकोटा, ख्यामनारायण देवकोटा, एकनारायण अर्याल, पार्वती के.सी. र सुनिता अर्याललाई ०५७ असोज ४ गते वेलुका मसाल जुलुस निकालिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई असोज ५ गते प्रहरीले कुटपिट गरी वेलुका ८:१५ वजे रिहा गरे।

नेकपा (माले) का कार्यकर्ताहरूले ०५७ मंसिर १ र २ गतेको नेपाल बन्द कार्यक्रमको सन्दर्भमा ०५७ कार्तिक ३० गते स्याङ्जा बजारको महेन्द्र चोकबाट मसाल जुलुस निकाल्दा प्रहरीले लाठीचार्ज गरे।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

स्याङ्जा जिल्ला अदालतमा सरकारवादी फौजदारी मुद्दा १ सय ५० वटामध्ये ६३ वटा फर्यौट भई ८७ बाँकी रहे। साधारण देवानीतर्फ १ सय ८८ वटा मुद्दा दर्ता भएकोमा ६४ वटा मात्र फर्यौट भए।

जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा सार्वजनिक अपराधका १४, हातहतियार स्वरस्वजाना १, कालो बजारी १ गरी १६ वटा मुद्दा दर्ता भएकोमा सार्वजनिक अपराधका ३ वटा मुद्दा फर्यौट भए।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस वर्षको अन्त्यसम्ममा जग्गा प्राप्त गरी पाउँ भनी ४२ गाविस र २ नपाका गरी अव्यवस्थित बसोबास भएका ५ सय ८१ र सुकुम्बासी ३ सय गरी ८ सय ८१ निवेदन परे। यीमध्ये ३७ जनालाई सुकुम्बासी प्रमाणित गरिसकेको छ भने अन्य निवेदनउपर कारवाही चलिइरहेको छ। ३७ सुकुम्बासी घोषित भैसकेपछि थलो पहिचान गर्ने कार्य भैरहेको तर क्षेत्रफल यकिन नभएको कुरा सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगका सभापति विश्वप्रभु अधिकारीले बताउनुभयो।

महिला अधिकार

फापरथुम गाविस-३ घर भई जिल्ला आयुर्वेद अस्पतालमा कार्यरत २० वर्षीय पवित्रा ढकालसँग पुतलीवजार नपा-१३ का तत्कालीन सहायक जिल्ला शिक्षा अधिकारी ४० वर्षीय भगवान पौडेल शारीरिक सम्पर्क राखेका कारण ०५७ साउन ३२ गते बच्चीको जन्म भयो। भगवानले आफ्नो वच्ची होइन भनी इन्कार गरेपछि पवित्रा अलपत्र परेकी छिन्। जिल्ला अदालतमा पीडितले निवेदन दिएकी छिन्।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

नेकपा (माले) जिल्ला कमिटीले ०५७ असोज ४ गते मसाल जुलुसमाथि भएको प्रहरी हस्तक्षेपको विरुद्धमा ०५७ असोज ६ गते एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गर्‍यो।

राष्ट्रिय जनमुक्ति पार्टीका २५-२६ जना कार्यकर्ताहरूले ०५७ भदौ २९ गते दिउँसो सरकारका क्रियाकलापकलापको विरुद्धमा लालटिन जुलुस निकाली बजार परिक्रमा गरे।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका २ वटा घटनामा ७ जना पुरुष पीडित भए। १४ जना महिला र २० जना पुरुष गरी ३४ जनाले आत्महत्या गरे। आगलागीका २ वटा घटनामा १ जनाको मृत्यु भयो। सवारी दुर्घटनाका ५ घटनामा ८ जनाको मृत्यु भयो भने १ जनाको डुबेर मृत्यु भयो। चोरीका २ घटना भए।

३.५ कास्की

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका १० वटा घटनामा १२ जना पुरुष पीडित भए। यसबाहेक एक जना पुरुषलाई अज्ञात व्यक्तिहरूले गोली प्रहार गरी घाइते बनाएर ५० हजार रूपैयाँ बराबरको धनमाल लुटेर लगे। जसमध्ये -

भदौरेतामागी गाविस-२ देउरालीका ५१ वर्षीय शुकबहादुर गुरुङलाई पैसा नदिएको भोकमा ०५७ जेठ २१ गते आफ्नै छोरा २७ वर्षीय खुशीमान गुरुङले खुपल्ले घाँटी रेटी हत्या गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

सिद्ध गाविस-७ का ७ वर्षीय सुमन कुमाललाई ०५७ साउन ११ गते आफ्नै काका ३५ वर्षीय असारे कुमालले धारिलो हतियार प्रहार गरी हत्या गरे। त्यसपछि पीडकले मट्टितेल खन्याई आगो लगाएर आत्महत्या गरे।

आर्वाविजय गाविस-४ कसेरीका ७९ वर्षीय कर्णसिंह गुरुङ र ३७ वर्षीय दुर्गाबहादुर गुरुङलाई ०५७ भदौ ९ गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा लेखनाथ नपा-१२ का हिमाल गुरुङ, सोही नपा-१३ का ओमकार पुन, सूर्य गुरुङ, रूपदेही जिल्ला बुटवलका अम्बे पुन, विशाल पुन र ओम पुनले हतियार प्रहार गरी हत्या गरे। पीडकहरूले एक लाख रूपैयाँ बराबरको धनमालसमेत लुटेर लगे। त्यसैगरी सोही ठाउँका मनदेवी गुरुङ, तूनमाया गुरुङ, चन्द्रबहादुर गुरुङ र धनबहादुर गुरुङलाई कुटपिट गरे। पीडकहरूमध्ये हिमाललाई ०५७ कार्तिक १५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी थुनामा राखिएको छ भने अन्य फरार छन्।

भरतपोखरी गाविस-५ विहारथोकका २४ वर्षीय एकराज भुजेललाई आफूसँग शारीरिक सम्पर्क राखी गर्भ रहेपछि भागौं भन्दा नमानेको आरोपमा ०५७ कार्तिक २० गते उनकै बुहारी नाता पर्ने २१ वर्षीय कविता क्षेत्रीले आफ्नै घरमा हत्या गरिन्। त्यसपछि पीडकले पनि आत्महत्या गरिन्।

जेल र बन्दीहरू

वि.सं. २०२२ सालमा निर्माण भएको कास्की जेल “ग” श्रेणीमा पर्दछ। कूल ६० जना बन्दी क्षमता भएको यस जेलमा हाल १ सय ९ जना बन्दीहरू रहेका छन्। बन्दीहरूमध्ये कैद नतोकिएका ७० पुरुष र ७ महिला तथा कैद तोकिएका २२ पुरुष र १० महिला छन्। जेलको स्वामित्वमा १९ रोपनी जग्गा

जनसंख्या :	३२६३९८
साक्षरता प्रतिशत :	५८.१
महिला साक्षरता प्रतिशत :	४४.५
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	२०१७
गाविस/नपा संख्या :	४३/२
निर्वाचन क्षेत्र :	३
विद्यालय :	५२५
क्याम्पस/उच्च मावि :	१३/१०
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	३/४८
टेलिफोन लाइन :	१०८००
मोटर सडक (कि.मी.) :	४४१
प्रहरी कार्यालय संख्या :	३३
हुलाक संख्या :	५१

भए पनि ६ रोपनी मात्र प्रयोगमा आएको छ।

यस जेलका ९२ जना बन्दीहरूले कारागार ऐन २०२९ र २०२० स्वारेज गर्नुपर्ने, जेललाई सुधार गृहको रूपमा विकास गर्न छुट्टै मन्त्रालयको व्यवस्था गर्नुपर्नेसमेतका २७ सूत्रीय माग राखी ०५७ साउन ३२ गते देखि भदौ ७ गतेसम्म आन्दोलन गरे। आन्दोलनका क्रममा बन्दीहरूले साउन ३२ गतेदेखि नाइके, चौकीदारलाई जेल बाहिर निस्कन दिएनन्। त्यसैगरी भदौ ३ गते बिहान ८ बजेदेखि बेलुका ६ बजेसम्म नाराबाजी गरे भने ४ गते महिला बन्दीहरूले समेत नाराबाजी गरे। भदौ ५ गते २ महिलासहित १४ जना र भदौ ६ गते १२ जना बन्दीहरूले रिले अनसन गरे। भदौ ७ गते सम्पूर्ण बन्दीहरूले एक दिनको सिदा बहिष्कार गरे। सोही दिन जेल प्रशासनले आफूले पूरा गर्न सक्ने माग पूरा गरी अन्य माग विभागमा पठाएपछि संझौता भयो।

गिरफ्तारी र यातना

पोखरा उमनपा-९ सुकुम्बासी टोलका अखिल नेपाल सुकुम्बासी संघ कास्कीका अध्यक्ष ३३ वर्षीय एल.बि. तामाङलाई माओवादीको आशंकामा ०५६ चैत २२ गते प्रहरीले आफ्नै घरबाट गिरफ्तार गरे। पीडितलाई ४ दिनपछि वडा प्रहरी कार्यालय बगरमा करेन्ट लगाई बंहेस पारिएको अवस्थामा फेला पारियो। उपचारको लागि क्षेत्रीय अस्पताल पोखरामा पुर्‍याइयो। उपचारपछि होसमा आएपछि काठमाण्डौ लगेको थियो। अर्को पटक पीडितको उपचार इन्सेक, सिभिकटसमेतका सामाजिक संस्थाहरूको सहयोगमा काठमाण्डौमा गरियो।

पोखरा उमनपा-९ सुकुम्बासी टोलकी ३० वर्षीय निर्मला गुरुङलाई माओवादीको आशंकामा ०५७ जेठ २३ गते आफ्नै घरबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई सार्वजनिक अपराध मुद्दा लगाएकोमा धरौटीमा रिहा गरियो।

कास्कीकोट गाविस-४ ठूलास्वेतकी ३२ वर्षीय स्वरीका त्रिपाठीलाई माओवादीको आशंकामा ०५७ मंसिर २७ गते आफ्नै घरबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई हाल थुनामा राखिएको छ।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

पोखरा उमनपा-७ का १८ वर्षीय विनोद पराजुलीलाई ०५७ मंसिर २ गते आफ्नै घरबाट अज्ञात व्यक्तिहरूले अपहरण गरे। पीडित हालसम्म पत्ता लाग्न सकेका छैनन्।

धम्की, ज्यानमानै धम्की र कुटपिट

कालिका गाविस-५ का नेकाँ इलाका ५ का सभापति ३७ वर्षीय कृष्णबहादुर के.सी.लाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५६ माघ १ गते बेलुका आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले फलामको छडले हिकार्दै दायाँ खुट्टा भाँचिदिए।

भलाम गाविस-३ च्यालेचौरस्थित साना किसान विकास आयोजनाको कार्यालयमा ०५६ माघ २९ गते राति ९ बजेतिर माओवादीहरूले आक्रमण गरी तमसुक र लालपुर्जा लुटनुका साथै महत्वपूर्ण कागजपत्र जलाए। त्यसैगरी सोही गाविस-६ डाँडाखोरस्थित भलाम सहकारी संस्थाका लालपुर्जा र तमसुक सोही राति जलाए।

पोखरा उमनपा-९ नयाँबजारस्थित पोखरा विश्वविद्यालयको कार्यालयमा ०५६ फागुन १६ गते बिहान अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) ले आगो लगाई टेलिफोन सेट, टेबल घण्टी, टाइपराइटर, पर्दा आदि नष्ट गरे।

मौजा गाविसस्थित जापानी सहायता संस्था (जाईका) को अनुगमन कार्यालयमा ०५६ चैत १ गते राति माओवादीहरूले आक्रमण गरी सम्पूर्ण कागजपत्र जलाइदिए।

पोखरा उमनपा-३ नदीपुर घर भई सोही उमनपा-९ महेन्द्रपुलमा पत्रिका पसल गरी बस्ने ६६ वर्षीय चन्द्रकान्त पौडेल र उनकै छोरी ३२ वर्षीय शोभा पौडेललाई नेपाल बन्दको दिन पसल खोलेको आरोपमा ०५६ चैत १४ गते नेकपा (एमाले) का कार्यकर्ताहरूले कुटपिट गरे। १५ हजार रूपैयाँ बराबरको पत्रिका प्रदर्शनकारीहरूले नष्ट गरिदिएको पीडितले बताए।

निर्मलपोखरी गाविस-७ का ४७ वर्षीय मोतीप्रसाद पोखरेलको घरमा ०५६ चैत १८ गते राति १० बजेतिर माओवादीहरूले आक्रमण गरी एउटा भरूवा बन्दुक र २ वटा खुकुरी लुटेर लगे।

पोखरा उमनपा-५ मालेपाटनस्थित नेपाल विद्युत प्राधिकरणको शाखा कार्यालयमा ०५६ चैत २३ गते बिहान माओवादीहरूले २ वटा बम प्रहार गरी २ वटा गाडी जलाउनुका साथै कर्मचारीहरू टिकाराम कोइराला, कृष्णबहादुर न्यौपाने र शंकर क्षेत्रीलाई सामान्य घाइते बनाए।

लेखनाथ नपा-५ स्थित होटल माउन्टेन रिसोर्टमा ०५६ चैत ३० गते राति ९:३० बजेतिर माओवादीहरूले आक्रमण गरी ३ लाख रूपैयाँ तथा कम्प्युटर, प्रिन्टर, बाइनाकुलर र २ वटा क्यामरा लुटेर लगे।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन			राज्यद्वारा भएका हनन		
	घटना संख्या	पीडित संख्या पुरुष महिला जम्मा		घटना संख्या	पीडित संख्या पुरुष महिला जम्मा	
हत्या	१०	१३	१३			
गोलीद्वारा घाइते	१	१	१			
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	५	३	३			
जेलमा भएको घटना				१		
गिरफ्तारी र यातना				५	६	५ १३
कुटपिट	८०	५८	१३ ६६			
धम्की	२२	१८	९ २३			
भेला र संगठित हुने अधिकार				१३	६१	१ ६२
सरूवा/घटुवा/पक्षपात आदि				३	८३	१ ८६
भूमिहीन/सुकुम्बासी समस्या	१					
बलात्कार	४	४	४			
बलात्कार प्रयास	६	६	६	१	१	१
बहुविवाह	६	६	६			
पारिवारिक हिंसा	६	६	६			
गर्भपतन	५	५	५			
महिला भएकै कारण यातना	१	१	१			
बाल अधिकार	३	१५	५ २०			
आर्थिक अधिकार	५	६	६			
जातीय छुवाछूत	१	१	१			
अमानवीय व्यवहार	८	१०	३ १३			
अपहरण	३	२	१ ३			
जम्मा	१३९	११९	५६ १६६	३१	१११	८ ११९

निर्मलपोखरी गाविस-८ स्थित साना किसान विकास आयोजनाको कार्यालयमा ०५७ जेठ ३२ गते माओवादीहरूले आक्रमण गरी ९० हजार रूपैयाँ लुटनुका साथै महत्वपूर्ण कागजपत्र जलाइदिए।

त्वाङघलेल गाविस-१ का नेकाँ महाधिवेशन प्रतिनिधि ६५ वर्षीय किर्तिमान गुरुङलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ असार १ गते राति माओवादीहरूले कुटपिट गरी दायाँ खुट्टा तीन ठाउँमा भाँचिदिए। पीडितको काठमाण्डौमा उपचार भयो।

पोखरा उमनपा-८ स्थित कृषि विकास बैंक उपशाखा कार्यालयमा ०५७ असार १ गते राति ९:३० बजेतिर माओवादीहरूले बम प्रहार गरी क्षति पुऱ्याए।

कृस्तीनाच्नेचौर गाविस-१ का २७ वर्षीय कृष्ण शर्मालाई लेनदेनसम्बन्धी विवादका कारण ०५७ असार २० गते पोखरा उमनपा-१७ हिमालीटोलस्थित डेराबाट रूपन्देही जिल्ला सिद्धार्थनगर नपा-१३ का ३० वर्षीय प्रताप राणाले अपहरण गरी सोही उमनपाको बर्मेली टोलमा पुऱ्याए। पीडित २ दिनपछि मुक्त भए भने पीडकलाई प्रहरीद्वारा गिरफ्तार गरी धरौटीमा रिहा गरियो।

घाचोक गाविसस्थित साना किसान विकास आयोजनाको कार्यालयमा ०५७ भदौ २० गते दिउँसो माओवादीहरूले आक्रमण गरी कागजपत्र जलाइदिए।

लेखनाथ नपा-१२ गगनगौडास्थित कृषि विकास बैंक शाखा कार्यालयमा ०५७ भदौ २४ गते बिहान ३ बजेतिर माओवादीहरूले बम प्रहार गरे।

हेम्जा गाविसस्थित साना किसान विकास आयाजनाको कार्यालयमा ०५७ भदौ २० गते दिउँसो माओवादीहरूले आक्रमण गरी कागजपत्र जलाउनुका साथै १ हजार ८ सय ९० रूपैयाँ लुटेर लगे।

पोखरा उमनपा-१६ स्थित मणिपाल कलेजको कार्यालयमा ०५७ भदौ ७ गते राति माओवादीहरूले बम प्रहार गरी गाडीमा क्षति पुऱ्याए।

ग्रामीण विकास बैंक उपशाखा कार्यालय हेम्जामा कार्यरत मुकुन्दहरि बास्तोला र भोलाप्रसाद तिवारीले ०५७ साउन ११ गते बिहान १० बजेतिर पुरनचौर गाविसका कृषकहरूबाट उठाएर ल्याएको ३१ हजार ६ सय ८२ रूपैयाँ सोही गाविस-६ को चौरबाट माओवादीहरूले लुटेर लगे।

पार्चे गाविसस्थित एक्यापको इलाका कार्यालयमा ०५७ कार्तिक २१ गते बेलुका माओवादीहरूले आक्रमण गरी एउटा कम्प्युटर, एउटा रेडियो, एउटा टेलिस्कोप र एउटा क्यामरा लुटेर लगे।

भदौरेतामागी गाविस-५ का ४० वर्षीय खेमलाल भण्डारीको घरबाट ०५७ मंसिर २५ गते बेलुका माओवादीहरूले १० मुरी धान लुट्नुका साथै बम विस्फोट गराए।

थुम्की गाविस-२ रमितेका वडा सदस्य ५० वर्षीय बलबहादुर आलेलाई ०५७ भदौ ६ गते माओवादीहरूले सोही गाविस-३ फल्याङकोटमा आक्रमण गरी दायीं खुट्टा भाँचिदिए। पीडितको काठमाण्डौमा उपचार भयो।

इज्जनीयडिङ अध्ययन संस्थान लामाचौरमा ०५७ भदौ १७ गते नेविसंघ र अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का विद्यार्थीहरूबीच भर्नासम्बन्धी विवादमा भिडन्त हुँदा नेविसंघ समर्थित विद्यार्थीहरू दिपेन्द्र पाण्डे, कृष्ण भण्डारी र तीर्थ भण्डारी सामान्य घाइते भए।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

लामाचौर गाविस-५ की अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) जिल्ला सदस्य २५ वर्षीय दुर्गा पौडेल, तनहुँ जिल्ला राईपूर गाविस-३ का अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) जिल्ला सदस्य २३ वर्षीय प्रकाश थापा, निर्मलपोखरी गाविस-५ लामपाटाका २६ वर्षीय निलराज अधिकारी, दोलखा जिल्ला कुटाकुटी गाविस-५ घर भई पोखरा उमनपा-६ बैदामस्थित एक होटलमा कार्यरत २६ वर्षीय बद्री खड्का र सोही उमनपा-९ सुकुम्बासीटोलका २६ वर्षीय भुवनेश्वर वि.क.लाई ट्रेड युनियनको हडतालसम्बन्धी प्रचार प्रसार गरिरहेको अवस्थामा ०५७ भदौ १३ गते पोखरा उमनपा-१० औद्योगिक क्षेत्रस्थित रारा चाउचाउ उद्योगबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दा चलाइएकोमा ०५७ असोज ८ गते रिहा

गर्ने आदेशबमोजिम अन्यलाई रिहा गरियो भने दुर्गा र प्रकाशलाई जिल्ला प्रशासन कार्यालयबाट प्रहरीले पुनः गिरफ्तार गरी तनहुँ पुऱ्याए। असोज २७ गते पुनरावेदन अदालत पोखरामा ल्याइएको अवस्थामा दुर्गा अदालत परिसरबाटै फरार भइन् भने प्रकाशलाई हातहतियार स्वरखजानासम्बन्धी मुद्दा लगाई तनहुँमा थुनामा राखिएकोमा २४ हजार रूपैयाँ धरौटीमा रिहा गरियो।

नेकपा (संयुक्त) का जिल्ला अध्यक्ष ईमानसिँ गुरूङ र राष्ट्रिय जनमोर्चाका जिल्ला सदस्य रामजी थापालाई नौ वाम समूहद्वारा आयोजित नेपाल बन्दको प्रचारका क्रममा माइकिङ गरिरहेको अवस्थामा ०५७ असोज ४ गते पोखरा उमनपा-१० रामघाटबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई सोही दिन रिहा गरियो।

वामपन्थी नेता तथा कार्यकर्ताहरू घनश्याम शर्मा पौडेल, ठाकुर शर्मा, टेकनाथ बराल, रामराज रेग्मी, शंकर बराल, ईमानसिँ गुरूङ, राम थापा, नारायणविक्रम शाही, तुलबहादुर गुरूङसमेत १८ जनालाई नौ वाम समूहद्वारा आयोजित नेपाल बन्दको सन्दर्भमा ०५७ असोज ४ गते पोखरा उमनपा-८ श्रृजनाचोकबाट मसाल जुलुस निकाली सभागृहचोक पुगेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गर्नुका साथै जुलुसमा लाठीचार्ज गरे। लाठीचार्जबाट दिलिपविक्रम शाही र डिल्लीरमण भुर्तेल घाइते भए। गिरफ्तार गरिएकाहरूलाई भोलिपल्ट रिहा गरियो। त्यसैगरी नेकपा (माले) का मुकुन्द पोख्रेल, कृष्णमणी लामोछाने र रूद्रमोहन भट्टराईलाई बन्दकै सिलसिलामा सोही दिन लेखनाथ नपा-३ मा मसाल जुलुस प्रदर्शन गरिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरी भोलिपल्ट रिहा गरे।

नेकपा (माले) का ईश्वरी न्यौपाने, शोभाकर भण्डारी, संजमोका सन्तबहादुर घिसिङ, अखिल नेपाल ट्रेड युनियन महासंघका राजेन्द्र सापकोटा र स्वतन्त्र वामपन्थी राजेन्द्र सापकोटालाई ०५७ असोज ५ गते नौ वाम समूहद्वारा आयोजित नेपाल बन्दका सिलसिलामा पोखरा उमनपा-८ श्रृजनाचोक, सभागृहचोक र सोही उमनपा-९ पृथ्वीचोकबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरी सोही दिन रिहा गरे।

संजमोका सन्तबहादुर घिसिङलाई नौ वाम समूहले पेट्रोलियम पदार्थको मूल्यवृद्धिको विरोधमा ०५७ कार्तिक ६ गते निकालेको मसाल जुलुसमा प्रहरीले हस्तक्षेप गरी सामान्य घाइते बनाए।

अनेरास्ववियुका केन्द्रीय सदस्य शोभियत ढकाल, जिल्ला सचिव २६ वर्षीय भूपट रानाभाट, कोषाध्यक्ष २३ वर्षीय रश्मी आचार्य, २७ वर्षीय नारायण गिरी, २४ वर्षीय भरत अधिकारी, २४ वर्षीय नगेन्द्र शाही, २५ वर्षीय नारायणदत्त सुवेदीसमेत ८ जनालाई पेट्रोलियम पदार्थमा भएको मूल्यवृद्धिको विरोधमा ०५७ कार्तिक २१ गते आयोजित ट्यांकर जाम कार्यक्रममा सहभागी भइरहेको अवस्थामा पोखरा उमनपा-१४ बाट प्रहरीले गिरफ्तार गरी ६ घण्टापछि रिहा गरे।

राजमोका जिल्ला अध्यक्ष शंकर बराल र वि.वि. थापालाई नौ वाम समूहले आयोजना गरेको नेपाल बन्दको सन्दर्भमा ०५७ कार्तिक ३० गते निकालिएको मसाल जुलुसमा सहभागी भएको अवस्थामा पोखरा उमनपा-८ न्यूगंडमा प्रहरीले लाठीचार्ज गरी घाइते बनाए। त्यसैगरी घनश्याम शर्मा पौडेल, टेकनाथ बराल, ईमानसिंह गुरुङ, सन्तबहादुर घिसडसमेत १५ जनालाई गिरफ्तार गरेकोमा सोही राति रिहा गरियो। यसका साथै पोखरा उमनपा-१ का वडाध्यक्ष मानबहादुर गुरुङ, चक्रपाणी सुवेदीसमेत ५ जनालाई चिप्लेदुङ्गाबाट गिरफ्तार गरिएकोमा सोही राति रिहा गरियो।

पोखरा उमनपा-१० अमरसिंहचोकका रामकुमार लामालाई टुकले किचेर मृत्यु भएको विरोधमा ०५७ पुस १ गते पीडकमाथि कारवाही गरिनुपर्ने मागसहित सोही ठाउँका जनताले सडक जाम गर्दा प्रहरीले ८ राउण्ड हवाई फायर तथा १२ सेल अश्रुग्याँस प्रहार गर्नुका साथै लाठीचार्ज समेत गरे। दोहोरो भिडन्त हुँदा एक जना प्रहरी सामान्य घाइते भए।

हेम्जा गाविस-६ की १७ वर्षीय शारदा त्रिपाठी, गोरखा जिल्लाका २५ वर्षीय शेरबहादुर गुरुङ, दोलखा जिल्लाका २२ बढी खड्का, मोहम्मद आजाद र कृष्ण अधिकारीलाई बेपत्ता पारिएका नागरिकलाई सार्वजनिक गर्न सरकारलाई दबाव दिने उद्देश्यले राष्ट्रवादी नागरिक समन्वय समितिको आह्वानमा ०५७ पुस ५ गते निस्केको न्यालीमा सहभागी भएको अवस्थामा सोही उमनपा-८ चिप्लेदुङ्गाबाट प्रहरीले लाठीचार्ज तथा गिरफ्तार गरे। पीडितहरूमध्ये मोहम्मद र कृष्णलाई भोलिपल्ट रिहा गरियो भने अन्यलाई २८ हजार रूपैयाँ धरौटी माग गरेकोमा राख्न नसकी थुनामा राखिएको छ।

नौ वाम समूहद्वारा विभिन्न मागहरू राखी आयोजना गरिएको नेपाल बन्द कार्यक्रमको सन्दर्भमा ०५७ पुस १६ गते निकालिएको मसाल जुलुसमाथि पोखरा उमनपा-९ मा प्रहरीले हस्तक्षेप गरी जुलुस तितरबितर बनाए।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

जिल्ला अदालतमा दुनियावादी देवानी मुद्दा अघिल्लो वर्षको जिम्मेवारी संरेर आएका ५ सय ४६ वटा र यस वर्षका १ सय ९३ गरी ७ सय ३९ वटामध्ये २ सय ७ वटा फर्यौट भई ५ सय ३२ बाँकी छन्। त्यसैगरी सरकारवादी फौजदारी अघिल्लो वर्षका ६७ र यस वर्षका ९० गरी १ सय ५७ वटामध्ये ५८ फर्यौट भई ९९ बाँकी छन्। दुनियावादी फौजदारी अघिल्लो वर्षका २ सय १ र यस वर्षका २ सय ४ गरी ४ सय ५ वटामध्ये १ सय ४५ फर्यौट भई २ सय ६० बाँकी छन्।

जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा गत वर्षको जिम्मेवारी संरेर आएका ४३ र यस वर्ष दर्ता भएका ५७ गरी एक सय मुद्दा रहेकोमा २३ फर्यौट भए। हाल सार्वजनिक अपराधका ७७ वटा मुद्दा बाँकी छन्।

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा ३ सय ९ वटा मुद्दामध्ये १ सय ९८ वटा फर्यौट भई १ सय ११ वटा बाँकी छन्।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

लेखनाथ नपा-१२, १३ र १४ मा टहरा बनाई वसेका ५ सय परिवार सुकुम्बासीहरूलाई विस्थापित गर्ने उद्देश्यले ०५७ भदौ १६ गते पोखरा विश्वविद्यालयले प्रहरीको बलमा टहरा भत्कायो। टहरा भत्काउनु अघि विभिन्न सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरी हट्न अनुरोध गरेको विश्वविद्यालयले जनायो। सुकुम्बासीहरू त्यस ठाउँमा पुनः टहरा बनाएर वसेका छन्।

यो जिल्ला सुकुम्बासी समस्या जटिल रहेको जिल्लाका रूपमा पनि चिनिन्छ। पोखरा उमनपाको मुख्यगरी अमरसिंहचोक, बसपार्कको डिल, चाकथे तथा लेखनाथ नपाको भण्डारडिक, मुसेटुंडी, गण्डकीको बगर आदि क्षेत्रमा सुकुम्बासीहरू वसेका छन्।

लेखनाथ नपा-१ पटनेरीमा ०४२ सालमा शेषराज आचार्यको नाममा दर्ता भएको २ सय १० रोपनी जग्गामा २ सय घर परिवार सुकुम्बासीहरू बसोबास गर्दै आएका छन्। सुकुम्बासीहरूले उजाड अवस्थामा रहेको सो ठाउँमा विद्यालय निर्माण, सिंचाईको लागि कुलो, आधुनिक प्रविधिको खेतिपातीसमेतका विकास निर्माण गरेका छन्। जिल्लाको समग्र सुकुम्बासी समस्या समाधानका लागि राज्यद्वारा उपयुक्त कदम नचालिएको गुनासो सुकुम्बासीहरूको रहेको छ।

महिला अधिकार

स्याङ्जा जिल्ला विर्घा गाविस-७ की १८ वर्षीय एक युवतीलाई ०५६ माघ ११ गते पोखरा घुम्न आएको अवस्थामा पोखरा उमनपा-९ बसपार्कका १८ वर्षीय ललित गुरुङ, २६ वर्षीय दिनेश महतो र २० वर्षीय अशोक श्रेष्ठले बसपार्कबाट अपहरण गरी सोही उमनपा-१७ ड्यामसाइडस्थित एक होटलमा लगी बलात्कार गरे। पीडकहरूलाई थुनामा राखिएको छ।

स्याङ्जा जिल्ला घर भई पोखरा उमनपा-१ बगरमा ट्युशन पढ्न बसेकी १६ वर्षीय एक युवतीलाई ०५६ माघ १७ गते सोही ठाउँस्थित चिरायु मेडिकल हलमा उपचार गर्न गएको अवस्थामा सो मेडिकल हलका २७ वर्षीय दामोदर पौडेलले स्वास्थ्य परीक्षण गर्ने बहानामा बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा १५ हजार रूपैयाँ धरौटीमा रिहा गरियो।

लेखनाथ नपा- बेगनास घर भई पोखरा उमनपा-२ स्थित एक मःमः पसलमा काम गर्ने १२ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ वैशाख ७ गते राति पसलबाट नजिकैको नहरमा फोहोर फ्याँकेर फर्कदा सराङकोट गाविस-९ सुकुम्बासीवस्तीका १८ वर्षीय सुशील खवासले सोही ठाउँको चौरेमा लगी बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई धरौटीमा रिहा गरियो।

पोखरा उमनपा-७ मासवारकी ८ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ जेठ ५ गते घरमा बसिरहेको अवस्थामा आफ्नै बाबु

बुद्धिबहादुर वि.क.ले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई हाल थुनामा राखिएको छ।

पोखरा उमनपा-१५ टुटुङ्गाकी १४ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ असार ५ गते पर्वत जिल्ला भूकटाइले गाविस-२ का आफ्नै सानोबाबु ३८ वर्षीय प्रताप परियारले मादक पदार्थ सेवन गरी आफ्नै घरमा बलात्कार गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

पोखरा उमनपा-१५ टुटुङ्गाकी १५ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ वैशाख १० गते आफ्नो फुपुको घरमा बसिरहेको अवस्थामा फुपाजु २८ वर्षीय शुक्रबहादुर परियारले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई धरौटी लिई तारेखमा रिहा गरियो।

पोखरा उमनपा-७ सुकुम्बासीटोलकी ८ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ असार २५ गते सोही ठाउँका ४४ वर्षीय कान्छा जलाहारीले बलात्कार गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

हेम्जा गाविस-८ मर्दीखोला नजिक होटल गरी बस्ने १५ वर्षीय एक युवतीलाई ०५७ साउन १४ गते आफ्नै घरमा सुतिरहेको अवस्थामा रूपन्देही जिल्ला बुटवल नपा-६ घर भई पोखरा उमनपा-३ नालामुख बस्ने ३५ वर्षीय रामबहादुर परियार र गोरखा जिल्ला पन्डुङ गाविस-६ घर भई सोही उमनपा-९ बस्ने ४८ वर्षीय पूर्णबहादुर गुरूङले बलात्कार गरे। पीडकहरूले पीडितकी आमालाई बलात्कार गर्ने प्रयास गर्दै नगद र सुनसमेत लुटेर लगे। पीडकहरूलाई हाल थुनामा राखिएको छ।

काहुँ गाविस-२ की २० वर्षीय एक महिलालाई ०५७ साउन २२ गते सोही गाविस-३ का पुनरावेदन अदालत पोखरामा कार्यरत ४९ वर्षीय भिमलाल लामिछानेले आफ्नै घरमा बोलाएर बलात्कार गरे। पीडकलाई कारवाहीस्वरूप लामिछाने बन्धु समाजको अध्यक्षबाट हटाइएको छ। कानूनी कारवाहीतर्फ पीडितले चासो देखाइनन्।

देउराली गाविस-३ की २२ वर्षीय एक युवतीलाई लेखनाथ नपा-१ भण्डारदिकका आफ्नै मामा प्रभात भन्ने सन्तबहादुर वि.क. र माइजु आरती भन्ने शान्तिमाया वि.क.ले ०५५ असारमा भारतको बम्बईमा लगी बिक्री गरेकोमा पीडित ०५७ भदौ १४ गते फर्कन सफल भइन्। पीडकहरूलाई ०५७ असोज १७ गतेदेखि थुनामा राखिएको छ।

पोखरा उमनपा-१८ की २० वर्षीय एक युवतीलाई ०५६ चैत २० गते सोही उमनपा-९ महेन्द्रपुलअगाडि बस कुरिरहेको अवस्थामा सोही उमनपा-६ बैदामकी ३० वर्षीय मिना वि.क.ले ललाई फर्काई आफ्नो घरमा लगी अपरिचित युवाहरू बोलाएर बलात्कार गराइन्। पीडक मिनालाई थुनामा राखिएको छ।

भलाम गाविस-३ की १७ वर्षीय एक युवतीलाई इलाम घर भएको र राकेश लामा नाम बताउने एक युवकले विवाह गर्ने वहानामा भारतमा लगी बिक्री गरेकोमा पीडित ०५७ भदौ ३० गते घर फर्कन सफल भइन्। पीडक फेला परेको छैन।

लेखनाथ नपा-४ कन्धनडाँडाकी १८ वर्षीय एक महिलालाई ०५६ चैतमा आफ्नै ससुरा ५० वर्षीय धनबहादुर वि.क.ले बलात्कार गरी गर्भवती बनाए। आमा समूहको सक्रियतामा दुवैलाई प्रहरीसमक्ष ल्याई बच्चा स्याहारने सहमतिमा मिलापत्र गराइयो।

हंसपुर गाविस-३ माफकोट घर भई जनप्रिय क्याम्पस पोखरामा अध्ययनरत १८ वर्षीय एक युवतीलाई ०५७ कार्तिक ५ गते पोखराबाट घरतर्फ गइरहेको अवस्थामा सोही गाविस-६ रामकोटको जंगलमा सोही ठाउँस्थित इलाका प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत प्रहरी हवलदार ३२ वर्षीय कृष्णबहादुर बयलकोटीले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई पीडितको स्तुद्रा डोग्न लगाइयो।

पुम्दीभूम्दी गाविस-५ की एक महिलालाई ०५७ कार्तिक २० गते आफ्नै घरमा सोही ठाउँस्थित शुरुराज माविका शिक्षक सोही गाविस-३ का ३५ वर्षीय फणिन्द्रराज बरालले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई जनताले मोसो दलेर गाउँ घुमाए।

लेखनाथ नपा-२ रिट्टेपानीकी ८ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ असोज ३० गते विद्यालयबाट घर फर्कदै गरेको अवस्थामा पर्वत जिल्ला पैयुँहटिया गाविस-२ घर भई सोही ठाउँ बस्ने ३० वर्षीय राजु वि.क.ले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई धरौटीमा रिहा गरियो।

पोखरा उमनपा-९ बसपार्कस्थित सुकुम्बासी टोलकी ६ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ कार्तिक १४ गते आफ्नै घरमा टिभी हेरिरहेको अवस्थामा सुनसरी जिल्ला धरान नपा-१२ का ३२ वर्षीय सुरेश खन्नाले मादक पदार्थ सेवन गरी बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई धरौटीमा रिहा गरियो।

लेखनाथ नपा-४ बरालडाँडाकी १३ वर्षीय पार्वती वि.क. र १३ वर्षीय लक्ष्मी परियार ०५७ मंसिर ६ गतेदेखि हराएकोमा हालसम्म पत्ता लाग्न सकेका छैनन्। पीडितहरूलाई बिक्री गरिएको हुन सक्ने आशंका गरिएको छ।

भरतपोखरी गाविस-३ की सरस्वती माविकी ३० वर्षीय एक शिक्षिकालाई स्थायी बनाउने प्रलोभनमा ०५७ मंसिर २२ सोही विद्यालयको सुस्त मनस्थिति तर्फका प्रमुख ३६ वर्षीय सूर्यमोहन आचार्यले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई सोही ठाउँका जनताले माफी माग्न लगाई ५ सय रूपैयाँ जरिवाना गरे।

यस वर्ष यो जिल्लामा बहुविवाहका ७ वटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए।

चापाकोट गाविस-६ की २७ वर्षीय माया सुनारलाई उनका पतिको मृत्यु भएका कारण अलचिछ्नी भन्दै परिवारले खान लाउन नदिई कुटपिट गर्दै आएकोमा ०५७ मंसिर १२ गते ससुरा गोपे कामी र जेठानी मोती कामीले दाउराले प्रहार गरी सस्वत घाइते बनाए।

लाहाचोक गाविस-४ की ५० वर्षीय नौली सुनारलाई आफ्नी भतिजीलाई बोक्सी लगाइदिएको आरोपमा ०५७ मंसिर ३० गते जेठजु तथा भतिजाहरू सूर्य सुनार, गोपाल सुनार, गंगे सुनार, सेरे सुनार, तिमने सुनार, दुल्ले सुनारसमेत ९ जनाले

कुटपिट गरे। पीडित उपचारपश्चात् घरमै छिन् भने पीडकहरूलाई कारवाही भएन।

लेखनाथ नपा-१३ तल्लोगगनगौडाकी ३२ वर्षीय विभा नेपालीको ०५७ जेठ २२ गते मणिपाल अस्पतालमा गर्भपतन गराउन स्वांज्दा मृत्यु भयो।

बालअधिकार

पोखरा उमनपा-१३ काहुँखोलाकी सोही ठाउँस्थित तारापुञ्ज इडलिस बोर्डिङ स्कूलमा अध्ययनरत ४ वर्षीय अञ्जली बराललाई अक्षर नराम्रो लेखेको आरोपमा ०५६ चैत १ गते सोही स्कूलकी शिक्षिका दर्जिलिङ्की उर्मिला राईले बाँसको लाठीले आँखामा हिक्याडन्। पीडितलाई २ दिनसम्म उपचारार्थ अस्पतालमा राखियो। उपचार स्वर्च स्कूलले बेहोऱ्यो। पीडकलाई कारवाही भएन।

भलाम गाविस-३ च्यालेचौरस्थित सनराईज बोर्डिङ स्कूलमा कक्षा १ मा अध्ययनरत सोही ठाउँका ७ वर्षीय नारायणप्रसाद बास्तोला, प्रकाश बास्तोला, सुनिल अधिकारी, रवि आचार्य, अनिल राना, आशा खत्री, संगीता बास्तोला, मेनुका गुरुङसमेत १८ जनालाई दुना कण्ठ नगरेको निहुँमा ०५६ चैत १३ गते सोही स्कूलका शिक्षक २३ वर्षीय विनोदप्रसाद अधिकारीले शौचालयमा लगी दिसा खान लगाए। इन्सेक, सेतो गुराँस, सिविन, बाल कल्याण समितिसमेतका संस्थाहरूले संयुक्तरूपमा सो घटनाका बारेमा उजुरी दिएपछि पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा १५ हजार रूपैयाँ धरौटीमा रिहा गरियो।

पोखरा उमनपा-१० की साढे ३ वर्षीय रजनी आचार्यलाई ०५७ पुस ११ गते आफ्नै निवासबाट अज्ञात व्यक्तिहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई भोलिपल्ट भरतपोखरी गाविस-४ मा रोइरहेको अवस्थामा सोही ठाउँका टेकबहादुर नेपालीले फेला पारी प्रहरीमा खबर गरे। प्रहरीले १३ गते पीडितलाई अभिभावकको जिम्मा लगाए। पीडक पत्ता लाग्न सकेको छैन।

दुई जना भर्खरै जन्मिएका नवजात शिशुलाई जन्मने वित्तिकै हत्या गरियो भने एक जना नवजात शिशुको लास फेला पऱ्यो।

आर्थिक अधिकार

पोखरा उमनपा-९ का २३ वर्षीय सुमन पराजुली, सोही उमनपा-८ की २५ वर्षीय सुशीला पराजुलीसमेत ४३ जना शिक्षक, शिक्षिकाहरूलाई पोखरा उमनपाले ०५७ जेठ ३२ गतेदेखि निष्काशित गर्‍यो। पीडितहरूले उमनपाको सहयोगमा नगरका विभिन्न विद्यालयहरूमा अध्यापन गराइरहेका थिए।

पोखरा उमनपा-१५ स्थित फुलबारी रिसोर्टमा कार्यरत सोही ठाउँका ३२ वर्षीय रामबहादुर कुँवरलाई युनियन खोल्ने प्रयास गरेको आरोपमा ०५७ साउन १० गते रिसोर्ट व्यवस्थापनले भान्साबाट गल्फमा सरूवा गर्‍यो भने सोही आरोपमा स्याङ्जा जिल्ला विचारीचौतारा घर भई सोही रिसोर्टमा कार्यरत ३०

वर्षीय खेमबहादुर क्षेत्रीलाई ०५७ साउन १३ गते जागीरबाट निष्काशन गर्‍यो।

सिन्धुली जिल्ला घर भई पोखरा उमनपा-६ बैदामस्थित होटल सहानामा कार्यरत २० वर्षीय दुर्गा भट्टराईलाई काम गरेको तलब माग्दा ०५७ असार ३ गते होटलका मालिक देवी पराजुलीले जागीरबाट निष्काशन गर्नुका साथै माओवादीको आरोप लगाई प्रहरीद्वारा गिरफ्तार गर्न लगाए। पीडकबाट क्षतिपूर्तिवापत २८ हजार रूपैयाँ भराइयो।

पोखरा उमनपा चिप्लेदुङ्गा र महेन्द्रपुलमा फुटपाथमा व्यापार गर्ने व्यापारीहरूलाई विस्थापित गर्ने उद्देश्यले ०५७ मंसिर ५ गते नगर प्रहरीले सामान जफत गरे। प्रहरीले फुटपाथे व्यापारी कोपिला मैनालीको हातमा सामान्य चोट समेत लगाए।

पोखरा उमनपा-१० औद्योगिक क्षेत्रस्थित गोशली प्रिन्ट प्याकेजिङ प्रालिमा कार्यरत गणेश थापा, रामशरण बस्नेत र निरूपमा गुरुङलाई ०५७ असोज ५ गते जागीरबाट निष्काशन गरियो।

पोखरा उमनपा-६ लेकसाइडस्थित होटल कान्तिपुर प्रालिमा कार्यरत २५ वर्षीय श्याम अधिकारीलाई नियुक्ति पत्र माग गरेको आरोपमा ०५७ असोज ८ गते जागीरबाट निष्काशन गरियो।

हेम्जा गाविस-५ स्थित विष्णुपादुका माविका शिक्षक सोही ठाउँका ३५ वर्षीय धनबहादुर के.सी.लाई राजनीतिक आस्थाका आधारमा ०५७ पुस ९ गते शिक्षा कार्यालयले निष्काशन गर्‍यो।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

पृथ्वीनारायण क्याम्पस पोखराका सहायक क्याम्पस प्रमुखहरू डा. कंदार बस्नेत, गोरखराज ओझा, रत्नजङ्ग कार्की, अमृतलाल श्रेष्ठ, हरि उपाध्याय र गोविन्द पौडेललाई ०५७ भदौ १ गते सोही क्याम्पसको भूगोल भवनमा पढाई संचालन गर्ने माग राखी स्ववियूका विद्यार्थीहरूले २४ घण्टासम्म थुनेर राखे।

पृथ्वीनारायण क्याम्पसका प्रमुख महेन्द्रभुषण थापालाई ०५७ भदौ ११ गते स्ववियूका विद्यार्थीहरूले विभिन्न माग राखी आफ्नै कार्यक्षमा ६ घण्टासम्म थुनेर राखे।

पोखरा उमनपा-७ मासवारकी ३३ वर्षीय नारायणी अधिकारीलाई वेश्यावृत्ती गरेको आरोपमा ०५७ जेठ २२ गते सोही उमनपा-८ श्रृजनाचोकस्थित आफ्नै रेष्टुरेन्टमा अनेमसंघ (क्रान्तिकारी) का कार्यकर्ताहरूले मोसो दल्लुका साथै जुताको माला लगाइदिए।

घान्दुक गाविस-८ डाँडागाउँका १५ वर्षीय कालु साकोर्लाई चोरी गरेको आरोपमा ०५७ भदौ ६ गते गाउँलहरूले कपाल मुडेर नीलो मसी लगाई शंख फुक्दै गाउँ घुमाए।

हेम्जा गाविस-२ का ४० वर्षीय खेमबहादुर थापालाई सार्वजनिक जग्गा हडपेको आरोपमा ०५७ मंसिर १८ गते माओवादीहरूले मोसो दलेर जुताको माला लगाई १० पटक उठबस गराए।

लेखनाथ नपा-४ बुडीबजारका ३० वर्षीय पूर्णबहादुर विक. र तनहुँ जिल्ला रिस्ती गाविस-८ संग्रामेटारकी १८ वर्षीय एक

युवतीले ०५७ मंसिर १८ गते प्रेम विवाह गरी नपामा दर्ता समेत गराएकोमा ०५७ पुस ११ गते युवतीका दाजु कृष्णमुरारी पौडेलसहित १२ जना व्यक्तिहरू पूर्णबहादुरको घरमा आई दुर्गालाई लछारपछार गर्दै जबर्जस्ती लगेको पीडित बताउँछन्।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

पोखरा उमनपा-१ बगरस्थित मेडिकल हलमा उपचार गराउन आएको स्याङ्जाकी एक युवतीलाई अहेब दामोदर पौडेलले बलात्कार प्रयास गरेको विरोधमा ०५६ माघ २३ गते नेपाल मगर विद्यार्थी संघ पोखराले एक विज्ञप्ति प्रकाशित गर्‍यो।

भलाम गाविस-२ का २२ वर्षीय पत्रकार ओम्बहादुर हमाललाई ०५६ माघ २५ गते हरिहर बोर्डिङ स्कूलका प्रिन्सिपल ३० वर्षीय उदयबहादुर कार्कीले हातपात गरेको घटनाको विरोधमा ०५६ माघ २६ गते नेपाल पत्रकार महासंघ कास्की, प्रेस क्लब अफ पोखरा र प्रेस यूनियनले प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरे।

पोखरा उमनपा-२ पोखरा-वाग्लुङ राजमार्गमा ०५७ मंसिर १८ गते भएको सडक दुर्घटनाको विषयलाई लिएर मंसिर १९ गते दिनभरि र रातभरि स्थानीय वासिन्दाहरूले चक्काजाम गर्नुका साथै गाडी तोडफोड गरी ५० हजार रूपैयाँ बराबरको क्षति पुऱ्याए।

अतिरिक्त जानकारीहरू

लेखनाथ नपा-४ घर भई पोखरा बगरमा डेरा गरी बस्ने २२ वर्षीय चन्द्रा भण्डारीको लास ०५७ साउन ३० गते शौचालयमा भुण्डिएको अवस्थामा फेला पर्‍यो। उनलाई दाइजोका कारण परिवारले असहज स्थिति पैदा गरेर आत्महत्या गर्न बाध्य पारेको माइती पक्षको भनाई छ।

यस वर्ष यो जिल्लामा बल्यकमेलिङ तथा आतंक श्रृजना गरी भएका लुटपाटका १८ घटनामा १८ महिला र २२ पुरुष पीडित भए। व्यक्तिगत रिसइवीका कारणले भएका कुटपिटका ३४ वटा घटनामा ४ जना महिला र ३७ जना पुरुष गरी ४१ जना पीडित भए। ट्राफिक दुर्घटनामा ५ महिला र १७ पुरुष गरी २२ जनाको मृत्यु भयो। गंभीर प्रकृतिका ८ वटा चोरीका घटना भए। त्यसैगरी भीर तथा घरको छतबाट लडेर ६ जना पुरुषको मृत्यु भयो। एकजना ४ वर्षीय बालसहित ८ पुरुष र ४ महिलाको नदी तथा नहरमा डुबेर मृत्यु भयो। ७ जना पुरुषको लास फेला पर्‍यो। बाढी, पहिरो, आगलागीजस्ता विपत्तिमा परी ८ महिला र १४ पुरुषको मृत्यु भयो। १७ महिला र २९ पुरुष गरी ४६ जनाले आत्महत्या गरे।

३.६ मनाङ

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

लमजुङ जिल्ला चन्द्रेश्वर गाविस-४ का ४० वर्षीय लक्ष्मी पौडेललाई ०५७ असार २७ गते कामको सिलसिलामा चामे जाँदा बाटोमा अज्ञात व्यक्तिहरूले हत्या गरे। ०५७ साउन ९ गते मर्स्याङ्दी नदीमा पीडितको लास फेला पर्‍यो।

जनसंख्या : ४५६६

साक्षरता प्रतिशत : ४७.१

महिला साक्षरता प्रतिशत : ३०.१

क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) : २२४६

गाविस/नपा संख्या : १३/०

निर्वाचन क्षेत्र : १

विद्यालय : २९

क्याम्पस/उच्च मावि : ०/२

अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी : १/१३

टेलिफोन लाइन : १६

मोटर सडक (कि.मी.) : ०

प्रहरी कार्यालय संख्या : ७

हुलाक संख्या : ११

जेल र बन्दीहरू

चामेमा रहेको जेलमा एक जना पनि बन्दी छैनन्। जेल भवन पक्की र व्यवस्थित नभएको कारण कुनै बन्दी भएमा पनि अन्यत्र जिल्लामा चलान गर्नु पर्ने अवस्था रहेको कुरा जेलका कर्मचारीले बताए।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

थोचे गाविस थोचेगाउँका हेल्थपोष्टमा कार्यरत ४८ वर्षीय नारायण काफ्लेलाई

०५७ वैशाख २ गते सोही गाविसका अध्यक्ष छिरिङ घ्याल्पो पुनेलले कुटपिट गरे। पीडितलाई पीडकले ७ हजार रूपैयाँ बुझाई सम्भौता गरियो।

मौलिक अधिकार

जिल्ला अदालतमा यस वर्ष जम्मा २ वटा मुद्दा दर्ता भए, जसमा एउटा लिखत वदर र अर्को जालसाजी मुद्दा रहेको थियो। दुबै मुद्दामा मिलापत्र भयो।

महिला अधिकार

ध्यारू गाविस डाबलकी २२ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ असार २ गते बेलुका सोही ठाउँका ४० वर्षीय मिडमर छिरिङले मादक पदार्थ सेवन गरी बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई अभिभावक, गाविस प्रतिनिधि र आना समूहको बैठकद्वारा निर्णय गरी गाउँ निकाला गरियो।

थोचे गाविस थोचेगाउँमा डेरा गरी बस्ने १७ वर्षीय र १८ वर्षीय दुई युवतीलाई ०५७ असार ५ गते राति सोही

घटनाको प्रकार	गिरिराज्यद्वारा भएका हनन			राज्यद्वारा भएका हनन		
	घटना संख्या	पीडित संख्या		घटना संख्या	पीडित संख्या	
		पुरुष	महिला जम्मा		पुरुष	महिला जम्मा
कुटपिट	३	३	३			
बलात्कार प्रयास	१		१			
जम्मा	३	३	१	४		

ठाउँका भीमबहादुर कार्कीले मादक पदार्थ सेवन गरी बलात्कार प्रयास गरे। सोही गाविसका अध्यक्षको रोहवरमा पीडितलाई १ हजार रूपैयाँ बुझाई सम्झौता गरियो।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

आर्थिक वर्ष ०५७/०५८ को बजेट विनियोजनमा दुर्गम जिल्लाका कर्मचारी र शिक्षकबीचको दुर्गम भत्ता सम्बन्धमा श्री

५ को सरकारले असमान व्यवहार गरेको जनाउँदै मनाङ जिल्लाका शिक्षकहरूले संघर्ष समिति गठन गरी ०५७ कार्तिक १९ गते विभिन्न कार्यक्रमसहित जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा ज्ञापनपत्र बुझाउनुका साथै ०५७ मंसिर ३ गते जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा धर्ना दिए।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा एक जनाले आत्महत्या गरे। लडेर एक जना र ढुङ्गा लागेर एक जना पीडित भए। आगलागीको एउटा घटना भयो।

३.७ नवलपरासी

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

कपिलवस्तु जिल्ला घर भई धोवादी गाविस-१ रूद्रपुरस्थित इलाका प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत सई ४५ वर्षीय चन्द्रप्रकाश मिश्रलाई ०५७ भदौ ७ गते राति माओवादीहरूले चौकीमा आक्रमण गरी गोली हानी हत्या गरे।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका १० घटनामा ६ जना पुरुष तथा ६ महिलामा बालिकासहित ४ जना महिला पीडित भए। यी मध्ये एक घटनामा १ जना युवतीको बलात्कारपछि हत्या भयो। अर्को एक घटनामा २ जना पुरुष गोलीद्वारा घाइते बनाइए। जसमध्ये -

कास्की जिल्ला लेखनाथ नपा घर भई सुनवल गाविस-७ वेतरौली बस्ने ३५ वर्षीय राधिकादेवी वि.क.लाई घरायसी झगडाका कारण ०५७ वैशाख २९ गते आफ्नै पति ४० वर्षीय टेकबहादुर वि.क.ले हत्या गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

मनरी गाविस-८ को १६ वर्षीय सुजाता चौधरीलाई ०५७ भदौ ७ गते तिलकपुर गाविस-८ का ३२ वर्षीय गिरीराज थारू, वन्जरिया गाविस-७ का ३६ वर्षीय अमरनारायण राय थारू, २१ वर्षीय जनार्दनराम थारू, मनरी गाविस-८ का अनिलकुमार थारू र ३९ वर्षीय दीर्घनारायण थारूले बलात्कार गरी हत्या गरे।

जनसंख्या :	५५६७६५
साक्षरता प्रतिशत :	६२
महिला साक्षरता प्रतिशत :	४७
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	२१६२.२
गाविस/नपा संख्या :	७३/१
निर्वाचन क्षेत्र :	४
विद्यालय :	५४७
क्याम्पस/उच्च मावि :	६/१०
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	१/७६
टेलिफोन लाइन :	१०६१
मोटर सडक (कि.मी.) :	११८२.७
प्रहरी कार्यालय संख्या :	३३
हुलाक संख्या :	७५

पीडकहरूमध्ये गिरीराज फरार छ भने अन्यलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

“घ” श्रेणीको नवलपरासी जेलको क्षमता ३५ जना रहेको छ। यस वर्षको अन्त्यमा यस जेलमा कैद तोकिएका २९ पुरुष र ४ महिला गरी ३३ जना तथा कैद नतोकिएका १९ गरी ५२ जना बन्दी रहेका छन्। जेल अत्यन्त जीर्ण अवस्थामा रहेको छ। पुरानो ढंगबाट निर्मित यस जेलमा अँध्यारा र साँघुरा कोठाहरू भएको र जहिले पनि क्षमताभन्दा बढी बन्दीहरू रहने गरेकोले बन्दीहरूले ज्यादै समस्या हुने बन्दीहरू बताउँछन्। तर बन्दीहरूको उपचार स्वर्च भने जेलको क्षमताअनुसार मात्र आउने गरेको र सो रकमले महङ्गीको वर्तमान अवस्थामा थाम्न नसक्ने कुरा जेलर बालचन्द्र आचार्य बताउनुहुन्छ। अदालतबाट आउने कागजातहरू समयमा नआइदिनाले कैद पूरा गरेका बन्दीहरू समेत समयमा छुट्न नपाएको बन्दीहरूको गुनासो छ।

छ।

कीर्ति नागरिकताको आरोपमा गिरफ्तार भई प्रहरी हिरासतमा यातना दिइएका कारण आफू अपाङ्ग भएको र लौरोको सहायताले बाँच्नु परेको तथा कतैबाट सहयोग नपाएको गुनासो अमरनारायण लोनिपाले व्यक्त गरे।

गिरफ्तारी र यातना

पाल्पा जिल्ला घर भई रूपौलिया गाविसस्थित क्यानल सेन्ट्रल बोर्डिङ स्कूलमा शिक्षक रहेका २८ वर्षीय कृष्णप्रसाद न्यौपानेलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन २ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई ५ दिनपछि रिहा गरियो।

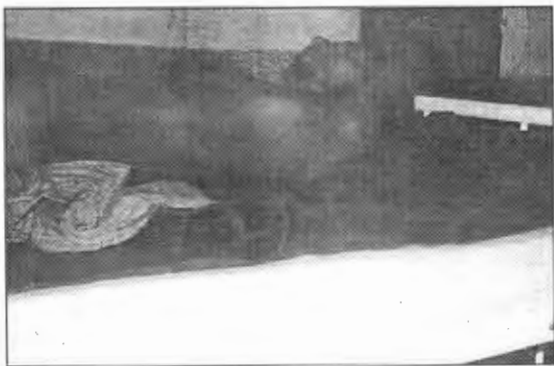
प्रगतिनगर गाविस-३ का १५ वर्षीय चोकलाल भुसाललाई माओवादीको आरोपमा ०५७ वैशाख २४ गते सोही गाविसस्थित जनज्योति माविमा अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) को कार्यक्रम चलि रहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई पुनरावेदन अदालतको आदेशमा ७ दिनपछि रिहा गरियो।

देवगाउँ गाविस-१ का २६ वर्षीय अमरनारायण लोनियालाई किर्ते नागरिकताको आरोपमा ०५७ जेठ २३ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा हिरासतमा निर्ममतापूर्वक यातना दिई अपाङ्ग तुल्याए। पीडितलाई भित्तामा ठोक्काउने, बन्दुकको कुन्डाले हिकोउनेजस्ता यातना दिइएको थियो। पीडितलाई हाल थुनामा राखिएको छ।

माकर गाविस-४ वर्दघाटका २९ वर्षीय केशव खनाल, राजकुमार चौधरी, २४ वर्षीय कमलप्रसाद पाण्डे, ३० वर्षीय रमेशकुमार रेग्मी, सोही गाविस-९ का अयोध्याप्रसाद चौधरी, नारायणप्रसाद अधिकारी, रूपन्देही जिल्ला शितलनगरका युवराज पराजुलीसमेत ८० जनालाई ०५७ असोज २ गते बेलुका ६.३० बजेतिर दङ्गा प्रहरीले जथाभावी कुटपिट गरी घाइते बनाए। प्रहरीहरूले बुट, लाठी र खुकुरी प्रहार गरे। लासौं रूपैयाँबराबरको धनमाल लुट्नका साथै मोटरसाइकल, फ्रिजसमेतका सामानहरू तोडफोड गरे। पीडितहरूलाई क्षतिपूर्ति उपलब्ध हुन सकेको छैन।

गैंडाकोट गाविस-१ का २६ वर्षीय मित्रलाल गुरूङ, ४१ वर्षीय हर्कराज राई र ३६ वर्षीय मुरली गिरीलाई वन अतिक्रमण गरेको आरोपमा ०५७ कार्तिक ८ गते घर बनाउने काम गरिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई कार्तिक २४ गते तारेखमा रिहा गरियो। आफूहरूले मजदुरी गरेर जीविकोपार्जन गर्ने गरेको र भुटा आरोप लगाइएको पीडितहरूले बताए।

हरपुर गाविसस्थित बाटोबाट कल्पना सुवेदी, गायत्री खनाल, गौरी जिसी, अर्जुन खनाल, भीमसेन थापा मगरसमेत त्रिवेणी युवा क्लबका टोली तथा अन्य गरी ३० जना द्यौसी भैलो खेल्ने व्यक्तिको माओवादीको आरोपमा ०५७ कार्तिक १५ गते प्रहरीले

प्रहरीको यातनाबाट पीडित श्रमदलानाथ लोनिया

गिरफ्तार गरे। पीडितहरूमध्ये १४ जना बालबालिका भएका कारण भोलिपल्ट रिहा गरियो भने अन्य १६ जनालाई अदालतको आदेशमा कार्तिक २४ गते रिहा गरियो।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

माकर गाविस-२, ४ र ९ का जनताले दङ्गा प्रहरीको ज्यादतिको विरुद्धमा ०५७ असोज ३ गते वर्दघाट प्रहरी चौकीको गेटमा शान्तिपूर्ण जुलुस निकालेको अवस्थामा प्रहरीले हवाई फायर गरी आतंकित तुल्याए। पीडक प्रहरीहरूलाई कारवाही गर्ने आश्वासन दिइएको भए तापनि हालसम्म कुनै कारवाही भएको छैन।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा दुनियावादी देवानी ६ सय १८, सरकारवादी फौजदारी १ सय ३० र दुनियावादी फौजदारी २ सय ७ गरी कूल ९ सय ५४ वटा मुद्दा दर्ता भए भने दुनियावादी देवानी ६ सय ८०, सरकारवादी फौजदारी १ सय ६१ र दुनियावादी फौजदारी २ सय ४७ गरी कूल १ हजार ८८ वटा मुद्दा फर्स्सोट भए। यस अदालतमा हाल दुनियावादी देवानी ६ सय ७५, सरकारवादी फौजदारी ७२ र दुनियावादी फौजदारी १ सय ४७ गरी कूल ८ सय ९४ वटा मुद्दा फर्स्सोट हुन बाँकी छन्। फर्स्सोट हुन बाँकी मुद्दाहरूमध्ये ४ वर्ष अधिका ५, ३ वर्ष अधिका ४९ र २ वर्ष अधिका ३९ वटा मुद्दा रहेका छन्।

यस वर्ष जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा ३० वटा मुद्दा दर्ता भए भने ३२ वटा फर्स्सोट भए।

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा हत्या १२, आत्महत्या १ सय १, सार्वजनिक अपराध २७, जबर्जस्ती करणी ४, जबर्जस्ती करणी गर्ने उद्योग २, जीउ मास्ने बेच्ने ४, भवितव्य ३५, सवारी दुर्घटना ६०, ज्यानमार्ने उद्योग ४, लास फेला २७, बहुविवाह २, गैरकानूनी हातहतियार ३, लागु औषध ३, किर्ते नागरिकता ३, साधारण चोरी ठगी १ र चोरी गर्ने उद्योग २ गरी २ सय ९० वटा मुद्दा दर्ता भए। ती मध्ये अधिकांश फर्स्सोट भएको र कतिपय सम्बन्धित निकायलाई बुझाइएको जानकारी दिइयो।

महिला अधिकार

कावासोती गाविस-६ की ३२ वर्षीय विष्णुकुमारी वि.क.लाई विवाह गर्ने प्रलोभन देखाई ०४५ जेठ २६ गते सोही गाविस-१ का बलबहादुर वि.क. र राजु वि.क.ले अर्ग्यौली गाविस-९ डण्डाबजारबाट भारतको बम्बईमा लगी विक्री गरेकोमा पीडित ०५७ जेठ २६ गते फर्किइन्। पीडकहरू फरार छन्।

तूलो खरैटवा गाविस-९ की १५ वर्षीय एक युवतीलाई काम लगाइदिने प्रलोभनमा ०५६ चैत २५ गते वेणीमणीपुर घर भई सोही ठाउँमा माइती भएकी ३५ वर्षीय गङ्गारी चौधरीले केही दिन आफ्नै

घरमा राखी भारतको दिल्लीमा लगी बिक्री गरिन्। पीडितलाई दाजु नाता पर्ने रामबहादुर चौधरीले फर्काउन सफल भए भने पीडक फरार छिन्।

सनइ गाविस-१ की २१ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ भदौ ७ गते सोही ठाउँका स्वलिल मियाँ नाउ र जलिल मियाँ नाउले आर्थिक प्रलोभन देखाएर सँगै लगी बेपत्ता भए। हालसम्म पीडित तथा पीडकहरूको बारेमा कुनै जानकारी प्राप्त भएको छैन।

अमरापुरी गाविस-१ की १६ वर्षीय रेनुका वि.क., सोही गाविस-५ की १६ वर्षीय फुलमाया तामाङ र १८ वर्षीय गिता वि.क.लाई ०५७ असार २४ गते रजहर गाविस-१ दिप विश्वकर्मा र भारत घर भई सोही ठाउँमा डेरा गरी बस्ने सुरेश मल्लाहाले नारायणगढमा सिनेमा देखाई सोही ठाउँमा विस्कटु खान दिई बेहोश बनाएर सुनौली पुर्‍याए। पीडितहरू होशमा आएपछि गोरखपुर घुम्न जाउँ भनी बम्बई पुर्‍याएर बिक्री गरे। पीडकहरूले एक वर्ष पहिलेदेखि पीडितहरूसँग प्रेमको नाटक गर्दै आएका थिए। पीडकहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा रिहा गरियो।

कुडिया गाविस-१ की ९ वर्षीय ममता शर्मालाई ०५६ माघ २ गते सोही ठाउँका ३० वर्षीय द्वारिका राजभरले फर्काई भारतमा लगी बिक्री गरे। पीडित फर्कन सफल भइन् भने पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

दाउन्नेदेवी गाविस-४ की ४६ वर्षीय सुन्तौली वि.क.लाई ०५६ चैत ६ गते रोल्पा जिल्ला घर भई दाउन्नेदेवी गाविस-१ मा डेरा गरी बस्ने ४२ वर्षीय लक्ष्मी वि.क.ले रोजगारीका लागि अरब लैजान्छु भनी १८ हजार रूपैयाँ तथा पासपोर्ट समेत साथमा लगी भारतको बम्बईमा बिक्री गर्ने प्रयास गरिन्। पीडित नेपाली समाजको सहयोगमा फर्कन सफल भइन्।

माकर गाविस-४ का १८ र २१ वर्षीय दुई जना युवतीलाई ०५६ फागुन १५ गते चितवन जिल्ला फुलबारी गाविस-९ का २९ वर्षीय ऋषिराम भन्ने कृष्णप्रसाद सुवेदीले पोखरास्थित मणिपाल कलेजमा जागीर लगाइदिने प्रलोभनमा बिक्री गर्ने उद्देश्यले लैजाँदै गर्दा सोही गाविस-२ चिसापानीबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरू घरमा फर्केका छन् भने पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

पल्ही गाविस-२ की १२ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ माघ १० गते सोही ठाउँका शेषमणी पटेलले सोही ठाउँको स्वेतमा लगी बलात्कार गरे। पीडित पक्षबाट उजुरी नगरेकाले पीडकलाई कारवाही भएन।

शिवमन्दिर गाविस-८ की ३५ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ असार १४ गते कावासोती गाविस-५ का २४ वर्षीय स्वामबहादुर

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित पुरुष संख्या	पीडित महिला संख्या	जम्मा	घटना संख्या	पीडित पुरुष संख्या	पीडित महिला संख्या	जम्मा
हत्या	७	४	३	७				
गोलीद्वारा हत्या	३	३		३				
बलात्कारपछि हत्या	१		१	१				
गोलीद्वारा घाइते	४	८	१	९				
गिरफ्तारी र यातना					५	३०	६	३६
कुटापिट	१४	१४	४	१८				
धम्की	२	१४		१४	१			
महिला किनबेच	२		४	४				
महिला किनबेचको प्रयास	२		३	३				
बलात्कार	४		४	४				
बलात्कार प्रयास	३		३	३				
बहुविवाह	३		३	३				
पारिवारिक हिंसा	२		२	२				
गर्भपतन	४							
बाल अधिकार	२	१	१	२				
आर्थिक अधिकार	१							
जातीय छुवाछूत	१		१	१				
अमानवीय व्यवहार	१		१	१				
अपहरण	१	१		१				
जम्मा	५७	४५	३१	७६	७	३०	६	३६

आले, २२ वर्षीय छमप्रसाद राना र अशोक भन्ने नुनराज दलामीले सोही ठाउँको उखुबारीमा लगी बलात्कार गरे। पीडकहरूलाई तारेस्वमा रिहा गरियो।

गैँडाकोट गाविस-१ की १४ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ साउन ५ गते आफ्नै बाबु ३९ वर्षीय दुर्गाप्रसाद सुवेदीले घरमै बलात्कार गरे। पीडकलाई धरौटीमा रिहा गरिएको छ।

कुडिया गाविस-९ की ७ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ कार्तिक ७ गते सोही ठाउँका २० वर्षीय केदारप्रसाद यादवले ललाई फर्काई नजिकैको उखु बारीमा लगी बलात्कार गरे। पीडक फरार छ।

दुम्कीबास गाविस-२ की १४ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ कार्तिक ७ गते सोही ठाउँका भोजबहादुर गुरुङसमेत ३-४ जनाले बलात्कार गरे। पीडकहरूमध्ये भोजबहादुरलाई गिरफ्तार गरियो भने अन्य फरार छन्। भोजबहादुर पनि ०५७ मंसिर ३ गते नयाँ बेलाहानी इलाका प्रहरी कार्यालयबाट फरार भए।

रामनगर गाविस-१ की २७ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ वैशाख २८ गते नजिकैको बजारबाट उपचार गरी घर फर्किरहेको अवस्थामा बुटवल नपा-१० का २४ वर्षीय नवीन गुरुङले “तिम्रो श्रीमान्ले अरबबाट गहना र कपडा पठाउनु भएको छ, लिन हिँड” भनी लगेर बलात्कार गर्ने प्रयास गरे।

सुनवल गाविस-८ की ११ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ कार्तिक १३ गते राति भैलो खेल्न हिँडेको अवस्थामा सोही ठाउँका

६० वर्षीय जीतबहादुर गुरूडले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई १० हजार रूपैयाँ धरौटीमा रिहा गरियो।

रामग्राम नपास्थित पवन माविमा १० कक्षामा अध्ययनरत १६ वर्षीय एक छात्रालाई सोही कक्षामा अध्ययनरत १८ वर्षीय पन्नालाल यादवले अश्लील शब्दहरू लेखेर दिएकोमा सो पत्र शिक्षकलाई देखाएका कारण ०५७ कार्तिक २२ गते कक्षा कौठामा बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई विद्यालयबाट निष्काशन गरियो।

रामग्राम नपा-३ की १२ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ मंसिर ११ गते सोही नपाका कर्मचारी २८ वर्षीय विष्णुकुमार आले मगरले सोही ठाउँको स्वेतामा बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई धरौटीमा रिहा गरियो।

गुठीप्रसौनी गाविस-२ की ३३ वर्षीय पुनम कुम्भकरलाई दाइजो नल्याएको आरोपमा ०५७ साउन ७ गते आफ्नै पति ३५ वर्षीय भरत कुम्भकर, ससुरा विजुली कुम्भकर र देवर भुपाल कुम्भकरले गाली बेइज्जती गरी विष खुवाउने प्रयाससमेत गरे। पीडित आफ्नो घरमा बस्न नसकी आफन्तको घरमा बसेकी छिन्। पीडकहरूलाई कारवाही भएन।

दाउन्नेदेवी गाविस-६ की ३९ वर्षीय बसमाया सापकोटालाई ०५७ मंसिर १६ गते आफ्नै पति ४२ वर्षीय प्रेम सापकोटाले नारायणगढ घुम्न जाउँ भनी नारायणगढ लगी कुटपिट गरे। पीडितलाई पुनः मंसिर १९ गते कुटपिट गरी सख्त घाइते बनाए। पीडकलाई १ हजार रूपैयाँ धरौटीमा रिहा गरियो।

यस वर्ष यो जिल्लामा बहुविवाहका ३ वटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए।

दाउन्नेदेवी गाविस-७ की २५ वर्षीय तुलीमाया आले मगरलाई ०५७ मंसिर २६ गते जमुनिया गाविस-४ स्थित बाटोमा जमुनिया गाविस-४ का कमलेश काहारले पत्नी बनाउँछु भन्दै जबर्जस्ती घिसारे। दाउन्नेदेवी गाविस-७ का सूर्यबहादुर आलेले पीडितलाई छुटाएर ल्याए। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी १० हजार रूपैयाँ धरौटीमा तारेखमा रिहा गरे।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा गर्भपतनका ४ वटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए।

बालअधिकार

सुनवल गाविस-३ स्थित सोमनाथ बाबा मन्दिरमा ०५७ जेठ २५ गते २०-२५ दिनको एक बालक बेवारिसे अवस्थामा फेला पयो। बालकलाई सोही ठाउँकी एक महिलाले पालेकी छिन्। कसले छान्नेको हो पत्ता लाग्न सकेको छैन।

अगौली गाविस-९ का ८ वर्षीय दिपक पौडेललाई ०५७ असार ६ गते सोही ठाउँका १६ वर्षीय अमित वि.क.ले खोल्सोमा लगी यौन दुर्व्यवहार गरे। पीडितलाई क्षतिपूर्ति दिने गरी मिलापत्र भयो।

माकर गाविस-२ चिसापानीका १२ वर्षीय रमेश वि.क.लाई ०५७ साउन २ गते लु. १ च १२४६ नं. को महेन्द्रा जीपका मालिक कृपाशंकर गुप्ता, सहन धिताल र चालक केशव भट्टराले सोही ठाउँस्थित महेन्द्र राजमार्गबाट अपहरण गरी बीरगंज पुऱ्याए। पीडितलाई ३ दिनपछि फिर्ता गरियो भने पीडकहरूमाथि कुनै कारवाही भएन।

आर्थिक अधिकार

मुकुन्दपुर गाविस-६ स्थित गोरखा बुअरीको कारखानामा कार्यरत ९० जना मजदुरहरूले बार्षिकरूपमा पाउनु पर्ने रकम नपाएका कारण ०५७ भदौ २० गतेदेखि हडताल शुरू गरे। व्यवस्थापन पक्षबाट प्रहरी प्रशासनको सहयोगमा मजदुरहरूलाई १५ दिनसम्म कारखाना हाताभित्रै थुनेर राखियो। त्यसपछि सात जना मजदुरहरूलाई निष्काशन गरी अन्यलाई विभिन्न शर्तमा काममा लगाई कारखाना संचालन गरियो। व्यवस्थापन पक्ष र स्थानीय जनप्रतिनिधिबीच सो रकम उपलब्ध गराउने समझदारी भयो।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

गैडाकोट गाविस-८ स्थित एकीकृत बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्थाले दलित जातिका व्यक्तिहरूले उत्पादन गरेको दुध संकलन गर्न नमानेपछि ०५७ जेठ २९ गते सोही ठाउँका दलित जातिका व्यक्तिहरूले संस्थाको कार्यालय अगाडि धर्ना दिए। धर्नाप्रति कुनै चासो नदेखाइएपछि पीडितहरूले हिमालयन डेरीको दर्याकर रोकेपछि सिडिओसमेतको टोली सो ठाउँमा आई अबदेखि दुध लिने शर्तमा धर्ना समाप्त गरियो।

कोटथर गाविस-८ हात्तीगौडामा ४० घर परिवार मगर समुदायका व्यक्तिहरूले कारण सुँगुर नपाल्ने र नखाने व्यक्तिलाई दण्ड दिने तथा गाउँमा बस्न नदिने गरेका छन्। विद्यालयका शिक्षकसमेत अन्य कर्मचारीहरूलाई पनि सुँगुरको मासु नखाए बस्न नपाइने स्थिति उत्पन्न गराएका छन्। यस्तो स्थितिलाई सुधार गर्न सरकारी निकायबाट पहल भएको छैन। ०५७ असोज २ गते सोही ठाउँका लालबहादुर सोमै मगरले आफू धामी भएकाले सुँगुरको मासु नखाएका कारण सम्पत्ती जफत गरी गाउँबाट निकालिएको गुनासो गर्छन्।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा ज्यानमार्ने धम्की दिई डकैती गरेका २ वटा घटना भए। व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका ११ वटा घटनामा १० जना पुरुष र १ जना महिला पीडित भए। ५३ जना पुरुष र ४२ जना महिलाले आत्महत्या गरे। दुर्घटनाका ४७ वटा घटनामा ५० पुरुष र १६ महिला पीडित भए। भवितव्यका २३ वटा घटनामा ५ महिला र १८ पुरुष पीडित भए। ८ जना पुरुष र १ जना महिलाको लास फेला पयो।

३.८ रुपन्देही

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

छोटकीरामनगर गाविस-२ का ५२ वर्षीय रामलखन यादवलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर ३ गते सिक्टहन गाविस-८ मा माओवादीहरूले धनले हिकाई हत्या गरे।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका १५ वटा घटनामा ११ जना पुरुष र ६ जना महिलाको हत्या भयो। जसमध्ये -

गजेडी गाविस-१ का १३ वर्षीय विनोद ज्ञवालीलाई ०५६ फागुन ११ गते सौतेनी आमा ३२ वर्षीय पुष्पा ज्ञवालीले आफ्नो छोराको अंश बढ्ने लोभमा हत्या गरिन्। पीडकलाई पुर्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

लुम्बिनी आदर्श गाविस-९ की ६ वर्षीय वागमती तेलीलाई ०५७ वैशाख २२ गते सोही ठाउँकी ३० वर्षीय कमला बानियाँले केटाकेटीको सामान्य विवादमा घाँटी निमोठी हत्या गरिन्। पीडकलाई पुर्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

तेनुहवा गाविस-५ का १२ वर्षीय हरिशचन्द्र कोहारलाई जग्गासम्बन्धी विवादका कारण ०५७ वैशाख २३ गते आफ्नै काका ४२ वर्षीय रघुनाथ कोहारले हत्या गरे। पीडकलाई पुर्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

वि.सं. १९९० मा बनेको यो जिल्लाको जेल “स्व” श्रेणीमा पर्दछ। ६० जना क्षमता भएको यस जेलमा कैद तोकिएका ४१ र कैद नतोकिएका १ सय ११ गरी कूल १ सय ५२ जना बन्दीहरू रहेका छन्। जसमध्ये कैद नतोकिएका १०९ पुरुष र २ महिला तथा कैद तोकिएका ४१ जना पुरुष छन्। जेलमा पानीको समस्या रहेको बन्दीहरूले बताए। रेडियो, टिभी किनेर सुन्ने, हेर्ने गरेका छन्। बन्दीहरूलाई आफन्तसँग हप्तामा ३ दिन भेटघाट गर्न दिइन्छ।

गिरफ्तारी र यातना

परौँहा गाविस-९ का २२ वर्षीय तुलबहादुर जि.सी. र १८ वर्षीय लक्ष्मी जि.सी.लाई माओवादीको आरोपमा ०५७ वैशाख २३ गते मानमटेरियाको विद्यालयबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई ०५७ जेठ १८ गते धरौटीमा रिहा गरियो।

जनसंख्या :	५४३३०२
साक्षरता प्रतिशत :	४६
महिला साक्षरता प्रतिशत :	३३
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	१४०१
गाविस/नपा संख्या :	६९/२
निर्वाचन क्षेत्र :	५
विद्यालय :	२८३
क्याम्पस/उच्च मावि :	१०/१६
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	६/६९
टेलिफोन लाइन :	१०८११
मोटर सडक (कि.मी.) :	१०९२.६४
प्रहरी कार्यालय संख्या :	४५
हुलाक संख्या :	६८

बुटवल नपा-९ का राजमोका जिल्ला अध्यक्ष ४१ वर्षीय भागीरथ स्वरेललाई माओवादीको आरोपमा ०५७ जेठ २७ गते बसपार्कबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई असार २ गते रिहा गरियो।

परौँहा गाविस-४ का २२ वर्षीय छविबहाल भण्डारी, देवदह गाविस-२ का २० वर्षीय कमल सापकोटा, २० वर्षीय ज्ञानेन्द्र हमाल, २२ वर्षीय टेकहादुर सुनाम, करहीया गाविस-८ की ३० वर्षीय भुषा परियार र गंगोलिया गाविस-८ की ३० वर्षीय सुमित्रा परियारलाई सुकुम्बासीको नाममा हात हतियार लिई गाउँलाई आतंकित बनाएको आरोपमा ०५७ जेठ १९ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। सुकुम्बासीहरूलाई जमिन्दारले ज्यादती गरेकाले त्यसको विरुद्धमा आफूहरूले साथ दिँदा भुटा मुद्दा लगाइएको पीडितहरूले बताए। पीडितहरूलाई धरौटीमा रिहा गरियो।

सिद्धार्थनगर नपा-१० का वंशी विजवासी, चन्द्रशेखर मिश्र र बबुनर वानियाँलाई ०५७ असोज ३० गते वंशी

विजवासी र इस्टा मुसलमानबीचको भगडाले उग्ररूप लिँदा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूमध्ये वंशी र बबुनरलाई रिहा गरियो भने चन्द्रशेखरलाई पुर्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

बुटवल नपा-१० का नेकपा (माक्सवादी) का जिल्ला सचिव ५० वर्षीय अम्बिका थैवलाई सुकुम्बासीहरूलाई भड्काएको आरोपमा ०५७ कार्तिक १६ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दा लगाई ९ दिनसम्म थुनामा राखियो। पीडितलाई १ हजार ५ सय रूपैयाँ धरौटीमा रिहा गरियो।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

नवलपरासी जिल्ला प्रगतिनगर गाविस-७ का २२ वर्षीय ताराप्रसाद भुसाललाई ०५७ असार ११ गते पुनरावेदन

पटक, पटक घेपला पटिपुका
ताटाप्रसाद भुसाल

अदालतले रिहा गर्ने आदेश दिएकोमा प्रहरीले अदालत हाताबाटै पुनः गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारे। पीडितलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ वैशाख ९ गते घरबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरेका थिए। पुनरावेदन अदालत बुटवलमा बन्दीको तर्फबाट दर्ता गरिएको निवेदनउपर कारवाही हुँदै गर्दा जिल्ला प्रशासन कार्यालय नवलपरासीमा हातहतियार

स्वरस्वजाना मुद्दामा १५ हजार रूपैयाँ धरौटी राख्न नसक्दा थुनामा राखिएको थियो। सो आदेश पुनरावेदन अदालत बुटवलले बदर गरी तारेस्वमा राख्न आदेश दिएकोमा तारेस्वमा राखी बाहिर निस्कन नदिई त्यहाँबाट गिरफ्तार गरेर पर्वत जिल्लामा पुर्‍याई हातहतियार स्वरस्वजाना मुद्दा लगाइयो। पुनरावेदन अदालत वालुङमा बन्दी प्रत्यक्षीकरण मुद्दा दर्ता गरियो। पुनरावेदन अदालत वाग्लुङले तारेस्वमा रिहा गर्ने आदेश दिएकोमा त्यहाँबाट पुनः गिरफ्तार गरी स्याङ्जा पठाइयो। पीडितलाई अदालतको आदेशमा स्याङ्जाबाट ०५७ वैशाख ३० गते रिहा गरिएकोमा पुनः गिरफ्तार गरी पाल्पा जिल्लामा पुर्‍याइयो। त्यहाँ थुनामा राखिएकोमा पुनरावेदन अदालत बुटवलमा बन्दी प्रत्यक्षीकरणको निवेदन परेपछि असार ११ गते अदालतले रिहा गर्ने आदेश दिइएकोमा पीडितका बाबु नरभुपाल भुसालको जिम्मा लगाइयो। पीडितको पक्षमा वकस गरी कानून व्यवसायीहरू फर्कन लाग्दा इलाका प्रहरी कार्यालय बुटवलबाट प्रहरी इन्स्पेक्टरद्वय ईश्वर कार्की र राजन श्रेष्ठको नेतृत्वमा अदालत घेराउ गरेका प्रहरीले हातपात र अशिष्ट व्यवहार गरे। समाचार संकलन गर्न गएका पत्रकार कर्णबहादुर कार्की, विष्णुप्रसाद घिमिरे, भरत के.सी., युवराज पाण्डेलाई अदालत परिसरमै प्रहरीले कुटपिट गरी साथमा भएका क्यामरासमेत खोसे। बेलुका ७ बजेसम्म भुसाललाई अदालतका रजिष्टरको कोठामा राखियो। प्रहरीले अदालत बन्द गर्न रोके। बेलुका ८ बजेतिर अदालतका चौकीदारलाई धम्की दिई हातपातसमेत गरेर रजिष्टरको कोठामा बसेका भुसाललाई प्रहरीले कोठाभित्रैबाट गिरफ्तार गरी यू.पी. ७८ सी. २३२५ नं. को गाडीमा राखेर लगे। त्यसपछि भुसाललाई ०५७ साउन ९ गते बिहान ४ बजे बुटवलको राजमार्ग चोकमा ल्याएर “घर जा” भनेर रिहा गरियो। आफूलाई गिरफ्तार गरिएदेखि नै आँखामा पट्टी बाँधी हातमा हत्कडी लगाउने र खाना खाने बेलामा मात्र फुकाइदिने गरिएको, शुरु-शुरूमा बोरामा मात्र सुताउने गरिएकोमा पछि गुन्दीसम्म दिइएको कुरा पीडितले बताए।

माथिबाट अन्तर्गत बगेटेका छाटण जिवितमा उजुटीका लागि एकत्रित भएका युद्ध, अक्षर, अठाइयहउ

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

धनुषा जिल्ला ढल्केवर गाविस-४ घर भई आनन्दवन गाविस-८ डेरा गरी बुटवल-सुनौली रूटको बस चलाउने छविराज देवकोटालाई पुस्तकालयलाई चन्दा नदिएको आरोपमा ०५६ पुस २८ गते ज्यानसम्बन्धी मुद्दामा थुनामा परेको अवस्थामा राजु शाहीसमेतका बन्दीहरूले कुटपिट गरे।

सिद्धार्थनगर नपा-१ का २८ वर्षीय गणेश कारजीतलाई ०५७ साउन १७ गते सिद्धार्थनगर नपा-५ मा प्रहरीले विनाकारण कुटपिट गरे।

लुम्बिनी आदर्श गाविस-४ का ६० वर्षीय मुजीम मुसलमानलाई छोरालाई लुकाएको आरोपमा ०५७ साउन १९ गते प्रहरीले सई कृष्णकुमार लामाको आदेशमा प्रहरीले कुटपिट गरे।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

बुटवल नपा-८ अस्पतालअगाडि चार विद्यार्थी संगठनले ०५६ चैत १५ गते चक्काजाम गर्दा प्रहरीले लाठीचार्ज गर्नुका साथै पुष्कर सापकोटा, भवानी पौडेल, इन्दीरा अर्याल र युवराज घिमिरेलाई गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई दुई दिनपछि रिहा गरियो।

नौ वाम समूहले ०५७ असोज ४ गते मसाल जुलुस प्रदर्शन गर्दा बुटवलबाट पुरूषोत्तम कँडेलसमेत ३० जनालाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई दुई दिनपछि रिहा गरियो।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

पुनरावेदन अदालतमा २ वर्ष नाघेका ४३ मुद्दा रहेका छन् भने अन्य १ हजार ७ सय ५३ वटा मुद्दा छन्।

जिल्ला अदालतमा गत वर्षका जिम्मेवारी सरेर आएकासमेत गरी कूल १ हजार ३ सय ६ वटा मुद्दा रहेका छन्। अदालतमा ३ वर्ष नाघेका ३४ वटा मुद्दा फर्स्टीट हुन बाँकी नै छन्। यस वर्ष १ हजार २ सय ५२ वटा मुद्दा फर्स्टीट भए।

जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा गत वर्षदेखि २ सय २ वटा मुद्दा फर्स्टीट हुन बाँकी छन्।

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा यस वर्ष २ सय ९८ वटा मुद्दा दर्ता भए।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

सुकुम्बासी समस्या समाधान गरियोस् भनी नेकपा (माक्सवादी) ले विभिन्न विरोधका कार्यक्रमहरू संचालन गर्‍यो।

पदस्वौली गाविस-५ की सुकुम्बासी ६० वर्षीय कल्पा मल्लाहीनको ०५६ फागुन २२ गते सोही ठाउँका जमिन्दारहरूले भुगडीमा आगो लगाइदिँदा जलेर मृत्यु भयो।

यस वर्ष सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगले ११ हजार ६ सय ७५ परिवारको लगत लिने कार्य शुरु गरेकोमा वास्तविक

सुकुम्बासी ३ हजार ९ सय ९४ रहेको र बाँकी अव्यवस्थित बसोबास भएको आयोगले बतायो। लगत लिने कार्य सबै गाविसमा भएको छैन। त्यसैगरी गत आयोगले वितरण गरेका लालपुर्जामध्ये ३ सय १० को तिरो संचालन गराइएको र गत आयोगले वितरण गरेका ७ सय पुर्जाहरू बिग्रिएकाले पुनः बनाइएको कुरा आयोगबाट जानकारी गराइयो।

पटखौली गाविसका ६६ जना वृद्ध, अशक्त, असहायहरूको भत्ता गाविस अध्यक्ष वृजमोहन चौधरीले निकासालगी वितरण नगरेर ०५४ सालदेखि ०५७ असारसम्मको रकममध्ये प्रतिव्यक्ति १ हजार रूपैयाँ कम वितरण गरेको जनाउँदै पीडितहरूले ०५७ असार ११ गते उजुरी गरे। पीडकविरुद्ध भ्रष्टाचारसम्बन्धी मुद्दा चलि रहेकाले तारेखमा छन्।

मर्यादपुर गाविसका ११ जना वृद्धहरूले भत्ता वितरण नगरिएको आरोपमा ०५७ असार १७ गते गाविस अध्यक्ष विष्णुनारायण पाण्डेविरुद्ध उजुरी गरे। जिविसले तत्काल भत्ता वितरण गर्न लगायो।

महिला अधिकार

बुटवल नपा-७ की १७ वर्षीय स्यानी सुनारलाई सोही ठाउँकी गंगा वि.क.ले भारतमा लगी बिक्री गरेकोमा पीडित १० महिनापछि ०५६ पुस २६ गते नेपाल फर्किएर पुस २८ गते पीडकविरुद्ध मुद्दा दर्ता गराए। पीडकलाई पुर्पक्षको लागि थुनामा राखिएको छ।

नुवाकोट जिल्ला सुन्दरादेवी गाविस-९ की २१ वर्षीय सिसर्नी तामाङ र १८ वर्षीय मेन्द्रो तामाङलाई ०५६ माघ ९ गते सोही जिल्ला बालकुमारी गाविस-९ का २३ वर्षीय प्रेमकुमार लामाले बिक्री गर्ने उद्देश्यले भारततर्फ लैजान खोज्दा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडकलाई हाल पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

कास्की जिल्ला पोखरा उमनपा-१६ की ३८ वर्षीय विमला के.सी., १६ वर्षीय विमला परियार, १७ वर्षीय कमला परियार, सोही उमनपा-१३ की २४ वर्षीय मनकली परियार, सोही जिल्ला लेखनाथ नपा-३ की २१ वर्षीय सरिता परियार र सोही जिल्ला पुम्दीभूम्दी गाविस-४ की १६ वर्षीय इन्दीरा नेपालीलाई ०५७ असोज ११ गते सोही जिल्ला लेखनाथ नपा-४ का विष्णु परियारले भारत हुँदै दुवही पठाउने भनी बिक्री गर्ने उद्देश्यले भारततर्फ लैजाने प्रयास गरे। पीडितहरूलाई घर फर्काइयो भने पीडक फरार भए।

सिद्धार्थनगर नपा-१ की २५ वर्षीय धनकुमारी नेपाली, परौँहा गाविस-६ की २१ वर्षीय विना स्वत्री, पाल्पा जिल्ला चिर्तुङ्गधारा

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या			घटना संख्या	पीडित संख्या		
		पुरुष	महिला	जम्मा		पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	१५	११	६	१७				
गोलीद्वारा हत्या	१	१		१				
गिरफ्तारी र यातना					४	६	३	९
बेपत्ता पारिएको					१	१		१
कुटपिट	३	३		३				
धम्की	१							
मेला र संगठित हुने अधिकार					२	३४		३६
महिला किनबेचको प्रयास	३		१४	१४				
बलात्कार	६		६	६				
बलात्कार प्रयास	३		३	३				
बहुविवाह	१		१	१				
पारिवारिक हिंसा	१		१	१				
गर्भपतन	३							
आर्थिक अधिकार	२				२			
अमानवीय व्यवहार	३	४	८	१५				
जम्मा	४१	२०	३९	५९	९	४२	३	४५

गाविस-९ की ३६ वर्षीय अनिसरा रास्ताकोटी, सोही गाविस-४ की १८ वर्षीय सुमित्रा देवी, ३० वर्षीय माया गाहा र सोही गाविस-६ की ३५ वर्षीय शान्ति सिजालीलाई ०५७ कार्तिक २८ गते नवलपरासी जिल्ला आरूडखोलाका रामप्रसाद स्वरेल र रूपन्देही जिल्ला परौँहा गाविसका मदन स्वडकाले विदेश पठाउने निहुँमा बिक्री गर्ने उद्देश्यले भारततर्फ लैजाने प्रयास गरे। पीडितहरूलाई घर फर्काइयो भने पीडकहरू फरार छन्।

बुटवल नपा-५ की १४ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ माघ ८ गते सोही ठाउँका १८ वर्षीय सचिन श्रेष्ठले बलात्कार गरे। पीडक फरार छ।

सिपवा गाविस-४ की ८ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ फागुन १५ गते सोही ठाउँका १८ वर्षीय राजकुमार यादवले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडक फरार छ।

मधौलिया गाविस-४ की ५ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ चैत १८ गते सोही ठाउँका १९ वर्षीय दिलबहादुर वि.क.ले बलात्कार गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

बुटवल नपा-५ की ६ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ वैशाख १ गते सोही ठाउँका ३० वर्षीय रामप्रसाद ढकालले बलात्कार गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

बुटवल नपा-९ की ३ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ वैशाख २ गते टिभी हेरिरहेको अवस्थामा सोही ठाउँका १७ वर्षीय गोपाल गुरूङले बलात्कार गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

मर्यादपुर गाविस-४ की १२ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ जेठ १५ गते सोही ठाउँका ५० वर्षीय प्रभु अहिरले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा तारेखमा रिहा गरियो।

सिद्धार्थनगर नपा-१२ की ६ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ साउन १७ गते चितवन जिल्ला भरतपुर नपा-१ का ४० वर्षीय भवानीप्रसाद शर्माले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा तारेखमा रिहा गरियो।

बुटवल नपा-१० की ४ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ असोज ९ गते भारत घर भई सोही ठाउँमा डेरा गरी बस्ने १७ वर्षीय संजय मिश्रले बलात्कार गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

मकहर गाविस-६ की २३ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ पुस १२ गते देवदह गाविसका गणेश पुनसमेत ५ जनाले सोही गाविस-९ को जंगलमा बलात्कार गरे। पीडक फरार छन्।

कञ्चनपुर जिल्ला सुडा गाविस-१ घर भई बुटवल नपा-९ मा डेरा गरी बस्ने ३१ वर्षीय सुधा अर्याललाई ०५७ जेठ ६ गते आफ्नै पति ३५ वर्षीय भूमिराज अर्यालले मट्टितेल खन्याई आगो लगाएर हत्या गर्ने प्रयास गरे। पीडितको उपचार भयो। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

यस वर्ष यो जिल्लामा बहुविवाहको एउटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आयो।

रूद्रपुर गाविस-६ की १९ वर्षीय एक युवतीलाई ०५७ साउन ५ गते सोही ठाउँका २० वर्षीय यमकुमार उपाध्यायले यौन सम्पर्क गरी गर्भधारण गराएपछि पीडक भागे। पीडितको तर्फबाट उजुरी गरेपछि गाविस, मुक्ति समाज र आमा समूहका प्रतिनिधिको बैठक बसी पीडकका परिवारसँग पीडितलाई अंश दिने गरी मिलापत्र गराइयो।

यस वर्ष यो जिल्लामा गर्भपतनका दुई घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए।

आर्थिक अधिकार

यस जिल्लामा ३ हजार ४ सय १५ वटा साना ठूला उद्योगहरू दर्ता भएकोमा २ हजार ७ सय ९९ वटा नवीकरण गरिएको छ भने १ हजार ५ सय ८९ वटा दर्ता स्वरेज गरिएको

छ। दर्ताको आधारमा यी उद्योगहरूमा १४ हजार मजदुरहरूले काम गरेको पाइन्छ। यीमध्ये ६ सय १६ उद्योग बन्द भए।

पडसरी गाविस-८ स्थित विश्वास गार्मेन्ट उद्योगमा कार्यरत मजदुरहरूले ०५७ साउन ३ गतेदेखि आफूहरूले ६ महिनादेखिको पारिश्रमिक नपाएको विरोधमा हडताल गरे। उद्योगमा कार्यरत ९ सय ४७ जना मजदुरहरू अलपत्र परेका छन्। सोही उद्योगका मजदुरहरूले ०५७ भदौ ६ गते चक्काजाम गरी सडक बन्द गर्दा प्रहरीले लाठिचार्ज गरे। लाठीचार्जमा मजदुर विष्णु पाण्डे घाइते भए।

यस जिल्लामा अन्तरसंस्थान कर्मचारी संघ र कर्मचारी वित्तीय संघहरूले विभिन्न मागहरू राखी ०५७ साउन २ गतेदेखि हडताल गरे।

मधौलिया गाविसस्थित लक्ष्मी वनस्पती घ्यू उद्योग प्रालि बन्द हुँदा त्यहाँ कार्यरत १ सय १३ जना मजदुर अलपत्र परेका छन्। मजदुरहरूले आफूहरूले पारिश्रमिक नपाएकाले उद्योग संचालन गरी पारिश्रमिक पाउनुपर्ने माग राख्दै आएका छन्।

अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूत समेत

सिद्धार्थनगर नपा-१३ मा होटल गरी बस्ने ३४ वर्षीय भरत अधिकारीसमेतका १० जनालाई ०५७ असार ८ गते भारत घर भई सोही ठाउँमा होटल गरी बस्ने भारतीय नागरिकले प्रसाद भनी नशालु पदार्थ मिसाइएको मिठाई खान दिए। पीडक फरार भए भने पीडितहरूको अस्पतालमा उपचार गरियो। महिलाहरूलाई बलात्कार गर्ने उद्देश्यले नशालु पदार्थ खुवाइएको हुन सक्ने आशंका गरियो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा ४४ पुरुष र ४३ महिलाले आत्महत्या गरे। सवारी दुर्घटनामा ६० पुरुष र ८ महिला गरी ६८ जनाको मृत्यु भयो। अन्य विविध स्थलका ७४ वटा घटना भए।

३.५ पाल्पा

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ११ वटा घटनामा ८ जना पुरुष र ३ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये -

देवीनगर गाविस-९ का ५ वर्षीय केशव सारूलाई ०५६ फागुन १४ गते आफ्नै आमा सुकमाया सारूले घाँटी थिची हत्या गरिन्। पीडकले सोही दिन भुण्डिएर आत्महत्या गरिन्।

तिमुरे गाविस-४ की ५४ वर्षीय दिलकुमारी वि.क.लाई ०५६ चैत १८ गते स्याहा गाविस-४ का १९ वर्षीय विष्णु

वि.क.ले घाँटी थिचेर हत्या गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

वि.सं. १९८३ सालमा निर्माण गरिएको पाल्पा जेलको क्षमता ३ सय ५० जनाको छ। हाल यस जेलमा १ सय ६३ जना बन्दीहरू रहेका छन्, जसमध्ये कैद नतोकिएका ३२ पुरुष र ११ महिला तथा कैद तोकिएका ९३ पुरुष र २७ महिला छन्। ७ जना बालक र २ जना बालिका आश्रितरूपमा रहेका छन्। ९ जना भारतीय बन्दी छन्। जेलमा बन्दीहरूको उपचारार्थ एक जना स्वास्थ्य सहायक र एकजना अहेबको दरबन्दी रहेकोमा अहेबको दरबन्दी कटौति गरिएको छ। जेलमा निमाविस्तरको

एक विद्यालय पनि रहेको छ। घरेलु कार्यालयद्वारा संचालित तानहरू भए पनि धेरै बिग्रिएकाले केही मात्र चालू छन्। उत्पादित वस्तुले राम्रो बजार नपाएकाले राम्रो ज्याला नपाएको गुनासो बन्दीहरूको छ। जेलमा पुस्तकालय हुनुका साथै तानसेन नपा-११ का अध्यक्ष कृष्ण अधिकारीले पत्रपत्रिका उपलब्ध गराउँदै आउनु भएको छ। नगरपालिकाद्वारा निर्माण गरिएको बजारको ढल जेलनजिक ल्याई निर्माण कार्य रोकिएकाले फोहर पानी जेलभित्र पसेको गुनासो बन्दीहरूको छ।

मट्टितेलको कुपनसम्बन्धी विषयलाई लिएर ०५७ कार्तिक १७ गते बन्दीहरूले हडताल गरे। प्रत्येकले प्रशासनबाट कुपन पाउने संझौता भएपछि हडताल अन्त्य भयो।

हेरालुले ०५७ मंसिर ४ गते अन्य बन्दीको रकम लिएको, समयमा उपलब्ध नगराएको र अनावश्यक जासुसी गरेको आरोप लगाउँदै बन्दीहरूले जेलका ९ जना हेरालुलाई सरुवा गरिनुपर्ने अन्यथा आफूहरूले ज्यान समेत लिन सक्ने धम्की दिँदै भित्रबाट ताला लगाई लगातार नारा जुलस तथा हडताल गरे। तेश्रो दिन हेरालुहरू नवीन गुरुङ, पविलाल स्वङ्का, कोषबहादुर गेलाल, परशुराम केवट, खेमबहादुर नेपाली, रूद्र कुमाल, गिरीधारी सुवेदी र जकदिन यादवलाई जेल सारिएपछि हडताल रोकियो।

गिरफ्तारी र यातना

पिपलडाँडा गाविस-१ का ४३ वर्षीय भिमबहादुर बराललाई कुटपिटसम्बन्धी उजुरीका आधारमा ०५६ फागुन २६ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी निर्मम यातना दिए। यातनाका कारण पीडितको मानसिक असन्तुलन भएपछि नौ दिनपछि पीडितलाई उपचारका लागि यातना मुक्त गरियो। पीडितविरुद्ध राजनीतिक प्रतिशोधका कारण उजुरी गरिएको थियो।

नारायणस्थानका २४ वर्षीय कोशलराज न्यौपानेलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत ३ गते तानसेन नपा सिलखानटोलस्थित औषधी पसलबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई दुवै खुट्टामा नेल लगाई सिमेन्टमा पल्टाएर कोराले हर्काए। कसैसँग भेट गर्न दिइएन। पछि हाजिरी जमानीमा रिहा गरियो।

नायरनमलेस गाविस-५ का दिपक राना, गोपाल श्रेष्ठ, सागर थापा, विष्णु न्यौपाने र रमेश न्यौपानेलाई केटी जिस्काएको आरोपमा ०५७ भदौ १० गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी ताहुँ गाविसस्थित प्रहरी चौकीको हिरासतमा टेबुलमाथि सुताएर निर्मम

जनसंख्या :	२८१३४५
साक्षरता प्रतिशत :	५१
महिला साक्षरता प्रतिशत :	३६.४
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	१३६६
गाविस/नपा संख्या :	६५/१
निर्वाचन क्षेत्र :	३
विद्यालय :	४५८
क्याम्पस/उच्च मावि :	१/१६
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	३/७०
टेलिफोन लाइन :	९७०
मोटर सडक (कि.मी.) :	४३८
प्रहरी कार्यालय संख्या :	९
हुलाक संख्या :	६६

यातना दिए। पीडितहरूलाई भदौ १६ गते रिहा गरियो।

बेप्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

तानसेन नपा-१२ बन्दीपोखराका ४० वर्षीय वीरबहादुर विश्वकर्मालाई ०५७ कार्तिक १८ गते माओवादीहरूले घरबाट अपहरण गरे। पीडितलाई भोलिपल्ट मुक्त गरियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

जनसंघर्ष दैनिक, बुटवलका सम्बाददाता माधव अर्याललाई ११ वर्षीय बालकले घन हानिरहेको फोटो प्रकाशित गरेको आरोपमा ०५७ जेठ १९ गते वसपाकर्षित वरकशपका प्रोप्राइटर विप्लव शर्मांले कुटपिट गर्ने धम्की दिए।

दर्लमाडाँडा गाविस-८ का उमाकान्त गैरेलाई नक्कली तमसुक बनाएको आरोपमा ०५७ कार्तिक २१ गते बेलुका माओवादीहरूले घर घेरा हाली ज्यानमार्ने धम्की दिनुका साथै उठबस गराए।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार (राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

तानसेन नपामा नेकपा (एमाले) द्वारा ०५६ माघ २० गते मूल्यवृद्धि तथा असुरक्षाको विरोधमा जुलुसको आयोजना गरेको अवस्थामा प्रहरीले लाठीचार्ज गरे।

जनचेतना साप्ताहिकका सम्पादक जगदिश भट्टराईलाई ०५६ चैत १ गते “न्यायपालिका भ्रष्ट भएपछि” शिर्षकको सम्पादकीय प्रकाशित गरेकोमा अदालतको मानहानी गरेको ठहर गरी ७ दिन कैद सजाय र ५ सय रूपैयाँ जरिवाना गरियो।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा कूल ४ सय २२ वटा मुद्दा रहेकोमा ९५ वटा फर्स्यौट भई ३ सय २७ वटा बाँकी रहे। लेनदेन, अंश, जग्गासम्बन्धी २ सय ३७ मध्ये ७१ फर्स्यौट भई १ सय ६६ बाँकी रहे भने कर्तव्य ज्यान, जीऊ मान्ने बेच्ने, लागु औषधसम्बन्धी ९४ वटा मध्ये १७ फर्स्यौट भई ७७ बाँकी रहे। त्यसैगरी करकाप, गाली बेइज्जती, जालसाजी जस्ता ९१ मध्ये ७ फर्स्यौट भई ८४ बाँकी रहे।

जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा ९ वटा सार्वजनिक मुद्दामध्ये ४ फर्स्यौट भई ५ बाँकी रहे। ३ वर्ष नाघेको एउटा मुद्दा फर्स्यौट हुन बाँकी छ।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या			घटना संख्या	पीडित संख्या		
		पुरुष	महिला	जम्मा		पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	११	९	३	११				
बलात्कारपछि हत्या	१		१	१				
जेलमा भएको घटना					१			
गिरफ्तारी र यातना					४	८		८
बेपत्ता पारिएको	१	१		१				
कुटपिट	३	३	१	३				
धम्की	३	४		४				
भेला र संगठित हुने अधिकार अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता					१			
महिला किनबेचको प्रयास	१		१	१	१	१		१
जारी	१	१	१	३				
गर्भपतन	१							
बाल अधिकार	१	१		१				
अपहरण	१	१		१				
जम्मा	३३	३०	६	३६	६	९		९

सरूवा, घटुवा र पक्षपात आदि

बन्दीपोखरा गाविसस्थित गागी प्राविका प्रधानाध्यापक गणेश धिमरेलाई ०५६ माघ १० गते घटुवा गरी अपायक स्थानमा सरूवा गरियो। आफूलाई आस्थाको आधारमा पूर्वाग्रही भएर जिल्ला शिक्षा कार्यालयले त्यसो गरेको पीडितले बताए।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

सुकुम्बासी समस्या समाधान हुन सकेको छैन। अशक्तहरूले ०५२ सालदेखि प्राप्त गरेकोमा बीचमा कटौती भएकोमा विरोध जनाउँदै ०५७ पुस ५ गते एक विरोध कार्यक्रमको आयोजना गरे।

महिला अधिकार

कसेनी गाविस सराई बजारकी २१ वर्षीय इन्द्रकुमारी कुमाललाई ०५७ जेठ २१ गते सुनसरी जिल्ला धरान नपा घर

वताउने प्रेम राईले विक्री गर्ने उद्देश्यले लगिरहेको अवस्थामा बाँके जिल्लाको कोहलपुरबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडकलाई कारवाही भएन।

यम्घा गाविस-३ की २६ वर्षीय गिता बस्याललाई छोरी मात्र जन्माएको आरोपमा ०५७ जेठ ३० गते उनकै पति रामप्रसाद बस्यालले कुटपिट गरे। कुटपिट सहन नसकी पीडितले सोही दिन आत्महत्या गरिन्।

जारीको एउटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आयो।

बालअधिकार

तानसेन नपास्थित पाल्पा आवासीय माविमा ८ कक्षामा अध्ययनरत मोहन शेरचनलाई गृहकार्य नगरेको आरोपमा ०५७ वैशाख २८ गते शिक्षक दिपेन्द्र

शाक्यले बेञ्चको खुट्टाले सरूवा घाइते हुने गरी कुटपिट गरे। पीडकलाई माफी मगाइयो।

एक जना महिलाले बच्चा जन्माई गाडेर छोडिन्।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

बन्दीपोखरा गाविसस्थित गागी प्राविका प्रधानाध्यापकलाई सरूवा गरेको घटनाप्रति विरोध जनाउँदै ०५६ माघ १० गते सोही ठाउँका बासिन्दाले विद्यालयमा तालाबन्दी गरे। सम्झौता भएपछि माघ १६ गते ताला खोलियो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

सवारी दुर्घटनाका ८ घटनामा २१ पुरुष र ९ महिलाको मृत्यु भयो। भुण्डिएर १३ जनाले आत्महत्या गरे। आगलागीबाट १ जनाको मृत्यु भयो। खोलाले बगाएर र पहिरोमा परी ४ जनाको मृत्यु भयो। बसको छतमा दुइ जना खसेका कारण १ जनाको मृत्यु भयो भने छतबाट खसेर १ जनाको मृत्यु भयो।

प्रहरीले भीडलाई नियन्त्रणमा लिन २ राउण्ड हवाई फायरसमेत गरे।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका १२ वटा घटनामा १ जना २ वर्षीय बालकसहित ८ जना पुरुष र २ जना बालिका सहित ५ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये -

उदयपुर गाविसकी २० वर्षीय रूपादेवी कुर्मी (चौधरी) लाई पर्याप्त दाइजो नल्याएको आरोपमा ०५६ चैत १८ गते आफ्नै पति २२ वर्षीय दिपकुमार कुर्मी र सासु ४७ वर्षीय निर्मलादेवी कुर्मीले शरीरमा मट्टितेल खन्याई आगो लगाएर हत्या गरे। उनीसँगै २ वर्षीय छोरा सुनिलकुमार कुर्मीको शरीरमा आगो

३.१० कपिलवस्तु

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

शिवपुर गाविस-४ हरहवाका ५२ वर्षीय डा. इकवाल अहमद खानलाई ०५६ माघ १३ गते वेलुका कृषिसम्बन्धी सल्लाह गर्ने निहुँमा घर बाहिर बोलाई माओवादीहरूले खुकुरी तथा बच्चरो प्रहार गरी हत्या गरे। पीडितका छोराको लासलाई गाडीमा राखी इलाका प्रहरी कार्यालय चनौटामा पुगेपछि आक्रोशित मुसलमान समुदायले हिन्दुहरूमाथि आक्रमण गरे। साथै ४ वटा बसमा आगो समेत लगाएर चक्काजाम गरे।

लगाइयो। पीडितहरूमध्ये रूपादेवीको घटनास्थलमै र सुनिलको सोही दिन बहादुरगञ्ज अस्पतालमा उपचार गर्दागर्दै मृत्यु भएको थियो। पीडकहरूलाई थुनामा राखिएको छ।

वीरपुर गाविस-९ का ३५ वर्षीय किशोर गुप्तालाई ०५७ असार १५ गते आफ्नै पत्नी शारदा गुप्ताले अन्य व्यक्ति लगाएर हत्या गरिन्। पतिसँग यौन सन्तुष्टि नभई परपुरुषसँग यौन सम्बन्ध रहेका कारण पतिको हत्या गरेको पीडकले बताइन्। हाल पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

राणा कालमा बनेको कपिलवस्तु जेल “ड” श्रेणीको हो। यसको क्षमता १ सय जनाको छ। हाल यहाँ १ सय ११ जना बन्दीहरू छन्। जसमध्ये कैद नतोकिएका ७० पुरुष र ६ महिला तथा कैद तोकिएका ३० पुरुष र ३ महिला छन्। १ बालक र १ बालिका आश्रितरूपमा रहेका छन्। धेरैजसो बन्दीहरू कर्तव्यज्यान, बलात्कार, हत्या, चेलिबेटी बेचबिखन, चोरी-डकैती आदि मुद्दाका छन्। जेल अत्यन्तै जीर्ण अवस्थामा छ। बन्दीहरूका लागि चर्फीको राम्रो व्यवस्था छैन। स्वानेपानी पनि पर्याप्त नभएको बन्दीहरूको गुनासो छ। बन्दीहरूलाई आयमूलक तथा सीपमूलक तालिमको व्यवस्था छैन। बन्दीहरूले पत्रपत्रिकाहरूमध्ये कान्तिपुर दैनिक मात्र पढ्न पाउने व्यवस्था गरिएको छ भने इन्सेकले उपलब्ध गराएको एउटा रेडियो र जिविसले दिएको एउटा टिभी छ। खेलकुदका सामग्रीहरूको व्यवस्था छैन। २ जना आश्रित बालबालिकाको लागि अध्ययनको प्रबन्ध र अन्य सुविधा छैन।

गिरफ्तारी र यातना

गजेहडा गाविस-१ का ६० वर्षीय काशीराम पौडेललाई माओवादी भई हतियार राखेको आशंकाका ०५६ पुस २५ गते प्रहरीले विनापुर्जी घर खानतलासी गरी गिरफ्तार गरे। पीडितलाई सोही दिन रिहा गरियो।

शिवपुर गाविस-४ का ३५ वर्षीय रम्धु थारू, २५ वर्षीय कल्लु थारू, २५ वर्षीय दुख्खु थारू, २२ वर्षीय बमबहादुर थारू र २२ वर्षीय मोदु थारूलाई डा. इकवाल अहमद खानको हत्यामा संलग्न भएको आरोपमा ०५६ माघ १३ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

जनसंख्या :	४९,१५९२
साक्षरता प्रतिशत :	२३
महिला साक्षरता प्रतिशत :	१२.५
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	१७३८
गाविस/नपा संख्या :	७७/१
निर्वाचन क्षेत्र :	४
विद्यालय :	३८५
क्याम्प/उच्च मावि :	१/३
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	२/६७
टेलिफोन लाइन :	१२००
मोटर सडक (कि.मी.) :	२६०
प्रहरी कार्यालय संख्या :	२६
हुलाक संख्या :	६७

बुद्धी गाविस-६ का ५५ वर्षीय इन्द्रबहादुर दलामीलाई माओवादीको लागि हतियार बनाएको आरोपमा ०५७ वैशाख १६ गते राति प्रहरीले विनापुर्जी गिरफ्तार गरे। पीडितलाई २२ दिनसम्म हिरासतमा राखी धरौटी लिई तारेस्वमा रिहा गरियो।

शिवपुर गाविस-४ की २५ वर्षीय रमा घर्ती, गजेहडा गाविस-३ का ३० वर्षीय कृष्णबहादुर वि.क. र २५ वर्षीय अञ्जना परियारालाई माओवादीको आरोपमा ०५७ असार ८ गते शिवगढी गाविस-४ बाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएकोमा कृष्णबहादुर र अञ्जनालाई २० हजार रूपैयाँ धरौटीमा रिहा गरियो भने धरौटी राख्न नसकेका कारण रमालाई थुनामा राखिएकोमा पुनरावेदन अदालतको आदेशमा २ महिनापछि रिहा गरियो।

गजेहडा गाविस-९ की २६ वर्षीय सुमित्रा वि.क., २४ वर्षीय चन्द्रकला वि.क. र २३ वर्षीय लक्ष्मी नेपालीलाई ०५७ कार्तिक ३० गते अनेमसंघ

(क्रान्तिकारी) जिल्ला सम्मेलनको चन्दा संकलन गर्ने क्रममा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई अदालतको आदेशबमोजिम रिहा गरियो।

धम्की, ज्यानमाने धम्की र कुटपिट

बुद्धी गाविस-१ र २ का जनता ०५७ जेठ २२ गते दिउँसो आफ्नो सामुदायिक वनमा दाउरा काट्न गएको अवस्थामा जयनगर गाविस-१ र २ का जनताले आक्रमण गरेपछि दोहोरो भिडन्त हुँदा दुवैपक्षका व्यक्तिहरू घाइते भए।

तौलिहवा नपा-८ का ३७ वर्षीय लक्ष्मण बस्नेतलाई ०५७ जेठ ४ गते राति जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत प्रहरी जवान ३१ वर्षीय जीवन शर्मांले मादक पदार्थ सेवन गरी राइफलको कुन्दाले प्रहार गरी सस्त घाइते बनाए। पीडितको अञ्चल अस्पतालमा उपचार भयो भने पीडकलाई सुरूवा गरियो।

कृष्णनगर गाविस-२ का २६ वर्षीय वासीम कुरेक्तीलाई साइकलले छोएको आरोपमा ०५७ साउन १ गते इलाका प्रहरी कार्यालय कृष्णनगरका प्रहरी जवान महेन्द्र यादवले कुटपिट गरे।

जयनगर गाविस-८ गोरूसिङ्गेका ३२ वर्षीय बुदु शेरचन र २२ वर्षीय गौतम शेरचनलाई ०५७ असोज २ गते अनेरास्ववियूको १५ औँ राष्ट्रिय सम्मेलनबाट फर्किरहेको अवस्थामा बुटवल नपा नेपालगंज रोडअगाडि बुटवल क्याम्पसमा अध्ययनरत मदन पन्थी, विजय रेग्मीसमेतका

व्यक्तिहरूले भ्यानमा आई बस रोकेर सरुवा घाइते बनाए। पीडकहरूमध्ये मदन र विजयलाई ४ हजार रूपैयाँ जरिवाना गरियो।

थुनिया गाविस-४ का ५० वर्षीय रामकिशोर शर्मा र ४५ वर्षीय त्रिवेणी कुर्मालाई ०५७ भदौ १५ गते माओवादीहरूले ज्यानमार्ने धम्की दिनुका साथै घरमा भएका १/१ वटा भरुवा बन्दुक लुटेर लगे।

दक्षिण कोपवा प्राविका प्रधानाध्यापक अयोध्याप्रसाद चौधरीलाई ०५७ कार्तिक ९ गते विद्यालयतर्फ गइरहेको अवस्थामा सोमडीया गाविस-६ स्थित शिशुधारीमा सोही विद्यालय व्यवस्थापन समितिका सदस्य हरिषचन्द्र पाठकले कुटपिट गरी दायाँ खुट्टा भाँचिदिए। साथै सुनको सिक्री, औँठी, साइकल र १४ हजार रूपैयाँ समेत लुटेर लगे। विद्यालयको जग्गाको ठेक्का पीडकले भनेको मान्छेले नपाएकाले विवाद सिर्जना भएकोमा त्यसको बदला लिन त्यसो गरिएको हुन सक्ने पीडितले बताए।

गुगौली गाविसका ४५ वर्षीय डा. राजेन्द्र चाईलाई ०५७ कार्तिक ३० गते बेलुका माओवादीहरूले अपहरण गरी सोही ठाउँस्थित मन्दिरमा लगेर सिमेन्टमाथि हात राखी दुइजाले थिचिदिनुका साथै खुट्टा पनि भाँचिदिए। पीडितले केही समयअघि दुई जना महिलाहरूलाई बोक्सीको आरोपमा कुटपिट तथा अभद्र व्यवहार गरेको र त्यसको विरोध गर्ने व्यक्तिलाई जीउँदै बोरोमा हाली गाडेको आरोपमा त्यसो गरिएको जनाइयो।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

वाणगंगा गाविस-५ मा दाइबाट बुटवलतर्फ गइरहेको बसका मालिक ३५ वर्षीय शालिकराम भण्डारी र स्वलासी २५ वर्षीय ओमप्रकाश चौधरीलाई ०५७ असार १७ गते मोतिपुर वोडगाउँबाट बसमा चढेका व्यक्तिहरूले कुटपिट गरी धनमाल लुटेपछि उनीहरूलाई पत्ता लगाई कारवाही गर्नुपर्ने माग गर्दै ४ नं. जीतपुरमा चक्काजाम गर्दा प्रहरीले लाठीचार्ज गर्नुका साथै गाडीका मालिक, डाइभर र स्वलासीलाई गिरफ्तार गरी २ दिनपछि रिहा गरे।

नौ वाम समूहले ०५७ असोज ४ गते जयनगर गाविस गोरुसिङ्गे बजारमा निकालेको मसाल जुलुसमाथि प्रहरीले हस्तक्षेप गरी मेघबहादुर थापा, देवद्विष केवट, गोपाल चुडाली, माधुराम न्यौपानेसमेत १५-२० जनालाई लाठीचार्ज गरी घाइते बनाए। सोही दिन तौलिहवामा निकालिएको मसाल जुलुसबाट नारायण खनाल, सन्तराम गुप्ता र दधिराम आचार्यलाई गिरफ्तार गरी भोलिपल्ट रिहा गरे।

अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) को ०५७ असोज १० गते बुढढी गाविसको भुकुटी माविमा आयोजित जिल्ला सम्मेलनमा करिब १ सय ५० जना प्रहरी तैनाथ गरी कार्यक्रम हुन दिइएन।

जयनगर गाविस-८ गोरुसिङ्गेमा नौ वाम समूहले ०५७

असोज ४ गते आयोजना गरेको मसाल जुलुसमाथि प्रहरीले आक्रमण गरी तितरबितर बनाए।

धार्मिक स्वतन्त्रता

दोहनी गाविस-७ पोखरैयामा अज्ञात व्यक्तिले गाईको खुट्टा मुडी छाला बोरोमा राखी सार्वजनिक पानी पोखरीमा फ्याँकेको अवस्थामा ०५७ असार २२ गते फेला पयो। त्यसपछि हिन्दुहरूले मुसलमानहरूका घरमा लुटपाट तथा अपमानजनक व्यवहार गरी आतंक फैलाएर गाउँबाट भाग्न बाध्य पारे। केही दिनपछि पीडितहरू पुनर्स्थापन भए। पीडकहरू कसैलाई कारवाही भएन।

राजपुर गाविस-५ बिचहवापुरका हैदर फकिर मुसलमान, अब्दुल फारुक मुसलमान, नैमुल्ला मुसलमान र अक्तर हुसेन मुसलमानले ०५७ भदौ ८ गते गाउँको नजिकै रहेको जंगलमा लगी गाई काटेकोमा ९ गते हिन्दुहरूले काटेको मासुसहित इलाका प्रहरी कार्यालयमा बुझाए। त्यसपछि मैवा गाविसका उपाध्यक्ष रामचन्द्र केवट, शोमई अहिरसमेतका हिन्दुहरूले बिचहवापुरका ८ घर मुसलमान परिवारलाई चारैतिरबाट घेरा हाली हैदर फकिर मुसलमान, नैमुल्ला मुसलमान, अक्तर हुसेन मुसलमान, हुसन फकिर मुसलमान, अब्दुल सेख फकिरसमेतका घर तोडफोड र लुटपाट गरी अन्न तथा सामग्रीहरू नष्ट गरे। पीडितहरूले जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा निवेदन दर्ता गर्न जाँदा दर्ता गरिएन र क्षतिपूर्ति पनि पाएनन्। १५-२० दिनपछि मुसलमान परिवारहरू पुनः आई बसोबास गरे।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्षको साउन देखि पुस मसान्तसम्म जिल्ला अदालतमा देवानी ३ सय ४, सरकारवादी फौजदारी १६ र दुनियावादी फौजदारी १ सय ८ वटा रहे। अदालतमा २ वर्ष नाघेका मुद्दाहरू देवानी १ सय ६८, सरकारवादी फौजदारी १२ र दुनियावादी फौजदारी ४६ वटा छन् भने २ वर्ष ननाघेका मुद्दाहरू देवानी ७ सय ९३, सरकारवादी फौजदारी ६३ र दुनियावादी फौजदारी २ सय ५९ वटा छन्।

जिल्ला अदालतमा कूल १ हजार ७ सय ६९ वटा मुद्दा दर्ता भएकोमा ४ सय ३१ वटा फर्स्यौट भई १ हजार ३ सय ३८ वटा मुद्दा फर्स्यौट हुन बाँकी छन्।

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा ०५७ वैशाखदेखि पुससम्म कूल १ सय ५४ वटा मुद्दा दर्ता भएकोमा ६२ वटा फर्स्यौट भई ९२ वटा बाँकी छन्।

सरुवा, घटुवा र पक्षपात आदि

हतैसा गाविसस्थित ओदारी माविमा सरुवा भई आएका ३६ वर्षीय कविराज ज्ञवालीलाई ०५७ मंसिरमा हाजिर गर्न आउँदा सोही माविका प्रधानाध्यापक धनेश्वर गिरीले राजनैतिक आस्था फरक भएका कारण २० दिनसम्म हाजिर गर्न दिएनन्।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

सुकुम्बासीहरूले वन फडानी गरी घर बनाएर बसेको आरोपमा जिल्ला वन कार्यालयले सुकुम्बासीहरूका भुपडीहरू भत्काइएको विरोध गर्दा जयनगर गाविस-३ का ४५ वर्षीय चुडामणी भुसाल र ३७ वर्षीय मुक्तिराम कोइरालालाई ०५७ जेठ २ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई २ दिनपछि रिहा गरियो। वन कार्यालयले १ हप्ता पहिले सूचना दिएको तर नमानेका कारण जबर्जस्ती भुपडी भत्काएको बतायो।

यस जिल्लामा सुकुम्बासी तथा अव्यवस्थित बसोबास गर्नेहरूको संख्या अत्यधिक छ। तिलौराकोट गाविसमा करिब ५ सय परिवार सुकुम्बासीहरू रहेका छन् भने खुरदुरिया, गुगोली, चनई, धनकैली, गजेहडा, बद्धी, वरकलपुर, महेन्द्रकोट आदि ठाउँमा जंगलको किनारामा अव्यवस्थित बसोबास गर्नेहरू छन्।

बुद्धी गाविस-८ गेलवारका ४५ वर्षीय लख्खन थारूले ०३१ सालदेखि उपभोग गरिआएको ६ कठ्ठा जमीनमा आफूले तिरो तिरिरहेकोमा ०५७ जेठ ३० गते सोही ठाउँका बुद्धि भरले आफूले दर्ता गरेको भनी जग्गा कब्जा गरे। पीडितको १ धुर पनि नम्बरी जग्गा नभएको र ऐलानीको भरमा ७-८ जना परिवार पालेकाले आफू अन्यायमा परेको भनी जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा निवेदन दिए। निवेदनउपर सुनुवाई भएको छैन।

कुशहवा गाविस-१ का ४९ वर्षीय श्रीपथ यादवको घरअगाडि ०५७ साउन १५ गते सोही ठाउँका धर्मराज केवटले पानीको बाँध बाँधेकाले घर डुबाएर भत्कन गई घरबारविहीन बन्न पुगेका छन्। बाँध हटाउन प्रहरी आएकोमा पीडकले धम्की दिई भगाए।

महिला अधिकार

धनकौली गाविस-९ की एक महिलालाई ०५६ फागुन ३ गते घरमा कोही नभएको अवस्थामा सोही ठाउँका १९ वर्षीय रामदुलारे यादवसमेत ३ जनाले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। वडा सदस्य ४३ वर्षीय तारावती लोहारले किन त्यसो गरेको भन्दा पीडकहरूले उल्टै तारावतीलाई कुटपिट समेत गरे। प्रहरीसमक्ष उजुरी दिँदा कुनै चासो लिइएन।

निग्लीहवा गाविस-७ की १६ वर्षीय एक युवतीलाई ०५६ चैत ३० गते राति नाच हेरेर फकिरहेको अवस्थामा तिलौराकोट गाविस-६ का १७ वर्षीय अर्जुन के.सी., निग्लीहवा गाविस-३ का १७ वर्षीय अशोक गिरी, २० वर्षीय प्रकाश लामा, रूपन्देही जिल्ला शंकरनगरका २० वर्षीय सन्तोष सापकोटासमेत ५

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला	जम्मा	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला	जम्मा
हत्या	१३	८	५	१३				
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	१	३		३				
गिरफ्तारी र यातना					४	३	५	८
लाठी चार्ज					१			
कुटपिट	१८	३९	१०	३९	३	३		३
धम्की	३	३		३				
भेला र संगठित हुने अधिकार					३			
धार्मिक स्वतन्त्रता	३							
भूमिहीन/सुकुम्बासी समस्या					१	३		३
बलात्कार	३		३	३				
बलात्कार प्रयास	१		१	१				
बहुविवाह	१		१	१				
गर्भपतन	१		१	१				
महिला भएकै कारण यातना	३		३	३				
बाल अधिकार	१	१		१				
आर्थिक अधिकार	४	६		६				
अमानवीय व्यवहार	३	१	३	३				
जम्मा	४०	४०	२६	६६	१०	६	५	११

जनाले जंगलमा लग्गी बलात्कार गरे। पीडकहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा धरौटी लिई तारेखमा रिहा गरियो।

निग्लीहवा गाविस-३ की ९ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ वैशाख ४ गते जयनगर गाविस-५ स्थित जंगलमा सोही गाविस-३ का ३५ वर्षीय रामबहादुर क्षेत्रीले गोरूसिङ्गेबाट आफ्नो घर लैजाने निहुँमा फर्काई बलात्कार गरे। पीडकलाई अदालतको आदेशबमोजिम थुनामा राखिएको छ।

तिलौराकोट गाविस-६ शिवपुराकी २२ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ असोज १८ गते तौलिहवा नपा-२ गौडीचोकमा सोही ठाउँका २५ वर्षीय कल्लु यादवसमेत ५ जनाले बलात्कार गरे। प्रशासनसमक्ष जानकारी दिँदा चासो देखाइएन। पीडक फरार छन्।

मोतिपुर गाविस-५ मधुवनकी ३० वर्षीय एक महिलालाई ०५७ असार १४ गते दिउँसो सोही गाविस-३ मा डेरा गरी बस्ने ३५ वर्षीय भीष्म सुवेदीले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई गाउँलेहरूले मोसो दलेर जुत्ताको माला लगाई बजार परिक्रमा गराउँदै प्रहरीसमक्ष बुझाए। पीडकले सबैका सामू माफी मागेपछि रिहा गरियो।

हतैसा गाविस-७ की १४ वर्षीय सरस्वती भट्टराई र सोही गाविस-८ की १५ वर्षीय धनमाया तामाङलाई ०५७ मंसिर २६ गते राति सोही गाविस-७ का २० वर्षीय सुकई थारू र सोही गाविस-८ का २१ वर्षीय धनबहादुर थारूले घरबाट भगाई बेपत्ता पारे। पीडकहरूलाई गिरफ्तार गरेकोमा रिहा गरियो।

तिलौराकोट गाविस-६ की ४० वर्षीय सावित्रीदेवी कुँवर क्षेत्री र उनकै छोरी १८ वर्षीय विद्या क्षेत्रीलाई ०५६ चैत १ गते

राति आफ्नै घरमा सोही गाविस-३ का १९ वर्षीय गोविन्द यादवले तेजाब खन्याइदिए। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा हाल साधारण तारेखमा रिहा गरिएको छ।

हर्नामपुर गाविस-४ लालपुरकी १९ वर्षीय सुधामा लोनियालाई ०५७ जेठ १७ गते उनका पति रामशरण लोनिया र छिमेकी रामवरण लोनियाबीच भगडा हुँदा छुट्याउन गएको अवस्थामा पेटमा चोट लागी ८ महिनाको गर्भपतन भयो।

गर्भपतनको अर्को एक घटनामा साल नभरेकाले गर्भपतन गर्ने महिलाको लुम्बिनी अञ्चल अस्पतालमा उपचार गर्दागर्दै मृत्यु भयो।

आर्थिक अधिकार

यस जिल्लामा ०५७ पुससम्म १ हजार २ सयजति उद्योगहरू क्रियाशील रहे जसमा १३-१४ हजार मजदुरहरूले काम पाएका छन्। कतिपय उद्योगहरू दर्ता भए पनि नवीकरण हुन सकेका छैनन्।

बुद्धी गाविस-८ स्थित जनकल्याण प्रावि व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष रामप्रसाद थारूले ०५७ कार्तिक महिनामा शिक्षकहरूले पाउने तीन महिनाको तलब रोक्का गरे।

दासत्व, कमेया, बाँधा र हलिया आदि

गोटीहवा गाविस-८ का ४० वर्षीय रगुनन्दन कुर्माले कमेया मुक्तिको घोषणा भैसकेपछि पनि कमेया राखिरहेकाले ०५७ मंसिर १४ गते पटना करौलीयाका ३५ वर्षीय भिखु चौधरीले जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा निवेदन दिए। प्रशासनले दुवैपक्षलाई बोलाई ४ हजार रूपैयाँ सौंकी तिर्ने गरी मुक्त गरियो। तर पीडितले आफू अन्यायमा परेको महसूस गरी मानवअधिकार

संस्था हुर्लेस्कमा निवेदन दिएपछि हुर्लेस्क र प्रशासनको वार्ताद्वारा ४ हजार रूपैयाँ सौंकी मिनाहा गरियो। हाल भिखु चौधरी तिलौराकोट गाविसको सुकुम्बासी टोलमा बसेका छन्।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

जयनगर गाविसमा नौ वाम समूहले आयोजना गरेको मसाल जुलुसमाथि प्रहरीले लाठीचार्ज गरेको घटनाप्रति विरोध जनाउँदै ०५७ असोज ५ गते विभिन्न राजनीतिक दलहरू तथा मानवअधिकारकर्मीहरूले सोही गाविसमा विरोध न्यालीको प्रदर्शन गर्नुका साथै जिल्ला प्रशासन कार्यालयसमक्ष ज्ञापन पत्र बुझाए।

पेट्रोलियम पदार्थको मूल्यवृद्धिको विरोधमा ०५७ कार्तिक २ गते तौलिहवा नपामा रिक्सा युनियनले लालटिन जुलुसको आयोजना गरी कोणसभा गर्नुका साथै जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा ज्ञापनपत्र बुझाएको।

महंगीको विरोधमा तथा भारतबाट ल्याउने कृषिजन्य वस्तुको रोक लगाउने माग राखी अखिल नेपाल किसान संघले ०५७ मंसिर १८ गते कृष्णनगर भन्सार कार्यालयमा १ दिन चक्काजाम गर्‍यो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस जिल्लामा यो वर्ष व्यक्तिगत रिसइवीका कारणले भएका कुटपिटका २० वटा घटनामा ४० जना पुरुष र १० जना महिला पीडित भए। भुण्डिएर ८ जना र विष सेवन गरी ६ जनाले आत्महत्या गरे। ४ जनाको लास फेला पर्यो। सवारी दुर्घटनाका ६ वटा घटनामा १५ जना पीडित भए। चोरी डकैतीका ६ वटा घटनामा १० जना पीडित भए।

३.११ अर्घाखाँची

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ३ वटा घटनामा ३ जना पुरुष र १ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये -

स्वोन्दह गाविस-१ का ५५ वर्षीय रविलाल गौतम र उनकी पत्नी ४५ वर्षीय जलसादेवी गौतमलाई ०५७ असार ३ गते आफ्नै घरमा सुतिरहेको अवस्थामा गुल्मी जिल्ला हाडहाडे गाविस-३ का वीरबहादुर काउछा र केशवबहादुर काउछाले कोदालो प्रहार गरी हत्या गरे। पीडकहरूलाई ०५७ असोज महिनामा कपिलवस्तु जिल्लाको गोरूसिङ्गेबाट गिरफ्तार गरिएको थियो। हाल पुर्पक्षको लागि थुनामा राखिएको छ।

नुवाकोट गाविस-१ का ७४ वर्षीय खुविराम आचार्यलाई लेनदेनको विषयलाई लिएर ०५७ मंसिर १३ गते आफ्नै भाई

सोही गाविस-५ का खुमानन्द आचार्यले हत्या गरे। हत्यापश्चात् लास घर बाहिर मकैको सुलीमा भुण्ड्याइएको थियो। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

गिरफ्तारी र यातना

पटौटी गाविस-१ का २९ वर्षीय नारायण घिमिरेलाई गाली गलौज गरेको आरोपमा ०५६ चैत २७ गते सन्धिखर्क गाविस-६ हटारीनेटाबाट प्रहरीलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई १५ हजार रूपैयाँ धरौटीमा रिहा गरियो।

अर्घा गाविस-२ का ५१ वर्षीय रामबहादुर रायमाभी, सोही गाविस-१ का ठाकुर नेपाल (वि.क.) र रोल्पा जिल्ला कोटगाउँ गाविस-३ का जब्बरसिंह घर्ती (सुमन) लाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ ४ गते रामबहादुर रायमाभीको घरबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूमध्ये रामबहादुरलाई ४ दिनपछि र ठाकुरलाई ५ महिनापछि रिहा गरियो भने जब्बरसिंहलाई हातहतियार स्वरस्वजानासम्बन्धी मुद्दामा थुनामा राखिएको छ।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

वाँगी गाविस-३ मालारानी प्राविका शिक्षक ३८ वर्षीय देवबहादुर खड्कालाई माओवादीको आरोपमा ०५६ माघ २९ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारे। पीडितलाई ४ महिनापछि रिहा गरियो।

पटौटी गाविस-१ का नेकाँ जिल्ला कार्य समितिका सचिव तथा सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगका जिल्ला अध्यक्ष ३८ वर्षीय श्यामनाथ घिमिरे (कश्यप) लाई ०५७ कार्तिक २८ गते राति माओवादीहरूले अपहरण गरी बेपत्ता पारे। पीडितलाई ४८ दिनपछि मुक्त गरियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

चिदिका गाविस-१ का हरिप्रसाद भुसाललाई राजनीतिक रिसइबीका कारण ०५६ पुस २४ गते सोही ठाउँका वसर अलि मियाँ र अलि अहमद मियाँले कुटपिट गरी सख्त घाइते बनाए। पीडकहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दा चलाइएको छ।

धनचौर गाविस-१ का ४२ वर्षीय ठाकुरप्रसाद खनाललाई ०५७ वैशाख २२ गते केही अज्ञात व्यक्तिहरूले घरमा ज्यानमार्ने धम्की दिई ११ हजार ५ सय रूपैयाँ लुटेर लगे।

वागी गाविस-१ का वरम्कोटका भेषबहादुर क्षेत्रीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ जेठ १९ गते माओवादीहरूले घर घेरा हाली ज्यानमार्ने धम्की दिए।

सन्धिखर्क गाविस-६ स्थित कृषि विकास बैंक अगाडि ०५७ असार २ गते राति ९ बजेतिर माओवादीहरूले बम विस्फोट गरी आतंक फैलाए।

मौलिक अधिकार

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

जिल्ला अदालतमा देवानी मुद्दा गत वर्षका १ सय ३५ र यस वर्षका ५२ गरी जम्मा १ सय ८७ मध्ये गत वर्षका १४ र यस वर्षका १८ गरी ३२ वटा फर्स्यौट भए। दुनियावादी फौजदारी मुद्दा गत वर्षका ४७ र यस वर्षका ३४ गरी ८१ वटामध्ये गत वर्षका १२ र यस वर्षका १२ गरी २४ वटा फर्स्यौट भए। हातहतियार स्वरस्वजानासम्बन्धी एउटा मुद्दा रहेको छ। यस वर्षको ४ वटा मध्ये ३ वटा फर्स्यौट

जनसंख्या	: २२२२५४
साक्षरता प्रतिशत	: ४७.४
महिला साक्षरता प्रतिशत	: ३२
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	: ११९३
गाविस/नपा संख्या	: ४२/०
निर्वाचन क्षेत्र	: २
विद्यालय	: ४९४
क्याम्पस/उच्च मावि	: १/७
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	: १/४१
टेलिफोन लाइन	: १८४
मोटर सडक (कि.मी.)	: ५८
प्रहरी कार्यालय संख्या	: ७
हुलाक संख्या	: ४२

भई एउटा बाँकी रहेको छ। चलन चलाउनेसम्बन्धी गत वर्षको एउटा र यस वर्षको एउटा गरी २ वटा छन्। समग्रमा यस अदालतमा २ सय १६ वटा मुद्दा फर्स्यौट हुन बाँकी छन्।

जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी मुद्दा गत वर्षको २ र यस वर्षको २ वटा फर्स्यौट हुन बाँकी छन्। जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा जम्मा ३ वटा मुद्दा फर्स्यौट हुन बाँकी छन्।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगमा ०५७ वैशाखसम्म ५ सय ९८ वटा निवेदन परेका थिए। जिल्लामा १ सय ५० देखि २ सयसम्म वास्तविक सुकुम्बासी रहेको कुरा आयोगका उपाध्यक्ष धर्म भुसालले बताउनुभयो।

यस जिल्लामा १ हजार ३ सय पुरुष र १ हजार १ सय ७ महिला गरी २ हजार ४ सय ७ जनाले वृद्ध भत्ता

पाइरहेका छन्। अशक्त अपाङ्ग भत्ता ५० जनालाई दिइएको छ। जिविसका अन्य शिर्षकका वजेटहरूमा केही रकम बचत भएकाले थप ११ जनालाई असहाय विधवा भत्ता दिइएको छ। विधवा भत्ता यस जिल्लामा निश्चित कोटाअनुसार दिइएको छ। अन्य जिल्लाको तुलनामा कम रकम आउने गरेको कुरा जिविसका कर्मचारीले बताए।

महिला अधिकार

अर्घातोष गाविस-४ को १६ वर्षीय एक युवतीलाई ०५७ भदौ २७ गते सोही ठाउँका २० वर्षीय मदनकुमार श्रेष्ठले बलात्कार गरे। पीडक फरार छ।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित पुरुष संख्या	पीडित महिला संख्या	जम्मा	घटना संख्या	पीडित पुरुष संख्या	पीडित महिला संख्या	जम्मा
हत्या	५	३	३	६				
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	१							
गिरफ्तारी र यातना					२	४		६
कुटपिट	२	१	१	२				
धम्की	१	१		१				
बेपत्ता पारिएको	१	१		१	१	१		१
बलात्कार	१		१	१				
जातीय छुवाछुत	१	१		१				
जम्मा	१२	६	५	१७	३	५		८

बाल अधिकार

यस वर्ष दुई नवजात शिशुलाई जन्मने बित्तिकै हत्या गरियो।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

ठूलापोखरा गाविस-५ का १३ वर्षीय विशु वि.क.लाई तल्लो जातको भएको आरोपमा ०५७ जेठ ९ गते सोही ठाउँका ३० वर्षीय दिनानाथ रेग्मीले कुटपिट गरे।

अतिरिक्त जानकारीहरू

व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका घटनामा १७ जना पीडित भए। १४ पुरुष र ३ महिलाले आत्महत्या गरे। खोलाले बगाएर र पानीमा डुबेर २ जना तथा विष सेवनबाट एक जनाको मृत्यु भयो। ०५७ भदौ महिनामा अबरल वर्षाका कारण अर्घातोष गाविस-४ का कुलबहादुर सुनारका एकै परिवारका ३ जनाको तथा जलुके गाविस-५ का चुडामणी पुलामीसहित एकै परिवारका ५ जनाको मृत्यु भयो। चोरीका घटनामा ३ जना पीडित भए।

३.१२ गुल्मी

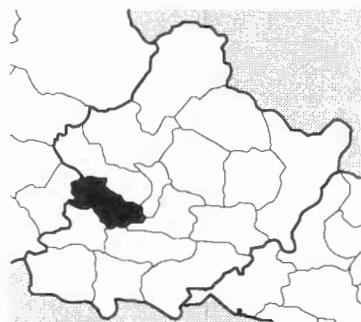
सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

पर्वत जिल्ला घर भई वस्तु गाविस-९ स्थित प्रहरी चौकीमा कार्यरत प्रहरी असई ३८ वर्षीय भिमबहादुर नेपाली, प्रहरी जवानहरू पर्वतका गोविन्द जांशी र रूपन्देहीका रामप्यारे चौधरीलाई ०५६ चैत ११ गते राति माओवादी र प्रहरीबीच दोहोरो भिडन्त हुँदा माओवादीले हत्या गरे। त्यसैगरी पुर्कोट गाविस-१ का २४ वर्षीय कृष्णबहादुर कुँवरलाई प्रहरीले हत्या गरे। सो घटनामा प्रहरी हवलदार हरिबहादुर शाही, प्रहरी जवान हरिराम यादव, तुलबहादुर बस्नेत, फजदार यादव, परिचर भोटबहादुर स्वत्री र वस्तु गाविस-५ की शारदा पाण्डे घाइते भए।

अमरपुर गाविस-१ का २७ वर्षीय लालचन बोहोरालाई सुराकी गरेको र जनतालाई सताएको आरोपमा ०५७ असार २९ गते राति माओवादीहरूले खुकुरी प्रहार गरी हत्या गरे।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ६ वटा घटनामा ४ जना पुरुष र ५ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये -

जनसंख्या	: ३४२०२०
साक्षरता प्रतिशत	: ५७
महिला साक्षरता प्रतिशत	: ५५
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	: ११४९
गाविस/नपा संख्या	: ७९/०
निर्वाचन क्षेत्र	: ३
विद्यालय	: ६१०
क्याम्पस/उच्च मावि	: ३/१०
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	: १/८४
टेलिफोन लाइन	: १९८
मोटर सडक (कि.मी.)	: ७४
प्रहरी कार्यालय संख्या	: ६
हुलाक संख्या	: ६८

दुविचौर गाविस-९ का ७८ वर्षीय गगनबहादुर राना र उनकै पत्नी ८० वर्षीय हरिकला रानालाई ०५७ भदौ २४ गते अज्ञात व्यक्तिहरूले खुपलै गर्धनमा हिकार्डि हत्या गरे।

छापहिले गाविस-३ की ६२ वर्षीय टिकी घर्ती क्षेत्रीलाई घरायसी भगडाका कारण ०५७ असोज १ गते आफ्नै बुहारी भगवती घर्ती क्षेत्रीले हँसिया प्रहार गरी हत्या गरिन्। पीडकले पीडितको १ सय ६० रूपैयाँ चोरेपछि भगडा भएको थियो। पीडकले आफ्नो जेठाजु लंकबहादुर घर्ती क्षेत्रीलाई समेत हत्यामा संलग्न भएको बताइन्। दुवैजनालाई हाल पुर्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

हेरेवा गाविस-९ की ३० वर्षीय आशा भारी (श्रेष्ठ), उनका छोरीहरू १२ वर्षीय रेनु भारी र ४ वर्षीय सुजना भारीलाई ०५७ कार्तिक ९ गते राति आफ्नै पति तथा बाबु ३८ वर्षीय रेशमलाल भारीले खुकुरी प्रहार गरी हत्या गरे। आफूलाई ५० हजार रूपैयाँ घूस खाएर भाई बुहारीको गर्भपतन गराएको आरोप लागेपछि आवेशमा आई

पीडकले पीडितहरूको हत्या गरेका थिए। पीडक आफै प्रहरी कार्यालयमा पुगी आत्मसमर्पण गरे।

जेल र बन्दीहरू

धेरै पुरानो र जीर्ण अवस्थामा रहेको गुल्मी जेलको क्षमता २५ जनाको छ। हाल यस जेलमा कैद नतोकिएका ३६ पुरुष र २ महिला तथा कैद नतोकिएका ९ पुरुष र ८ महिला गरी कूल ५५ जना बन्दीहरू रहेका छन्। यसबाहेक ३ जना आश्रित नाबालक समेत रहेका छन्। जेलमा स्वच्छ पिउने पानीको अभाव भएको बन्दीहरूको गुनासो छ। बन्दीहरूका लागि विभिन्न संस्थाहरूले स्वेलकुदका सामग्री उपलब्ध गराएका छन्।

अज्ञात व्यक्तिहरूद्वारा हत्या गरिएका ७८ वर्षीय गगनबहादुर राना र उनकी पत्नी ८० वर्षीय हरिकला राना

गिरफ्तारी र यातना

पुर्कोटदह गाविस-१ की १७ वर्षीय शारदा घर्तीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ असार ५ गते घरेबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई ७ दिन हिरासतमा र ३ महिना थुनामा राखी रिहा गरियो।

अर्लाङकोट गाविस-९ का ३७ वर्षीय रिस्वबहादुर विश्वकर्मा र ३४ वर्षीय तीर्थबहादुर विश्वकर्मालाई गार्ड मारेको आरोपमा ०५७ असार ४ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

मुर्तुङ गाविस-३ घर भई हाल तम्घास गाविस-१ बस्ने २७ वर्षीय नगेन्द्र के.सी.लाई प्रहरी रमेश न्यौपानेलाई कुटपिट गरेको आरोपमा ०५७ कार्तिक २७ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी निर्म्म यातना दिए। ०५७ कार्तिक २६ गते राति रमेश सादा पोशाकमा नगेन्द्रको पसलमा गई चुरोट मार्ने निहुँमा पसल खोल्न लगाई नगेन्द्रलाई कुटपिट गरी हिँडेका थिए।

छापहिले गाविस-३ का ३५ वर्षीय लंकबहादुर जि.सी.लाई आफ्नी आमा टिकी घर्तीको हत्यामा संलग्न भएको आरोपमा ०५७ असोज ८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई हिरासतमा प्लाष्टिकको चप्पलले हत्केला, कुम, पैतालामा हिकार्डने, भुईँमा सुताएर तीन जना प्रहरीले एकैपटक बुटसहित तिघ्रा, घुँडा र छातीमा कुल्चने, टाउको र कञ्चटमा चप्पलले हिकार्डने जस्ता यातना दिएर बेहोस बनाए। हाल पीडितलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ। यातनाका कारण आँखा, छाती र घुँडामा अबै असर पुऱ्याइरहेको पीडितले बताए।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

तुराङ गाविस-१ का ३४ वर्षीय चेतन बस्नेतलाई सुराकी र भ्रष्टाचार गरेको आरोपमा ०५६ फागुन १८ गते माओवादीहरूले ज्यानमार्ने धम्की दिए।

वडागाउँ गाविस-७ स्थित साना किसान परियोजनाको कार्यालयमा ०५७ असार १ गते माओवादीहरूले २ वटा बम प्रहार गरी कार्यालयका सम्पूर्ण कागजपत्र ध्वस्त गर्नुका साथै ४ हजार रूपैयाँ लुटेर लगे।

ज्वाहाङ गाविसको खैरेनीबजारस्थित कृषि विकास बैंकमा ०५७ असार १ गते माओवादीहरूले आगो लगाउनुका साथै नगद लुटेर लगे।

तम्घास गाविस-१ स्थित जिल्ला मालपोत कार्यालयमा ०५७ भदौ १५ गते माओवादीहरूले बम प्रहार गरे। बम प्रहारका कारण सोही कार्यालयमा कार्यरत तुलसी भण्डारी बहिरा भएका छन्।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या	पुरुष	महिला जम्मा	घटना संख्या	पीडित संख्या	पुरुष	महिला जम्मा
हत्या	७	५	५	१०				
गोलीद्वारा हत्या	१	३		३	३	३		३
गोलीद्वारा घाइते	१	५		५				
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	१							
गिरफ्तारी र यातना					३	३	१	३
कुटपिट	१३	१६	८	२०				
धम्की	५	८		८				
गर्भपतन	१		१	१				
पारिवारिक हिंसा	८		८	८				
महिला भएकै कारण यातना	१		१	१				
जम्मा	३३	३३	१५	४८	५	८	१	५

बलेटक्सार गाविसको बलेटक्सार बजारमा ०५७ भदौ १५ गते माओवादीहरूले ग्रामीण विकास बैंक लुटनुका साथै साना किसान विकास आयोगको कार्यालय जलाए।

हाडहाडे गाविस-१ का ३२ वर्षीय प्रेमबहादुर नेपालीलाई जथाभावी चन्दा असुल गरेको र बलात्कार गरेको आरोपमा ०५७ असोज १८ गते माओवादीहरूले घरबाट चारपाटा मुडेर ५ घण्टाको बाटो हिँडाई कुटपिट गरे।

भार्पे गाविस-१ का ६० वर्षीय लालबहादुर काउछा र उनकै छोरा ३२ वर्षीय हेमलाल काउछालाई ०५७ असोज २७ गते माओवादीहरूले ज्यानमार्ने धम्की दिई बन्दुक, कपडा र केही नगद समेत लुटेर लगे।

बाँफकटेरी माविका प्रधानाध्यापक ३५ वर्षीय जगतबहादुर खत्रीलाई विद्यालयको रकम अनियमित गरेको, बलात्कार गरेकोसमेत १९ वटा आरोपमा ०५७ पुस १२ गते माओवादीहरूले डेढ घण्टा हतकडी लगाएर हिँडाई कुटपिट गर्नुका साथै नसुधिएमा ज्यानमार्ने धम्की दिए।

भनभने गाविस-२ का वडाध्यक्ष ३६ वर्षीय त्रिमानन्द पन्थीलाई जनतालाई सताएको र माओवादीको विरोध गरेको आरोपमा ०५७ पुस १३ गते माओवादीहरूले कुटपिट गरी ज्यानमार्ने धम्की दिए।

मौलिक अधिकार

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा दुनियावादी देवानी १ सय ७८, संक्षिप्त देवानी १३, दुनियावादी फौजदारी ६०, सरकारवादी फौजदारी २३, संक्षिप्त फौजदारी १५ र विशेष फौजदारी ३२ गरी कूल ३ सय २१ वटा मुद्दा दर्ता भए। अदालतमा ३ वर्ष नाघेका मुद्दा नरहेको भए तापनि २ वर्ष नाघेका अंश र जग्गासम्बन्धी १२ वटा मुद्दा छन्। १ वर्ष

माओवादीहरूबाट कुटपिट गरी घम्की दिइएका जगतबहादुर खत्री

नाथेका मुद्दाहरूमा अंश, जग्गा, ज्यान र चोरीसम्बन्धी छन्। त्यसैगरी ६ महिना नाथेका मुद्दामा ज्यान, चोरी, लागु औषध, जग्गा, अंश, लेनदेनसम्बन्धी छन्।

जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा केही सार्वजनिक अपराधका ६ वटा मुद्दा दर्ता भएकोमा २ वटा फर्स्वोट भए। जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा ४८ वटा मुद्दा दर्ता भए।

सरुवा, घटुवा र पक्षपात आदि

बाँभकटेरी गाविस-३ की २६ वर्षीय कमला शर्मालाई ०५७ जेठ २३ गते महिला जागृति कार्यक्रमको उत्प्रेरिका पदमा उत्तीर्ण भएकोमा पक्षपात गरी बाँभकटेरी गाविस-३ की सुशीला भुसाललाई नियुक्ति दिइयो।

महिला अधिकार

तम्घास गाविस-५ की ४० वर्षीय शान्ति वि.क.लाई ०५६ चैत ८ गते राति उनकै पति ४५ वर्षीय सुमनसिं वि.क.ले हँसियाले टाउकोमा हिकार्ए घाइते बनाए। पीडकविरुद्ध पीडितले उजुरी गरिनु।

अर्खले गाविस-७ की २६ वर्षीय कमला शर्मालाई छोरी मात्र जन्माएको आरोपमा ०५७ वैशाख ४ गते आफ्नै पति ३० वर्षीय ओमप्रकाश गौतमले मरणासन्न हुने गरी कुटपिट गरे। पीडित उपचार गरी घर फर्किएपछि पुनः वैशाख २२ गते कुटपिट गरे। दुवैलाई मिलापत्र गराइयो।

अर्लाङकोट गाविस-३ की २७ वर्षीय हुमकला सापकोटालाई ०५७ जेठ १८ गते दमाई कोठामा पसेको आरोपमा आफ्नै देवर शेषकान्त सापकोटाले कुटपिट गरी घरबाट निकाले। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी दुवैबीच मिलापत्र गराइयो। पीडित विधवा हुन्।

दुविचौर गाविस-९ की २५ वर्षीय रमा थापालाई अर्खले गाविस-८ का ४० वर्षीय हरिबहादुर थापाले विवाह गर्ने प्रलोभनमा यौन सम्पर्क गरेकोमा गर्भवती भई ०५७ जेठ २२ गते

हरिबहादुरको घरमा गएपछि घरभित्र पस्न दिएनन्। पीडितले प्रहरीसमक्ष उजुरी दिएपछि प्रहरी, आमा समूह र मानवअधिकारकर्मीको पहलमा रमालाई हरिबहादुरको जिम्मा लगाइयो। हाल हरिबहादुरकै घरमा बसेको भए पनि रेस्तेस्व गरेका छैनन्।

वलिथुम गाविसकी २२ वर्षीय रेनुका सतुङ्ग्रीलाई ०५७ साउन ५ गते उनकै पति ज्ञानबहादुर बस्नेतले घरमा बस्न दिएनन्। दुवैबीच प्रेम सम्बन्ध भई एक छोरी जन्मिएको र पीडकले केही समय माइतीमा बस पछि घरमा जाउँला भनेकाले पीडित माइतीमै बसेकी थिइन्। पछि घरमा जाँदा जात नमिलेको निहुँमा बस्न, स्नान दिएनन्। पीडित हाल माइतीमै छिन्।

हस्तिचौर गाविस-७ की २७ वर्षीय एक लाटी महिलालाई ०५७ जेठ ३१ गते तम्घास गाविस-१ का नन्दराम भुसालले जबर्जस्ती ६ महिनाको गर्भपतन गराए। पीडित २ महिनासम्म मरणासन्न हुने गरी विरामी भइन्। पीडकबाट एक लाख रूपैयाँ दिलाई मिलापत्र गराइयो।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

बाँभकटेरी माविका प्रधानाध्यापक जगतबहादुर खत्री र भनभने गाविस-२ का वडाध्यक्ष स्वामानन्द पन्थीलाई माओवादीहरूले कुटपिट गरेको घटनाको विरोधमा नेकपा (एमाले) ले ०५७ पुस १४ गते एक प्रेस वक्तव्य प्रकाशित गर्‍यो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका ८ वटा घटनामा १२ पुरुष र ४ महिला पीडित भए। ८ पुरुष र ७ महिलाले आत्महत्या गरे। आगलागीका ४ घटनामा १५ जना पीडित भए। २ जनाको लास फेला पर्यो। सवारी दुर्घटनामा परी २ पुरुष र १ महिलाको मृत्यु भयो। बाढीले १ जनाको मृत्यु भयो भने १० जना महिला र ३ जना पुरुष घाइते भए। १ जनाको डुबेर मृत्यु भयो। मिल्मा परेर १ जना महिलाको मृत्यु भयो। चोरीका २ वटा घटना भए।

३.१३ बाग्लुङ

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

ताराखोला गाविस लामाङका माओवादी छापामार सदस्य १९ वर्षीय विश्व गौचनलाई ०५७ भदौ २८ गते राति गाउँलेहरूले बच्चो प्रहार गरी हत्या गरे। माओवादीहरूले पाला गाविस-२ का बाँस्कोटका मिनबहादुर थापालाई कारवाही गर्न गएको अवस्थामा उक्त घटना भएको थियो।

पाला गाविस-२ स्वहरेका नेकौं महासमिति सदस्य ४७ वर्षीय भरत भन्ने तुलप्रसाद शेरचनलाई ०५७ कार्तिक २५ गते बिहान ६ बजेतिर हिँडिरहेको अवस्थामा बाग्लुङ नपा-१

गणेशस्थानको घुम्तीनेर माओवादीहरूले गोली प्रहार गरी सक्त्त घाइते बनाए। पीडितको बाग्लुङ अस्पतालमा उपचार गर्दागर्दै ८ बजे मृत्यु भयो।

बोहोरागाउँ गाविस-७ की ३४ वर्षीय धनकुमारी चन्द र १२ वर्षीय निर्मल चन्दलाई ०५७ मंसिर ३ गते बेलुका ६ बजेतिर खोलामा ढडिया लिन गएको अवस्थामा सोही ठाउँस्थित इलाका प्रहरी कार्यालयमा माओवादीले आक्रमण गरी दोहोरो भिडन्त हुँदा गोलीद्वारा हत्या भयो र खोलाले बगायो। सोही घटनामा इलाका प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत प्रहरी जवानहरू अर्घाखाँची जिल्ला मरेङ गाविस-७ का २३ वर्षीय कमल पाण्डे, तनहुँ जिल्ला जामुनेभञ्ज्याङ गाविस-७ का २४ वर्षीय डम्बरबहादुर थापा र माओवादी छापामार अर्गल गाविस-९ का २४ वर्षीय

सनबहादुर घर्तीको गोलीद्वारा हत्या भयो। त्यसैगरी प्रहरी असई उग्रमणी मित्र, प्रहरी जवानहरू राजेन्द्रप्रसाद शर्मा, खड्गबहादुर थापा र सुरेन्द्र रावल घाइते भए। बाँकी प्रहरीले आत्मसमर्पण गरे। माओवादीहरूले घाइते प्रहरीहरूलाई प्राथमिक उपचार गरी हतियार लगे र भिम्मा हुलाकको कोठामा बस्न भनी गए।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका २ वटा घटनामा १ जना पुरुष र १ जना महिला पीडित भए। व्यक्तिगत कारणले भएको एउटा घटनामा १ जना पुरुष गोलीद्वारा घाइते भए।

जेल र बन्दीहरू

“घ” श्रेणीको वाग्लुङ जेलको क्षमता २५ जनाको हो। हाल यस जेलमा ५ जना महिलासहित २८ जना बन्दी र ३ जना आश्रित नाबालक रहेका छन्। बन्दीहरूमध्ये कैद नतोकिएका ८ जना र कैद तोकिएका २० जना छन्। राजनीतिक बन्दीहरू मिनबहादुर बानियाँ र विष्णुप्रसाद भट्ट हातहतियार स्वरस्वजाना मुद्दाअन्तर्गत ६ हजार रूपैयाँ धरौटी नराखेका कारण थुनामा रहेका छन्। जेलमा महिला बन्दीहरूका लागि प्रौढ कक्षा संचालन गर्न थालिएको छ। बन्दीहरूले आफूले नाम्लो, स्वेटर आदि उत्पादन गरी त्यसको बिक्रीबाट आय आर्जन गर्ने गर्दछन्। अध्ययनको लागि पुस्तकालय स्थापना गरिनुपर्ने बन्दीहरूको माग छ।

गिरफ्तारी र यातना

नरेठाँटी गाविस-७ का २४ वर्षीय कर्णबहादुर पुनलाई ०५७ जेठ ११ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी बन्दुकको कुन्डाले हिकारि यातना दिई दायौँ आँखीभौँ काटिदिए। पीडितलाई विहुँ गाविस-६ दहपानीमा अनन्त शर्मालाई कुटपिट गरेको आरोपमा गिरफ्तार गरिएको थियो। उनलाई २५ हजार रूपैयाँ धरौटी लिई तारेस्वमा रिहा गरियो।

पाला गाविस-५ का सुरेश राना, हर्क थापा, कुस्मीसेरा गाविस-५ का अर्जुन थापा र वाग्लुङ नपा-११ का शिव शर्मालाई ०५७ असार ५ गते विहुँ गाविस-४ बुद्धिदेउरालीमा अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) द्वारा मदिरा विरोधी अभियान संचालन गरिएको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरी यातना दिए। पीडितहरूलाई तारेस्वमा रिहा गरियो।

तारा गाविस-९ की दुर्गाभवानी निमाविकी शिक्षिका २९ वर्षीय कलि स्वत्रीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ असार ५

जनसंख्या :	२४७७८८
साक्षरता प्रतिशत :	४३.४
महिला साक्षरता प्रतिशत :	२७.५
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	१८७५
गाविस/नपा संख्या :	५९
निर्वाचन क्षेत्र :	३
विद्यालय :	५७१
क्याम्पस/उच्च मावि :	३/१२
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	१/६१
टेलिफोन लाइन :	३५७
मोटर सडक (कि.मी.) :	८७
प्रहरी कार्यालय संख्या :	२४
हुलाक संख्या :	६२

गते बेलुका ४ बजेतिर वाग्लुङ नपा-३ देउराली चोकबाट फोन गरिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई तारेस्वमा रिहा गरियो।

अमलाचौर गाविस-७ चिप्लेटीका १७ वर्षीय नविन विश्वकर्मा (पौडेल) लाई मदिरा विरोधी अभियानमा संलग्न भई आतंक फैलाएको आरोपमा ०५७ असार २३ गते दिउँसो कुस्मीसेरा गाविस-५ स्थित सेराबजारबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरी नीलडाम हुनेगरी यातना दिए। पीडितलाई तारेस्वमा रिहा गरियो।

गोरखा जिल्ला लाकुरीबोट गाविस-७ जफदीका विष्णुप्रसाद भट्ट, म्याग्दी जिल्ला पुलाचौर गाविस-९ का प्रताप भन्ने मिनबहादुर बानियाँ र पाला गाविस-५ का बलबहादुर थापालाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ २ गते बलबहादुरको घरबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई हातहतियार तथा स्वरस्वजानासम्बन्धी मुद्दा लगाई ६ हजार रूपैयाँ धरौटी माग गरिएकोमा बलबहादुर तारेस्वमा रिहा भए भने विष्णुप्रसाद र मिनबहादुरलाई थुनामा राखिएको छ।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

हटिया गाविस-२ का हटिया उच्च माविका प्राचार्य ५८ वर्षीय मोहनचन्द्र राजनलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ भदौ १७ गते राति १२-१५ जना माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई असोज १ गते हरिचौर गाविस-९ स्थित खुइलाखोलाबाट मुक्त गरियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

नरेठाँटी गाविस-२ महेन्द्र माविका शिक्षक ४९ वर्षीय बुलबहादुर के.सी.लाई ०५६ पुस २४ गते राति घरमा बसिरहेको अवस्थामा ४०-५० जना अज्ञात व्यक्तिहरूले बायाँ खुट्टाको पिँडुलाको मासु भारी खुट्टा भाँचिदिनुका साथै कुटपिट समेत गरे। पीडितलाई काठमाण्डौमा उपचार गरियो। सरकारले उपचारका लागि १

पाला गाविसका गाउँलेहरूबाट हत्या गटिपुका शिष्ट गौघव

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनत			राज्यद्वारा भएका हनत		
	घटना संख्या	पीडित संख्या		घटना संख्या	पीडित संख्या	
		पुरुष	महिला जम्मा		पुरुष	महिला जम्मा
हत्या	३	३	३			
गोलीद्वारा हत्या	३	३	३	३	३	१
गोलीद्वारा घाइते	३	५	५			
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	३					
गिरफ्तारी र यातना				६	३०	१
लाठी चार्ज				१	३	३
बेपत्ता पारिएको	१	१	१			
कुटपिट	६	६	६			
धम्की	१					
मेला र संगठित हुने अधिकार				३	३६	३६
बहुविवाह	१		१			
अमानवीय व्यवहार	१	१	१			
जम्मा	१९	१८	१	११	५१	३

लाख ६० हजार रूपैयाँ राहतस्वरूप उपलब्ध गरायो।

तारा गाविस-५ तम्कीका गाविस उपाध्यक्ष ४८ वर्षीय कर्णबहादुर चोखाललाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५६ फागुन ३० गते बेलुका माओवादीहरूले दायौँ खुट्टामा गलले हिकाई खुट्टा भौँचिदिए। पीडितलाई नेपाल मेडिकल कलेजमा लगी उपचार गरियो। उपचार स्वर्च सरकारले उपलब्ध गरायो।

दलिङ गाविस-३ का २६ वर्षीय नेविसंघका अध्यक्ष भीष्म भन्ने कृष्ण के.सी. लाई राजनीतिक पूर्वाग्रहका कारण ०५७ जेठ २६ गते राति ९-१० जना अज्ञात व्यक्तिहरूले दुवै खुट्टाको कुर्कुच्चा ताछिदिनुका साथै नीलडाम हुनेगरी कुटपिट गरे। पीडितको पोखरामा उपचार भयो। आफूलाई नेकपा (मसाल) का कार्यकर्ताहरूले कुटपिट गरेको कुरा पीडितले बताए।

माओवादीहरूले गलले हिकाई खुट्टा भौँचिदिएका कर्णबहादुर चोखाल

रेश गाविस-९ जिरेंतिका तरूण दलका जिल्ला सदस्य २७ वर्षीय चित्रबहादुर कार्कीलाई जनविरोधी क्रियाकलापमा संलग्न भएको आरोपमा ०५७ असार २२ गते राति ११ बजेतिर माओवादीहरूले कुटपिट गरी घाइते बनाउनुका साथै दायौँ खुट्टा समेत भौँचिदिए। पीडितलाई काठमाण्डौमा उपचार गरियो। उपचार स्वर्च सरकारले उपलब्ध गरायो।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार (राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

अनेरास्ववियु (छैठौँ) का केन्द्रीय सदस्य नारायण सापकोटा, अनेरास्ववियुका केन्द्रीय सदस्य हरिनारायण गौतमसमेत ११ जनालाई ०५६ चैत १५ गते चार विद्यार्थी संगठनहरूले १९ सूत्रीय माग राखी आयोजना गरेको चक्काजाम कार्यक्रमका सिलसिलामा वाग्लुङ नपा-१ वाङ्गेचौरमा प्रहरीले लाठीचार्ज तथा गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई सोही दिन बेलुका ६ बजेतिर रिहा गरियो।

जिविस सभापति लिलबहादुर

थापासमेत १७ जनालाई ०५७ असोज ४ गते बेलुका नौ वाम समूहद्वारा आयोजित नेपाल बन्द कार्यक्रमको सिलसिलामा मसाल जुलुस निकाल्दा प्रहरीले वाग्लुङ नपा-२ लालीगुराँस चोकबाट गिरफ्तार गर्नुका साथै जुलुसमा लाठीचार्ज गरे। गिरफ्तार गरिएकाहरूलाई राति १२ बजे रिहा गरियो।

अनेरास्ववियु (छैठौँ) का नारायण सापकोटा र डिलाराम थापालाई ०५७ असोज ५ गते दिउँसो नौ वाम समूहद्वारा आयोजित नेपाल बन्दको सिलसिलामा बसमाथि ढुङ्गा प्रहार गरेको आरोपमा वाग्लुङ नपा-२ बाट प्रहरीले लाठीचार्ज तथा गिरफ्तार गरी ३ घण्टापछि रिहा गरे।

नौ वाम समूहद्वारा निकालिएको मसाल जुलुसमाथि ०५७ कार्तिक ३ गते वाग्लुङ बजारमा प्रहरीले अवरोध खडा गर्दा दुई पक्षबीच भिडन्त भयो। प्रहरीले राधाकृष्ण चोकबाट काजीगाउँले श्रेष्ठलाई गिरफ्तार गरे भने लालीगुराँस चोकमा भिडन्त हुँदा २ जना प्रहरी घाइते भए। तत्पश्चात् प्रहरीले ३ सेल अश्रुग्याँस प्रहार तथा लाठीचार्ज गरे। लाठीचार्जद्वारा प्रदर्शनकारी जिविस सभापति लिलबहादुर थापा, बाबुराम नेपाली, बाणीराज कार्की, पेन्सन बुभुन आएका चन्द्रबहादुर घर्ती तथा मासु बेचिरहेका बमबहादुर के.सी. घाइते भए। काजीगाउँलेलाई १ घण्टापछि रिहा गरियो।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्षको अन्त्यसम्म जिल्ला अदालतमा २ सय २ वटा मुद्दा रहे, जसमध्ये दुनियावादी देवानी १ सय २९, दुनियावादी फौजदारी ५९, सरकारवाही फौजदारी १४ छन्। २ वर्ष नाघेका दुनियावादी देवानी १७ वटा छन्। थुनुवा भएका मुद्दा ४ वटामध्ये एउटा २ वर्ष नाघेको र एउटा १ वर्ष नाघेको छ। यस वर्ष गतवर्षको जिम्मेवारी सरेर आएका र यस वर्ष दर्ता भएका

गरी ३ सय २२ वटा मुद्दा फर्ष्यौट भए, ती मध्ये ५६ वटा सरकारवादी फौजदारी थिए।

महिला अधिकार

यस वर्ष बहुविवाहका ५ वटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए। तीमध्ये २ वटा घटनामा मात्र पीडितले उजुरी गरी मिलापत्र गरे।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय धुवाधूतसमेत

नरैठाँटी गाविस-९ छापका ६० वर्षीय धनबहादुर खत्रीलाई दुर्दिला भाटी गाविस-२ स्थित विजय चौपारीमा सांही ठाउँका पूर्व मुखिया नरबहादुर श्रीसले जंगल कब्जा गरेकामा अदालतमा भुटा साक्षी बनेको भनी ०५६ पुस १८ गते सो ठाउँको समाजले जनप्रतिनिधिको रोहवरमा माफी माग्न लगाई मानिसको दिसा खुवाई आहालको पानीले मुख सफा गर्न लगाए। साथै १० हजार रूपैयाँ जरिवाना तिर्नुपर्ने निर्णय सुनाइयो। पीडितले कतै उजुरी गरेनन्।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

नरैठाँटी गाविस-२ का शिक्षक वुलबहादुर के.सी.माथि गरिएको कारवाहीका सम्बन्धमा नेकपा (एमाले) ले ०५६ माघ ७ गते एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरी वैचारिक आस्थाको

आधारमा गरिएको तथाकथित कारवाहीप्रति खेद प्रकट गर्दछौं भनी विरोध जनायो।

माओवादी छापामार विश्व गौचनको हत्याको विषयलाई लिएर पुनरावेदन अदालत वार डकार्डको मानवअधिकार समितिले ०५७ असोज ३ गते एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरी नेपाली नागरिकको हत्या हुँदा कानूनी प्रकृया अपनाई कारवाही गरिनुपर्ने जनायो। यसै घटनालाई लिएर नेकाले माओवादीलाई गाउँ-गाउँबाट खेदनुपर्ने भनी विरोध जनायो।

पाला गाविस-२ का भरत भन्ने तुलप्रसाद शेरचनको हत्याको घटनाका सम्बन्धमा नेकौं जिल्ला कार्य समितिले ०५७ कार्तिक २७ गते एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरी विरोध जनायो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा १३ जना पुरुष र ५ जना महिलाले आत्महत्या गरे, जसमध्ये ११ जनाले भुण्डिएर, ४ जनाले हाम्फालेर, १ जनाले विष सेवन गरेर, १ जनाले एसिड सेवन गरेर तथा १ जनाले मट्टितेल खन्याई आगो लगाएर आत्महत्या गरे। लडेर ४ जना, डुबेर ३ जना, बन्दुक पड्केर १ जना र वैदेशिक रोजगारीबाट फर्कदा १ जनाको मृत्यु भयो। ट्राफिक दुर्घटनामा २ जनाको मृत्यु भयो। चोरीका ३ वटा घटना भए। आगलागीका ५ वटा घटना भए।

३.१४ पर्वत

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ३ वटा घटनामा एक ८ वर्षीय बालकसमेत ३ जना पुरुष र एकजना महिलाको मृत्यु भयो। जसमध्ये -

क्याङ्ग गाविस-१ का ७२ वर्षीय अमविर पुन र उनकी पत्नी ६२ वर्षीय स्वरिका पुनलाई ०५६ माघ ५ गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा अज्ञात व्यक्तिहरूले हत्या गरे।

जेल र बन्दीहरू

कूल २५ जना क्षमता रहेको “च” श्रेणीको पर्वत जेल २ भागमा विभाजन गरिएको छ। पुरुष बन्दी क्षमता १५ र महिला बन्दी क्षमता १० रहेको यस जेलमा पुरुषतर्फ कर्तव्य ज्यान मुद्दामा बन्दी ४ र थुनुवा ९ जना गरी १३ जना रहेको छन्। महिला तर्फ बन्दी नभएकोले गोदामको रूपमा प्रयोग गरिएको छ।

यस जेलको वरिपरिको जमीनमा तरकारी, फलफूल र वगैँचा रहेको छ। यस जेलमा शौचालय र वाथरूम ३/३ वटा रहेका छन् भने पानीको राम्रो व्यवस्था छ। मनोरञ्जनका सामग्रीहरूमा

टिभी, क्यारेमबोर्ड, चेस, लुडो र भलिबल राखिएको छ। कर्मचारी मिलन केन्द्रको सहयोगमा कान्तिपुर र गोरखापत्र दैनिक उपलब्ध गराइएको छ।

यस जेलमा रहेका बन्दीहरू मध्ये बाबुराम कार्की र डविन गुरुङ्गको विशेष सहयोगमा चन्द्रबहादुर मल्लको अध्यक्षतामा ५ सदस्यीय कार्य समिति गठन गरी बन्दीहरूले धौलागिरी वचत समूह नामको एउटा संस्था आन्तरिकरूपमा संचालन गरेका छन्। उक्त संस्थामा बन्दीहरूले न्यूनतम ५ रूपैयाँदेखि आफ्नो इच्छाअनुसार मासिक शुल्क उठाउँदै आएको र केही खेलकुद सामग्री खरिद गरी हाल ४ हजार ७ सय रूपैयाँ बैकमा वचत गरेको वचत समूहका अध्यक्ष चन्द्रबहादुर मल्ल बताउँछन्।

गिरफ्तारी र यातना

कास्की जिल्ला भवौरे गाविस-८ का जितबहादुर वि.क. र सन्तोष वि.क.लाई हातहतियार लिई हिंडेको आरोपमा ०५६ माघ २२ गते आर्थर पन्चासेको भन्ज्याङ्गबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई ०५६ फागुन ६ गते हातहतियार स्वरस्वजाना मुद्दामा हाजिरी जमाना रिहा गरियो।

लुङ्खु गाविस-४ का शेरबहादुर क्षेत्री, रामबहादुर क्षेत्री, राजु उच्चै, दिनेश उच्चै, जितु नेपाली, रामबहादुर उच्चै र ठगबहादुर

मल्ललाई हातहतियार लिई हिंडेको आरोपमा ०५७ पुस १५ गते फलमखानीको जङ्गलबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई रिहा गरिएको छ।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

भाक्सिङ्ग गाविस-५ का गाविस अध्यक्ष दलबहादुर गुरुङ्गलाई ०५६ पुस १४ गते राति घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले कुटपिट गरे। पीडितलाई कान समातेर ५० पटक उठबस गर्न लगाई उनीसँग रहेको एउटा रिभल्वर र ६ हजार रूपैयाँसमेत लुटेर लगे।

खानीगाउँ गाविस-२ स्थित राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकबाट ०५६ पुस १९ गते राति ११ बजेतिर माओवादीहरूले नगद तथा सुन गरी ६० लाख रूपैयाँ बराबरको धनमाल लुटेर लगे।

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत प्रहरी जवान ३२ वर्षीय माधवकुमार श्रेष्ठलाई ढोका बन्द गर्न लगाएको आरोपमा ०५६ चैत ८ गते सिलवाल गाविस-४ स्थित रमेश होटलमा अर्ध

गाविस-२ का सन्तबहादुर गुरुङ्ग, प्रवेश गुरुङ्ग, प्रदिप गुरुङ्ग र राजु गुरुङ्गले कुटपिट गरे। पीडितहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी एक हप्तापछि ५ सय रूपैयाँ जरिवाना गरी रिहा गरियो।

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत प्रहरी जवान त्रिलोचन राजभण्डारी र कृष्णदत्त उपाध्यायलाई ०५७ साउन ४ गते सालिजा गाविस-१ का अनिलपुर्जा पुनले माफफाँटमा कुटपिट गरे। पीडितलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी ७ हजार ५ सय रूपैयाँ जरिवाना गरी ०५७ साउन २० गते रिहा गरियो।

हुवास गाविस-३ स्थित आयुर्वेदिक औषधालयका कविराज इन्दल शाह, उनकी पत्नी देवी शाह र सोही ठाउँका ठगप्रसाद

रिजाललाई ०५७ फागुन २ गते फलामखानी गाविस-१ का कालु भन्ने रमेश बहादुर क्षेत्रीसमेत १०-११ जनाको समूहले कुटपिट गरी घाइते बनाए।

मौलिक अधिकार

धार्मिक स्वतन्त्रता

खुर्कोट गाविस-२ का ३५ वर्षीय डिल्लीराम वि.क.लाई शिव मन्दिरमा अछूत जातिको मानिस मादक पदार्थ सेवन गरी प्रवेश गरेको आरोपमा ०५७ भदौ १० गते सोही ठाउँका जनताहरूले १ लाख रूपैयाँ जरिवाना गर्ने निर्णय गरे। पीडितले सो रकम तिर्न नसक्ने बताएपछि क्रमशः ६० हजार र ३० हजार रूपैयाँ तिराउने निर्णय भए तापनि उक्त रकम तिरेनन्। मन्दिरमा राखिएको मूर्ति, पूजाका सामग्री ठूला जाति मानिनेहरूको एक समूहले मन्दिरबाट निकाली कालीगण्डकीमा लगी धोई पस्वाली गरी पुनः मन्दिरमा ल्याई राखे।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

जिल्ला अदालतमा दुनियावादी मुद्दा विगत वर्षदेखि जिम्मेवारी सरेर आएका १ सय २८, यस वर्ष परेका १ सय ४ गरी जम्मा २ सय ३२ मुद्दामा १ सय २५ वटा फर्स्यौट भई १ सय ७ वटा बाँकी रहेका छन्। सरकारवादी मुद्दा विगतको जिम्मेवारी सरेर आएका १४ र यस वर्ष परेका १५ गरी जम्मा २९ मुद्दामा ९ फर्स्यौट भई २० वटा मुद्दा बाँकी रहेका छन्। दुनियावादी मुद्दा जिम्मेवारी सरी आएका ३८ र यस वर्ष परेका ४७ गरी जम्मा ८५ मा ५५ वटा फर्स्यौट भई बाँकी ३० वटा रहेका छन्। यस अदालतमा २ वर्ष नाघेका १४ वटा मुद्दा फर्स्यौट हुन सकेका छैनन्।

जिल्ला मालपोत कार्यालयमा हक सफासम्बन्धी मुद्दा ७ वटा परेकोमा ५ वटा फर्स्यौट भई २ वटा बाँकी रहे। दाखेल स्वारेजी मुद्दा ५१ मा ४२ फर्स्यौट भई ९ बाँकी, नामसारी मुद्दा २ सय ५ मा १ सय ८८ फर्स्यौट भई १७ बाँकी, जग्गा दर्ता २ सय १३ मा २५ फर्स्यौट भई १ सय ८८ बाँकी रहेका छन्। संशोधन मुद्दा ९१ मा ८२ फर्स्यौट भई ९ वटा बाँकी छन्। छुट दर्ता ३ सय ८८ मा ३ वटा फर्स्यौट भई ३ सय ८५ वटा बाँकी रहेका छन्।

जनसंख्या	: १७४३५७
साक्षरता प्रतिशत	: ५२.१
महिला साक्षरता प्रतिशत	: ३८.३
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	: ५३६.८६
गाविस/नपा संख्या	: ५५/०
निर्वाचन क्षेत्र	: २
विद्यालय	: ३२१
क्याम्पस/उच्च मावि	: ३/७
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	: २/५३
टेलिफोन लाइन	: १८४
मोटर सडक (कि.मी.)	: ३८
प्रहरी कार्यालय संख्या	: ११
हुलाक संख्या	: ५६

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या			घटना संख्या	पीडित संख्या		
		पुरुष	महिला	जम्मा		पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	३	३	१	४				
गिरफ्तारी र यातना					३	९		९
कुटपिट	३	५	३	६				
धम्की	३		१	१				
बलात्कार	३		३	३				
बहुविवाह	३		३	३				
गर्भपतन	३							
बाल अधिकार	३	३		३				
जातीय छुवाछूत	१	१		१				
जम्मा	१८	११	९	२०	३	९		९

जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा जिम्मेवारी सरेर आएका १३ मुद्दा रहेकोमा यस वर्ष ११ वटा सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी र २ वटा हातहतियार स्वरस्वजनासम्बन्धी मुद्दा दर्ता भए। ८ वटा सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी र १ वटा हातहतियार स्वरस्वजनासम्बन्धी मुद्दा फर्याट भए।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लामा गठन गरिएको भूमिहीन सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगले हालसम्म जिल्लामा के कति भूमिहीन सुकुम्बासी रहेका छन् भन्ने तथ्यांक लिएका छैन भन्ने हालसम्म एक जनालाई पनि जग्गा प्रदान गरिएको छैन।

यस जिल्लामा वृद्ध भत्ता २ हजार ७ सय २ जनालाई, विधवा भत्ता ३ हजार ७६ जनालाई र अपाङ्ग भत्ता ४९ जनालाई वितरण गरिएको छ। जिल्लाका ६ वटा गाविस भोक्सिङ्ग, आर्थर, भुक्ताङ्गले, देउपुर, दुर्लुङ्ग र शालिग्राम गाविसले यथार्थ रिपोर्ट जिल्ला विकास समितिमा नल्याएकाले कुनै किसिमको भत्ता निकासो हुन नसकेको जिविसले जानकारी गरायो।

महिला अधिकार

पोखरा उपमनपा-९ चिप्लेढुङ्गा डेरा गरी बस्ने एक महिलालाई ०५६ पुस २३ गते मल्लाज माफपाँट गाविस-३ बाराबेनीको बाहुनी होटलमा मल्लाज माफपाँट गाविस-६ का जीवन जि.सी., नरसिंह जि.सी. र रमेश जि.सी. ले बलात्कार गरे। पीडकहरूलाई ०५६ माघ २० गते हाजिरी जमाना रिहा गरियो।

शिवालय गाविस-९ की सावित्री परियारलाई ०५६ असार ५ गते काठमाडौं मनपा-७ का रवि दर्जीले जागीर लगाइदिने

प्रलोभन देखाई बिक्री गर्न लगे। पीडकलाई उजुरी गरेपछि प्रहरीले कारवाही चलायो। पीडकलाई सरकारी वकिलको कार्यालयबाट हाजिरी जमाना रिहा गरियो।

नाङ्लिवाङ गाविस-६ की १४ वर्षीय अन्धी बालिकालाई ०५७ भदौ २३ गते सोही गाविस-२ का ठागु भन्ने स्वीम नेपालीले बलात्कार गरे। पीडक फरार रहेका छन्।

यस वर्ष बहुविवाहका ३ वटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए।

यस वर्ष गर्भपतनसम्बन्धी ३ वटा घटना जानकारीमा आए।

बालअधिकार

पैयूहटीयास्थित इङ्गलिश बोर्डिङ स्कूलमा कक्षा ५ मा अध्ययनरत १० वर्षीय सुजन शर्मा बस्याललाई ०५६ चैत २ गते सोही विद्यालयका शिक्षक यामप्रसाद न्यौपानेले कुटपिट गरी घाइते बनाए। पीडकलाई ५ सय रूपैयाँ जरिवानामा ०५६ चैत २८ गते रिहा गरियो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा ५ जनाले भुण्डिएर आत्महत्या गरे, २ जनाले विष सेवन गरी आत्महत्या गरे। ३ जनाले पानीमा हाम्फाली आत्महत्या गरे। ट्राफिक दुर्घटनामा परी २ जनाको मृत्यु भयो। आगलागीको घटना १ वटा भयो। भवितव्यमा परी ४ जनाको ज्यान गयो, ३ वटा वैवारिसे लास फेला परे।

३.१५ म्याग्दी

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

वनविवाचौर गाविस-५ का २० वर्षीय विनोद के.सी.लाई ०५७ असार २४ गते राति आफ्ना माइला बाबुको मलामी गएर घर फर्किरहेको अवस्थामा माओवादीको आशंकामा सिङ्गा गाविस तातोपानी इलाका प्रहरी कार्यालय अगाडि प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

ज्यामरूककोट गाविस-५ भकुण्डेका २१ वर्षीय नरबहादुर वि.क.को ०५७ साउन १७ गते राति आफ्नै घरमा राखेको बम विस्फोटन हुँदा मृत्यु भयो। पीडित माओवादी भएको र घरमा राखेको बम भूलबस चलाउँदा विस्फोट भएको हुन सक्ने आशंका गरिएको छ।

वाविवाचौर गाविस-५ स्थित अस्थायी प्रहरी चौकीमा कार्यरत प्रहरी २५ वर्षीय गंगाधर पौडेल, २७ वर्षीय इमानसिं बस्नेत र चन्द्रबहादुर थापाकी २२ वर्षीय पत्नीलाई ०५७ असार

१ गते माओवादीहरूले आक्रमण गरी गोली हानी घाइते बनाए।

दरवाङ इलाका प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत प्रहरी हवलदार ३५ वर्षीय बस्वतबहादुर गुरूङ र प्रहरी जवान ३७ वर्षीय विनय श्रीवास्तव ०५७ कार्तिक ३ गते गस्ती गइरहेको अवस्थामा विम गाविस र दरवाङ गाविसको सीमाना इलपुखोलामा माओवादीद्वारा राखिएको एम्बुसमा परी घाइते भए। त्यसपछि तत्कालै सोही ठाउँमा प्रहरी र माओवादीबीच दोहोरो गोली हानाहान भयो। तर, कसैलाई गोली लागेन।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका २ वटा घटनामा २ जना पुरुष पीडित भए। जसमध्ये -

दोवा गाविस-६ का ६२ वर्षीय भविलाल गर्वुजालाई व्यक्तिगत रिसइवीका कारण ०५७ असोज २२ गते सोही ठाउँका २१ वर्षीय लोकबहादुर पुन र २८ वर्षीय डबबहादुर पुनले दाउराले हिकोई हत्या गरे। पीडकहरूमध्ये लोकबहादुरलाई पुर्षक्षका लागि थुनामा राखिएको छ भने डबबहादुर फरार छ।

जेल र बन्दीहरू

यस जिल्लामा २५ जना बन्दी क्षमता भएको जेल छ। "स्व" श्रेणीको यस जेलमा कैद नतोकिएका ६ जना पुरुष तथा कैद तोकिएका २३ जना पुरुष र १ जना महिला गरी कूल ३० जना बन्दीहरू छन्। बन्दीहरूमध्ये ४५ वर्षभन्दा माथिका २ जना छन्। जेलमा पुरुषहरूका लागि एउटा टिभीको व्यवस्था छ। यसका साथै क्यारेम बोर्ड, भलिबल, चेस आदि खेलकुदका सामग्री तथा रेडियो र क्यासेट प्लेयर पनि उपलब्ध गराइएको छ। बन्दीहरूलाई घरेलु तथा सीपमूलक तालिम दिने व्यवस्था छ।

गिरफ्तारी र यातना

भगवती गाविस-९ का रविन भण्डारीलाई प्रहरी चौकीमा हातहतियारसहित समूह लिएर प्रवेश गरेको आरोपमा ०५७ वैशाख ५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी मरणासन्न हुने गरी यातना दिए।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

अर्थुङ्गे गाविस-२ बेनीबजारका नेपाल शिक्षक संघका जिल्ला अध्यक्ष ५८ वर्षीय हरिकुमार श्रेष्ठलाई ०५६ माघ २८ गते माओवादीहरूले केही राजनीतिक कुरा गर्नु छ भनी आफ्नै घरबाट अपहरण गरे। पीडितलाई फागुन ४ गते सिङ्गा गाविसमा ल्याई मुक्त गरियो।

वावियाचौर गाविस-६ रणवाडका गाविस अध्यक्ष तथा नेकाँ जिल्ला कार्य समिति सदस्य ६१ वर्षीय पदमबहादुर खत्रीलाई ०५६ फागुन १० गते माओवादीहरूले राजनीतिक कुरा गर्नु छ भनी घरबाट अपहरण गरे। पीडितलाई फागुन १२ गते अर्मन गाविस-२ छिस्वाङ्ग भन्ने ठाउँबाट मुक्त गरियो। हाल पीडित दुवै पदबाट राजीनामा दिई बसेका छन्।

वरंजा गाविस-१ सातबिसे घर भई पुनरावेदन अदालत वाग्लुङमा कार्यरत ५७ वर्षीय केशव खड्कालाई ०५७ कार्तिक १६ गते माओवादीहरूले अपहरण गरेकोमा भोलिपल्ट घर नजिकै लगी मुक्त गरे।

सिङ्गा गाविस-६ की नेपाल महिला संघ जिल्ला अध्यक्ष तथा महिला जागृती तथा आय आर्जन कार्यक्रमकी जिल्ला संयोजक ४५ वर्षीय विना खड्कालाई ०५७ मंसिर १ गते राजनीतिक कुरा गर्न भनी माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई मंसिर २१ गते वरंजा गाविस-१ सातबिसे भन्ने ठाउँस्थित आफ्नै दिदीको घरमा ल्याई मुक्त गरियो।

जनसंख्या :	१०८७१६
साक्षरता प्रतिशत :	३९.२४
महिला साक्षरता प्रतिशत :	१२.७५
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	२२९७
गाविस/नपा संख्या :	४०/०
निर्वाचन क्षेत्र :	१
विद्यालय :	२०६
क्याम्पस/उच्च मावि :	१/१
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	१/४२
टेलिफोन लाइन :	२३१
मोटर सडक (कि.मी.) :	२१.७
प्रहरी कार्यालय संख्या :	८
हुलाक संख्या :	४०

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

वरंजा गाविस-५ का नेकाँ गाउँ इकाईका अध्यक्ष बमबहादुर रोकालाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५६ पुस १९ गते माओवादीहरूले कुटपिट गरी दायँ हात भाँचिदिए।

वावियाचौर गाविस-५ का मंगला मावि वावियाचौरका प्रधानाध्यापक ५७ वर्षीय दीर्घबहादुर खड्कालाई विद्यालयमा महंगो शुल्क लिएको, सरकारी विद्यालयलाई भन्दा आफ्नो नीजि विद्यालयलाई बढी समय दिएको र सुराकी गरेको आरोपमा ०५६ फागुन ८ गते आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले कुटपिट गर्नुका साथै कान समाती उठबस गर्न लगाए।

वावियाचौर गाविस-५ का ५१ वर्षीय गोकर्ण भण्डारीलाई कार्यालयमा नगएको तथा क्लिनिकबाट धेरै नाफा लिने गरेको आरोपमा ०५६ फागुन ८ गते माओवादीहरूले कुटपिट गर्नुका साथै कान समाती उठबस गर्न लगाए।

भगवती गाविस-६ का मुक्तिधाम

माविका प्रधानाध्यापक ५१ वर्षीय मुकुटबहादुर मल्ललाई आफूले गरेको भ्रष्टाचार लुकाउन विद्यालयमा आगो लगाएको आरोपमा ०५७ जेठ ५ गते माओवादीले कुटपिट गरे। गाविसले गाविस अध्यक्षको अध्यक्षतामा छानबिन समिति गठन गर्‍यो।

पिल्ले गाविस-२ घर भई भगवती गाविस-६ मा बस्ने अमरसिंह प्राविका प्रधानाध्यापक तथा नेपाल तरुण दलका जिल्ला सदस्य ३२ वर्षीय रमेश शाहीलाई सुराकी गरेको, तरुण दलको राजनीति गरेको, महिनौसम्म विद्यालयमा नगई जुवातासमा भुल्ने गरेको आरोपमा ०५७ असार १९ गते माओवादीहरूले कुटपिट गरे। हाल पीडितले तरुण दल र प्रधानाध्यापक दुवै पदबाट राजीनामा दिई बसेका छन्।

घतान गाविस-४ नेप्तेचौरका ३९ वर्षीय दिलबहादुर चोखाललाई सुराकी गरेको र जनताको शोषण गरेको आरोपमा ०५७ साउन ६ गते माओवादीहरूले कुटपिट गर्नुका साथै पसलबाट चामल, चिनी, साबुन आदि सामानहरू लुटेर सोही ठाउँका दलित र अन्य व्यक्तिहरूलाई वितरण गरे।

घतान गाविस-७ तोरीपानीका ४५ वर्षीय लालबहादुर खत्रीलाई रक्सी विरोधी अभियानको विरुद्धमा लागेको र घरमा हतियार राखी ढाँटेको आरोपमा ०५७ साउन ६ गते माओवादीहरूले कुटपिट गरी घरमा रहेको २ वटा कार्तुस, गोली र बारूद लुटेर लगे।

वावियाचौर गाविस-५ का तरुण दलका जिल्ला सदस्य ४८ वर्षीय कृष्णबहादुर के.सी.लाई माओवादी विरोधी

गतिविधिमा लागेको आरोपमा ०५७ भदौ २८ गते बेलुका माओवादीहरूले कुटपिट गर्नुका साथै पसलबाट कपडा, उधारे खाता, सुन तथा १५ हजार रूपैयाँ गरी करिब ६ लाख रूपैयाँ बराबरको धनमाल लुटेर लगे।

वावियाचौर गाविस-४ भाइवाङ्गका मंगला उच्च मावि वावियाचौरका शिक्षक ३० वर्षीय हरिकृष्ण भट्टराईलाई ०५७ भदौ ३१ गते राति केही अज्ञात व्यक्तिहरूले माओवादीको नाममा कुटपिट गरे। माओवादीले पीडकहरू नक्कली माओवादी भएको बतायो।

ताकम गाविस-२ धारापानी घर भई विम गाविस-४ मराङ्गखोला बस्ने नेकाँ जिल्ला कार्य समिति सदस्य ५७ वर्षीय लतबहादुर थापालाई सुराकी गरेको, बलात्कार गरेको र फटाहा भएको आरोपमा ०५७ कार्तिक २ गते माओवादीहरूले कुटपिट गरी बायाँ हात भाँचिदिए। पीडित हाल सदरमुकाममा बस्ने गरेका छन्।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार (राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

अर्थुङ्गे गाविस-२ का नेकपा (माले) का कार्यालय सचिव हरिकृष्ण श्रेष्ठ र सोही गाविस-१ का नेकपा (मसाल) का शिव श्रेष्ठलाई ०५७ असोज ४ गते बेलुका सोही गाविस-२ वीरेन्द्रचोकबाट नौ वामको आयोजनामा मसाल जुलुस निकालेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरी ४ घण्टापछि रिहा गरे।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा दुनियावादी देवानी ७४, सरकारवादी फौजदारी ८ र दुनियावादी फौजदारी ३३ वटा मुद्दा दर्ता भए। यसबाहेक दुई वर्ष नाघेका २ वटा र गत वर्षका ६५ वटा मुद्दा छन्। अदालतमा ढिलासुस्ती हुने गरेको जनगुनासो छ।

महिला अधिकार

अर्थुङ्गे गाविस-१ कालिपुलमा डेरा गरी बस्ने एक मजदुरकी १५ महिनाकी छोरीलाई ०५७ वैशाख ३० गते भापा जिल्ला शनिश्चरे गाविस-६ घर भई सोही ठाउँमा डेरा गरी बस्ने लिलबहादुर लिम्बुले यौन दुर्व्यवहार गरे। पीडितकी आमाले पीडकको जिम्मा लगाई बजार गएको अवस्थामा घरभित्र बच्चा चर्कोरूपमा रोएको सुनेपछि छिमेकीहरूले पीडकले यौन दुर्व्यवहार गरेको देखेका थिए।

पर्सा जिल्ला धोविनी गाविस-४ घर भई सिङ्गा गाविस तातोपानीमा व्यापार गरी बस्ने जेट हसिम मियाँले पर्वत जिल्ला

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन			राज्यद्वारा भएका हनन		
	घटना संख्या	पीडित संख्या		घटना संख्या	पीडित संख्या	
		पुरुष	महिला जम्मा		पुरुष	महिला जम्मा
हत्या	३	३	३			
गोलीद्वारा हत्या				१	१	१
बम प्रहारबाट मृत्यु	१	१	१			
गोलीद्वारा घाइते	१	३	१	३		
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	३	३	३			
कुटपिट	१५	१६	१६	१	१	१
धम्की	८	६	१	८		
बेपत्ता पारिएको	१		१	१		
भेला र संगठित हुने अधिकार				१	३	३
महिला किनबेचको प्रयास	१		३	३		
बलात्कार	३		३	३		
बहुविवाह	३		३	३		
बाल अधिकार	१		१	१		
जम्मा	३६	३०	१०	४०	३	४

शिवालय गाविस-४ की १४ वर्षीय एक बालिकालाई म्याग्दीमा जागीर मिलाइदिने प्रलोभनमा ०५७ भदौ २ गते तातोपानीमा लगी बलात्कार गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

वाग्लुङ जिल्ला नारायणस्थान गाविस-६ घर भई दरवाङ्ग गाविसस्थित इलाका प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत सई कुर्म श्रेष्ठले दरवाङ्ग गाविस-२ की २१ वर्षीय मिना घर्ती मगरलाई ०५६ चैत ५ गते दोश्रो पत्नीकोरूपमा विवाह गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएकोमा पछि मिनालाई दबाब दिएर आफूले विवाह नगरेको भन्न लगाई मिलापत्र गरियो।

मराङ्ग गाविस घर भई हाल अर्थुङ्गे गाविस-१ बस्ने नेकाँ जिल्ला सदस्य ५६ वर्षीय दिलबहादुर के.सी. ले घरमा पत्नी हुँदाहुँदै ०५७ भदौ २१ गते अर्मन गाविस-२ सिकुमकी २३ वर्षीय रिना क्षेत्रीसँग बहुविवाह गरे।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

वावियाचौर गाविस-५ का तरुण दलका जिल्ला सदस्य कृष्णबहादुर के.सी.लाई ०५७ भदौ २८ गते बेलुका माओवादीहरूले कुटपिट गरी धनमाल लुटेको घटनाको विरोधमा नेकाँ जिल्ला कार्य समितिले एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गर्‍यो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका ८ वटा घटनामा ८ जना पुरुष पीडित भए।

माओवादीले २ वटा बम विस्फोट गराए, जसमा कोही पनि प्रभावित भएन। २ जना पुरुषले आत्महत्या गरे। दुर्घटनामा १ जना पुरुष र १ जना महिला पीडित भए। आगलागीको एउटा घटना भयो।

३.१६ मुस्ताङ

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार
जेल र बन्दीहरू

“घ” श्रेणीको मुस्ताङ जेलको क्षमता १० जनाको छ। यस जेलमा कैद नतोकिएका ३७ वर्षीय रामबहादुर साकी र ४० वर्षीय अमृत साकी गरी दुईजना मात्र छन्। उनीहरू गाई मारेको मुद्दामा ०५३ सालदेखि थुनुवाको रूपमा रहदै आएका छन्। जेलभित्र २ वटा चर्पी र २ वटा धाराको व्यवस्था गरिएको छ। जेलबाट दिइने सुविधाले दुर्गम ठाउँको महँगोलाई धान्न गाह्रो हुने कुरा बन्दीद्वयको रहेको छ।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

मार्फा गाविस-५ की ४२ वर्षीय लालकुमारी हिराचनलाई जग्गासम्बन्धी विवादका कारण ०५६ चैत १८ गते जोमसोम गाविस-७ का ४२ वर्षीय छम्पकच्यङ थकालीसमेतका व्यक्तिहरूले कुटपिट गरे। पीडितले अदालतमा मुद्दा दायर गरेकी छिन्। सो मुद्दा अदालतमा विचाराधीन अवस्थामा गुनासो छ। रहेको छ।

जनसंख्या :	१७२७९
साक्षरता प्रतिशत :	५१
महिला साक्षरता प्रतिशत :	४८
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	३५७३
गाविस/नपा संख्या :	१६/०
निर्वाचन क्षेत्र :	१
विद्यालय :	५१
क्याम्पस/उच्च मावि :	०/०
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	१/७
टेलिफोन लाइन :	२१
मोटर सडक (कि.मी.) :	०
प्रहरी कार्यालय संख्या :	१९
हुलाक संख्या :	१६

तनहुँ जिल्ला घर भई व्यापारको सिलसिलामा मुस्ताङ पुगेका ३२ वर्षीय नन्दबहादुर भण्डारीलाई ०५७ भदौ २० गते ३० वर्षीय सूर्यकुमार लालचनसमेतका ४ जनाले कुटपिट गरी सस्तो घाइते बनाए। पीडकहरूले पीडितसँग रहेको नगदसमेत लुटेर लगे। पीडित पक्षबाट अदालतमा उजुरी निवेदन दिएको भए पनि पीडक फरार रहेकाले कारवाही हुन सकेन।

बालअधिकार

धमी गाविस-१ घर भई सोही गाविस-७ को एक घरमा काम गरी बस्ने १५ वर्षीय कुन्जो गुरुलाई जुलमा दाउरा लिन पठाउँदा नमानेको आरोपमा ०५७ वैशाख १२ गते मालिक छेरन गुरुडले कुटपिट गरे। कुटपिटका कारण पीडितको आँखा फुट्नुका साथै हातसमेत भाँचिएको थियो। यस घटनालाई गाउँकै मुखियाले आफ्नो मातहतमा लिई पीडकलाई सामान्य जरिवाना मात्र गराए। आफूले न्याय पाउन नसकेको पीडित पक्षको

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

म्याग्दी जिल्ला घर भई कामको सिलसिलामा मुस्ताङको टुकुचे पुगेका मैते वि.क.लाई ०५७ असार १३ गते सोही ठाउँका मनि गुरुडले घरभित्र पसेको आरोपमा मुखमा थुकिदिनुका साथै घरबाट गलहत्याएर निकाले।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन			राज्यद्वारा भएका हनन		
	घटना संख्या	पीडित संख्या	जम्मा	घटना संख्या	पीडित संख्या	जम्मा
कुटपिट	२	१	१	२	१	१
बाल अधिकार	१	१	१	१	१	१
जातीय छुवाछूत	१	१	१	१	१	१
जम्मा	४	३	१	४	३	१

मध्यपश्चिमाञ्चल

४.१ दाङ	४.९ जाजरकोट
४.२ प्युठान	४.१० दैलेख
४.३ रोल्पा	४.११ डोल्पा
४.४ सल्यान	४.१२ जुम्ला
४.५ रुकुम	४.१३ कालिकोट
४.६ बाँके	४.१४ मुगु
४.७ वर्दिया	४.१५ हुम्ला
४.८ सुर्खेत	

४.१ दाङ

सम्मानित रूपले बाँचे अधिकार

हत्या/गोली

तुल्सीपुर नपा-४ का ८ वर्षीय निश्चल श्रेष्ठको ०५६ चैत २८ गते घर अगाडिको कुलोमा पर्ने पुलमुनि राखिएको बम विस्फोट हुँदा मृत्यु भयो। आफू खेल्दै गरेको अवस्थामा बल सो पुलमुनि गएको र त्यो लिन जाँदा बम विस्फोट भएको थियो। बम कसले राखेको हो खुल्न सकेन।

पवननगर गाविस-४ मा ०५७ जेठ ३१ गते माओवादी आएको आशंकामा प्रहरीले १५-२० राउण्ड गोली फायर गरे। गोली चलेको ठाउँभन्दा केही पर माओवादीहरूको कार्यक्रम चलेको थियो।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ६ वटा घटनामा ३ जना पुरुष र ३ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये -

राजपुर गाविस-८ का ७४ वर्षीय श्रीराम गुप्तालाई ०५७ असार २० गते राति आफ्नै छोरा २७ वर्षीय जीवराज भन्ने शिवप्रसाद गुप्तासमेत ३ जनाले खुकुरी प्रहार गरी हत्या गरे। पीडकहरू फरार छन्।

तुल्सीपुर नपा-२ की ५५ वर्षीय स्वीमादेवी खत्रीलाई ०५७ भदौ ३० गते राति वनमा काठ चोरी गर्न आएका व्यक्तिहरूले हत्या गरे। हत्याको अभियोगमा हलवार गाविस-३ का २७ वर्षीय द्रोणबहादुर के.सी. समेत ५ जनालाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा हाल पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

यस जिल्लामा दुईवटा जेल रहेका छन्। दुवै “घ” श्रेणीमा पर्दछन्। त्रिभुवननगर नपा घोराहीस्थित जेल २५ जनाको क्षमताको रूपमा निर्माण गरिएको भनिँ तापनि ०४६ सालको जनआन्दोलनपश्चात् बनेको सरकारले जेलको क्षमता वृद्धि गरी ४५ जना रहन सक्ने घोषणा गरिएको थियो। हाल यस जेलमा कैद नतोकिएका ३६ जना र कैद तोकिएका १४ जना गरी ५० जना पुरुष बन्दीहरू मात्र रहेका छन्। तीमध्ये ज्यानसम्बन्धी मुद्दामा १३, हातहतियार स्वरञ्जानामा १, चोरीमा ७, डाँका/चोरीमा ६, जीउ मास्ने, बेच्नेमा २, जबर्जस्ती करणीमा ४, केही सार्वजनिक अपराधमा ११, खुनडाँकामा ५ र हुलाक वस्तु हिनामिनामा १ जना बन्दी रहेका छन्।

त्यसैगरी तुल्सीपुरमा रहेको जेलको क्षमता १०० जनाको छ। यस जेलमा ७९ जना बन्दीहरू रहेका छन्। जसमध्ये कैद नतोकिएका ३ जना पुरुष र कैद तोकिएका ६७ जना पुरुष तथा ९

जना महिला छन्। यसबाहेक ५ जना नाबालक छन्। जेलर विक्रमबहादुर चामईले दिएको जानकारीअनुसार जेलमा ज्यानसम्बन्धी मुद्दामा ५३, जबर्जस्ती करणीमा ५, केही सार्वजनिक अपराधमा १, आगलागीमा १, गोबधमा १, चोरीमा ६, जीउ मास्ने बेच्नेमा ८ र सवारी ज्यानमा १ जना बन्दी रहेका छन्। त्यस्तै भ्रष्टाचारमा १ र खुन डाँकामा २ जना बन्दी छन्।

तुल्सीपुर जेलमा जीउ मास्ने बेच्ने मुद्दामा रहेका बन्दी जुद्धबहादुर दमाईको ०५७ मंसिर १४ गते मृत्यु भयो। उनी दम र रक्तचापका विरामी भएको र लामो समयदेखि औषधी खाइरहेको जानकारी दिइयो।

घोराही जेलका बन्दीहरू ०५७ कार्तिक २ गते जिल्ला प्रशासन कार्यालयले सस्तो मूल्यको मट्टितेल उपलब्ध नगराएकाले ११ बुँदे मागसहित संघर्षमा उत्रिए। कार्तिक ७ गते छलफलबाट सहमतिमा पुगेपछि ८ गतेदेखि संघर्षको कार्यक्रम अन्त्य गरियो।

गिरफ्तारी र यातना

रुकुम जिल्ला पोखरा गाविस-९ का २१ वर्षीय टेकबहादुर के.सी., प्वाङ गाविस-२ का २२ वर्षीय तुलाराम खड्का र सोही गाविस-८ का २३ वर्षीय विष्णु के.सी. लाई

माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत १५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएकोमा २८ हजार रूपैयाँ धरोटीमा रिहा गरियो।

सोनपुर गाविस-५ का ३९ वर्षीय ताराप्रसाद शर्मालाई माओवादीलाई आश्रय दिएको आरोपमा ०५७ वैशाख २४ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई स्थानीय जनताको दबावका कारण सोही दिन रिहा गरियो।

नारायणपुर गाविस-६ का २३ वर्षीय लिलाधर डाँगी र २४ वर्षीय सागर सिंहलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ वैशाख २४ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई २ सय रूपैयाँ धरोटीमा रिहा गरियो।

सल्यान जिल्ला गर्पा गाविस-९ का १८ वर्षीय अर्जुन रानालाई माओवादीका लागि चन्दा संकलन गरेको आरोपमा ०५७ जेठ २८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखियो।

चैलाही गाविस-६ का ४९ वर्षीय सरदार चौधरीलाई खानेपानी महसुलको ताकेतापत्र बुझाउन गएको आरोपमा ०५७ असार १८ गते प्रहरीले कुटपिट गर्नुका साथै गिरफ्तार गरी ३ घण्टासम्म हिरासतमा राखे।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हानन				राज्यद्वारा भएका हानन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा
		पुरुष	महिला			पुरुष	महिला	
हत्या	६	३	३	६				
बम प्रहारबाट हत्या	१	१		१				
गोलीद्वारा घाइते/हवाइ फायर					१			
जेलमा भएको घटना					१			
हिरासत/जेलमा मृत्यु					१	१		१
गिरफ्तारी र यातना					६	११		११
लाठी चार्ज					१	६	१	८
बेपत्ता पारिएको	६	११		११	१	३		३
कुटपिट	१३	१९	१	२०	५	१०	४	१४
धम्की	३	९		९	१	३		३
मेला र संगठित हुने अधिकार	१	३		३	४	५३		५३
सरूवा/घटुवा/पक्षपात आदि					३	१	१	३
बलात्कार	६		६	६				
बलात्कार प्रयास	३		३	३				
बहुविवाह	१		१	१				
महिला भएकै कारण यातना	१		१	१				
बाल अधिकार								
आर्थिक अधिकार	१	४		४				
जातीय छुवाछूत	१		१	१				
जम्मा	४४	५०	१६	६६	३३	८६	६	९३

बाँके जिल्ला कोहलपुर गाविस कोहलपुरका ५७ वर्षीय तिलक परियार, ४५ वर्षीय बालाराम काफ्ले र प्युठान जिल्ला तिरामका ३० वर्षीय ऋषिराज धिमरेलाई ०५७ कार्तिक २२ गते जिल्ला अदालत परिसरबाट प्रहरीले पुनः गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई ०५४ चैत २४ गते नेपाल बन्द कार्यक्रमको सिलसिलामा कोहलपुरबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा जिल्ला अदालतले रिहा गरेको थियो।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

डुरूवा गाविस-८ का ४५ वर्षीय कृष्णबहादुर वली र सोही गाविस-५ का २१ वर्षीय रामकुमार चौधरीलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ पुस २४ गते विजौरी गाविस-३ बाट प्रहरीले गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारे। राजनीतिक दल र मानवअधिकार संस्थाको दबाबका कारण रामकुमारलाई ३ महिनापछि रिहा गरियो भने कृष्णबहादुरलाई गिरफ्तार नै नगरेको जवाफ दिइयो।

बाघमारे गाविस-९ का ३५ वर्षीय लालबहादुर डाँगीलाई ०५७ वैशाख ५ गते बिहान घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले अपहरण गरी वैशाख ६ गते मुक्त गरे।

शान्तिनगर गाविस-७ का ३४ वर्षीय किरण राईलाई नक्कली माओवादी बनी ठगी गरेको आरोपमा ०५७ साउन १६ गते माओवादीहरूले अपहरण गरी साउन २७ गते मुक्त गरे।

पुर्न्धारा गाविस-३ का २९ वर्षीय भद्रबहादुर खड्कालाई नेकाँको सक्रिय भूमिका खेलेको आरोपमा ०५७ भदौ ७ गते माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई भदौ ११ गते दाङ र सल्यानको सिमाना अखेलाबाट मुक्त गरियो।

शान्तिनगर गाविस-१ का ४६ वर्षीय मदन रसिक शर्मालाई ०५७ असोज ४ गते स्वलियानबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई असोज ७ गते मुक्त गरियो।

शान्तिनगर गाविस-१ का ४२ वर्षीय लक्ष्मण तिवारीलाई ०५७ असोज ५ गते दिउँसो घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई असोज ७ गते मुक्त गरियो।

बाघमारे गाविस-५ का २४ वर्षीय चक्रबहादुर वली, ३८ वर्षीय रामु परियार, ३३ वर्षीय डिल्लीबहादुर परियार, ४१ वर्षीय अमरबहादुर परियार र सोही गाविस-३ का ३७ वर्षीय अमरबहादुर वलीलाई ठगी गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर ५ गते माओवादीहरूले अपहरण गरे। मंसिर १० गतेसम्ममा सबैलाई मुक्त गरियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

लालमटिया गाविस-३ का ४२ वर्षीय अकवर अलि मिया र ३६ वर्षीय लालमोहन मियालाई व्यक्तिगत रूपले जेनेटरद्वारा विद्युत संचालन गरेको र सो निःशुल्क उपलब्ध

नगराएको कारण ०५६ पुस १७ गते इलाका प्रहरी कार्यालय भालुवाङका सई कमल रजौरेले ज्यानमार्ने धम्की दिए।

बाघमारे गाविस-४ घर भई हाल तुल्सीपुर नपा-५ बस्ने ३६ वर्षीय डिलाराम विष्टलाई ०५६ माघ १७ गते बिहान ४ जना माओवादीहरूले खुकुरी प्रहार गरी सस्त घाइते बनाए र ज्यान मार्ने धम्कीसमेत दिए।

लालमटिया गाविस-६ का २९ वर्षीय सतिस धिमरेलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ माघ २८ गते दिउँसो मौरीघाटमा गस्ती प्रहरीले कुटपिट गरे।

बाघमारे गाविस-२ का ६० वर्षीय छविलाल रावत, २५ वर्षीय जानबहादुर घर्ती, ५२ वर्षीय रामबहादुर खड्कासमेत १५ जनालाई ०५७ वैशाख ११ गते राति सोही ठाउँका जुद्धसिंह वि.क. र भिउराम आलेले माओवादीको नाममा आतंकित पारी चन्दा असुल गरे।

तुल्सीपुर नपा-५ का २९ वर्षीय भीउसन भण्डारीलाई ०५७ जेठ २० गते बेलुका क्षेत्रीय प्रहरी इकाई कार्यालय तुल्सीपुरका असई सुनिल बस्नेतले हराएको सामान नबुझाएमा कुनै पनि आरोप लगाई गिरफ्तार गर्ने धम्की दिनुका साथै कुटपिट समेत गरे। बजारका युवाहरू र असईसमेतका बीच विवाद भई भिडन्त भएको अवस्थामा घडी र १ तोला सुनको सिक्का हराएको आरोप लगाइएको थियो।

पवननगर गाविस-४ का ४८ वर्षीय मानबहादुर आलेलाई रक्सी सेवन तथा बिक्री गरेको आरोपमा ०५७ जेठ ३० गते माओवादीहरूले कुटपिट गर्नुका साथै आगामी दिनमा उक्त कार्य गरे सुद्धा भौँचिने धम्की दिए।

चैलाही गाविस-२ बस्ने लालमटिया गाविस-३ को ३१ वर्षीय मीना वस्नेत र लक्ष्मीपुर गाविस-२ की ११ वर्षीय तीलाकुमारी श्रेष्ठलाई ०५७ असार ३ गते बिहान इलाका प्रहरी कार्यालय लमहीका इन्चार्ज यज्ञराज न्यौपानेले कुटपिट गरे। सौताको कोठामा यज्ञराज भएको थाहा पाएपछि त्यसको विरोध गर्दा कुटपिट गरिएको थियो।

गढवा गाविस-२ का ३५ वर्षीय भोला कुमाल, ३३ वर्षीय छोटेलाल चौधरी र ३६ वर्षीय डोगलाल चौधरीलाई रातिसम्म नसुती बसेको आरोपमा ०५७ असार २५ गते गस्ती प्रहरीले कुटपिट गरे। पीडितहरू गाउँमा विवाह भएका कारण नसुती बसेका थिए।

महेन्द्र संस्कृत विश्वविद्यालयका उपप्राध्यापक ३० वर्षीय मोहनीलाल नेपाल, दामोदर गौतम, २७ वर्षीय गीता नेपाल, ४० वर्षीय देवीप्रसाद वासिष्ठ, शारदा विद्यापिठ महेन्द्रनगर, कञ्चनपुरका कर्मचारी ३० वर्षीय दुण्डीराज ज्ञवाली र तुल्सीपुर नपा-५ का मोहनप्रसाद बेल्बासेलाई ०५७ साउन २७ गते बिहान ५ बजेतिर महेन्द्र संस्कृत विश्वविद्यालयको आवास कक्षमा प्रहरी प्रवेश गरी ढोका, भूयाल तोडफोड गर्नुका साथै मानसिक तथा शारीरिक यातना दिए। आफूहरूलाई सुतिरहेको अवस्थामा प्रहरीले जबर्जस्ती बाहिर निकाली हातमा दुङ्गा थमाएर प्रहार गर्न थालेको जस्तो गर्न लगाई फोटो समेत खिचेको कुरा पीडितहरूले बताए।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

जिविस सभापति ४४ वर्षीय भरत के.सी.समेत ३ जनालाई प्रतिपक्षलाई सहयोग गर्ने भूमिका निर्वाह गरेको आरोपमा ०५७ जेठ २२ गते जिविस सदस्य कमानसिंह डाँगी र जानकीलाल बस्नेतले जिविस बैठकमा अवरोध खडा गरे।

विजौरी गाविस-१ दुधरासमा ०५७ साउन २६ गते प्रहरीले लाठीचार्ज गरी रमेशप्रसाद ढकाल, श्याम खनाल, टिका गौतम, योगराज शर्मा, मदन पोखरेलसमेत ८ जनालाई सक्क घाइते बनाए भने बेलबहादुर के.सी., प्रकाश देवकोटा, फणिन्द्र पोखरेल, बसन्त पोखरेल, त्रिभुवन रेग्मी, जयराम ढकाल, यादव काफ्ले, धर्म जोशी, निर्मल चालिसेसमेत २० जनालाई सामान्य घाइते बनाए। पीडितहरूमध्ये धेरैजसो महेन्द्र संस्कृत विश्वविद्यालयमा कार्यरत छन्। बेलभुण्डीस्थित बस विसौनीमा भाडाको ट्याक्सीले विद्यार्थी नारायण रेग्मीलाई ठक्कर दिई मारेर लासलाई २ कि.मी. टाढा दुधरासमा पुऱ्याएको थियो। सो लास कानूनी प्रकृया पूरा नगरी प्रहरीले उठाउन खोज्दा उपस्थित भौडले उठाउन नदिएपछि प्रहरीले ४ सेल अश्रुग्याँस, २ राउण्ड हवाई फायर गर्नुका साथै लाठीचार्ज समेत गरेका थिए।

गोवर्द्धिहा गाविस-२ का राजमोका केन्द्रीय अध्यक्ष ५५ वर्षीय रश्मी नेपाली, त्रिभुवननगर नपा-११ का ३५ वर्षीय सूर्य पौडेल, सोही नपा-१० का ६६ वर्षीय माणिकलाल गौतम, जीवराज पाण्डे, तुल्सीपुर नपा-४ का ३७ वर्षीय भरत भण्डारी, १९ वर्षीय तेजप्रसाद खनाल, ४० वर्षीय दुर्गा के.सी., सोही नपा-५ का ५५ वर्षीय चिन्तामणी

शर्मासमेत २१ जनालाई ०५७ असोज ४ गते बेलुका मसाल जुलुस निकालेको आरोपमा प्रहरीले गिरफ्तार गर्नुका साथै लाठीचार्ज समेत गरे। पीडितहरूलाई ५ गते बेलुका रिहा गरियो।

त्रिभुवननगर नपा-२ का ४७ वर्षीय दामोदर अधिकारीलाई मसाल जुलुस निकालेको आरोपमा ०५७ कार्तिक ३ गते प्रहरीले लाठीचार्ज गरी घाइते बनाए।

तुल्सीपुर नपाका उपमेयर २७ वर्षीय घनश्याम पाण्डे, सोही नपा-५ का ४५ वर्षीय बुद्धिराम पहाडी, सोही नपा-३ का ४८ वर्षीय श्यामलाल रिजाल, गढवा गाविस-१ का ३५ वर्षीय रेशम वि.सी. समेत २९ जनालाई मसाल जुलुस निकालेको आरोपमा ०५७ कार्तिक ३० गते प्रहरीले लाठीचार्ज तथा गिरफ्तार गरे। लाठीचार्जबाट उपमेयर पाण्डे घाइते भएका थिए। पीडितहरूलाई सोही दिन रिहा गरियो।

उरहरी गाविस-८ का २८ वर्षीय श्रमलाल चौधरीलाई मुक्त कैमैयाहरूको माग पूरा गराउन सरकारलाई दबाव दिनका लागि आयोजना गरिएको १ दिने चक्काजाम कार्यक्रममा संलग्न भएको अवस्थामा बाटो अवरोध पारेको आरोपमा ०५७ मंसिर २६ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई सोही दिन बेलुका रिहा गरियो।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष पुनरावेदन अदालतमा २ सय ८९ वटा मुद्दामध्ये ८० वटा फर्स्यौट भई २ सय ९ वटा बाँकी रहे। जसमा सरकारवादी फौजदारीका ७५ वटा मुद्दामध्ये १८ वटा फर्स्यौट भए भने देवानीका २ वटामा दुवै बाँकी नै छन्। दुनियावादी फौजदारीका ४० वटामध्ये १३ फर्स्यौट भए भने देवानीका १ सय ४५ वटामध्ये ४२ वटा फर्स्यौट भए। विविधअन्तर्गत फौजदारीका ३ वटामध्ये एउटा फर्स्यौट भयो भने देवानीका २४ वटामध्ये ६ वटा मात्र फर्स्यौट भए। एक वर्षभन्दा बढी समयदेखि फर्स्यौट नभएका तर २ वर्ष ननाघेका मुद्दामा सरकारवादी फौजदारी ६ वटा रहेका छन्। यस्तै दुनियावादी फौजदारीका ३ वर्ष नाघेको एउटा र दुई वर्ष नाघेका ४ वटा मुद्दा छन्। देवानीतर्फ ३ वर्ष नाघेका १३ वटा र २ वर्ष नाघेका १६ वटा मुद्दा रहेका छन्।

जिल्ला अदालतमा गत वर्ष देवानी २ सय ४० वटा मुद्दामध्ये ३१ वटा फर्स्यौट भए भने २० वटा मुद्दा मिलापत्रमा दुईपल, ३ वटा

माओवादीहरूबाट ठुलो प्रहार गरी ठडो घाइते भएका खिलाम खिल

प्रहरीको लाठीचार्जबाट घाइते भएका टोखाप्रसाद ढकाल

प्रहरीको लाठीचार्जबाट घाइते भएका प्रहरीका पाण्डे

दिसमिस र २ वटा स्वारेज भए। त्यसैगरी संक्षिप्त देवानीमा ४ वटा दर्ता भए भने दुनियावादीमा १ सय १३ वटा दर्ता भएकोमा ३ वटा फर्स्ट, २१ वटा मिलापत्र, एउटा दिसमिस र एउटा स्वारेज भए। संक्षिप्त फौजदारीमा २० वटा मुद्दा दर्ता भएकोमा ४ वटा फर्स्ट, ७ वटा मिलापत्र र एउटा दिसमिस भए। त्यसैगरी विशेष अदालतका १३ वटा मुद्दामध्ये एउटा स्वारेज भयो भने ४ वटा मिलापत्र भए। सरकारवादी ५३ वटामध्ये १३ वटा फर्स्ट भए। यसरी यो वर्ष कूल ४ सय ४३ वटा मुद्दामध्ये फर्स्ट, दिसमिस र स्वारेज गरी १ सय ६२ वटा अदालतबाट बाहिरिए भने २ सय ८१ बाँकी रहे। १ वर्षभन्दा अधिका ९ वटा मुद्दा फर्स्ट हुन बाँकी छन्।

सरूवा, घट्टा र पक्षपात आदि

काठमाण्डौ जिल्ला नयाँ बानेश्वर घर भई दाङ जिल्ला वन कार्यालयमा कार्यरत ४० वर्षीय दिवाकर पाठकलाई वन विनाशकर्तालाई जरिवाना गराएकोले राजनीतिक दबावका कारण ०५७ असार २१ गते वन मन्त्रालयले मन्त्रालयमा सरूवा गर्‍यो।

काठमाण्डौ जिल्ला घर भई विजौरीस्थित आयुर्वेद चिकित्सालयमा कार्यरत डा. देवकला भण्डारीलाई ०५७ असार २७ गते स्वास्थ्य मन्त्रालयले नियम विपरित सरूवा गर्‍यो। पीडित ०५६ माघ २८ गते मात्र सरूवा भई आएको थिइन्। स्वास्थ्य मन्त्रालयको नियमअनुसार पहाडमा २ सय ३३ दिन र तराइमा ४ सय ६६ दिन पहिले सरूवा गर्न नमिल्ने उल्लेख गरिएको छ।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यो जिल्ला पनि सुकुम्बासीहरू बढी भएको जिल्लाहरूमध्ये एक हो। सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगसमक्ष १९ हजार ५ सय जनाले सुकुम्बासी भएको निवेदन दिएका छन्। आयोगले शुद्ध सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबास गरी २ किसिमले सुकुम्बासीहरूलाई वर्गीकरण गरेको छ। मुक्त कर्मैयाहरूलाई शुद्ध सुकुम्बासीका रूपमा लिइएको पाइन्छ। जिल्ला भूमिसुधार कार्यालयको तथ्यांकअनुसार हाल घर र जग्गा दुवै नभएका कर्मैया परिवार संख्या १ सय ५८, घर भएका तर जग्गा नभएका कर्मैया परिवार संख्या ३ सय १ तथा २ कट्टासम्म जग्गा भएका कर्मैया परिवार संख्या ३ सय ७० छन्।

वृद्ध, असहाय विधवा तथा अपाङ्ग भत्ता नियमित रूपमा पाउन नसकेको गुनासो पाइन्छ। जिविस कार्यालयले दिएको जानकारीअनुसार आर्थिक वर्ष ०५७/५८ का लागि ४५ लाख ४५ हजार ६ सय रूपैयाँ निकासा हुनु पर्नेमा ४१ लाख ६६ हजार ८ सय रूपैयाँ मात्र निकासा भएको छ। निकासा भएको रकम ११ महिनाका लागि मात्र पुग्दछ। वृद्ध भत्तातर्फ २ लाख ६ हजार ७ सय रूपैयाँ, अपाङ्ग तथा विधवा भत्तातर्फ १ लाख ७२ हजार १ सय रूपैयाँ समेत ३ लाख ७८ हजार ८ सय रूपैयाँ अपुग भएको देखिन्छ।

महिला अधिकार

मानपुर गाविस-८ की ११ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ माघ १२ गते बेलुका हापुर खोलाका ढिकपुर गाविस पोखराका ५६ वर्षीय

केशव डाँगीले बलात्कार गरे। पीडितपक्षले दिएको निवेदनउपर कुनै कारवाही भएन।

त्रिभुवननगर नपा-८ की ६ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ माघ २२ गते सोही ठाउँका १७ वर्षीय सन्तोष पुनले बलात्कार गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

रोल्पा जिल्ला जैमाकसला गाविस घर भई हाल त्रिभुवननगर नपा-१० बस्ने २१ वर्षीय एक युवतीलाई ०५६ चैत २६ गते सोही ठाउँका १९ वर्षीय अर्जुन वि.क.ले बलात्कार गरे। पीडक फरार छ।

काभ्रे गाविस-३ की ९ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ असार २ गते सोही ठाउँका चन्द्रबहादुर कुमालले बलात्कार गरे। पीडितलाई अदालतको आदेशमा थुनामा राखिएको छ।

तुल्सीपुर नपा-१० की ११ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ असार २४ गते पवननगर गाविस-२ का लुमप्रसाद भण्डारीले यौन दुर्व्यवहार गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा हाल रिहा गरिएको छ।

हापुर गाविस-७ की १७ वर्षीय एक युवतीलाई ०५७ भदौ २ गते बेलुका हापुर खोलाका नारायणपुर गाविस-६ का २३ वर्षीय दिपक भण्डारी, ढिकपुर गाविस-१ का शरद सेजवालसमेत ४ जनाले बलात्कार गरे। पीडकहरूलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

धनौरी गाविस-७ की १४ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ असोज २२ गते सोही ठाउँका २२ वर्षीय ज्योतीप्रसाद रावतसमेत ३ जनाले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकहरूलाई ४ सय ५० रूपैयाँ जरिवाना गरी मिलापत्र भयो।

रोल्पा जिल्ला दुविडाँडा गाविस सैवाङकी १९ वर्षीय एक युवतीलाई ०५७ कार्तिक १६ गते महेन्द्र अस्पताल, घोराहीका स्वास्थ्य सहायक अन्दाजी ४८ वर्षीय आर.डी. शाहले बलात्कार गरे। पीडक काज मिलाई काठमाण्डौ गए।

पुरन्धारा गाविस-२ की २१ वर्षीय एक युवतीलाई ०५७ मंसिर ११ गते तुल्सीपुर नपा-६ का ३८ वर्षीय लालबहादुर पुनले आर्थिक प्रलोभन देखाई त्रिभुवननगर नपा-११ मा बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकले ५ हजार रूपैयाँ पीडितपक्षलाई दिएपछि मिलापत्र भयो।

पवननगर गाविस-४ की २८ वर्षीय बालिका वि.क.लाई वोक्सीको आरोपमा ०५७ साउन १३ गते बेलुका सोही ठाउँका २७ वर्षीय घनश्याम नेपाली र ३५ वर्षीय पाखे मगरले ज्यानमार्ने धम्की दिए। पीडित आफूसँग नागरिकता नै नभएकाले कतै गए पनि न्याय नपाउने बताई हाल बाँके जिल्लाको कोहलपुरमा गएको छिन्।

आर्थिक अधिकार

रोल्पा जिल्ला पाखापानी गाविस-६ घर भई हाल तुल्सीपुर नपा-१ बस्ने १८ वर्षीय मानबहादुर के.सी., राइसी गाविस-९ घर भई हाल त्रिभुवननगर नपा-१० बस्ने २१ वर्षीय इन्द्रबहादुर पुन, देवराज पुन र गढवा गाविसका विजयकुमार यादवलाई ०५७ साउन १५ गते डिभाइन लाइफ इन्सुरेन्स बोर्डिङ स्कूलका प्रिन्सिपल राजकुमार गुप्ताले वैधानिक नियुक्ति नदिए पारिश्रमिक पाउनबाट वञ्चित गरे।

दासत्व, कमैया, बाँधा र हलिया आदि

यो जिल्ला कमैया प्रथा रहेका जिल्लाहरूमध्ये एक हो। यस वर्ष सरकारले कमैया मुक्तिको घोषणा गरे पनि उपयुक्त बसोबास र वैकल्पिक रोजगारको व्यवस्था नगरेका कारण मुक्त कमैयाहरू पुनः कमैया बस्न बाध्य हुनुपर्ने स्थिति छ।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूत

पवननगर गाविस-६ को १४ वर्षीय पार्वती वि.क. लाई सार्वजनिक धारामा भाँडा छोडिएको आरोपमा ०५७ असोज ६ गते सोही ठाउँको ३० वर्षीय भुमा बलीले हातपाय गरिन्।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

अन्तरसंस्थान र अन्तरबैकिक कर्मचारी संघ संयुक्त समितिले स्वाइपाइ आएको सुविधा काटिएको विरोधमा विभिन्न कार्यक्रम संचालन गरी ०५७ साउन २० गते जिल्ला प्रशासन कार्यालय अगाडि धर्ना दिए।

०५४ चैत २४ गते गिरफ्तार गरी बन्दी बनाइएका ऋषि धिमिरे, बलराम काफ्ले र तिलक परियारलाई जिल्ला अदालतले ०५७ कार्तिक २२ गते रिहा गर्ने आदेश दिएकोमा अदालत परिसरबाटै पुनः गिरफ्तार गरेको विरोधमा इन्सेक क्षेत्रीय कार्यालय नेपालगञ्ज, मानवअधिकार जागरण मञ्च, दाङ तथा नेपाल बार एसोसिएशन, दाङले प्रेस विज्ञप्ति जारी गरे।

नेपाल राष्ट्रिय शिक्षक संगठन, केन्द्रीय समितिको आव्हानमा ०५७ मंसिर १ र २ गते जिल्ला शिक्षा कार्यालय अगाडि कामरोक धर्ना कार्यक्रम सम्पन्न गरे।

मुक्त कमैयाहरूका माग पूरा गराउन ०५७ मंसिर ९ गते कमैयाहरूसमेत स्थानीय मानवअधिकारकर्मीहरू, विभिन्न सामाजिक संस्थाका प्रतिनिधिहरू, बुद्धिजीवीहरूको एक जुलुशलै घोराही बजार परिक्रमा गरी जिविस घेराउ गरे।

मुक्त कमैयाहरूका माग पूरा गराउन ०५७ मंसिर ९ गते विभिन्न घेराउका लागि घोराही घाट पटिभन्ना गर्दै।

मंसिर १ र २ गते नेपाल राष्ट्रिय शिक्षक संगठन, केन्द्रीय समितिको आव्हानमा आयोजित कामरोक धर्ना कार्यक्रमका सहभागीहरू

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणबाट भएका कुटपिट र ज्यानमाने धम्कीका १२ वटा घटनामा १९ जना पुरुष पीडित भए। २२ जनाले आत्महत्या गरे। २ वटा बेवारिसे लास फेला परे। चोरी/डकैतिका १४ वटा घटना भए भने दुर्घटनाका २३ वटा घटना भए। आगलागीका ७ वटा घटना भए।

४.२ प्युठान

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

भिन्नी बजारस्थित इलाका प्रहरी चौकीमा ०५६ चैत १ गते राति माओवादी र प्रहरीबीच दोहोरो भिडन्त हुँदा प्रहरी हवलदार मानबहादुर थापा र प्रहरी जवान गणेश देवकोटाको मृत्यु भयो। त्यसैगरी सई रामप्रकाश पौडेल, असईहरू दलबहादुर क्षेत्री र ठाकुर पन्त, प्रहरी जवानहरू चेतबहादुर कुर्वर, श्याम जि.सी., निरञ्जन श्रेष्ठ र बोदीलाल राणा घाइते भए। दोहोरो भिडन्तपश्चात् माओवादीहरूले प्रहरीका हातहतियारहरूसमेत लगेका थिए। तत्पश्चात् सोही ठाउँस्थित नेपाल बैंक लिमिटेडबाट नगद र जिन्सी गरी करिब ५४ लाख ६५ हजार

रुपैयाँ बराबरको धनमाल लुटेर लगेका थिए भने कृषि विकास बैंकका कागजातहरू जलाइदिएका थिए।

भिन्नी बजारस्थित इलाका प्रहरी चौकीमा कार्यरत इन्स्पेक्टर सर्लाही जिल्ला हरिवन गाविस-५ का दिपक स्वरेल, असई वर्दिया जिल्ला कालिका गाविस-५ का नारायण शर्मा, प्रहरी हवलदार रूकुम जिल्ला तकसेराका जोगबहादुर बुढा र प्रहरी जवान बाँके जिल्ला सितापुर गाविस-८ का नुरदेव शाहको ०५६ चैत २२ गते बेलुका कार्यालयपछाडि माओवादीलाई एम्बुस थाने तयारी गरी परीक्षण गर्न लाग्दा विस्फोट भई मृत्यु भयो।

विजयनगर गाविस-१ का प्रहरी हवलदार ३६ वर्षीय नरबहादुर जिशीलाई ०५७ कार्तिक ९ गते दास्वाक्वाडी गाविस-६ मा माओवादीहरूले बम र गोली प्रहार गरी हत्या गरे। पीडित कास्कीमा सरूवा भएकाले त्यसतर्फ जानुअघि

नजिकैस्थित आफ्नो घरमा गएको अवस्थामा हत्या गरिएको थियो।

तिराम गाविसस्थित प्रहरी चौकीमा कार्यरत प्रहरी जवान रामेश्वर यादवलाई ०५७ मंसिर ४ गते बेलुका ७ बजेदेखि राति १० बजेसम्म माओवादी र प्रहरीबीच दोहोरो भिडन्त हुँदा माओवादीहरूले गोली हानी घाइते बनाए। पीडितको नेपालगञ्जमा उपचार भयो।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका २ वटा घटनामा २ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये -

विजुवार गाविस-८ सल्लिकोटकी ३२ वर्षीय कृष्णा रानालाई ०५६ चैत ३ गते आफ्नै पति ४५ वर्षीय चन्द्रबहादुर रानाले बच्चो प्रहार गरी हत्या गरे। पीट ले छिमेकी र दाजुभाइलाई समेत ज्य नार्ने धम्की दिई २० वटा घर, गोठमा आगो समेत लगाइदिए। पीडकलाई पुर्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

जेल बन्दीहरू

१ ठान जेल "घ" श्रेणीमा पर्दछ। २५ जनाव क्षमता भएको यस जेलमा हाल २१ ग बन्दीहरू रहेका छन्, जसमध्ये १७ पुरुष र ४ जना महिला छन्। कैद तोकिएका बन्दीहरू ९ पुर् + र ४ महिला छन् भने कैद नतोकिएका ८ पुरुष छन्। कुमारी पुन, उजेली भाँक्री र भाने पुनले दुई वर्ष सजाय भोगिसकेको भए पनि दण्ड जरिवाना तिर्न नसक्दा हालसम्म जेलमै बसेका छन्।

हरूलाई हप्ताको दुई दिन आइतबार र विहबार मात्र भेट्न दिइन्छ। बन्दीहरूको स्वास्थ्योपचारको राम्रो प्रबन्ध छैन।

जनसंख्या	: २१२३९४
साक्षरता प्रतिशत	: ३५
महिला साक्षरता प्रतिशत	: १७.३४
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	: १३०९
गाविस/नपा संख्या	: ४९/०
निर्वाचन क्षेत्र	: २
विद्यालय	: २९०
क्याम्पस/उच्च मावि	: १/१
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	: १/११
टेलिफोन लाइन	: ३२२
मोटर सडक (कि.मी.)	: १५०
प्रहरी कार्यालय संख्या	: ८
हुलाक संख्या	: ५०

सामान्य विरामी भएमा प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रमा लगिन्छ तर त्यहाँ उपचार हुन नसकेमा बाहिर लाने व्यवस्था छैन। जेल भवन जोर्ण अवस्थामा छ। बन्दीहरूलाई २ वर्षमा एकपटक ओढ्ने ओच्छ्याउने कपडाहरू उपलब्ध गराउने व्यवस्था छ। जेलमा बन्दीहरूको लागि टिभी, रेडियो, धारा, चर्पी, विजुली आदि उपलब्ध छन्।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

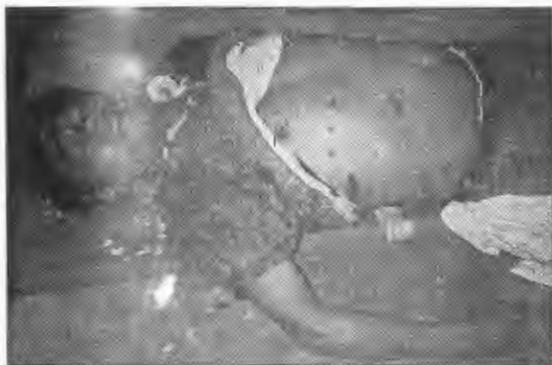
विजुवार गाविस-७ का ३४ वर्षीय वासुदेव गौतमलाई नक्कली माओवादी बनी रकम असुली गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर ९ गते पुजा गाविसबाट माओवादीका कार्यकर्ताहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई आइन्दा यस्तो काम नगर्ने चेतावनी दिँदै मंसिर २३ गते मुक्त गरियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

स्वाल गाविसका अध्यक्ष दुर्गाप्रसाद न्यौपाने, उपाध्यक्ष शेरबहादुर के.सी., मुखिया भेषराज न्यौपाने, सोही गाविस-८ का वडाध्यक्ष कर्णबहादुर पुन र अम्मर घर्तीलाई राजनीतिक प्रतिशोधका कारण ०५७ जेठ १० गते सोही गाविस-१ का

वीरबहादुर पुन, बालाराम राना, सोही गाविस-९ का तुकमान पुन, मानबहादुर पुन, सोही गाविस-८ का लिलाबहादुर पुन, भोपलाल पुन, सोही गाविस-७ का जितमान बुढासमेत २०-२२ जनाले सोही गाविस-४ मा कुटपिट गरी सक्त घाइते बनाए।

मरनठाना गाविस-६ का ४२ वर्षीय मानध्वज गिरीलाई मजदुरको ज्याला नदिएको आरोपमा ०५७ जेठ १५ गते राति किसान अदालतले कुटपिट गर्‍यो। मजदुरहरूले किसान

माओवादीहरूद्वारा गोली हानी हत्या गरिएका प्रहरी हयलबाट नरबहादुर खत्री

प्युठान जेलमा रहेका महिला बन्दीहरू

अदालतमा निवेदन गरेपछि कुटपिट गरिएको थियो।

वादीकोट गाविस-६ काउलेका २९ वर्षीय बलदेव महतारा र उनकै पत्नी २६ वर्षीय पार्वता के.सी. लाई ०५७ असार ४ गते सोही ठाउँका कृष्णबहादुर महताराको नेतृत्वमा नेकपा (मसाल) द्वारा गठन गरिएको किसान अदालतका ३०-३५ जनाले अपहरण गरी गाविस भवनमा लगेर कुटपिट गरे।

वादीकोट गाविस-५ का ५० वर्षीय नोजबहादुर थापा र ६३ वर्षीय मोतिबहादुर थापालाई ०५७ असार २१ गते स्वेतमा काम गरिरहेको अवस्थामा ४-५ जना अपरिचित व्यक्तिहरूले “तपाईंलाई किसान अदालतद्वारा बोलाइएको छ” भनी सोही गाविस-४ चुच्चेदुङ्गामा लगी कुटपिट गरे। पीडितहरूमध्ये नोजबहादुरको दुवै खुट्टा र एउटा हात भाँचिदिए भने मोतिबहादुरको टाउकोमा गम्भीर चोट पुग्यो। पीडितहरूले पीडकहरू नेकपा (मसाल) द्वारा गठित किसान अदालतका व्यक्तिहरू भएको बताए तर राष्ट्रिय जनमोर्चाका महासचिव नवराज सुवेदीले ०५७ असार ३० गते एक वक्तव्य प्रकाशित गर्दै सो कुटपिट किसान अदालतद्वारा नभएको उल्लेख गरे।

मौलिक अधिकार

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

जिल्ला अदालतमा जिम्मेवारी सरेर आएका मुद्दा देवानी ७१ वटा र फौजदारी ४६ वटा छन् भने यस वर्षका देवानी ८८ वटा र फौजदारी ७० वटा गरी कूल १ सय ५८ वटा मुद्दा दर्ता भए।

आफ्नै बाटुबाटै घाटिलो हतियार प्रहार गरी घाइते घनाडुङ्की मीना केटी

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला	जम्मा	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला	जम्मा
हत्या	३		३	३				
गोलीद्वारा हत्या	३	३		३				
आफ्नै एम्बुसमा परी मृत्यु					१	४		४
गोलीद्वारा घाइते	३	८		८				
वेपत्ता पारिएको	१	१		१				
कुटपिट	१०	२०	३	२३				
बलात्कार	१		१	१				
पारिवारिक हिंसा	१		१	१				
जातीय छुवाछूत	१		३	३				
जम्मा	२०	३२	९	४१	१	४		४

क्रिडात्र प्रकलतबाट कुटपिट गरी घाइते घनाडुङ्की नोजबहादुर थापा र मोतिबहादुर थापा

महिला अधिकार

विजुवार गाविस-७ मा डेरा गरी बस्ने ७ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ असार २३ गते सोही ठाउँका २३ वर्षीय वुदे भन्ने नारायण कुमालले पैसाको लोभ देखाई फकाएर बलात्कार गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

मरन्ठाना गाविस-३ ठूलासिमकी

२० वर्षीय मीना के.सी. लाई घरायसी भगडाका कारण ०५७ भदौ २ गते घरमा रोटी बेलिरहेको अवस्थामा आफ्नै सासु ४२ वर्षीय बसन्ता के.सी. ले धारिलो हतियार प्रहार गरी सख्त घाइते बनाइन्। पीडितलाई उपचारका लागि काठमाण्डौ पुर्‍याइयो भने पीडकले अर्को दिन विष सेवन गरी आत्महत्या गरिन्।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूत

ओखरकोट गाविस-२ सिम्पानीकी ३२ वर्षीय लाली दमाई र १९ वर्षीय निर्मला दमाईलाई कुवामा पानी भरेको आरोपमा ०५६ चैत २९ गते सोही ठाउँका नुमबहादुर जि.सी., वेगमबहादुर जि.सी., डोरबहादुर जि.सी., शान्ती थापा, शुशिला जि.सी. समेतका व्यक्तिहरूले कुटपिट गरी घाइते बनाए।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत रिसइवीका कारणले भएका कुटपिटका ६ वटा घटनामा ११ जना पुरुष र २ जना महिला पीडित भए। ६ जना पुरुष, ८ जना महिला र २ जना नाबालकसमेत १५ जनाले आत्महत्या गरे। खोलाले बगाएका र आगलागीका १५ वटा घटना भए जसमा १२ जना पुरुष, ३ जना महिला र २ जना नाबालक पीडित भए। ०५७ कार्तिक १७ गते भएको सवारी दुर्घटनाको एउटा घटनामा ११ जना पुरुष, ६ जना महिला र २ जना नाबालकको मृत्यु भयो भने १० जना घाइते भए।

८.३ रोल्पा

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

बुढागाउँ गाविस-२ रामीडाँडाका ३५ वर्षीय धनबहादुर वि.क. लाई माओवादी भएको आरोपमा ०५६ पुस १७ गते बिहान प्रहरीले घर घेरा हाली गोली हानी हत्या गरे।

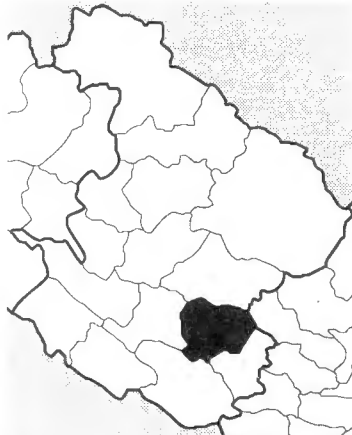
इरिवाड गाविस-२ का ५० वर्षीय मन घर्ती र सोही ठाउँका ३६ वर्षीय नरवर पुनलाई सोही गाविस-३ सुकिदहको घटनामा सुराकी गरेर प्रहरीलाई सहयोग गरेको आरोपमा ०५६ पुस १७ गते बेलुका ६:३० बजे आ-आफ्नो घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरी हत्या गरे।

कञ्चनपुर जिल्ला महेन्द्रनगर नपा-१० जिमुवा घर भई तेवाङ प्रहरी चौकीमा कार्यरत सई ३६ वर्षीय भवान सिंह विष्टलाई ०५६ पुस १८ गते बेलुका ५:३० बजेतिर गोरखा जिल्ला देउराली गाविस-३ गोप्लिङ घर भई सोही चौकीमा कार्यरत २० वर्षीय प्रहरी जवान कुमारबाबु स्वर्तीले सोही चौकीमा गोली हानी हत्या गरे। पीडकलाई पुर्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

घर्तीगाउँ गाविस-५ देउनिगालीका १८ वर्षीय सुरज वि.क. लाई माओवादी भएको आरोपमा ०५६ पुस २१ गते सोही गाविस-९ को फिनुवा चौरमा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। प्रहरीले लासलाई घटनास्थलमा नै छोडेका थिए।

दाङ जिल्ला त्रिभुवननगर नपा-६ मसिना घर भई जिल्ला स्वनेपानी कार्यालय रोल्पामा कार्यरत २९ वर्षीय विश्वशान्ती सुवेदी र सोही जिल्ला मानपुर गाविस-७ दुधरास घर भई सोही कार्यालयमा कार्यरत ४२ वर्षीय वामदेव रिजालको ०५६ पुस २६ गते बेलुका ४ बजे कार्यालयको कामको सिलसिलामा सुलिचौरबाट लिवाडतर्फ मोटरमा फर्कदै गरेको अवस्थामा मिफिङ गाविस-४ स्यानडोव भन्ने ठाउँमा माओवादीले राखेको एम्बुसमा परी मृत्यु भयो। यसका साथै सोही कार्यालयका ओभरसियर सुरेशराज सत्यालसमेत अन्य ३ जना यात्री घाइते भए। सुरेशराज सस्तु घाइते भएकाले उपचारका लागि काठमाण्डौ लगियो।

पाछावाड गाविस-८ द्वारागाउँका ६० वर्षीय वलविर वलीलाई ०५६ पुस २९ गते आफ्नो घरमा बसिरहेको अवस्थामा केही अज्ञात व्यक्तिहरूले हत्या गरे। प्रहरीले अनुसन्धान नै नगरी मुचुल्का उठाएर लासलाई आफन्तहरूको जिम्मा लगाई दाहसंस्कार गरे।

जनसंख्या	: २२००८८
साक्षरता प्रतिशत	: २९.१
महिला साक्षरता प्रतिशत	: १६.६
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	: १८७९
गाविस/नपा संख्या	: ५१/०
निर्वाचन क्षेत्र	: २
विद्यालय	: २९७
क्याम्पस/उच्च मावि	: ०/२
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	: १/३९
टेलिफोन लाइन	: १६
मोटर सडक (कि.मी.)	: ५०
प्रहरी कार्यालय संख्या	: ८
हुलाक संख्या	: ५१

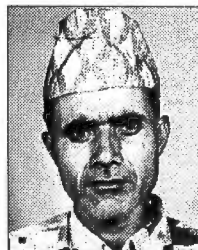
लिवाड गाविस-५ पिपलरूख र सातताले खोलाको बीचमा पर्ने डाँडामा ०५६ पुस ३० गते बेलुका ४ बजेतिर प्रहरी हवलदार हरिकुमार श्रेष्ठ, केशव स्वर्ती र प्रहरी जवान दिपक खड्कालाई गस्ती गएको अवस्थामा माओवादीहरूले वम प्रहार गरी घाइते बनाए। घाइते प्रहरीहरूलाई उपचारका लागि नेपालगञ्ज लगियो। उक्त घटनामा सोही ठाउँका १० वर्षीय खिमबहादुर वि.क. पनि घाइते भए।

लिवाड गाविस-८ रूटवाडका २३ वर्षीय रमेश थापालाई ०५६ माघ १८ गते सोही गाविस-६ रानीवन नजिक मोटर बाटोमा एम्बुस फिट गर्न लाग्दा विस्फोट भई घाइते भएकोमा केही तल रानीवननेर प्रहरीले फेला पारी गोली हानी हत्या गरे। लास प्रहरीले नै जलाए।

उवा गाविस-८ का १८ वर्षीय रोजे घर्तीलाई माओवादी भएको आरोपमा ०५६ फागुन ३ गते सोही गाविस-९ कोतलवारामा प्रहरीले घेरा हाली गोली हानेर हत्या गरे। प्रहरीले पीडितको घरमा जानकारी नै नदिएर लास घटनास्थलमै छोडिदिए।

घर्तीगाउँ गाविसस्थित प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत ललितपुर जिल्ला बडिखेल गाविस-४ का प्रहरी इन्स्पेक्टर श्रीराम आचार्य, भोजपुर जिल्ला हेलैया गाविस-१ का असई हरिशंकर पराजुली, बाँके जिल्लाका प्रहरी हवलदार कुलराज चौधरी, सोही जिल्ला वनकटुवा गाविस-७ का हस्तबहादुर बोहरा, प्रहरी जवानहरू सुर्खेत जिल्ला लाठीकोइली गाविस-८ का नन्दराज भण्डारी, मोरङ जिल्ला विराटनगर उमनपा-१९ का पुष्कर घिमिरे, गोरखा जिल्लाका धनबहादुर आले, बर्दिया जिल्ला सोनाश्री गाविस-७ का वीरबहादुर कुमाल, बाँके जिल्ला नेपालगञ्ज नपा-१ का चन्द्रबहादुर थापा, तनहुँ जिल्ला माभकोट गाविस-६ का लक्ष्मीप्रसाद थापा, दाङ जिल्ला सतवरीया गाविस-४ का टेकबहादुर घर्ती, भोजपुर जिल्ला धिनजामुख गाविसका इन्द्रबहादुर विष्ट, अर्घाखाँची जिल्ला ढाकावाड गाविस-४ का काशीराम खनाल, उदयपुर

जिल्ला त्रिवेणी गाविस-६ का कृष्णबहादुर काफ्ले, प्युठान जिल्ला खलंगा गाविस-६ का मदनलाल शाक्यलाई ०५६ फागुन ७ गते राति माओवादीहरूले प्रहरी कार्यालयमा आक्रमण गरी वम र गोली प्रहार गरी हत्या गरे। त्यसैगरी सई शेरबहादुर थापा, असई ऋषिराज खनाल, हवलदार नरबहादुर अधिकारी, भक्तिराम सापकोटा, बेदबहादुर चौधरी, रामहरि खतिवडा, मिनबहादुर वि.क., भुवन

माओवादीले टाढोको पशुतमा पटी मृत्यु भएका पिछवाड्यानी सुवेदी र वामदेव रिजाल

सापकोटा, पहलमान चलाउने, देउमान बस्नेत, कुलराम स्वत्री, पदम तामाङ, टेकबहादुर बुढाथोकी, अशोक राई, गंगाराम खनाल, विनोद शाह, नवराज भेटवाल, श्यामकुमार राई, रामनाथ शर्मा र खेमराज नाथलाई घाइते बनाए। घाइतेहरूलाई उपचारका लागि काठमाडौं र नेपालगञ्ज पुर्याइएको थियो। त्यस्तै उक्त घटनामा प्रहरीको गोलीबाट माओवादीतर्फका रूकुम जिल्ला बाफीकोट गाविसका टोपजंग गहतराजको मृत्यु भएको थियो।

पाखापानी गाविस-९ पुल्टीडाँडाका २१ वर्षीय फिमलाल वलीलाई माओवादी भएको आरोपमा ०५६ फागुन १४ गते बिहान ७ बजे आफ्नो घरमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरी सोही गाविस-७ कोप्चे खोलानेर लगी गोली हानी हत्या गरे। प्रहरीले लास नचिनिने गरी जलाएर सोही ठाउँमै छोडे।

लिवाङ गाविस-६ लिवाङ बजारका ६५ वर्षीय छविलाल उपाध्यायलाई माओवादीको आशंकामा ०५६ चैत २४ गते बेलुका ७ बजेतिर आफ्नो घरको आँगनमा रहेको शौचालयमा पिसाब गर्न गएको अवस्थामा प्रहरीले गोली हानी घाइते बनाए। पीडितलाई भोलिपल्ट उपचारको लागि हेलिकप्टरबाट नेपालगञ्ज लगियो।

भावाङ गाविस-७ सरूवाका गाविस अध्यक्ष तथा नेकाँ जिल्ला कार्य समितिका सदस्य ४२ वर्षीय अम्बर बुढालाई माओवादी जनयुद्धविरोधी काम गरेको आरोपमा ०५७ वैशाख ९ गते दिउँसो १ बजे लिवाङ गाविस-६ स्थित आफ्नो डेरामा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले गोली हानी हत्या गरे। यस घटनापछि प्रहरीले बालुवा बोक्ने कुल्ली, स्वेत जोतिरहेका किसानहरू, बटुवाहरू तथा दुध बोक्ने आउने व्यक्तिहरूलाई माओवादीको आरोपमा कुटपिट गरे।

कञ्चनपुर जिल्ला श्रीपुर गाविस-३ वैलौरी घर भई प्रहरी चौकी गजुलमा कार्यरत प्रहरी इन्स्पेक्टर २९ वर्षीय नरेश चन्दको ०५७ जेठ २ गते राति १० बजे प्रहरी चौकी गजुलमा माओवादी र प्रहरी बीच दोहोरो भिडन्त हुँदा गोली र बम विस्फोटनबाट मृत्यु भयो। पीडितको मृत्यु आफ्नो गोलीबाट नभएको माओवादीले बताए भने प्रहरीले माओवादीको गोलीबाट मृत्यु भएको बताए।

पाखापानी गाविस-१ डलसिंगेका ३५ वर्षीय बलबहादुर वलीको ०५७ जेठ १८ गते बेलुका ७ बजे आफ्नै घर बाहिर आफूसँग भएको बम विस्फोटन हुँदा मृत्यु भयो।

होमा गाविस-१ कर्तमका ४० वर्षीय खेमलाल स्वत्रीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ असार २९ गते लिवाङ गाविस-५ बराल कुलाथाननेर प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। लास प्रहरीले नै लगे।

दैलेख जिल्ला वासी गाविस-७ घर भई जिल्ला प्रहरी कार्यालय रोल्पाका कार्यरत ३६ वर्षीय सूर्यलाल बुढाको लिवाङ गाविस-६ कारागारमुनि आफूहरूले राखेको एम्बुस निकाल्न लाग्दा ०५७ साउन १६ गते विस्फोट भई मृत्यु भयो। प्रहरी गस्तीमा गएको समयमा माओवादीहरूले एम्बुसमा पारी हत्या गरेको कुरा डिएसपी राजेन्द्रसिंह भण्डारीले बताए।

कोटगाउँ गाविस-३ कोटगाउँका ४५ वर्षीय आइतसिं बुढा ०५७ साउन २५ गते राति लिवाङ गाविस-६ लिवाङबजारस्थित आफ्नो डेराबाट निस्केकोमा ०५७ साउन ३० गते लिवाङ गाविस-३ र होमा गाविस-३ को सिमानामा पर्ने घाडसी खोलामा गाडेको अवस्थामा लास

फेला पर्थ्यो। पीडितलाई कसले हत्या गरी लास गाडेको हो थाहा हुन सकेको छैन।

प्युठान जिल्ला विजयनगर गाविस-५ घर भई इलाका प्रहरी कार्यालय सुलिचौरमा कार्यरत प्रहरी हवलदार २८ वर्षीय चन्द्रबहादुर खड्का ०५७ भदौ २६ गते बेलुका ८ बजे सुलिचौर पिपलचौतारा नजिकै गस्ती गइरहेको अवस्थामा अचानक गोली लागी घाइते भएकोमा भोलिपल्ट मृत्यु भयो। पीडितलाई प्रहरीको गोली लागेको आशंका गरिएको छ।

इरिवाङ गाविस-८ पुराना गाउँका ४३ वर्षीय मनबहादुर थापा ०५७ असोज १० गते कोर्चावाङ गाविस-५ निम्नीबाट बेपत्ता भएकोमा ०५७ कार्तिक ३ गते जेलवाङ गाविस-४ र ५ मा पर्ने छपाली वननेर गाडेको अवस्थामा लास फेला पर्थ्यो। पीडितलाई कसले हत्या गरी गाडेको हो थाहा हुन सकेको छैन।

धवाङ गाविस-७ भनभनेका ३६ वर्षीय सेते वलीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ कार्तिक ४ गते दिउँसो आफ्नो घर बनाइरहेको अवस्थामा प्रहरीले बोलाएर घरदेखि केही पर लगी गोली हानी हत्या गरे। प्रहरीले लास घटनास्थलमै छोडेर गए।

तेवाङ गाविस-८ तेवाङका ४३ वर्षीय बेगमबहादुर रोकालाई प्रहरीसँग मिलेर आफ्ना कार्यकर्ता र सर्वसाधारणलाई हत्या गर्न लगाएको आरोपमा ०५७ कार्तिक १८ गते बिहान ७ बजे मिफिङ गाविस-७ सुलिचौर बजारस्थित आफ्नो डेरामा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीले खुकुरी प्रहार गरी हत्या गरे।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका २ घटनामा १ जना पुरुष र १ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये -

धवाङ गाविस-६ का शिक्षक २५ वर्षीय सुजनप्रकाश रोकालाई ०५६ माघ १ गते राति सोही ठाउँका २५ वर्षीय हितबहादुर बुढाले खुकुरी प्रहार गरी हत्या गरे। हितबहादुर फरार छन् भने सोही घटनामा संलग्न रहेको आरोपमा ३७ वर्षीय सतमान भाक्री र १८ वर्षीय अनिलधन बुढालाई ०५६ माघ ७ गते माओवादीहरूले अपहरण गरी हालसम्म छोडेका छैनन्।

भावाङ गाविस-४ भौवाङकी ७६ वर्षीय लालिता स्वत्रीलाई बोक्सी भएको आरोपमा ०५७ भदौ ४ गते राति १२ बजे घरमा आफ्नै

प्रहरीहउछाटा भिटफुटाट गरी गोली हानी हत्या गटिर्का फिमलाल वली

माओवादीहउछाटा खुकुरी प्रहाट गरी हत्या गटिर्का वेगमबहादुर रोकाला

माओवादीहउछाटा गोली हानी हत्या गटिर्का भायाल गविट अथवा अथवा धुडा

हत्या गरी फलिर्को अथवा गटिर्को आइतसिं बुढाको लास

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हतन				राज्यद्वारा भएका हतन			
	घटना		पीडित संख्या		घटना		पीडित संख्या	
	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	७	७	१	८				
गोलीद्वारा हत्या	३	१६		१६	९	९		९
एम्बुसमा परी मृत्यु	१	१	१	२				
आफ्नै एम्बुसमा परी मृत्यु					१	१		१
आफ्नै बमबाट मृत्यु	१	१		१	१	१		१
गोलीद्वारा घाइते/हवाइ फायर	१	१७		१७	१	१		१
बम प्रहारबाट घाइते	१	३		३				
गिरफ्तारी र यातना					६	१०	१	११
बेपत्ता पारिएको	४५	४७	४	५१				
कुटपिट	१	१		१	६	७	१	८
धम्की					३	३०	१	३१
बहुविवाह	१		१	१				
जातीय छुवाछूत	१		१	१				
जम्मा	६१	९३	८	१०१	२७	५९	३	६९

छोरी ३८ वर्षीय खुलु वली र बुहारी ४१ वर्षीय नौमाली खत्रीले शरीरमा मट्टितेल खन्याई आगो लगाउनुका साथै कुटपिट गरेर लखेटे। पीडित आफ्नो छोरा मालबहादुर खत्रीको आँगननेर पुग्दा पीडकहरूले कुटपिट गरी हत्या गरे। पीडकहरूलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

यस जिल्लाको जेल "घ" श्रेणीको हो। यो जेलको क्षमता ५० जनाको छ। यस वर्ष यो जेलमा ४९ जना बन्दीहरू रहेका छन्। त्यसमध्ये कैद नतोकिएका २९ जना पुरुष र ५ जना महिला गरी ३४ जना र कैद तोकिएका ११ जना पुरुष र ४ जना महिला गरी १५ जना रहेका छन्। यसबाहेक २ जना बालिका आश्रित रूपमा रहेका छन्। महिला र पुरुष बन्दी गृह एउटै भएकाले महिलाहरूलाई राति कोठामा ताला लगाएर राखिन्छ। जसले गर्दा महिलाहरूले दिसा पिसाब पनि कोठामा नै गर्नुपर्ने बाध्यता रहेको छ। चर्पीको राम्रो व्यवस्था नभएको कारणले गर्दा जेल आसपासको वातावरण समेत दुषित हुने गरेको छ। बन्दीहरूलाई बिरामी भएमा हेल्थपोष्ट र हेल्थ सेन्टरमा उपचार गरिन्छ। सन्चो नभएमा अन्य जिल्लामा स्थानान्तरण गरी उपचार गर्नुपर्ने बाध्यता रहेको छ। औषधी उपचारको लागि आफूहरूले अनुरोध गरे पनि धेरैजसो स्थानान्तरण नगरिने बन्दीहरूको गुनासो छ। जेलमा बन्दीहरूको लागि भर्खर टि.भी. राखिएको छ भने इन्सेकले दिएको एउटा रेडियो र केही पत्रपत्रिकाको व्यवस्था पनि गरिएको छ। जेल धेरै पुरानो भएको कारण भौतिक अवस्था जीर्ण रहेको छ।

यस वर्ष माओवादीको आरोपमा गिरफ्तार भई विभिन्न मुद्दाहरूमा थुनामा राखिएका राजबन्दीहरूको संख्या ३७ जना रहेको छ भने गत वर्ष ६२ जना रहेका थिए। व्यक्तिगत मुद्दा लागेका १३ जना रहेका छन् भने ३१ जना पुरुष थुनुवाहरू यस वर्ष मुद्दामा सफाई पाई छुटे। ४ जना पुरुष र २ जना महिला बन्दीहरू तुल्सीपुर कारागारमा स्थानान्तरण गरिए भने २ जना अन्यत्रबाट स्थानान्तरण भएर आए।

गिरफ्तारी र यातना

लिवाङ्ग गाविस-४ तल्लोगाउँका २१ वर्षीय मानबहादुर बुढा, सोही गाविसका ५८ वर्षीय महाविर बुढा, ५५ वर्षीय आसबहादुर बुढा, ४६ वर्षीय हिरासिं घर्ती र सोही वडा खैवाङका ६५ वर्षीय शालिकराम श्रेष्ठलाई सोही गाउँको धाराफेदेनेर माओवादीले बम विछ्याएको आरोपमा प्रहरीले ०५६ माघ २३ गते दिउँसो २ बजे कुटपिट गर्दै गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई ११ दिनसम्म हिरासतमा यातना दिई फागुन ४ गते बोलाएको समयमा उपस्थित हुने शर्तमा रिहा गरियो।

लिवाङ्ग गाविस-३ सिवाङका ६६ वर्षीय सुर्जलाल घर्तीलाई आफ्नो होटलको नजिक माओवादीहरूले राखेको एम्बुस प्रहरीले फेला पारेपछि उक्त एम्बुस राखेको आरोपमा ०५६ माघ २३ गते दिउँसो २ बजे प्रहरीले कुटपिट

गर्दै गिरफ्तार गरे। पीडितलाई बिनापुर्जी तीन दिनसम्म राखेर माघ २५ गते बोलाएको समयमा उपस्थित हुने गरी रिहा गरियो।

लिवाङ्ग गाविस-३ सिवाङका ३१ वर्षीय खिमबहादुर घर्तीलाई प्रहरीलाई एम्बुस थापेको आरोपमा ०५६ माघ २३ गते आफ्नो पसलमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई बिनापुर्जी १० दिनसम्म हिरासतमा यातना दिई बोलाएको समयमा उपस्थित हुने शर्तमा ०५६ फागुन ३ गते रिहा गरियो।

थवाङ गाविस-५ ठूलोगाउँका ४३ वर्षीय इन्द्रबहादुर बुढालाई माओवादी भएको आरोपमा ०५७ साउन २५ गते भारतबाट आउँदा कञ्चनपुर भन्सारबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई ०५७ भदौ २२ गते जिल्ला प्रहरी कार्यालय रोल्पा ल्याई कर्तव्य ज्यान मुद्दामा पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएकोमा ०५७ पुस १५ गते अदालतको आदेशबमोजिम रिहा गरियो।

लिवाङ्ग गाविस-८ तिम्लिखर्ककी १७ वर्षीय सिता गुरुङलाई माओवादी भएको आरोपमा ०५७ भदौ ८ गते दिउँसो १२ बजेतिर प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई हातहतियार स्वरस्वजना मुद्दा लगाई धरौटीमा रिहा गरिएकोमा धरौटी राख्न नसकेका कारण ०५७ भदौ २७ गतेदेखि थुनामै राखिएको छ।

लिवाङ गाविस-८ तिम्लिखर्कका ३४ वर्षीय मुक्तबहादुर गुरुङलाई माओवादी भएको आरोपमा ०५७ भदौ ३१ बेलुका ४ बजेतिर आफ्नै घरबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई हातहतियार स्वरस्वजना मुद्दा अन्तर्गत ०५७ असोज १ गतेदेखि थुनामा राखिएको छ।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

मिफिङ गाविस-९ कोइरालखर्कका ३४ वर्षीय कमलबहादुर महारालाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५६ माघ ९ गते बेलुका सोही गाविस-७ छिर्नेस्थित आफ्नो घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई राजनीति नगर्ने, प्रहरीसँग मिलेर सुराकी नगर्ने, माओवादीको

विरोध नगर्ने जस्मा शतमा ०५६ माघ १९ गते तेवाङ गाविसको लेकबाट मुक्त गरियो।

हार्जङ गाविस-२ का सोही गाविसका अध्यक्ष ४७ वर्षीय शिवशंकर पुनलाई ०५६ फागुन १९ गते सुलिचौरबाट आफ्नो घरतर्फ गइरहेको अवस्थामा जैमाकसाल गाविस-९ बाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ०५७ भदौ २३ गते मुक्त गरियो।

होमा गाविस-१ कुवापातलका ४८ वर्षीय पहलसि रानालाई ०५६ चैत १४ गते राँगा किन्न गएको अवस्थामा सोही गाविस-७ चोएवाङबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई चैत १८ गते सोही गाउँबाट मुक्त गरियो।

गजुल गाविस-१ दलंघाठाटीका भूपू सहायक मन्त्री ६२ वर्षीय रेगबहादुर सुवेदी र उनका छोरा २८ वर्षीय सुन्दर सुवेदीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ वैशाख २ गते बेलुका ८ बजेतिर आफ्नो घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितहरूमध्ये रेगबहादुरलाई ०५७ असार १३ गते र सुन्दरलाई ०५७ साउन ७ गते मुक्त गरियो।

हार्जङ गाविस-२ हार्जङका २४ वर्षीय सुर्जबहादुर पुनलाई ०५७ वैशाख १९ गते दिउँसो १२ बजेतिर सुलिचौरबाट घरतर्फ गइरहेको अवस्थामा जैमाकसाल गाविस-९ कौछिनाबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडित ०५७ असोज २३ गते गुम्चाल गाविस-२ उपल्लो गुम्चालबाट भागेर घर फर्किए।

पाखापानी गाविस-४ महालेटाका ५२ वर्षीय सिद्धबहादुर वलीलाई फटाहा भएको आरोपमा ०५७ जेठ ५ गते राति १० बजेतिर माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ०५७ मंसिर १३ गते मुक्त गरियो।

गुम्चाल गाविस-२ उपल्लो गुम्चालका सोही गाविसका अध्यक्ष ४१ वर्षीय यज्ञबहादुर बुढाथोकीलाई ०५७ जेठ ९ गते राति ९ बजेतिर आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडित ०५७ असोज २६ गते भागेर फर्किएकोमा हाल सुलिचौर र लिवाङमा वस्छन्।

भावाङ गाविस-६ एनावाङका ३३ वर्षीय लोक्बहादुर घर्तीलाई फटाहा भएको आरोपमा ०५७ जेठ १९ गते बेलुका ९ बजे आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ०५७ कार्तिक १३ गते मुक्त गरियो।

हार्जङ गाविस-१ हार्जङका २३ वर्षीय विक्रम पुनलाई गाउँको फटाहा भएको आरोपमा ०५७ जेठ १९ गते बिहान ७ बजे सोही गाविस-४ एकले चौरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई छानबिन गरी ०५७ साउन १२ गते गुम्चाल गाविसको गुम्चालबाट मुक्त गरियो।

जुगार गाविस-९ मजुवाका २३ वर्षीय निर्मल डाँगीलाई ०५७ जेठ २१ गते बिहान ८ बजे आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ०५७ जेठ ३० गते मुक्त गरियो।

राँक गाविस-१ रातामाटाका ५० वर्षीय तुले खत्रीलाई फटाहा भएको आरोपमा ०५७ जेठ २३ गते बेलुका ७ बजे आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई छानबिन गरी ०५७ जेठ २७ गते मुक्त गरियो।

राँक गाविस-७ खानीखोलाका ५६ वर्षीय कलबहादुर रानालाई गाउँको फटाहा भएको आरोपमा ०५७ जेठ २३ गते राति ९:३० बजे आफ्नो घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ०५७ जेठ २६ गते मुक्त गरियो।

राँक गाविस-६ पूर्णगाउँका ५० वर्षीय नरबहादुर वलीलाई गाउँको फटाहा भएको आरोपमा ०५७ जेठ २३ गते राति ११ बजेतिर आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ०५७ जेठ २७ गते मुक्त गरियो।

राँक गाविस-२ बादुलेचौरकी ३२ वर्षीय नन्दी खडकालाई फटाहा भएको आरोपमा ०५७ जेठ २३ गते राति १० बजे आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडित ०५७ जेठ २६ गते भागेर दाङको तुल्सीपुर जान सफल भइन् र हाल तुल्सीपुरमै बसेकी छिन्।

धनुषा जिल्ला जनकपुर नपा-१६ घर भएका रोल्पाका जिल्ला शिक्षा अधिकारी ५० वर्षीय राजेन्द्रप्रसाद यादवलाई भ्रष्टाचार गरेको आरोपमा ०५७ जेठ २८ गते दिउँसो १२:३० बजेतिर खुमेल गाविस-४ र ५ को सिमानामा पर्ने लागुरिछेडा नेरबाट माओवादीहरूले बस रोकी अपहरण गरे। पीडित कैलाली जिल्लामा असार ४, ५ र ६ गते हुने जश्रिअहरूको गोष्ठीमा भाग लिनका लागि लिवाङदेखि काठमाडौँ जाने बसमा गइरहेका थिए। पीडितलाई ०५७ भदौ २८ गते खुमेल गाविसको खेवासबाट मुक्त गरियो।

तालावाङ गाविस-८ बुढागाउँका ३५ वर्षीय भीमबहादुर बुढाले सोही ठाउँका २० वर्षीय मुकेश बुढाकी पत्नी २१ वर्षीय दुवी बुढासँग उनको लाग्ने भारतमा गएको अवस्थामा यौन सम्पर्क राखी चैत महिनामा गर्भपतन गराएको आरोपमा ०५७ असार ३ गते दिउँसो १२ बजेतिर माओवादीहरूले दुवैजनालाई आ-आफ्नो घरबाट अपहरण गरे। पीडितहरूलाई ०५७ असोज २४ गते मुक्त गरियो। भीमबहादुर र दुवी जेठाजु-बुहारी हुन्।

भावाङ गाविस-९ काजवाङका ४५ वर्षीय तिर्थबहादुर घर्तीलाई सुराकी गरी आफ्ना कार्यकर्ताको प्रहरीद्वारा हत्या गराएको आरोपमा ०५७ असार २६ गते बेलुका ७ बजेतिर माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई हालसम्म मुक्त गरिएको छैन।

सिउरी गाविस-५ मुख्यडोराका सोही गाविसका उपाध्यक्ष ५३ वर्षीय तिलु कामीलाई सिउरी प्रहरी चौकी फिर्ता हुँदा चौकीको सामान लुकाएर राखेको आरोपमा ०५७ साउन ६ गते दिउँसो ३ बजे आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ०५७ साउन २१ गते मुक्त गरियो।

उच्च मावि जुगारका शिक्षक २५ वर्षीय नविनकुमार पराजुलीलाई सोही विद्यालयकी एक छात्रासँग यौन सम्पर्क राखी गर्भवती बनाई नेपालगञ्ज लगेर गर्भपतन गराएको आरोपमा ०५७ साउन २५ गते बिहान ४ बजे जुगार गाविस-४ नेपास्थित डेराबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई हालसम्म मुक्त गरिएको छैन।

माओवादीहरूद्वारा अपहरण गटिपुका भूपू सहायक मन्त्री टेगबहादुर बुवेदी

जैमाकसला गाविस-७ कसलाका गाविस अध्यक्ष २७ वर्षीय वर्मन बुढालाई ०५७ साउन २७ गते आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडित साउन ३१ गते भांगर घर फर्किएकोमा पुनः ०५७ भदौ २ गते माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ०५७ कार्तिक १८ गते आफ्नो घरमा ल्याइएको अवस्थामा भाग्न सफल भए। हाल लिवाङ र सुलिचौरमा बस्छन्।

जैमाकसला गाविस-१ नारवाङका ३० वर्षीय नन्दबहादुर बुढालाई गाउँको फटाहा भएको आरोपमा ०५७ साउन ३० गते माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई हालसम्म बेपत्ता पारिएको छ। पीडितलाई हत्या गरिएको आशंका गरिएको छ।

सुमेल गाविस-४ देउघरडेरका ४० वर्षीय खिमबहादुर घर्तीलाई प्रहरी चौकी राख्नाका लागि हस्ताक्षर गरेको र माओवादीको विरुद्धमा सुरक्षा समितिको सदस्य भएको आरोपमा ०५७ साउन ३१ गते बेलुका ८ बजे सोही गाविस-४ खारबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ०५७ कार्तिक ४ गते मुक्त गरियो।

सुमेल गाविस-४ देउघरडेरका ५० वर्षीय भक्कु घर्तीलाई प्रहरी चौकी राख्न हस्ताक्षर गरेको र माओवादीविरुद्धको सुरक्षा समितिको सदस्य भएको आरोपमा ०५७ साउन ३२ गते बेलुका ७:३० बजे घरमा खाना खाइरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ०५७ कार्तिक ४ गते मुक्त गरियो।

सुमेल गाविस-४ का सोही गाविसका सचिव ५० वर्षीय चित्रबहादुर घर्तीलाई प्रहरी चौकी राख्नाका लागि हस्ताक्षर गरेको र माओवादीको विरुद्धमा बनेको सुरक्षा समितिको सदस्य भएको आरोपमा ०५७ भदौ २ गते राति ९ बजे माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ०५७ कार्तिक ४ गते मुक्त गरियो।

कोर्चावाङ गाविस-१ दिवङका २२ वर्षीय कवि घर्तीलाई नक्कली माओवादी भएर चन्दा उठाएको आरोपमा ०५७ असोज १४ गते दिउँसो १२ बजे आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई हालसम्म मुक्त गरिएको छैन।

इरिवाङ गाविस-७ सर्पलोटका ४२ वर्षीय धनबहादुर डाँगी, ३२ वर्षीय कालिमन डाँगी र ४६ वर्षीय नरबहादुर बुढालाई सोही गाविस-८ पुरानागाउँका ४३ वर्षीय मनबहादुर थापासँग लिवाङबाट इरिवाङका लागि हिंडेकोमा कोर्चावाङ गाविस-५ निम्रीबाट हराएको र जेदवाङ गाविस-४ र ५ को सिमानामा पर्ने छपाली वननर गाडेको अवस्थामा लास फेला परेको हुँदा उक्त घटनामा संलग्न रहेको आरोपमा ०५७ असोज १४ गते बेलुका ४ बजे आ-आफ्नो घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितहरूलाई हालसम्म मुक्त गरिएको छैन।

जंकोट गाविस-५ बडवाङका प्रस्तावित मावि माडिचौरका निमित्त प्रधानाध्यापक ३२ वर्षीय पुनर्विर पुनलाई घरमा पत्नी र छोराछोरी हुँदाहुँदै सोही गाविस-१ माडीचौरकी २१ वर्षीय धनमाया पुनसँग यौन सम्पर्क गरी गर्भवती बनाएको आरोपमा ०५७ असोज २० गते माओवादीहरूले आफ्नै डेराबाट अपहरण गरे। धनमायाको गर्भमा रहेको बच्चालाई लालनपालनका लागि बीस हजार रूपैयाँ दिलाएर अबदेखि उनीसँग कुनै सम्बन्ध नराख्ने, पढाइरहेको विद्यालयमा पढाउने नपाउने तथा अन्यत्र विद्यालयमा सरूवा हुने शर्तमा ०५७ असोज २८

गते मुक्त गरियो। मुक्त भएपछि आपसमा विवाह गरी दुवैजना जिल्ला छोडेर अन्यत्र गए।

कोर्चावाङ गाविस-८ रिचाडाँडाका ३० वर्षीय टंकबहादुर घर्तीलाई प्रहरीसँग मिलेर आफ्ना कार्यकर्ताहरूको हत्या गर्न सहयोग गरेको आरोपमा ०५७ असोज २२ गते बेलुका ४ बजे माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ५ महिनापछि मुक्त गरियो।

सुमेल गाविस-६ का १८ वर्षीय केशबहादुर गुरूङलाई प्रहरीमा भर्ती हुन गएको आरोपमा ०५७ असोज २३ गते माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ०५७ कार्तिक ४ गते मुक्त गरियो।

कोर्चावाङ गाविस-८ हानिङका २४ वर्षीय मेहेन्द्र घर्तीलाई नक्कली माओवादी भई चन्दा उठाएको र सोही गाविस-७ का एक जना पुरुष तथा सोही गाविस-५ की एक महिलालाई माओवादी हो भनी प्रहरीद्वारा हत्या गर्न लगाएको आरोपमा ०५७ असोज २४ गते बिहान ८ बजे आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ०५७ कार्तिक १० गते मुक्त गरियो।

कोर्चावाङ गाविस-६ सारिगाका २३ वर्षीय प्रशान्त घर्तीलाई नक्कली माओवादी भएर चन्दा उठाएको आरोपमा ०५७ असोज २६ गते दिउँसो आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडित ५ महिनापछि भाग्न सफल भए।

कोर्चावाङ गाविस-६ सारिगाका २३ वर्षीय प्रभात घर्तीलाई केही कुरा बुझ्न भनी ०५७ असोज २६ गते दिउँसो आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ०५७ कार्तिक १० गते मुक्त गरियो।

कोर्चावाङ गाविस-८ रिचाडाँडाका प्रावि मेहलडाँडा कोर्चावाङका शिक्षक २९ वर्षीय बमबहादुर बुढालाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ असोज २८ गते माओवादीहरूले घरबाट अपहरण गरे। पीडित सोही गाविस-७ बोक्लजाबाट ०५७ कार्तिक २ गते राति हत्कडीसहित भाग्न सफल भई कार्तिक ३ गते दिउँसो लिवाङ पुगे। लिवाङमा प्रहरीले हत्कडी निकालिदिए।

पाखापानी गाविस-२ का ३२ वर्षीय सुरविर वलीलाई गाउँको फटाहा भएको आरोपमा ०५७ कार्तिक ३ गते बेलुका ६ बजे आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ३ महिनापछि मुक्त गरियो।

गजुल गाविस-३ धौलिगाउँ घर भई जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत प्रहरी जवान २९ वर्षीय सर्जे महारालाई ०५७ कार्तिक १३ गते तिहारमा आफ्नो घर गएको अवस्थामा माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई दुई महिनापछि धवाङ गाविसबाट मुक्त गरियो।

कोर्चावाङ गाविस-३ का ४१ वर्षीय दलवीर पुनलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ कार्तिक १४ गते माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ४ महिनापछि मुक्त गरियो।

अर्घाखाँची जिल्ला अर्घातोष गाविस-३ घर भई रोल्पा जिल्ला मालपोत कार्यालयमा कार्यरत अधिकृत ज्ञानराज पाण्डे, दाङ जिल्ला उरहरी गाविस-६ घर भई राष्ट्रिय अनुसन्धानमा कार्यरत असई हरि बस्नेत, सल्यानका प्रहरी जवान मोहन के.सी. र लु.अ.स्व. २१२४ नम्बरको रात्री बसका कन्डक्टर रूपन्देही मगरगीया-५ का २५ वर्षीय वासुराम चौधरीलाई ०५७ कार्तिक १६ गते दिउँसो ११ बजे

काठमाडौँदेखि लिवाङ्ग आउँदै गर्दा खुमेल गाविस-५ लम्पुजानेर माओवादीहरूले गाडी रोकी अपहरण गरे। पीडितहरूमध्ये जानराज वासुराम २ मोहनलाई ०५७ मंसिर ५ गते मुक्त गरियो भने हरिलाई ०५७ पुस २२ गते वुढागाउँबाट आफ्नो बाबुको जिम्मेवारीमा मुक्त गरे।

कोचावाङ गाविस-२ फल्लेघरका ४८ वर्षीय खर्कबहादुर घर्तीलाई प्रहरीसँग मिलेर सोही गाविस-७ का रूद्रबहादुर घर्तीको हत्या गर्न सहयोग गरेको आरोपमा ०५७ कार्तिक १७ गते वेलुका ७:३० बजे सोही गाविस-९ लाप्चनस्थित आफ्नो टोकानबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई हत्यामा संलग्न नभएको ठहर गरी ०५७ कार्तिक ३० गते मुक्त गरियो।

प्युठान जिल्ला भित्री गाविस-५ घर भएका मावि नुवागाउँका शिक्षक ३७ वर्षीय निमप्रसाद जैसोलाई सोही विद्यालयकी एक छात्रासँग यौन सम्पर्क गरेको आरोपमा ०५७ कार्तिक २२ गते दुवैजनालाई माओवादीहरूले विद्यालयबाट अपहरण गरे। ०५७ मंसिर ४ गते निमप्रसादलाई मोसो दलेर घाँस खुवाई तथा छात्रालाई उक्त विद्यालयमा पढ्न नपाउने गरी निश्कासन गर्न लगाएर मुक्त गरियो।

घर्तीगाउँ गाविस-१ घर्तीगाउँका २८ वर्षीय विजय घर्तीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर ५ गते वेलुका ८ बजे आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई हालसम्म मुक्त गरिएको छैन।

घर्तीगाउँ गाविस-१ घर्तीगाउँका ३६ वर्षीय टेकबहादुर वि.क.लाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर ५ गते वेलुका ८ बजे माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई हालसम्म मुक्त गरिएको छैन।

उवा गाविस-६ ठूलोगाउँकी निमावि रिकुङनेटाकी शिक्षिका २२ वर्षीय आसपुरा घर्तीलाई उवामा प्रहरी चौकी हुँदा प्रहरीसँग मिलेर सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ पुस ४ गते वेलुका ४ बजेतिर विद्यालयबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई हालसम्म मुक्त गरिएको छैन।

उवा गाविस-६ ठूलोगाउँका १८ वर्षीय प्रकाश घर्तीलाई उवामा प्रहरी चौकी हुँदा प्रहरीसँग मिलेर सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ पुस ४ गते वेलुका ४:१५ बजेतिर निमावि रिकुङ नजिकबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई निर्दोष भएको ठहर गरी भोलिपल्ट मुक्त गरियो।

उवा गाविस-६ ठूलोगाउँका १८ वर्षीय हुकु घर्तीलाई उवामा प्रहरी कार्यालय हुँदा प्रहरीको भान्सो भई प्रहरीसँग मिलेर सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ पुस ४ गते वेलुका ५ बजे आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई निर्दोष भएको ठहर गरी भोलिपल्ट मुक्त गरियो।

उवा गाविस-६ ठूलोगाउँका ५४ वर्षीय मनजित घर्तीलाई उवामा प्रहरी चौकी हुँदा प्रहरीसँग मिलेर सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ पुस ४ गते वेलुका ५ बजे आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई निर्दोष भएको ठहर गरी भोलिपल्ट मुक्त गरियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

सुर्खेत जिल्ला साहारे गाविस-९ भुल्के घर भई लिवाङ गाविस-४ लाखुरीधरामा पसल गरी बस्ने २९ वर्षीय अम्बरबहादुर विष्टलाई माओवादी भएको आरोपमा ०५६ पुस ३० गते वेलुका ४:३० बजे आफ्नो पसलमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले कुटपिट गर्नुका साथै पसलको ढोका समेत तोडफोड गरे।

होमा गाविस-१ कुवापातलका गाविस अध्यक्ष ३२ वर्षीय लाहान वुढा र उनकै पत्नी ३५ वर्षीय शंकरा वुढालाई माओवादीको आरोपमा ०५६ पुस ३० गते वेलुका ४:३० बजे लिवाङ गाविस-५ सिमलवाटस्थित डेरामा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले कुटपिट गरे।

लिवाङ गाविस-५ पिपलचौताराका मानवअधिकार सचेतन केन्द्रका उपाध्यक्ष तथा मानवअधिकार वर्ष पुस्तक जिल्ला प्रतिनिधि २९ वर्षीय घनश्याम आचार्यलाई ०५६ पुस ३० गते सोही गाउँका मानवअधिकार सचेतन केन्द्रका सदस्य २४ वर्षीय भोलानाथ आचार्य आफ्नो घरतिर जान लाग्दा प्रहरीले लखेट्ने गौली हान्न खोज्दा “मरो भाइ हो, घर जान लागेको, न लखेट्नुस्” भन्दा आफ्नै घरको भयाङ्कता वसेको अवस्थामा प्रहरीले नबोलेर एक्कासी कुटपिट गरे। प्रहरीले भोलानाथलाई गौली प्रहार गरे तर भाग्न सफल भएका कारण गौली लाग्न।

लिवाङ गाविस-५ वरपिपल रूखनेर पसल गरी बस्ने ३० वर्षीय नन्दबहादुर घर्तीलाई आफ्नो घर नजिक माओवादीले प्रहरीमाथि बम प्रहार गरेकाले माओवादी भएको आरोपमा ०५६ पुस ३० गते वेलुका ४:१५ बजे प्रहरीले कुटपिट गरी सख्त घाडते बनाए। पीडितकी पत्नी २९ वर्षीय सुन्दर घर्तीलाई प्रहरीले ज्यानमार्ने धम्की दिए।

लिवाङ गाविस-५ बरालका जिल्ला हुलाकमा कार्यरत ४३ वर्षीय बुद्धिराम वि.क.लाई माओवादीहरूलाई लुकाएको आरोपमा ०५६ पुस ३० गते आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले घरबाट बाहिर ल्याई कुटपिट गरी घाडते बनाए।

गैरीगाउँ गाविस-६ गाडका निमाविका शिक्षक ३५ वर्षीय भिमबहादुर बाँठालाई माओवादी भएको आरोपमा ०५६ माघ २३ गते टिउँसो २ वजे लिवाङबाट आफ्नो घर जान लाग्दा लिवाङ गाविस-४ मुलपानीमा प्रहरीले कुटपिट गरी घाडते बनाए। पीडितले आफ्नो परिचयपत्र र मानवअधिकार सचेतन केन्द्रको तालिममा बोलाएको पत्र देखाउँदा पनि कुटपिट गरिएको थियो। पीडितलाई सदरमुकाम लिवाङमा ल्याएर जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयमा लगी रिहा गरियो।

जंकोट गाविस-४ का ४२ वर्षीय गिरमान पुनलाई माओवादी कहाँ छ भनेर सोध्दा नबताएका कारण ०५६ फागुन १५ गते प्रहरीले कुटपिट गरी घाडते बनाए। पीडित कुटपिटका कारण ४ दिनसम्म हिँड्न सकेका थिएनन्।

जंकोट गाविसका स्थानीय गाउँलेहरूको धनमाल ०५६ फागुन १५ गते कोटगाउँ प्रहरी चौकीका प्रहरीहरूले अपरेसन गर्ने क्रममा लुटेर लगे। पीडितहरूले जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा फागुन १७ गते निवेदन दिए पनि कुनै कारवाही भएन र धनमाल पनि फिर्ता गरिएन।

प्युठान जिल्ला धर्मावती गाविस-६ रज्यानका प्रावि चरिङकोट भावाङका शिक्षक ३८ वर्षीय भरतबहादुर थापालाई ०५७ साउन २६ गते विद्यालयको कामको सिलसिलामा सदरमुकाम लिवाङ जान लाग्दा

सोही गाविस-४ मुलपानीनेर कोटगाउँ गाविस-३ का हिराबहादुर बुढा, सोही गाविस-५ का भरत कुमार वली र जंकोट गाविस-३ का श्यामलाल पुनले कुटपिट गरी सख्त घाइते बनाए। पीडक हिराबहादुरलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी औपधी उपचार गर्नका लागि २३ हजार रूपैयाँ दिलाएर मिलापत्र गराए।

मौलिक अधिकार

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

रोल्पा जिल्ला अदालतमा चार वर्ष वा सोभन्दा बढी समयसम्म फर्स्यौट नभएका सरकारवादी फौजदारी मुद्दा १० वटा र देवानी २ वटा गरी जम्मा १२ वटा, ३ वर्षसम्म फर्स्यौट नभएका सरकारवादी फौजदारी मुद्दा ९, देवानी १ गरी जम्मा १० वटा, २ वर्षसम्म फर्स्यौट नभएका सरकारवादी फौजदारी मुद्दा ५ वटा, १ वर्षसम्म फर्स्यौट नभएका देवानी ३, दुनियावादी फौजदारी मुद्दा १ गरी जम्मा ४ वटा, ६ महिना वा सोभन्दा बढी समयसम्म फर्स्यौट नभएका सरकारवादी फौजदारी मुद्दा १, देवानी १ गरी जम्मा २ वटा, ६ महिना नपुगेका फर्स्यौट हुन बाँकी सरकारवादी फौजदारी ३, देवानी २ र साधारण फौजदारी २ गरी कूल ७ वटा गरी जम्मा ४० वटा मुद्दा फर्स्यौट हुन बाँकी छन्।

यस वर्ष सरकारवादी फौजदारी ९, देवानी ३, साधारण फौजदारी २ र सक्षिप्त फौजदारी २ गरी जम्मा १६ वटा मुद्दा दर्ता भए। सरकारवादी फौजदारी २२, साधारण फौजदारी ३, सक्षिप्त फौजदारी ४ र देवानी १५ गरी जम्मा ४४ वटा मुद्दा यस वर्ष फर्स्यौट भए। गत वर्ष फर्स्यौट हुन बाँकी मुद्दा १ सय १३ वटा थिए भने यस वर्ष जम्मा ४० वटा मात्र फर्स्यौट हुन बाँकी छन्। विगत वर्षको तुलनामा धेरै मुद्दा फर्स्यौट भए।

नेकपा (माओवादी) ले मुद्दा गाउँमै मिलाउने हुँदा विगत वर्ष भन्दा यस वर्ष कम मुद्दा दर्ता भए।

मृगिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लामा ३३ घर परिवार सुकुम्बासी रहेको कुरा मालपोत अधिकृत बताउँछन् भने ४ पटकसम्म सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोग गठन भइसकदा पनि हालसम्म एकजनालाई पनि जग्गा वितरण गरिएको छैन।

यस जिल्लामा वृद्ध भत्ता ७ सय ९१, विधवा भत्ता १ हजार ६ सय ७५ र अपाङ्ग भत्ता ५० जनालाई वितरण गरिएको कुरा जिविसबाट प्राप्त भयो। अधिकांश गाविसहरूमा गाविस सचिव नभएको तथा गाविस अध्यक्ष र उपाध्यक्षसमेत आन्तरिक शरणार्थीका रूपमा सदरमुकाममा बस्ने गरेकाले वृद्ध, विधवा र अपाङ्गले भत्ता नपाएको गुनासो गर्दछन्।

महिला अधिकार

जंकोट गाविस-५ वाडवाडका प्रस्तावित मा.वि. माडीचौरका शिक्षक ३२ वर्षीय पुनविर पुनले घरमा पत्नी र छोराछोरी हुँदाहुँदै सोही गाविस-१ माडिचौरकी २१ वर्षीय धनमाया पुनसँग यौन सम्पर्क गरी गर्भ रहेको थाहा पाएपछि ०५७ असोज २० गते माओवादीहरूले दुवै जनालाई अपहरण गरी लगेर २० हजार रूपैया धनमाया पुनलाई दिलाए। दुवै जनालाई ०५७ असोज २८ गते मुक्त गरिएकोमा आपसमा विवाह गरी जिल्ला छोडी अन्यत्र गए।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूत

भावाङ गाविस-७ सरूवाका ३५ वर्षीय दलप्रसाद बुढाले घरमा पत्नी र छोराछोरी हुँदाहुँदै सोही गाउँकी ३० वर्षीय भुला परियारसँग यौन सम्पर्क राखी गर्भवती बनाए। भुला दलित भएका कारण सोही ठाउँका बासिन्दाहरूले ०५७ जेठ २९ गते गर्भको बच्चाको पालनपोषणका लागि भनेर एउटा पाखो बारी दिएर मिलापत्र गराएका थिए।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

राष्ट्रिय जनमोर्चा जिल्ला कार्य समितिले ०५७ असार १६ गते एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरी नुवागाउँ गाविसमा ०५७ असार ११ गते आफ्नो पार्टीले गर्न थालेको आमसभा माओवादीहरूले विथोलेको आरोप लगायो।

राष्ट्रिय जनमोर्चाका राजकुमार कक्षपतिलाई ०५७ कार्तिक १९ गते कोर्चावाङ गाविसको आमसभामा गएको अवस्थामा माओवादीहरूले हातपात गरे भनी सो घटनाको निन्दा गर्दै वक्तव्य निकाल्यो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

हार्जङका ६० वर्षीय भागीलाल पुन, ४० वर्षीय भाडे पुन, सोही गाविस-२ का ५० वर्षीय तिले पुन, ४५ वर्षीय धनसिंह पुन, ६० वर्षीय हस्ते पुन, ३५ वर्षीय पिरथु पुन, सोही गाविस-४ का ५० वर्षीय लालसिं पुन र ४६ वर्षीय मनबहादुर पुनको सोही गाविस-१ जादुडमा रहेका ८ वटा हिउँदै गोठ ०५७ साउन १२ गते १०:५० बजे अज्ञात व्यक्तिहरूले आगो लगाई ध्वस्त बनाए।

हार्जङ गाविस-१ का ५५ वर्षीय काले रोका, ४६ वर्षीय हरि रोका, ५७ वर्षीय नरविर रोकाका २ वटा गोठ, ५० वर्षीय हस्ते रोका, ६० वर्षीय देवी रोका, २६ वर्षीय अलाराम पुन, ४५ वर्षीय पिरथु पुन, सोही गाविस-४ का ४० वर्षीय नरबहादुर रोका, ६१ वर्षीय टेकबहादुर गिरी, सोही गाविस-३ का ३५ वर्षीय तिलराम गिरी, २५ वर्षीय रेगबहादुर गिरी, ४० वर्षीय शेरबहादुर गिरी, २५ वर्षीय सुभराम गिरी र ५८ वर्षीय शंकर पुनको सोही गाविस-१ डाडोमा रहेका १५ वटा हिउँदै गोठ ०५७ साउन १२ गते राति १०:४० बजे अज्ञात व्यक्तिहरूले आगो लगाई ध्वस्त बनाए।

हार्जङ गाविस-४ का ४० वर्षीय विरमान रोका, ५० वर्षीय दले रोका, २५ वर्षीय हुर्के रोका, ७० वर्षीय देउमान रोका, ६५ वर्षीय मतन पुन, ३५ वर्षीय विस्ने पुन, ४६ वर्षीय भाजु पुन, ६० वर्षीय नरबहादुर पुन र सोही गाविस-३ का ६५ वर्षीय मतन पुनको सोही गाविस-१ गुसरी खावेरमा रहेका ८ वटा हिउँदै गोठ ०५७ साउन १२ गते राति १०:३० बजे अज्ञात व्यक्तिहरूले आगो लगाई ध्वस्त बनाए। सो आगो माओवादीहरूले प्रहरीले लगाएको आरोप लगाएका छन् भने प्रहरीले माओवादीहरूले ललाएको आरोप लगाएका छन्।

यस वर्षको वर्षाका कारण ७७ वटा घर भत्किए।

8.8 सल्यान

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

कालिमाटी रामपुर गाविसस्थित इलाका प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत प्रहरी जवानहरू रूकुम जिल्लाका २३ वर्षीय एकराज वली, दैलेख जिल्लाका २१ वर्षीय नरेन्द्र थापा र सुर्खेत जिल्लाका २२ वर्षीय मोहन थापालाई ०५६ माघ १२ गते राति माओवादीहरूले चौकीमा आक्रमण गरी हत्या गरे भने अन्य १४ जना प्रहरी सस्त्र घाइते भए। माओवादी र प्रहरीबीच भएको दोहोरो भिडन्तमा एक जना नाम थाहा नभएको सैनिक पोशाकमा रहेका माओवादी कार्यकर्तालाई प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

जाजरकोट जिल्ला सक्ता गाविस घर भई देवस्थल गाविस-७ मा व्यापार गरी बस्ने ११ वर्षीय पदमबहादुर शाहीलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन ११ गते बेलुका ८ बजेतिर कोठाबाट बाहिर निस्किएको अवस्थामा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। पीडितको लास प्रहरीले नै गायब पारे।

दार्माकोट गाविस-१ का २६ वर्षीय सत्यदेव देवकोटालाई माओवादीलाई सहयोग गरेको आरोपमा ०५६ फागुन १२ गते प्रहरीले फारूला चौकीमा गोली हानी हत्या गरे। पीडितलाई फागुन ११ गते गिरफ्तार गरी चौकीमा पुर्‍याइएको थियो। प्रहरीले लास चौकीको चर्पीमा गाडेकोमा प्रहरीले चौकी छोडेर गएपछि मात्र स्थानीय जनताले फेला पारेका थिए।

सेजवालटोकुरा गाविस-१ र कजेरी गाविस-५ मा ०५७ भदौ ७ गते राति माओवादीहरूले सरकारले सेना परिचालन गर्ने घोषणा गरेको विरोधमा बम विस्फोटन तथा फायरिङ गरे।

स्वर्लंगा गाविस-२ श्रीनगरस्थित इलाका प्रहरी कार्यालयका प्रहरी हवलदार छोटेलाल गुप्ताको ०५७ असोज २९ गते आफ्नै असावधानीका कारण बम विस्फोटन भई मृत्यु भयो भने सई शेरबहादुर थापा घाइते भए।

स्वर्लंगा गाविस-६ स्थित दूरसंचारका सैनिक सुरक्षा गार्ड २२ वर्षीय शेरबहादुर थापालाई ०५७ पुस १६ गते विहान ३ बजे गोली लागी उपचारको लागि काठमाण्डौ लगेकोमा उपचार गर्दागर्दै उनको मृत्यु भयो। उक्त गोली प्रहरीले चलाएको आशंका गरिएको छ।

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ९ वटा घटनामा ५ जना पुरुष र ५ जना महिला पीडित भए।

जनसंख्या :	२१८७६४
साक्षरता प्रतिशत :	४२.९९
महिला साक्षरता प्रतिशत :	२६.६४
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	१४६२
गाविस/नपा संख्या :	४७/०
निर्वाचन क्षेत्र :	२
विद्यालय :	३६२
क्याम्पस/उच्च मावि :	१/३
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	१/४६
टेलिफोन लाइन :	४६
मोटर सडक (कि.मी.) :	१४०
प्रहरी कार्यालय संख्या :	६
हुलाक संख्या :	४७

जसमध्ये -

पिपलनेटा गाविस-८ की २८ वर्षीय भूमि के.सी. र उनकै छोरी साढे २ वर्षीय वोक्ची के.सी. लाई घरायसी भगडाका कारण ०५६ पुस २९ गते राति आफ्नै पति तथा बाबु न्युडामणी के.सी.ले घरमा आगो लगाई हत्या गरे। पीडकले अर्को पत्नी विवाह गरेका थिए। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

दाङ जिल्ला पुरन्धारा गाविस-४ धनवासका ३६ वर्षीय बालाराम भण्डारी र २९ वर्षीय वीरबहादुर भण्डारीलाई ०५७ वैशाख १७ गते कालिमाटी रामपुर गाविस राजीगाउँमा पाठा चराउन गएको अवस्थामा त्यहाँका व्यक्तिहरूसँग सुकुरी देस्वाएर रकम असुली गरेका कारण स्थानीय जनताले ढुङ्गामुढा गर्दा सोही गाविस-७ मा पुगेपछि बालारामको मृत्यु भयो। वीरबहादुर सस्त्र घाइते भएकोमा दाङको घोराहीस्थित अस्पतालमा उपचार गरी फर्किएका छन्।

हिवल्चा गाविस-३ की ३६ वर्षीय पति बुढाथोकीलाई ०५७ असोज १ गते माइतीमा गएको अवस्थामा बलात्कार गर्ने प्रयास गर्दा प्रतिवाद गरेका कारण आफ्नै दाजु ३७ वर्षीय लोकबहादुर कवरैले

धोतीले घाँटी बाँधी हत्या गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

ज्यादै जीर्ण अवस्थामा रहेको “घ” श्रेणीको यो जेलको बन्दी क्षमता २० जनाको छ। हाल यस जेलमा कैद नतोकिएका २ जना महिलासहित १४ जना छन् भने कैद तोकिएका १९ जना बन्दी छन्। यसबाहेक १ जना नाबालक रहेका छन्।

जीर्ण अवस्थाको सल्यान जेल

प्रहरीको यातनाका फाटमा मुटु
ट टाड बग्छन् श्रमत्यागमा
पुगेका बर्खास्टे केटी

एकवर्ष पछि मात्र दिइने भएको हुँदा निकै समस्या भएको कुरा बन्दीहरू बताउँदछन्।

गिरफ्तारी र यातना

सुर्खेत जिल्ला वजेडीचौर गाविस-६ का २१ वर्षीय प्रेमबहादुर महतारा, २२ वर्षीय यानबहादुर सिंह र सल्यान जिल्ला देवस्थल गाविस सल्लीबजारका ३६ वर्षीय शान्तबहादुर यरीलाई माओवादीको आशंकामा ०५७ असार १० गते देवस्थलबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई सुर्खेत पुर्‍याई असार १२ गते रिहा गरियो।

दमाचौर गाविस-९ का १९ वर्षीय तेजविक्रम घर्तीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ साउन १२ गते दिउँसो खलंगा गाविस-५ स्थित हिमाली होटलमा ट्युशन पढ्नका लागि डेरा गरी बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई मानसिक यातना दिई साउन १५ गते रिहा गरियो।

धनवाड गाविस-७ का ४१ वर्षीय नरसिंह के.सी.समेत ६ जनालाई सोही ठाउँ घर भई इलाका प्रहरी चौकीका भान्से राजे घर्तीलाई कुटपिट गरेको भन्ने उजुरीका आधारमा ०५७ कार्तिक ७ गते प्रहरीले घरबाट गिरफ्तार गरी चौकीमा ल्याएर मरणासन्न हुने गरी यातना दिए। यातनाका कारण नरसिंहको खुट्टा र ढाड नचल्ने अवस्थामा पुगेको छ।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

वाँमे गाविस-८ का २० वर्षीय वीरबहादुर वि.क.लाई चोरी गरेको आरोपमा ०५७ जेठ २३ गते राति माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडित ०५७ जेठ ३१ गते भाग्न सफल भई हाल प्रहरीमा कार्यरत छन्।

छायाँक्षेत्र गाविस-२ का ३८ वर्षीय गेदुबहादुर के.सी. र सोही गाविसका अध्यक्ष ४८ वर्षीय सुरेन्द्र विष्टलाई ०५७ असार २ गते गेदुबहादुरको पसलमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले अपहरण गरी असार ५ गते मुक्त गरे।

सेजवालाटोकुरा गाविस-२ का ४८

वर्षीय रेशमबहादुर शाहलाई भ्रष्टाचार गरेको आरोपमा ०५७ साउन १ गते राति माओवादीहरूले अपहरण गरेकोमा साउन ७ गते मुक्त गरे।

सुर्खेत जिल्ला राकमस्थित इलाका प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत असई ४० वर्षीय खुमबहादुर खड्का र प्रहरी जवान २६ वर्षीय रामबहादुर खड्कालाई ०५७ भदौ २४ गते सल्यान जिल्ला देवस्थल गाविस सल्लीबजारमा फोन गर्न आएको अवस्थामा माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितहरूमध्ये रामबहादुरलाई ०५७ असोज २१ गते र खुमबहादुरलाई कार्तिक २० गते मुक्त गरियो।

कुपिण्डे गाविस-७ का गाविस अध्यक्ष ३८ वर्षीय कृष्णबहादुर खड्कालाई भ्रष्टाचार गरेको आरोपमा ०५७ साउन ३ गते घरबाट सदरमुकामतर्फ आइरहेको अवस्थामा सोही गाविस-९ बाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ०५७ असोज ११ गते मुक्त गरियो।

दाङ जिल्ला हेकुली गाविस-६ घर भई इलाका प्रहरी चौकी थारमारमा कार्यरत प्रहरी जवान २५ वर्षीय खगेन्द्रबहादुर भण्डारीलाई ०५७ मंसिर ५ गते दाङबाट बसमा सल्यान आउँदै गर्दा धनवाड गाविसको सोलावाडमा माओवादीहरूले बस रोकी अपहरण गरे। पीडितलाई कुटपिट गर्दै विभिन्न अपरिचित ठाउँमा ८ दिनसम्म घुमाएर मंसिर १३ गते मुक्त गरे।

कोटवारा गाविस-३ का ४५ वर्षीय लालबहादुर वलीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ पुस ६ गते माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई हालसम्म बेपत्ता पारिएको छ।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

खलंगा गाविस-८ का जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा कार्यरत २४ वर्षीय बलबहादुर सेजवाललाई घुस खाएको पोल खोल्निएको आरोपमा ०५७ वैशाख २८ गते राति सोही कार्यालयका धुवराज के.सी., खलंगा गाविस-५ का सुरेश अधिकारी, बालकृष्ण के.सी. र डाँडागाउँ गाविस-७ का ३० वर्षीय खुशल शर्माले वेहांस तथा रक्ताम्य हुनेगरी कुटपिट गरे। पीडितलाई स्थायी जागीर बनाइदिने आश्वासनका आधारमा मिलापत्र भयो।

दाङ जिल्ला घर भई गर्पा गाविसमा घरेलु तालिम गराउन गएका प्रशिक्षक द्रोणबहादुर डाँगीलाई ०५७ जेठ ३ गते माओवादीहरूले कुटपिट गर्नुका साथै तालिमका सामानहरू समेत लुटेर लगे।

कोटमौला गाविस-८ का ४८ वर्षीय जहरसिंह डाँगीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ जेठ ६ गते माओवादीहरूले कुटपिट गरी मरणासन्न बनाए। पीडित हाल सदरमुकाममा बसेका छन्।

वडागाउँ गाविस-४ का १९ वर्षीय लिलाराज शर्मालाई खाना बनाउन इन्कार गरेको आरोपमा ०५७ साउन १४ गते राति माओवादीहरूले मरणासन्न हुनेगरी कुटपिट गरे।

लक्ष्मीपुर गाविस-५ का २४ वर्षीय अमर पुन र सोही

माओवादीहरूबाट अपहरण
गटिरका टेङ्गबहादुर शाह

गाविस-२ का २३ वर्षीय मोहन डाँगीलाई ०५७ भदौ १८ गते आ-आफ्नो घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरी गाविस भवनमा पुर्‍याई कुटपिट गरे।

लेखपस्वरा गाविस-८ का ३१ वर्षीय द्रोणबहादुर बुढालाई ०५७ कार्तिक २७ गते सोही ठाउँका ६ जना माओवादी कार्यकर्ताहरूले खुकुरी प्रहार गर्नुका साथै दायाँ हातसमेत भाँचिदिए।

मौलिक अधिकार

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्षको अन्त्यसम्म फर्स्यौट हुन बाँकी मुद्दा फौजदारी ३९ वटा र देवानी ५५ गरी कूल ९४ वटा रहेका छन्।

जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी २ वटा र हातहतियार तथा स्वरस्वजानासम्बन्धी एउटा मुद्दा रहेको छ। जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा एउटा ज्यानसम्बन्धी मुद्दा रहेको छ।

महिला अधिकार

कजेरी गाविस-७ की ३६ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ कार्तिक २ गते सोही गाविस-४ का पंचीलाल साकीले घरमा गई एकलै देखेपछि पानी खाने निहुँमा बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। छिमेकीहरूले थाहा पाएपछि पीडकलाई कुटपिट गर्दै धपाए।

लक्ष्मीपुर गाविस-६ का ३६ र २३ वर्षीय दुईजना महिलालाई ०५७ साउन २८ गते राति सोही गाविस-२ का २६ वर्षीय मोहनसिंह डाँगी, २४ वर्षीय प्रेमबहादुर वि.क. र यमबहादुर साकीले मुखमा रूमाल बाँधी आफूहरूलाई माओवादी भएको बताउँदै "हाम्रो कार्यक्रम हेर्न जाऔं" भनी जबर्जस्ती जंगलमा लगेर बलात्कार गरे। पीडकहरूले सोही ठाउँका हस्ते बपाल र बलबहादुर पुनलाई धम्की दिई ६-६ हजार रूपैयाँ र उनीहरूका पत्नीका गहनासमेत लुटेर लगे।

बाँझकाँडा गाविस-९ कागखोलाकी १९ वर्षीय कल्पना बुढाथोकीलाई ०५७ जेठ २५ गते आफ्नै पति २० वर्षीय भद्रबहादुर बुढाथोकी (असार) ले कुटपिट गरी घरबाट निकालिदिए। हाल पीडित दाङ जिल्लास्थित आफ्नो माइतीमा बसेकी छिन् भने पीडकले ०५७ असार १० गते आफ्नै गाउँबाट दोश्रो विवाह गरे। पीडकमाथि कुनै कारवाही भएको छैन।

दाङ जिल्ला त्रिभुवननगर नपा घर भई हाल जिल्ला पशुसेवा कार्यालयमा प्रमुख रहेका ४५ वर्षीय जनकराम भण्डारीले घरमा दुईवटी पत्नी हुँदाहुँदै ०५७ साउन १५ गते दाङ जिल्ला धनौरी गाविस घर भई हाल सोही कार्यालयमा कार्यरत ३५ वर्षीय दिपा योगीलाई तेश्री पत्नीको रूपमा विवाह गरे।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हतन				राज्यद्वारा भएका हतन			
	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला	संख्या जम्मा	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला	संख्या जम्मा
हत्या	१	४	६	१०				
गोलीद्वारा हत्या	३	४	४	४	३	३	३	३
आफ्नै एम्बुसमा परी मृत्यु					१	१		१
आफ्नै बमबाट मृत्यु	१	१		१				
गोलीद्वारा घाइते	१	१४		१४				
आफ्नै एम्बुसमा परी घाइते					१	१		१
गिरफ्तारी र यातना					३	८		८
बेपत्ता पारिएको	६	९		९				
कुटपिट	१४	१६	३	१८				
धम्की	३	६		६	१	१३		१३
बलात्कार	१		३	३				
बलात्कार प्रयास	१		१	१				
बहुविवाह	३		३	३				
पारिवारिक हिंसा	१		१	१				
महिला भएकै कारण यातना	३		३	३				
बाल अधिकार	३	४		४				
अमानवीय व्यवहार	३	३	१	३				
जम्मा	४९	६०	१८	६८	९	२७		२७

पीडकउपर कुनै कारवाही भएको छैन।

घाँजरी पिपल गाविस-८ का ५२ वर्षीय बुद्धिराम खत्रीले घरमा पत्नी हुँदाहुँदै आफ्नै जेठी बुहारी गंगा खत्रीसँग यौन सम्पर्क गर्दै आएको कुरा खुलेपछि ०५७ साउन १९ गते पत्नीको रूपमा भगाएर लैजाने कोशिश गरे। तर भागेर जाने बाटो फरक परेको हुँदा दुई जना भेट हुन सकेनन्। गंगा फर्केर माइतीमा गइन् भने बुद्धिराम भागेर बेपत्ता भए। गंगाका पति भारतबाट घरमा आउँदा आफ्नै बाबुले आफ्नी पत्नीलाई भगाएको खबर पाएपछि विरक्त भई पुनः भारतमै फर्किए।

वाँमे गाविस-७ की २० वर्षीय टिकुली पुनलाई ०५६ चैत २७ गते सोही गाविस-८ का २५ वर्षीय अखबरबहादुर पुनले विवाह गर्ने आस्वासन दिई गर्भधारण गराए। हाल मेरो गर्भ होइन भनी पीडितलाई बिचल्लीमा पारेका छन्।

सेजवालटाकुरा गाविस-९ की ५६ वर्षीय लली वि.क.लाई बोक्सीको आरोपमा ०५७ असोज १८ गते सोही ठाउँका रेमन्त वि.क.ले गाली वेइज्जती गरे। जनप्रतिनिधिहरूसँग मौखिक उजुरी गर्दा वास्ता नगरेका कारण पीडितले कारवाहीका लागि निवेदन गरिनन्।

बालअधिकार

मार्के गाविस-४ का १३ वर्षीय ठाकुरप्रसाद उदास, १० वर्षीय ताराप्रसाद उदास र ६ वर्षीय नेत्र उदासलाई ०५६ माघ १५ गते आफ्नै बाबु ४१ वर्षीय खुमबहादुर उदासले घरबाट निकाले। पीडितहरूमध्ये ठाकुरप्रसाद कालापहाड गए भने अन्य दुई आफ्नी फुपुको आश्रयमा बसेका छन्।

आफ्नै छोटाछोटा घटना
निकालिपुकी टाली आचार्य

मार्के गाविस-२ का १२ वर्षीय लालबहादुर कवरलाई ०५७ साउन २७ गते सोही ठाउँका ३७ वर्षीय प्रेमबहादुर हमालले कुटपिट गरी सस्त्र घाइते बनाएर हातखुट्टा बाँधी नजिकैको खोल्सामा फ्याँकिदिए। पीडितलाई उनकी आमा ले खोल्सामा फेला पारी घर लगिन्। पीडकले पीडितलाई ४० रूपैयाँ दिने शर्तमा सामानहरू बोकाई आफ्नो ससुरालीमा लगेकोमा ४० रूपैयाँ पारिश्रमिक माग्दा

चोरीको आरोप लगाई कुटपिट गर्नुका साथै पीडितको घरबाट एउटा खसी समेत लगे। स्थानीय मानवअधिकार संस्था मानवअधिकार जागरण केन्द्रको सहयोगमा ०५७ भदौ १९ गते जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा मुद्दा दर्ता गरियो।

अन्य अमानवीय व्यवहार

खलंगा गाविस-९ की ७० वर्षीय खली आचार्यलाई काम नगरी बसेर खाने गरेको आरोपमा ०५७ साउन १० गते उनकै

एकाघरका छोरा ३९ वर्षीय नेत्रलाल आचार्यले घरबाट निकालीदिए। गाउँलेहरूको दबाबका कारण मासिक १ सय रूपैयाँ दिने गरी मिलापत्र भए तापनि हाल पीडित छोरीको घरमा बसेको छिन्।

लक्ष्मीपुर गाविस-२ का २३ वर्षीय रामबहादुर साकी र सोही ठाउँका २४ वर्षीय प्रेमबहादुर वि.क.लाई बलात्कार र लुटपिट गरेको आरोपमा ०५७ साउन ३० गते माओवादीहरूले गाउँका सम्पूर्ण व्यक्तिहरू भेला पारी दुवैजनाको कपाल चारपाटे बनाएर खौरिदिनुका साथै मोसो दलेर घाँटीमा कोले लगाई घुमाए।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका १० वटा घटनामा ११ जना पुरुष र १ जना महिला गरी १२ जना पीडित भए। विष सेवन गरी १ जनाले र भुण्डिएर २ जनाले आत्महत्या गरे। विस्फोटनमा परी एकजना माओवादीको मृत्यु भयो। त्यसैगरी बस दुर्घटनामा १ जना र बाघले खाएर १ जनाको मृत्यु भयो।

४.५ रूकुम

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

काक्री गाविस-३ का २९ वर्षीय सत्य बुढा र उनकै पत्नी बागपुरा बुढालाई ०५६ पुस २४ गते माओवादी र प्रहरीबीचको दोहोरो भिडन्तमा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

महत गाविस-३ का १७ वर्षीय विश्वलाल पुन र नाम थाहा नभएको एक जनालाई माओवादीको आरोपमा ०५६ पुस ३० गते रूकुमको महतर रोल्पाको थवाङको बीचमा रहेको धर्मशाला भन्ने ठाउँमा मासु काटिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

हुकाम गाविसको मयाङ भन्ने जंगलमा ०५६ पुस ३० गते दुई जना नाम थाहा नभएका व्यक्तिलाई माओवादीको आरोपमा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

खोलागाउँ गाविस-२ माफगाउँका एमाले कार्यकर्ता ४२ वर्षीय चिनबहादुर रोकालाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५६ माघ १ गते घरमै बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले जंगलमा लगेर निर्मम यातना दिई हत्या गरे।

जनसंख्या : १९२४९७

साक्षरता प्रतिशत : ३०.७

महिला साक्षरता प्रतिशत : ११

क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) : २८७७

गाविस/नपा संख्या : ४३/०

निर्वाचन क्षेत्र : २

विद्यालय : २६७

क्याम्पस/उच्च मावि : १/३

अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी : १/४३

टेलिफोन लाइन : २२

मोटर सडक (कि.मी.) : ०

प्रहरी कार्यालय संख्या : ६

हुलाक संख्या : ४४

रूँधा गाविस-३ का नेकाँको तर्फबाट निर्वाचित इलाका सदस्य ४५ वर्षीय नदिराम पुन र सोही गाविस-२ का गाविस अध्यक्ष ४२ वर्षीय चित्रबहादुर चन्दलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५६ माघ २० गते खलंगाको आमसभामा जाँदै गरेको अवस्थामा भलाक्का गाविस-६ पितिवाङमा माओवादीहरूले खुकुरी प्रहार गरी हत्या गरे।

इलाका प्रहरी कार्यालय हुकाममा कार्यरत प्रहरी जवानहरू कैलालीका नरदीप शाही र दाङ डिकपुरका २७ वर्षीय नारायण विसीको ०५६ फागुन ३ गते हुकाम गाविस-२ मयाङमा माओवादीहरूले राखेको एम्बुसमा परी मृत्यु भयो भने प्रहरी जवान डिल्ली परियार सस्त्र घाइते भए। घाइतेको उपचार काठमाण्डौमा गरियो।

शोभा गाविस-७ बाहुनठानाका प्रावि गोलखाडाका शिक्षक ३७ वर्षीय डिल्लीप्रसाद शर्मालाई ०५६ फागुन ६ गते घरबाट विद्यालयतर्फ गइरहेको अवस्थामा माओवादीको आरोपमा राङ्सी गाविस-२ ओखरेनीमा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

मुरू गाविस-३ मुरूखोलाकी १६ वर्षीय श्रृजना पुन, १४ वर्षीय सीता पुन, रूँधा गाविस-६ का २४ वर्षीय रामबहादुर के.सी.

र पोखरा गाविस-८ का २८ वर्षीय बलभद्र थापालाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन ९ गते प्रहरीले रूँघा गाविस-२ स्थित प्रहरी चौकी नजिकै गोली हानी हत्या गरे। पीडितहरूलाई ०५६ माघ महिनामा प्रहरीले गिरफ्तार गरेका थिए। हत्यापछि श्रृजना, सीता र बलभद्रलाई यौन सम्पर्क गर्न स्त्रोजेको जस्तो बनाई एउटै चिहानमा तथा रामबहादुरलाई अलिक पर गाडेकोमा ५ दिनपछि माओवादीहरूले लास निकाली शोकसभा गरे।

माओवादीहरूद्वारा हत्या गरीएका नवदिताम पुत्र र चित्रबहादुर चन्द

खलंगा गाविस-१ मठका प्रहरी जवान २४ वर्षीय गणेश खत्रीलाई ०५६ फागुन १० गते स्वारा गाविस-३ कुरलमा गस्ती गएको अवस्थामा माओवादीहरूले गोली हानी हत्या गरे।

स्वारा गाविस-३ कुरलका नेकाँको तर्फबाट निर्वाचित वडाध्यक्ष ६० वर्षीय त्रिभान वली, उनकै छोरा २३ वर्षीय धनबहादुर वली, २२ वर्षीय लालबहादुर वली, २० वर्षीय गोपीलाल वली, ४० वर्षीय देउरूपे खत्री, २७ वर्षीय हेमन्त खत्री र २९ वर्षीय टेकबहादुर खत्रीलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन १० गते प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। त्यसैगरी त्रिभानका छोरा मणिराम वलीलाई गोली हानी घाइते बनाए। घाइतेलाई काठमाण्डौमा उपचार गरियो।

माओवादीहरूद्वारा हत्या गरीएका चित्रबहादुर टोका

स्वारा गाविस-५ का ४० वर्षीय खड्कबहादुर खड्का, २५ वर्षीय गोपी खड्का, ४२ वर्षीय लालबहादुर खड्का, २६ वर्षीय लछ्मीप्रसाद भन्ने लक्ष्मीप्रसाद खड्का, ४६ वर्षीय भद्रबहादुर खड्का, ३२ वर्षीय देवीलाल खड्का, १९ वर्षीय जोगी वली र ३३ वर्षीय प्रवीर खड्कालाई माओवादीलाई संरक्षण गरेको आरोपमा ०५६ फागुन १० गते आ-आफ्नो घरमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

साँख गाविस-१ का ४६ वर्षीय विर्खु पुनलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन १४ गते घर नजिकैको खेतमा काम गरिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

चौसावाड गाविस-५ का ७३ वर्षीय पतु बुढालाई घाँस काटिरहेको अवस्थामा र २५ वर्षीय तेजकुमारी बुढालाई घट्टामा पिधिरहेको अवस्थामा माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन ११ गते प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

साँख गाविस-३ का २८ वर्षीय विष्णु पाण्डेलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन १४ गते गाउँ नजिकैको जंगलमा घाँस काटिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

साँख गाविस-९ बसिवाडका नेकाँका कार्यकर्ता ४० वर्षीय अर्जुन के.सी. लाई ०५६ फागुन २८ गते आफन्तको घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले गोली तथा खुकुरी प्रहार गरी हत्या गरे।

माओवादीहरूद्वारा गोली तथा खुकुरी प्रहार गरी हत्या गरीएका अर्जुन केसी

रन्मामैकोट इलाका प्रहरी चौकीमा कार्यरत प्रहरी जवान २६ वर्षीय प्रमु राईलाई ०५६ चैत २२ गते इयुटीमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले गोली हानी हत्या गरे।

तकसेरा इलाका प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत इन्स्पेक्टर चैतमणीका ४३ वर्षीय तर्कबहादुर वली, प्रहरी हवलदार इलामका ३७ वर्षीय स्वगेन्द्र निरौला, प्रहरी जवानहरू सर्लाहीका २८ वर्षीय ललित शर्मा, स्याङ्जाका २६ वर्षीय टेकनारायण ढकाल, नवलपरासीका २७ वर्षीय मानसिंह राना, दोलखाका २५ वर्षीय रामबहादुर श्रेष्ठ, सिन्धुपाल्चोकका २८ वर्षीय दुर्गाप्रसाद तिमिल्सिना र गोरखाका २३ वर्षीय अर्जुन थापालाई ०५६ चैत २३

गते माओवादीहरूले कार्यालयमै आक्रमण गरी हत्या गरे। त्यसैगरी असई काठमाण्डौका इन्द्र डंगोल, अछामका सागर बोहरा, प्रहरी हवलदार दयाप्रसाद चौधरी, प्रहरी जवानहरू सल्यानका संजीत श्रेष्ठ, बझाङका छत्रबहादुर सिंह, इलामका बालकुमार नेपाली, जाजरकोटका यदुराज खत्री, पर्वतका रामनारायण शर्मा, मोरङका सुरेशकुमार आले, रूकुमका उदयकुमार पुन, काभ्रेका वीषप्रसाद ढकाल, अछामका नरेन्द्र बोगटी, मोरङका बमबहादुर थापा, पाँचथरका लोकनाथ स्वतिवडा, विष्णु कँडेल, राजेन्द्र लिम्बु, रौतहटका जंगबहादुर शाह, भापाका डम्बर, पाण्डे र सुनसरीका उग्रनारायण सिंहलाई घाइते बनाए। घाइतेहरूको नेपालगञ्ज र काठमाण्डौमा उपचार गरियो।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या			घटना संख्या	पीडित संख्या		
		पुरुष	महिला	जम्मा		पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	४	४	१	५				
गोलीद्वारा हत्या	३	१०		१०	१६	३८	४	४२
एम्बुसमा परी मृत्यु	१	२		२				
गोलीद्वारा घाइते	१	१९		१९	१			१
एम्बुसमा परी घाइते		१		१				
गिरफ्तारी र यातना					१०	१९		१९
बेपत्ता पारिएको	११	१६	१	१८				
कटपिट	६	६	३	१०	१	२		३
धम्की	३	३		३	२	१	२	५
बहुविवाह	२		२	२				
जम्मा	३१	६३	६	६०	२९	६१	६	६६

तकसेरा इलाका प्रहरी कार्यालयमा ०५६ चैत २३ गते माओवादीहरूले आक्रमण गर्दा माओवादी कार्यकर्ताहरू पहाड भन्ने धनबहादुर रोका र क्रान्ति भन्ने सन्तबहादुर घर्तीलाई प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

स्यालापाखा गाविस-४ का २६ वर्षीय हरिबहादुर बुढाथोकी, सोही गाविस-३ का २३ वर्षीय रूपलाल रोका मगर र सोही ठाउका २२ वर्षीय जंगबहादुर नेपालीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ वैशाख १५ गते प्रहरीले घरबाट गिरफ्तार गरी सोही गाविसको भलखोला भन्ने ठाउँमा लगी गोली हानी हत्या गरे।

बाँफीकोट गाविस-५ वडगाउँका २५ वर्षीय कर्णबहादुर पुनलाई माओवादीको आशंकामा ०५७ भदौ ४ गते आठबीसकोट डाँडागाउँस्थित वास्तु भन्ने ठाउँमा बसेको अवस्थामा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

खोलागाउँ गाविस-९ का ३७ वर्षीय बाधसिंह भन्ने कृपा कामीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ असोज २३ गते खोलागाउँ गाविसस्थित सर्केनाको जंगलमा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

बाँफीकोट गाविस-८ की विमला शाहीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ मंसिर २८ गते १३ दिनको सुत्केरी अवस्थामा आफ्नै पति राजन शाहीले हत्या गरी सानो भेरीमा फ्याँकिदिए। माओवादीहरूले लास भेटाएपछि हत्या गरेको आरोपमा राजनलाई

छकुम जेलका घन्डीहरू

र हत्या गर्न सल्लाह दिएको आरोपमा अर्जुन शाहीलाई आफ्नो कब्जामा लिएका छन्।

शोभा गाविस-५ बाहुनडेरालाई २८ वर्षीय गोपाल देवकोटालाई माओवादीको आरोपमा ०५७ पुस ३ गते कुल पूजा गर्न गएको अवस्थामा नुवाकोट गाविस-७ घुघुतीमा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

जेल र बन्दीहरू

करिव १३ वर्षअघि बनेको रूकुम जेल "घ" श्रेणीको हो। १५ जना बन्दी क्षमता भएको यो जेलमा हाल २२ जना बन्दीहरू रहेका छन्, जसमध्ये ६ जना कैद नताकिएका र १६ जना कैद तोकिएका छन्।

सबै बन्दीहरू पुरुष छन्। जेलमा बन्दीहरू र घरेलु विकास समितिको सक्रियतामा ४ वटा घरेलु कपडा बुन्ने हाते तानहरू राखिएको छ। जेलमा स्तरीय ढाका टोपी तथा अन्य कपडाहरू उत्पादन गरिन्छ। तर, बन्दीहरूले २ वर्षमा ओढ्ने ओच्छ्याउने कपडा पाउनुपर्नेमा अढाई वर्षसम्म पनि नपाएको गुनासो गर्दछन्।

पटक-पटक अदालतबाट सफाई पाएर पनि लोकेन्द्र विष्ट, स्वगेन्द्र के.सी., लालबहादुर बाँठा, गणेशमान पुन, राजकुमार विष्ट र गोपाल परियार शान्ति सुरक्षाको मुद्दामा जेलमै रहन बाध्य छन्। जेलकै एकजना बन्दी धर्मटेक घर्तीले कैद तोकिएको पुर्जी नपाएका कारण १८ दिनसम्म सिदा बहिष्कार गरे। प्रशासनले तुरुन्तै पुर्जी दिइने बताए तापनि हालसम्म दिइएको छैन।

गिरफ्तारी र यातना

खारा गाविस घर भई खलंगा गाविस-१ मा कानूनी फर्म खोलेर बसेका २९ वर्षीय दीपेन्द्रबहादुर वली, खलंगा गाविस-३ का व्यापारी ५२ वर्षीय इन्द्रलाल गौतम, २५ वर्षीय यामराज गौतम र ४२ वर्षीय कृष्णाकुमारी गौतमलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ पुस २८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी निर्मम यातना दिए। पीडितहरूमध्ये यामराजलाई ०५६ माघ ६ गते रिहा गरियो भने अन्यलाई शान्तिसुरक्षासम्बन्धी मुद्दामा थुनामा राखी फागुन ३ गते तारेखमा रिहा गरियो।

रूँघा गाविस-१ तलगाउँ घर भई जिविसमा कार्यरत ओभरसियर ३२ वर्षीय पहलबहादुर पुनलाई माओवादीलाई चन्दा दिएको आरोपमा ०५६ फागुन ८ गते खलंगा बजारबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई ९ दिनपछि रिहा गरियो।

नुवाकोट गाविस-७ का नेकपा (एमाले) जिल्ला कमिटीका सचिव ४४ वर्षीय शेरबहादुर के.सी. लाई केटाकेटीले पड्काएको तेलको पोका उनले नै पड्काएको भनी ०५७ जेठ २० गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई २ घण्टासम्म यातना दिएर रिहा गरियो।

छिवाड गाविस-४ का २० वर्षीय गोपाल परियारलाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५७ असार १७

गते खलंगा बजारबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई साउन १ गतेदेखि पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

कोटजहारी गाविस-१ कोटगाउँका ४९ वर्षीय नारायणप्रसाद शर्मालाई माओवादीको आरोपमा ०५७ असार २५ गते नेपाल बैंक लिमिटेडको प्रवेशद्वार बाहिरबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरी निर्मम यातना दिए। पीडितलाई साउन २८ गते तारेखमा रिहा गरियो।

छिवाड गाविस-५ का २८ वर्षीय शुकुराम नेपालीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ असार २७ गते खलंगाबाट घरतर्फ फर्किरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरी निर्मम यातना दिए। पीडितलाई १० दिनपछि तारेखमा रिहा गरियो।

खलंगा गाविस-३ सेरीगाउँका २८ वर्षीय नोखबहादुर के.सै., ४१ वर्षीय कर्णबहादुर खत्री र १९ वर्षीय कुवेर के.सी.लाई माओवादीको आरोपमा ०५७ साउन १ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी निर्मम यातना दिए। पीडितहरूलाई साउन ३ गते रिहा गरियो।

बाँफीकोट गाविस-२ का २२ वर्षीय इन्द्रबहादुर खड्कालाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ ३० गते खलंगा बजारबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरी निर्मम यातना दिए। पीडितलाई ५ दिनपछि तारेखमा रिहा गरियो।

खलंगा गाविस-७ का २३ वर्षीय यमबहादुर बोहरालाई माओवादीको आरोपमा ०५७ मंसिर २५ गते खलंगा बजारबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरी निर्मम यातना दिए। पीडितलाई एक हप्तापछि तारेखमा रिहा गरियो।

साँख गाविस-१ का ३० वर्षीय धनराज पुन, २४ वर्षीय रोशनलाल पुन, १७ वर्षीय स्याल्पा घर्ती, प्युठान जिल्ला घर भई साँख स्वास्थ्य चौकीमा कार्यरत अहेब २९ वर्षीय गोविन्द के.सी. र रूपन्देही जिल्ला कैरैया गाविस-६ घर भई ससुराली आएका २४ वर्षीय रत्नबहादुर थापालाई माओवादीको आरोपमा ०५७ पुस १५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी निर्मम यातना दिए। पीडितहरूलाई ३ दिनपछि रिहा गरियो।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

पिपल गाविस-३ का २४ वर्षीय कविराम बस्नेत र सोही ठाउँका २३ वर्षीय धनबहादुर खत्रीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५६ फागुन ५ गते माओवादीहरूले अपहरण गरी बेपत्ता पारे। पीडितहरूमध्ये धनबहादुरलाई ५ दिनपछि मुक्त गरियो भने कविरामलाई हालसम्म पनि बेपत्ता पारिएको छ।

कालिकोट जिल्लाका प्रहरी जवान २३ वर्षीय पदमबहादुर आर.सी.लाई ०५७ साउन २९ गते प्वाङ गाविस-७ तुवाङबाट माओवादीहरूले अपहरण गरी कुटपिट गरे। पीडितलाई १ महिनापछि मुक्त गरियो।

प्वाङ गाविस-७ की भीम रिजाललाई प्रहरीसँग विवाह गर्न लागेको आरोपमा ०५७ भदौ ३ गते माओवादीहरूले घरबाट अपहरण गरी २७ दिनपछि मुक्त गरे।

नुवाकोट गाविस-७ का गाविस अध्यक्ष ३२ वर्षीय केवलप्रसाद शर्मा, सोही ठाउँका २५ वर्षीय लोकेन्द्र वि.क., २२ वर्षीय कमल वि.सी. र २३ वर्षीय राजेश हमाललाई ०५७ भदौ ९

गते माओवादीहरूले अपहरण गरी निर्मम ढंगले कुटपिट गरे। पीडितहरूमध्ये कमललाई १२ दिनपछि मुक्त गरियो भने अन्यलाई १ महिनापछि सार्वजनिक समारोह गरी साक्का खोलाबाट मुक्त गरियो।

वाँफीकोट गाविस-२ का ४२ वर्षीय उपेन्द्र मल्ललाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ कार्तिक २१ गते घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई मंसिर ८ गते मुक्त गरियो।

खारा गाविस-४ का औषधी व्यापारी ३८ वर्षीय डिल्लीबहादुर वलीलाई गर्भपतन गराएको आरोपमा ०५७ कार्तिक २५ गते माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई मंसिर ७ गते मुक्त गरियो।

सिम्ली गाविस-१ राङ्जाका प्रहरी जवान २४ वर्षीय खड्कसिंह खड्कालाई ०५७ मंसिर ३ गते गरायला बेलटापुबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई मंसिर २६ गते एक सार्वजनिक समारोहकाबीच गरायला पुल नजिकैबाट मुक्त गरियो।

नुवाकोट गाविस-८ का प्रहरी जवान २३ वर्षीय डिल्लीबहादुर चन्दलाई ०५७ मंसिर ८ गते माओवादीहरूले अपहरण गरी ४ दिनपछि मुक्त गरे।

शोभा गाविस-२ पास्वागाउँका प्रहरी जवान २३ वर्षीय चेतबहादुर बुढा, सोही गाविस-५ का प्रहरी जवान २४ वर्षीय हरिहर पौडेल, सोही गाविस-६ का प्रहरी जवान रूद्रबहादुर नेपाली र सोही ठाउँका विद्यार्थी २२ वर्षीय कुलबहादुर नेपालीलाई प्रहरी भएको र सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर १५ गते स्यालापाखा गाविस-२ भलखोलाबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितहरूमध्ये चेतबहादुरबाट ६ सय रूपैयाँ र अन्यबाट ५ सय रूपैयाँ लिई मंसिर २६ गते एक सार्वजनिक समारोहका बीच जागीर नगर्ने शर्तमा गरायला पुल नजिकैबाट मुक्त गरियो।

पोखरा गाविस-८ दादिङ्का प्रहरी जवान २४ वर्षीय तुलाराम घर्तीलाई ०५७ मंसिर १९ गते पिपल गाविसको दानीपिपल भन्ने ठाउँबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितबाट एक हजार रूपैयाँ लिई मंसिर २६ गते एक सार्वजनिक समारोहका बीच जागीर नगर्ने शर्तमा गरायला पुल नजिकैबाट मुक्त गरियो।

मग्मा गाविस-३ का प्रावि नदुवाका शिक्षक २६ वर्षीय ताराबहादुर नेपालीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ पुस ११ गते माओवादीहरूले अपहरण गरी बेपत्ता पारे। पीडितलाई ३५ हजार रूपैयाँ धरौटी लिई तीन हप्तापछि मुक्त गरियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

राङ्सी गाविस-७ का कार्यवाहक गाविस अध्यक्ष ४६ वर्षीय चंख पुन र सोही गाविस-४ का ३८ वर्षीय मुलप्रसाद पुनलाई माओवादीलाई संरक्षण गरेको आरोपमा ०५६ फागुन ६ गते प्रहरीले कुटपिट गरे।

माओवादीहरूबाट छेपेता पटिङ्का छपिटाण यत्नेत

प्रहरीकाट पटक पटक धम्की दिइएका हिंतालाल खड्का

स्वारा गाविसमा ०५६ फागुन १० गते विहान प्रहरी गणेश महतारालाई माओवादीले हत्या गरेपश्चात प्रहरीले सोही गाविसको खुम्चेरी भन्ने ठाउँमा ७-८ वटा घरमा आगो लगाई दिए। यसैबीच २ वटा हेलिकप्टरबाट थप प्रहरीहरू सोही दिन दिउँसो घटनास्थलमा पुगेपछि यस गाविसका विभिन्न गाउँहरूलाई प्रहरीले घेराउ गरी वडा नं. १ मा पर्ने पुरानो स्वारा, २ मा पर्ने भुलेना, ३ मा पर्ने कुरल, ४ मा पर्ने तल्लो खुम्चेरी र कालिमाटी, वडा नं. ५ मा पर्ने पोखरी, ६ मा पर्ने खुम्चेरी आदि ठाउँका करिब २०० घरहरूमा प्रहरीले आगो लगाए। त्यसपछि रूधा गाविसको वडा नं. ८ मा पर्ने बल्ले, ६ को दहमार्गका २० भन्दा बढी घरहरूमा प्रहरीले आगो लगाए।

पिपल गाविस-३ की २२ वर्षीय मनकुमारी बस्नेत, १९ वर्षीय जयकुमारी बस्नेत र १९ वर्षीय प्रजीत खत्रीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५६ फागुन २२ गते माओवादीहरूले निर्मम ढंगले कुटपिट गरी भोलिपल्ट मुक्त गरे।

पिपल गाविस-३ का नेकाँको तर्फबाट निर्वाचित गाविस उपाध्यक्ष २८ वर्षीय टेकबहादुर बस्नेतलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ जेठ १९ गते माओवादीहरूले ज्यानमार्ने धम्की दिँदै घरमा भएको सम्पूर्ण अन्न तथा सामानहरू लुटेर लगे। सोही दिनदेखि पीडितको सम्पूर्ण जग्गा आफूहरूले भोगचलन गर्ने कुरा पनि माओवादीहरूले सार्वजनिक गरे।

खलंगा गाविस-६ सोलावाड घर भई जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा कार्यरत ३४ वर्षीय राजेन्द्रप्रसाद शर्मालाई ०५७ असार २४ गते अज्ञात व्यक्तिहरूले आक्रमण गरी घाइते बनाउनुका साथै ४ हजार १ सय १७ रूपैयाँ नगद, एउटा छाता र एउटा टर्च लाइट समेत लुटेर लगे।

बाँफोकोट गाविस-६ काँडाका सोही गाविसस्थित वीरेन्द्र माविका प्रधानाध्यापक ४२ वर्षीय वीरमान पुरीलाई शुल्क वृद्धि गरेको आरोपमा ०५७ भदौ २५ गते विहान १० बजेदेखि बेलुकी ५ बजेसम्म माओवादीहरूले विद्यालयका कार्यालयमा बन्द गरे।

काँडा गाविस-८ र ९ का ४२ वर्षीय गोरे बुढा, ३८ वर्षीय दलै बुढा र ३१ वर्षीय रामलाल कामीलाई चर्को मूल्यमा मासु बिक्री गरेको आरोपमा ०५७ कार्तिक ६ गते माओवादीहरूले कुटपिट गरी प्रतिव्यक्ति एक हजार रूपैयाँ जरिवाना गरे।

खलंगा गाविस-१ का ३१ वर्षीय हिरालाल खड्कालाई ०५७ पुस ७ गते अन्तिम पटक जिल्ला बाहिर फेला परेमा प्रहरी असई उमेश पंजीयारले ज्यानमार्ने धम्की दिए। पीडितलाई ०५७ मंसिर ८ गतेदेखि पटक पटक धम्की दिइएको थियो।

साँख गाविस-१ की ५० वर्षीय टोपकुमारी थापा र रूपन्देही जिल्ला करैया गाविस-६ घर भई आफन्तको घरमा आएको २३ वर्षीय नरमाया थापालाई माओवादीको आरोपमा ०५७ पुस १५ गते प्रहरीले कुटपिट गरे।

प्वाड गाविस-७ का १७ वर्षीय पारसमणी रिजाललाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ भदौ ६ गते माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

चुनवाड गाविस-१ की २५ वर्षीय हिरादेवी पुनलाई ०५७ पुस ९ गते आफ्ना पतिलाई सदरमुकाममा बस्न पठाएको आरोपमा माओवादीहरूले घरमै गई कुटपिट गरी पतिलाई घरमा नफर्काए ज्यानमार्ने धम्की दिए।

मौलिक अधिकार

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

जिल्ला अदालतमा ४१ देवानी र ११ फौजदारी गरी जम्मा ५२ वटा मुद्दा छन्। जसमा ५ वर्षसम्म फर्स्यौट नभएका २ वटा देवानी मुद्दा छन्। ४ वर्षसम्म नछिनिएका मुद्दा देवानी एउटा, ३ वर्षसम्म नछिनिएका मुद्दा देवानी ११ वटा र २ वर्षसम्म नछिनिएका मुद्दा देवानी ६ र फौजदारी एउटा छन्। यस वर्ष देवानी १२ र फौजदारी ३३ वटा गरी ४५ वटा मुद्दा दर्ता भए भने देवानी ८३ र फौजदारी ६० वटा फर्स्यौट भए।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लाका अधिकांश दलितहरू सुकुम्बासीसहित जीवन बिताइरहेका छन्। सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोग गठन भए पनि “मागी खाने भाँडो” मात्र भएको छ। जिल्लाका अधिकांश वृद्धहरू भत्ता लिन सदरमुकाम नै पुग्नुपर्छ। प्रायः गाविस कार्यालयहरू खलंगामै सीमित भएकोले अशक्त र विधवा भत्ता लिन पनि सदरमुकाम पुग्नुपर्छ।

महिला अधिकार

खलंगा गाविस-९ रातामाटाका सोही गाविसका उपाध्यक्ष ३२ वर्षीय काशीराम खड्काले घरमा पत्नी हुँदाहुँदै ०५७ असार २ गते सोही ठाउँकी खिमा पुनसँग दोश्रो विवाह गरे।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

खोलागाउँका नेकपा (एमाले) संगठित सदस्य चिनबहादुर रोकालाई माओवादीहरूले गरेको हत्याको विरोधमा नेकपा (एमाले) जिल्ला कमिटीले ०५६ माघ ३ गते खलंगामा विरोध सभा सम्पन्न गर्‍यो।

जिविस सदस्य नदिराम पुन र रूधा गाविसका अध्यक्ष चित्रबहादुर चन्दलाई माओवादीहरूले हत्या गरेको विरोधमा नेकाँ जिल्ला कार्य समितिले ०५६ माघ २१ गते खलंगामा विरोध सभा सम्पन्न गर्‍यो।

साँख गाविस-९ वसिवाडका नेकाँका कार्यकर्ता अर्जुन के.सी. लाई माओवादीहरूले हत्या गरेको विरोधमा नेकाँले ०५६ फागुन ३० गते विरोध सभा सम्पन्न गर्‍यो।

स्वारा गाविसमा भएको आगजनी र हत्या पीडितहरूलाई राहतस्वरूप पिपुल्स मोलेन्टियर्सले ०५६ चैत १ गते स्वारामा चामल, नगद, लत्ताकपडा आदि वितरण गर्‍यो।

नेकपा (एमाले) का कार्यकर्ता केवलप्रसाद शर्मासमेत ४ जनालाई माओवादीहरूले अपहरण गरेको विरोधमा नेकपा (एमाले) जिल्ला कमिटीले ०५७ भदौ ११ गते पत्रकार सम्मेलन र प्रेस विज्ञप्ति जारी गर्‍यो।

माओवादीहरूद्वारा ४ जना प्रहरीहरूलाई अपहरण गरेको विरोधमा मानवअधिकार वर्ष पुस्तक जिल्ला प्रतिनिधिले ०५७ मंसिर १९ गते एक प्रेस विज्ञप्ति जारी गरे।

नुवाकोट गाविसका गोपाल देवकोटालाई प्रहरीले हत्या गरेको विरोधमा मानवअधिकार वर्ष पुस्तक जिल्ला प्रतिनिधिले ०५७ पुस ४ गते एक प्रेस विज्ञप्ति जारी गरे।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिट तथा ज्यानमार्ने धम्कीका २ वटा घटनामा २ जना पुरुष पीडित भए। ४ जना पुरुषको खोलाले बगाएर मृत्यु भयो भने १ जना युवक, १ जना युवती, ४ जना बालक र १ जना बालिकाको पहिरोले पुरिएर मृत्यु भयो। ३ जना पुरुषले पासो लगाई आत्महत्या गरे भने खलंगा गाविस-५ स्थित सानी भेरीको वगरमा १ अज्ञात व्यक्तिको लास फेला पर्यो।

४.६ बाँके

सम्मानित रूपले बाँके अधिकार

हत्या / गोली

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका २ वटा घटनामा २ जना पुरुष र १ जना महिला पीडित भए। अर्को एक घटनामा १ जना पुरुष गोलीद्वारा घाइते भए।

जेल र बन्दीहरू

बाँके जेलको क्षमता २ सय जनाको हो। यो जेल "स्व" श्रेणीमा पर्दछ। हाल यहाँ १ सय ८५ जना बन्दीहरू रहेका छन्। कैद नतोकिएका ८६ पुरुष र ४ महिला गरी ९० जना तथा कैद तोकिएका ८५ पुरुष र १० महिला गरी ९५ जना बन्दीहरू छन्। यसबाहेक १ जना आश्रित नाबालक समेत छ। बन्दीहरूका लागि महिलातर्फ २ र पुरुषतर्फ १६ वटा चर्पी, महिलातर्फ १ र पुरुषतर्फ ३ वटा धारा तथा पुरुष र महिलातर्फ एक-एक वटा पानी ट्यांकीको व्यवस्था छ। बन्दीहरूको मनोरञ्जनका लागि एउटा रंगीन र ३ वटा श्यामश्वेत टिभीको व्यवस्था गरिएको छ। एउटा प्राथमिक विद्यालयको संचालन गरिएको छ। तर सीमित पत्रपत्रिका मात्र पढ्न पाइने बन्दीहरूको गुनासो छ। बन्दीहरूसँग स्थानीय व्यक्तिलाई हप्तामा दुई पटक र बाहिरका लागि सबै दिन भेटघाट गर्न दिइन्छ। बन्दीहरूको उपचार नेपालगंज अस्पतालमा गरिने र यहाँ हुन नसके डाक्टरको सिफारिसका आधारमा बाहिर पठाउने व्यवस्था छ।

यस वर्ष बन्दीहरूले लगाउने कपडा, विस्तार र अन्य सुविधा कम भएको जनाउँदै विभिन्न माग राखेर ६ पटक हडताल र विरोध कार्यक्रम सम्पन्न गरे।

जनसंख्या :	२८५६०४
साक्षरता प्रतिशत :	४८.८
महिला साक्षरता प्रतिशत :	२८.४
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	२३३७
गाविस/नपा संख्या :	४६/१
निर्वाचन क्षेत्र :	३
विद्यालय :	२४८
क्याम्पस/उच्च मावि :	२/८
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	२/३६
टेलिफोन लाइन :	२८९०
मोटर सडक (कि.मी.) :	२९०
प्रहरी कार्यालय संख्या :	३६
हुलाक संख्या :	४१

बन्दीहरूको उपचारको राम्रो व्यवस्था हुनुपर्ने र पायक पर्ने ठाउँमा सरुवा गर्नुपर्ने माग राखी ०५६ फागुन ४ गते बन्दीहरूले जेलमा नाराबाजी गरे।

जेलमा सरसफाईको लागि ढल निकास हुनुपर्ने, पत्रपत्रिका पढ्न पाउनुपर्ने जस्ता माग राखी ०५७ साउन २५ गते १ सय ६७ जना बन्दीहरूले हडताल गरे। ०५७ भदौ २६ गते प्रमुख जिल्ला अधिकारी, जिल्ला विकास समितिका समापति, नगर प्रमुखको एक टोली जेलमा गई बन्दीहरूको माग पूरा गरिदिने आश्वासन दिएपछि हडताल बन्द भएको थियो।

गिरफ्तारी र यातना

फत्तेपुर गाविस-८ का २० वर्षीय भुवनेश्वर थारूलाई माओवादीको आशंकामा ०५६ फागुन २१ गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरी एक दिनपछि रिहा गरे।

टिटिहिरिया गाविस-३ का ३४ वर्षीय जाल्मु चौधरी, १८ वर्षीय काली चौधरी, २५ वर्षीय दुस्वजी चौधरी, १६ वर्षीय सिता चौधरीसमेत १६ जनालाई रनियापुर गाविसका अध्यक्षको घरमा चोरी गरेको

आरोपमा ०५७ साउन १० गते आ-आफ्नो घरबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा टाउको, पेट र खुट्टामा लाठीले हिकार्ड यातना दिए। पीडितहरूलाई माओवादी हौं भन्न लगाई कार्तिक १२ गते रिहा गरियो।

रनियापुर गाविस-१ का ४५ वर्षीय आशाराम थारू र ३० वर्षीय हनिफ खाँलाई माओवादीको आशंकामा ०५७ साउन १४ गते प्रहरीले घरबाट गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई साउन १९ गते कागज गराई रिहा गरियो।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना		पीडित संख्या		घटना		पीडित संख्या	
	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	२	२	१	३				
जेलमा भएको घटना					२			
गिरफ्तारी र यातना					४	६	२	८
कुटपिट	४	१५		१५	२	३		३
धम्की	२	३	१	४	१	१		१
भेला र संगठित हुने अधिकार					१	४२		४२
बलात्कार	१		१	१				
बहुविवाह	१		१	१				
जारी	१	१	१	२				
पारिवारिक हिंसा	१		१	१				
महिला भएकै कारण यातना	२		२	२				
अमानवीय व्यवहार	१	१		१				
जम्मा	१६	२२	८	३०	१०	५२	२	५४

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

वर्दिया जिल्ला डेउढाकला गाविस-३ का नेपालगंज एक्सप्रेसका सम्वाददाता २४ वर्षीय गोपी बुढालाई सल्यानको एम्बुस विस्फोटनसम्बन्धी घटनाको फोटो खिचेको आरोपमा ०५६ माघ १३ गते प्रहरी इन्स्पेक्टर अशोक सिंहले क्यामराको रिल लगी आइन्दा यस्तो काम नगर्ने धम्की दिए।

नेपालगंज नपा-१० का २० वर्षीय प्रदिप गुप्तालाई ०५६ फागुन २१ गते बेलुका गस्ती प्रहरीले कुटपिट गरे। छुटाउन गएका सोही ठाउँका विजय गुप्तालाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी सोही दिन राति रिहा गरे।

रफेना गाविस-५ का नेकपा (माले) का केन्द्रीय सदस्य ४२ वर्षीय हरि पराजुलीलाई ०५७ जेठ १५ गते राति १२ जना अज्ञात व्यक्तिहरूले कुटपिट गरी एउटा कडलेस, ५ वटा घडी र २ हजार भारू लुटेर लगे। पीडितहरूले सोही दिन सोही ठाउँका शंकर आचार्यको घरबाट ५० हजार रूपैयाँ र वनकटुवा गाविसका एकजना व्यक्तिको घरबाट २९ हजार रूपैयाँसमेत लुटेर लगे।

रनियापुर गाविस-१ का ३८ वर्षीय वीरा खाँलाई ०५७ साउन ८ गते राति माओवादीहरूले ज्यानमार्ने धम्की दिई १८ हजार रूपैयाँ लुटेर लगे।

नेपालगंज नपा-१५ का ३५ वर्षीय कुन् अन्सारीलाई माओवादीको आशंकामा ०५७ भदौ २० गते विपी चोकबाट आफ्नो घरतर्फ गइरहेको अवस्थामा प्रहरीले कुटपिट गरी हिरासतमा थुने धम्की समेत दिए।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

नेकपा (माक्सवादी) का महासचिव माधव ज्ञवाली, दिपक ज्ञवाली, सिताराम विसीसमेत ४२ जनालाई ०५७ असोज ५ गते

मसाल जुलुस निकालेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई सोही दिन रिहा गरियो।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष यहाँको जिल्ला अदालतमा १ हजार ७७ दुनियावादी देवानी मुद्दा दर्ता भएकोमा ८ सय ८१ फर्स्यौट भई १ सय ९६ बाँकी रहे। त्यसै गरी ३ सय ३० दुनियावादी फौजदारी मुद्दा दर्ता भएकोमा २ सय ३९ फर्स्यौट भई ९१ बाँकी र १ सय २३ सरकारवादी फौजदारी मुद्दा दर्ता भएकोमा ९४ फर्स्यौट भई २९ बाँकी रहे। त्यस्तै अधिल्लो वर्षको जिम्मेवारी सरी आएका जम्मा २ हजार ३० मुद्दामध्ये ५ सय ८९ फर्स्यौट भई १

हजार ४ सय ४१ मुद्दा बाँकी रहेका छन्।

पुनरावेदन अदालतमा यस वर्ष जम्मा ६ हजार २ सय ३४ मुद्दामध्ये ५ हजार ८ सय ३९ फर्स्यौट भई ३ सय ९५ मुद्दा बाँकी रहे। यस अदालतमा जम्मा ३१ हजार २ सय ८२ मुद्दा सरेर आएकोमा २५ हजार ५१ मुद्दा फर्स्यौट भई ६ हजार २ सय ३१ बाँकी रहे।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लामा तीन प्रकारका सुकुम्बासीहरू रहेका छन्। पहिलो : घरमात्र भएका जग्गा नभएका, दोश्रो : घर जग्गा सबै बिक्री गरी पैसा खर्च गरेर सुकुम्बासी बनेका र तेश्रो : घर जग्गा केही पनि नभएका सुकुम्बासीहरू, जसका बाबु बाजे कसैको नाममा पनि घर जग्गा थिएन। सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोग गठन भए पनि समाधानतर्फ पहल भएको छैन।

महिला अधिकार

उदरपुर गाविस-२ की १३ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ फागुन १५ गते चुरोट किन्न गएको अवस्थामा बाटोमा सोही ठाउँका ३० वर्षीय वृत्तबहादुर बस्नेतले बलात्कार गरे। पीडक फरार छ।

शमशेरगञ्ज गाविस-२ की ३० वर्षीय मधु वर्नवाललाई दाइजो नल्याएको आरोपमा ०५७ साउन २१ गते शितकुमार वर्नवाल, रतीराम वर्नवाल, बुलसी वर्नवाल र शंघे वर्नवालसमेतका घर परिवारका सदस्यले खाना खान नदिई कुटपिट गरे। पीडितले कतै उजुरी दिइनन्। पीडकहरूमाथि कुनै कारवाही भएन।

कारकादो गाविस-५ की २९ वर्षीय सुषमा मौर्यलाई ०५७ जेठ १२ गते उनकै पति ३८ वर्षीय सेवक मौर्यले नागरिकता बनाउने भनी भुक्क्याएर छोडपत्रमा हस्ताक्षर गराए र छोडपत्र गरे। पीडितले जालसाजी र नाता कायम गराई पाउँ भनी जिल्ला अदालतमा मुद्दा दिएकी छिन्।

इन्द्रपुर गाविस-३ की २१ वर्षीय सिता गुजारलाई अन्य व्यक्तिसँग शारीरिक सम्पर्क राखेको आरोपमा ०५७ असार १७ गते आफ्नै पति २७ वर्षीय राजुराम गुजारले तीन दिनसम्म खाना खान नदिई कुटपिट गर्नुका साथै घरबाट निकालिदिए। विवाह दर्ता नभएको हुँदा कतै उजुरी नगरेको पीडितले बताइन्।

दासत्व, कमैया, बाँधा र हलिया आदि

रनियापुर गाविस-१ का ४० वर्षीय लक्ष्मण थारूलाई काममा ढिला आएको आरोपमा ०५७ असार २५ गते उनकै मालिक ३८ वर्षीय वीश खाले डोरीले दिनभरि बाँधी ज्यानमार्ने धम्की दिए।

यस जिल्लाका २८ गाविसमा कमैया समस्या छ। श्री ५ को सरकारले गत साउन २ गते कमैया मुक्त गरे पछि कमैयाहरू घरबारविहीन अवस्थामा रहेका छन्। हाल यस जिल्लाका २८

गाविसका १ सय ८६ परिवार मुक्त कमैया घरबारविहीन अवस्थामा रहेका छन्। त्यसैगरी ८ सय ७४ परिवारको घर भए पनि जग्गा छैन। यस वर्ष कमैया मुक्तिको घोषणा भएपछि रनियापुर गाविस-१ घियामा मुक्त कमैयाहरू शिविर खडा गरेर वस्न बाध्य भएका छन्।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

शिवसेना नेपाल, नेपालगंजले ०५६ फागुन २१ गते भएको घटनाका पीडकमाथि कारवाही गरियोस् भनी ०५६ फागुन २३ गते जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा एक ज्ञापन पत्र प्रस्तुत गर्‍यो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष बाढीका कारण ९ वटा गाविसका जनता पीडित भए।

४.७ वर्दिया

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

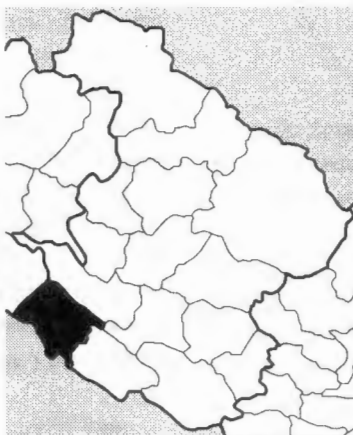
हत्या / गोली

मोतिपुर गाविस-२ का ३० वर्षीय प्रेमबहादुर चौधरी, ३५ वर्षीय चक्रबहादुर राना र ३१ वर्षीय रामकुमार रानालाई ०५७ वैशाख १९ गते बिहान शिकार खेलन आएको आरोपमा शाही वर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जको बबई उपत्यकास्थित काला नारा भन्ने ठाउँमा शिव दल गुल्मीका गस्ती सैनिकले गोली हानी हत्या गरे।

बेलवा गाविस-२ का ४६ वर्षीय खड्कबहादुर वलीलाई ०५७ असार ३० गते बेलुका सोही गाविस-७ स्थित शाही वर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जबाट शिकार खेल्न सुकुटी लिएर आइरहेको अवस्थामा वेतहनी पोष्टका गस्ती सैनिकहरूले गोली हानी हत्या गरे।

शिवपुर गाविस-१ का शिक्षक ४२ वर्षीय तुलाराम शर्मा (कँडेल) लाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ भदौ २९ गते बिहान विद्यालयतर्फ गैरहेको अवस्थामा सोही गाविस-५ वकुवा टोलमा माओवादीहरूले धारिलो हतियार प्रहार गरी हत्या गरे।

सुर्खेत जिल्ला हरिहरपुर गाविस-९ तेलानीका रमेश थापा र उनकै भतिजाको ०५७ असोज ७ गते बिहान शाही वर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जका गस्ती सैनिकसँग दोहोरो भिडन्त हुँदा गोलीद्वारा मृत्यु भयो।

जनसंख्या	: ३७७८७१
साक्षरता प्रतिशत	: २९.२२५
महिला साक्षरता प्रतिशत	: १६.७४५
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	: २०२५
गाविस/नपा संख्या	: ३१/१
निर्वाचन क्षेत्र	: ३
विद्यालय	: २३८
क्याम्पस/उच्च मावि	: १/४
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	: १/३५
टेलिफोन लाइन	: ३८९
मोटर सडक (कि.मी.)	: २९०
प्रहरी कार्यालय संख्या	: २७
हुलाक संख्या	: ३४

बाँके जिल्ला नौवस्ता गाविस-२ का ५० वर्षीय नरबहादुर नामजालीलाई ०५७ मंसिर १ गते बेलवा गाविस-७ देउरालीडाँडानजिकै शाही वर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जका गस्ती सैनिकले गोली प्रहार गरी हत्या गरे।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका २ वटा घटनामा १ जना पुरुष र १ जना महिला पीडित भए।

जेल र बन्दीहरू

वर्दिया जेल सदरमुकामबाट २ किमी पश्चिम तुलापुरमा रहेको छ। "ग" श्रेणीको यो जेलको क्षमता पुरुषतर्फ ७५ र महिलातर्फ २५ गरी सय जनाको हो। हाल पुरुषतर्फ ९० जना र महिलातर्फ ५ जना बन्दीहरू रहेका छन्। बन्दीहरूमध्ये कैद नतोकिएका ३४ जना पुरुष र २ जना महिला तथा कैद तोकिएका ५६ जना पुरुष र ३ जना महिला छन्। ४ जना पुरुष बन्दीहरू राजनीतिक आस्थाका कारण गिरफ्तार भई अन्य मुद्दामा जेलमा रहेका छन्। जेलमा महिला र पुरुषलाई एउटै पर्खालभित्र राखिएको छ। जेलमा १५ वटा सुत्ने कोठा, ८ वटा चर्पी, ४ वटा

दुयुबेल, एउटा रेडियो, क्यारेमबोर्ड, केही पंखाहरू, पाँचवटा तान, महिलातर्फ एउटा टिभी र बाहिर एउटा टेलिफोन रहेको छ। बन्दीहरूलाई प्रत्येक दिन भेदन दिइने व्यवस्था छ। तान बुन्ने र

बजारको व्यवस्था नभएको कारण पाँचवटा तानहरू बन्द रहेको कुरा बन्दी हंसमान पुनले बताए। महिलातर्फ साँघुरो आँगन भएको र फलामे जाली लगाइएकाले उकुसमुकुस भएको बन्दीहरू बताउँछन्। महिला र पुरुषको लागि घुम्ने मैदान एउटै भएकाले आधा दिनसम्म मात्र मैदानमा घुम्न पाउँछन्।

यस जेलका बन्दीहरूले जेलरले भ्रष्टाचार गरेको, दैनिक पाउने सिदा नाप तौलमा कम रहेको भनी जिल्लास्तरीय १६ वटा र राष्ट्रिय स्तरका ९ वटा मागहरू राखी ०५७ भदौ ४ गते सिङ्गिओसमक्ष माग पत्र पेश गर्नुका साथै नाराबाजी गरे। आन्दोलनपश्चात् केही सामान्य समस्याहरू समाधान भए भने जेलरको सरूवा गर्ने र नयाँ नियुक्ति गर्ने सम्बन्धमा केही भएन। ०५७ भदौ २६ गते आन्दोलनकारी, जेलसुधार समितिका अध्यक्ष विष्णुप्रसाद शर्मा, डम्बर रानाभाटसमेत २० जना बन्दीहरूलाई नेपालगञ्ज जेलमा सरूवा गरियो।

गिरफ्तारी र यातना

महम्मदपुर गाविस-९ की १९ वर्षीय छेदकुमारी चौधरी र २६ वर्षीय चन्द्रकुमारी चौधरीलाई माओवादीको आशंकामा ०५६ माघ ६ गते घरमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई ३ दिनपछि रिहा गरियो।

मोतिपुर गाविस-७ का ५५ वर्षीय कलिचरण थारू, पाताभार गाविस-८ की २० वर्षीय कमला चौधरी र धधवार गाविस-६ की १८ वर्षीय प्रेमकली चौधरीलाई माओवादीको आशंकामा ०५६ माघ ६ गते राति महम्मदपुर गाविस-९ का आफन्तको घरमा माघी मान्न आएको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरी माघ ८ गते रिहा गरे।

मैनापोखर गाविस-९ का ४० वर्षीय केशबहादुर वि.क., २३ वर्षीय गंगाराम चौधरी, २० वर्षीय राजु वि.क., २० वर्षीय बसन्तकुमार चौधरी, ३७ वर्षीय मानबहादुर वि.क., २४ वर्षीय महेशकुमार चौधरी, २० वर्षीय रामप्रसाद चौधरी, २३ वर्षीय

दैनिककाटा गोलो हावी हत्या गटिका प्रेमबहादुर चौधरी
२ टाकाकुमा टाका

चलताबहादुर चौधरी, ३२ वर्षीय गिन्नु चौधरी, १४ वर्षीय ओदराम चौधरी, २० वर्षीय राजु चौधरी, ३२ वर्षीय चेतन चौधरी, २० वर्षीय वीरबहादुर चौधरी, ४० वर्षीय कान्छु चौधरी, १४ वर्षीय संगीता चौधरी, १८ वर्षीय सुन्दरकाली चौधरी, १६ वर्षीय रमिला चौधरी र १८ वर्षीय विश्वी चौधरीलाई माओवादीको आशंकामा ०५६ चैत २ गते आ-आफ्नो घरबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई कसैसँग भेटघाट गर्न नदिई हिरासतमा राखेर चैत ३ गते नेकपा (माक्सवादी) का महासचिव माधव ज्ञवालीको जमानीमा रिहा गरियो।

महम्मदपुर गाविस-८ का ४८ वर्षीय पल्लुराम थारू, २० वर्षीय जनकराम थारू, १६ वर्षीय गोपाल थारू, २५ वर्षीय रंगीलाल थारू, २७ वर्षीय भिस्वुराम थारू, १६ वर्षीय लिस्वराम थारू, १७ वर्षीय महेन्द्र थारू, १९ वर्षीय बालकिसुन थारू, १८ वर्षीय सोलारी चौधरी, १८ वर्षीय प्रेमकुमार चौधरी, ३२ वर्षीय भुरीलाल चौधरी र १५ वर्षीय दिनेश चौधरीलाई माओवादीको आशंकामा ०५६ चैत ३ गते आ-आफ्नो घरबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरी चैत ४ गते रिहा गरे। त्यसैगरी सोही ठाउँका १८ वर्षीय नकुलाल थारू, २८ वर्षीय मनोहर धेवी र ३७ वर्षीय पृथ्वी श्रेष्ठलाई पनि माओवादीको आशंकामा सोही दिन प्रहरीले गिरफ्तार गरी पृथ्वीलाई चैत ४ गते र अन्यलाई चैत ७ गते रिहा गरे।

महम्मदपुर गाविस-९ की ३५ वर्षीय गुनानी चौधरीलाई माओवादीको आशंकामा ०५७ वैशाख २५ गते वेलुका ४ बजेतिर गुलरिया नपाबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरी बेलुका ७ बजेतिर रिहा गरे।

ढोढरी गाविस-२ का २४ वर्षीय गणेश पन्थ (भुवन) लाई पिस्तोलको गोली चोरेको आरोपमा ०५७ जेठ १ गते राति घरमा बसिरहेको अवस्थामा इलाका प्रहरी कार्यालयका प्रहरी इन्स्पेक्टर श्याम बस्नेतले टाउको र शरीरमा बन्दुकको कुन्दाले हिकार्डि घाइते बनाउनुका साथै गिरफ्तार गरी रातभर हिरासतमा राखे। पीडितलाई भोलिपल्ट रिहा गरियो। पीडितको टाउकोमा तीन टाँका लगाई उपचार गरेपछि हाल सञ्चो भएको छ।

डेउडाकला गाविस-३ का ४० वर्षीय तिलप्रसाद सापकोटालाई माओवादीको आशंकामा ०५७ जेठ १८ गते बिहान घरमा काम गरिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई पूर्व सांसद श्यामप्रसाद ढकालको जमानीमा सोही दिन रिहा गरियो।

डेउडाकला गाविस-२ का ३० वर्षीय बलराम चौधरी, ५५ वर्षीय वहिदार चौधरी र ४५ वर्षीय शंकर चौधरीलाई माओवादीको आशंकामा ०५७ साउन १ गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई फोटो स्विचेर लिखित कागजमा हस्ताक्षर गराई भोलिपल्ट रिहा गरियो।

माओवादीहरूका धाँटो हतियार प्रहार गरी हत्या गटिका तुलाधाम छर्माको लास

वानियाभार गाविस-२ का ३५ वर्षीय लप्टेन थारू र ५५ वर्षीय जगमोहन थारूलाई ०५७ साउन ८ गते शाही वर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जको महारवर्ति क्षेत्रस्थित जंगलमा च्याउ खोज्न गएको अवस्थामा शिकारीको आशंकामा सेनाले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई रिहा गरिएको छ।

वेलुवा गाविस-२ का ३५ वर्षीय टेकबहादुर वलीलाई चोरी शिकारी गरेको आशंकामा ०५७ साउन २१ गते घरमा बसिरहेको अवस्थामा शाही वर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जका सेनाले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई भदौ १५ गते रिहा गरियो।

नेउलापुर गाविस-४ का ४० वर्षीय रामप्रसाद थारू, ३३ वर्षीय छलकमान थारू र शिवपुर गाविस-७ की २० वर्षीय आशाकुमारी चौधरीलाई माओवादीको आशंकामा ०५७ साउन २७ गते खेतमा रोपाईं गरिरहेको अवस्थामा नेउलापुर गाविस-४ बाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूमध्ये आशा हाल जिरफाका प्रहरीको काम गर्दछन् भने अन्यलाई साउन २९ गते रिहा गरियो।

वाँके जिल्ला ढक्रेरी गाविस-२ महादेवपुरीका १६ वर्षीय महेन्द्र रोकाललाई माओवादी भई शंकर शाहको हत्या गरेको आशंकामा ०५७ भदौ २२ गते सोरहवा गाविसबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई २३ दिनसम्म कसैलाई भेट्न नदिई खुट्टामा बेलन लगाउने, खुट्टामा हिकाउने, राति आँखामा पट्टी बाँधेर जंगलमा लगी बन्दुक पङ्काउने जस्ता यातना दिई मंसिर १७ गते सार्वजनिक मुद्दा लगाइयो। हाल पीडितलाई थुनामा राखिएको छ।

शिवपुर गाविस-५ का ३३ वर्षीय भेदुलाल चौधरीलाई माओवादी भई तुलाराम कँडेलको हत्यामा संलग्न भएको आरोपमा ०५७ भदौ २९ गते घरबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई कार्तिक ३० गतेसम्म हिरासतमा राखी मुद्दा लगाएर रिहा गरियो।

धधवार गाविस-८ की १८ वर्षीय रूकमति थारू, २६ वर्षीय वजारू थारू, ३० वर्षीय सुरजलाल थारू, ३२ वर्षीय महलु थारू, २८ वर्षीय रंगबहादुर थारू, ४२ वर्षीय कुडकी थारू, २६ वर्षीय मसुरिया थारू, १४ वर्षीय नन्दलाल थारू र १७ वर्षीय लहिया थारूलाई माओवादी भई नन्दराम तिमिल्सिनालाई अपहरण गरेको आशंकामा ०५७ कार्तिक ३० गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। हाल वजारूलाई हातहतियार तथा खरखजानासम्बन्धी मुद्दा लगाई ६ महिना कैद र १ हजार ५ सय रूपैयाँ जरिवाना तोकिएको थुनामा राखिएको छ भने अन्य सबैलाई ०५७ मंसिर २ गते रिहा गरियो।

वाँके जिल्ला नौवस्ता गाविस-२ का ३० वर्षीय विनोदकुमार सिजाली, ४२ वर्षीय हरिवहादुर सिजाली, ५२ वर्षीय दिलबहादुर मस्याङ्गी र २५ वर्षीय ज्ञानेन्द्र रामागरलाई शिकार खेल्न आएको आशंकामा ०५७ मंसिर १ गते वेलुवा गाविसको स्वपरे खोला नजिकबाट शाही वर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज र भीमकाल गुल्मको गस्ती सैनिकले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई हाल रिहा गरिएको छ।

धधवार गाविस-८ का ४५ वर्षीय छित्रु थारूलाई माओवादीको आशंकामा ०५७ मंसिर १० गते घरमा सुतिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई मंसिर १३ गते रिहा गरियो।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

नेउलापुर गाविस-७ का नेकाँ महासमिति सदस्य ४८ वर्षीय नन्दराम तिमिल्सिनालाई ०५७ कार्तिक २७ गते वेलुका घरमा खाना खाइरहेको अवस्थामा माओवादीका कार्यकर्ताहरूले सोधपुछ गर्ने वहानामा अपहरण गरे। पीडितलाई कार्तिक २९ गते मुक्त गरियो। अपहरण गरेको अवधिमा आफूलाई माओवादीहरूले दिउँसो आँखामा पट्टी बाँधेर राति खोलिदिने गरेको पीडितले बताए।

नेउलापुर गाविस-४ का १६ वर्षीय चण्डिका तिमिल्सिनालाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर १८ गते वेलुका घर नजिकैको चौरमा खेतिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले अपहरण गरी सोही दिन राति २ बजेतिर जंगलबाट मुक्त गरे।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

डेउढाकला गाविस-२ का ४० वर्षीय देवकीनन्दन त्रिपाठी र ४२ वर्षीय गोविन्दबहादुर के.सी. को घरबाट ०५६ माघ ५ गते वेलुका माओवादीका कार्यकर्ताहरूले हतियार देखाई क्रमशः १६ हजार र १० हजार रूपैयाँ लुटेर लग्नुका साथै क्रमशः ५ सय र १ सय रूपैयाँ मासिकरूपमा दिनुपर्ने भनी कागज गराए।

धधवार गाविस-४ स्थित वजारका व्यापारीहरूसँग ०५६ चैत २ गते दिउँसो ७०-८० जना माओवादी कार्यकर्ताहरूले नगद तथा पसलमा रहेका उधारो खाताहरू सबै लिएर गए।

महम्मदपुर गाविस-८ का ६५ वर्षीय नन्दे शंख, ४० वर्षीय समसुद्धिन शंख र २० वर्षीय रहिश शंखको घरबाट ०५६ चैत २ गते वेलुका ७.३० बजेतिर माओवादीहरूले १-१ वटा बन्दुक लिएर गए।

वानियाभार गाविस-८ का २४ वर्षीय मोहनलाल थारूलाई ०५६ चैत २३ गते दिउँसो सानोश्रीबाट घरतर्फ गइरहेको अवस्थामा सोही गाविस-९ कनराघाट नजिकैको जंगलमा माओवादीहरूले धारिलो हतियार प्रहार गरी सस्त्र घाइते बनाए।

गुलरिया नपा-६ का २५ वर्षीय चन्द्रकान्त पौडेललाई पैसा नदिएको आरोपमा ०५७ वैशाख २८ गते भारतबाट घरायसी सामान लिएर आएको अवस्थामा सोही नपा-८ मा प्रहरीले कुटपिट गरे।

सूर्यपटुवा गाविस-४ का ५० वर्षीय तेजबहादुर खत्रीलाई प्रहरीलाई रासन पुर्‍याएको आरोपमा ०५७ जेठ ५ गते वेलुका घरतर्फ गइरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले धारिलो हतियार प्रहार गरी घाइते बनाए। पीडितको उपचार भेरी अञ्चल अस्पतालमा भयो।

गुलरिया नपा-८ का नेकाँ महासमिति सदस्य ३६ वर्षीय सञ्जय गौतमको मिलमा ०५७ जेठ ५ गते वेलुका

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हतन				राज्यद्वारा भएका हतन			
	घटना		पीडित संख्या		घटना		पीडित संख्या	
	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	४	३	१	४				
गोलीद्वारा हत्या					४	६		६
जेलमा भएको घटना					१			
गिरफ्तारी र यातना					१६	४४	१४	६८
बेपत्ता पारिएको	२	२		२				
कुटपिट	११	११	३	१३	१	१		१
धम्की	४	८		८	१	१		१
मेला र संगठित हुने अधिकार					१	३५		३५
महिला किनबेच	१		१	१				
बलात्कार	६	१	५	६				
बलात्कार प्रयास	५		५	५				
बहुविवाह	५		५	५				
पारिवारिक हिंसा	४		४	४				
महिला भएको कारण यातना	१		१	१				
बाल अधिकार	१	१		१				
जातीय छुवाछूत	१		३	३				
अमानवीय व्यवहार	४	३१	१	३२				
जम्मा	५०	४६	३६	६४	३४	८८	१४	१०२

माओवादीहरूले हाते बम विस्फोट गरे। यसअघि पनि ०५६ माघ ९ गते पीडितको घरमा बम राखिएकोमा विस्फोट भएको थिएन।

गुलरिया नपा-८ का ४२ वर्षीय मणि शर्मालाई माओवादी सम्बन्धी लेख लेखेको आरोपमा ०५७ असार २ गते भुरीगाउँबाट आइरहेको अवस्थामा ढोढरी गाविस-२ मा इलाका प्रहरी कार्यालय ढोढरीका प्रहरी इन्स्पेक्टरले धम्की दिए।

महोत्तरी जिल्ला सर्पल्लो गाविस-१ घर भई विद्युत प्राधिकरण वर्दियामा कार्यरत २५ वर्षीय रामाशंकर पासवानलाई आफ्नो घरको विद्युत लाइन काटेको आरोपमा ०५७ असार ७ गते दौलतपुर गाविस-६ का गाविस अध्यक्ष ३५ वर्षीय दिपकजङ्ग शाहले कुटपिट गरे।

बदालपुर गाविस-२ का ३९ वर्षीय किरण नेपाली र ३३ वर्षीय ठगु थारूलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ भदौ ३० गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले फरूवाको बिँडले हातखुट्टामा हिकार्ई सस्त घाइते हुने गरी कुटपिट गरे।

पाताभार गाविस-६ का ३५ वर्षीय हरिराम थारूलाई ०५७ कार्तिक २२ गते राति ९ बजेतिर २०-२५ जना अज्ञात व्यक्तिहरूले बन्दुकको कुन्दाले हिकार्ए। स्थानीय बासिन्दाहरूले पीडकहरू माओवादी भएको बताए।

मानपुर टपरा गाविस-९ का ५२ वर्षीय हरिप्रसाद चटौतलाई ०५७ कार्तिक २३ गते माओवादीहरूले घरमा रहेको बन्दुक लग्नुका साथै चन्दा नदिए ज्यानमार्ने धम्की दिँदै कुटपिट गरे।

मोतिपुर गाविस-९ की नैना बस्नेतलाई जंगलबाट दाउरा लिएर आएको आरोपमा ०५७ मंसिर १ गते सोही ठाउँका वन रक्षक ४० वर्षीय दानबहादुर के.सी.ले रक्सी सेवन गरी

मरणासन्न हुनेगरी कुटपिट गरे। पीडितको उपचार भैसकेको छ भने पीडक फरार छन्।

ताराताल गाविस-७ का ४० वर्षीय जीवन खरेललाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर २६ गते बेलुका घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार (राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

यस जिल्लाबाट प्रकाशित हुँदै आएको “हाम्रो नयाँ मुलुक” साप्ताहिक पत्रिकालाई दर्ता प्रक्रिया नमिलेको भनी जिल्ला प्रशासन कार्यालयले ०५७ वैशाख २४ गते प्रकाशनमा रोक लगायो। ०५७ जेठ २ गते सुर्खेत जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा “प्यारो नयाँ मुलुक” नाममा दर्ता गराई पत्रिका चलाइयो। यस सम्बन्धी मुद्दा जिल्ला र

पुरानावेदन अदालतमा चलिरेको छ।

गुलरिया नपा-२ खैरापुरका नगर प्रमुख ५० वर्षीय गोविन्द पाण्डेय, ३८ वर्षीय लक्ष्मण जवाली, ४३ वर्षीय दिपबहादुर राना, डेउढाकला गाविस-९ का ४४ वर्षीय निर्मल सुवेदीसमेत नेकपा (माले) र संजमोका २५ जना कार्यकर्ताहरूलाई ०५७ कार्तिक ६ गते पेट्रोलियम पदार्थको मूल्यवृद्धिको विरोधमा मसाल जुलुस निकालेको अवस्थामा गुलरिया नपाबाट प्रहरीले लाठीचार्ज गर्दै गिरफ्तार गरे। पीडितहरू सबैलाई सोही दिन बेलुका रिहा गरियो।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा देवानी ४ सय ३३ र फौजदारी २ सय ५२ गरी ६ सय ८५ वटा मुद्दा दर्ता भए। गत वर्षको जिम्मेवारी सरेर आएका देवानी ४ सय ९९ र फौजदारी २ सय ४४ गरी ७ सय ४३ वटा मुद्दा रहे। यस वर्ष देवानी मुद्दा ५ सय ११ फर्स्यौट भई ४ सय २१ वटा बाँकी रहे भने फौजदारी ३ सय १ वटा फर्स्यौट भई १ सय ९५ बाँकी रहे।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगले सुकुम्बासीहरूको तथ्यांक राख्न सकेको छैन। सुकुम्बासीहरूलाई जग्गा वितरण पनि गरिएको छैन। यद्यपि यो जिल्ला सुकुम्बासी बढी रहेको जिल्लाहरूमध्ये एक मानिन्छ।

कूल १ हजार ४ सय ४२ जना वृद्ध, ९ सय ५२ जना विधवा र ५० जना अशक्त रहेको यस जिल्लामा आर्थिक वर्ष ०५६/०५७ मा वृद्ध भत्ता २३ लाख ४० हजार, विधवा भत्ता १७ लाख ३४

हजार २ सय ६७ गरी कूल ४० लाख ७४ हजार २ सय ६७ वितरण गरिएको र यस आर्थिक वर्षको साउनदेखि कार्तिकसम्म वृद्ध भत्ता ६ लाख ४९ हजार ९ सय, विधवा र अशक्त भत्ता ६ लाख ६ सय गरी जम्मा १२ लाख ४९ हजार ५ सय प्रत्येक गाविसमार्फत् वितरण गरिसकेको कुरा जिविस कार्यालयले जनाएको छ।

महिला अधिकार

डेउढाकला गाविस-३ की ४ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ फागुन २६ गते सोही ठाउँका १६ वर्षीय चन्द्रबहादुर वलीले जंगलमा लगी बलात्कार गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

मोतिपुर गाविस-२ की २६ वर्षीय दुर्गा चौधरी र उनकै कास्को छोरालाई उपचार गर्न भारतको बहराइच गएको अवस्थामा ०५६ चैत २३ गते सोही ठाउँकी २५ वर्षीय इन्द्र डाँगीले बिक्री गरे। ०५७ साउन १ गते पीडित फर्कन सफल भइन्। हाल पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

नयाँगाउँ गाविस-४ की २४ वर्षीय एक महिलालाई पैसाको लोभमा ०५७ वैशाख २८ गते उनकै मालिक मानपुर टपरा गाविस-५ का ५५ वर्षीय राजकुमार हमालले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई कुनै कारवाही भएन।

गुलरिया नपा-५ की २६ वर्षीय महिलालाई ०५७ वैशाख ३० गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा एकजना अज्ञात व्यक्तिले चक्कु देखाई बलात्कार गर्ने प्रयास गर्‍यो। अचानक चक्कु भुईँमा खस्दा पीडितले चक्कु समातेपछि पीडक भागेको थियो।

गुलरिया नपा-६ की ६ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ असार २३ गते घरमा कोही नभएको अवस्थामा आफ्नै बाबु ३८ वर्षीय पुरनबहादुर वि.क.ले मादक पदार्थ सेवन गरी बलात्कार गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

पदनाहा गाविस-६ की २२ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ साउन १ गते घरमा कोही नभएको अवस्थामा सोही गाविस-१ का २७ वर्षीय डुबुवा थारूले बलात्कार गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा पीडकले पीडितको पतिको खुट्टामा ढोगेर माफी मागेपछि मिलापत्र भयो।

बेलवा गाविस-३ की २२ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ साउन ७ गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा ६-७ जना हतियारधारी अज्ञात व्यक्तिहरूले बन्दुक देखाई बलात्कार गर्नुका साथै ६५ हजार रूपैयाँसमेत लुटेर लगे।

महम्मदपुर गाविस-५ लालपुरकी २० वर्षीय एक महिलालाई ०५७ साउन १९ गते दिउँसो घरमा कोही नभएको अवस्थामा सोही ठाउँका उनका ससुरा ६० वर्षीय बुद्ध स्वाँले बलात्कार गरे। घटना गाउँमै मिलाइयो।

जमुनी गाविस-३ घर भई हाल कालिका गाविस-६ मा पसल गरी बस्ने एक महिलालाई ०५७ भदौ ५ गते राति पति घरमा नभएको अवस्थामा सोही ठाउँका ४० वर्षीय कलबहादुर हमालले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई स्थानीय सितलामाई मन्दिरको नाममा ३ हजार ५ सय रूपैयाँ जरिवाना

असुल गरी पीडितको खुट्टामा ढोग्न लगाएर मिलापत्र गरियो।

नयाँगाउँ गाविस-६ की एक महिलालाई ०५७ मंसिर १ गते राति नेपाल विद्युत प्राधिकरण, राजापुरका कर्मचारी २६ वर्षीय वीरेन्द्रप्रसाद पाण्डेयले अत्यधिक मादक पदार्थ सेवन गरी बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकसँग ६ हजार रूपैयाँ जरिवाना लिई स्थानीय बासिन्दाहरूले घटना मिलाए।

डेउढाकला गाविस-८ की ९ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ कार्तिक २१ गते बेलुका घरमा कोही नभएको अवस्थामा सोही ठाउँका ४० वर्षीय भगन चौधरीले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे।

महम्मदपुर गाविस-८ की १९ वर्षीय कैलाशिया थारूलाई ०५६ फागुन २० गतेदेखि आफ्नै पति २२ वर्षीय रामविहारी थारूले खान, लाउन नदिई कुटपिट गर्नुका साथै मेरो पत्नी नै होइन भनी घरबाट निकालिदिए। पीडितले अंश पाउँ भनी अदालतमा निवेदन दिएको छिन्।

डेउढाकला गाविस-३ की ३५ वर्षीय काली परियारलाई परपुरुषसँग पल्केको आरोपमा ०५७ जेठ ३२ गते घरमा काम गरिरहेको अवस्थामा आफ्नै पति ४१ वर्षीय गोकुल परियारले रक्सी सेवन गरी कुटपिट गरे। गाउँका भद्रभलादमी बसी दुवैलाई मिलापत्र गराएकोमा पुनः कुटपिट गर्ने गरेको कुरा पीडितले बताइन्।

डेउढाकला गाविस-३ की ३० वर्षीय गोकरानी चौधरीलाई रक्सी खान नदिएको आरोपमा ०५७ असार १४ गते आफ्नै पति ३२ वर्षीय भरत कुमालले कुटपिट गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी ४ दिनपछि कागज गराएर रिहा गरे।

धधवार गाविस-९ की २४ वर्षीय जुना चन्दलाई ०५७ साउन ७ गते आफ्नै पति २८ वर्षीय भरत चन्द ठकुरीले मादक पदार्थ सेवन गरी कुटपिट गरे। हाल पीडित मगरागडी गाविस-३ मा चिया पसल गरी बसेकी छिन्।

यस वर्ष बहुविवाहका २ वटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए।

पदनाहा गाविस-४ की २० वर्षीय कैलाशपति थारूलाई बोक्सीको मन्त्र गरेको आरोपमा ०५७ भदौ ७ गते आफ्नै सासु ४५ वर्षीय फिरीया थारूले कुटपिट गरी घरबाट निकालिदिइन्। हाल पीडित माइतीमा बसेकी छिन्।

आफ्नै पतिछाटा घटघाट निकालिदुकी कैलाशिया थाटा

आर्थिक अधिकार

महम्मदपुर गाविस-८ का २७ वर्षीय प्रदेशी थारूलाई विरामी भई ३ दिन काममा जान नसकेका कारण ०५७ असार १ गतेदेखि सोही ठाउँका उनका मालिक २९ वर्षीय नाथुराम चौधरीले ०५६ माघदेखि ०५७ असारसम्मको ज्याला नदिई निकालिदिए।

दासत्व, कर्मैया, बाँधा र हलिया आदि

भूमिसुधार कार्यालयको सर्वेक्षणअनुसार यस जिल्लामा घरबारविहीन मुक्त कर्मैया परिवार ३ हजार १ सय ५५, घर भएका तर जग्गा नभएका मुक्त कर्मैया परिवार १ हजार १ सय १९, घर र नम्बरी २ कटुठासम्म जग्गा भएका १ हजार २० र माथिका बाहेक अन्य १ हजार ६ सय ५५ गरी कूल ६ हजार ९ सय ४९ परिवार मुक्त कर्मैयाहरू छन्। तर, विभिन्न गैरसरकारी संस्थाहरूले घरबारविहीन मुक्त कर्मैया परिवार संख्या ४ हजार र अन्य गरी ८ हजारभन्दा बढी रहेको बताउँदै आएका छन्। भूमिसुधार कार्यालयका अनुसार घरबारविहीन १ हजार ७ सय २० परिवार मुक्त कर्मैयालाई परिचय पत्र वितरण गरिएको छ र जग्गा नापी गर्ने काम भइरहेको छ।

ढोढरी गाविस-६ का ३५ वर्षीय दुस्खुवा थारू, ३९ वर्षीय तुलाराम थारू, आइतु थारूसमेत जिल्लाका २ सय ९१ जना कर्मैयाहरूले ०५७ जेठ ३० गते कर्मैयाबाट मुक्त हुन जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा निवेदन दिए।

पदनाहा गाविस-५ का ३५ वर्षीय अन्तराम थारूलाई ०५७ साउन १३ गते मालिक भवानीप्रसाद भट्टराईले सरकारले कर्मैयाको मुक्तिको घोषणा गरेको कारण देखाई “सौकी फिर्ता गर, आजसम्म स्वायौ अब लेनदेन केही छैन” भनी घम्की दिनुका साथै बुक्राभित्र रहेका डेली फुटाई घरबाट निकालिदिए।

पदनाहा गाविस-४ का ३० वर्षीय अइतवारी थारूलाई ०५७ भदौ ६ गते सोही ठाउँका मालिक ४० वर्षीय शोभाकर भट्टराईले आफ्नो घरमा बसेको भाडा मागी सौकी नदिएको कारण देखाएर बुक्राभित्रको भाँडाहरू फर्काइदिनुका साथै कुटपिट गरी लस्खेटे। हाल पीडित सडकको जग्गामा पालले छाएको बुक्रा बनाएर बसेका छन्।

अन्य अमानवीय व्यवहार

मानपुर टपरा गाविस-२ का १८ वर्षीय बालकृष्ण परियारले ०५६ माघ २९ गते स्वैरी चन्दनपुर गाविस-९ की १७ वर्षीय जुठी विष्टसँग विवाह गरेको र केही समय घरमा नआएका कारण जुठी विष्टको बाबुको उजुरीका आधारमा बालकृष्णको बाबुलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी एक दिन हिरासतमा राखे।

कालिका गाविस-१ की ५१ वर्षीय जइसरा वि.क. र सोही ठाउँकी १५ वर्षीय कलावती वि.क.लाई सार्वजनिक धारामा पानी

लिन आएको आरोपमा ०५७ असार ३ गते सोही ठाउँका ४५ वर्षीय हस्तबहादुर बुढाथोकीले फोहोरी जात भनी लाठीले हिराए। पीडकलाई ९ सय रूपैयाँ जरिवाना तिर्न लगाई प्रहरीद्वारा मिलापत्र गराइयो।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

नेकपा (एमाले) जिल्ला कमिटीको आयोजनामा ०५६ माघ १९ गते महंगी र भ्रष्टाचारको विरुद्धमा जिल्ला प्रशासन कार्यालय अगाडि एक घण्टे धर्ना सम्पन्न भयो। त्यसैगरी एक विरोध जुलुसको आयोजना गरी विभिन्न नाराका साथ बजार परिक्रमामा गरे।

गुलरिया नपामा ०५६ चैत ४ गते नौ वाम समूहले ३४ स्त्रीय मागहरू राखी नारा जुलुस गर्दै बजार परिक्रमा गरे। साथै प्रमुख जिल्ला अधिकारीसमक्ष एक अपिल बुझाए।

कैलाली जिल्लाका कर्मैयाहरूले श्रमको क्षतिपूर्ति र मानवोचित व्यवहार हुनुपर्ने माग राखी जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा उजुरी दिँदा उजुरी दर्ता नगराएकोले ०५७ जेठ २६ गते जिल्लाका कर्मैयासँग सम्बन्धित गैससहरूले पीडित पक्षले राखेका मागहरू सरकारले यथाशिघ्र पूरा गर्न आग्रह गरे। साथै प्रमुख जिल्ला अधिकारीमार्फत् प्रधानमन्त्रीलाई ज्ञापनपत्र बुझाए।

सामाजिक युवा प्रेरणा केन्द्र, गुलरियाले ०५७ जेठ २९ गते प्रत्येक व्यक्तिले निःशुल्क पढ्न पाउनुपर्छ भनी एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गर्नुका साथै विभिन्न नारा लगाई बजार परिक्रमा गरेर जिल्ला शिक्षा अधिकारीमार्फत् शिक्षा मन्त्रालयलाई एक ज्ञापनपत्र बुझायो।

“हाम्रो नयाँ मुलुक साप्ताहिक” पत्रिकामाथि प्रकाशनमा रोक लगाइएको घटनाको विरोधमा पत्रकार महासंघका जिल्ला सभापति कृष्णप्रसाद वस्यालले ०५७ जेठ ३० गते एक प्रेस विज्ञप्ति जारी गरे।

अतिरिक्त जानकारीहरू

ताराताल गाविस-५ का ३० वर्षीय राजु तामाङ र सोही गाविस-४ का २० वर्षीय लोकबहादुर थापालाई ०५६ चैत १२ गते राति भारतबाट सानो काठ लिएर आइरहेको अवस्थामा भारतीय वन रक्षकले गिरफ्तार गरी हातखुट्टाका नडमा लाठी र बन्दुकको कुन्डाले हिराई यातना दिए। पीडितहरूलाई ०५७ वैशाख १६ गते ३० हजार रूपैयाँ धरोटीमा रिहा गरियो।

यस वर्ष यो जिल्लामा विष सेवनबाट ३३, भुण्डिएर ४६ र डुबेर २० जनाले आत्महत्या गरे। सडक दुर्घटनामा १६ जना, चट्याङबाट १ जना र हैजाका कारण ९ जनाको मृत्यु भयो। २ जनाको वेवारिसे लास फेला पर्यो। आगलागीबाट १५ वटा घर नष्ट भए।

४.८ सुर्खेत

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

रामघाट गाविस-४ का ४४ वर्षीय फामबहादुर चलाउनेलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५६ पुस ३० गते माओवादीहरूले घरबाट निकाली गोली र खुकुरी प्रहार गरी हत्या गरे।

वजेडीचौर गाविस-५ की १४ वर्षीय आइती दमाई र ११ वर्षीय पूनी दमाई ०५६ माघ २२ गते बिहान घरदेखि केही माथि रहेको जंगलमा घाँस काट्न गएको अवस्थामा माओवादीहरूले छोडेर गएको बमलाई नयाँवस्तु देखेर कोट्याउँदा विस्फोट हुन गई गम्भीर घाइते भए। पीडितहरूमध्ये आइतीलाई काठमाण्डौ र पूनीलाई नेपालगंजमा हेलिकप्टरद्वारा लगी एक महिना उपचार भयो। हाल पीडितहरू शारीरिकरूपले अशक्त छन्।

अनेमसंघ (क्रान्तिकारी) की जिल्ला अध्यक्ष शान्ता पोख्रेल र जाजरकोट जिल्लाका विनोदलाल वि.क.लाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन ३ गते प्रहरीले कब्जामा लिई विनोदलाई जर्बुटा गाविस करेखोला नजिकै गोली हानी हत्या गरे भने शान्तालाई अन्यत्रै लगी गोली हानी हत्या गरे। शान्तालाई शुरूमा प्रहरीले बेपत्ता पारेको आशंका गरिएको थियो। प्रहरीले फागुन ३ गते एक महिलालाई हत्या गरेको तर नाम थाहा नभएको बताएका थिए। घटनास्थलबाट प्रहरीले बरामत गरेको कागजात/डाइरीका आधारमा पीडित शान्ता नै भएको ठहर गरियो।

सल्यान जिल्लाका मोहन पुन, धनबहादुर वली र तिलक कुमाईलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत २१ गते मैनतडा गाविस-५ स्थित एक घरमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत प्रहरी सहायक निरीक्षक स्याङ्जा जिल्लाका लीलबहादुर रानाभाट, दाङ जिल्लाका यामबहादुर के.सी., प्रहरी जवानहरू सप्तरी जिल्लाका कृष्णबहादुर श्रेष्ठ, वैतडी जिल्लाका गोपाल पन्त, बर्दिया जिल्लाका वेदप्रसाद साउद, रोल्पा जिल्ला लिवाङ गाविसका प्रेमप्रसाद शर्मा र जकर्वा गाविस-१ का टिप्पर खलासी नन्दलाल सुवेदीको ०५६ चैत ३० गते वादेपिपल परीक्षा केन्द्रमा एसएलसीको प्रश्नपत्र पुर्‍याई टिप्परमा चढेर फर्कदै गर्दा पोखरे अगाडि धागे छहरी भन्ने ठाउँमा माओवादीद्वारा राखिएको एम्बुसमा परी मृत्यु भयो।

जनसंख्या	: २७९,६१४
साक्षरता प्रतिशत	: ५४.७
महिला साक्षरता प्रतिशत	: ३६.१
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	: २४४१
गाविस/नपा संख्या	: ४०/१
निर्वाचन क्षेत्र	: ३
विद्यालय	: ४०८
क्याम्पस/उच्च मावि	: २/५
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	: १/४२
टेलिफोन लाइन	: १३४३
मोटर सडक (कि.मी.)	: २३०
प्रहरी कार्यालय संख्या	: १२
हुलाक संख्या	: ६३

कुनाथरी गाविस-५ की ५१ वर्षीय दुर्गा गिरीको ०५७ वैशाख १४ गते बसमा घर्तर्फ गइरहेको अवस्थामा कुनाथरीको मसिना जंगलमा बसभित्र रहेका प्रहरी र सो ठाउँमा रहेका माओवादीबीच दोहोरो भिडन्त हुँदा गोली लागी मृत्यु भयो। माओवादीले उक्त गोली प्रहरीले हानेको आरोप लगाए भने प्रहरीले माओवादीहरूले हानेको बताए।

वजेडीचौर गाविस-३ स्थित जंगलमा ०५७ असोज ९ गते माओवादी र प्रहरीबीच दोहोरो भिडन्त हुँदा गोली हानाहान भयो। तर कसैलाई केही भएन। दशरथपुर गाविस-२ भैँसेमा ०५७ कार्तिक १२ गते माओवादीहरूले खाना पकाइरहेको अवस्थामा गस्ती प्रहरीले गोली प्रहार गरे। गोली कसैलाई लागेन तर प्रहरीले एउटा राइफल, २ वटा बारबोर, एउटा बम र १ सय २० किलो खजाना कब्जामा लिए।

स्वानीखोला गाविसमा ०५७ कार्तिक १८ गते माओवादी र प्रहरीबीच गोली हानाहान भयो। तर कसैलाई केही भएन।

जेल र बन्दीहरू

कूल २५ जना बन्दी क्षमता भएको सुर्खेत जेलमा कहिलेकाहीँ ४० जनाभन्दा पनि बढी बन्दीहरू राखिन्छ। हाल यस जेलमा कैद नतोकिएका २३ जना पुरुष र १ जना महिला तथा कैद तोकिएका ११ जना पुरुष गरी जम्मा ३५ जना बन्दीहरू रहेका छन्। जेलमा बन्दीहरूको लागि सीपमूलक तालिम, सिलाइकटाई तालिम तथा अनौपचारिक शिक्षा संचालन गरिएको छ। बन्दीहरू खेलनका लागि टेबलटेनिस बोर्ड पनि निर्माण भएको छ। शौचालय, वाथरूम निर्माण गर्ने, खानेपानी ट्यांकी राख्ने जस्ता कामहरू भैरहेका

सुर्खेत जेलका बन्दीहरू सीपमूलक काम गर्दै टोले ओल्दै

प्रहरी यातनाका छिफाट
इन्द्रबहादुर घर्ती

छन् भने नगरपालिकाले थप धाराका योजना मिलाएको छ। पुस्तकालय स्थापनाका लागि जिविसले दराज उपलब्ध गराएको छ।

गिरफ्तारी र यातना

उत्तरगंगा गाविस-४ राजीगाउँका ४८ वर्षीय हर्कबहादुर थापा र १७ वर्षीय नगेन्द्र थापालाई माओवादीको आशंकामा ०५६ माघ ३० गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे।

पीडितलाई फागुन ४ गते रिहा गरियो।

उत्तरगंगा गाविस-३ का ३६ वर्षीय कविराम नेपाली, २८ वर्षीय देवीराम स्वत्री, २८ वर्षीय दत्त नेपाली, ३१ वर्षीय पदम नेपाली, २६ वर्षीय हरिराम चौधरी, ४१ वर्षीय सेतुराम रावल, २४ वर्षीय बमबहादुर रावल, ३६ वर्षीय स्वङ्कबहादुर साकी, २१ वर्षीय जेठे दमाई र ३२ वर्षीय टेकबहादुर दमाईलाई माओवादीको आशंकामा ०५६ फागुन १ गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई यातना दिई ४ दिनपछि रिहा गरियो।

अछाम जिल्ला पुलचोक घर भई वीरेन्द्रनगर नपा-१० खजुरामा डेरा गरी बस्ने २० वर्षीय अक्कलबहादुर रावल, कैलाली जिल्ला वलिया गाविस-६ घर भई सोही ठाउँ बस्ने १८ वर्षीय कृष्णबहादुर वडवाल, सुर्खेत जिल्ला लाटीकोइली गाविस-४ का १७ वर्षीय गणेश भण्डारी, कैलाली जिल्ला साढेपानी गाविस-८ का २० वर्षीय देवीराम देवकोटा, सोही जिल्ला वनियापुर गाविस-५ का १७ वर्षीय लोक शहीलाई माओवादीको आशंकामा ०५६ फागुन १९ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूबाट पर्चा-पम्प्लेट, भण्डा, राइफल समातेका ३०३ थान फोटो, खुकुरी आदि बरामत गरिएको प्रहरीले जनाए। पीडितहरूलाई हाल पुर्पक्षका लागि नेपालगञ्जमा थुनामा राखिएको छ।

जाजरकोट जिल्लाको १९ की राधिका चन्दलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत १ गते बाटोमा हिँडिरहेको अवस्थामा गुमी गाविस-२ बाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई राज्य विरुद्धको अभियोगमा थुनामा राखिएको छ।

पाम्का गाविस-४ का २५ वर्षीय मदनकुमार रानालाई माओवादीको आशंकामा ०५७ वैशाख ९ गते दैलेख जिल्ला जोरेबाँझ एसएलसी परीक्षा केन्द्रबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई हिरासतमा यातना दिई वैशाख १६ गते रिहा गरियो। पीडितको उपचार इन्सेक जिल्ला प्रतिनिधिमार्फत् सिभिकटमा गरियो।

रजेना गाविस-४ का २१ वर्षीय वेदबहादुर वली, १९ वर्षीय शुशिला नेपाली, रानीवास गाविस-५ का २२ वर्षीय

चन्द्रबहादुर रोकाय र सोही गाविस-७ का १९ वर्षीय दुर्गा वि.सी.लाई माओवादीको आरोपमा ०५७ वैशाख ९ गते इत्राममा एसएलसी परीक्षा दिइरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई वैशाख २५ गते रिहा गरियो।

जिल्ला वन कार्यालयका वन रक्षक ४० वर्षीय इन्द्रबहादुर घर्तीलाई मादक पदार्थ सेवन गरेको आरोपमा ०५७ असार १३ गते वीरेन्द्रनगर नपा-६ स्थित एक होटलमा मुगु र कालिकोटका वन अधिकृतहरूको सुरक्षार्थ बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई यातना दिएर भोलिपल्ट रिहा गरियो।

दशरथपुर गाविस कुमाइघारीका अनेरास्ववियु जिल्ला कमिटी सदस्य तथा नेकपा (एमाले) गाउँ कमिटीका सचिव २८ वर्षीय लोकेंद्र थापा र सोही गाविस-६ की १६ वर्षीय चन्द्राकुमारी वि.क.लाई माओवादीको आरोपमा ०५७ असार २४ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई सोही दिन रिहा गरियो।

सल्यान जिल्ला बाँमे गाविस घर भई हाल राकम गाविस-४ बस्ने २२ वर्षीय मोती रानालाई माओवादीको आशंकामा ०५७ साउन १८ गते विरेन्द्रनगरतर्फ गइरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई हाल थुनामा राखिएको छ।

रामघाट गाविस-६ का १९ वर्षीय रामबहादुर रसाइली र २१ वर्षीय जयबहादुर नेपालीलाई माओवादीको आशंकामा ०५७ साउन २१ गते छिन्चु गाविस-८ मा खाजा खाइरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई हाल राज्य विरुद्धको अभियोगमा थुनामा राखिएको छ।

दशरथपुर गाविस-५ का २५ वर्षीय उदय अधिकारीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ साउन २५ गते घरमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई साउन ३१ गते रिहा गरियो।

वीरेन्द्रनगर नपा-६ तारातालका २३ वर्षीय रत्नप्रसाद नेपालीलाई माओवादीको आशंकामा ०५७ भदौ ५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई भदौ २५ गते रिहा गरियो।

लाटीकोइली गाविस-९ का २३ वर्षीय भक्कु मल्ल र कालिकोट जिल्ला घर भई सुर्खेतमा अध्ययनरत २२ वर्षीय विन्दामान विष्टलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ १८ गते लाटीकोइली गाविस-९ को एक घरमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। प्रहरीले घर घेरा हाली खानतलासी गर्दा विभिन्न हातहतियार, गोली तथा विस्फोटक पदार्थ फेला परेको जनायो। हाल पीडितहरूलाई राज्य विरुद्धको अभियोगमा थुनामा राखिएको छ।

बाँके जिल्ला कोहलपुर गाविस-८ पिपरीका विकास चौधरी, वर्दिया जिल्ला मगरगाडी गाविस-३ धोवियाका विष्णुप्रसाद चौधरी र सोही जिल्ला सूर्यपटुवा गाविस-४ डल्लापुरका पुष्पराज चौधरीलाई माओवादीको आशंकामा ०५७ भदौ २४ गते पाम्का गाविस-४ बाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई हाल पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

दशरथपुर गाविस-१ का २३ वर्षीय नरसिं घर्तीलाई

प्रहरीको यातना दिइएका
मदनकुमार दाजा

माओवादीको आरोपमा ०५७ कार्तिक ११ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई कार्तिक १७ गते तारेस्वमा रहने गरी रिहा गरियो।

दशरथपुर गाविस-२ मैसैका एमालेको तर्फबाट निर्वाचित वडाध्यक्ष ३७ वर्षीय लीलबहादुर पुन र उनकै पत्नी ३५ वर्षीय पम्फा पुनलाई माओवादीको नजिक रहेको र सेल्टर दिएको आरोपमा ०५७ कार्तिक १२ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी यातना दिए। पीडितहरूलाई कार्तिक १८ गते रिहा गरियो। पीडितहरूको उपचार सिभिक्टमा भयो।

कुनाथरी गाविस ग्वायलडाँडाका १५ वर्षीय भानुबहादुर सलामीलाई माओवादीको आशंकामा ०५७ पुस ३ गते गाउँतिर हिडिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई १६ दिनपछि रिहा गरियो।

रामघाट गाविसका अध्यक्ष स्वङ्कबहादुर खत्रीलाई ०५७ भदौ ३ गते राति १० बजेतिर छिन्चुबजारबाट घरतर्फ गइरहेको अवस्थामा रामघाट प्रहरी चौकीका प्रहरीले धम्की दिई रातिमा हिँड्न दिँदैनौ, गोलीसम्म हान्ने अधिकार छ भनी गिरफ्तार गरे। पीडितलाई जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा पुर्‍याई ५ दिनपछि रिहा गरियो।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

सल्यान जिल्लाका भीमबहादुर वली र पवित्रा बुढाथोकीलाई ०५६ चैत २१ गते मैनतडा गाविस-५ स्थित एक घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीको आरोपमा प्रहरीले गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारे।

दशरथपुर गाविस घर भई रामघाट निमाविमा प्रधानाध्यापक रहेका ३९ वर्षीय कर्णबहादुर वलीलाई आफ्नी पत्नीसँग राम्रो व्यवहार नगरेको आरोपमा ०५७ असार २१ गते माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ०५७ साउन ५ गते मुक्त गरियो।

धुमस्वहरे गाविस-४ का ४२ वर्षीय धर्मप्रसाद आचार्य, ३७ वर्षीय नवराज पौडेल र ३९ वर्षीय भूपालसिंह खत्रीलाई ०५७ मंसिर ४ गते माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितहरूमध्ये धर्मप्रसाद भाग्न सफल भए भने अन्य दुईजनालाई मंसिर १२ गते मुक्त गरियो।

धम्की, ज्यानमाने धम्की र कुटपिट

घाटगाउँ गाविसका अध्यक्ष दिलबहादुर विसीलाई ०५६ फागुन १० गते माओवादीले कुटपिटको धम्की दिए।

गुदु गाविस-८ गुदुस्थित सांसद शिवराज जोशीको घरमा ०५६ चैत २ गते माओवादीहरूले आगो लगाई ध्वस्त बनाए।

कुनाथरी गाविसस्थित साना किसान विकास आयोजना ०५६ चैत २३ गते माओवादीहरूले लुटे। जसका कारण ४० लाख रूपैयाँको कारोबार रोकियो।

पोखरीकाँडा गाविस-४ का यज्ञबहादुर वि.सी.को घरमा ०५७ वैशाख १३ गते माओवादीहरूले आगो लगाई ५-६ लाख

रूपैयाँ बराबरको धनमाल नष्ट गरे।

राकम गाविस-२ जामुनेबजारमा बस्ने राजेन्द्र सापकोटा, घनश्याम बस्नेत, पूर्णबहादुर बस्नेत, सम्मरबहादुर चन्द, गणेश पोखरेल, विष्णु योगी, डम्बरबहादुर शाही र स्वेमबहादुर शाहीलाई ०५७ जेठ १० गते माओवादीहरूले धम्की दिई क्रमशः १८ हजार, १२ हजार, ४ हजार, २ हजार, १ हजार १ सय, ६ सय, २ सय र ५ सय रूपैयाँ जबर्जस्ती लिएर गए।

राकम गाविस-२ जामुनेबजारमा ०५७ असार ८ गते गस्ती प्रहरीले बम विस्फोट तथा गोली फायरिङ गरी स्थानीय जनतालाई आतंकित बनाए।

धुमस्वहरे गाविस-९ का ३६ वर्षीय भीमबहादुर खत्रीलाई माओवादीको विरुद्धमा हिँडेको, मादक पदार्थ सेवन गरी साधारण जनतालाई धम्क्याएको, गुण्डागर्दी गरेको आदि आरोपमा ०५७ असार ८ गते माओवादीहरूले कुटपिट गरी गल्ली नदोहोर्‍याउन चेतावनी दिए।

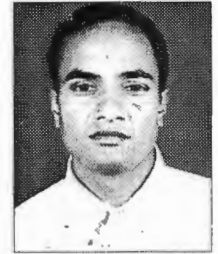
वजेडीचौर गाविस-७ घर भई राकम गाविस-२ जामुने बजारमा बस्ने १९ वर्षीय सरोज बस्नेत र सोही ठाउँका २३ वर्षीय दिपक सापकोटालाई माओवादीको आशंकामा ०५७ असार ११ गते घरमा सुतिरहेको अवस्थामा प्रहरीले धम्की दिई हतकडी लगाएर सोही ठाउँस्थित खोलासम्म ल्याई पुनः घरमै लगेर मुक्त गरे।

वजेडीचौर गाविस-६ घर भई जामुनेबजारमा बस्ने ३१ वर्षीय भीमबहादुर मल्ल, काप्रिचौर गाविस-७ घर भई सोही ठाउँ बस्ने ४० वर्षीय चित्रध्वज शाही र वर्दिया जिल्ला मगरागाडी गाविस-८ घर भई सोही ठाउँमा पाहुना आएका ४० वर्षीय दलबहादुर सिंहलाई ०५६ असार ११ गते गस्ती प्रहरीले धम्की दिनुका साथै चित्रध्वज र दलबहादुरलाई सस्त घाइते हुनेगरी कुटपिट गरे।

आग्रीगाउँ गाविस-२ की ५५ वर्षीय हरिकला सिंहलाई ०५७ असार १५ गते घरमा पति नभएको अवस्थामा माओवादीहरूले छोरा, बन्दुक वा पैसा मध्ये कुनै एक दिनुपर्ने धम्की दिई ७ हजार रूपैयाँ लिएर गए। पीडितलाई कतै खबर नगर्ने चेतावनी समेत दिएका थिए।

रामघाट गाविस-४ जुम्लीटोलका ४५ वर्षीय जीतबहादुर कामी, उनकै छोरी २२ वर्षीय फुलमाया कामी, ६५ वर्षीय धने गाइन, ४५ वर्षीय उर्मिला चुनारा र ४० वर्षीय सुकिले विष्टलाई ०५७ साउन १० गते गस्ती प्रहरीले धम्की दिई ढोका खोल्न लगाए।

वीरेन्द्रनगर नपा-१ का वडाध्यक्ष स्वगेन्द्र थानीलाई ०५७ साउन २५ गते वडा कार्यालयमा बैठक बसिरहेको अवस्थामा सोही ठाउँका जनक थापा, भीमबहादुर दमाई र गजबहादुर दमाईले खुकुरी प्रहार गर्नुका साथै कागजात समेत च्यातिदिए। हाल पीडकहरू फरार छन्।

थिनाकाटण मिटफ्टाटीमा पटेका आदर्शबहादुर खत्री

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हतन			राज्यद्वारा भएका हतन		
	घटना संख्या	पीडित संख्या		घटना संख्या	पीडित संख्या	
		पुरुष	महिला जम्मा		पुरुष	महिला जम्मा
हत्या	१	१	१			
गोलीद्वारा हत्या	२	१	१	२	४	१
एम्बुसमा परी मृत्यु	१	६	६			
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	१		२	२		
आफ्नै बमबाट घाइते	१	१	१			
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	१			३		
गिरफ्तारी र यातना				२०	२९	६
बेपत्ता पारिएको	२	४	४	१	१	१
कुटपिट	१३	१६	१६	२	५	५
धम्की	१७	२०	२	४	६	६
मेला र संगठित हुने अधिकार	३	२८	२८			
महिला किनबेच	१		१			
बलात्कार	१		१			
बहुविवाह	८		८			
पारिवारिक हिंसा	१		१			
बाल अधिकार	१		१			
जम्मा	५४	७७	१७	३३	४५	८

मैनतडा गाविस-५ घर भई लेखपराजुलस्थित दिदीको घरमा आएका १४ वर्षीय लालसिंह बान्धुधरेलाई नक्कली माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ ४ गते लेखपराजुल गाविस-५ का ४० वर्षीय कर्णबहादुर बुढाको आदेशमा गाउँलेले हातखुट्टा बाँधी कुटपिट गरे। पीडितलाई भदौ ५ गते इलाका प्रहरी कार्यालय छिन्चु पुर्‍याई प्रहरीले औषधी उपचार गरी मुक्त गरे।

धुमस्वहरे गाविस भेडाबारीका मावि मेहलकुनाका शिक्षक ३३ वर्षीय फत्तबहादुर रेग्मीलाई माओवादी विरोधी क्रियाकलापमा लागेको आरोपमा ०५७ भदौ १८ गते माओवादीहरूले कोठामा थुनी कारवाही गर्ने धम्की दिनुका साथै १ लाख रूपैयाँ बराबरको धनमाला लगे।

कुनाथरी गाविस-४ मा ०५७ भदौ ३१ गते नेकपा (एमाले) जिल्ला कमिटीको बैठक बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले धम्कीस्वरूप नजिकै रहेको जंगलमा गोली फायर गरे।

वजेडीचौर गाविस-२ सुनारटोलका २१ वर्षीय गगने सुनार, ४१ वर्षीय हरिभक्त रोकाय र ३३ वर्षीय जयबहादुर चन्दलाई मादक पदार्थ सेवन गरी समाजमा अशान्ति मच्चाएको र माओवादीलाई अपशब्द प्रयोग गरेको आरोपमा ०५७ असोज ९ गते माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

काफलकोट गाविस-९ का ४२ वर्षीय भद्रबहादुर रावतलाई ०५७ कार्तिक ३ गते माओवादीहरूले धम्की दिई २ लाख ५० हजार रूपैयाँ लगे।

कुनाथरी गाविस-३ का २७ वर्षीय

माओवादीघाट धम्की पाएका टिमबहादुर पली

कविराज डम्मर पाललाई मादक पदार्थ सेवन गरेको र समाजमा खैलाबैला मच्चाएको आरोपमा ०५७ कार्तिक ५ गते माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

राकम गाविस-२ जामुनेबजारका ६२ वर्षीय भीमबहादुर बस्नेतलाई ०५७ कार्तिक ६ गते घरतर्फ गइरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले कुटपिट गरी आँखामा गम्भीर असर पुर्‍याए।

मैनतडा गाविस-५ का शिक्षक तथा नेविसंघ जिल्ला सभापति २६ वर्षीय खिमबहादुर बलीलाई सुराकीको आरोपमा ०५७ कार्तिक ९ गते माओवादीहरूले जुनसुकै कारवाही गर्न सकिने व्यहोराको धम्की सार्वजनिक गरे।

वजेडीचौर गाविस-१ का ४० वर्षीय बलजीतनाथ योगीलाई ०५७ कार्तिक २१ गते वजेडीचौर आग्रीगाउँबाट ऋण असुल गरी वीरेन्द्रनगरतर्फ गइरहेको अवस्थामा डाँडावाली गाविस र धुमस्वहरे गाविसको बीचमा रहेको जंगलमा केही अज्ञात व्यक्तिहरूले ज्यानमार्ने धम्की दिई ५६ हजार ६ सय ५३ रूपैयाँ लुटेर लगे।

छिन्चु गाविस-१ मैलेनीका ४५ वर्षीय चन्द्रबहादुर खत्रीलाई मादक पदार्थ सेवन गरी समाजमा नराश्रो क्रियाकलाप गरेको र सामाजिक रकम हिनामिना गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर ५ गते माओवादीहरूले कुटपिट गर्नुका साथै २ लाख रूपैयाँ तिर्ने तमसुक बनाए।

घोरेटा, काप्रीचौर, अग्रीगाउँ, राकम र डाँडाखाला गाविसका जनप्रतिनिधिहरूका लागि डेनमार्कको सहयोगमा जिविसमार्फत् संचालित एक महिने प्रशिक्षण कार्यक्रममा स्वटिएर गएका प्रशिक्षक र जिविस प्रतिनिधिहरू पृथ्वीबहादुर सिंह, तुलसी राना, पूर्णबहादुर शाहीसमेतका व्यक्तिहरूलाई ०५७ मंसिर १७ र १८ गते माओवादीहरूले धम्की दिई ८२ हजार रूपैयाँ लगे र कार्यक्रम फिर्ता गराए।

स्वानीखोला गाविस-२ का ६१ वर्षीय मानबहादुर शाहीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ पुस ९ गते माओवादीहरूले कुटपिट गरी नसुभ्रिएमा जनताकाबीचमा जुनसुकै कारवाही गर्ने धम्की दिए।

लेखगाउँ गाविस-४ धनीघाटका सोही ठाउँस्थित प्राविका प्रधानाध्यापक जगतबहादुर लामिछानेलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ पुस ९ गते विद्यालयमा पढाइरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले सख्त घाइते हुने गरी कुटपिट गरे।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

काप्रीचौर गाविसका अध्यक्ष छत्रबहादुर शाही, उपाध्यक्ष आइतु पुन, वडाध्यक्षहरू रत्नबहादुर नगाल, भद्रबहादुर रोकाय, दुर्गबहादुर कामी, गोविन्द सापकोटा, धनबहादुर कुमाई र भक्तबहादुर कुमाईलाई ०५७ वैशाख १४ गते माओवादीहरूले गाविसको बैठक बोलाउन लगाई जबर्जस्ती राजीनामा गर्न लगाए। साथै गाविसका कागजात खाली गरी तालाबन्दी गरे।

खानीखोला गाविसका अध्यक्ष पदमबहादुर आर.सी. तथा सोही गाविस-१ देखि ९ नं. सम्मका वडाध्यक्षहरू क्रमशः लिलुसिंह ठकुरी, तीलबहादुर शाही, देवबहादुर वली, वीरबहादुर गुरूड, हस्तबहादुर सुनार, भक्तबहादुर बुढा, केशरबहादुर स्वत्री, मुदनाथ योगी र चेतबहादुर सुनारलाई ०५७ जेठ १४ गते माओवादीहरूले जबर्जस्ती राजीनामा गराए।

वजेडीचौर गाविसका अध्यक्ष ४८ वर्षीय रेशमबहादुर पोखरेल, उपाध्यक्ष चन्द्रमा सुनार, वडा सदस्यहरू वडा नं. १ का मोतुनाथ योगी, २ का भीमबहादुर रोकाय, ३ का भीमबहादुर स्वत्री, ४ का कुलबहादुर स्वत्री, ५ का भद्रसिंह ठकुरी, ६ का चुरी स्वत्री र ७ का पहलवीर नेपालीलाई ०५७ असार ५ गते माओवादीहरूले गाविसको नियमित बैठक बोलाउन लगाई जबर्जस्ती राजीनामा गर्न लगाए। साथै गाविसका कागजात जलाई गाविस भवनमा तालाबन्दी गरे। हाल गाविस भवन बन्द रहेको छ भने निर्माणधीन गाविस भवन नबनाउन माओवादीले धम्की दिएका छन्।

दशरथपुर गाविसका अध्यक्ष तोयानाथ शर्मालाई ०५७ असार १३ गते माओवादीहरूले गाविसका कागजात लिई जबर्जस्ती राजीनामा गर्न लगाए।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लामा सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगसमक्ष ४ हजार ७ सय ४८ जनाको निवेदन परेको छ। त्यसैगरी वृद्ध संख्या १ हजार २ सय २६ जना, असहाय विधवा २ हजार ५ सय ८ जना तथा अपाङ्ग ५० जना रहेका छन्।

महिला अधिकार

विजौरा गाविस-४ की एक युवतीलाई विवाह गर्ने वहानामा ०५७ भदौ ८ गते गुडु गाविस-६ का भक्तबहादुर विष्टले

भारतमा लगी १५ हजार रूपैयाँमा बिक्री गरे। पीडित भाग्न सफल भइन् र जिप्रकामा जाहेरी दिइन्।

वीरेन्द्रनगर नया-१० खजुराकी २६ वर्षीय एक युवतीलाई ०५६ फागुन १४ गते वनबाट दाउरा लिई घरतर्फ फर्किरहेको अवस्थामा भे.अ.ख. ४४४ नं. को टुक चालक इन्द्रबहादुर वली, ललित भारती, प्रकाश भारती र जीतबहादुर वि.क.ले ज्यानमार्ने धम्की दिई बलात्कार गरे। पीडकहरूमध्ये जीतबहादुर र प्रकाशलाई धरौटीमा रिहा गरियो भने अन्य दुईजनालाई पुर्पक्षका लागि थुनमा राखिएको छ।

यस वर्ष बहुविवाहका ५ वटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए।

बालअधिकार

रजेना गाविस-१ की १३ वर्षीय हरिकला वि.क.लाई ०५६ माघ ५ गते आफ्नै बाबु सेते वि.क.ले रानीवास गाविस-७ का १८ वर्षीय हर्कबहादुर नेपालीसँग जबर्जस्ती विवाह गरिदिए। पीडितलाई विवाहपछि घर र माइती दुवैतर्फबाट वेवास्ता गरिएको छ।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

जिल्ला वन कार्यालयका वन रक्षक ४० वर्षीय इन्द्रबहादुर घर्तीलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी यातना दिएको विरोधमा ०५७ असार १४ गते नेपाल रेञ्जर संघ जिल्ला कार्य समितिले एक प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशित गरी खेद व्यक्त गर्‍यो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत रिसइवीका कारण भएका कुटपिटका ६ वटा घटनामा ७ जना पुरुष पीडित भए। रूखबाट हाम्फाली १ जना र नदीमा डुबेर २ जना पुरुषको मृत्यु भयो। आगलागीबाट १ जना पुरुष र २ जना महिलाको मृत्यु भयो। ४ जना पुरुष र ६ जना महिलाले आत्महत्या गरे।

काफलकोट गाविस-३ का २१ वर्षीय रणबहादुर बुढाले आर्थिक अवस्था कमजोर भएका कारण ०५७ कार्तिक ६ गते फुण्डिएर आत्महत्या गरे।

माओवादीहरूले ठाउँबाट फिटिएका जंगल लागेछन्

४.८ जाजरकोट

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

खलंगा गाविस-८ पिपेबाट रिम्ना प्रहरी चौकीतर्फ गइरहेका प्रहरी हवलदार स्वड्कबहादुर वाग्ले, प्रहरी जवान विष्णु के.सी., अमर बहादुर राना, टिकाराम लंगेल र तिलकजंग रोकालाई ०५६ माघ ८ गते बिहान ९ बजे रिम्ना चौकीबाट पिपे आई जिप्रकाबाट गएको गस्ती टोलीसँग भेट गरी रिम्ना फर्कन लाग्दा माओवादीहरूले विष्णुको विस्फोटक पदार्थ विस्फोट गर्नुका साथै बम र गोली प्रहार गरी हत्या गरे। घाइते भएका प्रहरी जवान रोमबहादुर खत्रीको उपचार गराउँदा गराउँदै मृत्यु भयो भने अन्य ५ जना गम्भीर घाइते भए।

खलंगा गाविस-८ मैदेका लालबहादुर रानाको खलंगा गाविस-८ पिपेमा माओवादी र प्रहरीबीच दोहोरो भिडन्त हुँदा ०५६ माघ ८ गते बम विस्फोट भई मृत्यु भयो।

सक्ला गाविस-३ का उज्ज्वलबहादुर सिंहलाई ०५६ फागुन ७ गते बिहान ७ बजे सोही गाविस-२ सेपुखोला माओवादीहरूले खुकुरी प्रहार गरी हत्या गरे।

खगेनकोट गाविस दल्लीस्थित ईलाका प्रहरी कार्यालयमा ०५६ चैत २ गते राति ९ बजे माओवादीहरूले आक्रमण गर्दा दोहोरो गोली हानाहान भयो।

पजारू गाविस-१ को ३२ वर्षीय कालु रावत, ९ वर्षीय भीम रावत, नाबालक स्वड्कबहादुर रावत, ५५ वर्षीय तुली थापा र ३० वर्षीय बलबहादुर चलाउनेको ०५७ वैशाख २ गते माओवादीहरूले राखेको विस्फोटक पदार्थमा परी मृत्यु भयो। त्यसैगरी सुगिली रावत र भगवती रावत घाइते भए।

ढिमे गाविस-१ पाँचकटियास्थित इलाका प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत असई हरिबहादुर शाही, प्रहरी हवलदार भुलानाथ आचार्य, गोपी स्वड्का, टंकबहादुर थापा, रणबहादुर अधिकारी, वीरेन्द्रबहादुर रोकाया, प्रहरी जवान कर्णबहादुर वम, दिपेन्द्र भट्ट, मदन चन्द, नरबहादुर बलायार र प्रेमसिंह भण्डारीलाई ०५७ जेठ २५ गते माओवादीहरूले चौकीमा आक्रमण गरी बम तथा गोलीद्वारा हत्या गरे। त्यसैगरी सोही ठाउँका सर्वसाधारण ३५ वर्षीय छविलाल वली, १२ वर्षीय द्रोण वली, ६ वर्षीय दले वली, १० वर्षीय जिते वली, सोही गाविस-३ का ४५ वर्षीय धनरूपा सिंह, ३ वर्षीय कमल सिंह र ६ वर्षीय मिरा सिंहको पनि माओवादीहरूको बम र गोलीद्वारा

जनसंख्या :	१३९६८०
साक्षरता प्रतिशत :	४६.९२
महिला साक्षरता प्रतिशत :	१७.५१
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	२१२३.३८
गाविस/नपा संख्या :	३०/०
निर्वाचन क्षेत्र :	२
विद्यालय :	२३८
क्याम्प/उच्च मावि :	१/१
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	२/३२
टेलिफोन लाइन :	१५
मोटर सडक (कि.मी.) :	१०७
प्रहरी कार्यालय संख्या :	७
हुलाक संख्या :	३१

मृत्यु भयो। यसका साथै १४ जना प्रहरी घाइते भए। माओवादीतर्फका कार्यकर्ता महेन्द्र भन्ने एक जना र अन्य १ जना गरी २ जनालाई प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

ढिमे गाविस-१ पाँचकटियास्थित इलाका प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत इन्स्पेक्टर नवराज पौडेललाई ०५७ जेठ २६ गते बिहान ९ बजे खलंगा गाविस-६ तातोपानीमा हिँडिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले गोली हानी हत्या गरे।

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत प्रहरी जवान धर्मराज घिमिरे ०५७ जेठ २६ गते बिहान ५:३० बजे ढिमे गाविस-१ स्थित पाँचकटिया प्रहरी कार्यालयतर्फ गस्तीमा हिँडिरहेको अवस्थामा खलंगा गाविस-६ कालापहडमा माओवादीहरूद्वारा विष्णुको विस्फोटमा परी सस्त घाइते भए।

नेकपा (माओवादी) का वैकल्पिक जिल्ला सदस्य भद्रलाल आचार्यको ०५७ जेठ ३१ गते बिहान ७ बजे भूर गाविस-४ बुरुङ्गेमा आफूले बोकेको बम विस्फोट हुँदा मृत्यु भयो।

खलंगा गाविस-७ डिङ्गाका ५५

वर्षीय बुड्छवा राना ०५७ जेठ ३२ गते जेपाले भन्ने जंगलमा माओवादीहरूद्वारा छोडिएको बम विस्फोटनमा परी सस्त घाइते भए। पीडितलाई जिल्ला अस्पतालमा उपचार गरियो।

भगवती गाविस-८ का गोविन्द गिरीलाई ०५७ असार ३ गते सिमसिमपानी भन्ने ठाउँमा माओवादीहरूले हत्या गरे। पीडितलाई जेठ ३१ गते राति माओवादीहरूले अपहरण गरी जंगलतिर लगेका थिए। आफन्तहरूले पीडितको खोजी गर्दा सिमसिमपानीमा घाँटी सेरिएको अवस्थामा लास फेला परेको थियो।

जगतीपुर गाविस- ८ र ९ मा ०५७ असार ९ गते दिउँसो प्रहरी र माओवादीबीच दोहोरो गोली हानाहान भयो।

रोकायागाउँ गाविस-४ बुढागाउँका ४० वर्षीय भिमबहादुर शाहीको ०५७ असार २६ गते दिउँसो ३ बजेतिर सोही गाविस-९ स्थित दोवील्ला भीरबाट नदीमा खसेर मृत्यु भयो। पीडित माओवादी कार्यकर्ता भएको र माओवादीले दोवील्ला नदीमा पुल निर्माण गर्न लाग्दा प्रहरीले थाहा पाई केही राउण्ड हवाई फायर गरेपछि माओवादी कार्यकर्ताहरू भाग्न लाग्दा पीडित नदीमा खसेका थिए।

ढिमे गाविस-८ समाइलाका ६२ वर्षीय लालबहादुर घर्ती र ६० वर्षीय पवित्रा घर्तीलाई ०५७ साउन २८ गते बिहान

१०:३० बजे माओवादी र प्रहरीबीच दोहोरो भिडन्त हुँदा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। रामीडाँडा प्रहरी चौकीमा कार्यरत प्रहरी हवलदार नरेन्द्रबहादुर वमलाई माओवादीहरूले गोली हानी हत्या गरे भने ११ वर्षीय बालक भगवान घर्तीलाई गोलीद्वारा घाइते बनाए।

रामीडाँडा गाविस-३ स्थित कालिका निमाविमा ०५७ असोज २७ गते राति माओवादीहरूद्वारा हाते ग्रिनेट र जंगलबाट केही राउण्ड हवाई फायर गरेपछि त्यसको प्रतिउत्तरमा प्रहरीहरूले केही राउण्ड हवाई फायर गरे।

पजारू गाविस-८ डाँडागाउँका नरबहादुर गिरीलाई माओवादी कार्यकर्ताको हत्या गरेको आरोपमा ०५७ कार्तिक २३ गते खलंगा गाविस-१ मा हिडिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले गोली हानी घाइते बनाए।

जंगतीपुर गाविस-७ कुस्तराका गोपाल बस्नेतलाई ०५७ पुस ४ गते पुन्मा गाविस-५ भैरेश्वरमा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

पैक गाविस-२ थानवाडाका भिमबहादुर सुनार, भुग्रा गाविसका लालबहादुर महारासमेत ६ जनाले अज्ञात व्यक्तिहरूद्वारा राखिएको पाइप बम फेला पारी घरमा लगी हँसिया बनाउन खोज्दा ०५७ मंसिर १२ गते विस्फोट भई सस्त्र घाइते भए। भिमबहादुरले मंसिर ५ गते जंगलमा पाइप बम फेला पारी सोही ठाउँका हँसिया बनाउने दलबहादुर लुहारको घरमा लगी आगोमा पगाल्न खोज्दा विस्फोट भएको थियो। पीडितहरूमध्ये भिमबहादुर र लालबहादुर गम्भीर घाइते भएकोमा इलाका हेल्थपोष्ट घरझामा उपचार गरिने तापनि त्रासका कारण अन्य सुविधायुक्त अस्पतालमा लैजान नसकेको कुरा पीडितहरूका आफन्तले बताए।

जेल र बन्दीहरू

कूल २५ जना क्षमता रहेको जाजरकोट जेल “घ” श्रेणीको हो। यस जेलमा हाल २० जना बन्दीहरू छन्। बन्दीहरूमध्ये कैद नतोकिएका १७ जना पुरुष र कैद तोकिएका १ जना महिलासहित ३ जना छन्। यसबाहेक १ जना आश्रित नाबालक पनि रहेका छन्। यस जेलको बाहिरी भागमा कम्पाउण्ड भएका कारण बन्दीहरूलाई पालैपालो कम्पाउण्डभित्र छोडिन्छ। जेलमा कुनै किसिमको पत्रपत्रिका, खेलकुदका सामानको व्यवस्था नगरिएको बन्दीहरूको गुनासो रहेको छ भने जेलर हरिबहादुर श्रेष्ठ बन्दीहरूलाई सम्पूर्ण सुविधा दिइएको बताउनुहुन्छ। शान्ति सुरक्षा ऐनअन्तर्गत थुनामा राखिएका बन्दीहरूले आफूहरूलाई राजनीतिक बन्दीका रूपमा लिइनु पर्ने र राजनीतिक बन्दीले पाउनुपर्ने सुविधान पाउनु पर्ने तथा जेलमा पुस्तकालयका व्यवस्था हुनुपर्ने धारणा व्यक्त गर्दछन्।

माओवादीहरूद्वारा पाँचकटियास्थित इलाका प्रहरी कार्यालयमा घम ८ गोली प्रहार गरी हत्या गरीएका प्रहरीहरू क्रमशः हडिबहादुर खात्री, भुजलनाथ आचार्य, गोपी खत्री, टंकप्रसाद कुट्टा, ध्याप, धीरेन्द्र टोकाय र मोहन चन्द

गिरफ्तारी र यातना

खलंगा गाविस-८ मैदेका वडाध्यक्ष डोइलोवीर राना, वडा सदस्य डण्डवीर राना, सोही ठाउँका ३८ वर्षीय मानबहादुर शाही र ६० वर्षीय पूर्णबहादुर शाहीलाई माओवादीलाई सहयोग गरेको आरोपमा ०५६ माघ ८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई हिरासतमा प्रहरीले निर्मम यातना दिई गम्भीर घाइते बनाए। पीडितहरूलाई जिल्ला अस्पतालमा उपचार हुन नसकेकाले-नेपालगञ्जमा उपचार गरियो।

खलंगा गाविस-९ कालेगाउँका लेकबहादुर वि.क.लाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन २६ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई थुनामा राखिएको छ।

दशेरा गाविस-७ लेवाका नेकाँको तर्फबाट निर्वाचित वडा सदस्य नरबहादुर अधिकारीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ वैशाख १४ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी हिरासतमा निर्मम यातना

प्रहरीको निर्मम यातनाका कारण अस्पतालमा उपचार गराउँदै गेटेका वडाध्यक्ष डोइलोवीर राना र वडा सदस्य डण्डवीर राना

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा
		पुरुष	महिला			पुरुष	महिला	
हत्या	३	३		३				
गोलीद्वारा हत्या	४	३५	३	३८	४	४	१	५
बम प्रहारबाट मृत्यु	३	४	३	६				
आफ्नै बमबाट मृत्यु	१	१		१				
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	५	३०		३०	४			
एम्बुसमा परी घाइते	१	१		१				
बम प्रहारबाट घाइते	१	६		६				
आफ्नै बमबाट घाइते	१	१		१				
गिरफ्तारी र यातना					८	१३	१	१४
बेपत्ता पारिएको	१५	३३	१	३४	१	३		४
कुटपिट	३	३		३	३	३	१	४
धम्की	८	६		६	३	३	१	४
धार्मिक स्वतन्त्रता	१	१		१				
बलात्कार प्रयास	१		१	१				
बहुविवाह	३		३	३				
माहिता भएकै कारण यातना	१		१	१	१		१	२
बाल अधिकार	४	१३		१३	१		१	२
जम्मा	५३	१०५	११	११६	३५	३५	६	४१

दिए। पीडितलाई वैशाख १५ गते बिहान रिहा गरियो।

डाँडागाउँ गाविस-३ पालीकल्पतका प्रेमबहादुर रसाइलीलाई ०५७ जेठ १० गते अदालतको आदेशमा रिहा गरिएकोमा अदालत बाहिरबाट प्रहरीले पुनः गिरफ्तार गरे। पीडितलाई माओवादीको आरोपमा गत वर्ष प्रहरीले सुर्खेतमा गिरफ्तार गरी जाजरकोट जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा बुझाइएको थियो र चोरी डकैती मुद्दा लगाई थुनामा राखिएको थियो। पीडितलाई ०५७ जेठ १६ गतेदेखि शान्ति सुरक्षा ऐनअन्तरगत थुनामा राखिएको छ।

स्वल्गा गाविस-१ का १९ वर्षीय बच्चुकैलाश शाक्यलाई प्रहरीसँग विवाद गरेको आरोपमा ०५७ जेठ १९ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी यातना दिए। पीडितलाई कागज गराई सोही दिन बेलुका रिहा गरियो।

पजारू गाविस-५ का ५६ वर्षीय धनबहादुर अधिकारी, १७ वर्षीय रामबहादुर अधिकारी र २५ वर्षीय बहादुर अधिकारीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ असार १२ गते राति १० बजे स्वल्गा गाविस-१ भगवती टोलबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई मानसिक यातना दिई १३ गते बिहान रिहा गरियो।

रुकुम जिल्ला घर भई हाल जिल्ला स्वानेपानी कार्यालयमा कार्यरत बालाराम पुन र स्वल्गा गाविस-२ का ओमभक्त कार्कीलाई मदिरा सेवन गरी होहल्ला गरेको आरोपमा ०५७ असार २३ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी कुटपिट गर्नुका साथै हिरासतमा मुक्का र लाठी प्रहार गरी निर्मम यातना दिए। पीडितहरूलाई भोलिपल्ट रिहा गरियो।

स्वल्गा गाविस-१ का वडाध्यक्ष वलवीर नेपालीलाई मदिरा सेवन गरेको आरोपमा ०५७ असार ३१ गते बेलुका आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरी हिरासतमा लाठीले बेल्ने पैतालामा हिराउने, तिघ्रामा लाठीले बेल्ने जस्ता यातना दिए। त्यसैगरी असार ३२ गते प्रहरी कार्यालयबाहिर भ्यागुतो जस्तो उफ्रन लगाउने, कान समातेर उठबस गर्न लगाउने र घोप्टो पारी पिट्युंमा लाठीले हिराउनेजस्ता यातना दिई १ हजार रूपैयाँ जरिवाना गराई रिहा गरियो। यातनाका कारण पीडित अशक्त भएका छन् र उपचार गराइरहेका छन्।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

पुन्मा गाविस-४ ईबरका २३ वर्षीय मोहनबहादुर शाही र स्वल्गा गाविस-८ मैदेका स्यानो दमाईलाई माओवादी भएको आशंकामा ०५६ फागुन ३ गते दिउँसो २:३० बजे स्वल्गा गाविस-४ बोहोरागाउँबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारे।

सुवानाउली गाविस-८ सुवानाउलीका १४ वर्षीय मानबहादुर थापा, १५ वर्षीय बसन्त स्वङ्का, सोही गाविस-४ का १५ वर्षीय लोकेन्द्रप्रसाद शर्मा र सोही गाविस-५ का १५ वर्षीय ध्रुवप्रसाद शर्मालाई ०५७ जेठ २७ गते जनप्रिय मावि दशेराको छात्रवासबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितहरूमध्ये मानबहादुरलाई ०५७ असार ३ गते मजकोट गाविसको एक गाउँबाट मुक्त गरियो। अन्य हालसम्म बेपत्ता छन् र माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आशंका गरिएको छ।

स्वल्गा गाविस-२ तल्लोथाप्ले घर भई रुकुम जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालयमा कार्यरत ३४ वर्षीय राजेन्द्र सिंहलाई ०५७ असोज १३ गते दिउँसो १ बजे स्वल्गा गाविस-८ राताचौरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई असोज १७ गते १२ बजे ढिमे गाविस-१ पाँचकटियाबाट मुक्त गरियो। स्वल्गा गाविस-६ रिसाङ्का १९ वर्षीय अशोक के.सी., २१ वर्षीय सुरेश कार्की, २१ वर्षीय पूर्णबहादुर स्वत्री, १९ वर्षीय किरण सुनार र २० वर्षीय पदम परियारलाई ०५७ असोज १५ गते आ-आफ्नो घरमा सुतिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितहरूलाई शारीरिक यातना दिई असोज १८ गते स्वल्गा गाविस-७ बाट मुक्त गरियो।

सुवानाउली गाविसका नेकपा (एमाले) को तर्फबाट निर्वाचित गाविस अध्यक्ष गोरखबहादुर थापालाई ०५७ असोज २१ गते राति माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई असोज २३ गते मुक्त गरियो।

डाँडागाउँ गाविसका अध्यक्ष भिमबहादुर पुनलाई भ्रष्टाचार गरेको आरोपमा ०५७ असोज २३ गते राति आफ्नै घरमा वसेको अवस्थामा माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई शारीरिक र मानसिक यातना दिई असोज २६ गते मुक्त गरिएकोमा सोही दिन उपचारार्थ नेपालगञ्ज लगियो।

डाँडागाउँ गाविस-४ डाँडागाउँका कर्णबहादुर बुढालाई भ्रष्टाचार गरेको आरोपमा ०५७ असोज २३ गते माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ६ दिनपछि सोही ठाउँमा ल्याई मुक्त गरियो।

भाप्रा गाविस-२ फुपुनठानका ४३ वर्षीय दिपबहादुर थापालाई राजनीतिक प्रतिशोधका कारण ०५७ असोज २३ गते माओवादीहरूले अपहरण गरेकोमा भोलिपल्ट मुक्त गरे।

रोकायागाउँ गाविस-९ का जिविस सदस्य ३७ वर्षीय विष्णु पुन, सोही ठाउँका जिविसका कर्मचारी ३३ वर्षीय दुर्नेलाल रोकाया र सोही ठाउँका ३५ वर्षीय भक्तबहादुर रोकायालाई आफ्नो पार्टीको विरुद्धमा काम गरेको आरोपमा ०५७ असोज २९ गते माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितहरूलाई असोज ३० गते सोही ठाउँको जंगलमा लगी मुक्त गरियो।

नेकाँ जिल्ला कार्य समितिका उपसभापति यज्ञबहादुर खत्रीलाई राजनीतिक प्रतिशोधका कारण ०५७ कार्तिक २५ गते आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई मंसिर ५ गते खलंगा गाविस-७ तिमिलेबाट मुक्त गरियो।

जिविस सदस्य एवं नेकाँ जिल्ला कार्य समितिका सदस्य राजुविक्रम शाह र भाप्रा गाविस-१ का दलबहादुर खत्रीलाई ०५७ कार्तिक २५ गते पुन्मा गाविस-५ मा हिँडिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितहरूलाई मंसिर ५ गते खलंगा गाविस-७ तिमिलेबाट मुक्त गरियो।

पैक गाविस-२ का २९ वर्षीय जयकुमारी रोकायालाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ कार्तिक १६ गते माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडित कार्तिक २६ गते माओवादीको कब्जाबाट भाग्न सफल भइन।

खलंगा गाविस-६ रिसाङ्का रामप्रसाद शर्मालाई आफ्नो छोरालाई माओवादी गतिविधि त्यागी प्रहरीसमक्ष हतियारसहित आत्मसमर्पण गर्न लगाएको आरोपमा ०५७ मंसिर १२ गते बेलुका ५:३० बजे घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई २ लाख रूपैयाँ माओवादीलाई दिएमा मात्र मुक्त गरिने कुरा बताइएको छ।

साल्मा गाविसका उपाध्यक्ष एमालेका तर्फबाट निर्वाचित ४० वर्षीय मनवीर बुढालाई माओवादी गतिविधिप्रति असहमति जनाएको आरोपमा ०५७ पुस १ गते आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई शारीरिक र मानसिक यातना दिई पुस ६ गते पुन्मा र भाप्रा गाविसको बीच जंगलबाट मुक्त गरियो।

नेकपा (एमाले) जिल्ला कमिटीका सल्लाहकार एवं

इलाका नं. २ का सचिव गौरीबहादुर कार्कीलाई माओवादी गतिविधिप्रति असहमति जनाएको आरोपमा ०५७ पुस ४ गते माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई यातना दिई पुस ६ गते जंगलीपुर गाविसको एक जंगलबाट मुक्त गरियो।

दशेरा गाविस-८ वडावनका वाल मावि भाप्राका शिक्षक मानबहादुर गिरीलाई ०५७ पुस १० गते अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) का कार्यकर्ताहरूले विद्यालय बन्द गरी विद्यालयमा प्रारम्भिक कमिटी गठन गर्न लाग्दा विद्यार्थीहरू घरतर्फ फर्कन लागेपछि उनीहरूलाई नरोक्नेको आरोपमा सो संगठनका कार्यकर्ताहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई पुस १४ गते मुक्त गरियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

दशेरा गाविसस्थित इलाका प्रहरी कार्यालय वडावनका सशस्त्र प्रहरीले ०५७ जेठ १९ गते विहान ११ बजेतिर केही राउण्ड हवाई फायर गरे।

खलंगा गाविस बल्लेजुर जंगलमा ०५७ असार ११ गते दिउँसो १२ बजे जिप्रकाबाट गएका सशस्त्र प्रहरी गस्ती टोलीले सयौं राउण्ड हवाई फायर गरे।

खलंगा गाविस-१, २ र ३ का करिव २-३ सय घरहरूमा ०५६ चैत ४ गते सशस्त्र प्रहरीहरूले छापा मारे। छापा मार्ने क्रममा जिल्ला विकास समितिका सभापति भैरवसुन्दर श्रेष्ठ, कोष तथा लेखा परीक्षण कार्यालय, भवन तथा आवास, हुलाक कार्यालयमा समेत खानतलासी गरियो।

खलंगा गाविस-१ की एमालेको तर्फबाट निर्वाचित वडा सदस्य तारा शाक्यलाई ०५७ वैशाख ६ गते बेलुका ६:३० बजे प्रहरीले ज्यानमार्ने धम्की दिए।

खलंगा गाविस-९ का २५ वर्षीय शिव हमाललाई माओवादी गतिविधिप्रति असहमत रहेको आरोपमा ०५७ जेठ १४ गते बेलुका ७ बजेतिर माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

खलंगा गाविस-१ की विजया हमाल र जनसम्पर्क कार्यालयमा कार्यरत सुरेशजंग शाहलाई ०५७ असार ८ गते जिल्ला प्रहरी कार्यालयका असई कैलाश विष्टले अपमानित गर्नुका साथै कुटपिट समेत गरे।

जिल्ला वन कार्यालयको कर्मचारी निवासमा ०५७ असार २६ गते राति ८:३० बजे माओवादीहरूले छापा मारे।

खलंगा गाविस-१ भगवती टोलका नेकाँ जिल्ला कार्य समितिका सदस्यसचिव तथा नगर विकास समितिका अध्यक्ष रमेशकुमार सिंहलाई ०५७ असार ३१ गते घर गइरहेको अवस्थामा प्रहरीले कुटपिट गरे।

कार्कीगाउँ गाविस-१ मा ०५४ सालमा स्थापित ईभर बोर्डिङ स्कूल ०५७ साउन १ गतेदेखि माओवादीहरूले बन्द गरे।

गुस्था श्रम केन्द्रका केही स्रोत केन्द्रहरूले माओवादी गतिविधि विरुद्ध सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ भदौ ६ गते माओवादीहरूले कार्यालय लुटे।

पाँचकटियामा माओवादीद्वारा माटिपका घाँसघालिका

पुन्मा गाविस-३ छिप्रेनाका हर्के नेपालीलाई ०५७ कार्तिक ९ गते व्यापार गर्न खलंगातर्फ आइरहेको अवस्थामा जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत प्रहरी जवान नरेन्द्रबहादुर शाहीसमेत दुई जनाले कुटपिट गरी घाइते बनाए।

खलंगा गाविस-८ मैदेस्थित अस्थायी प्रहरी चौकीमा ०५६ फागुन १२ गते राति १० बजे प्रहरीहरू नभएको अवस्थामा माओवादीहरूले आगो लगाई नष्ट गरे।

पजारू गाविस-७ डाँडागाउँस्थित अस्थायी प्रहरी चौकीमा ०५६ फागुन १७ गते प्रहरी नभएको अवस्थामा माओवादीहरूले आगो लगाई नष्ट गरे। सुरक्षाको दृष्टिकोणले असुरक्षित रहेकाले प्रहरीले ०५६ फागुन १३ गते चौकी छोडेका थिए।

सक्ला गाविसको भवनमा ०५६ फागुन २१ गते राति ८ बजेतिर माओवादीहरूले तोडफोड गर्नुका साथै कागजपत्र समेत जलाए।

मौलिक अधिकार

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

जिल्ला अदालतमा यस वर्ष देवानी मुद्दा १५ वटा, दुनियावादी फौजदारी मुद्दा २ वटा, सक्षिप्त मुद्दा १ वटा र विशेष फौजदारी मुद्दा ३ वटा गरी २१ वटा मुद्दा दर्ता भए।

धार्मिक स्वतन्त्रता

डाँडागाउँ गाविस-४ का कौशीबहादुर खड्काद्वारा ०५७ साउन २४ गते लगाइएको सप्ताह पुराणमा माओवादीहरूले प्रतिबन्ध लगाउनुका साथै सप्ताहका लागि ल्याइएका आवश्यक सामग्रीहरू समेत लुटेर लगे।

भूमिहीन, सुकुम्बासी र अशक्त भत्ता आदि

यो जिल्लामा यस वर्षको अन्त्यसम्म १ सय ४२ जनाले सुकुम्बासी भएको भनी सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगसमक्ष निवेदन दिएका छन्।

महिला अधिकार

दशेरा गाविस-७ थलहकी ५९ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ भदौ २२ गते आमा बोर्डिङ्ग स्कूलका प्रिन्सिपल एवं खेलकुद विकास समितिका अध्यक्ष रत्नबहादुर शाही र सोही स्कूलका शिक्षक दिपक शाहीले बलात्कार गर्ने प्रयास तथा कुटपिट गरे।

यस वर्ष बहुविवाहका ३ वटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए।

खगेनकोट गाविस-७ कायाखेतकी १९ वर्षीय एक युवतीलाई सोही गाविसका उपाध्यक्ष गोविन्द शाहीले विभिन्न प्रलोभन देखाई यौन शोषण गरी गर्भ रहे पनि विवाह गर्न इन्कार गरे।

दैलेख जिल्ला नौमुले घर भई जिल्ला कारागार शाखामा कार्यरत प्रहरी जवान हरिलाल ढकालले सल्यान जिल्ला घर भई जाजरकोटमा बस्ने १५ वर्षीय कल्पना सिंहलाई ०५७ असार ३ गते विवाह गरी छोडेर भागेका छन्।

ढिमे गाविस-२ का १६ वर्षीय पार्वती चन्दलाई बोक्सीको आरोपमा ०५६ पुस १७ गते आफ्नै ससुरा परिमल चन्दले पन्युँ तताएर मुखमा डामे।

बालअधिकार

खलंगा गाविस मैदेकी ६ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ पुस १७ गते घरमा अभिभावक नभएको अवस्थामा रिम्ना प्रहरी चौकीबाट गएको गस्ती टोलीका एक जना प्रहरी जवानले मुख मैथुन गरे। पीडकको नाम थाहा हुन सकेन।

सदरमुकाम खलंगा समेत विभिन्न ठाउँमा बालबालिकाहरूलाई न्यून ज्यालामा श्रममा लगाइने गरिएको छ। यस वर्ष जिविसले ठेक्का दिएका बाटो खन्ने काममा ठेकेदारहरूले बालबालिकाको श्रम शोषण गरेको पाइयो। त्यसैगरी व्यक्तिगत कामहरूमा पनि बालबालिकाहरूको श्रम शोषण हुने गरेको छ।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

नेपाल राष्ट्रिय शिक्षक संगठन जिल्ला कमिटीले विभिन्न ११ सूत्रीय माग राख्दै ०५६ फागुन २७ गते जिल्ला शिक्षा कार्यालय अगाडि धर्ना दियो।

नेकपा (एमाले) जिल्ला सदस्य एवं अनेमसंघकी जिल्ला अध्यक्ष तारा शाक्यमाथि ०५७ वैशाख ६ गते गरिएको प्रहरी ज्यादतिका विरुद्ध नेकपा (एमाले) ले जिल्ला प्रहरी कार्यालय र जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा एक ज्ञापन पत्र बुझायो।

पाँचकटिया घटनाका सम्बन्धमा माओवादी कारवाही कमिसार चन्द्रवीर र फौजी कमाण्डर पासाङ्गले ०५७ असार ४ गते संयुक्तरूपमा एक प्रेस वक्तव्य प्रकाशित गरे।

अखिल नेपाल जनजाति संघ जिल्ला कमिटीले ०५७ कार्तिक २० गते सरकारद्वारा जनयुद्ध दबाउने नाममा जिल्लामा हत्या गरेका ४२ जना जनजातिहरूको नामसहित आफ्ना ४ सूत्रीय माग समेत राखी प्रेस वक्तव्य प्रकाशित गर्‍यो।

नेपाल शिक्षक संघ जिल्ला कार्य समितिले एक प्रेस वक्तव्य प्रकाशित गरी ०५७ पुस १० गते अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) द्वारा अपहरित शिक्षक मानबहादुर गिरीको रिहाईको माग गर्‍यो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष नदीमा स्वसेर ४, पैरोमा परी ४ र घर भत्किएर १ गरी जम्मा ९ जनाको मृत्यु भयो। डाँका/चोरीका २ वटा घटना भए।

८.१० दैलेख

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत असई ४० वर्षीय खड्गबहादुर राना ०५६ फागुन २ गते नारायण नपा-६ मा माओवादीहरूले राखेको भण्डा भिक्न जाँदा बम विस्फोट भई घाइते भए। पीडितलाई उपचारार्थ नेपालगञ्ज लगियो।

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत प्रहरी हवलदार २५ वर्षीय तुल्सी वि.सी.लाई ०५६ चैत १९ गते डाँडापराजुल गाविस-७ ढुंगेश्वरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरेकोमा हाल हत्या गरिएको थाहा भएको छ।

बेलपाटा गाविस-२ का ५५ वर्षीय दण्डप्रसाद तिमिल्सेनालाई यौन दुराचार गरेको आरोपमा ०५७ असार २३ गते दिउँसो घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले कुटपिट गरी हत्या गरे।

जेल र बन्दीहरू

यस जिल्लाको जेल “च” श्रेणीको हो। कूल १६ जनाको क्षमता भएको यो जेलमा यस वर्षको अन्त्यसम्ममा १४ जना बन्दीहरू रहेका छन्। सबै बन्दी पुरुष छन्। जेलमा चर्पीको समस्या, पत्रपत्रिका तथा रेडियोको अभाव रहेको बन्दीहरू बताउँछन्।

गिरफ्तारी र यातना

कालिकोट जिल्ला छाप्रे गाविस-४ का २२ वर्षीय विष्णुचन्द्र न्यौपानेलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ माघ ४ गते प्रहरीले बडलम्जी गाविस-१ बाट गिरफ्तार गरी हिरासतमा यातना दिए। पीडितलाई हाल थुनामा राखिएको छ।

दुल्लु गाविस-५ का २७ वर्षीय मानबहादुर साकीलाई माओवादीको आशंकामा ०५७ जेठ २८ गते सुर्खेतबाट बस चढी घरतर्फ आइरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई ४ दिनपछि रिहा गरियो।

छिउडी पुसाकोट गाविस-१ का २८ वर्षीय मानबहादुर खड्कालाई ०५७ असार २ गते भारतबाट घरतर्फ आइरहेको अवस्थामा प्रहरीले विनाकारण गिरफ्तार गरी यातना दिए। पीडितलाई ३ दिनपछि रिहा गरियो।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

सल्लेरी गाविस-७ का ५० वर्षीय सन्तबहादुर चन्दलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ जेठ १२ गते माओवादीहरूले अपहरण गरी भोलिपल्ट मुक्त गरे।

वडलम्जी गाविसका रावतकोट माविका शिक्षक ४७ वर्षीय घनश्याम आचार्यलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ जेठ १८ गते सोही माविबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ३ दिनपछि मुक्त गरियो।

काठमाण्डौ जिल्ला काठमाण्डौ मनपा-१४ घर भई ठाटीकाँध स्वाद्य डिपोमा कार्यरत ४३ वर्षीय विष्णु रिमाललाई भ्रष्टाचार गरेको आरोपमा ०५७ भदौ २६ गते माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई भदौ २९ गते सुर्खेत जिल्लाको वजेडीचौर बजारबाट मुक्त गरियो।

नारायण नपा-३ का ३५ वर्षीय मणिराम रेग्मीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ असोज २६ गते राति आमाको किरिया बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले अपहरण गरी कुटपिट गरे। पीडितलाई १ महिनापछि कालिकोट जिल्ला भर्ता गाविसमा लगी मुक्त गरियो।

चामुण्डा गाविसका जिविस भूपू सभापति तथा सोही ठाउँस्थित उच्च माविको व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष हिमबहादुर शाहीलाई भ्रष्टाचार गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर २२ गते सदरमुकामतर्फ आइरहेको अवस्थामा सोही गाविस-६ जोगपानीबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। अपहरणकारी माओवादीमध्येकै सोही गाविस-५ का १९ वर्षीय सेवक भन्ने बिनीबहादुर शाहीले मंसिर २३ गते पीडितलाई भगाए र आफूले पनि प्रहरीसमक्ष आत्मसमर्पण गरे।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

दुल्लु गाविस-१ का २१ वर्षीय दिनेश हमाललाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५६ माघ ४ गते रावतकोट गाविस-४ रावतकोटमा माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

बालुवाटार गाविस-६ का ५७ वर्षीय चन्द्रमणी रोकायालाई चर्को व्याज असुल गरेको आरोपमा ०५६ चैत ५ गते राति ११ बजेतिर घरमै सुतिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

चौराठा गाविस-४ का ६३ वर्षीय हरि चन्दलाई चर्को व्याज असुल गरेको आरोपमा ०५७ वैशाख ९ गते घरबाट केही टाढा लगी कुटपिट गरे।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना		पीडित संख्या		घटना		पीडित संख्या	
	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	३	३		३				
बम प्रहारबाट घाइते	१	१		१				
गिरफ्तारी र यातना					३	३		३
बेपत्ता पारिएको	४	४		४				
कुटपिट	३८	३४	१	३५	१	१		१
धम्की	३	१		१	१	१		१
बलात्कार	३		३	३				
बलात्कार प्रयास					१		१	१
बहुविवाह	१		१	१				
पारिवारिक हिंसा	१		१	१				
अमानवीय व्यवहार	३	३		३				
जम्मा	४४	४५	५	५०	६	५	१	६

बालुवाटार गाविस-६ का १८ वर्षीय मदनबहादुर सिंहलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ जेठ ११ गते दिउँसो घरमै बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले सस्त घाइते हुने गरी कुटपिट गरे।

लाकुरी गाविस-६ का शिक्षक २२ वर्षीय दिपक वलीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ जेठ ११ गते प्रस्तावित निमावि थुवाबाट कट्टी गाविसमा ल्याई कुटपिट गरे।

सल्लेरी गाविस-७ का ३९ वर्षीय डिलबहादुर के.सी.लाई आफ्नो विरोध गरेको आरोपमा ०५७ जेठ १२ गते माओवादीहरूले लेवि दिने पर्ने तथा आफ्नो विरोध गर्न नपाइने बताउँदै ज्यानमार्ने धम्की दिए।

अवलपराजुल गाविस-७ बामनचौरका ६५ वर्षीय डबले बुढालाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ जेठ १२ गते दिउँसो माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

पिलाडी गाविस-३ का २८ वर्षीय भक्तबहादुर बुढालाई तरुण दलको सदस्य भई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ जेठ १५ गते सोही गाविसको टापुखोला भन्ने ठाउँमा माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

लाकुरी गाविस-६ का २७ वर्षीय नेत्र वलीलाई आफ्नो पार्टीको विरोध गरेको आरोपमा ०५७ जेठ २० गते दिउँसो माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

गमौडी गाविस-३ का २८ वर्षीय योगेन्द्रनाथ योगीलाई तरुण दलको सदस्य भएको र सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ जेठ २२ गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

सुर्खेत जिल्ला गडिगाउँ गाविस-८ घर भई हाल दैलेख वन कार्यालयमा कार्यरत ४७ वर्षीय मानबहादुर गाहालाई मादक पदार्थ सेवन गरी हिँडेको आरोपमा ०५७ जेठ २७ गते प्रहरीले कुटपिट गरे।

राकमकर्णाली गाविस-२ का २३ वर्षीय रंग सिजापतिलाई मादक पदार्थ सेवन गरी जुवा खेलेको आरोपमा ०५७ असार ४ गते माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

पिलाडी गाविस-७ का १८ वर्षीय नरसिंह बुढालाई बलात्कार गरेको आरोपमा ०५७ असार ६ गते बिहान घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीले कुटपिट गरे।

तोली गाविस-१ का ३८ वर्षीय भक्तबहादुर शाहीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ असार ११ गते दिउँसो ६ जना माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

लकान्द्र गाविस-८ का ३५ वर्षीय रक्षबहादुर शाही र ४० वर्षीय इन्द्रबहादुर शाहीलाई आफ्नी बहिनीको इच्छा विपरित जबर्जस्ती अर्कैसँग विवाह गराइदिएको र पैसा समेत लिएको आरोपमा ०५७ असार १४ गते दिउँसो सोही ठाउँस्थित कृष्ण

प्रस्तावित माविको चौरमा ७ जना माओवादीहरूले सस्त घाइते हुने गरी कुटपिट गरे। कुटपिटका कारण पीडितहरूको शरीरमा नीलडाम भएको थियो।

बासी गाविस-२ घर भई बेलपाटा गाविसको चुप्राबजारमा व्यापार गरी बस्ने २५ वर्षीय स्वगेन्द्रबहादुर शाहीलाई ०५७ असार २४ गते प्रहरी असई धर्मराज तिमिल्सेनाले “तेरो भाई माओवादी छ अरे, म पनि तँलाई मार्छु” भन्दै धम्की दिएर कञ्चटमा पिस्तौल तेर्स्याए। पीडकसँगै रहेका प्रहरी र स्थानीय व्यापारीहरूले रोकेपछि कुनै अग्रिय घटना भएन। पीडित ४ दिनसम्म पसल छोडी अन्यत्रै बसे।

बडलम्जी गाविस-७ का २८ वर्षीय स्वेमराज गिरीलाई आफ्नो पार्टीको विरोध गरेको आरोपमा ०५७ असार २९ गते रावतकोट गाविसको खोलीबजारमा माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

मेहलतोली गाविस-६ का ५६ वर्षीय तुलु चन्द, २५ वर्षीय भक्त चन्द, ५२ वर्षीय मनु चन्द र २२ वर्षीय मान चन्दलाई दलित जातिका व्यक्तिहरूलाई दमन गरेको आरोपमा ०५७ साउन ३ गते सोही ठाउँको प्रावि भवनमा ३०-३५ जना माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

सिंगौडी गाविस-१ का गाविस अध्यक्ष ३२ वर्षीय रामप्रसाद देवकोटा र सोही ठाउँका २२ वर्षीय रङ्गनाथ देवकोटालाई ०५७ साउन ८ गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले कुटपिट गरे। माओवादीहरूले रङ्गनाथलाई सोही ठाउँकी एक युवतीसँग उठबस गरेको आरोपमा कुटपिट गरिरहेको अवस्थामा आवाज सुनेपछि के हो भनी बुझ्न गएको अवस्थामा रामप्रसादलाई पनि कुटपिट गरेका थिए।

राकमकर्णाली गाविसका अध्यक्ष २८ वर्षीय स्वर्गबहादुर माभीलाई राजनीतिक प्रतिशोधका कारण ०५७ साउन १५ गते सोही गाविस-५ शान्तिबजार भन्ने ठाउँमा माओवादीहरूले कुटपिट गरी घाइते बनाए।

राकमकर्णाली गाविस-५ का शिक्षक ४० वर्षीय मानबहादुर सिजापति र तिलेपाटा गाविस-७ का लोकबहादुर बोहोरालाई जुवा

स्वेलंको आरोपमा ०५७ साउन १५ गते माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

तोलीजैसी गाविस-७ का ३० वर्षीय धीरबहादुर शाही र ४४ वर्षीय धोजबहादुर भण्डारीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ साउन २२ गते माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

रूम गाविस-७ की ३३ वर्षीय तुलसी शाही, सोही ठाउँका ३९ वर्षीय अमरबहादुर सिंह, ३९ वर्षीय बहादुर शाही र ३९ वर्षीय अमर के.सी.लाई माओवादीको आरोपमा ०५७ साउन २५ गते दिउँसो सोही गाविस-१ मा प्रहरीले कुटपिट गरे।

मिंगौडी गाविस-८ का २० वर्षीय पदमबहादुर शाहीलाई मादक पदार्थ सेवन गरी जथाभावी गरेको आरोपमा ०५७ असोज ७ गते राति माओवादीहरूले कुटपिट गरी सख्न घाडने बनाए। कुटपिटका कारण पीडितको शरीरमा चोटपटक लाग्नुका साथै नीलडाम भएको थियो।

निलेपाटा गाविस-१ का ३५ वर्षीय लाहुरे जैसी र २२ वर्षीय लक्ष्मी जैसीलाई जरी लेनदेनको विषयलाई लिएर ०५७ असोज १२ गते माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

मिंगौडी गाविस-२ का २२ वर्षीय गम्भ शाहीलाई लेनदेनको विषयलाई लिएर ०५७ असोज १२ गते माओवादीहरूले सार्वजनिक ठाउँमा लाठी तथा बन्दुकको कुन्डाले प्रहार गरी कुटपिट गरे।

तोलीजैसी गाविस-७ का २९ वर्षीय कटक रोक्यालाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ असोज १६ गते माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

सल्लेगे गाविस-३ का ५२ वर्षीय डिलबहादुर रनालाई भ्रष्टाचार र सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ कार्तिक २ गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा १६ जना माओवादीहरूले वज्रचक्र प्रहार गरी घाडने बनाए। कुटपिटका कारण पीडितको एउटा खुट्टा समेत भोँचियो।

कट्टी गाविस-७ का २८ वर्षीय नरेंद्र खड्कालाई राजनीतिक प्रतिशोधका कारण ०५७ कार्तिक २७ गते दिउँसो सोही ठाउँको प्रावि भवनमा माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

निलेपाटा गाविस-५ का ३२ वर्षीय भुपेन्द्रबहादुर शाहीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर १० गते घरमै बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

नारायण नपा-३ कालिमाटीका १८ वर्षीय पहलसिं थापा र उनकै बाबु सन्तबहादुरसिं थापालाई माओवादीको आरोपमा ०५७ पुस २ गते सदरमुकामबाट फर्केर आउँदा बाटोमा प्रहरीले कुटपिट गरे।

मौलिक अधिकार

अभिष्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

नौ वाम समूहको आयोजनामा ०५७ असोज ४ गते सदरमुकाममा निस्किएको मसाल जुलुसबाट राजमोका सुवास वंजाडे, जनकराज शर्मा, नेमकिपाका सूर्यबहादुर शाही, मनबहादुर

बुढासमेत ९ जनालाई प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई राति ११ वजेतिर रिहा गरियो।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

जिल्ला अदालतमा यस वर्ष देवानी ४८, फौजदारी ३८, सीक्षित कार्यविधिसम्बन्धी ३२ र सरकारी ७ गरी कूल १ सय २५ मुद्दा रहे। जसमध्ये देवानी २८ फर्स्यौट भई २० बाँकी, फौजदारी २४ फर्स्यौट भई १४ बाँकी, सीक्षित कार्यविधिसम्बन्धी २२ फर्स्यौट भई १० बाँकी र सरकारवादी ४ फर्स्यौट भई ३ बाँकी रहे।

महिला अधिकार

पिलाडी गाविस-७ की १६ वर्षीय एक युवनीलाई ०५७ जेठ २८ गते राति सोही ठाउँका नरबहादुर बुढासमेत अन्य २ जनाले सोही ठाउँस्थित घट्टामा बलात्कार गरे। यससम्बन्धी मुद्दा गाउँमै मिलाइयो। नरसिंहलाई असार ६ गते माओवादीले कुटपिट गरे।

राकमकर्णाली गाविस-७ की १२ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ जेठ २१ गते घट्टामा पिन्धे गएको अवस्थामा सोही ठाउँका ३२ वर्षीय गम्भ कठायतसमेत ४ जनाले आफूहरू माओवादी भएको र कराएमा ज्यानमार्ने धम्की दिई बलात्कार गरे। दुवै पक्षबीच माओवादी र गाउँलेको रोहवरमा गाउँमै मिलापत्र भयो।

राकमकर्णाली गाविस-५ की १८ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ असार ४ गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा प्रहरीले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडित चिच्याएकाले बलात्कार गर्न पाएनन्। भोलिपल्ट प्रहरीले सार्वजनिक माफी मागे।

चौराठा गाविस-४ की ३२ वर्षीय भविसरा रिमाललाई अश्वबण्डाका लागि उजुरी दिएको आरोपमा ०५६ फागुन २८ गते नारायण नपा-१ नयाँबजारमा उनकै पनि मणीराम रिमालले कुटपिट गरे। पीडकले दोश्रो विवाह गरी खान लाउन समेत नदिएको जनाउँदै पीडितले उजुरी दिएको थियो।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूत समेत

द्वारी गाविस-७ का २७ वर्षीय नीलबहादुर घर्तीलाई ०५७ जेठ १० गते माओवादीहरूले आफ्नो कब्जामा लिई विना ज्याला ११ दिनसम्म जबरजस्ती भारी बोकाए। आफूलाई सोही गाविसबाट अछाम जिल्लासम्म भारी बोकाएको कुरा पीडितले बताए।

बालुवाटार गाविस-६ का ४३ वर्षीय जयबहादुर शाहीलाई चोरी गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर २ गते राति आफ्नै घरमा ५ जना माओवादीहरूले कुटपिट गर्नुका साथै चारपाटा मुडेर घुमाए।

अतिरिक्त जानकारीहरू

लकान्द्र गाविस-८ र तोलीजैसी गाविस-८ को सिमानामा रहेको ठाटीकाँध खाद्य डिपोबाट ०५७ भदौ २५ गते राति माओवादीहरूले ४ सय क्विन्टल चामल लुटेर केही आफूले लगे भने केही जनतालाई बाँडिदिए।

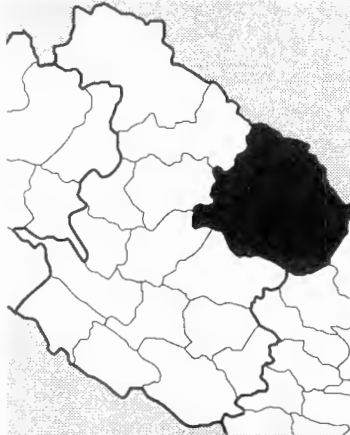
८.११ डोल्पा

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

दुनै गाविस-१ धुपीचौरका ११ वर्षीय दिलबहादुर बुढाले ०५६ फागुन ३ गते शहरतारा गाविस-५ ताराबगरको चौरमा बास्त्रा चराइरहेको अवस्थामा अज्ञात व्यक्तिहरूले राखेको बम फेला पारी खेलाउन लाग्दा विस्फोट भई मृत्यु भयो। त्यसैगरी शहरतारा गाविस-५ का ९ वर्षीय गणेशबहादुर राना र ९ वर्षीय फूलमाया राना घाइते भए। घाइतेहरूको हेल्थ सेन्टरमा उपचार गरियो।

दुनैस्थित जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा ०५७ असोज ८ गते राति माओवादीहरूले आक्रमण गरी १४ जना प्रहरीलाई हत्या गरे भने दुई जना माओवादी कार्यकर्तालाई प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। माओवादीको आक्रमणमा परी मृत्यु हुनेहरूमा जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत असई दार्चुलाका नरसिंह महारा, प्रहरी हवलदारहरू रोल्पाका तिलक घर्ती र धादिङका निम्बबहादुर गुरुङ, प्रहरी जवानहरू रौतहटका अमर सिंजाली, डडेलधुराका खड्गबहादुर शाही, रोल्पाका प्रेमबहादुर बुढा, स्वगेन्द्र शाह, तनहुँका प्रकाश लामिछाने, प्युठानका कृष्ण जिसी, सुर्खेतका वीरबहादुर स्वम्चा, दैलेखका कश्मिर थापा, गोरखाका साधुराम पुडासैनी, दाङका मेयरमान खड्का र तनहुँका केशवबहादुर कुमाल थिए। त्यसैगरी प्रहरीको गोलीद्वारा माओवादी कार्यकर्ताहरू ओपेन्द्र पुन र अर्को एक जना नाम थाहा नभएका व्यक्तिहरूको हत्या भयो। पीडितहरूमध्ये अमर सिंजाली र खड्गबहादुर शाहीको काठमाण्डौमा उपचार गर्दागर्दै मृत्यु भएको थियो। सोही घटनामा असई चोलाबहादुर

जनसंख्या	: २७१७१
साक्षरता प्रतिशत	: २५.८
महिला साक्षरता प्रतिशत	: ९.४
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	: ७८८९
गाविस/नपा संख्या	: २३/०
निर्वाचन क्षेत्र	: १
विद्यालय	: १०८
क्याम्पस/उच्च मावि	: ०/१
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	: १/२५
टेलिफोन लाइन	: १
मोटर सडक (कि.मी.)	: ०
प्रहरी कार्यालय संख्या	: ३ ???
हुलाक संख्या	: २२

भण्डारी, प्रेमबहादुर शाही, प्रहरी हवलदारहरू दुर्गा बस्नेत, शेरबहादुर बस्नेत, प्रहरी जवानहरू काशीराम चौधरी, रमेश पुन, किसन नेपाली, वासुदेव क्षेत्री, प्रमोद भुसाल, इन्द्रबहादुर थापा, हिमाल थापा, मनपति चौधरी, शंकरसिंह बोहरा, कट्टनसिंह बुढालगायत ४२ जना प्रहरी सख्त घाइते भए।

माओवादी कार्यकर्ता घनश्याम दाहाललाई ०५७ असोज १७ गते दुनै गाविस-२ मा माओवादी र प्रहरीबीच दोहोरो भिडन्त हुँदा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। पीडितको लास माओवादीहरूले नै लगे।

जेल र बन्दीहरू

२० जना बन्दी क्षमता भएको डोल्पा जेलको जेल "घ" श्रेणीको हो। हाल यो जेल खाली रहेको छ। माओवादीहरूले ०५७ असोज ८ गते राति जेलमा भएका सबै १७ जना बन्दीहरूलाई मुक्त गरे। तर कैद नतोकिएका ९ जना बन्दीहरू फर्किएर आए। उनीहरूको इमान्दारिताको कदर गर्दै प्रशासनले उनीहरूलाई तारेखमा रिहा गरेको छ।

विभिन्न ६ सूत्रीय माग राख्दै ०५६

चैत २ गते यस जेलका बन्दीहरूले नाराबाजी गरे। माग पूरा गर्ने सहमति भएपछि सोही दिन उक्त विरोध कार्य बन्द गरियो।

गिरफ्तारी र यातना

दुनै गाविस-७ थालाका ३० वर्षीय पूर्णबहादुर गुरुङलाई ०५७ जेठ ९ गते अदालतको आदेशमा रिहा गरिएकोमा अदालतको हाताबहिरबाट प्रहरीले पुनः गिरफ्तार गरे। पीडित ०५७ असोज ८ गते राति माओवादीहरूले जेलमा आक्रमण गरेपछि मुक्त भए।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

दुनैस्थित डोल्पा जेलमा ०५७ असोज ८ गते राति माओवादीहरूले आक्रमण गरी जेलको सुरक्षार्थ खटिएका १२ जना प्रहरीलाई अपहरण गरे। पीडितहरूलाई अन्यत्रै लगी मुक्त गरियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

सर्मी गाविस-२ का २७ वर्षीय बल्पा सार्कीलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ माघ ९ गते राति गाउँबाट घर

माओवादीहरूले आक्रमण गरी ध्वस्त पारिएको डोल्पा जेल

आइरहेको अवस्थामा प्रहरीले कुटपिट गरे।

बाँके जिल्ला कम्दी गाविस-३ घर भई दुनै गाविसस्थित नेपाल दूर संचार संस्थानको कार्यालयमा कार्यरत ३० वर्षीय लोकबहादुर थापालाई ०५६ चैत १४ गते बेलुका ८ बजेतिर होटलमा खाना खाई कोठातर्फ गइरहेको अवस्थामा जिप्रकामा कार्यरत प्रहरी जवान भुवनेश्वर नेपालीले मादक पदार्थ सेवन गरी ज्यानमार्ने धम्की दिए।

कालिका गाविस त्रिवेणीस्थित प्रहरी चौकीमा ०५७ वैशाख ८ गते २०-२५ जना अज्ञात व्यक्तिहरूले गोली प्रहार गरे। तर कसैलाई केही भएन।

सर्मी गाविस-३ का जिविस सदस्य ३४ वर्षीय लालु बुढा र सोही गाविस-९ का जिविसका कर्मचारी २४ वर्षीय यमलाल बुढालाई माओवादीको आरोपमा ०५७ वैशाख ११ गते दुनै बजारस्थित एक होटलमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरी जवान नारायण वलीले ज्यानमार्ने धम्की दिए।

जुफाल गाविस-१ स्थित विमानस्थलनजिक ०५७ जेठ ११ गते राति माओवादीहरूले बम विस्फोट गराए। त्यसपछि प्रहरीले ५-६ राउण्ड फायरिङ गरे।

लिक्नु गाविस फूलपानीमा ०५७ वैशाख १७ गते प्रहरी र माओवादीबीच दोहोरो गोली हानाहान भयो।

जिल्ला प्रहरी कार्यालय तथा प्रमुख जिल्ला अधिकारीको निवासमा ०५७ असोज ८ गते राति माओवादीहरूले गोली तथा बम प्रहार गरी क्षति पुऱ्याए। तत्पश्चात् माओवादीहरूले जेलमा आक्रमण गरी त्यहाँ रहेको सम्पूर्ण बन्दीहरूलाई मुक्त गरे भने जेलमा रहेका सम्पूर्ण हातहतियार कब्जा गर्नुका साथै सुरक्षाकर्मीहरूलाई अपहरण समेत गरे। साथै दुनैस्थित नेपाल बैंक लिमिटेडको शाखा कार्यालय कब्जा गरी ३ करोड रूपैयाँ नगद र ३ करोड रूपैयाँबराबरको सुनचाँदी समेत लुटेर लगे।

मौलिक अधिकार

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा दुनियावादी देवानी ७, सरकारवादी फौजदारी ३ र दुनियावादी फौजदारी १९ गरी २९ वटा मुद्दा दर्ता भए। अधिल्लो वर्षको जिम्मेवारी सरैर आएका ३२ वटा मुद्दा यस वर्ष फर्स्यौट भए। यस वर्ष दर्ता भएका मुद्दामध्ये दुनियावादी फौजदारी २ वटा मात्र फर्स्यौट भए भने अन्य सबै बाँकी छन्। न्यायाधीश वर्षको ९ महिनाजति बाहिर नै बस्ने भएकाले मुद्दा फर्स्यौट नभएको जनगुनासो छ। यस वर्ष नेपालगञ्जका न्यायाधीश काजमा डोल्पा अदालतमा आई माथि उल्लेखित मुद्दा फर्स्यौट गरेको कुरा अदालतका कर्मचारीले बताए।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन			राज्यद्वारा भएका हनन		
	घटना संख्या	पीडित संख्या		घटना संख्या	पीडित संख्या	
		पुरुष	महिला जम्मा		पुरुष	महिला जम्मा
गोलीद्वारा हत्या	१	१४	१४	३	३	३
बम प्रहारबाट मृत्यु	१	१	१			
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	३	४२	४२			
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	२	१	१			
जेलमा भएको घटना				१		
गिरफ्तारी र यातना				१	१	१
वैपत्ता पारिएको	१	१२	१२			
कुटपिट	१	१	१	३	३	३
धम्की	३	३	३			
बाल अधिकार	१	१	१			
अमानवीय व्यवहार	१	१	१	३		
जम्मा	१३	६९	६९	६	६	६

यस वर्ष जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा हातहतियार स्वरस्वजानासम्बन्धी एउटा मुद्दा दर्ता भएकोमा फर्स्यौट हुन सकेन।

बालअधिकार

सुँ गाविस घर भई दुनै बोर्डिङ स्कूलमा अध्ययनरत ७ वर्षीय सुवास धरालालाई ०५६ चैत ४ गते दिउँसो पिसाब गर्न गएको अवस्थामा सोही ठाउँका ३९ वर्षीय मानदत्त न्यौपानेले शौचालयको ढोका लगाइदिए। पीडित शौचालयभित्र रोएको सुनेपछि बाटो हिँड्ने व्यक्तिले ढोका खोलिए।

अन्य अमानवीय व्यवहार

कालिकोट जिल्ला घर भई लहँ गाविस फूलचिङ उपस्वास्थ्य चौकीमा कार्यरत २७ वर्षीय धर्मबहादुर शाही र सोही गाविस-८ की २१ वर्षीय शान्ति चलाउनेलाई ०५६ फागुन २६ गते माओवादीहरूले हामीहरूलाई नसोधो किन विवाह गरेको भनी मोसो र जुत्ताको माला लगाइदिनुका साथै कुटपिट समेत गरे।

अतिरिक्त जानकारीहरू

व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका १ वटा घटनामा १ जना पुरुष पीडित भए। खाना पकाउँदा प्रेसरकुकर विस्फोट भएका कारण ३ जना प्रहरी घाइते भए। हिमपातका कारण ३ जना बालक, ३ जना बालिका र २ जना महिलाको मृत्यु भयो। रूखबाट लडेर १ जनाको मृत्यु भयो। हिमपातका कारण ५ लाख रूपैयाँ भन्दा बढीको अन्नबाली क्षति भयो।

८.१२ जुम्ला

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

रारालिही प्रहरी चौकीमा कार्यरत सई दाङ जिल्लाका गिरीराज सेन, असई दार्चुला जिल्लाका गौरीसिंह धामी, प्रहरी हवलदारहरू भिमबहादुर माफी र भक्तबहादुर कुवैर तथा प्रहरी जवानहरू केशर भारती, ठूलेकान्छा राई, कालीबहादुर खड्का, देवराज के.सी. र पदमबहादुर ठगुन्नालाई ०५६ पुस १९ गते राति माओवादीहरूले चौकीमा आक्रमण गरी हत्या गरे। साथै २ जना प्रहरी जवानलाई घाइते बनाए।

दाङ जिल्ला मानपुर गाविस-४ घर भई जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत प्रहरी हवलदार शिवकुमार खड्कालाई ०५६ माघ २९ गते डिल्लीचौर गाविस-५ मा माओवादीहरूले गोली प्रहार गरी घाइते बनाए। पीडितको उपचार नेपालगञ्जमा भयो। हाल कार्यक्षेत्रमा फर्किएका छन्।

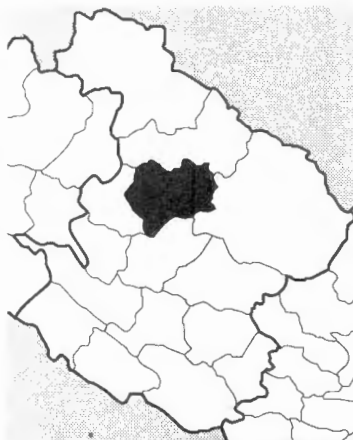
गुठीचौर गाविस-५ मुनिसाँघुका २९ वर्षीय तारासिंह कठायतलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ वैशाख २९ गते बेलुका ४ बजेतिर माओवादीहरूले घरबाट बाटोमा लगी गोली हानी हत्या गरे।

चन्दननाथ गाविस-४ खोलिकोटका भूपू प्रहरी हवलदार ३० वर्षीय हस्तबहादुर बुढाथालाई व्यक्तिगत रिसइवीका कारण ०५७ वैशाख १९ गते सोही गाविस-६ बुढीवाडा भन्ने ठाउँमा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

नाइकवाडा गाविस-४ का ३० वर्षीय विष्णुबहादुर रोकालाई माओवादीको आरोपमा ०५७ कार्तिक ९ गते प्रहरीले गर्जङ्गिकोट गाविस-२ बाट गिरफ्तार गरी जंगलमा लगी गोली हानी हत्या गरे।

पाण्डुगुफा गाविस-५ देयारपाटास्थित विद्यालयमा ०५७ असोज २१ गते माओवादीहरूले साँस्कृतिक कार्यक्रम गरिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गोली फायर गरे तर कसैलाई केही भएन।

महत गाविस-९, चन्दननाथ गाविस-१ र कान्तिस्वामी गाविस-३, ४ र ५ मा ०५७ भदौ १ गते माओवादीहरूले एकैसाथ बम र गोली फायर गरे। माओवादीहरूले राति ११ बजेतिर खोलाचौरबाट मसाल जुलुस निकालेपछि प्रहरीले पनि हवाईफायर गरेका थिए। तर कसैलाई गोली लागेन।

जनसंख्या	: ७८९६४
साक्षरता प्रतिशत	: २६.३
महिला साक्षरता प्रतिशत	: ८.२
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	: २५३१
गाविस/नपा संख्या	: ३०/०
निर्वाचन क्षेत्र	: १
विद्यालय	: १२५
क्याम्पस/उच्च मावि	: १/०
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	: १/३८
टेलिफोन लाइन	: २५०
मोटर सडक (कि.मी.)	: ०
प्रहरी कार्यालय संख्या	: ६
हुलाक संख्या	: ३१

जेल र बन्दीहरू

सदरमुकाम खलङ्गाबाट करिब आधा घण्टा पैदलको दूरीमा रहेको महत गाविसस्थित जुम्ला जेल ०२२ सालमा बनेको हो। “घ” श्रेणीको यो जेलको क्षमता ६० जनाको हो। हाल यहाँ ५ जना कैद नतोकिएका र ३ जना कैद तोकिएका बन्दीहरू तथा एक जना आश्रित नाबालक रहेका छन्। जसमध्ये ४ जना महिला छन्। बन्दीहरूका लागि ४ वटा कोठा छन्। ४ वटा चर्पी र २ वटा धाराको व्यवस्था छ। बन्दीहरूका लागि जिविसबाट एउटा टिभीको व्यवस्था गरिएको छ तर पत्रपत्रिका तथा रेडियोको व्यवस्था नभएको कुरा बन्दीहरू बताउँछन्। जाडोमा ओढ्ने ओच्छ्याउने कपडाको पनि राम्रो व्यवस्था नभएको गुनासो उनीहरूको छ। बन्दीहरूका लागि सीपमूलक तालिम र सचेतन कक्षाको व्यवस्था छैन। महिनामा एकपटक मात्र बन्दीहरूको स्वास्थ्य परीक्षण गरिन्छ भने महिनाको एकपटक प्रशासन कार्यालयबाट जेलको निरीक्षण गरिन्छ।

गिरफ्तारी र यातना

महत गाविस-८ का ३० वर्षीय भीमबहादुर खत्रीलाई ०५७ जेठ २३ गते जिल्ला भवन कार्यालयको कामका लागि एयरपोर्ट गएकोमा फर्कदा ढिला भई बेलुका ८ बजेका कारण बाटोमा गस्ती प्रहरीले भेटाई राति अबेरसम्म हिँडेको आरोपमा कुटपिट गर्दै जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा लगे। पीडितलाई भोलिपल्ट रिहा गरियो।

तातोपानी गाविस-१ का १६ वर्षीय दिपकबहादुर कठायत र सोही ठाउँका १२ वर्षीय कालो घरलालाई माओवादीको आरोपमा ०५७ साउन ५ गते दिउँसो २ बजेतिर जिप्रका अगाडि बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूको भोला खोल्दा सैनिक पोशाकको पाइन्ट फेला परेको प्रहरीले जनाए। पीडितहरूमध्ये दिपकबहादुरलाई थुनामा राखिएको छ।

तातोपानी गाविस राकाका १९ वर्षीय तिलकबहादुर रावललाई माओवादीको आरोपमा ०५७ साउन ५ गते तलिउम गाविस-१ मा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितको भोलामा सैनिक पोशाकको पाइन्ट फेला परेको प्रहरीले जनाए। पीडितलाई हाल थुनामा राखिएको छ।

नराकोट गाविस-२, ३ र ४ का २० वर्षीय नरबहादुर बुढा, २२ वर्षीय दत्ते स्वत्री, ४० वर्षीय विस्व शाही, २३ वर्षीय धर्मसिं बुढा र ३५ वर्षीय सिङ्गे शाहीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ १ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई भदौ १८ गते जमानामी रिहा गरियो।

हाँकु गाविस-१ को १७ वर्षीय उमा स्वत्री, तातोपानी गाविस-२ को १७ वर्षीय मन्नु गौतम र कालिकोट जिल्ला मान्य स्वाडाचक्र गाविस-६ को अप्सरा स्वडकालाई माओवादीको आरोपमा

०५७ असोज ४ गते बिहान गोतमवाडाबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई यस वर्षको अन्त्यसम्म थुनामा राखियो।

तलिउम गाविस-५ का २५ वर्षीय विनोद धराला, हाँकु गाविस-४ गोतमवाडाका २८ वर्षीय कालो गौतम र कालिकोट जिल्ला मान्य स्वाडाचक्र गाविस-३ का २३ वर्षीय मानु शाहीलाई ०५७ कार्तिक ४ गते हाँकु गाविस-४ गोतमवाडा र गाविस-५ दाइवाडामा माओवादीको साँस्कृतिक कार्यक्रम भइरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई तारेस्वमा रिहा गरिएको छ।

रारा गाविस-५ का ३४ वर्षीय वृषबहादुर बुढालाई माओवादीको आरोपमा ०५७ पुस ११ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई भोलिपल्ट तारेस्वमा रिहा गरियो।

देपालगाउँ गाविस-६ को २७ वर्षीय सुशीला कुमाईलाई ०५७ साउन २५ गते दिउँसो नेपाल स्वाद्य संस्थान कार्यालयको मूलढोकामा प्रहरीले धकेली जथाभावी बोले। पीडितले “यिनीहरूको यस्तो व्यवहारले गर्दा त माओवादीको फेला पर्दा हुन्” भनेपछि प्रहरीले गिरफ्तार गरी यातना दिए। पीडितलाई सोही दिन रिहा गरियो।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

कात्तिकस्वामी गाविस-४ का चन्दननाथ माविका प्रधानाध्यापक ४३ वर्षीय ईश्वरीदत्त न्यौपानेलाई शोषक भएको आरोपमा ०५७ भदौ ७ गते माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ८ दिनपछि मुक्त गरियो।

चन्दननाथ गाविस-६ का नेकौं जिल्ला कार्य समितिका सचिव गौरीनन्द आचार्यलाई ०५७ मंसिर १ गते आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई मानवअधिकार वर्ष पुस्तक जिल्ला प्रतिनिधि राजेन्द्र महत र पत्रकार नवराज शाहीको रोहवरमा ०५७ मंसिर ६ गते मुक्त गरियो।

लाम्रा गाविस-२ का ५० वर्षीय हंसबहादुर डाँगीलाई शोषण गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर ६ गते आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई मंसिर १२ गते

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना		पीडित संख्या		घटना		पीडित संख्या	
	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या								
गोलीद्वारा हत्या	३	१०		१०	१	१		१
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	४	३		३	३			
गिरफ्तारी र यातना					५	९	४	१३
बेपत्ता पारिएको	४	४		४				
कुटपिट	६	८		८	६	१६		१६
धम्की	४	४		४	१	३		३
बलात्कार	१		१	१				
जारी	४	४	४	८				
जम्मा	२५	३३	५	३८	१६	२८	४	३३

मुक्त गरियो।

नराकोट गाविस-७ का ४० वर्षीय धनवानसिंह शाहीलाई नेकौंमा लागेको आरोपमा ०५७ मंसिर ४ गते आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ८ दिनपछि मुक्त गरियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

महत गाविस-४ का ३५ वर्षीय श्यामलाल महतलाई ०५७ भदौ २९ गते आफ्नो कार्यालयमा काम गरिरहेको अवस्थामा प्रहरीले कार्यालयमा छापा मारी जेलमा राख्ने धम्की दिए।

महत गाविस-४ का ३५ वर्षीय विस्वबहादुर महतलाई मादक पदार्थ सेवन गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर ५ गते प्रहरीले बाटोमा सस्तु घाइते हुने गरी कुटपिट गरे।

गर्ज्याङकोट गाविस-५ का ३८ वर्षीय भिमबहादुर बुढा र ३९ वर्षीय सिंहबहादुर बुढालाई माओवादीलाई घरबाट निकालिदिएको आरोपमा ०५७ असोज १३ गते बेलुका माओवादीहरूले कुटपिट गरी घाइते बनाए।

नापी कार्यालयमा कार्यरत ३५ वर्षीय हर्कबहादुर बुढालाई राति बाटोमा हिँडिरहेको अवस्थामा ०५७ असोज १ गते मादक पदार्थ सेवन गरेको गस्ती प्रहरीले कुटपिट गरी घाइते बनाए।

कुडरी गाविस-७ का ४० वर्षीय लक्ष्मीचन्द्र न्यौपानेलाई आफ्नो भाईलाई आत्मसमर्पण गर्न लगाएको आरोपमा ०५७ असोज ९ गते राति आफ्नै घरमा माओवादीहरूले सस्तु घाइते हुने गरी कुटपिट गरे।

तलिउम गाविस-५ कराकोटका ३० वर्षीय हरिचन्द्र रावतलाई माओवादीका जिल्ला सदस्य तथा एरिया नं. ५ का इन्चार्जसँग भनाभन भएको आरोपमा ०५७ कार्तिक २४ गते बेलुका ६.३० बजेतिर माओवादीहरूले गाविस भवनबाट उमगाड भन्ने ठाउँमा ल्याई मरणासन्न हुनेगरी कुटपिट गरे। पीडितको उपचार भइरहेको छ।

गर्ज्याङकोट गाविस-७ का ७० वर्षीय पर्वल थापालाई

टोल मैदानमा भएको धिपाङका काठण प्रहरीको
लाठी चार्जबाट घट्टन भागिरहेकाहरू

आफ्नो जग्गा छोड्न नमानेको आरोपमा ०५७ भदौ १ गते राति माओवादीहरूले कुटपिट गरी सस्त्र घाइते बनाए।

महत गाविस-४ का ३० वर्षीय राजु महत, २३ वर्षीय रामराजा महत, २२ वर्षीय कृष्णबहादुर महत, ३५ वर्षीय बलबहादुर महत र सोही गाविस-६ का ३५ वर्षीय वरम महतलाई ०५७ भदौ १८ गते चन्दननाथ गाविस-९ मा परोपकार युवा क्लब महत र सरस्वती युवा क्लब मिचाबीच भलिबल खेल भइरहेको अवस्थामा दर्शकहरूबीच भिडन्त हुँदा प्रहरीले लाठीचार्ज गरी सस्त्र घाइते बनाए।

कर्णाली प्राविधिक शिक्षालयका शिक्षक ३५ वर्षीय शिवकुमार यादवलाई घुस लिई शिक्षक भर्ना गरेको आरोपमा ०५७ असार ७ गते चन्दननाथ गाविस-३ का २५ वर्षीय तोरणसि कठायतले सोही ठाउँका युवाहरूको साथ लिई कुटपिट गरे। पीडकलाई कुनै कारवाही भएन।

देपालगाउँ गाविस-१ का १९ वर्षीय भेगराज धिताललाई ०५७ असार १ गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा ६ जना नक्कली माओवादीहरूले जबर्जस्ती उठाई १० हजार रूपैयाँ लुटेर लगे।

महत गाविस-१ विजयनगरका २७ वर्षीय सनाम लामालाई ०५७ जेठ ३ गते राति कालेखोलीबाट आफ्नो घरतर्फ गइरहेको अवस्थामा गस्ती प्रहरीले जबर्जस्ती भाग्न लगाए। पीडितले नमानेपछि बन्दुकको कुन्डाले हिकाई सस्त्र घाइते बनाएर बाटोमा फालिदिए।

महत गाविस-५ का ३० वर्षीय मुनबहादुर महत, सोही गाविस-३ का ३५ वर्षीय नरबहादुर सुनार, सोही गाविस-९ का पत्रकार टंक रावल, सोही गाविस-४ का ३६ वर्षीय श्यामलाल महतसमेतका व्यक्तिहरूलाई महत गाविस-१, २ र ३ मा जनसेवा युवा क्लब र महत गाविसको संयुक्त आयोजनामा मदिरा नियन्त्रण कार्यक्रमका क्रममा ०५७ वैशाख ८ गते सोही गाविस-१ विजयनगरमा घर मालिकसँग सामान्य भनाभन भएको अवस्थामा प्रहरी र युवाहरूबीच पनि भनाभन भएपछि प्रहरीले लाठीचार्ज गरी सस्त्र घाइते बनाए।

कात्तिकस्वामी गाविस-४ का ५८ वर्षीय खेमराज

न्यौपानेलाई ०५६ चैत १ गते राति माओवादीहरूले आफ्नै घरमा आक्रमण गरी १० हजार रूपैयाँ बराबरको धनमाल लुटे।

महत गाविस-१ का २५ वर्षीय देवीबहादुर रोकायालाई ०५६ चैत १७ गते बेलुका ७.३० बजेतिर गस्ती प्रहरीले घर खानतलासी गर्नुका साथै कुटपिट समेत गरे।

महत गाविस-४ का ३५ वर्षीय भैरवबहादुर महतलाई ०५६ चैत २७ गते बेलुका आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले कुटपिट गरी घरबाट बाहिर लगे। गाउँलेहरूले थाहा पाएर हल्लाखल्ला भएपछि प्रहरीले छाडिदिएका थिए।

महत गाविस-४ का ३५ वर्षीय धर्मबहादुर महत, उनकै छोरा १२ वर्षीय नरेन्द्रबहादुर महत र सोही गाविस-३ का ६० वर्षीय धनप्रसाद रावललाई ०५६ फागुन १७ गते बेलुका ८ बजेतिर होटलमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले कुटपिट गरे।

लाम्रा गाविस-८ का ३५ वर्षीय रामजी रोकायालाई राति अबेरसम्म हिँडेको आरोपमा ०५७ असोज २२ गते प्रहरीले बन्दुकको कुन्डाले हिकाई सस्त्र घाइते बनाए। पीडितको उपचार जिल्ला अस्पतालमा भयो।

मौलिक अधिकार

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

पुनरावेदन अदालतमा यस वर्ष देवानी २१, सरकारवादी १७, दुनियावादी ५२, राजकाज अपराध ६, सार्वजनिक २५, बहुविवाह तथा जारी १८ र अन्य २० गरी कूल १ सय ५९ वटा मुद्दा दर्ता भए। त्यसमध्ये देवानी ५, सरकारी ३, दुनियावादी १०, राजकाज अपराध २, बहुविवाह तथा जारी ४ र विविध २ वटा मुद्दा फर्स्यौट भए। त्यसैगरी मुगु, डोल्पा, कालिकोट र हुम्ला जिल्लाका गरी १ सय ७० वटा मुद्दा पुनरावेदन अदालतमा दर्ता भए र ८० वटा फर्स्यौट भए।

त्यसैगरी जिल्ला अदालतमा यस वर्ष देवानी १५, सरकारवादी ६, दुनियावादी २०, सार्वजनिक अपराध १५, बहुविवाह तथा जारी १३, विविध १० र राजकाज अपराध १ गरी जम्मा ८० वटा मुद्दाहरू दर्ता भए। जसमध्ये देवानी १४, सरकारवादी ५, दुनियावादी १९, सार्वजनिक अपराध १४, बहुविवाह तथा जारी १२ र विविध ९ वटा मुद्दा फर्स्यौट भए।

यस जिल्लामा स्वाद्यान्नको समस्या भएका कारण जनतामा स्वाद्य संस्थानको मुख ताक्नुपर्ने वाध्यता छ। यहाँका केही व्यक्तिहरूले ०५६ चैत १९ गते जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा चामलको कुपन लिन बिहानदेखि बेलुकासम्म लाइनमा बस्दासमेत एक किलो चामल पनि नपाएको गुनासो छ। चामल, नुन, गहुँ आदिको समस्याले गर्दा जिल्लाको स्थिति चिन्ताजनक छ।

सरुवा, घटुवा र पक्षपात आदि

कर्णाली प्राविधिक शिक्षालयमा ०५७ कार्तिक १३ गतेको विज्ञापनलाई बाहिर प्रचारप्रसार नगरी पक्षपातपूर्ण ढंगले शिक्षक नियुक्त गरियो।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लाको सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगले स्वासै काम गरेको देखिँदैन। सुकुम्बासीले दिएको निवेदनमा कुनै कारवाही भएको पाइएन। वृद्धभत्ता सरकारले नपठाएका कारण हालसम्म पाएका छैनन्।

महिला अधिकार

यस वर्ष यो जिल्लामा बहुविवाहका ४ वटा र जारीका ५ वटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए।

बालअधिकार

यस जिल्लामा प्रशस्त मात्रामा नाबालकहरू होटलमा काम गरेको पाइन्छ भने त्यस्तै साना बालबालिकाहरू एयरपोर्टमा भारी बोक्न लाइन लागेको देखिन्छ।

यस जिल्लामा साना-साना बालबालिकाहरूलाई बाँधुवाको रूपमा घरमा गाई चराउने, भाँडा माभ्ने काममा लगाउने गरिन्छ।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय धुवाधूतसमेत

महत गाविस-९ का २५ वर्षीय भिमबहादुर नेपालीलाई सार्वजनिक धारोमा पानी भर्न नदिएका कारण ०५७ साउन

१७ गते गाविसमा उजुरी दिए। आवश्यक छानविनपछि समस्या समाधान गरियो।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

जिविस उपसभापति जयबहादुर शाहीले स्वाद्यान्न समस्या निराकरणका लागि जिल्लाका जनतालाई सचेत गराउने उद्देश्यले ०५७ साउन २५ गते एक प्रेस वक्तव्य प्रकाशित गरे।

ग्रामीण विकास समूह कार्यक्रमले शिक्षा निशुल्क र सर्वसुलभ हुनुपर्छ भनी ०५७ भदौ १३ गते एक जुलुस प्रदर्शन गर्नुका साथै जिल्ला शिक्षा कार्यालयमार्फत् शिक्षामन्त्रीलाई जानकारी गरायो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा एक जना एक वर्षीय बालिकाको विष मिसाइएको लिटो खाँदा मृत्यु भयो। पानीमा डुबेर एकजनाको मृत्यु भयो। ८ जना व्यक्तिका लास फेला परे। भाडापस्वालाबाट १५ जना पुरुष र ५ जना महिलाको मृत्यु भयो। भाइरल डन्ग्लुएन्जाका कारण ५० जनाको मृत्यु भयो। चिसोले गर्दा १ जनाको मृत्यु भयो। आत्महत्याको एउटा घटनामा एक जना महिलाको मृत्यु भयो। चोरी तथा आगलागीका १० वटा घटना भए।

८.१३ कालिकोट

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

राम्नाकोट गाविस-६ का हेल्थपोष्टमा कार्यरत ३४ वर्षीय कुम्म बाँहोरालाई माओवादीको आरोपमा ०५६ पुस २८ गते बिहान ५:३० बजेतिर प्रहरीले राम्नाकोटको जाहरकोट भन्ने ठाउँनजिक कर्णाली नदीको किनारमा लगी गोली हानी हत्या गरे। पीडितलाई पुस २७ गते दिउँसो हेल्थपोष्टका काम गरिरहेको अवस्थामा गस्ती प्रहरीले गिरफ्तार गरेका थिए।

रूप्सा गाविस-५ कोटवाडाको सिमानामा पर्ने खोलाका गस्ती गएका प्रहरी हवलदार ३५ वर्षीय गंगाबहादुर थापा, ३३ वर्षीय पृथ्वीबहादुर कुमाल, प्रहरी जवान २८ वर्षीय रविन्द्र शर्मा, २५ वर्षीय राजकुमार वैद्य र २६ वर्षीय घनश्याम डाँगीलाई ०५६ माघ ७ गते बिहान ९ बजे माओवादीहरूले पुलामा बिछ्याएको एम्बुस विस्फोट गराई घाइते बनाए।

पीडितहरूलाई उपचारको लागि हेलिकप्टरद्वारा नेपालगञ्ज लगियो।

भर्ता गाविस-५ का ४२ वर्षीय कल्ल लुवार र सोही गाविस-४ का २३ वर्षीय अज सुनारलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ माघ १८ गते भर्ताको नारतदेउचौरमा गस्ती गइरहेका प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। पीडितहरू सामान्य किसान थिए।

कोटवाडा गाविस-७ का २८ वर्षीय लहवीरे विश्वकर्मा र १६ वर्षीय रतने विश्वकर्मालाई माओवादीको आरोपमा ०५६ माघ २० गते दिउँसो धारामा नुहाइरहेको अवस्थामा कोटवाडाबाट रासन लिएर माल्कोटतिर गएका प्रहरीले एक्कासी लस्बेटर गोली हानी हत्या गरे।

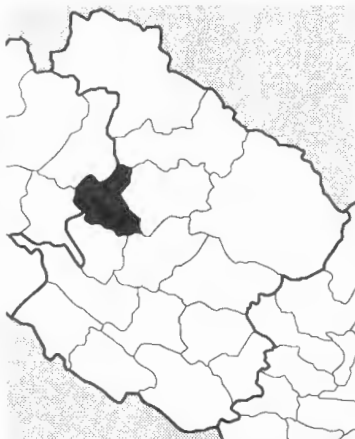
फुकोट गाविस-६ का २३ वर्षीय लेकविक्रम शाही र सोही गाविस-५ का २१ वर्षीय नया महतारालाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन ६ गते बिहान सिउना गाविसमा पर्ने शान्निगाड भन्ने ठाउँमा शहीद गेट बनाइरहेको अवस्थामा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

लालु गाविस-६ देउपातल गाउँका ६० वर्षीय पिथे भण्डारीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५६ फागुन १४ गते आफ्नै घरमा माओवादीहरूले खुकुरी प्रहार गरी हत्या गरे। पीडित ०५४ सालमा गाविस उपाध्यक्ष पदमा राप्रपाको तर्फबाट उम्मेदवार भई पराजित भएका थिए।

मान्म स्वाडाचक्र गाविस-६ स्थित पंचदेव उच्च माविका शिक्षक ३५ वर्षीय दिल्लीप्रसाद आचार्य र सोही गाविस-२ का २२ वर्षीय तुलाराम पाण्डेलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन २६ गते बिहान ६ बजेतिर सुकटिया गाविस-२ को रारामा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। पीडितहरूलाई दाउरा र स्वरले जलाई नचिनिने बनाइएको थियो।

फुकोट गाविस-४ की १९ वर्षीय चरित्रा न्यौपाने, सोही गाविस-२ का २६ वर्षीय रंगनाथ न्यौपाने, सोही गाविस-६ का १८ वर्षीय धिरबहादुर वम र १२ वर्षीय जग रोकायालाई माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत ४ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी फुकोट गाविस बल्केढुंगामा गोली हानी हत्या गरे।

फुकोट गाविस-४ का ३२ वर्षीय रविलाल न्यौपानेलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५६ चैत २० गते राति माओवादीहरूले खुकुरी प्रहार गरी हत्या गरे। पीडितलाई केही दिन अगाडि अपहरण गरी लगेका थिए। माओवादीहरूले लास घरमै ल्याएर फ्याँकिदिए।

जनसंख्या :	९४२०८
साक्षरता प्रतिशत :	२०.५
महिला साक्षरता प्रतिशत :	४.७
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	१७४१
गाविस/नपा संख्या :	३०/०
निर्वाचन क्षेत्र :	१
विद्यालय :	१३४
क्याम्पस/उच्च मावि :	०/२
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	२/३१
टेलिफोन लाइन :	१५०
मोटर सडक (कि.मी.) :	०
प्रहरी कार्यालय संख्या :	६
हुलाक संख्या :	३०

रकु गाविसका २७ वर्षीय विरसिंह विष्टलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत २८ गते बिहान कर्णाली नदीको रेङ्गिल भन्ने ठाउँमा माछा मार्न लागि रहेको अवस्थामा जागृति मावि डुप्रीडाँडामा एसएलसी परीक्षाका लागि सदरमुकामबाट खटिएर गएका प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

सिउना गाविस-४ का गाविस सचिव ३४ वर्षीय तेजबहादुर शाहीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ वैशाख ७ गते राति माओवादीहरूले कुटपिट गरी खाडलमा चेपेर खुकुरी प्रहार गरी हत्या गरे। पीडितलाई केही दिन अगाडि माओवादीहरूले अपहरण गरी लगेका थिए। पीडितको लास खाडलमा भेटिएको थियो।

सिउना गाविस-७ का ५७ वर्षीय रत्नबहादुर रोकायालाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ वैशाख ७ गते माओवादीहरूले खुकुरी प्रहार गरी हत्या गरे। पीडितलाई केही दिनअघि माओवादीहरूले अपहरण गरेका थिए। पीडितको लास चौरमा फेला परेको थियो।

जुम्ला जिल्ला लाम्रा गाविसका ४४ वर्षीय गाविस अध्यक्ष हरिकृष्ण भण्डारीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ वैशाख २४ गते दिउँसो चिलस्वाया गाविसस्थित एक प्राविमा आमसभा गरिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। सोही दिन सुर्खेतबाट स्वाद्यान् लिई चिलस्वाया गएको एयर अनन्या हेलिकप्टरलाई माओवादीले घेराबन्दी गरी पुलिस नबोक्ने कागज गरी केही चन्दासमेत तोकेर मुक्त गरे।

कोटवाडा गाविस-५ का २७ वर्षीय चन्द्रबहादुर विष्टलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ जेठ १ गते बिहान माल्कोटमा गस्ती गएका प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। पीडित माओवादी कार्यकर्ता थिए।

माल्कोट गाविस-३ का २५ वर्षीय सिंहबहादुर वि.क. (कापिला) लाई माओवादीको आरोपमा ०५७ जेठ २ गते दिउँसो मुम्रा गाविसमा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। पीडित माओवादी छापामारका कमाण्डर थिए।

फुकोट गाविसस्थित इलाका प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत असई २९ वर्षीय सुमन भैला, प्रहरी हवलदार २८ वर्षीय पवनकुमार भा, प्रहरी जवान २५ वर्षीय नमराज लामा, २७ वर्षीय दुण्डीराज ढकाल र ३०

प्रहरीद्वारा गोली हानी हत्या गेटिएका
शिक्षक दिल्लीप्रसाद आचार्य

प्रहरीद्वारा गोली हानी हत्या गेटिएका
तुलाटा पाण्डे

वर्षीय कुमार बुढाथोकी ०५७ जेठ ८ गते राति सोही प्रहरी कार्यालय नजिकै माओवादीहरूले थापेको विद्युतीय धरापमा परी घाइते भए। पीडितहरूमध्ये सुमन र नमराज सस्त घाइते भएकाले उपचारका लागि काठमाडौं लगियो भने अन्यलाई नेपालगञ्जमा उपचार गरियो।

कोटवाडा गाविस-४ का ४९ वर्षीय धनमल विष्टलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ जेठ २९ गते माओवादीहरूले लाठी, घन, हथौडा र खुकुरी प्रहार गरी हत्या गरे।

कुमालगाउँ गाविस-२ का व्यापारी २६ वर्षीय लोकबहादुर महतारालाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ जेठ २९ गते बिहान माओवादीहरूले कुटपिट गर्दै बन्चरोले खुट्टा काटेर हत्या गरे।

सिपस्वाना गाविस-२ का ६२ वर्षीय नरबहादुर शाहीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ असार १ गते दिउँसो मुम्रा गाविसको जंगलमा गस्ती गएका प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

मुम्रा गाविस-६ का २२ वर्षीय अर्जुन के.सी र नानीकोट गाविसका २१ वर्षीय दानबहादुर वि.क.लाई माओवादीको आरोपमा ०५७ असार २ गते दिउँसो ११ बजे सिपस्वाना गाविस-२ मा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। पीडित दुवैजना माओवादी कार्यकर्ता थिए।

लालु गाविस-४ का २१ वर्षीय गंगाबहादुर शाही (बबी) लाई ०५७ असार १५ गते राति सुकाटिया गाविस-९ स्थित प्रहरी चौकीमा प्रहरी र माओवादीबीच दोहोरो भिडन्त हुँदा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरेका थिए। पीडित माओवादी छापामार टोलीका कमाण्डर थिए।

सुकाटिया गाविस-९ स्थित प्रहरी चौकीमा ०५७ असार १५ गते राति माओवादीहरूले आक्रमण गरी दोहोरो भिडन्त हुँदा प्रहरी जवान डम्बरबहादुर रोकाया चौकीभित्र रहेको धुपीसल्लाको रूखमा ठोक्किई गम्भीर घाइते भए। पीडितलाई उपचारको लागि भोलिपल्ट नेपालगञ्ज लगियो। माओवादी र प्रहरीबीच दुई घण्टासम्म दोहोरो भिडन्त भएको थियो।

जुम्ला जिल्ला तातोपानी गाविसकी १८ वर्षीय तिलाकन्या के.सी., मालिका गाविस-४ दिपुगाउँका २२ वर्षीय कृष्ण बोहोरा र कुरारी गाविसका १७ वर्षीय रमेश भट्टराईलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ साउन ३० गते बिहान प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। पीडितहरू माओवादी कार्यकर्ता थिए।

मान्म स्वाडाचक्र गाविस-२ थाम्कोटका १९ वर्षीय बलबहादुर वि.क.लाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ २ गते बेलुका सोही गाविसको गल्ली भीरमा प्रहरीले

माओवादीहरूले हत्या गरिएका लोकबहादुर महतार

गोली हानी हत्या गरे।

फुकोट गाविस-९ का २१ वर्षीय अज कामीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ १३ गते बिहान सोही गाविस-७ पलातीवाडामा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

फुकोट गाविस-७ की २८ वर्षीय दुर्पता न्यौपानेलाई ०५७ भदौ १३ गते बिहान ९ बजे गस्ती गएका प्रहरीले खुट्टामा गोली हानी घाइते बनाए। पीडितलाई उपचारका लागि नेपालगञ्ज लगियो।

भर्ता गाविस-९ का ३७ वर्षीय जिविस सदस्य, नेकौं जिल्ला कार्य समिति सदस्य तथा माओवादी पीडित संघ शाखा कार्यालयका अध्यक्ष मनसिंह शाहीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ भदौ १६ गते दिउँसो ४:३० बजे सदरमुकाम खाडाचक्र बजारस्थित माओवादी पीडित संघको कार्यालय अगाडि हिडिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले गोली हानी हत्या गरे।

कोटवाडा गाविस-३ का २५ वर्षीय अनिपाल विष्ट र सोही गाविसका १८ वर्षीय राजु विष्टलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ २९ गते राति रकु गाविसको सेरीजीउला भन्ने गाउँमा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

माल्कोट गाविस-९ का २२ वर्षीय नन्दाराम कुमाल (वि.क.) लाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ २९ गते राति रकु गाविसको सेरीजीउला भन्ने ठाउँमा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

रकु गाविस-३ का २३ वर्षीय लालबहादुर दर्जीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ २९ गते राति सोही गाविसको सेरीजीउला भन्ने गाउँमा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

रूपसा गाविस-१ का २८ वर्षीय

माओवादीहरूले अपहरण गरी हत्या गरिएका तेजबहादुर छाही

प्रहरीहरूले गोली हानी हत्या गरिएका धनबहादुर वि.क.

माओवादीहरूले गोली हानी हत्या गरिएका जिविस सदस्य मनसिंह शाही

माओवादीहरूबाट हत्या गरीएका प्रहरी
अर्जुन प्रकाश थापा

नेत्रबहादुर सहकारीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ असोज २ गते रूप्सा गाविस-२ को जंगलमा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। पीडित साधारण किसान थिए।

मुम्रा गाविसको जंगलमा नाम थाहा नभएको एकजना माओवादी कार्यकर्तालाई ०५७ कार्तिक २ गते प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

फुकोट गाविस-३ को ११ वर्षीय सुक्ला बराल

उपाध्याय (अस्मिता) लाई माओवादीको आरोपमा ०५७ कार्तिक ७ गते बिहान रकु गाविस सेरीजीउलाको जंगलमा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

जुम्ला जिल्ला तातोपानी गाविसका अन्दाजी २३ वर्षीय पार्टीको नाम जटिल रहेका एक माओवादी कार्यकर्तालाई ०५७ कार्तिक १४ गते कोटवाडा गाविसको सोत भन्ने गाउँमा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

कोटवाडा गाविस-५ का १८ वर्षीय धर्म विष्टलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ कार्तिक १४ गते घरमा सुतिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। पीडित साधारण किसान थिए।

बाँके जिल्लाका प्रहरी जवान २६ वर्षीय गुमानसिंह राना ०५७ मंसिर ६ गते राति माल्कोट गाविसको भीरमा गस्ती गएको अवस्थामा माओवादीहरूले दुङ्गा र बम प्रहार गर्दा भीरबाट स्वसेर घाइते भएकोमा उपचारका लागि भोलिपल्ट काठमाडौँस्थित शिक्षण अस्पतालमा ल्याई उपचार गर्दागैँ मृत्यु भयो।

सुर्खेत जिल्लाका २० वर्षीय सुरेन्द्र चौधरीलाई ०५७ मंसिर ६ गते राति माल्कोट गाविसको भीरमा एम्बुस थापेर बसिरहेको अवस्थामा गस्ती प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

बदालकोट गाविस-२ का २२ वर्षीय कमलबहादुर शाहीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर १४ गते बेलुका रेङ्गिल भन्ने ठाउँमा माओवादीहरूले पाखुरामा गोली हानी घाइते बनाए। पीडितको भेरी अञ्चल अस्पताल नेपालगञ्जमा उपचार भइरहेको छ। माओवादीहरूले लालीघाट भुलुङ्गे पुल र रेङ्गीलघाट भुलुङ्गे पुलमा तेजाव हाल्नुका साथै आरी र बज्जरो प्रहार गरी ध्वस्त पारे।

कोटवाडास्थित इलाका प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत अर्जुन धनकुटाका २५ वर्षीय प्रकाश थापा, प्रहरी हवलदार बर्दियाका २८ वर्षीय काशीराम वि.क., गोरखाका ३४ वर्षीय आसमान

गुरूङ्ग तथा प्रहरी जवानहरू बभाङ्गका ३० वर्षीय प्रेमबहादुर सिंह, दाङ्गका २४ वर्षीय नुमबहादुर के.सी., बैतडीका २३ वर्षीय पुष्पराज भट्ट, बाँकेका २७ वर्षीय अजय बस्नेत, रोल्पाका २४ वर्षीय दिलबहादुर बस्नेत, २८ वर्षीय स्वगेन्द्र कार्की, सल्यानका २४ वर्षीय उपेन्द्र सेजुवाल र जाजरकोटका ३० वर्षीय प्रेमबहादुर शाहीलाई ०५७ मंसिर १४ गते राति इलाका प्रहरी कार्यालयमा माओवादीहरूले आक्रमण गरी बम, गोली र अन्य हातहतियार प्रहार गरी हत्या गरे। साथै प्रहरी इन्स्पेक्टर ललितपुरका ४५ वर्षीय विष्णुगोविन्द थापा, प्रहरी हवलदार प्युठानका ३९ वर्षीय गोपाल घर्ती तथा प्रहरी जवानहरू गोरखाका २७ वर्षीय भीमबहादुर थापा, रूकुमका २५ वर्षीय धर्मराज रावल र नवलपरासीका ३० वर्षीय हरिलाल महतालाई बम, गोली र खुकुरी प्रहार गरी सस्त्र घाइते बनाए। दोहोरो भिडन्त हुँदा माओवादीले चौकी आफ्नो कब्जामा लिई चौकीमा भएको सम्पूर्ण स्वाध्वान, नगद, जिन्सी, हातहतियार समेत लगी चौकीमा आगो लगाए। घाइतेहरूलाई उपचारार्थ हेलिकप्टरद्वारा काठमाण्डौ लगेरियो।

माल्कोट गाविस-९ का १८ वर्षीय कन्नबहादुर बटालालाई माओवादीको आरोपमा ०५७ मंसिर १६ गते गस्ती गएका प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

रकु गाविस-४ स्थित सरस्वती निमावि सेरीजीउलाका शिक्षक ४७ वर्षीय अग्र गिरी र सोही गाविस-३ का किसान ५० वर्षीय अघि विष्टलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर १७ गते हत्या गरेको कुरा माओवादीहरूले सेरीजीउला सूचना टाँसेर सार्वजनिक गरे। पीडितहरूलाई ०५७ कार्तिक ३ गते राति आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरेका थिए।

जेल र बन्दीहरू

कालिकोट जेल “ड” श्रेणीमा पर्दछ। यो जेलको बन्दी क्षमता २५ जना रहेको छ। यस वर्षको अन्त्यतिर यो जेलमा कैद नतोकिएका १० पुरुष र १ महिला गरी ११ जना मात्र रहे। यस वर्ष २३ जना पुरुष बन्दी छुटेर गए। यस जेलमा स्वानेपानीको पर्याप्त सुविधा छैन। चर्पीको उपयुक्त व्यवस्था नभएकाले दिसा पिसाव गर्न निकै समस्या रहेको छ। भवन पानी चुहिने र पुरानो भइसकेको छ। जिल्ला अदालतले मुद्दाको बयान लिने र छिनोफानो गर्ने काम नगरेको २ वर्षभन्दा बढी भइसक्यो। मुद्दाका लागि व्यक्तिगत वकिलको अभाव रहेको बन्दी अर्जुन वि.क. बताउँछन्।

गिरफ्तारी र यातना

भर्ता गाविस-५ का ३० वर्षीय मनसा कामीलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ माघ १३ गते दिउँसो वनमा गोरू चराइरहेको अवस्थामा प्रहरीहरूले गिरफ्तार गरी प्रहरी चौकी

भर्तमा लगेर यातना दिए। पीडितलाई ०५६ फागुन ४ गते रिहा गरियो। यातनाको असरले पीडित हालसम्म पनि उपचार गरिरहेका छन्।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

छाप्रे गाविस-४ का ६४ वर्षीय नेकपा (एमाले) को तर्फबाट निर्वाचित गाविस अध्यक्ष प्रबलाल शाहीलाई आफ्नो पार्टीविरुद्ध काम गरेको आरोपमा ०५६ फागुन १३ गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले अपहरण गरी बेपत्ता पारे। पीडितलाई हत्या गरिएको आशंका गरिएको छ।

फुकोट गाविस-६ का २८ वर्षीय देवराज शाहीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५६ चैत ८ गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई हालसम्म मुक्त गरिएको छैन।

कुमालगाउँ गाविस-२ का २७ वर्षीय पृथ्वीबहादुर महतारा, २८ वर्षीय दण्डबहादुर महतारा, २५ वर्षीय महासिंह महतारा, ३३ वर्षीय धनबहादुर महतारा, २९ वर्षीय कृपाराम भट्टराई, ३४ वर्षीय नन्दलाल महतारा र ३५ वर्षीय सूर्य महतारालाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ जेठ २६ गते माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितहरूलाई कुटपिट गरी २९ गते मुक्त गरियो।

सिउना गाविस-५ का शिक्षक ३६ वर्षीय ध्वजबहादुर शाहीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ असार २ गते राति आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ३ गते गस्ती गएका प्रहरीले भेटाई ल्याए।

सिउना गाविस-४ का १५ वर्षीय महेन्द्रकुमार शाही, २१ वर्षीय नरजन शाही र २३ वर्षीय अनिल शाहीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ असार २ गते राति आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितहरूलाई भोलिपल्ट गस्ती प्रहरीले भेटाई सदरमुकाम ल्याए।

सिपस्वाना गाविस-७ की शिक्षिका २७ वर्षीय राधिका शाहीलाई गणेशमान शान्ति अभियानको पैसा खाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ असार १७ गते राति घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडित १७ दिनकी सुत्केरी थिइन्। पीडितलाई धान कुट्ने मुसलले पेलेर मरणासन्न हुने गरी कुटपिट गरी १८ गते बेलुका मुक्त गरियो।

सिपस्वाना गाविस-३ का नेकपा (एमाले) जिल्ला कमिटीका सदस्य ३८ वर्षीय दयाराम न्यौपानेलाई गणेशमान शान्ति अभियानको पैसा खाएको र सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ असार १७ गते राति आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई भोलिपल्ट बेलुका मुक्त गरियो। पीडितलाई यसअघि ६ पटक अपहरण गर्नुका साथै जुताको माला र मोसो दली ९ वटै वडामा घुमाएका थिए। पीडितलाई माओवादीहरूले ज्यानमार्ने धम्की दिएकाले जिल्ला सदरमुकाममै बसेका छन्।

सिपस्वाना गाविस-२ का ६० वर्षीय जगतबहादुर रावत, ३० वर्षीय नमबहादुर शाही र सोही गाविस-७ का ४५ वर्षीय रञ्जीतनाथ योगीलाई गणेशमान शान्ति अभियानको पैसा खाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ असार १७ गते राति माओवादीहरूले आफ्नै घरबाट अपहरण गरे। पीडितहरूलाई भोलिपल्ट मोसो दली गाउँ घुमाउनुका साथै कुटपिट गरी बेलुका मुक्त गरियो।

मेहलमुडी गाविस-२ की २१ वर्षीय विमला शाहीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ असार १८ गते बेलुका ५:३० बजे माओवादीहरूले आफ्नै घरबाट अपहरण गरे। पीडितलाई मोसो दली आइन्दा यस्तो काम नगर्नु भनी भोलिपल्ट मुक्त गरियो।

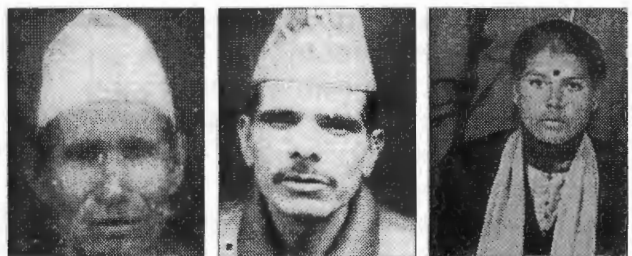
मेहलमुडी गाविस-८ का ६१ वर्षीय नयाराम सञ्ज्याललाई गणेशमान शान्ति अभियानको पैसा खाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ असार २३ गते राति आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई मोसो दली कुटपिट गरेर भोलिपल्ट ६ बजेतिर मुक्त गरियो।

नानीकोट गाविस-९ का गाविस अध्यक्ष एवं नेकपा (माले) जिल्ला कमिटीका सदस्य ३८ वर्षीय चन्द्रबहादुर शाहीलाई चामल वितरणमा पक्षपात गरेको र गाविसको रकम हिनामिना गरेको आरोपमा ०५७ साउन ४ गते दिउँसो चामल वितरण सम्बन्धी विषयमा बैठक बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई भोलिपल्ट मुक्त गरियो।

ओदोनकु गाविस-३ का २१ वर्षीय अम्मबहादुर सिंह र २३ वर्षीय मनराज सिंहलाई प्रहरीको जागीरका लागि दरखास्त दिएको आरोपमा ०५७ असोज १६ गते घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितहरूलाई एक हप्तापछि स्थानीय प्रतिनिधिको रोहवरमा प्रहरीको जागीर नगर्ने कागज गराई मुक्त गरियो।

कोटवाडा गाविस-३ का २१ वर्षीय नागमल कठायतलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ असोज २२ गते माओवादीहरूले अपहरण गरी बेपत्ता पारे। पीडितलाई हालसम्म पनि मुक्त गरिएको छैन।

रकु गाविस-९ का ५० वर्षीय जैसिंगे लुवार र ३२ वर्षीय जसी गिरीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ कार्तिक ३ गते राति आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे।

माओवादीहरूले अपहरण गरिएकाहरू: प्रबलाल शाही, दयाराम न्यौपाने र राधिका शाही

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हतन				राज्यद्वारा भएका हतन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या			घटना संख्या	पीडित संख्या		
		पुरुष	महिला	जम्मा		पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	८	९		९				
गोलीद्वारा हत्या	२	१२		१२	३६	३४	३	७४
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	३	१०		१०	२	२	१	३
एम्बुसमा परी घाइते	२	१२		१२				
गिरफ्तारी र यातना					१	१		१
बेपत्ता पारिएको	३४	३६	३	७३				
कुटपिट	१६	३०	३	४९	१०	१८		२८
धम्की	३	३		३	३	३		३
बलात्कार प्रयास					१		२	३
महिला भएकै कारण यातना	१		१	१				
अमानवीय व्यवहार	१	२		२				
जम्मा	६०	१०८	५	१०९	४३	५८	६	६४

पीडितहरूलाई यस वर्षको अन्त्यसम्म मुक्त गरिएको छैन।

जुविथा गाविस-५ का सत्यदेवी माविका व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष ४० वर्षीय भीमबहादुर शाहीलाई विद्यालयमा प्रहरीलाई बस्न दिएको आरोपमा ०५७ कार्तिक ३० गते राति आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई मंसिर ३ गते मुक्त गरियो।

मान्म स्वाडाचक्र गाविस-५ का जनजीवन निमावि ताडीका प्रधानाध्यापक ३२ वर्षीय तेजबहादुर शाहीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर ४ गते दिउँसो ३:३० बजे विद्यालयबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई कुटपिट गरी ६ गते राति मुक्त गरियो।

मान्म स्वाडाचक्र गाविसस्थित पंचदेव उच्च माविका प्रधानाध्यापक ४३ वर्षीय चन्द्रनारायण चौधरीलाई विद्यालयको विभिन्न काम कारवाहीमा अनियमितता गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर ४ गते राति आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ५ गते राति मुक्त गरियो।

रोल्पा जिल्ला घर भई इलाका प्रहरी कार्यालय कोटबाडामा कार्यरत प्रहरी जवान २५ वर्षीय सूर्यप्रकाश रिजाललाई ०५७ मंसिर १४ गते राति प्रहरी चौकीबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई हालसम्म पनि मुक्त गरिएको छैन।

सिपस्वाना गाविस-३ का गाविस अध्यक्ष ३९ वर्षीय देवानन्द न्यौपानेलाई चौकी निर्माण गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर १८ गते राति आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई पुस १३ गते बेलुका मुक्त गरियो। त्यसपछि पीडितले बाजा बजाएर धुमधामकासाथ भोजभतेरको आयोजना गरी गाउँलेलाई खुवाए।

सिपस्वाना गाविस-२ का ३९ वर्षीय गिरीराज शाहीलाई चौकी निर्माण गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर १८ गते राति

आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई यस वर्षको अन्त्यसम्म मुक्त गरिएन।

सिउना गाविसका ३५ वर्षीय नन्दे दमाईलाई आफ्नो पार्टी विरुद्ध काम गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर २१ गते राति आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई हालसम्म मुक्त गरिएको छैन।

मुम्रा गाविस-२ का गाविस उपाध्यक्ष ४५ वर्षीय चन्द्रलाल सिस्वडालाई गणेशमान शान्ति अभियानको पैसा खाएको र आफ्नो पार्टी विरुद्ध काम गरेको आरोपमा ०५७ पुस १ गते राति आफ्नै घरबाट माओवादीहरूले अपहरण गरे।

पीडितलाई १८ दिनपछि मुक्त गरियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

भर्ता गाविस-२ का ३३ वर्षीय धर्मबहादुर शाही र ३५ वर्षीय चन्द्रबहादुर शाहीलाई आफ्नो पार्टी विरुद्ध काम गरेको आरोपमा ०५६ फागुन २० गते राति आफ्नै घरमा माओवादीहरूले कुटपिट गर्नुका साथै ज्यानमार्ने धम्की समेत दिए। पीडितहरूमध्ये चन्द्रबहादुरलाई सरकारले उपचारका लागि हेलिकप्टरबाट नेपालगञ्ज पठायो।

भर्ता गाविस-९ का ३८ वर्षीय सुकीले शाहीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५६ फागुन २० गते राति आफ्नै घरबाट बाहिर ल्याई माओवादीहरूले कुटपिट गरे। पीडितलाई उपचारका लागि हेलिकप्टरबाट नेपालगञ्ज लगियो।

पाखा गाविस-७ का २० वर्षीय जनकबहादुर विष्ट र सोही गाविस-५ का ६० वर्षीय धनसिंह विष्टलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन २२ गते गस्ती गएका प्रहरीहरूले कुटपिट गर्नुका साथै ज्यानमार्ने धम्की समेत दिए।

पाखा गाविस-४ का १६ वर्षीय दुर्गा चौलागाई र १६ वर्षीय धन चौलागाईलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन २२ गते राति गस्ती प्रहरीले कुटपिट गर्नुका साथै ज्यानमार्ने धम्की समेत दिए।

सुकाटिया गाविस-२ चौलागाईबाडाका २६ वर्षीय स्वर्ग चौलागाई र २८ वर्षीय काशी चौलागाईलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन २६ गते बिहान ५:३० बजे सोही गाविस-१ को बालु भन्ने स्थानमा मृत्यु भएको व्यक्तिलाई बाजा (दमाहा) बजाएर मसानघाट लैजाने दमाई बोलाउन गइरहेको अवस्थामा मान्मतिर गस्ती गइरहेका प्रहरीले कुटपिट गर्नुका साथै ज्यानमार्ने धम्की समेत दिए।

सुकाटिया गाविस-२ का २४ वर्षीय विस्न चौलागाई, ३१

वर्षीय प्रदिप चौलागाई र ४२ वर्षीय कर्ण चौलागाईलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन २६ गते बिहान ६ बजे गस्ती प्रहरीले कुटपिट गरे।

सुकाटिया गाविस-२ राराका २८ वर्षीय मनसरे चौलागाई र २३ वर्षीय तुलाराम पाण्डेलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन २६ गते गस्ती प्रहरीले राइफलको नाल, बुट र लात्तीले हिकार्ई कुटपिट गरे। पीडितहरूलाई छातीमा राइफल सोभ्याएर ज्यानमार्ने धम्की समेत दिइयो।

सुकाटिया गाविस-२ का हुलाक कार्यालयका हुलाकी ३५ वर्षीय गोविन्द चौलागाई (हमाल) लाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन २६ गते बिहान हुलाक लिएर जाँदै गरेको अवस्थामा गस्ती प्रहरीले राइफल सोभ्याएर ज्यानमार्ने धम्की दिए। पीडितले हुलाक थैली देखाएपछि गोली प्रहार गरिएन।

दैलेख जिल्ला बडलम्जी गाविस-१ घर भई नैनेलदेव प्रावि चौलागाईवाडामा शिक्षक रहेका २४ वर्षीय रामप्रसाद आचार्य र उनकै भाई १९ वर्षीय हरिप्रसाद आचार्यलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन २६ गते बिहान गएका प्रहरीले राइफलको नाल र लात्तीले हिकार्ई कुटपिट गर्नुका साथै पिठ्यौं फर्काएर राइफल सोभ्याई गोली प्रहारद्वारा हत्या गर्ने प्रयास गरे। सोही ठाउँका व्यक्तिहरूले माओवादी होइनन् भनेपछि पीडितहरूलाई मुक्त गरियो।

सुकाटिया गाविस-१ का २० वर्षीय महेन्द्र लुवारलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन २६ गते दिउँसो सुकाटिया भन्ने ठाउँमा गस्ती प्रहरीले कुटपिट गरे।

सुकाटिया गाविस-६ का २० वर्षीय राजबहादुर शाहीलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन २६ गते गस्ती प्रहरीले कुटपिट गरी ज्यानमार्ने धम्की समेत दिए।

सिउना गाविस-४ का १८ वर्षीय कुवेर शाही र उनकै दाजु २६ वर्षीय प्रेमबहादुर शाहीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५६ चैत १२ गते राति माओवादीहरूले खुकुरी प्रहार गरी घाइते बनाउनुका साथै ज्यानमार्ने धम्की समेत दिए। सो दिन सिउनाका जनताले माओवादीहरूलाई कुटपिट र ढुंगामुढा गरी लस्केटका थिए। माओवादीहरूले भोलिपल्ट राति सिउनावासी सबैलाई आफूहरूलाई लस्केटको आरोपमा कुटपिट गरे। माओवादी र गाउँलेबीच भिडन्त भयो।

थिपू गाविसस्थित सरस्वती माविका प्रधानाध्यापक ४१ वर्षीय देवनन्दन पूर्वेलालाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५६ चैत १९ गते राति १२ बजे माओवादीहरूले आफ्नै घरबाट बाहिर निकाली विद्यालय नजिक बारीमा लगेर कुटपिट गरे। पीडित नेपाल शिक्षक संघ कालिकोटका अध्यक्ष र माओवादी पीडित संघका सचिव छन्।

सिउना गाविस-७ का ५४ वर्षीय सर्जनबहादुर रोकायालाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ वैशाख ३ गते राति आफ्नै घरमा माओवादीहरूले कुटपिट गरी एउटा खुट्टा भाँचिदिनुका साथै ज्यानमार्ने धम्की दिए।

सुकाटिया गाविस-९ हाउडीका वडाध्यक्ष २७ वर्षीय गोरखबहादुर खत्रीलाई प्रहरीलाई अस्थायी रूपमा बस्न घर नदिएकाले माओवादीको आरोपमा ०५७ वैशाख १४ गते दिउँसो प्रहरीले घर घेरा हाली राइफल सोभ्याएर “घर दिन्छु कि दिदैनस्” भनी ज्यानमार्ने धम्की दिए। प्रहरीले पीडितको घरमा जबरजस्ती चौकी बसाए।

प्रहरीद्वारा कुटपिट गरिएका शिक्षक रामप्रसाद आचार्य

गेला गाविस-६ का ६५ वर्षीय नेकाँका वडाध्यक्ष ऐनबहादुर शाहीलाई १५ वर्ष पहिले सोही वडाकी एक महिलालासँग यौन सम्बन्ध कायम गरेको आरोपमा ०५७ जेठ ५ गते राति १२ बजे माओवादीहरूले कुटपिट गरे। पीडितलाई भोलिपल्ट ६ बजेसम्म डोरीले बाँधेर राखियो।

गेला गाविस-७ कुनीगाउँकी ४८ वर्षीय पुतला शाहीलाई खाना नखुवाएको आरोपमा ०५७ जेठ ६ गते माओवादीहरूले लाठी र बन्दुकको कुन्दाले मरणासन्न हुने गरी कुटपिट गरे।

गेला गाविसस्थित कालिका माविका प्रधानाध्यापक ४५ वर्षीय रत्नप्रसाद शर्मा र शिक्षक ३८ वर्षीय जगन्नाथ लम्साललाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ जेठ ७ गते माओवादीहरूले कुटपिट गर्नुका साथै मोसो दलेर गाउँ घुमाए।

सिपखाना गाविस-२ का ३२ वर्षीय साधारण किसान नमराज शाहीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ असार ३ गते आफ्नै घरमा प्रहरीले ज्यानमार्ने धम्की दिए। सो दिन पीडितको घरमा माओवादीहरू बसेका थिए र भिडन्त समेत भएको थियो। प्रहरीले बम प्रहार गर्दा पीडितको घरमा आगलागी भयो।

मेहलमुडी गाविस-४ का २५ वर्षीय भिनबहादुर बमलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ असार २३ गते राति आफ्नै घरमा माओवादीहरूले कुटपिट गरी ज्यानमार्ने धम्की दिए।

मान्म खाडाचक्र गाविस-१ का ३५ वर्षीय बलविर कामीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ १६ गते बेलुका गस्ती प्रहरीले मरणासन्न हुने गरी कुटपिट गरे। कुटपिटका कारण हाल पनि शरीर दुख्ने गरेको कुरा पीडितले बताए।

दाहौँ गाविस-५ का २४ वर्षीय वीरेन्द्रकुमार शाहीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ असोज १६ गते राति आफ्नै घरमा माओवादीहरूले कुटपिट गरी ज्यान मार्ने धम्की दिए।

दाहौँ गाविस-५ का गाविस अध्यक्ष ३९ वर्षीय दुर्गबहादुर शाहीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ असोज १६ गते बेलुका माओवादीहरूले घरमा आगो लगाई ध्वस्त पार्नुका साथै केही सामानसमेत लुटेर लगे। पीडित माओवादी पीडित संघका अध्यक्ष छन्।

दाहौँ गाविस-४ का २४ वर्षीय धीरेन्द्रबहादुर शाही, ६० वर्षीय चमार शाही, ६६ वर्षीय वृषबहादुर शाही र १७ वर्षीय

लिलाकुमारी शाहीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ असोज १६ गते राति आफ्नै घरमा माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

सुकाटिया गाविस-४ का ४४ वर्षीय गाविस अध्यक्ष हस्तबहादुर शाहीलाई चन्दा नदिएको र शोषण गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर १ गते राति माओवादीहरूले घरमा भएको सम्पूर्ण स्वाद्यान्न, नगद तथा जिन्सी सामान समेत जफत गरे।

कोटवाडा गाविस-३ का वडाध्यक्ष ३८ वर्षीय लालबहादुर कठायतलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर १४ गते राति माओवादीहरूले घरमा भएको स्वाद्यान्न, जिन्सी र नगद समेत जफत गर्नुका साथै घरमा बाँकी रहेको सबै प्रकारको अन्न एकै ठाउँमा मिलाएर फ्याँकिदिए।

सुकाटिया गाविस-९ हाउडीका २४ वर्षीय रणबहादुर शाहीलाई उधारी लिएको रकम हिसाब गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर १८ गते आफ्नै घरमा प्रहरी चौकी हाउडीका एक प्रहरी जवानले कुटपिट गरे।

सिपखाना गाविस-५ का वडाध्यक्ष ४६ वर्षीय धन खड्कालाई प्रहरी चौकी निर्माण गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर १९ गते आफ्नै घरमा माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

सुकाटिया गाविस-९ हाउडीका २३ वर्षीय अमरबहादुर खत्रीलाई प्रहरीहरूको समर्थन गरेको आरोपमा ०५७ मंसिर २५ गते दोस्त्राज्य भन्ने ठाउँमा माओवादीहरूले कुटपिट गरी ज्यानमार्ने धम्की दिए।

सुकाटिया गाविस-९ हाउडीका २५ वर्षीय धनबहादुर खत्री र २६ वर्षीय पूर्णबहादुर शाहीलाई केटीसँग बसेको आरोपमा ०५७ पुस ३ गते माओवादीहरूले कुटपिट गरे। पीडितहरूमध्ये पूर्णबहादुर हाल भारत गएका छन्।

यस जिल्लाका ठूलाबडाको घरको सम्पत्ति माओवादीले जफत गरेका छन्। शिक्षक, कर्मचारी, हाकिम आदिसँग एक महिनाको तलब विशेष चन्दा बापत र चौमासिक स्कूलको ५ प्रतिशत लेबी जबरजस्ती लिने गरेका छन्।

मौलिक अधिकार

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

जिल्ला अदालतमा यस वर्ष २ सय ६४ वटा मुद्दा दर्ता भए। जसमध्ये देवानी १ सय ७४, सरकारवादी फौजदारी २९ र दुनियावादी फौजदारी ६१ वटा रहे। दुई वर्षसम्म फर्यौट नभएका जग्गा सम्बन्धी देवानी मुद्दा ११ वटा रहेका छन् भने सरकारवादी फौजदारी मुद्दा ३ वटा रहेका छन्।

यसैगरी जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा सार्वजनिक अपराधसम्बन्धी २ र हातहतियार स्वरस्वजनासम्बन्धी ३ वटा मुद्दा दर्ता भए।

अहिले यस जिल्लाका विभिन्न गाउँहरूमा भएका घटनासम्बन्धी मुद्दाको काम माओवादीहरूले गर्ने गरेका छन्। यसले गर्दा पनि सम्बन्धित निकायमा मुद्दा कमै

आउँछन्। जनता प्रहरी चौकीमा निवेदन दिन नजाने र गए पनि प्रहरीले नहेर्ने स्थिति छ।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लामा सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोग गठन गरिएको छ। यस वर्ष आयोगका अध्यक्ष र जिल्ला प्रशासन कार्यालयले सदरमुकाम नजिकको जंगल फडानी गरी जग्गा वितरण गरे।

वृद्ध र विधवाले समयमा भत्ता पाउन सकेका छैनन्।

महिला अधिकार

पाखा गाविस-५ की २० वर्षीय र सोही गाविस-६ की १८ वर्षीय महिलालाई ०५६ फागुन २२ गते बेलुका गस्ती प्रहरीले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। बलात्कार गर्न नदिएपछि पीडितहरूलाई प्रहरीले कुटपिट समेत गरे।

दाहौँ गाविस-६ पिली गाउँकी ३४ वर्षीय कुसा कार्कीलाई कोडवाडा गाविस-४ का ३८ वर्षीय चंचले विष्टले विवाह गर्छु भनी ०५६ माघ ८ गते घरमा लगी एक महिनासम्म राखे। पछि कोटवाडा गाविसका ५० वर्षीय बुढाको छोरा नभएका कारण ०५६ फागुन ८ गते उनीसँग जबरजस्ती विवाह गरिदिए। पीडित महिलासँग १३ वर्षीय एक छोरा समेत थियो।

मेहलमुडी गाविस-८ की २१ वर्षीय जया सज्ज्याललाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ कार्तिक २५ गते घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले कुटपिट गरे। कुटपिटका कारण पीडितको आठ महिनाको गर्भपतन भयो।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

सुकाटिया गाविस-१ की २१ वर्षीय विवाहिता मोतीपुरा शाहीलाई सोही वडाका २८ वर्षीय भद्र सुनारले गर्भवती बनाए। गर्भवती बनाएको थाहा पाई माइतीले ०५७ मंसिर महिनामा सुकाटिया गाविस-८ का ४६ वर्षीय विवाहित गोबर्धन आचार्यलाई केही पैसा दिएर जबरजस्ती मोतीपुरा शाहीको विवाह गरिदिए। गर्भवती बनाएको आरोपमा भद्र सुनारलाई सजायको कारवाही गरी माइतीले केही रकम लिएको थाहा भएको छ। मोतीपुराको एक छोरी छ। पति दैलेख जेलमा छन्।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष असार साउनमा आएको बाढीले १५ जनाको जग्गा केही भाग बगाएर लग्यो। केही किसानहरूको गाई, भैँसी पनि बगाएर लग्यो। पहिरोले करीब ५० जनाको जग्गा नष्ट भयो। साथै नक्कली माओवादीका कारण १० जनाको घरमा चोरी भयो।

४.१४ मुगु

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

जेल र बन्दीहरू

मुगु जेल “ड” श्रेणीको हो। ७-८ जना बन्दी रहन सक्ने गरी घर भाडामा लिइएको छ। तर, हाल एक जना पनि बन्दी रहेको छैन।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

सेरी गाविस-१ निगालीबोटका मंसुर बुढाको २० लिटर, सोही गाविस-२ जम्फैका चन्द्रबहादुर बुढाको २० लिटर र सोही गाविस-३ सातवाडाका बाँचे बुढाको ५० लिटर र ३मी तथा रक्सी बनाउने भाँडा ०५७ असोज २४ गते माओवादीहरूले नष्ट गर्नुका साथै सोही गाविस-३ कर्मासीका रञ्जन बुढालाई कुटपिट समेत गरे।

रूगा गाविस-३ कर्णाली नदीको भोलङ्गे पुलको प्रवेशद्वार नजिकैका एक पसलेलाई पुलको प्रवेशद्वारमा माओवादीले व्यानर भुण्ड्याएपछि ०५७ कार्तिक १ गते “किन भुण्ड्याउन दिइस्” भनी प्रहरीले धम्की दिए।

गम्था गाविस-९ का लोकप्रिय मावि गम्थाका शिक्षक अन्दाजी ५२ वर्षीय नवराज जैसीलाई नपढाएको र भ्रष्टाचार गरेको आरोपमा ०५७ कार्तिक १० गते घरमा माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

श्रीकोट गाविस-१ का अन्दाजी ५० वर्षीय चैते बानिया र अन्दाजी २५ वर्षीय लालचन्द्र बानियालाई भ्रष्टाचार गरेको र भिन्न राजनीतिक विचार राखेको आरोपमा ०५७ कार्तिक १० गते माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

सेरी गाविस-१ का ३५ वर्षीय मानसिंह बुढा, २८ वर्षीय टेकबहादुर शाही रानराज मल्ल र जाम गार्डका ३६ वर्षीय कर्णप्रसाद माठागाईलाई नेकाँको कार्यकर्ता भएको आरोपमा ०५७ कार्तिक १० गते माओवादीहरूले कुटपिट गरे।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार (राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

जिमा गाविस पुरुमुर्का नेकाँ जिल्ला कार्य समितिका सदस्य लोकजंग शाहीलाई नेकाँ भएको र रक्सी राखेको

आरोपमा ०५७ असोज २७ गते माओवादीहरूले पार्टीबाट लिखित राजीनामा दिएको कागज लेखाई सहीछाप गराउनुका साथै आइन्दा कुनै पार्टीसँग सम्बद्ध रहने छैन भनी बोलकबोल गराए।

लोकप्रिय मावि गम्थाका प्रधानाध्यापक कृष्णमुरारीप्रसाद भट्टसमेत ७० जना शिक्षकलाई ०५७ मंसिर ६ गते जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा दुर्गम भत्ताको माग राखी तालाबन्दी गर्न जाँदा प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा सोही दिन बेलुका ४ बजेतिर सिडिओ र डिएसपीको रोहवरमा रिहा गरे।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा देवानी मुद्दा ७०, दुनियावादी २३, संक्षिप्त कार्यविधि ४, विशेष अदालतसम्बन्धी १२ र सरकारवादी ६ वटा मुद्दाहरू रहे। जसमध्ये यस वर्ष परेका मुद्दामा देवानी १०, दुनियावादी १६, विशेष अदालतसम्बन्धी ९ र सरकारवादी १ वटा थिए। यस वर्ष देवानी २ र दुनियावादी १ वटा मात्र फर्स्टीट भए।

त्यसैगरी जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा यस वर्ष ६ वटा सार्वजनिक मुद्दा परेकोमा ३ वटा फर्स्टीट भई ३ वटा बाँकी रहे।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लामा ३ सय ६० जनाले सुकुम्बासी भएको निवेदन दिएकोमा ६४ जनाको निवेदन मात्र छानबिनमा आए। त्यसमध्ये १४ जना सुकुम्बासी ठहर भए। जिल्लामा जग्गा नभएकाले जग्गाको श्रोत पत्ता लगाउने कार्य भैरहेको कुरा सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगले जनायो।

यस जिल्लामा ०५७ साउनदेखि कार्तिकसम्म वृद्ध भत्ता प्रतिव्यक्ति प्रति महिनाका दरले २ सय ३ जना पुरुष र १ सय ७४ जना महिलालाई गरी कूल २ लाख २६ हजार २ सय रूपैयाँ

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हवन			राज्यद्वारा भएका हवन		
	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला जम्मा	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला जम्मा
कुटपिट	१	६	६			
धम्की	१	१	१	१	३	३
भेला र संगठित हुने अधिकार	१	१	१	१		
बहुविवाह	१		१	१		
जम्मा	४	९	१०	३	३	३

वितरण गरियो। त्यसैगरी असहाय विधवा भत्ता प्रतिव्यक्ति प्रतिमहिना १ सय रूपैयाँका दरले ५ सय ८ जना विधवा महिलालाई २ लाख ३ हजार २ सय रूपैयाँ वितरण गरियो। अशक्त/अपाङ्ग भत्ता प्रतिव्यक्ति प्रतिमहिना १ सय रूपैयाँका दरले २० जना पुरुषलाई ८ हजार रूपैयाँ र २९ जना महिलालाई ११ हजार ६ सय रूपैयाँ वितरण गरियो।

महिला अधिकार

महाकाली उच्च मावि श्रीनगरका शिक्षक मुमाकान्त आचार्यले घरमा पत्नी हुँदाहुँदै सोही विद्यालयमा अध्ययनरत हासा मल्लसँग यौन सम्पर्क राखी गर्भ रहन गएकाले ०५७ असोज १६ गते दोश्रो विवाह गरे।

आर्थिक अधिकार

मुगु जिल्लामा कार्यरत सम्पूर्ण शिक्षकहरूले प्राप्त गर्दैआएको तलब-भत्ता श्री ५ को सरकारले कटौती गरेको विरोधमा ०५७ साउन १ गतेदेखि ०५७ असोज ५ गतेसम्म तलब-भत्ता बहिष्कार गरे।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा भीरबाट लडेर १ जनाको मृत्यु भयो। आगलागीका ४ वटा घटना भए। पहिरोका कारण २ वटा घर नष्ट भए।

८.१५ हुम्ला

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

जेल र बन्दीहरू

यस जिल्लाको जेल “घ” श्रेणीको हो। २० जना बन्दी क्षमता भएको यस जेलमा यस वर्ष अवैध हातहतियार सम्बन्धी मुद्दामा एक जना पुरुष बन्दी रहेकोमा ०५७ भदौमा धरोटीमा रिहा भए। हाल जेल खाली छ।

बेपत्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

सिमीकोट गाविस-७ का ४१ वर्षीय नरबहादुर रोकायालाई ३ लाख रूपैयाँ चन्दा दिन नसकेको आरोपमा ०५७ पुस १३ गते माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई एक हप्तापछि मुक्त गरियो। यस अघि पीडितलाई कामदारहरूलाई कम ज्याला दिएको आरोपमा ०५७ मंसिर २२ गते माओवादीहरूले ज्यानमार्ने धम्की दिएका थिए।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

रोडीकोट गाविस-१ का मदन रोकाया, सोही गाविस-२ का तुला बुढा, हेसे रोकाया, सोही गाविस-३ का सुरे बुढा, सिमीकोट गाविस-८ का छिमी लामा, बराङ गाविस-१ का प्रदीप ऐडी, सोही गाविस-३ का कमल ऐडी, हर्के रोकाया, सोही गाविस-५ का खड्गे बुढा, बरगाउँ गाविस-२ की पानकली लामा, सोही गाविस-४ का छाम्जोन लामा, सोही गाविस-५ का

जनसंख्या :	३५२८३
साक्षरता प्रतिशत :	२०.९
महिला साक्षरता प्रतिशत :	४.८
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.) :	५६५५
गाविस/नपा संख्या :	२७/०
निर्वाचन क्षेत्र :	१
विद्यालय :	१३१
ब्याम्स/उच्च मावि :	०/१
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी :	१/२६
टेलिफोन लाइन :	१
मोटर सडक (कि.मी.) :	०
प्रहरी कार्यालय संख्या :	३
हुलाक संख्या :	२८

छिरिङ तुम्छेल लामा, गोठी गाविस-३ का अजवीर ऐडीसमेत १६ जनालाई माओवादी भएकाले समान सहयोग गर्नेलाई जनही ५० हजार रूपैयाँ दिइने घोषणा गर्दै जिल्ला प्रहरी कार्यालयले ०५७ जेठ ५ गते एक सूचना निकाली जिल्लाका विभिन्न ठाउँमा टाँस्यो।

स्वार्पुनाथ गाविस-४ का मिनबहादुर शाहीलाई सामान्त भएको आरोपमा ०५७ जेठ ५ गते राति २५-३० जना माओवादीहरूले कुटपिट गरी मरणासन्न बनाए। पीडितलाई औषधोपचारका लागि नेपालगंज लगिएकोमा हाल सञ्चो भई घरमै फर्किएका छन्।

मैला गाविस-१ का ४० वर्षीय जिविस सदस्य शिवराज शर्मालाई भ्रष्टाचार गरेको र शोषक भएको आरोपमा ०५७ भदौ ३ गते माओवादीहरूले घरमा भएका नगद र जिन्सी सामानहरू लुटेर लगे।

श्रीनगर गाविस-१ का ६४ वर्षीय धर्मसिंह भण्डारीलाई हातहतियार नदिएको आरोपमा ०५७ असोज १० गते माओवादीहरूले सस्त्र घाइते हुने गरी कुटपिट गर्नुका साथै हातहतियार खोसेर लगे।

वरगाउँ गाविसका ५५ वर्षीय लोप्चन लामालाई गरीब, निमुखालाई हेपेको आरोपमा ०५७ कार्तिक १२ गते दिउँसो माओवादीहरूले घरबाट ५ लाख रूपैयाँबराबरको धनमाल लुटेर लगे।

वरगाउँस्थित यूएसए क्यानाडा नामक संस्थाद्वारा रकमको सदुपयोग नगरी हिनामिना गरिएको आरोपमा ०५७ कार्तिक १२ गते माओवादीहरूले कार्यालयमा आगो लगाइदिए।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार (राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

रोडीकोट गाविस-९ का शिक्षक ४२ वर्षीय जोगवीर रोकायालाई माओवादीको आरोपमा दुई वर्षदेखि थुनामा राखिएकोमा ०५७ जेठ ३ गते घरैटीमा रिहा गरियो। तर पीडितलाई आफ्नो दरबन्दी रहेको विद्यालयमा जान नदिई जिल्ला शिक्षा शाखामा निगरानीमा राखियो। साथै पटक पटक जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा बोलाई सोधपुछ गरेर मानसिक यातना दिइयो।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा देवानी मुद्दाहरू २७ वटा रहेकोमा १२ वटा फर्स्यौट भई १५ वटा बाँकी रहे। त्यस्तै फौजदारी मुद्दा २८ वटामध्ये २४ वटा फर्स्यौट भई ४ वटा बाँकी रहे।

सरुवा, घटुवा र पक्षपात आदि

गुल्मी जिल्ला अर्घौली गाविस-४ घर भई कालिका गाविसमा कार्यरत ३९ वर्षीय डिलाराम आचार्यलाई सो गाविसबाट ठेहे गाविसमा सरुवा गरिएकाले ०५७ भदौ १५ गते हाजिर हुन जाँदा गाविस अध्यक्ष कालीबहादुर रोकायाले हाजिर हुन दिएनन्। डिलाराम हाल जिविस कार्यालयमा काजमा बसेका छन्।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लामा ४ सय जति सुकुम्बासीहरू भएको पाइन्छ। जिल्लामा सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोग गठन नभएकाले संख्या यकिन हुन सकेको छैन। धेरैजसो मुचु गाविसमा भएको पाइन्छ। लामो समयदेखि साहु महाजनको घरमा काम गर्दै आएका र जग्गा जमीन नभएका व्यक्तिहरू पनि छन्। कतिपय तल्लो भनिने जातका व्यक्तिहरू माथिल्लो भनिने जातका व्यक्तिका घरमा काम गरी बस्ने तर आफ्नो नाममा जग्गा नभएका पनि छन्।

वृद्ध, अशक्त भत्ता प्रत्येक गाविसमा वितरण गरेको पाइन्छ।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन			राज्यद्वारा भएका हनन		
	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला
बेपत्ता पारिएको	१	१		१		
कुटपिट	३	३		३		
धम्की	४	४		४		
भेला र संगठित हुने अधिकार				१	१	१
सरुवा/घटुवा/पक्षपात आदि	१	१		१		
बहुविवाह	१		१	१		
पारिवारिक हिंसा	१		१	१		
महिला भएको कारण यातना	१		१	१		
जातीय छुवाछूत	१					
अमानवीय व्यवहार	३	३	१	३		
जम्मा	१४	१३	४	१६	१	१

महिला अधिकार

श्रीनगर गाविस-८ की विजया टमटालाई बच्चा नपाएको आरोपमा ०५७ भदौ २० गते आफ्नै पति ४१ वर्षीय असार टमटाले घरबाट निकालिदिए। हाल पीडित माइतीमा बसेकी छिन्।

कालिका गाविस-६ की २७ वर्षीय बाटुल्ली बुढालाई उनको भाईले उनका पति दानबहादुर बुढाको बहिनीलाई छाडेको आरोपमा ०५७ पुस ११ गते उनका पति दानबहादुर बुढाले पनि छाडिदिए। हाल पीडित ५ वर्षीय छोरा मदन बुढासहित माइतीमा बसेकी छिन्।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

कालिका गाविस-१ का २९ वर्षीय देउले कामी, २५ वर्षीय नेउले कामी, ३५ वर्षीय मनसुर कामीसमेत ८ जनालाई तल्लो जातिको भएको आरोपमा ०५७ भदौ १ गतेदेखि १० दिनसम्म सोही गाविस-२ का प्रेमबहादुर शाही, स्वङ्गबहादुर शाहीसमेतका व्यक्तिहरूले धारामा पानी खान दिएनन्। पीडितहरूले एउटा स्वसी दण्ड जरिवानास्वरूप राखेर पीडकहरूलाई बुझाएपछि मिलापत्र भयो।

मदाना गाविस-८ चिही गाउँका २१ वर्षीय कर्ण बुढा र सोही ठाउँकी १८ वर्षीय गुयाँडी टमटालाई अन्तरजातीय विवाह गरेकाले ०५७ असोज २० गते कर्णका बाबु सिल्का बुढाले घरमा पस्न दिएनन्। कर्ण र गुयाँडी वाध्य भएर भारततिर लागे।

कालिका गाविस-९ का २५ वर्षीय डबले पुनले ०५६ सालमा अन्तरजातीय विवाह गरी भारत गएकोमा यस वर्ष फर्केर घरमा आउँदा “तँ डूम भइस्, तेरो पानी, खाना चल्दैन, गाउँमा बस्न सुहाउँदैन” भनी समाजले गाउँदेखि टाढा एक गोठमा बस्न वाध्य बनाए।

कालिका गाविस-२ का ३७ वर्षीय चार्मो टमटालाई अर्काकी पत्नीसँग यौन सम्पर्क राखेको आरोपमा ०५७ असोज २५ गते माओवादीहरूले मोसो र जुत्ताको माला लगाई घुमाए।

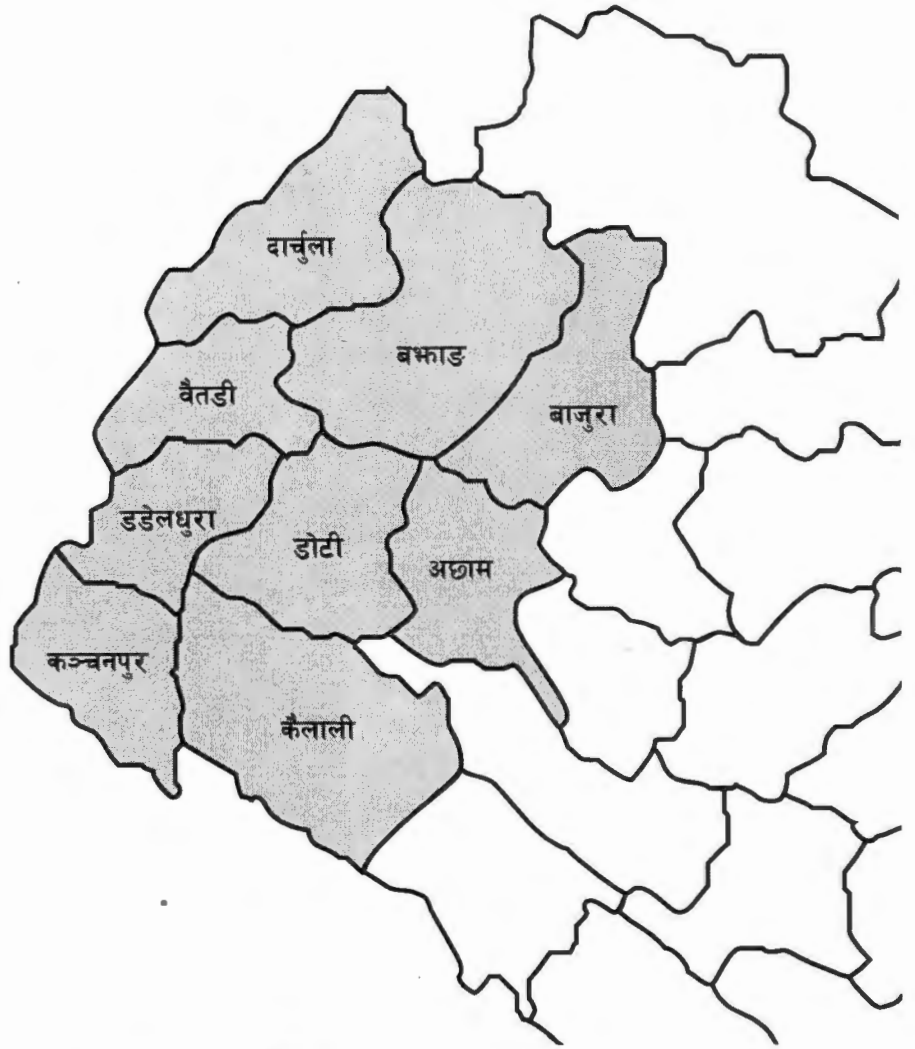
अतिरिक्त जानकारीहरू

सिमौकोट गाविस हिल्दमका ३५ वर्षीय प्रेमबहादुर शाही ०५७ असार २० गते गते चिप्लँदा आफूले बोकेको बन्दुक पङ्कीएर गोली लागी घाइते भएकोमा केही दिनपछि मृत्यु भयो।

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका २ वटा घटनामा २ जना पुरुष पीडित भए। चोरीको एउटा घटना जानकारीमा आयो। अविरल वर्षाका कारण करिब

१५ वटा घर भत्किए। पहिरोका कारण एकजना विद्यार्थीको विद्यालयबाट घरतर्फ जाँदै गर्दा मृत्यु भयो भने अन्य २ जना सस्त्र घाइते भए। खोलाले बगाएर १ जना महिला र १ जना पुरुषको मृत्यु भयो। एकजना महिलाले सौतासँग भगडा गरी आत्महत्या गरिन्।

सुदूरपश्चिमाञ्चल

- ५.१ कैलाली
- ५.२ अछाम
- ५.३ डोटी
- ५.४ बाजुरा
- ५.५ बभाड

- ५.६ कञ्चनपुर
- ५.७ डडेलधुरा
- ५.८ वैतडी
- ५.९ दार्चुला

५.१ कैलाली

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

टिकापुर नपा-९ का ५१ वर्षीय मंगलप्रसाद चौधरीलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ पुस ३० गते पहलमानपुर गाविस-९ खोपामा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

मुनुवा गाविस-७ जवलपुरका ४० वर्षीय नरेन्द्रबहादुर महाराई ०५६ फागुन ८ गते माओवादी र प्रहरीबीचको दोहोरो भिडन्तमा प्रहरीले गोली हानी घाइते बनाए।

बलिया गाविस-८ लम्कीका ३८ वर्षीय फौजबहादुर चलाउनेलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन ११ गते टिकापुर नपा-५ मा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

दुर्गौली गाविस-४ धर्मापुरका ५५ वर्षीय बालकृष्ण चौधरीलाई चन्दा नदिएको आरोपमा ०५६ चैत १३ गते राति अज्ञात व्यक्तिहरूले घर नजिकैको नदीमा लगी मुखमा बालुवा कोचेर हत्या गरे। पीडकहरू माओवादी भएको आशंका गरिएको छ।

उर्मा गाविस-७ धुर्जन्नास्थित एक घरमा बसिरहेका माओवादी कार्यकर्ताहरू फुलबारी गाविस-१ की १७ वर्षीय भगवती चौधरी, धनगढी नपा-७ पटेलाका चित्रबहादुर चौधरी, जगदीश चौधरी, रामदास चौधरी, कुमार चौधरी र रामसिंह चौधरीलाई ०५७ जेठ १३ गते प्रहरीले घरमा आगो लगाई बाहिर निस्कंदै गर्दा गोली हानी हत्या गरे। पीडितहरूमध्ये एक जनालाई घरभित्रै र अन्यलाई भाग्न लाग्दा हत्या गरिएको थियो। जेठ १२ गते धनगढी नपा-७ का रामाशंकर यादवको घरबाट माओवादीहरूले धनमाल लुटेका थिए। सोही घटनामा

जनसंख्या	: ४९०५३०
साक्षरता प्रतिशत	: ३१.२
महिला साक्षरता प्रतिशत	: १५.७
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	: ३२३५
गाविस/नपा संख्या	: ४२/२
निर्वाचन क्षेत्र	: ५
विद्यालय	: ६००
क्याम्पस/उच्च मावि	: ३/५
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	: २/४९
टेलिफोन लाइन	: २५३६
मोटर सडक (कि.मी.)	: २३७.४
प्रहरी कार्यालय संख्या	: २९
हुलाक संख्या	: ५७

संलग्न माओवादीहरूको खोजीमा गएका प्रहरीले पीडितहरूको हत्या गरेका थिए।

चुहा गाविस-३ का ३२ वर्षीय केदार चौधरी र ४६ वर्षीय दिलबहादुर चौधरीलाई ०५७ असोज २९ गते घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले बाँधी सोही गाविसका अध्यक्षको आँगनमा लगी कुटपिट गरी हत्या गरे।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका १० वटा घटनामा ५ जना पुरुष र ६ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये -

डोटी जिल्ला सिलगढी नपा-१ घर भई बेलादेवीपुर गाविस-४ बिजलियास्थित माइती घरमा आएको २८ वर्षीय पार्वतीदेवी खड्कालाई ०५६ फागुन २४ गते राति अज्ञात डाँकाहरूको समूहले गोली हानी हत्या गरे।

जोशीपुर गाविस-३ का २५ वर्षीय शारदा डगौरालाई ०५७ जेठ ११ गते राति आफ्नै पति राजेश डगौराले मट्टितेल खन्याई आगो लगाई हत्या गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा

राखिएको छ।

धनगढी नपा-५ हसनपुरका २२ वर्षीय गणेश राईलाई ०५७ जेठ २१ गते आफ्नै दाजु भाउजुबीचको फगडा हुँदा छुट्टाउन गएको अवस्थामा दाजु राजेश राईले खुकुरी प्रहार गरी हत्या गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

७५ जना बन्दी क्षमता भएको यस जिल्लाको जेल “घ” श्रेणीको हो। यस वर्षको अन्त्यसम्ममा १ सय १७ जना बन्दीहरू रहेका थिए। तीमध्ये ६९ पुरुष र १ महिलासमेत ७० जना कैद नतोकिएका र ४१ पुरुष र ६ महिलासमेत ४७ जना कैद

माओवादी घरेको आखकामा प्रहरीद्वारा आगो लगाई ध्वस्त पठाइएको घट

खुकुरी प्रहार गरी हत्या गरिएका गणेश राई

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना		पीडित संख्या		घटना		पीडित संख्या	
	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	४	४	१	५				
गोलीद्वारा हत्या	१		१	१	३	६	१	८
गोलीद्वारा घाइते	१	१	१	२	१	१		१
जेलमा भएको घटना					१			
गिरफ्तारी र यातना					२६	४९	२	६१
कुटपिट	८	१०	१	११	३	१०	९	१९
घम्की	११	१२	४	१७				
भूमिहीन/सुकुम्बासी समस्या	१							
बलात्कार	४		४	४				
बलात्कार प्रयास					१		१	१
पारिवारिक हिंसा	१		१	१				
महिला भएकै कारण यातना	१		१	१				
बाल अधिकार					१	१		१
आर्थिक अधिकार	४	२३	४	२४				
अमानवीय व्यवहार	२	३		३				
जम्मा	३९	४३	१८	६१	३६	६८	१३	९१

तोकिएका बन्दीहरू छन्। यसबाहेक २ जना नाबालक पनि आश्रितको रूपमा रहेका छन्।

जेलमा रहेका बन्दीहरूले विभिन्न मागहरू राखी ०५७ जेठ १४ गते एक घण्टा नारा जुलुस, जेठ १५ गते कपडा तथा सिदा वहिष्कार, जेठ १६ गते भोक हडताल गरे। यसअघि जेठ ११ गते बन्दीहरूले ३४ सूत्रीय माग राखी ५ दिने अल्टिमेटम दिएर जेल प्रशासन मार्फत जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा एक पत्र पठाएका थिए।

गिरफ्तारी र यातना

साँढेपानी गाविस-२ जुम्लापानीका ३६ वर्षीय सिताराम चौधरीलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ पुस १७ गते राति घरेबट प्रहरीले गिरफ्तार गरी घाँटीमा काठले च्यापेर यातना दिई भोलिपल्ट रिहा गरे। आफूलाई पुनः गिरफ्तार गरी यातना दिन सक्ने डरले पीडित बेपत्ता भएकोमा १७ दिनपछि जंगलमा भुण्डिएको अवस्थामा लास फेला पर्यो।

पहलमानपुर गाविस-९ का ३६ वर्षीय मोहनलाल चौधरी र उनकै भाई २० वर्षीय लाजु चौधरीलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ पुस ३० गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई जनप्रतिनिधिको जिम्मेवारीमा रिहा गरियो।

लालबोभी गाविस-१ का ३५ वर्षीय मनिराम चौधरी, ४० वर्षीय विर्फैया चौधरी र ३५ वर्षीय बाँधुराम चौधरीलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ माघ १ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई रिहा गरियो।

मसुरीया गाविस-७ शंकरपुरका ३८ वर्षीय मानबहादुर खड्कालाई माओवादीको आरोपमा ०५६ माघ ७ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई माघ १२ गते रिहा गरियो।

व्याकवाडी सोसाइटी एजुकेशन (बेश) को क्षेत्रीय कार्यालयमा कार्यरत खुसीराम चौधरीलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ माघ ११ गते वेशको धनगढीस्थित जिल्ला कार्यालयमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई कागज गराई २४ घण्टापछि रिहा गरियो।

बलिया गाविस-८ लम्की बजारका ५५ वर्षीय रंगनाथ ढकाललाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५६ फागुन १ गते आफ्नै पसलमा बसिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई कागज गराई भोलिपल्ट रिहा गरियो।

फुलबारी गाविस-१ का २१ वर्षीय सरोज चौधरी, १९ वर्षीय लालबहादुर चौधरी, २० वर्षीय हिरालाल चौधरी, सोही गाविस-२ का गोरखबहादुर थापा, गदरिया गाविस-२ का दामोदर चौधरी र

हसुलिया गाविस-२ का विक्रम चौधरीलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन ३ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई कागज गराई विभिन्न मितिमा रिहा गरियो।

बाजुरा जिल्ला घर भई कैलाली बहुमुखी क्याम्पसमा अध्ययनरत लालबहादुर बुढा, गोरख ऐडी, दयाराम थापा, नरेन्द्र उपाध्याय र धनगढी बसपार्कस्थित बाजुरा कोल्ड सेन्टरका संचालक कर्णबहादुर ऐडीलाई माओवादीको आशंकामा ०५६ फागुन ४ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई रिहा गरियो।

हसुलिया गाविस-३ रानामुढाका २२ वर्षीय प्रदिप चौधरीलाई माओवादीको आशंकामा ०५६ फागुन ६ गते आफ्नो विवाहको प्रतिभोजमा संलग्न भैरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे।

टिकापुर नपा-९ का १९ वर्षीय बाँधुराम चौधरीलाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५६ फागुन ६ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई डाँका चोरी मुद्दा लगाई ०५६ चैत २५ गते अदालतमा पेश गरिएकोमा सोही दिन अदालतको आदेशबमोजिम साधारण तारेखमा रिहा गरियो।

मसुरीया गाविस-५ का कालिका निमावि चौमालाका शिक्षक ४० वर्षीय दिवाकर सापकोटा, सोही गाविस-७ का २८ वर्षीय टंक तिमिल्सेना, ४५ वर्षीय वासु गुरागाई, सोही गाविस-९ का २५ वर्षीय उपेन्द्र भुसाल, २४ वर्षीय गंगाराम चौधरी र चौमाला गाविस-८ का ४२ वर्षीय गोविन्द भुसाललाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन ९ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूमध्ये अन्यलाई २ दिनपछि तथा शिक्षक दिवाकर सापकोटालाई ०५६ चैत १४ गते रिहा गरियो।

जानकीनगर गाविस-८ परागौपुरका १९ वर्षीय रामसिंह चौधरीलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन १० गते प्रहरीले

गिरफ्तार गरे। पीडितलाई डाँका चोरी मुद्दा लगाइएकोमा अदालतको आदेशबमोजिम साधारण तारेखमा रिहा गरियो।

टिकापुर नपा-९ का १५ वर्षीय यमलाल चौधरीलाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५६ फागुन १४ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई डाँका चोरी मुद्दा लगाइएकोमा ०५६ फागुन २५ गते अदालतको आदेशमा तारेखमा रिहा गरियो।

बलिया गाविस-४ कौवापुरका २२ वर्षीय चक्रबहादुर भाट र टिकापुर गाविस-५ को २१ वर्षीय शुशिला आचार्यलाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५६ फागुन १५ गते सुगरखाल गाविस-९ कुईने गाउँमा हिडिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे।

टिकापुर नपा-५ घियाका २० वर्षीय लाहानु चौधरीलाई माओवादीको आरोपमा ०५६ फागुन १५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई साधारण तारेखमा रिहा गरियो।

टिकापुर नपा-९ का १५ वर्षीय बालकृष्ण चौधरीलाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५६ फागुन १७ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी चैत २६ गते रिहा गरे।

टिकापुर नपा-५ घियाका १९ वर्षीय प्रेमबहादुर चौधरीलाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५६ फागुन १७ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई डाँका चोरी मुद्दा लगाई अदालतको आदेशमा ०५६ चैत २५ गते साधारण तारेखमा रिहा गरियो।

टिकापुर नपा-५ घियाका २२ वर्षीय बुद्धिराम चौधरीलाई माओवादीको आशंकामा ०५६ फागुन १८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई डाँका चोरी मुद्दा लगाई अदालतको आदेशबमोजिम चैत २५ गते साधारण तारेखमा रिहा गरियो।

जानकीनगर गाविस-८ परागीपुरका १९ वर्षीय कृष्ण चौधरीलाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५६ फागुन १८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई डाँका-चोरी मुद्दा लगाइएकोमा अदालतको आदेशबमोजिम फागुन २६ गते तारेखमा रिहा गरियो।

फुलबारी गाविस-५ घर भई कैलाली बहुमुखी क्याम्पसमा अध्ययनरत २० वर्षीय बाबुराम शर्मा, २० वर्षीय यादव शर्मा र २१ वर्षीय सीता चौधरीलाई माओवादीको आशंकामा ०५६ फागुन २४ गते राति धनगढी नपा-७ मनेरास्थित डेराबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे।

टिकापुर नपा-९ का ३२ वर्षीय शेखर शर्मा र ५५ वर्षीय यज्ञमूर्ति अर्याललाई माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत १८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई ०५७ वैशाख १५ गते सफाई दिइयो।

हसुलिया गाविस-१ मितरियाका २२ वर्षीय तुलीराम चौधरी, २३ वर्षीय डोड्ला चौधरी, १८ वर्षीय ज्ञानु चौधरी, १८ वर्षीय महेन्द्र चौधरी, १९ वर्षीय निम्ना चौधरी, १६ वर्षीय मसरू चौधरी, २० वर्षीय टेकबहादुर चौधरी, १८ वर्षीय नवीन चौधरी र सोही गाविस-६ का १८ वर्षीय ज्ञानु चौधरीलाई माओवादीको

आशंकामा ०५६ चैत २३ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई चैत २५ र २६ गते रिहा गरियो।

नारायण गाविस-६ का २४ वर्षीय फुलराम चौधरी तथा वसौटी गाविस-५ का १८ वर्षीय पतिराम चौधरीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ जेठ १ गते प्रहरीले जेलको गेटबाट पुनः गिरफ्तार गरे।

रतनपुर गाविस-२ का २२ वर्षीय रामप्रसाद चौधरीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ जेठ २५ गते आफ्नै घरबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे।

जानकीनगर गाविस-८ का १८ वर्षीय रामसिंह चौधरी, १९ वर्षीय कृष्णबहादुर चौधरी, १८ वर्षीय चन्द्रदिन चौधरी, १९ वर्षीय रामकिसन चौधरी, १८ वर्षीय रामबहादुर चौधरी र सोही गाविस-७ का फुलबहादुर चौधरीलाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५७ जेठ ३१ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई २२ दिन हिरासतमा राखी अदालतको आदेशमा तारेखमा रिहा गरियो।

नारायणपुर गाविस-४ का २४ वर्षीय फिर्लाल चौधरीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ ८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई भदौ १० गते तारेखमा रिहा गरियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

साँढेपानी गाविस-२ जुगपानीका २० वर्षीय राजकुमार चौधरी र २७ वर्षीय गंगाराम चौधरीलाई माओवादीलाई खाना खुवाएको आरोपमा ०५६ पुस १७ गते प्रहरीले कुटपिट गरे।

साँढेपानी रेञ्जपोष्टमा कार्यरत ३५ वर्षीय पदमराज ओम्फालाई ०५६ पुस २३ गते जंगलबाट काठ ल्याउँदै गरेको अवस्थामा सोही ठाउँका ठगीराम न्यूरसमेतका व्यक्तिहरूले कुटपिट गरे।

जिल्ला नापी शाखा कार्यालयबाट गएका नापी समूहलाई ०५६ माघ ६ गते मसुरीया गाविस-५ मा माओवादीहरूले ज्यानमार्ने धम्की दिए।

बलिया गाविस-८ लम्कीका कमल शाहको रामारोशन खाद्य उद्योग प्रालिम ०५६ माघ २९ गते राति केही अज्ञात व्यक्तिहरूले बम प्रहार गरी क्षति पुऱ्याए।

बलिया गाविस-८ मा बस्ने मानवअधिकार तथा शान्ति समाजका जिल्ला अध्यक्ष ३० वर्षीय चित्रबहादुर थापालाई माओवादीको विरोध गरेको आरोपमा ०५६ फागुन ५ गते राति माओवादीहरूले ज्यानमार्ने धम्की दिए।

उदासीपुर गाविस-४ स्थित रेञ्जपोष्टका रेञ्जर ४० वर्षीय रामाश्रय यादव, ३२ वर्षीय दीर्घराज उपाध्याय, ३२ वर्षीय धर्मराज कठायत र ३५ वर्षीय केशवराज जोशीलाई ०५६ फागुन १७ गते बेलुका कार्यालयमा नै अज्ञात व्यक्तिहरूले दुवै हात बाँधी कुटपिट गरे।

चौमाला गाविस-३ का २० वर्षीय गगनबहादुर सावद र १५ वर्षीय तिलकबहादुर बुढालाई ०५६ चैत ७ गते इलाका प्रहरी कार्यालय चौमालामा कार्यरत प्रहरी जवान केशव हुड्के,

कृष्णसिंह धामी र नाम थाहा नभएका एक जना व्यक्तिले मादक पदार्थ सेवन गरी कुटपिट गरे।

चौमाला गाविस-१ खुरखुरीयाका ३० वर्षीय दीर्घ सिंहलाई ०५६ चैत १६ गते घरमा बसिरहेको अवस्थामा अज्ञात व्यक्तिहरूले कुटपिट गर्नुका साथै धनमाल लुटेर लगे।

धनगढी नपा-१२ स्थित ग्रामीण आवास कम्पनी लि. को कार्यालयमा ०५६ चैत २३ गते केही अज्ञात व्यक्तिहरूले कागज पत्र जलाए।

धनसिंहपुर गाविस-४ का ५७ वर्षीय गोविन्दबहादुर श्रेष्ठलाई ०५७ जेठ १ गते राति अज्ञात व्यक्तिले ज्यानमार्ने धम्की दिए।

धनगढी नपा-७ भनेरामा व्यापार गरी बस्ने ४० वर्षीय रामशंकर यादवलाई ०५७ जेठ १२ गते माओवादीहरूले घरमै गई कुटपिट गरे।

श्रीपुर गाविस-८ का कमैया परिवारका २२ वर्षीय रिनादेवी राजी, २७ वर्षीय जुनीदेवी राजी, ३० वर्षीय वामदेवी राजी, १८ वर्षीय रिङनीदेवी राजी र कमलादेवी राजीलाई सौकी नतिरेको आरोपमा ०५७ असार १ गते हेमराज पन्त, मनिराज पन्त, हेमप्रकाश उप्रेती, दिपककान्त पन्त र विष्णुकान्त पन्तले कुटपिट गरे।

उदासीपुर गाविस-३ का जिविस सदस्य २८ वर्षीय रामचरण चौधरीलाई ०५७ असार १ गते छिमेकीको घरमा बसिरहेको अवस्थामा हातहतियारसहितका अज्ञात व्यक्तिहरूले कुटपिट गरे।

बसौटी गाविस-८ का देवराज लम्साल, रामप्रसाद चौधरी र सोही गाविस-३ का लसीराम चौधरीलाई ०५७ असार ३ गते अज्ञात हतियारधारी व्यक्तिहरूले ज्यानमार्ने धम्की दिई धनमाल लुटेर लगे।

दरख गाविस-६ का ४० वर्षीय रामचन्द्र सापकोटालाई ०५७ साउन १४ गते सोही ठाउँका हरिप्रसाद शर्मा, रामबहादुर चौधरी, लिखराज चौधरी, विफराम चौधरी र जनकलाल चौधरीले कुटपिट गरी ज्यानमार्ने धम्की दिए।

चुहा गाविस-६ स्यालीबजारका २५ वर्षीय राजेश सिंह, १९ वर्षीय काशीराम वली र २८ वर्षीय खगेन्द्र खत्रीलाई ०५७ भदौ ७ गते माओवादीहरूले ज्यानमार्ने धम्की दिए।

भजनी बजारस्थित राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक ०५७ भदौ ७ गते राति माओवादीहरूले लुटे।

मौलिक अधिकार

सुगम तथा निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

जिल्ला अदालतमा यस वर्ष विभिन्न शीर्षकअन्तरगत १ सय ५५ वटा मुद्दा दर्ता भएकोमा ५४ वटा मुद्दा फर्स्वौट भए। विगत वर्षहरूको तुलनामा यस वर्ष कम मुद्दा दर्ता भएको जिल्ला अदालतले जनाएको छ।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भन्ता आदि

रतनपुर गाविस-२ को मोहना किनारमा बस्दै आएका ५० वर्षीय बवना डगौरा थारू, ४० वर्षीय पछि डगौरा र ३५ वर्षीय रामभरोसे राना थारूसमेतका सुकुम्बासीहरूलाई ०५७ भदौ ५ गते सोही गाविसका अध्यक्ष जागीराम चौधरीसहितको टोलीले कुटपिट गरे। पीडितहरूले ०५७ भदौ ९ गते जिल्ला अदालतमा मुद्दा दायर गरे।

यो जिल्ला सुकुम्बासी बढी भएको जिल्लामध्ये एक हो। खासगरी कमैया परिवारहरू सुकुम्बासीका रूपमा रहेका छन्। पटक-पटक आयोग गठन हुने र लगत लिने कार्य गरेको भए पनि सुकुम्बासी समस्या समाधान हुन सकेको छैन।

महिला अधिकार

साँढेपानी गाविस-२ की २५ वर्षीय एक महिलालाई ०५६ पुस १८ गते गस्ती प्रहरीले बलात्कार गर्ने प्रयास गर्नुका साथै ज्यानमार्ने धम्की दिए।

श्रीपुर गाविस-९ की १० वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ फागुन १४ गते जंगलमा माटो लिन गएको अवस्थामा गेटा गाविस-६ का १८ वर्षीय मोहन साकीले बलात्कार गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

धनगढी नपा-२ की २० वर्षीय एक महिलालाई ०५७ जेठ ६ गते आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा सोही ठाउँका २० वर्षीय भद्रवीर विष्टले बलात्कार गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

मसुरीया गाविस-३ की १४ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ साउन ५ गते राति आफ्नै घरमा सुतिरहेको अवस्थामा सोही ठाउँका ३६ वर्षीय दिपेन्द्रबहादुर शाहीले मुख थुनेर बलात्कार गरे। पीडक फरार छन्।

उर्मा गाविस-९ की ९ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ साउन २२ गते जंगलमा गएको अवस्थामा चौमाला गाविस-२ का हिरालाल घर्ती मगरले बलात्कार गरे। पीडक फरार छन्।

टिकापुर नपा-४ अस्नेरीकी ५५ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ भदौ ७ गते सोही नपाका २४ वर्षीय रमेश ठकुरीले बलात्कार गरे। पीडकलाई माफी मगाइयो।

लालबोफी गाविसको जंगलमा ८ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ असोज २ गते टिकापुर नपा-६ का वीरबहादुर टमटाले बलात्कार गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

धनगढी नपा-३ मा डेरा गरी बस्ने ५५ वर्षीय फुलमति चौधरीलाई ०५७ साउन २५ गते आफ्नै पति फुलराम चौधरीले कुटपिट गरी घरबाट निकालिदिए। पीडित हाल कमैया शिविरमा बसेकी छन्।

चुहा गाविस-८ चैनपुरकी ३७ वर्षीय मांगलीदेवी बटालालाई बोक्सी भएको आरोपमा ०५७ जेठ १५ गते बलिया गाविस-४ चौरीमा गएको अवस्थामा सोही ठाउँका जटफु कामी, गोपले कामीसमेतका व्यक्तिहरूले कुटपिट गरे।

मालारवती गाविस-९ की १९ वर्षीय चिन्दु चौधरीलाई ०५७ भदौ ११ गते सोही ठाउँका हरिप्रसाद जोशी र खेमराज जोशीले कुटपिट गर्दा ५ महिनाको गर्भपतन भयो। पीडकहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा १८ हजार रूपैयाँका दरले धरौती लिएर नारखमा रिहा गरियो।

बालअधिकार

धनगढी नपा-५ स्थित मेरीगोल्ड बोर्डिङ स्कूलमा अध्ययनरत १२ वर्षीय महेशप्रसाद जोशीलाई ०५७ वैशाख ९ गते सोही ठाउँस्थित निलम विद्या निकेतन बोर्डिङ स्कूलका प्रिन्सिपल हेमप्रकाश श्रेष्ठले कुटपिट गरी घाइते बनाए। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा पीडितको उपचार गर्ने शर्तमा रिहा गरियो।

दासत्व, कर्मैया, बाँधा र हलिया आदि

गंटा गाविस-३ चैतन्यापुरका जमिन्दार शिवराज पन्तको घरमा कर्मैया भई बसेका राजदेव चौधरी, मायाराम चौधरी, जोगराम चौधरी, बलबहादुर कुमाल, ठगुराम चौधरी, एकेश्वर चौधरी, पतिराम चौधरीसमेतका १९ जना कर्मैयाहरूले ०५७ वैशाख १९ गते न्यूनतम ज्याला पाउनुपर्ने, बसोबासको व्यवस्थालगायतका मागहरू राखी गंटा गाविसमा उजुरी दर्ता गरे। वैशाख २९ गते जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा उजुरी गर्न गएका कर्मैयाहरूको निवेदन दर्ता नगरिएपछि कार्यालयअगाडि कर्मैयाहरूले धर्ना दिएपछि मात्र निवेदन दर्ता गरिएको थियो। यस घटनापछि कर्मैया समस्या भएका जिल्लाहरूमा न्यूनतम ज्यालाका लागि निवेदनहरू पर्न थाले र कर्मैयाहरू आन्दोलित भई कर्मैया मुक्तिको लागि दबाव दिएका दिए। यस घटनापछि अन्य जिल्लाहरूमा पनि कर्मैया आन्दोलन तीव्र बन्दै गयो। विभिन्न जिल्लामा कर्मैयाहरूको व्यापक आन्दोलनको परिणामस्वरूप सरकारले ०५७ साउन २ गते कर्मैया मुक्ति र सौकी मिलाहाको घोषणा गर्यो।

कर्मैया मुक्तिको घोषणापछि मालिकबाट निकालिएर र आफैं छोडेर करिव २२ वटा शिविरमा बस्दैआएका कर्मैया परिवारका ३ जना बालबालिका र २ जना वृद्धवृद्धाहरूको समयमै औषधि उपचार नपाएका कारण मृत्यु भयो।

टिकापुर नपा-७ भनभटपुरका बसन्त सुनारको घरमा कर्मैया बसेका बालकृष्ण चौधरीलाई कर्मैया मुक्तिको घोषणापछि घरमा काम गर्न छाडको आरोपमा ०५७ साउन १ गते बसन्त सुनारले खुकुरी प्रहार गर्ने प्रयास गरे।

बौनिया गाविस-१ का ४५ वर्षीय रामप्रसाद चौधरी र ४० वर्षीय डढी चौधरीलाई ०५७ साउन १९ गते बौनिया गाविस-१ डहरिवीरियाका किसान थोले दमाईले सौकी तिर भन्दै कुटपिट गरे।

धनगढी नपा-५ मा कर्मैया बस्दै आएका मानबहादुर चौधरी र उनकी पत्नी ३२ वर्षीय सुन्दरी चौधरीलाई ०५७ साउन २८ गते उनकै मालिक गगनबहादुर शाहीले कुटपिट गरे।

गंटा गाविस-४ मा कर्मैया बस्दै आएका ३५ वर्षीय शघु चौधरी र उनकै पत्नी फुलमति चौधरीलाई ०५७ साउन ८ गते उनकै मालिक चेतनाथ भट्टले ज्यानमार्ने धम्की दिए।

पथरैया गाविस-२ मा कर्मैया बस्ने तुल्सी चौधरीलाई गाडा पञ्चर गरेको आरोपमा ०५६ माघ ४ गते उनकै मालिक ध्रुव चौधरीले ७ बोरा धान जरिवाना गरे। पीडितले कर्मैया मुक्ति मंच, हुराइस, इलाका प्रहरी कार्यालयमा उजुरी दिएपछि सबैको संयुक्त प्रयासमा पीडकलाई चेतावनीसमेत दिई उक्त धान फिर्ता गराइयो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

एकजना पुरूषको लास फेला पर्यो। १४ जना पुरूष र १६ जना महिलाले आत्महत्या गरे। १ जना बालक र १ जना महिलाको डुबेर मृत्यु भयो। काठले च्यापेर १ जना महिलाको तथा रक्सी सेवनबाट १ जना पुरूषको मृत्यु भयो।

५.२ अध्याम

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

ढाँकु गाविस-२ का २३ वर्षीय रामबहादुर चलाउने, १७ वर्षीय मदन चलाउने, २५ वर्षीय अम्मर चलाउने, ४५ वर्षीय जहरसिंह चलाउने, सोही गाविस-५ का २५ वर्षीय टेकबहादुर कामी, सोही गाविस-४ का २५ वर्षीय धाडेडे दमाई, सेरा गाविस-३ का १५ वर्षीय पदमे ढोली र माओवादी कार्यकर्ताहरू मानबहादुर बुढा र मनवीर दमाईलाई ०५६ पुस ३० गते माओवादीद्वारा आयोजित साँस्कृतिक कार्यक्रम हेरिरेहको अवस्थामा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे। उक्त घटनामा सोही

ठाउँका रामसिंह चलाउने, नरबहादुर चलाउने, नौले दमाई र चन्दे कामी सख्त घाइते भए भने अन्य २० जना सामान्य घाइते भए।

षोडशा गाविस-६ का ५५ वर्षीय बहादुरसिंह खड्कालाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५६ फागुन २० गते आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले घरबाट निकाली केही पर लगी खुकुरीले प्रहार गरी हत्या गरे।

कालेकाँडा गाविस-२ का २३ वर्षीय उदयराम जैशी र सोही गाविस-४ का २९ वर्षीय उदयबहादुर शाहीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ वैशाख १ गते राति माओवादीहरूले घरबाट बोलाई चिल्लडा खोलामा लगी कुटपिट गरी उदयबहादुरलाई

घटनास्थलमै हत्या गरे भने उदयरामको काठमाण्डौमा उपचार गर्दागर्दै वैशाख ३ गते मृत्यु भयो।

बाटुलासैन गाविसस्थित बर्जुगो जंगलमा नाम, ठेगाना थाहा नभएको एकजना व्यक्तिलाई ०५७ साउन ३० गते प्रहरी र माओवादीबीच दोहोरो भिडन्तमा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

पुल्लेतोला गाविसका २४ वर्षीय लालबहादुर थापालाई माओवादी भएको आरोपमा ०५७ कार्तिक १३ गते प्रहरीले घरबाट गिरफ्तार गरी पुल्लेतोला र लयादी गाविसको सिमानामा लगी गोली हानी हत्या गरे।

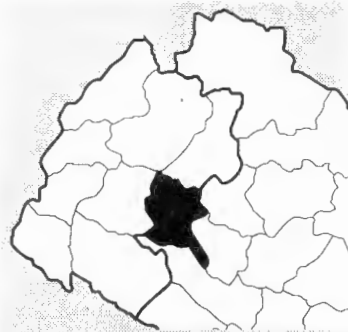
रामारोशन गाविस-५ की १६ वर्षीय तुलसीकुमारी बुढालाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५७ मंसिर २४ गते गाउँमा हिँडिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गोली हानी हत्या गरे।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ६ वटा घटनामा ५ पुरुष र २ महिला पीडित भए। जसमध्ये -

सिउडी गाविस-९ थुवाकी ३२ वर्षीय सावित्री शाहलाई ०५६ माघ १३ गते लुग्रा र सिउडी गाविसको बीचमा पर्ने वागसैन जंगलमा स्याउला लिन गएको अवस्थामा लुग्रा गाविस-८ का ४० वर्षीय जया कोलीले बलात्कार गरी धारिलो हतियार प्रहार गरी हत्या गरे। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

कूल २५ जना बन्दी क्षमता भएको अछाम जेल “घ” श्रेणीको हो। हाल यस जेलमा १३ पुरुष र ३ महिला गरी १६ जना बन्दी छन्। यसबाहेक १ जना आश्रित बालक पनि छ। बन्दीहरूमध्ये कर्तव्य ज्यान मुद्दामा ९ जना, ज्यान मुद्दामा ४

जनसंख्या	: १९८१८८
साक्षरता प्रतिशत	: २६.२९
महिला साक्षरता प्रतिशत	: ६.०५
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	: १६९२
गाविस/नपा संख्या	: ७५/०
निर्वाचन क्षेत्र	: २
विद्यालय	: ३०७
क्याम्पस/उच्च मावि	: २/३
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	: २/७५
टेलिफोन लाइन	: १४८
मोटर सडक (कि.मी.)	: २४
प्रहरी कार्यालय संख्या	: १३
हुलाक संख्या	: ७३

जना, जबर्जस्ती करणी मुद्दामा २ जना र ज्यानमाने उद्योग मुद्दामा १ जना छन्। कैद नतोकिएका १ जना पुरुष छन् भने कैद तोकिेकामा १२ जना पुरुष र ३ जना महिला छन्। जेलको भौतिक अवस्था ठिकै भए तापनि सुधार कार्य भएको छैन। बन्दीहरूका लागि आयमूलक तालिमको व्यवस्था छैन। मनोरञ्जनका लागि एउटा क्यारमबोर्ड मात्र छ। खानेपानीको लागि हालसम्म अस्थायी पाइप लाइन रहेको बन्दीहरू बताउँछन्।

गिरफ्तारी र यातना

तुर्माखाँद गाविस-३ का ४५ वर्षीय विस्वले ढोली, ५० वर्षीय दाने ढोली, सोही गाविस-२ का २५ वर्षीय सर्पे ढोली र २६ वर्षीय कर्ण ढोलीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ वैशाख २० गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी निर्मम यातना दिए। पीडितहरूलाई अड्डासार गर्दै कमलबजार चौकीमा पुर्‍याई एक रात राखेर जिप्रका पुर्‍याइयो र एक दिनपछि रिहा गरियो।

बाटुलासैन गाविस-९ का २३ वर्षीय तेजबहादुर वि.क., १७ वर्षीय इन्द्रे कामी, २८ वर्षीय सर्जन सिंह कामी, ३६ वर्षीय जोगी कामी, ३७ वर्षीय बविरं कामी, ४० वर्षीय भिकारी कामी, १६ वर्षीय हिमाकुमारी कामी, २० वर्षीय पार्वती कामी र सोही गाविस-८ का गंगा विष्टलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ जेठ ५ गते प्रहरीले घरबाट गिरफ्तार गरी यातना दिए। पीडितहरूलाई भोलिपल्ट रिहा गरियो।

सुतार गाविस-३ का ३० वर्षीय गम्भीर सिंह, सोही गाविस-७ का ५६ वर्षीय केसे भण्डारी, सोही गाविस-८ का ४५ वर्षीय परे ऐडी, ३० वर्षीय गणेश ऐडी, कालिका गाविस-७ का ४० वर्षीय स्वडके साउद र ४५ वर्षीय सेरे साउदलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ असार १९ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी बन्दुकको कुन्दा र बुटले हिकार्दै यातना दिए। पीडितहरूलाई सोही दिन रिहा गरियो।

भाटाकाटिया गाविसको २० वर्षीय जौमति साउदलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ साउन १९ गते प्रहरीले घरबाट गिरफ्तार गरी सान्ताडा प्रहरी चौकीमा लगी हातमा लाठीले हिकार्दै यातना दिए। पीडितलाई जिप्रकामा ल्याई १० दिनपछि रिहा गरियो।

जनालीबण्डाली गाविसका ठूलासेन बजार समितिका अध्यक्ष टंकप्रसाद भण्डारी, मालिका प्रावि जनालीबण्डालीका शिक्षक पुष्पराज भण्डारी, महादेव भण्डारी, सेतीराम भण्डारी, सोही गाविसका गंगा कामी, हर्कप्रसाद भण्डारी, वृत्त वि.क.,

अछाम जेल

मनिराम गिरी, मनिराम भण्डारी, रामप्रसाद भण्डारी, इन्द्रप्रसाद भण्डारी, भक्ताराज दुङ्गना, कुसे दमाई र सेरा गाविस-३ का हरिप्रसाद जैसीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ भदौ १८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई प्रहरीले बन्दुकको कुन्दा र बुटले हिकाई यातना दिएर घुँडा र कुहनाले एक घण्टासम्म हिँड्न लगाए। साथै छातीमा बन्दुक तेर्स्यौं मानसिक यातना समेत दिइयो।

बेपत्ता पारिएको

विनायक इलाका प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत सई देवीचन्द ठकुरी र असई उत्तमबहादुर चन्दलाई ०५६ फागुन २० गते माओवादीहरूले चौकीमा आक्रमण गरी अपहरण गरे। पीडितलाई १ हप्तापछि मुक्त गरियो।

कुईका गाविसका प्रहरी सहायक निरीक्षक वीरबहादुर सिंह महारालाई ०५७ वैशाख ३१ गते विनायक गाविसबाट मंगलसेनतर्फ आउँदै गर्दा माओवादीहरूले अपहरण गरी भोलिपल्ट मुक्त गरे।

कालेकाँडा गाविस-१ का ५० वर्षीय चनि जैसीलाई छोराले जिप्रकामा परिचर भएर काम गरेको आरोपमा ०५७ साउन १४ गते माओवादीहरूले घरबाट अपहरण गरे। पीडितको बारेमा केही थाहा हुन सकेको छैन।

कालेकाँडा गाविस-९ का ५० वर्षीय प्रदिप शाही र रामबहादुर शाहीलाई सुराकी गरेको ०५७ साउन १४ गते माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितहरूलाई १ हप्तापछि मुक्त गरियो।

कालिकोट जिल्ला लालु गाविस-३ का १९ वर्षीय परेकबहादुर शाहीलाई ०५७ साउन ३० गते भाटाकाटियास्थित आफ्नो बहिनीको घर जाँदै गरेको अवस्थामा बाटुलासैन गाविस-६ स्वालगडाबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारे। पीडितलाई हाल कहाँ राखिएको छ भन्ने बारेमा थाहा हुन सकेको छैन।

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा कार्यरत प्रहरी हवलदार हरिसिंह बोहरालाई ०५७ असोज १० गते कालागाउँस्थित आफ्नो घरमा गएको अवस्थामा माओवादीहरूले अपहरण गरे। पीडितलाई ४ दिनपछि मुक्त गरियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

विनायक गाविसस्थित नेपाल बैंक लिमिटेडमा ०५६ फागुन २ गते माओवादीहरूले आक्रमण गरी १ करोड रूपैयाँ बराबरको धनमाल लुटेर लगे।

विनायक गाविसस्थित इलाका प्रहरी कार्यालयमा ०५६ फागुन २० गते माओवादीहरूले आक्रमण गरी ध्वस्त पारे।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हानन				राज्यद्वारा भएका हानन			
	घटना		पीडित संख्या		घटना		पीडित संख्या	
	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	२	३		३				
गोलीद्वारा हत्या					४	११	१	१३
बलात्कारपछि हत्या	१		१	१				
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	१	४		४	३	४		४
गिरफ्तारी र यातना					५	१६	४	२१
बेपत्ता पारिएको	४	६		६	१	१		१
कुटपिट	४	४		४	१	१६		१६
धम्की					३	३		३
भेला र संगठित हुने अधिकार					१			
बलात्कार प्रयास	१		२	२				
पारिवारिक हिंसा	१		१	१				
जातीय छुवाछूत	२		१	१				
जम्मा	१६	१८	५	२३	१६	५३	५	५६

कालेकाँडा गाविस-५ का ३२ वर्षीय नयाराम भाटलाई ०५७ वैशाख १ गते राति माओवादीहरूले घरबाट बोलाई चिल्टडा खोलामा लगी कुटपिट गरी घाइते बनाए। पीडितको काठमाण्डौमा उपचार भयो।

मंगलसेन गाविसमा ०५७ वैशाख ६ गते राति ११ देखि १२ बजेसम्म र वैशाख ९ गते राति १० बजेदेखि ११ बजेसम्म जिल्ला प्रहरी कार्यालयका प्रहरीले ६० राउण्ड हवाई फायर गरी स्थानीय जनतालाई त्रसित बनाए।

वैजनाथ गाविस-६ का २४ वर्षीय शिवसुन्दर शाहीलाई ०५७ असार १० गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा प्रहरीले भ्यालबाट बन्दुक तेर्स्यो। पीडितले आफूतर्फ बन्दुक तेर्स्योको देख्दा त्रसित भई आफू एकलै भएको बताएपछि प्रहरीहरू अन्यत्रै लागे।

वददिवी गाविस-७ का २२ वर्षीय शिवबहादुर टेलर्सलाई ०५७ असार १५ गते बिहान आफ्नै पसलमा कपडा सिलाइरहेको अवस्थामा प्रहरीले यहाँबाट कोही मान्छे गएको देख्यो भनी हप्काएर कुटपिट गर्नुका साथै गोठमा एक घण्टासम्म थुनेर राखे। सोही ठाउँका मानबहादुर साउदसमेतका व्यक्तिहरूको पसलमा प्रहरीले खानतलासी गरे।

वीरपथ गाविस-५ का ५५ वर्षीय गोरखबहादुर शाहीलाई सुराकी गरेको आरोपमा ०५७ असार २३ गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा माओवादीहरूले घर नजिकै बोलाई कुटपिट गरी दायोँ खुट्टा भोँचिदिए।

जुपु गाविसका ४२ वर्षीय भोजबहादुर रावललाई भ्रष्टाचार गरेको आरोपमा ०५७ साउन २२ गते सोही गाविस-१ का २४ वर्षीय चक्रबहादुर रावल, २४ वर्षीय केशरबहादुर रावल, २६ वर्षीय रामबहादुर रावल, २३ वर्षीय देवेन्द्रबहादुर रावल, २६ वर्षीय भुलेन्द्र रावल र ४४ वर्षीय भक्तबहादुर रावलले ०५७ साउन २२ गते कुटपिट गरे। पीडकहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा १ महिनापछि रिहा गरियो।

जनालीकोट गाविस-६ का वडाध्यक्ष रंगबहादुर सुनारलाई ०५७ मंसिर ३० गते प्रहरीले घर खानतलासी गर्नुका साथै ज्यानमाने धम्की समेत दिए।

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

नेपाल राष्ट्रिय शिक्षक संगठनका केन्द्रीय सदस्य भूपट रावल, जिल्ला कार्य समितिका उपाध्यक्ष फत्तेबहादुर श्वडारी, नेपाल शिक्षक संघका सुरत विष्टसमेत ५१ जना शिक्षकहरूलाई ०५७ मंसिर २ गते आफ्ना मागहरू जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा पेश गर्नका लागि शान्तिपूर्ण नारा जुलुस गरिरहेको अवस्थामा प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई ३ घण्टापछि रिहा गरियो।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा सरकारवादी फौजदारी मुद्दा ७ मध्ये ५ फर्स्यौट भई २ वटा बाँकी छन् भने ज्यानमाने उद्योग र रहजनी चोरी गरी २ वटा मुद्दा कारवाहीमा रहेका छन्। दुनियावादी फौजदारी ८ मध्ये २ फर्स्यौट भई ६ बाँकी छन् भने दुनियावादी देवानी मुद्दा १६ वटामध्ये ७ वटा फर्स्यौट भई ९ बाँकी छन्।

जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा यस वर्ष २ वर्ष अधिक हातहतियार स्वरखजाना र केही सार्वजनिक अपराध गरी ५ वटा मुद्दा फर्स्यौट भए भने यस वर्ष दर्ता भएको सार्वजनिक अपराधको एउटा मुद्दा विचाराधीन रहेको छ।

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा भुण्डिएर आत्महत्या ३, ज्यानमाने उद्योग १, केही सार्वजनिक अपराध १, बेवारिसे ज्यान २, कर्तव्य ज्यान २ र भवितव्य ज्यान २ गरी १० वटा मुद्दा दर्ता भए।

महिला अधिकार

बाब्ला गाविस-७ की १७ वर्षीय एक युवती र सोही गाविस-५ की ८ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ पुस ३० गते सोही गाविस-१ का २५ वर्षीय हिरा कुवरले मादक पदार्थ सेवन गरी बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा रिहा गरिएको छ।

दासत्व, कर्मैया, बाँधा र हलिया आदि

मंगलसेन, चाफामाण्डौ र मष्टामाण्डौ गाविसमा कृषि मजदुरहरूको न्यूनतम ज्याला निर्धारण गर्ने काम भएको छ।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय धुवाधूतसमेत

महेन्द्र मावि वयलपाटाका प्रधानाध्यापक ५७ वर्षीय मथुराप्रसाद रेग्मीले ०५६ माघ २७ गते सोही विद्यालयमा सरस्वती पूजाका दिन प्रसाद वितरणका क्रममा दलित छात्राहरूलाई अलग पक्ति लगाई भेदभाव गरे।

मंगलसेन गाविस-५ की वडाध्यक्ष ३२ वर्षीय मंगलादेवी कामीलाई ०५७ जेठ १ गते महिला विकास कार्यालयले आयोजना गरेको तालिममा चिया नास्ता खाने क्रममा सोही गाविस-२ की रम्भा साउदसमेतका महिलाहरूले जातीय आधारमा भेदभाव तथा गाली गरे।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

सर्वसुलभ र निशुल्क शिक्षाका माग राख्दै ०५७ असार ३० गते यस जिल्लाका विद्यार्थीहरूले जिल्ला शिक्षा कार्यालयमार्फत् शिक्षा मन्त्रीसमक्ष जापन पत्र प्रस्तुत गरे।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका ६ वटा घटनामा ४ जना पुरुष र ३ जना महिला पीडित भए। २ जना महिलाले आत्महत्या गरे। दुर्घटना र विपत्तिका ४ घटनामा ३ पुरुष र १ महिला पीडित भए।

५.३ डोटी

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

सरस्वतीनगर गाविस-९ रावलकट्टेका २७ वर्षीय मनिनाथ योगीलाई ०५७ साउन २८ गते इलाका प्रहरी कार्यालय जोरायलमा कार्यरत प्रहरी जवान बमबहादुर कठायत, नरबहादुर कठायतसमेत ५ जना प्रहरीले सोही ठाउँको एक पसलमा मादक पदार्थ सेवन गरी भनाभन हुँदा हत्या गरी नदीमा फ्याँकिदिए। पीडकहरूलाई गिरफ्तार गरिएकोमा हाल रिहा गरिएको छ।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ३ वटा घटनामा ३ जना पुरुष पीडित भए। अर्को एक घटनामा एक महिला गोलीद्वारा घाइते भइन्।

जेल र बन्दीहरू

“ग” श्रेणीको डोटी जेलको बन्दी क्षमता ४५ जना रहेको छ। हाल यस जेलमा २० जना बन्दीहरू रहेका छन्। बन्दीहरूमध्ये कैद नतोकिएका ३ जना र कैद तोकिएका १७ जना छन्। सबै बन्दी पुरुष छन्। १६ जना बन्दीहरू कर्तव्य ज्यान मुद्दामा छन् भने २ जना कस्तुरी चोरी मुद्दामा छन्। त्यसैगरी सार्वजनिक अपराधमा १ जना र चोरीमा १ जना छन्। जेल एकदमै जीर्ण अवस्थामा रहेको छ। वर्षायाममा भूतै समस्या हुने कुरा बन्दीहरू बताउँछन्। बन्दीहरूलाई शौचालय, स्वास्थ्य उपचार, खानेपानी आदिको उचित प्रबन्ध छैन। ढल निकासको उचित प्रबन्ध छैन। बन्दीहरूले पत्रपत्रिका पढ्न पाउने व्यवस्था पनि गरिएको छैन। जेलका यस्ता समस्याहरूको

समाधानका साथै सीपमूलक तालिमको समेत व्यवस्था हुनुपर्ने बन्दीहरूको माग रहेको छ।

गिरफ्तारी र यातना

दिपायल सिलगढी नपा-१ का २९ वर्षीय गोरखबहादुर बोहोरालाई ०५७ जेठ १७ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरेकाेमा शरीरका संवेदनशील अंगहरूमा हिकाएर यातना दिई बेहोस पारे। साथै यातना पीडित अवस्थामा जवर्जस्ती प्रहरी बयानमा हस्ताक्षर गर्न लगाई अपराध स्वीकार्न बाध्य पारे। पीडितलाई एक हत्यामा संलग्न भएको आरोपमा प्रहरीले गिरफ्तार गरेका थिए। पीडितलाई मुद्दा चलाई रिहा गरिएको छ। यातनाका कारण पीडितको शारीरिक अवस्था कमजोर भएको छ।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

पचनाली गाविस-६ का ३५ वर्षीय रामबहादुर ऐरलाई राजनीतिक रिसइवीका कारण ०५६ चैत ११ गते सोही ठाउँका तारा मल्ल र डबलबहादुर मल्लले कुटपिट गरे। पीडकहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी धरौटीमा रिहा गरे।

मौलिक अधिकार

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

पुनरावेदन अदालतमा जिम्मेवारी सरेर आएका दुनियावादी देवानी १ सय ९, सरकारवादी फौजदारी ३४, दुनियावादी फौजदारी ३२ गरी १ सय ७५ मुद्दा छन्। यस वर्ष दर्ता भएका दुनियावादी देवानी ५३, सरकारवादी फौजदारी ३१ र दुनियावादी फौजदारी १५ गरी ९९ मुद्दा छन्। त्यस्तै दुनियावादी देवानी २६, सरकारवादी फौजदारी १६ र दुनियावादी फौजदारी ७ गरी ४९ वटा मुद्दा फर्स्वौट भए।

जिल्ला अदालतमा जिम्मेवारी सरेर आएका र यस वर्ष दर्ता भएका मुद्दाहरूमा दुनियावादी देवानी ४५ वटा मध्ये ५ फर्स्वौट भई ४० बाँकी, सरकारवादी फौजदारी १२ वटा मध्ये ४ फर्स्वौट भई ८ बाँकी र दुनियावादी फौजदारी १० मध्ये ३ फर्स्वौट भई ७ बाँकी रहे। यसरी कूल ६७ वटा मुद्दामध्ये १२ वटा फर्स्वौट भई ५५ वटा बाँकी रहे। एक वर्षदेखि फर्स्वौट नभएका मुद्दाहरू २६ वटा छन्।

जनसंख्या	: १६७१६८
साक्षरता प्रतिशत	: २९.३
महिला साक्षरता प्रतिशत	: ९.९
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	: २९१६
गाविस/नपा संख्या	: ५०/१
निर्वाचन क्षेत्र	: २
विद्यालय	: ३२४
क्याम्पस/उच्च मावि	: १/६
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	: ४/५९
टेलिफोन लाइन	: ४८१
मोटर सडक (कि.मी.)	: २३५
प्रहरी कार्यालय संख्या	: १३
हुलाक संख्या	: ५३

जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा यस वर्ष सार्वजनिक अपराधका ६ वटा मुद्दा दर्ता भएकोमा एउटा फर्स्वौट भई ५ वटा बाँकी रहेका छन्।

जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा यस वर्ष दर्ता भएका मुद्दामध्ये कर्तव्य ज्यान २, ज्यानमार्ने उद्योग २, भुण्डिएर मृत्यु ४, औजार हातहतियार आत्महत्या १, जबर्जस्ती करणी १, चोरी १, केही सार्वजनिक अपराध ३, सवारी दुर्घटना २, भवितव्य ज्यान १ र फुटकर ३ वटा रहे।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगद्वारा भूमिहीन, सुकुम्बासीहरूको तथ्यांक संकलन गर्ने कार्य भैरहेको छ। आयोगसमक्ष ५० वटा गाविसबाट ८ सय ५३ र एउटा नपाबाट १ सय २७ जनाले सुकुम्बासीको निवेदन दिएका छन्। ती निवेदनहरूमाथि छानबिन भैरहेको छ। जग्गा वितरण कार्य भएको छैन। असार महिनादेखि आफूहरूले भत्ता नपाएको

बृद्धहरूको गुनासो छ।

महिला अधिकार

घौगल गाविस-५ को २५ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ वैशाख १८ गते बेलुका आफ्नै सुसुरा ४० वर्षीय रत्नबहादुर लामाले बलात्कार गरे। पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

सिलगढी नपा-९ को १६ वर्षीय एक युवतीलाई ०५७ असार ११ गते राति सोही ठाउँका १९ वर्षीय गणेश (अमर) सुनारले घरभित्रै गई बलात्कार गरे। पीडक फरार छ।

लडा गाविस-९ गोदाडाकी ३८ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ कार्तिक ३० गते राति उनकै जेठाजु रामबहादुर साउदले

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला	जम्मा	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला	जम्मा
हत्या	३	३	३	३	१	१	१	१
गोलाबुल्लो घाइते	१		१	१				
गिरफ्तारी र यातना					१	१		१
कुटपिट	६	५	३	८				
बलात्कार	३		३	३				
बलात्कार प्रयास	१		१	१				
आर्थिक अधिकार	१							
जम्मा	१४	६	६	१२	२	२		२

बलात्कार गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा धरौटी लिई तारेस्वमा रिहा गरियो।

कलेना गाविस-७ घर भई दिपायल सिलगढी नपा-१ सिलगाउँमा डेरा गरी बस्ने १८ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ पुस १ गते राति सोही ठाउँका २५ वर्षीय राजु श्रेष्ठले बलात्कार गरे। पीडकलाई धरौटी राखी तारेस्वमा रिहा गरियो।

आर्थिक अधिकार

लामीखाल गाविस-६ र ७ का ६० परिवारलाई घर तथा जमीन ०५७ जेठ २६ गतेको अबिरल वर्षाका कारण सेती नदीले बगाएकाले उनीहरूको लागि आएको राहत र आर्थिक सहयोग ३ लाख रूपैयाँ प्राप्त गर्नबाट सोही गाविसका अध्यक्ष

लक्ष्मणबहादुर सिंहले रोक लगाए। पीडितहरूले जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा धर्ना दिए तापनि अभैसम्म राहत पाएका छैनन्।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका ५ वटा घटनामा ४ जना पुरुष र २ जना महिला पीडित भए। ३ पुरुष र ३ महिलाले आत्महत्या गरे। भीरबाट लडेर १ जना पुरुष र नदीमा डुबेर १ जना महिलाको मृत्यु भयो। सर्पले टोकेर १ जना र टुकले ठक्कर दिएर १ जनाको मृत्यु भयो। १ जना पुरुषको बेवारिसे लास फेला पर्यो। जीप दुर्घटनामा १ जना पुरुषको मृत्यु भयो। एउटा बस दुर्घटनामा ४० जनाको मृत्यु भयो।

५.८ बाजुरा

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

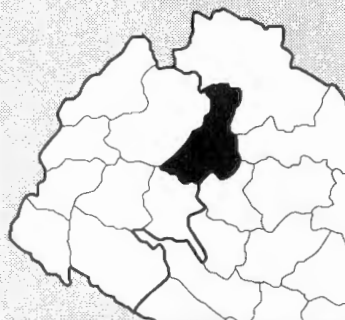
पाण्डुसेन गाविसमा ०५७ भदौ १५ गते प्रहरी र माओवादीबीच दोहोरो भिडन्त हुँदा नाम, ठेगाना थाहा हुन नसकेका एक जना माओवादी कार्यकर्तालाई प्रहरीले गोली हानी हत्या गरेको सार्वजनिक जानकारीमा आयो।

पाण्डुसेन गाविस-७ का ३५ वर्षीय मानबहादुर थापालाई माओवादी प्रतिकार समितिमा सामेल भएको आरोपमा ०५७ असोज ३० गते माओवादीहरूले हत्या गरे भने घाइते भएका सोही गाविस-९ का २७ वर्षीय पिर बुढाको भेरी अञ्चल अस्पताल नेपालगञ्जमा उपचार हुँदाहुँदै मृत्यु भयो। सो घटनामा अन्य १९ जना घाइते भए।

यसबाहेक यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका २ वटा घटनामा १ जना पुरुष र १ जना महिला पीडित भइन्।

जेल र बन्दीहरू

कुल २५ जना बन्दी क्षमता भएको बाजुरा जेल "घ" श्रेणीको हो। हाल यस जेलमा १८ जना बन्दी रहेका छन् जसमध्ये कैद नतोकिएका ६ र कैद तोकिएका १२ जना बन्दी छन्। सबै बन्दीहरू पुरुष छन्। बन्दीहरूका लागि भित्र एक र बाहिर एक गरी २ वटा चर्पीको व्यवस्था गरिएको छ। एउटा मात्र धारा भएको र त्यसमा पनि नियमितरूपमा पानी नआउनाले निकै समस्या भएको बन्दीहरूको गुनासो छ। जेल भवन र पर्खाल जीर्ण भैसकेकाले जिर्णोद्धारको खाँचो छ। बन्दीहरूलाई जिविसले एउटा टिभी उपलब्ध गराएको छ। पुस्तकालय र पत्रपत्रिकाको नियमित व्यवस्था हुनुपर्ने माग राख्दै आए पनि पूरा हुन नसकेको बन्दीहरू

जनसंख्या	: ९२०१०
साक्षरता प्रतिशत	: २७.२
महिला साक्षरता प्रतिशत	: ९.१
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	: २१८८
गाविस/नपा संख्या	: २७/०
निर्वाचन क्षेत्र	: १
विद्यालय	: २०३
क्याम्प/उच्च मावि	: ०/३
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	: १/२८
टेलिफोन लाइन	: ९४
मोटर सडक (कि.मी.)	: ०
प्रहरी कार्यालय संख्या	: ७
हुलाक संख्या	: २७

बताउँछन्। जेलमा माओवादी गतिविधि अन्तर्गत गिरफ्तार गरिएका ३ जना बन्दी छन्। एउटा सानो भवनमा कोचिएर बस्नुपर्ने अवस्थाले गर्दा बन्दीहरूलाई सानै कठिनाई भएको जेलर ललितबहादुर शाही बताउँछन्। टेलिफोन स्वर्च वार्षिक ३ हजार रूपैयाँ मात्र भएकाले एसटीडीसमेत राख्न नपाएको र यस्तो अवस्थामा केही घटना भए पनि सम्बन्धित निकायमा खबर गर्न जेल प्रशासनलाई अप्ठ्यारो परेको जेलर शाहीको गुनासो छ।

यस जेलमा रहेका दहकोट गाविस-७ का रतनबहादुर बोहरा ज्यान मुद्दाअन्तर्गत ७ वर्ष सजाय भोगिरहेकोमा सजाय सकिइसके पनि जेलमै छन्। उनको ७ वर्ष कैद गत पुस १८ गते पुग्यो तर सर्वोच्च अदालतबाट सादक जाँच उपलब्ध नगराइएकाले अभै जेलमा बस्न बाध्य छन्। जेलर शाहीले सादक नआएसम्म उनलाई रिहा गर्न नमिल्ने बताउँदै सर्वोच्च अदालतलाई बारम्बार यस सम्बन्धमा ध्यानाकर्षण गराए पनि सर्वोच्चले खासै ध्यान नदिएको बताए।

मौलिक अधिकार

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

यस वर्ष जिल्ला अदालतमा ६५ वटा मुद्दा दर्ता भए। जसमध्ये देवानी ३६, फौजदारी १७, विशेष अदालतसम्बन्धी ५, सक्षिप्त फौजदारी ४ र सरकारवादी ३ वटा मुद्दा रहेकोमा देवानी ९, फौजदारी ३, विशेष अदालतसम्बन्धी ४, सक्षिप्त फौजदारी ४ र सरकारवादी १ मुद्दा फर्स्टेड भए।

जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा यस वर्ष ३८ वटा मुद्दा दर्ता भए। जसमध्ये केही सार्वजनिक अपराध ३, भ्रष्टाचार ३, हातहतियार २,

ठाडो उजुरी १५ र मादक पदार्थ सेवनसम्बन्धी १५ वटा मुद्दा मध्ये सार्वजनिक अपराध १, भ्रष्टाचार १ र हातहतियारसम्बन्धी १ मुद्दा फर्स्यौट भए भने ठाडो उजुरी र मादक पदार्थ सेवनसम्बन्धी एउटा पनि मुद्दा फर्स्यौट हुन बाँकी छैन।

यस वर्ष जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा चोरी १, सार्वजनिक अपराध ६, हातहतियार स्वरस्वजानासम्बन्धी २, घरमा आगो लगाएको १, भवितव्य १, कर्तव्य ज्यान २ र ज्यानसम्बन्धी १ मुद्दा दर्ता भए।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोग गठन भए पनि कुनै कार्य हुन सकेको छैन। वृद्ध असहायहरूलाई वितरण गर्नका लागि यस आर्थिक वर्षमा करिब १२ लाख रूपैयाँ निकासा भएको तर गाउँहरूमा भने पठाउन बाँकी रहेको जिविसबाट जानकारी गराइयो।

महिला अधिकार

यस वर्ष तीन जना महिलाले आफूमाथि पतिले राम्रो व्यवहार नगरेको तथा हेला गरेको जनाउँदै सम्बन्ध विच्छेदका लागि

घटनाको प्रकार	नगरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या		पीडित संख्या		घटना संख्या		पीडित संख्या	
	पुरुष	महिला	जम्मा		पुरुष	महिला	जम्मा	
हत्या	३	३	१	३				
गोलीद्वारा हत्या					१	१		१
जारी	१	१	१	१				
पारिवारिक हिंसा	३		३	३				
जम्मा	६	३	३	६	१	१		१

अदालतमा निवेदन दिए। अदालतले पनि उनीहरूको सम्बन्ध विच्छेद गर्ने गरी फैसला गर्‍यो।

जारीको एउटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आयो। जारी लिन गएकाहरूमध्ये एक जनालाई जारी दिनुपर्ने ठाउँका व्यक्तिहरूले कुटपिट गरी टाउको फुटाइदिए भने ३ जनालाई सरल घाइते बनाए।

अतिरिक्त जानकारीहरू

पाण्डुसेन गाविसको जंगलमा ०५७ कार्तिक ३० गते एक महिलाको लास फेला पर्यो।

४० जनालाई मदिरा सेवन गरेवापत जरिवाना गरियो भने सयौं लिटर मदिरा नष्ट गरियो।

५.५ बर्भाड

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ३ वटा घटनामा २ जना पुरुष र १ जना महिला पीडित भए। जसमध्ये -

कालुखेती गाविस-७ की ६५ वर्षीय भिरुदेवी ओखेडालाई सामान्य घरायसी विवादका कारण ०५७ वैशाख २१ गते फड्केलो छोरा २६ वर्षीय प्रेमबहादुर ओखेडाले धारिलो हतियार प्रहार गरी हत्या गरे। हाल पीडकलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ। पीडकको मानसिक स्थिति ठिक नभएको बुझिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

कूल २५ जना बन्दी क्षमता भएको बर्भाड जेलमा हाल १४ जना बन्दी रहेका छन्। जसमध्ये माओवादीको आरोपमा नारदकुमार स्वडका र सुरेन्द्रबहादुर सिंहलाई थुनामा राखिएको छ। जेल जीर्ण अवस्थामा

जनसंख्या	: १३६,०९२
साक्षरता प्रतिशत	: २७.३५
महिला साक्षरता प्रतिशत	: १२.१
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	: ३४२२
गाविस/नपा संख्या	: ४७/०
निर्वाचन क्षेत्र	: २
विद्यालय	: ३२४
क्याम्पस/उच्च मावि	: १/३
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	: ०/५०
टेलिफोन लाइन	: १३३
मोटर सडक (कि.मी.)	: ६०
प्रहरी कार्यालय संख्या	: १३
हुलाक संख्या	: ४७

रहेको छ। बन्दीहरूको लागि स्वानेपानीको समस्या भएको तथा मनोरञ्जन तथा खेलकुदका सामाग्रीहरू उपलब्ध नगराइएको बन्दीहरूको गुनासो छ। इन्सेकबाट एउटा रेडियो र मानवअधिकार सम्बन्धी पत्रपत्रिकाहरू उपलब्ध गराइएको छ।

गिरफ्तारी र यातना

सैनपसेला गाविस-६ का १६ वर्षीय दिनेशबहादुर जप्रेल, २२ वर्षीय अमरबहादुर सिंह, १८ वर्षीय भैरवबहादुर जप्रेल, २४ वर्षीय नन्दलाल जप्रेल र २२ वर्षीय शिव जप्रेललाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५७ जेठ ३० गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी यातना दिए। पीडितलाई चार दिन पछि रिहा गरियो।

लमजुङ जिल्ला घर भई जनप्रिय उच्च मावि वगडगाउँमा अध्यापन गर्दै आएका बालचन्द्र अधिकारीलाई माओवादीको आरोपमा ०५७ साउन १६ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी यातना दिए।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा
		पुरुष	महिला			पुरुष	महिला	
हत्या	३	३	१	३				
गिरफ्तारी र यातना					६	१३		१३
कुटपिट	६	१३	१	१३	१	१	१	३
धम्की	१							
भूमिहीन/सुकुम्बासी समस्या	१	८		८				
बलात्कार	३		३	३				
बहुविवाह	१		१	१				
गर्भपतन	१							
पारिवारिक हिंसा	१		१	१				
जातीय छुवाछूत	१	३		३				
जम्मा	१६	३०	६	३६	६	१३	१	१४

रिठापाटा गाविसका नारदकुमार खड्का र सुवेडा गाविसका अध्यक्ष सुरेन्द्रबहादुर सिंहलाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५७ मंसिर २३ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरी यातना दिए। पीडितहरूलाई थुनामा राखिएको छ।

बेप्ता पारिएको / अपहरण गरिएको

कैलाली जिल्ला धनगढी घर भई दूर संचार संस्थानमा कार्यरत नन्दबहादुर धामी ०५७ साउन २४ गते बेलुका ७.३० बजेदेखि बेप्ता भएकोमा हालसम्म फेला पर्न सकेका छैनन्।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

सुर्मा प्राथमिक विद्यालय पिटालेखका शिक्षक शिवभक्त जोशीलाई प्रशासनिक स्वर्च सम्बन्धी विवादका कारण ०५७ साउन ३ गते सोही विद्यालयका प्रधानाध्यापक २९ वर्षीय राजेन्द्रबहादुर पालले कुटपिट गरे। पीडकलाई कुनै कारवाही भएन।

रिठापाटा गाविस-६ का ५८ वर्षीय अमरलाल रसाइली र २८ वर्षीय विष्णुदेवी रसाइलीलाई ०५७ साउन ६ गते जिल्ला प्रशासन कार्यालयको मूलद्वार अगाडि प्रहरीले कुटपिट गरे।

ब्याँसी गाविस-५ का ब्याँसी सामुदायिक उपभोक्ता समितिका अध्यक्ष ४५ वर्षीय गगनबहादुर सिंहलाई सामुदायिक वनसम्बन्धी विवादका कारण ०५७ साउन १५ गते कडेल गाविस-६ का रानी सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिका अध्यक्ष केशवराज जैसीले कुटपिट गरी धम्की दिए।

ब्याँसी गाविस-५ का सम्पूर्ण व्यक्तिलाई सामुदायिक वनको विषयलाई लिएर ०५७ साउन ३२ गते सोही गाविस-१ का गंगु जोशी, महेश जैसी, धनकृष्ण जैसीसमेत २० जनाले हातमा धारिलो हतियार लिई गाली बेइज्जती गर्नुका साथै धम्की दिए।

भातेखोला गाविस-९ का धनलाल खड्का, जोगबहादुर खड्का, शेरबहादुर खड्का, गंगबहादुर खड्का र वागमलबहादुर खड्कालाई सामुदायिक वनसम्बन्धी विवादका कारण ०५७ मंसिर ७ गते सोही गाविसका श्यामबहादुर थापा, सिरमबहादुर थापा र शेरबहादुर थापाले मरणासन्न हुने गरी कुटपिट गरे। पीडकहरूलाई

प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा मिलापत्र गरी रिहा गरियो।

मौलिक अधिकार

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

जिल्ला अदालतमा हाल देवानी १ सय ३५ र फौजदारी ६८ गरी २ सय ३ वटा मुद्दा रहेका छन्।

महिला अधिकार

ब्याँसी गाविस-३ की २३ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ असार ५ गते घरमा कोही नभएको अवस्थामा उनकै जेठाजु ४० वर्षीय मिने धामीले बलात्कार गरे। आपसमा

मिलापत्र गरियो।

माभीगाउँ गाविस-३ की ४० वर्षीय एक महिलालाई ०५७ साउन १७ गते माभीगाउँ गाविसका अध्यक्ष वर्कबहादुर रोकायाले घरमै गई बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई प्रहरीद्वारा गिरफ्तार गरिएकोमा राजनीतिक दबावका कारण रिहा गरियो।

ब्याँसी गाविस-२ की २२ वर्षीय एक महिलालाई परपुरुषसँग यौन सम्पर्क गरेको आरोपमा ०५७ वैशाख ५ गते आफ्नै पति २२ वर्षीय शिवु दमाईले मादक पदार्थ सेवन गरी मरणासन्न हुने गरी कुटपिट गरे। पीडितले प्रहरी प्रशासनमा जानकारी गराउँदा कुनै चासो देखाइएन।

बहुविवाह र गर्भपतनका एक-एक वटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आए।

आर्थिक अधिकार

कडेल गाविस-३ र ६ को बीचमा अवस्थित पातालचौर, पण्डितगाउँ र अवस्थीगाउँका जनताले उपभोग गर्दै आएको स्वानेपानी धारामा ०५७ कार्तिक १० गते नेवा नामक संस्थाले स्वानेपानी बनाउने कामको जिम्मा दिएका छविस ग्रामीण चेतनालयका अध्यक्ष धनबहादुर रावलले सोही गाविसका करे स्वत्री एकलैसँग सम्झौता गरी पानीको धारामा मुहान बाँधी ६० जना उपभोक्ता परिवारलाई स्वानेपानी उपभोग गर्नबाट वञ्चित गराए। पीडकविरूद्ध सार्वजनिक अपराध मुद्दा दर्ता गरिएको छ। पीडितहरू विकासको अधिकारबाट आफूहरूलाई वञ्चित गराएको बताउँछन्।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

ब्याँसी गाविस-६ का १८ वर्षीय लक्ष्मेन्द्रबहादुर दर्जालाई दलित भएका कारण ०५६ माघ १० गते पसलमा मट्टितेल किन्न गएको अवस्थामा सोही गाविस-४ का ४१ वर्षीय प्रेमबहादुर खड्काले कुटपिट तथा गाली बेइज्जती गरे। पीडकलाई ३ हजार रूपैयाँ जरिवाना गरी मिलापत्र गरियो।

ब्याँसी गाविस-६ का ४० वर्षीय जयबहादुर दर्जालाई ०५७ साउन १५ गते गाविसको बैठक बसेको अवस्थामा जातीय

भेदभावका कारण चियापानबाट बञ्चित गरियो। पीडित गाविसका जनप्रतिनिधि थिए।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

निजामति कर्मचारी सरह सेवा र सुविधा पाउनु पर्ने माग राख्दै नेराशिसंगठन र नेशिसंगठको संयुक्त संघर्ष समितिको आयोजनामा ०५७ कार्तिक ७ गते शिक्षकहरूले जिल्ला शिक्षा कार्यालय घेराउ गरे।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका ५ घटनामा ६ जना पुरुष र २ जना महिला पीडित भए। ३ जना महिलाले आत्महत्या गरे। बभाडबाट धनगढीको लागि उडेको विमान ०५७ साउन १२ गते दुर्घटना हुँदा २५ जनाको मृत्यु भयो। सेति नदीको बाढीका कारण धुलिदेखि विथडसम्म ठूलो धनमालको क्षति भयो। चोरीका ४ वटा घटना भए जसमा ६० हजार रूपैयाँ बराबरको धनमाल चोरी भयो।

५.६ कञ्चनपुर

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका ४ वटा घटनामा ४ जना पुरुष पीडित भए। जसमध्ये -

रामपुर विलासपुर गाविस-९ का २८ वर्षीय पदमसिंह धनाडीलाई ०५६ माघ २९ गते आफ्नै जेठा बाबु ५० वर्षीय गोपालसिंह धनाडी र उनका छोरा २१ वर्षीय सुरेशसिंह धनाडीले बञ्चरोको बिडले हिकोई हत्या गरे। पीडकहरूलाई पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

यस जिल्लाको जेल “घ” श्रेणीको हो। कूल ७५ जना क्षमता भएको यस जेलमा हाल ७३ जना बन्दीहरू रहेका छन्। बन्दीहरूमध्ये कैद नतोकिएका २२ पुरुष र ३ महिला गरी २५ जना तथा कैद तोकिएका ४५ पुरुष र ३ महिला गरी ४८ जना छन्। जेलमा बन्दीहरूको सुत्ने कोठा र भान्सा कोठा सँगै भएकाले धुवाँले आँखा पोल्ने, ह्याण्डपाइप चलाउँदा धमिलो पानी आउने तथा चर्पीको दयाकी पटक पटक भरिने तर समयमै त्यसको उचित व्यवस्था नगरिँदा दुर्गन्ध आउने समस्या रहेको बन्दीहरूले बताए।

गिरफ्तारी र यातना

शंकरपुर गाविस-८ का १६ वर्षीय टिकाराम चौधरी, ५५ वर्षीय आशाराम चौधरी, २३ वर्षीय भगुप्रसाद चौधरी, ५४ वर्षीय बुद्रिमराम चौधरी, २७ वर्षीय सियाराम चौधरी, २६ वर्षीय जगताराम चौधरी, ३० वर्षीय आशाराम चौधरी, ३२ वर्षीय शिवलाल राना, शिवनारायण चौधरी, पृथ्वी राना, सोही गाविस-७ का राजबहादुर राना, भजन राना, कृष्ण खत्री र डम्बरसिंह धामीलाई माओवादीको

आरोपमा ०५६ चैत २ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा ४ दिनपछि सबैलाई रिहा गरियो।

महेन्द्रनगर नपा-१० का वडाध्यक्ष हिरा विष्टलाई मदिरा सेवन गरी प्रहरीमाथि हातपात गरेको आरोपमा ०५७ साउन २३ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा इलाका प्रहरी कार्यालय गड्डाचौकीमा यातना दिए। प्रहरीले एकजना व्यक्तिलाई कुटपिट गर्दै लगेको देखेपछि आफूले त्यसो नगर भन्दा प्रहरीले आफूलाई नै गिरफ्तार गरी यातना दिएको पीडितले बताए।

धम्की, ज्यानमान धम्की र कुटपिट

महेन्द्रनगरस्थित होटल सैनिक सभ्यमा काम गर्ने १५ वर्षीय दयाराम पन्त र सोही होटल नजिकैको पसलमा काम गर्ने १४ वर्षीय राजु चौधरीलाई ०५६ माघ २३ गते वडा प्रहरी कार्यालय महेन्द्रनगरमा कार्यरत प्रहरी जवान राजेन्द्रविक्रम भण्डारीले मादक पदार्थ सेवन गरी कुटपिट गरी राजुको हात समेत भोँचिदिए। पीडकलाई कारवाहीस्वरूप अवकाश गरियो।

दैजी गाविस-५ का ३५ वर्षीय रघुनाथ जोशीलाई ०५७ असर १४ गते सोही ठाउँका वडाध्यक्ष ४२ वर्षीय भीमसिंह कठायत, ३४ वर्षीय हरिसिंह कठायत, १८ वर्षीय पुष्करसिंह कठायत र २१ वर्षीय लक्ष्मणसिंह कठायतले ज्यानमान धम्की दिए।

श्रीपुर गाविस-२ का शिक्षक २८ वर्षीय कमलप्रसाद चौधरीलाई एसएलसी परीक्षामा नक्कल गर्न नदिएको आरोपमा सोही गाविस-८ का जयसिंह विष्ट, मदनसिंह विष्ट, दानसिंह विष्ट र जीतेन्द्र भट्टले ज्यानमान धम्की दिई कुटपिट गरे।

महेन्द्रनगर नपा-८ घर भई जिप्रकामा कार्यरत महिला प्रहरी २४ वर्षीय घौली भट्टलाई ०५७ भदौ २७ गते सोही नपा-८ मा सोही नपा-७ का २५ वर्षीय सुरेन्द्र भण्डारीले ज्यानमान धम्की दिँदै कुटपिट गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी ०५७ असोज २७ गते ५ हजार रूपैयाँ धरौटीमा रिहा गरे।

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हतन			राज्यद्वारा भएका हतन		
	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला जम्मा	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला जम्मा
हत्या	४	४	४			
गिरफ्तारी र यातना				३	१५	१५
कुटपिट	३७	३५	५	१	४	४
मेला र संगठित हुने अधिकार				१	३	३
बलात्कार	५	६	६			
बलात्कार प्रयास	१	१	१			
गर्भपतन	१					
जम्मा	३८	३९	१२	४	३३	३३

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार

(राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

महेन्द्रनगरस्थित होटल सैनिक सभ्य र नजिकैको पसलमा काम गर्ने २ जनालाई वडा प्रहरी कार्यालयका प्रहरी जवान राजेन्द्रविक्रम भण्डारीले कुटपिट गरेको घटनाप्रति विरोध जनाई पीडकमाथि कारवाहीको माग गर्दै ०५६ माघ २३ गते राति ९ बजे वडा प्रहरी कार्यालयमा गएको होटल व्यवसायीहरूको जुलुसमाथि प्रहरीले लाठीचार्ज तथा २ राउण्ड हवाई फायर गरे।

महेन्द्रनगरस्थित सिद्धनाथ बहुमुखी क्याम्पसमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूले कुपनको आधारमा विद्यार्थीहरूलाई मट्टितेल उपलब्ध गराइयोस भन्ने माग राखी ०५७ कार्तिक २७ गते आयोजना गरेको विरोध जुलुसमा प्रहरीले लाठीचार्ज गरे। साथै हिमालय अर्वा, नवलसिंह भाट र नरबहादुर धामीलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी सोही दिन बेलुका रिहा गरे।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

जिल्ला अदालतमा २ वर्ष नाघेका मुद्दा दुनियावादी देवानी १० र सरकारवादी फौजदारी २ वटा छन्। यस वर्ष दुनियावादी देवानी मुद्दा २ सय ४ वटामध्ये २९ वटा फर्स्यौट भई १ सय ७५ वटा बाँकी रहे। त्यसैगरी सरकारवादी फौजदारी मुद्दा ६९ मध्ये १७ वटा फर्स्यौट भई ५२ वटा बाँकी रहे भने दुनियावादी फौजदारी १ सय ३० वटामध्ये ३४ वटा फर्स्यौट भई ९६ वटा बाँकी रहे।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भन्ता आदि

यस जिल्लामा सुकुम्बासी समस्या कायमै छ। शाही शुक्ला फाँट वन्य जन्तु आरक्ष विस्तारका कारण देखतभूली, पिपलाडी र रौतेली विचवा आदि गाविसहरूबाट विस्थापित करिब ३ हजार ४ सय परिवारले हालसम्म पनि बसोबासका लागि जग्गाधनी पुर्जा पाएका छैनन्।

सरकारले मुक्त कर्मैयाहरू, सरकारी तथ्यांकअनुसार ३ हजार २ सय ९० जनालाई पनि बसोबासको कुनै व्यवस्था गर्न सकेको छैन। यद्यपि यो संख्या बढी नै छ।

महेन्द्रनगर नपा-९ ब्रह्मदेव नजिकैको खल्ला भन्ने स्थानमा रहेका २ सय ३० सुकुम्बासीका घरहरूमा ०५७ मंसिरमा वन कार्यालयले आगो लगाइदियो।

अनाथहरूको लागि महेन्द्रनगरमा एक अनाथालय छ जसमा ४० जना अनाथ बालबालिकाको संरक्षण गरिएको छ।

महिला अधिकार

महेन्द्रनगर नपा-१० की १९ वर्षीय एक युवतीलाई ०५६ माघ २१ गते जंगलमा

गाईवस्तु चराउन गएको अवस्थामा सोही ठाउँका २२ वर्षीय कृते महरले हँसिया देखाई बलात्कार गरे। पीडक फरार छ। प्रहरीले पीडकको बाबुलाई गिरफ्तार गरी पीडकलाई हाजिर गराउने शर्तमा २ दिनपछि रिहा गरे।

पिपलाडी गाविस-४ की १४ वर्षीय एक बालिकालाई ०५६ माघ २८ गते सोही ठाउँस्थित सिद्ध वैजनाथ माविका शिक्षक ४० वर्षीय तेजबहादुर ऐरले जंगलमा लगी बलात्कार गरे। पीडित पक्षले उजुरी गरेनन् भने पीडक एक महिनासम्म फरार भए।

लक्ष्मीपुर गाविस-४ विनापुरकी ३५ वर्षीय एक महिला र उनकै १० वर्षीय छोरीलाई ०५७ जेठ २३ गते राति आफ्नै घरमा शारदा ईटा भट्टामा काम गर्ने भारतीय मजदुरहरू ओभा सरोज, रामनिवास सरोज, सन्तराम सरोज, मेवालाल सरोज, राजु सरोज, केशलाल सरोज र शन्तलाल सरोजले बलात्कार गरे। पीडकहरूमध्ये शन्तराम सरोज, केशलाल सरोज र रामनिवास सरोजलाई पुर्षका लागि थुनामा राखिएको छ भने अन्यलाई रिहा गरियो।

महेन्द्रनगर नपा-९ की १५ वर्षीय एक युवतीलाई ०५७ असोज ३० गते रिखले फाँटा नर्सरीमा सोही ठाउँका २२ वर्षीय केशव कार्कीले बलात्कार गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा २५ हजार रूपैयाँ धरौटीमा रिहा गरियो।

श्रीपुर गाविस-३ की १३ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ कार्तिक १ गते आफ्नै पसलमा कृष्ण प्रावि बेलौरीका प्रधानाध्यापक करिब ३३ वर्षीय छटकबहादुर चौधरीले बलात्कार गर्ने प्रयास गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा राजनीतिक दबावका कारण रिहा गरियो। हाल पीडकलाई शिक्षक पदमा घटुवा गरी दुर्गा प्राविमा सरुवा गरियो।

लक्ष्मीपुर गाविस-३ की १२ वर्षीय एक बालिकालाई ०५७ पुस ११ गते सोही गाविस-९ का करिब ३२ वर्षीय किस्ने भन्ने कृष्ण गिरीले बलात्कार गरे। पीडक फरार छन्।

गर्भपतनको एउटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आयो।

बालअधिकार

जिल्ला सदरमुकाम महेन्द्रनगरका होटलहरू तथा बस, टेम्पोहरूमा गरी करिब १ सय ५० जना बालबालिकाहरू न्यून ज्यालामा मजदुरी गर्दछन्।

दासत्व, कमेया, बाँधा र हलिया आदि

कालिका गाविस-६ का लक्ष्मण चौधरीलाई श्रीपुर गाविस ढक्काका ४० वर्षीय वीरसिंह थापाले कमेया राखेकोमा ०५७ जेठ १७ गते लक्ष्मणसमेत ३१ जना कमेयाहरूले जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा सौकी मिनाहा गरी कमेयाबाट मुक्ति दिलाइपाउँ तथा श्री ५ को सरकारले तोकेको दैनिक न्यूनतम ज्याला उपलब्ध गराइपाउँ भनी निवेदन दिए। पीडितहरूलाई सौकी मिनाहा गरी मुक्त गरे पनि न्यूनतम ज्याला उपलब्ध गराइएन।

श्री ५ को सरकारले कमेया मुक्तिको घोषणा गरे पनि वैकल्पिक रोजगारीको व्यवस्था नभएका कारण मुक्त कमेयाहरू विचल्लीमा परेका छन्। कतिपय ठाउँमा कमेयाहरूले कमाएर राखेको अन्न समेत खोसेर मालिकहरूले लगे। उदाहरणको रूपमा : सुग गाविस भजपुराका मुक्त कमेया साधुराम चौधरीले कमाएको ४ बोरा धान ०५७ साउन ७ गते मालिक रमेश जोशीले धम्की दिई लगे।

गास, बास र कपासको समुचित व्यवस्था नभएका कारण जिल्लाका १८ वटा शिविरमा रहेका कतिपय कमेयाहरू विरामी परेका छन् र प्राथमिक उपचारसमेत पाएका छैनन्। गर्भवती र सुत्केरी महिलाहरू तथा बालबालिकाको स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर परेको छ।

महेन्द्रनगरस्थित बालमन्दिरको शिविरमा रहेकी मुक्त कमेया ६० वर्षीय सन्चुरीदेवी चौधरीको ०५७ साउन २५ गते विरामी भई मृत्यु भयो।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

डडेल्धुरा जिल्ला भागेश्वर घर भई महेन्द्रनगर नपा-४ बस्ने २४ वर्षीय दिलबहादुर ओडालाई लगेको रकम फिर्ता नगरेको आरोपमा ०५६ फागुन २८ गते भागेश्वरकै लक्ष्मणबहादुर महर,

महेन्द्रनगर नपा-४ मा होटल गरी बस्ने वीरसिंह महर र सोही ठाउँका चक्रबहादुर मल्लले तल्लो जातको भनी गाली गलौज गर्नुका साथै बाँधेर कुटपिट गरे।

महेन्द्रनगर नपा-४ का ४० वर्षीय प्रताप नेपालीलाई ०५७ वैशाख २८ गते सोही ठाउँमा पसल गरी बस्ने परमानन्द भट्टले जातीय ढंगले अपहेलना गरे। पीडकलाई २ सय रूपैयाँ जरिवाना गरी स्थानीय रूपमा मिलापत्र गरियो।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

लक्ष्मीपुरको विनापुरमा भएको सामूहिक बलात्कारको घटनालाई लिएर ०५७ जेठ २३ गते अनेमसंघले जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा एक ज्ञापन पत्र बुझायो।

श्रीपुर गाविस-२ की १३ वर्षीय एक बालिकालाई कृष्ण प्राविका प्रधानाध्यापक छटकबहादुर चौधरीले बलात्कार प्रयास गरेकाले पीडकमाथि कारवाहीको माग गर्दै ०५७ कार्तिक १६ गते शान्ति प्रस्तुतित माविका विद्यार्थीहरूले विरोध जुलुस प्रदर्शन गरे। त्यसैगरी अभिभावकहरूले कृष्ण प्राविमा २० दिनसम्म तालाबन्दी गरे। पीडकलाई अन्यत्रै सरुवा गरिएपछि ताला खोलियो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष व्यक्तिगत कारणले भएका कुटपिटका ८ वटा घटनामा १३ जना पुरुष र १ जना महिला पीडित भए। ४९ जना पुरुष र ३५ जना महिला गरी ८४ जनाले आत्महत्या गरे। २ पुरुष र १ महिला गरी ३ जनाको बेवारिसे लास फेला परे। चोरीका २१ वटा घटना भए। विपत्ति र दुर्घटनाका ४५ वटा घटनामा ३८ पुरुष र १४ महिला गरी ५२ जना पीडित भए।

५.७ डडेल्धुरा

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले भएका हत्याका २ वटा घटनामा २ जना पुरुष पीडित भए।

जेल र बन्दीहरू

यस जिल्लाको जेल “घ” श्रेणीको हो। यसको क्षमता १७ पुरुष र ८ महिला गरी २५ जनाको छ। हाल यस जेलमा १८ पुरुष र २ महिला गरी २० जना बन्दी छन्। बन्दीहरूमध्ये कैद नतोकिएका ८ पुरुष तथा कैद तोकिएका १० पुरुष र २ महिला छन्। जेलमा भान्सा कोठा र चर्पी सँगै भएकाले दुर्गन्ध आउने समस्या रहेको बन्दीहरू बताउँछन्। सीपमूलक तालिमको व्यवस्था हुनुपर्ने बन्दीहरूको माग छ।

गिरफ्तारी र यातना

जोगबुढा गाविस-४ का २१ वर्षीय देशराज बोहरालाई माओवादीको आरोपमा ०५६ चैत १५ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई ११ दिनपछि रिहा गरियो।

नेपाल धनको छिन् प्रहरीले बिटफ्टाट गर्दै

मौलिक अधिकार

अभिव्यक्ति, भेला हुने र संगठित हुने अधिकार (राजनीतिक स्वतन्त्रता, स्वतन्त्र र निष्पक्ष चुनावसमेत)

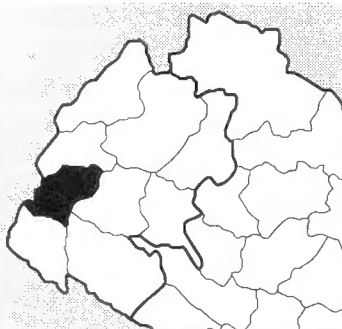
नेकपा (एमाले) जिल्ला कमिटीका सचिव विक्रमबहादुर शाही, उपसचिव तुलाराम बोहरा, कार्यालय सचिव वीरेन्द्रकुमार बस्नेत, सदस्य हरिप्रसाद भट्ट, करुणाकर पनेरू, शेरबहादुर साउद, प्रयाससंघका जिल्ला उपसंयोजक टेकबहादुर भण्डारी र अनेरास्ववियुका हरि माललाई नेपाल बन्दको दिन गाडी चल्न नदिएको आरोपमा ०५६ चैत १४ गते बिहान प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई सोही दिन बेलुका रिहा गरियो।

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

जिल्ला अदालतमा देवानी मुद्दा दुई वर्षदेखिको १, एक वर्षदेखिका ५ र यस वर्षका ४ गरी १० वटा फर्स्यौट हुन बाँकी छन्। त्यसैगरी दुनियावादी फौजदारी दुई वर्षदेखिको १, एक वर्षदेखिका ३ र यस वर्षका ४ गरी ८ वटा तथा सरकारवादी फौजदारी मुद्दा दुई वर्षदेखिका २, एक वर्षदेखिका ४ र यस वर्षका ५ गरी ११ वटा फर्स्यौट हुन बाँकी छन्। यसरी कूल २९ वटा मुद्दा फर्स्यौट हुन बाँकी छन्। जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा ३ वटा सार्वजनिक मुद्दा फर्स्यौट हुन बाँकी छन्।

महिला अधिकार

चिपुर गाविस-६ का मणिलेक माविका प्रधानाध्यापक ३० वर्षीय राजेन्द्र चटौतले घरमा पत्नी हुँदाहुँदै ०५६ फागुन २३ गते सोही विद्यालयमा अध्ययनरत १९ वर्षीय कविता भट्टसँग

जनसंख्या	: १०४६४७
साक्षरता प्रतिशत	: ५३.१३
महिला साक्षरता प्रतिशत	: ३५.४२
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	: १५३८
गाविस/नपा संख्या	: २०/१
निर्वाचन क्षेत्र	: १
विद्यालय	: १९५
क्याम्पस/उच्च मावि	: ३/३
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	: २/२७
टेलिफोन लाइन	: २४४
मोटर सडक (कि.मी.)	: २१०
प्रहरी कार्यालय संख्या	: १९
हुलाक संख्या	: ३१

बहुविवाह गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा रिहा गरियो।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

अमरगढी-५ का नारद जैरू, अञ्जु गैरी, पारस जैरू, रसुता जैरूसमेतका बालबालिकाहरूले ०५७ असार ७ गते युनिसेफद्वारा खानेपानी तथा सरसफाई सम्बन्धी नाटक देखाई नास्ता गर्न अमरगढी नपा-५ बागबजारका करनसिं भण्डारीको सनलाइट होटलमा जाँदा करनसिंले दलितहरू मेरो होटलमा आउनु हुँदैन भनी गालीगलौज गरे। पीडितहरूले असार ८ गते नगरपालिकामा निवेदन पेश गरे। निवेदनउपर कुनै कारवाही भएन।

अमरगढी-५ का हेमबहादुर सार्की र नन्दे सार्कीले ०५७ असार १२ गते अमरगढी नपा-५ मा होटलमा स्वाजा खानका लागि जान लागेको अवस्थामा नरपति गुरागाई र ज्वाला गुरागाईले दलित भएर माथिल्लो जातिका व्यक्तिको होटल अगाडि आउन नहुने भनी कुटपिट गरे।

पीडितहरू ०५७ असार १३ गते बाटोमा हिँडिरहेको अवस्थामा पीडकहरूले कुटपिट गरी जिप्रकामा बुझाए। पीडितहरूलाई सोही दिन रिहा गरियो।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

अमरगढी-५ का हेमबहादुर सार्की र नन्दे सार्कीलाई ०५७ असार १३ गते अमरगढी-५ का नरपति गुरागाई र ज्वाला गुरागाईले कुटपिट गरी जिप्रकामा बुझाएको घटनाप्रति विरोध जनाउँदै सोही दिन मानवअधिकार जनजागरण अभियान केन्द्र (हरमस) डडेल्धुरा र दलित संघले जुलुस प्रदर्शन गरी जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा जापन पत्र बुझाए। सोही दिन बेलुका पीडितहरूलाई रिहा गरियो।

महेन्द्र उच्च माविका शिक्षक खेमराज पन्तलाई ०५७ मंसिर २५ गते अमरगढी नपा-५ बागबजारका नेपाल रेडक्रस सोसाइटीका जिल्ला सभापति खेमराज जोशीले चलाएको एम्बुलेन्सले धक्का दिई चोट पुऱ्याएकाले खेमराजमाथि कारवाहीको माग गर्दै मंसिर २६ गते सोही उच्च माविका विद्यार्थीहरूले जुलुस प्रदर्शन गरी बजार परिक्रमा गर्नुका साथै जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला	जम्मा	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला	जम्मा
हत्या	३	३		३				
गिरफ्तारी र यातना					१	१		१
कुटपिट	६	५	३	८				
धम्की	३	५	३	८	१	८		८
भेला र संगठित हुने अधिकार					१	८		८
बहुविवाह	१		१	१				
पारिवारिक हिंसा	१		१	१				
जातीय छुवाछूत	३	६	२	९				
जम्मा	१६	१९	१०	२९	३	१६		१६

जापनपत्र बुझाए। स्वमराजलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी २ दिनपछि रिहा गरे।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष व्यक्तिगत रिसइवीका कारणले भएका कुटपिटका ९ वटा घटनामा १३ जना पुरुष र ४ जना महिला पीडित भए।

३ पुरुष र १ महिलाका बेवारिसे लास फेला परे। भीरबाट लडेर ३ जना महिलाको मृत्यु भयो। मदिरा सेवन गरी १ जना पुरुषको मृत्यु भयो भने खोलामा डुबेर १ महिला र १ पुरुषको मृत्यु भयो। ३ जना पुरुष र ५ जना महिलाले आत्महत्या गरे। सर्पले टोकेर १ जना महिला तथा सडक दुर्घटनामा ३ जना पुरुषको मृत्यु भयो।

५.८ बैतडी

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत कारणले एउटा हत्याको घटना भयो।

कटौजपानी गाविस-८ डाडीसोपनाका ५४ वर्षीय बलदेव विष्टलाई ०५७ असार ३० गते घरमै बसिरहेको अवस्थामा सोही ठाउँका ३१ वर्षीय भीमबहादुर विष्ट, ३२ वर्षीय गोविन्द विष्ट र सोही गाविस-४ का २७ वर्षीय कृष्णबहादुर विष्टले कुटपिट गरी हत्या गरे। पीडकहरूलाई पुर्णक्षका लागि थुनामा राखिएको छ।

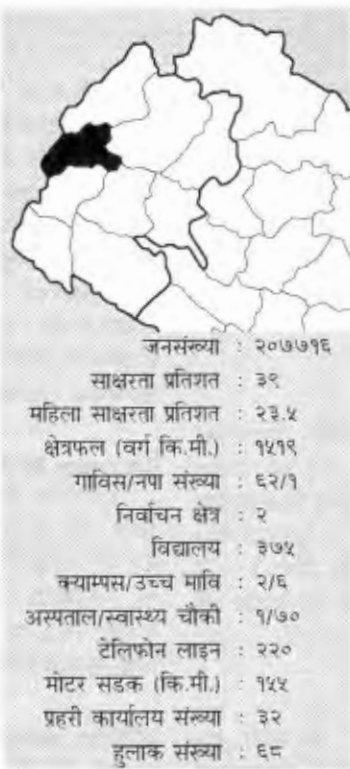
जेल र बन्दीहरू

कूल २५ जना बन्दी क्षमता भएको बैतडी जेल “घ” श्रेणीको हो। हाल यहाँ कैद तोकिएका १६ र कैद नतोकिएका ३ गरी १९ जना बन्दी रहेका छन्। सबै बन्दी पुरुष छन्। बन्दीहरूमध्ये १५ जना ज्यानमार्ने मुद्दामा, २ जना कर्तव्य ज्यान मुद्दामा र २ जना चोरी डकैती मुद्दामा छन्। जेलभित्र ३ जना तल्लो भनिने जातका बन्दी छन्। उनीहरूले अलग्गै खाना बनाउनु पर्ने स्थिति छ। उनीहरूको भान्साको भौतिक अवस्था दयनीय छ। तर, कारागार प्रमुख धर्मानन्द भट्टले भने दलितहरूप्रति कुनै किसिमको भेदभाव नगरिएको र स्वेच्छाले उनीहरूले कहिलेकाहीँ अलग्गै खाना बनाउने गरेको बताउनु भयो।

गिरफ्तारी र यातना

दुर्गास्थान गाविस-१ का २३ वर्षीय भुवनदेव भट्टलाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५६ माघ १० गते दशरथचन्द नपा-१ गोठलापानीबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई कागज गराई माघ १२ गते रिहा गरियो।

वासुलिङ्ग गाविस-७ कटकोलीका २१ वर्षीय कर्णबहादुर चन्दलाई अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) सँग सम्बद्ध भएको

आशंकामा ०५७ मंसिर २५ गते जगन्नाथ बहुमुखी क्याम्पस गोठलापानीबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई आत्मसमर्पणको कागज गराई १२ दिनपछि रिहा गरियो।

दशरथचन्द नपा-४ का २२ वर्षीय कमलबहादुर विष्टलाई अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) सँग सम्बद्ध भएको आरोपमा ०५७ मंसिर १७ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई आत्मसमर्पण गरेको कागज गराई मंसिर १९ गते रिहा गरियो।

वासुलिङ्ग गाविस-५ चिल्लेपानीका २२ वर्षीय चक्रबहादुर पाण्डेलाई अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) मा संलग्न भएको आरोपमा ०५७ मंसिर २८ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितलाई आत्मसमर्पण गरेको कागज गराई ५ दिनपछि रिहा गरियो।

दशरथचन्द नपा-९ डुङराका २५ वर्षीय निराजन भट्टलाई अनेरास्ववियु (क्रान्तिकारी) मा संलग्न भएको आरोपमा ०५७ पुस ७ गते मणिलेक उच्च मावि काडाबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरी मुक्का र लाठीले हिकार्ड यातना दिए। पीडितलाई आत्मसमर्पण गरेको कागज गराई २० दिनपछि रिहा गरियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

गुरूखोला गाविस-२ लुङटाका २१ वर्षीय रमेशकान्त बडुलाई ०५७ असार २४ गते राति होटलमा खाना खाइरहेको अवस्थामा दशरथचन्द नपा-५ का महेशचन्द्र भट्ट र श्रीकंदार गाविस-८ का परशुराम भट्टले कुटपिट गरी घाइते बनाए। पीडकहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी ३ दिनपछि रिहा गरे।

गुरूखोला गाविस-२ का ३९ वर्षीय आनन्दबल्लभ बडुलाई ०५७ असोज २२ गते मौनेली गाविस-५ का ३५ वर्षीय कृष्णबहादुर कुवरले कुटपिट गरी घाइते बनाए। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी उपचार स्वर्च तिर्न लगाई रिहा गरे।

साकार गाविस-३ का ४२ वर्षीय कमलबहादुर लुहारलाई ०५७ मंसिर २० गते मावली घरबाट छोरा हराएको जानकारी

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हतन				राज्यद्वारा भएका हतन			
	घटना		पीडित संख्या		घटना		पीडित संख्या	
	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	१	१		१				
गिरफ्तारी र यातना					५	५		५
कुटपिट	५	५		५	१	१		१
बलात्कार					१		१	१
गर्भपतन	१			१				
जातीय छुवाछूत	१	१	१	२				
जम्मा	१०	७	१	८	७	६	१	७

दिन इलाका प्रहरी कार्यालयका इन्स्पेक्टर कुशलप्रसाद गढतौलाले लाठीले हिर्काई कुटपिट गरे।

दशरथचन्द नपा-४ का ३० वर्षीय उर्वादत्त लेखकलाई ०५७ पुस ५ गते पसलमा बसिरहेको अवस्थामा दशरथचन्द नपा-२ का टेकसिंह स्वत्री, यादव स्वत्री र सोही नपा-८ का दिपक श्रेष्ठले कुटपिट गरी घाइते बनाए। पीडकहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी उपचार स्वर्च तिर्न लगाई १० दिनपछि रिहा गरे।

मौलिक अधिकार

सुगम र निषेध न्यायिक अधिकार

यस जिल्लामा कतिपय मुद्दाहरू गाउँघरमै छलफलको माध्यमबाट मिलाइने प्रचलन रहेको छ। यस वर्ष जिल्ला अदालतमा दुनियावादी देवानी ३८, सरकारवादी फौजदारी २९, दुनियावादी फौजदारी ५२ गरी कूल १ सय १९ मुद्दा दर्ता भए। जसमध्ये दुनियावादी देवानी २९, सरकारवादी फौजदारी २४ र दुनियावादी फौजदारी ४८ गरी १ सय १ वटा मुद्दा फर्स्यौट भई क्रमशः ९, ५ र ४ गरी १८ वटा बाँकी रहे।

महिला अधिकार

गिरेगाडा गाविस-५ की १९ वर्षीय १९ वर्षीय एक महिलालाई ०५७ असार २६ गते भारतको सिमानास्थित भुलाघाट बजारमा गएको अवस्थामा भुलाघाट सीमा प्रहरी चौकीमा कार्यरत सई तनहुँ जिल्ला क्यामिनी गाविस-७ का ४८ वर्षीय गुरुप्रसाद वाग्ले, प्रहरी हवलदारहरू महादेवस्थान गाविस-५ का ३० वर्षीय अमरबहादुर धानुक र दार्चुला जिल्ला शंकरपुर गाविस-३ का मोहन सिंह स्वत्रीले बलात्कार गरे। पीडकहरूलाई गिरफ्तार गरी विभागीय कारवाही गरी जागीरबाट बस्ति गरियो।

यस वर्ष पारिवारिक हिंसाको एउटा घटना जानकारीमा आयो। जस्मा, देउरानीलाई जेठानीले धारिलो हतियार प्रयोग गरी कुटपिट गरेकी थिइन्।

गर्भपतनको २ वटा घटना सार्वजनिक जानकारीमा आयो।

अन्य अमानवीय व्यवहार / जातीय छुवाछूतसमेत

महाकाली गाविस-२ की देथाला निमाविकी शिक्षिका हरूदय लोहारलाई ०५७ असार ६ गते कूलाउ माविमा श्रोत केन्द्रस्तरीय ४ दिने गोष्ठी चलिरहेको अवस्थामा सलेना गाविस-८ का श्रोत

व्यक्ति लोकराज जोशी र कूलाउ माविका प्रधानाध्यापक चन्द्रमोहन तिवारीले जातीय भेदभावका कारण समूहमा बसी चिया पिउनबाट अलग गराए। पीडित गोष्ठीमा १ दिन मात्र सहभागी भएर छोडिन्।

बसन्तपुर गाविस-१ ओदालीका २५ वर्षीय नरेशकुमार विश्वकर्मालाई जातीय भेदभावका कारण होटलमा खाना खाएर भाँडा नमाभेको आरोपमा ०५७ साउन २८ गते श्रीकेदार गाविस-८ का ४० वर्षीय रणबहादुर विष्टले गालीगलौज गरी कुटपिट गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी २ हजार रूपैयाँ जरिवानामा रिहा गरियो।

प्रेस वक्तव्य, टिप्पणी र विरोध कार्यक्रम आदि

भुलाघाटमा सामान किनमेल गर्न गएको महिलालाई ०५७ असार २६ गते प्रहरीले बलात्कार गरेकोमा पीडकहरूमाथि कारवाही गर्न प्रशासनले मौनता देखाएको विरोधमा ०५७ साउन २८ गते वैतडी उद्योग वाणिज्य संघले विरोध जुलुस तथा सभाको आयोजना गर्‍यो। एक दिन सदरमुकाम बजार बन्द गराई जुलुसले नगर परिक्रमा गर्दै जिप्रकामा धर्नासमेत दियो।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा व्यक्तिगत रिसइवीका कारणले भएका कुटपिटका ७ वटा घटनामा ५ जना पुरुष र २ जना महिला पीडित भए। ७ जना पुरुष र १० जना महिलाले आत्महत्या गरे। एक जना प्रहरी हवलदारले जिप्रकाभित्र शरीरमा आगो लगाएर आत्महत्या गरे। हिमपातबाट एकजनाको मृत्यु भयो। २ वटा चोरी डकैतीका घटनाहरू भए। वर्षाका कारण २०-२५ वटा घर भत्किए। पहिरोका कारण एकै घरका एक पुरुष र २ महिलाको मृत्यु भयो। बाढी पहिरोका कारण करिब २ सय घर परिवार प्रभावित भए।

५.८ दार्चुला

सम्मानित रूपले बाँच्ने अधिकार

हत्या / गोली

धुसा गाविस-४ का गाविस अध्यक्ष विसन सिंह धामीलाई ०५६ चैत २५ गते सोही गाविसका ३८ वर्षीय दलबहादुर रोकायाले गोली हानी घाइते बनाए। पीडकलाई थुनामा राखिएको छ।

जेल र बन्दीहरू

कूल ४० जना बन्दी क्षमता भएको दार्चुला जेल "घ" श्रेणीको हो। हाल यहाँ १४ जना पुरुष र १ जना महिला गरी १५ जना बन्दी रहेका छन्। बन्दीहरूमध्ये कैद नतोकिएका ३ जना छन्। २५ जना क्षमता भएको पुरुष बन्दी गृहमा ३ र १५ जना क्षमता भएको महिला बन्दी गृहमा ३ वटा कोठा छन्। जेलमा बन्दीहरूका लागि टिभी र रेडियो उपलब्ध गराइएको छ। जेलमा गलैँचा र घरेलु उद्योगको व्यवस्था गरिएको छ।

जनसंख्या	: १०१६८३
साक्षरता प्रतिशत	: ४१.९
महिला साक्षरता प्रतिशत	: १८.५
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	: २३२२
गाविस/नपा संख्या	: ४१/०
निर्वाचन क्षेत्र	: १
विद्यालय	: २९७
क्याम्पस/उच्च मावि	: ०/६
अस्पताल/स्वास्थ्य चौकी	: १/४१
टेलिफोन लाइन	: १९०
मोटर सडक (कि.मी.)	: १७
प्रहरी कार्यालय संख्या	: १८
हुलाक संख्या	: ४३

गिरफ्तारी र यातना

राप्ता गाविस-६ का १८ वर्षीय चरणसिंह बुढाथोकी, १८ वर्षीय खडकसिंह बोहोरा, १७ वर्षीय नरेन्द्र बोहोरा र १७ वर्षीय अशोक बोहरालाई आतंक श्रृजना गरेको आरोपमा ०५७ साउन ४ गते खलंगाबाट प्रहरीले गिरफ्तार गरे। पीडितहरूलाई साउन ५ गते रिहा गरियो।

धम्की, ज्यानमार्ने धम्की र कुटपिट

लटिनाथ गाविसका अध्यक्ष ३० वर्षीय गोपालदत्त जोशी, ४८ वर्षीय धिर्कबहादुर सिंह र २८ वर्षीय ज्ञानेन्द्रबहादुर सिंहलाई ०५७ साउन २८ गते व्यास गाविस-६ का ३० वर्षीय वासु सिंह अइतवानले कुटपिट गरे। पीडकलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी २८ हजार ५ सय रूपैयाँ बराबरको धितो राखी रिहा गरे।

खलंगा गाविस-४ का २० वर्षीय राम वि.क. र १६ वर्षीय रविन्द्र लोहारलाई ०५७ साउन २५ गते सोही

गाविस-५ का १८ वर्षीय नवीन निरौला, १८ वर्षीय उत्तम सुनाम, २० वर्षीय सन्तोष सुनाम र १४ वर्षीय विनोद निरौलाले छुरा प्रहा गरी घाइते बनाए। पीडक र पीडित दुवै पक्षलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा इन्स्पेक्टर चुडाबहादुर कुँवरले पीडितहरूलाई कुटपिट गर्नुका साथै मिलापत्र नगरेमा थुनामा राख्ने धम्की दिए। त्यसपछि दुवैपक्षबीच मिलापत्र गराई भदौ १ गते रिहा गरियो।

मौलिक अधिकार

सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकार

जिल्ला अदालतमा यस वर्ष दर्ता भएकासमेत कूल १ सय २९ वटा मुद्दामा ७६ फर्स्यौट भई ५३ बाँकी रहे। देवानी मुद्दा ३२ वटामध्ये १३ फर्स्यौट भई १९ बाँकी रहे भने दुनियावादी ५७ दर्ता भएकोमा ३६ फर्स्यौट भई २१ बाँकी रहे। सक्षिप्त कार्यविधिअन्तर्गत १६ वटा मुद्दामध्ये १० फर्स्यौट भई ६ बाँकी रहे। सरकारवादी ८ वटामध्ये ४ फर्स्यौट भई ४ बाँकी रहे।

भूमिहीन, सुकुम्बासी समस्या, अशक्त भत्ता आदि

यस जिल्लामा ०५६ चैतदेखि दर्ता भएका १ सय ८४ वटा सुकुम्बासीका

दार्चुला जेलका बन्दीहरू

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन			राज्यद्वारा भएका हनन		
	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला जम्मा	घटना संख्या	पीडित पुरुष	पीडित महिला जम्मा
गोलीद्वारा घाइते	१	१	१			
गिरफ्तारी र यातना				१	४	४
कुटपिट	३	६	६			
धम्की	१	१	१			
पारिवारिक हिंसा	१	१	१			
जम्मा	६	९	१०	१	४	४

निवेदनमध्ये १ सय ६४ को लगत मालपोत कार्यालयबाट आइसकेको र २० वटामाथि छानबिन भइरहेको कुरा सुकुम्बासी समस्या समाधान आयोगले जानकारी गरायो। सुकुम्बासीलाई जग्गाधनी प्रमाणपुर्जा वितरण गरिएको छैन।

अतिरिक्त जानकारीहरू

यस वर्ष यो जिल्लामा २ जना महिलाले आत्महत्या गरे। आगलागीका ३ वटा घटनामा ५ जना पुरुष पीडित भए भने तोडफोडको एउटा घटना भयो। भीरबाट स्वसेर १ जना पुरुष र १ जना महिला पीडित भए।

अनुसूची २

**मानवअधिकार
उल्लंघन
तथ्याङ्क
२०००**

प्रष्ट्याउनु पर्ने केही कुराहरु

मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरूको तथ्यांकलाई चार किसिमले प्रस्तुत गरेका छौं। पहिलो, घटनाको प्रकारअनुसार राज्य र गैरराज्यद्वारा गरिएका उल्लंघनका घटना संख्या, तथा पीडित संख्या -- दोश्रो, पीडितको प्रकार र तिनको उमेर समूहका आधारमा पुरुष महिला गरी पीडित संख्या -- तेश्रो, घटनाको प्रकार र महिनाको आधारमा पीडित संख्या -- चौथो, पीडकको प्रकार र उनीहरूबाट पीडित हुनेहरूको संख्या उल्लेख गरेका छौं।

यस्ता तथ्यांकलाई पाँचै विकास क्षेत्रका छुट्टाछुट्टै तथा समग्र नेपालको गरी ६ किसिमले प्रस्तुत गरेका छौं।

राज्यद्वारा भएका हनन भन्नाले प्रहरी, प्रशासन, सैनिक, वन सुरक्षाकर्मी, सरकारी निकायहरू आदिका तर्फबाट भएका उल्लंघनलाई जनाउँछ भने गैरराज्यद्वारा भएका हनन भन्नाले संगठित समूह वा व्यक्तिगत रूपमा भएका उल्लंघनलाई जनाउँछ।

“बेपत्ता पारिएको” भन्ने शीर्षक अन्तरगत राज्यपक्ष (प्रहरी प्रशासन) द्वारा बेपत्ता पारिएका घटना र माओवादी पक्षद्वारा अपहरण गरिएका घटनालाई समावेश गरेका छौं।

गर्भपतनका घटनाहरूमा प्रत्यक्षतः महिला नै पीडित भएकाहरूलाई पीडित संख्यामा उल्लेख गरेका छौं भने महिला पीडित नभएका घटनाहरूमा पीडित संख्या राखिएको छैन।

“अपहरण” शीर्षक अन्तरगत आपराधिक समूहद्वारा गरिएका घटनालाई मात्र राखिएको छ।

परिशिष्ट १.३ नेपाल - पीडित हुनेहरूको संख्या घटनाको प्रकार र महिनामा

घटनाको प्रकार	पीडित हुनेहरूको संख्या												जम्मा
	JAN	FEB	MAR	APR	MAY	JUN	JUL	AUG	SEP	OCT	NOV	DEC	
हत्या	३५	३०	४८	३४	३६	३६	३३	३४	३६	३०	३९	३४	४०५
गोलीद्वारा हत्या	५१	६३	३१	३३	१९	३५	१८	३६	४३	१६	३९	१६	३५६
बम प्रहारबाट मृत्यु	८	६		१०		३		१				३	३३
एम्बुसमा परी मृत्यु	३	३		६									१०
यातनाले मृत्यु							३						३
बलात्कारपछि हत्या	१	१			१	१	१	३	१	१			१०
आफ्नै बमबाट मृत्यु				३		१		१					४
आफ्नै एम्बुसमा परी मृत्यु				४			१			१			६
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	३६	३०	३५	३६	१०	३९	८	१३	५०	४	१८	१८	३४८
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	४	१४	१	६		९	९	४	५	६	६	१	६६
एम्बुसमा परी घाइते	५	१			६	१							१४
आफ्नै बमबाट घाइते					१	१							३
आफ्नै एम्बुसमा परी घाइते										१			१
जेलमा भएको घटना						१					१		३
हिरासत/जेलमा मृत्यु	१			१				१	१	१	३		६
गिरफ्तारी र यातना	५९	६६	१४९	९१	६९	१३९	६०	१३३	६१	६३	६४	८१	१०३५
लाठी चार्ज	३			११	५	१४		११	३		१९	३९	१०४
बेपत्ता पारिएको	३	८	६	९	८	४६	१६	३६	३१	३०	४५	३१	३५१
कुटपिट	१०६	१०६	१३४	९४	८९	१५३	१३६	११६	१३०	१४०	९८	६९	१३६४
धम्की	१३	३९	३१	३३	३५	९१	८३	६३	३१	३६	३४	५८	५३६
भेला र संगठित हुने अधिकार		३५	६३	३०	१६	१४	६८	३३	३६३	५०	१०९	११०	६८९
सरूवा/घटुवा/पक्षपात आदि	१				३	५०	६	५३	१	६८		१	१८३
निष्पक्ष न्यायिक अधिकार							५		१				६
धार्मिक स्वतन्त्रता						१	१			१			३
भूमिहीन तथा सुकुम्बासी समस्या			३		३	८	९						३३
महिला किनबेच	६	३		१	३	९	३	५	३		३	१	३६
महिला किनबेचको प्रयास	४	३	३	१३	३	६	६	६	११	१	६		६१
बलात्कार	१६	९	१३	१३	११	३४	१५	१८	९	६	६	६	१४८
बलात्कार प्रयास	९	३	५	४	१०	११	८	६	४	१३	९	४	८५
बहुविवाह	९	६	६	१४	६	१०	६	१०	६	११	९	३	९८
जारी			३		३	३		३	३	४			१४
पारिवारिक हिंसा	८	४	५	६	११	१६	६	६		८	६	९	८९
गर्भपतन		३			१	३	४	५			३		१६
महिला भएकै कारण यातना	३	६	३	५	६	१५	१३	६	१	३	५	५	६१
बाल अधिकार	६	३	३३	५	६	३०	६	६	५	३	८		१०१
आर्थिक अधिकार	३				१९	४६	८	४	६	३४		१	१११
जातीय छुवाछूत	१		३	३	३	१६	३	४	५	३	१	१	४१
अमानवीय व्यवहार	३	३	१०	६	६	३३	३६	१६	४	३	४	६	१०९
अपहरण		१	३	१	५	३	३	३	४	१	४	३	३८
जम्मा	३८६	४३४	५६६	४४९	३६९	८३८	५६५	६०६	६३५	५३९	५३१	५००	६४६८

परिशिष्ट १.४ नेपाल - पीडकअनुसार पीडित हुनेहरूको संख्या

पीडकको प्रकार	पीडित हुनेहरूको संख्या											
	१५ वर्ष मुनि			१५ देखि ४५ वर्ष			४५ वर्षभन्दा माथि			जम्मा		
	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
कृषिसँग सम्बन्धित	३७	७८	११५	३७६	३४३	७१९	९९	४३	१४१	५१३	४६३	९७६
व्यापारसँग सम्बन्धित	१५	६	२१	१११	४३	१५३	६	३	९	१३३	५१	१८३
कर्मचारी	३	३	४	३८	३३	६१	४	१	५	४४	३६	८०
डाँका	८		८	५७	३६	८३	१४	६	२०	७९	३३	१११
वनसुरक्षाकर्मी				५८	१३	७०	७	४	११	६५	१६	८१
सामान्य जनता	१३	४३	५४	३०४	१४६	४५०	३६	८	४४	३४३	१९६	४३८
सरकारी निकाय				१६७	१६	१८३	३		३	१७०	१६	१८६
भारतीय नागरिक	५	३	७	१३	७	२०	१	३	३	१९	११	३०
व्यवसायसँग सम्बन्धित				८		८				८		८
भूमिहीन तथा सुकुम्बासी					३	३		१	१		३	३
भूमिपति	३		३	४५	५	५०	१		१	४९	५	५४
माओवादी	१०	९	१९	८७५	३३	९०७	१६०	८	१६८	१०४५	४९	१०९४
सैनिक	५		५	३३	३	३४	४		४	३१	३	३३
प्रहरी	३०	१६	४६	३०८९	३०३	३३९२	१३७	६	१३३	३३४६	३३५	३६८१
राजनीतिक कार्यकर्ता	३	१	४	११४	३५	१४९	३५	३	३७	१४३	३८	१८०
बन्दी				७		७				७		७
शरणार्थी	१	१	३							१	१	३
धार्मिक कार्यकर्ता					१	१		१	१		३	३
विद्यार्थी	४	१५	१९	६४	१५	७९	८	१	९	७६	३१	१०७
शिक्षक	२८	३०	४८	१०	११	२१	३	१	३	४०	३३	७३
अज्ञात	८	१०	१८	१५५	४३	१९७	४८	९	५७	३११	६१	३७३
मजदुर	३	३३	३५	३६	३३	६९	५	१	६	३४	५६	९०
अन्य		१	१	५	३	८				५	४	९
जम्मा	१७४	३३५	३९९	४४४४	९९९	५४४३	५४०	९६	६३६	५१५८	१३३०	६४८८

नोट : अन्य अन्तरगत - कानूनसँग सम्बन्धित, भारतीय प्रहरी, पत्रकार, नगरपालिका, स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित आदि पर्दछन्।

परिशिष्ट २.१ पूर्वाञ्चल क्षेत्र - घटनाको प्रकार अनुसार घटना संख्या र पीडित संख्या

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा
		पुरुष	महिला			पुरुष	महिला	
हत्या	९९	८०	२३	१०३	२	२		२
गोलीद्वारा हत्या	९	१०	१	११	४	६		६
बलात्कारपछि हत्या	२		२	२				
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	८	८	१	९	१०	९	१	१०
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	२२	४	१	६				
जेलमा भएको घटना					६	२		२
गिरफ्तारी र यातना					८३	१६९	२१	१९०
लाठी चार्ज					६	३६	४	४२
बेपत्ता पारिएको					१३	१४	१	१४
कुटपिट	२४९	२४८	४२	३१०	२२	४१	१२	६३
धम्की	८२	१२२	३	१२४	६	८		८
भेला र संगठित हुने अधिकार	१	२	१	३	१४	६०	२	६२
निष्पक्ष न्यायिक अधिकार					६	४	२	६
सरूवा/घटुवा/पक्षपात आदि					४	४		४
भूमिहीन/सुकुम्बासी समस्या	१	४		४	२	१२		१२
धार्मिक स्वतन्त्रता	२	२		२				
महिला किनबेच	४		६	६				
महिला किनबेचको प्रयास	६	१	११	१२				
बलात्कार	४३		४३	४३				
बलात्कार प्रयास	१६		२१	२१	२		२	२
बहुविवाह	२२		२३	२३				
पारिवारिक हिंसा	२४		२४	२४				
गर्भपतन	९		६	६				
महिला भएकै कारण यातना	१९		१९	१९				
बाल अधिकार	१६	४	११	१६	२	२	१	३
आर्थिक अधिकार	४	९	१	१०				
जातीय छुवाछूत	१८	८	२	१०				
अमानवीय व्यवहार	१०	४	८	१३				
अपहरण	१	१		१				
जम्मा	६६०	४२०	२६१	६८१	१८४	२८१	४६	४२८

परिशिष्ट २.२ पूर्वान्वल क्षेत्र - पीडितको प्रकार र संख्या

पीडितको प्रकार	१५ वर्ष मुनि			१५ देखि ४५ वर्ष			४५ वर्षभन्दा माथि			जम्मा		
	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
कृषिसँग सम्बन्धित	१	१	२	२८८	१३९	४२७	७७	१७	९४	३६६	१५७	५२३
व्यापारसँग सम्बन्धित				२८	१२	४०	५	१	६	३३	१३	४६
कर्मचारी				५२	४	५६	३		३	५५	४	५९
शारीरिकरूपले अशक्त					३	३					३	३
विदेशी				२		२				२		२
सामान्य जनता	१	१	२	२६	१४	४०	३		३	३०	१५	४५
पत्रकार				११		११				११		११
भूमिहीन तथा सुकुम्बासी				१०		१०	२		२	१२		१२
कानूनसँग सम्बन्धित				२		२				२		२
माओवादी				१५	१	१६	१		१	१६	१	१७
सैनिक				२		२				२		२
प्रहरी				२०		२०				२०		२०
राजनीतिक कार्यकर्ता				११२	९	१२१	१०	१	११	१३२	१०	१३२
बन्दी				३	१	४				३	१	४
नवजात शिशु	४	३	७							४	३	७
शरणार्थी	२		२	१		१				३		३
धार्मिक कार्यकर्ता					१	१		१	१		२	२
सामाजिक कार्यकर्ता				४		४				४		४
विद्यार्थी	६	८	१४	८९	१६	१०५				९५	२४	११९
शिक्षक				३७	१	३८	५		५	४२	१	४३
नाबालक	९	४७	५६		१	१				९	४८	५७
मजदुर	१	२	३	६१	२३	८४	५	१	६	६७	२६	९३
अन्य				२		२	१		१	३		३
जम्मा	२४	६२	८६	७६५	२२५	९९०	११२	२१	१३३	९०१	३०८	१२०९

नोट : अन्य अन्तरगत - वन सुरक्षाकर्मी, भारतीय नागरिक, स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित

परिशिष्ट २.३ पूर्वाञ्चल क्षेत्र - पीडित हुनेहरूको संख्या घटनाको प्रकार र महिनामा

घटनाको प्रकार	पीडित हुनेहरूको संख्या												जम्मा
	JAN	FEB	MAR	APR	MAY	JUN	JUL	AUG	SEP	OCT	NOV	DEC	
हत्या	८	८	१६	१०	४	८	१०	५	१०	८	९	९	१०५
गोलीद्वारा हत्या				१		५		१	२	१	४	३	१६
बलात्कारपछि हत्या									१	१			२
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर				१	३	८			२	१	१	३	१९
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार		२	१			१		२					६
जेलमा भएको घटना						१					१		२
गिरफ्तारी र यातना	१२	१३	३४	४	२२	१६	१२	२०	१६	६	२०	१४	१९०
लाठी चार्ज				६	५	१४		३			६	६	४२
बेपत्ता पारिएको					१		१	३	५	१		४	१५
कुटपिट	२०	२५	६०	२६	२२	३८	२५	३१	२३	४०	३६	२६	३६३
धम्की	४	३		४	३	१६	२०	२६	१२	१५	१६	१२	१३३
मेला र संगठित हुने अधिकार					४				३२		२९		६५
निष्पक्ष न्यायिक अधिकार							५		१				६
सरूवा/घटुवा/पक्षपात आदि					१		३	१					५
भूमिहीन/सुकुम्बासी समस्या			३			४	९						१६
धार्मिक स्वतन्त्रता						१				१			२
महिला किनबेच		१			१	५							६
महिला किनबेचको प्रयास				६	१	२	३						१२
बलात्कार	५	२	१०	३	५	६	१	३	३	१	३	१	४३
बलात्कार प्रयास	३		१	१	१	४	५	२	२	२	१		२३
बहुविवाह	२	३	३	४	१	१	२	३	३	१			२३
पारिवारिक हिंसा	२	१	१	१	२	६	३	१		४	२		२५
गर्भपतन							३	१			२		६
महिला भएकै कारण यातना		२	२	२	३	४	४		१		१		१९
बाल अधिकार		१	२	३	३	२	२	१	१	१	३		१९
आर्थिक अधिकार	२					८							१०
जातीय छुवाछूत			१			२	१	१	१	३	१		१०
अमानवीय व्यवहार			५	२	१		१	१	२			१	१३
अपहरण										१			१
जम्मा	५८	६१	१२९	६४	८३	१४५	११०	१०६	११८	८६	१२८	८०	१२०९

परिशिष्ट २.४ पूर्वाञ्चल क्षेत्र - पीडकअनुसार पीडित हुनेहरूको संख्या

पीडकको प्रकार	पीडित हुनेहरूको संख्या											
	१५ वर्ष मुनि			१५ देखि ४५ वर्ष			४५ वर्षभन्दा माथि			जम्मा		
	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
कृषिसँग सम्बन्धित	८	२५	३३	१५३	९१	२४४	३८	१२	५०	१९९	१२८	३२७
व्यापारसँग सम्बन्धित	१	३	४	८	९	१७	२	२	४	११	१४	२५
कर्मचारी	१	१	२	१७	१०	२७				१८	११	२९
डाँका				४	१	५				४	१	५
वन सुरक्षाकर्मी				५१	७	५८	१		१	५२	७	५९
सामान्य जनता	२	८	१०	६७	२३	९०	७	१	८	७६	२२	९८
सरकार				६		६				६		६
उद्योग व्यवसायसँग सम्ब				८		८				८		८
माओवादी		१	१	५२	१	५३	१७	२	१९	६९	४	७३
सैनिक				७	१	८	१		१	८	१	९
प्रहरी	६	२	८	२९२	३५	३२७	१३	१	१४	३११	३८	३४९
राजनीतिक कार्यकर्ता				३५	१५	५०	७		७	४२	१५	५७
शरणार्थी	१	१	२							१	१	२
धार्मिक कार्यकर्ता					१	१		१	१		२	२
विद्यार्थी		८	८	१८	७	२५	१		१	१९	१५	३४
शिक्षक	१	२	३	१	३	४	२		२	४	५	९
अज्ञात	२	३	५	२९	६	३५	२१	२	२३	५२	११	६३
मजदुर	२	७	९	१३	१३	२६	२		२	१७	२०	३७
अन्य		१	१	४	२	६				४	३	७
जम्मा	२४	६२	८६	७६५	२२५	९९०	११२	२१	१३३	९०१	२०८	११०९

नोट : अन्य अन्तरगत - भारतीय नागरिक, भूमिपति, सुकुम्बासी, कानूनसँग सम्बन्धित, बन्दी, सरकारी निकाय, नाबालक

परिशिष्ट ३.३ मध्यमाञ्चल क्षेत्र - पीडित हुनेहरूको संख्या घटनाको प्रकार र महिनामा

घटनाको प्रकार	पीडित हुनेहरूको संख्या												जम्मा
	JAN	FEB	MAR	APR	MAY	JUN	JUL	AUG	SEP	OCT	NOV	DEC	
हत्या	९	६	१३	९	११	१०	११	१६	१४	११	६	१०	१३९
गोलीद्वारा हत्या	८	६	१		३	३	११	९	५	६	५	६	६५
बम प्रहारबाट मृत्यु	६			४									११
यातनाले मृत्यु							३						३
बलात्कारपछि हत्या		१				१	१	१					४
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	३		३	४	३	१	५	६	१	३	६	१३	४५
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	१	४		३		१	९	३	५	५			३०
हिरासत/जेलमा मृत्यु	१			१				१	१	१	१		६
गिरफ्तारी र यातना	३०	१६	४३	६४	११	३८	१४	६१	३१	१०	३०	४३	३६०
लाठी चार्ज	३			५							१३	३३	५३
बेपत्ता पारिएको			१	३	३	९	४	५	३		३		३०
कुटपिट	५१	४६	१८	१५	३६	४१	४०	३६	३१	३५	३०	३०	३८०
धम्की	३	६	३	११	३	३५	८	३६	१०	६	१०	३६	१३८
भेला र संगठित हुने अधिकार		३५	४४	६		३	६८	३३	८६	१	१५	१०८	३८८
सरूवा/घटुवा/पक्षपात आदि	१				१	६	१	५१	१	६८			१३०
महिला किनबेच	६	३			१	४	३	३			३	१	३३
महिला किनबेचको प्रयास	३		३	६	१	३	४	३	५	१	१		३९
बलात्कार	६	३	१	३	५	११	४	५	३	३	३	३	४४
बलात्कार प्रयास	३	३	३	१	५	३	३	३		४	३	३	३८
बहुविवाह	३	३		५	४	३	३	३		३	३		३६
पारिवारिक हिंसा		३				१	१	४					८
गर्भपतन	३	१	३	३	५	३	१	३		४	१	६	३३
महिला भएकै कारण यातना	१	४		१	१	६	६	५			४	४	३४
बाल अधिकार	१	३	१		३	१३	१	३	४	१	५		३१
आर्थिक अधिकार						३५				३४			५९
जातीय छुवाछूत			१					१	३				५
अमानवीय व्यवहार	१		१	३	३	९	१	३	१		३	४	३६
अपहरण		१	३	१	५	३	१	३	४		३	१	३३
जम्मा	१३०	१३३	१३९	१४६	९१	३३०	३१३	३६४	१९६	१८४	१३३	३८९	३१३८

परिशिष्ट ३.४ मध्यमाञ्चल क्षेत्र - पीडकअनुसार पीडित हुनेहरूको संख्या

पीडकको प्रकार	पीडित हुनेहरूको संख्या											
	१५ वर्ष मुनि			१५ देखि ४५ वर्ष			४५ वर्षभन्दा माथि			जम्मा		
	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
कृषिसँग सम्बन्धित	८	२४	३२	८३	११४	१९७	२३	१४	३७	११४	१५२	२६६
व्यापारसँग सम्बन्धित	५	१	६	६८	१३	८१	४	१	५	७७	१५	९२
कर्मचारी				११	२	१३	३	१	४	१४	३	१७
डाँका	६		६	२०	८	२८	१		१	२७	८	३५
वन सुरक्षाकर्मी				२		२	२		२	४		४
सामान्य जनता	५	२३	२८	५४	७५	१२९	१२	६	१८	७१	१०४	१७५
सरकार				११७	१४	१३१	३		३	१२०	१४	१३४
भारतीय नागरिक	५	१	६	५	२	७	१	१	२	११	४	१५
भूमिपति				१	२	३	१		१	२	२	४
मा आवादी	२	३	५	१२७	४	१३१	३७	१	३८	१६६	८	१७४
सैनिक	५		५	४	१	५				९	१	१०
प्रहरी	५	६	११	८३९	६३	९०२	४१	१	४२	८८५	७०	९५५
राजनीतिक कार्यकर्ता	१		१	३९	१०	४९	६	१	७	४६	११	५७
बन्दी				५		५				५		५
विद्यार्थी	२	५	७	१६	४	२०	३		३	२१	९	३०
शिक्षक	८	९	१७	१	२	३				९	११	२०
अज्ञात	३	५	८	७५	२०	९५	१२	३	१५	९०	२८	११८
मजदुर	१	९	१०	३	९	१२	२		२	६	१८	२४
अन्य				२	१	३				२	१	३
जम्मा	५६	८६	१४२	१४७२	३४४	१८१६	१५१	२९	१८०	१६७९	४५९	२१३८

नोट : अन्य अन्तर्गत - भारतीय प्रहरी, पत्रकार, नगरपालिका

परिशिष्ट ४.१ पश्चिमाञ्चल क्षेत्र - घटनाको प्रकारअनुसार घटना संख्या र पीडित संख्या

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना		पीडित संख्या		घटना		पीडित संख्या	
	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा	संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	८५	६६	२८	९५				
गोलीद्वारा हत्या	१२	२४		२४	१६	११	६	१८
बम प्रहारबाट मृत्यु	६	१३		१३				
बलात्कारपछि हत्या	३		३	३				
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	१३	२७	४	३१	२	१	१	२
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	२१	१७		१७				
जेलमा भएको घटना					२			
गिरफ्तारी र यातना					७०	१४२	३१	१७३
लाठी चार्ज					२	२		२
बेपत्ता पारिएको	६	५	१	६	६	५	१	६
कुटपिट	१४०	१८०	४०	२२०	३	३		३
धम्की	६५	७६	११	८७	३	१		१
भेला र संगठित हुने अधिकार					२७	१६३	९	१७२
सरूवा/घटुवा/पक्षपात आदि	१				२	४३	१	४४
भूमिहीन/सुकुम्बासी समस्या	१				१	२		२
महिला किनबेच	२		४	४				
महिला किनबेचको प्रयास	७		२०	२०				
बलात्कार	२३		२३	२३				
बलात्कार प्रयास	१६		१६	१६	१		१	१
बहुविवाह	२०		२०	२०				
जारी	१	१	१	२				
गर्भपतन	१६		३	३				
पारिवारिक हिंसा	१४		१४	१४				
महिला भएकै कारण यातना	५		६	६				
बाल अधिकार	१२	२२	७	२९				
आर्थिक अधिकार	१३	१३		१३	२			
जातीय छुवाछूत	६	५	१	६				
अमानवीय व्यवहार	१६	१७	१५	३२				
अपहरण	५	४	१	५				
जम्मा	५०९	४७१	२१८	६८९	१३७	३७३	५१	४२४

परिशिष्ट ४.२ पश्चिमाञ्चल क्षेत्र - पीडितको प्रकार र संख्या

पीडितको प्रकार	१५ वर्ष मुनि			१५ देखि ४५ वर्ष			४५ वर्षभन्दा माथि			जम्मा		
	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
कृषिसँग सम्बन्धित				११६	११४	२३०	४८	१७	६५	१६४	१३१	२९५
व्यापारसँग सम्बन्धित				२९	९	३८	११	२	१३	४०	११	५१
कर्मचारी				१४		१४	४		४	१८		१८
सामान्य जनता				५३	२५	७८	७		७	६०	२५	८५
भारतीय नागरिक				२		२				२		२
पत्रकार				७		७				७		७
भूमिहीन तथा सुकुम्बासी				४	२	६		१	१	४	३	७
कानूनसँग सम्बन्धित				२		२				२		२
माओवादी				१२	१४	२६				१२	१४	२६
सैनिक				१		१				१		१
स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित				१		१				१		१
प्रहरी				६७		६७				६७		६७
राजनीतिक कार्यकर्ता				१६४	१०	१७४	२०		२०	१८४	१०	१९४
बन्दी				१		१				१		१
नवजात शिशु	५	१	६							५	१	६
विद्यार्थी	२३	११	३४	८१	१४	९५				१०४	२५	१२९
शिक्षक				९०	६	९६	१०		१०	१००	६	१०६
नाबालक	२२	३१	५३							२२	३१	५३
मजदुर	१	१	२	४३	१२	५५	४		४	४८	१३	६१
जम्मा	५१	४४	९५	६८७	२०६	८९३	१०४	२०	१२४	८४२	२७०	१११२

परिशिष्ट ४.३ पश्चिमाञ्चल क्षेत्र - पीडित हुनेहरूको संख्या घटनाको प्रकार र महिनामा

घटनाको प्रकार	पीडित हुनेहरूको संख्या												जम्मा
	JAN	FEB	MAR	APR	MAY	JUN	JUL	AUG	SEP	OCT	NOV	DEC	
हत्या	९	७	१२	५	६	१२	६	८	७	७	१०	६	९५
गोलीद्वारा हत्या	२	१	७		३	२	४	५	१०		७	१	४२
बम प्रहारबाट मृत्यु	१	६				२		१				३	१३
बलात्कारपछि हत्या					१			२					३
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर			९			३	३	५	५	१	४	३	३३
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार		३		३		७				२	१	१	१७
गिरफ्तारी र यातना	२	७	१४	८	१३	४४	३	३४	५	३४	७	१२	१७३
लाठी चार्ज									२				२
बेपत्ता पारिएको		३				२		३			४		१२
कुटपिट	१७	१५	१०	३२	६	१८	३४	१२	३०	३३	१९	७	२२३
धम्की	१	५	१३	२	७	२९	१५	५	४	३	३	१	८८
भेला र संगठित हुने अधिकार			१०	१६					९१	३१	३३	१	१७२
सरूवा/घटुवा/पक्षपात आदि						४३						१	४४
भूमिहीन/सुकुम्बासी समस्या					२								२
महिला किनबेच								१	३				४
महिला किनबेचको प्रयास	२	२				१		३	६		६		२०
बलात्कार	३		१	६		१	३	२	४	२		१	२३
बलात्कार प्रयास	१	१		२	२	३		१		३	३	१	१७
बहुविवाह	२	१	२	३	१	१	२	२	२	४			२०
जारी					२								२
गर्भपतन					१	२							३
पारिवारिक हिंसा	२	१	१	१	३	१	२	१			१	१	१४
महिला भएकै कारण यातना						३				२		१	६
बाल अधिकार			२१	१	१	३		२		१			२९
आर्थिक अधिकार						२	३		७			१	१३
जातीय छुवाछूत	१			१	१	१		१				१	६
अमानवीय व्यवहार	१		२	१		१२	२	१०	१		१	२	२२
अपहरण							१	१			२	१	५
जम्मा	४४	५२	१०२	८१	४९	१९२	६८	८९	१७७	११३	१०१	४५	१११३

परिशिष्ट ४.४ पश्चिमाञ्चल क्षेत्र - पीडकअनुसार पीडित हुनेहरूको संख्या

पीडकको प्रकार	पीडित हुनेहरूको संख्या											
	१५ वर्ष मुनि			१५ देखि ४५ वर्ष			४५ वर्षभन्दा माथि			जम्मा		
	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
कृषिसँग सम्बन्धित	१३	१३	२६	४८	५९	१०७	२०	७	२७	८१	७८	१५९
व्यापारसँग सम्बन्धित	१	३	३	१९	७	२६				२०	९	२९
कर्मचारी		१	१	३	५	७	१		१	३	६	९
कानूनसँग सम्बन्धित				१		१				१		१
डाँका	३		३	३३	१७	५०	१३	६	१९	४८	३३	८१
वन सुरक्षाकर्मी				३		३				३		३
सामान्य जनता	१	१०	११	४५	३४	७९	३		३	४९	४४	९३
सरकार				४३	१	४४				४३	१	४४
भारतीय नागरिक		१	१	५	४	९		१	१	५	६	११
माओवादी				१११	६	११७	३०	१	३१	१४१	७	१४८
स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित					१	१					१	१
प्रहरी	१४	४	१८	३९३	४७	४४०	२१		२१	३३७	५१	३८८
राजनीतिक कार्यकर्ता				२०	४	२४	७	१	८	२७	५	३२
बन्दी				१		१				१		१
विद्यार्थी	१		१	२६	३	२९	३		३	३०	३	३३
शिक्षक	१८	७	२५	६	३	९				२४	९	३३
अज्ञात	१	३	३	३१	११	४२	८	३	११	३०	१६	४६
मजदुर		५	५	१०	६	१६	१		१	११	११	२२
जम्मा	५१	४४	९५	६८६	२०६	८९२	१०७	१९	१२६	८४४	३६९	१२१३

परिशिष्ट ५.१ मध्यपश्चिमाञ्चल क्षेत्र - घटनाको प्रकार अनुसार घटना संख्या र पीडित संख्या

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या			घटना संख्या	पीडित संख्या		
		पुरुष	महिला	जम्मा		पुरुष	महिला	जम्मा
हत्या	४७	३७	१४	५१				
गोलीद्वारा हत्या	२१	२४	४	२९	६७	१०३	९	१७९
बम प्रहारबाट मृत्यु	४	६	३	९				
एम्बुसमा परी मृत्यु	३	९	१	१०				
आफ्नै एम्बुसमा परी मृत्यु					३	६		९
आफ्नै बमबाट मृत्यु	३	३		३	१	१		१
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	२१	१३३		१३३	१३	४	१	१४
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	४	११	३	१४				
एम्बुसमा परी घाइते	३	१४		१४				
आफ्नै एम्बुसमा परी घाइते					१	१		१
आफ्नै बमबाट घाइते	३	३		३				
जेलमा भएको घटना					४			
हिरासत/जेलमा मृत्यु					१	१		१
गिरफ्तारी र यातना					८३	१६४	२८	१९५
लाठी चार्ज					१	७	१	९
बेपत्ता पारिएको	१२४	१७२	८	१८०	३	४	१	८
कुटपिट	१२९	१८३	१४	१९६	४०	६८	६	७४
घम्की	४७	७०	३	७३	३३	८४	४	९१
भेला र संगठित हुने अधिकार	४	३३		३७	८	१२१		१२९
सरूवा/घटुवा/पक्षपात आदि	१	१		१	३	१	१	५
धार्मिक स्वतन्त्रता	१	१		१				
महिला किनबेच	३		३	३				
बलात्कार	२०	१	२०	२१				
बलात्कार प्रयास	९		९	९	३		३	६
बहुविवाह	२६		२६	२६				
जारी	४	४	४	१०				
पारिवारिक हिंसा	१०		१०	१०				
महिला भएकै कारण यातना	१०		१०	१०	१		१	१
बाल अधिकार	९	१९	१	२०	१		१	१
आर्थिक अधिकार	१	४		४				
जातीय छुवाछूत	४		६	६				
अमानवीय व्यवहार	१३	३१	४	४८				
जम्मा	४३७	८२८	१४३	९७१	२४४	४४६	४६	६०९

परिशिष्ट ५.२ मध्यपश्चिमाञ्चल क्षेत्र - पीडितको प्रकार र संख्या

पीडितको प्रकार	१५ वर्ष मुनि			१५ देखि ४५ वर्ष			४५ वर्षभन्दा माथि			जम्मा		
	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
कृषिसँग सम्बन्धित	१	१	२	३११	१०४	४१५	८६	१५	१०१	३१७	१२०	४३७
व्यापारसँग सम्बन्धित				४७	१०	५७	१०	१	११	५७	११	६८
कर्मचारी				४७	२	४९	४		४	५१	२	५३
सामान्य जनता				७	२	९	१		१	८	२	१०
मानवअधिकार कार्यकर्ता				३		३				३		३
पत्रकार				३		३				३		३
कमैया				२१	१	२२				२१	१	२२
भूमिहीन तथा सुकुम्बासी				१५	५	२०		१	१	१५	६	२१
भूमिपति							१		१	१		१
कानूनसँग सम्बन्धित				४		४	१		१	५		५
माओवादी				७४	१०	८४				७४	१०	८४
सैनिक				१		१				१		१
स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित				२		२				२		२
प्रहरी				२८१		२८१				२८१		२८१
राजनीतिक कार्यकर्ता				२५२	१	२५३	३६		३६	२८८	१	२८९
बन्दी				१		१				१		१
सामाजिक कार्यकर्ता				१		१				१		१
विद्यार्थी	४	२	६	५२	१३	६५				५६	१५	७१
शिक्षक				४९	७	५६	५		५	५४	७	६१
नाबालक	३३	२०	५३							३३	२०	५३
मजदुर		१	१	२२	३	२५				२२	४	२६
जम्मा	३७	२४	६१	११९३	१५८	१३५१	१४४	१७	१६१	१३७४	१९९	१५७३

परिशिष्ट ५.३ मध्यपश्चिमाञ्चल क्षेत्र - पीडित हुनेहरूको संख्या घटनाको प्रकार र महिनामा

घटनाको प्रकार	पीडित हुनेहरूको संख्या												जम्मा
	JAN	FEB	MAR	APR	MAY	JUN	JUL	AUG	SEP	OCT	NOV	DEC	
हत्या	८	६	५	५		५	३	३	४	३	३	८	५२
गोलीद्वारा हत्या	२१	५३	१२	२१	६	२५	३	९	२५	८	१३	४	२११
बम प्रहारबाट मृत्यु		१		६		१							८
एम्बुसमा परी मृत्यु	२	२		६									१०
आफ्नै एम्बुसमा परी मृत्यु				४			१			१			६
आफ्नै बमबाट मृत्यु				२		१		१					४
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	२१	१९	६	२०	४	१६		१	४२		६		१३८
बम प्रहारबाट घाइते/बम प्रहार	३	५									६		१४
एम्बुसमा परी घाइते	५	१			१	१							१४
आफ्नै एम्बुसमा परी घाइते										१			१
आफ्नै बमबाट घाइते					१	१							२
हिरासत/जेलमा मृत्यु											१		१
गिरफ्तारी र यातना	१६	८	४१	६	६	२१	२६	२३	६	१३	१६	६	१९२
लाठी चार्ज								८					८
बेपत्ता पारिएको	३	५	४	६	३	३५	९	१४	२२	२९	३९	१६	१८६
कुटपिट	१३	८	३८	१५	३२	३३	३५	२१	३१	२९	११	१४	२६०
धम्की	५	२१	५	१५	११	११	३८	४	५	१२	५	९	१४१
भेला र संगठित हुने अधिकार				८	१२	१२			६३	२८	२९	१	१५३
सरूवा/घटुवा/पक्षपात आदि							२	१					३
धार्मिक स्वतन्त्रता							१						१
महिला किनबेच				१				१					२
बलात्कार	२	२	१	१		३	५	५		१	१		२१
बलात्कार प्रयास			२		२	१		१	१	२	३		१२
बहुविवाह	२		१	२		५	१	२		४	६	३	२६
जारी			२			२			२	४			१०
पारिवारिक हिंसा		१	१			४	१	१			१	१	१०
महिला भएकै कारण यातना	३			२	१	१	२	२		१			११
बाल अधिकार	५		९			३	३	५					२१
आर्थिक अधिकार							४						४
जातीय छुवाछूत				२		३			१				६
अमानवीय व्यवहार		२	२		३	२	२०	३		२	१		३५
जम्मा	११८	१३५	१३०	१२३	९०	१८६	१४४	१०१	२०२	१२८	१४२	६४	१५६२

परिशिष्ट ५.४ मध्यपश्चिमाञ्चल क्षेत्र - पीडकअनुसार पीडित हुनेहरूको संख्या

पीडकको प्रकार	पीडित हुनेहरूको संख्या											
	१५ वर्ष मुनि			१५ देखि ४५ वर्ष			४५ वर्षभन्दा माथि			जम्मा		
	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
कृषिसँग सम्बन्धित	८	१३	२१	३७	४८	८५	१०	६	१६	५५	६७	१२२
व्यापारसँग सम्बन्धित	६		६	५	९	१४				११	९	२०
कर्मचारी	१		१	६	५	११				७	५	१२
सामान्य जनता	४	१	५	२६	१०	३६	४		४	३४	११	४५
सरकार				१	१	२				१	१	२
भारतीय नागरिक				२	१	३				२	१	३
भूमिहीन तथा सुकुम्बासी					१	१		१	१		२	२
भूमिपति	१		१	२०	१	२१				२१	१	२२
कानूनसँग सम्बन्धित				१		१				१		१
माओवादी	८	५	१३	५६३	२१	५८४	७४	४	७८	६४५	३०	६७५
सैनिक				११		११	३		३	१४		१४
प्रहरी	५	४	९	४८६	४८	५३४	४४	३	४७	५३५	५५	५९०
राजनीतिक कार्यकर्ता	२		२	१४	४	१८	५		५	२१	४	२५
विद्यार्थी	१	१	२	१	१	२	१		१	३	२	५
शिक्षक				१	२	३		१	१	१	२	४
अज्ञात	१		१	१९	३	२२	३	१	४	२३	४	२७
मजदुर					३	३		१	१		४	४
जम्मा	३७	२४	६१	११९३	१५८	१३५१	१४४	१७	१६१	१३७४	१९९	१५७३

परिशिष्ट ६.१ सुदूरपश्चिमाञ्चल क्षेत्र - घटनाको प्रकारअनुसार घटना संख्या र पीडित संख्या

घटनाको प्रकार	गैरराज्यद्वारा भएका हनन				राज्यद्वारा भएका हनन			
	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा	घटना संख्या	पीडित संख्या		जम्मा
		पुरुष	महिला			पुरुष	महिला	
हत्या	२२	२०	३	२३	१	१		१
गोलीद्वारा हत्या	१		१	१	८	१९	३	२९
बलात्कारपछि हत्या	१		१	१				
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	४	६	३	८	४	४		४
जेलमा भएको घटना					१			
गिरफ्तारी र यातना					४८	११४	६	१६८
बेपत्ता पारिएको	४	६		६	१	१		१
कुटपिट	६३	६३	१३	८४	६	३३	१०	४३
धम्की	१६	१८	८	२६	३	१०		१०
भेला र संगठित हुने अधिकार					३	११		११
भूमिहीन/सुकुम्बासी समस्या	२	४		४				
बलात्कार	१४		१६	१६	१		१	१
बलात्कार प्रयास	३		४	४	१		१	१
बहुविवाह	२		२	२				
जारी	१	१	१	३				
गर्भपतन	४							
पारिवारिक हिंसा	८		८	८				
महिला भएकै कारण यातना	१		१	१				
बाल अधिकार					१	१		१
आर्थिक अधिकार	६	२३	२	२९				
जातीय छुवाछूत	८	१०	४	१४				
अमानवीय व्यवहार	२	३		३				
जम्मा	१६३	१६४	६४	२३०	६९	१९४	२०	२१४

परिशिष्ट ६.२ सुदूरपश्चिमाञ्चल क्षेत्र - पीडितको प्रकार र संख्या

पीडितको प्रकार	१५ वर्ष मुनि			१५ देखि ४५ वर्ष			४५ वर्षभन्दा माथि			जम्मा		
	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
कृषिसँग सम्बन्धित				१३८	४०	१७८	१६	५	२१	१५४	४५	१९९
व्यापारसँग सम्बन्धित				१४	१	१५	२		२	१६	१	१७
कर्मचारी				१४		१४				१४		१४
वन सुरक्षाकर्मी				१		१				१		१
सामान्य जनता				१	२	३				१	२	३
मानवअधिकार कार्यकर्ता				३		३	१		१	४		४
पत्रकार				१		१				१		१
कमैया	३		३	३५	७	४२				३७	७	४४
भूमिहीन तथा सुकुम्बासी				२	५	७	४	४	८	६	९	१५
माओवादी				१३	२	१५	१		१	१३	२	१५
प्रहरी				९	१	१०				९	१	१०
राजनीतिक कार्यकर्ता				३८	१	३९	२		२	४०	१	४१
विद्यार्थी	३	२	५	५८	५	६३				६१	७	६८
शिक्षक				१०	१	११				१०	१	११
नाबालक	१	७	८							१	७	८
मजदुर				१३	१	१४	१	१	२	१३	२	१५
जम्मा	६	९	१५	३२८	६६	३९४	३६	१०	४६	३६०	८५	४४५

परिशिष्ट ६.३ सुदूरपश्चिमाञ्चल क्षेत्र - पीडित हुनेहरूको संख्या घटनाको प्रकार र महिनामा

घटनाको प्रकार	पीडित हुनेहरूको संख्या												
	JAN	FEB	MAR	APR	MAY	JUN	JUL	AUG	SEP	OCT	NOV	DEC	जम्मा
हत्या	१	१	३	४	४	३	३	१	१	१	१	१	३४
गोलीद्वारा हत्या	१०	१	१		६			३		१		१	३३
बलात्कारपछि हत्या	१												१
गोलीद्वारा घाइते/हवाई फायर	६	१	६	१									१३
गिरफ्तारी र यातना	९	३३	१६	८	१६	१९	४	४	३			६	१३०
बेपत्ता पारिएको			३		१		३	१	१				८
कुटपिट	६	१३	८	६	३	३३	१३	१६	३४	३	११	३	१३८
धम्की		३	१०		३	९	३					१०	३६
मेल र संगठित हुने अधिकार			८								३		११
भूमिहीन/सुकुम्बासी समस्या						४							४
बलात्कार		३		१	१	३	३	३		१	१	३	१६
बलात्कार प्रयास	३					१				१			४
बहुविवाह			१						१				३
जारी								३					३
पारिवारिक हिंसा	१			३	१	३		१			१		८
महिला भएकै कारण यातना					१								१
बाल अधिकार				१									१
आर्थिक अधिकार					१९	१	१	४					३४
जातीय छुवाछूत					१	१०	३	१					१४
अमानवीय व्यवहार	१						३						३
जम्मा	३६	४४	४६	३४	४६	६४	३१	३६	३१	६	१६	३३	४४४

परिशिष्ट ६.४ सुदूरपश्चिमाञ्चल क्षेत्र - पीडकअनुसार पीडित हुनेहरूको संख्या

पीडकको प्रकार	पीडित हुनेहरूको संख्या											
	१५ वर्ष मुनि			१५ देखि ४५ वर्ष			४५ वर्षभन्दा माथि			जम्मा		
	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
कृषिसँग सम्बन्धित		४	४	५५	३१	८६	८	३	११	६३	३८	१०१
व्यापारसँग सम्बन्धित	३		३	११	४	१५				१३	४	१७
कर्मचारी				३	१	३				३	१	३
वन सुरक्षाकर्मी				३	५	८	४	४	८	६	९	१५
सामान्य जनता				१३	४	१६		१	१	१३	५	१८
भूमिपति	३		३	३३	३	३६				३५	३	३८
माओवादी				३३		३३	३		३	३४		३४
ग्रहरी				१८०	१०	१९०	८	१	९	१८८	११	१९९
राजनीतिक कार्यकर्ता		१	१	६	३	९				६	३	९
विद्यार्थी		१	१	३	१	४		१	१	३	३	६
शिक्षक	१	३	३	१	३	३				३	४	६
अज्ञात	१		१	११	३	१३	४		४	१६	३	१९
सजुद		१	१		३	३					३	३
जम्मा	६	९	१५	३२८	६६	३९४	३६	१०	४६	३६०	८५	४४५

परिशिष्ट ७ सन् १९९९ डिसेम्बर महिनासम्मको जेलमा रहेका बन्दीहरूको संख्या

जिल्ला	धनुवा	बन्दी	पुरुष	महिला	नाबालक	जम्मा
१.१ भापा	९१	१६५	३५१	५	३	३५८
१.२ इलाम	१९	३३	४६	६	१	५३
१.३ पाँचथर	५	२६	३१	१	०	३३
१.४ ताप्लेजुङ	४	१३	१६	०	०	१६
१.५ मोरङ	१८६	१८९	३६५	०	३	३६८
१.६ सुनसरी	जेल छैन					
१.७ धनकुटा	१३	९	३३	०	०	३३
१.८ तेह्रथुम	४	२४	१९	९	०	३८
१.९ भोजपुर	८	२६	३३	३	०	३५
१.१० संखुवासभा	१०	२४	३०	४	०	३४
१.११ सप्तरी	५०	४६	९३	४	०	९६
१.१२ सिराहा	११६	८३	१९३	५	१	१९९
१.१३ उदयपुर	१४	३१	३३	३	१	३६
१.१४ खोटाङ	११	३३	२९	४	१	३४
१.१५ ओखलढुङ्गा	११	१६	२४	३	१	३८
१.१६ सोलुखुम्बु	१०	१६	२०	६	१	३६
२.१ धनुषा	जेल छैन					
२.२ महोत्तरी	११८	८६	१९६	९	३	३०६
२.३ सर्लाही	३६	३६	५९	४	०	६३
२.४ सिन्धुली	३५	१५	४०	१०	०	५०
२.५ रामेछाप	५	१४	१३	६	१	३०
२.६ दोलखा	१२	२६	३८	०	०	३८
२.७ रौतहट	६३	२४	९५	३	०	९६
२.८ बारा	जेल छैन					
२.९ पर्सा	१३४	२०९	३१३	३१	०	३४३
२.१० चितवन	९५	२८	११५	८	६	१३०
२.११ मकवानपुर	८०	३	८३	१	३	८५
२.१२ ललितपुर	८३	११६	१९८	०	३	३००
२.१३ काभ्रे	४५	२८	६३	०	०	६३
२.१४ भक्तपुर	जेल छैन					
२.१५ काठमाण्डौ	६८९	८३८	१५१४	११३	२९	१६५६
२.१६ धादिङ	२८	३	३९	१	०	३०
२.१७ सिन्धुपाल्चोक	३०	११	३४	६	०	४१
२.१८ नुवाकोट	८	२६	३३	३	१	३५
२.१९ रसुवा	०	१०	१०	०	०	१०
३.१ तनहुँ	१०	१४	२४	०	०	२४
३.२ गोरखा	२०	१३	३५	८	०	३३
३.३ लमजुङ	२०	३	१६	५	०	२३
३.४ स्याङ्जा	१३	३३	३४	०	०	३४
३.५ कास्की	६६	३३	९३	१६	०	१०९
३.६ मनाङ	०	०	०	०	०	०
३.७ नवलपरासी	१९	३३	४८	४	०	५३

जिल्ला	थुनुवा	बन्दी	पुरुष	महिला	नाबालक	जम्मा
३.८ रूपन्देही	१११	४१	१५०	३	०	१५३
३.९ पाल्पा	४३	१३०	१३५	३८	९	१६२
३.१० कपिलवस्तु	६६	३३	१००	९	३	१११
३.११ अर्घाखाँची	जेल छैन					
३.१२ गुल्मी	३८	१६	४५	१०	३	५८
३.१३ बागलुङ	८	२०	३३	५	३	३१
३.१४ पर्वत	९	४	१३	०	०	१३
३.१५ म्याग्दी	६	३४	३९	१	०	३०
३.१६ मुस्ताङ	३	०	३	०	०	३
४.१ दाङ	३९	९०	१३०	९	५	१३४
४.२ प्युठान	८	१३	१६	४	०	३१
४.३ रोल्पा	३४	१५	४०	९	३	५१
४.४ सल्यान	१४	१९	३१	३	१	३४
४.५ रूकुम	६	१६	३३	०	०	३३
४.६ बाँके	९०	९५	१६१	१४	१	१८६
४.७ बर्दिया	३६	५९	९०	५	०	९५
४.८ सुर्खेत	३४	११	३४	१	०	३५
४.९ जाजरकोट	१६	३	१९	१	१	२१
४.१० दैलेख			१४	०	०	१४
४.११ डोल्पा	०	०	०	०	०	०
४.१२ जुम्ला	५	३	४	४	१	९
४.१३ कालिकोट	११	०	१०	१	०	११
४.१४ मुगु	०	०	०	०	०	०
४.१५ हुम्ला	०	०	०	०	०	०
५.१ कैलाली	६०	४६	११०	६	३	११९
५.२ अछाम	१	१५	१३	३	१	१६
५.३ डोटी	३	१६	२०	०	०	२०
५.४ बाजुरा	६	१३	१८	०	०	१८
५.५ बझाङ						१४
५.६ कञ्चनपुर	३५	४८	६६	६	०	६३
५.७ डडेल्धुरा	८	१३	१८	३	०	२०
५.८ बैतडी	३	१६	१९	०	०	१९
५.९ दार्चुला	३	१३	१४	१	०	१५
जम्मा	३१६३	३००८	५६६६	४५५	८६	६३१८

दृष्टव्य : प्राप्त नभएका जानकारीहरूको कोष्ठ खाली राखिएको छ।

**सन् २००० को
मानवअधिकार स्थितिबारे
राजनीतिक पार्टीका धारणाहरू**

नेपाली काँग्रेस

नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)

राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी

नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (मसाल)

नेपाल मजदुर किसान पार्टी

राष्ट्रिय जनआन्दोलन संयोजन समिति

नेपाली काँग्रेस

१. मानवअधिकारका निमित्त विशेष प्रयत्न

नेपालमा सन् २००० (२०१६ पुसदेखि २०१७ पुसम्म) को परिस्थिति पर्याप्त उत्सुकता र चुनौतीले भरिएका छन्। मानवअधिकारको अधिकतम प्रत्याभूतिका लागि व्यक्तिगत र सामूहिक रूपमा निरन्तर, जागरूक तथा सतर्क भइरहनु पर्ने अवस्था रहन्छ। यसै अनुरूप यो वर्ष पनि मानवअधिकारको पक्षमा व्यक्तिगत र संस्थागत प्रयत्नहरू भएका छन्। नेपाली काँग्रेसको अग्रसरता र प्रस्तुतिमा पारित भएको मानवअधिकार आयोग ऐन, २०१३ बमोजिम यस वर्ष राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगको गठन भएको छ। सबैका आकांक्षा र चाहनालाई पूर्ण रूपमा सन्तुष्टि दिन नसके पनि लामो समयदेखि गठन गर्न माग हुँदै आएको आयोगको गठन मात्रले पनि राज्यका तर्फबाट मानवअधिकारको पालनाका लागि विशेष प्रयत्नको शुभारम्भ भएको अनुभव सबैले गरेका छन्। संस्कार र संरचना दुवै दृष्टिले प्रजातान्त्रिक नेपालकै सन्दर्भमा समेत नयाँ संस्था भएका कारणले राज्ययन्त्रले जेजति सहयोग पुऱ्याउनु पर्ने हो त्यो सबै अबै पुग्न-पुऱ्याउन नसकेको विद्यमान अवस्थाका बीच पनि आयोगले आफ्ना तर्फबाट मुलुकभित्र मानवअधिकारको प्रत्याभूतिका लागि आधारभूत कामको थालनी गरेको छ। आफ्नो स्थापना कालदेखि नै व्यक्तिगत स्वतन्त्रता र मानवअधिकारका पक्षमा दृढ रहँदै आएको नेपाली काँग्रेसले आफ्नै पार्टीको सरकार भएका बखत राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगको गठन हुनुलाई सन्तोषका साथ हेरेको छ।

प्रजातान्त्रिक नेपालको राष्ट्रिय एवं अन्तर्राष्ट्रिय व्यक्तित्वका निमित्त नै नकारात्मक चुनौतीका रूपमा रहेको कमैया प्रथा समाप्ति गर्ने सम्बन्धमा धेरै लामो समयदेखि नै आवाज उठे पनि यस वर्ष आएर सरकारले गरेको यो महत्वपूर्ण निर्णयका कारण सामाजिक कलंकका रूपमा रहेको कमैया प्रथाको समाप्ति भएको छ। मानवअधिकारको स्थितिलाई बलियो बनाउदै लैजाने दिशामा नेपाली काँग्रेसको सरकारले गरेको यो निर्णय अत्यन्त महत्व राख्ने दूरगामी निर्णय हो। तर यस निर्णयलाई व्यवस्थित र कार्यमूलक बनाउन पूर्व कमैयाहरूलाई पुर्नवासको व्यवस्था गर्ने र रोजगारीका अवसरहरू जुटाउने तर्फ थालिएका कार्यलाई ठोस रूपमा छिटो गर्नु पर्ने देखिएको छ।

जातीय भेदभाव र छुवाछूतका कारण समाजमा देखिएको असमान र अमानवीय व्यवहारका विरुद्ध सामाजिक जागरणका दृष्टिले यो वर्ष पनि विशेष उल्लेखनीय रह्यो। देशका विभिन्न भाग र गाउँ वस्तीमा घटेका यम सम्बन्धी घटनाहरूलाई संचारमाध्यमले विस्तार पूर्वक प्रकाशित गरेका कारण छुवाछूत जस्ता अमानवीय व्यवहारका विरुद्ध राष्ट्रिय जनमत जागरूक हुने परिस्थिति उत्पन्न भएको छ। परिणाम स्वरूप राज्यका विभिन्न अंग तथा खासगरी प्रशासन यन्त्रमा अबै पनि केही मात्रामा विद्यमान संकुचित दृष्टि र सोचाइका कारण समय समयमा विशेष रूपबाट प्रकट हुने यस प्रकारका दुर्घटनाहरूलाई कतिपय अवस्थामा रोक्न नसकिए पनि

नवलपरासीको दूध काण्ड, लाहानको सिनु काण्ड र विभिन्न स्थानमा मन्दिर प्रवेशमा रोक्ने जस्ता कार्यहरूमा भए गरेका गल्ती कमजोरीलाई सम्बन्धित पक्षले सच्याउने पर्ने परिस्थिति नागरिक जागरूकताका कारण नै सम्भव भएको हो।

यस प्रकार नेपाली समाजमा परम्परागत रूपमा नै विद्यमान कुरीति र कमजोरीका कारण उत्पन्न मानवअधिकार अपहेलनाको अवस्था एकातिर छ भने अर्कातिर व्यक्ति विशेष र समूह विशेषका अमानवीय व्यवहारका कारण मानवअधिकार उल्लंघनका थप घटनाहरू पनि देखिएका छन्।

२. हिंसा र आतंक भित्र मानवअधिकार

गत वर्षहरूमा जस्तै यस वर्षमा पनि आफूलाई नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी) का कार्यकर्ता भनी हिंद्ने हतियारधारी जत्थाले सर्वसाधारण जनता र विशेष गरी राजनीतिक कार्यकर्ताहरूलाई मार्ने, अपांग बनाउने, बलात्कार गर्ने, अपहरण गर्ने, कुटपिट गर्ने कार्य जारी राखेर मान्छेको सबैभन्दा पहिलो बाँच्न पाउने अधिकारलाई समेत कुण्ठित पारेका छन्। यस क्रममा अत्यन्त नृशंसताका साथ मारिने राजनीतिक कार्यकर्ताहरू मध्ये अधिकांश नेपाली काँग्रेसका कार्यकर्ताहरू नै परेका छन्। जसमा नेपाली काँग्रेसका नेता एवं सिरहा जिल्ला विकास समितिका लोकप्रिय पूर्व सभापति चन्द्रनारायण यादव तथा नेपाली काँग्रेस र काँग्रेसका तर्फबाट स्थानीय तहमा विभिन्न पद र जिम्मेवारीमा रहेका अमरबहादुर बुढा (रोल्पा), विष्णुदेव महतो (धनुषा), दिलबहादुर चौधरी (कैलाली), केदार चौधरी (कैलाली), मानसिंह शाही (कालिकोट), ऐत सिंह बुढा (रोल्पा), दण्डप्रसाद तिमिल्सिना (दैलेख), उदयबहादुर शाही (अछाम), उदयरज जैसी (अछाम), उज्जलबहादुर सिंह (जाजरकोट), नन्दिराम पुन (रूकुम), चिन्दबहादुर चन्द (रूकुम), डा. इकवाल (कपिलवस्तु) र नेपाल शिक्षक संघका सदस्य शिव भट्ट (गोरखा), रविलाल गौतम (अर्घाखाँची), जालपादेवि गौतम (अर्घाखाँची) जस्ता थुप्रै कार्यकर्ता र समर्थकहरू रहेका छन्। यस बाहेक नेपाली काँग्रेसलाई समर्थन गरेका कारणले मात्रै पनि अनेकौँ व्यक्तिहरूलाई निर्दयताका साथ अपांग बनाउने, अपहरण गर्ने, कुटपिट गर्ने, आर्थिक क्षति पुऱ्याउने, मानसिक पीडा दिने किसिमका कामहरू समेत आफूलाई माओवादी भन्नेहरूले गरेका छन्।

यस वर्ष माओवादीहरूले आफ्नो आक्रमणको निशानामा प्रहरी पनि विशेष रूपमा परेका छन्। सशस्त्र भिडन्त हुँदा एक अर्को समूहमा हताहत हुने घटनालाई अस्वभाविक नमाने पनि प्रहरीमाथि आक्रमण गर्ने निहुँमा जाजरकोटको पाँचकटिया, रोल्पाको घर्ती गाउँ र लमजुङको भोर्लेटारमा सर्वसाधारण जनता र तिनका घरलाई विस्फोटक पदार्थको प्रयोगद्वारा ध्वंस पर्ने र आफ्नो नियन्त्रणमा आइसकेका प्रहरीलाई हातखुट्टा बाँधेर शरीरका एक एक अंगसमेत काट्ने नृशंस व्यवहार गर्ने यस्ता घटनाबाट माओवादीहरूलाई मानवअधिकार विरोधीका रूपमा मात्रै नभई एउटा अत्यन्त बर्बर समूहका रूपमा समेत प्रस्तुत गरेको छ। त्यसैगरी माओवादी माथि नियन्त्रण गर्ने नाममा प्रहरीतर्फबाट पनि ठाउँ ठाउँमा गम्भीरता गल्ती

र कमजोरीहरूको प्रदर्शन भएको र सर्वसाधारण जनताले पीडा भोग्नु परेको घटनाहरू पनि प्रकाशमा आएका छन्। २०५६ फागुन १० गते रूकुम जिल्लाको खारा गाविसमा माओवादी र प्रहरीका बीच भएको सशस्त्र भिडन्तमा केही निर्दोष नागरिकहरूको ज्यान र धन समेतको क्षति भएको विषयमा नेपाली काँग्रेस पार्टीका तर्फबाट पनि अलग्गै छानविन गरी यथार्थ वस्तुस्थितिका आधारमा पीडित पक्षलाई सरकारको तर्फबाट क्षतिपूर्ति दिलाउने काम समेत गरेको थियो।

माओवादीका तर्फबाट यस वर्ष भएको मानवअधिकार उल्लंघनको अर्को नराम्रो पक्ष पनि उद्घाटन भएको छ। गाउँ गाउँबाट स्कूल गएका विद्यार्थीहरू, किशोर-किशोरीहरूलाई अपहरण गरी हिंसात्मक गतिविधिमा संलग्न गराइएको र उनीहरूलाई जबर्जस्ती कथित माओवादी सेनामा भर्ना गरिएको घटना र अनुभवहरू सार्वजनिक भएका छन्। यसबाट अन्तर्राष्ट्रिय, राष्ट्रिय मर्यादाको घोर उल्लंघन हुनाका साथै मानवीय संवेदनशीलताको पनि गम्भीर उपेक्षा भएको देखिन्छ।

३. प्रशासन र प्रहरीको कार्यशैली

सविधान र ऐन नियम बमोजिम नागरिक र नागरिकहरूको अधिकारको सुरक्षा गर्ने जिम्मेवारी पाएको प्रशासन र प्रहरीको कार्यशैलीमा अझै पनि अपेक्षित सुधार भएको छैन। मानवअधिकार र प्रजातान्त्रिक कार्यशैलीका विषयमा प्रशासन र प्रहरी सेवामा काम गर्नेहरूलाई समय समयमा तालिम-प्रशिक्षण दिने तथा यस्ता विषयहरू पाठ्यक्रममा समेत समावेश गर्ने कार्यको थालनी भइसके पनि कतिपय सरकारी अड्डा तथा कार्यालयहरूमा अझै पनि सर्वसाधारण जनताले उचित व्यवहार र सम्मान प्राप्त गर्न सकेका छैनन्। यस क्रममा निरपराध व्यक्तिहरू समेत यदाकदा यातना र दमनको शिकार बन्ने गरेका घटनाहरू सार्वजनिक हुने गरेका छन्। यसबाट हाम्रो प्रशासन र प्रहरी सेवालार्इ मानवअधिकारको पालना र सुरक्षा गर्ने/गराउने दिशामा क्रियाशील बनाउन थप प्रशिक्षण र अनुशासनको आवश्यकता देखिन्छ।

४. मानवअधिकार प्रतिको जागरूकता

प्रजातान्त्रिक अभ्यासलाई संस्कार र संस्कृतिमा रूपान्तरण गरेर मात्रै वास्तविक रूपमा मानवअधिकारको राम्रो संरक्षण गर्न सकिन्छ भन्ने नेपाली काँग्रेसको धारणा रहेको छ। यसै क्रममा २०५७ माघमा सम्पन्न नेपाली काँग्रेसको दशौं महाधिवेशनले नेपाली समाजलाई वैचारिक स्वतन्त्रताको सुरक्षाका साथ समतामूलक र भेदभाव रहित ढंगले विकसित गर्दै लैजान मानवअधिकारसंग सम्बन्धित केही आधारभूत प्रतिबद्धता प्रकट गरेको छ :

- आफूसँग वैचारिक रूपले विमति राख्नेहरूसँग पनि निरन्तर छलफल, वार्ता र सम्वाद कायम राखेर प्रतिस्पर्धाको साथै न्यूनतम समझदारी र सहकार्य गर्दै अधि बढ्ने,
- माओवादका नाममा हिंसा र आतंकमा उत्रेका व्यक्तिहरूसँग पनि वार्ता र सम्वादको माध्यमले समस्या समाधानको खोजी गर्न,

- समाजमा थिचिएर रहेका दलित वर्गको शैक्षिक, सामाजिक, आर्थिक र सामाजिक उत्थानका लागि सबै प्रकारका भेदभावको अन्त गर्न,
- जनजातिहरूको आर्थिक, सामाजिक विकास तथा तिनका भाषा र संस्कृतिहरूको विकासको प्रयत्नलाई अधि बढाउन,
- लोप हुँदै जान लागेका आदिवासीहरूको संरक्षणका लागि आदिवासी उत्थान कार्यक्रम संचालन तथा दुर्गम क्षेत्र विकासलाई विशेष जोड दिन र मुक्त पूर्व कमैयाहरूलाई पुनर्वासको उचित व्यवस्था गर्न।

यसरी नेपाली काँग्रेसले मानवअधिकारको पालनाको विषयलाई केवल राजनीतिक विषयका रूपमा मात्र नहेरी समग्र आर्थिक, सामाजिक परिप्रेक्ष्यमा समेत एकीकृत गरी हेरेको छ। यही एकीकृत दृष्टिकोणलाई अधि बढाउने प्रतिबद्धतासहित उपयुक्त कार्यक्रमहरू संचालन गर्न गराउन नेपाली काँग्रेस अग्रसर छ।

नरहरी आचार्य
केन्द्रीय सदस्य

नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)

संयुक्त जनआन्दोलनको भावना बमोजिम नेपाल अधिराज्यको सविधान २०४७ मार्फत नेपाली नागरिकको आधारभूत मानवअधिकार सुरक्षित गर्ने घोषणा गरिएको छ। दुर्भाग्यवश यो उद्घोषणालाई कार्यान्वयन गर्ने दिशामा यस वर्ष पनि सकारात्मक कामकारवाहीहरू हुन सकेका छैनन् र अहिलेसम्मका घटनाक्रमहरूलाई नियाल्दा मानवअधिकारको स्थिति भन्ने बिग्रेदै गएको देखिन्छ। प्रस्तुत सन्दर्भमा निर्णायक भूमिका तथा गम्भीर दायित्व भएको सरकार भन्ने बढी निरंकुश र गैरजिम्मेवार बन्दै गइरहेकोले देशको यो स्थितिमा परिवर्तनको संकेतसम्म देखिएको छैन।

कानूनको क्षेत्र

नेपाली नागरिकलाई प्रतिबद्धता अनुरूप मानवअधिकार प्रदान गर्न कतिपय नयाँ कानूनहरूको निर्माण र कतिपय कानूनहरूमा समयसापेक्ष परिमार्जनको आवश्यकता छ। तर, प्रष्ट बहुमत भएको सरकारले यस बारे ठोस कामकारवाही गरिरहेको छैन। नेपाली महिलाको सम्पत्ति सम्बन्धी समान अधिकार, महिलाविरूद्धको भेदभावपूर्ण कानूनको अन्त तथा विशेष कानूनको व्यवस्था, जनजाति प्रतिष्ठान तथा पिछडिएकाहरूको उत्थानको लागि विशेष कानूनी व्यवस्था र कमैया जस्ता विषयहरूलाई प्रस्तुत सन्दर्भमा उदाहरणको लागि औल्याउन सकिन्छ। यी विषयहरूमा समयसापेक्ष कानूनको निर्माण हुन नसक्नु दुर्भाग्यपूर्ण भएको प्रष्ट छ।

गैरजिम्मेवार व्यवहार

निरन्तरको संघर्ष र जनदवाव पश्चात मानवअधिकार आयोगको गठन भएको छ। मानवअधिकारलाई व्यवहारमा प्रत्याभूत गर्न आयोगको प्रभावकारिता आवश्यक भएकोमा विवाद छैन। तर, मानवअधिकारको क्षेत्रमा कार्यरत संस्थाहरूप्रति उदासिन र नकारात्मक देखिएको सरकारको व्यवहार मानवअधिकार आयोगप्रति गैरजिम्मेवार रहेको छ। आवश्यक नियम बनाउनेदेखि अत्यावश्यक स्वर्चसम्मका प्रश्नमा आयोगको निरन्तर मागको बावजूद सरकारले असहयोग गरिरहेको तथ्य प्रकाशमा आएको छ। सरकारको यो गैरजिम्मेवार व्यवहार मानवअधिकारको प्रत्याभूतको बाटोमा एउटा अवरोध भएकोमा विवाद हुन सक्दैन।

व्यवहारमा मानवअधिकार

मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरू व्यवहारमा कानूनको गलत प्रयोगबाट उत्पन्न हुने गरेको देखिएका छन्। राज्य पक्षले जिम्मेवारी ग्रहण गर्नुपर्ने मानवअधिकार उल्लंघनका यस्ता घटनाहरूको निरन्तरतामा वृद्धि भइरहेको छ र यसलाई गम्भीरतापूर्वक लिइनु पर्छ भन्ने कुरामा विवाद हुन सक्दैन। उदाहरणको लागि केही यहाँ उल्लेख गर्न सकिन्छ।

१. देशको संविधानसमेतबाट प्रदान गरिएको स्वतन्त्रताको हकविरुद्ध, मानवअधिकार उल्लंघनका कामकारवाहीहरू भइरहेका छन्। मसाल जुलुशलाई प्रतिबन्ध गरिएको छ र यसैलाई निहुँ बनाएर शान्तिपूर्ण जुलुश प्रदर्शनमा प्रहरी-प्रशासनले विपक्षी दलको नेतासमेत रहेको शान्तिपूर्ण जुलुश प्रदर्शनमा समेत राजधानीमा नै बर्बर दमन, हस्तक्षेप गरेको छ। त्यस्तै अत्यावश्यक सेवा ऐन मार्फत मजदुरहरूको अधिकारलाई कुण्ठित गरेको छ।

२. चितवनको भरतपुर नगरपालिकाको हरिकीर्तन चोकमा आयोजित शान्तिपूर्ण महिला भेलामा भएको प्रहरी दमन तथा हत्याकाण्ड, ऋतिक रोशन प्रकरणमा भएको प्रहरी दमन तथा हत्याकाण्ड र नेपालगञ्ज कारागारमा भएको बर्बर हत्याकाण्डलाई मानवअधिकार उल्लंघनको नाङ्गो उदाहरणको रूपमा उल्लेख गर्न सकिन्छ।

३. विद्यार्थीहरूको शान्तिपूर्ण भेलालाई दमन गर्दै शिक्षण संस्थाहरूको स्वायत्ततामाथि हस्तक्षेप गर्ने घटनाहरूमा वृद्धि भइरहेको छ। पृथ्वीनारायण क्याम्पस, आर.आर. क्याम्पस र इलाम क्याम्पसका घटनाहरूलाई यस सम्बन्धमा उदाहरणको रूपमा उल्लेख गर्न सकिन्छ।

४. राजनीतिक आस्थाकै कारण धेरै व्यक्तिहरू सरकारको हिरासतमा विना कानूनी कारवाही राखिएका छन्। हिरासतमा लिइएका कतिपय व्यक्तिहरूको स्थिति प्रष्ट छैन र गैरकानूनी ढङ्गले उनीहरूको हत्या गरिएको आशंका छ।

५. अदालतको छोड्ने आदेशपश्चात पनि कतिपय राजनीतिक व्यक्तिहरूलाई पुनः प्रहरी हिरासतमा राखिएको छ। यस क्रममा प्रहरी प्रशासनले अदालत परिशर्भित्रै समेत हस्तक्षेप गरेको

छ। वुटवल, हेटौँडा, ललितपुर र इलामका घटनाहरूलाई यस सम्बन्धमा उदाहरणको रूपमा उल्लेख गर्न सकिन्छ।

६. देशव्यापीरूपमा आफ्ना राजनीतिक विपक्षीहरूलाई भूटा फौजदारी मुद्दामा फसाउने र दुःख दिने क्रम यथावत छ। यस क्रममा सार्वजनिक अपराध र सजाय ऐनको सबैभन्दा बढी दुरुपयोग गरिएको छ र देशव्यापीरूपमा विपक्षी राजनीतिक पार्टीका कार्यकर्ताहरू सार्वजनिक मुद्दामा तारेख धाइरहेका छन्। यसै वर्ष तत्कालीन राज्यमन्त्री अफताब आलमसमेतको संलग्नतामा नेकपा (एमाले) का तर्फबाट निर्वाचित रौतहट जिविस सदस्य जयप्रकाश कौशललाई अपहरण गरियो।

७. प्रहरी हिरासतमा यातना दिने क्रम रोकिएको छैन। यस सम्बन्धी घटनाहरू बारम्बार प्रकाशमा आइरहेका छन् र माओवादी जनयुद्धको समस्या भएका जिल्लाहरूमा बढी मात्रामा यस्ता घटनाहरू देखिएका छन्।

८. सरकारद्वारा कमैयाहरू मुक्त भएको घोषणा गरिएको छ। आवश्यक गृहकार्य तथा तयारी नगरी भएको घोषणासँगै कमैयाहरू जबर्जस्ती आफ्नो बासस्थानबाट विस्थापित तथा जीविकोपार्जनको सामान्य विकल्पबाट समेत वञ्चित हुन पुगेका छन्। यसबाट मानवअधिकार उल्लंघनको गम्भीर समस्या उत्पन्न भएको छ।

९. बहुजाति, बहुधर्म तथा बहुभाषी देश नेपालमा सबैलाई आफ्नो भाषा, धर्म तथा सँस्कृतिको उत्थान तथा विकास गर्ने अधिकार छ। यस कार्यमा राज्यको तर्फबाट पर्याप्त सहयोग तथा सबैप्रति समान व्यवहार हुनु पर्ने कुरामा विवाद छैन। तर सबै भाषा, धर्म र सँस्कृतिको उत्थान तथा विकासको लागि राज्यको तर्फबाट समान व्यवहार भएको छैन र असमानजन्य कामकारवाही भएको छ। यसै वर्ष सिराहाको लहानमा पूर्वराज्यमन्त्री तथा नेपाली काँग्रेसका नेता पद्मनारायण चौधरीको घरबाट सिनो नफालेका कारण चमार जातिको मानिसहरूमाथि अमानवीय व्यवहार गरियो। त्यसलाई प्रश्रय दिने काम तत्कालीन सहायक मन्त्री गोपाल राईसमेतले गरे। यसबाट पनि मानवअधिकार उल्लंघनको गम्भीर समस्या उत्पन्न भएको छ।

साराशमा, देशको मानवअधिकारको अहिलेसम्मको स्थिति सकारात्मक छैन र सरकारको सोच तथा कामकारवाही हेर्दा भविष्यको लागि पनि राम्रो संकेत देखिदैन।

भिम आचार्य

केन्द्रीय सदस्य तथा सचिव, केन्द्रीय कार्यलय

राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी

सन् २००० मा देशमा मानवअधिकारको स्थिति समग्रमा मूल्यांकन गर्दा सन्तोषजनक रह्यो भन्ने आधारहरू विल्कुलै छैनन्। त्यसमा राज्यले निर्वाह गरेको भूमिबाट राष्ट्रमा कैयन

निर्दोष नागरिकहरू मारिएका छन्, गैर न्यायिक हत्या वढेको छ, कानूनी शासनको अवज्ञा भएको छ र दुवै पक्षबाट नागरिकहरूको जीवन स्वतन्त्रतामाथि आघात परिएको छ। शान्ति सुरक्षाको स्थिति अत्यन्त भयावह छ। कैयन जिल्लामा अलग्गै शासन व्यवस्थाको घोषणा भएको छ। मुलुकको भण्डै आधा भागमा सरकार पलायन भएर सदरमुकाममात्र सीमित भएको र सदरमुकाम बाहिर रात परेपछि चौकीबाट प्रहरी समेत पलायन हुने स्थिति उत्पन्न भएको छ। फलस्वरूप नागरिकको मूल मानवअधिकार अथवा स्वतन्त्र जीवन यापन गर्ने, ढुक्क भएर आफ्नो कृषि वा व्यवसाय संचालन गर्ने र स्वतन्त्र रूपले घुम्ने फिर्ने हक समेत कुण्ठित भएको छ। राप्रपा को दृष्टिकोणमा यो मानवअधिकारबाट नागरिकलाई वन्चित गर्नु राज्यको असफलताको ज्वलन्त उदाहरण हो।

अपराधीहरूलाई कानूनी दायरामा ल्याएर कानूनतः सजायको भागिदार बनाउनुको सट्टा राजनीतिक तहमा संरक्षण र सम्मान प्रदान गरिएको छ। आम नागरिकको जीवन दिन प्रतिदिन कष्टकर बन्दै गएको छ। नागरिकहरूको मौलिक स्वतन्त्रता संरक्षण गर्ने निकाय न्यायपालिकाको गरिमा र महत्तालाई अबमूल्यन गरिएको छ। अदालतको आदेशको अवज्ञा गरी अदालतले छाडेका नागरिकलाई प्रशासनले अदालतबाटै जबरजस्ती पक्राउ गरी पुनः फुठा अभियोग लगाउने र वेपत्ता पार्ने जस्ता कार्यहरू निरन्तर भैरहेका छन्। तसर्थ सन् २००० मा देशको मानवअधिकारको स्थिति सकारात्मक र उत्साहप्रद नभई भन भन खस्कदो र विग्रदो रहयो भन्ने राप्रपाको ठहर छ। यिनै क्रममा माओवादी विद्रोहमा यस पार्टीका सहादत प्राप्त गरेका सक्रिय कार्यकर्ताहरूको नामावली निम्नानुसार रहेको छ।

बालकृष्ण श्रेष्ठ-सिन्धुपाल्चोक, लालबहादुर गुरुङ्ग-सिन्धुपाल्चोक, आशाबहादुर तामाङ्ग-सिन्धुपाल्चोक, चित्रबहादुर थापा-सिन्धुपाल्चोक, डिल्लीप्रसमाद चौलागाईं-सिन्धुपाल्चोक, चन्द्रकान्त भट्टराई-इलाम, जिलबहादुर कार्की-ओखलढुंगा, जयबहादुर शाही-जाजरकोट, गोविन्द वालिङ्ग-धनकुटा, भिमबहादुर राई-संखुवासभा, मोहनविक्रम कुँवर-वाग्लुङ, सिंहबहादुर चन्द्रका बुहारी र नाती-वाग्लुङ, चक्रबहादुर श्रेष्ठ-रूकुम, मनविर-रूकुम, सञ्जय सिंह-वाग्लुङ, लालबहादुरको छोरा-सिराहा, देवनारायण यादव-सिराहा, रत्नबहादुर रोका-कालिकोट, हरिबहादुर स्वतिवडा-दैलेख, नरबहादुर शाही-दैलेख, विष्णु पौडेल-रोल्पा, हजिवन बुढा-रोल्पा, जितबहादुर वली-रोल्पा, बुद्धिराम कामी-रोल्पा, शेरबहादुर घर्तीमगर-रोल्पा, प्रेमबहादुर डाँगी-रोल्पा, धनबहादुर स्वत्री-रोल्पा, विस्वर्बहादुर रोका-रोल्पा, केशरविर घर्तीमगर-रोल्पा, देउराज बुढा-रोल्पा, सवेरे घर्ती-रोल्पा, आडते रोका-रोल्पा, पूर्णबहादुर पुन-रोल्पा र पूर्णबहादुर पुन-रोल्पा

पशुपति शमशेर जबरा
महामन्त्री

नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (मसाल)

नेपालको सन्दर्भमा सन् २००० को मानअधिकारको स्थितबारे समग्रमा भन्नु पर्दा अत्यन्तै चिन्ताजनक ररूयो। गत वर्षहरूमा जस्तै यो वर्ष सन् २००० मा पनि व्यापकरूपमा मानव अधिकारको उल्लंघन भयो। यो वर्षमा मानव अधिकारको हनन् मूलरूपमा माओवादी दवाउने नाममा सरकारको तर्फबाट नै भयो। यसको साथै जनयुद्धको नाममा माओवादी समूहबाट पनि मानव अधिकारको हनन् भएको छ। यस बाहेक सामन्त, जमिन्दार, जालीफटाह र गुण्डाहरूबाट पनि मानव अधिकारको उल्लंघन भइरहेको छ।

मानव अधिकार दिलाउने र त्यसको रक्षा गर्ने मुख्य जिम्मेवारी सरकारको हो। तर यो वर्षमा पनि सबभन्दा बढी मानव अधिकारको हनन् सरकारको तर्फबाट नै भयो। सरकार नेपाली काँग्रेसको भएको हुनाले वास्तवमा मानव अधिकारको उल्लंघनको लागि मुख्यरूपमा नेपाली काँग्रेस नै जिम्मेवार हुन्छ। यो वर्ष सरकारले मानव अधिकार दिलाउने, त्यसको रक्षा गर्ने कुराको त कुरै छेडौं जनताहरूले संघर्ष गरेर प्राप्त गरेका सीमित अधिकारहरू पनि समाप्त पार्दै लगेको छ। सरकारले असोज १ गतेदेखि मसाल जुलुशमाथि प्रतिबन्ध लगाएको छ। ०४६ सालको जनआन्दोलनबाट जनताहरूले राजनैतिक पार्टी खोल्ने, सभा जुलुश गर्ने तथा विरोध गर्न पाउने मसाल जुलुशमाथि प्रतिबन्ध लगाएर सरकारले ०४६ सालको आन्दोलनबाट प्राप्त अधिकारहरू खोस्ने काम गरेको छ। ०५७ असोज ४ र ५ गतेको नेपालबन्द सफल पार्न निकालिएको शान्तिपूर्ण जुलुशमाथि प्रहरीले हस्तक्षेप गर्‍यो। मसाल जुलुशका सिलसिलामा दाङ्गका अखिल नेपाल राष्ट्रिय जनमोर्चाका केन्द्रीय अध्यक्ष रश्मीराज नेपाली र पाल्पाका युवक संघका केन्द्रीय सदस्य सोमकुमार कार्कीका हात भाँचिदिए। दाङ्ग देउखुरीमै युवक संघका जिल्ला सदस्य रेशम वि.सी.लाई मसाल जुलुश निकालेको अभियोगमा प्रहरीले चिरपट दाउराले मरणमासन् हुने गरी कुटपिट गर्‍यो। यसरी सरकारले नै सभा, जुलुश गर्ने नागरिकहरूको नैसर्गिक अधिकारहरूलाई समाप्त पार्दै लगिरहेको छ। सरकारले पंचायतकालिन कानूनलाई आधार बनाएर संसदको हिउँदै अधिवेशन चलनु भन्दा ठीक केही दिन अगाडि स्थानीय प्रशासन संशोधन अध्यादेश (२०५७), सशस्त्र प्रहरी बल गठन सम्बन्धी अध्यादेश, विशेष अदालतको गठन सम्बन्धी अध्यादेशद्वारा ल्याउनुले मानव अधिकारको हनन्लाई अरु तीव्र पारेको कुरा प्रष्ट हुन्छ।

यसरी सरकारले एकातिर मानव अधिकार हनन् हुने खालका ऐन, नियम बनाउँदै छ भने अर्कोतिर स्वयं आफैले बनाएको संविधान, नियम, कानूनको पनि उल्लंघन गरेर मानव अधिकारको हनन् गरिरहेको छ। माओवादी दवाउने नाममा निर्दोष व्यक्तिहरूलाई गिरफ्तार गर्ने गरिन्छ। ०५६ चैत्र १४ गते बाग्लुङ्ग बिहुँका प्रहरी चौकीका प्रहरीहरूले अखिल (छैठौं) का कार्यकर्ताहरू नरेन्द्र विरही, निलबहादुर बूढा, गामु मल्ल, जितबहादुर

छन्त्याललाई विनाकारण गिरफ्तार गरी वन्दूकको कुन्दै कुन्दाले हानी सक्त यातना दिने काम भयो। त्यस्तै मसिरमा कैलालीमा अखिल (छैठौं) को १५ औं राष्ट्रिय सम्मेलनको प्रचार-प्रसार र आर्थिक संकलन गर्न गएका गंगा पौडेल, हरिकृष्ण पाण्डे, विष्णु शर्मा, निरज घिमिरे, सिद्धराज भट्ट लगाएतका विद्यार्थी तथा स्वयंसेवकहरूलाई कैलाली टिकापुरको प्रहरी चौकीले गिरफ्तार गरी सख्त यातना दिने काम भयो। त्यसैगरी विना कारण वाराका रा.ज.मो. सदस्य भिम भट्टलाई गिरफ्तार गरी ३ दिनपछि रिहाई गर्ने काम भयो।

कैयौं व्यक्तिहरूलाई गिरफ्तार गरेर वेपत्ता बनाउने काम भइरहेको छ। माओवादी समूहका केन्द्रीय सल्लाहकार ईश्वरी दाहाललाई गिरफ्तार गरी वेपत्ता बनाईएको छ। यसप्रकारका सयौं उदाहरणहरू दिन सकिन्छ। दिनेश शर्मा प्रकरणले सरकारले स्वयं आफ्नै संविधान र कानूनहरूलाई उल्लंघन गरिरहेको कार्य प्रणालीलाई उदाह्रण पारेको छ। कुनै पनि व्यक्तिलाई गिरफ्तार गरेपछि उसलाई कानून अनुसार कारवाही चलाउनु पर्छ। थुना वा हिरासतमा पनि उसले कानून अनुसारको सुविधा पाउनु पर्छ। तर सरकारले गिरफ्तार व्यक्तिहरूलाई पनि कानून सम्मत व्यवहार नगरेर असंवैधानिकरूपमा शासन चलाईरहेको कुरा दिनेश प्रकरणले प्रष्ट पारेको छ। यो त एउटा उदाहरण मात्र हो। सरकारले यसरी माओवादी समूहका थुप्रै कार्यकर्ताहरूलाई, जसमा कतिपय महिलाहरू पनि छन्, वेपत्ता पार्ने काम गरिरहेका छ। कतिपय निर्दोष व्यक्तिहरूलाई मुडभेडको वहानामा हत्या गर्ने कार्य पनि सरकारले गरिरहेको छ।

शान्तिपूर्ण रूपले निस्केको जुलुस, सभा, धर्नामाथि पनि सरकारले निर्ममतापूर्वक लाठी, गोली बर्साउने काम गरिरहेको छ। २०५६ फागुनमा आफ्ना मागहरू लिएर शिक्षा मन्त्रालयमा धर्ना दिइरहेका शिक्षकहरू माथि अंगभंग हुने गरी लाठी चार्ज गरियो। असार २८ गते महिलाहरूका विभिन्न संगठनहरू, रक्तिम सांस्कृतिक अभियान, इन्द्रेणी सांस्कृतिक समाज लगायत १५ वटा संघ संस्थाहरूले संयुक्त रूपले काठमाडौंको बानेश्वरमा कथित सुन्दरी प्रतियोगिताको विरूद्ध शान्तिपूर्ण रूपमा विरोध प्रदर्शन गर्दा लाठी चार्ज गरियो, एक दर्जन जति प्रदर्शनकारीहरूलाई गिरफ्तार गरियो।

सरकारले सर्वसाधारण जनता तथा विपक्षी राजनैतिक पार्टीका कार्यकर्ताहरूलाई विनाकारण गिरफ्तार गर्ने, यातना दिने, वेपत्ता पार्ने, भुठा मुद्दा लगाउने, मुठभेडको नाममा हत्या गर्ने तथा शान्तिपूर्ण रूपमा विरोध प्रदर्शन गर्नेहरू माथि लाठी चार्ज गर्ने मात्र होइन सांस्कृतिक कार्यक्रम हेर्न आएका वा शान्तिपूर्णरूपमा भेला भएका नागरिकहरूमाथि गोली बर्साएर सामूहिक हत्या समेत गरेको छ। ०५६ साल पौष ३० गते अछाम जिल्लाको ढाँकु गा.वि.स.को ढुंगालमा सांस्कृतिक कार्यक्रम हेर्न आएका जनसमुदायहरू माथि गोली चलाएर एकै चोटी नौ जनाको हत्या गरियो। त्यस्तै ०५६ साल फागुन १० गते रूकुम जिल्लाको खारामा प्रहरीहरूले करिव ३०० घरहरूमा आगो लगाएर ध्वस्त पारेका थिए। ०५७ मंसिर २४ गते चितवनमा शान्तिपूर्णरूपमा भेला भएका महिलाहरू माथि

प्रहरीहरूले अन्धाधुन्ध गोली वर्षाए, जसमा गौरी सापकोटाको मृत्यु भयो भने अन्य ४ जनता घाइते भए। गत पुषमा भारतीय सिने कलाकार ऋतिक प्रकरणमा शान्तिपूर्णरूपमा निस्केको जुलुसमाथि प्रहरीद्वारा अन्धाधुन्ध गोली वर्षाएर ६ जनाको निर्मम हत्या गरियो भने कैयौं जना घाइते भए। हत्या गरिनेमा कौठाभित्र बसेर पढिरहेको १० वर्षे वर्षा कोइराला पनि थिइन। त्यस्तै त्यो घटनामा घाइते हुनेहरू मध्ये अ.ने.रा.स्व.वि.यू.(छैठौं) केन्द्रीय प्रकाशन विभागका सदस्य ढुण्डीराज आचार्य पनि हुनुहुन्छ। ०५७ साल माघ १ गतेका दिन नेपालगञ्जको कारागारमा आफ्ना मागहरू लिएर आन्दोलन गरिरहेका बन्दीहरूमाथि गोली वर्षाई धनश्याम ओली र विजयकुमार चौधरीको हत्या गरियो भने अन्य बन्दीहरूलाई निर्ममतापूर्वक कुटपिट गरी यातना दिइयो। यी उदाहरणहरूबाट के कुरा स्पष्ट हुन्छ भने सरकार विना कसुर, विना अपराध नागरिकहरूलाई गिरफ्तार गर्ने, वेपत्ता पार्ने, हत्या गर्ने मात्र होइन सामूहिकरूपमा हत्यागर्ने, आगो लगाउने कार्यमासम्म पछाडि पर्ने गरेको छैन। मानव अधिकारको रक्षा गर्ने, जिम्मेवारी लिएको सरकारले स्वयं यसप्रकारको मानव अधिकारको उल्लंघन गरिरहेको तथ्यबाट देशमा मानव अधिकारको स्थिति कति चिन्ताजनक छ भन्ने कुरा स्वतः स्पष्ट छ।

सरकार स्वयंले मानव अधिकारको हनन गरिरहेको अवस्थामा अन्य क्षेत्रबाट हुने अधिकारको हननलाई सरकारले रोक्न सक्ने कुरै आउँदैन र रोक्न सकेको पनि छैन। ०५६ चैत्रमा स्थानीय विकास राज्यमन्त्री मोहमद अफताप आलमको नेतृत्वमा गएको गुण्डा टोलीले एमालेको निर्वाचित जि.वि.स. सदस्य जयप्रसाद कौसललाई सि.डि.ओ.र एल.डि.ओ.को रोहवरमा अपहरण गरी मरणासन्न हुने गरी कुटपिट गरियो र अमानवीय यातना दिइयो। मानव अधिकारको रक्षा गर्ने मन्त्रीले स्वयं यस्तो घृणित कुकृत्य गरेपछि मानव अधिकारको स्थिति कस्तो रहयो भन्ने कुरा सोभै अनुमान गर्न सकिन्छ। प्रशासन र प्रहरी बाहेक सामन्त, जालीफटाह र गुण्डाहरूले पनि जनताको ज्यान लिइरहेका छन्, उनीहरूको घर-वस्ती डडाएका छन्, महिलाहरूलाई बलात्कार गरिरहेका छन् तर त्यसप्रकारको अपराधीहरूका विरूद्ध कारवाहीप्रति सरकारले उपेक्षाको नीति अपनाउँछ। ०५७ श्रावण २२ गते रातको ९.३० बजे शाहज्यादा पारश शाहले गाडिले किचेर संगीतकार प्रवीण गुरुङ्गको जुन हत्या भयो, त्यसका विरूद्ध कारवाही हुनुपर्छ भनेर सांसदहरू माग राखे। राजदरबारमा पारश शाहका विरूद्ध कारवाहीको माग गर्दै लाखौं हस्ताक्षर संकलन गरेर जापन पत्र दिने काम भयो। राजदरबारले घटनाको छानवीन गर्न भनी सरकारलाई निर्देशन दिएको भन्ने समाचार प्रकाशमा आयो। तैपनि सरकारले त्यसबारे अहिलेसम्म केही बोलेको छैन। ०५६ फागुन १२ गते रूपन्देही जिल्लाको निर्वाचन क्षेत्र नं.१ र २ मा पर्ने सिक्टहन, गंगुलिया, कानपारा आदि ठाउँहरूमा लामो समयदेखि बसोबास गर्दै आएका करिव ३९४ सुकुम्बासी घर परिवारमा स्थानीय जमिन्दारहरूले आफ्ना लठैतहरू लगाएर सबै घरहरूमा आगो लगाउने र ती सुकुम्बासीहरूलाई कुटपिट गर्ने कामहरू भए। सरकारले ती अपराधीहरू उपर कुनै कारवाही नै गरेन उल्टै सुकुम्बासीहरूलाई

त्यहाँबाट धपाउने प्रयत्न गर्‍यो। यसरी सरकारले सामन्त, जमिन्दार, जालीफटाह तथा गुण्डाहरूद्वारा सर्वसाधारण जनतामाथि हुने हत्या, लुट, बलात्कार, आगजनि जस्ता अपराधिक कामहरूलाई रोक्न प्रयत्न गरेको देखिदैन। स्वयं सरकारद्वारा गठित कतिपय आयोगहरूले दोषि ठहराएका वा कारवाहीको लागि सुभावहरू दिएका व्यक्तिहरूमाथि पनि कारवाहीको लागि सरकारले कुनै कदम चाल्ने गर्दैन।

नेपाली समाजमा अहिलेसम्म पनि दलित जातीहरूले मानव जस्तो भएर बाँच्न पाएका छैनन्। उनीहरूलाई सार्वजनिक मन्दिर, पथरो आदि ठाउँमा जान दिइन्थे। उनीहरूलाई कथित उच्च जातीहरूको घरमा पस्न दिइन्थे, छुईछिटो गर्ने कामहरू गरिन्थे। ०५७ साल माघ २१ गते भूपू. सभामुख दमननाथ दुङ्गनाको नेतृत्वमा डोटीको सैलेश्वरी मन्दिरमा पस्न गएका दलितहरूलाई त्यहाँको कथित उच्च जातका भन्नेहरूले मन्दिरमा पस्न दिएनन्। ०५६ साल चैत्र १/६ गतेतिर सिराहको लहानमा ने.का.को भूपू. उद्योगमन्त्री पदम नारायण चौधरीको पाडो मर्यो। त्यहाँको स्थानीय दलित जातिहरूका मानिसहरूले त्यो सिनो फाल्न अस्वीकार गरेपछि ०५६ साल चैत्र १० गते बहिस्कार समिति बनाई दलित जातिहरूलाई बहिस्कार गर्ने घोषणा गरियो र ४८ घण्टासम्म त्यहाँ दलित जातिहरूलाई सामाजिक बाहिस्कार गरेर प्रताडित गर्ने काम गरियो। यसप्रकारको अत्यन्तै घृणित, तुच्छ र अमानवीय कार्य गर्ने व्यक्तिहरूलाई सरकारले कुनै कारवाही चलाएन। दलितहरूमाथि हुने छुवाछूत सम्बन्धी यसप्रकारको प्रचलन तथा रितिरिवाजलाई निमूल पार्न सामाजिक चेतनाका साथै राज्यले कडा कानूनी व्यवस्था गर्न आवश्यक छ। दलित जातिहरूमाथि हुने त्यसप्रकारको छुवाछूत प्रथालाई निरुत्साहित पार्न राष्ट्रिय जनमोर्चाका सांसद डिलाराम आचार्यले संसदमा पेश गर्नु भएको गैर-सरकारी विधेयकलाई सरकारले अहिलेसम्म संसदमा छलफलमा सम्म ल्याएन।

आज आधा जनसंख्या ओगटेका महिलाहरू पैतृक सम्पत्तिबाट बञ्चित छन्। उनीहरूलाई पैतृक सम्पत्तिमा पुरुष सरह समान अधिकार हुने कानून बनाउन सर्वोच्च अदालतले सरकारलाई निर्देशन दिएको धेरै समय बितिसक्यो। राष्ट्रिय जनमोर्चाका सांसद नवराज सुवेदीले महिलाहरूलाई पनि पुरुष सरह पैतृक सम्पत्तिमा समान अधिकार दिने कानूनी व्यवस्थाका लागि महिला सम्बन्धी गैर-सरकारी विधेयक संसदमा दर्ता गराउनु भएको छ। त्यो विधेयकलाई पनि सरकारले छलफलको लागि संसदमा ल्याएको छैन। त्यो बाहेक महिलाहरू कैयौं प्रकारका पारिवारिक हिंसा वा विभिन्न प्रकारका सामाजिक अन्याय, अत्याचार, प्रताडना वा भेदभावहरूका शिकार हुन्छन्। संयुक्त राष्ट्र संघको महिलाहरू प्रतिका भेदभावलाई उन्मूलन गर्ने घोषणा वा सन्धिहरूलाई सरकारले अनुमोदन गरेको लामो समय भईसक्यो पनि त्यो दिशामा सरकारले अहिलेसम्म कुनै प्रभावशाली कदम चालेको छैन।

नेपाल एउटा बहुजातीय, बहुभाषिक तथा बहु-धार्मिक देश हो। राज्यको अगाडि सबै जात, जाती, भाषा तथा धर्म समान हुनु पर्दछ।

तर यहाँ संविधानमा राज्यलाई हिन्दू राज्य, नेपाली भाषालाई राष्ट्र भाषा र अन्य भाषालाई राष्ट्रिय भाषा भनि असमानरूपमा राखिएको छ। यसप्रकारको असमानताले नेपाली भाषा बोल्ने र हिन्दू धर्म मान्नेहरू बाहेक अन्य भाषा बोल्ने र धर्म मान्नेहरूको भावनामा गहिरो चोट पुर्‍याईरहेको छ र उनीहरूको मानव अधिकारको हनन भइरहेको छ। यसप्रकारको असमानतालाई हटाउन तथा जनजातिहरूको आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक विकासको लागि सुगम स्थिति ल्याउन राष्ट्रिय जनमोर्चाका सांसद परी थापाले जनजातिहरूलाई स्थानीय स्वायत्त शासनको व्यवस्था हुनु पर्छ भन्ने गैर-सरकारी विधेयक संसदमा पेश गर्नु भएको थियो। तर सरकारले त्यो विधेयकलाई पनि छलफलको लागि संसदमा ल्याएको छैन।

मानव अधिकारको कुरा गर्दा मानिसले सर्वप्रथम, राम्रोसँग खान, बस्न पाउनु पर्दछ। तर आज दाङ्ग, बाँके, बर्दिया, कैलाली र कञ्चनपुर लगायतका जिल्लाहरूमा हजारौंको संख्यामा मुक्त कर्मैयाहरू बस्ने बास र खाने गास नपाएर बिचल्लीमा परिरहेका छन्। उनीहरूलाई बसोबास गराउने, बसोबासको व्यवस्था गर्ने जिम्मेवारी सरकारको हो। तर सरकारले मुक्त कर्मैयाहरूको त्यो समस्याप्रति गम्भीर बनेको छैन। आज मुक्त कर्मैयाहरू भोकभोकै मर्ने अवस्थामा छन्।

माथिको संक्षिप्त विवरणले के स्पष्ट गर्दछ भने अधिकांश वर्षहरूमा भैँ सन् २००० मा पनि सरकारले स्वयं मानव अधिकारको उल्लंघन गरिरहेको छ, अन्य क्षेत्रबाट हुने मानव अधिकारको उल्लंघनलाई रोक्न सकिरहेको छैन। सरकारले मानव अधिकारसम्बन्धी आधारभूत प्रश्नहरूलाई हल गर्ने भन्दा पनि, मानव अधिकारको अवस्थालाई भन्नु स्वतरामा पार्ने दिशामा लगिरहेको छ। सशस्त्र प्रहरी बलको गठन, स्थानीय प्रशासन संशोधन ऐन, विशेष अदालतको गठन आदि सम्बन्धी अध्यादेशहरू हिउँदै अधिवेशन सुरु हुनु भन्दा केही दिन अगाडि ल्याउनुले सरकारले मानव अधिकारको उल्लंघनको गम्भीर स्वतरालाई निम्त्याएको कुरा प्रष्ट हुन्छ। सरकारले माओवादी दबाउने नाममा सेना परिचालन गर्ने वातावरण तयार पार्ने प्रयत्न गरिरहेको छ। यदि देशमा सेना परिचालन भयो भने अहिलेसम्म प्राप्त सीमित मानव अधिकार पनि समाप्त हुनेछ र ०४६ सालमा जनताले आन्दोलनबाट प्राप्त गरेका सीमित अधिकारहरू पनि दरवारमा पुग्नेछ। यसरी मानव अधिकारको स्थितिबारे कुरा गर्दा मानव अधिकारको स्थिति अत्यन्त चिन्तजनक छ र पुनरुत्थानवादीहरूको स्वतरा एकदम बढेर गएको छ।

सरकारले माओवादी समस्याले गर्दा मानव अधिकारको स्थिति विग्रिएको भन्दछ। तर वास्तविकता यो हो कि मूलतः स्वयं सरकारको गलत नीति र क्रियाकलापले गर्दा माओवादी समस्या उत्पन्न भएको हो। त्यसको समाधान राजनीतिक रूपबाट हुनु पर्दछ र त्यो दिशामा पहल कदमी गर्ने मुख्य जिम्मावारी पनि सरकारकै हुन्छ। तर सरकारले दमनको भरमा त्यो समस्याको समाधान गर्न खोजेको हुनाले माओवादी समस्या भन्नु गम्भीर भएर आएको छ र मानव अधिकारको व्यापकरूपमा हनन भइरहेको छ।

यसरी आज एकातिर मूलरूपमा सरकार, प्रहरी प्रशासन, सामन्त, जमिन्दार, जालीफटाह र गुण्डाहरूद्वारा व्यापकरूपमा मानव अधिकारको हनन् भैरहेको छन् भने अर्कातिर जनयुद्धको नाममा माओवादी समूहबाट पनि मानव अधिकारको हनन् भइरहेको छ। माओवादी समूहले पनि बन्दूकको भरमा जवर्जस्ती चन्दा असुल्ने, सर्वसाधारण जनतालाई अपहरण गर्ने, सुराकी गरेको वा राजनीतिक आस्थाका आधारमा सर्वसाधारण नागरिकहरू वा विभिन्न राजनीतिक पार्टी वा समूहहरूका कार्यकर्ताहरूको ज्यान लिने, डरधाक देखाउने, धम्काउने आदि गरिरहेका छन्। ०५६ साल वैशाख २९ गते दाङ्गमा माओवादी समूहले काम विशेषले आफन्तको घरमा गएका राष्ट्रिय जनमोर्चा प्युठानका उपाध्यक्ष तथा ओखरकोट गा.वि.स. का अध्यक्ष रणबहादुर खड्कालाई विना कसुर कुटपिट गरे। त्यस्तै जेठ २९ गते माओवादीहरूले रामेछापको बेथान गा.वि.स.को संयुक्त जनमोर्चा, नेपालका सदस्य पैसद्वी वर्षीय वृद्ध महिला टिकारानी तामाङ्ग र पैचालीस वर्षीया महिला माहिती तामाङ्गलाई ११.०० बजेदेखि १.०० बजेसम्म घरको खम्बामा डोरीले बाँधेर खडा गराई फरियामाथि फर्काई लाठि र सिस्नुको मुठाले पानीमा चोप्टे गुप्ताङ्गमा लक्ष्यबनाई हान्ने काम गरियो। गत मंसिरतिर रा.ज.मो.का सांसद नवराज सुवेदी र जनजाति सम्मेलनका अध्यक्ष के.वी.गुरुङ्गको रोहवरमा माओवादीहरूले आमसभाबाट स्वर्गद्वारी खाल गाविस ९ का राजमो कार्यकर्ता मानबहादुर पुनलाई अपहरण गरी कब्जामा ल्याई रातको कट्याँग्रिने जाडोमा यातना दिएका थिए। त्यस्तै ०५७ मंसिर ४ गते माओवादीहरूले प्युठान बेलबास गाविस ८ ताप बस्ने दुर्गा रानालाई घरबाटै अपहरण गरी डेढ महिनापछि मात्र छोडे। दाङ्ग जिल्लाको तुल्सीपुर नगरपालिका वार्ड नं. २ र ३ रक्षाचौर र गणेशपुरमा ०५७ पुस १४ गते राती १०.३० देखि ३.०० बजेसम्म माओवादीहरूले एककिसीमको अपरेशन नै चलाए। त्यस घटनामा नगद, सुन, लताकपडा, धरेलु हातहतियार लुट्नेदेखि लिएर बलात्कार गर्नेसम्म काम भयो। ४९ वर्षीया कोजमाया थापालाई बलात्कारसम्म गरियो। यसबारेमा राष्ट्रिय जनमोर्चाले पत्रकार सम्मेलन गरी त्यहाँको यथार्थ स्थितिबारे जानकारी गराएको छ। गत आश्विन महिनामा स्वयं माओवादी समूहकी एकजना विवाहित महिला कार्यकर्ता, बेलबास गाविस-१ खन्नी खोला तिमलेकी बसन्ता थापामगर उनीहरूको कार्यप्रणालीबाट असन्तुष्ट भएर भागेर आउँदा बारम्बार उनलाई पक्रि खुल्लारूपले नै रसीले बाँधेर लैजाने काम भयो। यो मानव अधिकारको गम्भीर प्रकारको हननका साथै महिलाहरू माथिको मध्ययुगीन र सामन्तीप्रकारको वर्वर अत्याचार पनि हो। यी केही उदाहरणहरूबाट पनि माओवादीहरूले जनयुद्धको नाममा जुन क्रियाकलापहरू गरिरहेकाछन् त्यसबाट मानव अधिकारको उल्लंघन भइरहेको छ भन्ने कुरा पुष्टी हुन्छ। केही समय पहिले तातो पानीमा व्यापारीहरूको सामान लुटे, त्यो लुटको जिम्मेवारी माओवादीहरूले वक्तव्यद्वारा लिएका छन्। माओवादीका उपरोक्त प्रकारका कारवाहीहरूलाई क्रान्तिकारी गतिविधि भन्न सकिन्न। यो माओवादीहरूद्वारा भएको मानव अधिकारको हनन् हो। निश्चय नै सशस्त्र संघर्ष चलाएको अवस्थामा वर्ग दुश्मनहरू र प्रत्यक्ष भिड्न

आउने प्रतिक्रियावादी शक्तिहरूको विरुद्ध केही कठोर कारवाही गर्नु पर्ने हुन्छ। तर माओवादीहरूले उनीहरूको राजनीतिलाई समर्थन नगर्ने र उनीहरूले मागे अनुसार चन्दा नदिने साधारण जनजाति, दलित जाति, गरिव किसान, खेत मजदुर, शिक्षक, कर्मचारी, व्यापारी, राष्ट्रिय उद्योगपति तथा विभिन्न देशभक्त, जनतान्त्रिक तथा वामपन्थी संगठनहरूका कार्यकर्ताहरू समेतमाथि विभिन्न आरोप लगाउने, धम्काउने कुटपिट गर्ने, लुट्ने, अपहरण गर्ने, हातखुट्टा भाँचिदिने र कतिपयलाई हत्यासम्म गर्ने काम गरिरहेका छन्। यी कुराहरूबाट उनीहरूको संगठन एउटा फासिस्ट संगठनमा परिणत हुँदै गैरहेको कुरा नै देखिन्छ।

माथि हामीले मानव अधिकारको हननको जुन चर्चा गर्यौं, त्यो समाजको जति तल्लो तहमा गयो, उति बढी पाउँछौं। वर्गीय समाज रहँदासम्म वास्तविक मानव अधिकार प्राप्त हुन सक्दैन। हामीले यहाँ उठाएको कुरा यतिमात्र हो कि यदि सरकार मानव अधिकार सम्बन्धी प्रश्नमा गम्भीर भएको भए यही प्रतिक्रियावादी व्यवस्थाभित्र पनि मानव अधिकारको उल्लंघनमा मात्रात्मक कमि आउने थियो। त्यसकारण हामीले यस प्रतिक्रियावादी व्यवस्था, संविधान, नियम, कानून अन्तर्गत वास्तविक मानव अधिकार दिन सक्दैनौं। वर्तमान आर्थिक, सामाजिक व्यवस्था अन्तर्गत वास्तविक मानव अधिकार प्राप्त गर्न असम्भव छ। त्यसकारण विद्यमान आर्थिक, सामाजिक, राजनीतिक व्यवस्थामा क्रान्तिकारी परिवर्तन गरेर त्यसको ठाउँमा व्यापक जनताको हित गर्ने आर्थिक, सामाजिक व्यवस्था तथा राज्य व्यवस्थाको निर्माण गरेर नै हामीले सही अर्थमा मानव अधिकार प्राप्त गर्न सक्दछौं। तैपनि समाजमा त्यो अवस्था नआउनसम्म यही प्रतिक्रियावादी आर्थिक, सामाजिक व्यवस्था अन्तर्गत पनि निम्नतम मानव अधिकार प्राप्त गर्ने अवस्थाहरूलाई उपयोग गर्नु र त्यसका लागि बढी भन्दा बढी संघर्ष चलाउँदै जानु हुनु पर्दछ तर हाम्रो मुख्य जोड आमूल परिवर्तनतिर नै हुनु पर्दछ।

रामसिंह श्रीत
महामन्त्री

नेपाल मजदुर किसान पार्टी

शान्तिपूर्ण ढंगले योग्यता अनुसारको काम गरी खान, लाउन, बस्न र आस्थाको आधारमा जीउन पाउने, आर्थिक एवं व्यक्तित्व विकास गर्ने समान अवसरको अधिकार मानव अधिकार हो। सत्तामा जाने हरेक राजनैतिक पार्टीहरूले मानव अधिकारको उल्लंघनलाई रोक्ने कुरा गर्दा गर्दै सत्तामा गैसकेपछि ती सबै बिसिन्छन्। आजसम्म सरकारमा गएका राजनैतिक पार्टीहरूले देखाएको चरित्र यही हो। गिरिजा प्रसाद कोइराला सत्तासीन हुनु अघि पनि शान्ति सुरक्षाको प्रतिवद्धता व्यक्त गरेका थिए। तर व्यवहारमा ठीक विपरीत पाइरहेका छौं।

२०५२ साल फागुन १ गतेदेखि “जनयुद्ध”को घोषणाबाट शुरू भएको “माओवादी” गतिविधि राजनैतिक समस्या हो र त्यसलाई राजनैतिक रूपले नै समाधान गरिनुपर्दछ भनी नेमकिपाले आफ्नो स्पष्ट धारणा सार्वजनिक गर्दै आएको छ। तर श्री ५ को सरकारले त्यसलाई गम्भिरतापूर्वक लिएन। “माओवादी” गतिविधिलाई “आतंकवादी” समस्याकै रूपमा मात्र लियो। परिणाम स्वरूप हत्या र हिंसा बढ्दै गयो। माओवादीको नाउँमा सरकारबाट निर्दोष जनताहरूको हत्या गर्ने क्रम बढ्यो। देशमा श्वेत आतंक छाएको छ, शान्ति-सुरक्षा रतिभर पनि कम हुन सकेको छैन। जनतालाई सरकार छ भन्ने अनुभूति दिलाउनसम्म पनि सरकार असफल छ। विहान घरबाट निस्केको व्यक्ति सुरक्षित घर फर्कन्छ वा फर्किदैन कसैले भन्न सकिने अवस्था छैन। सरकारले हाका-हाकी कानूनलाई कुल्चेर मानव अधिकारको उल्लंघन गर्‍यो। नेपाली जनता त्रासदीपूर्ण वातावरणमा जीउँदै छ।

नौ वाम राजनैतिक पार्टीहरूले देशको जल्दाबल्दा समस्याहरूलाई लिएर गत ३ वर्षदेखि आन्दोलन गर्दैछन्। तर श्री ५ को सरकारले जनताको जीउ-ज्यानको असुरक्षाको नाउँमा २०४६ सालको आन्दोलनबाट प्राप्त मसाल जुलुस गर्न पाउने अधिकारलाई समेत खोस्यो। पंचायत व्यवस्थाको विरोधमा कम्युनिष्ट र काँग्रेस दुवैले मसाल बोकेका थिए। त्यसबेला त्यो गैरकानूनी थियो। तर प्रजातन्त्र पुनः स्थापनापछि मसाल जुलुस निर्वाध रूपमा जनताले भोग्दै आएको अधिकार थियो। १० वर्षको अवधिमा धेरै पार्टीहरू सरकारमा गए, कसैले पनि मसाल जुलुसलाई गैरकानूनी मानेन। तर वर्तमान ने.कां. को सरकारले कुनै किसिमको नयाँ कानून बिना नै प्रमुख जिल्ला अधिकारी माफत जनताको मौलिक हकमाथि प्रतिबन्ध लगाउने कुकृत्य गर्‍यो।

श्री ५ को सरकारले कमैया मुक्तिको घोषणा गर्‍यो। कमैयाहरू पनि जोताहा हुन् र तिनीहरूले पनि मोहियानी हक पाउनु पर्ने मागलाई श्री ५ को सरकारले लत्यायो। मुक्तिको नाउँमा सम्पूर्ण कमैयाहरूलाई बिचल्लीमा पारियो। तिनीहरूको पूर्व तयारी बिना मुक्तिको घोषणा गर्‍यो वा मोहियानी हकबाट बर्चित गर्ने षडयन्त्र सरकारले गर्‍यो। षडयन्त्रमूलक घोषणाले कमैयाहरूको जीवन अत्यन्तै कष्टकर बन्दै गैरहेको छ।

सरकारको यो नीतिबाट दास-मालिकहरूको जाल-साजी तथा हचुवा निर्णयको सर्वत्रबाट विरोध भैरहेको छ। सरकार आफैले आज कमैयाहरूको भोपडीमा आगो लगाउँदै पनि छ।

श्री ५ को सरकारले उपभोग्य वस्तुहरूमा चर्को मूल्य बृद्धि गर्‍यो। मट्टीतेल लगायत पेट्रोलियम पदार्थहरूको अत्यधिक मूल्य बृद्धिले ६० प्रतिशत गरिबीको रेखामुनी रहेका नेपालीहरूको जीवन स्तरमा ठूलो असर पार्ने काम गर्‍यो। पेट्रोलियम पदार्थमा गरेको मूल्यबृद्धिसँगै सम्पूर्ण वस्तुहरूमा मूल्यबृद्धि हुनाले गरिब जनताहरूलाई जीउन गाह्रो बनायो। साथै कृषिलाई नभै नहुने रासायनिक मलमा पटक पटक मूल्य बृद्धि गरेर कृषि उत्पादनमा प्रत्यक्ष असर पार्यो। अर्कोतर्फ भारतीय कृषि उत्पादन भित्र्याई सरकारले किसानहरूलाई अझ आर्थिक संकटमा फसाएको छ।

उत्पादित धान वा अन्य कृषि उत्पादनको उचित मूल्य पाउन नसकी किसानहरू, लागत समेत नपाउँदा ऋणमा डुब्दै छन् र आफ्ना बाल-बालिकाहरूलाई स्कूल पठाउन सकिरहेका छैनन्। एक भारतीय फिल्म कलाकारको नेपाल र नेपाली जनताप्रतिको अपमानजनक र विवादास्पद अभिव्यक्तिबारे केही मानिसहरूले भारतीय बिस्तारवादको विरोधमा नारा लगाई जुलुस गर्दा बिना कुनै चेतावनी गोली चलाउनाले कम्तिमा पनि ५ जना नेपालीको ज्यान गयो। काठमाण्डौमा विरोध कार्यक्रम शुरू हुनुभन्दा पहिले नै बिराटनगर, नारायणगढ, बुटवल लगायतका शहरहरूमा त्यसबारे गतिविधिहरू भएका थिए। सरकारले शुरूमै त्यस विवादास्पद अभिव्यक्ति दिने कलाकारको सम्पूर्ण फिल्म बन्द गरी दिएको भए कुनै अप्रिय घटना घट्ने थिएन। सरकारको बेवास्ता, अदुरदर्शिता र अकर्मण्यताकै कारण ती व्यक्तिहरूको ज्यान गएको हो। साथै चितवनमा अखिल (क्रान्तिकारी) महिलाहरूको कार्यक्रममा बिना चेतावनी गोली चलाइ एक महिलाको हत्या गर्नु, कयौँलाई घाइते बनाइनु र राजविराजमा भएको गोलीकाण्डले नेपाली नागरिकहरूलाई ज्यू-ज्यानको सुरक्षाको अनुभूति गर्न नदिइनु, हरेक कुरालाई हतियारकै भरमा दमन गर्नु फाँसीवादी नीति हो र वर्तमान सरकार फाँसीवाद तिर अग्रसर भैरहेको अनुभव गरिँदछ।

बाल-बालिकाले खाने दूध लगायत बजारमा मिसावत गरिएका दैनिक उपभोग्य सामान र खाद्यान्न प्रचुर मात्रामा बिक्री भैरहेको छ। दूध, खाने तेल, पाउरोटी, बिस्कुट, चाउचाउ र अन्य खाने कुरा बनाउने ठाउँमा बारम्बार जाँच-बुझ गरी रहने पर्दथ्यो। सरकारले उपभोक्ताहरूको स्वास्थ्यमा कुनै ध्यान दिइरहेको छैन। मिसावत भएको वस्तुको उपभोगले मानिसहरूको ज्यान जाने र अपाङ्ग हुने गरेको छ। श्री ५ को सरकारले त्यस्ता अपराधी उद्योग वा कम्पनीहरूलाई कुनै किसिमको कार्वाही गरेको छैन। सरकारको अकर्मण्यताको कारण अपराधीक काम गर्नेहरूको मनोबल बढ्दै छ।

लागु पदार्थ ओसार-पसार गर्ने, विदेशमा केटीहरू बेच्ने र तस्करी गर्ने अपराधीहरूलाई कडा कार्वाही वर्तमान सरकारले गरेन बरू नेपालकै इतिहासमा पहिलो पटक राजनैतिक आन्दोलन दबाउन सेना परिचालन गर्ने घोषणा गरेको छ। सेना परिचालनले देशमा गृहयुद्धको सम्भावना हुन्छ। पटक पटक वार्ता गर्न तयार भएको “माओवादी” हरूलाई सेना र सशस्त्र प्रहरी बलद्वारा दबाउने नियत श्री ५ को सरकारले देखायो। हरेक कुरा हतियार वा बलकै आधारमा दबाउने श्री ५ को सरकारको नीतिले ने.का.को सरकार प्रजातन्त्र विरोधी प्रमाणित भएको छ। चेली-बेटी बेचबिखन, बाल श्रम र परिवारमा महिलाहरूमाथि हुने हत्या र हिंसामा कमी आएको छैन। गाउँ र जिल्लामा महिलाहरूको मतदानको हक बर्चित गर्नेहरूमा सत्तासीन पार्टीकै नाउँ आएको छ।

मानव अधिकारको सुनिश्चितता आर्थिक समानता र उत्पादनका साधनहरूमा व्यक्तिगत स्वामित्वसँग पनि गाँसिएको हुन्छ। पूँजीवादी व्यवस्थामा उत्पादनका साधनहरूको ठूलो भाग केही सिमित व्यक्तिहरूको नियन्त्रणमा रहने हुँदा बहुमत जनताको मानव अधिकार हनन हुने गर्छ। उत्पादनका साधनहरू

सामाजिककरण नभएसम्म आर्थिक रूपले मानव अधिकारको हनन हुने क्रम जारी रहन्छ। मानव अधिकार संरक्षणको जस्तोसुकै भयाली पिटोपनि पूँजीवादी व्यवस्था रहुन्जेल बहुमत जनताले मानव अधिकार उपभोग गर्न पाउने छैनन्। यद्यपि मानव अधिकार हनन गर्ने गतिविधि कम गर्न कार्य सरकार, प्रमुख प्रतिपक्ष तथा अन्य ठूला राजनैतिक पार्टीहरूको प्रतिवद्धतामा निर्भर रहन्छ। गत वर्ष जनताको मानव अधिकार संरक्षण गर्ने कार्यमा प्रमुख प्रतिपक्ष तथा अन्य ठूला राजनैतिक पार्टीहरूले पनि राम्रो भूमिका निर्वाह गर्न सकेको देखिएन।

सन् २००० को वर्ष मानव अधिकार उल्लंघनको चरम नमूनाको वर्ष भएको छ। देशमा शान्ति सुरक्षा होइन हत्या, हिंसा, लुटपाट र डकैतीको वर्ष सावित भएको छ। सरकार राजस्व चुहावत गर्ने, तस्करी तथा भ्रष्टाचारीहरूको संरक्षक देखिएको छ। खुदै मन्त्रीदेखि प्रधानमन्त्रीसम्म भ्रष्टाचारमा संलग्न भएका कुराहरू आइरहेका छन्। यसले सन् २००० को वर्ष कुनै पनि दृष्टिले उत्साहजनक भएन। सबै क्षेत्रमा निराशा र उपलब्धिहीन वर्षको रूपमा बितेको छ।

*सुनिल प्रजापति
केन्द्रीय सदस्य*

राष्ट्रिय जनआन्दोलन संयोजक समिति

मानवअधिकारको स्थिति र गिरिजाप्रसाद कोइरालाको फासिवादी शासन शैलीका बारेमा कसैले विवेचना गरिरहने पर्दैन। सबैलाई स्वतः स्पष्ट हुन्छ कि गिरिजाप्रसाद कोइरालाको शासन व्यवस्था कस्तो हुन्छ र उनको शासनकालमा मानवअधिकारको उल्लंघनले कुन दशा व्यहोर्नु पर्छ भन्ने कुरा पनि अब कसैले भनिरहनु पर्दैन। सबैले पूर्व अनुमान गर्नु नै काफी हुन्छ, तथापि अब नेपाली कांग्रेसको शासन त्यसमा पनि फासीवादी गिरिजा गुटको शैली मानवअधिकारको घोर उल्लंघनकारी नै हुन्छ, आखिर रह्यो त्यस्तो नै। अब यस पटकका घटनाक्रमलाई केलाएर हेर्ने हो भने सामान्य अनुमानभन्दा पनि अधि बढेर गएको छ उनको शासन शैली मानवअधिकारका दृष्टिले कल्पनै गर्न नसकिने र अनुमाननै गर्न नसकिने घटनाक्रमहरू दोहोरिएका छन्। यस पटक र गिरिजाप्रसादको यो अवधि सर्वाधिक मानवअधिकारको चरम उल्लंघनको अवधिका रूपमा चित्रित भएको छ। विश्व सामु मानवअधिकारको घोर उल्लंघन भएको मुलुकका रूपमा वदनाम गराउन र विश्वका सामु राज्यले नरहत्या मच्चाउने मुलुकका रूपमा चित्रित पनि भएको छ। यसर्थ यस वर्षका घटनाक्रमले हरेक मानवअधिकारवादीका शीर निहुराएको छ। हरेक मानवीय संवेदना भएको मान्छेको लाज उध्रिएको छ। साँच्चै भन्नु पर्दा इतिहासकै कालो धब्बा बनेको छ यो अवधि मानवअधिकारका दृष्टिले।

यस वर्ष पनि मानवअधिकारको स्थिति विगतको भन्दा फरक रहेन। बरु सो भन्दा अझै कठिन, सो भन्दा अझै निरीह र सो भन्दा अझै हसीको पात्र बनिरह्यो भन्नु पर्दा कुनै आपत्ति नहोला। यस वर्ष भए गरेका र घटेका मानवअधिकारको विवरण उल्लेख गरी साध्य छैन। बरु यस वर्षको मानवअधिकारको स्थितिको प्रवृत्ति कस्तो रह्यो भन्ने नै संक्षेपमा उल्लेख गर्नु वाञ्छनीय नै होला भन्ने हिसाबले केवल यस वर्षका मानवअधिकार उल्लंघनका प्रवृत्ति मात्रै उल्लेख गरेको छ।

मानिसलाई विना पूर्जी पक्राउ गर्ने, भुटा मुद्दामा फसाउने, थुन्ने, यातना दिने, मार्ने र वेपत्ता बनाउने काम यो सरकारले आफ्नो पर्याय जस्तै बनायो। त्यस विषयमा थप चर्चा गरिरहन आवश्यक भएन। ती बाहेक यो सरकारले यस अवधिमा केही सामूहिक हत्याकाण्डहरू मच्चायो, केही सामूहिक गिरफ्तारी र वेपत्ता पार्ने घटनाहरूलाई विगत वर्षभन्दा अरू बढायो। केही स्थानमा भयानक आगलागीका घटनाहरू घटायो र आफ्नो मानवअधिकारको मुकुण्डो राम्ररी उदांगो बनायो।

यसका साथसाथै यस अवधिमा सरकारले सामूहिक बलात्कार काण्डहरू पनि मच्चायो। आमा छोरीलाई एकसाथ गिरफ्तार गरेर आमा छोरीलाई एउटै हतकडी लगाएर नाङ्गै सुताएर एक साथ बलात्कार गर्ने पाशविक काम पनि प्रहरीद्वारा गर्न लगायो। त्यस्ता घटनाहरू व्यापक प्रकाशमा आए भने दंगा प्रहरीले अत्यन्त बच्चा हेर्ने बालिकाहरूलाई पनि सामूहिक बलात्कार नगरी छाडेनन्। ती घटना पनि प्रकाशमा आए तर सरकारले तिनलाई कारवाही गर्ने आँट त गरेन नै तर उल्टै ती अपराधीहरूलाई वचाउने र वदुवा गर्ने काम पनि गयो। त्यस्तै अपराधीहरूलाई भत्सार लगायतका स्थानमा सरुवा गर्नेदेखि लिएर विदेश पठाउने काम पनि गयो। यसरी सरकारले मानवअधिकार उल्लंघनकारीलाई दण्ड हैद प्रोत्साहन दिएर बढावा दिएर मानवअधिकारको दुहाई दिएको छ र मानवअधिकारवादीको शीर निहुराउने काम गरेको छ।

मानिसलाई आफ्नो आस्था बदल्न लगाउने बाध्य बनाउने काम पनि प्रशस्तै गयो उल्टै यस घटनालाई सरकारले आफ्नो वहादुरी बताउन पछि परेन। यति मान्छेले आत्म समर्पण गरे भन्दै सरकारी संचार माध्यममा हेड लाइन न्यूज बनाउने काम पनि गयो। पटक पटक वार्ताको कुरा गरेर नथाक्ने सरकार अन्ततः वार्ताका निम्ति प्रमुख शर्तका रूपमा रहेका मानिसहरूलाई नै जवर्जस्ती आस्था परिवर्तन गर्न लगाउने काम गरेर शान्ति वार्ताको सम्भावनालाई पर धकेलेर आमहत्याको षडयन्त्र रचेर मानवअधिकारको घोर उल्लंघनका निम्ति थप समय लम्बायो।

अदालतले रिहा गर्न आदेश दिएका मानिसहरूलाई छाड्नुका बदला उल्टै वेपत्ता बनाउने काम सरकारले यो अवधिमा अत्याधिक रूपमा गयो। अदालतको मर्यादाका निम्ति कति पनि तयार रहेन। अदालत धेरै प्रहरीहरू बस्न थाले। अदालतको रोहवरमा मानिस छाड्न ल्याउँदा केवल अदालतलाई पनि साक्षी मात्र राख्न कसरत धेरै पटक गयो। अदालतबाटै मानिस स्वदे जाने पक्राउ गर्ने, वेपत्ता पार्ने र अनुकूल मिले मार्नेसम्मका काम पनि यसै अवधिमा सरकारले गयो। सरकार अदालतको मर्यादाका निम्ति

एक औस पनि चिन्तित भएन। सरकार बरू उल्टै अदालत आफ्नो विपक्षमा रहेका कुराहरू गयो। औपचारिक अनौपचारिक सभा गोष्ठीमा सरकारका जिम्मेवार मानिसहरूले अदालतलाई थुन्न प्रेरित गर्ने, नछाड्न अनुरोध वा धम्की पनि दिने जस्ता कामहरू भए यस पटक।

सेना परिचालन गरेर नरसंहार गर्ने सरकारको अभिष्टा व्यापक जन दबाबका कारण अभै पनि पूरा भएन। अन्यथा सरकारले ठूलै रक्तपातको योजना अधि सारेको थियो भन्ने कुरा पुष्टि हुन्छ। तथापि अप्रत्यक्ष रूपमा सेना प्रयोग गर्ने र मानवअधिकारको उल्लंघनमा कसरत गरिरहने काम सरकारले छाडेन।

अन्ततः सशस्त्र प्रहरी बलको गठन चोरबाटो अध्यादेश बाट ल्यायो। जसको एकमात्र अभिष्टा मुलुकमा रक्तपात मच्चाउने नै हो। तालिम दिने आधुनिक हतियार दिने र विशेष सुविधा दिने कुरा मात्र सरकारले गरेन। प्रधानमन्त्री स्वयंले माओवादीसंग लड्ने फोर्स भनेर औपचारिक रूपमा अन्तरवार्ता समेत दिन पछि परेनन्। यसै भनाईलाई देशी तथा विदेशी शक्ति केन्द्रका मानिसहरूलाई पनि बोल्न लगाएर अरू थप भय र त्रास सृजना गर्ने काम गयो सरकारले। यस अवधिमा भने मुलुकमा गृहयुद्धका निम्ति आधारभूमि तयार गरेको छ। यसैका कारण भोलि आम नेपाली जनताको बाँच्न पाउने हक स्वोसिन निश्चित प्रायः छ।

नियमित अदालतको आदेश पनि नमान्ने सरकारले सोही नियमित अदालतलाई पनि अविश्वास गरी आफ्नै सूचित आदेशद्वारा मुलुकको संविधान तथा कानून रित र परम्परा समेतका विपरित हुने गरी विशेष अदालत गठन गरेर सरकारले २१ औं शताब्दीको प्रारम्भमा आएर आफूलाई विल्कुल निरंकुश प्रदर्शन गयो। यसैगरी मानवअधिकारका उल्लंघनकारी संयन्त्रका रूपमा रहेका प्रहरी तथा प्रशासनलाई अभै बढोत्तरी गर्ने काम पनि गयो। सरकारले यस अवधिमा जसको परिणाम क्षेत्रीय प्रशासकहरूको व्यवस्था गयो।

प्रमुख जिल्ला अधिकारीलाई न्यायाधीश बनाउन नहुने विगत देखिकै अडान नेपाली जनताको हो तर यो सरकारले त्यो नेपाली जनताका अडानका विरुद्धमा तिनै जनताको मानवअधिकार हनन गर्ने नियतले अरू अधिकार थप गरेर कानून बनाउन उद्दत पनि रह्यो र नेपाली जनताको विश्वासमाथि फेरि एकपटक कुठाराघात गर्ने काम गयो।

सरकारले यसै अवधिमा वेपत्ता पारेका मानिसको नाम सार्वजनिक गरेको नाटक पनि गयो। जसमा तीन जना बाहेक अरू सबै थुनामा रहेका थुनामा रहेदेखि नै सार्वजनिक भई आएका मानिसहरूकै नाम थियो भने साँच्चिकै वेपत्ता बनाएका मानिसको नाम भने सार्वजनिक गर्न हिचकिचायो र पूरै नेपाली जनतालाई बेकफुक बनाउने काम पनि गयो। सरकारले र नेपाली जनताको सही सूचना पाउने हकमाथि कुठाराघात पनि गयो।

शान्तिपूर्ण विरोध प्रदर्शन गर्ने, सभा गर्ने, मशाल जुलुस गर्नेसम्मका अत्यन्त सामान्य हकबाट पनि नेपाली जनतालाई वञ्चित गर्ने गरी प्रतिबन्ध लगाउने काम यसै सरकारले गयो भने होटल मजदुरलाई आफ्ना माग राख्न पनि नपाउने गरी हडताल प्रतिबन्ध लगायो। पंचायतकालमा पनि प्रयोग नगरेका गरे पनि विरलै प्रयोग भएका अत्यावश्यक सेवा ऐन, सार्वजनिक अपराध ऐन र सुरक्षा कानूनको अत्यधिक दुरुपयोग पनि सरकारले यसै पटक अत्याधिक मात्रामा गयो।

शिक्षण संस्था वा अस्पताल पुलिसको कब्जामा रहे कहीं छाडेन यो सरकारले। स्वास्थ्योपचार जस्तो मानवीय विषयमा पनि यो सरकारले छाडेन। अस्पताल, हाता र अप्रेसन थियटरभित्र पनि प्रहरीले छाडेन, अप्रेसन गरिरहेका मानिसलाई पनि प्रहरीले छाडेन। अस्पतालबाटै गिरफ्तार गरी वेपत्ता पार्ने काम गयो, भेलामा गोली चलाएर मान्छे मार्ने काम पनि गयो। कुनै पनि तुच्छ काम मानवअधिकारका दृष्टिले कल्पनै गर्न नसकिने काम पनि यो सरकारले लाजै नमानी गयो यस अवधिमा।

समग्रमा यस अवधिमा सबभन्दा चरम रूपमा संविधान, कानून, अदालतका आदेश कसैलाई पनि नमान्ने काम कसैले गयो भने त्यो सरकारले नै गयो। कानूनी राजको उल्लंघन सबैभन्दा बढी कसैले गयो भने त्यो यसै सरकारले नै गयो। कानून नमान्ने, कानूनको उल्लंघन गर्न र मानवअधिकारको जतिसक्दो उल्लंघन गर्न प्रोत्साहन दियो कसैले भने यसै सरकारले दियो। मानवअधिकार उल्लंघनकारीलाई कार्वाही हैन पुरस्कार हुन्छ भन्ने सन्देश पनि यसै सरकारले दियो र आजसम्मको इतिहासमै मानवअधिकारका हिसाबले सबभन्दा बदनाम कालका रूपमा चित्रित पनि गयो यसै सरकारले।

अन्तमा मानवअधिकारको रक्षाका निम्ति हैन उल्लंघनका निम्ति अगुवाई राज्यले गयो। कानून, संविधान र अन्तर्राष्ट्रिय अभिसन्धिहरूको पालना हैन उल्लंघन गर्न पनि यसै सरकारले सिकायो। यसरी सरकारले र यो राज्य व्यवस्थाले नेपाली जनताको जिउने हक खोस्ने काम गयो। चलखेल गर्ने, सभा सम्मेलन गर्ने, मेला आयोजना गर्ने, विरोध प्रदर्शन गर्ने, असहमति जाहेर गर्ने समेतका कामलाई प्रतिबन्ध नै लगाएर फासिवादी रूप धारण गयो। मानवअधिकार आदर्श मूल्य र मान्यतामाथि कुठाराघात गयो। त्यसैले यो अवधि आजसम्मको इतिहासमा मानवअधिकारका हिसाबले अत्यन्त कष्टकर समयको रूपमा नेपाली जनताले लिनेछन्।

भक्तबहादुर श्रेष्ठ
संयोजक

मन्त्रिपरिषद सचिवालय

नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ को प्रस्तावनाले प्रत्येक नेपाली नागरिकको आधारभूत मानवअधिकार सुरक्षित गरी स्वतन्त्रता र समानताको आधारमा नेपाली जनताका बीच भातृत्व र एकता कायम गरी वालिग मताधिकार, संसदीय शासन प्रणाली, संवैधानिक राजतन्त्र तथा बहुदलीय प्रजातन्त्रलाई सुदृढीकरण गर्न र स्वतन्त्र एवं सक्षम न्याय प्रणालीको व्यवस्था गरी कानूनी राज्यको अवधारणालाई साकार पार्ने उद्देश्यले नेपाली जनताको व्यापक सहभागिताबाट नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०४७ बनाई लागू गरिएको कुरा स्पष्ट गरेको छ। संविधानको प्रस्तावनामा लेखिएका यी उद्देश्यहरू संविधानका आधारभूत संरचना हुन् र यी कुराहरू संविधानकै धारा ११६ बमोजिम असंशोधनीय छन्। यस आधारमा नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ ले मानवअधिकारप्रति उच्च सम्मान व्यक्त गर्दै प्रत्येक नेपाली नागरिकको आधारभूत मानवअधिकार सुरक्षित गर्ने र स्वतन्त्रता र समानताको आधारमा नेपाली जनताका बीच भातृत्व र एकता कायम गर्ने कुरालाई विशेष महत्त्व दिँदै भाग ३ धारा ११ देखि धारा २३ सम्म नेपाली नागरिकहरूको मौलिक हक सम्बन्धी व्यवस्था गरी ती व्यवस्थाहरूको पूर्ण संरक्षण र सम्बर्द्धनको प्रत्याभूति समेत गरेको छ।

संविधानको यसै भावनालाई आत्मसात गरी मानवअधिकार आयोग ऐन, २०५३ बमोजिम यस वर्ष राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोग गठन भई नेपाली जनताको आधारभूत मानवअधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने कार्यलाई अझ तिव्रता दिइएको छ।

श्री ५ को सरकारको तर्फबाट राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगको कार्यालय भवनको व्यवस्था गरिनुको साथै दैनिक कार्य एवं प्रशासन संचालनका लागि बजेट लगायत अन्य स्रोत र साधनहरू उपलब्ध गराई आयोगलाई स्वतन्त्र रूपमा काम काज गर्न सहयोग पुऱ्याइएको छ। राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगलाई सुदृढ गरी जनताको मानवअधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धनका लागि सक्रिय गराउन सो आयोगलाई श्री ५ को सरकारको क्षमताले भ्याएसम्म अझ बढी सहयोग गर्दै जाने सोचाई श्री ५ को सरकारले दिएको छ।

त्यस्तै मानवअधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेजहरूको पक्ष बन्दै जाने नीति अनुरूप यस वर्ष श्री ५ को सरकारले वालअधिकार सम्बन्धी महासन्धिको स्वेच्छिक प्रोटोकलमा हस्ताक्षर गरेको र यो क्रमलाई भविष्यमा पनि निरन्तरता दिइनेछ।

श्री ५ को सरकारका विभिन्न निकायहरूका बीच समन्वय स्थापित गरी नेपाली जनताको आधारभूत मानवअधिकार र संविधानद्वारा प्रत्याभूत गरिएका मौलिक हकहरूको संरक्षण र सम्बर्द्धनको लागि श्री ५ को सरकार सदा भैं यस वर्ष पनि सक्रिय रहेको र भविष्यमा पनि यो क्रमलाई निरन्तरता दिँदै जाने नीति श्री ५ को सरकारले लिएको छ।

योद्धा शाह
सचिव

गृहमन्त्रालय

१. शान्ति सुव्यवस्था, सुशासन र भ्रष्टाचार नियन्त्रण वर्तमान सरकारका सर्वोपरी प्राथमिकता हुन्। साथै श्री ५ को सरकारले मानवअधिकारको संस्थागत विकासलाई पनि उच्च प्राथमिक प्रदान गर्दै गएको छ। मानवअधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्र (१९४८) लाई सम्मान गर्नुको साथै मानवअधिकारको संरक्षण, सम्बर्द्धन एवं परिपोषण गर्ने सम्बन्धमा एमनेष्टी इन्टरनेशनल जस्ता मानवअधिकारका हिमायती अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरूद्वारा प्राप्त सुझावहरूलाई पनि मार्गदर्शनको रूपमा ग्रहण गर्ने गरिएको छ।

२. श्री ५ को सरकार हर नागरिकले निर्वाध ढंगले मानवअधिकारको उपभोग गर्न पाउने अवस्था प्रत्याभूत गर्न हरदम संवेदनशील रही आएको छ। त्यसैले सरकारले आफ्नो कार्य सम्पादनका क्रममा मानवअधिकारको मुलभूत मर्म अतिक्रमित हुन नदिन विशेष ध्यान पुऱ्याउँदै आएको छ। मानवअधिकारको उल्लंघन हुन नदिन कार्य सम्पादनका क्रममा निर्धारित आचरण अनुशरण गर्न राज्यको विभिन्न संयन्त्रलाई सजग तुल्याउने गरिएको छ।

३. मानवअधिकार उल्लंघनका जुनसुकै गम्भीरतापूर्वक मूल्यांकन गरी उल्लंघनकर्ता उपर कानूनी कारवाही चलाउनु राज्यको दायित्व भएको तथ्यमा विवाद हुन सक्दैन। सर्वसाधारण जनताको जीउधनको सुरक्षा एवं शान्ति सुव्यवस्थामा आँच पुऱ्याउने गरी हुने क्रियाकलापहरू जुनसुकै र जेसुकै कारणबाट भए पनि कुनै हालतमा मानवअधिकारको पक्षमा हुन नसक्ने तथ्य पनि स्पष्ट छ। राज्यका तर्फबाट कसैको आधारभूत हक एवं मौलिक स्वतन्त्रता अवरूद्ध हुने गरी कुनै कार्य हुन गर्न दिइने छैन, दिएको पनि छैन।

४. सरकारी कार्यालयबाट जनतालाई प्रदान गरिने सेवाहरू सरल, सहज, व्यवस्थित र नियमित ढंगले प्रदान गर्न र सरकारी निकायहरूबाट सम्पादित हुने काममा अनियमितता हुन नदिन श्री ५ को सरकार क्रियाशील रहेको छ। सेवा प्रदानमा हुने ढिलासुस्ती र सरकारी निकायहरूबाट सम्पादित कार्यमा हुन सक्ने अनियमितता रोक्न हामी प्रतिबद्ध छौं र नागरिक समाजबाट यस कार्यमा प्राप्त हुने सहयोग र सूचनाको हामी स्वागत गर्दछौं।

५. श्री ५ को सरकारले यसरी जनताको हक, हितको संरक्षण एवं प्रजातान्त्रिक व्यवस्थालाई सुदृढ तुल्याउँदै देशको आर्थिक विकासतर्फ पाइला चालिरहेको अवस्थामा गत ०५२ साल फागुन १ गतेदेखि अधिराज्यका केही जिल्लाहरूमा सशस्त्र जनयुद्धका नामबाट हिंसा, हत्या र आतंकका क्रियाकलापहरू प्रारम्भ गरिएका छन्। यस क्रममा सर्वसाधारण जनताको धनमाल लुट्ने, स्थानीय जनताको घरमा आगो लगाउने तथा तोडफोड गर्ने, सरकारी एवं गैर सरकारी संस्थाको सम्पत्ति लुट्ने, निहत्था एवं निर्दोष व्यक्तिहरू, राजनीतिक दलका कार्यकर्ताहरू माथि सांघातिक आक्रमण गरी अंगभंग एवं हत्या गर्ने, विकास आयोजनाहरूमा काम गर्ने कर्मचारीहरूलाई आवतजावत गर्ने ठाउँमा धराप थापी हत्या गर्ने, सुरक्षा काममा खटिई गएका प्रहरीको हत्या गर्ने तथा प्रहरी चौकीमा आक्रमण गरी हातहतियार तथा स्वरस्वजाना लुट्ने

जस्ता कार्यहरू गरी शान्ति सुव्यवस्था कायम राख्ने र मानवअधिकारको संरक्षण गर्ने सरकारको प्रतिबद्धता समेतका लागि चुनौति दिनुका साथै जनमानसमा व्यापक रूपमा असुरक्षाको भावना पैदा गर्ने कार्य हुँदै आएको छ।

६. विद्यालयमा विद्यार्थीहरूलाई अध्यापन गराउँदै गरेका शिक्षकलाई कक्षा कोठाबाट बाहिर निकाली निर्मम रूपमा प्रहार गरी हत्या गरिएको छ। जनताको सम्पति लुटिएको छ र फर्काई फुलाई आफ्नो जत्थामा सामेल गराइएका युवतीहरूको शोषण गरिएको छ।

७. विद्यालयमा पढ्ने बालबालिकाहरूलाई ललाई फर्काई हिंसात्मक काममा संलग्न गराउने गरिएको छ। निर्दोष एवं निमुखा सर्वसाधारण नागरिकहरूको अपहरण गरी हत्या समेत गर्ने गरिएको छ। तल्लो तहका राजनीतिक कार्यकर्ता, सोभा सिधा गाउँले जनता र निम्न तहका प्रहरी कर्मचारीहरू नै कथित जनयुद्धका शिकार भएका छन्। जनयुद्ध प्रभावित क्षेत्रमा नागरिकहरूको स्वतन्त्र आवागमनमा अवरोध पुऱ्याउने सार्वजनिक मार्गमा विस्फोटक पदार्थहरू पनि विछर्‍याउने गरिएको छ। धरापमा परी सुरक्षा काममा खटिएका प्रहरी सुरक्षाकर्मीहरू र विकास निर्माण काममा खटिएका कर्मचारीको मृत्यु समेत भएको छ। सुरक्षा काममा खटिएका प्रहरी सुरक्षाकर्मीहरू र आतंककारीहरू बीच दोहोरो भिडन्तका घटनामा परी आतंककारीहरू पनि मारिएका छन्।

८. कथित जनयुद्धको आरम्भ अर्थात् ०५२ साल फागुन १ गतेदेखि आतंककारीहरूको आक्रमणबाट २ सय ६८ जना सुरक्षाकर्मीहरू एवं २ सय ८२ जना निर्दोष तथा निमुखा नागरिकहरू, आतंककारीहरू र सुरक्षाकर्मीहरू बीचको दोहोरो भिडन्तमा परी १ हजार १८ जना आतंककारीहरू समेत गरी १ हजार ५ सय ६८ जनाको मृत्यु भैसकेको छ।

९. आतंककारी क्रियाकलापबाट प्रभावित क्षेत्रमा विदेशी निकायहरूबाट संचालन भैरहेका कार्यक्रमहरू कतिले बन्द गरेका छन् भने कतिले नाम मात्रका लागि कार्यालय संचालन गरिरहेका छन्। विकास कार्यकलापहरूको संचालनमा अवरोध उत्पन्न हुँदा त्यस क्षेत्रका जनताको जीवन अझै कष्टप्रद हुँदै गएको छ। पिछडिएका जनताको सामाजिक आर्थिक स्तर उकास्न विकास गतिविधि संचालन गर्न पनि बाधा पुगिरहेको छ। आतंककारीहरूको क्रियाकलापबाट हालसम्म करीव रु. ८० करोडभन्दा बढी धन सम्पत्तिको क्षति भएको अनुमान छ।

१०. हत्या, हिंसा र आतंकका क्रियाकलाप जारी रहेमा मुलुकको शान्ति सुव्यवस्थामा प्रतिकूल असर पर्नुका साथै सर्वसाधारण जनता संविधान प्रदत्त अधिकारको उपभोग गर्न बन्चित रहने स्थितिको सिर्जना हुन जान्छ। त्यसैले जनताको संविधान प्रदत्त हकको निर्वाध प्रचलनका लागि आतंककारी क्रियाकलाप नियन्त्रण गर्न र जनधनको सुरक्षाको भरपर्दो व्यवस्था मिलाउन प्रहरी सुरक्षाकर्मीहरू परिचालन गर्ने गरिएको छ। यस क्रममा प्रहरी सुरक्षाकर्मीहरूबाट कसैलाई अनाहकमा दुःख दिने, कारवाहीका सिलसिलामा हिरासतमा राखिएका व्यक्तिहरूलाई यातना दिने र वेपत्ता पार्ने जस्ता कार्यहरू हुन नदिन विशेष सतर्कता अपनाइएको छ।

११. श्री ५ को सरकारले कथित जनयुद्धका समर्थकहरूलाई वार्ताको माध्यमबाट निश्चित निष्कर्षमा पुगी राष्ट्र हितका लागि समर्पित हुन आह्वान गर्नुको साथै आतंककारी गतिविधि परित्याग गरी संविधानको दायराभित्र आउन चाहने व्यक्तिहरूलाई माफी दिने नीति समेत लिएको छ।

१२. आतंककारी पक्षलाई वार्तामा ल्याउन वातावरण तयार पार्ने उद्देश्यले आतंककारी गतिविधिमा संलग्न रहेका केही व्यक्तिहरूलाई छाडी पनि सकिएको छ। वार्ता गर्न सरकारले सदाशयता देखाएता पनि आतंककारी पक्ष अनेकन वहाना बनाई रहेका छन्। अर्कोतिर आतंककारी क्रियाकलापमा संलग्न हुँदै आएका केही व्यक्तिहरूले त्यस प्रकारको क्रियाकलाप परित्याग गरी सामान्य जीवन यापन गर्ने बचनबद्धताका साथै स्थानीय प्रशासनको संरक्षण खाँच्ने क्रम पनि जारी रहेको छ। सरकारले वार्ताको लागि ढोका खुला राखेको छ। राष्ट्र एवं जनहितको बढोत्तरी हुने हर कुरामा जो सुकैसंग पनि वार्ता गर्न सरकार तत्पर छ।

१३. शान्ति सुव्यवस्था बहाल गर्ने सिलसिलामा प्रहरी सुरक्षाकर्मीद्वारा कसैमाथि ज्यादती गरेको खबर प्राप्त हुनासाथ तत्काल छानबिन टोली पठाउने गरेको र यसमा दोषी देखिएका प्रहरी सुरक्षाकर्मीहरू उपर कडा कारवाही गरिने गरिएको छ। साथै प्रहरी सुरक्षाकर्मीहरूमा मानवअधिकारप्रति सम्मानको भावना अभिवृद्धि गर्न प्रशिक्षणको क्रममा मानवअधिकार सम्बन्धी ज्ञान पनि दिने गरिएको छ।

१४. वर्तमान सरकार नेपाली जनताका संविधान प्रदत्त मौलिक हक र मानवअधिकारका सार्वभौम मूल्यहरूलाई संस्थागत रूपमा प्रतिस्थापित गर्दै लैजान अत्यन्त संवेदनशील रही आएको छ। सवैधानिक अधिकारको हनन हुन नदिने र मानवअधिकारको संरक्षण गर्ने जस्तो उच्चतम आदर्शको कहिले पनि उपेक्षा हुन नदिन सरकार प्रतिबद्ध रहेको छ। सरकारी पक्षबाट कसैको आधारभूत एवं मौलिक स्वतन्त्रता अबरूद्ध हुने गरी कुनै काम कारवाही हुन नदिन श्री ५ को सरकार सजग छ।

१५. कथित जनयुद्ध मानवीय असुरक्षासंग मात्र सम्बन्धित छैन, सामाजिक, आर्थिक र राजनीतिक असुरक्षासंग पनि सम्बन्धित छ। कथित जनयुद्ध प्रभावित क्षेत्रमा जनताले आफ्नो आस्था अनुरूपको सामाजिक संस्कार मान्न पाएकाछैनन्। आफ्नो इसारामा नचल्ने शिक्षकहरू भएका विद्यालयहरूमा पठन पाठन बन्द प्रायः छ। जनयुद्धसंग असहमत राजनीतिक कार्यकर्ताहरूलाई त्यस्तो क्षेत्रमा आफ्नो विचार अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता सीमित गरिएको छ।

१६. कथित सशस्त्र जनयुद्धका आडमा जारी रहेको हत्या, हिंसा र आतंकको शृङ्खला अन्त गरी शान्ति सुव्यवस्था बहाल गर्न र नागरिकहरूलाई संविधान प्रदत्त अधिकार उपभोग गर्ने स्थिति सिर्जना गर्न नागरिक समाजले पनि सक्रिय भई कार्य गर्नुपर्ने कुरामा दुईमत हुन सक्तैन।

गोपेन्द्रबहादुर पाण्डे
प्रवक्ता, गृह मन्त्रालय

कानून, न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालय

मानवअधिकारको संरक्षण एवं सम्बर्द्धन गर्ने कार्यमा यस मन्त्रालयले विभिन्न किसिमबाट कार्यक्रमहरू संचालन गरी आफ्नो भूमिका निर्वाह गरी आएको छ। श्री ५ को सरकारका सम्बद्ध मन्त्रालय एवं निकायहरूबाट यस दिशामा संचालित विभिन्न कार्यक्रमहरूमा यस मन्त्रालयले सहयोगीको भूमिका समेत निभाउँदै आइरहेको छ। हाम्रो संविधान एवं कानूनले सम्पूर्ण नेपाली नागरिकहरूलाई मूर्त रूप दिन मानवअधिकारको पालना र संरक्षणमा श्री ५ को सरकार सदैव कटिबद्ध एवं प्रतिवद्ध छ। यसर्थ मानवअधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने कार्यमा कुनै कानूनी अड्चन वा व्यवधान देखिदैन। संविधान एवं कानून प्रदत्त मानवअधिकारका कुराहरूलाई मूर्त रूप दिन जति सरकारको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ तति नै हरेक व्यक्ति, संघ संगठनहरूको पनि भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ। यस कुरालाई मध्येनजर गरी हरेक क्षेत्रबाट मानवअधिकारको जगेर्ना गर्ने पक्षमा कार्य हुँदै जानु आजको आवश्यकता भएको यस मन्त्रालयले महसुस गरेको छ। यस मन्त्रालयबाट विगत सन् २००० मा सम्पन्न भएका केही महत्वपूर्ण कार्यहरू निम्नानुसार छन्।

१. Optional Protocols to the Convention on Rights of the Child on the Involvement of Children in Armed Conflict and on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography मा हस्ताक्षर गर्न सहमती दिइएको र यी Protocols मा सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूबाट हस्ताक्षर भइसकेको छ।

२. मानवअधिकारको सम्मान र पालना गर्न तथा आफ्ना मानवअधिकारप्रति सबैलाई सजग राख्नको लागि मानवअधिकारको विश्वव्यापी घोषणा भएको दिन १९४८ डिसेम्बर १० को सम्झना स्वरूप प्रत्येक वर्ष भैँ यस वर्ष पनि डिसेम्बर १० मा मानवअधिकार दिवस मनाइयो।

दलबहादुर अधिकारी
शाखा अधिकृत

भूमि सुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय

मानवअधिकार संरक्षणको निम्ति यो मन्त्रालय प्रतिवद्ध रहेको धारणा अवगत गराउन चाहन्छु। मानवअधिकारका क्षेत्रमा २०१७ साउन २ गते श्री ५ को सरकारबाट कमैया प्रथाको अन्त्य गरी कमैयाहरूलाई मुक्त घोषणा गरिएको छ। पहिले काम गर्दै रहेका ठाउँबाट विस्थापित भई शिविरमा बसेका कमैयाहरूलाई राहत वितरण गरिएको छ। जग्गा नभएका कमैया र ऐलानी पर्ति जग्गामा बसोबास गरेका कमैयाहरूलाई र सुकुम्बासीहरूलाई जग्गा वितरण

गर्ने कार्यक्रमहरू संचालन भइरहेका छन्। परम्परागत शिपबाट वढी रोजगार पाउने तथा दक्षतामा वृद्धि गर्न शिप विकास तालिमका साथै घुम्ती कोपमा रकम प्रदान जस्ता आर्थिक तथा सामाजिक हितका कार्यक्रम मार्फत मानवअधिकारको संरक्षण गरिरहेको कुरा जानकारी गराउन चाहन्छु।

पुण्यप्रसाद ओली
महसचिव

परराष्ट्र मन्त्रालय

संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानून महाशाखा

सन् २००० मानवअधिकारको प्रवर्द्धनका लागि उपलब्धिमूलक नै रह्यो। नेपाल राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगको स्थापना, पश्चिम नेपालमा रहेका कमैयाहरूको मुक्ति र नेपालले Optional Protocols to the Convention on the Rights of the Child on the Involvement of Children in Armed Conflict; and on the sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography हस्ताक्षर गरेका उल्लेखनीय घटना हुन्। सन् २००० मा नेपाललाई मानवअधिकार आयोगको अध्यक्षमा निर्वाचित गरी नेपालको मानवअधिकारप्रतिको प्रतिवद्धतालाई अन्तर्राष्ट्रिय समुदायबाट समेत सम्मान भएको कुरा सर्वविदितै छ।

श्री ५ को सरकार परराष्ट्र मन्त्रालयले मे १५ देखि १८, २००० मा काठमाण्डौंमा सम्पन्न भएको Asian Conference on the Use of Children as Soldiers को सफलतापूर्वक सम्पन्न गराउनुका साथै Plenary Meeting of the International Conference on War affected Children, 16-17 September, 2000, Winnipeg, Canada मा माननीय परराष्ट्र मन्त्री श्री चक्रप्रसाद बाँस्तोलाले भाग लिनुभएको थियो।

श्री ५ को सरकारको निमन्त्रणामा Ms Radhika Commaraswamy, Special Rapporteur on Violence Against Women, ले अक्टोबर ३० देखि नोभेम्बर ३, २००० सम्म र Human Rights का Special Rapporteur Ms Ashma Jhangir ले सन् २००० को फेब्रुअरी ५ देखि १४, २००० सम्म गर्नु भएको नेपाल भ्रमण उल्लेखनीय घटना हुन्।

मानवअधिकारको बारेमा नेपाल प्रहरीको लागि पाठ्यक्रम UN OHCHR सँग मिलेर बनाइँदैछ र तालिमको व्यवस्था गरिँदै छ।

यसरी मानवअधिकारको संरक्षण, प्रवर्द्धन तथा विकासको लागि गै.स.स. र नागरिक समाजले खेलेको भूमिका निकै प्रशंसनीय छ।

डा. रामभक्त पी.वी. ठाकुर
उप सचिव

प्रतिनिधिसभाको परराष्ट्र सम्बन्ध तथा मानवअधिकार समिति

अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्र (इन्सेक) ले नेपालमा मानवअधिकारको संरक्षण, सम्बर्द्धन र प्रचार प्रसारका क्षेत्रहरूमा सहानीय कार्य गर्दै आएको छ। आम जनतालाई देशको मानवअधिकारको स्थितिका विषयमा सुसूचित गर्ने यो केन्द्रको उक्त महत्वपूर्ण कार्य सहानीय छ। प्रत्येक वर्ष देशका मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरूलाई संकलन गरेर वार्षिक रूपमा “मानवअधिकार वर्ष पुस्तक” प्रकाशित गर्नु नेपालको इतिहासमा नै उल्लेखनीय उपलब्धीको रूपमा लिनु पर्दछ। सदाभै यस वर्ष पनि “मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००१” प्रकाशित गर्न लागेकोमा म प्रतिनिधि सभा परराष्ट्र सम्बन्ध तथा मानवअधिकार समितिका तर्फबाट अत्यन्त खुशी व्यक्त गर्दै शुभकामना दिन चाहन्छु।

एक्काइसौं शताब्दीमा प्रवेश गरिसकदा पनि हाम्रो मुलुकको मानवअधिकारको स्थिति सुखद, आशाजनक र सकारात्मक हुन सकेको छैन भने प्रजातन्त्रको पुनर्वहालीको दश वर्ष बितिसकदा पनि नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०४७ ले परिकल्पना गरेको कानूनको शासनको अवधारणाले मूर्तरूप लिन सकेको छैन। मानवअधिकार हननका श्रृङ्खलाहरू एक पछि अर्को गरी थपिँदै गएका छन्। यो स्थितिलाई सबै मानवअधिकारवादी संस्थाहरूका लागि चुनौतिको विषय मान्न सकिन्छ।

राज्य स्वयंले कारागारमा थुनामा राखेका बन्दीहरूमाथि गोली प्रहार गरी हत्या गर्नु जुनसुकै मापदण्डबाट हेरे पनि अनुचित कार्य ठहर्छ। उत्पीडित जातिमाथि गरिएका अमानवीय व्यवहारप्रति सरकारले चासो नराखेको मात्र होइन विद्यमान कानूनी व्यवस्थाहरू कार्यान्वयन गरी उनीहरूलाई सम्मानयुक्त जीवनयापन गर्ने न्यूनतम वातावरणसम्म पनि दिन सकिरहेको छैन। एकातिर न्यायालयले निर्दोष भनी अभियुक्तलाई मुक्त भएको घोषित गर्छ, अर्कोतिर सरकार अदालतकै परिसरबाट सोही व्यक्तिलाई गिरफ्तार गर्छ। प्रहरी हिरासत भित्रैबाट देशका नागरिकहरू वेपत्ता पारिन्छन्। भयावह गरीबि, शोषण र असमानताले उब्जाएका मानवीय समस्याहरूलाई समाधान गर्नेतिर सरकारको चिन्ता शुन्य प्रायः देखिन्छ। महिला हकअधिकारको विषय उपेक्षित छ। मुक्त घोषित गरिएका कैयौंहरू भन्नु दयनीय र विकराल जिन्दगी बिताइरहेका छन्। महिलाहरूमाथिको भेदभाव तथा बालअधिकार लगायतका धेरै मानवअधिकारसंग सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौताहरूमा संसदबाट अनुमोदन समेत भए तापनि तिनको कार्यान्वयन हुन नसक्नु विडम्बनाको विषय बनेको छ।

अर्कोतर्फ हिंसात्मक गतिविधि अंगाल्ने समूहको क्रियाकलाप तथा त्यसको प्रतिरोध गर्ने सरकारबाट असंख्य सर्वसाधारण जनता समेतको हत्याका घटनाहरू घटेका छन् भने बर्बर यातनाका घटना पनि त्यत्तिकै मात्रामा घटेका छन्। युद्धको नाममा दुधे बालबालिकाहरू पनि बमका विस्फोटनहरूसँगै दुःक्रा-दुःक्रा बनेका

छन्। यस्ता घटना र तिनको प्रभाव बारे सम्पूर्ण मुलुकको ध्यान जानु पर्दछ।

हिंसात्मक तथा आतंककारी गतिविधि नियन्त्रण गर्ने नाममा सरकारबाट भएका अत्यन्त अमर्यादित, गैरकानूनी र असंयमित बल प्रयोगले सयौं सर्वसाधारण जनता र स्वयं सुरक्षाकर्मी पनि अंगभंग हुनुका साथै हजारौंको ज्यान गएको छ। जुनसुकै पक्षबाट र जुनसुकै बहानाबाट गरिएको होस्, मानव जातिको बाँच्न पाउने अधिकारलाई खोस्नु हुँदैन। मानवअधिकार हननको यो श्रृङ्खला अबिलम्ब पूर्ण रूपमा रोकिनु पर्दछ।

उपरोक्त घटनाक्रमहरूको अध्ययन गर्दा वर्ष २००० मानवअधिकारका दृष्टिले निराशाजनक हुन पुगेको छ। अतः हामी यस सम्बन्धमा गम्भीर हुनै पर्छ र आफ्नो आफ्नो ठाउँबाट प्रभावकारी भूमिका निर्वाह गर्न जुटिरहनु पर्दछ। यसै सन्दर्भमा प्रतिनिधि सभा परराष्ट्र सम्बन्ध तथा मानवअधिकार समितिले पनि मानवअधिकार संरक्षणका क्षेत्रमा सम्बन्धित निकायसंग छलफल परामर्श आदि गरी मानवअधिकारहरूको बहालीका लागि भरमग्दुर प्रयास गर्नुका साथै सरकारलाई समेत निर्देशन तथा ध्यानाकर्षण समेत गरिरहेको छ।

परराष्ट्र सम्बन्ध तथा मानवअधिकार समितिले मानवअधिकारको क्षेत्रमा महत्वपूर्ण विषयहरूमा सरकारलाई सुझाव दिने, पहिले दिइसकेका सुझावको कार्यान्वयन स्थितिको अनुगमन गर्ने र कतिपय सरकारी आश्वासन तथा नीति र कार्यक्रमको कार्यान्वयनको आँकलन गर्न स्थलगत अध्ययन गर्नुका साथै घटनास्थलको स्थलगत निरीक्षण एवं सम्बद्ध व्यक्तिसंग छलफल गरी निचोडमा पुग्ने गरेको छ। यसै क्रममा सन् २००० को अवधिमा समितिले भूटानी शरणार्थी समस्या समाधानको लागि सरोकारवालाहरूसंग अन्तरक्रिया गरी स्थितिको मूल्यांकन गर्ने, मानवअधिकार आयोग गठन गर्न दबाब दिने, आयोग गठन भइसकेपछि सो आयोगको कामको अनुगमन गर्ने क्रममा छलफल र अन्तरक्रिया गर्ने, मानवअधिकारवादी संस्थाहरूसंग समयसामयिक विषय र घटनाका सम्बन्धमा राय विमर्श गर्ने, माओवादी समस्याबारे गृहमन्त्री, गृह सचिव एवं प्रहरी महानिरीक्षक आदिलाई समितिमा आमन्त्रण गरी सरकारी धारणा स्पष्ट गर्न लगाउने, स्थलगत अध्ययनको कार्य उपसमिति मार्फत गराउन प्रयासरत रहने र हिंसा वा बल प्रयोगबाट मानवअधिकार हनन भएकाले सो बाटो छोड्न सरकार र माओवादी पक्षलाई आग्रह गर्ने जस्ता कार्यहरू सम्पन्न गरेको छ। रूकुम जिल्लाको स्वारा र अछाम जिल्लाको ढाकुमा भएका मानवअधिकार हननका घटनाको अध्ययन गर्न टोली जान खोजेकोमा सो टोलीलाई सुरक्षाको व्यवस्था गर्ने विषय अस्पष्ट रहेको कारण हालसम्म सो भ्रमण हुन सकेको छैन भने लक्ष्मणपुर बाँध र तटबन्धको असर स्वरूप प्रभावित क्षेत्रका जनताको मानवअधिकार हनन भएको सम्बन्धी प्रतिवेदनका सुझावको कार्यान्वयनको एवं केन्द्रीय कारागार बाँकेमा भएको गोलीकाण्डको अध्ययन गरी दिइएको सुझावको कार्यान्वयन भएको संकेत सरकारले दिइसकेको छैन। कैयौं मुक्तिको निम्ति समितिले श्री ५ को सरकारलाई निर्देश दिनुका साथै

कर्मैया समस्यामा गम्भीर रूपमा अध्ययनरत रहने कार्य जारी राखेको छ र कर्मैयाको मुक्तिको घोषणा पश्चात् भएका गल्ती कमजोरी सच्याउन सरकारलाई सुझाव दिने तयारीमा छ। आफ्ना प्रयासहरूलाई सकारात्मक दिशामा लैजाने र मानवअधिकार संरक्षणको निम्ति निरन्तर कार्यरत रहने कुरामा समिति प्रतिबद्ध र जागरूक छ।

सोमप्रसाद पाण्डे

सभापति

नेपाल प्रहरी

मानवअधिकारको संरक्षण एवं सम्बर्द्धन गर्ने कार्यमा नेपाल प्रहरी सदैव संवेदनशील रही आएको कुरा पुनः स्मरण गराउन चाहन्छु। मानवअधिकार सम्बन्धमा सन् १९४८ मा जारी गरिएको घोषणा-पत्र लगायत अन्य केयन् अनुबन्धनहरूले यसको क्षेत्रबारे स्पष्ट पारेका छन्। बहुदलीय व्यवस्थाको वहाली पश्चात् जारी गरिएको नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ ले नेपालमा मानवअधिकारको संरक्षण गर्ने व्यवस्था गरेबाट समेत मुलुकले विश्वव्यापी घोषणा-पत्रमा हस्ताक्षर गरी सम्मान दिएको स्पष्ट हुन आउँछ।

जनताको शान्ति सुरक्षा, मौलिक हकको सम्मान, मुलुकमा अमन-चयन कायम राख्नुका साथ साथै मौजुदा संविधान र विभिन्न ऐन, कानूनलाई क्रियाशील गराउने कार्यमा नेपाल प्रहरीका

सदस्यहरूलाई समयोचित तालीम दिलाई मानवअधिकारको संरक्षणका साथ कार्य सम्पादन गर्न सक्षम बनाइएको छ। प्रहरीको कर्तव्य पालनाको क्रममा कोही कसैको मानवअधिकारमाथि कुठाराघात नहोस् भन्नेतर्फ नेपाल प्रहरी ज्यादै संवेदनशील रहेको छ। यदाकदा प्रहरी कर्मचारीबाट मानवअधिकारको उल्लंघन गरिएका घटनाहरूमा तत्कालै त्यस्ता सदस्यहरू उपर विभागीय कारवाही पारदर्शी रूपमा गरिने परिपाटी बसालिएबाट पनि उपरोक्त प्रतिवद्धतालाई थप टेवा पुऱ्याएको छ। एकजनाको मौलिक हकको संरक्षण गर्दा कहिले काहीँ संवद्ध अर्काको मानवअधिकार कृण्ठित भएजस्तो गरी व्याख्या समेत हुने गर्दछ। तर यथार्थताको धरातलमा उभिएर नियाल्ने हो भने कसैको अधिकार हनन र कसैको संरक्षण गरिएको नभई कानूनसम्मत कार्य सम्पादन मात्र गरिएको हुन्छ।

मानवअधिकारको संरक्षण एवं सम्बर्द्धन गर्ने कार्यमा कुनै कानूनी अडचन देखिन्न, तर यदाकदा विश्लेषण व्यक्तिपरक भइदिनाले नकारात्मक प्रचार हुने गरेको पाइएको छ। देशको संविधान, कानूनले गरेका यस्ता मानवअधिकारको संरक्षण, सम्बर्द्धन सबैको चासो र सरोकारको विषय बन्नु पर्दछ र अनैपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्रले परिष्कृत र परिमार्जित रूपमा प्रकाशन गरी जनचासो अभिवृद्ध गराउने कार्य गरेकोमा खुशी व्यक्त गर्दै यस प्रकाशनको सफलताको लागि शुभकामना दिन चाहन्छु।

प्रदीप शम्शेर ज.ब.रा.

प्रहरी महानिरीक्षक

अनुसूची ५

क्रिया/प्रतिक्रिया

अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्र (इन्सेक) ले विगत एक दशकदेखि मानवअधिकारको क्षेत्रमा राम्रो काम गर्दैआएको छ। जनताको जन्मसिद्ध मानवअधिकारको बारेमा जानकारी गराइरहेको छ। बालक जन्मदा अधिकारविहीन भएर जन्मिदैन। उसले जन्मिदा नै जन्मसिद्ध अधिकारका धेरै कुराहरू लिएर जन्मिएको हुन्छ। मानवका तिनै जन्मसिद्ध अधिकारको सुरक्षाका लागि सबैले मिलेर काम गर्नु पर्दछ।

- नरबहादुर कर्माचार्य, नेकपाका संस्थापक सदस्य
(०५६ चैत २७ गते मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० को विमोचनका अवसरमा प्रमुख अतिथिको मन्तव्य व्यक्त गर्दै)

विगत दश वर्षका त्रुटी र कमजोरीबाट पार्टीले सिकेर आ-आफ्नो मूल्यांकन गर्दै सबैले काम गरेमा निश्चय पनि देशलाई अगाडि बढाउन सकिन्छ। हाम्रा कमजोरी, शासन शैली र चिन्तनमा देखिएका भड्काउ, आचरणमा रहेका समस्याका कारणले गर्दा अब हामीले आफैभित्रबाट सुधार गर्नुपर्छ।

- माधवकुमार नेपाल, नेकपा (एमाले) का महासचिव
तथा प्रमुख प्रतिपक्षी दलका नेता
(०५६ चैत २७ गते मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० को विमोचनका अवसरमा विशिष्ट अतिथिको मन्तव्य व्यक्त गर्दै)

विगत दश वर्षमा कुर्सिका लागि हुने गरेको राजनीतिक अस्थिरता, आर्थिक र सामाजिक समस्याका कारण जनतामा असन्तोष बढ्दै गएको हो। हामीले सत्ता मोहका लागि आफ्नै सरकार ढलायौं, पार्टी विभाजन भए। अब विवादमा रूमलिनु हुँदैन, राजनीति सुधार्नेपर्छ, समाजको परिवर्तनको लागि सबै पार्टी आ-आफ्नो ठाउँबाट जुट्नुपर्छ।

- शेरबहादुर देउवा, नेपाली काँग्रेसका नेता तथा पूर्व प्रधानमन्त्री
(०५६ चैत २७ गते मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० को विमोचनका अवसरमा विशिष्ट अतिथिको मन्तव्य व्यक्त गर्दै)

अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्र (इन्सेक) द्वारा सार्वजनिक गरिएको नेपाल मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० मा उल्लेख भएअनुसार मानवअधिकारको विग्रंदा स्थितिले शिर निहुराउनु पर्ने भएको छ।

- नेपाल समाचारपत्र दैनिक, ०५६ चैत २८ गते सोमबार

अधिराज्यभरका इन्सेक प्रतिनिधिहरूको प्रतिवेदनको आधारमा तयार पारिने वर्ष पुस्तकमा गएको वर्षको तुलनामा राज्यबाट बल प्रयोग गरी मर्नेहरूको संख्या उत्तिकै देखिएको छ। गैरराज्य पक्षबाट मारिनेहरूको संख्या पनि यस वर्ष घट्न सकेन। ४ सय २३ पृष्ठको उक्त पुस्तकमा पाँचैवटा विकास क्षेत्रमा भएका मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरूको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ।

- कान्तिपुर दैनिक, ०५६ चैत २८ गते सोमबार

इन्सेकद्वारा सार्वजनिक गरिएको मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० का अनुसार उक्त वर्ष राज्यद्वारा एक हजार नौ सय ३८ वटा मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरू भए भने गैरराज्यद्वारा २ हजार ९ सय ७७ वटा मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरू भए। बितेका केही वर्षको तुलनामा यस वर्ष बेपत्ता पारिने घटनामा वृद्धि भएको पनि वर्ष पुस्तकमा उल्लेख गरिएको छ।

- हिमालय टाइम्स दैनिक, ०५६ चैत २८ गते सोमबार

दश वर्ष बिता/नबित्दै नेपालमा हत्या र बेपत्ता पारिएका घटना पञ्चायतकालमा भन्दा बढी संख्यामा देखिन थालेका छन्। इन्सेकद्वारा प्रकाशित मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० मा यही यथार्थलाई तथ्यांकहरूसहित प्रस्तुत गरिएको छ। मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० ले सन् १९९९ भरि देशभित्र भएका यस्तै भयावह घटनाहरूको संकलन गरी प्रवृत्ति विश्लेषण गरेको छ। मानवअधिकार वर्ष पुस्तकमा समेटिएका तथ्य-तथ्यांकहरूले सबै जागरूक नागरिकहरूलाई भस्काएको छ।

- बुधबार साप्ताहिक, ०५६ चैत ३० गते बुधबार

वर्ष पुस्तकमा देशमा राज्यस्तरबाट घटाइएका सम्पूर्ण घटनाहरू समावेश नभएको पनि हुन सक्छ। यद्यपि पुस्तकमा प्रमाणित रूपमा जे-जति घटनाक्रम समावेश गरिएको छ, त्यसले पनि देशमा सरकारले चलाएको राक्षसी शासन प्रणालीलाई उजागर गर्न केही

Shangri-la No More

By Shiva Upadhyay

Under the banner of the Shangri-la project, the Chinese government has been able to establish a large number of military bases in the Himalayas. The project has been a success for the Chinese government, but it has also been a failure for the people of the region. The project has led to the displacement of many people and the destruction of many villages. The Chinese government has also been accused of human rights abuses in the region.

NEPAL HUMAN RIGHTS YEARBOOK 2000

The Nepal Human Rights Yearbook 2000 is a comprehensive report on human rights in Nepal. It covers a wide range of issues, including the situation of women, children, and minorities. It also discusses the role of the state in protecting human rights and the responsibilities of individuals and organizations.

The yearbook is published by the Nepal Human Rights Foundation. It is a valuable resource for anyone interested in human rights in Nepal. It provides a detailed and up-to-date account of the human rights situation in the country.

The yearbook is available in both Nepali and English. It is a must-read for anyone who wants to understand the human rights situation in Nepal. It is also a valuable tool for human rights activists and scholars.

The yearbook is a testament to the work of the Nepal Human Rights Foundation. It is a testament to the commitment of the foundation to human rights in Nepal. It is a testament to the power of human rights reporting to bring about change.

The yearbook is a testament to the resilience of the people of Nepal. It is a testament to the courage of the human rights activists who have fought for justice in Nepal. It is a testament to the hope that a better future is possible for all people in Nepal.

The yearbook is a testament to the strength of the human rights movement in Nepal. It is a testament to the power of human rights to bring about change. It is a testament to the belief that a better future is possible for all people in Nepal.

The yearbook is a testament to the commitment of the Nepal Human Rights Foundation to human rights in Nepal. It is a testament to the power of human rights reporting to bring about change. It is a testament to the belief that a better future is possible for all people in Nepal.

The yearbook is a testament to the resilience of the people of Nepal. It is a testament to the courage of the human rights activists who have fought for justice in Nepal. It is a testament to the hope that a better future is possible for all people in Nepal.

The yearbook is a testament to the strength of the human rights movement in Nepal. It is a testament to the power of human rights to bring about change. It is a testament to the belief that a better future is possible for all people in Nepal.

The yearbook is a testament to the commitment of the Nepal Human Rights Foundation to human rights in Nepal. It is a testament to the power of human rights reporting to bring about change. It is a testament to the belief that a better future is possible for all people in Nepal.

The yearbook is a testament to the resilience of the people of Nepal. It is a testament to the courage of the human rights activists who have fought for justice in Nepal. It is a testament to the hope that a better future is possible for all people in Nepal.

The yearbook is a testament to the strength of the human rights movement in Nepal. It is a testament to the power of human rights to bring about change. It is a testament to the belief that a better future is possible for all people in Nepal.

मोदस घरमा आलाली, लावौको

मोदस घरमा आलाली, लावौको

मोदस घरमा आलाली, लावौको

मोदस घरमा आलाली, लावौको

मोदस घरमा आलाली, लावौको

मोदस घरमा आलाली, लावौको

मोदस घरमा आलाली, लावौको

मोदस घरमा आलाली, लावौको

मोदस घरमा आलाली, लावौको

मोदस घरमा आलाली, लावौको

मोदस घरमा आलाली, लावौको

मोदस घरमा आलाली, लावौको

मोदस घरमा आलाली, लावौको

मोदस घरमा आलाली, लावौको

मोदस घरमा आलाली, लावौको

मोदस घरमा आलाली, लावौको

मोदस घरमा आलाली, लावौको

मोदस घरमा आलाली, लावौको

मोदस घरमा आलाली, लावौको

मोदस घरमा आलाली, लावौको

मोदस घरमा आलाली, लावौको

मोदस घरमा आलाली, लावौको

मोदस घरमा आलाली, लावौको

मोदस घरमा आलाली, लावौको

पुस्तकलाई आफ्नै मौलिक ढाँचामा प्रस्तुत गर्नु राम्रो हुन्छ।

- देशान्तर साप्ताहिक,

०५७ वैशाख ४ गते आइतबार

नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ लागू भैसकंछि पनि मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरू अत्यधिक मात्रामा घटिरहेका छन्। अदालतद्वारा कारागार मुक्त गर्ने आदेशप्रति कार्यपालिकाबाट अवज्ञा गर्ने क्रममा तिब्रता आएको पाइएको छ। अदालतले छोड्ने आदेश पाएका मानिसहरूलाई अदालतकै प्राङ्गणबाटै पक्राउ गर्ने प्रहरी क्रियाकलापले स्वतन्त्र न्यायपालिकाको अवधारणाप्रति चुनौति भएको छ। राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोग जस्ता संस्था अस्तित्वमा आउनुले केही आशा भरोसाको संचार गरेको छ तर पनि यसले गति लिन सकिरहेको छैन। विद्यमान परिस्थितिमा इन्सेकले केही वर्ष यतादेखि लगातार मानवअधिकार वर्ष पुस्तक प्रकाशित गरी मानवअधिकारको क्षेत्रमा पुर्‍याएको योगदान संस्मरणीय छ। मानवअधिकार वर्ष पुस्तक मानवअधिकारको क्षेत्रमा भएका सकारात्मक गतिविधिहरू र मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरूबारे जानकारी लिन पठनयोग्य सामग्री भएको छ। मानवअधिकार वर्ष पुस्तक प्रकाशित गरिदिएर इन्सेकले समाजलाई बिर्सन नसकिने गुन लगाएको छ। आगामी वर्षहरूमा मानवअधिकार वर्ष पुस्तक अझ फलोस फुलोस भन्ने हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्न चाहन्छु।

- सिन्धुनाथ प्याकुरेल, अध्यक्ष, नेपाल वार एशोसिएसन

वर्ष पुस्तकमा यस वर्षको उल्लेख्य सवालका रूपमा आम निर्वाचन ०५६ लाई लिइएको छ। तर सो निर्वाचनमा कति मानवअधिकार उल्लंघन भएको थियो भन्ने कुरा आलेखमा देखिदैन। निर्वाचनमा कुन-कुन मानवअधिकार कसरी उल्लंघन भए भन्ने कुरा उल्लेख भइदिएको भए विषयवस्तुलाई बुझ्न सजिलो हुने थियो। वर्ष पुस्तक प्रकाशन गर्दा मानवअधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्रमा उल्लेखित ३० वटा धाराहरूलाई आधार मानेर र अझ तीमध्ये पनि हाम्रो देशको परिस्थितिअनुसार महत्वपूर्ण र कम महत्वपूर्ण छुट्याई त्यससँग तुलना गरी कुन-कुन अधिकार कसरी हनन भयो भन्ने देखाउन सकियो भने त्यो राम्रो हुनजान्छ।

- विनोद भट्टराई, पत्रकार, काठमाण्डौ

(०५७ वैशाख १४ गते सम्पन्न समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

INSEC: Talk programme organised

INSEC: Talk programme organised. The programme was held on the 10th of April, 2000. It was a very successful event and attracted a large number of people. The programme was organized by the INSEC and was a very important event for the community. It was a very successful event and attracted a large number of people. The programme was organized by the INSEC and was a very important event for the community.

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

सन् १९९९ मा नेपालमा ८ सय ८५ जना मारिए : इन्सेक

वर्ष पुस्तकमा समावेश गरिने विषयहरूको सीमांकन गर्नु जरूरी छ। विषयवस्तुका आधारहरू तय गर्नुपर्छ। कतिपय परिच्छेदहरूमा एउटै कुरा दोहोरिएको छ। जस्तै : आम निर्वाचनको कुरा आमनिर्वाचनसम्बन्धी परिच्छेद, कार्यपालिका आदिमा दोहोरिएको छ।

- काशीराज दाहाल, प्रवक्ता, सर्वोच्च अदालत

मानवअधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेजहरू र नेपालको अवस्था शिर्षकको परिच्छेद ज्यादै छोटो भयो, त्यसमा धेरै कुराहरू समावेश हुनुपर्छ। वर्ष पुस्तकमा मानवअधिकार उल्लंघनका सूचक हुनुपर्छ। सरकारले विभिन्न अभिसन्धिहरूमा रहेको व्यवस्था कति कार्यान्वयन गऱ्यो, कति उल्लंघन गऱ्यो भन्ने बारेमा पनि उल्लेख हुनु पर्दछ।

- डा. कृष्ण भट्टरचन, समाजशास्त्री, काठमाण्डौ

पुस्तकमा समावेश गरिएका अक्षर अलि साना भए। अक्षरहरू धेरै बाङ्गाटिङ्गा नराखेर सोभो-राम्रो अक्षर राख्नुपर्छ। महंगो कागजमा थोरै पुस्तक छान्नु भन्दा सस्तो कागजमा धेरै छान्नु र सस्तो गर्नु उपयुक्त हुन्छ।

- भैरव रिसाल, पत्रकार, काठमाण्डौ

उपरोक्त सम्बन्धमा वर्ष पुस्तक २००० को पेज नं. १२८ मा अनारमनी गाविस-३ की १४ वर्षीय महिलालाई बलात्कार गरेको, विक्री गरेको भन्ने भुटा कपोलकल्पित समाचार प्रकाशित गरेको साथै म पीडित पक्षसँग कुनै सोधपूछ नगरी यस किसिमको प्रकाशित नहोला।

- राजु थापा, कारागार शाखा, भ्यापा

समाचार, आलोचना जस्ता कुरा सम्बन्धित पक्षलाई बुझेर मात्र छपाई दिनु भए यथार्थ कुरा हुने हुँदा स्वयंमा गलत भई हकको हनन नहोस्। मेरी श्रीमती उमा सुवेदीले ०५६ पुस ३ गते घर व्यवहारको कारण माइतीतर्फको भाई पर्ने रामचन्द्र भट्टराई लगायत अरू माइतीहरूलाई पैसा दिएको माग्न जाँदा सो नदिएको कारणले आगो लगाई आत्महत्या गरेकी हुन्।

- बोधराज सुवेदी, कारागार शाखा, भ्यापा

प्रस्तुत पुस्तकले नेपालको मानवअधिकारसम्बन्धी समग्र पक्षलाई समेट्न सफल भएको छ। पुस्तकलाई शुरूदेखि अन्त्यसम्म हेर्दा केही सामान्य प्रिन्ट मिस्टेक तथा छपाईसम्बन्धी सामान्य त्रुटिहरू देखिन्छन्। पुस्तकको उपयोगिताअनुसार प्रकाशित संख्या कम देखिन्छ। वर्ष पुस्तकमा खासगरी दैवी विपत्ति, दुर्घटना, आत्महत्या जस्ता प्रत्यक्षरूपमा मानवअधिकारसँग असम्बन्धित विषयहरूलाई मानवअधिकार उल्लंघनका तथ्यहरू भित्र समावेश गर्नु अनुपयुक्त देखिन्छ।

- डि.एन. पराजुली, सहायक प्राध्यापक, महेन्द्रतल बहुमुखी क्याम्पस, इलाम
(०५७ पुस २५ गते सम्पन्न समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

वर्गीकृत गोष्ठी : इलाम

वर्ष पुस्तकमा नागरिक र राजनीतिक तथा सामाजिक, आर्थिक र साँस्कृतिक अधिकारको हनन र रक्षाका पक्षहरू छुट्टाछुट्टै शिर्षकमा समावेश गरे पुस्तक अझ बढी प्रकावकारी हुने देखिन्छ।

- तीर्थ खतिवडा, अधिवक्ता, इलाम

(०५७ पुस २५ गते सम्पन्न समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

यस पुस्तकको प्रकाशनमा इन्सेक संस्था र मानवअधिकारका पारस्वीहरू, मानवअधिकारप्रेमी कार्यकर्ता, वर्ष पुस्तक प्रतिनिधिहरूद्वारा गरिएको लगानी, त्याग र मेहनतलाई पुस्तकको पाना पल्टाउने जो कोहीले धन्यवाद नदिइरहन सक्दैन।

- लैनबहादुर थापा, अध्यक्ष, वार एशोसिएसन इकाई, पाँचथर

(०५७ पुस २५ गते इलाममा सम्पन्न समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

यस वर्ष पुस्तकमा पनि अपराध र मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरूलाई छुट्ट्याएर राखिने कुरा भूमिकामा उल्लेख गरिएको छ भने पुस्तकभित्र कतिपय ठाउँमा ती घटनालाई मानवअधिकार उल्लंघनका स्थानमा उल्लेख गरिएको छ। जसको कारणले ठाउँ-ठाउँमा अस्पष्टतासमेत देखिन्छ।

- बुद्धिराज भट्टराई, अधिवक्ता, सुनसरी

(०५७ पुस २१ गते सम्पन्न समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० लाई अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्र (इन्सेक) द्वारा हामी सबैका लागि ज्ञान, बुद्धि र विवेक बृद्धि गराउने र सबै नेपालीलाई विषयगत रूपमा सुसूचित गराउने उद्देश्यअनुरूप हाम्रो सामुने प्रकाशनमा ल्याएको छ। नेपालमा मानवअधिकारको हननबारे ठूलै खोज गरेर तथ्यगत अझ वस्तुगत र उद्देश्यगत रूपमा यो पुस्तक प्रकाशमा आएको मैले ठानेको छु।

- गोपालप्रसाद कोइराला, सचिव,

राप्रपा जिल्ला कार्य समिति, सुनसरी

मानवअधिकार वर्ष पुस्तकमा बन्दीहरूको संख्या र स्थिति, वैदेशिक रोजगारको बहानामा ठगिएका नेपालीको संख्या तथा कानूनी स्थिति, महिला तथा नाबालकलाई उद्योग धन्धामा

श्रीमती गोष्ठी : धादिङ

लगाइएको संख्या, श्रमको स्थिति र वैधानिकता, महिला पुरुषबीचको असमान ज्यालाको स्थिति र सार्वजनिक सरोकार र महत्वका विषयमा भएको कार्यको लेखाजोखा गरिनु आवश्यक छ।

- बाबुराम भट्टराई, सचिव, जिल्ला अदालत वार एशोसिएसन, सुनसरी

मानवअधिकार उल्लंघनका तथ्यहरूको प्रकाशन गर्दा श्रोत उल्लेख हुनु जरूरी देखिन्छ। अधिल्लो वर्ष प्रकाशित पुस्तकमा मानवअधिकार उल्लंघनसम्बन्धी तथ्यहरूको संरक्षणमा सहयोग पुग्यो पुगेन सो सम्बन्धमा अनुसन्धान गरी एउटा छुट्टै परिच्छेद प्रकाशित गर्नु उपयुक्त देखिन्छ।

- ठोकप्रसाद सिवाकोटी, सहन्यायाधिवक्ता, धनकुटा
(०१७ पुस २३ गते सम्पन्न समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

नेपाली समाजमा मानवाधिकार वर्ष पुस्तकका माध्यमबाट मानवाधिकारको उत्कृष्ट सन्देशको संप्रेषण हुन सकोस् र हाम्रा कार्यको यो सकारात्मक परिणाम आयो भनी प्रकाशकले पछिल्लो अंकमा गर्व गर्न पाओस् यही मेरो शुभकामना छ।

- मोहनरमण भट्टराई, जिल्ला न्यायाधीश, संखुवासभा

पुस्तक सरसर्ति हेर्दा विभत्स घटनाहरूको चित्रणले सबैको आइ जिरिङ्ग हुन्छ नै। दूरदराजका घटनाहरू संकलन गर्न कतै छूट भएको हो कि जस्तो लाग्दछ। जिल्ला प्रतिनिधिहरूको काममा लगावको कमी, आर्थिक समस्या, सामाजिक चेतनाको अभाव, तथ्यांक दिने कुरामा कन्जुस्याई आदि यसका खराब पक्ष हुन सक्छन्।

- चैवनचन्द्र बस्नेत, अध्यक्ष, मानवअधिकार, वातावरण तथा जनजागरण मंच, संखुवासभा

हालसम्म प्रकाशित इन्सेकका प्रकाशन हेर्दा कारागार र प्रहरी हिरासतमा प्रताडित यातनाका घटनाहरूमा नै मूलरूपमा आफ्नो ध्यान केन्द्रित गरेको देखिन्छ। यसले गर्दा अभियुक्त जो प्रहरी

नियन्त्रण र कारागारमा प्रवेश गर्नुपूर्व उसले गरेका क्रियाकलापले भएको मानवअधिकारको उल्लंघनको सम्बन्धमा कमै चासो राखेको अनुभूति हुन्छ।

- अर्जुनप्रसाद सुवेदी, सहायक प्रजिअ, खोटाङ

यस पुस्तकको छपाईमा सामान्य त्रुटी रहे पनि समग्रमा समाजमा भइरहेको शोषण, दमन, अन्याय, अत्याचार, दासप्रथा, छुवाछूत जस्ता घटनाहरू प्रकाशमा ल्याएर मानवअधिकारको महत्व र चेतना फैलाउने पुनित कार्य गरेको छ।

- थीरबहादुर कार्की, अधिवक्ता, धनुषा
(समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

मानवअधिकारको क्षेत्रमा इन्सेकले गरेको कार्य सराहनीय छ। हामी समस्या औल्याउँछौं तर समस्याको बाटो देखाउँदैनौं। तसर्थ त्यसतर्फ ध्यान दिनु आवश्यक छ।

- श्याम साह, नेकॉ, महोत्तरी

विभिन्न क्षेत्रमा मानवअधिकारको उल्लंघन भइरहेको छ। जिल्लाका विभिन्न घटनाहरू इन्सेकका साथीहरूले राम्रोसँग अध्ययन गर्नुपर्नेछ।

- उपेन्द्र साह, नेकपा (एमाले), महोत्तरी

पुस्तकमा अनुसूची, परिच्छेदमा प्रस्तुत गरिएका विषयहरू अति नै राम्रो छ। पुस्तकको लागि अथक परिश्रम गरेकोमा इन्सेकलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु। यसलाई गाउँ-गाउँमा पुर्‍याउनु पर्छ।

- विश्वेश्वर भ्ना, नेपाल वार एशोसिएसन, महोत्तरी

मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरूको व्यवस्थित संकलन गरी विभिन्न शिर्षक दिई तयार पारेको मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० नेपालको मानवअधिकारको स्थितिको यथार्थ ज्ञान हासिल गर्न बहुतै उपयोगी लाग्यो।

- गुणबहादुर राउत, अधिवक्ता, महोत्तरी
(समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

यस पुस्तकमा देखाइएका घटनाहरू प्रहरी अनुसन्धान र अदालतमा मुद्दा चल्दाका वखत कतिपय ठीक विपरित रहेको पाइयो। यसरी वर्ष पुस्तकमा उल्लेखित तथ्यसँग बाभिन पर्ने कारणहरू यस वर्ष पुस्तकमा समावेश भएको पाइएन र त्यसतर्फ कहिँ कतै बोल्ने जमर्कोसम्म गरेको पाइएन किन?

- उद्धवबहादुर क्षेत्री, अधिवक्ता, महोत्तरी

मानवअधिकारको स्थिति ज्यादै नाजुक रहेको परिवेशमा अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्रले प्रत्येक वर्ष मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरूलाई समावेश गरी निरन्तर प्रकाशि गर्दै आएअनुरूप मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० ले

मानवअधिकारको उल्लंघनका घटनाहरूलाई जनसमक्ष ल्याई मानवअधिकारप्रति सचेत एवं सजग रहन समाजलाई भकभक्याउने हुँदा प्रस्तुत पुस्तकलाई उपलब्धिमूलक पुस्तककोरूपमा लिनुपर्ने हुन्छ।

- राजेशकुमार कटुवाल, अधिवक्ता, सर्लाही
(समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

यसले स्थानीय प्रशासन र प्रहरी प्रशासनलाई मानवअधिकारप्रति सचेत गराई सहयोग पुऱ्याउँदै आएको छ।

- स्थानेश्वर देवकोटा, प्रजिअ, सर्लाही

यस वर्ष पुस्तकले नेपाल अधिराज्यको विभिन्न घटनाक्रमलाई समेटेर प्रहरी प्रशासनलाई मानवअधिकारबारे सजग एवं सतर्क गराएको महसूस गरेको छ।

- छोकपा शर्मा, प्रहरी उपरीक्षक, जिप्रका, सर्लाही

मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० ले मानवअधिकार उल्लंघनका घटना संकलन तथा प्रकाशन गरी देशभरिको मानवअधिकारको स्थितिलाई उजागर गर्ने र उल्लंघन गर्ने पक्षलाई हतोत्साहित पार्दै सामाजिक न्यायलाई संस्थागत गर्न महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरेको छ।

- केशव ढुंगाना, सचिव, नेकपा (एमाले), सर्लाही

वर्ष पुस्तकमा जिल्लागत शिर्षकमा प्रयोग गरिएका व्याख्याको भाषा सरल भए पनि अगाडि पछाडिका भाषा विशेष शब्दहरू सरल छैनन्। सरल शब्दको विकल्प हुँदाहुँदै पनि प्रयोग नगरिएको जस्तो लाग्यो।

- विश्वनाथ बराल "अभ्रमणि", सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस, सिन्धुली
(समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

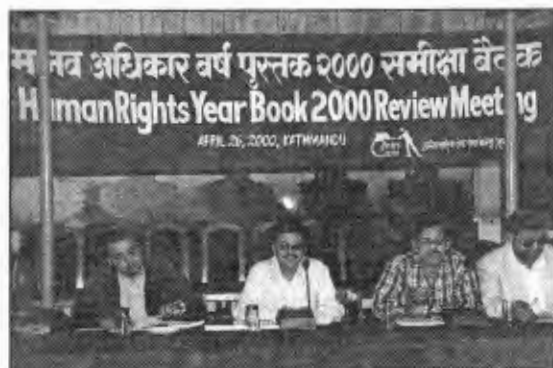
मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरूलाई अझ बढी निष्पक्षरूपमा सप्रेषण गर्नुका साथै मानवअधिकारका पक्षमा भएका कृयाकलापहरूलाई समेत समेट्दै मानवअधिकार वर्ष पुस्तक सरल रूपमा प्रकाशित गरी ग्रामीण एवं पिछडिएका समुदायसम्म पुऱ्याउन सकेमा बढी प्रभावकारी हुने थियो।

- गोपालप्रसाद रिजाल, जिल्ला न्यायाधिवक्ता, सिन्धुली

निर्वाचन प्रणालीलाई सरकारले निष्पक्ष र स्वतन्त्र बनाउन नसकेका कारण अझ मानवअधिकारको उल्लंघन भएका छन्। उल्लेखित कुराहरूमा यस पुस्तकले सचेतताको आन्दोलनलाई उठाएको छ।

- कौशल कोइराला, कार्यालय सचिव, नेकपा (एमाले), सिन्धुली

वर्ष पुस्तक २००० मा मानवअधिकार र निर्वाचन प्रकृत्यासम्बन्धी विशेष लेख, अर्थव्यवस्था, राज्यका अंगहरू र मानवअधिकारको समग्र मूल्यांकन सबैका लागि उपयोगी छन्।

समीक्षा गोष्ठी : छाठगाउँ

व्यक्तिका आग्रहले गर्दा हुन सक्छ, कहिकतै राजनीतिक आग्रह पनि भेटिन्छन्।

- लीलानाथ धिमिरे, सभापति, नेपाल पत्रकार महासंघ, सिन्धुली

यस पुस्तकबाट सिङ्गो मुलुकको मानवअधिकारको स्थिति बारेमा जानकारी हुनुका अतिरिक्त मानवअधिकारको उल्लंघन गर्ने व्यक्ति तथा संस्थालाई मानवअधिकारप्रति सजग र सचेत हुन नैतिक दबाब पुऱ्याएको छ।

- कुम्भलाल अधिकारी दनुवार, अध्यक्ष, जिल्ला अदालत वार इकाई, सिन्धुली

धेरै ठूलो, खर्चिलो र सर्वसाधारण जनसमक्ष पुऱ्याउन नसकिने खालको भएकाले घटनालाई सर्वसाधारण र वास्तविक पीडित पक्षसम्म पुग्न नसक्ने खालको छ। त्यसैले पुस्तक सस्तो, सरल र सबैसमक्ष पुऱ्याउन सक्ने खालको बनाउनु पर्छ।

- द्वारिका काफ्ले, सदस्य, शहीद स्मृति पुस्तकालय, सिन्धुली

मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० आठौँ चरणको प्रस्तुति भएकाले अगाडि-अगाडिका प्रकाशनभन्दा परिमार्जित र प्रौढता प्राप्त गरेको महसूस हुन्छ।

- फाल्गुणी शर्मा तिमस्तिना, सभापति, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, सिन्धुली

सरकार मानवअधिकारको संरक्षणको सवालमा गंभीर छैन भन्ने कुरालाई वर्ष पुस्तकले प्रमाणसहित प्रस्तुत गरेको छ। यसकारण पनि वर्ष पुस्तक सरकारलाई मानवअधिकार संरक्षण गर्न ध्यानाकर्षण गराउन सक्षम र सफल भएको छ। वर्ष पुस्तक मानवअधिकार हननका घटनाहरूको संग्रह मात्र होइन, एउटा इतिहास पनि हो।

- पुष्करराज प्रसाई, सदस्य, नेपाल वार एशोसिएसन इकाई, रामेछाप
(०५७ मंसिर २५ गते सम्पन्न समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

शिक्षा, संस्कृति, धर्म, भाषा, पर्यावरण जस्ता मानवीय संवेदनाका विषयहरूलाईसमेत मानवअधिकारको पूरक विषयमा लिई त्यससम्बन्धी घटनाहरूलाई वर्ष पुस्तकमा समावेश गरिनुपर्ने देखिन्छ। साथै सुगम र निष्पक्ष न्यायिक अधिकारअन्तर्गत जिल्ला-जिल्लामा गठित कानूनी सहायता समिति र वैतनिक वकिलमार्फत् प्रदान गरिएको निःशुल्क कानूनी सेवा सम्बन्धमा पनि पुस्तकमा उल्लेख हुनुपर्ने देखिन्छ।

- **महेन्द्रराज गौतम**, जिल्ला न्यायाधीश, दोलखा

यसमा राजनीतिक पक्षमा धेरै जोड दिइएको छ जसले गर्दा पाठक राजनीतिक विषयमा बढी जानकारी लिन सक्षम हुने देखिन्छ तर पुस्तकमा सामाजिक, धार्मिक र अन्य पक्षको बारेमा जानकारी त पाउन सकिन्छ। तर, गहिरो ढंगले जानकारी प्राप्त गर्न कठिन छ।

- **कृष्णबहादुर बस्नेत**, अधिवक्ता, दोलखा
(०५७ मंसिर २७ गते सम्पन्न समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

यस पुस्तकमा विभिन्न राजनैतिक पार्टीहरू मन्त्रालयहरूलगायत विभिन्न व्यक्तिको समेतको धारणालाई समेटेको पाइयो। मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरूको तथ्यांकसमेत बढी मेहनतका साथ तयार भएको पाइयो। प्रस्तुत अंक विगतका अंकहरूभन्दा अझ परिष्कृत रहेको पाइयो।

- **शान्तिराज सुवेदी**, जिल्ला न्यायाधीश, बारा

हरेक वर्ष मानवअधिकार वर्ष पुस्तकमा देशभर घटेका मानवअधिकार हननका घटनाहरूलाई उजागर गरी सचेतकको भूमिकासमेत निर्वाह गर्दै आएको पाइएको छ। अझ वर्ष पुस्तक २००० ले वस्तुपरक एवं तथ्यपरक ढंगले मानवअधिकार उल्लंघनका तथ्यांकलाई प्रस्तुत गरेको पाइयो।

- **रमेशराज पोखरेल**, जिल्ला न्यायाधिवक्ता, बारा

मूलतः मानवअधिकार आन्दोलनको प्रतिनिधिमूलक प्रकाशनको रूपमा अगाडि बढिरहेको मानवअधिकार वर्ष पुस्तकको २००० को अंक निकै परिमार्जित भएको छ।

- **अच्युत मैनाली**, सचिव, नेकपा (एमाले), बारा

मानवअधिकार वर्ष पुस्तकले मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरूलाई प्रस्तुत गरेर मानवअधिकार सम्बन्धमा सबैलाई सजग गराई सूचनाहरू समीक्षण गरिरहेको मैले महसूस गरेको छु। भविष्यमा अझ निष्पक्षरूपमा घटनाहरूको विश्लेषण गरी सत्य तथ्य विवरणहरू प्रकाशन हुँदै गएमा यस्ता पुस्तकको गरिमा र महत्त्व बढ्ने छ भन्दै आफ्नो लक्ष्य प्राप्तिको मार्गमा सफलता मिलोस् भन्ने शुभकामना व्यक्त गर्न चाहन्छु।

- **जनार्दन शर्मा** अधिकारी, सहायक प्रजिअ, बारा

शिर्षक विशिष्टताका आधार र जिल्लागत घटनाहरू समयक्रममा लिपिबद्ध हुँदा अध्ययनार्थी र सम्बद्ध सबैलाई सहज भएको छ। समय सापेक्ष परिमार्जनले अझ सुनमा सुगन्ध थपिदिएको छ।

- **रामकृष्ण काफ्ले**, सचिव, जिल्ला अदालत वार एशोसिएसन, बारा

मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० को अध्ययन गर्दा जिल्लाको साथसाथै मुलुककै मानवअधिकारको अवस्थाबारे स्थितिवोध हुन गएको र यस पुस्तकको नियमित प्रकाशनले मानवअधिकारको क्षेत्रमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्ने देखिन्छ।

- **दुर्गाप्रसाद पोखरेल**, प्रजिअ, मकवानपुर

इन्सेकोको प्रतिबद्धतालाई मानवअधिकार वर्ष पुस्तकले प्रमाणित गरेको छ। यसमा मानवअधिकारका अन्य विविध पक्षहरू समावेश गरेर अझ ज्ञानवर्धक र उपयोगी बन्ने आशा व्यक्त गर्दछु।

- **रघुनाथ खुलाल**, सचिव, नेकपा (एमाले), मकवानपुर

मानवअधिकार वर्ष पुस्तकमा मानवअधिकारसम्बन्धी विभिन्न लेखहरूको अतिरिक्त देशका ७५ वटै जिल्लामा वर्षभरि भएका मानवअधिकारसम्बन्धी गतिविधिसमेतलाई उल्लेख गर्ने प्रयास भएबाट यो पुस्तक उपयोगी, ज्ञानवर्धक तथा सूचनामूलक रहेको छ।

- **रामचन्द्र अर्याल**, सभापति, नेकाँ, मकवानपुर

मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० ले मानवअधिकारसम्बन्धी व्यवस्थाको उल्लेख गर्दै सो क्षेत्रमा भएका उल्लंघनका घटना प्रशस्तै भेटिए। जसले मुलुकको मानवअधिकारको स्थितिवोध गराएको छ। यस पुस्तकलाई मैले मानवअधिकारसम्बन्धी दस्तावेजको रूपमा लिएको छु। यसले निरन्तरता पाओस्।

- **आनन्द कठायत**, सचिव, राप्रपा, मकवानपुर

प्रहरी क्षेत्रको लागि इन्सेकोद्वारा प्रकाशित मानवअधिकार वर्ष पुस्तक ज्यादै उपयोगी छ। यसको प्रकाशनले निरन्तरता पाओस्।

- **नरेन्द्रकुमार खालिङ**, प्रहरी उपरीक्षक, जिप्रका, मकवानपुर

वर्ष पुस्तकभित्र उल्लेख गरिएका समग्र घटनाहरूले हाम्रो स्थिति निश्चय नै भयावह छ भन्ने देखाउँछ। तर, किन भन्-भन् भयावह बन्दै गयो, के कर्ता मात्र यसको जिम्मेवार हो र कारक तत्वलाई सहजै बेवास्ता गर्न सकिन्छ त? कारक तत्वका समष्टि विवेचना वर्ष पुस्तकमा गरिएको नदेखिए तापनि कार्य एवं कर्ताहरूको फेहरिस्तलाई संकलित गरी प्रकाशित गर्ने जुन जमर्को इन्सेकोले गरेको छ, प्रशंसायोग्य छ।

- **गोपालप्रसाद गुरागाई**, जिल्ला न्यायाधीश, ललितपुर

वर्ष पुस्तक २००० मुलुकमा मानवअधिकार उल्लंघनका विभत्स एवं कारुणिक घटनाहरूको चित्रण गर्न सफल देखिन्छ

तापनि प्रस्तुत कतिपय घटनामा वैचारिक आस्थाको आग्रह पनि देखिन्छ। मानवअधिकार हननका कारण वर्तमानमा मुलुकले भोगेको दुर्नियति आगामी दिनमा भोग्न नपरेरु।

- भरत पौडेल, जेलर, नखु जेल, ललितपुर

मानवअधिकार र सामाजिक न्यायका निम्ति नेपाल अधिराज्यका ७५ जिल्लाको समष्टीगत रूपमा नागरिकले सम्मानित रूपले वाँच्ने अधिकार, अभिव्यक्ति गर्ने, भेला हुने, निष्पक्ष चुनावको सम्बन्धमा तथा भूमिहीन किसानका समस्याका साथै महिला वर्गमा परेका समस्या र महिला अधिकार आदिका बारेमा इन्सेकले प्रकाशित गरेको नेपाल मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० अध्ययन गर्दा जानकारी पाइयो।

- मोहनप्रसाद अधिकारी, डिएसपी, रा.अ.जि.का. ललितपुर

यस पुस्तकमा मानवअधिकार उल्लंघनका तथ्य, तथ्यांकको अतिरिक्त परिच्छेदहरूमा विभिन्न विद्वानहरू लेखहरू ज्ञानवर्द्धक छन्। तर ती लेखहरूमा तथ्यांकका आंशिक कुराहरू मात्र उल्लेख गर्नुभन्दा तालिका बनाएर विस्तृत तथ्यांक दिएमा अझ बढी राम्रो हुन्थ्यो।

- सानुभाई शाक्य, अध्यक्ष, वार एण्डसिएसन, ललितपुर

काभ्रे जिल्लाको घटना विवरण हेर्दा पत्रपत्रिकामा प्रकाशित ठूला घटनालाई शहरमै केन्द्रित रहेर संकलन गरेको भन्ने पुष्टि हुन्छ। दुर्गम क्षेत्रका घटना समावेश भएको देखिँदैन। यस जिल्लाको कोशीपारी र डाँडापारी क्षेत्र जनयुद्ध प्रभावित क्षेत्रको राज्यद्वारा मानवअधिकार उल्लंघन गरेको घटना नदेखिनुवाट सूचना प्रवाह पद्धति वा स्थलगत आगमनमा कमजोरी देखिन्छ। जेलमा माओवादी नजिक पत्रिकालाई अघोषित प्रतिबन्ध लगाउने गरेको तर्फ उल्लेख नगरी सुविधा उल्लेख गरेकोतर्फ रिपोर्ट केन्द्रित छ।

- शेषव गौतम, अधिवक्ता, काभ्रे

(०५७ मंसिर २५ गते सम्पन्न समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

वर्ष पुस्तकको प्रस्तुती परिवर्तन गर्नु आवश्यक छ। समावेश गरिएका तथ्यांकहरूको श्रोत खुलाइनु पर्छ। घटना विवरणहरू कि अलि विस्तृत रूपमा दिइनु पर्छ कि त तथ्यांकमा मात्र समावेश गर्नु उपयुक्त देखिन्छ।

- दीपक सरकार, अध्यक्ष, राष्ट्रिय युवा मञ्च नेपाल, काभ्रे

मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरू किन हुन्छन् र कसरी तिनलाई रोक्न सकिन्छ भन्ने वास्तविकता बुझ्नेतर्फ हामी जान सक्थौं भने मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० ले आँल्याएका कुराहरू पुनः हुँदैनन्।

- माथवरकुमार अधिकारी, प्रजिअ, काभ्रे

वर्ष पुस्तकमा एकपक्षीय सूचनाहरू मात्र आएको हो कि जस्तो देखिन्छ। यसलाई सबै पक्षबाट हेरिनुपर्छ। पुस्तक प्रकाशनमा जानुभन्दा अघि पनि एक पटक बसेर छलफल गरी अझ बढी विश्वसनीय दस्तावेजका रूपमा ल्याउनेतर्फ पहल भए राम्रो हुन्छ।

- मधु आचार्य, सभापति, नेकाँ काभ्रे

मुलुकभरिका जे कुराहरू यस पुस्तकले समेट्न प्रयत्न गरेको छ, नेपालको मानवअधिकार आन्दोलनका सन्दर्भमा यो साराहनीय र धन्यवाद दिन लायक छ। मानवअधिकार आन्दोलनलाई उठाउनका लागि घटनाहरू जसरी चित्रित गरिएको छ, यसले मानवतावादी आन्दोलनमा अमूल्य योगदान पुर्याएको छ भन्ने कुरामा हामीलाई विश्वास छ।

- विदुर सापकोटा, सचिव, नेकपा (एमाले) काभ्रे

अपराधजन्य घटनाहरू, पीडितको अवस्था तथा सरकारी कार्यालयहरूबाट भए गरेका त्रुटिहरूसमेत आँल्याइएको प्रस्तुत पुस्तकका सामग्रीहरू संकलन गर्ने प्रयासलाई प्रशंसा गर्ने पर्ने भएको छ।

- बलराम शर्मा, जिल्ला न्यायाधिवक्ता, भक्तपुर

विगतका पुस्तकहरू भैं मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० पनि त्यत्तिकै पठनीय, ज्ञानवर्द्धक र संग्रहणीय छ। नेपाल अधिराज्यभरिमा घटेका मानवअधिकारसित सम्बन्धित घटनाहरूको विवरणसहितको यो पुस्तक एक अभिलेख नै हो भन्दा फरक पर्दैन।

- बिष्णुगोपाल कुसी, सम्पादक, श्रमिक साप्ताहिक, भक्तपुर

मानवअधिकार वर्ष पुस्तक सूचनाहरूको प्रमाणिक दस्तावेज हो भन्नु अत्युक्ति नहोला। तर पनि घटनाको पृष्ठभूमि र जिम्मेवार तत्वको विश्लेषणसहित सम्भव भएसम्म अदालतको फैसलालाईसमेत समावेश गर्न सके सुनमा सुगन्ध हुने थियो।

- खेमप्रसाद लोहनी, सभापति, जिविस, धादिङ

मानवअधिकार वर्ष पुस्तकले मुलुकभर सरकार, शक्ति समूह तथा व्यक्तिहरूद्वारा घटाइएका मानवअधिकार उल्लंघनका यावन घटनाहरूलाई जनसमक्ष निष्पक्ष र निर्भिक ढंगले प्रस्तुत गर्दै आएकोमा हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु।

- गुरु बुलाकोटी, सचिव, नेकपा (एमाले), धादिङ

कतिपय घटनाहरू अपूर्ण देखिएका छन् भने कतिपयमा बढाइचढाई गरेको पनि देखिन्छ। पुस्तकको विवरणलाई यथाशक्य सर्वसुलभ गराउन सके अझै वेश हुने थियो।

- नेत्रराज पौडेल, अध्यक्ष, मानवअधिकार र विकास मञ्च, धादिङ

वर्ष पुस्तक राज्यमा घटेका मानवअधिकार हननका फेहरिस्त जस्तो मात्र देखिएको छ। हननपछिको उपचार, घटनाको कारण आदि विषयमा समेत छोटो चर्चा भए बुझ्न सजिलो हुन्थ्यो।

- रमेश अधिकारी, सम्पादक, धादिङ आवाज साप्ताहिक, धादिङ

मानवअधिकार उल्लंघन र हननका पीडित पक्षकहाँ प्रतिनिधि जानुपर्नेमा त्यसो नभै पीडित पक्ष नै प्रतिनिधिकहाँ आउने परिपाटीले घटनाको सत्य, तथ्य र विश्वसनियताको बारेमा पुनः एकचोटी सोच्नेपर्ने अवस्था हुने हुँदा प्रतिनिधि नै घटनाको स्थलगत रिपोर्ट लिई वर्ष पुस्तकमा आउने, पठाउने घटना सत्य र तथ्यसंगत हुने हुनाले अबउप्राप्त उक्त अवस्थाको व्यवस्था होओस्।

- शान्तविक्रम बानियाँ, अध्यक्ष, प्याब्सन, धादिङ

मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० ज्यादै मेहनत र परिश्रमका साथ धेरै घटना ऐतिहासिक तथ्य, तथ्यांक उजागर गर्दै मानवअधिकार र मानवअधिकारसँग सम्बन्धित राज्य तथा राज्य यन्त्रहरूको भूमिका र अन्य समसामयिक घटना र विषयवस्तु समेटेर प्रकाशित गरिएको छ।

- पुण्य खनाल, अधिवक्ता, सिन्धुपाल्चोक (समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

मानवअधिकारप्रति चासो राख्ने सबैलाई मानवअधिकार वर्ष पुस्तकले उत्साहित तुल्याएको छ भने मानवअधिकार हननलाई रोक्न आफ्नै प्रकारको दबाबको समेत श्रृजना गर्ने हुँदा हालको सन्दर्भमा इन्सेकले आफ्नो कार्यमा अरु तिरस्वरता ल्याउनु आवश्यक छ।

- देवेन्द्रराज शर्मा, जिल्ला न्यायाधीश, सिन्धुपाल्चोक

प्रजातन्त्र र मानवअधिकार एक अर्काको परिपूरक रहेको परिप्रेक्ष्यमा मानवअधिकारको हरेक पहलुमा प्रस्तुत पुस्तकमा विवेचना गरिएकोबाट देशको यथार्थपरक वस्तुस्थिति चित्रण भएको छ।

- विनोदकुमार पोखरेल, जिल्ला न्यायाधिवक्ता, सिन्धुपाल्चोक

मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० मा २०५६ सालको आम निर्वाचन सरकारका अंगहरूको कार्य तथा सालभरमा देशमा घटेका मानवअधिकार उल्लंघन तथा ज्यादतिका तथ्यहरूलाई समेटेी इन्सेकले मानवअधिकारको क्षेत्रमा महत्वपूर्ण काम गरेको छ।

- श्रीप्रकाश उप्रेती, श्रेष्ठेदार, जिल्ला अदालत, सिन्धुपाल्चोक

इन्सेकले मानवअधिकार उल्लंघनका सत्यतथ्य घटनाहरू विगत लामो समयदेखि प्रचार प्रसार गरी अत्यन्त प्रशंसनीय काम गर्दै आएको छ।

- रविराज श्रेष्ठ, प्रहरी नायव उपरीक्षक, जिप्रका, सिन्धुपाल्चोक

मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरूलाई उजागर गर्ने सन्दर्भमा, मानवअधिकार आन्दोलनलाई नेतृत्व दिने र एउटा चेतनशील नागरिक समाजको निर्माण र विकास गर्ने सवालमा मानवअधिकार वर्ष पुस्तक एउटा सशक्त हतियार हुन सकोस्।

- भेषराम ढकाल, अधिवक्ता, सिन्धुपाल्चोक

वर्ष पुस्तकको पेज नं. १५ को तेश्रो लाइनमा अन्य शक्ति केन्द्र भनी उधृत गरिएको छ, अन्य शक्ति भन्नाले कुन शक्तिलाई इकीत गर्न खोजिएको हो प्रष्ट छैन। सोही पेजको ३.२ मा उधृत तेश्रो अनुच्छेदको अठारौँ र उन्नाईसौँ लाइनमा द्विदलीय प्रणालीको विकासतर्फ अभिप्रेरित गर्दछ भनी बहुदलीय प्रणालीमा मानवअधिकारको संरक्षण नै नहुने हो कि भन्ने भ्रम सिर्जना गर्न खोजिएको छ। तसर्थ यस्ता पुस्तकले व्यवस्था र प्रणालीलाई निर्देश गर्न खोज्नु सभ्ययुक्त व्यवहार अवश्य होइन। पेज नं. २३ को १. राजनीतिक व्यवस्था शिर्षकको प्रथम अनुच्छेदको आठौँदेखि दशौँ लाइनसम्म उधृत वाक्यांशले राजाको छुट्टै हैसियततिर इकीत गर्दछ तर नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ त्रिपक्षीय सम्झौताको दस्तावेज भए तापनि संवैधानिक राजतन्त्र भनेको "किङ्ग क्यान डू नो रङ्ग" को अवस्था विद्यमान हुनु हो। अर्थात् राजाले कुनै गल्ती गर्दैनन् वा राजा औपचारिक राष्ट्र प्रमुख हुन् र हाग्नो संविधानको अवधारणा पनि मूलतः त्यही नै हो। प्रस्तुत शिर्षकअन्तर्गत नै नागरिकता सम्बन्धमा कुनै चर्चा छैन। राजनीतिक व्यवस्था शिर्षकमा संविधानका केही धाराहरूको मात्र चर्चा गरिनुभन्दा स्पष्ट ढंगले विश्लेषण गरी प्रस्तुत गरिएको भए ज्यादा राम्रो हुने थियो।

- गणेशप्रसाद खनाल, अधिवक्ता, नुवाकोट (०५७ कार्तिक ८ गते सम्पन्न समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

यस पुस्तकले नेपाल अधिराज्यको गाउँ गाउँमा घट्ने घटनाहरूलाई सार्वजनिक गर्ने र सरकार, अन्य गैरसरकारी निकाय र व्यक्तिहरूबाट भएका अनेकौँ दुर्व्यवहार, हत्या र अपराध जस्ता घटनाहरूलाई तथ्यमूलक ढंगबाट बाहिर ल्याएर जनताको सुसूचित हुने विश्वासिलो सहयोगीको रूपमा पाएको महसूस गरेको छ।

- एकबहादुर राना, सचिव, नेकपा (एमाले), तनहुँ

यस पुस्तकले मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाबारे सबैलाई जानकारी गराई यसप्रति सचेत गराउँदै आएको छ।

- चित्र थापा, उपसभापति, जिविस, तनहुँ

प्रस्तुत पुस्तकमा उल्लेखित घटनाक्रमले मानवअधिकारको स्थिति प्रष्ट पार्ने प्रयास गरेको छ। भावी दिनहरूमा पनि यस पुस्तकमा मानवअधिकारसम्बन्धी घटना अझ बढी यथार्थपरकरूपमा ओल्याउने प्रयास हुनेछ भन्ने आशा राखेको छ।

- मोदराज डोटेल, प्रजिअ, तनहुँ

मानवअधिकार र प्रजातान्त्रिकरणको सन्दर्भमा नेपालमा भएका विशिष्ट घटनावलीको उल्लेखले ऐतिहासिक मानवअधिकारको चासो राख्ने जोसुकैलाई पनि फाइदा पुऱ्याएको छ।

- शिवदत्त ढकाल, मानवअधिकार समिति सदस्य,
नेपाल वार एशोसिएसन इकाई, तनहुँ

इन्सेकबाट प्रकाशित मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० मा प्रस्तुत गरिएका कुराहरूले मानवअधिकारसम्बन्धी धेरै सवालहरू सर्वसाधारणसमक्ष पुऱ्याउन कोशिस गरेको पाइयो।

- पद्मलाल लामिछाने, जेलर, तनहुँ

यस पुस्तकमा सिङ्गे कृषिप्रधान देशका कृषि मजदुरहरूको हितका सवालमा पनि ध्यान पुगेमा पुस्तक अझै प्रभावकारी हुने थियो।

- पदमराज सिग्देल, अध्यक्ष, किहुँ गाविस, तनहुँ

इन्सेकले प्रत्येक वर्ष मानवअधिकार वर्ष पुस्तक प्रकाशित गरेर सर्वसाधारणलाई सुसूचित हुने मौका दिएको सराहनीय कार्य छ।

- अमृतबहादुर काफ्ले, प्रधानाध्यापक,
आदर्श सरस्वती मावि, नावरुङ्ग, तनहुँ

यो प्रकाशन मानवअधिकारको क्षेत्रमा इतिहास, वर्तमान र भविष्य बन्न सक्छ भन्ने मानवअधिकार विद्यार्थीहरूका निम्ति शोधग्रन्थ।

- प्रेमबहादुर शाही, शिक्षक, आदर्श सरस्वती मावि, नावरुङ्ग, तनहुँ

प्रस्तुत पुस्तकमा निकै परिश्रम परेको कुरा सही हो तापनि विभिन्न कारण वा कठिनाईका कारण यसमा समेटिन नसकेका वा ओभरलमा परेको कुराहरू पनि छन्। निर्वाचनका क्रममा देखिएका, सुनिएका वा छापारहरूमा आएका सबै क्षेत्रका सबै घटना समेटिन सकेका छैनन्। माओवादी गतिविधिसम्बन्धी क्रियाकलापहरू, अपहरणका घटना, हराएका, बेपत्ता पारिएका, जनकारवाहीमा परेका भनिएका, हत्या गरिएका आदि घटनाहरू सबै खुल्न सकेका छैनन्।

- भीष्मराज दुंगेल, सहायक प्राध्यापक,
त्रिभुवन आदर्श क्याम्पस, स्याङ्जा

(०५७ मंसिर २१ गते सम्पन्न समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षाप्रबन्धबाट)

वर्ष पुस्तक २००० ले समेटेका मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरूलाई हेर्दा यो पुस्तकले सूचनामूलक र सचेतनामूलक सन्देश प्रवाह गरेको देखिन्छ।

- धर्मराज पौडेल, जिल्ला न्यायाधिवक्ता, स्याङ्जा

इन्सेकले थोरै भए पनि नागरिक सचेतन अभियान संचालन गरी देश दुनियाँमा स्थापित मानवअधिकारसम्बन्धी मान्यताहरूलाई पिछडिएको ग्रामीण तह, जाति, जनजाति, उत्पीडित जाति, महिला,

उत्तीक्षा गोष्ठी : स्याङ्जा

वृद्ध, असहाय तथा बालबालिकाहरूलाई सचेत गराउने जुन काम गरेको छ, यसले प्राप्त प्रजातान्त्रिक अधिकारको प्रयोग र शुद्ध गराउने काममा मद्दत नै पुगेको छ।

- प्रेमनारायण पौडेल, सचिव, नेकपा (एमाले), स्याङ्जा

मानवअधिकार उल्लंघनकर्तालाई वर्ष पुस्तक हतोत्साहमूलक दण्ड नै सावित भएको छ। यसलाई मैले वर्ष पुस्तकको उपलब्धिको रूपमा लिएको छु।

- टंकप्रसाद न्यौपाने, सचिव, नेपाल वार एशोसिएसन इकाई, स्याङ्जा

नेपालमा ०४६ सालको आन्दोलनपश्चात् पुनर्स्थापना भएको बहुदलीय प्रजातान्त्रिक व्यवस्थामा हालसम्म तीनवटा आम निर्वाचन र दुई वटा स्थानीय निर्वाचनमा गुण्डागर्दी, शस्त्र र बलको प्रयोगले गर्दा निष्पक्ष, स्वतन्त्र निर्वाचन हुन नसकेकाले देशमा भ्रष्टाचार, महंगी, चरम सीमामा पुगेको, मानवअधिकारको उल्लंघनहरू भैरहेको, कानूनी शासन हुन नसकेको, प्रजातन्त्र कमजोर भएको र देशमा सामाजिक न्याय दिन नसकेको हुनाले निर्वाचन निष्पक्ष र स्वतन्त्र बनाउन राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय निर्वाचन पर्यवेक्षकहरूको प्रतिवेदन र वस्तुगत विचारहरू तथा विभिन्न राजनैतिक दलहरूको निर्वाचनमा स्वतन्त्र र निष्पक्ष हुन नसकेको दृष्टिकोणहरू, इन्सेकलागायत मानवअधिकारवादी संघ संस्थाहरूले मानवअधिकार र सामाजिक न्यायका लागि गरेको महत्वपूर्ण कार्यहरू पनि यस पुस्तकमा समावेश गरेमा अझ सुनमा सुगन्ध हुने थियो।

- कृष्ण गुरुङ, अधिवक्ता तथा उपप्राध्यापक,
पृथ्वीनारायण क्याम्पस, कास्की

(०५७ माघ १३ गते सम्पन्न समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षाप्रबन्धबाट)

वर्ष पुस्तकमा एक वर्ष अगाडिको घटनाका सम्बन्धमा विवरण दिएकोमा पुस्तकको नाम पछाडिको वर्षको राखेको भएबाट घटना कहिलेको हो भन्ने भ्रम पैदा हुने र कतिपय घटनाहरू कपोलकल्पित भएको पाइयो। नवलपरासी जिल्ला अदालतमा प्रहरीले दुइमुढा गरेको भन्ने समाचार पूर्ण असत्य हो। पुस्तक बढी विवरणात्मक र

समीक्षा गोष्ठी : धाँके

वर्णनात्मक छ र पीडित पक्षले उठाएका आवाजहरूको प्रतिनिधित्व खासै भएको देखिंदैन।

- पुरुषोत्तम भण्डारी, जिल्ला न्यायाधीश, नवलपरासी

यस पुस्तकको अध्ययनबाट २१ औं शताब्दीमा पाइला लम्काइरहेका हामीहरू मानवअधिकारजस्तो संवेदनशील पक्षमा कसरी अगाडि बढेका रहेछौं भन्ने छर्लङ्ग भएको छ।

- विष्णु लामिछाने, कार्यालय सचिव,
नेकाँ जिल्ला कार्य समिति, नवलपरासी

मानवअधिकारको प्रायः सबै क्षेत्रलाई यस पुस्तकले समेटेको छ। मानवअधिकारको उल्लंघनकर्ताउपर कानूनी कारवाही गरिएको, दण्ड दिइएको छ, छैन भन्ने सम्बन्धमा पनि वर्ष पुस्तकमा समावेश गर्न मकै फर्ना राम्रो हुनेछ।

- धन जैशी शर्मा, अधिवक्ता, नेपाल वातावरण
संरक्षण समूह, नवलपरासी

प्रस्तुत पुस्तकले मानवअधिकार उल्लंघनका घटना भन्दा पनि कानूनतः अपराधिक घटनालाई पनि मानवअधिकार उल्लंघनका घटना भित्र समावेश गरेर मानवअधिकार उल्लंघनकर्ताप्रति जनभ्रम पर्न सक्ने गरी कुनै-कुनै घटना समावेश गरिएको पाइयो। मानवअधिकार उल्लंघनकर्तालाई अन्तर्राष्ट्रिय मान्यताअनुरूप समावेश गर्दा राम्रो हुनेछ।

- लिलाधर मरासिनी, अधिवक्ता, नवलपरासी

यसमा अन्य माध्यमबाट प्रकाशमा आउन नसकेका मानवअधिकार हननका थुप्रै घटनाहरू समाविष्ट भएको पाएँ। यसमा परेका सूचनाहरू आमरूपमा तथ्यपरक हुँदाहुँदै पनि एकाधमा संकलकको अत्मपरक अनुभूति पनि प्रतिबिम्बित भएको हो कि जस्तो देखिन्छ।

- जनार्दन नेपाल, प्रजिअ, पाल्पा

मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० ले मानवअधिकारसम्बन्धी प्रायःजसो सबै विषयवस्तुलाई समेटेको पाइयो। यसलाई सरसर्ति अध्ययन गरी हेर्दा मानवअधिकार हनन र रक्षासम्बन्धी घटनालाई उजागर पार्न सफल रहेको छ। जिल्लाका केही वास्तविक घटनाहरू समावेश हुन नसकेको र कतिपय उल्लेख्य कुराहरू पनि छुटेको भान परिरहेको अवस्थालाई केही सकारात्मक र केही कमजोरी पक्षको रूपमा समावेश गरेको पाइयो। तसर्थ यहाँ भएका सबै विषयवस्तुसँग सम्बन्धित नभएका र अमिल्दा छन् भन्न खोजिएको भने कदापि होइन।

- बलभद्र खनाल, सचिव, नेपाल वार एशोसिएसन इकाई, पाल्पा
(०५७ मंसिर १२ गते सम्पन्न समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

घटनाहरू अब आइन्दा दोहोरिन नदिन सरकारी पक्ष तथा व्यक्तिगतरूपमा समाजमा गर्नुपर्ने सुधारका बारेमा प्रस्तुत पुस्तक वृहदरूपमा उल्लेख गर्नुपर्नेमा त्यसतर्फ उल्लेख गरिएको पाइँदैन। भाषा साहित्यिक भएको हुँदा सर्वसाधारणलाई बुझ्न केही कठिन भएको देखिन्छ।

- ओमप्रकाश अर्याल, अधिवक्ता, कपिलवस्तु
(०५७ मंसिर ७ गते सम्पन्न समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

मानवअधिकार वर्ष पुस्तक प्रतिनिधिहरूले मानवअधिकार हननका तथ्ययुक्त घटनाको बारेमा घटनास्थलमा पुगी छानबिन गरेको भए पनि कतिपय घटनाको बारेमा घटनास्थलमा पुग्न नसकी बीचबाटै संकलन गरी पठाइएका जस्ता पाइएकाले तथ्ययुक्त घटनाको संकलनका लागि वर्ष पुस्तक प्रतिनिधिहरूलाई सजग बनाउनुपर्ने देखिन्छ।

- के.बी. भुसाल, अभिवक्ता, अर्घाखाँची
(०५७ मंसिर २५ गते सम्पन्न समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० लाई मानवअधिकारका सन्दर्भमा प्रशंसनीय कार्य मान्नुपर्छ। पुस्तकमा विशेष गरी घटनाको खोजमूलक ढंगबाट विषयवस्तुको प्रस्तुतीकरणमा जोड दिएमा राम्रो हुने देखिन्छ। यसका साथै हरेक घटनाको विवरणपश्चात् प्रत्येक घटनामा पीडित पक्षलाई उपचारात्मक मार्गदर्शन र अपराधीलाई कारवाहीको बाटो पनि दर्शाउँदै उल्लेख गर्नसके पुस्तकले उत्प्रेरकको भूमिका खेल्ने थियो।

- गुणराज ढुंगेल, जिल्ला न्यायाधीश, गुल्मी

मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० पनि विगतका वर्ष पुस्तकहरू भन्ने उपलब्धिमूलक, खोजमूलक र आफ्नो अभियानमा सफल पाएका छौं।

- बाबुराम खरेल, उपसचिव, नेकपा (एमाले), गुल्मी

यस पुस्तकको प्रकाशनले एकातर्फ राज्यमा घटन गएका मानवअधिकारसम्बन्धी तथ्यांकीय प्रस्तुति छ भने अर्कातर्फ मानवअधिकार उल्लंघनकर्ता र पीडित पक्ष दुवैलाई उजागर गरेर

उल्लंघनकर्ताहरूलाई सचेत हुन प्रेरित गरेको छ। प्रस्तुत वर्ष पुस्तकको माध्यमबाट आगामी दिनमा मानवअधिकारको वहालीका निम्ति निष्पक्ष र तथ्यमूलक ढंगले प्रस्तुत भै घटनाहरूलाई समावेश गरिएको खण्डमा मानवअधिकारमा थप मद्दत मिल्ने कुरा अपेक्षा गर्न सकिन्छ।

- गोपालप्रसाद खनाल, अधिवक्ता, गुल्मी
(०५७ मंसिर २४ गते सम्पन्न समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरूलाई खोजबिन गर्दा अत्यन्त वस्तुगत र वास्तविकताको धरातलबाट नियालेर हेर्नु पर्दछ। भुटा संचारले शक्ति परिचालन गर्ने पक्ष कुण्ठित हुन्छ। कुण्ठित मनोवृत्तिले अवश्य पनि दुस्परिणामतिर ढकेल्नेछ भन्नेतर्फ सजग हुनु पर्दछ।

- जगतबहादुर विष्ट, प्रहरी नायव उपरीक्षक,
जिल्ला प्रहरी कार्यालय, गुल्मी

वर्ष पुस्तकको प्रकाशन अवश्य पनि एक ऐतिहासिक कार्य रहेको छ। विषयवस्तुहरू वैज्ञानिक तथा व्यवस्थित रूपमा प्रस्तुत गर्ने जमर्को गरिएको छ।

- सोमबहादुर वोगटी, अधिवक्ता, म्याग्दी
(०५७ मंसिर १९ गते सम्पन्न समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

पुस्तकमा सुभाष, संघसंस्था र पार्टीहरूका लामा-लामा सन्देशहरूलाई बढी स्थान दिएर पुस्तकको स्थान स्वर गर्नुभन्दा घटनाहरूलाई जति सक्थ्यो बढी स्थान दिएमा राम्रो हुन्छ।

- ठाकुर डिसी, अधिवक्ता, दाङ
(समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

इन्सेकद्वारा हरेक वर्ष प्रकाशित हुँदै आइरहेको वर्ष पुस्तकले मानवअधिकारका विविध पक्षहरूलाई उजागर गर्दै मानवअधिकारको संरक्षण गर्ने दिशामा सदा प्रयत्नरत रहेको छ।

- हेमराज पन्त, जिल्ला न्यायाधीश, दाङ

प्रस्तुत पुस्तकले महत्वाकांक्षालाई बढावा दिएको छ र प्रतिपक्षको भूमिका निर्वाह गरेको छ। वर्तमान समस्या समाधानमा अग्रसरता, उपाय, उपचार, राहतजस्ता व्यवहारिक पक्ष समेट्न सकेको छैन। केवल नीति, सैद्धान्तिक दस्तावेजको रूपमा आउनु कमजोरी देखाउनु भने भैं सरकारले गरेन, माओवादीले मानेन जस्ता कोरा कथनको उल्लेख हुँदा समन्वय अंग नपुगेको जस्तो छ। अहिंसा, सद्भाव र सहिष्णुताको अनुभूति दिन सकेको छैन।

- मेघराज भट्ट, अधिवक्ता, अध्यक्ष, नेपाल प्रेस यूनियन
तथा प्रतिनिधि, रासस, प्युठान
(०५७ कार्तिक ३० गते सम्पन्न समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

इन्सेकले विगत वर्षहरूमा प्रकाशित गरेका पुस्तकहरूभन्दा अत्याधुनिक एवं परिमार्जित ढंगबाट संकलित तथ्यहरूलाई प्रस्तुत

गरिएको यो पुस्तक मानवअधिकारको वर्तमान स्थितिका बारेमा विस्तृत ज्ञान हासिल गर्नमा सहयोगी हुनेछ भन्दा दुई मत नहोला।

- शिवनारायण यादव, जिल्ला न्यायाधीश, प्युठान

सन् २००० काँ शुरुदेखि अन्त्यसम्मका मानवअधिकार सम्बन्धी घटनाक्रमहरूको वर्ष पुस्तक प्रकाशन कार्य सराहनीय छ। आम जनतालाई सूचित गर्न यस प्रकाशनले ठूलो भूमिका खेल्दै आएको कुरा दुई मत छैन।

- खड्गबहादुर खड्का, जिल्ला न्यायाधिवक्ता, प्युठान

पुस्तकले सबै घटनाहरूलाई व्यवस्थित रूपमा समेट्ने प्रयास गरेको देखियो। यसमा उल्लेख गरेका विवरणहरू सत्य र तथ्यमा आधारित देखिन्छन्।

- बुद्धबहादुर जिसी, कार्यालय सचिव, नेकपा (एमाले), प्युठान

मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० विगतभन्दा अर्भे परिमार्जित छ। अधिकार हननका प्रकारहरू, तिथि र स्थान स्पष्ट ढंगले देखाइएको छ।

- टीकाराम शर्मा, सचिव, नेकपा (माले), प्युठान

मानवअधिकार र सामाजिक न्यायका निम्ति अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्र (इन्सेक) द्वारा प्रकाशित मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० आकर्षक छ। पुस्तकद्वारा नेपालमा भएका मानवअधिकार हननका यावत कुराहरूको जानकारी भएको छ।

- टीकाराम भट्टराई, अध्यक्ष,
नेपाल जिजामैती कर्मचारी संगठन, प्युठान

मानवअधिकार र कर्तव्य समेतको क्षेत्रमा खोज, उपचार, संरक्षण र प्रकाशन जस्ता ठोस उपलब्धी हासिल गर्न यस पुस्तक सफल भएको छ।

- मेघराज भट्ट, अधिवक्ता तथा रासस प्रतिनिधि, प्युठान

वर्ष पुस्तक देशका सदरमुकामबाहेक गाउँका सबै वर्गले सजिलैसँग पढ्न पाउनु भन्ने मैले आशा राखेको छु। र, सबै जिम्मेवार पक्षले आ-आफ्नो क्षेत्रबाट दायित्व निर्वाह गर्दा अरूको मानवअधिकारप्रति पनि ध्यान दिन समेत नभुलाँ।

- मानदत्त न्यौपाने, जेलर, कारागार शाखा, प्युठान

समग्रमा मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० मानवअधिकारको क्षेत्रमा सन् १९९९ काँ समसामयिक विषयमाथिको चर्चा तथा सोही अवधिमा देशभरि भएका मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरू तथ्यांकसहित सहिताबद्ध गरिएको सर्वोत्कृष्ट ग्रन्थका रूपमा देखा परेको छ। यसका समग्र प्रयासहरू प्रशंसनीय छन्।

- रेशम आचार्य, ना.सु. जिल्ला अदालत, रंगेल
(समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

उमीक्षा गोष्ठी : रुकुम

इन्सेकद्वारा प्रकाशित मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० बाट वर्षभरि राज्यपक्ष र गैरराज्यपक्षबाट घटित घटनाहरूको विवरण, मानवअधिकारको सवालमा उल्लंघन हुने हरेक क्रियाकलापहरूको तथ्यगत जानकारी नागरिक समाजमा प्रष्ट भएको छ। मानव समाजमा हुने जुनसुकै भेदभाव र उल्लंघनकारी घटना मानवअधिकार सरोकारको विषय भएकाले जाति, भाषा, धर्म र संस्कृतिको सवालमा उक्त वर्ष पुस्तकले संकुचित रूपमा व्याख्या विश्लेषण गर्न खोजिएको पाइन्छ।

- शेरबहादुर पुन मगर, अध्यक्ष, जिल्ला कार्य समिति, राष्ट्रिय जनमूक्ति पार्टी, रोल्पा

पुस्तक सरसर्ति अध्ययन गर्दा पुस्तकमा देशको ७५ वटै जिल्लामा भए घटेका मानवअधिकार उल्लंघनसम्बन्धी घटनाहरूलाई तथ्यगत रूपमा जनसमक्ष प्रस्तुत गरेको पाइयो।

- नरबहादुर विश्वकर्मा, जेलर, रोल्पा

मानवअधिकार वर्ष पुस्तक मानवअधिकार हनन भएका घटना र अपराधहरूले मोटाउँदै नजाओस् अर्थात् मानवअधिकार हननका घटना घट्दै जान्छन्। यस वर्ष पुस्तक अभियानले मानवअधिकार सबैले उपभोग गर्दै जाने वातावरण तयार गरोस्।

- माधवप्रसाद आचार्य, सभापति, नेकाँ रोल्पा

जिल्ला प्रतिनिधिले जटिल परिस्थितिमा पनि निडर भएर गरेका कार्यहरू यस पुस्तकमा समेटिएको पाइयो। केही छपाईमा त्रुटीहरू देखियो। जसअनुसार ०५६ वैशाख २० गते भएको आम निर्वाचन मतपेटिकाहरू इलाका प्रहरी कार्यालय धर्तिगाउँमा रहेको हुँदा वैशाख २४ गते सैनिक हत्या मतपेटिका सुरक्षासँग सम्बन्धित छैन। हार्जड घटनामा सस्त्र छाड्ने गोपाल गिरीको ०५६ साउन १ गते मृत्यु भएको उल्लेख भएन। बुढागाउँका बलसिँ डाँगीलाई कसले कुटपिट गरेको प्रष्ट भएन। आर्थिक अधिकारअन्तर्गत जिविसमाफत संचालित उवा गुराँसे घोरेटो बाटोमा काम नगरिस्वाएको सम्बन्धी १ लाख २३ हजार ४ सय ५० रूपैयाँ जिविस स्वातामा र २० प्रतिशत जरिवानावापत २५

हजार ८ सय ९० रूपैयाँ बालकल्याण कोषको स्वातामा हुनुपर्ने साथै टविलाल विष्ट हुनुपर्नेमा बलिराम भएको।

- कृष्णबहादुर धर्तिमगर, नेकाँ महासमिति सदस्य, क्षेत्र नं. २ रोल्पा

मानवअधिकारको स्थिति सन् १९९९ मा कस्तो रह्यो भन्ने कुराको यथार्थ मूल्यांकन जनसमक्ष पेश गर्न वर्ष पुस्तक सफल भएको छ। पुस्तक मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरूको संगालोको रूपमा रहेको छ। रुकुम जिल्लाको मानवअधिकार उल्लंघनको समग्र स्थितिलाई हेर्दा अदालतको फँसलाबमोजिम अभियोगबाट सफाई पाएका व्यक्तिहरूलाई पुनः छानबिन गर्ने नाममा केही दिन हिरासतमा गैरकानूनी रूपले थुनामा राखी छोडिएको अवस्थामा हुने गरेको मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरूलाई यस वर्ष पुस्तकले समेटेने गरेको छैन। कुनै-कुनै घटनाहरूको सम्बन्धमा नाम, ठाउँ र घटना विवरण सम्बन्धमा त्रुटि हुन गएको हुँदा सत्य घटनाहरूको सम्बन्धमा भ्रम सिर्जना हुन गएको छ।

- शालिकराम आचार्य, अधिवक्ता, कानूनी सेवा केन्द्र, रुकुम (०५७ पुस १६ गते सम्पन्न समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

मानवअधिकारका विविध विषयहरूलाई वर्ष पुस्तकले समेटेको छ। पुस्तकको आकार पहिलेभन्दा सानो भएजस्तो छ। माओवादी प्रभावित क्षेत्रका पीडितहरूको सचित्र उल्लेख छ।

- नवराज गौतम, अधिवक्ता तथा अध्यक्ष वार एशोसिएसन इकाई, रुकुम

पुस्तकले आम निर्वाचन ०५६ लाई मूलरूपमा समेटेको छ। पुस्तकले गहिराइमा नगए पनि समग्रमा मानवअधिकारका उल्लंघनका घटनाहरूलाई राम्ररी समेटेको छ।

- रामप्रकाश पुरी, राजमो, रुकुम

वर्ष पुस्तकलाई एक वर्षमा दुई पटक सम्पादन गर्दा राम्रो हुन्थ्यो होला। सकभर यो पुस्तक विकास क्षेत्रस्तरमा प्रकाशित गर्दा राम्रो होला।

- खेममान खड्का, सभापति, जिविस, रुकुम

सविधानले व्यवस्था गरेका अधिकारका कुराहरू यस पुस्तकमा पनि समेटिएको छ। आतंकवादी हत्या हिसालाई निस्तेज पारेमात्र मानवअधिकारको रक्षा हुन्छ कि।

- नेत्रप्रसाद न्यौपाने, प्रजिअ, रुकुम

प्रहरीले मानवअधिकार उल्लंघन गर्दै गर्दैन म भन्दैन। कर्तव्य पालनको सिलसिलामा केही घटनाहरू घटेका छन्। वर्ष पुस्तकमा प्रहरीका मात्रै नभएर सम्पूर्ण पक्षबाट भएका मानवअधिकार उल्लंघनका विषयमा चर्चा गरिनु पर्छ।

- रमेश शंखर बज्राचार्य, डिएसपी, रुकुम

मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० भित्रका सामग्रीहरू हेर्दा कुनै अनुसन्धानपत्र जस्तो, कुनै सामयिक चर्चा जस्तो र कतै घटना विवरणको सामान्य प्रस्तुतिजस्तो लाग्छ। त्यसैले पुस्तकमा प्रस्तुत सबै सामग्री समानस्तरका हुन सकेका छैनन्। मानवअधिकार वर्ष पुस्तकलाई शोधपत्रका रूपमा प्रस्तुत गरिनु उपयुक्त हुन्न।

- प्रमोद प्रधान, पत्रकार, बाँके
(०५७ मंसिर ३० गते सम्पन्न समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

गहन लगन र इमान्दारीसाथ जे जति कार्य भएको छ, त्यसले निश्चय पनि नेपाल अधिराज्यको सबै स्त्राले घटना संकलित हुन सफल भएको छ। यस पुस्तकले अरु केही नभए पनि कम्तिमा ऐतिहासिक दस्तावेजको स्थान ग्रहण गर्ने छ भन्ने मेरो धारणा छ।

- टिकाजंग सिंह, अधिवक्ता, बाँके
(०५७ मंसिर ३० गते सम्पन्न समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

मानवअधिकार वर्ष पुस्तकले मुलुकभरि भएका मानवअधिकार उल्लंघनका घटना संकलन गरी मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरू सबैकोसामु उजागर गरेको छ र यस्ता घटनाप्रति गहनरूपमा सोचन बाध्य तुल्याएको छ। सम्बन्धित सबैलाई यस समस्या समाधानार्थ उचित कदम चाल्न महसूससमेत गराएको छ।

- लोकनाथ खरेल, अधिवक्ता, वरदिया
(०५७ पुस १२ गते सम्पन्न समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

पुस्तक अत्यन्तै उपयोगी दस्तावेजको रूपमा रहेको मैले पाएँ। यस किसिमका घटनापरक समीक्षात्मक कृतिले मानवअधिकारप्रति सचेत रही कर्तव्यहरूको पालना गर्न नागरिकहरूलाई सिकाउँछ।

- सुधन शर्मा, अध्यक्ष, जेल सुधार समिति, वरदिया

वर्ष पुस्तक तयार गर्दाका क्रममा सम्बन्धित पक्षको प्रतिक्रियासमेत उल्लेख गरेमा पुस्तक बढी विश्वासिलो र भरपर्दोरूपमा देखा पर्ने थियो। पुस्तकको मूल्य बढी भएको हुँदा सबैका लागि पुस्तक उपलब्ध गराउन नसक्दा पुस्तक प्रकाशनार्थ लिइएको उद्देश्य अधुरो रहन गएको हुँदा त्यतापट्टी विशेष ध्यान दिन सके वेश हुने थियो।

- कृष्णप्रसाद सुवेदी, अधिवक्ता, वरदिया

पुस्तकमा समावेश गरिएका मानवअधिकारसम्बन्धी विषयहरू प्रशंसनीय छन्। यथार्थमा कुन पक्षबाट कसरी मानवअधिकार हनन भएको छ सो को अनुसन्धानात्मकरूपबाट उजागर गरी सो हुन नहुनेतर्फ वकालत गरी समष्टीगतरूपमा प्रकाशन हुन सके पुस्तकको गरिमा एवं मानवअधिकार पक्षलाई महत्वपूर्ण सघाउ पुग्ने देखिन्छ।

- डिल्लीराज जोशी, प्रजिअ, वरदिया

इन्सेकले मानवअधिकार वर्ष पुस्तक निकालेर मानवअधिकारको संरक्षण गर्ने जमर्को प्रशंसायोग्य छ। आगामी दिनहरूमा देशका सबै जनताले मानवअधिकार के हो, विभिन्न बन्द गर्दा कसैको हिंङडुल गर्ने अधिकार, विद्यार्थीको पढ्ने अधिकार, विरामीले उपचार गराउन

पाउनुपर्ने अधिकार, कसैले पेशागत रूपले काम गर्न पाउनुपर्ने अधिकार स्वोसिन्छ कि स्वोसिँदैन र त्यसको जिम्मेवार को हो आदि बारेमा चासो राख्द प्रकाशन भए बढी सर्वमुखी हाँओस् भन्ने कामना गर्दछु।

- टोपेन्द्रध्वज हमाल, प्रहरी उपरीक्षक, वरदिया

पुस्तकमा प्रस्तुत भएका घटनाहरूमा हत्या र गिरफ्तारीलाई विशेष ध्यान दिने त बेचबिखन, वेश्यावृत्ति, बोक्सीजस्ता सामाजिक विकृति, विसंगतिबारे खासै घटनाहरू आएको देखिँदैन। तसर्थ यस क्षेत्रमा विशेष ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ।

- सुशील चौधरी, अध्यक्ष, जनसरोकार समूह, वरदिया

मानवअधिकार वर्ष पुस्तक वास्तवमा मानवअधिकार उल्लंघन गर्ने व्यक्ति, संघ-संस्थालाई सचेत, सजग गराउने र नियन्त्रण गर्ने महत्वपूर्ण कडी हो। वर्ष पुस्तकमा घटनाहरू संकलन गर्दा आग्रह, पूर्वाग्रह साँचर नभई यथार्थतामा आधारित भएर मात्र संकलन गरिनु पर्छ।

- कविन्द्र के.सी., केन्द्रीय सदस्य तथा भेरी अञ्चल अध्यक्ष, अनेरास्ववियु, सुर्खेत

पूर्वाग्रहरहित भएर समाजको आधारभूत विपत्तिहरूलाई चित्रण र निराकरणमा ध्यान पुऱ्याउन, घटनास्थलको यथार्थ वस्तुस्थितलाई व्यवस्थित गर्न सके मानवअधिकार वर्ष पुस्तक प्रकाशनमा सजिलो पर्ने देखिन्छ।

- ऋषिप्रसाद शर्मा, सचिव, नेकपा (एमाले), सुर्खेत

विगतको भन्दा यस वर्षको वर्ष पुस्तक रूप र सार दुवैमा अन्तर पाइयो। विगतभन्दा भाषा र प्रस्तुतिगत त्रुटिहरू पनि कमै पाइयो। तर कतै-कतैका घटनाहरूलाई हेर्दा भए पनि तथ्यको गहिराइमा पुग्न, घटनाको वास्तविकतालाई उजागर गर्न र स्पष्टतः राज्यबाट गरिएको मानवअधिकार उल्लंघनका घटनालाई किटानी गरी प्रस्तुत गर्न अल्मलिँएजस्तो देखिन्छ।

- विष्णुप्रसाद खनाल, अधिवक्ता एवं सम्पादक, सुर्खेतपोष्ट साप्ताहिक, सुर्खेत

मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००० सरसर्ति हेर्दा देशको विभिन्न कुनामा भएका घटना तथा मानवअधिकार उल्लंघनका घटना कसरी हुँदा रहेछन् भन्ने जानकारी पाउन सहयोग पुग्यो।

- डम्बरबहादुर सिंह, उपसचिव, नेकपा (एमाले) जाजरकोट

यो एक सराहनीय काम हो। भए क्षेत्र विस्तार गरी दुर्गम र विपन्न क्षेत्रमा रहेका महिलामार्थ हुने घरेलु हिंसा र शोषण दमनका विरुद्ध महिलाहरूलाई सचेत, संगठित र जागरूक बनाउनमा प्रभावकारी भूमिका खेलेओ भन्ने सदिच्छा र केन्द्रको उत्तरोत्तर प्रगतिको शुभकामना व्यक्त गर्दछु।

- रत्नप्रसाद शर्मा न्यौपाने, प्रतिनिधि सभा सदस्य, क्षेत्र नं. २, जाजरकोट

देशभर घटने विभिन्न किसिमका मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरूलाई सूचिबद्ध गरी एउटा किताबको रूपमा मूर्तरूप दिई वर्षेनी प्रत्येक पाठक वर्गसामु पुर्‍याई राज्य, समाज तथा अन्य पक्षलाई सचेत पार्नु इन्सेकको साराहनीय पक्ष रहेको छ।

- **भैरवसुन्दर श्रेष्ठ, सभापति, जिविस जाजरकोट**

इन्सेकले मानवअधिकारसम्बन्धी अत्यन्तै व्यवस्थित अध्ययन र विश्लेषण गरी वास्तविक रूपमा जनताले पाउनु पर्ने मानवअधिकारका कुराहरू उठाइरहेको छ।

- **खीमबहादुर शाही, सभापति, ग्रामीण समाज नेपाल, जाजरकोट**

मानवअधिकार वर्ष पुस्तक प्रकाशित गर्दा सामाजिक संरचनाको विश्लेषण गरी सामाजिक कुरीतिहरूप्रति सुधारात्मक सुभावहरू उल्लेख गर्दा अभि प्रभावकारी हुन सक्ने छ।

- **कैलाशनाथ खरेल, प्रजिअ, डोल्पा**

कुनै पनि पक्षबाट भएको मानवअधिकार उल्लंघनको कहाँ कसरी उपचार भएको छ वा छैन, सो सम्बन्धमा पनि उल्लेख गरी यस पुस्तकलाई सुलभ तरिकाले सुपथ मूल्यमा सर्वसाधारणसमक्ष समेत उपलब्ध गराउन सके इन्सेकको उद्देश्य पूरा हुने थियो।

- **कमलकुमार आचार्य, नि. जिल्ला न्यायाधीश, डोल्पा**

यसमा केही तथ्यगत त्रुटी, चर्को मूल्य, कम प्रकाशनका साथै समाजमा मानवअधिकार उल्लंघनका सम्पूर्ण घटना समेट्न नसक्नु जस्ता केही कमजोरी देखिएकाले आगामी वर्षमा मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाप्रति यसका प्रतिनिधिहरू सदा चनास्वो र सजग भई अभि बढी परिमार्जितरूपमा यथार्थता र वास्तविकता चित्रण गर्दै सर्वसुलभरूपमा जनसमक्ष उपलब्ध हुन सकोस् भन्दै प्रकाशनको सफलताको कामना गर्दछु।

- **उमाकान्त पौडेल, जिल्ला न्यायाधिवक्ता, डोल्पा**

जिल्लागत तथ्यांक यस पुस्तकको मूलभूत आकर्षण नै हो। यसरी दिइएका तथ्यांकहरूले देशको वर्तमान स्थिति बुझ्न धेरैलाई मद्दत गर्न सक्दछ भन्ने लाग्दछ। त्यसकारण समग्र देशको जिल्लागत तथ्यांक एकीकृत गरी अर्को वर्षको पुस्तकमा प्रकाशन गर्न सकेमा अभि राम्रो हुने थियो भन्ने लागेको छ।

- **अच्युतशरण अर्याल, प्रमुख, जुम्ला बहुमुखी क्याम्पस, जुम्ला**

मानवअधिकारको उल्लंघन सम्बन्धमा विभिन्न क्षेत्र पहिल्याई इन्सेकले उजागर गर्ने गरेको प्रयास साराहनीय पाइयो।

- **अवध विहारीप्रसाद सिन्हा, जिल्ला न्यायाधीश, कालिकोट**

जिल्लामा घटेका घटनाहरू र त्यसको प्रवृत्तिको निष्पक्ष अध्ययन अनुसन्धान गर्नुका साथै राजनीतिकरूपमा तटस्थ रही कार्य सम्पादन गर्ने गरेमा यस संस्थाको छवि अभि बढ्नेछ जस्तो लाग्छ।

- **नेत्रप्रसाद सुवेदी, सहायक प्रजिअ, कालिकोट**

यो पुस्तक मानवअधिकारको विषयमा चासो राख्ने जोसुकैलाई पनि पठनीय एवं निकै ज्ञान वर्धक छ। यो पुस्तकले मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरू प्रस्तुत गरेर यससँग सम्बन्धित पक्षलाई सचेत बनाउने काम गरेको छ।

- **रुद्रप्रसाद पन्थी, जिल्ला न्यायाधिवक्ता, कालिकोट**

दर्पणको रूपमा प्रकाशित पुस्तकमा मानवअधिकार हनूसम्बन्धी विविध सामाजिक पक्षलाई समेटिएको छ। ती संक्षिप्त घटनाक्रमबाट नेपालको प्रजातन्त्र, कानूनी राज्य र जनजीविकाको सवालहरूको स्थिति जाहेर गर्दछ।

- **कृष्णभक्त न्यौपाने, जेलर, कारागार शाखा, कालिकोट**

पुस्तकलाई गत वर्षहरूमा प्रकाशित पुस्तकहरूको तुलनामा अभि परिमार्जन गरी सामाजिक पाठ्यसामाग्री समावेश गरी अभि स्तरीयता प्रदान गरेको देखियो।

- **खुमराज पुंजाली, प्रजिअ, अछाम**

प्रशासन पुग्न नसकेको ठाउँमा मानवअधिकार वर्ष पुस्तक पुग्न सक्नुपर्छ। तल्लो तहसम्म वर्ष पुस्तक पुग्न सकेन। जहाँ पनि प्रहरीले यातना दियो भनेर लेखिएको छ, जुन एकतर्फी ढंगको सोच मात्र भयो।

- **कृष्णप्रसाद पौडेल, प्रजिअ, बाजुरा**

काठमाण्डौलाई आधार मानेर वर्ष पुस्तकको डिजाइन गरिएको छ, जसले बाजुरा जस्ता जिल्लालाई समेट्न गाह्रो पर्छ।

- **कृष्णदेव जोशी, नि. स्थानीय विकास अधिकारी, बाजुरा**

माओवादी जनयुद्धलाई परिच्छेदका रूपमा समावेश गर्नुपर्छ। बाँधाश्रम र सामाजिक कलंकको रूपमा रहेको कमैया प्रथालाई पनि छुट्टै परिच्छेदकारूपमा प्रस्तुत गरिनुपर्छ। विगतका वर्ष पुस्तकहरूमा उल्लेखित तथ्यांकहरूका आधारमा तुलनात्मक विश्लेषण विधि अपनाएर स्थितिको सही मूल्यांकन र चित्रण हुनुपर्छ। वर्ष पुस्तकको प्रस्तुतीकरणको शैली सूचनामूलक हुने कि शिक्षणमूलक भन्ने बारेमा द्विविधा रहेको देखिन्छ।

- **खेम भण्डारी, पत्रकार, कञ्चनपुर**
(समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

विगत वर्षहरूमा विज्ञ पाठक तथा समीक्षकहरूले औल्याएका कमीकमजोरीहरूलाई यथोचित ख्याल गरी सन् २००० को वर्ष पुस्तक प्रकाशित भएको महसूस हुन्छ। जिल्लामा भएका मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरू संकलनका लागि जिल्ला प्रतिनिधिहरूलाई तालिम प्रदान गरी दक्ष बनाउनेतर्फ सोच पुर्‍याउनुपर्ने देखिन्छ।

- **राजेन्द्रबहादुर साउद, अध्यक्ष, जिल्ला अदालत वार इकाई, वैतडी**
(०५७ कार्तिक २८ गते सम्पन्न समीक्षा गोष्ठीमा प्रस्तुत समीक्षापत्रबाट)

अनुसूची ६

वर्ष पुस्तक २००१ तयारीका क्रममा संलग्न व्यक्तिहरु

परिच्छेद लेखनमा संलग्न व्यक्तिहरु

मुकुन्द कट्टेल - द्वन्द्व मूल्यांकन र समायोजनका उपायहरु
(सन्दर्भ - माओवादी जनयुद्ध)

टीकाराम भट्टराई - न्यायपालिका

पुरुषोत्तम सुवेदी - कार्यपालिका

श्रीरामसिंह बस्नेत - व्यवस्थापिका

कृष्ण उपाध्याय - अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डका आधारमा -
सन् २००० को मानवअधिकार स्थिति

जिल्लागत प्रतिवेदन रजु

१. गणेश भण्डारी
२. जीवन्त वाग्ले

जिल्ला प्रतिनिधिहरु

१. पूर्वाञ्चल
 - १.१ भोपा - किरण रेग्मी
 - १.२ इलाम - कमल श्रेष्ठ
 - १.३ पाँचथर - कृष्ण ओभा
 - १.४ ताप्लेजुङ - चन्द्रप्रकाश भट्टराई
 - १.५ मोरङ - दिपेन न्यौपाने
 - १.६ सुनसरी - राम कोइराला
 - १.७ धनकुटा - रमेशचन्द्र अधिकारी
 - १.८ तेह्रथुम - डम्बरप्रसाद गुरागाई
 - १.९ भोजपुर - चित्राङ्गत चौलागाई
 - १.१० संखुवासभा - सूर्यबहादुर खड्का/राजेन्द्र दाहाल
 - १.११ सप्तरी - प्रकाश स्वतिवडा
 - १.१२ सिराहा - देवराज पोखरेल
 - १.१३ उदयपुर - लिलाप्रसाद निरौला
 - १.१४ खोटाङ - कुमार तिवारी
 - १.१५ ओखलढुंगा - गुरुबहादुर बस्नेत
 - १.१६ सोलुखुम्बु - डाकबहादुर नेपाली/सोमराज थापा

२. मध्यमाञ्चल
 - २.१ धनुषा - रोशनदीप ढकाल
 - २.२ महोत्तरी - नरेन्द्र कोइराला
 - २.३ सर्लाही - नारायणी ढुंगाना

- २.४ सिन्धुली - आनन्दप्रसाद दाहाल
- २.५ रामेछाप - नवराज पथिक
- २.६ दोलखा - बालकृष्ण शर्मा
- २.७ रौतहट - लक्ष्मणप्रसाद रेग्मी
- २.८ बारा - कृष्ण लामा
- २.९ पर्सा - प्रेम कार्की
- २.१० चितवन - मुकुन्द दाहाल
- २.११ मकवानपुर - प्रताप विष्ट
- २.१२ ललितपुर - जीवन्त वाग्ले
- २.१३ काभ्रेपलान्चोक - भोजराज तिमिल्सिना
- २.१४ भक्तपुर - अकुर न्यौपाने
- २.१५ काठमाडौं - गणेश भण्डारी
- २.१६ धादिङ - सिताराम अधिकारी
- २.१७ सिन्धुपाल्चोक - नातिबाबु धिताल
- २.१८ नुवाकोट - रामचन्द्र भट्ट
- २.१९ रसुवा - प्रल्हाद स्वतिवडा

३. पश्चिमाञ्चल
 - ३.१ तनहुँ - प्रेमप्रसाद पौडेल
 - ३.२ गोरखा - रामशरण वानिया
 - ३.३ लमजुङ - युवराज अधिकारी
 - ३.४ स्याङ्जा - महेश पुरी
 - ३.५ कास्की - लक्ष्मीराज पौडेल
 - ३.६ मनाङ - कमानबहादुर गुरूङ
 - ३.७ नवलपरासी - नारायण पराजुली
 - ३.८ रूपन्देही - भीष्मराज पन्थी
 - ३.९ पाल्पा - कृष्णप्रसाद बस्याल
 - ३.१० कपिलवस्तु - नन्दराम पौडेल
 - ३.११ अर्घाखाँची - खिमप्रसाद मरासिनी
 - ३.१२ गुल्मी - दिलशोभा पुन
 - ३.१३ वाग्लुङ - गोविन्द गौतम
 - ३.१४ पर्वत - प्रेमप्रसाद पौडेल
 - ३.१५ म्याग्दी - धनश्याम खड्का
 - ३.१६ मुस्ताङ - दिपक रिजाल

४. मध्यपश्चिमाञ्चल
 - ४.१ दाङ - भरतमणि ढकाल
 - ४.२ प्युठान - महेन्द्रप्रसाद श्रेष्ठ
 - ४.३ रोल्पा - धनश्याम आचार्य

४.४	सल्यान	- रोमप्रकाश थापा
४.५	रूकुम	- जिवन खड्का
४.६	बाँके	- कृष्णराज गौतम
४.७	बर्दिया	- नारायण सुवेदी
४.८	सुर्खेत	- भूपेन्द्र रावत
४.९	जाजरकोट	- राजुकुमार शाक्य
४.१०	दैलेख	- सूर्यबहादुर शाही
४.११	डोल्पा	- कृष्ण लुईटेल
४.१२	जुम्ला	- राजेन्द्र महत
४.१३	कालिकोट	- पदमबहादुर शाही
४.१४	मुगु	- कृष्णमुरारीप्रसाद भट्ट
४.१५	हुम्ला	- रमेश ऐडी

५. सुदूर पश्चिमाञ्चल

५.१	कैलाली	- खगेन्द्र धमला/हेमन्त पौडेल
५.२	अछाम	- पुष्प कठायत
५.३	डोटी	- जगतबहादुर विष्ट
५.४	बाजुरा	- रघुनाथ लामिछाने/हरेराम घिमिरे
५.५	बझाङ	- अर्जुनबहादुर सिंह
५.६	कंचनपुर	- कृष्णदेव पन्त

५.७	डडेलधुरा	- सिद्धराज पनेरू
५.८	बैतडी	- रमेशकान्त वडु
५.९	दार्चुला	- श्यामराज अवस्थी

क्षेत्रीय कार्यालयमा संलग्न

पूर्वाञ्चल

१.	देवी बाँस्कोटा	२.	राजेन्द्र दाहाल
----	----------------	----	-----------------

मध्यमाञ्चल

१.	समिर नेपाल	२.	रमेश अधिकारी
----	------------	----	--------------

पश्चिमाञ्चल

१.	कृष्ण सुवेदी	२.	जनक कँडेल
----	--------------	----	-----------

मध्य पश्चिमाञ्चल

१.	टंक भट्टराई	२.	कृष्ण लुईटेल
----	-------------	----	--------------

सुदूर पश्चिमाञ्चल

१.	दीप सिलवाल	२.	सेलेश शर्मा
----	------------	----	-------------

फोटो स्रोत

१.	वर्ष पुस्तकको आफ्नै संकलन
----	---------------------------

उत्कृष्ट जिल्ला प्रतिनिधिहरू

गत वर्षभैँ यस वर्ष पनि सम्पूर्ण प्रतिनिधिमध्येबाट एक जनालाई राष्ट्रिय स्तरको “सर्वोत्कृष्ट सूचना प्रेषक” पुरस्कारले, अन्य चार जनालाई “उत्कृष्ट सूचना प्रेषक” पुरस्कारले र एक जनालाई “सान्त्वना” पुरस्कारले पुरस्कृत गर्ने निर्णय भएअनुरूप निम्नानुसारका जिल्ला प्रतिनिधि छानिनुभएको छ। यसरी छानिँदा सकभर सबै विकास क्षेत्र समेट्ने प्रयास गरिने गरिएको छ। “सर्वोत्कृष्ट सूचना प्रेषक” पुरस्कार प्रशंसापत्रसहित रु. ५०००।-, “उत्कृष्ट सूचना प्रेषक” र “सान्त्वना” पुरस्कार प्रशंसापत्रसहित रु. ३०००।- को रहेको छ।

उत्कृष्ट
देवराज पौडेल, सिराहा

सर्वोत्कृष्ट
पदमबहादुर शाही, कालिकाट

उत्कृष्ट
घनश्याम खड्का, म्याग्दी

उत्कृष्ट
नातिबाबु धिताल, सिल्थुपाल्चोक

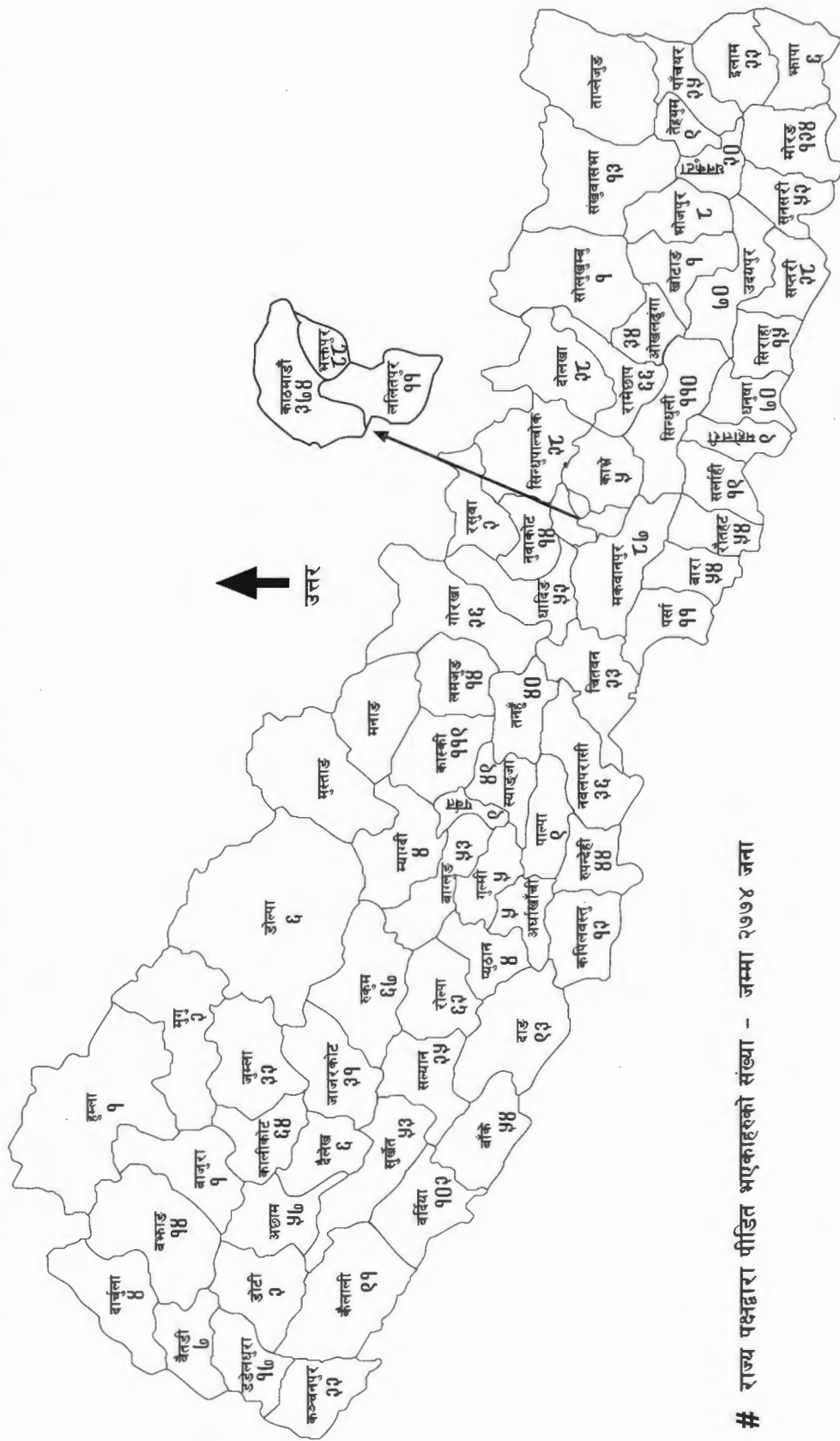

सान्त्वना
कृष्ण ओझा, पाँचथर

उत्कृष्ट
नारायण सुवेदी, बर्दिया

सन् २००० मा राज्य पक्षद्वारा पीडित भएकाहरूको संख्या

राज्य पक्षद्वारा पीडित भएकाहरूको संख्या - जम्मा २७७४ जना

इन्सेक पुस्तक १४/२०५७

युद्ध या विद्रोहमा सामेल हुनु भनेको सरकारका नियम, कानून या संयन्त्रहरूको तिरस्कार गर्नु हो । आन्दोलनकारीहरू आन्दोलनबाहेक अन्य कुनै चीजसँग उत्तरदायी हुँदैनन् । उनीहरूको अस्तित्व नै संघर्ष हो । सरकारसँग अरु धेरै बाध्यता र उत्तरदायित्व हुन्छ । थुप्रै कामहरू र जिम्मेवारीहरू हुन्छन् । जसलाई आन्दोलनकारीहरूलाई दबाउने नाममा बेवास्ता गर्न मिल्दैन ।

माओवादी जनयुद्धको सन्दर्भमा विकास भइरहेको घातक द्वन्द्व अन्त्यहीन हुनुहुन्न । यसबाट हुनसक्ने थप क्षतिहरू, हिंसाका घटनाहरूको रोकथाम गर्न सकिन्छ/सक्नुपर्छ । अर्को शब्दमा भन्दा हिंसा र हत्याको सिलसिला बनेको यो द्वन्द्वको समायोजन गर्नु अत्यावश्यक छ ।

मानवअधिकार र सामाजिक न्यायका निम्ति

अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्र (इन्सेक)

कलंकी, स्युचाटार

पत्र मञ्जुषा : २७२६, काठमाडौं

फोन : २७०७७०, २७८७७०

फ्याक्स : २७०५५१

ISBN 99933-26-04-6

9 789993 326045